Colecția **Bucurii Arhiereşti**
Seria Albume

I

ISTORIA ARHIEPISCOPIEI ARGEŞULUI ŞI MUSCELULUI

Proiect subvenționat de Secretariatul de Stat pentru Culte
(Mulțumiri Domnului Secretar de Stat VICTOR OPASCHI
şi Domnului Director FLORIN FRUNZĂ)

Editor: MĂNĂSTIREA ANINOASA
Grafică: DINASTY BOOKS PROEDITURĂ ŞI TIPOGRAFIE S.R.L.
Fotografii: CRISTIAN GHEORGHE, DORU CĂPĂTARU, Ing. MIHAIL OPRESCU,
Arhiva Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, ALEXANDRU ANTONIU
Ilustarții: Pictor CRISTINA GHEORGHE
Corectură: Lect. Univ. Dr. FLORENTINA BUCUROIU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Tascovici, Radu
Istoria Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului / pr. lect. dr. Radu Tascovici ; lucrarea apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului. - Curtea de Argeş : Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2015
Bibliogr.
ISBN 978-606-8181-48-6

I. Calinic, Arhiepiscopul Argeşului şi Muscelului

262.3:281.95(498-35 Argeş)

ISTORIA ARHIEPISCOPIEI ARGEŞULUI ŞI MUSCELULUI

Lucrarea apare cu binecuvântarea
Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic,
Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului

Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului
Curtea de Argeş, 2015

Înaltpreasfințitul Părinte Calinic,
Arhiepiscop al Argeşului
şi Muscelului

ARGUMENT

Debutul mileniului al III-lea a găsit lumea într-o profundă criză de identitate, inclusiv cea a valorilor moral-religioase, componente principale ale dimensiunii identitare a unui popor. Omenirea se află astfel într-o permanentă căutare a tradiției, ca parte integrantă a istoriei, a ideilor, noțiunilor, conceptelor şi credințelor în stare să înfrunte sfidarea modernă a globalizării. Din acest punct de vedere nu face excepție nici România care, închistată în dogmatica totalitarismului vreme de o jumătate de secol, s-a dovedit nepregătită şi incapabilă să facă față întâlnirii cu „şocul viitorului " în momentul dobândirii libertăților democratice la care trecutul istoric şi tradiția îi dădeau dreptul [1].

În acest context, pentru reducerea întregului complex de factori care au dus națiunile în pragul pierderii identității prin fenomenul globalizării, se face, tot mai insistent, recurs la istorie şi la tradiție. Căci, dacă în lumea contemporană se vorbeşte cu acribie despre o globalizare a culturii, o cultură a globalizării încă nu există, fondul mondial de valori spirituale fiind o componentă a culturilor naționale.

Revenind la istorie şi spiritualitate, ca părți determinante ale formulei identitare a unei națiuni şi făcând referire la poporul român, André Malraux spunea : „Voi, românii, sunteți deținătorii unei strălucite spiritualități şi aceasta nu se poate desprinde de cea religioasă, adevărata credință în Dumnezeu !"

Definită ca „Grădină a Maicii Domnului", România înglobează în acest teritoriu mai multe răzoare de istorie, spiritualitate şi sacralitate - printre ele numărându-se şi frumusețile miraculoase de sub „pogoanele de cer" ale Argeşului şi Muscelului.

Argeşul şi Muscelul, vetre milenare de cultură, civilizație şi sacralitate românească, nume de rezonanță ale arealului carpato-danubiano-pontic, îşi trag sevele prin rădăcinile adânc înfipte în trecut. Contopindu-şi destinele prin voința istoriei, înfăptuire făcută uneori peste dorințele locuitorilor (aceasta fiind însă o chestiune „politicească" despre care nu vom discuta), spre alcătuirea unui tot unitar de simțire românească, ele fac parte din acele regiuni ale țării posesoare ale unui „stil personal", alcătuite din vitalități locale care, adunate, dau „vitalitatea generală", viața țării. Din „clocotul forțelor locale adunate la un loc se alcătuieşte marea tărie a neamului nostru.

1 Claude Karnoouh, *Românii, tipologie şi mentalități,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 166.

▲ *Masiv muntos din judeţul Argeş*

Prin aceasta nu voim a spune că neamul românesc este un mozaic de puteri locale, căci aceste puteri sunt aşa de organic îmbinate, încât nu pot fi despărţite fără a ştirbi sufletul neamului… ”[2].

Fără a fi acuzaţi de subiectivism datorat preferării unei anumite regiuni, deşi astfel de „stil personal” face parte din vitalităţile locale enunţate anterior, trebuie să recunoaştem că în fiecare ţinut „există o trudă locală, o caracteristică provincială” care-i defineşte specificul.

Argeşul şi Muscelul, luate separat sau în alcătuirea geo-politică istorică trecută ori actuală, contribuie, prin specificul lor, la vitalitatea generală a ţării. Străjut la nord de Masivul Făgăraş, care cuprinde cei mai majestuoşi munţi ai României, apoi de Iezerul şi de Leaota spre nord–nord-est, relieful Argeşului coboară, ca tribunele unui amfiteatru antic, în unduiri mai abrupte sau mai domoale, către sud spre a se pierde în imensitatea câmpiei Găvanu-Burdea. Aceasta este configuraţia geografică şi cosmică a Argeşului actual, privit ca judeţ – unitate administrativ-teritorială – căci tot sub denumirea de Argeş, intrată în vorbirea curentă, se regăseşte vechea cetate de scaun voievodal şi mitropolitan a Basarabilor, Curtea de Argeş. Acest ţinut s-a constituit în leagănul istoriei de început a statalităţii românilor şi a organizării vieţii lor religioase. Aici, la poalele Carpaţilor, „dunga bătrână şi pravoslavnică”, coloana vertebrală a românităţii, se află şi rădăcina, la fel de bătrână şi blagocestivă[3] a acestui popor, care-i hrăneşte tulpina viguroasă de aproape şapte veacuri. În ţinutul Argeşului a fost sădită, apoi a încolţit şi a dat rod, sămânţa conştiinţei de neam şi de ţară a românilor. Tot aici, căci nu putea fi orânduit altfel, s-a născut legenda nemuritoare a meşterului Manole, întruchipând

2 Preot Ion Popescu - Cilieni, „Cărturarii trecutului oltean”, în *Oltenia, Studii şi cercetări* , Scrisul Românesc, Craiova, 2008, p. 105.

3 Binecinstitoare, evlavioasă, credincioasă, cucernică.

jertfa supremă pentru creaţie, a înrădăcinării în spaţiul propriu, pentru o purificare superioară prin „negaţia desăvârşirii atinse pentru o nouă desăvârşire” [4].

Creaţia meşterului Manole, hrănită din conştiinţa şi caracterul mereu inepuizabil al spiritualităţii, din „fantezia debordantă a libertăţii” româneşti de exprimare în cultură şi artă, consfinţeşte contribuţia noastră la tezaurul de spiritualitate al umanităţii. Legendara Mănăstire a Argeşului, existenţă materială de o expresie artistică nemaiatinsă de vreun alt edificiu religios, ale cărei turle în spirală suitoare reprezintă „momentul de adunare în sine a spiritului după parcurgerea unui ciclu evolutiv, constituie desăvârşirea, dar şi pregătirea, pentru o nouă treaptă, pentru un nou ciclu, o coloană infinită a dezvoltării superioare”, prin reluarea ei către altă treaptă, alt nivel, spre o altă profunzime şi dimensiune a sufletului[5]. Aceasta va constitui şi chintesenţa creaţiei brâncuşiene, spirala ca întruchipare a aspiraţiei către cer a sufletului (Brâncuşi denumea spirala ca năzuinţa către perfecţiune a spiritualităţii româneşti – „sinea mea oarecum”), „Coloana Infinitului” (denumirea modernă, căci cea iniţială era „Coloana pomenirii fără sfârşit”) fiind ea însăşi reprezentarea ciclică a năzuinţelor către înalt, dar izvodită ca lumânarea pomenirii infinite a sufletelor eroilor.

Argeşul este un teritoriu al „majestăţii voievodale” căruia istoria i-a hărăzit de trei ori acest privilegiu. În deceniul al patrulea al secolului trecut cineva se întreba: „… când vom ajunge, oare, să citim în tratatele şi manualele de istorie românească un capitol în care să ni se explice pe larg pentru ce primul stat al Ţării Româneşti s-a numit Muntenia şi pentru ce primii mitropoliţi purtau, pe lângă alte titluri, şi pe acela de Exarh al Plaiurilor?”[6]. Acest subiect nu a fost abordat, desigur, pentru că este prea evidentă motivaţia care trebuie dată de către cercetători. Ce poate fi mai edificator, decât faptul că muntele a ocupat un loc privilegiat în viaţa locuitorilor dintre Carpaţi, Dunăre şi Mare. Munţii s-au constituit în principalul loc de adăpost în caz de primejdii, fiind sursa de aprovizionare cu cele necesare traiului cotidian, materiale de construcţii, vânat pentru hrană, păşuni pentru vite, cu alte cuvinte arealul ideal pentru *habitat*. Tot aici găsim şi primele dovezi materiale ale sacralităţii traco-geto-dacice – marile sanctuare ale Sarmizegetusei Regia, locurile sacre ale „preacuvioşilor călători prin nouri (θεοσεβεῖς τεκαι καπνοβάτας, κτίσται, πολίσται – kapnobatai, kistai, polistai) – asceţii daci, ţinuţi la mare cinste pentru viaţa lor sfântă[7]. Nu mai puţin memorabilă şi edificatoare privind relaţia strămoşilor noştri cu muntele este consemnarea istoricului latin Annaeus Florus în *„Epitome de gestis romanorum”*, un rezumat al războaielor romane. Descriind războiul lui Cezar Augustus cu dacii, autorul precizează: *„Daci montibus inhaerent” – dacii trăiesc nedezlipiţi de munţii lor*[8], ceea ce ne poate lămuri de ce întâiul stat românesc s-a numit Muntenia. Acei asceţi geto-daci, precursorii monahilor pustnici de mai târziu, cei numiţi *polistai – întemeietori*, pot fi chiar cei care „ne-au precedat şi ne-au pregătit istoria”, adică cei care i-au sprijinit pe voievozi prin autoritatea lor morală în

4 Dumitru Stăniloae, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român,* Editura Elion, Bucureşti, 2001, p. 23.

5 *Ibidem,* p. 24.

6 Ion Conea, „Plaiul şi muntele în istoria Olteniei”, în *Oltenia, Studii şi cercetări* , p.73.

7 Josephus Flavius, „Antiqquitas Iudaica – Antichităţi iudaice”, XVIII, 1, 15, 22, în *Fontes Historiae Dacoromanae,* I, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964, pp. 412-413; Vasile Pârvan, *Getica,* Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 95.

8 Annaeus Florus, „Bellum Dacicum, II, 28 [IV, 12], 18” în *Fontes*…, I, p. 524-525. Vezi şi G. Popa-Lisseanu, *Dacia în autori clasici, (Documente revelatorii)*, Vestala, Bucureşti, 2006, p. 111.

acțiunile de întemeiere a statului românesc independent şi de sine stătător. Din acest punct de vedere, asemenea aşezări ascetice în zonele montane din Argeş şi Muscel, consemnate în fostele plaiuri ale Coziei, la Mănăstirea Turnu (ce au făcut parte din Argeşul istoric), ori la Corbii de Piatră, Nămăeşti şi Cetățeni, în Muscel, pot proba cu siguranță că apelativul *Muntenia* este rezultatul firesc al simbiozei dintre locuitorii ținuturilor carpatice şi „munții lor". Pe de altă parte, subdiviziunile administrativ-teritoriale din zonele montane ale județelor s-au numit *„plaiuri"*, îndreptățindu-i pe ierarhii bisericii să se intituleze şi „Exarhi ai Plaiurilor"- locțiitori ai voievodului în aceste teritorii. Cele două județe istorice, Argeşul şi Muscelul, contopite într-unul singur, chiar dacă nu mai ocupă teritoriul geografic din trecut, ocupă un spațiu binecuvântat, cu colțuri încă tăinuite, frumoase înălțimi, îmbrăcate în păduri, cu minunate ctitorii voievodale, boiereşti şi țărăneşti. Rămas încă *„închistat în tradiție dar deschis orizonturilor de înnoire"*, se constituie, ca şi celelalte județe ale țării, într-un nucleu palpitant, inima unei lumi *extraordinare, de viață, de cultură şi artă creştină*[9]. În această natură, „care nu e aspră, dar coprinde în ea o melancolie de trecut", oamenii se potrivesc ei. Parcă ar fi cu toții odrasle de voievozi înțelepți şi blagocestivi, „aceşti bărbați şi femei, cu prelunga față smolită" de truda zilei şi arşița soarelui, „cu ochii adânci în care se zbat, peste lipsurile de astăzi, flăcările eroice […]. Acest județ (Muscelul istoric, n.n.) a conservat mai bine decât oricare altul, mândria nevinovată, demnitatea morală, a omului de pe vremuri". Județele, împreunate de voința istoriei, au păstrat atâtea „lucruri şi locuri osebite, cu datinile lor, cu rosturile lor vechi, cu adevăr şi nevinovăție, cu naivitatea caracteristică şi o curățenie sufletească fără pereche"[10], dar, mai presus de orice, o evlavie creştină aparte, un grai românesc pur şi nealterat ca şi dorința de libertate. Aici se mai înalță falnice biserici şi mănăstiri care-şi numără anii cu sutele. Nu trebuie însă omis faptul că Eparhia Argeşului, înființată în 1793, îşi exercita jurisdicția asupra teritoriilor județelor istorice Argeş şi Olt, întinzându-se până la Dunăre apoi, până în 1838 şi în Loviştea vâlceană, de dincolo de apa Oltului, aşa cum figurează în catagrafia din 1824.

Între toate aspectele enumerate anterior, trebuie remarcată starea religioasă a locuitorilor acestor ținuturi dintre Carpați, Olt, Vâlsan şi Vedea, cadrul geografic şi cosmic în care a ființat Argeşul istoric, extins mai apoi dincolo de Topolog, până la Dâmbovița superioară, apa Argeşelului, Glâmbocului şi Neajlovului. Ortodoxia noastră latină şi latinitatea noastră Ortodoxă, care se desluşesc cu pregnanță în această parte de ținut voievodal şi pravoslavnic deopotrivă, nu-l deosebesc de altele ale acestei țări, ci-l integrează organic spațiului spiritual național, al Ortodoxiei, ca formulă a identității româneşti. Ca în toate provinciile istorice româneşti, în Argeş şi Muscel, făcând parte din teritoriul Munteniei, a existat acea legătură „între natură şi cultură, între sacru şi profan", premergătoare şi, totodată, favorabilă instaurării spiritului democratic. Lumea românească se află, la acest început de mileniu trei, în redescoperirea propriei identități, în reaşezarea lucrurilor şi a conştiinței în matca firească a românității esențiale, formată printr-un parcurs de aproape două milenii, spre formula existențială actuală. Se cunoaşte că unul dintre reazemele fundamentale ale perenității identității naționale l-a constituit Biserica, religia creştină, axa spiritualității

9 Răzvan Theodorescu, *Spiritul Vâlcei în cultura română*, Editura Almarom, Râmnicu-Vâlcea, 2001, p. 35.

10 Nicolae Iorga, *România cum era până la 1918*, vol. I, *România Munteană*, Bucureşti, 1939, pp. 130-146, 161-180.

▲ *Momentul ridicării Episcopiei Argeşului la treapta de Arhiepiscopie şi a Preasfinţitului Calinic la rangul de Arhiepiscop, în anul 2009*

şi sacralităţii româneşti, în jurul căreia şi împreună cu care s-a înfăptuit procesul de etnogeneză a românilor. *„Religiunea sau cultul, ca înfăţişarea cea mai de frunte a vieţii sociale, dă unui popor fizionomia sa, tălmăceşte prefacerile lui cele mai mari şi îi însămnează menirea peste veacuri … Neavând alt câmp* (de manifestare) *afară de cel al conştiinţelor, pătrunde şi luminează deopotrivă toate epocile de dezvoltare ale unui popor”*[11].

În contextul situaţiei globale generalizate, a dificultăţilor acute, cauzate de o criză a valorilor, religia este tot mai intens considerată ca alternativă viabilă la redescoperirea eticii şi moderaţiei, a realităţilor istoriei trecute şi prezente, căci istoria este organismul de viaţa căruia societatea nu doar se bucură, ci contribuie la împlinirea ei[12]. Religia, prin dimensiunea, menirea ei istorică şi prin sfera de manifestare – cea a conştiinţei, poate constitui fundamentul înnoirii societăţii prin cultivarea modului de cunoaştere „a creaţiei, a universului fizic şi social, cultivat de ştiinţă şi relaţia cu Creatorul şi Mântuitorul lumii, promovat de credinţa religioasă, oferindu-se astfel omului şi creaţiei semnificaţie şi valoare eternă. Implicarea Bisericii în procesul educaţional devine o necesitate pentru completarea culturii, în vederea contracarării încercărilor societăţii secularizate de a reduce valoarea eternă a persoanei umane la eficienţa ei utilitaristă[13]. Între toate acestea, istoria rămâne nu numai „cea dintâi carte a unei naţii”, dar şi modul nemijlocit prin care, folosind învăţămintele ei, putem prefigura viitorul.

---

11 Athanasie Mironescu, episcop al Râmnicului, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Râmnicului Severin în trecut şi acum*, Bucureşti, Tipografia Gutemberg, Iosif Göbl, 1906, pp. XV-XVI.

12 Anastasios Yannoulatos, *Ortodoxia şi problemele lumii contemporane,* Editura Bizantină, 2003, p. 36.

13 „Educaţia religioasă – investiţia cea mai preţioasă”, în *Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel la consfătuirea metodică a profesorilor de religie din judeţul Prahova*, 25 septembrie 2008 (Comunicat de presă).

A fost rânduit, căci lucrurile nu se întâmplă ci sunt orânduite, ca la început de mileniu III, istoria vieții religioase a acestei binecuvântate de Dumnezeu Arhiepiscopii a Argeşului şi Muscelului să cunoască împliniri la care-i dădeau dreptul istoria, tradiția şi faptul că aici, în Argeşul voievodal, s-a pus temeiul, nu numai al Țării Româneşti ca stat feudal independent, ci şi al scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei, adică al Țării Româneşti dinspre unguri. Anul 2009 s-a constituit, aşadar, într-un întreit eveniment al ascensiunii treptelor spre desăvârşirea spiritualității şi sacralității din cetatea Basarabilor.

Au trecut mai bine de şase veacuri şi jumătate de când „pentru întărirea şi temelia creştinătății s-a numit arhiereu şi păstor pentru țară…, ierarh a toată Ungrovlahia […], pentru păstrarea şi folosul sufletesc al poporului creştin al țării”[14], întemeindu-se în cetatea de scaun a voievodului şi scaunul mitropolitan, ca urmare firească a evoluției social-istorice, militare, politice, demografice şi spirituale a populației de la sud de Carpați.

Tot în anul 2009, apărătorul credinței şi darnic ocrotitorul creştinilor din toată Ortodoxia, învățătorul şi împlinitorul Sfintelor Scripturi, care a dus liniştea pustiei în viforul tulburărilor lumeşti, marele Neagoe Basarab Voievod, a fost canonizat şi cinstit ca „sfânt domn al culturii româneşti, cu apucături împărăteşti şi domn cu atâta dor de frumusețe”, „... domnitor strălucit ca model de sfințenie”, a cărui prăznuire se va face, de acum şi până-n veac, la 26 septembrie.

Poate cea mai de sus treaptă a împlinirilor a fost însă aceea că în iunie 2009 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat decizia ca eparhiile istorice din cuprinsul țării să fie înălțate la rang ecleziastic de arhiepiscopii, printre ele aflându-se şi moştenitoarea ereditară a Mitropoliei Ungrovlahiei, întemeiată în țara Basarabilor – Episcopia Argeşului şi Muscelului.

Ca o încununare a acestor momente de împlinire duhovnicească, considrăm şi întocmirea acestui studiu, o istorie a vieții religioase din Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului. Este necesară o astfel de istorie pentru că, în ceea ce ne priveşte pe noi, românii, istoria şi spiritualitatea se întrepătrund ontologic, fiind produsul trăirii şi gândirii locuitorilor de pe aceste plaiuri[15]. Istoria formării noastre ca popor este organic legată de creştinism, evoluția ființei noastre către închegarea ca națiune – procesul de etnogeneză – fiind determinată nu numai de ereditatea biologică autohtonă ci şi de cea bazată pe raportul etno-social[16].

Aşadar, nu ne putem imagina istoria noastră fără creştinism, căci procesul de etnogeneză al românilor s-a desfăşurat concomitent cu cel de creştinare. Iată, deci, motivația întocmirii unui studiu al evoluției vieții etno-culturale şi spirituale a unui plai istoric de referință în spațiul românesc, în încercarea de a ne reda pe noi nouă înşine într-o societate ce se zbate în confuzie, valorile moral-religioase fiind uitate. Într-un moment decisiv al dezvoltării istorice, când lumea, aflată într-o criză identitară profundă, caută alternativa salvării în tradiție, conceptele, ideile, noțiunile şi credința religioasă pot fi capabile să înfrunte sfidarea mondială.

Fenomenul globalizării este perceput diferit de fiecare națiune – cele care au trecut

---

14 *Documente privind Istoria României (DIR), Veacul XIII, XIV şi XV, B, Țara Românească (1247-1500),* Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1953, pp. 13-14, doc. 9.

15 Arhimandrit Veniamin Micle, *Istorie şi spiritualitate*, Editura Sfintei Mănăstiri Bistrița, 2009, p. 7.

16 I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 211.

prin comunism se întorc la fondul lor etnic, cele care n-au cunoscut asemenea sistem politic promovează globalizarea, fenomen care duce la transformarea popoarelor în mase de indivizi, la nivelarea culturilor, la amestecarea religiilor şi a istoriei[17]. „Nu invidiați trecutul vechilor popoare, ci priviți-l mai întâi pe al vostru. Cu cât veți săpa mai adânc, cu atât veți vedea țâşnind viața", afirma Jules Michelet în 1859. Dacă prin dovezile arheologice suntem de multe ori milenari, prin cele spirituale suntem de două mii de ani un popor creştin. Ne întoarcem, prin istorie, la tradiție căci ea este „depozitara geniului etnic creator. Ea este asemenea stratului freatic, pânza vie a apei subterane, a cărei nevăzută linişte hrăneşte izvoarele şi fântânile de deasupra"[18]. Şi câtă nevoie avem de izvoarele sacralității noastre spre a potoli setea trupului şi a minții!

Trebuie să fim conştienți că istoria Eparhiei Argeşului şi Muscelului începe odată cu țara. Că aici se află izvoarele românismului iar prin voievozii fondatori şi prin voievozii rezidenți de mai târziu, s-a urzit „sobra maiestate a începuturilor de țară", acel „Stat românesc de pe Argeş" cum l-a numit Nicolae Iorga. Din toate aceste considerente rezultă necesitatea cunoaşterii adevărului istoric şi transmiterea lui către generațiile viitoare.

17 Georgios Mantzaridis, *Globalizare şi universalitate – himeră şi declin*, Editura Bizantina, 2002, pp. 7-9.

18 Valeriu Anania, *Cerurile Oltului*, Editura PRO, 1998, p. 54.

INTRODUCERE

Sfânta Arhiepiscopie a Argeşului şi Muscelului cuprinde în jurisdicţia sa judeţul Argeş, al cărui nume, de origine dacică, vine de la râul omonim, care îl străbate în cursul său superior.

Judeţul Argeş este situat în partea central-sudică a României, între 44^0 83´ şi 45^0 37´ latitudine nordică şi 24^0 25´ şi 25^0 20´ longitudine estică[1]. Remarcăm faptul că paralela 45^0 împarte teritoriul argeşean în părţi aproximativ egale[2]. În partea nordică, limita judeţului Argeş trece peste crestele înalte ale munţilor Făgăraş, traversează masivul Piatra Craiului şi culoarul Rucăr-Bran, despărţindu-l de judeţele Sibiu şi Braşov. La est, limita cu judeţul Dâmboviţa, mult mai lungă, urmăreşte, în general, linia meridianului, şi traversează munţii Leaota, Subcarpaţii Munteniei, valea Dâmboviţei, Subcarpaţii Getici, piemontul Cândeşti şi câmpia Găvanu-Burdea; la sud, limita cu judeţul Teleorman taie câmpia Găvanu-Burdea de la est la vest; în sud-vest, limita cu judeţul Olt continuă din câmpie spre piemontul Cotmeana şi traversează văile din bazinul superior al râului Vedea; la vest, limita cu judeţul Vâlcea traversează valea râului Topolog şi continuă, paralel cu aceasta, până la obârşie, suprapunându-se Subcarpaţilor Getici şi versantului sudic al munţilor Făgăraş[3].

Relieful este variat şi coboară în trepte, de la nord la sud. În nord, culmea principală a munţilor Făgăraş cuprinde cele mai înalte culmi din Carpaţii Româneşti (vârfurile Moldoveanu, 2544 m., Negoiu, 2535 m. şi Dara, 2500 m.)[4]. În centru este o regiune deluroasă, care cuprinde muscelele Argeşului, ale Muscelului[5] şi alte subunităţi ale Podişului Getic, iar în sud sunt câmpiile Piteştiului şi Găvanu-Burdea.

Varietatea tipurilor de relief determină o climă temperat-continentală şi o mare

1 Dan Ghinea, *Enciclopedia Geografică a României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000, p. 67.
2 *Ibidem* şi Radu Stancu şi colab., *Argeş. Monografie*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1980, p. 11.
3 Radu Stancu şi colab., *Argeş. Monografie,…*, p. 11 şi Aurelia Barco şi Eugen Nedelcu, *Judeţul Argeş*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1974, pp. 9 şi urm..
4 Dan Ghinea, *op. cit.*, p. 67.
5 Pronunţia locală este *muşcèl-muşcèle*, de la diminutivul latinesc *monticellus*, (Vezi C. Alessandrescu, *Dicţionar geografic al judeţului Muscel*, Bucureşti, 1893, p. 215).

densitate a rețelei hidrografice, reprezentată, în partea de nord, de cursul superior al râului Argeş, cu afluenții săi, în partea centrală de râul Topolog, iar în partea de sud de râurile Cotmeana şi Teleorman.

Din punct de vedere administrativ-teritorial, județul Argeş are trei municipii, (Piteşti – reşedința de județ, Curtea de Argeş – sediul Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului şi Câmpulung Muscel – prima capitală a Țării Româneşti, ca stat independent), trei oraşe (Costeşti, Mioveni şi Topoloveni) şi 93 de comune cu 577 de sate[6].

Județul Argeş cuprinde cea mai mare parte a județelor istorice Argeş şi Muscel. În 1950, în locul împărțirii tradiționale, în județe, cu subunitățile lor administrative, s-au organizat regiunile şi raioanele, după model sovietic. Odată cu această reformă, județul Muscel a fost desființat, fiind cuprins, cea mai mare parte, în regiunea Argeş. După 1968, când s-a revenit la împărțirea pe județe, cea mai mare parte a ținutului Muscel a rămas în componența județului Argeş, ca şi astăzi. Prin urmare, pentru că în cadrul județului Argeş actual există, de fapt, două ținuturi, titulatura Eparhiei noastre este de Sfânta Arhiepiscopie a Argeşului şi Muscelului.

6 Dan Ghinea, *op. cit.*, pp. 68-76.

PARTEA I

ISTORIA

Elina
2014 gh.

EVENIMENTE

Înființarea Scaunului Episcopal

Eparhia Argeşului era cea de a treia Episcopie, în ordine cronologică, a vechii Mitropolii a Ungrovlahiei.

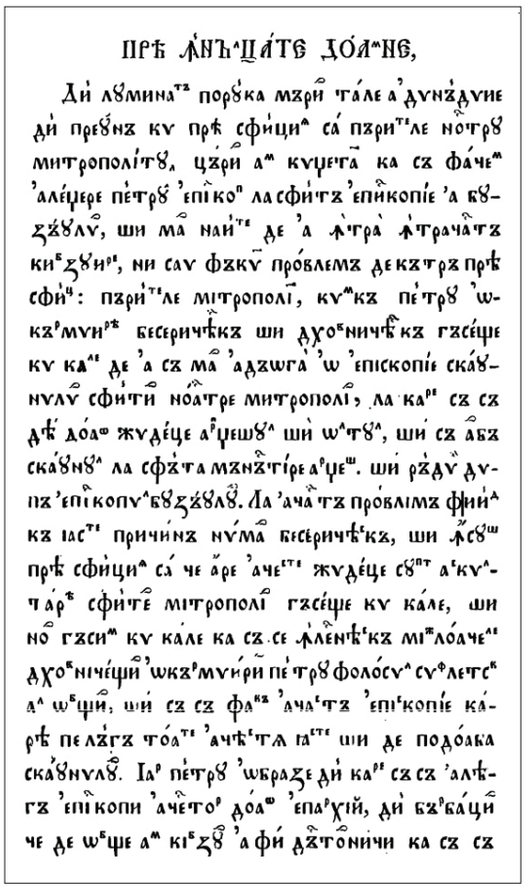
Sfârşitul secolului al XVIII-lea găsea societatea românească într-un proces de restructurare lentă, consecință a domniilor fanariote, reformele înfăptuite de Constantin Mavrocordat nefiind în măsură să impună ritmul de dezvoltare economică şi socială asemănător occidentului european. Societatea românească rămâne însă promotoare consecventă a culturii, Biserica fiind, conform misiunii sale istorice, în continuare, factorul decisiv al acțiunilor culturale. De remarcat că după înlăturarea din scaunul Mitropolitan al țării a lui Antim Ivireanul, în august 1716, din cei unsprezece mitropoliți care s-au aflat în fruntea Bisericii țării până la sfârşitul domniilor fanariote şi reinstalarea celor pământene, în 1821, şapte au fost de origine grecească, susținători ai domnilor puşi de Poartă care, la rândul lor, i-au preferat în scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei.[1] Fără a minimaliza contribuția unora dintre ei la dezvoltarea culturală a țării, dovedindu-se buni gospodari în chivernisirea bunurilor Bisericii, preocupați şi de îmbunătățirea vieții religios-morale din cuprinsul Mitropoliei, rămân, totuşi, tributari clientelei domniilor fanariote, aşa cum se va dovedi şi în cazul înființării Eparhiei Argeşului. Conform rânduielilor canonice, înființarea unei eparhii şi numirea în scaun a titularului se făcea cu ştirea domnului, după alegerea de către o adunare din care făceau parte mitropolitul, ierarhii, reprezentanți ai clerului şi boierii țării. Episcopul se hirotonea de către mitropolit, domnul dându-i „la mână hasdranul şi mitropolitul, cârja”[2]. Confirmarea se făcea de către Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea, mitropolitul Ungrovlahiei Dositei Filitti (1793-1810) propunea înființarea Episcopiei Argeşului. Motivația oficială, după cum se precizează în anaforaua înaintată domnitorului Alexandru Moruzi, era consecință a faptului că „…județele Argeşului şi Oltului fiind depărtate de scaunul

1 Niculae Şerbănescu, „Mitropoliții Ungrovlahiei”, în *B. O. R.*, LXXVII, nr. 7-10, 1959, pp. 787-805.

2 Dionisie Fotino, „Despre orânduiala clerului”, în *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țerei Muntenesci şi a Moldovei,* tom III, *Istoria Țerei Româneşti,* Imprimeria națională a lui Iosif Romanov et Companie, Bucureşti, 1859, p. 18.

Mitropoliei şi neputând fi păstorite după cuviinţă", nu le poate lăsa, ca un năimit, „lupului cel rău cugetătoriu"…, ci găseşte cu cale „ca aceste două judeţe să se deosebească din eparhia sfintei Mitropolii şi să se facă o episcopie nouă … şi sfânta Monăstire a Argeşului să se cinstească a fi scaun de Episcopie"[3]. Vodă consideră îndreptăţită „problima" pusă de mitropolitul Dositei – „depărtarea judeţelor, sau dupe expresiunea turcă, a cadalicurilor Argeş şi Olt"[4] – în alcătuirea noii episcopii a Argeşului. Motivarea de a mai „adăoga o episcopie scaunului sfintei mitropolii" era dictată însă de interesele personale ale mitropolitului. Astfel, ajungând în fruntea Mitropoliei Ungrovlahiei, Dositei dorea să lase, în locul vacant al scaunului vlădicesc de la Buzău, pe nepotul său, Costandie Filitti, protosinghel al Mitropoliei. Aceasta nu convenea însă marii majorităţi a boierimii pământene şi a clerului român, care-l doreau în scaunul buzoian pe arhiereul Iosif al Sevastiei, om de aleasă cultură, cu preocupări cărturăreşti deosebite şi apreciat unanim de contemporani. Spre a-şi atinge scopul, dar şi spre a da satisfacţie clerului şi boierimii, mitropolitul, „om versat într'ale Bisericei şi ale lumei,"[5] a cerut înfiinţarea Episcopiei Argeşului.[6] Aceasta rezultă şi din faptul că propunerea de înfiinţare a noii Eparhii, care să aibă jurisdicţie asupra judeţelor Argeş şi Olt s-a făcut chiar în ziua de 18 octombrie 1793, când Costandie Filitti era numit episcop la Buzău.

▲ *Începutul actului ce atestă înfiinţarea Episcopiei Argeşului, preluat din* Condica Sfântă

Consemnarea târzie, din *Anuarul Eparhiei Argeşului, din 1939*, face şi ea referiri la motivaţiile întemeierii Episcopiei Argeşului în 1793:

„Înfiinţarea episcopiei de Argeş a fost motivată, în formă de depărtarea judeţelor Argeş şi Olt de scaunul mitropolitan. De fapt, adevăratul motiv a fost următorul: Iosif era un om înzestrat cu multe calităţi, înfocat naţionalist şi se bucura de o deosebită preţuire în faţa boierilor ţării. El candidase la scaunul de mitropolit al Ungro-Vlahiei, pe care îl ocupase însă, prin influenţă, Dositei Filittis, grec de origină. Acesta, pentru a împăca pe Iosif, găseşte cu cale, încă din primul an al păstoriei sale, să înfiinţeze o nouă episcopie. Apoi, s'a mai avut în vedere că, prin înfiinţarea episcopiei de Argeş, se oferea un adăpost mai sigur şi un sprijin mai puternic preoţilor şi călugărilor din Ardeal, cari duceau lupta împotriva catolicismului…"[7].

Relatând despre întemeierea Episcopiei Argeşului şi alegerea reşedinţei acesteia la Mănăstirea Argeşului, în *Condica Sfântă* se consemna:

„Prin această anafora se alege de către boierii ţerei şi se confirmă de Domnitorul Alecsandru Constantin Moruz episcop al Buzăului Costandie, protosinghel în Mitropolia Ungro-Vlahiei şi se

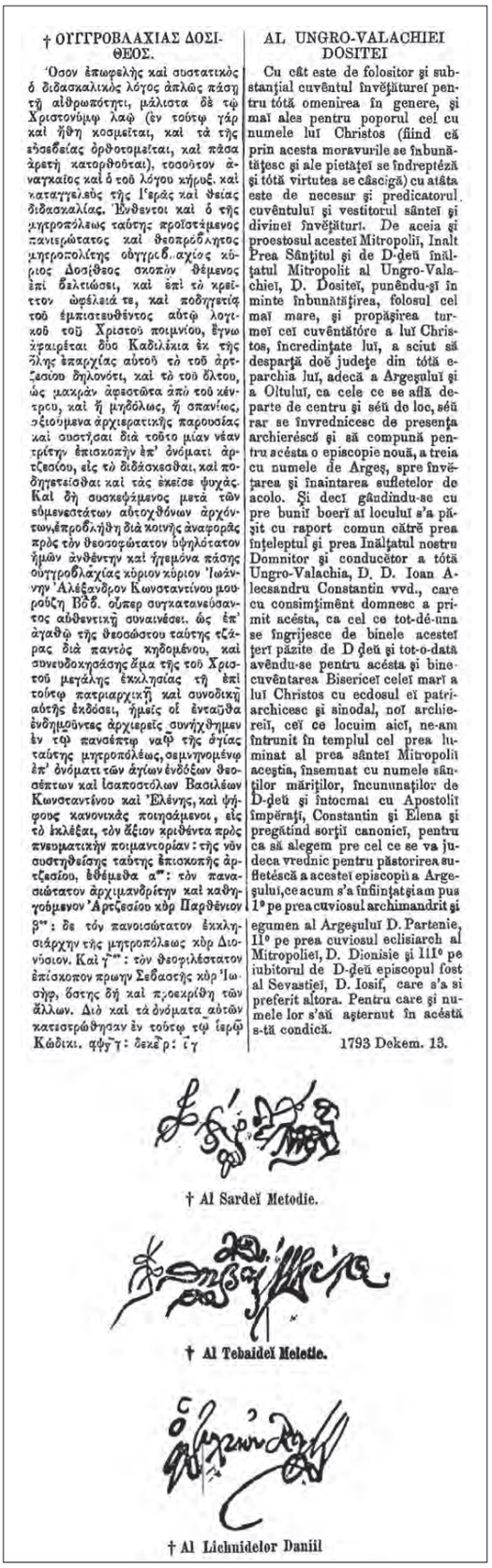
3 V. A. Urechiă, *Istoria Românilor,* tom V, 1786-1800, Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1893, p. 35.

4 *Din Istoria Bisericei Românilor, Mitropolia Ungrovlahiei – Condica Sântă, publicată dupre original de arhiereul Ghenadie Craioveanu,* vol. I, Tipo-Litografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1886, p. 292.

5 *Ibidem.*

6 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului, înfiinţarea episcopiei Argeşului", în *M.O.,* XVII, 1965, nr. 7-8, Craiova, p. 602.

7 *Anuarul Eparhiei Argeşului,* 1939, p. 286.

† ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ ΔΟΣΙΘΕΟΣ.

Ὅσον ἐπωφελὴς καὶ συστατικὸς ὁ διδασκαλικὸς λόγος ἁπλῶς πάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι, μάλιστα δὲ τῷ Χριστονύμῳ λαῷ (ἐν τούτῳ γάρ καὶ ἤθη κοσμεῖται, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας ὀρθοτομεῖται, καὶ πᾶσα ἀρετὴ κατορθοῦται), τοσοῦτον ἀναγκαίος καὶ ὁ τοῦ λόγου κήρυξ. καὶ καταγγελεὺς τῆς Ἑρμοῦ καὶ θείας διδασκαλίας. Ἐνθεντοι καὶ ὁ τῆς μητροπόλεως ταύτης προϊστάμενος πανιερώτατος καὶ θεοπρόβλητος μητροπολίτης οὐγγροβ. ἅγιος κύριος Δοσίθεος σκοπὸν θέμενος ἐπὶ βελτιώσει, καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ὠφέλειά τε, καὶ ποδηγετία τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ λογικοῦ τοῦ Χριστοῦ ποιμνίου, ἔγνω ἀφαιρέται δύο Καθολικὰ ἐκ τῆς ὅλης ἐπαρχίας αὐτοῦ τὸ τοῦ ἀρτζεσίου δηλονότι, καὶ τὸ τοῦ ὄλτου, ὡς μακρὰν ἀφεστῶτα ἀπὸ τοῦ κέντρου, καὶ ἡ μηδόλως, ἡ σπανίως, σχιόμενα ἀρχιερατικῆς παρουσίας καὶ συστῆσαι διὰ τοῦτο μίαν νέαν τρίτην ἐπισκοπὴν ἐπ' ὀνόματι ἀρτζεσίου, εἰς τὸ διδάσκεσθαι, καὶ ποδηγετεῖσθαι καὶ τὰς ἐκεῖσε ψυχάς. Καὶ δὴ συσκεψάμενος μετὰ τῶν σύμενεστάτων αὐτοχθόνων ἀρχόντων, ἐπροβλήθη διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς πρὸς τὸν θεοσοφώτατον ὑψηλότατον ἡμῶν ἀνθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης οὐγγροβλαχίας κύριον κύριον Ἰωάννην Ἀλέξανδρον Κωνσταντίνου μουρούζη Βοδ. ὑπερ συγκατανεύσαντος αὐθεντικῇ συναινέσει. ὡς ἐπ' ἀγαθῷ τῆς θεοσώστου ταύτης ἐζάρας διὰ παντὸς κηδομένου, καὶ συνευδοκησάσης ἅμα τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας τῇ ἐπὶ τούτῳ πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ αὐτῆς ἐκδόσει, ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα ἐνθημῶνες ἀρχιερεῖς συνήχθημεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς ὁγίας ταύτης μητροπόλεως, σεμνηνομένῳ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἐνδόξων θεοσέπτων καὶ ἰσαποστόλων Βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, καὶ ψήφους κανονικὰς ποιησάμενοι, εἰς τὸ ἐκλέξαι, τὸν ἄξιον κριθέντα πρὸς πνευματικὴν ποιμαντορίαν: τῆς νῦν συστηθείσης ταύτης ἐπισκοπῆς ἀρτζεσίου, ἐδέμεθα α''': τὸν πανασιώτατον ἀρχιμανδρίτην καὶ καθηγούμενον Ἀρτζεσίου κὺρ Παρθένιον β''': δε τὸν πανοσιώτατον ἐκκλησιάρχην τῆς μητροπόλεως κὺρ Διονύσιον. Καὶ γ''': τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον πρωην Σεβαστῆς κὺρ Ἰωσὴφ, ὅστης δὴ καὶ προεκρίθη τῶν ἄλλων. Διὸ καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν κατεστρώθησαν ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ Κώδικι. ᾳψϡζ: δεκεβ: ϛγ

AL UNGRO-VALACHIEI DOSITEI

Cu cât este de folositor şi substanţial cuvêntul învĕţăturei pentru tótă omenirea în genere, şi mai ales pentru poporul cel cu numele luĭ Christos (fiind că prin acesta moravurile se înbunătăţesc şi ale pietăţeĭ se îndreptézĕ şi tótă virtutea se câscigă) cu atâta este de necesar şi predicatorul cuvêntuluĭ şi vestitorul sântei şi divineĭ înveţături. De aceia şi proestosul acesteĭ Mitropolii, Inalt Prea Sânţitul şi de D-deŭ înălţatul Mitropolit al Ungro-Valachieĭ, D. Dositeĭ, punêndu-şi în minte înbunătăţirea, folosul cel mai mare, şi propăşirea turmeĭ ceĭ cuvêntătóre a luĭ Christos, încredinţate luĭ, a sciut să despartă doĕ judeţe din tótă eparchia luĭ, adecă a Argeşuluĭ şi a Oltuluĭ, ca cele ce se află departe de centru şi séŭ de loc, séŭ rar se înveđnicesc de presenţa archieréscĕ şi să compună pentru acésta o episcopie nouă, a treia cu numele de Argeş, spre învĕţarea şi înaintarea sufletelor de acolo. Şi deci gândindu-se cu pre bunĭ boerĭ aĭ loculuĭ s'a păzit cu raport comun către prea înţeleptul şi prea Inălţatul nostru Domnitor şi conducĕtor a tótă Ungro-Valachia, D. D. Ioan Alecsandru Constantin vvd., care cu consimţimênt domnesc a primit acésta, ca cel ce tot-dé-una se îngrijesce de binele acesteĭ ţerĭ păzite de D deŭ şi tot-o-dată avêndu-se pentru acésta şi binecuvêntarea Bisericeĭ celeĭ marĭ a luĭ Christos cu ecdosul eĭ patriarchicesc şi sinodal, noĭ archiereiĭ, ceĭ ce locuim aicĭ, ne-am întrunit în templul cel prea luminat al prea sântei Mitropolii acestia, însemnat cu numele sânţilor mărităilor, încununaţilor de D-deŭ şi întocmaĭ cu Apostolii împĕraţi, Constantin şi Elena şi pregătind sorţii canonicĕ, pentru ca să alegem pre cel ce se va judeca vrednic pentru păstorirea sufletéscă a acesteĭ episcopii a Argeşuluĭ,ce acum s'a înfiinţatşiam pus 1° pe prea cuviosul archimandrit şi egumen al Argeşuluĭ D. Partenie, II° pe prea cuviosul eclisiarch al Mitropoliei, D. Dionisie şi III° pe iubitorul de D-deŭ episcopul fost al Sevastieĭ, D. Iosif, care s'a si preferit altora. Pentru care şi numele lor s'aŭ aşternut în acéstă s-tă condică.

1793 Dekem. 13.

† Al Sardeĭ Metodie.

† Al Tebaideĭ Meletie.

† Al Lichnidelor Daniil

▲ *Motivarea înfiinţării Episcopiei Argeşului, document preluat din* Condica Sfântă

crează din nou Episcopia Argeşului. Această înfiinţare a Episcopiei la Argeş, făcându-se, dupre cum se vede din act, numai în urma propunerii Mitropolitului Dositei şi poate cu scopul de a face din Iosif al Sevastiei un episcop cu Eparchie, a dat începutul Episcopiei noastre, cu numirea de Argeş, care durează şi până astăzi (1886, n.n.). *Ea însă se opune prescripţiunilor din actul de fundaţiune al Mănăstirei Argeş, unde Neagoe Basarab, susţinut de Patriarchul Nifon, sânţitorul acestui templu, se exprimă zicând, că va rămânea acest st. Locaş pentru vecie arhimandrie"*[8]. Anaforaua Divanului ţării se înaintează astfel către domnitorul Alexandru Moruzi la data de 18 octombrie 1793:

„Prea înălţate Dómne,

Din luminată porunca măriei téle adunându-ne de împreună cu prea sfinţia sa părintele nostru Mitropolitulŭ ţĕrei, amŭ cugetatŭ ca să facem alegere la sfănta Episcopie Buzĕului, şi mai'nainte de a intra în astă chibzuire, ni s'aŭ făcutŭ provlima, de către prea sfinţia sa părintele Metropolitŭ, cum că pentru otcărmuirea bisericéscă şi duhovnicéscă găseşce cu cale de a se mai adăoga o Episcopie a scaunului sfintei noastre Metropolii, la care să se dea douĕ judeţe: Argeşulŭ şi Oltulŭ, şi să aibă scaunulŭ la sfănta Episcopie Argeşulŭ şi orânduealâ după Episcopulŭ Buzĕului; la acéstă provlimă, fiindu-că este pricină numai bisericească, şi însuşi prea sfinţia sa ce are acestea judeţe sub ascultarea sfintei Metropolii, găsesce cu cale, ca să se înlesnească mijlócele duhovniceşcei otcărmuiri, pentru folosulŭ, sufletesc al obştei, şi să se facă acéstă Episcopie, care pre lângă tóte acestea este şi de podóba scaunului; iară pentru obraze din care să se alegă Episcopii acestorŭ douĕ Eparhii, din bărbaţi ce de obşte amŭ chibzuitŭ a fi destoinici, ca să se încarce cu acéstă oblăduire, sfinţia sa părintele Episcopulŭ Sevastisŭ Iosifŭ unulŭ; părintele protosinghelŭ Metropoliei Constantie alŭ doilea şi alŭ treilea Arhimandritulŭ Mònăstirei Argeşulŭ Partenie; din aceşti trei ce de obşte se aleseră de noi, remâne a se hotărî care unde să fie, dupe cum Înalta înţelepciune Măriei tele luminându-se de darulŭ Duhului Sfântŭ va găsi cu cale.

1793, Octombre, 18.

Dumitrache Banŭ, Nicolae Brâncovénu vel. Vist., vel. Banŭ Racoviţă, vel. Spătarŭ Văcărescu, vel. Vornicŭ Moruzi, Scarlatŭ Grecénu Vorn., Manolache vel. Vorn., Scarlatŭ Ghica vel. Log., Ştefanŭ Văcărescu Hatmanŭ, Costandinŭ Ştirbeiŭ Vist., Ioanŭ Căminaru"[9].

Rezoluţia care întărea anaforaua şi care confirma alegerea lui Iosif de Sevasta ca episcop al Argeşului, precum şi pe cea a lui Costandie Filitti la Buzău este pecetluită cu semnătura şi pecetea domnească şi înaintată de marele logofăt al divanului în aceeaşi zi:

8 *Condica Sfântă*, loc. cit. I, pp. 281-282.
9 V.A URECHIĂ, *op. cit*, tom. V, pp. 37-38.

„De vreme ce prea sfinția sa părintele Metropolitu țĕrei, şi cu D-lorŭ veliți boieri ai Divanului Domniei mele, din porunca nóstră adunându-se spre chibzuirea de obşte, găsiră de trebuință şi cu cale, şi ne făcură rugăciune a se mai întocmi o Episcopie nouă, a cărora rugăciune pentru înlesnirea ce ne-au datŭ a mijlócelorŭ şi pricinilorŭ duhomniceşci şi bisericeşci, primind'o şi Domnia mea, şi fiindŭ-că dintre Archierei şi obrazele bisericeşci de aici, ce cu bună politie şi ipolipsisŭ au petrecutŭ aici în pĕmântulŭ țĕrei, găsescŭ iarăşi deobşte cu cale şi ne facŭ arĕtare de acestea numite obraze, hotărâmŭ Domnia mea pre sfințiia sa iubitoriu de D-zeu părintele Sevasti chirŭ Iosifŭ, Episcopu la Episcopia de Argeşŭ, cu doue județe: Argeşŭ şi Oltŭ şi pre cuviosulŭ protosinghelŭ Metropoliei Ungrovlahiei chirŭ Costandie Episcopulŭ la Episcopia Buzĕu; într'acestaşŭ chipŭ întărimŭ cu acĕstă hotărâre anaforaoa părintelui Metropolitŭ şi a D-lorŭ Boierilorŭ.

1793, Octombre, 18. Vel. Logofet"[10].

„Având o purtare exemplară şi muncind cu râvnă pentru ridicarea mănăstirii (Sfântul Dumitru din Craiova, al cărei egumen a fost Iosif, n. n.) *atrase privirile boierilor ca şi prețuirea patriarhului Neofit al Constantinopolului, care îi scrie mitropolitului Cosma al Ungro-Vlahiei, în 1792, să fie hirotonit protosinghelul Iosif arhiereu şi să-l facă, după ordinea bisericească, episcop pe numele de odinioară al Sevastiei. Astfel, Iosif a fost ridicat la înalta demnitate de arhiereu, care, în acea vreme, cu greu se putea dobândi de un român. Boierii Țării au fost foarte mulțumiți de succesul lui Iosif şi au luat hotărârea ca, la prima vacanță ce se va ivi, să-l aşeze episcop sau mitropolit al Țării. Ocaziunea apăru prin retragerea mitropolitului Filaret al II-lea. Scaunul mitropolitan se ocupă însă de un grec, Dositeiu Filitis, sprijinit de domnitorul Alexandru Moruzi. Pentru a împăca pe boierii Țării, cari se arătau nemulțumiți de alegerea făcută şi pentru a menaja un adversar de temut ca Iosif, Dositeiu propune domnitorului înființarea unei noui episcopii la Argeş…"* [11].

La 17 noiembrie 1793, Neofit, arhiepiscop al Constantinopolului şi patriarh ecumenic confirmă, prin act patriarhal, recunoaşterea înființării Episcopiei de Argeş şi alegerea lui Iosif al Sevastiei ca primul episcop al ei:

„Neofit, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Constantinupolei Romei Noua şi Patriarch Icumenic,

Prea sânțite Mitropolite al Ungro-Valachiei, locțiitorule al Kesariei Capadokiei, prea onorate şi Ecsarche al laturilor, întru Sântul Spirit iubit şi mult dorit frate, şi coliturghisitorule al smereniei noastre, D. D. Dositee, har să fie cu sânția ta şi pace de la Dumnezeu. Luând în mâini pitacul cel adresat nouă de către Sânția ta, l'am cetit şi am văzut cele scrise în dânsul cu respect şi dupre voia lui Dumnezeu şi el s'a cetit în auzul frăției, cei de pre lângă noi şi a Sântului Sinod, şi am înțeles cu toții mai întâi câtă îngrijire depui sânția ta pentru turma cea cuvântătoare a lui Christos, încredințată ție de la Dumnezeu, şi că te ocupi arhiereşte cu îmbunătățirea ei, cu mântuirea sufletelor lor, cu lucrurile şi faptele cele creştineşti şi te-am lăudat mult şi cererea Sânției tale şi dorința, ca ceia ce este plăcută lui Dumnezeu şi de suflete folositoare, am primit-o cu bunăvoință, şi ca pre o cerere, corespunzătoare cu sentimentele sânției tale şi cu voia prea piosului şi prea înălțatului şi prea creştinului Domnitor şi mărețului conducător a toatei Ungro-Valachii, fiul nostru în S[fântul] Spirit iubit şi mult dorit D. D. Ioan Alecsandru Constantin Moruz voevod. Şi deci, conform cu cererea sânției tale, cu soscotința comună şi recunoaşterea sinodală depunem sorții canonici în mâna sânției tale şi prin ecdosul nostru

10 *Ibidem*; vezi şi *Condica Sfântă …*, CXXVI, pp. 279-281.

11 *Anuarul Eparhiei Argeşului, 1939,* pp. 287-288.

present, patriarhicesc şi sinodal, permitem şi dăm voia noastră bisericească, cea cu socotința şi voia păzitei de Dumnezeu Înălțimei sale, kemând pre confrații archierei, ce se află acolo, să facă strămutarea canonică a iubitorului de Dumnezeu episcopul Sevastiei, confratelui nostru iubit, D. Iosif, în Episcopia Argeşului, cea acum înființată, încât el să fie şi să se zice supusului şi plecatului prea sântei Mitropolii de acolo a Ungro-Vlachiei, priveghind şi îngrijind pentru îmbunătățirea şi propăşirea a tot lucrul bun a turmei cei cuvântătoare a lui Christos, încredințate lui şi păşind în căile mântuitoare ale harului evanghelicesc. Şi să fie ca Domnul Dumnezeu să-l arate pre el recunoscător către bunătatea lui cea nemăsurată, către prea blândul Domnitor şi către sânția ta, că în liminatele zile ale Înălțimei sale cei păzite de Dumnezeu s'a făcut acest lucru plăcut lui Dumnezeu şi de suflete folositor şi Sânția ta în genere să priimeşti, pentru îngrijirea propăşirei celor spirituale şi folosul poporului celui numit cu numele lui Christos, plată de la răsplătitorul Dumnezeu, a cărui dar să fie cu Sânția ta.

În anul mântuirei 1793 Noemvrie 17.

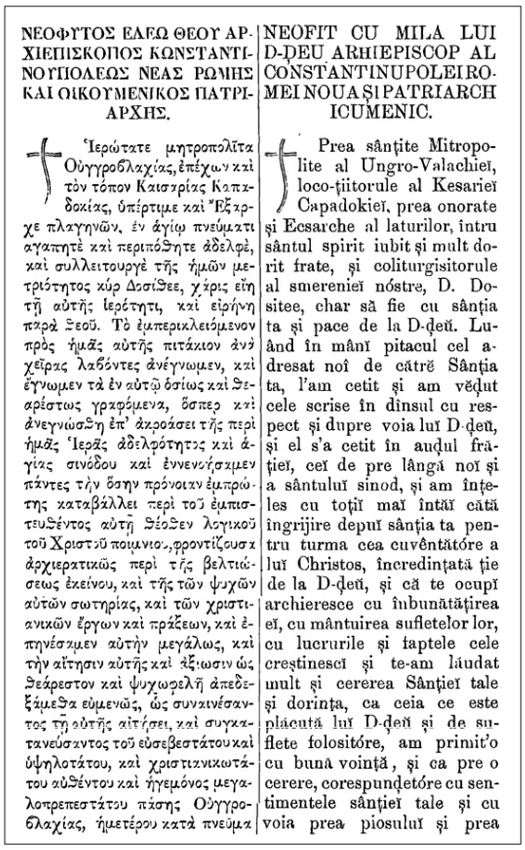
†Al Constantinupolei şi în Christos frate, †Al Kesariei Grigorie, †Al Efesului Samuil, † Al Iracliei Metodie, †Al Kizicului Agapie, †Al Nicomidiei Atanasie, †Al Chalchedonului Ieremia, †Al Derecului Gherasim, †Al Prusiei Antim, †Al Artei Macarie, †Al Anghirei Ioan, †Al Anchialului Dorotei, †Al Varnei Filotei etc."[12].

Anaforaua divanului a fost dată însă la 23 februarie 1794, având în cuprinsul său şi confirmarea posesiunilor şi milelor domneşti acordate Episcopiei Argeşului, după cum urmează:

„Trebuința propoveduirei sfintei pravoslavnicei nóstre credințe, câtŭ este de mare şi mai aleasă decâtŭ tóte trebuințele, însuşi Mântuitorul nostru Iisus Hristos ne arétă, zicendŭ către sfinții Săi ucenici: «mergeți şi învețați tóte limbele, botezându-i în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duhŭ, şi învețați câte amŭ zisŭ vouĕ»; acéstă sfântă propoveduire cum că nu este trebuinciósă numai pentru cei ce nu s'aŭ îmbrăcatú cu vestmèntulŭ celŭ strălucitŭ al sfântului botezŭ, ci mai vĕrtosŭ pentru cei ce după ce s'aŭ învrednicitŭ a primi pravoslavnica credință printr'acéstă dumnedeéscă taină, séŭ nu şciŭ, séŭ nu voiescŭ a urma evanghelicesculu cuvêntŭ, adecă a se învĕța câte s'au zisŭ, séŭ a păzi câte s'aŭ învĕțatŭ, iarăşi Hristosŭ Dumnezeulŭ nostru tóte într'acestŭ cuvêntu, de față ne-o arétă zicêndu: « mergeți şi învĕțați tóte limbele botezêndu-i în numele prea Sfintei Troițe, ci învețêndu-i să păzéscă câte amŭ zisŭ vouĕ;» din care curatŭ se înțelege, că şi sfântulŭ botezŭ, la un pravoslavnicŭ creştinŭ, nu este din destulŭ spre mântuire, fără urmarea celor-l-alte porunci, adecă «câte amŭ zisŭ vouĕ,» căci a fi neşcine pravoslavnicŭ creştinŭ prin botezŭ, şi nu a fi prin fapte, se asémănă cu una óie perdută din turmă; de accea şi Mântuitorulŭ, socotindŭ mai trebuinciósă propovĕduirea, ce către aceştia zice către sfinții săi ucenici: ci mai vêrtosŭ vĕ duceți către oile cele perdute ale casei lui Israilŭ. Acésta dară trebuință fiindŭ de prea sfințitulŭ şi de Dumnezeŭ alesulŭ Mitropolitŭ al Ungro-Vlahiei, Chirŭ Dositeiŭ, acum la adunarea ce din porunca Domniei mele s'aŭ făcutŭ cu toți dumnélorŭ cinstiți şi credincioşi veliți Boieri ai Divanului Domniei mele, pentru a face alegerea de Episcopŭ al sfintei Episcopiei Buzeului, arĕtândŭ prea sfinția sa cum că şi județele Argeşului şi a Oltului fiindŭ depărtate de scaunulŭ Mitropoliei, şi neputêndŭ fi păstorite după cuviință, nu le póte să le lase, ca unŭ naemitŭ, lupului celui rĕŭ cugetătoriŭ, nici va să se asemene lucrătorului de pământŭ cel adormitŭ, pentru ca să se găséscă semănătorulŭ zizaniilorŭ vreme să amestece neghina în grâulŭ sĕŭ celŭ curatŭ; ci găsesce cu cale ca acestea douĕ județe, să se deosibéscă din Eparhia sfintei Mitropolii şi să se facă o Episcopie nouă, care să aibă rêndŭ

12 *Condica Sfântă* … CXXIX, pp. 286-288.

la adunarea săbórelorŭ, după Episcopia Buzĕului, şi sfânta Monastire a Argeşului să se cinstéscă a fi scaunulŭ de Episcopie. Acéstă provlimă arĕtându-se a fi cu cuviinţă şi d-lorŭ veliţi Boieri, au făcut arĕtare cu anafora la Domnia mea, de obşte, rugându-se ca să bine primimŭ acéstă trebuinciósă cerere, şi să dămŭ voie a se face şi a se hirotonisi Episcopŭ, făcêndu-ne însciinţare şi vre-o câteva obraze. Deci Domnia mea, ce după datorie suntemŭ sârguitori, mai înainte decâtŭ tóte, pentru propovĕduirea sfintei nóstre credinţe, socotindŭ trebuinţa acestei Episcopii, şi avêndŭ şi pilde îndestulate de câte Episcopii ce după vremi şi Arhiepiscopii s'aŭ întocmit de săbóre şi de pravoslavnici Împĕraţi, pentru acéstă trebuinţă a propovĕduirei şi a păstoriei creştinesci, am hotărâtŭ ca să se facă, şi amŭ bine-voitŭ a se cinsti în Episcopie sfânta Monăstire a Argeşului, de astăzi înainte, căci aŭ fostŭ şi scaunŭ domnescŭ acolo; şi din obrazele cele arĕtate, alegându pe iubitorulŭ de Dumnezeu Episcopŭ proin Sevasti Chirŭ Iosifŭ, de carele amŭ luatŭ însciinţare, că încă Protosinghelŭ fiindŭ al sfintei Episcopii Romnicŭ, s'aŭ arĕtatŭ destoinicŭ de a-lŭ putea socoti acumŭ de vredniculŭ spre a păstori turma cea alésă acestei Eparhii şi a se putea arĕta ca o cetate stândŭ deasupra muntelui şi a-şi strălluci lumina sa înaintea ómenilorŭ, ca să'i vadă faptele cele bune, şi să slăvéscă pe părintele cerescŭ, după Evanghelie, l'amŭ aşezatŭ Episcopŭ aceştia Episcopii a Argeşului şi făcêndŭ însciinţare şi la sfânta Biserică cea mare a răsăritului s'aŭ întărituŭ şi bisericesce alegerea şi hotărârea Domniei mele, şi s-aŭ cunoscutŭ la totŭ sfântulŭ ecumenicŭ săborŭ acéstă sfântă Episcopie, şi cu tóte că acestei sfinte Episcopii orânduiala s'aŭ întocmitŭ a fi după Episcopia Buzĕului aflându-să aceea mai veche, care orânduială să să păzéscă nestrămutatŭ Proi-Episcopia, însă acestui cinstitŭ şi de D-zeŭ iubitoriŭ Episcopŭ i-amŭ datŭ rêndŭ mai susŭ decâtŭ celui acumŭ hirotonisitŭ Episcopŭ al Buzĕului, chir Costandie, şi pentru vârsta sa şi pentru căci aŭ fostŭ hirotonisitŭ mai 'nainte Episcopŭ Sevastiei, şi mai vêrtosu pentru politia şi slujbele sale bisericeşti, cât şi celea politicesci, cu care ne-amŭ însciinţatŭ că s'aŭ purtatŭ, nădĕjduindŭ că şi de acumŭ înainte va păstori norodulŭ lui D-zeŭ după Evanghelie şi va avea întrŭ tótă politia sa bine plăcută, păzindŭ şi întocmelele cele bune orânduite ale sfintei Mitropolii, şi aşezămênturile celea de acum făcute are hirotoniilorŭ, şi întărite prin hrisovulŭ Domniei mele, şi celea ce se vorŭ socoti cuviincióse în urmă. Către acésta amŭ bine-voitŭ Domnia mea, ca şi acéstă sfântă Episcopie a Argeşului, unde să prăznuesce hramulŭ Adormirei a prea sfintei Născĕtóre de D-deŭ, ce din mănăstire domnéscă s'aŭ cinstitŭ acum în Episcopie, să aibă aceste mili şi privileghiuri, adecă: cinci sute bolovani de sare, pre totŭ anulŭ, de la ocnele domnesci, la vremea când iau şi cele-l-alte Episcopii şi Monastiri i trei sute de oi să scutiască la vremea oieritului, i 50 de scutelnici; de care poruncimŭ d-tale vel. vist. să să aşede atâtŭ în catastihulŭ domnescŭ alŭ vistieriei de scutelnici, lângă 10 scutelnici ce aŭ avutŭ până acum părintele Sevasti şi alţi patru-deci lude, ca să se împlinéscă suma de cinci-deci, pe cari făcêndu-i dupe catastihŭ, să li se dee şi pecetluiturile Domniei mele, câtŭ şi la catastihŭ de rădicătura oieritului, să să aşede cu numita sumă de trei sute oi, şi deosebitŭ de aceşti scutelnici după catastihŭ, îi facemŭ Domnia mea şi alţi 50 lude străini cu cei 10 ce au avutŭ Măn.a Argeşului până acum, pre cari aceştia să-i găséscă sfinţia sa din streini, fără de pricină, cărora după adeverinţele isprăvnicesci să li se dee şi pecetluiturile Domniei mele de la visterie pentru scutéla lorŭ; să

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Ἱερώτατε μητροπολίτα Οὐγγροβλαχίας, ἐπέχων καὶ τὸν τόπον Καισαρίας Καππαδοκίας, ὑπέρτιμε καὶ Ἔξαρχε πλαγηνῶν, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ, καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύρ Δοσίθεε, χάρις εἴη τῇ αὐτῆς ἱερότητι, καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Τὸ ἐμπερικλειόμενον πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς πιτάκιον ἀνὰ χεῖρας λαβόντες ἀνέγνωμεν, καὶ ἔγνωμεν τὰ ἐν αὐτῷ ὁσίως καὶ θεαρέστως γραφόμενα, ὅσπερ καὶ ἀνεγνώσθη ἐπ' ἀκροάσει τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱερᾶς ἀδελφότητος καὶ ἁγίας συνόδου καὶ ἐννενοήσαμεν πάντες τὴν ὅσην πρόνοιαν ἐμπρώτης καταβάλλει περὶ τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῇ θέσθεν λογικοῦ τοῦ Χριστοῦ ποιμνίου, φροντίζουσα ἀρχιερατικῶς περὶ τῆς βελτιώσεως ἐκείνου, καὶ τῆς τῶν ψυχῶν αὐτῶν σωτηρίας, καὶ τῶν χριστιανικῶν ἔργων καὶ πράξεων, καὶ ἐπηνέσαμεν αὐτὴν μεγάλως, καὶ τὴν αἴτησιν αὐτῆς καὶ ἀξιωσιν ὡς θεάρεστον καὶ ψυχωφελῆ ἀπεδεξάμεθα εὐμενῶς, ὡς συνατνέσαντος τῇ αὐτῆς αἰτήσει, καὶ συγκατανεύσαντος τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ὑψηλοτάτου, καὶ χριστιανικωτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος μεγαλοπρεπεστάτου πάσης Οὐγγροβλαχίας, ἡμετέρου κατὰ πνεῦμα

NEOFIT CU MILA LUI D-ḌEU ARHIEPISCOP AL CONSTANTINUPOLEI ROMEI NOUA ŞI PATRIARCH ICUMENIC.

Prea sânţite Mitropolite al Ungro-Valachieĭ, loco-ţiitorule al Kesarieĭ Capadokieĭ, prea onorate şi Ecsarche al laturilor, întru sântul spirit iubit şi mult dorit frate, şi coliturgisitorule al smereniei nóstre, D. Dositee, char să fie cu sânţia ta şi pace de la D-ḍeŭ. Luând în mânĭ pitacul cel adresat noĭ de cătrĕ Sânţia ta, l'am cetit şi am vĕḍut cele scrise în dinsul cu respect şi dupre voia luĭ D-ḍeŭ, şi el s'a cetit în auḍul frăţieĭ, ceĭ de pre lângă noĭ şi a sântuluĭ sinod, şi am înţeles cu toţiĭ maĭ întâĭ cătă îngrijire depuĭ sânţia ta pentru turma cea cuvêntătóre a luĭ Christos, încredinţată ţie de la D-ḍeŭ, şi că te ocupĭ archieresce cu înbunătăţirea eĭ, cu mântuirea sufletelor lor, cu lucrurile şi faptele cele creştinescĭ şi te-am laudat mult şi cererea Sânţieĭ tale şi dorinţa, ca ceia ce este plăcută luĭ D-ḍeŭ şi de sufletе folositóre, am primit'o cu bună voinţă, şi ca pre o cerere, corespunḍetóre cu sentimentele sânţieĭ tale şi cu voia prea piosuluĭ şi prea

▲ *Extras din actul de recunoaştere a Episcopiei Argeşului, preluat din* Condica Sfântă

scutéscă numita sfântă Episcopie şi douĕ scaune de carne la Pitesci, séŭ la Argeşŭ, cum şi douĕ pivnițe. Aşişderea să aibă sfânta Episcopie şi mila vinăriciului, câte doui bani de vadră, cu părpărulŭ, din popórele celea sciute, cari le-au avutŭ Măn.a Argeşului şi până acum de mai 'nainte, adică: din délul Ştefănescilorŭ ot sud. Muscelŭ, cât ține cu Isvorani, i Valea Popi, care se începe acestŭ poporŭ de la capu délului de susŭ, despre Valea Mare, şi merge până în poporulŭ Cotmeni, în délulŭ Ciocănescilorŭ, şi despre Văleni se hotărĕsce Valea Benii cu poporulŭ Măn.i Radului-Vodă, în care acestŭ poporŭ se cuprinde aceste văi i piscuri, adecă: Valea Isvorani, Valea Popei, Cósta Câmpului, acestea popóre se cuprinde aceste nume precum le este cursulŭ de rêndu, adecă: cranga Căzănescii, Ciutescii, Valea Luminei, Alimănesci de Josŭ, Alimănesci de Susŭ, Pétra, Scheiburluş, Chilomescii, Valea Giurgi, Țănculescii, Măicănescii, i Délulŭ Stroeni lângă Țănculesci. Aşişderea şi Délulŭ Soaşului sud. Vâlcea, pre din douĕ cu Măn.a Bistrița; pentru care să aibă volnicie omulŭ Episcopiei ce se va orândui a îmbla împreună cu vinăricerii domnesci, să scrie vinăriciulŭ dintr'aceste déluri cu văile i piscurile ce sunt numite mai susŭ, şi să facă douĕ catastişe asemenea unulŭ cu altulŭ, iar la strângerea banilorŭ, adecă câte doui de vadră, partea Episcopiei şi părpărulŭ după obiceiŭ, vinăricerii domnesci nici de cum să nu se amestece a pune mâna în bani, ci să-şi strângă pe deplin orânduitulŭ Episcopŭ făr'de numai cei-l-alți doui bani de vadră şi ploconulŭ de nume să aibă a lua vinăricerii domnesci, pentru ca să pótă şi printr'acéstă milă domnéscă, a păzi cu îndestulare cinstea scaunului Episcopiei şi a fi Domniei mele vecinică pomenire. Poruncimŭ dér şi tutuloru cuvioşiloru Egumeni ai Mănăstiriloru acestei Eparhii, Protopopiloru, Preoțiloru, Diaconiloru, Boierilorŭ, breslelorŭ şi tutulorŭ pravoslavnicilorŭ creştini, ce sunteți locuitori într'aceste douĕ județe Argeşului şi Oltulŭ, să cunósceți scaunŭ episcopescŭ de acum înainte a acestei Eparhii sfânta Măn. Argeşulŭ, şi pre iubitoriulŭ de D-deŭ Episcopulŭ Iosifŭ, Episcopŭ alŭ Argeşului şi păstoriŭ sufletescŭ alŭ vostru, supusŭ sfintei Mitropolii a țĕrei românesci în tótă vremea. Şi amŭ întăritŭ hrisovulŭ acesta, cu însăşi Domnésca iscălitură şi pecete, i cu credința prea iubiților Domniei mele fii Costandinŭ, Dumitraşco, Nicolae şi Gheorghi Voivodi şi cu mărturia d-lorŭ cinstiților şi credincioşi veliților boieri ai Divanului Domniei mele: panŭ Nicolae Brâncovenulŭ vel. vist., Dumitraşco Racoviță vel. Banŭ, Ienache Văcărescu vel. spătar, Ienache Moruzi vel. vornicŭ de Țéra de Susŭ, Manolache Brâncovénŭ vel vornicŭ de Țéra de Josŭ, Manolache Crețulescu vel. Vornicŭ, Nicolae Filipescu vel. Vornicŭ, Costache Ghica vel log. de Țéra de Susŭ, Scarlatŭ Ghica vel. log. de Țéra de Josŭ, Dumitrache Mano vel post, Isacŭ Raletŭ vel clucerŭ, Dumitrache Schina vel comis, Ioanŭ Comăneanŭ vel Păharŭ, Iordache Palada vel stol. etc., şi ispravnicul Costache Ghica vel log. şi s-aŭ scrisŭ hrisovulŭ acesta la alŭ douilea anŭ dintrŭ întêea Domnie a Domniei mele, în Bucuresci, la leatŭ 1794, Fevr. 23, de Ionŭ Rafailŭ 3. logof."[13]

Legăturile Episcopiei de la Curtea de Argeş cu Transilvania şi Moldova

Legăturile Scaunului Mitropolitan, ale Mănăstirii şi Episcopiei de la Curtea de Argeş cu Transilvania şi Moldova

Unitatea indestructibilă a neamului românesc din teritoriile cuprinse între Marea Neagră, Dunăre, Tisa şi Carpați precum şi perenitatea sa este dovedită de însăşi comuniunea spirituală, de creştinismul ortodox al acestora. Indiferent de vitregia condițiilor istorice în care s-a format şi dezvoltat poporul român, granițele naturale ori cele convenționale, stabilite prin voința istoriei şi care au delimitat cele trei provincii Româneşti – Muntenia, Transilvania şi Moldova, n-au constituit niciodată bariere între locuitorii lor, ramuri ale aceluiaşi viguros arbore.

13 V.A. Urechiă, *op. cit.*, pp. 34-37.

Cele mai intense legături au fost de ordin spiritual, prin care a fost menținută nestinsă flacăra vieții românești și au determinat și pe cele culturale și economice. Abordarea legăturilor spiritual-religioase dintre cele trei principate danubiene, pe care dorim să le punem în evidență, este destul de complexă și nu poate fi abordată fără a ține cont și de legăturile politice. Inițiativa legăturilor pe toate planurile a aparținut deopotrivă celor trei principate, cu o subliniere a primatului Țării Românești, al cărei climat politic, economic și spiritual-religios a determinat închegarea mai timpurie a statului de sine stătător și a Bisericii ca instituție statală, recunoscută de către Patriarhia de la Constantinopol. Acest pas făcut mai devreme decât celelalte două provincii a fost determinant în păstrarea ortodoxiei.

Mutarea scaunului mitropolitan de la Vicina la Argeș, anterior anului 1359, consacra o acțiune de drept și de fapt, legiferând și exercitarea jurisdicției bisericești peste întreaga mitropolie a Ungrovlahiei sau a Țării Românești, dar și dincolo de Carpați. Faptul se desprinde cu claritate chiar din actul sinodal care-i confirma mitropolitului și calitatea de *„exarh a toată Ungaria și al Plaiurilor"*.[14] Această titulatură demonstra faptul că Biserica Țării Românești reprezenta autoritatea Scaunului ecumenic peste ortodocșii din Transilvania și Ungaria. Astfel începe dreptul de patronat al Mitropoliei Ungrovlahiei față de Mitropolia Transilvaniei. Prin raporturile de vasalitate, dintre Ungaria și Țara Românească, conform uzanțelor feudale, se stabiliseră și conexiunile juridice și canonice cu vecinul cel mai puternic, definindu-se astfel și primele legături ecumenice între Transilvania și Mitropolia Țării Românești, al cărei scaun de rezidență se afla la Curtea de Argeș.[15] Dreptul de patronat de care am amintit s-a manifestat de-a lungul secolelor prin faptul că mitropoliții Transilvaniei au fost hiritoniți la Argeș, Târgoviște sau București, Mitropolia lor a primit ajutoare în cărți, veșminte, bani și chiar moșii în Țara Românească, domnii Țării Românești au intervenit în favoarea Bisericii ardelene în fața principilor Transilvaniei, iar schimburile cultural-bisericești de o parte și de alta a Carpaților au existat în permanență.

În ceea ce privește relațiile scaunului mitropolitan de la Argeș cu Moldova, trebuie menționat că Mitropilia de acolo, cunoscută sub numele de Moldovlahia sau Rusovlahia, a întâmpinat destule dificultăți până la recunoașterea, prin tomos patriarhal, de către Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Deși în anul 1371 episcopul Antonie al Haliciului este ridicat la rangul de mitropolit, încuviințându-i-se *„… să aibă voie să învețe poporul creștin al lui Dumnezeu din acele episcopii și să întărească anagnoști dintre cei de acolo, să înainteze subdiaconi și diaconi și să hirotonească și preoți, ba chiar și episcopi, fară numai, pentru că astăzi n-are episcopi cu cari să-i hirotonească, trebuie, ca după plecarea lui la Biserica lui* (la Halici, n.n.), *să-i aleagă pe cei ce-i va crede de cuviință și să meargă la preasfințitul Mitropolit al Ungrovlahiei, pentru ca acolo, cu el, să facă și alegerile episcopilor și hirotoniile* (pentru Modova)"[16]. În mai 1401 patriarhul de la Constantinopol cere mitropolitului Ungrovlahiei, al cărui scaun se afla la Argeș, să recunoască un preot

14 *Documente privitoare la Istoria Românilor,* colecția „Hurmuzaki", vol. XIV, partea I (1320-1716), București, 1915, doc. LXVI, p. 30.

15 Aurelian Sacerdoțeanu, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Transilvania și Moldova", în *BOR*, LXXVII, nr.7-10, 1959, pp. 889-890.

16 *Documente privitoare la Istoria Românilor,* Colecția Hurmuzaki, vol. XIV, partea I (1320-1716), București, 1915, doc. VIII, pp. 9-10.

▲ *Sfântul Nicodim de la Tismana*

sfinţit în Moldova; *„…dacă nu e altceva care să oprească pe Sfinţia Ta […] fă deci îndreptarea cuvenită în faptă, şi aşază peste fiecare ţară ce este în enoria ta duhovnicul cel mai bine cunoscut din câţi ai, ca să primească mărturisirile celor ce vin la dânşii. Şi fă şi aceasta cu îngrijire, căci e din lucrurile cele mai de nevoie pentru viaţa şi cârmuirea creştinilor…”*[17].

Fără intenţia de a minimaliza relaţiile cu Moldova, trebuie subliniat faptul că, date fiind condiţiile vitrege ale comunităţii ortodoxe majoritare din Ardeal, relaţiile scaunului mitropolitan, ale Mănăstirii şi Episcopiei de la Argeş cu românii transilvăneni au avut o conotaţie aparte. Intensitatea acţiunilor de catolicizare a românilor de la nordul lanţului carpatic a făcut ca aici viaţa bisericească să evolueze şi să supravieţuiască, uneori în condiţii dramatice, susţinută fiind de strânsele legături cu ortodoxia din Ţara Românească. Mănăstirile şi bisericile „greceşti ale schismaticilor” – adică cele ale ortodocşilor români majoritari din Ardeal nu lipseau dar nu puteau face faţă uşor politicii de catolicizare dusă de papalitate prin regalitatea maghiară.

Trebuiau, aşadar, aşezăminte monahale puternice şi deprinderea învăţăturii de limbă slavonă, chiar dacă ea nu a fost agreată niciodată de poporul de rând, precum şi copişti care să multiplice cartea creştină scrisă în slavonă sau să traducă documente din latină, mult mai numeroase. Numai astfel limba de săvârşire a cultului în biserică putea să devină principalul element de legătură între cele trei ţări româneşti. Deosebit de primejdios devenea, pentru ortodoxia românească din Ardeal, şi faptul că, începând cu secolul al XIV-lea, unii nobili români, pentru a-şi putea păstra privilegiile nobiliare, au îmbrăţişat catolicismul, înstrăinându-se de neamul lor şi chiar maghiarizându-se în câteva generaţii. Încercările de dezbinare a românilor au fost în bună măsură împiedicate de acţiunile voievozilor din scaunul de la Argeş care, cu multe concesii făcute din raţiuni politico-strategice, n-au putut fi convinşi să îmbrăţişeze catolicismul şi au continuat să sprijine ortodoxia românească din Ardeal. Acestor eforturi s-a alăturat Sfântul Nicodim de la Tismana, reorganizatorul vieţii monahale româneşti de la sfârşitul secolului al XIV-lea. Mare teolog şi părinte duhovnicesc, Cuviosul Nicodin cel Sfinţit ia sub supraveghere duhovnicească Sihăstria Prislop din Ţara Haţegului. În jurul anului 1399, în „goana după isihie”, Nicodim se retrage în această mănăstire unde, în cel de al şaselea an „al acestei goane” (6913 = 1405) copiază un *Tetraevanghel*. În tot acest timp a cercetat călugării de peste munţi, îmbărbătându-i şi dându-le învăţătură spre a înfrunta greutăţile. Se face precizarea că sub îndrumarea Cuviosului Nicodim, Prislopul a cunoscut perioada de cea mai înaltă trăire duhovnicească şi s-a aflat în fruntea tuturor aşezămintelor monahale din Transilvania, devenind şi metoh al Tismanei.[18] Revenit în Ţara Românească, Cuviosul Nicodim a participat, în noiembrie 1406, la întâlnirea lui Mircea cel Bătrân cu regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg. „El s-a dus în oraşul Buda (în original Budum-Vidin), lângă craiul Ungariei şi a predicat acolo credinţa lui Hristos”. Fiind impresionat de minunile înfăptuite de Nicodim cel

17 *Ibidem,* doc. LXVI, pp. 30-31.

18 Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească,* Institutul Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1982, pp. 302-303.

Sfințit – trecerea prin focă fără să fi fost vătămat –, regele ar fi primit credința ortodoxă. Mărturie stătea o cădelniță de argint, ce se spune că ar fi fost oferită cuviosului chiar de către rege, şi pe care înşişi călătorii din Alep, patriarhul Macarie al III-lea al Antiohiei şi fiul să Pavel, au văzut-o în timpul vizitei lor la Tismana din 12-17 iulie 1657.[19] După moartea lui Mircea cel Bătrân ştirile privind legăturile spirituale cu Transilvania sunt mai reduse. Sigur însă că, după cum însuşi voievodul se intitula „singur stăpânitor şi domn … şi Amlaşului şi Făgăraşului herțeg", legăturile instituțiilor feudale ale Țării Româneşti şi în special ale Bisericii cu Transilvania şi Moldova au continuat. De pildă, în mai 1401, patriarhul de la Constantinopol roagă pe mitropolitul Antim, „exarh al întregii Ungarii şi al plaiurilor", să-l primească pe preotul moldovean Isidor, „căci are preoție lucrătoare", deci să lucreze, împreună cu fiul său Petru.[20] Ca mărturie a legăturilor dintre Mitropolia Țării Româneşti şi Moldova din vremea lui Mircea cel Bătrân şi mitropolitului Antim, stau şi copiile scrierilor în slavoneşte ale lui Filotei Monahul de la Cozia, *Pripealele,* păstrate şi dincolo de Milcov. Aportul Bisericii Ortodoxe în crearea trainicelor legături dintre Țara Românească şi Transilvania este mai presus de orice discuție şi îndoială. Bisericile ridicate dincolo de Carpați de voievozii români pun în evidență relațiile spirituale dintre ortodoxia românească de la sudul şi nordul Carpaților. Numeroşi monahi, ucenici şi discipoli ai Sf. Nicodim au pornit din Sihăstria Prislop, organizată monastic de către cuviosul arhimandrit de la Tismana, întemeind alte aşezăminte monahale în Țara Hațegului, precum Plosca, Râu de Mori. Prima a fost distrusă în 1762 de generalul Nikolaus Adolf Bukow, iar cea de-a doua n-a avut o soartă mai bună, calvinii izgonindu-i pe monahi şi mănăstirea rămâne în pustiire. Revenind la sprijinul material acordat de domnitorii Valahiei, biserica lui Radu I de la Râşnov, vechea biserică din Răşinari, mănăstirea ridicată de Mircea cel Bătrân la Scorei, se constituie în adevărate documente materiale ale sprijinului acordat ortodocşilor din Ardeal de către frații lor de sânge din Muntenia. Acestora li se adaugă biserica din Bârsău, ale cărei elemente arhitectonice sunt de evidentă proveniență sud-carpatică. Asemănările stilistice ale picturii de factură bizantină din Țara Românească cu cele ale bisericilor de la Ribița şi Criscior, precum şi cea a bisericii din Densuş cu cea din biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeş, demonstrează existența unor legături culturale trainice. Pictura aceasteia din urmă este atribuită chiar meşterului Ştefan zugravul, venit aici de dincolo de Carpați.[21]

Relațiițle dintre Țara Românească şi Ardeal devin deosebite, mai cu seamă la sfârşitul secolului al XV-lea şi în cel de al XVI-lea, când documentele emise de cancelaria țării sau chiar personal de către domni, dregători, negustori şi cler, pun în evidență un bogat schimb comercial, cultural şi bisericesc cu Transilvania.

În anul 1480 sau 1481 Macarie, mitropolitul Ungrovlahiei, trimitea, probabil din scaunul mitropolitan de la Argeş, o scrisoare *„luminatului şi preaputernicului, şi chipului domnului meu craiul şi marelui județ de curte şi voievod al Ardealului… Batăr Ştefan"* (Ştefan Bathory), prin care-i aducea mulțumiri pentru „binele ce-l au creştinii pe

19 *** *Călători străini despre țările române,* Pavel din Alep, ed. M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Bucureşti, 1976, pp.197-198.

20 Niculae Şerbănescu, „Mitropoliții Ungrovlahiei", în *BOR,* LXXVII, nr.7-10, 1959, p. 739; Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.,* p. 893.

21 Ioana Cristache-Panait, „Contribuții privitoare la rolul bisericii în relațiile dintre Țara Românească şi Transilvania", în *BOR,* LXXXVI, nr. 7-8, 1968, pp. 950-958.

▲ *Filă din* Albumul României *al lui A. Antoniu*

urma păcii stabilite între fiul acestuia şi Basarab cel Tânăr, rugându-l să-i elibereze: *„…Şi apoi mulţămim lui Dumnezeu şi domniei tale că gândeşti să-i întorci şi pe domnia lui, aşişderea şi pe soli. Deci rugăm pe Dumnezeu şi pe domnia ta cea mare, fă pentru mine această milă şi întoarce-i pe doamna şi pe soli, şi să şti domnia ta că în acelaşi ceas rudele acelor boieri vor fi slobode…"*[22].

Luând ca referinţă domnia lui Neagoe Basarab, ctitorul mănăstirii Argeşului, legăturile sale politice cu Ardealul sunt justificate prin oferirea de către regalitatea maghiară a unui vast teritoriu din părţile Geoagiului. Astfel, Ludovic al II-lea poruncea întâistătătorului bisericii din Alba Iulia, la 9 iunie 1517, ca ţinutul Geoagiului să fie trecut în posesia lui Neagoe Basarab şi a fiului său, Theodosie. Aici, conform mărturiilor documentare, voievodul va ridica şi o biserică, iar ginerele său, Radu de la Afumaţi avea să ctitorească, în anii de pribegie (1524-1525), biserica Adormirea Maicii Domnului a mănăstirii Geoagiu de Sus.[23] Neagoe Vadă a ridicat, în sprijinul ortodoxiei ardelene, biserica Sfântul Nicolae de la Zărneşti, din care se păstrează astăzi numai Paraclisul. Legăturile lui Neagoe Basarab cu Braşovul şi Sibiul sunt elocvente pentru stadiul relaţiilor din veacul al XVI-lea. El s-a numărat printre ctitorii bisericii din Şcheii Braşovului , fiind şi sprijinitor al ortodoxiei din aceste ţinuturi de peste munţi.[24] Legăturile cu negustorii, meşterii argintari şi chiar constructori, se referă nu numai la înzestrarea lăcaşului de la Argeş cu odoare, dar şi la nevoile comerciale ori informările reciproce privind climatul politic în interesul ambelor părţi. În afară de acestea, trebuie menţionate peregrinările directe ale voievodului în Ardeal şi Apus, cu prilejul cărora avea să-şi îmbogăţească şi să-şi perfecţioneze nivelul de educaţie şi cultură. „Noi am străbătut Ţara Ungurească…," scria voievodul muntean într-una dintre scrisorile sale către meşterul argintar Celestin din Sibiu, când îi solicita executarea unor odoare pentru biserica de la Argeş. Este sigur că în aceste călătorii domnul stabilise legături şi cu preoţii şi credincioşii ortodocşi din Transilvania. Aceasta rezultă şi din faptul că unul din solii trimişi de voievod la braşoveni „pentru oarecare trebuinţe ale sale" era popa Petre din Câmpulung.[25]

După moartea lui Neagoe, tânărul domn Teheodosie, fiul său, se adresează şi el „cinstiţilor noştri fraţi şi buni prieteni şi de aproape vecini, judeţului şi celor 12 pârgari din Braşov" în ianuarie sau februarie 1522, informându-i despre situaţia politică din ţara sa, asigurându-i de buna prietenie şi rugându-i să-şi ţină jurământul de bună pace: „precum aţi avut cu părintele domniei mele, tot aşa să ţineţi domnia voastră şi cu domnia mea". Îi asigură, totodată, că oamenii de acolo pot veni în Ţara Românească „pe unde vor voi, slobozi şi în pace; tot aşa şi oamenii domniei mele în ţara domniei voastre… vrăjmaşii domniei mele sunt şi ai domniei voastre, iar vrăjmaşii domniei

22 Ioan Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Rumâneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI,* Bucureşti, 1902, doc. CCXXIV, p. 235; Niculae Şerbănescu, „Mitropoliţii Ungrovlahiei", în *BOR*, LXXVII, nr. 7-10, 1959, p.742.

23 Ioana Cristache-Panait, *op. cit.,* pp. 955-956.

24 Aurelian Sacerdoţeanu, *op. cit.,* p. 903; Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688,* Bucureşti, 1904, p. 70; I. Simionescu, *Ţara noastră (oameni, locuri, lucrări),* Bucureşti, 1937, p. 119.

25 Ioan Bogdan, *op. cit.* p. 265.

◄ *Sfântul Neagoe Basarab cu Doamna Despina şi copiii*

voastre sunt şi ai domniei mele…”[26]. În acelaşi timp (7 ianuarie 7221, adică 1522) îl trimitea pe Iosif, întâiul egumen al Mănăstirii Argeşului, cu oarecare treburi la Sibiu, dându-i şi o scrisoare de recomandare către primarul şi consilierii oraşului.[27]

Doamna Despina, devotata soție a lui Neagoe Basarab, a avut, de asemenea, strânse legături cu Sibiul. Prin aceasta se explică şi faptul că, imediat după moartea lui Neagoe Basarab, în toamna anului 1521, se retrage dincolo de munți, aici primind şi vestea înscăunării fiului său, Theodosie. După înlăturarea acestuia de la domnie (ianuarie 1522) doamna Despina Milița trece la Braşov, iar de acolo la Sibiu. Cu scurte reveniri în țară, în timpul domniei ginerelui său Radu de la Afumați (1522-1529 – căsătorit cu fiica ei Ruxanda), se întoarce la Sibiu, în 1545, unde îmbrăcă cinul călugăresc sub numele de Platonida. Acolo va rămâne pînă la sfârşitul vieții ei, care s-a petrecut, în urma îmbolnăvirii de ciumă, la 30 ianuarie 1554. Au urmat-o în Ardeal şi cele două fiice ale sale. Stana, anterior căsătorită cu Ştefăniță-Vodă, domn al Moldovei (1517-1527) s-a stabilit lângă mama sa în 1527, după moartea soțului său Ştefăniță, iar înainte de trecerea la cele veşnice în 8 februarie 1531, s-a călugărit şi ea, luând numele de Sofronia. După moartea lui Radu de la Afumați, în 1529, şi cealaltă fiică, Ruxanda, vine la Sibiu, măritându-se mai apoi cu Radu Paisie, domn al Țării Româneşti.

Viața doamnei Despina la Sibiu n-a fost însă lipsită de griji. După pierderea primilor trei copii, pe vremea când era încă doamnă a țării, apoi a soțului şi a lui Teodosie, aflat şi el la o vârsă destul de tânără, a avut destule neajunsuri în pribegia de peste munți – procese cu argintarii Celestin şi Petru Otvös, ambele fete rămase văduve, căutându-şi liniştea sufletească în viața monahală. În anul 1545 al pribegiei la Sibiu, doamna Despina a fost însoțită şi de mitropolitul Anania, cel care, probabil, a şi tuns-o în monahism. După moartea Despinei, mitropolitul Anania, rudă a doamnei, s-a întors în țară, iar în 1556, cu ştirea lui Pătraşcu cel Bun (1556-1557), a mers la Sibiu pentru a aduce „acasă” rămăşițele pământeşti ale răposatei doamne Despina, monahia Platonida, pe care le-a îngropat alături de cele ale soțului ei şi de ale celorlalți membrii ai familiei, care-şi dormeau somnul de veci în pronaosul ctitoriei de la Argeş. Cu toate că ştirile în ceea ce priveşte relațiile Mănăstirii Argeşului cu Ardealul sunt sporadice, ca urmare a faptului că a devenit arhimandrie, scaunul mitropolitan mutându-se oficial la Târgovişte (15 august 1517), desigur că acestea au continuat. Relațiile Mitropoliei Ungrovlahiei cu ortodoxia din Transilvania sunt destul de intense, dar nu vom face referire decât la cele ale Mănăstirii lui Neagoe cu românii ardeleni sau cu Moldova. În răstimpul din care ştirile ne lipsesc, cu certitudine că mulți români ardeleni se vor fi îndreptat către lăcaşul de la Argeş. Relațiile ctitoriei lui Neagoe cu românii de la nord de Carpați sunt atestate la 1679, când Ioasaf, „proigumen ot Argeş”, îl însoțeşte pe mitropolitul Varlaam al Ungrovlahiei în refugiul din Ardeal. Monahul leagă prietenie cu logofătul Constantin din Şcheii Braşovului, de la care primeşte informații cu privire la nişte hrisoave ale mănăstirilor Sadova, Căldăruşani şi Câmpulung. În timpul şederii în Transilvania, la Făgăraş, Sibiu şi Alba Iulia, ierahul şi monahul vor fi stabilit şi alte legături cu credincioşii şi mănăstirile de aici şi poate vor fi şi slujit în câteva dintre ele.

---

26 *Ibidem,* pp. 160-162.

27 Mircea Păcurariu, „Mănăstirea Argeş şi românii transilvăneni”, în *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române,* Bucureşti, 2005, p. 207.

Secolul al XVIII-lea a cunoscut un adevărat exod al credincioşilor ortodocşi din Transilvania către Ţara Românească, nemaiputând face faţă poverilor feudale, asupririlor şi discriminării religioase la care erau supuşi. Mulţi dintre ei s-au stabilit în zona montană şi colinară din nordul judeţelor Argeş şi Muscel. Ca urmare a numărului lor mare satele argeşene au adăugat în toponimia lor şi pe cea de Ungureni, spre a le deosebi de cele locale: Albeştii-Ungureni, Căpăţânenii-Ungureni, Ceparii Ungureni, alături de Albeştii-Pământeni, Ceparii-Pământeni, Oieştii Ungureni, Poienarii-Ungureni, ori Galeş sau Bran. Din această perioadă sunt consemnate şi numele unor monahi stabiliţi în mănăstirile din Argeş – Curtea de Argeş, Robaia, Schitul Berislăveşti, Mănăstirea Turnu, Stănişoara. Pomelnicul Mănăstirii Argeşului cuprinde *„boiarii din Ţara Oltului carii ungureşti sîntu: Radul, Stanca, Radul, Neacşa”* care au dăruit mănăstirea cu lei 80, leat 7208 (1700-1701).[28] Radu Văşcei din Râşnov, cu tot neamul lui, dăruia mănăstirii *„oi cu miei 20 şi un cal”* iar *„Bârsenii ce ţin munţii mănăstirii au dat milostenie mănăstirii într-acest an, 1766 martie 6. Radu, Vişoi, Agapie, Bucur. Dat oi 20, Măilat Vasîlca, Bucur, Măilat. Dat oi 15. miale 15, Stoia. Vişoi, Mihai. Dat oi 15, miale 15, şi un cal bun”*.[29]

În urma evenimenelor religioase din Ardeal dintre anii 1759-1761, urmată de distrugerea brutală a aşezămintelor monahale ortodoxe de către generalul Bukow, conducătorii mişcării: călugărul Sofronie de la Cioara şi protopopul Nicolae Pop din Balomir şi-au aflat adăpost în Argeş. Călătorind în Rusia, protopopul Nicolae Pop s-a întors după un an în Ţara Românească, obţinând de la vodă Grigorie Ghica anumite scutiri pentru bejenarii transilvăneni, la 14 mai 1750, pe când se afla ca arhimandrit şi egumen al Mănăstirii Argeş unde, cu numele de Nichifor, a egumenit până în 1764.

Sofronie de la Cioara, care îmbrăcase cinul monahal şi a fost hirotonit în Ţara Românească, s-a stabilit la Mănăstirea de la Argeş, al cărei egumen era arhimandritul Nichifor, cel care i-a şi încredinţat egumenia Mănăstirii Robaia, metohul Argeşului. Ieromonahul Nicodim, aflat şi el în rândul fruntaşilor care se opuneau unirii ortodocşilor din Ardeal cu Roma catolică, a fost călugărit şi hirotonit tot în Ţara Românească, la Râmnic, unde s-a stabilit mai apoi. Este posibil ca la stăruinţa lui Nichifor, arhimandritul de la Argeş, Nicodim, să fi fost numit egumenul schitului Berislăveşti, pus sub epitropia mănăstirilor Cozia şi Argeş la 15 aprilie 1760. El a şi terminat, în 1762, ctitoria lui Sandu Bucşănescu, începută la 1753-1754.[30] Prin mijlocirea egumenului Nicodim de la Berislăveşti mai mulţi români transilvăneni (ungureni) s-au stabilit pe moşia de la Ciofrângeni a schitului. Un alt ardelean, Partenie, este consemnat ca egumen la Berislăveşti, în mai 1768, ajungând apoi egumen la Argeş. Nicodim revine la Berislăveşti, unde îl aflăm ca egumen la 15 martie 1774, apoi, în timpul războiului ruso-turc dintre 1787-1791, se retrage în Transilvania, unde se şi sfârşeşte din viaţă. Călugări transilvăneni s-au aşezat şi în alte lăcaşuri monahale din Argeş, precum la Schitul Brădet, ctitoria lui Mircea cel Bătrân, devenit metoc al mănăstirii de la Argeş. După ce mănăstirea

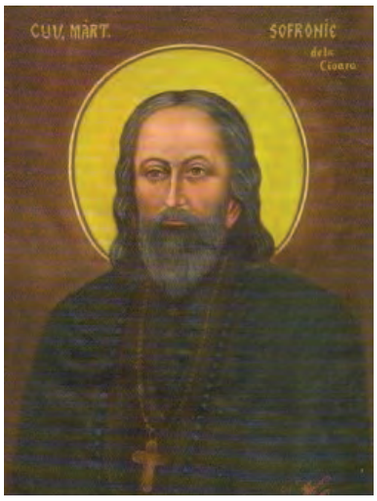

▲ *Mănăstirea Robaia în anul 1965*

28 Aurelian Sacerdoţeanu, „Pomelnicul mănăstirii Ageşului”, în *BOR,* LXXXIII, 1965, nr. 3-4, p. 314, poz. 61 (f. 12 v. din manuscrisul I A).

29 *Ibidem*, pp. 318-319, poz. 119, 123.

30 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România,* I, Ţara Românească, Craiova 1970, vol. 1, pp. 65-66.

▲ *Sfântul Sofronie de la Cioara*

Stănişoara a fost prădată şi incendiată de turci în anul 1788, ea a rămas în pustiire, fiind folosită o vreme de către păstorii ardeleni. Aflată aproape de hotarul cu Transilvania, Stănişoara a fost locul de adăpost în care s-au stabilit mulţi dintre cei ce „mişunau pe cărările ascunse ale munţilor". Păstorii „ungureni", s-au şi călugărit, închinându-se chinoviei cu turmele lor cu tot. Printre cei care s-au nevoit la refacerea Stănişoarei au fost schimnicul Sava şi ucenicul său Teodosie, originar din Sălişte a Sibiului, aşezământul devenind astfel o *„sinteză de etnie românească şi spiritualitate ortodoxă"*[31].

Sub egumenia monahilor ardeleni, la Argeş s-au făcut şi reparaţii ale bisericii lui Neagoe, pentru care s-au adus meşteri de dincolo de Carpaţi. Astfel îi regăsim pe *„Stan zugrav i brat ego Iacov zugrav, sin popei Radu ot Răşinari"* şi ucenicul lor Filip, care semnează la 1 septembrie, 7270 (1761), în exteriorul absidei altarului, lucrările de zugrăvire a bisericii mănăstirii.[32] Refacerea acoperişului bisericii cu tablă de plumb, între anii 1752-1781, a fost executată de către meşterii din Ardeal, aşa cum rezultă din inscripţia păstrată pe o bucată din învelitoare: *„Să să ştie că s-au învălit această sfântă mănăstire de mine smeritul Athanasie D(u)h(o)v(ni)k meşter 1781. Meşter… judecăţi. lét 1781 Sept. 28. s'au isprăvit adică eu de loc din Ţara Ardélului din Tibru Varmeghiea Belgradului, de ném de Şăndreştri, Dumnezeu să-l erte"*[33]. Condiţiile grele la care a fost supusă ortodoxia românească din Transilvania şi distrugerea aşezămintelor monahale din 1761 a determinat un exod important, atât al locuitorilor cât şi, mai cu seamă, al monahilor, la sud de Carpaţi. Ctitoria lui Neagoe se constituia astfel într-un adevărat centru al rezistenţei şi luptei împotriva catolicizării populaţiei majoritare ortodoxe din Ardeal.

Odată cu întemeierea Episcopiei Argeşului, legăturile acesteia cu Transilvania vor căpăta aspecte notabile din punct de vedere economic, spiritual şi sufletesc. Relaţiile dintre episcopul Iosif al Argeşului şi Casa de comerţ a negustorului sibian Hagi Constantin Pop încep încă de pe vremea în care distinsa faţă bisericească se afla la Râmnicu-Vâlcea, ca protosinghel al Episcopiei. Din scrisoarea pe care proigumenul Iosif o trimitea din Craiova, prin Hagi Iane, către Hagi Constantin Pop la Sibiu, în afară de cererea pentru crucea comandată, la care aştepta răspuns, nu uită să i se adreseze prietenului său cu multă dragoste, „…ca un părinte sufletesc şi gata la poruncile dumitale"[34]. Aceste adevărate legături de suflet vor dura aproape o jumătate de secol (1781-1828), asigurând mănăstirii şi apoi Episcopiei de la Argeş satisfacerea celor mai diverse trebuinţe prin comenzi trimise de arhimandriţii Partenie (1790-1798), Dorothei (1798-1827), economul Meletie (1800-1828) şi protosinghelul, devenit apoi episcop Iosif Sevastis (1790-1820). Mai trimit scrisori la Sibiu, către Casa de comerţ a lui Hagi Constantin Pop, iconomul Calistrat de la Mănăstirea Argeşului (1808) şi ieromonahul Teodosie, starețul schitului Stănişoara (1818, 1820), cu diferite solicitări de materiale ori privind anumite plăţi ce aveau de onorat.

Din analiza conţinutului scrisorilor rezultă că Mănăstirea de la Argeş solicita aprovizionarea cu diferite produse – de la cele mai mărunte: zahăr, orez, seminţe de nap, şi până la cele mai deosebite – stofe, materiale de construcţie pentru refacerea bisericii,

---

31 Bartolomeu Ananaia, *Cerurile Oltului,* Editura PRO, 1990, pp. 210-212.

32 Constantin Bălan, *Inscripţii medievale şi din epoca moderă a României, judeţul istoric Argeş (sec. XIV-1948),* Bucureşti, 1999, pp. 67,235.

33 Grigore Tocilescu, *Biserica episcopală a Mănăstirei Curtea de Argeş,* Bucureşti, 1886, pp. 53-54.

34 George Potra, „Din corespondenţa inedită a unor feţe bisericeşti din Ţara Românească cu Transilvania, în veacurile al XVIII-lea şi al XIX-lea (1781-1827)" în *BOR*, LXXXIII, 1965, 1-2, p. 154.

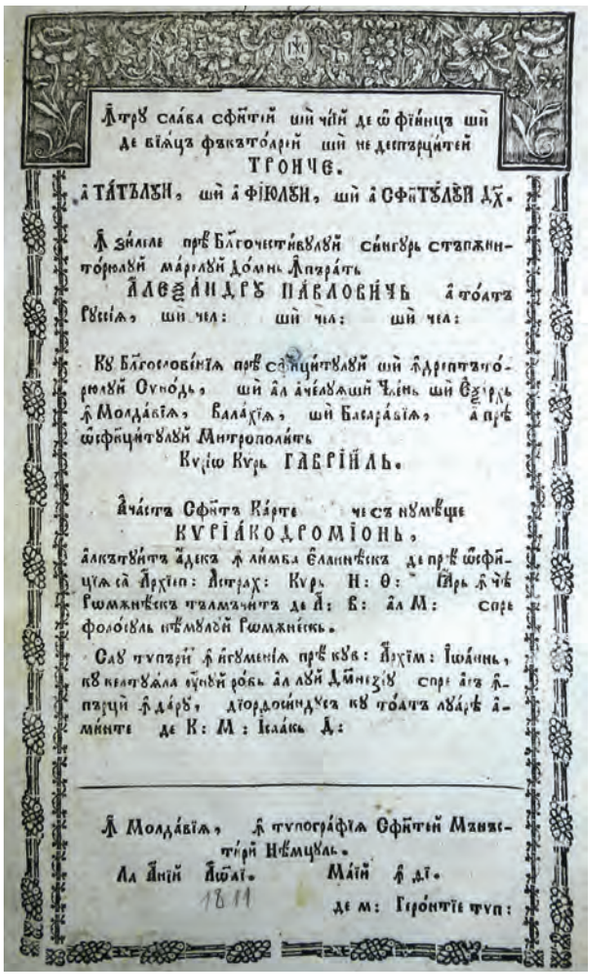
plumb pentru clopote, ori mărfuri rare – foiţe şi vopsele de aur, pietre preţioase, ceasornice, cărţi de filozofie şi literatură apuseană aduse de la Viena, Milano, Frankfurt sau Paris. Cât de strânse au fost legăturile o dovedeşte şi faptul că, atât episcopul Iosif, dar şi egumenii menţionaţi se interesau de familia negustorului. *„Dumneaei cocoanii Hagicăi şi prea iubiţilor fii trimiţu molitvă şi părintească blagoslovenie"*, ori *„Nu lipsăsc şi acum a cerceta pentru fericita sănătatea dumitale…"*, încheind, de fiecare dată, cu aceeaşi politeţe: *„Cinstitului şi mie iubit fiu sufletesc, dumnealui Hagi Costandin Pop, cu părintească blagoslovenie şi cu cinste…"*. Familia negustorului trimitea diferite daruri episcopului, iar acesta, la rându-i, răspundea în aceeaşi măsură cu daruri şi părinteşti binecuvântări. Episcopul Iosif, ale cărui rădăcini erau în pământul Ardealului, a reuşit să tipărească, prin intermediul negustorului sibian Hagi Constantin Pop, cele mai multe dintre cărţile sale în tipografia de la Buda, prin grija medicului Ioan Molnar Piuariu, fiul preotului Ioan Piuariu – „popa Tunsu" de la Sadu, şi el luptător pentru ortodoxie. Negustorul Hagi Pop îi amintea episcopului de la Argeş de propunerea pe care i-o făcuse cândva de a retipări *Mineiele* lui Chesarie de la Râmnic *„pentru folosul sufletesc al neamului nostru"*, acest plan îndeplinindu-se în 1805. Pentru tipărirea celorlalte cărţi ale episcopului, Hagi Constantin a fost însărcinat să discute cu tipografii şi editorii de la Sibiu sau Buda. Din corespondenţa slujitorilor altarului de la Argeş mai aflăm că Hagi Constantin Pop încredinţase episcopului Iosif purtarea de grijă a câtorva tineri care învăţau carte la şcoala de pe lângă Mănăstirea Argeşului. Un anume Gheorghe îl informa pe negustor despre mersul învăţăturii sale şi de faptul că episcopul l-a hirotesit citeţ, iar vlădica îi scrie amicului său Hagi Pop despre năzbâtiile învăţăcelului, fugind de la şcoală împreună cu Ioan, tot ardelean. La rugămintea negustorului de a-l reprimi, pentru că şi-a recunoscut greşeala, episcopul îi răspunde, la 5 august 1796: *„… pentru dragostea dumitale şi a domnului doftor Molnar, gata sunt a-l primi oricând se va trimite, trecând cu vederea toate urmările lui de mai nainte"*. Gheorghe nu s-a mai întors însă la şcoală. Sub a sa purtare de grijă spre deprinderea învăţăturii, episcopul Iosif l-a luat şi pe Zamfirache (Zenovie Zamfir Pop), fiul negustorului. Despre stăruinţa depusă de Zamfirache, aflat la şcoala de pe lângă Mănăstirea Domniţa Bălaşa din Bucureşti între 1799-1802, episcopul Iosif scria tatălui, la 20 iunie 1799: *„Şi cât pentru Zamfirache, prea iubit fiul dumneavoastră, vestesc dumitale că să află sănătos întru epimilia învăţăturii, şi dumnealui dascălul pune toată silinţa după cum s-au şi făgăduit, şi mi-l laudă zicând că are bună nădejde pentru procopsirea lui… Am ispitit şi eu pe copil de să stenahorisăşte de cevaşi aicea, sau de-i vine dorire de părinţi sau de Sibii, şi mi-au răspuns cu faţă veselă că întru toate iaste mulţumit aicea, având înainte numai scoposul învăţăturii. Şi foarte mă bucur şi eu întocmai ca şi dumneata, văzând bune semne de la acest de Dumnezeu dăruit fiu al dumneavoastră, pre care îl rog să-i păzească această râvnă până când va face şi roadă bună, coaptă, a procopselii, care să-i fie lui spre folos şi dumneavoastră spre bucurie…*

Al dumitale rugătoriu către Dumnezeu, Iosif episcop Argeş[ului]"[35].

Cât de amicale au fost relaţiile dintre Hagi Pop şi slujitorii Episcopiei de la Argeş o dovedeşte şi corespondenţa dintre arhimandritul Partenie şi negustorul sibian. Partenie intervenise pe lângă negustor cerându-i mâna fiicei sale, Măriuţa, pentru Dumitrache Budişteanu, fiul vistierului Răducanu Budişteanu, ispravnicul judeţului Argeş, *„adevărat copil cum se cade, fără nici un năravşi procopsit întru toate şi la învăţătură şi la treaba*

35 *Ibidem,* p. 159.

▲ *Cărți de cult apărute cu binecuvântarea Episcopului Iosif I*

negustătorii, cum şi la stat, om deplin după plăcere, cu moşie, cu mori… voieşte, de va fi primit, să-l câştigi un cinstit ginere cu fiica dumitale". Deşi a găsit propunerea ca interesantă, Hagi Pop şi-a dat totuşi fiica după un negustor, Iosif, fiul lui Manicate Saffranos, ceea ce n-a dăunat câtuşi de puțin amiciției dintre egumen şi negustor, relațiile lor continuând şi în viitor.[36]

Casa de negoț Hagi Constantin Pop s-a bucurat de încredere din partea egumenilor şi a episcopului. Aceştia din urmă au depozitat în casa de la Sibiu a negustorului diferite obiecte de valoare şi sume de bani. Din teama de a nu fi primejduite de evenimentele din Țara Românească, Episcopia de la Argeş trimite la Sibiu moaştele Sfântului Nifon. Acestea au fost restituite mănăstirii în vara anului 1790, iar pentru mâna Sfântului, care mai rămăsese acolo, a fost trimis „părintele Bogoslov, eclesiarhul sfintii mănăstiri s-o ridice". Corespondența dintre arhimandritul Dorotei şi sibieni se referă, în afară de treburile negustoreşti, la trimiterea meşterului clopotar Gheorghe Wolf pentru refacerea clopotelor mănăstirii, distruse de incendiul din 1814, şi la demersurile făcute pentru arendarea de către *„vătaful de fleşari de acolo din cetatea Sibiu"* [37] a suhatului Toaca al mănăstirii Berislăveştilor. Din conținutul scrisorilor rezultă că şi Hagi Constantin Pop ar fi mediat această arendare a suhatului Toaca, fiind rugat de

36 *Ibidem*. p. 127.

37 Constructori de acoperişuri; fleşa este un acoperiş înalt, de formă conică sau piramidală, specific arhitecturii clădirilor sau bisericilor medievale.

arhimandrit să intre *„în tocmeală şi în anul acesta cu fleşarii de acolo din Sibiu”*, isistând să-i detemine pe aceştia să dea un preț mai bun pentru arendare. După moartea lui Hagi Constantin Pop, din 30 octombrie 1808, casa de negoț a familiei este preluată de fiul cel mic al acestuia, Constantin, ajutat de Stan Popovici, un vechi şi credincios prieten al lui Hagi Constantin. Şi acesta moare destul de tânăr, la 19 ani, în 1809, atfel că Zamfir, cel şcolit la Bucureşti şi care îmbrățişase cariera militară la Viena, este nevoit să renunțe şi să preia afacerile. Astfel continuă relațiile cu Episcopia de la Argeş şi cu reprezentanții săi. La 17 ianuarie 1813 episcopul Iosif îi mulțumea lui Zamfirache, felicitându-l pentru tipărirea Evangheliilor: *„Am înțăles şi ceale scrise pentru săvârşirea tipăririi Evangheliilor de care foarte m-am bucurat, rugând pre milostivul Dumnezeu ca să blagoslovească acest dumnezeiesc lucru. Şi să primească osteneala dumneavoastră învrednicindu-vă şi la alte faceri de bine ca acestea care sunt spre slava sfântului său nume şi spre folosul creştinătății… cinstitei dumneaei cocoanei Păunicăi, iubitei maicii dumitale, trimițu părintească blagoslovenie şi încredințată să fie că nu iaste pusă la uitare, împreună cu toată cinstită familie, cât voiu fi întru această viață …”*[38].

Pe plan spiritual relațiile Episcopiei de la Argeş cu Transilvania se vor concretiza în această vreme nu numai prin tipărirea cărților episcopului Iosif, care se vor bucura de o largă circulație în tot Ardealul, ci şi de sprijinul credincioşilor din această parte de țară pentru ctitorirea unor biserici în Țara Românească. În anul 1804, printre cei care au contribuit la ridicarea bisericii „Sfântul Nicolae” din Costeştii de pe Vâlsan, ctitorită de episcopul Iosif, s-au aflat şi patru frați ardeleni cu numele Sălişteanu, probabil din Sălişt ea Sibiului.[39] Episcopul Iosif sfințea nişte antimise pentru biserica lui Hagi Constantin Pop, iar acesta se ocupase de daruri pentru Biserica paraclis cu hramul Sfinții Nifon, Serghie, Vah şi Tatiana, ctitorită de episcopul Argeşului, printre care se afla şi racla de argint pentru sfintele moaşte. După moartea episcopului Iosif, la 27 octombrie 1820, relațiile cu Casa de comerț din Sibiu vor continua prin arhimandritul Dorothei până în 1827, însă ele nu s-au întrerupt după această dată. În timpul urmaşului vlădicii Iosif în scaunul episcopal de la Argeş, Ilarion Gheorghiadis, relațiile dintre Episcopia Argeşului şi Transilvania sunt mai puțin intense. Totuşi, noul ierarh, participant activ la Revoluția din 1821 alături de Tudor Vladimirescu, se refugiază la Braşov în data de 13 mai a aceluiaşi an. Desigur, aici va fi fost în legătură cu preoții şi credincioşii din Transilvania, mai cu seamă cu cei din Şcheii Braşovului. După reîntoarcerea sa în scaunul de la Argeş, în 1827, nu sunt semnalate contacte cu Ardealul. Vlădica Ilarion se stinge din viață în anul 1845. Înființarea Seminarului de la Argeş în 1836, avea însă să aducă în rândul dascălilor săi şi câțiva ardeleni, printre care profesorul Zaharia Boerescu, începând cu anul 1836, fiind apoi director între anii 1852-1863, Vasile Glejan (1864-1870) şi Nicolae Mazăre (1897-1900).[40] În anul 1823 cărturarul transilvănean Gheorghe Ardeleanu, „dascălul Gheorghe”, cum l-au numit slătinenii, care, după ce şi-a ținut cursurile în chiliile bisericii, reorganiza pe baze noi, moderne, şcoala ce funcționase pe lângă biserica Ionaşcu din Slatina, ce avea să devină Şcoala Națională. Acestuia i-au urmat exemplul şi alți dascăli ce vor servi şcoala românească, precum

38 *Ibidem,* p. 168.

39 Zamfir Constantinescu, „Biserica Costeştilor de pe Vâlsan”, în *Păstorul Ortodox,* XX, 1939, nr. 4-5, p. 160.

40 Gheorghe C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeş 1836-1936,* Tipografia Universul, 1936, p. 40.

▲ *Sfântul Ierarh Grigorie Dascălu*

profesorul Vasile Urzescu, cel care a predat la Slatina între anii 1851-1854 şi la Piteşti, unde a fost profesor şi director la Şcoala Domnească începând cu anul 1856. Ioan Lugoşianu, născut în Transilvania, cu studii de drept la Academia din Sibiu, ajunge funcționar în cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice, apoi profesor la Slatina, în 1862, unde-şi întemeiază familia.[41] Printre ardelenii stabiliți în Țara Românească îl găsim şi pe monahul Ierotei din Lancrăm, cel care a deschis în 1821 o şcoală de grămătici la metocul bucureştean al Argeşului, mănăstirea Antim. În anul 1843 a fost numit egumen la mănăstirea Glavacioc, unde a deschis altă şcoală de grămătici[42], apoi, în 1855, a devenit revizor şi preşedinte al Consistoriului eparhial al Episcopiei Argeşului. Aici avea să se stingă din viață în decembrie 1870.

După reîntregirea neamului de la 1 decembrie 1918, ierarhi ardeleni au fost aleşi ca întâistătători ai Episcopiei Arge;ului. Dintre ei amintim pe episcopul Nichita Duma (1923-1936) originar din satul Săcalu de Munte, județul Mureş şi pe locotenentul de episcop Emilian Antal Târgovişteanul (1941-1944), născut la Toplița. Revenind la legăturile Mănăstirii şi Episcopiei de la Argeş cu Moldova, se poate aprecia că după înființarea Episcopiei în 1793, prin Iosif, întâistătătorul ei, relațiile cu acest principat s-au concretizat mai ales din punct de vedere cultural-spiritual. În calitate de episcop, Iosif a refăcut schitul Robaia, metocul Argeşului, unde a adus şi monahi moldoveni ştiutori de carte. Arhimandritul Gherontie de la Mănăstirea Neamț a fost în strânse şi fructuoase legături cu episcopul Iosif. Grigorie Dascălul, devenit iscusit traducător de carte, s-a aflat şi el în bune relații cu ierarhul de la Argeş, traducând împreună din *Învățăturile Sfinților Părinți*. Pentru tipărirea *Octoihului Mare* din 1811 episcopul Iosif nota în „Înainte cuvântare": *„… trebuința îndemnând ca iarăşi după urmarea izvodului grecesc să se mai tipărească cartea aceasta al doilea, şi ştiind eu multe greşeale ce are la tălmăcire, am pus scopos spre îndreptarea lor, şi aflând pe oarecari părinți din mănăstirea Neamțu, ce iaste în Moldova, procopsiți la învățătură elinească, şi asemenea râvnitori pentru folosul de obşte, cari însărcinându-se cu această osteneală, au îndreptat pre cât a fost cu putință, a se apropia de limba noastră la originalul grecesc… şi o am dat să să tipărească… cu un număr îndestulat, ca să fie şi pentru trebuința bisericilor țării noastre, încă şi pentru ale Moldovei, după dorirea ce am ştiut că au şi prea sfinții păstori ai eparhiilor de acolo"*[43]. *Uşa pocăinței,* lucrare tipărită la Braşov în 1812, tradusă, prefațată, cu gravură şi diortosire semnate de către Rafail, smeritul monah de la mănăstirea Neamț, este rezultatul colaborării românilor din toate cele trei provincii, cartea constituindu-se ca o mărturie grăitoare a unității cultural-spirituale a românilor din spațiul carpato-danubiano-pontic. Lucrarea *Tâlcuire pre scurt la antifoanele celor opt Glasuri*, avându-l comanditar pe Iosif, episcopul Argeşului, s-a tipărit în anul 1817 la Neamț, în traducerea lui Gherontie ieromonahul,

41 G. Poboran, *Istoria oraşului Slatina,* Slatina, 1908, pp. 393,-394, 405, 408.

42 Ilie Gh. Diaconescu, „Şcoala candidaților de preoție din Mănăstirea Glavacioc", în *Glasul Bisericii,* nr. 7-8, 1960, pp. 662-666.

43 Monahia Cristofora-Carmen Marian, *Iosif, întâiul episcop al Argeşului şi cărțile lui,* Fundația „Universitatea pentru toți", Slatina, 2009, p. 103.

prefaţată de un alt ieromonah de aici, Grigorie, cu osârdia stareţului Silvestru, arhimandritul şi binecuvântarea mitropolitului Veniamin Costachi al Moldovei, dovedindu-se astfel, nu numai trebuinţa de carte românească tuturor creştinilor ortodocşi din principate, ci şi raporturile cultural-spirituale deosebit de strânse între acestea, Episcopia Argeşului constituindu-se ca un puternic liant în acest sens. Peste un an, în 1818, se va tipări la Neamţ *Noul Testament, „…cu blagoslovenia prea sfinţitului şi de Dumnezeu alesului mitropolit al Moldovei Kyriu Veniamin, Iară cu ajutoriul prea sfinţitului episcop al Sfintei Episcopii Argeşul, kiriu Iosif şi a altor iubitori de Hs. Hristiani, prin osârdia fericitului şi Prea pomenitului arhimandrit Kyr Silvestru, întru a căruia vreme s-au început, şi a diadohului Sfinţiei sale prea cuviosul arhimandrit kir Ilarie, întru a cărui vreme s-au sfârşit în sfânta mănăstire Neamţul. La anul 1818 de Gherontie ieromonah tipograful"*. Şi pentru tipărirea lucrării *Apologhia,* apărută la Bucureşti în 1819, episcopul Iosif a apelat la monahii de la mănăstirea Neamţ, Gherontie „răpostul ieromonah" ca traducăror, iar ca tipograf monahul Isaia.

▲ *Schitul Robaia, fost metoc al Episcopiei Argeşului, renovat de către Episcopul Iosif I*

Unirea celor două principate, Moldova şi Ţara Românească din ianuarie 1859, a desăvârşit legăturile dintre Episcopia Argeşului şi Moldova prin numirea ca întâistătători ai scaunului vlădicesc de la Argeş a unora dintre înaltele feţe bisericeşti originare din Moldova. După întemeierea Eparhiei Argeşului la 18 octombrie 1793 şi până la „întregirea" cu episcopia Râmnicului din februarie 1949, când s-a intitulat Episcopia Râmnicului şi Argeşului, din cei 18 ierarhi ce au arhipăstorit la Argeş, 7 au fost originari din Moldova. Amintim, astfel, pe Neofit Scriban, locotenent de episcop (1862-1865, 1868-1873), fiu de preot, născut la Burdujeni-Botoşani în 1808; Iosif Naniescu (1873-1875), fiul preotului Anania Mihalache din Tazlău, născut în anul 1818; arhiereul Gherasim Timuş (1894-1911), născut la Iaşi la 14 august 1849; Evghenie Humulescu, locotenent de episcop (1917-1918), născut la 14 octombrie 1870, în Humuleşti, judeţul Neamţ; Teofil Mihăilescu (iulie-noiembrie 1918), născut la Dorohoi, la 20 septembrie 1863; Grigorie (1936-1940), născut la 2 mai 1881 în Tuţcani-Covurlui; Iosif Gafton, (1944-1949, devenit apoi episcop al Râmnicului şi Argeşului, din februarie 1949 până la 9 iunie 1984), născut la Valea Mărului (fost Puţeni) Tecuci. Ierarhi desăvârşiţi, cu o cultură aleasă şi distinşi cărturari, oameni de acţiune şi înnoitori ai vechilor lăcaşuri de cult, s-au dovedit şi deosebiţi păstori de suflete şi păstrători ai credinţei strămoşeşti în Eparhia Argeşului, ce le-a fost încredinţată spre arhipăstorire.

Legăturile Eparhiei Argeşului şi Muscelului cu Moldova nu s-au întrerupt. Înaltpreasfinţitul Calinic „au coborât", folosind expresia cronicarului, din Ţara de Sus a Moldovei Muşatinilor şi a poveştilor lui Creangă, de-au zăbovit oarecare vreme şi cu mult folos de învăţătură în şcolile cele înalte ale ortodoxiei de la Sibiu şi a păstorit câtăva vreme şi-n Ardeal. Apoi, ca şi Iosif episcopul, predecesorul Înaltpreasfinţiei Sale, s-a nevoit în Episcopia cea bătrână a Râmnicului, rânduindu-se ca, la cumpăna dintre milenii, să fie întâiul arhipăstor al reînfiinţatului scaun din cetatea Basarabilor. Şi pentru ca legăturile Argeşului cu Moldova să fie depline şi ambivalente, Înaltpreasfinţitul Teofan Savu, fiu al Argeşului a trecut, din scaunul mitropolitan de la Craiova, în cel de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

Episcopia Argeşului în pragul secularizării

Este binecunoscut că edificiile religioase s-au bucurat încă din cele mai vechi timpuri de privilegii acordate de către domnitori. Marea boierime, precum şi simplii credincioşii au făcut danii mănăstirilor. Aceste danii constau în sate şi moşii, livezi, vii, bălți cu peşte, sare, ori privilegii de genul scutirii de anumite impozite. De acestea s-a bucurat pe deplin şi Episcopia Argeşului, ca moştenitoare a Mitropoliei Țării Româneşti şi a Mănăstirii Argeşului. Pentru edificare, înfățişăm date din anul 1843, sub a doua păstorire a episcopului Ilarion Gheorghiadis. Astfel „moşiile Sfintei Episcopii Argeşul, împreună cu vetrele schiturilor şi metoaşelor", cuprindeau, în anul 1843, 32 de proprietăți, după cum urmează:

„**Județul Argeş**: Topana, Muşăteşti, Galeşul, Goleşti, Mâniceşti cu parte din Băiculeşti, Flămânzeşti, Brădetul cu munții lui – Valea Lungă şi Ghițu; Costeştii metohul schitului Brădetu, Schitul Robaia, Brătăşeştii cu vatra Schitului, Timonul, Valea Rea, Cacaleții cu parte din Toplița, Muntele Cioranul şi patru munți de peste Valea Leoti (Leaota) şi anume: Muşătescu, Valea Leoti (Leaota), Piscul Leoti şi Barețul. **Județul Olt**: Săgarcea davalma cu Beizadea Grigorie Suțu, Sprâncenata cu via de pe dânsa, Plopi, Bârca ce i se zice şi Valea Mare, Slobozia, Recea. **Județul Muscel**: Corbii cu opt munți şi cu întăriturile lor şi anume: Papiu, Şesu, Preotele, Binda, Plăişoru, Dorna, Basa şi Zănoaga; Domneştii, Stoeneştii. **Județul Dâmbovița**: Ioneştii, Scheiu, Cărpenişu, Conțeşti. **Județul Ilfov**: Bogata. **Județul Ialomița**: Feteştii, Poiana. **Județul Teleorman**: Poienarii. **Județul Vlaşca**: Badulat (Vadulat)"[44]

Episcopul Ilarion dădea înştiințare, în „Buletinul Gazetă Oficială" nr. 24 din 18 martie 1843 că la Sfântul Gheorghe se vor arenda moşiile Episcopiei, dintre care patru deja fuseseră arendate, *„prin ştiința şi în ființa Cinstitei Obşteştii Adunări, precum s-au urmat şi acum un an cu toate moşiile Sfintei Mitropolii şi ale celorlalte Episcopii, prin mezat pe o [trieție]"*,[45] după cum consemna vlădica.

---

44 T.G. Bulat, „Averea Episcopiei Argeşului în 1843", în *B.O.R.* anul XL, 1922, nr. 7, aprile, p. 646.

45 *Ibidem.*

Un inventar din 1862 al Episcopiei de Argeş atesta starea de deteriorare a edificiilor: *„Amvonul de dinaintea bisericii, pe patru stâlpi de piatră, boltit numai cu piatră şi cu raze de piatră de jur împrejur, bolta jugrăvită, un stâlpu stricat […] şi legat cu cercuri de fier şi din slăbiciunea lui se ved amvonul puţin cam povârnit, învelişul este de tablă de fier foarte învechit, deasupra lui este o cruce de fier, iar pardoseala este în foarte proastă stare."*[46]

◀◀ şi ▲ *Mănăstirile Glavacioc şi Aninoasa ruinate de secularizare*

Secularizarea averilor mănăstireşti din 1864, precum şi perioadele care au urmat, au dus la o deposedare fără precedent a Bisericii Române de averile ei, astfel că în deceniul al doilea al secolului al XX-lea aceasta ajunsese în starea de „cerşetoare". Faptul este remarcat şi de către episcopul Grigorie Leu care, la instalarea în scaunul Episcopiei Argeşului, în 1936, consemna, printre altele *„…ruina monumentelor strămoşeşti, mănăstiri şi schituri este sguduitoare… Cum să nu ne îngrozească sărăcia lor, cînd este aşa de batjocoritoare şi chiar ameninţătoare pentru traiul creştin şi viaţa românească!"*. Exproprierea averilor Bisericii a culminat în anul 1949, când s-a trecut la reorganizarea acesteia, respectiv la desfiinţarea Episcopiei Argeşului şi înfiinţarea Episcopiei Râmnicului şi Argeşului. Dintre cele 32 de proprietăţi pe cale le avusese, Eparhia Argeşului şi Oltului mai avea trei: *„… una la Hinţeşti – o livadă şi puţin teren agricol; alta la Siliştea-Gumeşti în judeţul Teleorman şi o alta… Din proprie iniţiativă şi cu toată înţelegerea faţă de spiritul nou al vremii, conducerea eparhială a cedat toate proprietăţile sale agricole, trecându-le în patrimoniul Statului … anticipând reformele agrare ce aveau să vină şi servind o pildă grăitoare tuturor deţinătorilor de pământuri întinse…"*[47].

◀ *Filă de titlu a Catagrafiei Episcopiei Argeşului din anul 1850, în care este reflectată starea instituţiei înainte de secularizare*

46 Biblioteca Academiei Române, Ms. rom. 717, f. 89.

47 Însemnare din *„Cartea de aur a Eparhiei Râmnicului şi Argeşului"*, 1949.

Starea generală a Eparhiei Argeşului în perioada interbelică

Înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, avea să aducă nu numai întregirea neamului, dar şi pe cea a Bisericii sale. Desigur că drumul parcurs de la recunoaşterea autocefaliei şi până la unificarea bisericească a fost destul de anevoios, mai ales datorită atitudinii conducătorilor Bisericii unite şi politicienilor aflaţi de aceeaşi parte. După înfăptuirea Marii Uniri, încheiată la 1 Decembrie 1918 (unirea Basarabiei cu România se făcuse prin „Proclamarea Sfatului ţării" din Chişinău, la 27 martie/9 aprilie 1918), la 31 decembrie 1919, Miron Cristea, episcopul Caransebeşului, participant activ la actul Unirii, a fost ales în scaunul de mitropolit primat al ţării şi înscăunat la 1 ianuarie 1920.

Reîntregirea neamului românesc prin Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a avut consecinţe fireşti şi în plan politic, actul Unirii sporind prestigiul internaţional al României şi, odată cu aceasta, şi pe cel al Bisericii Ortodoxe Române. Se crease astfel cadrul favorabil al ridicării acesteia la rangul de Patriarhie. În şedinţa Sfântului Sinod din 4 februarie 1925 s-a luat hotărârea înfiinţării Patriarhiei Ortodoxe Române, cu ridicarea mitropolitului primat la rangul de patriarh. Legea pentru înfiinţarea Patriarhiei a fost votată în Parlamentul României la 25 februarie 1925, dată la care a fost şi publicată în Monitorul Oficial. La 1 noiembrie acelaşi an, cu ceremonia de investire oficiată conform tradiţiei, Miron Cristea a devenit primul patriarh al ţării. Legea şi Statutul de Organizare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925 consfinţeau autocefalia Bisericii şi stabileau structura organizatorică a acesteia.[48] După acest moment istoric, crucial în evoluţia vieţii bisericeşti din România, trebuia creat şi cadrul legislativ necesar procesului evolutiv.

Noua configuraţie politică a Europei, instaurată după Tratatul de la Trianon, prin care se conferea României întregite suveranitatea, inclusiv asupra Ardealului, alipit la sânul ţării-mame, a avut însă şi consecinţe imediate asupra Bisericii Ortodoxe Române. Catolicismul, pierzându-şi supremaţia seculară asupra multora dintre statele europene, a declanşat reacţii politice abile, chiar virulente, folosindu-se de toate mijloacele: persuasiune, şantaj politic şi ecumenic, susţinerea revizionismului şi iredentismului, mai cu seamă al maghiarilor. Acestor acţiuni le-a căzut victimă România, prin Concordatul încheiat cu Vaticanul în 1929,[49] chiar înaite ca ţara să-şi fi elaborat legile privitoare la culte. Consecinţele acestui act diplomatic, *„…operă a statului român, în flagrantă contradicţie cu propriile sale interese"* şi una dintre cele *„mai mari şi mai înjositoare capitulări a demnităţii noastre naţionale"*, s-au manifestat în plan religios, juridic şi politic.[50]

Situaţia anterioară prin care în Constituţia ţării din 1923 se făcuseră anumite concesii Bisericii Romano-Catolice, considerate ca înjositoare, ştirbind chiar suveranitatea Statului şi punând în inferioritate Biserica Ortodoxă Română prin lezarea gravă a libertăţii şi egalităţii cultelor, se cerea urgent îndreptată. Nici *Legea generală a cultelor,* votată de parlament în anul 1928 n-a ţinut seama de solicitările clerului şi credincioşilor ortodocşi români, care erau majoritari (în proporţie de peste 80%), menţinându-se, prin această atitudine a politicienilor, până în anul 1948, o „situaţie dureroasă" a Bisericii Ortodoxe Române.[51]

---

48 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* ed. a V-a, Bucureşti, 2000, pp. 429-431.

49 *Ibidem,* pp. 433-434.

50 Despre Concordatul cu Vaticanul şi urmările lui în plan religios, juridic şi politic vezi: Valeriu Anania, *Pro memoria – Acţiunile catolicismului în România interbelică,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al B.O.R., Bucureşti, 1993, p. 126.

51 *Ibidem,* pp. 433-434.

◄ *Miron Cristea, mai întâi Episcop de Caransebeş, apoi Patriarh al României*

Revenind pe coordonatele istorice ale Eparhiei Argeşului, perioada interbelică o găsea într-o situație cu totul şi cu totul necorespunzătoare, mai ales din punct de vedere al stării materiale. Urmaşă a celei dintâi Mitropolii Ortodoxe Române, Episcopia Argeşului se afla, la începutul celui de al patrulea deceniu al secolului al XX-lea în contrast izbitor cu *„însemnătatea istorică şi valoarea actuală a acestei episcopii, prin lipsurile personalului corespunzător şi a mijloacelor de întreținere”*[52].

Eparhia avea, în 1936, 376 de parohii, deservite de 402 preoți şi 753 cântăreți, dintre care 54 preoți şi diaconi funcționau ca „extrabugetari”. Autoritățile vremii considerau Episcopia Argeşului ca fiind „cea mai slabă în privința rânduielilor de contabilitate şi cancelarie”.

Prevederile Ministerului Instrucțiunii şi Cultelor pentru perioada bugetară 1936-1938 a Eparhiei Argeşului, cu 1035 slujitori, cuprindeau acelaşi personal de cancelarie ca şi acela al Episcopiei catolice din Iaşi. Disproporția bugetară față de

52 *Anuarul Eparhiei Argeşului,* 1939, p. 7.

celelalte, respectiv Mitropolia Greco-catolică din Blaj, episcopiile Greco-catolice de la Gherla şi Maramureş fiind şi mai accentuate, ale căror proprietăţi şi venituri „nu se pot compara cu ale niciunei episcopii ortodoxe”[53]. Astfel găsea episcopul Grigorie Leu scaunul vlădicesc de la Argeş şi eparhia, a cărei arhipăstorire îi fusese încredinţată la 30 aprilie 1936. *„Cum putem să ţinem pas vremei cu minoritarii, într'o aşa disproporţie bugetară? Pare că noi am fi minoritari, nu ei!? Ca nou episcop mă cutremur de ceia ce suntem şi de ceia ce trebuie să fim. Cu un aşa personal central şi într'o aşa sărăcie, este o minune că mai putem străjui mormintele voievozilor eroi de la Curtea de Argeş – şi face faţă împrejurărilor cu mulţimea vizitatorilor şi îndeosebi mulţimea preoţilor şi cântăreţilor, astăzi mai greu de condus ca oricând… ruina monumentelor strămoşeşti, mănăstiri şi schituri este sguduitoare… Cum să nu ne îngrozească sărăcia lor, când este aşa de batjocoritoare şi chiar ameninţătoare pentru traiul creştin şi viaţa românească!”*. De aceea, în urma vizitelor canonice făcute pentru cercetarea stării şi nevoilor eparhiei, vrednicul de pomenire Episcop Grigorie, *„văzând ceia ce trebue să îndeplinim, pentru a credincioşilor fericire şi a neamului veşnicie”* înainta, în anul 1937, un *„glas pentru înzestrarea episcopiei”*[54].

„Ştim greutăţile financiare ale ţării şi ne jenăm să cerem sporuri bugetare. Cerem însă măcar o proporţionalitate, dacă nu o dreptate, ca meritele şi acuzaţiile activităţii să poată avea o justificare”[55], menţiona în continuare acesta.

▲ *Obştea Mănăstirii Văleni în perioada interbelică*

Că ruinarea monumentelor strămoşeşti era „zguduitoare”, o demonstrează chiar descrierea făcută de către cei ce le vizitau:

Mănăstirea Bascovele, *„fostă chinovie de maici, cu avere şi cuprins bogat, din care astăzi n-a mai rămas decât curtea împrejmuită cu zid şi chilii. Nici măcar un drum de trecere de la biserică nu s'a lăsat când statul a vândut la licitaţie pământul… O jale adâncă mă cuprinde în mijlocul acestor dărâmături…”*. Cuvinte şi mai jalnice se pot spune despre Cotmeana, Tutana, Berislăveşti şi celelalte. Mănăstirea Turnu arsese în anul 1932, iar la Văleni, obştea monahală alcătuită din 150 vieţuitoare, trăia *„pe o limbă de pământ pietros de 30 hectare”*. Dacă la Curtea de Argeş strălucea reşedinţa episcopală, restaurată de Carol I, alături de ea, *„ruina celorlalte era mai dureroasă şi mai ameninţătoare”*. Chiar şi aici, monumentul valoros era prea puţin îngrijit, căci în bugetul Ministerului de Culte *„nu are nici măcar un paracliser care să facă curăţenie…”* ca să nu mai vorbim de întreţinere, *„pentru care se face o corespondenţă compromiţătoare”*[56]. Episcopia era în mare suferinţă din cauza stricăciunilor pricinuite de scurgerea timpului şi de vitregia vremurilor, lipsurile materiale nepermiţându-i să facă reparaţiile cuvenite, iar Ministerul şi Comisiunea Monumentelor Istorice răspundeau solicitărilor Episcopiei ca acestea să fie făcute din veniturile proprii. Însemnătatea istorică a Eparhiei

53 *Ibidem,* p. 8.

54 † Grigorie al Argeşului, *Episcopia Argeşului. Glas pentru înzestrarea ei,* Tipografia şi Librăria „Artistica”, P. Mitu, Piteşti, 1937.

55 *Anuarul Eparhiei Argeşului,* 1939, p. 9.

56 † Grigorie al Argeşului, *op. cit.*, pp. 6-7.

Argeşului şi a monumentelor sale presupuneau eforturi însemnate pentru întreținere, dar mijloacele ei erau reduse, aşa încât se aştepta, ca o salvare, Legea generală a mănăstirilor. O astfel de lege care să ispăşească, fie şi parțial, „păcatul distrugerii testamentelor strămoşeşti" şi să îndrepte greşelile din trecut, a fost *Legea 61 din 20 martie 1937 pentru înzestrarea unor mănăstiri ortodoxe din țară cu întinderi de păduri şi alte terenuri*.[57] Prin *Decretul Lege 1340 din 30 martie 1938 pentru modificarea Legii înzestrării mănăstirilor cu păduri şi teren agricol,* publicat în Monitorul Oficial 74/ 30.03. 1938, şi pus în practică printr-un alt act normativ – *Legea 851 din 23 noiembrie 1942, prin care se instituia,* de fapt, *modul de administrare a pădurilor ce fac obiectul Decretului –Lege din 1938, cât şi a altor păduri ce aparțineau Bisericii Ortodoxe,* Statul a fost autorizat „să atribuie în deplină şi perpetuă folosință" o suprafață de pădure. Episcopiei Argeşului (pe atunci neînglobând şi județul Muscel) îi revenea o suprafață de 900 ha, astfel: Mănăstirea Turnu – 650 ha, Mănăstirea Văleni – 150 ha, Mănăstirea Stânişoara – 50 ha, Mănăstirea Robaia – 50 ha; Mănăstirea Negru Vodă primea 250 ha, iar cea de la Nămăeşti, 50 ha. Cele 100 ha de teren arabil care fuseseră date mănăstirilor în 1937, au fost retrase prin Decretul din 1948. Mănăstirea Bascovele pierdea astfel şi cele 50 ha de pădure cu care fusese împroprietărită în 1937.

Actul legislativ de punere în posesie, avea în vedere asigurarea mănăstirilor ortodoxe din țară, *„exclusiv pentru restaurarea clădirilor monumente istorice aparținând acestor mănăstiri, precum şi pentru întreținerea diferitelor şcoli, ateliere, tipografii, aziluri, orfelinate, unități de asistență socială şi sanitare existente sau care se vor înființa pe lângă aceste mănăstiri"*. Aşezămintele religioase ortodoxe din țară se vor bucura de aceste prevederi legislative până în anul 1945, când va avea loc „naționalizarea" principalelor mijloace de producție, terenuri agricole şi pădurile, trecute în proprietatea statului.

Starea materială a Episcopiei Argeşului,prin instalarea episcopului Grigorie Leu, la 7 iunie 1936, avea să cunoască un oarecare reviriment. Prin purtarea sa de grijă s-au adăugat câteva încăperi la pavilionul reşedinței episcopale, s-a organizat gospodăria şi s-au pus în exploatare terenurile rămase de la secularizarea averilor mănăstireşti din 1864. Din punct de vedere economic starea Episcopiei Argeşului era la fel de modestă, de la scaunul episcopal până la cea mai mică parohie. Cele 300 ha de pădure, date de stat „pentru uzufruct", asigurau un venit anual de 70-80 mii lei, sumă insuficientă în vederea satisfacerii trebuințelor administrative, economice şi culturale ale eparhiei. S-a recurs la diferite mijloace, expediente cu furnituri, taxe şi colportaj (distribuire a cărților), pentru o oarecare echilibrare a bugetului. Reşedința episcopală, foarte modestă, se rezuma la câteva încăperi neigienice, igrasioase şi neîncăpătoare, din care cauză funcționarii se îmbolnăveau frecvent. Localul fostului Seminar era în stare de ruină, iar cele două corpuri de case ce aparțineau Episcopiei, unul, localul fostului seminar de la poarta mănăstirii, în care fusese instalat gimnaziul industrial, şi altul, o aşa-numită „Vilă", nu se aflau nici ele într-o stare prea bună.

Trebuințele gospodăreşti, culturale şi filantropice ale Eparhiei se asigurau prin exploatarea celor 80-90 ha de teren arabil rămas de la expropriere. *„E o jenă mare pentru demnitatea episcopală, îndeosebi cu o eparhie istorică şi cu o catedrală aşa de artistică"*, menționa vrednicul Vlădică Grigorie.[58] Cu eforturi deosebite s-au înființat pe lângă

57 *Monitorul Oficial*, 66/23 martie 1937.

58 *Anuarul Eparhiei Argeşului,* 1940, pp. 33-34.

mănăstiri şcoli de industrie casnică – la Bascovele, unde învăţau fete orfane şi sărace, la Văleni, împreună cu „Oficiul Naţional al Textilelor" s-a înfiinţat o ţesătorie de cânepă, in şi bumbac, mohairuri de lână şi borangic. La mănăstirile de călugări de la Turnu şi Stânişoara s-au pus bazele unor gospodării model pentru creşterea vitelor, cultura pomilor şi industrializarea lemnului. Se cerea ca şi gospodăriile parohiale să devină modele demne de urmat pentru enoriaşi. Pentru a veni în sprijinul preoţimii, în cadrul Eparhiei luase fiinţă şi Societatea anonimă creştină „Înfrăţirea", cu două secţiuni: una pentru operaţiuni bancare şi alta industrială, ce se ocupa cu fabricarea lumânărilor de ceară curată şi confecţionarea de veşminte preoţeşti. Cu un capital social de 3.000.000 lei, proveniţi din cotizaţii, dobânzi, operaţiuni bancare, societatea venea în sprijinul solicitării clerului în vederea rezovării problemelor financiare ale familiilor preoţilor, parohiilor, orfelinatelor.

Situaţia materială a credincioşilor din eparhie era la fel de modestă ca şi cea a reşedinţei Episcopiei. Luxul, bogăţia şi risipa din centrul oraşelor, era în contrast izbitor cu sărăcia mahalalelor mărginaşe şi a multora dintre locuitorii satelor. *„Gospodarii din Argeş şi Olt, nu preţuiesc, în general, rânduirea şi traiul casnic"*, constata episcopul cu ocazia vizitelor canonice pe care le făcea spre a cunoaşte starea religioasă, morală, socială şi sanitară a păstoriţilor săi.

Mari diferenţe în ceea ce priveşte starea economică a populaţiei se constatau şi între zonele munte, şes şi deal. În zonele montane şi colinare pământul era insuficient şi puţin productiv. Pădurile au fost devastate. *„Cât au avut de tăiat codrii seculari, li se părea că curge lapte şi miere. Acestea au curs într'adevăr, însă nu în donițele lor, ci în căldările de aur ale negustorilor şi speculanţilor. Pentru câţiva lei cu care au fost amăgiţi, pădurile s-au pierdut, croindu-se, în locul lor, râpi. Cei de la câmpie au pământ mai mult şi mai bun, trăiesc în sate mari, unde se pot ajuta şi biserica poate să-i ajute şi să-i îndrume."*

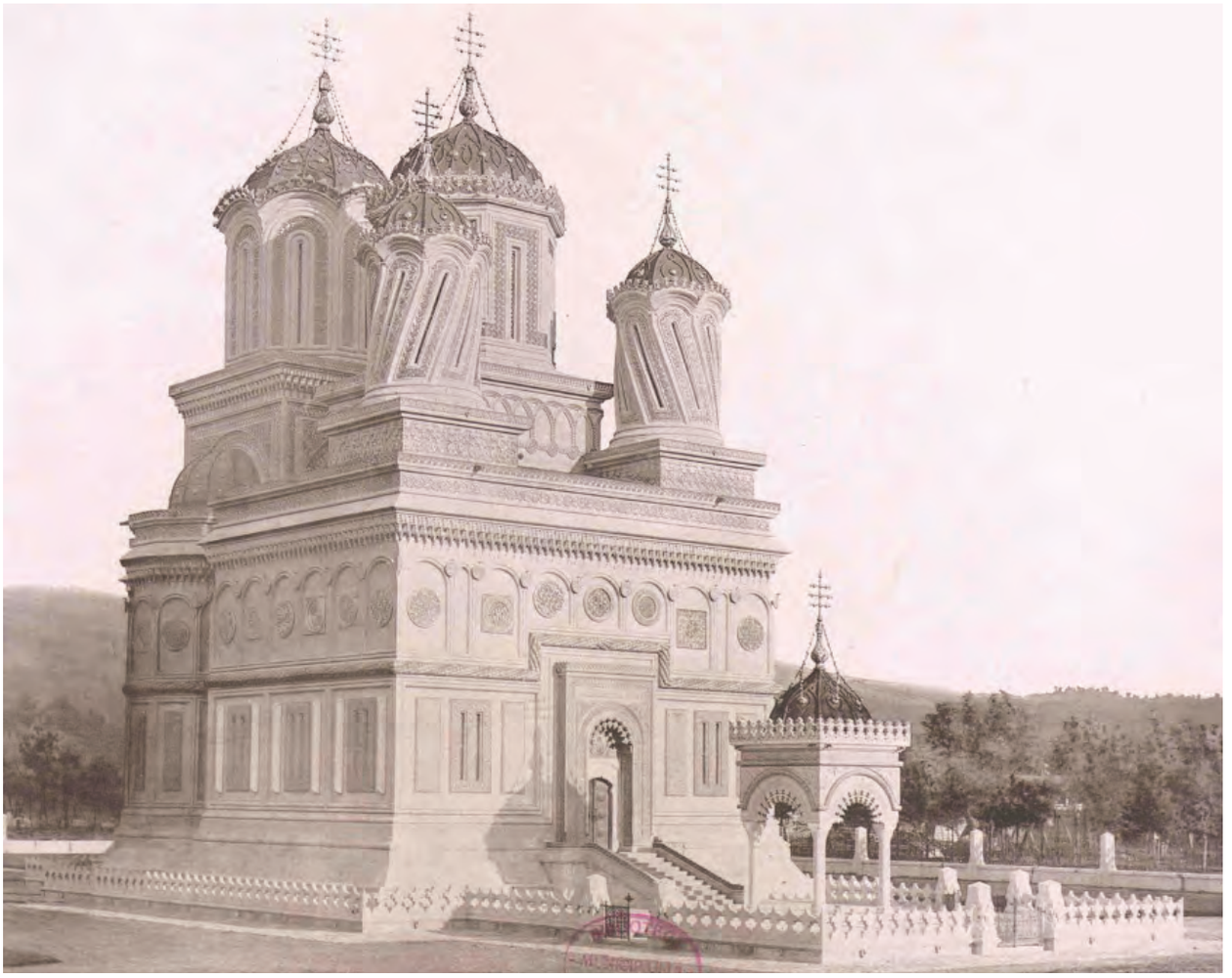
Privitor la organizarea Eparhiei, conform datelor statistice din anul 1940, aceasta era alcătuită din 4 protoierii: Argeşul de Sus, cu 99 de parohii, dintre care 4 urbane; Argeşul de Jos, cu 128 parohii, dintre care 9 urbane; Protoieria Slatina, cu 91 de parohii, dintre care 7 urbane şi Protoieria Vedea, alcătuită din 64 parohii rurale. Numărul total al bisericilor din eparhie se ridica, în anul respectiv, la 381 parohiale, 189 biserici filiale. Dintre acestea, 34 de lăcaşuri se găseau în stare rea, doar 9 fiind în curs de reparare. Bisericile erau deservite de 994 de slujitori ai altarului, ditre care 384 de preoţi, 5 diaconi şi 605 cântăreţi.[59]

O nedreptate istorică

Desfiinţarea Episcopiei Argeşului şi formarea Episcopiei Râmnicului şi Argeşului

Cadrul Legislativ în permanentă modificare a schimbat nu numai legile, dar şi pe oamenii şi părerile lor. Reşedinţă de scaun şi Catedrală Episcopală, biserica Mănăstirii Argeşului, avea, în deceniul patru al secolului al XX-lea, o situaţie aparte. Rămasă, după restaurarea finalizată în anul 1886, fără gospodărie, prin ridicarea paraclisului şi a palatului episcopal, potrivit Actului de fundaţie, semnat de Carol I, Regina Elisabeta şi Guvernul din vremea aceea, încercându-se restrângerea reşedinţei episcopale, se crea *„o situaţie jenantă pentru demnitatea ţării şi a bisericii naţionale cu rangul de Patriarhie"*. După moartea reginei Maria (18 iulie 1938), şi înmormântarea ei în ctitoria

59 *Ibidem*, pp. 64-284. Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului 1793-1949,* pp. 130, 132.

▲ *Catedrala Episcopală, transformată în necropolă regală*

lui Neagoe Basarab de la Argeş, alături de regele Ferdinand I, soţul său (†20 iulie 1927), s-a încetăţenit ideea ca mănăstirea să rămână numai necropolă a familiei regale. Ministerul de Culte şi Patriarhia Română au trimis în acest sens şi un inspector din rândul clerului, spre a se studia propunerea la faţa locului. Întâistătătorul scaunului eparhial a respins cu fermitate ideea, aducând ca argument actul istoric de ctitorire, în care se preciza că mănăstirea a fost ridicată spre a servi întru slujire şi pomenire. Se dorea ca în sfântul locaş *„să se oficieze cultul pentru întărirea neamului prin cultivarea sentimentului religios şi pomenirea marilor ctitori"*. Se mai avea în vedere întreţinerea lăcaşului ca monument de arhitectură şi artă religioasă, istoria şi legea creştin-ortodoxă, legate intrinsec de viitorul neamului, impunеând ca Mănăstirea Argeş să rămână în continuare cu statutul de catedrală episcopală.

Dar argumentele istorice şi legea creştină n-au fost destul de elocvente, hotărându-se ca Biserica Episcopală să primească numai destinaţia de necropolă regală. Prin Decretul Regal din 7 noiembrie 1939 se desfiinţa Eparhia Râmnicului Noului Severin şi se înfiinţa *Mitropolia Olteniei,* primind titulatura de *Mitropolia Olteniei, Râmnicului şi Severinului*, cu reşedinţa la Craiova. În asemenea circumstanţe legislative s-a găsit „o bună soluţie: ca judeţul Vâlcea să se alipească la Eparhia Argeşului". Cea din urmă căpăta astfel catedrală şi reşedinţă de scaun la Râmnicu-Vâlcea, sub poalele Capelei. Se aprecia, astfel, că soluţia aleasă era cea mai potrivită, însemnătatea Argeşului rămânea neatinsă, iar Râmnicul îşi menţinea destinaţia de reşedinţă

▲ *Regele Carol I şi Regina Elisabeta*

episcopală, pstrându-şi astfel şi gospodăria neştirbită. Proiectul de lege, care a fost discutat şi în cadrul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în şedinţa din iunie 1939, fusese întocmit având în cuprins propunerile sus-menţionate. Noua lege, publicată în Monitorul Oficial din 8 noiembrie 1939, desfiinţează Episcopia Râmnicului Noul Severin şi înfiinţează Arhiepiscopia Craiovei, de care să depindă, ca sufragană, şi Episcopia Argeşului, dar fără catedrala şi reşedinţa episcopală, deoarece *„Mănăstirea Argeşului va servi drept Criptă a Familiei Regale a României"*[60]. Secretarul general al Casei Regale anunţa, în iunie 1940, că prin Decretul Lege 3997 din 7 noiembrie 1939 s-a legiferat ca Mănăstirea Argeşului să rămână numai criptă regală, oficierea slujbei în catedrala episcopală fiind oprită. Pentru că situaţia era „delicată şi grabnică", iar un nou edificiu religios pentru catedrala episcopală era greu de găsit sau de construit, episcopul propunea, pe lângă varianta aleasă de legislativ şi prezentată anterior, unirea Eparhiei Argeşului cu cea a Râmnicului şi alipirea judeţului istoric Muscel, precum şi amenajarea Mănăstirii Câmpulung spre a servi de scaun episcopal, sau o eventuală mutare a reşedinţei la Piteşti. Gheorghe Stavăr, secretar general al Casei Regale trimitea, la 5 iunie 1940, copia legalizată a raportului castelanului Ion Săvulescu din 30 mai 1940, cerând respectarea prevederilor Decretului Regal din 7 noiembrie 1939. Situaţia era fără ieşire, determinându-l pe episcopul Grigorie să se adreseze Înaltului for bisericesc. „Cu frăţească dragoste" i se răspunde însă că sfânta biserică a Curţii de Argeş împreună cu paraclisul, palatul împreună cu tot cuprinsul lor, trebuiesc puse necondiţionat la dispoziţia Administraţiei Casei Regale, conform celor stipulate în Decretul-Lege 3997 din 1939.[61]

Adresându-se regelui Carol al II-lea şi patriarhului Nicodim Munteanu pentru rezolvarea problemelor legate de stabilirea reşedinţei episcopale şi neprimind răspuns, episcopul propune patriarhului soluţionarea chestiunii prin alipirea judeţului Vâlcea la Eparhia Argeşului, cu stabilirea reşedinţei la Râmnicu-Vâlcea, conform primei opţiuni din prevederile Decretului-Lege din 7 noiembrie 1939. O însemnare lapidară făcută pe spatele unui Sfânt Antimis de către episcopul Grigorie Leu este edificatoare pentru momentele tensionate în care se afla soarta Catedralei neamului românesc în acele vremuri: *„…Intervenind conflictul nemaiîntâlnit în viaţa Neamului Românesc cu ex regele Carol II care a vrut să-mi închidă Catedrala Episcopală, ctitoria lui Neagoe Vodă şi a meşterului Manole ca să o transforme în mausoleu regal, la stăruinţele marelui meu prieten Neculai Iorga, pentru pacea sufletească a poporului credincios, am acceptat un compromis justificat pentru un arhipăstor prin alegere canonică şi legală. Eu am trecut la ctitoria lui Ştefan cel Mare ca episcop al Huşilor şi astfel regele Carol II, considerând că prestigiul regal este salvat, a renunţat să mai închidă Catedrala de pe Argeş. Prevăzând desfiinţarea Episcopiei Argeş, ceea ce s-a şi întâmplat după plecarea noastră, am luat acest preţios Sf. Antimis şi l-am depus în paraclisul Palatului Episcopal din Huşi, unde voi sluji pe el Sf. Liturghie tot timpul cât îmi vor îngădui oamenii şi Dumnezeu.*

†Grigorie Leu. Huşi, 23 august 1943"

Declaşnşarea celui de Al doilea Război Mondial a întârziat punerea în practică

60 *Anuarul Eparhiei Argeşului,* 1940, p. 38-39.

61 Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului 1793-1949...,* pp. 134-135.

a prevederilor actului legislativ. După încheierea ostilităților, la 20 aprilie 1945 s-a revenit la situația din 1939, reînființându-se Episcopia Râmnicului Noului Severin, iar mitropolitul Olteniei, Nifon Craioveanu, a fost pensionat. Instaurarea unui nou sistem politic în România postbelică însemna doar amânarea intenției de desființare a Eparhiei Argeşului.

La 24 mai 1947 Adunarea Deputaților a decis înființarea Arhiepiscopiei Craiovei, alegându-se în fruntea ei arhimandritul Firmilian Marin (1901-1972), hirotonit arhiereu la 30 noiembrie şi înscăunat la 28 decembrie 1947. Regimul politic instaurat la 30 decembrie 1947 a dispus, printre altele, şi o nouă organizare adminitrativă a Bisericii Ortododoxe Române la începutul anului 1949. Potrivit noului Statut pentru organizarea şi funcționarea Bisericii Ortodoxe Române întocmit în toamna anului 1948, la 26 ianuarie 1949 Sfântul Sinod al Bisericii Otodoxe Române a făcut propuneri celor în drept pentru o nouă arondare a eparhiilor din cuprinsul Patriarhiei. Aceste propuneri au fost validate apoi în ziua de 5 februarie 1949 prin Decretul nr. 133 al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, publicat în Monitorul Oficial nr. 30 din aceeaşi zi. Conform acestei decizii, vechea Eparhie a Argeşului, întemeiată în urmă cu 156 de ani şi moştenitoare a Mitropoliei Ungrovlahiei, îşi încheia existența. Începând de la această dată, între eparhiile Bisericii Ortodoxe Române apare episcopia purtând titlul de a „Râmnicului şi Argeşului". Nu era o eparhie nou creată, pe lângă cele existente în ianuarie 1949 în cuprinsul Patriarhiei Române, ci una formată în urma contopirii celor două existente şi aflate în hotar – a Râmnicului şi a Argeşului. Eparhia îşi avea reşedința la Râmnicu-Vâlcea iar, ca întindere, conform împărțirii administrativ-teritoriale a țării din acea vreme, cuprindea județele Vâlcea, Argeş, Olt şi Romanați. Avea să devină sufragană (subordonată) a Mitropoliei Olteniei. Vechea reşedință de scaun a Episcopiei de la Argeş rămânea mănăstire cu rangul de arhimandrie.

Cartea de aur a „reîntregitei" Eparhii a Râmnicului şi Argeşului, constituită din inițiativa episcopului Iosif, a consemnat cu scrupulozitate momentul, transcriindu-se în filele ei prevederile legislative ale Marii Adunări Naționale şi ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, emise cu ocazia acestui eveniment în viața celor două foste episcopii istorice. La 4 februarie 1949 se legifera, prin Decretul 133, organizarea canonico-administrativă a cultului ortodox român, cuprinzând şi înființarea Episcopiei Râmnicului şi Argeşului, faptul fiind considerat ca o „reîntregire".

La 27 martie 1949, Iosif Gafton devenea oficial „episcop al reîntregitei Episcopii a Râmnicului şi Argeşului". Înscăunarea episcopului s-a făcut cu ceremonialul cuvenit unui asemenea moment, de către însuşi Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Iustinian Marina. Au mai participat la întronizare mitropolitul Firmilian Marin al Olteniei, Arhiepiscopul Sebastian al Sucevei şi Maramureşului, Antim al Buzăului, ministrul Geamănu, profesorul Ion Nistor, secretar general al Ministerului Cultelor, preotul profesor universitar N. Popescu, profesorul N. Nicolaescu rectorul Institutului Teologic universitar Bucureşti, consilierii patriarhali, Gh. Vintilescu, Gh. Poşoi şi Alexandru Ionescu; arhimandritul Teoctist Arăpaşu, pe atunci vicarul Sfintei Mitropolii a Moldovei, dr. Iustin Moisescu, profesor universitar (ambii ajunşi Întâistătători ai Bisericii Ortodoxe Române)[62].

62 *„Cartea de aur…"*, p. 12.

Istoria Episcopiei Argeşului în mileniul al III-lea

După evenimentele din decembrie 1989, viaţa bisericească din România îşi reînnoda firul istoric tradiţional, lucrurile reintrând în normalitate. Prin urmare, se cuvenea ca Argeşul să-şi reia menirea istorică de scaun vlădicesc, ceea ce s-a şi întâmplat.

Astfel, la 21 februarie 1990, prin Decretul Lege nr. 86, s-a reînfiinţat Episcopia Argeşului, cu reşedinţa în străvechiul şi istoricul scaun voievodal şi vlădicesc al cetăţii Basarabilor de la Curtea de Argeş, ca sufragană a Mitropoliei Munteniei şi Dobrogei. În componenţa reactivatei Episcopii au intrat judeţele Argeş şi Teleorman, în 1994 fiind întregită şi cu teritoriul judeţului istoric Muscel, având titulatura de *Episcopia Argeşului, Muscelului şi Teleormanului*. Pentru început, ca locţiitor de episcop, Sfântul Sinod l-a numit pe Preasfinţitul Calinic Argeşeanul, Arhiereul-vicar al fostei Episcopii a Râmnicului şi Argeşului. La 4 aprilie 1990, prin Decret Patriarhal, Patriarhul Teoctist i-a încredinţat organizarea, după Statutul Bisericii Ortodoxe Române, a reînfiinţatei Episcopii a Argeşului, Preasfiţitului Părinte Calinic Argatu. În ziua de 26 aprilie 1990 s-a constituit Adunarea Eparhială, a fost ales Consiliul Eparhial, compus din patru clerici şi şase mireni şi s-au desemnat delegaţii care să facă parte din Adunarea Naţională a Bisericii Ortodoxe Române. În temeiul articolului 130 din *Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române*, Patriarhul Teoctist a dispus convocarea colegiului Electoral Bisericesc în data de 27 septembrie 1990, la Palatul Patriarhiei din Bucureşti, pentru alegerea titularului Episcopiei Argeşului.

Joi, 27 septembrie 1990, în Catedrala Patriarhală s-a oficiat sub protia Preasfinţitului Arhiereu Calinic Argeşeanul, slujba de *Te-Deum*, de faţă fiind membrii Sfântului Sinod, membrii Colegiului Electoral Bisericesc, clerici şi mireni. Membrii Înaltului Colegiu s-au întrunit în sala de şedinţe a Reşedinţei Patriarhale pentru alegerea Episcopului de Argeş. La acea istorică şedinţă, Preasfinţitul Calinic Argatu, Arhiereu–Vicar al Episcopiei Râmnicului şi Argeşului a fost ales ca titular în scaunul de Episcop al Argeşului. În cuvântul rostit a evocat vrednicia înaintaşilor în istoricul şi încercatul tron vlădicesc de la Argeş şi a schiţat programul noii slujiri la care a fost chemat prin investitura dată de Colegiul Electoral. A urmat întronizarea în scaunul de Episcop al Argeşului şi Teleormanului la 8 noiembrie 1990. Ceremonia a început cu slujba Liturghiei, oficiată în Catedrala Episcopală de către Patriarhul Teoctist, însoţit de un înalt sobor de arhierei şi preoţi. După săvârşirea Liturghiei, s-a dat citire *Decretului Prezidenţial* nr. 54 din 7 noiembrie 1990, prin care Arhiereul-Vicar Calinic Constantin Argatu a fost recunoscut ca Episcop al Argeşului, şi *Gramatei* din 8 noiembrie 1990 a Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române de întronizare în scaunul de Episcop. Apoi Patriarhul i-a înmânat engolpionul şi cârja episcopală, aşezându-l în scaunul vlădicesc. Patriarhul Teoctist a rostit o pătrunzătoare cuvântare în care a relevat momentul istoric ce a fost săvârşit, importanţa Episcopiei de la Argeş în trecut şi, mai ales, în viitor, precum şi puternica personalitate a noului ierarh. În cuvântul său, Episcopul Calinic a făcut o incursiune în istoria scaunului

▲ *Preasfinţitul Calinic, Arhiereu Vicar al Episcopiei Râmnicului şi Argeşului*

▲ *Membrii Sfântului Sinod în vechiul Scaun Mitropolitan de la Curtea de Argeş*

arhieresc de la Argeş şi a relevat misiunea de viitor a Episcopiei, a Chiriarhului, a întregului cler şi a credincioşilor ortodocşi din eparhie.[63]

Se împlinea astfel visul Patriarhului Iustinian ca această binecuvântată de Dumnezeu Eparhie să-şi reocupe locul printre istoricele eparhii ale ţării. Ceea ce încercase Patriarhul Iustin, încă din anul 1982, şi n-a putut izbuiti, se înfăptuia acum când, prin jertfa eroilor din decembrie 1989, mutaţiile sociale şi politice survenite în România au redat deplina libertate a Bisericii şi a vieţii creştine.

O eparhie care se întindea din crestele Carpaţilor, la nord, şi până la Dunăre, în sud, însemna eforturi considerabile şi mari greutăţi în activitatea de păstorire, astfel că, La porunca Dhului Sfânt, Preasfinţitul Episcop al Argeşului, Muscelului şi Teleormanului propune patriarhului Teoctist înfiinţarea Episcopiei Alexandriei şi Teleormanului, cu juridicţie asupra judeţului Teleorman. Ideea a fost primită cu multă căldură şi a fost înaintată Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române care, în conformitate cu prevederile statutare, a aprobat înfiinţarea mai sus numitei Eparhii. Prin aprobare patriarhală, Preasfinţitul Calinic a fost mandatat cu organizarea structurii acesteia, în calitate de episcop-locţiitor până la alegerea titularului eparhiei, la 1 septembrie 1996.

▲ *Preasfinţitul Calinic împreună cu fostul şi actualul Patriarh*

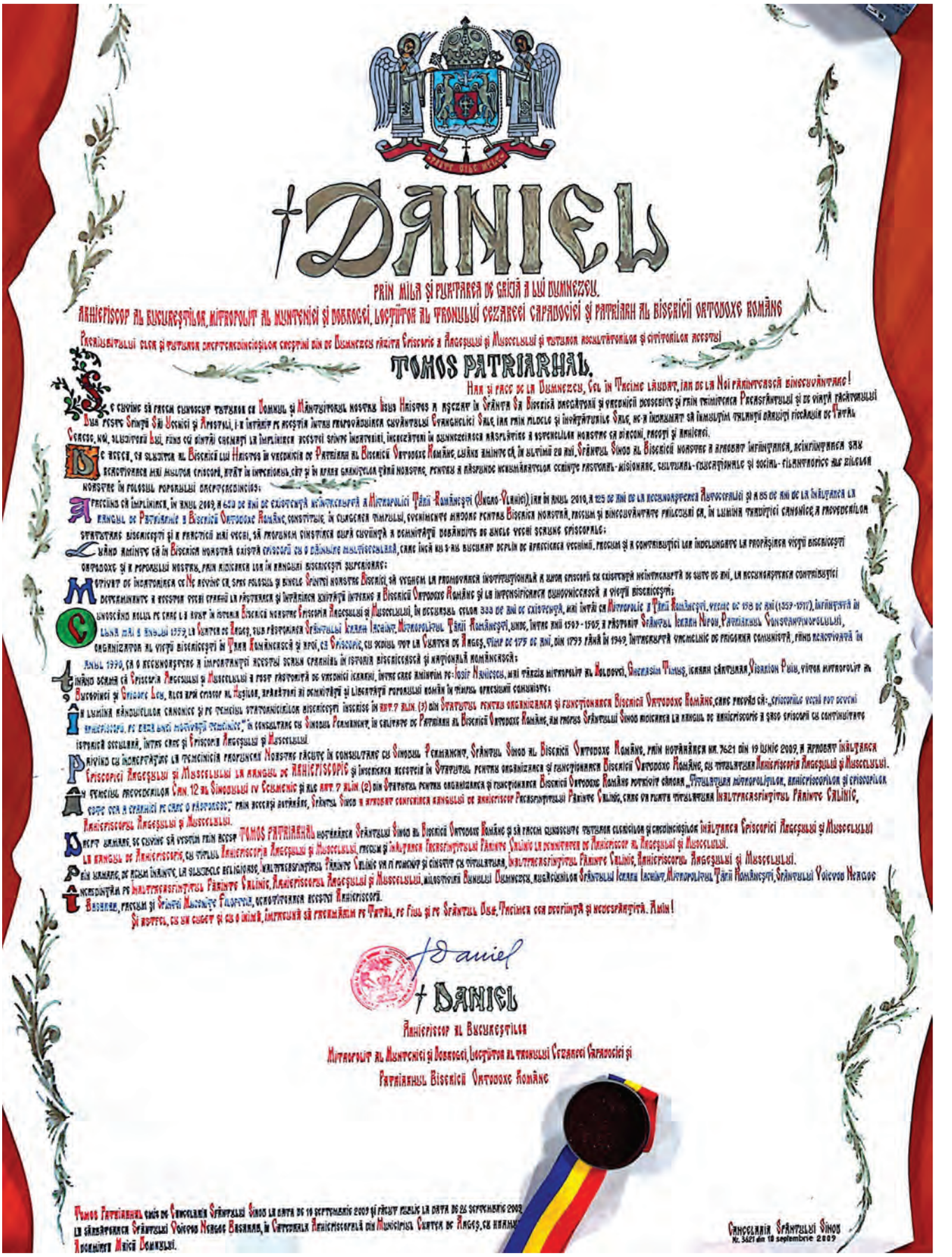
În septembrie 2009, în istoria eparhiei argeşene a urmat un popas de aducere aminte şi cinstire cu recunoştinţă a celor 650 de ani de când, în „România de la Argeş" sau în „Statul românesc de pe Argeş" cum numea Nicolae Iorga aceste binecuvântate

63 *Păstorul Ortodox*, revista oficială a Sfintei Episcopii a Argeşului, Muscelului şi Teleormanului, serie nouă, anul I, nr. 1, 1995, pp.79-80.

locuri, s-a aprins lumina în sfeşnicul de aur al sufletelor strămoşilor prin recunoaşterea Mitropoliei Ungrovlahiei. La iniţiativa Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României, şi prin aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, s-a împlinit un act de semnificaţie istorică şi înviorare duhovnicească – proclamarea locală a celor trei sfinţi: Ierarhul Iachint, Voievodul Neagoe Basarab şi Ioanichie cel Nou de la Muscel, adăugându-se, ca tămăduire pentru dreptcredincioşii argeşeni şi musceleni, recunoaşterea meritelor istorice ale eparhiei, prin ridicarea la treapta ecleziastică de Arhiepiscopie a Argeşului şi Muscelului şi a Ierarhului său la rangul de Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului. Pentru ca darul recunoaşterii să fie întreit şi spre slava Preasfintei Treimi, s-a hotărât ca pe lângă hramul Adormirii Maicii Domnului al Catedralei arhiepiscopale de la Argeş să se adauge şi cel al ctitorului ei, Sfântul Voievod Neagoe Basarab. În timpul vizitei la Argeş a Alteţelor lor Regale Principesa Margareta şi Principele Radu Duda, la 10 mai 2009, s-a pus piatra de temelie a viitoarei Catedrale Arhiepiscopale şi Regale, ce se va ctitori de către Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului, cu sprijinul Casei Regale a României. Atunci, la Palatul Episcopal, a fost semnat şi Protocolul între Înaltpreasfinţitul Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului şi Principesa Margareta. Catedrala va purta hramul Sfânta Filoteia şi Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil. Lucrările de edificare la noua Catedrală sunt în curs de execuţie.

Iată aşadar, primul deceniu al mileniului III se constituie ca o treaptă spre marile împliniri istorice ale vieţii bisericeşti, treaptă care vine să încununeze şase secole şi jumătate de bucurie sufletească a obştii creştine din Eparhia Argeşului şi Muscelului şi, deopotrivă, a Bisericii Ţării.

► *Tomos patriarhal prin care Episcopia Argeşului şi Muscelului a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie, iar Preasfinţitul Părinte Calinic, la rangul de Arhiepiscop*

†DANIEL
PRIN MILA ŞI PURTAREA DE GRIJĂ A LUI DUMNEZEU,
ARHIEPISCOP AL BUCUREŞTILOR, MITROPOLIT AL MUNTENIEI ŞI DOBROGEI, LOCŢIITOR AL TRONULUI CEZAREEI CAPADOCIEI ŞI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
TOMOS PATRIARHAL,
†DANIEL
ARHIEPISCOP AL BUCUREŞTILOR
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ŞI DOBROGEI, LOCŢIITOR AL TRONULUI CEZAREEI CAPADOCIEI ŞI
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SLUJITORII SFINTELOR ALTARE

Ierarhii

Şirul ierarhilor Scaunului Mitropolitan de la Curtea de Argeş, întrerupt în anul 1517, odată cu mutarea la Târgovişte a reşedinţei Mitropoliei Ungrovlahiei, s-a reluat după trecerea a 276 de ani, respectiv la 18 octombrie 1793, dată la care vodă Alexandru Moruzi, întăreşte anaforaua „părintelui Mitropolit şi a dumnealor veliților boierilor" de întemeiere a Episcopiei Argeşului, sufragană a Mitropoliei Ungrovlahiei. Ca urmare a acestui act istoric însemnat, dintre cei trei ierarhi propuşi pentru demnitatea de întâistătător al Eparhiei Argeşului, a fost ales Iosif, fost episcop al Sevastiei, numit în scaunul vlădicesc al nou-înfiinţatei eparhii la 13 decembrie 1793. Cu el a început, aşadar, şirul episcopilor Argeşului.

Episcopul Iosif I, primul Episcop al Argeşului

(13 decembrie 1793-27 octombrie 1820)

Primul episcop al Argeşului era român de neam, numindu-se ca mirean Ioan, originar dintr-o familie preoţească, din satul vâlcean Malaia. Se născuse prin anii 1745-1750 şi după ce a învăţat în casa părintească, şi-a continuat studiile în mănăstirea Cozia, unde s-a călugărit de tânăr. Remarcându-se ca o persoană serioasă şi cu deosebite calităţi intelectuale, episcopul Chesarie al Râmnicului l-a chemat în serviciul Episcopiei şi i-a conferit rangul de protosinghel, iar episcopul Filaret, urmaşul lui Chesarie, l-a numit egumen al mănăstirii Sf. Dumitru din Craiova.

S-a remarcat atât ca un priceput şi corect administrator, cât şi ca un cărturar de prestigiu, traducând în româneşte cărţi de slujbă sau de învăţătură şi tipărind în aproape toate centrele tipografice unde se imprimau cărţi româneşti. Aceste calităţi l-au propulsat pe calea demnităţilor bisericeşti. Spre sfârşitul anului 1791, pe când era încă protosinghel al Eparhiei Râmnicului, a fost chemat la treapta arhieriei, primind titlul de episcop de Sevastia (Sevasta). La 29 februarie 1792 a fost ales canonic, ca titular al acelei foste eparhii, şi apoi hirotonit arhiereu.[1] În octombrie 1793, la propunerea mitropolitului Dositei Filitti, a fost ales ca titular

1 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", pp. 602-630.

al scaunului argeşean, în circumstanţele amintite. Ca episcop eparhiot a luat măsuri pentru întărirea disciplinei clericale, îndemnându-i pe preoţi să propovăduiască prin faptă cuvântul lui Dumnezeu. Fiind bun gospodar, episcopul Iosif a ctitorit un nou paraclis în cadrul mănăstirii din Curtea de Argeş, cu hramul Sf. Ierarh Nifon, în care se păstrau capul şi o mână a Sfântului, aflate la noi încă din 1515; a reparat şi rezugrăvit ctitoria lui Neagoe în anii 1799-1800, vechea tâmplă de lemn ducând-o în biserica din Valea Danului, la a cărei ridicare contribuise[2]. Mănăstirea Stânişoara, care ţinea de Episcopia Argeşului, a fost şi ea restaurată. De aceeaşi grijă s-a bucurat şi schitul Turnu, de pe valea Oltului. În Capitală, episcopul Iosif primise ca metoc, în 1797, mănăstirea Antim[3]. Şi aici s-a făcut simţită lucrarea sa de bun chivernisitor, întrucât a fost restaurată şi pe seama ei s-au obţinut hrisoave domneşti de danie sau privilegii; în sfârşit, aici a întemeiat o şcoală pentru candidaţii la preoţie, aşa încât slujitorii sfintelor altare să poată beneficia de o pregătire corespunzătoare; muzica psaltică urmând să fie predată de renumitul ieromonah Macarie, cel care lupta pentru românizarea cântării bisericeşti[4]. O altă şcoală exista pe lângă Episcopie, în Curtea de Argeş, în care învăţau şi tineri transilvăneni;. Tot prin grija înţeleptului ierarh alte două şcoli mai funcţionau la Piteşti şi la Slatina[5].

▲ *Episcopul Iosif I al Argeşului*

Episcopul Iosif şi-a arătat grija şi faţă de alte biserici din eparhia sa. Mai înainte de a fi episcop, ridicase o biserică în satul Brezoi, din judeţul Vâlcea. În oraşul Curtea de Argeş, cu ajutorul lui Ioniţă Taftu a refăcut biserica Bătuşari, ce fusese rectitorită în sec. al XVI-lea, de voievodul Petru Cercel. Vechiul lăcaş al schitului rupestru de la Corbii de Piatră a fost refăcut cu sprijinul său, între anii 1814 şi 1819 şi transformat în biserică de mir, pentru o comunitate de credincioşi ardeleni care se aşezase în preajmă[6]. În satele argeşene Galeş şi Sălişte (întemeiate de ciobani ardeleni veniţi din sate omonime, aflate în judeţul Sibiu) a ctitorit câte o biserică de lemn, iar în satul natal, Malaia-Vâlcea, a ridicat biserica monument cu hramurile Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva. În cadrul Episcopiei, în timpul arhipăstoririi sale, s-au ridicat ori s-au refăcut numeroase biserici, iar situaţia materială a ei s-a îmbunătăţit prin danii, dar şi prin cumpărarea de moşii.

Fiind primul ierarh al unei noi eparhii ce cuprindea două judeţe destul de întinse, în anul 1808 a rânduit să fie întocmită o catagrafie a tuturor bisericilor şi preoţilor de mir, a mănăstirilor, schiturilor şi a monahilor.

---

2 Victor Brătulescu, „Biserica din Valea Danului", în *M.O.*, XII, 1960, nr. 1-2, pp. 88-93.

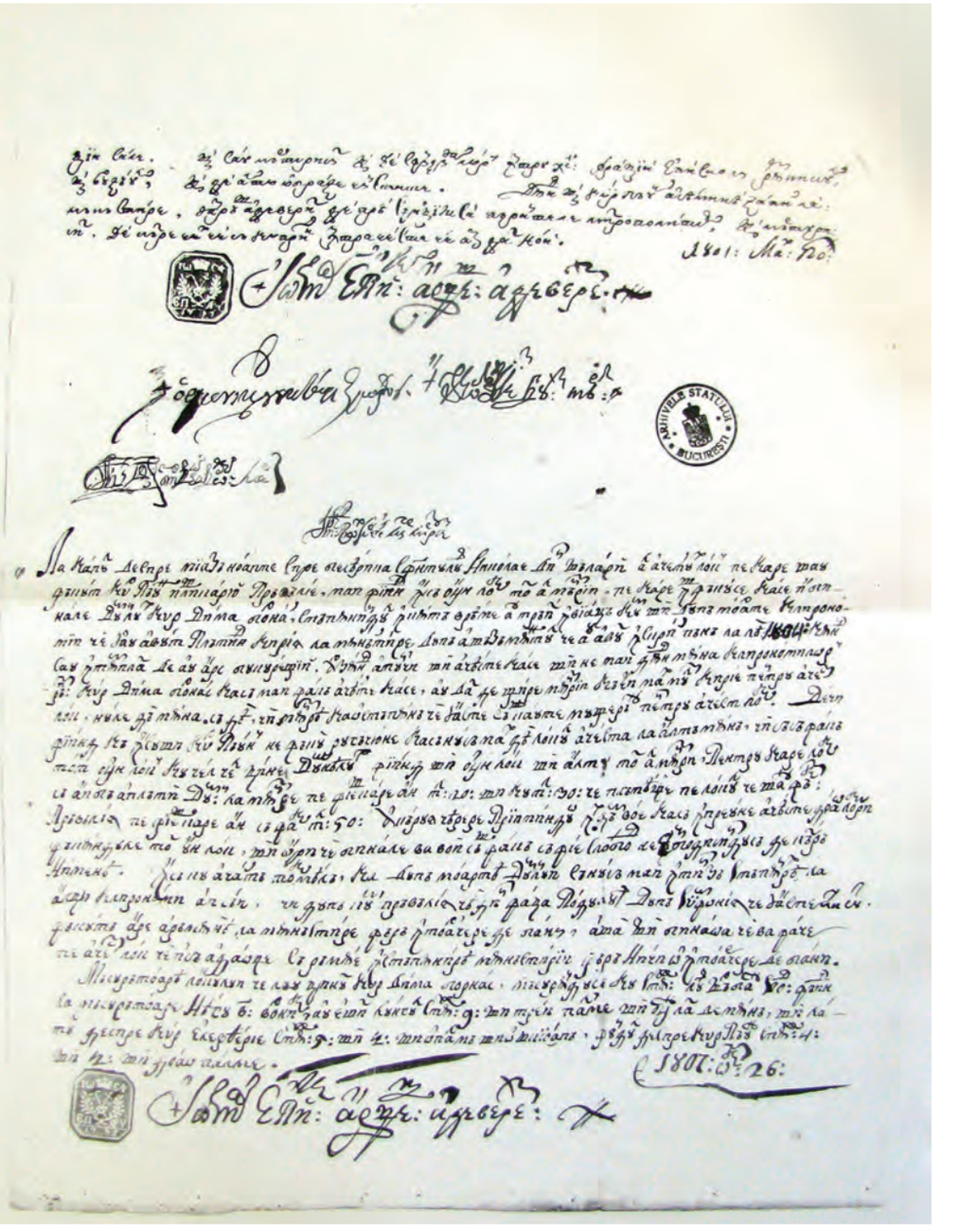
3 George Potra, „Din activitatea culturală a episcopului Iosif al Argeşului", în *BOR.*, XCIV, 1978, nr. 9-10, p. 1168.

4 Toma. G. Bulat, „Din trecutul Episcopiei de Argeş", în *G.B.*, XXI, 1962, nr. 5-6, pp. 502-503.

5 Mircea Păcurariu *et alii*, *Enciclopedia Ortodoxiei româneşti*, p. 349.

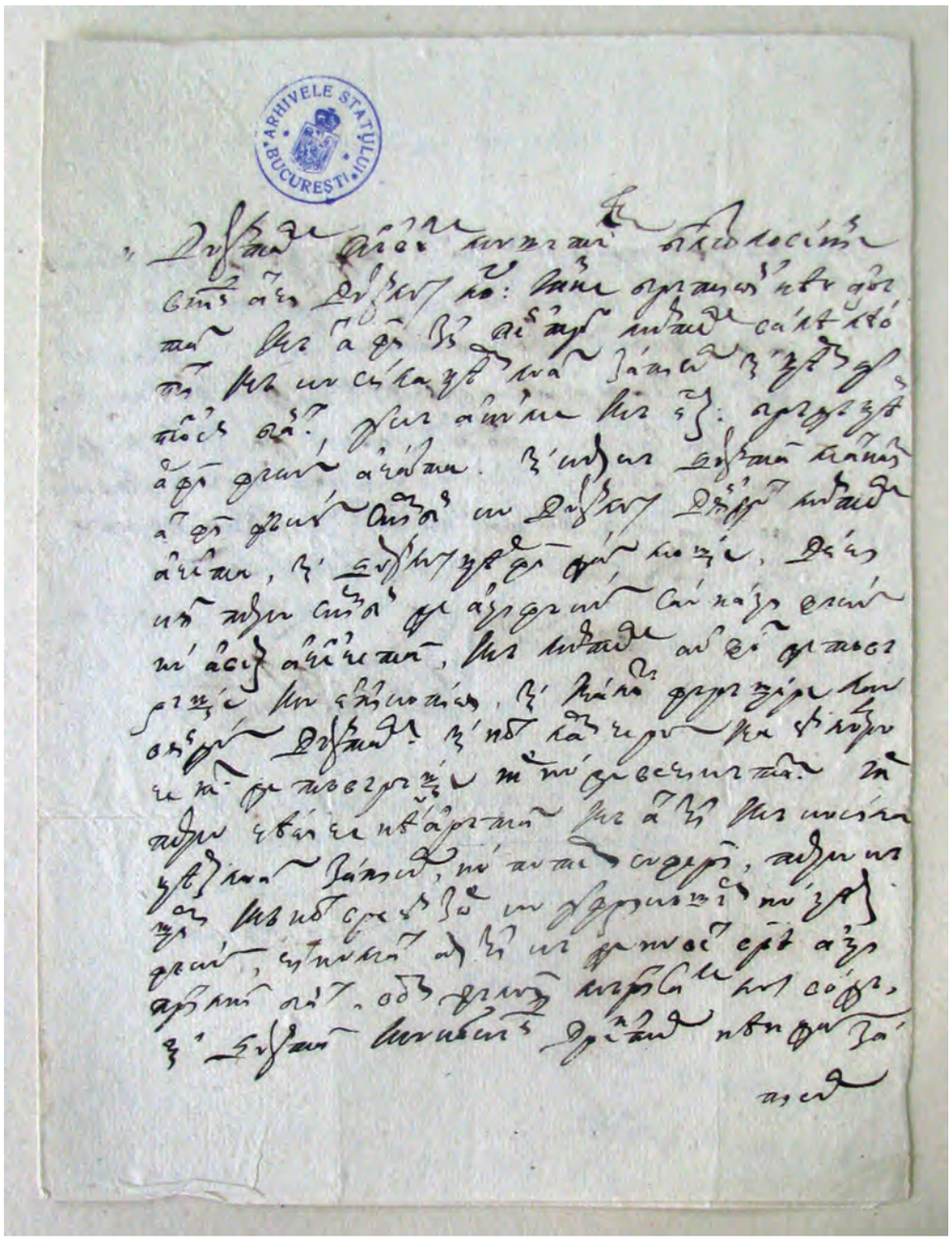
6 Ştefan Meteş, *Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XII-XX*, Bucureşti, 1931, pp. 208-211.

► *Zapisul Episcopului Iosif către Păun Işlicarul să aibă în arendă loc pentru prăvălie pe moşia de la Antim a Episcopiei Argeşului*

◄ *Adeverință întărită de Episcopul Iosif prin care starețа Elisabeta şi monahia Platonida de la Schitul Bascov lăsau prăvăliile din Piteşti lăcaşului amintit după moartea lor*

◄ *Scrisoare datată 20 mai 1801, adresată de către Episcopul Iosif lui Pârvul Muşetescu pentru un schimb de la Muntele Leaota*

► *Episcopul Iosif cerea domnitorului să revizuiască drepturile sătenilor pentru moşia Bumbueşti şi Muntele Ciorecu*

► *Schitul rupestru Corbii de Piatră, transformat în biserică de mir*

A avut numeroase activităţi gospodăreşti, care, fiind reflectate în documentele vremii, arată, o dată în plus interesul pe care episcopul îl arăta pentru chivernisirea bunurilor eparhiei păstorite. Dădea în arendă moşiile metocurilor, cum ar fi cel de la Antim, din Bucureşti, numit şi mănăstirea „Tuturor Sfinţilor”.[7] Primea ca danie diverse bunuri sau moşii,[8] se preocupa de menţinerea acestora,[9] făcea schimburi,[10] dădea cu împrumut,[11] aproba vânzări[12] etc..

În ciuda numeroaselor preocupări de ordin administrativ, n-a uitat nicio clipă îndatoririle sale culturale. În acest sens, a îndreptat vechea ediţie a *Mineelor* de la Râmnic şi le-a tipărit la Buda, în 1804-1805; această realizare era, de altfel, rodul prieteniei şi corespondenţei cu învăţatul medic ardelean Ioan Piuariu-Molnar[13]. Tot la Buda, în 1811, a tipărit *Octoihul*, iar la Sibiu, în acelaşi an, ieşea de sub presă lucrarea *Învăţătură de multe ştiinţe folositoare copiilor creştineşti celor ce vor să înveţe şi să ştie dumnezeiasca Scriptură*, tradusă din greceşte, la cererea sa, de arhimandritul Nicodim Grecianu şi *Slujba Sfântului Nifon*. Tot în anul 1806 l-a sprijinit pe episcopul Sofronie de Vraţa ca să poată tipări, la Râmnic, prima ediţie a *Chiriacodromionului*[14] în limba bulgară. În 1816 a tipărit la Neamţ *Arătare sau adunare pe scurt a dumnezeieştilor dogme ale credinţei…*, a lui Atanasie din Paros, o carte masivă, de peste 500 de pagini; alte cărţi au fost traduse la îndemnul său şi tipărite cu cheltuiala sau cu „osârdia” sa.

7 Arhivele Naţionale ale Românieie, *Episcopia Argeş*, pachet I, doc. 8.
8 *Ibidem*, pachet CI, doc. 1.
9 *Ibidem*, pachet VIII, doc. 42.
10 *Ibidem*, pachet XVI, doc. 104.
11 *Ibidem*, pachet XVIII, doc. 32.
12 *Ibidem*, pachet LXVII, doc. 12.
13 George Potra, „Din corespondenţa inedită a unor feţe bisericeşti din Ţara Românească cu Transilvania în veacurile al XVIII-lea şi al XIX-lea”, în *B.O.R.*, LXXXVII, 1965, nr. 1-2, p. 148.
14 Cazania.

Dintre acestea, vom aminti *Tâlcuirea pe scurt la antifoanele celor 8 glasuri*, Neamț, 1817, *Apologia*, Bucureşti, 1819, *Şase cuvinte pentru preoție ale Sf. Ioan Gură de Aur* şi *Penticostarul*, ambele la Bucureşti, în 1820[15].

▲ *Semnătura autografă a Episcopului Iosif I preluată din* Condica Sfântă

Între ostenelile sale, în slujba Bisericii, amintim că în 1809 a fost numit „efor" al mănăstirilor din Țara Românească de către exarhul Gavriil Bănulescu-Bodoni, iar în 1810, după retragerea mitropolitului Dositei Filitti, a fost însărcinat să administreze averea Mitropoliei; în sfârşit, după plecarea mitropolitului grec Ignatie de Arta, episcopul Iosif, în calitate de locțiitor, a cârmuit Mitropolia Ungrovlahiei, până la alegerea mitropolitului Nectarie (1812). În anul 1812, prin hrisov domnesc, primea mănăstirea Cozia, metania sa, cu toate metocurile ei, având datoria de a păstra mănăstirea în bună rânduială şi de a vărsa anual anumite sume de bani pentru şcoli sau opere caritative. În 1819 mitropolitul Nectarie a demisionat şi episcopul Iosif era dorit de către mulți în scaunul mitropolitan; vârsta sa înaintată nu-i mai permitea însă îndeplinirea însărcinărilor de mitropolit, astfel că a fost ales un ierarh român, Dionisie Lupu. Anul următor, la 27 octombrie, s-a mutat la cele veşnice, fiind îngropat în pronaosul bisericii de la Mănăstirea Antim din Bucureşti, în partea dreaptă. Lângă mormântul său, pe o coloană semi-încastrată în zidul de sud al bisericii s-a pictat o inscripție, un epitaf în versuri, care, evidenția viața şi faptele pline de vrednicie pe care episcopul Iosif le-a pus, cu toată puterea, în slujba Bisericii; se pare că autorul acestor versuri este chiar urmaşul său în scaun, Ilarion Gheorghiadis.

Din cele expuse până aici reiese că episcopul Iosif a fost o personalitate complexă, un cărturar de prestigiu, un iscusit îndrumător al activității cultural-bisericeşti din Mitropolia Ungrovlahiei, ctitor de lăcaşuri sfinte, bun administrator, înflăcărat patriot, unanim apreciat de contemporanii săi. Pentru toate acestea, episcopul Iosif rămâne una dintre figurile de mari ierarhi din trecutul Bisericii noastre.

Episcopul Ilarion Gheorghiadis

(20 noiembrie 1820 - 1 februarie 1823 şi toamna 1828 - 8 ianuarie 1845).

Secolul al XIX-lea şi începutul secolui al XX-lea (până la 1918)

Urmaşul episcopului Iosif a fost Ilarion Gheorghiadis, ales la 1 noiembrie 1820.[16] Alegerea sa a întâmpinat opoziția mitropolitului Dionisie Lupu şi a episcopilor sufragani: Galaction de la Râmnic şi Gherasim Rătescu de la Buzău.[17] Cu toate acestea, alegerea lui Ilarion s-a impus datorită sprijinului boierilor patrioți şi, se pare, a consulului rus, Pini.[18] Noul ales s-a numit din botez Ilie, fiind născut la Bucureşti, în 1777,

15 Pentru întreaga sa activitate culturală, vezi Nicolae Iorga, „Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea şi al XIX-lea. Scriitori bisericeşti", în *Analele Academiei Române*, M. S. Literare, s. II, t. XXVIII, 1905-1906, pp. 183-240; George Potra, „Din corespondența inedită a unor fețe bisericeşti …", în *B.O.R.*, LXXXVII, 1965, nr. 1-2, pp. 125-168, şi nr. 11-12, pp. 1097-1146; Gabriel Cocora, „O inițiativă a episcopului Iosif de Argeş de a înființa o tipografie", în *M.O.*, XVIII, 1966, nr. 7-8, pp. 681-693; Virgil Molin, „O acțiune editorială comună între Buda şi Râmnic. Tipărirea a două ediții identice a Octoihuluidin 1811", în *M.O.*, XXVI, 1974, nr. 1-2, pp. 15-24; George Potra, „Din activitatea culturală a episcopului Iosif al Argeşului", în *B.O.R.*, XCIV, 1978, nr. 9-10, pp. 1164-1171; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. cit., pp. 379-385.

16 Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, *Condica Sfântă* …, p. 444.

17 A se vedea *B. O. R.*, XIII, 1889-1890, p. 274.

18 R. Mihail, „Mitropolitul Dionisie Lupu", în *M.O.*, XI, 1959, nr. 5-6, p. 271.

▲ *Episcopul Ilarion Gheorghiadis*

într-o familie de mici negustori. Când împlinise 9 ani, tatăl său a murit, iar mama şi fraţii săi au găsit azil în orfanotrofia de pe lângă biserica Domniţa Bălaşa din Bucureşti. Tot aici avea să înveţe în şcoala vestitului dascăl Lambru Fotiadis. S-a remarcat prin calităţile intelectuale şi pasiunea pentru studiu. Din acest motiv, ruda sa îndepărtată, mitropolitul Dositei Filitti l-a sprijinit şi astfel a reuşit să îşi formeze o foarte întinsă cultură şi să înveţe mai multe limbi străine; vorbea franţuzeşte, nemţeşte, turceşte, ruseşte, italieneşte şi greceşte.[19] Cunoaşterea acestor limbi i-a mijlocit citirea unor cărţi care altora le erau inaccesibile, astfel că roadele acestor studii aprofundate aveau să se vadă mai târziu. Mitropolitul Dositei l-a hirotonit arhidiacon, iar în anul 1808 a fost hirotonit preot şi arhimandrit, încredinţându-i-se stăreţia mănăstirii Dealu, unde nu a arătat deloc pricepere gospodărească. În 1819 a fost numit stareţ la mănăstirea bucureşteană Sf. Ioan cel Mare, zis şi Grecesc. Din această demnitate a fost ales episcop al Argeşului, „ca unul ce este om cu idee…, cu frica lui Dumnezeu împodobit, cu învăţătură, cuvios, cu smerenie şi dăstoinic". După alegerea canonică, petrecută la 20 noiembrie 1820, a doua zi, la praznicul Intrării în Biserică a Maicii Domnului, a fost hirotonit arhiereu, urmând ca instalarea să se facă la Curtea de Argeş.[20]

Aici a păstorit în două rânduri, întrucât alăturându-se cu tot sufletul mişcării lui Tudor Vladimirescu din 1821, a fost nevoit să rămână la Braşov, după ce turcii intraseră în ţară. Prietenia sa cu domnul Tudor era mai veche, căci în chilia învăţatului arhimandrit căpitanul pandurilor poposise adesea. Când Tudor a plecat în Oltenia ca să se întoarcă în capitală în fruntea oştenilor, episcopul Ilarion îndeplinea o seamă de îndatoriri în Divanul ţării, ca om de încredere al conducătorului mişcării de la 1821. După ce Tudor a ridicat stindardul revoltei în Oltenia, un număr de boieri s-au refugiat la Braşov, între care şi episcopul Râmnicului. Ilarion a rămas în Bucureşti, membru al Guvernului „de oblăduire", împreună cu mitropolitul Dionisie Lupu, vornicul Mihalache Manu şi alţi câţiva boieri.[21]

Între reprezentanţii Divanului care l-au întâmpinat pe Tudor Vladimirescu în apropiere de Bucureşti, s-a aflat şi episcopul Ilarion, având, desigur, şi împuternicirea Divanului ţării. Poposind în tabăra de la Cotroceni, Tudor a dat un document programatic intitulat *Proclamaţia din 20 martie*, care se constituie într-un apel fierbinte adresat celor care simt în suflete „sfânta dragoste cea către patrie". În textul proclamaţiei se constată nu numai influenţa, ci şi lucrarea episcopului argeşean, căci termenii şi expresiile din *Sfânta Scriptură* vădesc o persoană cu pregătire teologică. Ţelul mişcării era „câştigarea şi naşterea a doua a dreptăţilor noastre", idee asemănătoare învăţăturii creştine despre înnoirea fiinţei prin Botez.[22]

19 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", p. 605.
20 Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, *Condica Sfântă …*, pp. 443-444.
21 Nestor Vornicescu, „Despre activitatea episcopului Ilarion al Argeşului, sfetnicul lui Tudor Vladimirescu, din anii 1820 şi 1821. Câteva date noi", în *M.O.*, XXXIII, 1981, nr. 1-3, pp. 7-78.
22 *Ibidem.*

◄ *Biserica de la Lunca Corbului-Catane, care a fost restaurată între anii 1833 şi 1839*

La 21 martie 1821, în fruntea câtorva mii de panduri, Tudor Vladimirescu intra în Bucureşti. A fost întâmpinat de episcopul Ilarion, întrucât mitropolitul Dionisie Lupu şi unii dintre boierii din Divan fuseseră închişi în Mitropolie, de un grup de sprijinitori ai Eteriei. A doua zi, trupele pandurilor s-au înapoiat în tabăra de la Cotroceni, rămânând în Bucureşti doar Tudor Vladimirescu, împreună cu episcopul Ilarion şi medicul Christaris. Fiind de faţă Ilarion, secretarul Consulatului austriac din Bucureşti a fost primit de către Tudor, care a declarat că nu doreşte altceva decât restabilirea vechilor drepturi româneşti: *„eu nu voi înceta de a cere, cu glas tare, restaurarea drepturilor şi pronomiilor Ţării Româneşti"*.[23]

La 8 mai, la Cotroceni, acelaşi ierarh, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a săvârşit un *Te Deum* solemn, în prezenţa lui Tudor Vladimirescu. Aşa cum atestă surse documentare din epocă, conducătorul Adunării norodului ar fi fost uns de către ierarhul de la Argeş ca Domn pământean, după dorinţa ţării. În cursul lunii aprilie, Tudor Vladimirescu a decis trimiterea unei delegaţii spre Laybach (Liubliana), unde se desfăşura un Congres al statelor membre ale Sfintei Alianţe. Acolo urma să prezinte doleanţele poporului român. Şeful ei era episcopul Ilarion. La 13 mai a plecat din Bucureşti; până la graniţa cu Transilvania au fost conduşi de 50 de panduri. Delegaţia nu a mai părăsit însă Braşovul, deoarece Congresul la care ar fi urmat să participe se încheiase pe 12 mai;[24] de altfel, întreaga conjunctură internaţională era, atunci, nefavorabilă. Sfânta Alianţă căuta reprimarea tuturor mişcărilor cu caracter naţional, care uzurpau „puterea legală", mai ales în cazul statelor mici, al căror protest era incompatibil cu interesele marilor monarhii. Congresul încuviinţase trecerea trupelor turceşti în Ţara Românească, pentru a restabili ordinea în Principatul dunărean răzvrătit.[25] În acest context, episcopul Ilarion a rămas la Braşov, unde a aflat trista veste a asasinării

23 *Ibidem*.
24 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului"..., p. 606.
25 Mircea T. Radu, *1821. Tudor Vladimirescu şi Revoluţia din Ţara Românească*, Craiova, 1978, p. 331.

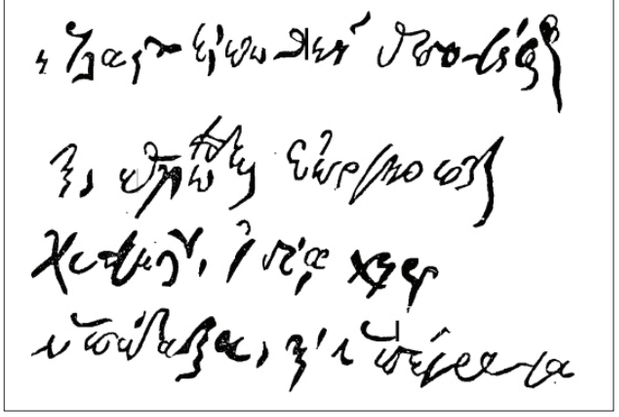
ἸΛΑΡΙΩΝ ἜΛΕΩ ΘΕΟΥ Ὑ-ΠΟΨΗΦΙΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑ-ΤΗΣ ἘΠΙΣΚΟΠΗΣ ἈΡΤΖΕ-ΣΙΟΥ ΙΔΙΑ ΧΕΙΡΙ ΠΡΟΕ-ΤΑΞΑ.

ILARION CU MILA LUI DEU ALESUL PREA SANTEI EPISCOPII A ARGEŞULUI CU PROPRIA MEA MANA AM PROPUS:

(Urmează simbolul credinţeĭ, cu tradiţiunea confesiuneĭ bisericeştĭ din care noĭ reproducem partea finală cu iscălitura în fac-simile.

„....Πρὸς τούτοις, καὶ ἃ κέκτη-ται προνόμια ὁ Θρόνος τῆς μητρο-πόλεως Οὐγγροβλαχίας, καθομο-λογῶ διαφυλάττειν κατὰ πάντα τρόπον ἀπαρεγχείρητα ἐν ὅλῃ μου τῇ ἐπαρχίᾳ μέχρι τῆς ἐσχάτης μου ἀναπνοῆς.

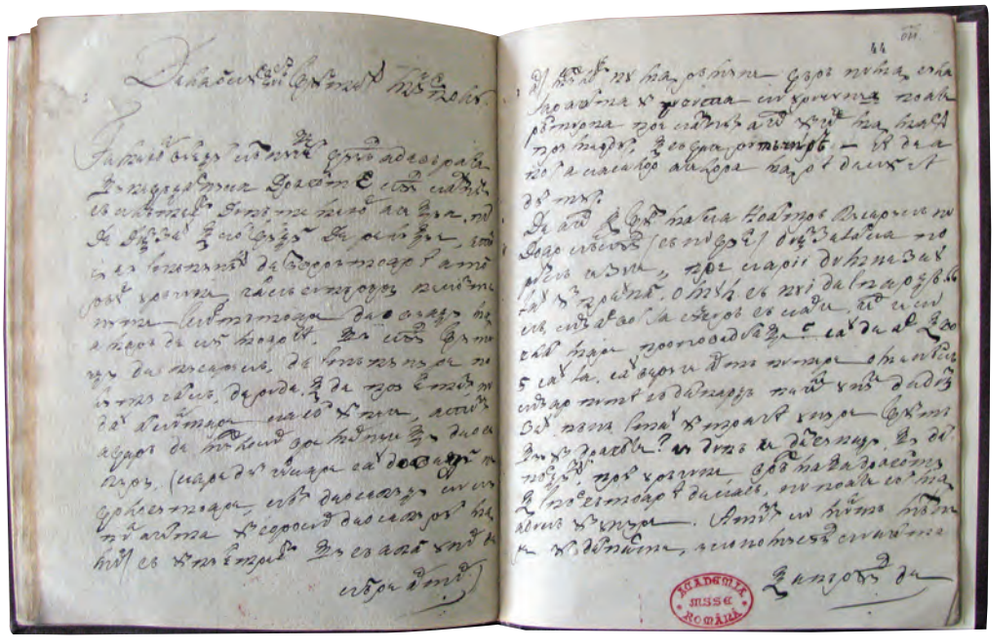
„..Pre lângă aceste, şi câte prerogative are câştigate tronul Mitropolieĭ Ungro-Valachieĭ, mărturisesc, că le voiŭ păzi în tot chipul neatinse în tótă eparchia mea, până la cea maĭ de pre urmă rĕsuflare a mea.

▲ *Actul mărturisirii de la hirotinirea lui Ilarion Gheorghiadis din* Condica Sfântă

▲ *Adeverinţă dată de Iosif, iconomul Episcopiei Argeşului în anul 1831 lui Oprea Popa şi fiului acestuia pentru vânzarea păşunii de pe munţii Episcopiei*

► *Autorizaţie de divorţ pentru Comisul Costache Glogoveanu şi Mariţa Bălăceanu (Scrisoare a Episcopului Ilarion Gheorghiadis)*

lui Tudor şi de unde, la 12 iulie 1821, împreună cu mitropolitul Dionisie Lupu şi cu unii boieri refugiați, au alcătuit un memoriu adresat țarului Rusiei, în care arătau jafurile şi silniciile pe care le-au făcut turcii în Țara Românească.

În anul următor, Grigorie Ghica, primul domnitor pământean, l-a chemat în țară pentru a-şi ocupa scaunul. Ştiindu-l om al turcilor, Ilarion a refuzat, şi în această situație s-a pus problema ocupării scaunului argeşean, socotit vacant. Astfel s-a ajuns la alegerea arhimandritului Grigorie Râmniceanu, care a păstorit de la 13 februarie 1823, până la moartea sa, în 20 iulie 1828.[26]

După mutarea lui la Domnul, la cârma eparhiei argeşene s-a reîntors Ilarion Gheorghiadis, care sosise în țară încă din anul 1827. La 25 iulie 1828 a adresat o plângere consulului rus Pahlin, prin care cerea reaşezarea sa în scaun, întrucât fusese scos fără vină. Cererea a fost trimisă Divanului, cu însemnarea că episcopul îşi poate reocupa scaunul, dacă aceasta nu contravine obiceiului pământului. La răspunsul afirmativ al Divanului şi cu aprobarea consulului Pahlin, Ilarion Gheorghiadis a revenit în scaunul de la Argeş, în toamna anului 1828.[27]

În această a doua păstorire, episcopul Ilarion a trimis protosinghelului Vlasie, prin care administra eparhia, la 17 ianuarie 1829, o circulară în 17 „ponturi", referitoare la „buna podoabă şi încuviințarea curățeniei" bisericilor, schiturilor şi mănăstirilor din eparhia sa. În urma comunicării acestor „ponturi", protosinghelul Vlasie urma să facă inspecții, pentru a vedea felul în care erau respectate. Între „ponturile" din 1829, se cerea întocmirea unei statistici a tuturor clericilor, pe plase (protoierii), precum şi inspecția şcolilor. În anul 1837 a trimis o nouă circulară, foarte întinsă, în 37 de puncte. A fost adresată protopopilor şi constituie un adevărat îndreptar al activităților lor zilnice. Le atrăgea atenția asupra îndatoririlor lor de a supraveghea săvârşirea sfintelor slujbe, calitatea obiectelor liturgice şi a felului în care se păstrează materiile liturgice. Se atrăgea atenția asupra actelor pe care trebuia să le întocmească preoții sau protopopii şi se avea în vedere strângerea unor fonduri pentru Seminarul deschis la Argeş în 1836.[28]

Biserica de la Lunca Corbului-Catane a fost restaurată între anii 1833 şi 1839, aceasta fiind unul dintre edificiile bisericeşti de care episcopul Ilarion Gheorghiadis a purtat grijă.

El a fost preocupat de sprijinirea unor tineri merituoşi, dar săraci. Dintre aceştia, îi amintim pe viitorul episcop al Buzăului, Dionisie Romano şi arhiereul Ioanichie Evantias, viitor egumen al mănăstirii din Câmpulung Muscel.[29]

În a doua păstorire a sa, Ilarion Gheorghiadis s-a remarcat mai ales ca un eminent predicator, un orator de talent şi un om cu o cultură vastă. Acest aspect al activității sale este ilustrat prin 17 cuvântări tipărite; probabil că au existat şi altele, în manuscris, care, după moartea sa, au ars împreună cu bogata sa bibliotecă.[30]

---

26 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului"..., pp. 606-607.

27 *Ibidem*, p. 608; vezi şi *B.O.R.* XXVIII, (1904-1905), p. 1363.

28 A se vedea *B.O.R.*, XXV, 1901-1902, pp. 449-463, 479-482 şi Gabriel Cocora, „Episcopul Ilarion al Argeşului", în *M.O.*, XIV, 1962, nr. 5-6, pp. 308-312.

29 Toma G. Bulat, „Cuvânt despre Ilarion, al II-lea episcop de Argeş", în *Păstorul Ortodox*, X, 1911, nr. 2, pp. 102-107.

30 Pentru cuvântările sale, să se vadă *B. O. R.* XXV,1901-1902, p. 483-486; Toma G. Bulat, „Episcopul Ilarion – orator", în *B.O.R.*, XXVI, 1912-1913, pp. 831-835; Gabriel Cocora, „Episcopul Ilarion al Argeşului", în *M.O.*, XIV, 1962, nr. 5-6. pp. 308-312.

Deşi un om de o mare cultură, Ilarion nu a făcut nimic pentru răspândirea acesteia; tipografia nu a lucrat şi nici Seminarului nu i-a arătat o deosebită grijă. O motivaţie a acestei atitudini s-ar putea găsi în situaţia instabilă a Ţării Româneşti. A trecut la cele veşnice la 8 ianuarie 1845. A fost înmormântat la 10 ianuarie, în afara bisericii mari de la Mănăstirea Antim, în partea dreaptă, „cu cea mai mare paradă, de faţă aflându-se şi M.S. Prea Înălţatul nostru Domn, care, îndată ce a început jalnicul tropar al veşnicii despărţiri, a sărutat Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce şi mâna răposatului arhiereu ce le ţinea." La îngroparea lui a cuvântat ucenicul său, arhimandritul Dionisie Romano, care a evidenţiat calităţile sale intelectuale şi sufleteşti.[31]

Episcopul Grigorie Râmniceanu

(13 februarie 1823- 20 iulie 1828).

După prima păstorie a lui Ilarion Gheorghiadis şi refuzul său de a se întoarce în scaun, mitropolitul Grigorie Dascălul şi Divanul au propus domnitorului Grigorie Ghica alegerea unui nou titular pentru Episcopia Argeşului. Conform poruncii domneşti, la 13 februarie 1823, Divanul ţării l-a ales pe arhimandritul Grigorie Râmniceanu, un monah cu viaţă îmbunătăţită şi un cărturar cunoscut.[32] Era român de neam, se născuse în ţinutul Vâlcea, prin anul 1763, fiind înrudit cu alt mare cărturar vâlcean, Chiriac Râmniceanu. Se pare că a studiat la şcoala grecească din Bucureşti dar, călugărindu-se de tânăr, şi-a putut forma o întinsă cultură şi a deprins desăvârşit limba greacă în atmosfera de elevaţie culturală şi deşteptare naţională care domnea la Episcopia Râmnicului. La Râmnic, alături de ceilalţi ucenici ai episcopilor Chesarie şi Filaret a trudit ca diortositor de cărţi şi copist de manuscrise teologice şi duhovniceşti pentru feţe bisericeşti iubitoare de învăţătură. Unele cărţi tipărite aici au fost corectate şi au avut prefeţe scrise de el: *Cazania* din 1781, *Catavasierul* din 1784 sau *Antologhionul* din 1786. În jurul anului 1780 era hirotonit ierodiacon. Învăţatul episcop Filaret i-a fost mentor şi părinte duhovnicesc. În 1792, când episcopul Filaret a fost promovat în scaunul de mitropolit, l-a însoţit la Bucureşti unde a primit rangul de arhimandrit în 1793. Sub urmaşul lui Filaret,

► *Porunca Episcopului de Argeş Grigorie către protopopi, pentru a veni la înmormântarea lui C. Rătescu (12 octombrie 1825)*

►► *Episcopul Grigorie vinde posesiunea munţilor de peste Valea Rea, adică Valea Leaotii (23 aprilie 1825)*

31 Gabriel Cocora, „Episcopul Ilarion …", pp. 313-314.
32 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", p. 606.

mitropolitul Dositei Filitti, a diortosit şi a alcătuit prefeţele altor două tipărituri: *Pravoslavnica învăţătură* din 1794 şi *Triodul* din 1798. În prefaţa celei din urmă face o frumoasă observaţie asupra calităţilor neamului românesc. El scria că românii sunt un popor blând, ascultător, credincios şi înţelept, dar înţelepciunea nu au deprins-o din studiul cărţilor, ci din observarea lucrurilor firii şi din experienţa de viaţă, dobândită de-a lungul veacurilor.[33] La Bucureşti a tradus din greceşte câteva cărţi, rămase în manuscris. A fost numit, în 1793, profesor la şcoala ce pregătea candidaţii la preoţie, fiind apoi chemat la Şcoala Naţională de la Sf. Sava ca să predea meşteşugul „cuvântării lui Dumnezeu”,[34] tot acum încredinţându-i-se stăreţia mănăstirii Vieroşi de lângă Piteşti, până în 1810.

Într-o scrisoare semnată de Radu Golescu,[35] episcopul de Argeş era pus ca martor al genealogiei familiei marelui ban Radu Golescu, fapt care arată încrederea de care se bucura acesta.

A fost ales episcop la o vârstă înaintată, dar nu s-a lăsat copleşit de nicio greutate, ci a căutat să satisfacă toate nevoile pastorale ale eparhiei. Astfel, în 1824 a rânduit alcătuirea unei catagrafii (recensământ, statistică) care cuprindea date bogate şi interesante despre parohiile, mănăstirile, schiturile şi bisericile eparhiei, precum şi despre preoţi şi familiile lor, despre monahi şi monahii.[36]

▲ *Episcopul Grigorie Râmniceanu*

Nu a neglijat monumentele care aveau nevoie de reparaţii, completându-se în lucrarea de renovare cu episcopul Ilarion Gheorghiadis, care l-a precedat şi succedat.

Nici vechile sale preocupări cărturăreşti nu au fost neglijate. A tradus *Logica* Sf. Ioan Damaschinul şi a tipărit-o la Bucureşti în 1826, dovedind că limba română poate reda termenii şi gândirea filosofică; pentru aceasta a creat el însuşi un vocabular adecvat. A trecut la cele veşnice în 20 iulie 1828 la Mănăstirea Antim din Bucureşti, metocul Episcopiei.[37]

33 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. cit., pp. 52-53.
34 Nicolae Iorga, „Manuscrisele mănăstirii Cernica”, în *B.O.R.*, XXVI, 1902-1903, p. 2216.
35 Ms.nr. 17886/3004 din colecţia Muzeului Goleşti.
36 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. cit., pp. 53-54.
37 D. Alexandru, „O luminoasă figură de monah cărturar: Grigorie Râmniceanu”, în *M.O.*, IX, 1957, nr. 9-10, pp. 615-635.

▲ *Episcopul vicar Samuil Tărtăşescu Sinadon*

Episcopul Samuil Tărtăşescu Sinadon

locțiitor (13 ianuarie 1845 - 30 septembrie 1849).

După moartea episcopului Ilarion Gheorghiadis, în 1845, la propunerea mitropolitului Neofit, conducerea eparhiei vacante a fost încredințată arhiereului titular Samuil Tărtăşescu Sinadon, ca locțiitor. Se trăgea dintr-o familie de mici boieri înrudiți cu neamuri boiereşti din fostul județ Muscel, ca Vlădeştii şi Prisicenii. Mulți din familia sa, chiar părinții, îmbrățişaseră viața monahală.[38] De tânăr, a trăit pe lângă Episcopia Buzăului, unde a fost călugărit, a învățat carte grecească şi românească şi a slujit peste 20 de ani ca diacon.[39] Şi-a agonisit o frumoasă bibliotecă. De la Buzău a fost promovat ca arhimandrit de scaun al Mitropoliei, iar din 6 octombrie 1829 i s-a încredințat stăreția mănăstirii Vieroş, de lângă Piteşti, şi a schitului Buliga, din oraş. În 1834 a restaurat biserica mare de la Vieroş, care fusese distrusă de un incendiu, iar în cursul anului 1839 a refăcut schitul Buliga, care şi el fusese ars, cu 5 ani înainte.[40] La acest schit, sub îndrumarea sa, a funcționat o şcoală pentru pregătirea candidaților la preoție.[41] Fiind unul dintre susținătorii învățământului în limba română, a ajutat şcoala primară (normală) din Piteşti, care se deschisese în conformitate cu prevederile Regulamentului Organic.[42]

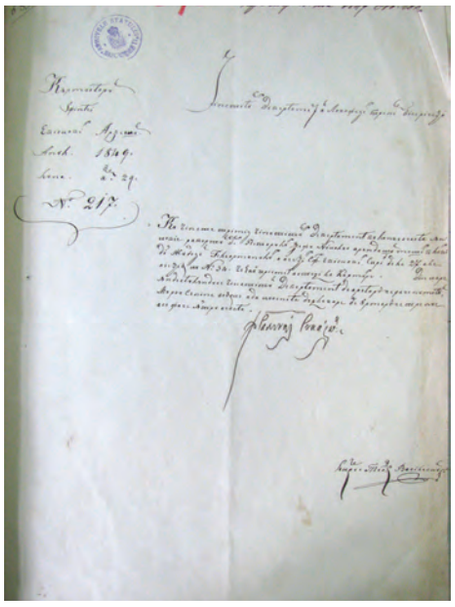
► *Sigiliul Episcopiei Argeşului (1845)*

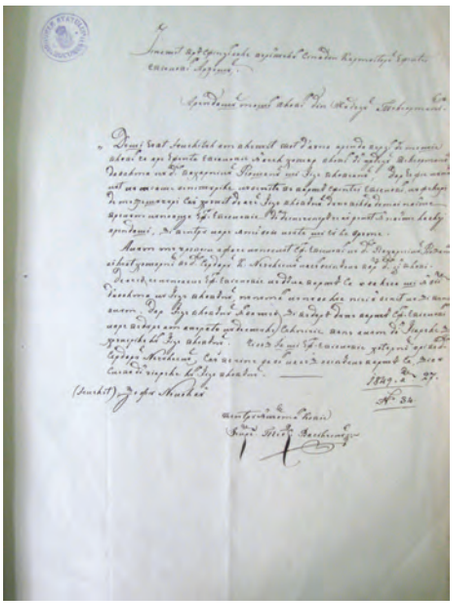

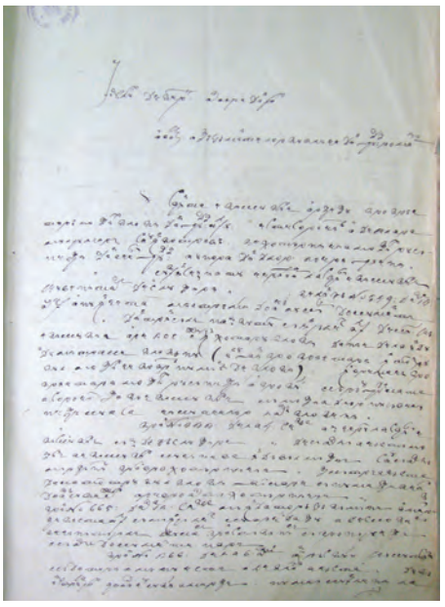
►► *Biserica de la Vieroşi*

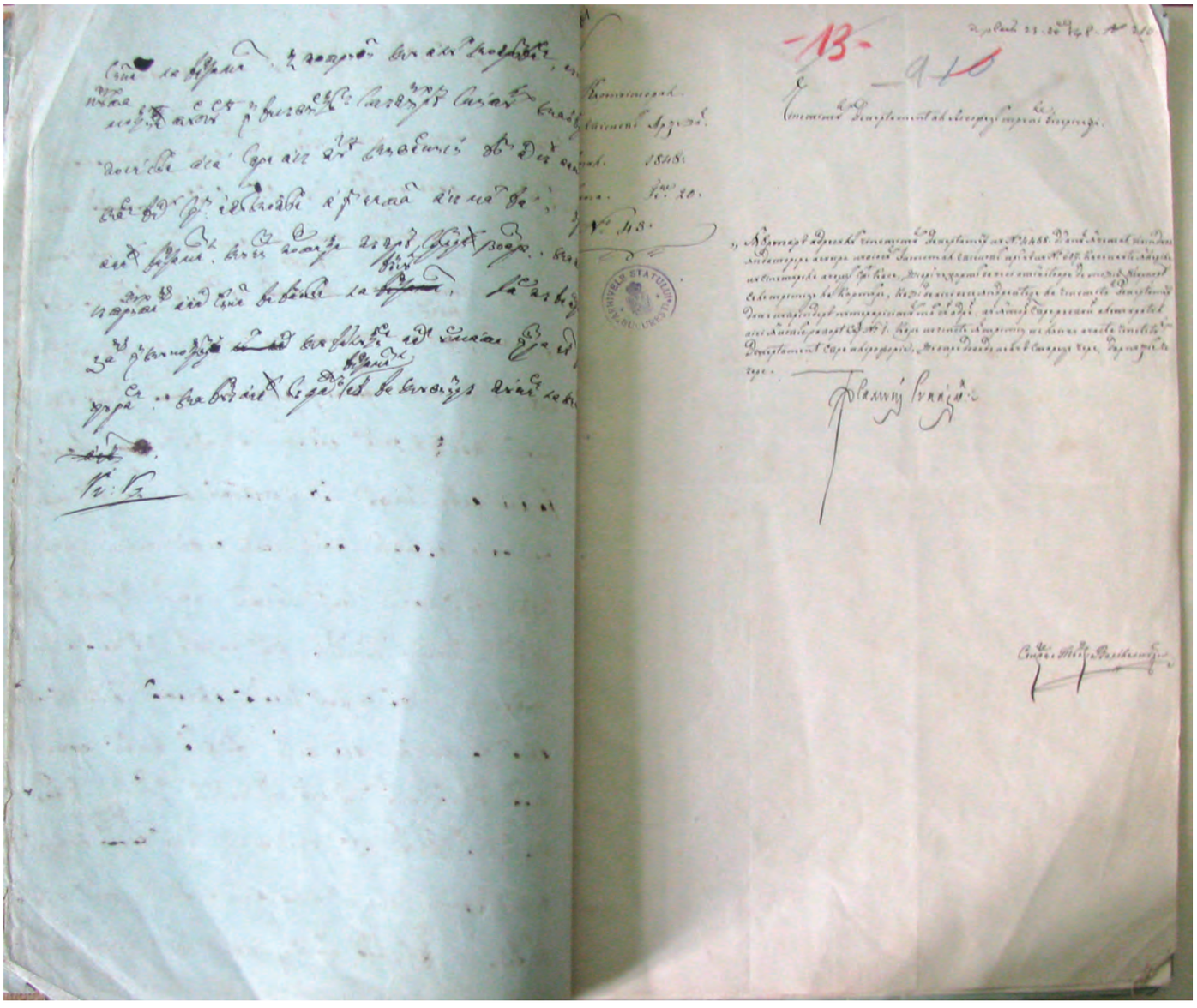

38 Marin Branişte, „Samuil Tărtăşescu – episcop locotenent de Argeş (11 ianuarie 1845 - 29 septembrie 1849)", în *M.O.*, XVI, 1964, nr. 11-12, p. 873.
39 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului"..., p. 609.
40 *Ibidem.*
41 Dănuț Manu, *Episcopia Argeşului*, Piteşti, Ed. Diogene, 1996, pp. 76-77.
42 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului"..., p. 609.

▲ *Documente de cancelarie din timpul păstoririi Episcopului Samuil Tărtăşescu*

În 1837, arhimandritul Samuil Tărtăşescu a fost hirotonit arhiereu titular al Sinadelor (Sinadon), cu încuviinţarea patriarhului ecumenic Grigorie, la 24 iulie; la 14 august i s-a făcut alegerea canonică, iar de praznicul Adormirii Maicii Domnului, în prezenţa domnitorului, a fost hirotonit arhiereu, în biserica mănăstirii Sărindar, din Bucureşti.[43] A locuit mai mult în Piteşti, funcţionând ca stareţ la mânăstirea Vieroş şi la schitul Buliga, unde, în calitate de locţiitor de episcop, din ianuarie 1845, a organizat Cancelaria eparhială, având o bogată corespondenţă cu Mitropolia din Bucureşti, cerând lămuriri pentru rezolvarea unor probleme administrative pe care le întâmpina. A purtat o deosebită grijă Seminarului din Curtea de Argeş, căruia i-a adus profesori bine pregătiţi, aşa cum a fost pitarul Dimitrie Jianu, primul profesor al Şcolii naţionale din Câmpulung Muscel, care la 7 septembrie 1845 a fost numit profesor şi director al Seminarului argeşean;[44] a iniţiat şi a verificat o catagrafie a eparhiei[45] şi s-a interesat de bunul mers al mănăstirilor, făcând reparaţii unora dintre ele, cum ar fi schitul Brătăşeşti, unde ar fi dorit să fie îngropat, sau Biserica „Sfinţii Voievozi" Meculeşti , astăzi Găvana II din Piteşti.

În 1848 a fost alături de revoluţionari, care au jurat pe noua Constituţie în prezenţa episcopului Samuil, la schitul Buliga; tot acolo i-a primit pe răsculaţii din oraşul Piteşti. După o frumoasă păstorire, în noaptea de 29/30 septembrie 1849, a trecut la cele veşnice în schitul Buliga, fiind înmormântat la mănăstirea Vieroş, pe care o rectitorise.[46]

▲ *Episcopul Climent*

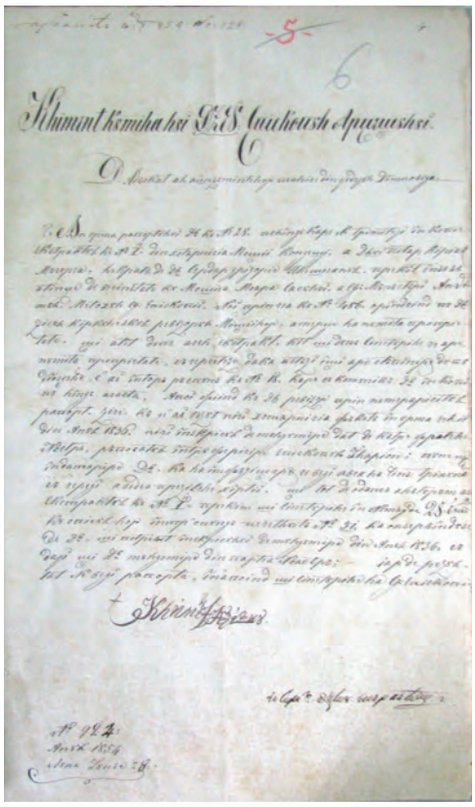
Episcopul Climent

(15 septembrie 1850 - 8 octombrie 1862).

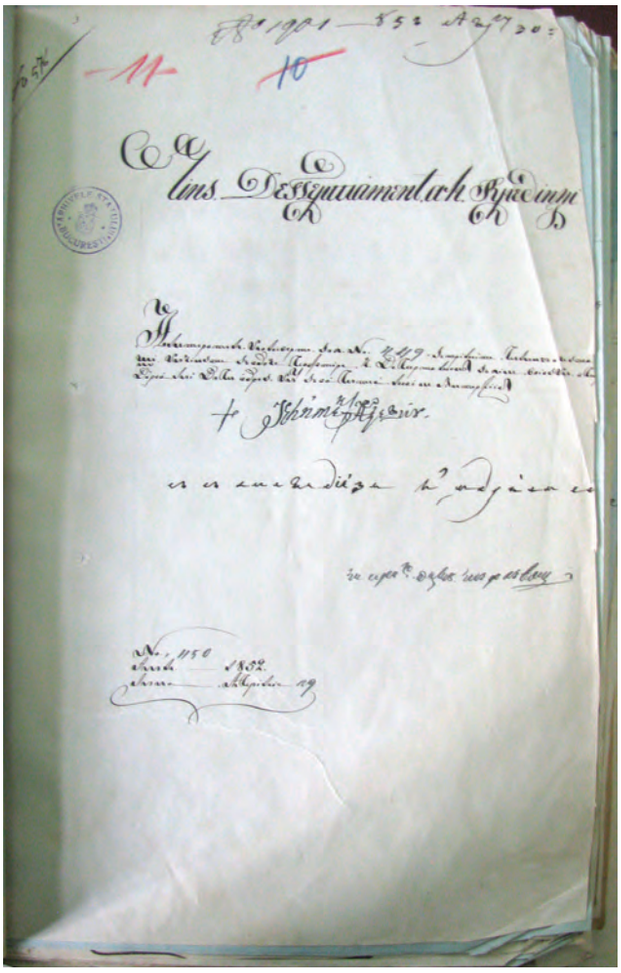
După moartea arhiereului Samuil Tărtăşescu Sinadon, conducerea Episcopiei Argeşului a fost încredinţată episcopului Climent. Era originar din satul Pantelimon, aproape de Bucureşti, slujind ca diacon de mir la mănăstirea omonimă din sat, care întreţinea şi un spital. După moartea soţiei, s-a călugărit la mănăstirea Cernica, iar în 1827 a fost numit stareţ al schitului Găiseni din jud. Dâmboviţa, metoc al mănăstirii şi al spitalului Sf. Pantelimon. Acolo a desfăşurat o frumoasă activitate gospodărească şi a procurat cărţile de cult necesare.[47] În 3 ianuarie 1850 a fost numit „cârmuitor vremelnic al sfintei Episcopii a Argeşului în locul răposatului arhiereul Samuil Sinadon" până la 14 septembrie 1850, când Obştească Adunare l-a ales între cei care trebuia să ocupe scaunele episcopale vacante ale ţării.[48] A doua zi, Obştească Adunare „chibzuind pentru iubitorii de Dumnezeu aleşi şi întăriţi … episcopi,… au hotărât … ca iubitorul de Dumnezeu Climent (să fie) la eparhia episcopiei Argeş"; în aceeaşi zi domnitorul Barbu Ştirbei

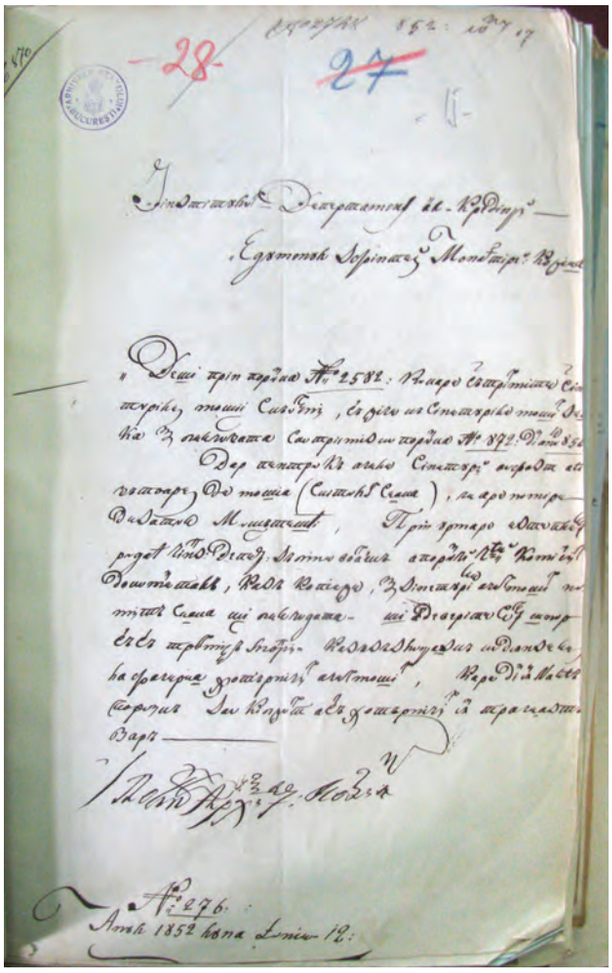
43 Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, *Condica Sfântă* …, II, pp.13 şi 14.
44 Dănuţ Manu, *Episcopia Argeşului...*, p. 76.
45 Ion Ionescu, „Catagrafia Episcopiei Argeşului", în *M.O.*, VIII, 1955, nr. 6-7, pp. 414-423.
46 Marin Branişte, „Samuil Tărtăşescu – episcop locotenent de Argeş …", passim.
47 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului"..., pp. 610-611.
48 Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, *Condica Sfântă* …, II, pp. 44-45.

• *Documente de cancelarie din vremea Episcopului Climent*

l-a întărit pe noul ales.[49] La 28 octombrie i s-a făcut alegerea canonică, iar a doua zi, 29 octombrie, a fost hirotonit întru arhiereu în catedrala Mitropoliei bucureştene. În ziua de 8 noiembrie 1850, mitropolitul Ungrovlahiei, Neofit, a emis gramata de înscăunare după care noul ierarh s-a îndreptat către scaunul eparhiei sale, la Curtea de Argeş.[50] Ca episcop eparhiot a stat în strânsă legătură cu mitropolitul Neofit, pe care îl consulta prin scrisori în toate problemele administrative şi spirituale mai dificile; a făcut unele lucrări de restaurare la biserica zidită de Neagoe Vodă Basarab şi a refăcut paraclisul Mănăstirii Antim din Bucureşti, metocul Episcopiei. În cadrul eparhiei a făcut mai multe vizite canonice, inclusiv în judeţul Olt şi a încurajat pe preoţi la diferite lucrări de construire sau refacere a bisericilor parohiale.

Biserica din Schitul Matei, fostă biserică de schit, a fost refăcută în 1857, prin purtarea de grijă a Episcopului Climent, aşa cum reiese din pisanie:*"Întru slava şi lauda marelui Dumnezeu şi a sfinţilor îngeri Mihail şi Gavriil, ce este şi hramu, s-au zidit ace(a)st(ă) sfînt(ă) biseric(ă) şi s-au împodobit cu toat(ă) podoaba după cum să vede astăzi, fiind mai nainte altă biserică, zidită tot într-acest locu despre moşul meu, logofătu Matei şi acum de iznoavă s-au zidit den temelie în zilele preaînălţatului don Alexandru Dimitrie Ghica caimacanu şi în stăpînirea preaosfinţiii sale chir chiru Kliment al Argeşului, de robii lui Dumnezeu Antonie, Maria, … Drăguşin, Săndica, Zamfir, Voica, … Ilinca, Ana, Ene… la leat 1857"*.

Episcopul Climent a trecut la cele veşnice la 8 septembrie 1862, la Curtea de Argeş.[51]

▲ *Episcopul Neofit Scriban*

Episcopul Neofit Scriban

locţiitor (30 octombrie 1862 - 20 mai 1865) şi episcop eparhiot (19 iulie 1868 – 18 ianuarie 1873; †1885)

Treburile curente ale eparhiei, după moartea episcopului Climent, au fost încredinţate arhimandritului argeşean Ierotei, prin grija mitropolitului Nifon. La 30 octombrie 1862, arhiereul titular Neofit Scriban de Edesa a primit în grijă conducerea provizorie a Eparhiei Argeşului, cu acordul lui Alexandru Ioan Cuza. Era originar din comuna botoşăneană Burdujeni, unde se născuse în 1808, în cadrul unei familii preoţeşti. Încă din casa părintească a învăţat limba greacă; a studiat la Şcoala Vasiliană şi la Academia Mihăileană din Iaşi, apoi la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti. În anul 1833 a fost numit preot la biserica Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi, iar în anul 1838 a fost numit predicator şi catehet al catedralei mitropolitane ieşene. După o şedere de doi ani la mănăstirea Neamţ (1840-1842), a întemeiat Şcoala Naţională din Fălticeni, după care în 1843 a deschis în marea lavră nemţeană o şcoală pentru tinerii monahi dornici de învăţătură. Ttot în această perioadă a diortosit traducerea românească a *Pidalionului*,

49 *Ibidem.*

50 *Ibidem*, pp. 67-69.

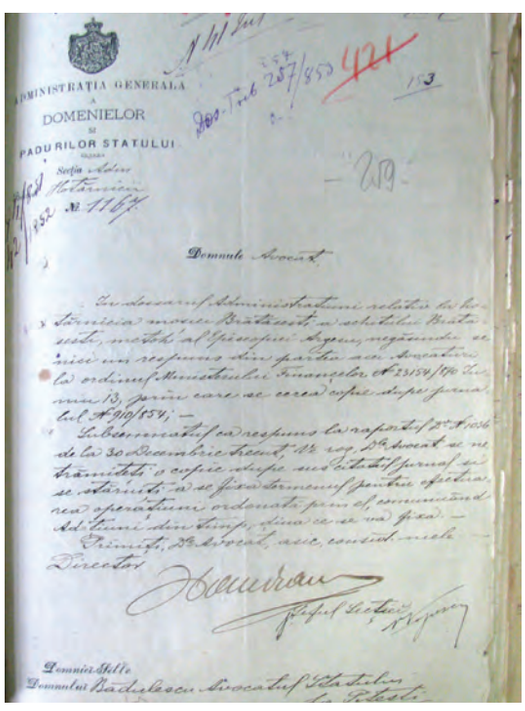
51 Nicolae Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române contimporane*, I, *Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, Bucureşti, p. 33; N. Iorga, „Climent episcop de Argeş", în *Revista istorică*, an 1934, p. 99.

ce fusese făcută de mitropolitul cărturar Veniamin Costachi. În 1846 a fost numit director al şcolii de la Mănăstirea Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi, iar în 1848 profesor la Seminarul din Socola, alături de fratele său, rectorul Filaret Scriban.

A sprijinit din tot sufletul mişcarea unionistă din Moldova şi a fost membru în Divanul Ad-hoc, ca reprezentant al clerului ieşean. A alcătuit în această perioadă broşuri prin care milita pentru unirea Ţării Româneşti cu Moldova, precum şi manuale didactice, lucrări istorice şi teologice, predici, cuvântări etc., fiind unul din cei mai culţi ierarhi ai epocii sale. La începutul anului 1865 s-a votat legea privind numirea ierarhilor prin decret domnesc, la propunerea Guvernului. Potrivit acestei legi, la 10 mai 1865 arhiereul Neofit a fost numit episcop eparhiot, împotriva canoanelor care prevăd alegerea episcopului. Acest lucru l-a nemulţumit şi a demisionat după 10 zile, devenind unul dintre fruntaşii „luptei pentru canonicitate”.[52]

Încheindu-se prima sa păstorire la scaunul argeşean, în locul său a fost numit Ghenadie Ţeposul (31 mai 1865 – 19 iulie 1868), suspendat şi care apoi a demisionat la 12 noiembrie 1868.[53] În urma acestor acte, arhiereul Neofit Scriban a fost readus în fruntea Episcopiei Argeşului la 19 iulie 1868.[54] În a doua păstorie s-a arătat „veghetor pentru apărarea prestigiului Bisericii şi al preoţilor ei”,[55] căutând soluţii pentru îmbunătăţirea stării materiale a clerului; în anul 1862 a înfiinţat o Şcoală de cântăreţi bisericeşti la Slatina. În anul 1872 s-a votat o nouă Lege sinodală sau *Legea pentru alegerea mitropoliţilor şi episcopilor eparhioţi, cum şi a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române*, prin care se prevedea ca alegerea ierarhilor să se facă de către un colegiu electoral; în consecinţă, la 18 ianuarie 1873 arhiereul Neofit Scriban s-a retras din scaun, aşezându-se în târguşorul natal, Burdujeni, unde a trecut la cele veşnice în anul 1885 şi a fost îngropat în biserica de acolo. A fost autor de manuale şcolare, realizând şi numeroase traduceri, cuvântări, poezii, broşuri, articole şi note de călătorie.[56]

ADMINISTRAȚIA GENERALĂ
A
DOMENIILOR
ȘI
PĂDURILOR STATULUI

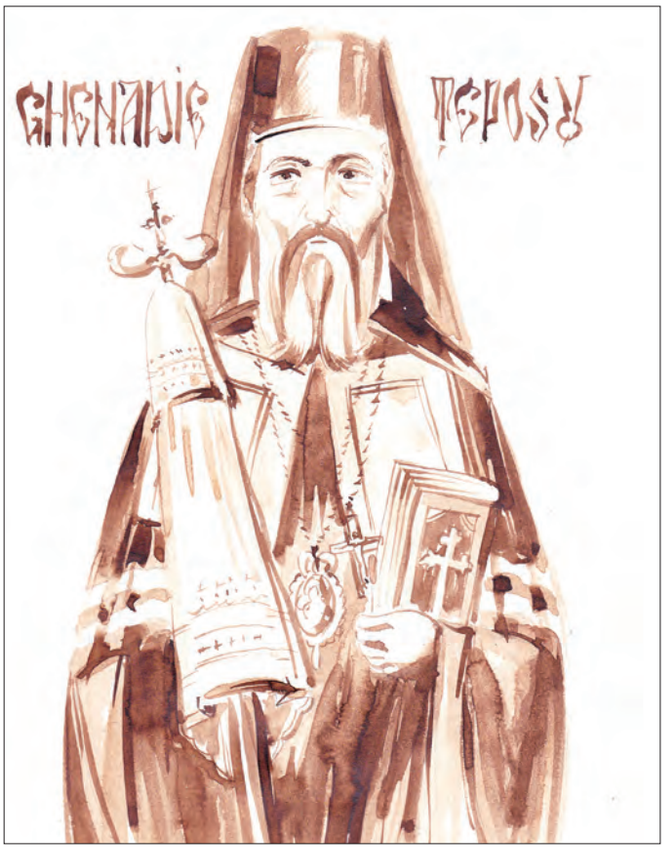
Domnule Avocat

Domniei Sale
Domnului Radulescu Avocatul

▲ *Biserica din Brăteşti, renovată în anii 1861-1864*

▲ *Document din vremea Episcopului Neofit Scriban*

52 *Enciclopedia Ortodoxiei Româneşti*, pp. 570-571.
53 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului”..., pp. 614-615.
54 *Anuarul Eparhiei Argeşului*, an 1929, p. 26.
55 Constantin Erbiceanu, *Viaţa şi activitatea Preasfinţitului Neofit Scriban, episcop de Edesa*, Bucureşti, 1888, passim.
56 Mircea Păcurariu, „Arhiereii Neofit şi Filaret Scriban”, în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, XXXV, 1949, nr. 1-2, pp. 87-102 (şi în vol. *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Româneşti*, Bucureşti 2005, pp. 95-109.

▲ *Episcopul Ghenadie Țeposu*

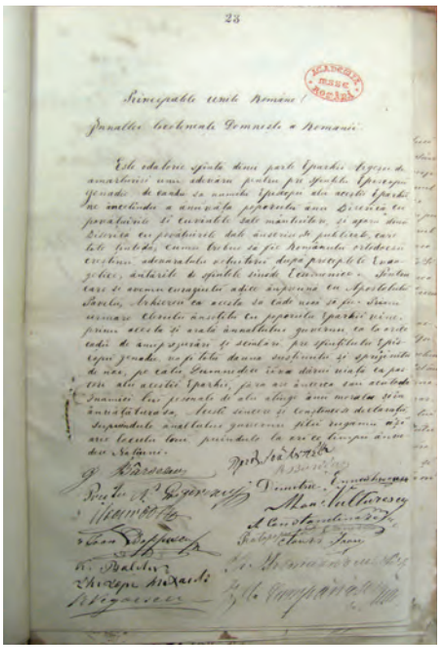
Episcopul Ghenadie Țeposu

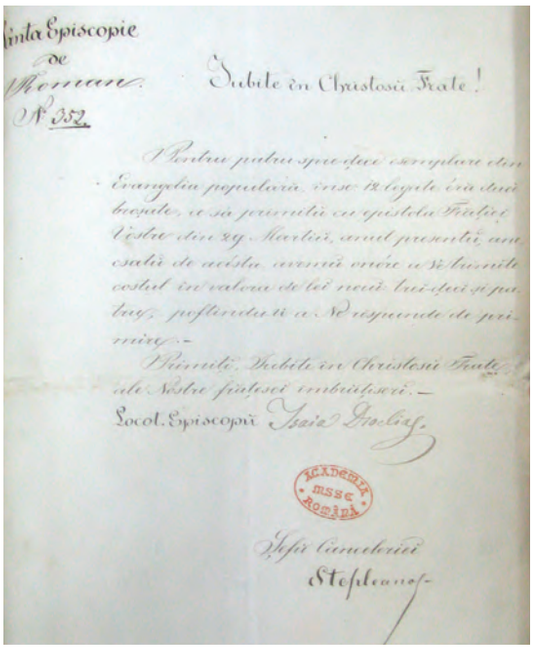
(31 mai 1865 - 19 iulie 1868 suspendat,
12 noiembrie 1868 demisionat; †30 noiembrie 1877)

În urma demisiei arhiereului Neofit Scriban, Guvernul a propus domnitorului Alexandru Ioan Cuza numirea arhiereului Ghenadie Țeposu ca episcop al Argeşului. Era originar din părțile Buzăului, născându-se într-o familie preoțească din satul Potoceni, în 1813; s-a călugărit de tânăr la schitul Nifon, unde a învățat limba greacă; a slujit ca diacon la biserica Udricani din Bucureşti, în 1837 s-a mutat la Mănăstirea Mărgineni, iar în 1840 a ajuns diacon la biserica bucureşteană Sf. Ioan cel Mare, unde a aprofundat cunoştințele de limbă greacă. După ce a fost hirotonit ieromonah şi ridicat la rangul de arhimandrit a funcționat ca preot la capela română din Lipsca, unde şi-a desăvârşit studiile teologice, literare, filosofice, învățând şi câteva limbi străine.[57] În țară, în 1862, a fost numit egumen la Sf. Gheorghe Nou, din Bucureşti, iar în 1864 a fost numit locțiitor de episcop la Buzău;[58] la 10 mai 1865 a fost propus de Guvern pentru a ocupa scaunul de episcop la Roman, iar în 11 mai, Alexandru Ioan Cuza l-a numit prin decret în acest post. În 19 mai 1865 a fost hirotonit întru arhiereu şi instalat ca episcop la Roman.[59] A fost unul dintre ierarhii numiți de Cuza prin decret, căci, după numai câteva zile, în urma demisiei lui Neofit Scriban, a fost mutat, prin decret domnesc, în scaunul de episcop al Argeşului, în 31 mai 1865, unde a păstorit până la 19 iulie 1868 când „din cauza unor împrejurări grele" provocate de „lupta pentru canonicitate" a fost suspendat. După aproape 4 luni, proinepiscopul Ghenadie, văzând că „nimic nu s-a constatat în contra lui", la 12 noiembrie 1868 a demisionat formal din scaunul de episcop. S-a aşezat la Bucureşti, locuind în metocul episcopiei argeşene, Mănăstirea Antim. Înființându-se, la 10 octombrie 1874, revista Biserica Ortodoxă Română, a fost preşedintele comitetului de redacție, în care a publicat numeroase studii şi predici.[60] În 1875, împreună cu învățatul Episcop Melchisedec Ştefănescu a reprezentat Biserica noastră la Congresul Vechilor Catolici, ținut la Bonn.[61] În aprilie 1877 a fost ales ca episcop vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei, demnitate pe care a ocupat-o până la moarte.[62]

A trecut la cele veşnice în 30 noiembrie 1877, fiind îngropat în cimitirul Mănăstirii Cernica. Deşi nu a fost prea apreciat de către argeşeni, totuşi vlădica Ghenadie s-a îngrijit de dezvoltarea şi de bunul mers al Seminarului, de pregătirea intelectuală şi spirituală a viitorilor preoți. Adesea era prezent în sălile de cursuri, împărtăşindu-le

57 Ştefan Călinescu, „Despre Prea Sfințitul Ghenadie, fost episcop de Argeş", în *B.O.R.*, IV, 1877-1878, pp. 233-247.
58 Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Bucureşti, ² 2002, pp. 463-464.
59 Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, *Condica Sfântă …*, II, pp. 94-95.
60 Vezi *BOR*, I, 1874-1875, p. 10.
61 *Ibidem*, pp. 172-175.
62 Ştefan Călinescu, „Despre Prea Sfințitul Ghenadie", pp. 233-247.

◄ *Adresă de apărare a episcopului Ghenadie Țeposu, care fusese suspendat. Manuscrisul A 2959 de la Biblioteca Academiei Române*

◄ *Document de cancelarie din timpul păstoririi Episcopului Ghenadie Țeposu. Manuscrisul A 2959, de la Biblioteca Academiei Române*

elevilor din întinsele sale cunoştinţe. În ianuarie 1866 Seminarul a fost cuprins de un incendiu, iar episcopul Ghenadie a iniţiat lucrările de refacere. Tot în timpul păstoririi sale, ministrul cultelor, Alexandru Odobescu, a aprobat începerea unor lucrări de restaurare a ctitoriei lui Neagoe Basarab; din păcate un incendiu izbucnit la 23 aprilie 1867 a distrus clopotnița şi clădirea în care se afla cancelaria eparhială şi paraclisul ridicat de episcopul Iosif, iar în 2 decembrie un altul a distrus interiorul bisericii mari. La 29 decembrie, cu acordul episcopului Ghenadie, s-a numit o comisie de restaurare. Lucrările aveau să se încheie abia după retragerea episcopului Ghenadie.[63]

Episcopul Iosif Naniescu

(18 ianuarie 1873 - 10 iunie 1875)

La 18 ianuarie 1873, potrivit legii din 1872, a fost ales episcop eparhiot arhiereul titular Iosif Naniescu Mireon. S-a născut în anul 1818, în satul Răzălăi – Soroca, în 27 iulie 1820, într-o familie de preot. Rămas orfan, a crescut la Iaşi, în casa unui unchi, apoi a devenit ucenic al episcopului Chesarie al Buzăului, care l-a hirotonit ierodiacon în 1835. A învăţat la Seminarul din Buzău (1836-1840), desăvârşindu-şi studiile la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti (1840-1847). În anul 1849 a fost numit stareț al mânăstirii Şerbăneşti-Morunglav din județul Vâlcea, iar în 1850, la 29 august, a fost hirotonit ieromonah în biserica Sf. Ioan cel Mare din Bucureşti; în 1852 a fost cinstit cu rangul de protosinghel; între anii 1857-1863 a funcționat ca egumen la Mănăstirea Găiseni din Dâmbovița. În ambele

▲ *Episcopul Iosif Naniescu*

63 T. G. Bulat, „La 50 de ani de la moartea arhitectului André Lecomte du Nouy (1914-1964), restauratorul Mănăstirii Curtea de Argeş”, în *G.B.*, XXIII, 1964, pp. 1130-1131.

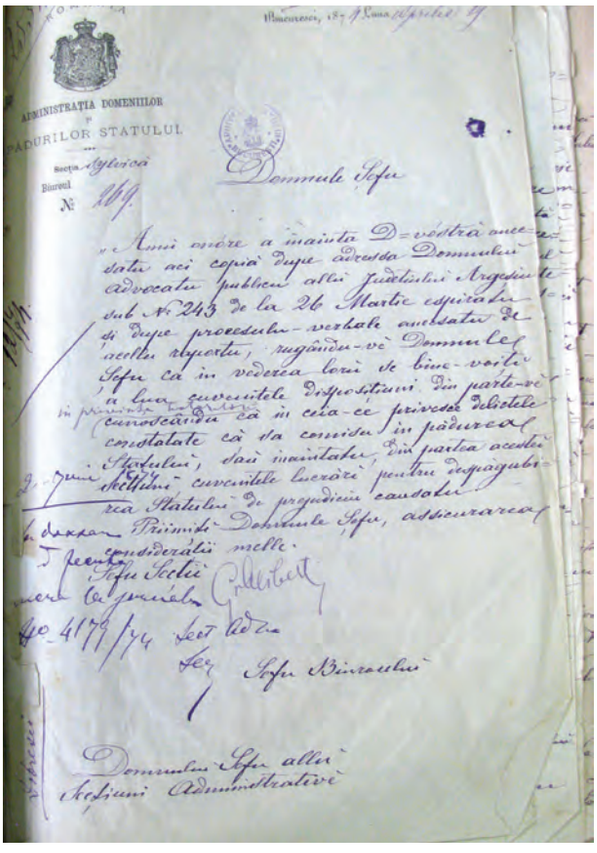
egumenii s-a distins printr-o bună chivernisire a averilor mânăstireşti. În 1860 a fost ridicat la rangul de arhimandrit, iar între anii 1864-1866 a predat Religia la Gimnaziul bucureştean Gheorghe Lazăr, până în 1873 la Liceul Matei Basarab, iar din 1870 a fost numit director al Seminarului Central din Bucureşti.[64] La 22 ianuarie 1872, mitropolitul Nifon l-a propus pentru treapta de arhiereu titular şi în urma încuviinţării Patriarhiei Ecumenice, la 23 aprilie 1872 a fost hirotonit întru arhiereu cu titlul Mireon.[65] A păstrat acest titlu până la alegerea ca episcop al Argeşului la 18 ianuarie 1873.

Ca episcop eparhiot a păstorit 2 ani, căci a fost promovat în scaunul mitropolitan de la Iaşi, la 10 iunie 1875.[66] În timpul păstoririi sale s-a început restaurarea catedralei, ctitorie a lui Neagoe Basarab.

Ducând o viaţă plină de sfinţenie, a condus Mitropolia Moldovei până la 26 ianuarie 1902, când s-a mutat la Domnul. Bogata sa bibliotecă, numărând peste 10 000 de cărţi, peste 300 de tipărituri vechi româneşti, o mulţime de manuscrise şi două lăzi cu documente, a fost donată, prin testament, Academiei Române, care l-a numărat printre membrii săi onorari. Ca mitropolit, a desfăşurat o bogată operă filantropică, întreţinând tineri la studii, încă de când era episcop al Argeşului. Fiind un însufleţit patriot, prin pastorale, colecte şi ajutoare personale a sprijinit Războiul de Independenţă din 1877. La Iaşi, sub îndrumarea şi cu cheltuiala sa, a apărut Revista Teologică (1883-1887), redactată de profesorii Constantin Erbiceanu şi Dragomir Demetrescu.[67]

• *Iosif Naniescu. Biblioteca foto V. Catusanu*

ADMINISTRAŢIA DOMENIILOR
ŞI
PĂDURILOR STATULUI

• *Document de cancelarie, anul 1874*

64 *Enciclopedia Ortodoxiei Româneşti*, p. 427.
65 Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, *Condica Sfântă …*, II, pp. 108-110.
66 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", p. 617.
67 V. Dudu, *Mitropolitul Moldovei Iosif al II-lea Naniescu şi Academia Română*, Iaşi, 1941, pp. 1-9.

Episcopul Ghenadie Petrescu

(14 martie 1876 - 18 mai 1893; †31 august 1918)

După strămutarea episcopului Iosif Naniescu în scaunul de mitropolit al Moldovei, arhiereul Ghenadie Petrescu Piteşteanul a fost încredinţat cu conducerea provizorie a Eparhiei Argeşului, până la 14 martie 1876, când a fost ales ierarh eparhiot. S-a născut la Bucureşti, în martie 1836. A învăţat la şcolile de pe lângă bisericile bucureştene Stelea şi Domniţa Bălaşa. În anul 1854 a intrat ca frate în obştea Mănăstirii Căldăruşani; în martie 1858 a fost tuns în monahism, numit ierodiacon la catedrala mitropolitană din Bucureşti, iar din 1867 arhidiacon; după doi ani a fost hirotonit ieromonah, în 1870 a fost numit Mare Eclesiarh şi protosinghel, iar în 1873 a fost ridicat la rangul de arhimandrit.[68] La 23 februarie 1875 a fost hirotonit arhiereu vicar pe seama Episcopiei Argeşului, cu titlul Piteşteanul,[69] iar episcop eparhiot a fost ales la 14 februarie 1876 şi înscăunat la 14 martie.[70]

În timpul îndelungatei sale păstoriri s-a ocupat cu refacerea sau construirea de biserici. După propria sa mărturisire, în timpul cât a fost Întâistătător la Argeş, în eparhie s-au ridicat ori s-au refăcut 380 de biserici. Aici se cuvine să amintim restaurarea splendidei biserici zidită de Neagoe Vodă Basarab, care a început în anul 1875 şi s-a încheiat în 1886, fiind sfinţită la 12 octombrie cu mare fast.[71]

▲ *Episcopul Ghenadie Petrescu*

• *Cruce de binecuvântare din argint şi lemn sculptat, cu reprezentarea Răstignirii şi a Botezului Domnului, dăruită de Episcopul Ghenadie Petrescu Mănăstirii Văleni*

• *Sfeşnic de la Mănăstirea Văleni, cu inscripţia: „Făcut de Ghenadie, Episcopu Argeşului, 1885”*

• *Candelă de la Mănăstirea Văleni, cu inscripţia „Ghenadie, Episcopu Argeşului, 1885”*

68 *Enciclopedia Ortodoxiei Româneşti*, pp. 482-483.

69 Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, *Condica Sfântă …*, II, pp. 119-120 şi *Biserica Ortodoxă Română*, II, 1875-1876, pp. 362-364, 502-503.

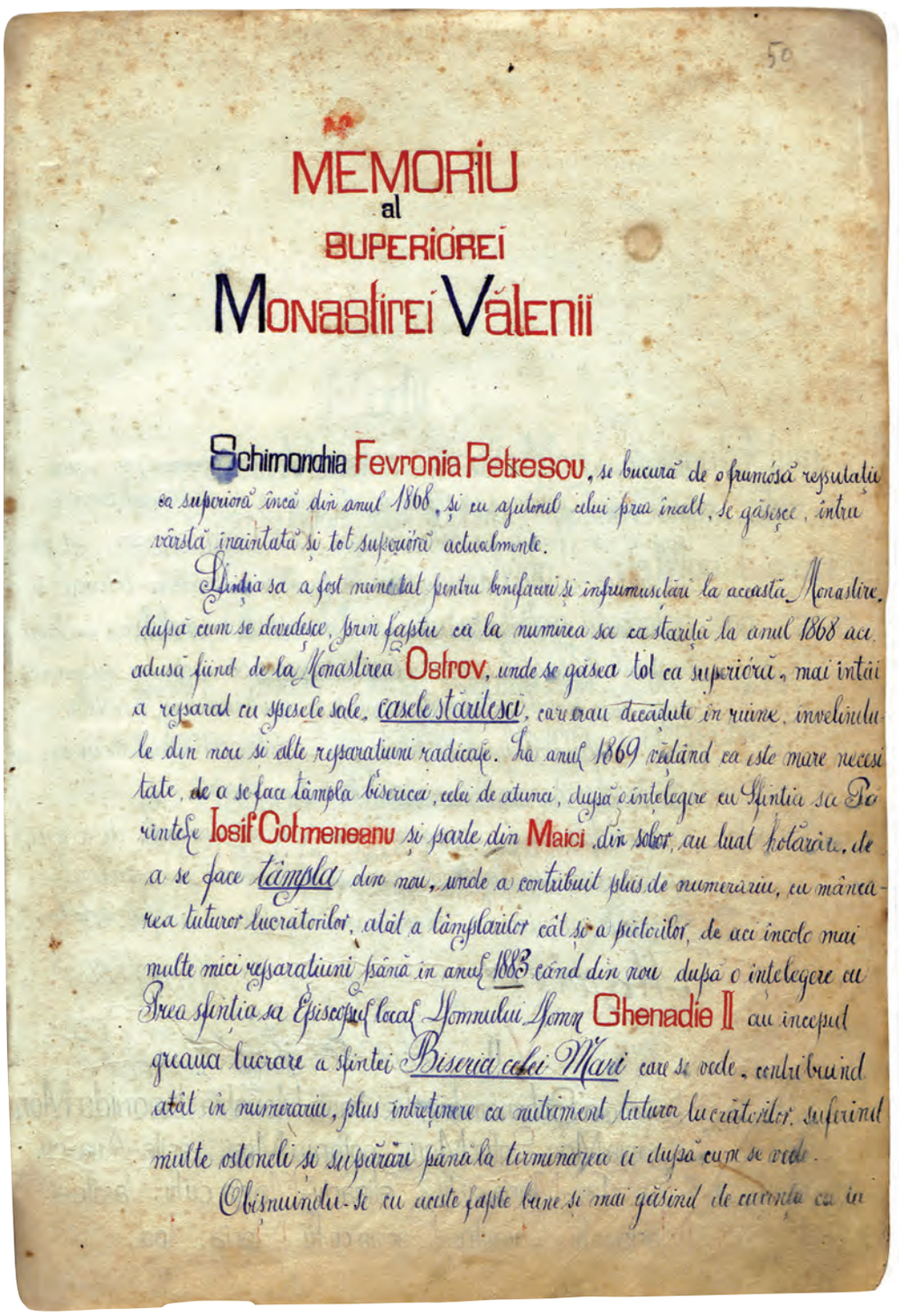
70 *Biserica Ortodoxă Română*, II, 1875-1876, pp. 362-364, 502-503.

71 *Biserica Ortodoxă Română*, X, 1886-1887, p. 785.

▲ *Scaun ierarhic de pe vremea Episcopului Ghenadie II, de la Mănăstirea Văleni*

Episcopul Ghenadie Petrescu a contribuit la construirea primului local al Seminarului din Curtea de Argeş, a întreţinut în şcoală studenţi merituoşi şi a oferit Facultăţii de Teologie din Bucureşti o importantă sumă de bani; a făcut numeroase vizite chiriarhale şi a trimis clerului şi credincioşilor mai multe cărţi pastorale. A sprijinit diverse societăţi filantropice, fiind, sufleteşte şi material, alături de cei aflaţi în nevoi. La 18 mai 1893 a fost ales mitropolit primat al României. La 4 decembrie 1896 s-a retras la mănăstirea Căldăruşani, unde a trăit până la 31 august 1918.[72]

MEMORIU
al
SUPERIOREI
Monastirei Văleni

Schimonahia Fevronia Petrescu, se bucură de o frumoasă reputaţiu ca superioră încă din anul 1868, şi cu ajutorul celui Prea înalt, se găseşte, între vârstă înaintată şi tot superioră actualmente.

Sfinţia sa a fost numit tal pentru bunătăţi şi înfrumuseţări la această Monastire, după cum se dovedesc, prin faptu că la numirea sa ca stareţă la anul 1868 aci adusă fiind de la Monastirea Ostrov, unde se găsea tot ca superioră, mai întâi a reparat cu spesele sale, casele stăreţesci, care erau decădute în ruine, învelindule din nou şi alte reparaţiuni radicale. La anul 1869 văzând ca este mare necesitate, de a se face tâmpla bisericei, celei de atunci, după o înţelegere cu Sfinţia sa Părintele Iosif Cotmeneanu şi părţile din Maici, din sobor, au luat hotărâre, de a se face tâmpla din nou, unde a contribuit plus de numerariu, cu mâncarea tuturor lucrătorilor, atât a tâmplarilor cât şi a pietrarilor, de aci încolo mai multe mici reparaţiuni până în anul 1883 când din nou după o înţelegere cu Prea sfinţia sa Episcopul local Numitul Sfinţ Ghenadie II au început greaua lucrare a sfintei Biserici celei Mari care se vede, contribuind atât în numerariu, plus întreţinere ca nutrimentu tuturor lucrătorilor, suferind multe osteneli şi supărări până la terminarea ei după cum se vede.

Obşnuindu-se cu aceste fapte bune şi mai găsind de cuviinţă ca în

► *Memoriu în care se menţionează actul sfinţirii bisericii de la Mănăstirea Văleni de către Episcopul Ghenadie Petrescu*

72 G. I. Gibescu, *Un mare ierarh din trecutul apropiat al Bisericii noastre:mitropolitul Ghenadie Petrescu*, Bucureşti, 1940, pp. 5 şi urm.

Episcopul Gherasim Timuş

(14 martie 1894 – 22 decembrie 1911)

După alegerea episcopului Ghenadie Petrescu ca mitropolit primat, la conducerea Eparhiei Argeşului a fost rânduit arhiereul Gherasim Timuş. Era originar din Iaşi, născut la 14 august 1849. A absolvit Seminarul de gradul I din Socola în 1871 şi a fost hirotonit diacon de mir. După moartea soției, a revenit în Seminar, absolvind şi gradul al II-lea. În 1875 a susținut bacalaureatul şi s-a înscris la Facultatea de Litere din Iaşi, unde a absolvit primul an, iar pe ceilalți doi i-a continuat, mai târziu, la Universitatea din Bucureşti. În 1875, se pare la îndemnul mitropolitului Calinic Miclescu, devenit primat al României, Gherasim Timuş a părăsit meleagurile ieşene şi s-a călugărit la Mănăstirea Cernica. A fost numit arhidiacon la Mitropolie, iar din 1 ianuarie 1876 a fost numit predicator al catedralei, post în care a funcționat timp de 5 ani. În 1880 şi-a completat studiile teologice la Facultatea din Cernăuți, unde, după 4 ani a obținut şi titlul de doctor în teologie (1884). În acelaşi an, a fost numit profesor în cadrul Facultății de Teologie din Bucureşti, pentru Limba ebraică şi Studiul Biblic al Vechiului Testament. Între 28 februarie 1884 şi 20 februarie 1893 a onorat şi postul de decan al Facultății de Teologie.[73]

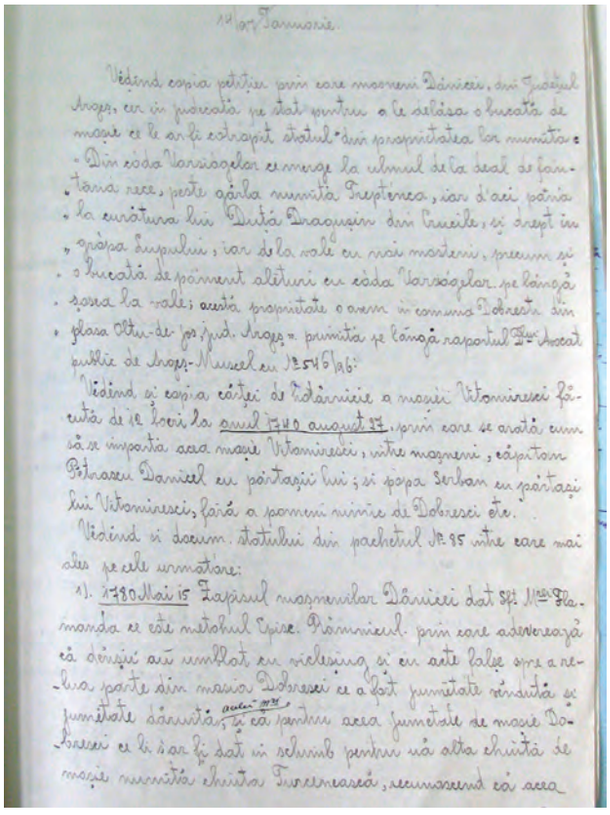

▲ *Episcopul Gherasim Timuş*

◄ *Biserica din Bădiceni, repictată în anul 1902*

73 Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Bucureşti, [2] 2002, pp. 494-495 şi *Enciclopedia Ortodoxiei Româneşti*, p. 647.

► *Act de cancelarie al Episcopiei, anul 1897*

La 13 decembrie 1886, Sfântul Sinod l-a ales arhiereu, cu titlul Piteşteanul, iar în 21 decembrie a fost hirotonit şi numit vicar al Episcopiei Argeşului.[74] La 1 mai 1893, în urma retragerii mitropolitului primat Iosif Gheorghian, arhiereul Gherasim Timuş Piteşteanul a fost încredinţat cu girarea „afacerilor curente" ale Mitropoliei Ungrovlahiei. Această sarcină a fost împlinită până la 18 mai 1893 când noul primat al României a devenit episcopul Argeşului, Ghenadie Petrescu. La 1 iunie 1893, în urma recomandării noului mitropolitului primat, arhiereul Gherasim Timuş Piteşteanul a fost numit să „gireze afacerile" eparhiei Argeşului. Această situaţie a durat până la 14 martie 1894 când, Marele Colegiu electoral l-a ales episcop eparhiot, investit şi instalat la 20 şi respectiv 27 martie 1894.[75] A condus eparhia Argeşului cu multă demnitate, s-a îngrijit de bunăstarea bisericilor de mir, a zidit o casă şi un paraclis la Mănăstirea Turnu şi a făcut o serie de îmbunătăţiri la mănăstirea Stânişoara. Sub păstorirea sa, au fost restaurate numeroase lăcaşuri de cult şi a înfiinţat Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Piteşti, la 29 septembrie 1897. În timpul păstoririi sale s-a înfiinţat asociaţia preoţească „Frăţia". A avut şi frumoase preocupări cărturăreşti. În revista *Biserica Ortodoxă Română* a publicat câteva studii valoroase, a tradus *Teologia dogmatică ortodoxă* a lui Macarie (1887), *Istoria bisericească universală* a lui Eusebiu Popovici (2 vol., 1900), a tipărit un *Dicţionar aghiografic* (1898), *Note şi meditaţiuni asupra Psalmiilor* (1896) şi altele. Păstorirea sa s-a încheiat la 22 decembrie 1911, când a trecut la cele veşnice, la Mănăstirea Antim din Bucureşti. şi a fost îngropat la Mănăstirea Turnu.[76]

74 *Anteia (Întâia) Condică Sfântă a Sfântului Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxe Române pentru hirotonia episcopilor,1886* (vom prescurta *Condica Sfântă*, III, f. …), f. 333 r.-v., şi Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", pp. 619-621.

75 *Condica Sfântă*, III, f. 66 r.-v.

76 *Enciclopedia Ortodoxiei Româneşti*, p. 647.

Episcopul Calist Ialomițeanul

(4 februarie 1912 – 18 mai 1917).

▲ *Episcopul Calist Ialomițeanul*

S-a născut la 1 octombrie 1860, în Bucureşti, numindu-se, din botez, Constantin. A urmat Seminarul „Central" din Bucureşti, iar în anul 1879, după absolvirea cursului inferior a fost numit învățător în comuna Obileştii Vechi, din Ilfov. În 1882 s-a retras din învățământ, s-a căsătorit şi a fost hirotonit pentru *Biserica Cu Sfinți*, din Capitală. Tot odată, a urmat cursul superior al Seminarului *Nifon Mitropolitul*. S-a înscris la Facultatea de Teologie, pe care a absolvit-o în 1889 şi a fost numit, prin concurs, profesor de religie la Gimnaziul din Călăraşi, iar între 1890-1896 la cel din Giurgiu. La 21 noiembrie 1891 a fost numit preot la biserica bucureşteană *Delea Nouă* pe care a restaurat-o şi căreia i-a făcut importante donații; vreme de 17 ani a fost preşedintele Societății clerului român „Ajutorul". La 24 mai 1899, Sfântul Sinod l-a ales arhiereu, după care s-a călugărit la Mănăstirea Cernica sub numele de Calist, fiind hirotonit întru arhiereu la 4 iulie 1899 în catedrala mitropolitană din Iaşi, cu titlul Botoşăneanul, ca „locotenent de mitropolit al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei".[77] În anul 1911 Sfântul Sinod l-a însărcinat cu inspectarea Seminariilor din țară.[78] După moartea episcopului Argeşului Gherasim Timuş, a fost ales de Sf. Sinod în scaunul vacant la 4 februarie 1912, iar la 12 februarie a fost confirmat şi investit. Ca episcop de Argeş a înființat un orfelinat, a făcut danii unor societăți de binefacere şi a reorganizat Societatea „Frăția" a clerului din eparhie.[79] A alcătuit şi publicat următoarele lucrări: *Nifon Mitropolitul Ungrovlahiei. Viața şi activitatea sa (1850-1875)*, Bucureşti, 1896; *Biserica Delea Nouă-„Calist"*, Bucureşti, 1907; *Notițe istorice asupra întemeierii suburbiei şi bisericii Delea Nouă-Calist*, Bucureşti, 1903; *Istoricul Societății clerului român „Ajutorul" (1877-1907)*, Bucureşti, 1908; lucrări cu caracter duhovnicesc ca *Pe urmele Domnului* şi *Flori din grădina unui Păstor*. În colaborare cu preotul profesor Simeon Popescu a scris mai multe manuale de Religie (pentru clasele I - a VI-a), toate fiind tipărite la Bucureşti în anul 1902. Păstoria sa a durat până la 18 mai 1917. A fost prohodit în biserica *Delea Nouă* şi a fost îngropat în cimitirul *Belu* din Capitală.

77 Arhiereul Callist Ialomițeanu-Botoşăneanu, *Biserica Delea Nouă-Calist*, Bucureşti, 1907, pp. 10-12.

78 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", p. 622.

79 *Anuarul Eparhiei Argeşului*, an 1929, pp. 28-29.

▲ *Episcopul locțiitor Evghenie Humulescu*

Episcopul Evghenie Humulescu, locțiitor

(18 mai 1917 – 3 iulie 1918 şi 16 martie – 5 iunie 1923)

Întrucât țara trecea prin război, conducerea eparhiei a fost încredințată arhiereului vicar Evghenie Humulescu-Piteşteanul. Se născuse în satul Humuleşti, jud. Neamț, la 14 octombrie 1870. Şcoala primară a făcut-o la mănăstirea Văratec, unde mama sa se călugărise. A urmat cursurile Seminarului *Nifon Mitropolitul* şi Facultatea de Teologie din Bucureşti. În 1891 s-a călugărit şi a fost hirotonit ierodiacon la Mitropolia din Bucureşti; între 1894-1910 a fost numit predicator în aceeaşi catedrală, apoi hirotonit ieromonah şi ridicat la rangul de arhimandrit. La 14 mai 1910 a fost ales arhiereu de către Sf. Sinod, cu titlul de *Piteşteanul*, ca vicar al Episcopiei Argeşului şi hirotonit la 21 mai. În această demnitate a condus Eparhia înperioadele: 18 mai 1917-3 iulie 1918 şi 16 martie – 5 iunie 1923 [80].

Episcopul Teofil Mihăilescu, locțiitor

(3 iulie 1918 – 6 noiembrie 1918).

După moartea episcopului Calist, din cauza situației dificile a țării, din pricina Primului Război Mondial, conducerea Eparhiei Argeşului a fost încredințată unui locțiitor de episcop, în persoana arhiereului Evghenie Humulescu Piteşteanul (18 mai 1917 – 3 iulie 1918).[81] La 3 iulie 1918, Marele Colegiu Electoral întrunit la Iaşi a ales un nou titular al Episcopiei Argeşului, în persoana arhiereului Teofil Mihăilescu Ploieşteanul, vicarul Mitropoliei Ungrovlahiei. S-a născut într-o familie de preot, la Dorohoi, la 20 septembrie 1863, numindu-se din botez Emanuil. În 1875 a început cursurile liceului din Botoşani, iar după doi ani a trecut la Seminarul de la Socola-Iaşi. În 1884 a fost numit profesor la gimnaziul din Dorohoi. În 1885 s-a înscris la Facultatea de Teologie din Bucureşti pe care a absolvit-o în 1889. În 1890 a fost profesor la gimnaziul din Vaslui şi în 1884 la gimnaziul din Râmnicu Vâlcea. Tot aici a ocupat o funcție în cadrul Cancelariei Episcopiei Râmnicului şi postul de „diriginte" al corului catedralei. A audiat şi cursurile Facultății de Teologie din Cernăuți. A fost tuns în monahism la mănăstirea Sinaia, după un noviciat de trei ani. În aprilie 1900 a fost hirotonit preot pe seama catedralei din Curtea de Argeş, iar la 1 octombrie a fost numit arhimandrit de scaun. A deținut mai multe posturi la catedralele din Galați, Râmnicu Vâlcea şi Bucureşti.[82] În martie 1912, Sfântul Sinod l-a ales arhiereu vicar al Mitropoliei cu titlul Ploieşteanul, fiind hirotonit la 1 aprilie. La 3 iulie 1918 a fost ales, la Iaşi, ca episcop al Argeşului, investit la 5 iulie, tot la Iaşi, şi înscăunat la Curtea de Argeş la 4 septembrie 1918, pentru ca la 6 noiembrie să i se „retragă" calitatea de episcop de către Ministerul Cultelor, în urma schimbărilor politico-legislative după Primul Război Mondial. A condus, ca locțiitor, alte eparhii, iar din martie 1924 a fost numit director al Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române. A condus acest institut până la moartea sa, întâmplată la 21 iunie 1926. A fost înmormântat la Mănăstirea Cernica. După îndepărtarea episcopului Teofil, eparhia a fost condusă de locțiitori până în 5 iunie 1923.[83]

---

80 Niculae Şerbănescu, *Episcopii Argeşului*, în MO, an XVII, 1965, nr. 7-8, p. 623; Episcopia Râmnicului şi Argeşului, *Monografie*, p. 161; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, p. 140.

81 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", p. 623 şi Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, p. 200.

82 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", pp. 623-624.

83 *Ibidem.*

Ierarhii Episcopiei Argeşului după realizarea unității de stat din 1918

După înlăturarea episcopului Teofil Mihăilescu, Episcopia Argeşului a fost condusă de arhierei locțiitori, pentru scurte perioade de timp: Vartolomeu Stănescu, între 1 ianuarie 1919 şi 1 aprilie 1920,[84] Evghenie Humulescu, între 1 aprilie 1920 – 17 martie 1921 şi 16 martie – 5 iunie 1923[85]; arhiereul Evghenie a murit în 23 martie 1931 şi a fost îngropat la mănăstirea Turnu. Tot ca locțiitor a păstorit şi arhiereul Visarion Puiu, între 17 martie 1921 şi 16 martie 1923.[86] În vara anului 1923, Episcopia Argeşului a primit ca ierarh eparhiot pe episcopul Nichita Duma.

Episcopul Visarion Puiu, locțiitor

(17 martie 1921 – 16 martie 1923)

Episcopul Visarion Puiu, din botez Victor, s-a născut într-o familie de răzeşi din Paşcani, jud. Iaşi (pe atunci în județul Suceava), la 27 februarie 1879.[87] A studiat la seminariile din Roman, între anii 1893 - 1896, şi „Veniamin" din Iaşi, între anii 1896 - 1900.[88] A urmat studiile universitare la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1900-1904), unde a susținut şi examenul de licență, în anul 1904, cu teza *Creştinism şi naționalitate* (Bucureşti, 1904, 105 p.).[89] În acelaşi an, la 22 decembrie, a fost tuns în monahism, în Catedrala Episcopală din Roman, sub numele de Visarion, trei zile mai târziu primind hirotonia întru ierodiacon, pe seama Capelei Româneşti din Paris. Însă, împrejurările au făcut ca paşii săi să ia drumul studiului Teologiei, la Academia Duhovnicească din Kiev (ianuarie 1907 – iulie 1908). Întors de la studii, la 6 decembrie 1908, în Catedrala Episcopală din Galați, a fost hirotonit ieromonah şi hirotesit protosinghel. La 1 ianuarie 1909 a primit din partea Sfântului Sinod rangul de arhimandrit şi a fost numit vicar al Episcopiei Dunării de Jos (arhimandrit de Scaun); în acelaşi an, la 1 aprilie, a fost numit director al Seminarului „Sfântul Andrei" din Galați, unde a funcționat până la 1 septembrie 1918. În această calitate, a adus la studii seminariale tineri monahi, iubitori de carte, pentru ridicarea nivelului intelectual al mănăstirilor. Unii dintre ei şi-au continuat studiile la Facultatea de Teologie din Bucureşti, sau în Occident.[90] Tot în perioada directoratului la Seminarul gălățean a îngrijit şi publicat colecția *Biblioteca Mănăstirească* şi lucrarea monografică *Pregătirea clerului nostru în trecut şi astăzi*.[91] La 1 septembrie 1918 a fost numit director al Seminarului din Chişinău şi exarh al mănăstirilor din Basarabia în 1 noiembrie acelaşi an.

▲ *Episcopul locțiitor Visarion Puiu*

84 Arhiva Sfântului Sinod, *Dos*. nr. 1, f. 539 şi *Dos*. nr. 150, f. 52 – 53.
85 *Ibidem* şi *BOR*, XLI, 1922 – 1923, pp. 654 – 658.
86 Arhiva Sfântului Sinod, *Dos*. 1, f. 200.
87 I. Mihălcescu, „Instalarea P. S. Visarion, Episcopul Hotinului", în *BOR*, XLI, 1923, nr. 9, p. 658.
88 *Ibidem*.
89 *Ibidem* şi Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Bucureşti, 1996, p. 370.
90 I. Mihălcescu, *op. cit.*
91 *Ibidem*.

▲ *Primire oficială*

SOCIETATEA REGALĂ ROMÂNĂ DE GEOGRAFIE

SUBT

AUGUSTA PREȘEDENȚIE A M. S. REGELUI.

ÎNFIINȚATĂ LA BUCUREȘTI LA 15 IUNIE 1875 DE DOMNITORUL CAROL I.

RECUNOSCUTĂ DE INSTITUȚIE DE UTILITATE PUBLICĂ PRIN LEGEA DELA 20 FEBRUARIE 1897.

DIPLOMĂ

P.S.S. Episcopul Visarion Vidor Tuiu al Argeșului

se recunoaște prin această Diplomă Membru ales al Societății

Regale Române de Geografie, conform Art. 7 din Statute.

București, 10 Septemvrie 1921.

VICEPREȘEDINTE. SECRETAR GENERAL.

CASSIER.

Ac. Țigara-Samurcaș

No. 2655.

► *Diplomă a Societății Regale Române de Geografie*

Anul 1921 a reprezentat recunoaşterea calităţilor sale intelectuale, pastorale şi a experienţei bisericeşti acumulate. În 17/30 martie a fost ales Episcop al Argeşului, fiind hirotonit în Catedrala Mitropolitană din Bucureşti de către Mitropolitul Primat Miron Cristea, la praznicul Bunei Vestiri (25 martie). În aceeaşi zi a fost învestit, iar instalarea în Scaunul de la Curtea de Argeş s-a făcut la sărbătoarea Floriilor (în acel an, la 27 martie).[92]

La 28 februarie/13 martie 1923, Congresul eparhial extraordinar al Arhiepiscopiei Chişinăului a propus alegerea Episcopului Argeşului, Visarion Puiu, în Scaunul nou înfiinţatei Episcopii a Hotinului, cu sediul la Bălţi, sufragană a Mitropoliei Basarabiei; Marele Colegiu Electoral l-a ales în acel Scaun la 16/29 martie, iar regele Ferdinand l-a învestit în 18/31 martie; a fost instalat în Scaunul de la Bălţi la 13 mai 1923.[93]

În 17 octombrie 1935 a fost ales mitropolit al Bucovinei, fiind instalat la Cernăuţi la 10 noiembrie; s-a retras din Scaun în 1940, în contextul izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial.[94] Între anii 1942 – 1944 a păstorit ca mitropolit al „Transnistriei", cu reşedinţa la Odesa. Odată cu instalarea regimului comunist la noi, din cauza ultimei arhipăstoriri, mitropolitul Visarion a fost nevoit să se refugieze în Occident, peregrinând în Austria, Italia şi Elveţia, stabilindu-se în Franţa din septembrie 1949.[95] Tot din cauza păstoririi la Odesa şi din cauza refugierii în Occident, „Tribunalul poporului" din Bucureşti l-a condamnat la moarte la 21 februarie 1946, iar Sfântul Sinod, la presiunea autorităţilor comuniste, l-a caterisit, la 28 februarie 1950; sentinţa a fost casată, iar arhiereul Visarion Puiu a fost reabilitat la 25 septembrie 1990.[96]

Între anii 1949 şi 1958 a condus o eparhie pentru românii ortodocşi din Occident, având drept catedrală Capela Românească din Paris. A trecut la cele veşnice la 10 august 1964, în Franţa, la Viels – Maison, lângă Chateau – Thierry, dep. Aisne; ulterior, rămăşiţele sale pământeşti au fost reînhumate în cimitirul parizian Montparnasse.[97]

Ca episcop al Argeşului, s-a interesat de misiunea preoţilor, de disciplina clerului de mir şi monahal; a sprijinit financiar şi spiritual orfelinatele din Piteşti şi Curtea de Argeş; a purtat o atentă grijă Seminarului din Curtea de Argeş, care, din timpul păstoriei sale – anul şcolar 1922 / 1923 – a primit numele „Neagoe Basarab". Aceeaşi grijă a manifestat faţă de Şcoala de Cântăreţi Bisericeşti din Piteşti, faţă de Asociaţiile preoţeşti din Eparhie şi faţă de revistele lor.[98] A restaurat bisericile părăginite, dintre care amintim Biserica de lemn Sfântul Nicolae din Lipia, care a fost salvată de la pieire prin reparaţiile începute în anul 1923, fiind redată cultului la 26 octombrie 1940, când a fost pusă şi pisania săpată în marmură: *„În memoria Elenei Budişteanu, a mamei ei, Elena, a fraţilor ei, Costică şi colonel Ion Budişteanu, a fiului ei, Ion Bilciurescu, s-a reclădit acest sfânt locaş de colonelul Traian Pascal, cu hramul Sf. Nicolae şi Paraschiva, anul 1923, Lipia".*

▲ *Episcopul Visarion Puiu*

92 Date despre ierarhul Visarion Puiu la Mihai Mocanu, „Mitropolitul Bucovinei Visarion Puiu – un nedreptăţit al istoriei", în *M.M.B.*, IV (LXX), 1994, nr. 1 – 4, pp. 147 – 148 şi Constantin Tomescu, *Prietenul meu, Visarion Puiu*, ediţie şi note de Dumitru Valenciuc şi Dragoş Radu Mihai, Suceava, 2005, passim.

93 Constantin C. Tomescu, *10 ani de la reînfiinţarea Episcopiei Hotinului*, Bucureşti, 1932, passim şi Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos. 1864 – 1989*, Galaţi, 1990, pp. 82 – 83.

94 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. III, Iaşi, Trinitas, 2008, p. 390.

95 Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu. Documente din pribegie (1944 – 1963)*, Paşcani, 2002, passim..

96 Dumitru Valenciuc, „Visarion Puiu, mitropolit al Bucovinei, un martir al demnităţii româneşti", în *Analele Bucovinei*, Rădăuţi, XI, 2004, nr. 1, pp. 41-82.

97 Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu…*, passim..

98 Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului 1793 – 1949*, Piteşti, 2005, passim..

▲ *Episcopul Nichita Duma*

Episcopul Nichita Duma

(5 iunie 1923 - 16 aprilie 1936) şi urmaşii săi

Noul ales, numit din botez Vasile, se născuse la 26 aprilie 1864 în Săcalu de Munte, jud. Mureş. A urmat liceul din Năsăud, obținând Diploma de maturitate („testimonium maturitatis") în 1883. Şi-a continuat studiile la Institutul teologic din Sibiu, pe care l-a absolvit în 1888. A funcționat ca învățător în satul mureşan Hodac. În 1890 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Jabenița din acelaşi județ şi profesor de religie la Gimnaziul din Reghin. La 14 decembrie 1906 a fost numit protopop al Cetății de Piatră, cu reşedința la Târgul Lăpuş, iar în 8 martie 1912 a fost transferat la protopopiatul din Reghin. La 5 iunie 1923 a fost ales episcop al Argeşului, călugărindu-se sub numele Nichita. A fost hirotonit întru arhiereu la 20 iulie 1923, în biserica din Toplița Română şi instalat la Curtea de Argeş la 18 noiembrie 1923.[99] Ca episcop, Nichita Duma s-a dovedit „blând, modest şi virtuos", „a îmbrățişat cu blândețe şi iertare pe toți cei ce veneau să-i arate lipsurile celor îndărătnici… iar cu cei din jur era blând şi îngăduitor".[100] Din punct de vedere cultural, episcopul Nichita Duma a început construcția unei monumentale clădiri pe seama Seminarului Neagoe Vodă din Curtea de Argeş, care îşi reluase cursurile după 1 ianuarie 1934.[101] Această şcoală, căreia i-a acordat o deosebită atenție, a devenit unul dintre cele mai strălucite seminarii din țară; de pildă, în anul 1932, toți studenții premianți ai Facultății de Teologie din Bucureşti absolviseră acest Seminar.[102] O altă realizare a fost construirea unui alt frumos şi spațios local în care a fost mutată Şcoala de cântăreți bisericeşti. Dintre profesorii ei de renume amintim pe Chiril Popescu, ucenicul psaltului şi compozitorului Ion Smeu.[103] O prioritate a activității episcopului Nichita a fost învățământul religios în şcoli şi educarea tineretului în spiritul credinței creştine, urmărind îndeaproape predarea Religiei în liceele din Piteşti şi Slatina, în gimnaziul din Curtea de Argeş, în şcolile secundare, normale şi primare din eparhie; a insistat pentru predarea acestei discipline în şcolile comerciale, de meserii şi de ucenici, precum şi pentru înființarea unei şcoli de apicultură în Curtea de Argeş, ale cărei cursuri să fie frecventate de călugări, de elevii şcolii de cântăreți şi de alți elevi.[104] În 1934 s-a strâns materialul pentru o nouă monografie a eparhiei şi s-au înființat biblioteci în spitale şi în parohii. S-au editat mai multe broşuri cu cuprins religios, cărți de rugăciuni, foaia popular-religioasă „Lumina pentru toți", în acest răstimp a desfăşurat o activitate bogată societatea

▲ *Catedrala episcopală, restaurată de către Episcopul Nichita Duma*

99 Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, p. 165.

100 Vasile Sorescu, „Episcopul Nichita Duma al Argeşului", în *Universitatea din Piteşti. Buletin Ştiințific, seria Teologie Ortodoxă*, XI, 2006, nr. 2, pp.29-30.

101 Vol. *Preotul Mihai Chiriță. Opera şi omul*, Curtea de Argeş, 1933, p. 76.

102 *Ibidem*, pp. 45-46.

103 Arhim. Grigorie Urițescu, „Trei Ierarhi: Episcopul Nichita, vlădica Grigorie Leu şi Episcopul Emilian Antal", în vol. *Şcoala de cântăreți*, Curtea de Argeş, 1942, p. 23.

104 Vasile Sorescu, „Episcopul Nichita Duma al Argeşului"..., p. 35.

▲ *Episcopul Nichita Duma, înconjurat de câțiva preoți argeşeni*

preoțească cultural-filantropică „Frăția”, s-a editat revista „Păstorul Ortodox” şi, lunar, „Buletinul eparhial”.[105] Din punct de vedere economic şi gospodăresc, rămân emblematice pentru păstorirea sa clădirile Seminarului „Neagoe Vodă” şi cea a Şcolii de cântăreți „Episcopul Nichita Duma”. S-au făcut lucrări de reparații la catedrala episcopală, dar şi la schitul Bascovele, de lângă Piteşti, la Mănăstirile Văleni, Turnu şi Robaia; s-a reînființat schitul Strihareț, de lângă Slatina, s-a reconstruit Mănăstirea Clocociov, s-a refăcut gospodăria Episcopiei, care se ruinase, s-a refăcut cancelaria eparhială, care se păstrează până astăzi şi a organizat un atelier de țesătorie la Mănăstirea Văleni.[106] S-au restaurat numeroase biserici, cum ar fi Biserica de lemn din Ciripani, Răchițele de Sus, „pe moşie megieşască, făcută de norieaşi”, care a fost repictat în anul 1935.

Din punct de vedere pastoral-misionar, episcopul s-a străduit să contracareze prozelitismul sectar prin difuzarea unor broşuri religioase în rândul credincioşilor, prin cercurile pastorale şi conferințele publice, prin îndrumările date preoților în vederea desfăşurării unei frumoase misiuni; s-au făcut numeroase procesiuni cu moaştele Sfintei Mucenițe Filoteia, în aproape toate parohiile Episcopiei, din județele Argeş şi Olt, dar şi din alte județe. Păstorirea sa a fost liniştită, fiind încununată de recunoştința preoților şi credincioşilor argeşeni. S-a mutat la cele veşnice în ziua de 16 aprilie 1936 şi a fost îngropat la Mănăstirea Turnu.[107]

105 *Ibidem* şi Aurel Baranga, *Dicționarul presei argeşene*, Piteşti, Domino, 2005, passim.
106 Arhim. Grigorie Urițescu, „Trei Ierarhi: Episcopul Nichita, …”, pp. 24-27.
107 „Necrolog”, în *B.O.R.*, LIV, 1936, nr. 3-4, pp. 204-205.

▲ *Episcopul Grigorie Leu*

▲ *Clădirea Atelier de la Mănăstirea Văleni, construită în timpul Episcopilor Nichita Duma şi Grigorie Leu*

Episcopul Grigorie Leu

(30 aprilie 1936 – 11 iunie 1940)

La scurt timp după trecerea la Domnul a episcopului Nichita, în scaunul argeşean a fost ales arhiereul Grigorie Leu Botoşăneanul. Se născuse la 2 mai 1881, în satul Tuţcani, din fostul judeţ Covurlui, într-o veche familie de preoţi răzeşi. Din botez s-a numit Gheorghe. A urmat şcoala primară în satul natal şi la Bârlad, apoi cursul inferior la Seminarul din Roman, cel superior la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iaşi şi Seminarul „Central" din Bucureşti. În 1902 a devenit cântăreţ la biserica Sfinţii Gheorghe şi Modest din Galaţi şi învăţător în cătunul Sipeni. În anii 1903-1904 a studiat la Academia Teologică din Kiev. S-a căsătorit şi în 1904 a fost hirotonit preot la biserica satului Oancea din Covurlui, totodată fiind şi învăţător al şcolii primare de acolo. În 1906 a început cursurile Facultăţii de Teologie din Bucureşti, iar în 1910 a rămas văduv; a îndeplinit funcţia de spiritual al Seminarului Central din Bucureşti. În 1916 a însoţit militarii români pe front, în 1918 a condus cursurile de la Bâlea-Covurlui, pentru seminariştii demobilizaţi, cu studii neterminate, iar în septembrie 1918 a fost numit director de Seminar.[108] La 19 noiembrie 1924 Sfântul Sinod l-a ales arhiereu, cu titlul Botoşăneanul, fiind confirmat la 13 decembrie 1924. A fost tuns în monahism la Mănăstirea Cetăţuia-Iaşi, a primit rangul de arhimandrit şi a fost hirotonit ca arhiereu locţiitor al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei în zilele de 18, 25 şi 28 decembrie 1924. Aproape 12 ani a funcţionat ca vicar la Iaşi şi egumen al Aşezământului Sfântul Spiridon. În această perioadă, în revista „Biserica Ortodoxă Română" a publicat studii despre secte şi stilism, foarte răspândit în Moldova. La 30 aprilie 1936, a fost ales Episcop al Argeşului, confirmat la 2 iunie, învestit şi înscăunat la Curtea de Argeş în 7 iunie 1936[109]. Ca episcop s-a îngrijit de frumoasele monumente din cuprinsul eparhiei, cărora le-a închinat câteva broşuri, apoi strânse în volumul *Comorile Argeşului* (Craiova, 1937) şi a continuat activitatea pastoral-misionară. La 11 iunie 1940 a fost strămutat la Episcopia Huşilor; s-a mutat la Domnul în 1 martie 1949 şi a fost îngropat în cimitirul aflat lângă catedrala din Huşi.[110]

108 *Anuarul Eparhiei Argeşului*, Piteşti, 1940, p. 53-54 şi *Enciclopedia Ortodoxiei Româneşti*, pp. 227-228.
109 Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului", pp. 626-627.
110 *Ibidem*, p. 628.

Episcopul Dionisie Erhan, locțiitor

(16 iulie 1940 - 11 iulie 1941; +17 septembrie 1943)

După strămutarea episcopului Grigorie la eparhia Huşilor, în fruntea Episcopiei Argeşului a fost adus, ca delegat sau locțiitor, episcopul Dionisie de la Ismail. Acesta, numit din botez Dimitrie, s-a născut la 2 noiembrie 1868, în Bardar – Lăpuşna, dincolo de Prut. De tânăr a intrat în obştea Mănăstirii Suruceni, unde s-a călugărit, ajungând şi stareț. La 22 iulie 1918 a fost hirotonit arhiereu, în catedrala mitropolitană din Iaşi.[111] După trecerea a 15 ani, la 20 octombrie 1933, a fost ales episcop de Ismail, fiind însărcinat la conducerea eparhiei abia la 15 mai 1934. La 16 iulie 1940, mitropolitul Olteniei, sub a cărui jurisdicție canonică se găsea Eparhia Argeşului, l-a delegat să conducă această eparhie, aflată atunci vacantă.[112] Rămâne în fruntea Episcopiei argeşene până la 11 iulie 1941, deşi în ziua de 4 iunie, acelaşi an, se făcuseră alegeri de episcop titular. Fusese chiar ales arhimandritul Filaret Jocu, însă Sfântul Sinod, în şedința sa din 5 iunie 1941, a invalidat această alegere, deoarece, cercetându-se documentele, s-a constatat că „proclamarea pomenitului candidat s-a făcut fără păzirea rânduielilor legale”[113]. În această situație, delegația episcopului Dionisie, la conducerea Eparhiei Argeşului, a continuat. A mai păstorit până la 11 iulie 1941 când, destul de suferind, a părăsit eparhia argeşeană. La scurt timp după aceasta, a cerut retragerea la pensie, ceea ce i s-a aprobat la 16 august 1941.[114] După plecarea de la Eparhia Argeşului a mai trăit până la 17 septembrie 1943, când şi-a dat obştescul sfârşit, fiind înmormântat la mănăstirea Suruceni, metania sa.[115]

▲ *Episcopul Dionisie Erhan*

111 *Condica Sfântă, III,* f. 169-170; Arh. Statului Bucureşti, Fond Ministerul Cultelor, *Dosar* 776/1918.

112 Arhiva Sf. Sinod, *Dosar 25,* f. 267.

113 Arhiva Sf. Sinod, *Dosar 18,* pass.; *Dosar 505*, f.11 şi următoarele; *B.O.R,*. LIX, 1941, pp. 342-343.

114 Idem, *Dosar 13*, f. 120; *B.O.R.*, LIX, 1941, pp. 615-616.

115 *„BOR”,* LXI, 1943, nr. 7-9, p. 421-426; *Renaşterea,* Craiova, anul XXII, 1943, nr. 11, pp. 584-586; Arhiva Sf. Sinod, Dosarele *2,* f. 55; 13.

Emilian Antal Târgovişteanul, locțiitor

(11 iulie 1941 - 15 ianuarie 1944; +15 iunie 1971)

După plecarea episcopului Dionisie, la conducerea eparhiei Argeşului a fost delegat, ca locotenent de episcop, arhiereul Emilian Antal Târgovişteanul, vicarul Mitropoliei Ungrovlahiei. Noul titular al scaunului s-a născut la 20 octombrie 1894 la Topliţa, județul Harghita. A făcut şcoala primară în satul natal, apoi la Braşov, iar cursul secundar la liceele din Braşov şi Năsăud. A urmat cursurile Institutului Teologic din Sibiu (1913-1916), după care a studiat doi ani la Universitatea din Budapesta. A fost delegatul studenților români la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918. La 27 octombrie 1921 a fost hirotonit diacon pe seama catedralei din Sibiu, iar la 15 noiembrie 1924, preot şi numit protopop al Reghinului. La 1 septembrie 1927 a fost transferat în postul de revizor eparhial al Episcopiei Clujului. A funcționat în acel post până la 15 decembrie 1933, când a fost transferat ca preot la biserica Bradu Boteanu din Bucureşti şi, odată cu aceasta, numit inspector în Ministerul Cultelor. La 1 martie 1938 a fost tuns în monahism în Mănăstirea Dragomirna, schimbându-i-se numele de Dimitrie în Emilian, iar la 10 aprilie, acelaşi an, a fost cinstit cu rangul de arhimandrit. În ziua de 28 octombrie 1938 Sfântul Sinod l-a ales arhiereu cu titlul de „Târgovişteanul". A fost hirotonit apoi în ziua de 6 decembrie 1938 şi numit vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei. La 11 iulie 1941,[116] i s-a dat delegație de episcop locotenent al Eparhiei Argeşului, care nu avea titular. Conduce această eparhie până la 15 ianuarie 1944, când s-a ales un nou episcop. După plecarea de la Argeş, arhiereul Emilian Antal Târgovişteanul şi-a reluat postul de vicar la Mitropolia din Bucureşti, apoi a devenit locțiitor de arhiepiscop şi mitropolit al Sucevei (1945-1948), un timp stareț la Cozia, apoi stareț la Mănăstirea Topliţa, locul său de naştere, unde a şi încetat din viață, la 15 iunie 1971. A scris diferite studii şi articole în periodicele timpului şi s-a preocupat de bisericile deteriorate din eparhie.[117]

► *Biserica din Corbeni, restaurată în anul 1943*

116 Cf. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar 15*, f. 100.

117 Datele cu privire la arhiereul Emilian Antal Târgovişteanul au fost extrase din *Condica Sfântă,* IV; Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar XV*; *Apostolul,* Bucureşti, XV, 1938, nr. 24, pp. 325-328; *B.O.R.,* LVII, 1939, pp. 100-106; *Mitropolia Ardealului,* XVI, 1971, nr. 5-6, pp. 376-385.

Iosif Gafton

(15 ianuarie 1944 - 5 februarie 1949; 24 februarie 1949 - † 9 iunie 1984)

După o vacanță de aproape patru ani, la începutul anului 1944, Eparhia Argeşului a dobândit un titular, în persoana episcopului Iosif Gafton.

Acesta s-a născut la 5 decembrie 1896 în satul Valea Mărului (fost Puțeni-Tecuci), județul Galați, ca fiu al preotului Gheorghe şi al Anicăi Gafton, într-o familie care a numărat 13 copii şi pe care părinții i-au educat în mod exemplar. A urmat cursurile şcolii primare din satul natal, ale Seminarului Teologic din Galați şi ale Facultății de Teologie din Bucureşti, absolvind în anul 1924. La 14 octombrie 1925 a fost hirotonit preot pe seama bisericii din satul Rotari-Prahova, unde a păstorit, cu frumoase rezultate pastorale şi gospodăreşti, până la 1 noiembrie 1935, când a fost mutat la biserica Sfânta Ecaterina din Bucureşti. Din 1941 şi până la 1 decembrie 1942 a fost consilier referent cultural în Cancelaria Arhiepiscopiei Bucureştilor şi apoi, până la 1 noiembrie 1943, consilier referent administrativ în aceeaşi cancelarie. Rămas văduv încă din anul 1933, la 28 noiembrie 1942 a fost tuns în monahism la Mănăstirea Neamț, primind numele Iosif. Peste două zile, la 30 noiembrie 1942, a fost hirotesit protosinghel. După aproape un an, la 1 ianuarie 1943, a fost numit vicar al Patriarhiei Române, iar o lună mai târziu, în şedința sa din 3 decembrie 1943, Sfântul Sinod i-a conferit rangul de arhiereu-vicar al Patriarhiei Române, cu titlul de Sinaitul. După ce, în ziua Sfântului Nicolae din acel an a fost hirotesit arhimandrit, la 9 decembrie 1943 conducerea statului l-a confirmat în postul de arhiereu-vicar al Patriarhiei Române. Îndeplinindu-se aceste formalități, în ziua de 18 decembrie 1943 i s-a făcut ipopsifierea, iar a doua zi, 19 decembrie, a fost hirotonit arhiereu în Catedrala patriarhală din Bucureşti de către patriarhul Nicodim, înconjurat de alți trei ierarhi. La 15 ianuarie 1944 Marele Colegiu electoral l-a ales episcop de Argeş, fiind confirmat în ziua de 24 a aceleiaşi luni. A fost învestit în ziua de 6 mai 1944 şi înscăunat la 21 mai la Curtea de Argeş. Între 31 ianuarie şi 10 februarie 1945, a condus, la Moscova, delegația Bisericii Ortodoxe Române care a participat la alegerea şi întronizarea patriarhului Alexei al Moscovei şi a toată Rusia.[118]

▲ *Episcopul Iosif Gafton*

La 16 octombrie 1947, pe când patriarhul Nicodim se afla bolnav la Mănăstirea Neamț, episcopul Iosif, pe atunci ocârmuitor al Eparhiei Argeşului, a fost însărcinat de către acesta „să rezolve lucrările curente ale Patriarhiei şi să îndeplinească cele hotărâte de el în cauzele mai grele", lucru la care au consimțit şi Preşedinția Consiliului de Miniştri şi Ministerul Cultelor. Această sarcină a îndeplinit-o până la moartea patriarhului Nicodim, la 27 februarie 1948. Curând după aceasta, la 11 martie 1948, a fost delegat şi cu conducerea Eparhiei Râmnicului, întrucât în acea zi, ocârmuitorul ei provizoriu, arhiereul Athanasie, îşi dăduse

118 Date despre episcopul Iosif Gafton s-au extras din: Arhiva Sf. Sinod, *Condica Sfântă, IV, (a LVII-a hirotonie de arhiereu după Autocefalie); Dosar nr. 29* (acte personale); vezi şi *B.O.R.*, LXI, 1943, pp. 614-624; LXII 1944, pp. 108-113, 208-215; LXIII 1945, pp. 5-18; LXVII 1949, pp. 22.39.

▲ *Episcopul Iosif Gafton, pictat în Biserica „Sfântul Gheorghe" din Piteşti*

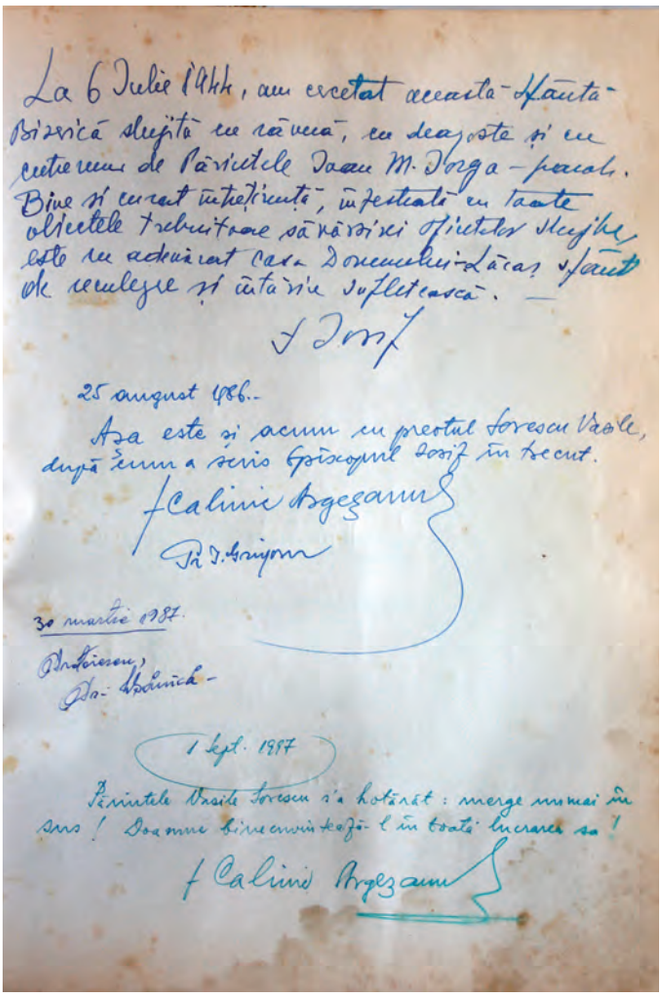
► *Biserica din Dobrogostea, restaurată între anii 1973 şi 1975*

demisia. Conduce cele două eparhii, ca unități bisericești aparte, până la începutul anului 1949, adică până la noua rearondare a eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române, făcută în conformitate cu prevederile Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române. Cu acest prilej, după cum s-a mai amintit, constituindu-se Episcopia Râmnicului și Argeșului, la propunerea Sfântului Sinod, Ministerul Cultelor, cu Decizia nr. 4595/1949, publicată în Monitorul Oficial nr. 46 din 24 februarie 1949, a aprobat ca Episcopul Iosif al Argeșului să devină „episcop al Reîntregitei Eparhii a Râmnicului și Argeșului, cu titlul de Episcop al Râmnicului și Argeșului". După aceasta, cu „ceremonialul cuvenit", a fost înscăunat la Râmnic în ziua de 27 martie 1949. Păstoria Episcopului Iosif Gafton s-a făcut în condiții cu totul și cu totul speciale datorită instaurării regimului comunist.

A păstorit mai bine de 40 de ani la Râmnic, cu rezultate frumoase, fiind iubit și respectat de preoți și credincioși. În timpul arhipăstoririi, episcopul Iosif Gafton s-a preocupat, atât cât i s-a permis, de restaurarea monumentelor istorice-bisericești din eparhie, de valorificarea patrimoniului cultural, de ridicarea unor noi lăcașuri de închinare și de refacerea celor existente.

A publicat broșuri de zidire sufletească pentru credincioși, articole pastorale și predici în periodicele bisericești, remarcându-se ca un apreciat predicator și misionar. La 9 iunie 1984, orele 20,00 a trecut la cele veșnice, „lăsând în urmă nemărginite regrete din partea Sfântului Sinod, a preoțimii, a rudelor sale și a credincioșilor din străvechea Eparhie a Râmnicului și Argeșului"[119].

În ziua de 12 iunie 1984 a fost înmormântat lângă biserica bolniță a Episcopiei Râmnicului. „A fost un om de excepție și prin vârsta și prin vigoarea și prin râvna sa față de slujirea în favoarea Bisericii și a neamului nostru românesc. S-a luptat pentru apărarea dreptei credințe, pentru propovăduirea cuvântului adevărului, pentru apropierea oamenilor de Dumnezeu"[120].

▲ *Înscris pe Evanghelia Parohiei Mălureni*

▲ *Episcopul Iosif Gafton în anii '60*

119 „Iosif Gafton, episcopul Râmnicului și Argeșului", în *BOR*, CII 1984, nr. 11-12, pp. 715-718; „Funerariile episcopului Iosif Gafton al Râmnicului și Argeșului", în *M.O.*, XXXVI, 1984, nr. 5-6, pp. 420-421.

120 *B.O.R.*, CII, 1984, nr. 11-12, p. 716. Pentru biografia episcopului Iosif Gafton și mai ales pentru cuvântările sale, să se vadă vol. *Restitutio I.† Iosif Gafton episcopul Râmnicului și Argeșului. Șapte cuvântări*, ed. îngrijită de pr. conf. univ. dr. Ilie Ivan, Ed. Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2014, 171p.

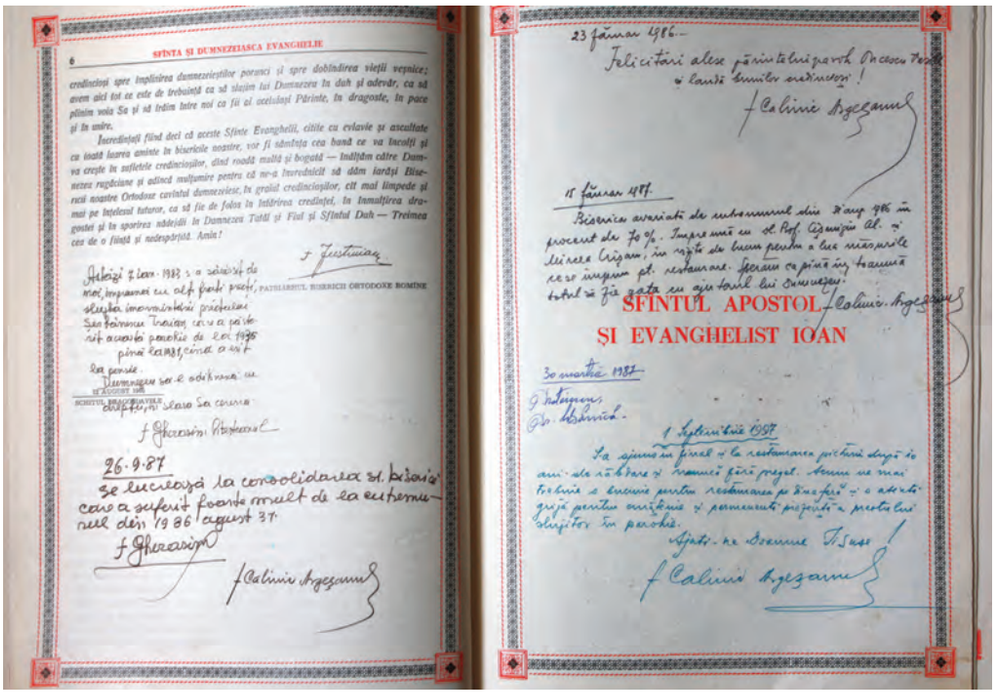

▲ *Gherasim Cristea, Episcop al Râmnicului şi Argeşului*

Gherasim Cristea, Episcop al Râmnicului şi Argeşului

(28 septembrie 1984 – 1990)

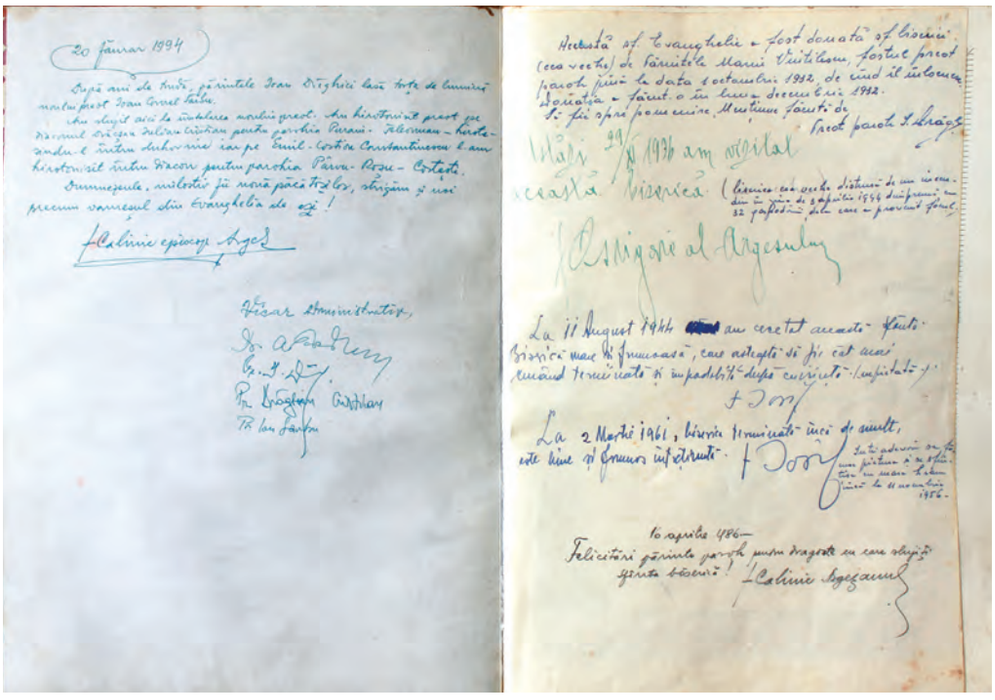
S-a născut în localitatea Munteni-Buzău, judeţul Ialomiţa, la 14 noiembrie 1914, în familia lui Dumitru şi a Mariei Cristea, aducând cu sine bucuria unei noi vieţi, într-o casă de oameni evlavioşi şi harnici. Bucuria familiei sporite n-a fost prea îndelungată fiindcă tatăl, Dumitru, chemat sub arme în Marea Conflagraţie Mondială din anii 1916-1918, şi-a jertfit viaţa pentru idealul de reîntregire a neamului românesc. Aflat în fragedă pruncie, cel care la botez primise numele Gheorghe, n-a apucat să-şi cunoască tatăl. Pornit prea de fraged să înfrunte, fără clipe de răgaz, valurile zbuciumate ale vieţii, a reţinut totuşi imaginile casei părinteşti, cu prispa scăldată de soarele câmpiei, ale bunicilor Paraschiva şi Dumitru şi, firesc, pe al mamei Maria, o femeie „înaltă, frumoasă, gospodină şi pedagog înnăscut". Prin dorinţa nestrămutată de păstrare a rânduielilor creştine, mama şi-a refăcut viaţa de familie prin căsătoria cu Radu Stănilă, dar greutăţile n-au fost înlăturate căci războiul lăsase răni adânci în sufletele oamenilor. După oarecare vreme, prin hărnicia şi onestitatea părinţilor, viaţa noii familii a dat semne de prosperitate căci tatăl vitreg, bucurându-se de aprecierea consătenilor, devine primar. Cu toate acestea, viitorul vlădică avea să cunoască din plin rigorile şi privaţiunile traiului. Mama, neştiutoare de carte, dorea cu ardoare ca fiul „să se pricopsească cu ceva ştiinţă de carte". Copilul Gheorghe Cristea a urmat cursurile şcolii din satul natal, terminând şapte clase cu rezultate bune. Deşi lucra cu multă sârguinţă pentru a-şi ajuta familia, un imbold lăuntric, nedefinit, îi stăpânea întreaga fiinţă. Ajuns la vârsta adolescenţei, nu se vedea „un familist şi nici un gospodar aşezat în sat". În mod inexplicabil pentru vârsta sa de atunci, legăturile cu satul şi viaţa patriarhală de aici nu se puteau înfiripa. Evlavia şi religiozitatea părinţilor, nelipsiţi de la sfintele slujbe religioase, precum şi convorbirile cu „Nea Gavrilă", sosit din Munţii Buzăului pentru lucru la câmpie, i-au desluşit, prin înţelepciunea-i ţărănească, tainele despre „viaţă şi moarte, despre menirea şi rostul omului în lume" (acestea au alcătuit titlul unei cărţi pe care vlădica Gherasim a scris-o în vremea arhipăstoririi sale la Episcopia Râmnicului). Plin de evlavie şi speranţă în Dumnezeu, mic de statură şi slab, lipsit de cele materiale şi fără acte de identitate, dar bogat în credinţă, părăseşte în taină casa părintească, îndreptându-se pe calea credinţei către Mănăstirea Ciolanu din judeţul Buzău. Găzduit de părintele Eftimie vreme de două săptămâni, neavând acte, a trebuit să ţină cont de sfaturile celui dintâi povăţuitor al său într-ale duhovniciei. A plecat acasă, mistuit de gânduri. Simţământul lăuntric de evlavie şi chemarea vocaţiei monahale au rămas, însă, de nestrămutat. A plecat către Mănăstirea Cernica, unde i se va deschide drumul spre slujirea lui Dumnezeu. Momentul despărţirii fizice de mamă, de soră şi de fraţi, căci cea sufletească nu se va întâmpla niciodată, a rămas întipărit în inima sa pentru totdeauna: *„Cine poate să spună durerea, să cântărească lacrimile mamei, ale surorii şi ale mele?"* Anul de graţie 1934 a fost cel în care s-a despărţit de cele lumeşti pentru a fi de folos oamenilor. La scurt timp, prin grija părintelui Augustin, a

◄ *Înscrisuri ale Episcopului Gherasim Cristea şi ale Arhiereului Vicar Calinic Argeşeanul pe Evanghelia Parohiei Zărneşti II*

primit ascultare la Arhondaric, fiind de ajutor şi credincioşilor ce aveau mormintele în cimitirul mănăstirii. Din banii primiți şi-a achitat taxele la Seminarul Monahal, ale cărui cursuri le începuse în 1934, căci altă sursă de venituri nu avea. Lipsit de resursele materiale a trebuit să învețe după manualele colegilor. După absolvirea a 7 clase la Seminarul Monahal de la Mănăstirea Cernica, instituția şcolară desființându-se în anul 1940, a urmat clasa a VIII-a la Seminarul Nifon din Bucureşti, pe care l-a absolvit în 1942, clasându-se al III-lea între cei 31 de absolvenți. Tunderea în monahism a avut loc în anul 1937. La data de 27 decembrie 1940 a fost hirotonit ierodiacon şi două zile mai târziu, ieromonah. În anul 1942 a fost numit profesor la Şcoala de Cântăreți Bisericeşti de la Mănăstirea Căldăruşani. În acelaşi an, începea cursurile Facultății de Teologie din Bucureşti, încheiate în 1946, iar la susținerea licenței din 1948 a obținut calificativul „Foarte bine". În timpul studenției, trebuind să locuiască în Bucureşti şi, lipsit fiind de posibilități materiale pentru întreținere, a slujit ca preot la Sfântul Altar, a fost paznic de noapte şi îngrijitor al grădinii de zarzavat a mănăstirii, eclesiarh la biserică. După absolvire, în anul 1948, a fost preot misionar în Ardeal.

A slujit ca preot la Mănăstirea Antim din Bucureşti în perioada anilor 1943-1952, în 1945 fiind hirotesit protosinghel. După modul deosebit în care se oficiau slujbele religioase şi admirabilul cor al Mănăstirii Antim, lăcaşul devenise o atracție magnetică pentru bucureşteni, fiind şi locul de întâlnire a numeroase personalități ale culturii române, care au format gruparea „Rugul Aprins". După câțiva ani de activitate grupul a fost interzis de regimul comunist, iar membrii ei aruncați în temniță, fiind eliberați în 1964. Sub ploaia de bombe la care a fost supus Bucureştiul, studenții monahi s-au alăturat eforturilor de refacere a mănăstirii care avusese de suferit în urma cutremurelor şi a acțiunii implacabile a timpului. Printre truditorii conduşi de arhimandritul Sofian Boghiu s-a aflat şi studentul Gherasim Cristea. În anul 1952 a fost încredințat cu stăreția ctitoriei de la Căldăruşani a voievodului culturii – Matei Basarab, iar în anul 1956, a fost hirotesit arhimandrit. Slujirea Căldăruşanilor a însemnat pentru cel ajuns stareț fără de voie „îngrijorare, răspundere şi trudă", căci vremurilor de sărăcie li s-au adăugat şi cele

► *Evanghelie de la parohia Cătească, purtând semnăturile a trei ierarhi ai Argeşului: Grigorie, Iosif şi Calinic*

de persecuție politică a slujitorilor devotați altarului și cărții. La așezământul monahal de la Căldărușani, starețul Gherasim găsea „un sobor încărcat de ani, o gospodărie în ruină, vistieria goală în pragul iernii, gospodăria și biblioteca arse în urma unui incendiu devastator din 1945, ziduri căzute de cutremur și de ani", care dădeau peisajului „un aer de pustiire și de tristețe". După o trudă îndelungată, de 9 ani, „gospodăria așezământului era pusă pe picioare, Mănăstirea Căldărușani restaurată, casele dimprejur reparate și acoperite cu tablă, iar muzeul devenise model în Arhiepiscopia Bucureștilor". Eforturile de la Antim și Căldărușani l-au format spiritual-religioasă dar și practic, deschizând părintelui arhimandrit calea spre treptele arhierești, orizonturi la care firavul copil din Munteni-Buzău nici măcar nu îndrăznise să viseze. După 18 ani de stăreție la Căldărușani, impresionat de calitățile moral-duhovnicești ale slujitorului altarului Gherasim Cristea, Patriarhul Iustinian i-a oferit o bursă, în vederea desăvârșirii studiilor, în Germania. A fost un caz fericit că, în condițiile de atunci, securitatea a aprobat plecarea în străinătate, cunoscute fiind modalitățile și preocupările organelor statului de a pune piedici, mai ales clerului. Regăsindu-și liniștea doar după ce a ajuns la Spindelhorf, unde a fost primit cu deosebită prietenie, viitorul vlădică nu s-a dezmințit, depunând, în intervalul scurt de timp avut la dispoziție, un efort uriaș pentru desăvârșirea cunoștințelor teologice și de limbă germană. Strădania i-a fost apreciată de gazde, reușind să stabilească totodată o punte trainică între Germania și România. Calitățile morale ale starețului, dorința permanentă de perfecționare și atitudinea în relațiile interumane au făcut ca arhimandritul Gherasim să fie apreciat de Sfântul Sinod Bisericii Ortodoxe Române, astfel că, la 15 decembrie 1970, a fost hirotonit arhiereu vicar al Eparhiei Dunării de Jos de la Galați, primind și titlul de „Constănțeanul". Nici acolo munca n-a fost ușoară. Cu insistența și perseverența lucrului bine făcut, noul arhiereu vicar a reușit să ridice un așezământ social destinat personalului Episcopiei. Încredințat că pământul românesc adăpostește încă destule mărturii ale începuturilor creștinismului în teritoriile dintre Dunăre și Mare, a participat cu entuziasm la cercetările arheologice din zona Niculițel. Intuiția a fost materializată

prin descoperirile martyrionului de la Niculițel. În anul 1971, într-o criptă (martyrion), arheologii au găsit osemintele a patru martiri binecunoscuți în istoria de început a creştinismului pe pământ românesc, Sfinții Martiri Zoticos, Attalos, Kamasis şi Filippos, care se prăznuiesc la 4 iunie. S-a dovedit astfel, fără putință de tăgadă, că ținutul românesc dintre Dunăre şi Marea Neagră a fost cel pe care Evanghelia a făcut primii paşi şi prezența creştinilor în Dobrogea, încă din secolele al III-lea - al IV-lea. Arhiereul-Vicar al Episcopiei Dunării de Jos a intuit valoarea descoperirii pentru istoria Bisericii româneşti. Faptul că cercetătorii tratau relicvele creştine ca pe „simple descoperiri arheologice", l-a făcut, în condițiile vitrege create de stăpânirea comunistă a timpului, să îndrăznească să ia pe ascuns prețioasa descoperire şi să o depună spre păstrare şi închinare, la Mănăstirea Cocoş, cel mai apropiat aşezământ monahal din Dobrogea, unde se află, la loc de cinstire şi azi. Timpul petrecut la Galați s-a materializat şi în alte realizări de excepție pentru vremea aceea: ridicarea de biserici noi, renovarea multora dintre cele care se aflau în stare de degradare, redeşteptarea interesului pentru monumentele istorice religioase, chiar dacă intențiile şi acțiunile regimului de atunci erau, dacă nu cu totul potrivnice, indiferente față de multe din valorile Bisericii neamului.

În anul 1975, când episcopul Iosif Gafton al Râmnicului şi Argeşului căzuse la pat datorită bolii, contrar dorințelor şi aşteptărilor, arhiereul-vicar, Gherasim Constănțeanul, a ajuns pe plaiurile vechilor Basarabi şi Craioveşti, la Episcopia Râmnicului şi Argeşului după ce, în şedința din 16 octombrie, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales Arhiereu-vicar al Eparhiei, atribuindu-i numele de Piteşteanul.

După mutarea la Domnul a episcopului Iosif Gafton, la începutul lunii septembrie 1984 arhiereul-vicar Gherasim a fost ales episcop eparhiot, iar la 21 septembrie acelaşi an i s-a făcut instalarea în scaunul Râmnicului şi Argeşului.

Urmând exemplul înaintaşilor în stepena râmniceană, cu nădejdea în Hristos şi încrederea dăruită semenilor, vlădica a sporit, prin zidirea în credință, *Vistieria de cuvinte* a Eparhiei. Numeroase sunt studiile, articolele, comunicările şi monografiile celor mai importante ctitorii vâlcene, materiale şi de suflet. Arhipăstorind în ținuturile Vâlcei, Oltului şi Argeşului până în 1990 şi legându-se de oamenii locului, identificându-se cu aspirațiile lor sufleteşti, cu tradiția şi nevoile lor de duhovniceşti, vlădica Gherasim, împreună-lucrător cu arhireul-vicar de atunci, Calinic Argeşeanul, s-au situat, nu numai pe linia cărturărească a vrednicilor lor înaintaşi din cele două scaune vlădiceşti de la Râmnic şi Argeş, dar şi pe cea ctitoricească a voievozilor, sporindu-şi strădaniile pentru conservarea şi restaurarea tezaurului de spiritualitate al Episcopiei a Râmnicului şi Argeşului din cuprinsul, județelor Vâlcea, Olt şi Argeş. Grija față de monumentele Eparhiei, s-a manifestat în tot atâta purtare de grijă pentru sporirea lor în număr, frumusețe şi sfințenie. Multe biserici, restaurate, au fost resfințite în perioada sa de păstorire. Dintre acestea, amintim Biserica *Sfântul Nicolae* din Şuici, care a fot târnosită la data de 11 noiembrie 1984 de către Prea Sfințitul Gherasim Piteşteanul, Episcop al Râmnicului şi Argeşului.

S-a aflat în fruntea Eparhiei Râmnicului şi Argeşului până în anul 1990, când, datorită evenimentelor din decembrie 1989, Biserica Ortodoxă Română s-a reorganizat, odată cu aceasta reînființându-se Eparhia Argeşului, Muscelului şi Teleormanului, în scaunul căreia a fost ales Preasfințitul Calinic Argatu Argeşeanul, până atunci arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului şi Argeşului.

Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Calinic Argatu[121]

Primul titular al Eparhiei Argeşului, reînființată la 21 februarie 1990, s-a născut în Cracăul Negru, județul Neamț, la 6 iunie 1944, numindu-se din botez Constantin. A studiat la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț (1959-1964) şi la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1964-1968). A slujit ca preot în parohiile Tioltiur şi Inău din Transilvania (1964-1971), a întrat în cinul monahal la Mănăstirea Căldăruşani în decembrie 1971, primind numele de Calinic. A îndeplinit ascultările de muzeograf şi secretar al mănăstirii de metanie (1972-1974), apoi a fost transferat la Mănăstirea Cernica (1974-1977). A fost numit stareț al Mănăstirii Sinaia (1977-1981), apoi al Mănăstirii Cernica (1981-1985), arhiereu vicar al Eparhiei Râmnicului şi Argeşului, cu titlul Argeşeanul şi cu reşedința la Mănăstirea Curtea de Argeş. În această demnitate a fost hirotonit şi instalat la 17 noiembrie 1985.

▲ *Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Calinic Argatu*

La 12 februarie 1990 Sfântul Sinod a decis reînființarea Episcopiei Argeşului, cu jurisdicție peste județele Argeş şi Teleorman. Ca locțiitor de episcop, la 4 aprilie 1990, a fost numit Arhiereul Vicar Calinic Argatu Argeşeanul, ales episcop eparhiot la 27 septembrie 1990 şi înscăunat la 18 noiembrie 1990.

În timpul slujirii sale, în toate posturile deținute, a inițiat restaurarea bisericilor parohiale. La bisericile Mănăstirilor Sinaia, Cernica, Brâncoveni, Bistrița, Clocociov, Curtea de Argeş, Aninoasa, Văleni, Robaia, Nămăeşti, Cetățuia Negru-Vodă, Glavacioc, Cotmeana, Trivale, Negru-Vodă, care necesitau lucrări de renovare şi restaurare s-a îngrijit îndeaproape pentru începerea, executarea şi finalizarea lor. Atât ca Arhiereu Vicar al Râmnicului şi Argeşului, ca Episcop al Argeşului şi Teleormanului şi apoi al Eparhiei Argeşului şi Muscelului s-a ocupat îndeaproape de toate mănăstirile, schiturile şi bisericile, inițiind şi coordonând sute de şantiere de restaurare şi construire de noi mănăstiri şi biserici în județele Argeş, Vâlcea, Olt şi Teleorman.

A inițiat şi a coordonat ridicarea bisericilor mănăstirilor: *Sfântul Ilie* – Piscul Negru, Transfăgărăşan, *Sfântul Calinic* – Călineşti, jud. Argeş, *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* – Ciocanu, a bisericilor din parcul Mănăstirii Argeşului: *Bunavestire*, *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* şi *Acoperământul Maicii Domnului*; *Schimbarea la Față*; a paraclisului *Sfântul Calinic* de la Mănăstirea Slănic, *Sfântul Gheorghe* – Cracăul Negru, a paraclisul eparhial *Sfântul Calinic* şi *Sfânta Filoteia* din cadrul Centrului Eparhial; a Mănăstirii *Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul* – Corbeni şi a sutelor de biserici din eparhie de care s-a ocupat în mod direct în ceea ce priveşte lucrările de restaurare, consolidare şi repictare. A pus piatra de temelie, a participat şi continuă să o facă, implicându-se activ în lucrările de ridicare a noii Catedrale Episcopale şi Regale cu hramurile

121 Reactualizarea biografiei Înaltpreasfințitului Părinte Calinic a fost realizată de către Părintele Consilier Ovidiu Vlăsceanu.

◄ *Biserica Marina, Curtea de Argeş, ctitorie a Arhiepiscopului Calinic*

Sfânta Muceniță Filoteia şi Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil. Pentru pelerinii care vin la Moaştele Sfintei Muceniţe Filoteia, s-a îngrijit de înființarea *Casei Pelerinul*.

A înființat Seminarii teologice la Turnu-Măgurele, Piteşti, Curtea de Argeş şi Câmpulung Muscel, şcoli de cântăreți bisericeşti la Turnu-Măgurele, Domneşti, Curtea de Argeş. Este ctitorul Facultății de Teologie din Piteşti (1991).

A inițiat şi a îndeplinit formalitățile canonice pentru înființarea Episcopiei Alexandriei şi Teleormanului, prin desprinderea județului Teleorman din jurisdicția Eparhiei Argeşului.

Înaltpreasfinția Sa este fondatorul publicațiilor bisericeşti *„Argeşul Ortodox”*, *„Lumină Lină”* şi *„Păstorul Ortodox”*. Este încurajatorul vieții bisericeşti a aromânilor din Balcani.

Pentru activitatea cărturărească, din anul 2006, este membru al Uniunii Scriitorilor din România. În domeniul literar, a scris şi coordonat numeroase lucrări şi studii în publicații naționale şi internaționale. Este autor al cărților: *Istoria Sfintelor Mănăstiri Cernica şi Căldăruşani*, lucrare diortosită şi transliterată, Bucureşti, 1988; *Bucuria lecturii*, Editura Dacia, 1989 *(ed. a 2-a)*; *Cruci de piatră*, Piteşti, 1999, în colaborare cu Grigore Constantinescu; *Pace şi bucurie cu Brâncuşi*, editura Dacia, 2001 (ediții în limbile română, engleză şi franceză); *Întrebări profane, lămuriri duhovniceşti*, Piteşti, 2001; *Frumusețea lumii văzute*, editura Dacia, 2002; *Brâncuşi şi Psalmul creației* (română, italiană, franceză şi engleză), editura Anastasia, 2003; *Sfântul Voievod Ştefan cel Mare între Cer şi genune*, Cluj, 2004; *Sfântul Voievod Ştefan cel Mare în Cetatea Basarabilor, 500 de ani de la trecerea în eternitate*, coautor, Editura Dacpress, 2004; *Albinele fac politică*, Editura Dacpress, 2004; *Patriarhul biblic* (română, italiană

▲ *Capela Sfântul Pantelimon ridicată de către Arhiepiscopul Calinic*

▲ *Catedrala ortodoxă Sfinții Apostoli Petru şi Pavel Mioveni, ctitorie a Înaltpresfințitului Părinte Calinic*

▲ *Hirotonirea Arhiepiscopului Calinic, 26 septembrie 2009*

şi engleză), Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2005; Gurie Grosu, *Jurnalul unui Mitropolit*, Editura Dacpress, 2005; *Traista cu stele*, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2005; *Veşnicia de zi cu zi*, Editura Curtea Veche, 2006; *Biserica Neamului în pumnii tiranului*, Editura Dacpress, 2006; *Să ne salvăm de la un nou holocaust asupra libertăților românilor*, Editura Dacpress, 2006; *Fereastra lui Iorga*, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2007; *Mersul printre stele*, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2007; *Sfântul Voievod Neagoe Basarab Domnul Țării Româneşti*, coautor, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2008; *Iubirea nemuritoare a lui Dumnezeu*, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2009, *Legenda Meşterului Manole*, coordonator, Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2009, *Toată vremea-şi are vreme* (în două ediții), Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2010, *Manualul de pravilă bisericească,* Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2010, *Toată vremea-şi are vreme*, Vol. II (două ediții), Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2010, *Istoria Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului*, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2010, *Toată vremea-şi are vreme*, Vol. III, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2011, *Istoria Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2012, *Sfinții Împărați Constantin şi Elena cei întocmai cu Apostolii*, coordonator Arhiepiscopul Calinic, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2013); *Dintr-ale lumii*, autor Arhiepiscopul Calinic, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2013); *Interviuri*, autor Arhiepiscopul Calinic, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2014); *Veşnicia de zi cu zi*, autor Arhiepiscopul Calinic, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2014, ediția a doua); *Comorile Argeşului*, coordonator Arhiepiscopul Calinic, ediția a doua, 2013, *Calinic Arhiepiscopul – un ierarh misionar, harnic şi cărturar*, coordonator, 2014, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului; *Doamne şi stăpânul vieții mele*, autor Calinic Arhiepiscopul, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2015), *Ştefan cel Mare între cer şi genune*, autor Calinic Arhiepiscopul, ediția a doua, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2015), *Toată vremea-şi are vreme, vol. IV*, autor Calinic Arhiepiscopul, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2015), *Toată vremea-şi are vol. V,* autor Arhiepiscopul Calinic, Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului (2015).

A coordonat, în numele Eparhiei Argeşului şi Muscelului, editarea primei ediții a operei integrale a Patriarhului Iustin Moisescu, din care au apărut în perioada 2003-2004, la editura Anastasia, opt volume: *Ierarhia bisericească în epoca apostolică; Evagrie din Pont; Sfânta Scriptură şi interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom; Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena; Dosoftei Mitropolitul* şi alte scrieri; Hr. Andruțos – Simbolica; *Omilii arhiereşti; Cuvântări ecumenice*.

▲ *Punerea pietrei de temelie a noii Catedrale Episcopale şi Regale, 10 mai 2009*

► *Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop Calinic Argatu la Mănăstirea Aninoasa*

Cu binecuvântarea şi sub coordonarea Înaltpreasfinţiei Sale s-a tipărit, la Editura Eparhiei Argeşului şi Muscelului, în septembrie 2009, volumul *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, ediţia completă, conţinând versiunea românească de la Curtea de Argeş din secolul al XVII-lea, fragmentele păstrate din originalul slavon în facsimil, transcrierea şi traducerea lor de acad. Gheorghe Mihăilă.

Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop Calinic s-a îngrijit îndeaproape de canonizarea sfinţilor din Eparhie. Astfel, s-a ocupat de diortosirea, realizarea slujbelor şi tipărirea cărţilor cu viaţa, slujba şi acatistul Sfântului Iachint de la Vicina, primul mitropolit al Ţării Româneşti; a Sfântului Neagoe Basarab, Voievodul Ţării Româneşti; a Sfântului Cuvios Ioanichie Schimonahul de la Mănăstirea Cetăţuia Negru-Vodă. De asemenea, s-a ocupat de diortosirea vieţii şi a slujbei Sfintei Muceniţe Filoteia, ale cărei Sfinte Moaşte sunt la Mănăstirea Curtea de Argeş.

Truda în propovăduirea Sfintei Evanghelii, pe tărâm cultural-misionar şi administrativ, făcând ceea ce este bineplăcut lui Dumnezeu şi oamenilor a făcut ca Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sub preşedinţia Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, să ridice, în anul 2009, Episcopia Argeşului şi Muscelului la treapta ecleziastică de Arhiepiscopie, iar Preasfinţia Sa să fie numit Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului.

Clerul argeşean în istorie

În tot trecutul nostru, preoţii ortodocşi au fost alături de păstoriţii lor, împărtăşindu-le bucuriile, dar, mai ales, necazurile. Clerul Bisericii Ortodoxe Române a fost apoi prezent în toate marile evenimente din anii 1821, 1848, 1859, 1877, 1916 – 1918, 1941 – 1944, iar după instaurarea regimului comunist la noi, numeroşi clerici au împărtăşit soarta tragică a păstoriţilor lor, care nu s-au putut împăca cu regimul ateu, impus din afară. Această realitate o regăsim şi în viaţa Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului.

Însemnările din secolele trecute despre preoţii români de mir sunt concludente în acest sens. „Preoţii poporului sau parochii oficiază liturghia numai Dumineca şi în zilele de sărbători, niciodată în zilele săptămânii. Ei se ocupă cu munca câmpului: ară, grăpează, seceră, treieră grâul, ca şi ceilalţi ţărani. Ca îmbrăcăminte nu se deosebesc de ceilalţi ţărani laici… îşi agonisesc pâinea prin munca la câmp; ceea ce este şi mai mult: preoţii aceştia sau parohii erau număraţi printre iobagi care nume indică servagiul. În ceea ce priveşte contribuţiile… angarale şi servituţi nu se face nici o deosebire între ei şi laici, sunt supuşi robiei". Astfel descria starea preoţimii române din Transilvania, către sfârşitul secolului al XVII-lea, pater Andrea Freyberger în *Historica relatio unionis Walachicae cum romana ecclesia*[122]. Aceiaşi situaţie se putea întâlni şi în Ţara Românească şi Moldova, cu precădere în satele iobăgeşti. Preoţii sunt ţărani obişnuiţi, „trăind viaţa obişnuită a ţăranilor, sărăcia lor fiind deopotrivă cu a acestora, fiind nevoiţi să trăiască din munca grea a câmpului, întocmai ca oamenii de rând". Cu toate reformele şi legislaţia din epoca modernă, care le asigura, legislativ vorbind, anumite drepturi, leafă nu primeau de nicăieri. Spre a-şi putea întreţine familia, munca lor, a celor de la sate, nu diferea cu nimic de cea a enoriaşilor. ţărani de rând. Se consemnează chiar în judeţul Argeş preoţi care erau meseriaşi – dulgheri, fierari, cizmari, zugravi de biserici.[123] Situaţia preoţimii de la sate devenise aşa de dramatică şi apăsătoare încât, de cele mai multe ori, s-au raliat sau au fost chiar iniţiatorii mişcărilor ţărăneşti pentru dreptate socială. „… venit-au preoţii de pren toate judeţele şi de pren oraşe de au făcut la Domnia mea mare jalbă şi plângere pentru multe nevoi ce să află între dânşii, zicând cum că ei sunt mai îngreuiaţi decât toate ceatele şi nu să pot păzi sfintele biserici cu sfintele şi dumnezeeştile slujbe, ce au rămas la lipsă şi la pustiire… Preoţii, cari sunt temeiul legii noastre, să află întru multe şi grele nevoi, fiind îngreoiaţi şi înpăsosaţi şi de către nime căutaţi… şi de multă sărăcie şi de scăpătare ce au avut, au început a fugi şi a se răsipi care pă unde au putut, rămîind sfintele biserici pustii şi închise, lipsite de toată sfânta şi dumnezeiasca slujbă, murind creştinii nespovediţi şi neîndireptaţi, necuminecaţi şi neslujiţi, după cum să cuvine şi să cade pravoslaviei noastre" se precizează în hrisovul lui Grigore Ghica din 15 aprilie 1673.[124] Viaţa plină de privaţiuni şi de lipsuri, întocmai ca şi a enoriaşilor pe care-i păstoreau, i-a determinat pe preoţi să se alăture mişcărilor ţărăneşti, devenite uneori destul de violente.

Întregul teritoriu locuit de români, în perioada de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în cel de al XIX-lea s-a aflat sub semnul conştiinţei naţionale, cel din urmă fiind un veac eminamente al evenimentelor istorice, politice, sociale şi cultural-spirituale, care vor propulsa naţiunea română în viaţa Europei. Este veacul Revoluţiei de emancipare socială şi naţională din 1821, al Revoluţiei de la 1848, prin care lua sfârşit

122 Nicolae Dobrescu, *Fragmente privitoare la Istoria Bisericii Române,* Budapesta 1905, pp. 66-67.
123 Niculae M. Popescu, *Preoţie veche românească*, p. 329. Cf. *B.O.R.,* LXXV, nr. 3-4, 1957, pp. 221-222.
124 Cf. *B.O.R.*, loc. cit., pp. 226-227.

epoca feudalismului şi începea o nouă eră, cea modernă. Pentru poporul român, ferm hotărât să prospere prin propria-i cultură şi civilizaţie, în anul 1859 se înfăptuia, parţial, unitatea statală în urma unirii celor două principate danubiene, Moldova şi Ţara Românească. În 1877 a urmat împlinirea unui alt ideal, dobândirea Independenţei de stat a României.

Momentele dominante ale veacului sunt, pentru întreaga comunitate românească, legate de reinstaurarea independenţei sociale şi naţionale. Acţiunile premergătoare făuririi statului naţional român modern au început chiar de la sfârşitul veacului al XVIII-lea. Revoluţia naţional-socială din 1821 a propulsat toate evenimentele istorice, sociale, culturale şi spirituale, coagulând energiile, elemente esenţiale necesare a căror finalitate era înfăptuirea dezideratului secular, făurirea statului naţional român modern şi, prin aceasta, emanciparea naţională. Se deschidea, totodată, o nouă epocă şi pentru Biserica Ortodoxă Română. Prevederile Regulamentelor Organice au fost premergătoare, nu numai unificării politice a Principatelor române, dar şi a Bisericilor din ambele ţări româneşti.

▲ *Tudor Vladimirescu*

Participarea clerului argeşean la Revoluţia lui Tudor Vladimirescu

Un important eveniment istoric care prefigura un nou viitor românesc s-a declanşat la 23 ianuarie 1821. Tudor Vladimirescu, conducătorul Revoluţiei de la 1821, era strâns legat sufleteşte de Biserică, fiind cunoscut şi ca ctitor de locaşuri sfinte[125]. El era în bune relaţii cu episcopul Ilarion Gheorghiadis al Argeşului, cu care se împrietenise încă din anii războiului ruso-turc dintre 1806 – 1812 şi la care găzduia adesea în Bucureşti, pe atunci viitorul ierarh fiind egumen la Mănăstirea Sfântul Ioan cel Mare.

Când Tudor a plecat în Oltenia ca să se întoarcă în capitală în fruntea oştenilor, episcopul Ilarion îndeplinea o seamă de îndatoriri în Divanul ţării, ca om de încredere al conducătorului mişcării de la 1821. După ce Tudor a ridicat stindardul răscoalei în Oltenia, un număr de boieri s-au refugiat la Braşov, între care şi episcopul Râmnicului.[126] Ilarion a rămas în Bucureşti, membru al Guvernului „de oblăduire", împreună cu mitropolitul Dionisie Lupu, vornicul Mihalache Manu şi alţi câţiva boieri.[127]

Între reprezentanţii Divanului care l-au întâmpinat pe Tudor Vladimirescu în apropiere de Bucureşti, s-a aflat şi episcopul Ilarion, având, desigur, şi împuternicirea

125 Al. Ciurea, „Tudor Vladimirescu, ctitor şi ajutător de lăcaşuri străbune", în *M.O.*, XXXIII, 1981, nr. 4-6, pp. 186 – 196; Sergiu Popescu, „Tudor Vladimirescu şi Biserica neamului", în *R.T.*, 89, 2007, nr. 3, pp. 287 – 303.

126 Nestor Vornicescu, *Descătuşarea…*, p.147-148.

127 Ioan Dârzeanu, *Revoluţiunea de la 1821*, în *Documente privind istoria României,* vol. V (*Răscoala din 1821),* p.65.

Divanului țării. Poposind în tabăra de la Cotroceni, Tudor a dat un document programatic intitulat *Proclamația* din 20 martie, care se constituie într-un apel fierbinte adresat celor care simt în suflete „sfânta dragoste cea către patrie". În textul proclamației se constată nu numai influența, ci chiar lucrarea episcopului argeşean, căci termeni şi expresii din Sfânta Scriptură vădesc o persoană cu pregătire teologică. Țelul mişcării era „câştigarea şi naşterea a doua a dreptăților noastre", idee asemănătoare învățăturii creştine despre înnoirea ființei prin Botez.[128]

Nu de puține ori, Tudor Vladimirescu era pornit către atitudini intransigente. Ilarion, care-i era înțelept sfetnic, îi solicita clemență față de unii dintre boieri. În astfel de situații, episcopul argumenta că boierii „trebuie omorâți politiceşte, însă nu trupeşte. E mai grea moartea (politică, n.n.) pentru ei când se vor vedea fără privilegii şi fără slujbe, şi smeriți înaintea boierilor celor mici, care se vor urca pe scaunele lor, în Divan, în Adunare şi în slujbele cele mari".[129] În aceste cuvinte se evidențiază o diplomație a nonviolenței, de inspirație creştină, iar în împrejurările de atunci era necesar ca boierii divaniți să îşi pună semnăturile pe actele de folos obştesc ale lui Tudor Vladimirescu.

La 21 martie 1821, în fruntea câtorva mii de panduri, Tudor Vladimirescu intra în Bucureşti. A fost întâmpinat de episcopul Ilarion, întrucât mitropolitul Dionisie Lupu şi unii dintre boierii din Divan fuseseră închişi în Mitropolie, de un grup de sprijinitori ai Eteriei. A doua zi, trupele pandurilor s-au înapoiat în tabăra de la Cotroceni, rămânând în Bucureşti doar Tudor Vladimirescu, la palatul Brâncoveanu, împreună cu episcopul Ilarion şi medicul Christaris; fiind de față Ilarion, secretarul Consulatului austriac din Bucureşti a fost primit de către Tudor, care a declarat că nu doreşte altceva decât restabilirea vechilor drepturi româneşti: „eu nu voi înceta de a cere, cu glas tare, restaurarea drepturilor şi pronomiilor Țării Româneşti".[130]

La 23 martie 1821, mitropolitul Dionisie Lupu, în calitate de preşedinte al Divanului, împreună cu Ilarion al Argeşului şi boierii divaniți, au semnat un jurământ de credință față de Tudor şi mişcarea sa, recunoscând prin aceasta legitimitatea lor[131]. La 26 martie episcopul Ilarion scria marelui vistier Alexandru Filipescu-Vulpe despre cheltuielile oştirii lui Tudor de la Cotroceni, pentru fortificarea mănăstirii şi a terenurilor din jur[132]; la 28 martie, Consulatul austriac cerea lămuriri Divanului țării, despre activitatea militară a lui Tudor. La aceasta, Divanul răspundea că nu intră în competența sa problemele militare. Răspunsul era semnat şi de episcopul Ilarion.[133] La 29 martie, episcopul Ilarion semna o adresă a Divanului Țării Româneşti către reprezentantul Rusiei la Constantinopol, baronul Stroganov, prin care i se cerea intervenția pe lângă sultan pentru ca să nu fie trimise trupe turceşti în Țara Românească.[134]

Ca sfetnic apropiat al lui Tudor, episcopul Ilarion l-a însoțit, împreună cu Dimitrie Macedonschi, la o întâlnire cu Alexandru Ipsilanti, desfăşurată într-o casă „de la cişmeaua Mavrogheni". Întâlnirea a avut caracter confidențial; prezența lui Ilarion s-a

128 *Ibidem,* şi Emil Vârtosu, *Glose, fapte şi documente noi,* Bucureşti, 1932, p.15.

129 După o relatare a fostului secretar al episcopului Ilarion, Nicolae Popescu din Muşeteşti, la C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821,* Craiova, 1874, p.123 şi 126.

130 Hurmuzachi, *Documente…,* serie nouă, vol. II, p.649 şi 655.

131 Textul jurământului se intitula *Cartea de adeverire ce s-au dat slugerului Theodor*, în *D.I.R., 1821, I, p. 386.*

132 Scrisoarea era contrasemnată de Tudor Vladimirescu, cf. Emil Vârtosu, *Glose, fapte…,* p. 90.

133 *D.I.R., 1821,* I, p.417.

134 *Ibidem,* p.421.

datorat atât încrederii pe care domnul Adunării norodului o avea în ierarhul argeşean, cât şi nevoii de a avea, ca martor şi translator din limba greacă, un bărbat de talia lui Ilarion.[135]

Se pare că între 23 martie şi 13 mai episcopul Ilarion a stat mai mult în tabăra lui Tudor, de la Cotroceni, întrucât era unul dintre cei mai apropiaţi şi cei mai influenţi sfetnici ai săi. La Cotroceni se organizase şi o Cancelarie, ai cărei secretari erau Nicolae Chinopsi şi Petrache Poienaru, tânărul grămătic al episcopului Ilarion. Activitatea diplomatică a Cancelariei era destul de intensă: se trimiteau mesaje către cabinete consulare, către curţi domnitoare, redactate în greceşte, turceşte, franţuzeşte. Unele dintre ele erau alcătuite de Ilarion Gheorghiadis. La 15 aprilie, episcopii Ilarion şi Gherasim Rătescu, de la Buzău, împreună cu alţi doi membri ai Divanului, au semnat un act prin care vistieria ţării trebuia să elibereze 80.000 de taleri pentru nevoile oastei lui Tudor, iar la 27 aprilie urma să se elibereze încă 70.000 de taleri.[136] La 10 aprilie 1821, cu prilejul sărbătorii Sfintei Învieri, episcopul Ilarion, înconjurat de alţi clerici, a săvârşit sfânta slujbă în faţa căpitanului pandurilor şi a unui număr mare dintre oştenii săi. La 8 mai, la Cotroceni, acelaşi ierarh, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a săvârşit un *Te Deum* solemn, în prezenţa lui Tudor Vladimirescu, întrucât urmau să sosească la Cotroceni încă 400 de panduri din Oltenia; conform unor surse din epocă, căpetenia Adunării norodului ar fi fost uns ca Domn de către ierarhul de la Argeş, Domn pământean, după dorinţa ţării. Un fost stegar din oştirea lui Tudor, martor al acestui eveniment, Ioan Petrescu din Cărbuneşti-Gorj mărturisea mai târziu: „am luat parte activă la declaraţia făcută de acest Domn la mănăstirea Cotroceni, când el singur s-a declarat Domn al ţării şi vivatul s-a făcut înaintea sus menţionatei biserici."[137]

În cursul lunii aprilie, Tudor Vladimirescu a luat în stăpânire şi celelalte mănăstiri bucureştene, ce reprezentau poziţii strategice pentru armata sa. În această situaţie, eteriştii căutau să cucerească mănăstirile fortificate din Oltenia. Momentul propice pentru aceasta s-a ivit atunci când s-a aflat că trupele turceşti au pătruns în Ţara Românească pe la Giurgiu, Călăraşi, Bechet şi Calafat. De data aceasta era necesară o acţiune diplomatică din partea domnului Tudor. El a decis plecarea unei delegaţii spre Laybach (Liubliana), unde se desfăşura un Congres al statelor membre ale Sfintei Alianţe. Acolo, delegaţia urma să prezinte doleanţele poporului român. Şeful ei era episcopul Ilarion. La 13 mai a plecat din Bucureşti, misiunea ei fiind secretă; până la graniţa cu Transilvania au fost conduşi de 50 de panduri; întrucât scopul misiunii era întru totul necunoscut, unii, între care şi fostul mitropolit Dositei Filitti, l-au mustrat pe Ilarion că l-a părăsit pe Tudor. Delegaţia nu a mai părăsit însă Braşovul, deoarece Congresul la care ar fi urmat să participe se încheiase de pe 12 mai; de altfel, întreaga conjunctură internaţională era, atunci, nefavorabilă. Sfânta Alianţă căuta reprimarea tuturor mişcărilor cu caracter naţional, care uzurpau „puterea legală", mai ales în cazul statelor mici, al căror protest era incompatibil cu interesele marilor monarhii.[138] Congresul încuviinţase trecerea trupelor turceşti în Ţara Românească, pentru a restabili ordinea în Principatul dunărean răzvrătit. În acest context episcopul Ilarion a

135 C. D. Aricescu, *Acte justificative la Istoria Revoluţiunii Române de la 1821,* Craiova, 1874, p.137.
136 Nestor Vornicescu, *op.cit.,* p.167.
137 D. Bodin, *Tudor Vladimirescu în Bucureşti,* apud Nestor Vornicescu, *Descătuşarea…,* p.170.
138 Mircea T. Radu, *1821. Tudor Vladimirescu şi Revoluţia din Ţara Românească*, Craiova, 1978, p.331.

rămas la Braşov, unde a aflat trista veste a asasinării lui Tudor şi de unde, la 12 iulie 1821, împreună cu mitropolitul Dionisie Lupu şi unii boieri refugiaţi, au alcătuit un memoriu adresat ţarului Rusiei, în care arătau jafurile şi silniciile pe care le-au făcut turcii în Ţara Românească.

Chipul vlădicii Ilarion este reprezentat, alături de Tudor Vladimirescu, în fresca de la Ateneul Român din Bucureşti (episodul 17 destinat evenimentelor revoluționare de la 1821, n.n.).

Participarea clerului argeşean la Revoluția din 1848

Cea mai largă participare a clerului ortodox, la mişcările social – naționale ale neamului, a avut loc în cursul Revoluției de la 1848. Această Revoluție a început în Moldova, cu o adunare ținută la Iaşi la 27 martie 1848. S-a redactat un memoriu în 35 de puncte, semnat şi de mitropolitul Meletie, adresat domnitorului Mihail Sturdza (1834 – 1849), prin care se cereau o serie de reforme constituționale şi administrative. Dar în aceeaşi zi, revoluția din Moldova a fost înăbuşită.

În Ţara Românească, mişcarea a fost mult mai bine pregătită şi de aceea s-a bucurat de un succes mai mare. Acest rol l-a avut societatea secretă „Dreptate-Frăție", înființată în 1843, care avea mulți aderenți şi îşi propunea un program măreț de reforme constituționale, sociale, administrative şi economice.

Revoluția a izbucnit în satul Islaz (în fostul județ Romanați), când preotul Radu Şapcă, împreună cu preoții Oprea şi Gheorghe au săvârşit un *Te Deum* şi au sfințit steagurile revoluționarilor. Tot preotul Radu Şapcă a citit capitolul 37 din cartea profetului Iezechiel şi a rostit o impresionantă rugăciune, anume întocmită pentru acel moment[139]. Marele patriot şi cărturar Ion Heliade Rădulescu a dat citire cunoscutei *Proclamații de la Islaz*, în 22 de puncte, care prevedea, între altele, independența administrativă şi legislativă a țării, egalitate în drepturi pentru toți cetățenii, adunare obştească în care să fie reprezentate toate păturile sociale, desființarea titlurilor boiereşti, dezrobirea țiganilor, instrucție egală pentru toți cetățenii, împroprietărirea țăranilor clăcaşi şi „emanciparea" mănăstirilor închinate.

La 11 iunie, Revoluția a izbucnit şi la Bucureşti. Populația s-a îndreptat către palat şi l-a silit pe domnitorul Gheorghe Bibescu (1842 – 1848) să semneze textul Proclamației de la Islaz, numită, pe atunci, Constituție. După două zile domnul a abdicat şi la 14 iunie s-a alcătuit un „Guvern vremelnicesc", în frunte cu mitropolitul Neofit. Noul Guvern a dat decrete prin care se puneau în aplicare unele dintre prevederile Proclamației de la Islaz.

La 24 iunie 1848, la propunerea lui Nicolae Bălcescu, au fost trimişi prin toate județele câte unul sau doi „comisari" care să explice poporului principiile Constituției. Între aceştia, s-au numărat mai mulți preoți şi călugări. De pildă, în județele Ilfov şi Argeş a activat ieromonahul Partenie de la Mănăstirea Văcăreşti; în județul Muscel, ieromonahii Meletie şi Ilarion, care slujeau la Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel. Pe lângă aceşti „comisari", numeroşi preoți au propovăduit idealurile Revoluției în parohiile lor.

---

139 G. Potra, „Popa Tadu Şapcă din Celei (1795 – 1876)", în *M.O.*, XXII, 1980, nr. 7 – 8, pp. 895 – 920; A se vedea şi: Gherasim Cristea, *Un paşoptist de semă: Preotul Radu Şapcă*, Râmnicul Vâlcii, 1988, 363 p.

▲ *Nicolae Bălcescu*

După înăbuşirea Revoluției, în urma intrării trupelor otomane în Țara Românească la 13 septembrie 1848 şi a trupelor ruseşti în Moldova, a urmat o perioadă de aspră prigoană împotriva clericilor care au participat la evenimentele revoluționare. Sute de preoți au fost ținuți în arest la Mitropolie şi Episcopii, la Isprăvnicii (un fel de Prefecturi, în epocă), la închisoarea de la Văcăreşti sau în alte mănăstiri. Seminariile teologice s-au închis şi mulți dintre profesori au fost înlăturați din învățământ, din cauza participării la Revoluție. În urma acestor represalii, cunoaştem numele multor clerici din eparhia Argeşului şi din fostul județ Muscel care au pătimit pentru idealurile lor.

Din dosarele vechii arhive a Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel reiese, parțial, activitatea ieromonahilor Meletie şi Ilarion. Dintr-o adresă a Mitropoliei, din 25 octombrie 1848, aflăm că ieromonahul Meletie, care fusese ecleziarh, părăsise mănăstirea timp de „… o lună de zile şi s-au preumblat cu trăsura şi caii săi, cu nepotul său Costache, ce era orânduit cu propaganda prin acel județ”[140]. Acest document era adresat protopopului Nicolae Sachelarie, care urma să îl ridice de la mănăstire pe ieromonahul Meletie şi să-l trimită la Mitropolie „în bună pază”.

Mitropolitul Neofit, printr-o poruncă din 8 octombrie 1848 adresată egumenului mănăstirii, iar la câteva zile şi protopopului N. Sachelarie, cerea să-i comunice, în conformitate cu decretul comisarului imperial Fuad-Efendi, numele „feților bisericeşti” care luaseră parte la revoluție[141]. Protopopul Nicolae Sachelarie, răspunzând printr-un raport din 27 octombrie 1848, arăta că la revoluție participase doar „…Ilarion ieromonahul… care îndată după căderea acelui guvern (revoluționar, *n.n.*) s-a şi făcut nevăzut, unde, nu se ştie”[142]. În urma aceleiaşi porunci a Mitropoliei, egumenul mănăstirii raporta că la revoluție participaseră activ atât ieromonahul Meletie, cât şi ieromonahul Ilarion[143].

După înăbuşirea revoluției, s-a înființat o *Comisie de cercetare* şi în oraşul Câmpulung, care urma să îi verifice pe cei „bănuiți la întreprinderea zmintitoarei linişti obşteşti”. Între aceştia, se afla şi „Ilarion Eromonah Preda de la această sfântă mănăstire”[144]. Într-o adresă trimisă egumenului, din 12 octombrie 1849, se cerea ca ieromonahul Ilarion, dacă se afla la mănăstire, să fie trimis ocârmuirii din Câmpulung, „iar dacă va fi lipsind să dăsluşiți unde se află, cu ce mijloace au plecat de aici şi de la

140 *Porunca* Mitropoliei nr. 2370 din 25 octombrie 1858, Arhiva Mănăstirii Negru Vodă, *dos.* nr.16/1848, doc. nr. 16, vezi şi *Documente şi inscripții privind istoria oraşului Câmpulung Muscel* (în continuare, *D .I. I. O. C.*), vol. V, doc. nr. 96, p. 203 şi Pr. I. Răuțescu, *Câmpulung Muscel. Monografie istorică*, p. 48.

141 Octavian Mărculescu, „Participarea unor clerici ai mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel la revoluția din 1848”, în *B.O.R.*, LXXXVIII, 1970, nr.1-2, anexa 8, p. 221.

142 Arhiva veche a Protoieriei de Muscel, raportul nr. 100/8 octombrie 1848, *dos.* nr. 7/1848, cf. Octavian Mărculescu, *Participarea unor clerici…*, p. 217.

143 Pr. I. Răuțescu, *Câmpulung Muscel…*, p. 48.

144 Arhiva veche a Protoieriei Muscel, *dos.* nr. 13/1848, doc. nr. 13, f. 8, cf. Octavian Mărculescu, *Participarea unor clerici…*, anexa nr. 5, p. 221.

ce puteri locale precum şi vremea de când lipseşte”[145]. Dintr-o ciornă a unui raport al egumenului mănăstirii, reiese că Ilarion n-a fost găsit. Poliția oraşului, la 28 ianuarie 1849 îl previne pe egumen că „va fi răspunzător” dacă în cadrul mănăstirii se va găsi „vreun om care a participat la revoluție”[146].

Cu toate aceste presiuni din partea autorităților de atunci, ieromonahul Ilarion Preda nu a fost descoperit. Celălalt participant la revoluție, ieromonahul Meletie, cu toate că făcuse propagandă în județul Muscel, timp de o lună, aşa cum am arătat, a avut curajul să rămână în mănăstire, chiar după înăbuşirea revoluției. Acest lucru rezultă dintr-o altă adresă, din 25 octombrie 1848, prin care Mitropolia Ungrovlahiei poruncea protopopului de Muscel ca să trimită pe ieromonahul Meletie, sub pază, la Bucureşti[147]. Nevoit să se supună prin această nouă adresă, protopopul Nicolae Ghermănescu a trimis la Bucureşti pe ieromonahul Meletie, însă nu „sub pază bună”, ci împreună cu iconomul Cozma al mănăstirii, care l-a luat pe Meletie „în chezăşia sa”[148]. Spre norocul ieromonahului Meletie, din cauza holerei, fiind nevoie de preoți, căci mulți muriseră, nu a avut de suportat consecințe pentru activitatea sa şi a fost reprimit în slujba de eclesiarh la mănăstirea câmpulungeană[149].

Ştim că între 13 septembrie 1848 şi luna iunie 1849, Constantin Cantacuzino a îndeplinit funcția de caimacam[150], numit de Poartă prin comisarul Fuad Efendi. În timpul căimăcămiei sale, o seamă de revoluționari s-au refugiat în Transilvania. Dar, după ce revoluția a fost înăbuşită şi în Transilvania, acelaşi fenomen s-a petrecut în sens opus. Prin urmare, revoluționarii munteni, care scăpaseră în Transilvania, au încercat să se întoarcă în Țara Românească printre preoții şi mirenii ardeleni care se refugiau la sud de Carpați. Ieromonahul Ilarion nu fusese descoperit, autoritățile credeau că se refugiase în Transilvania şi va încerca să se întoarcă strecurându-se printre ardelenii care căutau scăpare la frații lor din Principatul Țării Româneşti. Astfel putem interpreta o nouă adresă, din 27 ianuarie 1849, a Departamentului Credinții, prin care i se punea egumenului „straşnică îndatorire” ca pe cei care „să strecoară iarăşi în prințipat” să-i dea „dregătoriei locale, care este poruncită în ce chip să urmeze cu unii ca aceia, căci la întâmplare dă să [va] găsi vr-unul din aceia ascuns, veți fi înşivă căzut în osânda aceluia”[151].

▲ *Constantin Cantacuzino*

Această situație a revoluționarilor paşoptişti munteni, care încercau să se întoarcă în țară printre refugiații ardeleni, este descrisă şi de juristul ardelean Ioan Puşcariu care, aflându-se în acelaşi context, la vama de la Rucăr, şi-a schimbat numele din paşaport, din Puşcariu, în Pascalia. El declara: „Şi aşa, neaflându-mă în catalogul poliției, mi-a dat drumul”[152].

---

145 *Ibidem.*

146 *Adresa* nr.107 din 28 ianuarie 1849 a Poliției din Câmpulung, cf. O. Mărculescu, *art. cit.,* Anexa nr.7, p. 222.

147 *Adresa* Mitropoliei nr. 2370 din 25 octombrie 1848 în Arhiva veche a Protoieriei de Muscel, *dos*. nr. 13/1848, cf. şi O. Mărculescu, *art.cit.,* p. 218.

148 *Raportul* protopopului N. Ghermănescu, nr. 104 din 28 oct. 1848 la O. Mărculescu, *art. cit.,* p. 218.

149 *Ibidem.*

150 Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *Mică enciclopedie de istorie universală,* Bucureşti, 1983, p. 317.

151 *Adresa* nr. 296 din 27 ianuarie 1849 a Departamentului credinții, în Arhiva veche a Protoieriei Muscel, *dos*. nr. 13/1849, f.17, cf.şi O. Mărculescu, *art. cit.,* p.222, Anexa nr. 8.

152 Ion cavaler de Puşcariu, *Notițe despre întâmplările contemporane,* p. 22, apud *D. I. I. O. C.,* vol. V, p. 208.

▲ *Mitropolitul Nifon*

Între ardelenii care se refugiau în Muntenia, se aflau şi mulți preoți. Aflând despre starea lor şi fiind, probabil, impresionat de aceasta, mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, printr-o adresă trimisă egumenului mănăstirii, în 31 ianuarie 1849, îl poftea „…să primeşti cu dragoste a ajuta pe acei nenorociți cu ceia ce mijloacele … te va erta, şi pentru ceie ce vei da, înmiită plată vei avea…”[153].

Un grup de 12 preoți ardeleni s-au aşezat la Câmpulung unde au fost bine primiți. În urma raportului protopopului N. Ghermănescu, mitropolitul Nifon a permis ca cei 12 preoți să slujească în parohiile rurale vacante, până ce se vor putea întoarce la bisericile lor[154].

Apelul mitropolitului Nifon a găsit bun răspuns şi din partea egumenului mănăstirii, care a donat, pentru refugiații ardeleni suma de 100 lei. Acest act de caritate al egumenului Ioachim este consemnat în răspunsul mitropolitului Neofit, de la 11 martie 1849[155].

Credem că în tot acest timp, ieromonahul Ilarion a fost ascuns, fie în oraş, fie într-un sat din apropiere. Aflând că ieromonahul Meletie a fost reprimit la mănăstire, s-a întors şi el, probabil în vara anului 1849 şi a făcut unele demersuri pentru restabilirea sa în slujba mănăstirii. Acestea se pot deduce dintr-o adresă de răspuns a Mitropoliei, din 7 octombrie 1849, la un raport anterior al egumenului Ioachim. Mitropolia cerea din partea mănăstirii, pentru restabilirea ieromonahului Ilarion, un „raport formal” pentru „… a să primi acolo în rândul preoților de care ai fi având trebuință”[156]. În urma raportului „pentru trebuință de preot”, din partea egumenului Ioachim, ieromonahul Ilarion a fost reprimit în mănăstire, „… în aceiaşi calitate de preot…”[157].

Un alt cleric care a luat parte la Revoluție a fost şi „Evghenie Monahul, ce-i zice şi Zugravul”, care, după intrarea armatelor turcă şi rusă în Țara Românească, reuşise să se ascundă spre a nu fi arestat. Aceasta reiese dintr-un ordin al mitroplitului Neofit, adresat protopopului din Câmpulung, Nicolae Sachelarie, prin care i se cerea să îl afle pe monahul Evghenie[158].

La evenimentele revoluționare a mai participat preotul Nicolae din satul Ciocăneşti, plasa Podgoria (în sudul jud. Muscel, astăzi în jud. Argeş)[159]. El a fost închis

153 *Adresa* nr. 431 din 31 ghenarie 1849, în Arhiva veche a mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel, *dos*. nr. 1, f. 53, vezi şi O. Mărculescu, *art. cit.,* anexa 10, p. 223 şi Pr. I. Răuțescu, „Preoții din Ardeal refugiați în județul Muscel la 1849”, în *B.O.R.*, an LIV, 1936, nr. 1-2.

154 Pr. I. Răuțescu, *Preoții din Ardeal…*, p. 58.

155 *Adresa* nr.1163 din 1849 luna martie 11, în Arhiva mănăstirii Negru Vodă, *dosar* nr. 1, privitor la documentele vechi bisericeşti de la anii 1838-1918, doc. nr. 30, f. 54, cf. şi O. Mărculescu, *art. cit.,* p. 224, anexa 12.

156 *Adresa* Mitropoliei nr. 3804 din 7 octombrie 1849 în Arhiva Mănăstirii Negru Vodă, *dosar* nr. 1, doc. nr. 18, f. 55, cf.şi O. Mărculescu, *art. cit.,* p. 224, anexa 13.

157 *Ibidem.*

158 Octavian Mărculescu, „Alți clerici musceleni participanți la Revoluția din Țara Românească din 1848”, în *B.O.R.*, XCII, 1974, nr. 5 – 6, pp. 772 – 775.

159 Cf. *Anul 1848 în Principatele române*, Bucureşti, 1902, tom V, p. 498.

la Mănăstirea Văcăreşti, probabil în cursul lunii decembrie, şi a fost eliberat în luna martie 1849. Din alt document, reiese că preotul Nicolae şi monahul Evghenie fuseseră de faţă la citirea Proclmaţiei de la Islaz. Evghenie s-a refugiat, se pare, în Transilvania şi nu a fost arestat[160].

În judeţul Argeş, la 29 iunie 1848, mulţimea s-a adunat în curtea Schitului Buliga din Piteşti (astăzi dispărut, era sediul Arhiereului Samuil Tărtăşescu Sinadon, locţiitor de episcop al Argeşului) şi au depus jurământ pe Constituţie. Apoi, preotul Constantin Popescu din Muşeteşti (cunoscut sub numele de popa Dincă) l-a determinat pe arhiereul Samuil să desfăşoare steagul Revoluţiei[161]. Acelaşi preot a străbătut satele de pe valea râului Vâlsan explicându-le ţăranilor idealurile Revoluţiei şi ale Constituţiei[162]. Preotul Constantin Popescu a fost secretarul şi delegatul lui Ion Heliade Rădulescu în perioada premergătoare Revoluţiei, răspândind prin sate diverse scrieri revoluţionare. Încă din 1836, în casa sa a deschis o şcoală atât pentru copii cât şi pentru adulţi; prin strădaniile lui s-a zidit biserica cu hramurile „Sfântul Gheorghe" şi „Sfinţii Împăraţi" din Muşeteşti. După Revoluţie, începe o corespondenţă între Cârmuire şi Episcopie pentru prinderea sa. Preotul Constantin a fugit în munţi, unde a stat trei luni; întors în sat, a fost arestat şi a stat întemniţat timp de un an.[163]

Alt preot care a militat pentru idealurile paşoptiste a fost „popa Niţă din Corbi", învinuit că era cu totul „îndărătnic la supunere şi invitatoru şi celorlalţi lăcuitori, tot din acel sat şi altor învecinate". În timpul Guvernului revoluţionar a mers la Bucureşti unde a primit instrucţiuni pentru propagandă. La 3 noiembrie 1848 a fost arestat şi predat Episcopiei; eliberat, a fost dat în grija protopopului, care urma să cerceteze activitatea revoluţionară ce o avuse.[164]

Preotul Florea din satul Ciuteşti a fost bătut de „sbirii ocârmuirii" în faţa sătenilor, apoi a fost întemniţat. Credincioşii săi s-au revoltat şi au cerut, în două rânduri, la 22 octombrie şi la 5 noiembrie, eliberarea sa.[165]

Preotul Ispas din Băiculeşti a fost arestat în octombrie 1848 pentru că a insuflat credincioşilor săi „duhul de răzvrătire împotriva legilor ţării". Protopopul Constantin, într-o scrisoare din 31 octombrie, încearcă să-i diminueze „vina", scriind că preotul Ispas a greşit doar pentru că nu a semnat hârtiile de „mulţumire" faţă de trupele ţariste, şi aceasta dintr-o „întâmplare".

Pentru aceeaşi vină a fost arestat preotul Preda din Tigveni şi a fost eliberat la 17 noiembrie 1848.[166] Diaconul Stan din Tigveni a fost arestat pentru că nu a vrut să iscălească „hârtiile de mulţumire". A fost dus în „arestul" Episcopiei de unde a evadat.[167]

Diaconul Vasile de la Poiana Lacului era bănuit ca „răzvrătitor şi invitator locuitorilor la nesupunere către stăpânire". S-a cerut protopopului Constantin să verifice aceste lucruri. În urma verificării a reieşit că diaconul Vasile a fost arestat pentru nişte

160 *Ibidem*.
161 N. Teodorescu, *Muşăteşti, altar de lumină*, Piteşti, tipografia „Artistica", f. a., p. 13.
162 *Ibidem* şi V. Tamaş, „Participarea clerului la Revoluţia din 1848 în judeţul Argeş", în *M.O.*, XX, 1968, nr. 5-6, pp. 376-382.
163 N. Teodorescu, *op. cit.*, p. 13.
164 V. Tamaş, „Participarea clerului…, p. 381.
165 Arhivele Statului, Filiala Argeş, Fond *Episcopia Argeşului*, *Dos.* Nr. 96/1848, f. 59; vezi şi V. Tamaş, „Participarea clerului…, p. 381.
166 *Ibidem,* f. 44, 55, 79 şi p. 381.
167 *Ibidem*.

reclamații făcute de arendașul satului, întrucât clăcașii, între care se număra și diaconul, au refuzat să muncească pentru el. A fost eliberat după câteva zile, pe chezășia protopopului.[168]

Ieromonahul Silvestru din slujba Episcopiei Argeșului a fost arestat la 6 octombrie 1848, ca „propagandist" și întemnițat la Mănăstirea Văcărești.[169] Ieromonahul Grigorie, iconomul Episcopiei, a încercat să se refugieze în Transilvania, împreună cu generalul Gheorghe Magheru. S-a retras prin satele Boișoara, Jiblea și Pripoanele, fiind prins și arestat la Schitul Fedeleșoiu.[170]

Un alt „propagandist" a fost monahul Ilie de la Mănăstirea Vieroș, care, fiind urmărit, „s-a pripășit la Schitul Robaia", deși se dăduseră ordine speciale ca să nu mai fie nimeni primit în mănăstiri.[171]

Și alți preoți vor fi suferit de pe urma revoluției din 1848. Doar acești preoți ne sunt conoscuți din documente, astfel că le-am menționat abnegația și spiritul de jertfă pentru comunitățile lor.

Biserica din Țara Românească și Unirea din 1859

▲ *Mihail Kogălniceanu*

Idealul unirii Principatelor Române într-o singură țară este unul dintre cele mai vechi deziderate ale istoriei românești. I s-a dat glas chiar în timpul Revoluției de la 1848, prin *Dorințele partidei naționale din Moldova*, a lui Mihail Kogălniceanu, sau în scrierile luminoasei figuri pașoptiste, Nicolae Bălcescu. Noi condiții de politică externă, propice Unirii, s-au ivit prin Tratatul de pace de la Paris, din 18/30 martie 1856, în urma Războiului Crimeii, încheiat între Anglia, Austria, Franța, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia.

În Țara Românească, principalii candidați la domnie erau foștii domni Gheorghe Bibescu și Barbu Știrbei; însă unii patrioți luminați au considerat necesar ca, pentru înfăptuirea Unirii, să fie ales tot Alexandru Ioan Cuza. Pentru împlinirea acestui gând au contribuit masele de români. În dimineața zilei de 24 ianuarie au venit în Dealul Mitropoliei 30 000 de oameni, ca să ia parte la deschiderea lucrărilor Adunării Elective și să împiedice alegerea unuia dintre foștii domni. În seara zilei precedente, la o întâlnire a deputaților partidei naționale, ținută la hotelul „Concordia", Dimitrie Ghica a prezentat planul tainic de a se face Unirea Principatelor prin alegerea la București a domnului Moldovei. Propunerea sa a fost primită cu însuflețire și toți cei de față au decis să-l aleagă pe Cuza.

La 24 ianuarie, după deschiderea Adunării, deputatul Vasile Boerescu a cerut o ședință secretă, în care a adus la cunoștință hotărârea partidei naționale, care a fost primită cu entuziasm. Astfel, în urma votării, mitropolitul Nifon l-a proclamat ca domn al Țării Românești pe Alexandru Ioan Cuza. Aflând rezultatul votului, mulțimea a izbucnit în urale: „Trăiască Unirea!", „Trăiască Cuza vodă al Moldovei și al Munteniei!"[172]

---

168 *Ibidem.*

169 *Ibidem,* p. 382.

170 C. Speri, „Reprimarea activității revoluționare după 13 septembrie 1848 în județele Argeș și Vâlcea", în *Studii,* nr.5, 1957, p. 151.

171 V. Tamaș, *art. cit.,* p .382.

172 *Ibidem*, p. 592.

O delegație a Adunării muntene, condusă de episcopul Climent al Argeşului, s-a deplasat la Iaşi, la 29 ianuarie/10 februarie 1859 ca să-i prezinte lui Alexandru Ioan Cuza actul alegerii sale ca domn al Țării Româneşti. Cu acel prilej, episcopul Climent al Argeşului a rostit o scurtă cuvântare în fața domnului ales al celor două țări.[173]

La începutul lunii februarie 1859, noul domn a făcut primul drum în Țara Românească. Peste tot, în toate oraşele şi satele prin care a trecut, i s-au făcut primiri călduroase. La 8/20 februarie a fost primit în Adunarea Țării Româneşti şi cu această ocazie mitropolitul Nifon a rostit un cuvânt de bun-venit în care mărturisea că poporul român „nu se îndoieşte că Măria Ta eşti cel trimis de providență ca … să pregăteşti un viitor fericit şi demn de gloria strămoşilor noştri”.[174] Aşadar, clerul a salutat cu bucurie alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al ambelor Țări Româneşti, iar episcopul Climent al Argeşului a avut chiar cinstea de a vorbi în fața lui Cuza chiar cu ocazia înmânării actului de alegere ca domn al Țării Româneşti.

▲ *Alexandru Ioan Cuza*

Participarea clericilor argeşeni la Războiul de Independență (1877 – 1878)

După alegerea lui Alexandru Ioan I Cuza ca domn (1859-1866), s-au produs transformări esențiale în viața Bisericii naționale. Pe timpul domniei acestuia, a fost legiferată şi secularizarea averilor mănăstireşti, care a dus şi la devastarea a numeroase lăcaşuri argeşene.

Înlăturarea lui Cuza prin actul de abdicare din 11/23 februarie 1866 şi aducerea principelui Carol I de Hohenzolern la 10 mai, precum şi Constituția din anul 1866, „luă din dorințele Adunărilor Ad-hoc autocefalia, sinodul – unul central – şi reservă chestia numirii sau alegerii de episcopi viitorului”. Făcând concesii arhiereilor consideraţi „necanonici”, prin aducerea patriarhului ecumenic să-i recunoască, dar şi acestuia din urmă prin vizita prințului Carol la Constantinopol, ce „fu bine venită pentru covârşitoarea vanitate a şefului spiritual al Răsăritului”, s-au făcut referiri şi la Legea de organizare a Bisericii româneşti[175]. Lucrurile mergeau însă destul de anevoios, astfel că abia în anul 1872 s-a elaborat *Legea Organică* prin care se constituia cea mai înaltă autoritate bisericească – Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ceea ce însemna în fapt *autocefalia*.

La 9 mai 1877 a avut loc un alt mare eveniment din istoria poporului nostru: proclamarea Independenței de Stat a României. Acest act a fost urmarea firească a războiului dus de România, alături de Rusia, împotriva Turciei, în a doua jumătate a anului 1877

173 *Ibidem*, p. 729.
174 *Ibidem*, pp. 880 – 881 şi C. Erbiceanu, „Note asupra istoriei bisericeşti a românilor”, în *B.O.R.*, XXIX, 1905 – 1906, p. 1234.
175 Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 295.

▲ *Regele Carol I al României*

şi prima lună a anului următor. Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii ei, şi-a adus sprijinul la împlinirea acestui act atât de important din istoria României moderne.

O primă cale prin care slujitorii Bisericii se puteau pune în sprijinul armatei era aceea de preoți militari care să însoțească pe front trupele noastre, mângâind şi întărind sufleteşte pe ostaşi, îndeplinindu-şi misiunea lor spirituală şi săvârşind toate slujbele religioase cerute în astfel de împrejurări.[176]

Încă din anul 1850, cunoaştem numele a trei preoți care activau în armată, în calitate de confesori militari: Radu, Ştefan şi Gheorghe. Ei slujeau în cadrul unităților militare din Bucureşti, Brăila şi Craiova. În acelaşi an, Mitropolia Ungrovlahiei şi Departamentul Lucrărilor Ostăşeşti au întocmit primele instrucțiuni pentru aceşti preoți, intitulate *Îndatoririle preoților de oştire*. Acestea au fost folosite până în anul 1870.[177] În 1870 s-a decretat, pentru prima dată, un *Regulament pentru clerul de armată*, care prevedea ca fiecare regiment să aibă un preot. După 6 ani, printr-un alt decret s-a prevăzut ca toate unitățile teritoriale şi corpurile de armată să fie deservite de către un preot. În anul 1877, preoții acestor unități militare s-au numit preoți de garnizoană, deservind unitățile din aceeaşi localitate.[178]

Cunoaştem numele unui preot militar originar din Argeş: Ion Lăcureanu Protonotarie. El era confesorul Regimentului I Linie. Pentru acest preot, Ministerul de Justiție intervenea pe lângă Tribunalul Argeş, la 13 octombrie 1877, ca să i se amâne un proces, întrucât era la datorie, pe front.[179]

Numeroşi călugări şi călugărițe s-au pus în slujba armatei române, în calitate de infirmieri sau brancardieri. La începerea Războiului, mitropolitul Calinic Miclescu, fiind bolnav, l-a însărcinat pe episcopul său vicar, Ghenadie Țeposu, fost Episcop al Argeşului, să adreseze o chemare către călugării şi călugărițele din mănăstirile Mitropoliei Ungrovlahiei, pentru a sprijini armata română. Apelul Episcopului Ghenadie a determinat înscrierea a 20 de călugări de la Mănăstirea Cernica, 26 de călugări de la Mănăstirea Căldăruşani, 25 de maici de la Mănăstirea Țigăneşti şi alte 20 de la Mănăstirea Pasărea. La 26 iulie 1877, mitropolitul Calinic Miclescu anunța Ministerul Cultelor că 50 de călugări şi 50 de călugărițe din eparhia sa erau gata pentru a se pune în serviciul ambulanțelor militare; cerea totodată să se ia măsuri pentru transportarea şi întreținerea lor. Din toate eparhiile Mitropoliei s-au înscris apoi alți călugări

176 Vezi Gavriil Răşcanu (arhimandrit), „Datoriile preotului în armată", în *B.O.R.*, III, 1877-1878, pp. 363-365

177 Mircea Păcurariu, „Biserica Ortodoxă Română şi Războiul de Independență", în vol *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Bucureşti, 2005, p. 385.

178 Gh. I. Moisescu, Şt. Lupşa şi Al. Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Bucureşti, 1958, pp. 526-528.

179 *Documente privind istoria României: Războiul pentru Independență*, vol. VI, Bucureşti, 1952, doc. nr. 1296, p. 665.

şi alte călugăriţe pentru a sluji armata română în serviciile ei medicale.[180]

În documentele vremii se consemnează participarea la acţiunile militare ale armatei române la sud de Dunăre a seminaristului argeşean Gheorghe Necşulescu din Mozăceni. Fiind înscris în clasa a III-a a Seminarului din Curtea de Argeş, în toamna anului 1876 primeşte ordin de încorporare. Împreună cu Batalionul 4 Vânători din Muscel, primind binecuvântarea Episcopului Athanasie Stoianescu al Râmnicului, trece Dunărea în august 1877. În timpul atacului asupra redutei Griviţa, cere să-i fie încredinţat unul din drapelele ţării, arborându-l pe redută în uralele camarazilor săi. Consăteanul şi colegul său de seminar, Gheorghe Bădescu, l-a salvat de la moarte, fiindu-i alături şi ucigând turcul ce se pregătea să-l străpungă cu iataganul. Pentru brava sa faptă a fost răsplătit de însuşi comandantul său, generalul Cernat. Întors din război, devine cântăreţ bisericesc, iar în urma vizitei pe care i-a făcut-o Ghenadie al Argeşului, este convins să-şi termine studiile seminariale, fiind hirotonit preot în 1879, pe seama parohiei din satul Bârlogu. În 1885 a fost transferat la biserica din satul natal, unde a slujit cu credinţă timp de aproape trei decenii[181]. Sprijinul armatei s-a concretizat şi prin acţiunile sanitare acordate de clerul ţării. Mitropolitul primat Calinic Miclescu transmitea, prin vicarul său, Ghenadie Ţeposu, fost Episcop de Argeş, chemarea către monahi şi monahii să se înscrie în corpul medical al armatei. Apelul său n-a rămas fără răspuns, căci un mare număr de monahii, îndeosebi, s-au înrolat şi au participat, în calitate de surori, în spitalele militare, acordând asistenţa medicală atât ostaşilor români cât şi prizonierilor turci. Din cuprinsul Eparhiei Argeşului s-au distins în activitatea de asistenţă sanitare două maici de la Mănăstirea Văleni, monahiile Filofteia Bucur şi Teofana Ioneasca, fiind recompensate cu decoraţia Crucea comemorativă „Elisabeta". Brevetele cu numerele 17 şi 142 au fost trimise de Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, la 10 iunie 1879, mai întâi la Mănăstirea Bistriţa, iar prin adresa nr. 54 din 1 septembrie, brevetele celor două maici, care, între timp se mutaseră aici, s-au înaintat superioarei schitului Văleni din judeţul Argeş.[182]

▲ *Maica Tomaida Dumitraşcu de la Mănăstirea Văleni îngrijind răniţii*

▲ *Decoraţia*
Crucea comemorativă Elisabeta *pe care a primit-o Maica Tomaida*

Slujitorii Bisericii, arhierei şi preoţi, au avut un rol foarte important în strângerea de fonduri şi bunuri necesare armatei române. Membrii Sfântului Sinod s-au numărat printre cei care au contribuit cu cele mai mari sume de bani, fie pentru armată, fie pentru Crucea Roşie.

În Episcopia Argeşului, titularul scaunului, Ghenadie Petrescu, a întemeiat la Piteşti la 7 septembrie 1877 un comitet de preoţi şi credincioşi sub conducerea sa, care a trimis în două rânduri liste de subscripţie, în vederea achiziţionării de arme pentru ostaşi şi diverse bunuri necesare serviciilor medicale militare.[183] Acelaşi ierarh, la 12 septembrie 1877, a adresat o frumoasă pastorală clerului şi credincioşilor eparhiei sale,

180 Mircea Păcurariu, „Biserica Ortodoxă Română şi Războiul de Independenţă", pp. 387-388.
181 Pr. Scarlat Bădescu, *Amintiri despre participarea seminaristului Gheorghe Necşulescu, din Argeş, la Războiul de Independenţă,* în *„M.O."*, XXIX, nr. 4-6, 1977, pp. 361-363.
182 † Gherasim Cristea Piteşteanul, *Războiul de independenţă în documentele Episcopiei Râmnicului şi Argeşului,* Râmnicu-Vâlcii, 1977, p. 89-91, doc. 100-104.
183 Cf. *B.O.R.*, IV, 1877-1878, pp. 215-216.

în legătură cu Războiul de Independență. Cerea preoților să facă rugăciuni speciale în toate bisericile şi mănăstirile pentru biruința ostaşilor noştri; îndemna să sprijine toate măsurile luate de conducerea țării; cerea preoților să se implice în strângerea de fonduri şi bunuri pentru ostaşii români,[184] susținând material şi moral armata în timpul desfăşurării acțiunilor militare pe câmpul de luptă de la Griviţa, Plevna şi Smârdan. S-au tipărit în acest sens broşuri cu rugăciuni pentru izbânda armatei, realizându-se, astfel, mobilizarea, prin conducerea sa ierarhică, a întregului cler şi a credincioşilor să sprijine, prin toate mijloacele specifice Bisericii, lupta pentru câştigarea Independenței naționale. S-au constituit comitete pentru strângerea de fonduri băneşti în vederea achiziționării de arme strict necesare desfăşurării acțiunilor armate pentru dobândirea independenței. Comitetele clericale din Eparhia Argeşului au contribuit substanțial la strângerea de fonduri pentru susținerea armatei române. Documentele vremii se constituie în dovezi concludente privind aportul clerului la sprijinul moral şi material acordat armatei.

În anul 1876, la 12 septembrie, episcopul Ghenadie Petrescu al Argeşului (1876-1893) a dat o circulară prin care chema toți locuitorii eparhiei „să susțină brava armată română ce luptă dincolo de Dunăre". Locuitorii erau solicitați, prin comitetul de susținere format la Piteşti „din persoane onorabile", ca „… în nişte asemenea evenimente grave, urmează dar a propaga către toți fiii patriei, de a da fiecare ajutorul către frații noştri ostaşi care s-au decis a-şi sacrifica viața şi sângele lor pentru mântuirea patriei şi a face totdeauna ca la toate bisericile să se puie la toate serviciurile bisericeşti, ziua şi noaptea, rugăciuni care se prevăd în asemenea cazuri, făcând priveghi, mai cu seamă la mănăstiri şi schituri"[185].

În toate părțile țării s-au întocmit liste de subscripții. La 8 decembrie 1877, 13 învățători din plasa Loviştea, județul Argeş, anunțau pe revizorul şcolar din Piteşti că oferă armatei române salariul lor pe o lună. Între aceştia se numărau şi preoții-învățători: Ion Niculescu din Berindeşti-Corbeni, G. Popescu-Vladu din Țițeşti, George Câineni din Câineni şi George Şerbeanu din Şerbăneşti.[186] Mulți preoți au fost consemnați în listele de subscripție ale satelor şi oraşelor în care locuiau. De pildă, într-o listă a Prefecturilor din județele Argeş şi Muscel, există numele unor preoți care oferiseră bani pentru achiziționarea de arme din America.[187]

O altă cale de a veni în ajutorul țării în timpul războiului era şi aceea de a convinge pe credincioşi despre nevoia de a ajuta familiile celor plecați pe front. Guvernul luase măsura ca țăranii rămaşi acasă să lucreze loturile de pământ ale celor plecați sau care căzuseră în lupte. Amintim aici o chemare adresată *Către preoții săteni,* a diaconului Ştefan Călinescu. El îndemna ca, în predici, preoții să stăruiască asupra acestui lucru.[188]

Clericii argeşeni, asemeni confraților lor din întreaga țară, au fost alături de cei care îşi sacrificau viața pentru idealul neatârnării noastre statale, pentru libertatea țării.

După proclamarea Independenței de Stat a României, în 1877, şi după ce suveranul Carol s-a proclamat rege, în 1881, s-au „făcut paşii trebuitori" în vederea recunoaşterii

184 *Ibidem.*
185 *„Biserica Ortodoxă Română",* anul IV, 1877, nr.3, pp.214-216.
186 *Documente privind istoria României…,* vol. VIII, doc. nr. 212, pp. 116-117.
187 *Ibidem*, vol. IX, doc. nr. 254, p. 131.
188 Cf. ziarul *Telegraful* din Bucureşti, 6 sept. 1877 şi *B.O.R.*, III, 1876 – 1877, pp. 502 – 505.

autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române prin intensificarea dialogului cu Patriarhia Ecumenică. Cu toate că aceasta constituia doar un act formal, fiindcă Biserica românească se bucurase şi până atunci de anumite privilegii, comparativ cu alte Biserici ale Ortodoxiei Răsăritene, recunoaşterea oficială a autocefaliei s-a făcut abia la 25 aprilie 1885. Patriarhul ecumenic a trimis ierarhilor Bisericii o scrisoare „plină de mustrări şi învinuiri, considerând acţiunile Bisericii româneşti ca acte de încălcare a drepturilor sale canonice faţă de Patriarhia Ecumenică". Sfântul Sinod a întocmit memoriul cunoscut ca *„Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române"*. Lucrurile aveau să treneze până la instalarea noului patriarh ecumenic Ioachim IV (1884-1886), care a dat „tomosul" pentru recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, lucru deja înfăptuit, pentru că mitropolitul primat Calinic Miclescu îl informa pe patriarh de proclamarea autocefaliei[189].

După dobândirea Independenţei de Stat a României, cadrul legislativ elaborat trebuia să se alinieze cerinţelor impuse de funcţionarea eficientă a statului modern. Astfel, în anul 1893, se emite *Legea clerului mirean şi a seminariilor*. Chiar dacă prevederile legii permiteau intervenţia statului în treburile Bisericii, aceasta a avut şi părţi bune, contribuind la îmbunătăţirea stării materiale şi a statutului clerului. Astfel, prevederile cuprinse în lege stabileau retribuirea preoţilor, departajarea acestora pe baza studiilor, în categorii urbane şi rurale, plata urmând a se face de către primăriile locale. Ocuparea posturilor de preoţi în mediul urban era condiţionată de absolvirea unei instituţii de învăţământ teologic superior, preotul trebiund astfel să fie licenţiat în teologie, iar pentru cei de la sate cel puţin absolvenţi ai seminarului inferior, aşa cum am menţionat în datele catagrafice prezentate anterior.

Participarea clericilor argeşeni la marea răscoală a ţăranilor din 1907

Cele mai violente manifestări ale ţărănimii în lupta pentru eliberarea din mizeria în care se zbătea, s-au consemnat la începutul secolului al XX-lea, respectiv în 1907. Sub arhipăstoria Episcopului Gherasim Timuş au avut loc puternicele mişcări sociale ale ţărănimii din 1907, care au cuprins şi judeţele din Eparhia Argeşului. Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, prin reprezentantul său, ministrul Spiru Haret, trimitea, la 19 şi 30 martie, telegrame, cerând episcopului să întreprindă măsuri de liniştire a populaţiei. Supuşi aceloraşi condiţii în care trăiau şi enoriaşii lor, mulţi dintre slujitorii altarelor ortodoxe s-au regăsit printre ţărani, chiar şi în fruntea lor, împărţind cu ei aceeaşi soartă: bătăi, schingiuiri, arestări, batjocură. Alţii, e adevărat, puţini, au plătit cu viaţă mucenicească îndrăzneala de a sluji şi pe această cale turma păstorită de ei. În ziarul „Conservatorul" din 23 martie 1907 se consemna: „O constatare tristă avem de făcut de pe urma răscoalelor ţărăneşti: preoţii şi învăţătorii, slujbaşii Altarului şi Statului, au fost în foarte multe sate în capul răsculaţilor; ceva mai mult, am putea spune că dacă revoluţia a fost aşa de crâncenă, de vină sunt numai unii preoţi". Statul a făcut legi pentru îmbunătăţirea şi asigurarea existenţei clerului în scopul de a face

▲ *Spiru Haret*

189 Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* ed. V, Editura Sophia, Bucureşti, 2000, pp. 380-381.

▲ *Episcopul Gherasim Timuş*

ordine în țară, de progres şi mântuire, dar reprezentanții acestuia ascundeau sub antereu şi giubea o inimă de făptaşi ordinari… Statul n-a cheltuit cu formarea acestora, pentru ca dânşii să devină elemente subversive… Iată deci, că tocmai cei însărcinați să propage cuvântul mântuitor de țară, tocmai acei care ar trebui să povățuiască pe săteni spre bine, să lumineze şi să îmbunătățească viața sufletească şi materială a țărănimii, iată zicem, tocmai aceştia transformați în răzvrătitori ai satelor, în propagatori ai dezordinii şi anarhiei, "[190]conchidea presa vremii. Totodat, se menționa că în urma cercetărilor se constatase că „… cei ce au pus foc satelor, au distrus atâtea averi şi au tulburat țara până a o a duce la doi paşi de prăpastie, au fost în mare parte preoții şi învățătorii". În Oltenia şi Muntenia, unde mişcarea țărănească s-a manifestat cu mai multă violență decât în celelalte părți ale țării, numeroşi apostoli ai satelor, au fost anchetați, bătuți, umiliți, legați şi duşi între baionete, judecați şi acuzați de instigare a țăranilor. După cum se cunoaşte şi din opera literară a lui Liviu Rebreanu, inspirată de revolta țărănească declanşată în sudul județului Argeş, satele Babaroaga, Gliganu, Ioneşti, Izvoru, Lespezi, Şerbăneşti, Bârlogu, Mozăceni, au intrat în istorie nu numai grație talentului literar al marelui scriitor, ci şi prin violenta manifestare a populației locale împotriva asupririi. Dacă paginile pline de „viforul revoltei" i-au prezentat în mod exponențial, transpuşi în personaje, pe un Grigore Iuga, Titu Herdelea, pe Nadina Iuga, pe căpitanul Lache Grădinaru ori pe arendaşul Cosma Buruiană,[191] istoria i-a imortalizat pentru eternitate, printre mulții anonimi, pe preotul Ioan Şerbănescu din Şerboeni, arestat, la 11 martie 1907, ca instigator, pe fiul acestuia, Constantin, student al Facultății de Teologie din Bucureşti. Vestea arestării la Costeşti a studentului i-a înfuriat pe săteni, care au pornit cu furie la devastarea proprietăților boiereşti. Preotul Ştefan Tomescu, parohul din Bratia-Deal, comuna Cremenari –Flămânda, a fost arestat şi cercetat de Parchet, învinuit fiind că „a pronunțat vorbe grele față de trimişii Ministerului de Instrucție publică şi dinaintea câtorva oameni din comună". Preotul învățător Ioan Predescu din Băseni-Stârci, a fost arestat în gara Costeşti pentru vina de a fi reproşat unui căpitan faptul că nu poate împuşca pe țăranii care „sunt frații noştri". Printre arestații din județele Argeş şi Muscel, care au fost puşi sub acuzația de participare şi instigare a răsculaților s-au numărat şi preoții: Limberea din Văleni-Podgoria, Fuierescu din Purcăreni, Dumitrăchescu din Dobreşti (Muscel), Ioan Filipescu din Stolnici, Ştefan Rudeanu din Şuici (Argeş). Manifestările țărănimii din județul Olt au dus la arestarea preoților Carp Popescu din Tituleşti, Ioan Angelescu din Şerbăneştii de Jos, Ioan Pretorian din Teslui.[192]

Din însemnările lui Constantin Banu, profesor de istorie al Seminarului „Nifon Mitropolitul" din Bucureşti, aflăm că „se caută peste tot instigatori" fiindcă „Şcoala şi Biserica n-a rămas în afară de cercul unor asemenea cercetări" deoarece „s-a atribuit adesea preoților şi învățătorilor un rol efectiv în urzirea şi desfăşurarea turburărilor". În rândurile seminariştilor, majoritatea fii de țărani şi de preoți, exista părerea că „administrația satelor, care se schimbă odată cu partidele, este putredă", iar „civilizația ce am adoptat … n-a adus nici un folos".[193] Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de răscoala din 1907 a fost criticată cu vehemență, îndeosebi de misionarii catolici ai

190 Cf. Ziarul *Galații*, din 21 martie 1907.
191 Liviu Rebreanu, *Răscoala,* Bucureşti, 1967.
192 Cf. *B.O.R.*, *loc. cit*, pp. 261, 262, 265-267.
193 *Ibidem,* pp. 275-277.

Europei, acuzând Biserica națională că nu făcuse nimic în privința „imediatei pedepsiri bisericeşti a răsculaților şi a preoțimii care a făcut cauză comună cu răsculații, pe care i-au pus să jure pe Evanghelie, cartea păcii şi a bunei înțelegeri între oameni, spre a săvârşi cele mai rele excese contra persoanelor şi a proprietății". Informarea Europei prin astfel de critici aduse ierarhilor şi preoților ortodocşi români avea însă alte conotații: discreditarea clerului român şi a Bisericii naționale, iar acțiunile populației un bun prilej de „convertire a odraslelor boiereşti frivole şi vanitoase", spre visul milenar al Bisericii catolice, unirea cu Roma. Ceea ce, din fericire, nu s-a întâmplat. Atitudinea preoțimii din Eparhia Argeşului a fost, în general, îndreptată spre liniştirea spiritelor răsculaților. Cei care au sprijinit guvernul în acțiunile de potolire a enoriaşilor au primit, ca răsplată, ordine şi medalii prin decizia ministrului Spiru Haret care, la 25 septembrie 1907, înainta medalia „Răsplata muncii pentru Biserică" unui număr de 15 slujitori ai altarului din județele Argeş şi Olt, „care s-au distins în munca pentru potolirea răscoalelor țărăneşti din 1907"[194].

Aportul Bisericii Ortodoxe Române la Războiul pentru întregirea neamului şi făurirea României Mari

Aflată, ca de fiecare dată, în mijlocul marilor evenimente ale istoriei neamului, Biserica Ortodoxă Română a sprijinit idealurile de libertate națională şi dreptate socială. Credința şi dragostea de neam şi țară ne-au fost nouă, românilor, stâlp de lumină ce ne-a arătat calea în noaptea timpului şi a istoriei.

A fost sortit prin har neamului nostru să-şi poarte peste veac vocația de luptă şi jertfire, un neam de oameni sfinți şi viteji ce au lupta pentru Țară şi Credință. Pentru români, zilele războiului erau zile de jertfă, iar în cele de pace se ridicau şi se sfințeau altare, se înălțau troițe. Slujind năzuințele neamului nostru creştin, clerul militar, vlădicii oştirii, preoții, misionarii creştini, duhovnicii, au păstrat vie în sufletul luptătorilor lumina credinței şi a nădejdii, punându-şi nesiguranța vieții în slujba țării. Ca să slujeşti şi să lupți pentru salvarea şi păstrarea ființei poporului tău, trebuie să ai nu numai curaj, ci şi un suflet mare. Când mintea era răvăşită de gânduri, când în inimă năvălea dorul de familie dar şi fiorii reci ai morții, aripa de lumină a Duhului Sfânt mângâia sufletele. Preotul militar era duhovnic şi sacerdot, sfătuitor şi om de jertfă, cel ce trebuia să se îngrijească de ostaşi. El ştia să asculte cel mai bine păsurile, să cunoască starea de spirit, să înțeleagă şi să aline durerile.

Sosise momentul când „preoțimea era chemată (pentru a câta oară?) să fie de folos credincioşilor nu numai în biserică ci şi în afara ei, şi mai ales acolo unde bărbații erau chemați să apere sau să alipească țării glia străbună" ce, prin hotărâri nedrepte ale marilor puteri, fusese dezlipită de la sânul țării mamei. Astfel, în timpul campaniei desfăşurate de armata română, în 1913, la sudul Dunării, în Bulgaria, pentru alipirea teritoriului dobrogean Cadrilaterul şi Caliacra, Ministerul Cultelor informa Episcopia Argeşului asupra hotărârilor Ministerului de Război ca „preoți de mir şi ieromonahi" să însoțească armata română în mobilizare. „Organizați împreună cu domnul prefect

194 Pentru modul cum a decurs mişcarea țărănească din 1907 în județele Argeş şi Olt, componente ale Eparhiei Argeşului, vezi lucrarea prof. Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului, 1793-1949,* Piteşti, 2005, pp. 112-115.

pentru a trimite numărul preoților trebuitori armatei dintre cei văduvi sau alți doritori", telegrafia, la 22 iunie 1913, Episcopul Calist protoiereului de Argeş.[195] Printre cei nominalizați s-a numărat ieromonahul Nicodim de la Schitul Stânişoara şi Eftimie ieromonahul de la Mănăstirea Turnu. Şi în celălalt județ aflat sub jurisdicția Episcopiei Argeşului, Olt, protoiereul cere să fie trimişi ca slujitori „trebuitori armatei" pe preoții acelui județ, de preferință dintre cei fără copii"[196]. Preotul Duminică N. Ionescu din Jiblea-Argeş, a solicitat în scris Ministerului de Război să fie înrolat, considerând că „vremea vorbelor a trecut, acum începe a faptelor. Mi se pare că un om de vârsta mea dacă ar sta pe loc n-ar face-o decât în paguba demnității sale de cetățean… Vă rog dar, cu insistență, a dispune ca să fiu chemat şi rânduit acolo unde socotiți că-i de mai mare lipsă ajutorul meu fizic şi moral". Solicitarea preotului a adus supărare episcopului care, considerând că „s-a trecut peste el", a cerut „neîmplinirea" solicitării slujitorului altarului, dispunând trimiterea sa la episcopie „să se roage pentru izbânda oştirilor române şase zile". În cele din urmă episcopul s-a dovedit îngăduitor, dând curs cererii preotului. Remarcându-se prin slujirea exemplară a patriei, acesta a fost răsplătit cu medalia „Avântul Țării"[197]. „De bună voie şi cu mare insistență" s-au pus în slujba țării şi preoții Dumitru Brumuşescu din parohia Mierleşti, Dumitru Popescu din Vaideei, împreună cu Constantin Milcoveanu, confesor al garnizoanei din Slatina. Nicodim Andrițoiu, ieromonah, s-a prezentat la 1 iulie şi a urmat „corpul" de armată (Batalionul de rezervă Argeş) până la 22 august. Preotul Dobre Popescu, confesorul Regimentului 28 Radu Negru a fost şi el remarcat. Ambii au fost lăudați, conducerea militară a celor două unități aducând mulțumiri episcopului pentru faptele celor doi reprezentanți ai clerului. Parohul V. Mateescu din Vâlsăneşti a luat inițiativa de a strânge, prin listă de subscripție, ajutoare pentru familiile celor aflați pe câmpul de luptă. Episcopia, aprobând inițiativa preotului, ordonă şi ea protoiereilor de Argeş şi Olt, ca fiecare preot să subscrie cu câte un leu, episcopul însuşi donând 50 de lei. Sumele astfel strânse, s-au ridicat la 164,5 lei în județul Argeş şi 115,30 lei în județul Olt.[198] La solicitarea Ministerului de Război către Ministerul Cultelor la 20 februarie 1914 de a întocmi, în „discreție totală", o listă cu preoții ce ar putea fi mobilizați la nevoie, nu toți slujitorii altarului au răspuns însă chemării de a se pune în slujba țării. E adevărat că numărul celor care s-au sustras de la această „sfântă datorie" a fost destul de redus, fapt ce nu a pus deloc în umbră contribuția clerului la slujirea deopotrivă a altarului şi a țării. Printre cei ce au „fugit de însărcinările ce li se dau pentru a sluji armata şi patria" s-au numărat: preotul C. Pârvulescu din parohia Braniştea-Olt, care nu s-a prezentat la mobilizare, I. Marinescu şi N. Bucică de la biserica Ionaşcu din Slatina, invocând faptul că au familii numeroase, ori alte cauze. Preoți, precum parohul Ştefan Tomescu de la parohia Bratia din Deal, comuna Cremenari-Argeş, D. Brumuşescu, amintit anterior, C.P. Buzescu din Corbu-Olt, Ştefan Ionescu de la Poiana-Olt, au cerut, din proprie inițiativă, să ia locul pe listă a celor amintiți.[199]

Preoțimea română s-a identificat, poate mai mult decât oricând, în cursul desfăşurării evenimentelor din Prima conflagrație mondială, mulți dintre slujitorii altarului

195 Prof. Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului (1793-1949),* Piteşti, 2005, p. 473.
196 *Ibidem.*
197 *Ibidem,* pp. 473-474.
198 *Ibidem,* p. 474.
199 *Ibidem,* pp. 474-475.

plătind cu tributul de sânge, idealul național – *reîntregirea neamului*. Intrarea României în război, în urma tratatului semnat la 4/17 august 1916 alături de puterile Antantei, pentru împlinirea dezideratului național fundamental – desăvârşirea statului național, a declanşat şi adeziunea clerului. Preoțimea a fost alături de popor pe tot parcursul desfăşurării evenimentelor războiului. Înainte de declanşarea ostilităților militare Sfântul Sinod a numit pe preotul Constantin Nazarie, profesor al Facultății de Teologie din Bucureşti, ca protopop al preoților militari. La data de 15 august 1916 i s-a încredințat postul de şef al Serviciului religios de pe lângă Marele cartier General al Armatei Române, având ca ajutor pe viitorul arhiereu vicar Vasile Pocitan, pe atunci profesor de religie la Bucureşti[200] (economul Sfântului Sinod, preotul profesor Constantin Nazarie fusese numit ca „protopop sau superior al preoților din armată, în caz de mobilizare, la 19 mai 1915[201]). Printre cei 250 de preoți (confesori) militari care s-au pus în slujba țării, slujind în mijlocul oştirii, s-au numărat şi cei din Eparhia Argeşului. Astfel, preotul sachelar C.P. Buzescu din Corbu, județul Olt, a fost numit confesor al *Regimentului 4 Argeş*, iar bătrânul preot sachelar Ştefan Ionescu-Cazacu din Poiana, județul Olt, confesor al *Regimentului 3 Olt* şi a participat la luptele de la Mărăşeşti, pierzându-şi viața pe câmpul de luptă, osemintele lui aflându-şi odihna veşnică în Mausoleul Eroilor de la Mărăşeşti.

Din rapoartele înaintate de preoții confesori militari către protoiereul preoților din armată se pot concluziona toate aspectele privitoare la moralul trupei, activitatea preoților aflați sub arme şi necesitatea prezenței preotului în mijlocul trupei. Iată, spre exemplificare, aceste considerente, aşa cum au fost prezentate de preotul *Regimentului 4 Argeş*, sachelarul C. P. Buzescu, la 14 septembrie 1916:

«Preotul Regimentului Argeş Nr. 4 către Prea Cucernicul Protoiereu
al preoților de Armată, Marele Stat Major

Vremea nu mi-a îngăduit până în prezent a vă pune în cunoştință cu mersul treburilor ce atârnă de însărcinarea mea ca preot al Regimentului Argeş nr. 4. Astăzi, având prilej, am onoarea a vă raporta cele ce urmează, privitoare la răstimpul 15 august – 14 septembrie a.c.

1. În zilele de mobilizare, pe cât a fost cu posibil fără a zădărnici lucrările de ordin militar, s-au îndeplinit cele prevăzute în capitolul III, punctul I din Instrucțiunile P.C. Voastre, completându-se ceea ce mai rămăsese ulterior. Zilnic am fost în mijlocul ostaşilor, îmbărbătându-i neîncetat în această vreme de nelinişte sufletească, pe cei care de puțin timp se despărțiseră de cămine.

2. În ziua de 19 august, ora 4 p.m., întreaga garnizoană s-a adunat în grădina publică a oraşului Piteşti, unde s-a oficiat de către P.Sf. Episcop Calist, înconjurat de clerul local şi cel de la regimente, sfințirea apei şi binecuvântarea trupelor. În dimineața acestei zile, ora 10, trupei noastre, fiind adunată în curtea regimentului, i s-a ținut o scurtă dar înălțătoare cuvântare de către d-l comandant, colonel N. Urdăreanu, iar după-amiază, înainte de plecare la grădina publică, cu îngăduința d-lui colonel, i-am ținut (trupei) alăturatul „Cuvânt pentru ostaşi!", pe care vi-l trimit.

3. Trupa pornind pe câmpul de operație era prea voioasă şi manifesta pe tot drumul parcurs curatele sentimente naționale, infiltrate cu mult prisos în inima lor de către comandanți, însărcinați cu creşterea lor ostăşească. Şi, cum românul nostru este adânc pătruns de credința

200 Mircea Păcurariu, *Contribuția Bisericii la realizarea actului Unirii de la 1 Decembrie 1918,* în *B.O.R.*, CXVI, 1978, nr. 11-12, pp.1250-1251.
201 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 475.

în Dumnezeu, am constatat că neîncetat cereau acest ajutor, fie în marş, fie în cantonament…».

Confesorul aminteşte în raport de „sublima rugăciune din instrucțiuni" şi de „oficierea slujbelor şi parastaselor pentru ostaşii adormiți întru Domnul". În încheierea raportului sublinia: *„8. Moralul trupei este cât se poate de înălțător. Cu toată greutatea reclamată de împrejurările războiului, ostaşii sunt voioşi, cinstiți, supuşi şi ascultători, fără răpştire şi îndelung răbdători, mulțumită purtării frumoase a superiorilor cu ei şi a nedespărțitei mele persoane din mijlocu-le, fie când sunt la lucru, fie în vreme de repaus.*

Tocmai acum văd cât este de necesară prezența preotului între ostaşi şi cât de mult poate folosi în uşurarea sarcinii conducătorilor trupei. Ceea ce nu se poate îndeplini de unul se completează de celălalt şi aşa, mână în mână de ajutor, se atinge frumosul scop, „educația ostăşească-morală", care e de mult folos, când țara o cere de la fii săi, cum sunt vremurile de acum.

Acestea fiind în scurt cele ce aveam să vi le spun, rămân al P.C. Voastre supus,

Preotul Regimentului, Sachelar C. P. Buzescu"[202].

În raportul pe care preotul locotenent Ştefan Ionescu-Cazacu, confesor al *Regimentului 3 Olt* îl înainta, la 5 octombrie 1917, „…P.C. Protoiereu al preoților de armată", se plângea de faptul că, deşi îşi îndeplinise cu deosebită conştiinciozitate toate sarcinile, întovărăşind „regimentul în toate acțiunile sale, […] nu mi se recunoaşte nimic din faptele de eroism ce am făcut în decursul acestui război", fapte ce nu pot fi dezmințite, ci probate cu martori. Fiind propus pentru avansare în grad de către însuşi comandantul *Regimentului Olt*, a fost omis de două ori de la această avansare. Anexând declarația cu enumerarea tuturor acțiunilor întreprinse în mijlocul oştirii pe câmpul de luptă, preotul sachelar şi confesor al *Regimentului 3 Olt* roagă pe P.C. părintele Protoiereu „a dispune în consecință"[203]. „În noaptea de 18/19 noiembrie 1917, pe când o parte din copiii regimentului său se azvârliseră asupra neamțului, care de frică înnebuneşte pământul cu artileria sa, preotul Ionescu Ştefan ce se găsea în satul Mănăstioara, a fost lovit de o schijă… În ziua de 1 ianuarie 1918, după o scurtă suferință, preotul Ionescu Ştefan Cazacu a încetat din viață, trecând în lumea eroilor alături cu acei din județul Olt pe care i-a uns cu mir în pruncia lor, în calitate de preot, în acelaşi județ cu ei, pentru ca apoi să îi şi păstorească pe timpul războiului. I-a fost scris, săracu, să moară tocmai atunci când se credea mai fericit şi când şi copiii lui sufleteşti aveau mai multă nevoie de el, de sfaturile şi rugăciunile lui. A murit însă frumos, căci a murit ucis de o schijă de obuz, prin urmare a murit de aceeaşi moarte de care mor numai eroii". Aceste cuvinte au fost cuprinse în Ordinul de zi nr. 214 al Diviziei a 2-a din 27 februarie 1918, pe care l-a citit în fața oştirii comandantul însuşi, generalul I. Vlădescu.[204]

Întregul cler mobilizat în Războiul pentru reîntregirea neamului a fost insuflat de sentimente înălțătoare pentru împlinirea marelui ideal. Preotul Gheorghe Tomescu, din Răteşti, mobilizat la Brigada 6 Artilerie, a participat la luptele crâncene de pe fronturile din Moldova, respectiv Mărăşti, Soveja, Oituz, Pralea, iar preotul Emanuil Mărculescu din Corabia-Olt, participant la lupte în cadrul Regimentului 59 Infanterie, a fost luat prizonier şi deportat apoi în lagărul Lamsdorf din Germania.

Preotul Gheorghe Leu, viitorul Episcop Grigore al Argeşului, pe atunci profesor la Seminarul Central din Bucureşti, mobilizat la trenul sanitar nr. 6, s-a evidențiat „ca unul

202 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru Marea Unire, 1916-1918,* Bucureşti, 2000, pp. 53-54.
203 *Ibidem,* pp. 144-146.
204 *Ibidem,* pp. 236-237.

▲ *1 Decembrie 1918, Alba Iulia*

din rarele exemplare de preoți…, un preot model, un apostol" aşa cum îl numea unul dintre comandanții oştirii române. În cadrul spitalelor de campanie şi-au desfăşurat activitatea multe monahii, care au alinat suferințele a mii de ostaşi, răniți în cursul luptelor de pe frontul din Moldova. Nici acestea nu au scăpat de ororile războiului. Multe s-ai îmbolnăvit de tifos exantematic, dându-şi viața în mijlocul oştirii. Preoții rămaşi acasă, în teritoriile ocupate, n-au stat nici ei departe de suferință. Tânărul preot Constantin Păunescu din Radomireşti-Olt, a fost ucis de către cotropitori în prezența familiei – tatăl, soția şi cei trei copii, soția fiind apoi întemnițată vreme de 6 luni, timp în care doi dintre copii s-au stins din viață. În urma bătăilor şi schingiuirilor primite numai pentru vina de a-şi fi iubit țara, au murit şi preoții Gheorghe Dobrinescu din Deduleşti şi Vasile Grigorescu din Rociu. Preotul Alexandru Georgescu a fost deportat în Germania, stingându-se din viață în detenție, departe de țară.[205] Pentru atitudinea lor patriotică au suferit persecuții şi au fost arestați preotul Gheorghe Nasture din Berislăveşti (făcuse slujbe pentru izbânda trupelor române), preotul Nicolae Toma din Borleşti, „pentru pomenirea familiei regale româneşti" şi Ion Ungureanu, preot din Deduleşti, care „nu se supunea ordinelor germane" cu caracter antiromânesc. Din județul Olt au fost ridicați de autoritățile germane şi trimişi în arest preotul Gheorghe Mazilescu din Frunzaru, învinuit că „a insultat pe germani", Preotul Nicolae Păunescu din Crăciuneii de Jos, pentru „sentimentele patriotice" pe care le nutrea şi preotul Gheorghe Seiculescu din Seaca, pentru a se „garanta liniştea în comună".

„Biserica Ortodoxă Română a fost lovită şi împroşcată cu tot felul de atacuri din partea ocupanților şi a emisarilor Bisericii Romano-Catolice", fiind jefuită, despuiată, dezonorată. Au fost luate multe dintre odoarele de preț: obiecte de cult, valori de patrimoniu, documente, obiecte din inventarul liturgic.[206]

Bisericile din Eparhia Argeşului, şi viața bisericească, în general au avut mult de suferit de pe urma războiului. În urma raportului întocmit de Protoieria județului Olt

205 Mircea Păcurariu, *op. cit.*, pp. 1251-1255.

206 Augustin Deac, Ioan Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor –1916-1918,* Bucureşti, 1978, p. 146.

la 19 iulie 1917, se raportau greutăți, precum părăsirea enoriilor de către un însemnat număr de preoți, care se refugiaseră, deşi aveau obligația să rămână alături de „turma pe care trebuiau să o păstorească". Au rămas astfel vacante 25 de parohii, printre cei refugiați aflându-se preoții Ion Marinescu, de la biserica Ionaşcu-Slatina, Gavril Dumitrescu de la Biserica Sf. Nicolae din Clocociov, Ion Popescu din Buzeşti, Atanasie Marinescu-Potcoava, Ion I. Costăchescu, parohia Tătărăi-Scorniceşti, Ion Stănescu-Urluiasca, Ion Ionescu – parohia Verguleasa, Ion Vişinescu de la parohia Şerbăneştii de Sus şi V. Smaragdin de la parohia Izvoarele-Olt.

Raportul din 6 iulie 1916 cu privire la preoții din județul Argeş refugiați, cuprindea următoarele nume: M.D. Preoțescu, biserica Sf. Gheorghe-Piteşti, Dimitrescu Ştefan-Biserica Domnească din Curtea de Argeş, Gheorghe Albulescu, parohia Băseni, O. Popescu-Boişoara, I.C. Sălcescu-Budeasa Mare, Petculescu M, parohia Cacaleți de Jos; Tănăsescu N.I, Cepari, R. Ionescu-Ciauşeşti, I. Vălescu, parohia Cicăneşti, Sava Costinescu, Tutana, I. Popescu-Albota şi alții, numărul preoților din Argeş ce părăsiseră păstorirea turmei ridicându-se la 24. Printre cauzele multiple ce lăsaseră turma fără păstor se aflau şi bolile care „bântuie", mortalitatea în rândul preoților fiind destul de mare. Se raporta astfel Episcopiei un număr de 27 preoți decedați în perioada 16 iulie 1916-8 iulie 1917. Un număr de 170 de paracliseri şi cântăreți erau mobilizați. În privința pagubelor pricinuite de război, în afara ridicării clopotelor de la biserici, vase şi obiecte liturgice şi orice alte obiecte din bronz, alamă şi aramă, unele biserici au fost transformate în adăposturi pentru prizonieri, a trupelor, chiar şi în staul pentru vite. Au fost bombardate şi făcute improprii pentru oficierea cultului religios bisericile Sf. Nicolae-Coasta şi Sf. Nicolae din Tîrg-Slatina, biserica parohială Sf. Nicolae din Milcov, Naşterea Maicii Domnului din Mogoşeşti, căreia i s-a distrus masa de piatră a sfântului prestol şi a „dispărut cutia cu Sf. Moaşte"[207].

Astfel s-a integrat Biserica Ortodoxă Română efortului păstoriților ei de întregire a neamului. Pastoralele rostite de către capii Bisericii în acele vremuri de grea cumpănă şi sângeroasă încleştare sunt edificatoare: *„… Nu toți putem purta sabie, dar toți avem datoria sfântă pentru apărarea țării şi a neamului… până a ne vinde şi haina, pentru ca oştirea noastră să aibă tot ce-i trebuie pe câmpul de luptă şi a îngriji şi de copiii rămaşi fără părinți,… nimeni dintre noi cei ce au suflet şi inimă românească nu-i scutit de luptă şi de jertfă… Noi am moştenit de la bătrânii noştri voința şi dorința de a trăi şi întregi neamul. Pentru această voință şi dorință, se cuvine sau să trăim sau să murim… Numai aşa făcând vom fi la înălțimea datoriei noastre; altfel vom fi nevrednici de numele ce-l purtăm şi de pământul acestei țări…"*, după cum spunea Mitropolitul Pimen al Moldovei.

Şi această voință şi datorie de întregire a fost înfăptuită la 1 Decembrie 1918, când Ardealul s-a alipit la sânul patriei mame, urmând apoi şi celelalte două fiice, Basarabia şi Bucovina. Din nefericire, acestea aveau să fie din nou înstrăinate pentru multă vreme.

---

207 Pentru lista preoților din cele două județe aflate în componența Episcopiei Argeş, refugiați în timpul Primului Război Mondial şi a pagubelor pricinuite lăcaşelor de cult, vezi prof. Teodor Mavrodin, *op. cit.* pp. 475-476.

Participarea clerul din Eparhia Argeşului la cel de al Doilea Război Mondial (1941-1945)

Istoria României a demonstrat cu prisosinţă că Armata şi Biserica au fost două dintre instituţiile fundamentale, prin care s-a asigurat întemeierea statului şi perenitatea neamului. Existenţa şi dezvoltarea lor concomitent cu cea a societăţii româneşti a făcut ca acestea să slujească deopotrivă interesele neamului şi creştinătăţii, asigurând evoluţia economică, politică, militară şi spirituală a ţării. Participarea împreună la evenimentele cruciale din istoria noastră, le-a făcut să devină împreună, în această parte a lumii, stavilă în calea furtunilor şi temelie a creştinătăţii. În momentele de grea cumpănă pentru ţară, participarea clerului, în dubla ipostază, de apărători ai Ţării şi ai credinţei, venea din străfundul istoriei unui popor născut creştin. Lor, preoţilor, le-a revenit, prin dubla misiune de care am amintit, o misiune sfântă: să aprindă şi să menţină veşnic treaz focul credinţei şi dragostea pentru libertate, jertfindu-se ei înşişi, atunci când aceste idealuri erau ameninţate. Declanşarea celei de A Doua Conflagraţii Mondiale venea la mai puţin de un sfert de veac de când ţara noastră se alăturase puterilor beligerante ale Antantei, spre împlinirea idealurilor seculare: Întregirea neamului şi făurirea României Mari. Deşi nu numai în plan istoric şi politic ci şi în cel spiritual avuseseră loc mari împliniri, prin înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Române (1925), Biserica şi neamul românesc erau pândite de alte mari primejdii. Intuindu-se acestea şi considerând că „armata nu se poate dispensa de serviciul sufletesc şi nepreţuit al preoţimii", s-a decis crearea cadrului legislativ de organizare a serviciului preoţesc permanent al armatei. Prin *Decretul Regal 3378* din 20 iulie 1921, căruia i s-a adăugat Legea şi regulamentul privitoare la organizarea clerului militar, cuprins în *Decretul Regal 1920* din 18 iunie 1924, se instituţionaliza o structură distinctă, Inspectoratul Clerului Militar, cu rangul de Episcopie militară.[208] Astfel, „viteaza şi scumpa noastră oştire" avea în rândurile ei, ca reprezentant al Bisericii, un înalt demnitar cu grad de ofiţer superior al armatei şi vlădică militar. În 1937, conform afirmaţiilor Episcopului Grigorie, Eparhia Argeşului, deşi una dintre cele mai mici, dăduse „cel mai simţitor număr de preoţi militari activi", iar prin rezultatele obţinute la concurs, se dovedea că eparhia avea o preoţime selectă.[209]

Rănile Primului Război Mondial nu erau încă pe deplin vindecate şi discipolii lui Marte, nemulţumiţi de noua ordine statală instaurată în Europa, căutau un nou „casus belli". Şi deasupra Eparhiei Argeşului pluteau norii învolburaţi de furtuna unui iminent conflict militar de amploare. Declanşarea ostilităţilor în anul 1940 avea să aducă şi primele consecinţe în viaţa argeşenilor. Pentru îmbărbătarea enoriaşilor, Episcopul a dispus ca slujbele din biserici „să fie făcute cu tot înţelesul izbăvitor", lăcaşele să fie deschise „aproape în toată vremea", preoţii să se preocupe de nevoile oamenilor, iar acolo unde era cazul, aceştia să-i înlocuiască pe învăţătorii sau profesorii trimişi pe front. Au existat şi cazuri când preoţii rămaşi acasă nu au putut să-i înlocuiască pe cei încorporaţi. Din cauza războiului, anul şcolar 1940-1941, a început mai târziu şi pe întreaga lui durată, lipsa cadrelor didactice a produs mari greutăţi în desfăşurarea procesului

208 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoţi în tranşee, 1941-1945*, Bucureşti, pp. VII-VIII.

209 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 134.

de învățământ. Pe lângă situația grea în care se afla populația din eparhie din cauza ororilor războiului, s-a mai adăugat şi cea creată de marele număr al refugiaților din teritoriile Basarabiei şi Bucovinei de Nord, ocupate în 1940. Eparhia Argeşului a găsit de cuviință, şi în aceste condiții grele, că este nevoie să sprijine familiile aflate în suferință prin strângerea de ajutoare, constituindu-se un fond special pentru într-ajutorarea confraților de peste Prut. La 4 iulie 1940, după cum am mai amintit, Cercul de recrutare Argeş aduce la cunoştința Episcopului că localul Seminarului este destinat să fie ocupat de către Liceul Militar Craiova, într-o „eventuală evacuare". Avertismentul se va adeveri, din nefericire, în septembrie 1941 când, prin Decretul-Lege 2637, sediul instituției era declarat de utilitate publică, Seminarul şi Şcoala de cântăreți erau expropriate pentru interese militare, luându-li-se o suprafață apreciabilă de teren (44.525,80 mp) şi construcțiile existente. Intrarea României în război a chemat la datorie şi preoții. Din rapoartele întocmite de către preoții confesori militari, din dările de seamă ale acestora înaintate Inspectoratului Clerului Militar, din propunerile pentru înaintarea în grad ori pentru distincțiile militare, rezultă modul cum preoții armatei şi-au îndeplinit îndatoririle de ordin militar şi ecumenic. Din activitatea lor de păstori ai sufletelor, pe toată durata desfăşurării conflictului, în orice condiții, n-a fost omis niciunul dintre serviciile religioase, creându-se, totodată, „atmosfera duhovnicească şi bucuria creştină" specifică fiecărui moment, realizându-se şi „forța dinamică spirituală care întăreşte şi fortifică pe ostaş"[210].

În raportul prezentat comandantului *Corpului 3 Armată* în anul 1941, pentru acordarea ordinului „Steaua României cu Spade" în grad de cavaler, clasa a V-a, preotului căpitan Popescu N. Parasciv din Piteşti, confesorul *Regimentului 1 Vânători*, se specifica, printre altele: „… s-a îngrijit de viața sufletească a ostaşilor prin conferințe moral-religioase, prin slujbe religioase făcute la batalioane, ori de câte ori acestea se găseau în refacere, precum şi prin serviciul religios oficiat la înhumarea ostaşilor căzuți la datorie… a contribuit la înălțarea sufletească a ostaşilor şi la îmbrăcarea spiritului de jertfă în îndeplinirea misiunilor în fața inamicului"[211]. În Memoriul de activitate al sublocotenentului în rezervă preot Popescu D. Ioan din timpul concentrărilor şi războiului contra bolşevicilor, se menționează activitatea desfăşurată, ca plutonier TR (student fiind la Institutul Teologic) în cadrul *Regimentului 1 Vânători* Piteşti din martie 1939 până în aprilie 1940, apoi ca sublocotenent rezervă în cadrul *Batalionului 24 Vânători de Munte*, în războiul contra bolşevicilor. Pentru merite deosebite a fost recompensat cu ordinele „Coroana României cu Spade şi panglică de Virtutea Militară" şi „Steaua României cu Spade şi Panglică de Virtutea Militară". A fost hirotonit preot în urma unei adrese a Episcopiei Argeşului, la 7 iunie 1943.[212] Preotul căpitan în rezervă Buzescu C. Nicolae din Corbu, județul Olt, confesorul *Regimentului 10 Infanterie*, a fost decorat de comandantul *Diviziei 6 Infanterie*, la 16 februarie 1945, pentru meritul de a fi „stat zi şi noapte în mijlocul ostaşilor [şi pentru că] depăşindu-şi atribuțiile de părinte sufletesc… se punea în fruntea brancardierilor şi sanitarilor… înhămat singur la sanie transportă răniții la postul de prim ajutor al regimentului.[213] Pentru alte asemenea fapte de bărbăție, curaj, spirit de sacrificiu, preotul căpitan Buzescu Nicolae, este propus a doua oară,

210 *Preoți în tranşee,* doc. 104, pp. 173-181.
211 *Ibidem,* doc. 89, p. 149.
212 *Ibidem,* doc. 142, pp. 248-249.
213 *Ibidem,* doc. 180, pp. 288-289.

prin Ordinul de zi 144 din 20 mai 1945 să fie recompensat cu ordinul „Steaua României clasa a V-a cu Spade şi panglică de Virtute Militară”[214].

Căpitanul în rezervă Popescu M. Ion din comuna Groşi, județul Argeş, preotul *Batalionului 6 Vânători de Munte*, era propus prin Ordinul de zi 240 din 20 mai, pentru a fi recompensat cu ordinul „Coroana României clasa a V-a cu Spade,” ca urmare a interesului acordat pentru „partea sufletească a soldaților… oricare ar fi fost situația, făcea câte o scurtă rugăciune care parcă îmbărbăta soldații… În clipele cele mai grele, mergea adeseori în linia întâi, sfidând parcă moartea pentru a încuraja pe soldați” se specifica în raportul înaintat, la 20 mai 1945, Diviziei a 3-a Vânători de Munte pentru aprobare.[215]

Preotul căpitan Dana I. Marin, confesorul *Regimentului 30 Dorobanți Muscel*, a fost pe front în toată campania din Ardeal, Ungaria, Slovacia şi Moravia, şi-a îndeplinit misiunea cu „devotament, spirit de sacrificiu şi abnegație”, extinzându-şi activitatea şi la regimentele rămase fără preoți… suportând toate privațiunile şi greutățile războiului”, meritând cu prisosință să fie decorat cu ordinul „Coroana României clasa a IV-a cu Spade.”[216] Dragostea şi devotamentul, prezența permanentă în mijlocul camarazilor grav răniți, alinându-le suferințele prin cuvinte de îmbărbătare, sunt motivele pentru care preotul căpitan asimilat Chivu M. Ioan din Brevoeşti-Muscel, prezent în Spitalul 15 de Campanie, a fost decorat cu ordinul „Coroana României clasa a V-a cu Spade.”[217]

Un alt preot din Eparhia Argeşului, Buzescu Constantin din Sârbii Măgura, județul Olt, cu gradul militar de căpitan asimilat, activând în cadrul Ambulanței XI Sanitare, decorat, la 28 decembrie 1944, cu medalia „Regina Maria” clasa a III-a, este propus spre a primi o a doua distincție, „Crucea Regina Maria, clasa a II-a”, având ca motivație „grija părintească şi duhovnicească pentru a îngriji răniții şi bolnavii, prin predici, ridicându-le moralul şi îmbărbătându-i pe aceia care trebuiau redați frontului şi pe cei care se evacuau”[218].

Şirul preoților militari din Eparhia Argeşului, care s-au distins prin îndeplinirea cu „deplină conştiință” a misiunii militare şi preoțeşti nu se opreşte, însă, aici. Preotul căpitan activ Ionescu Constantin din Optaşi, județul Olt se distinge prin îmbărbătarea ostaşilor: „… sfidând pericolul morții, a mers până în primele linii aducându-le cuvântul bun al speranțelor, ducând ostaşilor curaj şi credința în ajutorul Domnului” din 1941 şi până la încheierea războiului. Pentru acestea a fost recompensat, la 1 noiembrie 1941, cu ordinul „Coroana României clasa a IV-a cu Spade,” iar la 24 iunie a fost propus pentru decorarea cu ordinul „Coroana României clasa a IV-a cu Spade şi panglică de Virtute Militară”, aprobându-i-se distincția, însă „fără panglică”[219].

La 16 iulie 1945, preotul locotenent-colonel Georgescu N. Gheorghe din Profa, județul Olt, care a activat în calitate de Şef al Serviciului Clerului *Corpului 6 Armată*, unde „a desfăşurat o vie activitate pastorală în toate localitățile unde a cantonat corpul de armată…, oficiind slujbe religioase… şi a resfințit biserica ortodoxă din Biharia, județul Bihor, părăsită din cauza războiului, primeşte ordinul „Crucea Regina Maria”, clasa a II-a.[220]

---

214 *Ibidem,* doc. 207, p. 317.
215 *Ibidem,* doc. 206, p. 316.
216 *Ibidem,* doc. 212, pp. 320-321.
217 *Ibidem,* doc. 222, pp. 332-333.
218 *Ibidem,* doc. 224, pp. 333-334.
219 *Ibidem*, doc. 229, p. 230.
220 *Ibidem*, doc. 245, p. 352.

Preoți argeşeni şi musceleni în închisorile comuniste

Dorința de libertate şi nesupunerea față de regimul comunist i-a costat foarte scump pe slujitorii altarului din primii ani ai acelor vremuri de grea cumpănă pentru viața Bisericii. Mulți dintre preoți, studenți teologi, călugări şi călugărițe sau ierarhi au fost întemnițați şi condamnați la ani grei de detenție, schingiuiri, tratamente inumane pentru cei suferinzi, muncă silnică, degradare civică şi morală. Unii dintre ei au pierit în închisorile comuniste de la Aiud, Sighet, Gherla, Piteşti, sau în lagărele de muncă, iar alții au fost executați în urma unor acțiuni judiciare formale, fiind considerați elemente periculoase pentru siguranța statului. Conform unor surse, numărul clericilor de toate confesiunile, care au fost încarcerați în puşcăriile comuniste s-a ridicat la 2.398, dintre care peste 147 au fost exterminați, iar numărul celor de confesiune ortodoxă care s-au jertfit pe altarul credinței a depăşit cifra de 108. Dintre preoții argeşeni şi musceleni, 86 au fost întemnițați; trei dintre ei au pierit din cauza condițiilor inumane din puşcării, iar patru au fost executați după ce au fost supuşi unor cumplite torturi şi umilințe. Printre cei care şi-au pierdut viața dar nu şi credința în Dumnezeu, s-a numărat şi Grigorie Leu, fost vlădică al Argeşului între 1936-1940, care a trecut la Domnul, se pare, în urma otrăvirii.

Dintre martirii argeşeni şi musceleni care au plătit cu viața prețul credinței şi al libertății amintim în cele ce urmează câteva nume.

Andreescu Nicolae (1918-1959) preot în Nucşoara-Muscel, arestat în 1958 pentru „uneltire împotriva ordinii sociale". În timpul anchetei i-au fost rupte mâinile „pentru a nu mai putea face semnul crucii". A fost condamnat la moarte şi executat la închisoarea Jilava la 18 iulie 1959. Soția sa, Andreescu Maria, a fost condamnată, pentru aceeaşi vină, la 15 ani de muncă silnică.

Bălăbaie Ion (1909-1954), cântăreț bisericesc în comuna Dragoslavele-Muscel, a fost arestat, fiind învinuit de legături cu luptătorii anticomuniști din Muscel. Ca urmare a tratamentelor aplicate de securişti la Piteşti şi în puşcăria de la Târgu Ocna, s-a stins din viață la 19 iulie 1954.

Preotul *Constantinescu Gh. Ioan* (1906-1959), din Poenărei-Muscel, a fost arestat în anul 1958. După anchete şi interogatorii dure, a fost judecat pentru ajutorul dat luptătorilor anticomuniști. La 19 mai 1959 a fost condamnat la moarte şi executat în noaptea de 18 spre 19 iulie 1959 la închisoarea Jilava. Pentru „omisiune de denunț" au fost arestate şi condamnate la ani grei de temniță soția preotului, Justina Constantinescu (15 ani de muncă silnică) şi fiica lor, profesoara Iuliana Preduț, condamnată la 12 ani de muncă silnică. Aceasta din urmă a născut în închisoarea de la Văcăreşti o fetiță pe care a botezat-o Justina-Libertatea.

Drăgoi Ion (1900-1959), preot în Muşătești-Argeş, arestat în aprilie 1950. Torturat bestial de către securitatea din Piteşti pentru ajutorul dat rezistenței anticomuniste, a fost condamnat la 7 ani detenție. Eliberat în 1959, a fost reîncarcerat şi condamnat la moarte, sentință executată în noaptea de 18 spre 19 iulie 1959, la închisoarea Jilava.

Enescu Mihai (1903-1959), preot în Valea Românești-Muscel, a fost arestat la 19 august 1952 şi acuzat de susținerea activității partizanilor. Sentința dată de Tribunalul Bucureşti a fost condamnarea la 19 ani de muncă silnică, încetând din viață în iunie 1959 la închisoarea din Aiud.

Grigorie Leu, ierarh al Bisericii Ortodoxe Române şi Episcop de Argeş în perioada 1936-1940, apoi Episcop al Huşilor, conform Decretului 166/1947 a fost îndepărtat din scaunul vlădicesc la 5 februarie 1949, iar în data de 1 martie 1949 a decedat în mod misterios în timpul surghiunului, pare-se, otrăvit.

Mănditță Nicolae-Nicodim (1899-1975), născut în Zărneşti-Mălureni, judeţul Argeş, fost ofiţer în timpul Primului Război Mondial, a îmbrăcat haina monahală la Schitul Măgura, judeţul Bacău, apoi a slujit ca preot la Mănăstirile Agapia şi Văratic. A fost arestat în 1964 şi acuzat pentru scrierile sale, care aveau „conţinut mistico-religios, duşmănoase regimului democrat popular".

Mănescu Nicolae (1884-1961), fost preot militar în timpul celor două Războaie Mondiale, a fost arestat în 1958, fiind învinuit de ajutorarea luptătorilor anticomunişti. A murit în detenţie la Botoşani, la vârsta de 77 ani.

Postelnicescu Ion (1884-1959) din Moşoaia, fost preot la biserica Sfânta Vineri, protopop de Piteşti şi profesor de religie, a fost arestat la 13 august 1952 de către Securitatea din Piteşti pentru „aprecieri duşmănoase la a dresa regimului". Eliberat, a fost reîncarcerat în anul 1959 şi condamnat la 22 ani de muncă silnică. La vârsta de 76 ani a murit în puşcăria de la Sighetul-Marmaţiei.

Rădulescu Nicolae (1904-1954), preot, născut la Sămara-Argeş, a fost arestat în iunie 1951 pentru „manifestări ostile regimului". Eliberat în august 1954, a murit o lună mai târziu din cauza tratamentelor brutale din timpul detenţiei.

Savu Constantin, preot la parohia Chilii-Mărcuş de lângă Câmpulung, a fost reţinut în decembrie 1948 pentru manifestările legionare din 1941. Eliberat în decembrie 1952, se spune că şi-a dat foc pe când trupele de securitate încercau să-l aresteze pentru a doua oară.

Tomescu Gheorghe (1891-1962) preot în Topoloveni, a fost arestat în anul 1956 şi condamnat pentru sprijinul pe care l-a dat soţiei fruntaşului ţărănist Ion Mihalache. A fost condamnat şi trecut prin închisorile de la Aiud şi Botoşani, unde a şi murit, în anul 1962.

Vişinescu Gheorghe, preot din satul Cornăţel-Argeş, a fost arestat şi anchetat de Securitate la începutul anilor '80, decedând la scurtă vreme după detenţie.

Au mai fost şi alţi slujitori ai altarului, martiri ai Bisericii Ortodoxe Române, ale căror biografii sunt prea puţin sau deloc cunoscute. Printre aceştia, se află preoţii: Anastase Iancu Gheorghe din Rucăr, Dinescu Haralambie din Şuici, împuşcat în 1952, preotul Rudeanu din Sălătruc, decedat în sediul Securităţii din Râmnicu-Vâlcea.[221]

Din această prezentare, se vede clar că membrii clerului au fost mereu alături de păstoriţii lor, că au nutrit aceleaşi idealuri, în principalele momente ale frământatei noastre istorii. Nici clerul argeşean nu a făcut excepţie, ci a păşit ferm alături de credincioşi în făurirea istoriei româneşti.

▲ *Părintele Nicodim Mănditță*

221 Pentru preoţii din Argeş şi Muscel pieriţi în închisorile comuniste, vezi: *Martiri pentru Hristos, din România în perioada regimului comunist,* Bucureşti 2007, pp. 53-60, 153-157, 184-190, 225-226, 399-414, 470-474, 581-582, 641-642, 698-700; Zicu Ionescu, Remus Petre Cîrstea, *op. cit.*, pp. 63, 88, 94, 108, 115, 116, 136, 137,139, 148, 150; Grigore Constantinescu, *Epopeea Rezistenţei anticomuniste din Poenărei-Muscel,* Piteşti, 2009, pp. 56-61, 72-94; Idem, *Rezistenţa anticomunistă de pe versanţii sudici ai Munţilor Făgăraş,* Piteşti, 2006.

ZIDIRI ŞI INSTITUȚII

Reşedința episcopală. Biserica lui Neagoe de la Curtea de Argeş

▲ *Hrisovul lui Neagoe Basarab din 7 ianuaria 1517 în care se consemnează pentru prima dată existența Mănăstirii Argeşului*

Rivalitatea dintre cele două facțiuni, cea a Dăneştilor şi cea a Drăculeştilor, s-a manifestat nu numai în planul vieții politice, dar şi în cel cultural-spiritual. Aceasta va avea ca rezultat, printre altele, şi ctitorirea bisericii, intrată în istorie sub numele de Mănăstirea Argeşului. Neagoe îşi dorea un edificiu religios care să întreacă în grandoare şi frumusețe catedrala mitropolitană de la Târgovişte, pe care o ridicase Radu cel Mare. Neagoe Basarab voia, totodată, să tămăduiască rănile mai vechi ale argeşenilor, care pierduseră, nu numai scaunul voievoda, ci şi pe cel mitropolitan. Ridicat într-o „epocă excepțională de pace şi de cultură în mijlocul unei întunecoase furtune de mai mulți secoli" (B. P. Hasdeu), niciunul dintre aşezămintele religioase româneşti nu s-a bucurat de atâta interes şi admirație ca Mănăstirea Argeşului. Locul zidirii ctitoriei voievodale, pe moşia Flămânzeşti, la hotarul de nord al oraşului Curtea de Argeş, acolo unde existase vechea reşedință mitropolitană, se cunoaşte cu certitudine şi rezultă atât din conținutul pisaniei lui Neagoe Basarab, cât şi din hrisoavele şi consemnările vremii.

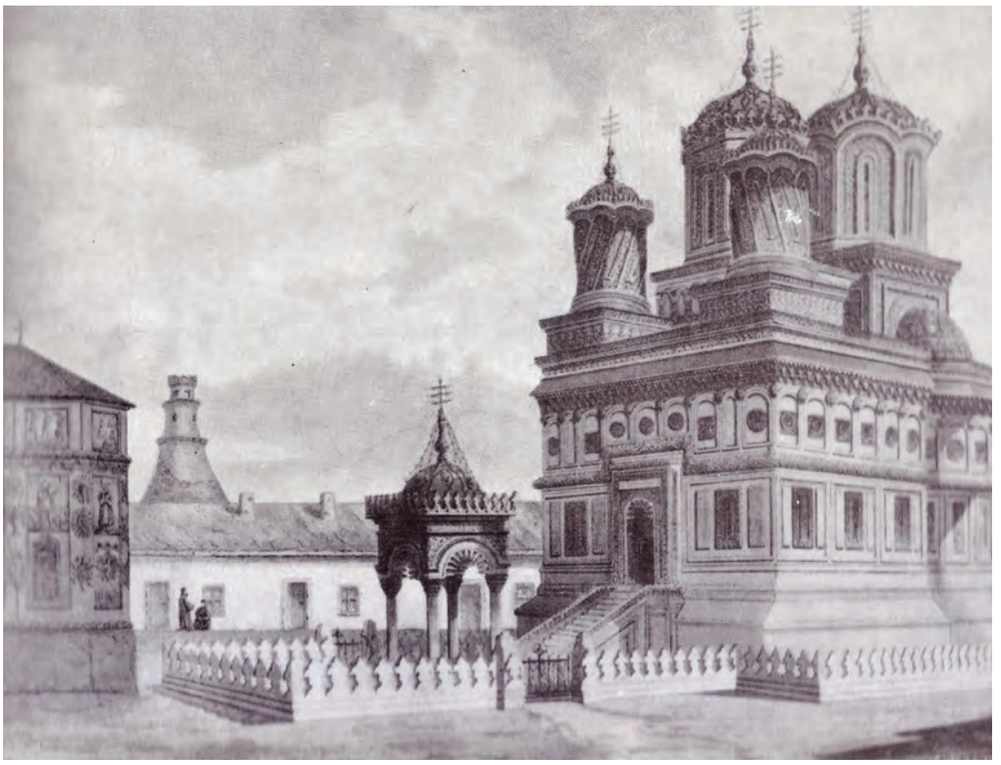
„Asemenea şi noi, […] avînd dorință şi osîrdie către preasfintul şi dumnezeiescul hram şi lăcaş al preasfintei, curatei şi preabinecuvîntatei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioară Maria, cinstitei Adormiri, pe care l-am găsit domnia mea şi la Curtea de Argeş dărîmat şi neîntărit şi cu darul lui Dumnezeu şi îndemnarea Preacuratei maici a lui Dumnezeu s-au deschis ochii inimii noastre, am gîndit ca pe acest mai sus hram, din nou să-l clădim şi să-l înălțăm şi să-l întărim…"[1], glăsuieşte pisania pusă la terminarea lucrărilor, în anul 1517.

Domnitorul „Voise să despăgubească pe orăşeni pentru pierderea mitropoliei, dându-le o mănăstire mai frumoasă şi mai mare decât toate celelalte şi aşezând în ea egumeni care aveau, mai la urmă, aproape drepturile unui vlădică şi erau socotiți chiar ca vlădici, după datinile cele vechi, de către locuitori"[2], pe vremea aceea o mănăstire fiind considerată chiar mai mare şi mai valoroasă decât o episcopie.

Data exactă a începerii lucrărilor, poate fi în vara anului 1514, luând în considerație hrisoavele domneşti emise de către Neagoe Basarab la 14 iulie şi 3 august 1514 din Curtea de Argeş, probându-se prin aceasta că şederea prelungită a domnului în

1 Constantin Bălan, *Inscripțiile medievale şi din epoca modernă a României, Județul istoric Argeş, (sec. XIV-1848),* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994, pp. 208-210.

2 Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti,* vol. I, Bucureşti, 1925, p. 169.

◄ *Catedrala de la Curtea de Argeş*

oraşul fost reşedinţă domnească şi încă reşedinţă mitropolitană se datora tocmai începerii lucrărilor la ctitoria sa[3]. Se apreciază că între anii 1513 şi 1517, Neagoe Basarab a demolat ruinele fostei reşedinţe a Mitropoliei Ungrovlahiei, ridicată de Vlad Dracul, fiind înălţată ctitoria ce va purta acelaşi hram al Adormirii Maicii Domnului, edificiu care va fi menţionat documentar la 7 ianuarie 1517, când îi întăreşte vama Ocnei Mici.

În ceea ce priveşte locul ales, Gavriil Protul, prezent la sfinţirea monumentalului edificiu, la 15 august 1517 şi Pavel de Alep, care vizita lăcaşul după 137 de ani de la târnosire, făceau următoarele precizări: „… şi sparse Mitropolia din Argesiu den temelia ei, şi zidi în locul ei altă svântă biserică…", menţionează protosul de la Athos[4]; „…pe locul pe care stă biserica fusese odinioară o baltă formată din izvoare… Cum locul hotărât pentru biserică era o baltă… el (Neagoe Basarab) a umplut-o cu pietre şi cărbuni", spune călătorul sirian[5]. Desigur, relaţia lui Pavel de Alep cu privire la „o baltă" ca loc de ridicare a bisericii, este o exagerare, dar oarecare sâmbure de adevăr există, întrucât terenul, aflat într-o zonă piemontală, prezenta multe infiltraţii datorită pânzei de apă freatică aflată la suprafaţă, fiind expus şi inundaţiilor, mai cu seamă în perioada de primăvară. Lucrările se vor executa destul de repede, dacă luăm în considerare grandoarea edificiului. În intervalul 1514-1517, cât a durat ridicarea bisericii, Neagoe Basarab s-a aflat destul de des la Curtea de Argeş, aşa cum deja am arătat şi după cum rezultă din hrisoavele emise de aici sau din Piteşti.

---

3 *D.I.R., XVI, B,* vol. I, doc. 99, pp. 100-101, doc, 102, pp. 102-103. Vezi şi Petre Ş. Năsturel şi Matei Cazacu, *Date noi despre Neagoe Basarab şi ctitoria sa de la Curtea de Argeş,* în *Mitropolia Banatului,* anul XVII, nr. 7-9, 1967, pp. 525-540.

4 *Cronica Ţerei Româneşti,* de Radu Popescu, în *Magazinu Istoricu pentru Dacia,*Tomul IV, Bucureşti, 1847, p. 261.

5 *Călători străini despre „Ţările Române,* vol. VI, Paul de Alep, Ed. M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Bucureşti, 1976, pp.165-166.

Ctitorii

Biserica Episcopală de la Argeş, cunoscută îndeosebi sub numele de Mănăstirea Argeşului, şi considerată drept „Ierusalimul neamului românesc", „podoabă aleasă a arhitecturii româneşti", „Doina în piatră" sau, parafrazându-l pe Pavel de Alep, care spunea că „pentru a cuprinde totul într-un singur cuvânt, această biserică este un giuvaer", a fost ridicată de Neagoe Basarab şi de soția sa, doamna Despina.

După mai bine de cinci veacuri, descendența pe linie paternă a lui Neagoe Basarab se mai află, totuşi, sub semnul incertitudinii. Luând în considerație cercetările şi documentele mai vechi, precum *Letopisețul cantacuzinesc* al lui Radu Popescu vornicul, se consemnează că : „acest Neagoe vodă au fost fecior Pârvului vornicul, nepot de frate banului Barbu Craiovescu"[6]. De aceeaşi părere este şi istoricul Ştefan Ştefănescu[7] şi, cu anumite obiecții, şi Nicolae Stoicescu[8]. Alții, precum I. C. Filitti, îl consideră fiul natural al lui Basarab cel Tânăr (Țepeluş, 1477-1481, 1481-1482), în urma relației cu Neaga, soția lui Pârvu Craiovescu, vel vornic[9], în perioada în care domnul s-a refugiat din reşedința sa de la Târgovişte la conacul Craioveştilor, aflat în zona „de sub munte" din nordul Olteniei[10].

Naşterea şi descendența viitorului domn a fost tăinuită multă vreme din rațiuni politice, pe care Craioveştii le considerau periculoase, atât pentru ei, cât şi pentru Neagoe. Pentru toată populația Țării Româneşti şi chiar pentru cei din Ardeal, tatăl „oficial" al lui Neagoe a fost Pârvu Craiovescu. „Cel mai celebru dintre Dăneşti, artistul Neagoe," aşa cum îl considera Bogdan Petriceicu Haşdeu,[11] s-a autointitulat, pe perioada ocupării scaunului domnesc, fiul lui Basarab voievod cel Tânăr, „Țepeluş". În asemenea circumstanțe, respectându-se legea succesiunii în scaunul domnesc, nu-i putea fi contestată accederea la tron, considerându-se „os domnesc", chiar dacă unii au negat această filiație. Într-o perioadă când falsificarea genealogiilor şi a relațiilor dintre domni şi boieroaice în urma cărora rezultau fii nelegitimi era un lucru obişnuit, oricare dintre părerile genealogiştilor cu privire la descendența lui Neagoe Basarab poate avea gradul ei de subiectivitate. Descendent sau nu de stirpe domnească, boierii Craioveşti l-au susținut cu toate mijloacele spre a-i facilita accesul la domnie, iar atunci când condițiile interne nu le-au fost favorabile, au trecut Dunărea, cerând sprijinul lui Mehmet beg de la Nicopole[12]. În familia Craioveştilor, mari iubitori de cultură, şi promotorii tiparului din Țara Românească, tânărul Neagoe a găsit mediul prielnic educației sale. La Mănăstirea Bistrița din Olt a deprins, după toate probabilitățile, tainele scrisului şi cititului şi a venit în contact cu elementele culturii slavone, greceşti şi occidentale,

---

6 Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Țării Româneşti,* Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1963, p.33.

7 Ştefan Ştefănescu, *Bănia în Țara Românească,* Bucureşti, 1965, p.109.

8 Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregătoridin Țara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII,* Bucureşti, 1971, pp. 18, 74.

9 *Genealogia Craioveştilor*, în *Arhivele Olteniei,* nr. 13, 1924 (arborele genealogic), 1932, pp. 141-151.

10 Radu Ştefan Vergatti, *Neagoe Basarab, viața, opera, domnia,* Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, Curtea de Argeş, 2009, p. 29.

11 Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, Minerva, Bucureşti, 1970, p. 283.

12 Radu Popescu, *op. cit.* p. 29.

viitorul domn fiind „cel mai strălucit elev al Şcolii slavone de aici”[13]. Prin intermediul rudelor sale de neam sârbesc şi al ieromonahului Macarie, egumenul Bistriței, vlăstarul boieresc şi domnesc, deopotrivă, a primit o instruire aleasă, desăvârşită apoi prin legăturile cu fostul Patriarh Ecumenic Nifon, adus în Țara Românească de către Radu cel Mare, spre a reorganiza Biserica. Dacă afirmațiile privind data naşterii lui Neagoe Basarab sunt corecte, fiind vorba despre anul 1481, sau primăvara anului 1482[14], deducem că el a ocupat funcții dregătoreşti la vârsta de 19 sau 20 de ani, fiind menționat ca jupân şi postelnic la 28 ianuarie 1501, apoi mare postelnic între 15 decembrie 1501 şi 19 iunie 1509. Ascensiunea lui dregătorească a fost oarecum rapidă, căci de la 24 aprilie 1510 şi până la 28 noiembrie 1511, se regăseşte în documente cu funcția de mare comis[15]. Apoi aflăm că „acest Neagoe vodă, fiind la domniea Radului vodă vătaf de vânători… Alta, să cunoaşte că au fost şi om înțelept…”.[16] Învățătura deprinsă la şcoala bistrițeană l-a ajutat în decursul vieții să se manifeste ca un ilustru cărturar, filosof, scriitor, diplomat, om politic şi militar[17]. Desigur, instruirea şi-a perfecționat-o în adolescență, cu ocazia călătoriilor făcute în Ungaria şi Europa, la Sibiu şi Constantinopol. Se spune că aici a luat lecții de arhitectură de la renumitul Sinan Celebi, apropiat ca vârstă de Neagoe. Numit „vătaf” la ridicarea unei geamii, şi supraveghind construirea Mănăstirii Dealul de la Târgovişte şi-a exersat cunoştințele în domeniu.[18]

Evident că fiind de viță domnească, a fost deprins şi cu tainele armelor, după moda timpului, lucru demonstrat în decursul luptelor pe care le-a purtat, adversarii numindu-l „puiul leului”.[19]

Instalarea ca domn în fruntea țării s-a făcut la data de 23 ianuarie 1512, după lupta de la „Văcăreşti, den jos de Bucureşti” unde, ajutat de Mehmet beg, l-a învins pe Vlad al V-lea cel Tânăr (Vlăduț), fiul lui Vlad al IV-lea Călugărul. „Iar paşa se aprinse cu Dumnezeire, spre răscumpărarea acelui neamu (numai deşi era păgân), şi strânse oaste mare şi trecu Dunărea dimpreună cu dânşii, şi făcu resboiu lângă oraşiulu Bucureşti, şi birui pre oastea Vladului Vodă, ear el văzându oastea lui biruită şi căzută, vru să fugă, ear cu împiedicarea lui Dumnezeu, fu prins de oastea lui Mehmet paşa, şi-l duseră în Bucureşti la paşa, legat… însuşi paşa cu mâna lui i-au tăiat capul, în oraşiu în Bucureşti, suptu un păr…”[20], spune cronicarul. Astfel a ajuns Neagoe Basarab „domn cu apucături împărăteşti… domn cu atâta dor de frumusețe, cum nu mai avusesem altul înainte de dânsul”.

Căsătoria cu Despina Milița a avut loc în anul 1505, înainte de a ajunge domn. Neagoe a cunoscut-o pe Despina, prin mijlocirea unchiului acesteia, monahul sârb Maxim Brancovici, ajuns la curtea domnească de la Târgovişte sub domnia lui Radu cel Mare. Conform cercetărilor arborelui genealogic al Despinei Milița, efectuat de I. C. Filitti, aceasta a fost fiica despotului Ioan (Iovan) Brancovici şi a Elenei Iacşici. Iovan, frate cu Gheorghe (mitropolitul Maxim) descindea, la rândul său, ca fiu al lui Ştefan şi al Anghelinei Arianiti, din cneazul Lazăr I Gârblianovici al Serbiei, mort la Cosovo în

13 Arhim. Veniamin Micle, *Istorie şi spiritualitate,* Bistrița Olteană, 2009, p. 167.
14 Radu Ştefan Vergatti, *op. cit.*, p. 35.
15 Nicolae Stoicescu, *op. cit.,* p. 74.
16 Radu Popescu, op. *cit.,* pp. 33-34.
17 Arhim. Veniamin Micle, *op. cit.,* p.168.
18 Radu Ştefan Vergatti, *op. cit.*, pp. 42-43.
19 Radu Popescu, *op. cit.,* p. 247.
20 Idem, pp. 249-250.

▲ *Sfântul Neagoe Basarab şi Sfânta Filoteia, susținând Mănăstirea şi închinând-o lui Dumnezeu*

▲ *Coborârea de pe Cruce, icoană cu donatori (Doamna Despina şi fiul mort, Teodosie)*

1389[21]. Mai târziu, în 1931, I. C. Filitti revine, considerând-o pe Despina Milița ca fiind fiica a despotului Iovan Brancovici, dintr-o primă căsătorie (nelegitimă) cu Donca[22]. Despoții sârbi, înrudiți cu marile familii ale Europei medievale, s-au îngrijit să ofere odraslelor lor, pe lângă situația materială înfloritoare, şi o educație deosebită, aşa cum a avut şi Despina Milița.

Frumusețea fiicei despotului sârb, nepoată a lui Gheorghe-Maxim Brancovici, viitor Mitropolit al Ungrovlahiei, la care s-a adăugat şi o consistentă zestre, a făcut ca cei doi să întemeieze o familie, care va deveni renumită prin evlavie, milostivire, erudiție şi păstratrea predaniilor Ortodoxiei.

Neagoe Basarab şi Despina Milița au avut, în scurta viețuire împreună (1505 - septembrie 1521, când Neagoe s-a pristăvit), 6 copii. Primul a fost Theodosie, căruia părintele său i-a dedicat şi cunoscutele *Învățături*. I-au urmat Ion, Petru, Anghelina, toți cu nume din familia Brancovici a doamnei Despina, dar care s-au săvârşit din viață la fragedă vârstă (mormintele lor se află lângă cele ale părinților, în biserica de la Argeş).

A urmat Stana, căsătorită cu Ştefăniță, domnul Moldovei, călugărită în 1527, după moartea soțului ei, cu numele de monahia Sofronia, stingându-se din viață la Sibiu, în 1530, în urma unei epidemii de ciumă. Ruxanda (Roxanda), cea mai mică, de o frumusețe deosebită, a devenit soția lui Radu de la Afumați, cu toate că în timpul vieții tatălui ei, acesta încheiase un „contract matrimonial" pentru căsătoria cu Ştefăniță vodă al Moldovei.

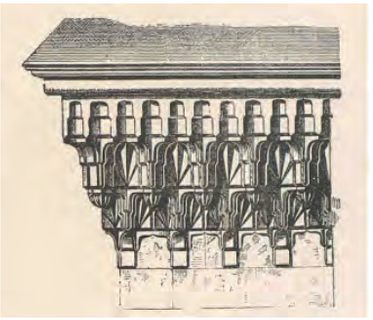
După uciderea lui Radu de la Afumați de către boierii complotişti, în 1529, la Râmnicu-Vâlcea, Ruxanda se retrage la Sibiu, lângă mama şi sora ei. În 1541 s-a recăsătorit cu Radu Paisie, domnul Țării Româneşti (1535-1545). Murind Radu Paisie voievod în 1545, Ruxanda a mers din nou la mama ei, la Sibiu, care, întzre timp, intrase în cinul monahal cu numele de Platonida. Se spune că doamna Despina a îmbrăcat haina monahală la ctitoria ei de la Schitul Ostrov.

Aici, la Sibiu, s-a „pristăvit" de ciumă la 30 ianuarie 1554. Rămăşițele pământeşti i-au fost aduse în țară şi înhumate alături de cele ale familiei, ale soțului şi ale copiilor, la Mănăstirea Argeşului, de către mitropolitul Anania al Ungrovlahiei, ruda lor[23].

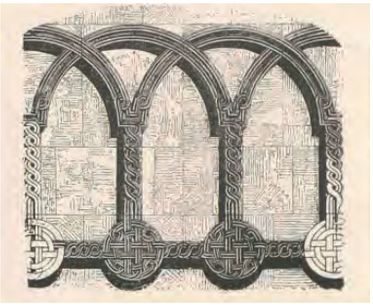
21 I.C. Filitti, *Neamul Doamnei Despina,* în *Arhivele Olteniei,* nr. 13, 1924 (supliment).
22 Idem, *Despina princesse de Vallachie, fille presumée de Jean Brankhovitch,* Bucureşti, 1931, p. 250.
23 Alexandru Lapedatu, „Mormântul doamnei Despina", în *Revista Istorică,* anul VII, 1921, nr. 1-3, pp. 23-26. Pr. Dr. Niculae Şerbănescu, „Mitropolitul Anania. Contribuții la istoria Bisericii Române în sec. XVI", în *G.B.,* anul IX, 1950, nr. 9-10, pp. 44-45.

Arhitectura bisericii

Considerat ca cel mai desăvârşit edificiu medieval de factură religioasă, „eveniment unic în istoria artei româneşti şi modelul de inspiraţie al viitoarelor biserici ce se vor ctitori în Ţara Românească în veacurile viitoare[24], arhitectura edificiului lui Neagoe Basarab mai constituie şi astăzi un obiect de studiu şi unul de dispută, deopotrivă, între specialiştii genului. Având în vedere existenţa unei vaste literaturi de specialitate, dedicate bisericii Mănăstirii Argeşului, nu ne propunem ca în aceste pagini să elucidăm caracteristicile de arhitectură ale monumentalului aşezământ religios ctitorit de Neagoe Basarab şi nici rezolvarea polemicilor privind valoarea artistică a acestei zidiri. Încercăm doar să creăm cadrul favorabil facilitării înţelegerii aspectelor de bază ale culturii şi tradiţiei bizantine în perioada când voievodul român se străduia să devină protectorul de seamă al lumii ortodoxe, ridicând prestigiul culturii româneşti pe culmi neatinse până atunci[25]. În anarhia feudală determinată de succesiunea la tron între pretendenţii celor din partida boierească învingătoare şi o autoritate aproape inexistentă, viaţa politică, socială şi cultural-spirituală se afla în grea cumpănă. Totuşi, înfăptuirile în plan cultural şi religios de la începutul secolului al XVI-lea au reuşit să aducă oarecare prestigiu ocupanţilor tronului ţării, printre care cel mai strălucit a fost Neagoe Basarab. Ajuns în scaunul de domnie, a hotărât să zidească o biserică deosebită de cele ale înaintaşilor ori ale rivalilor şi care, prin întrunirea tuturor elementelor tradiţiei creştine răsăritene, să le depăşească în frumuseţe şi bogăţie pe cele anterioare, aducându-i un spor de prestigiu lui şi familiei sale. Iubirea lui Neagoe vodă pentru artă era cunoscută. „Luxul curţii lui trebuie să fi întrecut cu mult tot ceea ce se pomenise până atunci. Pentru meşteri de clădiri şi giuvaergii, el a trimis soli în sus şi în jos, în ţerile cu tradiţie artistică: la veneţieni şi la saşi", consemnează Nicolae Iorga[26]. Voievodul a conceput edificiul de la Argeş ca pe un lăcaş monahal care să-i dea faimă, dar şi ca necropolă a familiei, considerând că urmaşii săi sunt îndreptăţiţi la moştenirea scaunului ţării. Alegerea locului de ridicare a bisericii n-a fost întâmplătoare, zidirea fiind ridicată acolo unde fusese mai înainte edificiul de scaun mitropolitan al Ungrovlahiei.

▲ *Detalii de arhitectură ale Catedralei de la Curtea de Argeş*

Din punct de vedere al tipologiei de plan, biserica se încadrează în cadrul general caracteristic arhitecturii feudale specific bizantine. Arhitectura lăcaşului are ca bază de inspiraţie planul triconc tradiţional bizantin-athonit, căruia i s-au adăugat elemente inedite. Concordanţa desăvârşită între programul şi structura edificiului este rezultatul unei depline stăpâniri a procedeelor şi a artei construcţiilor de gen. O complexă adaptare a stilului local al vechilor monumente, la care s-au adăugat elemente noi, din care a rezultat o arhitectură nouă, cu totul originală[27].

Elementele arhitectonice distinctive, care deosebesc biserica ridicată de meşterul sau meşterii lui Neagoe de celelalte edificii de cult de sorginte bizantină sunt acelea care au dat „perfecţiunea" modelului de la Argeş.

---

24 Nicolae Ghica-Budeşti, „Evoluţia arhitecturii în Muntenia, I. Originile şi înrâuririle străine până la Neagoe Basarab", în *B.C.M.I.*, 1927, fascicola 53-54, pp. 25, 28.

25 Vasile Florea, „Secolul al XVI-lea – Arhitectura", în *Arta românească medievală,* Bucureşti-Chişinău, 2007, p. 150.

26 Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688,* Bucureşti, 1904, p. 52.

27 Emil Lăzărescu, „Arta în Ţara Românească de la mijlocul secolului al XV-lea până la sfârşitul secolului al XVI-lea – Ahitectura", în *Isoria artelor plastice în România,* vol. I, Bucureşti, 1968, p. 244.

Planul bisericii, derivat de la cel bizantin, se compune din *naosul* treflat cu turla pantocrator centrală, absida din axul edificiului constituind altarul, de formă pentagonală în exterior şi semicirculară la interior. Pereţii, care fac legătura între altar şi naos, sunt ceva mai scurţi decât în mod obişnuit, aici fiind amenajate: proscomidia, în partea de nord, şi diaconiconul, în partea de sud. Pe latura din mijloc a pentagonului şi pe cele din apropierea pereţilor care fac legătura cu naosul sunt practicate ferestre înguste şi înalte, de forma ambrazurilor, mai largi la interior şi înguste în partea exterioară. Raza absidei altarului este mai mică decât cea a absidelor naosului.

Pronaosul respectă principiul arhitectonic al bisericilor sârbeşti de pe valea Moravei, diferenţiat însă de acestea printr-o altă modalitate de susţinere a bolţilor, elemente constructive asupra cărora nu vom insista. Facem precizarea că aticul (element arhitectonic de forma unui zid scund sau balustradă, zidit pentru a masca acoperişul sau jgheaburile) de peste cornişa principală, care alcătuieşte o poală de jur-împrejurul bisericii, este la nivelul paramentului edificiului.

Dispoziţia pronaosului diferă însă total de cea a bisericilor anterioare prin faptul că axa perpendiculară pe cea a construcţiei este mai mare decât cea a naosului, rezultând astfel un spaţiu mai larg, pronaosul dreptunghiular fiind mai lat decât naosul (pronaos supralărgit). Douăsprezece coloane de forme diferite – fusul coloanelor este cilindric, octogonal şi octogonal în torsadă , diferind în principal felul în care se leagă „fusul" coloanei cu baza şi capitelul – aranjate într-un pătrat, susţin turla cea mare a pronaosului, dând, prin „frumoasa concepţie", o amploare surprinzătoare şi pespective nebănuite" interiorului[28].

Dispoziţia coloanelor de susţinere a turlei, model preluat din arhitectura aşezămintelor monahale de la Athos, care îndeplinesc totodată şi rolul de demarcare a spaţiului pronaosului destinat cultului de cel al mormintelor ctitoriceşti, a constituit şi motivul disputei arhitecţilor. Considerându-se că cei patru stâlpi din partea de est a pătratului „nu se încadrează în planul vertical al pereţilor dintre navă şi pronaos", aşa cum ar fi fost în mod normal şi nici nu permit trecerea printre ei şi capetele de colţ ale zidului şi ţinând cont de faptul că între stâlpii din mijloc a fost intercalat „un cadru de uşă, fără nici un rost şi fără precedent" în arta constructivă de până atunci a bisericilor, acesta ar constitui una dintre aşa numitele „anomalii surprinzătoare" ale arhitecturii bisericii lui Neagoe.

Acestea nu pot fi justificate decât prin faptul că meşterul, poate chiar Manole, a refăcut biserica pe locul vechii reşedinţe a scaunului mitropolitan, înglobând şi o parte din „clădirea iniţială"[29] (cea a lui Vlad Dracul). Alţi specialişti au combătut această teorie, certitudinile neputând fi stabilite decât în urma unor minuţioase cercetări arheologice chiar în interiorul catedralei, lucru care nu s-a făcut până în prezent. Revenind la arhitectura aşezământului, turlele mici de pe colţurile de vest ale pronaosului, dau nota caracteristică a ctitoriei lui Neagoe, căci imitarea lor în arhitectura următoarelor veacuri a fost o încercare nereuşită.

Paramentul, exteriorul monumentalei lucrări, este realizat din piatră de talie, profilată şi dăltuită cu modele irepetabile, poleite cu aur pe fond albastru sau verde. Faţadele sunt despărţite în două registre egale de un brâu în formă de funie răsucită,

28 Nicolae Ghica-Budeşti, *op. cit.,* p. 28.

29 Virgil Vătăşianu, *Istoria artei feudale în Ţările Române,* vol. I, *Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului,* Bucureşti, 1959, pp. 198-199.

modelată cu sculptură în forme variate: solzi, motive vegetale, modele geometrice. Registrul inferior este împărțit în panouri dreptunghiulare cu baza mică rezemată pe soclul puternic profilat pe toată circumferința construcției şi scos mult în relief prin progresie de la baza paramentului până la nivelul fundației. Panourile inferioare de la pronaos sunt egale, pe când cele de pe absidele naosului şi absida altarului sunt alternativ inegale. În panourile inferioare sunt practicate ferestre înguste şi înalte, grupate câte două la pronaos, în fiecare dintre cele trei panouri de pe peretele sudic şi de pe cel nordic şi în panourile centrale de pe fațada vestică.

Pe suprafețele peretelui vestic, rămase libere şi încadrând ferestrele, au fost inscripționate pisaniile ctitorilor şi ale restauratorilor. Pe panourile absidelor naosului şi ale altarului au fost practicate câte trei ferestre simple, de acelaşi model, în alternanță cu panourile decorate cu motive sculptate în modele diferite pentru fiecare dintre ele. Registrul superior este acoperit cu panouri arcuite în partea de sus şi decorate cu „rozete" de piatră împodobite cu modele sculptate diferit, de inspirație orientală. Unele dintre aceste rozete „ajurate" îndeplinesc şi rolul de „răsuflători", adică spații pentru iluminat şi aerisirea interiorului.

Turlele, octogonale atât la exterior, cât şi în interior, au baza pătrată, cea de pe naos fiind de formă aproape cubică, împodobită cu o aleasă şi foarte bogată ornamentație sculptată, „încoronată cu o cornişă arabă", iar terminația superioară este de forma arcurilor de cerc, pe care se sprijină un rând de fleuroane de piatră, asemenea celor care înconjoară clădirea.

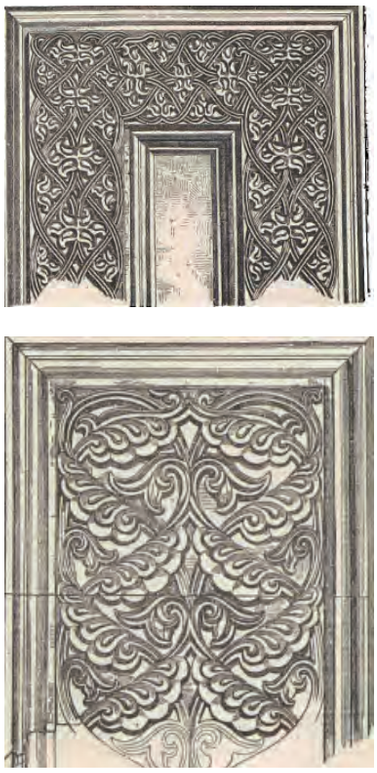
Partea de jos a fiecărei fețe este în formă de semicerc, unde se îmbină calotele semisferice ale absidelor naosului şi prelungirea semicilindrică a celei a altarului. Ferestrele înguste şi înalte sunt arcuite la partea superioară şi încadrate de ornamentație din ciubucărie de piatră sculptată, care încadrează, la rându-i, o altă decorație de factură orientală în forma împletiturilor cu motive geometrice, diferită pentru fiecare fereastră. Turla pronaosului, aşezată pe o bază pătrată mai scundă, este decorată cu panouri dreptunghiulare. Cornişa orizontală care o înconjoară este din piatră ajurată, ca o adevărată dantelărie.

Turlele cele mici de la partea vestică a pronaosului, sunt alcătuite din panouri oblice, uşor spiralate, care dau senzația de mişcare („înşurubare"). Aceeaşi linie este urmată şi de ferestre şi de ornamentația lor, la fel de bogată în decorația sculpturală de factură orientală. Discurile de piatră sculptată, care împodobesc îmbinările arcaturilor panourilor superioare, au montate câte o pasăre de bronz cu aripile desfăcute, ținând în cioc un clopoțel.

Bogăția, varietatea formelor şi a motivelor decorației sculptate în piatră sunt considerate elemente pe care comanditarul a ținut cu orice preț să fie executate de către meşterii pietrari, pentru a pune în evidență edificiul religios, dar şi bogăția şi faima ctitorului.

Biserica este înconjurată de fleuroane din piatră cioplită, de forma florii de crin stilizată. În fața biserici, pe patru coloane de piatră, se sprijină bolta unui edificiu, tot atât de măreț lucrat, cunoscut sub denumirea de „cantar" sau agheazmatar.

Interiorul bisericii, cu totul modificat în urma lucrărilor de restaurare din perioada 1875-1886, acesta nu mai poartă decât forma arhitecturii originale. Nu cunoaştem nimic în ceea ce priveşte tâmpla primă a edificiului, întrucât ea a ars în împrejurările cunoscute, iar cea actuală este complet refăcută, atât din punct de vedere material, cât

▲ *Ancadramante ale intrării şi ferestrelor şi ornamente de pe fațada Mănăstirii Argeşului*

▲ *Elemente de decor, Catedrala de la Curtea de Argeş*

şi din cel al compoziției artistice. Nu s-au mai păstrat nici stranele montate între coloanele din pronaos şi nici icoanele de dimensiuni mari, pictate pe ambele fețe, amplasate tot între aceste coloane, cu rol de pereți, pentru a demarca locul dintre pronaosul propriu-zis şi locul destinat mormintelor ctitorilor.

Materialele pentru construcție, în special piatra de calcar numulitic şi de culoare gălbuie, a fost adusă din cariera de la Albeşti – Muscel, iar marmura şi mozaicul din Turcia. *„Se spune, că neputându-se găsi nici un fel de marmură în această țară* (Țara Românească), *spre a-şi face rost din belşug de acest material, voievodul a folosit următorul meşteşug. El a dobândit un hatişerif de la sultanul turcilor pentru a clădi o moschee în oraşul Vidin. Şi cu această viclenie a adus marmură şi piatră din țara turcească pe râul Dunărea, în corăbii, până în această localitate…"*, informează Pavel de Alep în relatarea sa despre Țările Române[30].

Se consideră că prezența lui Neagoe Basarab la Oltenița la 13 aprilie 1515 (7023) de unde emite şi un hrisov[31], era legată chiar de transportul marmurei de la Dunăre la Curtea de Argeş.

Sfârşindu-se banii din vistieria domnească înainte de terminarea bisericii, Neagoe „voi să scoată banii de care avea nevoie" aruncând biruri asupra poporului. Se spune însă că „soția sa, doamna Despina-Milița, fiica domnului Serbiei, aflând de planurile lui Neagoe îl împiedică să împileze poporul destul de amărât şi aşa, şi-i dărui toate odoarele şi avutul său să le prefacă în bani spre a desăvârşi locaşul domnesc"[32].

Pisaniile

După ridicarea edificiului, conform tradiției, ctitorii au aşezat, pe panourile de pe peretele exterior al pronaosului, pisaniile dăltuite în piatră. Aceste adevărate documente epigrafice „nu au numai un caracter comemorativ, ci şi unul moral şi narativ", apropiindu-le de scrierile literare ale epocii, precum *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* şi *Letopisețele*. Textele pisaniilor, ca şi cele aflate pe pietrele tombale ale lui Neagoe, au fost compuse după porunca voievodului, constituindu-se într-o „compoziție literar-morală." „Nu numai tonul şi ideile generale ale inscripțiilor sunt în concordanță cu cele ale Învățăturilor", unele pasaje fiind chiar identice, dictate şi de gândirea creştină a epocii medievale[33].

Astfel, pe fațada de vest, în partea din dreapta a intrării în sfântul locaş se află pisania din 1517. Lespedea de piatră, cu dimensiunile de 203/69 cm, cuprinde, în partea superioară, reprezentarea Maicii Domnului cu Iisus în brațe, după care urmează textul, realizat în relief, cu literă chirilică, pictată cu auriu pe fond albastru. La baza textului, redat mai jos, sculptat în câmpul pisaniei, se află un motiv ornamental. Cuvintele săpate în piatră sunt următoarele:

30 *** *Călători străini despre Țările Române,* vol. VI, Paul de Alep…, p. 165. Grigore Ionescu, *Curtea de Argeş, Istoria oraşului prin monumentele sale,* Bucureşti, 1940, p. 120.

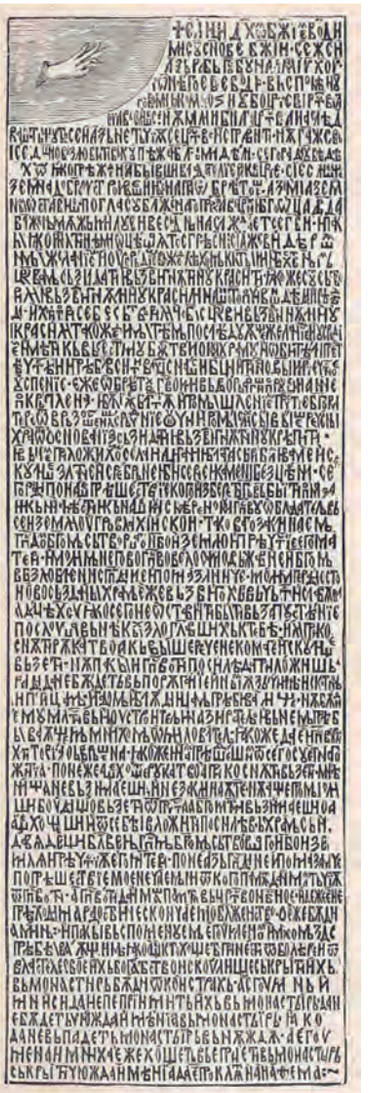
31 *DIR* XVI, B, I, doc. 107, p. 108.

32 I. Popescu-Băjenariu, *Povestea neamului românesc din cele mai îndepărtate timpuri până în zilele noastre,* Bucureşti, Cartea Românească, 1924.

33 *Inscripțiile lui Neagoe Basarab şi Radu de la Afumați din biserica Mănăstirii Argeşului (1517-1529),* în *Literatura română veche (1402-1647),* vol. I, Bucureşti, 1969, pp. 155-156.

«†Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvîrşirea Sfîntului Duh, cel în Treime slăvit Dumnezeu. Iată dar cu dorinţă şi cu osîrdie am dorit şi am început acest sfînt hram al preabinecuvîntatei Stăpînei noastre de Dumnezeu Născătoare, cinstitei ei Adormiri, pe care privindu-l şi văzîndu-l şi puţin înţelegînd din dumnezeieştile Scripturi, ceea ce grăieşte cu gura Stăpînului Domnului nostrum în Sfînta Evanghelie; „Dacă vom avea credinţă cît un grăunte de muştar se vor ierta păcatele noastre", dar nici atît nu s-a găsit în noi; precum iarăşi grăieşte în Sfînta Evanghelie: „Dacă cineva va veni la Mine nu-l voi alunga". Şi iarăşi zise dumnezeiescul Zlatoust: „Dacă cineva a lucrat de la primul ceas ca să primească a zilei dreaptă plată; dacă va veni cineva după al treilea ceas, mulţumit să prăznuiască, de nimic nu va fi lipsit; dacă va ajunge după al 6-lea de nimic să nu se îndoiască, că de nimic nu va fi lipsit; dacă <cineva> la al 9-lea ceas va fi lipsit, să se apropie, netemîndu-se de nimic, dacă în al 11-lea ceas va veni <cineva> să nu se îngrozească de pedeapsă, că iubitor de oameni este Stăpînul Hristos: primeşte-l pe cel din urmă, ca şi pe cel dintîi; mîngîie pe cel venit într-al 11-lea ceas, ca şi pe cel ce a lucrat din ceasul dintîntîi; şi pe cel din urmă îl miluieşte şi pe întâiul îl mîngîie şi aceluia îi dă şi acestuia îi dăruieşte şi lucrul îl cinsteşte şi îndemînarea o laudă". Pentru aceasta dar şi voi, fraţii mei, care aţi trudit pentru acest sfânt hram, sau dacă aţi fost bogaţi sau săraci sau flămînzi sau însetaţi sau văduve sau din slujitorii mei, să nu gîndiţi în inimile voastre că Stăpînul Hristos nu va lua în seamă truda voastră, ci dar priviţi cum spune Sfînta, mai sus Scriptură, pentru că Stăpînul Hristos este iubitor de oameni şi primeşte truda voastră şi veţi intra în împărăţia cerească. Şi eu dar, robul Stăpînului meu Iisus Hristos şi a Maicii sale celei fără de prihană, deşi cu multe păcate sînt mînjit, ca nimeni altul dintre creştini, de la răsăritul soarelui şi pînă la apus; ci mă rog ţie, Preacurată Maică a lui Dumnezeu, pentru lucrătorii care s-au trudit la sfînta casa ta. Dacă cineva a fost în credinţă creştinească şi a lucrat cu multă trudă şi sudoare şi foame şi sete şi supărare şi bătaie şi ocară, primeşte a tot sfîntă Stăpînă truda lor şi roagă-te pentru ei către Cel născut din tine, să nu-i ruşineze în ziua judecăţii, ci să-i numere pe ei de-a dreapta scaunului lui. Pentru că eu sînt negura păcatelor, nici un bine nu am făcut înaintea ta, Doamne, nici nu m-am trudit, nici n-am flămînzit, nici n-am fost însetat şi nici sudoare şi <nici> o lacrimă n-am vărsat, ci în toate zilele vieţii mele în pace şi îndestulare şi în bunătăţile acestei lumi deşarte am vieţuit. Pentru aceea dacă nu am putut să plătesc acestor osteniţi lucrători sau din zgîrcenia mea sau din reţinere sau din iubire <faţă> de argint şi iubire <faţă> de aur, ci am fost amăgit de păcat, preabună ajutătoare, Preacurată Stăpînă, primeşte să le fie dată lor răspltă desăvîrşită şi voi fraţii mei iertaţi-mă şi nu blestemaţi şi Domnul Dumnezeu vă va ierta şi Preacurata lui Maică vă va milui, din ce n-am putut să vă dau Domnul Dumnezeu şi Preacurata lui Maică să vă plătească. Şi tu, dar, Preacurată Maică a lui Dumnezeu, care eşti nădejdea tuturor creştinilor şi mie nevrednicului şi umilitului, mie care sînt născut în păcate, pentru că eu sînt viţă stearpă, smochin neroditor şi eu sînt oaie rătăcită în pustie şi nu sînt vrednic să mă numesc fiul tău, fiindcă sînt foarte încărcat de păcate, ci milostiveşte-te Preacurată Stăpînă şi primeşte-mă, nu ca pe mai sus scrişii lucrători care s-au trudit, ci precum scrie Sfînta Evanghelie: „Primeşte-mă, Părinte, ca pe unul din slugile tale", aşa primeşte-mă şi pe mine greşitul, robul tău, Io Neagoe voievod»[34].

Pe aceeaşi faţadă de vest a bisericii, în partea din dreapta intrării şi către extremitatea sudică, pe lespedea de piatră cu aceleaşi dimensiuni (203/60 cm) se află cealaltă pisanie din 1517, săpată cu literă chirilică, în relief, pictată cu auriu pe fond albastru. În

▲ *Pisania din 1517. Inscripţie care atestă actul ctitoricesc al lui Neagoe Basarab*

34 Constantin BĂLAN, *Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Judeţul istoric Argeş (sec. XIV-1848)*, Bucureşti, 1994, pp. 203-207.

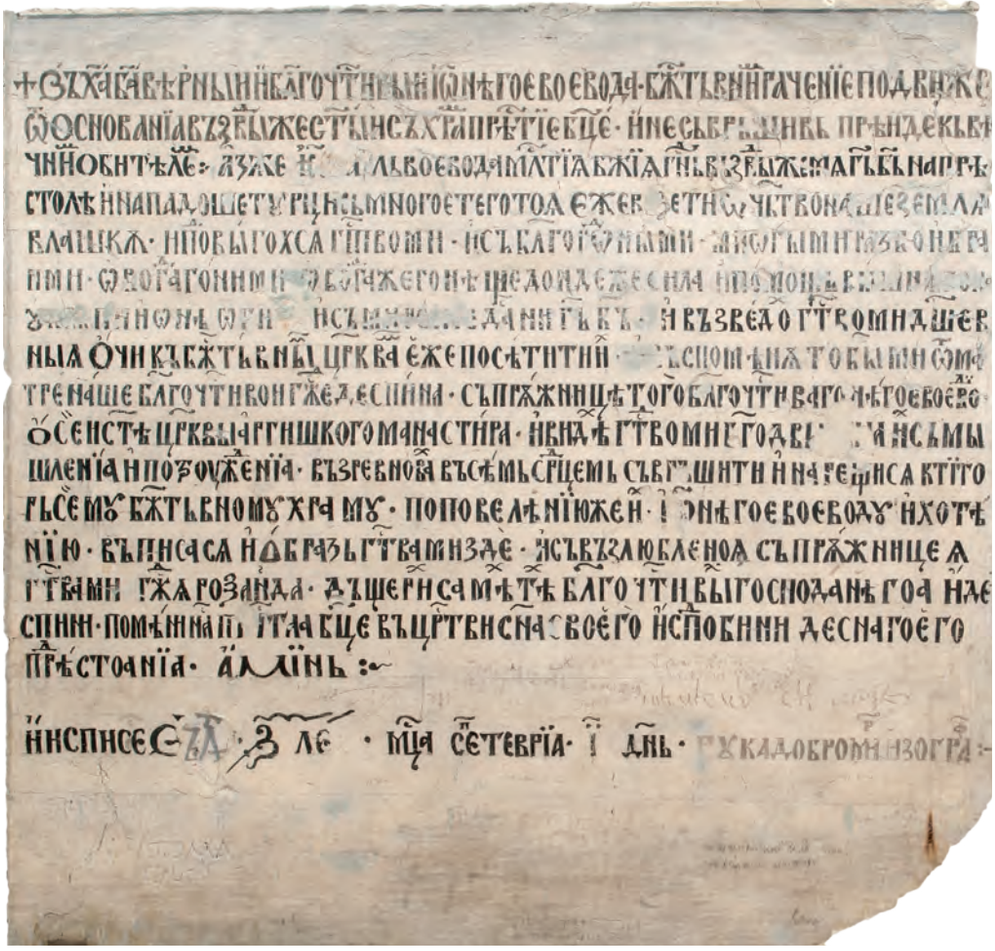
partea superioară a câmpului lespezii se află reprezentarea unei mâini care binecuvântează, urmată de înscrisul:

«†Câți de Duhul lui Dumnezeu se călăuzesc sînt fiii lui Dumnezeu. Iată şi eu, robul Domnului Dumnezeului nostru al lui Iisus Hristos, Io Neagoe voievod, mi-am adus aminte domnia mea că mulți împărați în această împărăție au sălăşuit, dar puțini dumnezeiasca împărăție au moştenit-o. De aceea dar, iată şi eu <rîvnesc > nu numai această împărăție s-o cîrmuiesc, ci şi pe Domnul din tot sufletul să-l iubesc, împreună şi cu fapte bune. Pentru aceea am cunoscut că foştii stăpînitori dinaintea noastră, adică împărați, aceasta ascultând, cele pămînteşti bine întocmindu-le şi cele cereşti le-au dobîndit, iar pe cele pămînteşti le-au lăsat pămîntenilor, după glasul fericitului proroc între împărați şi dumnezeiescul părinte David: „Fericit bărbatul care miluieşte şi toată ziua se bucură întru Domnul". Şi iarăşi: „Cu milostenii se curăță păcatele". Acestea dar văzîndu-le şi noi, cu dorință şi osârdie am poftit către sfintele şi dumnezeieştile biserici a le zidi şi a le înălța şi înfrumusețа, după cum le-au făcut şi le-au înălțat şi înfrumusețat sfînt răposații noştri moşi şi strămoşi şi s-au făcut ctitori şi sfinte biserici au înălțat şi au înfrumusețat. Asemenea şi noi, urmînd lor, avînd dorință şi osîrdie către preasfîntul şi dumnezeiescul hram şi lăcaş al preasfintei, curatei şi preabinecuvîntatei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioară Maria, cinstitei Adormiri, pe care l-am găsit domnia mea la Curtea de Argeş dărîmat şi neîntărit şi cu darul lui Dumnezeu şi îndemnarea Preacuratei Maici a lui Dumnezeu s-au deschis ochii inimii noastre, am gîndit ca pe acest mai sus hram, din nou să-l clădim şi să-l înălțăm şi să-l întărim; şi i-am dăruit sate şi țigani şi bălți cu peşte şi vămi şi obiecte de aur şi de argint şi mărgăritare şi pietre neprețuite. Drept aceea, după trecerea noastră, pe cine va alege Domnul Dumnezeu să fie uns urmaş al smereniei noastre, stăpînitor a toată țara Ungrovlahiei, pe acela îl jurăm cu Domnul Dumnezeu făcătorul cerului şi pămîntului şi Preacuratei lui Maică şi îl rugăm pe domnia lui: „Mare, singur stăpânitorule şi de Dumnezeu iubit, doamne şi unsule, te rugăm pentru acest nou zidit hram pe care l-am ridicat în cinstea şi slava Maicii lui Hristos, să nu lase să fie în pustiire ascultând pe unii rău grăitori către tine sau să se atingă mîna ta de mai sus numitele averi şi obiecte să le ia, ci încă şi domnia ta, după putere, să adaugi ca să nu fie spre batjocura altor limbi şi locuință animalelor şi păsărilor şi gadinilor şi desfrânatelor, ci să fi milostiv şi întocmitor şi păzitor şi călugărilor care locuiesc într-însul, miluitor, ca să fie şi domniei tale ctitorie desăvîrşită, ca şi nouă celor care am trecut din această viață deşartă. Pentru că dacă se va atinge mîna ta să ia, mie nimic nu-mi iei şi nu te blestem, ci dacă vei gândi să iei ceva, de la Preacurata Maica lui Dumnezeu iei. Iar şi de la tine dacă vei adăuga, după putere, la acest hram, să fii binecuvîntat de Domnul Dumnezeu făcătorul cerului şi al pământului şi de Preacurata lui Maică, pentru că eu, doamne şi unsule, după trecerea mea, de la nimeni nu aştept să am pomenire, ci numai de la domnia ta, iar domnia ta să ai pomenire în împărăția cerească, unde este bucurie netrecătoare şi nesfîrşită fericire, care va fi, amin".

Şi iarăşi amintim egumenilor şi călugărilor care locuiesc aici, că dacă cineva dintre boieri, dintre vlastelini, va aduce bogățiile lor şi obiecte să le ascundă în mănăstire, fie de orice frică, iar egumenul şi călugării să nu le primească în mănăstire, să nu fie avere străină în mănăstire, ca să nu cadă mănăstirea în nevoie, iar egumenul şi călugărul care va primi să ascundă în mănăstire avere străină, să fie blestemat şi afurisit»[35].

Cealaltă pisanie, aşezată în partea stângă a intrării şi dăltuită în relief, cu litere chirilice, a fost pusă la 25 august 1682 (7190) de către Şerban Cantacuzino voievod, cu

35 *Ibidem*, pp. 207-211.

◄ *Pisania originală, care atestă actul ctitoricesc, aflată la Muzeul Național de Artă al României*

ocazia lucrărilor de refacere a ctitoriei lui Neagoe, numindu-se, astfel, şi pe sine drept ctitor. Pisania aşezată deasupra ancadramentului uşii de la intrare, pictată, de asemenea, cu auriu pe fond albastru, a fost pusă de către Episcopul Iosif după restaurarea executată de acesta, la începutul păstoririi sale de la Argeş, respectiv după anul 1793[36]. Aşezământul religios astfel ridicat, dar cu pictura neisprăvită, a fost târnosit cu mare fast la 15 august 1517.

Cea mai veche prezentare a arhitecturii bisericii Mănăstirii Argeşului ne parvine de la un contemporan şi participant la evenimentul sfinţirii, respectiv Gavriil Protul de la Muntele Athos. Descrieri apropiate de cea a monahului athonit îi aparţin lui Pavel de Alep, secretarul Patriarhului Macarie al III-lea Zaim al Antiohiei în urma vizitelor făcute la Curtea de Argeş, dintre care prima a durat de la 13 ianuarie, marţi, şi până vineri, 15 ianuarie 1657. În veacurile următoare, până la restaurare, numeroşi călători români şi străini au admirat frumuseţea şi măreţia ctitoriei lui Neagoe Basarab, lăsându-ne pagini de o deosebită importanţă pentru cunoaşterea bisericii, devenită catedrală episcopală în 1793 şi recăpătându-şi aceeaşi demnitate în anul 1990. Cu toate că niciuna dintre descrieri nu a fost păstrată integral, ne vom opri asupra celei mai vechi, surprinsă de un martor ocular, prezent la ceremonialul de sfinţire şi de mutare oficială a scaunului mitropolitan de la Argeş la Târgovişte:

„Şi sparse Mitropolia din Argeşiu den temelia ei, şi zidi în locul ei altă svântă biserică cioplită şi netezită şi săpată cu flori şi au prinsu pre din lăuntru toate pietrile una cu alta pre din dosu cu scoabe de fieru cu mare meşteşugu, şi au vărsat plumbu de le-au întăritu şi au făcut prin mijlocul tinzei bisericii (pronaos) *12 stâlpi înalţi, tot de piatră ciopliţi, şi învârtiţi foarte frumoşi şi minunaţi, care închipuiesc 12 Apostoli. Şi în sfântul oltariu de asupra prestolului încă făcu un lucru minunatu cu turlişoare vărsate, ear ferestrile oltariului şi ale bisericii cele de pre deasupra şi ale tinzii totu scobite şi răsbătute prin piatră, cu mare meşteşug le făcu, şi în mijloc o ocoli cu*

36 *Ibidem*, pp. 213-215.

un brâu de piatră împletit în trei vițe şi cioplit cu flori şi poleit. Biserica cu oltariu dimpreună cu tinda, închipuind svânta şi nedespărțita Troiță. Ear pe supt straşina cea mai de jos, împregiuru a toată biserica, făcu ca o straşină tot de marmură albă, cioplită cu flori, scobite şi săpate foarte frumos, ear acoperământul tot de plumb amestecat cu cositoriu, şi crucile pre turle tot poleite cu aur, şi turlele tot cioplite cu flori, şi unele făcute sucite, şi împregiurul boltelor făcute steme de piatră cioplite cu meşteşug şi poleite cu aur. Şi făcu un cerdăcel dinaintea bisericii pre patru stâlpi de marmură pestriță, foarte minunat boltit şi zugrăvit, şi învălit şi acela cu plumb; şi făcu scara bisericii tot de piatră scobită cu flori şi cu 12 trepte semnând 12 seminții ale lui Israil. Şi pardosi toată biserica şi tinda şi oltariul, împreună şi acel cerdăcel cu marmură albă, şi le împodobi pre din lăuntru şi spre din afară foarte frumos, şi toate scobiturile pietrilor pre din afară le văpsi cu lazur albastru, ear florile le polei cu aur. Şi aşa vom putea spune cu adevărat că nu este aşa mare şi sobornică ca Sionul care-l făcuse Solomon, nici ca Sfânta Sofia care o făcu Justinian împăratul, ear cu frmusețea este mai pre deasupra decât acelea"[37].

Meşterul Manole

Aura de necunoscut, care pluteşte de aproape cinci veacuri, în jurul originii legendarului meşter Manole, rămâne încă nedesluşită. Au existat şi mai continuă disputele relativ la cel care ne-a lăsat nu doar o legendă a făuririi măreților opere prin jertfă, dacă el a fost un localnic ce deprinsese arta de a construi, sau a fost unul dintre aceia pe care Neagoe Basarab i-a adus cu sine; unul „unul dintre meşterii emigrați în Serbia, în Moldova sau în Balcani", cum considera I. D. Ştefănescu în vastul studiu asupra picturii religioase din Valahia şi Transilvania de la origini şi până în secolul al XIX-lea, şi publicat în limba franceză, la Paris, în 1930 şi 1932.

▲ *Fântâna Meşterului Manole la începutul secolului al XX-lea*

Unii consideră că acest meşter-constructor, deprins cu arta orientală până la cele mai mici detalii, este acel vestit Manolli din Niaesia, pe care Neagoe vodă îl cunoscuse în tinerețe, atunci când supraveghease lucrările de construcție a unei moschei din Țarigrad. Cert este că voievodul a încredințat execuția ctitoriei sale de la Argeş unor meşteri din zonă, care aveau să facă echipă cu alții, aduşi de la Constantinopol, din Armenia şi din Ardeal[38]. Să nu uităm însă că în conținutul Legendei, în varianta prezentată de Vasile Alecsandri, apare numele de Manole, Manoli, Manea, ceea ce se poate considera că Manoli a fost adus de Neagoe, ales dintre constructorii renumiți ai Orientului. Inițial, s-a considerat că numele meşterului Manole este înscris prin monograma aflată pe ornamentul care împodobeşte piatra de mormânt a lui Neagoe Basarab din Catedrala Episcopală. Se considera că în câmpul crucii, dăltuită pe piatra tombală a ctitorului de la Argeş, este „o monogramă care tăinuieşte numele vestitului meşter Manole, (sub forma *МЛ РБ*) – *Manole robul lui*

37 *Cronica Țerii Româneşti* de Radu Popescu, în *Magazin istoric pentru Dacia,* Bucureşti, 1847, pp. 261-262.

38 Grigore Ionescu, *op. cit.*, p.121.

Dumnezeu"[39]. Aceste monograme, însoțite de o alta, *ГА – Glava Adama – Căpățâna lui Adam*, săpată la baza crucii, pe o movilă, sunt figurate în mod stereotip, atât pe pietrele de mormânt ale membrilor familiei lui Neagoe Basarab, dar şi pe cele mai târzii, din timpul lui Matei Basarab. Victor Brătulescu, cercetând aceste lucrări ale meşterilor pietrari de la Argeş, considera că: Interpretarea greşită a acestor litere, ca şi cea a altor iniţiale: *х, к, Б, Ц,* grupate câte patru – *хххх, кккк, цццц,* sunt rezultatul „necunoaşterii semnificaţiei lor de către pietrarii de mai târziu, reproducându-le fără a-şi da seama ce reprezintă, şi neînţelegând rostul prescurtării lor"[40]. Neinsistându-se asupra semnificaţiei monogramelor, deşi în 1943 apăruse o carte a diaconului Nicolae Tuţă, *Sfântul Antimis*, care tălmăcea aceste iniţiale, s-a crezut, de către majoritatea istoricilor consacraţi, că acestea ascund, aşa cum spuneam, numele meşterului Manole de la Argeş sau, în vremea lui Matei Basarab, pe cel al meşterului polonez care lucrase pietrele tombale ale doamnei Elina şi ale fiului lor, Mateiaş[41]. Abia peste 22 de ani, în 1965, efectuându-se cercetări axate pe tălmăcirile diaconului Nicolae Tuţă din lucrarea citată, s-a ajuns la concluzia că monograma *МЛ РБ întregită* – ***МЪСТО ЛОБНО РАИ БЫСТЬ*** – *Mesto lobnoe rai bîsti,* se traduce corect *„Locul căpăţînii este raiul"*, conform primelor cuvinte din sedealna de Miercuri şi Vineri a glasului al cincilea din Octoih. În lumina cercetărilor posterioare cu privire la semnificaţia acestei prescurtări s-a concluzionat în anul 1967[42] că o menţiune sigură şi explicită a prezenţei meşterului Manole nu s-a descoperit în vreun document sau în vreo inscripţie.

▲ *„Zidirea Anei", scenă din Legenda Meşterului Manole pictată în Sala Manole a Palatului Arhiepiscopal*

Pictura

Temele majore ale picturii bisericilor din Ţara Românească din secolul al XVI-lea, al căror hram este închinat Fecioarei Maria, ca şi în cazul Mănăstirii Argeşului, cuprind ilustrarea ciclurilor care se referă la Maica Domnului.

Cu toate că din programul iconografic iniţial al ctitoriei lui Neagoe Basarab de la Argeş nu ne-au rămas decât puţine imagini, se poate concluziona fără doar şi poate faptul că voievodul, participant direct la elaborarea planului arhitectural şi a programului pictural, era deplin familiarizat „cu subtilităţile limbajului iconografic," prin care putea să-şi exprime dorinţele şi să-şi dovedească nivelul cultural superior, de natură teologică, fenomen specific culturii medievale. Pentru aceasta, şi-a ales un pictor iconograf înzestrat cu o cunoaştere deplină a canoanelor, a repartiţiei temelor, care, conform dorinţelor comanditarului, să realizeze un edificiu reprezentativ, care să transmită peste secole gândirea voievodului[43].

Fără a încerca o analiză a problemelor şi controverselor existente de-a lungul vremii în ceea ce priveşte programul iconografic şi a aspectelor stilistice ale acestuia , aşa cum se manifestă ele în fastuoasa ctitorie a lui Neagoe, trebuie remarcat faptul că edificiul

39 Victor Brătulescu, *Frescele din Biserica lui Neagoe de la Argeş*, Bucureşti, 1942, pp. 8, 11-14.
40 *Ibidem*, pp. 11-12.
41 Idem, „Iniţiale şi monograme legate de semnul Sfintei Cruci", în *M.O.* anul XVII, nr. 7-8, 1965, pp.568-586.
42 Idem, „Iniţiale, monograme şi elemente decorative pe lespezile mormântale din mănăstirea lui Neagoe", în *Mitropolia Banatului,* anul XVII, nr. 7-9, pp. 521-524.
43 Idem, *Frescele din Biserica lui Neagoe de la Argeş*, Bucureşti, 1942, p. 26; Pr. Niculae Şerbănescu, „Istoria bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş", în *B.O.R.* anul LXXXV, nr. 7-8, 1967, p. 738.

▲ *Tabloul votiv original, frescă extrasă de Lecomte du Noüy, aflată la Muzeul Național de Artă al României*

în întregime, din punct de vedere arhitectonic şi pictural, a fost conceput astfel încât să pună în evidență „forma mentis" a tânărului voievod. Mare parte din formarea ideologică a domnului muntean a revenit, după cum se ştie, mentorului său, Patriarhul Nifon, cel care i-a insuflat tânărului său discipol „principiile de politică pan-ortodoxă, noțiunile bizantine de istorie, guvernare şi cultură imperială de anvergură ecumenică". Prin abordarea unei tematici iconografice specifice, cu implicații de natură ideologică şi politică, se dorea să fie pusă în evidență nu numai prestanța ocupantului scaunului voievodal, ci şi să reliefeze o genealogie care să-i asigure, lui şi urmaşilor, legitimitatea de „şefi ai ierarhiei feudale" a țării.

Revenind la pictura monumentului religios „princeps", la data târnosirii, respectiv la 15 august 1517, biserica lui Neagoe nu era pe „deplin săvârşită". După cum consemnează documentele vremii, moartea prematură a lui Neagoe Basarab l-a împiedicat să-şi desăvârşească opera de ctitorire. Dimensiunile teologice şi modalitățile de exprimare ale programului iconografic fuseseră deja stabilite de Neagoe Basarab şi încredințate, cu certitudine, încă din timpul vieții lui Dobromir, zugravul din Târgovişte, cel care fusese ales de domn spre a săvârşi pictura Mănăstirii Dealul şi a bisericii celei mari a Craioveştilor de la Bistrița.

Realizarea frescelor se va face în scurta şi tulburata domnie a lui Radu de la Afumați, devenit şi el ctitor al mănăstirii. După moartea voievodului Neagoe, sarcina de a definitiva ctitoria sa de la Argeş îi revenea ginerelui său, Radu de la Afumați, fiindcă Theodosie, încă tânăr, fusese alungat din scaunul de domn.

La îndemnul Despinei Milița, în afară de casele domneşti, ridicate pe latura dinspre sud-est a edificiului şi a paraclisului cu hramul „Sfinții Apostoli Petru şi Pavel", Radu de la Afumați a săvârşit şi pictura bisericii, executată „în stil italo-cretan". Izvoarele istorice contemporane menționează de două ori: la 16 decembrie 1522 şi la 23 ianuarie 1525, că pentru aceasta Radu voievod a chemat pe unul dintre zugravii saşi din Braşov, Veit sau Vitus, „ca să-i potrivească şi să-i zugrăvească biserica". Faptul că la desăvârşirea mănăstirii au lucrat şi artişti străini este confirmat şi de Pavel de Alep în relatarea sa cu privire la Mănăstirea Argeşului: „Între fiecare pereche de stâlpi este câte o icoană mare, opera unor artişti cretani, de o frumusețe uimitoare, pictată pe amândouă fețele"[44].

În partea de vest a naosului din biserica episcopală „Adormirea Maicii Domnului" au existat două pisanii, din data de 10 şi respectiv 18 septembrie 1526 (7035). Prima, cea mai amplă, s-a aflat la început pe porțiunea de sud a peretelui estic al pronaosului, „în josul tabloului ctitoricesc al lui Radu vodă şi al Ruxandei" (acum, după restaurarea din 1885, este în partea de nord).

44 *** *Călători străini despre Țările Române,* ed. 1976, vol. VI, Paul de Alep, p. 167.

Conform celor cuprinse în pisanie, voievodul a respectat dorința inițială a ctitorilor, așa cum însuți mărturisește: fiind îndemnat „de maica noastră, binecinstitoarea Doamna Despina, soția aceluia binecinstitor Neagoe Voievod… şi am văzut domnia mea dumnezeieştile lor gânduri şi sârguințe, râvnit-am cu toată inima să o săvârşesc şi să mă numesc ctitor acestui dumnezeiesc locaş. După porunca lui Io Neagoe Voievod şi după voința lui s-a zugrăvit şi chipul domniei mele aici şi cu prea iubita soție a domniei mele, Doamna Ruxanda, fiica a înşişi acestor bine cinstitori domni Neagoe şi Despina". Cuprinsul integral al pisaniei, scrisă în limba slavonă, reflectă preocuparea lui Radu de la Afumați de a desăvârşi lucrările de la ctitoria socrului său, respectând voința acestuia în ceea ce priveşte registrul iconografic al picturii:

„† Întru Hristos binecredinciosul şi bine cinstitorul Io Neagoe Voievod cu dumnezeiască rîvnă şi îndemnare din temelie a înălțat acest sfânt locaş al Prea curatei Născătoare de Dumnezeu şi, neisprăvindu-l, s-au dus spre veşnicele lăcaşuri. Iar eu, Io Radul Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn, m-au înălțat Domnul Dumnezeu pe scaunul (domnesc) şi au năpădit turcii cu multe greutăți şi era să ia patria noastră, Țara Românească şi s-a ridicat domnia mea şi boierii, şi multe războaie apărând, câte o dată fiind goniți şi câte o dată gonind (pe vrăjmaşi) până când puterea şi ajutorul celui de sus (biruință…) ne-a dat Domnul Dumnezeu. Şi am ridicat domnia mea ochii cei sufleteşti spre dumnezeeştile biserici pe care le-am cercetat. Şi am fost îndemnați de maica noastră, binecinstitoarea Doamna Despina, soția aceluia binecinstitor Neagoe Voievod, pentru această sfântă biserică a Mănăstirii Argeşului. Şi am văzut domnia mea dumnezeieştile lor gânduri şi sârguințe, rîvnit-am cu toată inima să o săvârşesc şi să mă numesc ctitor acestui dumnezeiesc locaş. După porunca lui Io Neagoe Voievod şi după voința lui, s-a zugrăvit şi chipul domniei mele aici şi cu prea iubita soție a domniei mele, Doamna Ruxanda, fiica a înşişi acestor bine cinstitori domni Neagoe şi Despina. Pomeneşte-ne pre noi, Prea sfântă Născătoare de Dumnezeu întru împărăția Fiului tău şi ne învredniceşte pre noi a sta la dreapta Lui, Amin. Şi s-a zugrăvit la anul 7035, septembrie în 10 zile, cu mâna lui Dobromir zugravul"[45].

Cea de a doua pisanie, a fost rescrisă după restaurarea lăcaşului, cu roşu pe fond auriu, ea sunând astfel:

„† Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvîrşirea Sfîntului Duh, amin. În Hristos Dumnezeu, binecinstitorul Io Neagoe voievod, din temelie am înălțat acest sfînt şi dumnezeiesc hram Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu şi am început să-l zugrăvesc şi nu l-am terminat, şi mă voi duce la veşnicile lăcaşuri; şi rog pe acel pe care Dumnezeu îl va înălța după mine să isprăvească şi să zugrăvească chipul lui unde eu poruncesc. Şi eu, în Hristos Dumnezeu, Io Radu voievod am săvîrşit şi în timpul egumenului chir Gheorghie; în anul 7035, luna septembrie 18 zile"[46].

Despre cum va fi arătat întreaga pictură originală a bisericii, nu există decât presupuneri făcute în urma unor comparații cu celelalte edificii ridicate de către Neagoe, respectiv Biserica Mitropolitană din Târgovişte, Mănăstirea Snagov, ori cu biserici construite mai demult, care puteau fi considerate izvoare de inspirație pentru Dobromir, zugravul din Târgovişte, cel căruia Radu de la Afumați i-a incredințat pictarea mănăstirii. După cum am mai consemnat, posibilitatea ca „zidul părăsit şi neisprăvit" pe locul căruia voievodul şi-a ridicat ctitoria, să mai fi păstrat încă parte din portretele

▲ *Domnița Roxanda, frescă aflată în patrimoniul Muzeului Național de Artă al României*

45 Grigore Tocilescu, *Biserica episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeş,* 1886, pp. 44-45.

46 C. Bălan, *Inscripțiile medievale ale României…, județul istoric Argeş,* Bucureşti, 1994, p. 212.

ОТ МИХ

vechilor ctitori nu este exclusă, dar puțin probabil ca cineva să le fi copiat şi să le fi folosit drept model după aproape două decenii, când Dobromir isprăvea frescele de pe pereții Mănăstirii. După cum se cunoaşte, restaurarea Catedralei Episcopale făcută între anii 1875 şi 1886 de către André Lecomte du Noüy a dus la distrugerea celei mai mari părți din pictura originală a bisericii. Fragmentele care s-au mai păstrat, portretele votive ale Ruxandei, fiica lui Neagoe, al lui Neagoe şi al Despinei Milița, al lui Petru (Radu Paisie), Marcu voievod, al lui Radu şi cel al lui Mircea cel Bătrân, fragmentul ce înfățişează capul aureolat al cneazului Lazăr al Serbiei şi cele copiate de Gheorghe Tattarescu, E. Sieger, A. Bielz, C. Isler, C. Deoussault, precum şi descrierile lui Louis Reissemberger, A. Pelimon, Alexandru Odobescu şi Grigore Musceleanu, care au relatat amănunțit despre portretele voievodale din biserica lui Neagoe, oferă posibilitatea specialiştilor să restabilească, în mare măsură, atât ordinea dispunerii acestor portrete în pronaosul bisericii, cât şi aproximativa înfățişare şi semnificație a lor. Conform cercetărilor efectuate şi a descrierii portretelor voievodale făcute în secolul al XIX-lea, s-a confirmat că tablourile votive domneşti ocupau partea din dreapta a peretelui estic al pronaosului, întregul perete sudic şi cel vestic (dinspre intrarea în biserică). Începând cu peretele estic, la dreapta portalului de trecere către naos, au fost zugrăvite, în ordinea mersului acelor de ceasornic, chipurile voievodale, astfel: Radu de la Afumați şi Roxanda; apoi Theodosie. Pe peretele sudic, Neagoe Basarab, „coconii" şi Despina Milița cu domnițele; Ana şi Radu Negru voievod, Pătru (Radu Paisie) şi Marcu; Cneazul Lazăr al Serbiei şi Milița cu doi coconi (rudele doamnei Despina); pe peretele vestic, Vladislav II, Basarab II, Basarab cel Tânăr, Radu cel Frumos, Vlad Țepeş; apoi la stânga uşii de la intrare: Mircea (II ?), Alexandru (Aldea), Mircea (cel Bătrân) şi Alexandru (Nicolae Alexandru Basarab) cu un cocon. După modul cum au fost aşezate imaginile voievozilor şi ale membrilor familiilor acestora, în funcție de suprafețele disponibile, toate chipurile fiind armonizate între ele, s-a concluzionat că zugravul Dobromir din Târgovişte a dat o importanță deosebită modului de rezolvare a portretelor votive. Radu de la Afumați şi doamna Roxanda, Neagoe Basarab şi Despina Milița au fost reprezentați ținând în mâini modelul bisericii de la Argeş, iar cneazul Lazăr şi cneaghina Milița pe cel al unei biserici fastuoase. Se presupune că ordinea cronologică a voievozilor, începând de la Nicolae Alexandru Basarab (ultimul figurat pe peretele vestic), inversă prezentării anterioare, respectă o cronologie riguroasă, preluată, cu siguranță, din pomelnicul bisericii „Sfântul Nicolae Domnesc" din Curtea de Argeş; chiar dacă nu au fost zugrăviți toți domnitorii, ci doar cei care au mai fost reprezentați şi în bisericile anterioare[47]. Se impune, de asemenea, precizarea că descrierea acestor portrete este corespunzătoare secolului al XIX-lea, înainte de restaurarea monumentalului edificiu religios. După cum rezultă din pisanii, pictura originală s-a făcut în mai multe etape, prima sub domnia lui Radu de la Afumați, terminată în anul 1526, a doua în vremea lui Radu Paisie, când, alături de portretul său, au fost zugrăvite şi cele ale lui Radu Negru, de fapt Vladislav I, şi al doamnei Ana. Veşmintele în care apar reprezentați voievozii, unele asemănătoare, neinspirate din realitate, căci moda se va fi schibat la diferență de aproape un secol, confirmă nu numai etape diferite în realizarea

47 Pavel Chihaia „Câteva date în legătură cu portretele votive din biserica lui Neagoe din Curtea de Argeş", în *M.O.* anul XIV, nr. 7-9, 1962, pp. 462-466. Pentru tablourile votive originale ale bisericii lui Neagoe Basarab vezi şi Carmen Laura Dumitrescu, „Biserica Mănăstirii Argeşului", în vol. *Pictura murală din Țara Românească în veacul al XVI-lea,* Bucureşti, 1978, pp. 46-52.

◀ *Sfântul Arhanghel Mihail şi Sfântul Ierarh Nicolae, fresce păstrate la Muzeului Național de Artă al României*

picturii, dar şi faptul că portretele sunt convenționale, copiate de la alte lăcaşuri de cult, cum ar fi: Biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeş, Biserica Mănăstirii Dealul, Cozia, Biserica Negru Vodă şi Schitul Cetățuia Negru Vodă din Câmpulung.

O reconstituire integrală a registrului iconografic original al Mănăstirii Argeşului este, însă, imposibil de făcut. Din scenele biblice n-au rămas decât câteva fragmente, Adormirea Maicii Domnului, chipul unui înger şi icoana de hram, Maica Domnului Orantă cu Pruncul Iisus, refăcută în mozaic colorat de către Jean Jules Antoine Lecomte du Noüy, cel care a executat şi pictura din interiorul Catedralei Episcopale.

Câteva dintre frescele originale, extrase de pe pereții pronaosului mănăstirii, repuse pe un nou supor, au fost trimise la Muzeul de Antichități din Bucureşti, apoi la cel de Artă religioasă, la momentul actual aflându-se în Galeria Muzeului de Artă al României. O parte dintre ele, au plecat, la inițiativa restauratorul André Lecomte du Noüy la Paris şi nu s-au mai întors. O descriere a interiorului bisericii lui Neagoe, aşa cum se găsea la începutul secolului al XIX-lea, respectiv în anul 1813, era făcută de un vizitator anonim[48], pe care o vom prezenta în paginile următoare. Alexandru Pelimon face şi el o descriere destul de plastică a tablourilor ctitorilor şi a câtorva scene, neconsemnate în alte documente: *„Zugrăveala, deşi veche, în stilul acelor timpi, e foarte avută însă prim mulțimea subiectelor; vede cineva mai tot testamentul nou şi vechi; nenumărate ornamente şi celelalte. Pe lângă atâtea frumuseți şi ornamente, imagine, candele de argint ş.c.l. se găsesc şi două tablouri de artişti vechi precum, spre dreapta, în partea titorilor, supt icoana Sântului Nicolae, este Iisus şi Samarineanca; iar în partea stângă, sub icoana Maicei Domnului, este Iacob dormind, când vede în visu-i scara cea până la cer şi îngerii Domnului suindu-se şi scoborându-se pe dânsa…"*[49].

Edificatoare pentru imaginea artistică a picturilor din Catedrala Episcopală de la Argeş şi pentru valoarea lor, în contextul artei religioase din Țara Românească în secolul al XVI-lea, rămâne descrierea pe care a făcut-o I. D. Ştefănescu în anul 1932, în limba franceză, analizând copiile portretelor votive efectuate înainte de restaurare şi ceea ce mai rămăsese din pictura „primitivă", adică cea originală, după cum o numea, în mod cu totul neinspirat, Alexandru Odobescu şi Grigore Tocilescu.

«Celebra biserică a episcopiei de Argeş, construită şi pictată în prima treime a secolului al XVI-lea, s-a aflat în stare de ruină până în 1880, când s-a întreprins restaurarea. Vechile picturi au fost înlocuite de cele ale lui André Lecomte de Noüy (de fapt ale fratelui său Jean Jules Antoine, n. n.). *Muzeul Național de Antichități păstrează, la Bucureşti, copiile câtorva dintre vechile picturi şi un anumit număr ale celor originale: acestea sunt portrete şi panouri izolate, care redau chipurile ctitorilor, sfinților militari, ale martirilor, Sfântul Nicolae episcopul, Sfânta Elisabeta ducând în brațe pe Ioan Botezătorul copil, Sfânta Ana purtând în brațe pe sfânta Fecioară şi Hristos Mare Preot. Portretele nu datează toate din prima treime a secolului al XVI-lea, ele aparțin de asemenea şi restaurărilor şi repictărilor din secolul al XVII-lea. Hristos Mare Preot, în veşmânt verde-albastru, modelat prin linii de aur, Sf. Iacob Persul şi alți zece sfinți militari sunt dintre reprezentările cele vechi. Dimpotrivă, în figura Sfântului Nicolae episcopul, chiar şi sacosul său, pun în evidență calitățile veşmântului şi modelele din secolul al XVI-lea, celelalte ne transpun la sfârşitul celui de al XVII-lea. Patru panouri datează cu siguranță de la fundarea bisericii reprezentând astfel un mare interes. Panoul este reprezentarea*

48 Ilie Corfus, *O descriere a Mănăstirii Curtea de Argeş din anul 1813*, în *Revista Istorică Română*, vol. XV, fasc. II, 1945, pp. 217-220.

49 A. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România,* Bucureşti, 1858, pp. 80-81.

◄ *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, frescă din prima biserică, astăzi aflată la Muzeul Național de Artă al României*

Sfântului Ioan Botezătorul stând în picioare şi înaripat. Trupul îi este acoperit de păr şi înveşmântat cu o lungă manta, care-i acoperă picioarele, o parte a corpului, umărul şi mâna dreaptă. Mâna stângă schițează un gest de meditație. În mâna dreaptă ține un rotul, a cărui inscripție în limba slavonă veche ne oferă binecunoscutul text „Ascultați cuvintele …". Acest portret face parte din reprezentarea „Deisis" al cărei panou central original nu s-a păstrat. Aceasta este o reprezentare monumentală, zugrăvită de către un artist care stăpânea sentimentul profund şi ştiința decorului arhitectonic. Sfântul este reprezentat cu o statură înaltă şi firavă. Greutatea corpului este purtată de piciorul stâng; piciorul drept este îndoit fiindcă Prodromul se închină lejer în față. Gâtul îi este prelung, fața slăbă este înconjurată de perii care cad în şuvițe, dintre care unele se ridică spre creştetul capului, altele îi acoperă umerii. Barba, cu păr lung şi în dezordine prelungeşte ovalul feței. Nasul este uşor aplatizat acolo unde se împreună cu fruntea. Privire îi este blândă şi visătoare. O lungă mantie împodobeşte cu eleganță această figură, oferind un excelent exemplu de vestimentație monumentală. Un ansablu de pliuri prin care se poate delimita stofa constituindu-se într-un strălucitor model de veşmânt îmbelşugat, lasă nu numai să se ghicească formele corpului, dar le şi conturează; veşmântul este trupul". Acestea fiind zise, suntem purtați către cele mai frumoase exemple ale picturilor arhitectonice care reamintesc de antichitate. Această pictură ne duce în acelaşi timp la Ioan Botezătorul din biserica domnească de la Argeş, unde avem, pe peretele de est al naosului, originalul portretului nostru. Este acelaşi model, dar cu un plus de forță şi mai multe însuşiri, clar vizibile, cu toată starea proastă în care s-a păstrat. Al doilea şi al treilea panou, printre cele care ne interesează, arată pe sfânta Elisabeta în brațe cu Antemergătorul Domnului (Sfântul Ioan Botezătorul) *copil şi Sfânta Ana în brațe cu Sfânta Fecioară. Acestea două reprezentări sunt zugrăvite în picioare. Ele au fost făcute să încadreze iconostasul, prima fiind pictată în colțul de nord-est al naosului, şi cea de a doua în colțul de sud-est. Cu siguranță, bisericile româneşti din veacul al XVI-lea respectă această rânduială. Portretul Sfintei Ana, mai puțin interesant decât cel al Sfintei Elisabeta, are totuşi deosebite calități: figura bine accentuată, silueta foarte elegantă fiind pusă în evidență de maforionul de o nuanță veselă, executat cu multă artă şi îngrijire. Sfânta Ana ține pe Fecioara pe brațul drept cu atâta delicatețe, încât o transformă într-o statuetă neprețuită. Aceasta ne transpune în acelaşi timp la exemplele antice, păstrate în tradiția bizantină, precum Hermes de Praxitele, a carei inspirație stă la originea genului artistic. Însă defectele sunt vizibile peste tot la partea de jos a trupului Sfintei Ana. Sărăcia conturului în redarea veşmântului este vrednică de menționat. Aceasta ne este sugerată chiar şi de materialul din care este confecționat. Este surprinsă graba artistului, caracterizată prin defectele caracteristice unei improvizații. Figura Sfintei Elisabeta este, din contră, nu numai o capodoperă de artă monumentală în ceea ce priveşte veşmântul şi trupul, dar şi o adevărată lecție (de pictură). El urmează cu lejeritate linia pensulei. Dacă privim partea de jos a veşmântului de dedesupt şi genunchiul drept al sfintei, vom înțelege, fără prea multe explicații, modelul de pliuri, maniera în care s-a acționat cu pensula şi modul de utilizare a tonalităților de lumini şi umbre, a accentuării spațiilor dintre modele. În sfârşit, ceea ce este mai bine pus în evidență este faptul că putem aprecia energia şi siguranța cu care a acționat mâna pictorului şi, de asemenea, justețea observației. Dominantă este impresia de spontaneitate. O astfel de lucrare este suficientă pentru a ne face impresia asupra ştiinței şi măiestriei pe care le stăpânea zugravul picturii dispărute a bisericii.*

Ultimul panou înfățişează pe Sfânta Fecioară stând în picioare şi rugându-se. Ea face parte din registrul Prodromul, pe care venim să o studiem. Mâna sa dreaptă ține un rulou, a cărui inscripție în limba slavonă veche poartă cuvintele binecunoscute; „Primeşte, Dumnezeul

meu, rugăciunea mamei Tale şi iartă greşeala celor care…" Maforionul, în pliuri elegante şi tivit pe margini cu un şnur, este decorat cu franjuri. Cutele sunt un model de veşminte din cele cercetate: bogăția este elementul care iese în evidență. Veşmântul de dedesupt este modelat cu o libertate şi o ştiință care nu se regăseşte în arta Țării Româneşti. Este interesant de făcut o comparație între execuția sa şi a veşmintelor episcopilor reprezentați pe fațada de est a pilaştrilor de sud-est şi nord-est din biserica Sfântul Nicolae (Domnesc) *din Curtea de Argeş. Libertatea reprezentării celor de aici este remarcabilă. Stofa căzută în cute ample, trupurile pe care le îmbracă, poalele veşmintelor, nu arată nici rigiditate nici moliciunea care să dezvăluie prea indiscret picioarele. Înfățişarea întreagă afirmă, cu certitudine, o măreție, un prestigiu în armonie cu semnificația şi locul de amplasare în registrul iconografic. Veşmintele Fecioarei au o croială mai puțin amplă şi mai aleasă. Aranjamentul pliurilor constituie dovada unei căutări care ne parvine fără a se ascunde adevărul. Linia este mai puțin suplă, desenul apropiindu-se de arta icoanelor. Expresia feței este puțin emfatică. O certă sărăcie în tratare indică răceala şi imobilitatea unor portrete. Ele amintesc de figurile care decorează pereții exteriori de la Moldovița şi Humor din Moldova"*[50].

Odoarele

Ridicând un asemenea edificiu religios, care era destinat să dovedească puterea, bogăția, gustul şi mărinimia ctitorilor, să le aducă faimă şi să le sporească prestigiul şi autoritatea, elemente de trebuință pentru familia unui ocupant al tronului țării într-o vreme de instabilitate şi anarhie, Neagoe Basarab şi doamna Despina-Milița au dăruit ctitoriei lor, în afară de obişnuitele mile, scutiri, şi danii în moşii, țigani, bălți cu peşte, ocne de sare, şi odoare pe măsura faimei ce şi-o doreau. *„Cu de toate o împodobi şi o făcu asemenea raiului lui Dumnezeu… Şi tocmi în oltariu svântulu prestolu Neagoe Vodă, cu mâna lui, spre svințire, în lauda adormirei stăpânei, de Dumnezeu Născătoarei şi pururi Fecioară Maria, şi duse şi făcătoarea de minune icoană, a lui Pantocrator (icoana cea făcătoare de minuni den Țarigrad, pre care era semnat chipul Domnului nostru Iisus Christos a tot-țiitorul, care mai nainte o junghiase un ovreiu cu hangerul, şi cum o junghie, îndată eşi izvor de sânge din locul hangeriului* […] *Pentru care minune este pretutindeni scrisă şi vestită* […], *pre care cu mare bucurie şi mulțumire o aştepta domnul Neagoe Vodă, şi cu multă cheltuială o au adusu …). Aşişderea şi alte sfinte icoane, şi era totul ferecat cu argintu şi mărgăritariu şi cu petri scumpe, între carele era şi icoana chipului sfântului Nifon patriarchul, împodobită tot cu argint şi aur ferecată peste totu, şi făclii şi candele şi tetrapoade poleite şi alte podoabe, carele nici o minte nu le poate închipui şi le spune*[51]. Mare parte din podoabe erau comandate de Neagoe Basarab şi doamna Despina meşterilor argintari saşi din Sibiu şi Braşov. „Aceştia lucrau în țară, ca şi la ei acasă, pentru jertfitorul doritor de lucruri frumoase şi trainice", aşa cum rezultă din scrisoarea trimisă de către domnul Neagoe braşovenilor, consemnându-se că meşterul căruia îi încredințase confecționarea unui sfeşnic, va fi

50 I. D. Ştefănescu, „Les peintures de l'Église de l'Évêché d'Argeş", în *La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle,* Paris, Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1932, pp. 108-109. Pentru descrierea vechilor picturi vezi şi Victor Brătulescu, *op. cit.*, pp. 29-40 şi planşele I – XXX şi Pavel Chihaia, *op.cit.* pp.149-172.

51 *Cronica Țerii Românesti de Radu Popescu*, în *Magazin istoric pentru Dacia,* Bucureşti, 1847, pp. 260-261, 264.

▲ *Sfinții Varlaam, Alexie şi Ioasaf, avers al unei icoane cu față dublă, datând din prima jumătate a sec. al XVI-lea din Colecția de la Curtea de Argeş*

aşteptat până la Sfântul Gheorghe[52]. Meşterii Celestin, Ioan, Ludovic, Tessler sunt cei care efectuau lucrările de argintărie pentru Neago Basarab, lucrând potire sau chivote, dintre care unul trebuia să se asemene, după spusa comanditarului, adresată meşterilor: „cu unul din turnurile cetății voastre, că noi am străbătut Țara Ungurească şi mai frumos turn nicăieri n-am văzut”[53]. Lui Celestin argintarul voievodul îi rămasese dator cu 57 florini fiind chemat de către acesta în judecată la 18 decembrie 1518, domnul fiind reprezentat la Sibiu de Valentin pitarul şi Oprea vistierul[54]. Executarea odoarelor pentru ctitoria sa, a fost urmărită cu mare exigență de către Neagoe vodă. La 18 august 1517 scria sibienilor că a dat multă marfă maistorului Hanăş, dar el i-a adus-o stricată şi lucrul neisprăvit. „Maistorul” a fost închis şi voievodul nu-i va reda libertatea decât după ce magistratura cetății Sibiului îl va lua sub chezăşie. Dintr-o altă scrisoare pe care o trimite braşovenilor aflăm că domnul solicita meşterilor din acea zonă să şi facă treaba pentru care fuseseră plătiți: *„ca să ne facă nişte ceasornice şi nişte tipare ce ne sunt de trebuință. Domnia voastră ne-ați trimes meşterii şi ne-am tocmit cu ei şi le-am dat aspri cât mi-au cerut şi s-au întors la domnia voastră. Dar de atunci şi până astăzi nu s-au îngrijit nicidecum de lucrul nostru, ci aspri i-au cheltuit, iar lucrul nostru l-au lăsat de batjocură, aşa că şi-au bătut joc de noi”*. Pentru aceasta cere să se facă dreptate şi să fie recuperați banii, atât de la ei, cât şi de la un altul, careera, după spusa domnului un alt impostor: *„un meşter manganar, căruia i-am dat să ne facă o salbă de mărgăritare. Astfel a plecat şi el cu mărgăritarele şi cu o parte din preț ce i-am plătit. Deci vă rugăm pe domnia voastră să căutați şi pe acesta şi să-l vedeți; dacă ne lucrează salba fără întârziere, să-şi facă lucrul în pace, iar dacă nu lucrează, domnia voastră să luați şi de la el lucrul nostru şi să ni-l trimeteți prin sluga noastră… iar de nu ne veți scoate aspri de la aceşti meşteri, domnia mea nu voi suferi să rămân în pagubă…”*[55].

Pentru moaştele Sfântului Nifon, aduse de la Muntele Athos, voievodul a făcut „sicriu de argintu curatu şi poleitu cu auru şi-l înfrumuseță cu mărgăritariu frumosu, şi cu alte pietri scumpe şi cu smalțu, şi deasupra pre plehupă scrise chipul sfântului întregu, ear jos la picioarele sfântului se scrise pre sine în ghenunche, rugându-se svânției sale…”[56]. Desigur, după cum procedase şi cu mănăstirile athonite, Neagoe vodă şi Despina doamna au înfrumusețat şi ctitoria lor de la Argeş cu icoane, „cu vase de treaba bisericii, de aur şi de argint, şi zăvese cusute cu sârmă de aur preînfrumusețate”. Multe dintre odoarele dăruite acestei mănăstiri au fost furate ulterior de către oştirile lui Gabriel Bathory în 1611, când au fost profanate mormintele ctitorilor şi jefuită

52 T. G. Bulat, „Din domnia voievodului Neagoe IV Basarab Relațiunile cu ungurii şi saşii ardeleni”, în *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani,* Cluj, Editura Institutului de Istorie Universală, 1931, p. 75.

53 *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. XV, I, al colecției „Hurmuzaki”, Bucureşti, 1911, p. 237.

54 Ioan Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relațiile Țării Rumâneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI,* Bucureşti, 1902, p. 260.

55 Idem, pp. 156-157.

56 *Cronica Țerii Rumâneşti…* pp. 255-256.

marea comoară din vârful turnului clopotniță. În 1657, Pavel de Alep mai consemna încă existența acoperământului de la ușa chorosului, despre care supnea că este: „o țesătură de fir de aur, brodată peste tot, înfățișând Adormirea Maicii Domnului. Acest înveliș sau perdea este o lucrare foarte frumoasă şi cu adevărat minunată şi se spune că a fost cusută de mâna doamnei pomenitului voievod. Chipurile soțului ei şi ale fiilor ei sunt desenate în aceeaşi stofă, pe partea dreaptă şi chipul ei precum şi ale fiicelor ei, pe partea stângă, în josul ei”[57]. Călătorul sirian remarca, totodată, prezența acelei icoane junghiate „despre care se spune în cronicile greceşti că a fost mai întâi aşezată la fântâna Samaritencei din Sf. Sofia” şi adusă de Neagoe la ctitoria sa de la Argeş cu mare cheltuială. Pe spatele ei, unde căzuse mozaicul, s-a dezvelit privirilor „Răstignirea”. „Aceasta este o comoară de artă cu adevărat vrednică de admirat, după cum este de asemenea icoana Maicii Domnului, care a fost descoperită în baltă şi care este încă şi mai veche… şi face încă minuni,” spune cronicarul din Alep. Printre neprețuitele daruri din biserică, se aflau Moaştele Sfinților Serghie şi Vah, capul Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului, precum şi multe alte moaşte, la care pelerinii din Antiohia s-au închinat[58]. Numeroase danii de vase şi veşminte liturgice au făcut şi domnii care au urcat în scaunul voievodal după Neagoe Basarab, precum şi alte persoane care au fost trecute în pomelnicul mănăstirii. Astfel, arhimandritul Vasile, a dat o bederniță[59] şi cinci tingiri, iar Ghenadie ieromonah, egumen ot Argeş, a dat „un poias de sârmă cu capetele de argint şi o cruce de argint poleită[60]; Nichifor arhimandrit, egumen al Sfintei Mănăstiri de la Argeş, a dat o sfită de stofă cu stihar, cu poias, cu paftale de argint şi alte multe odoare; Iosif ieromonah proegumen Tismenii… a dat o Evanghelie slovenească ferecată[61]; ieromonah Varlaam, o linguriță de argint, Ieromonah Nicodim a dat patrahir verde de frânghie, cusut cu sârmă (de aur); Avxentie eromonah, o cupă de argint[62]; Monah Ieremia, Muşa, Mihai, Voica, monah Damaschin au dat, pe lângă 46 de taleri, un Ceaslov mare, un toc de tipsii de cositor…, Nicodim ieromonah, Mihii monah, iulie 21 dni 7259 (1751), au dat o linguriță de argint la Sfântul Potir, o linguriță de argint (iulie 6 dni 7262-1754) la Sfânta Priceştanie; Antonie monah şi Nastea, au dat 20 de taleri pentru un stihar diaconesc, în anul 1791[63]. Iordache Neculescu, şetrar, dăruia la 22 august 1769, „o candilă de argint şi au făcut coroana de argint la Maica Precista”[64], iar Istodie şi Ana dăruiesc mănăstirea cu o Evanghelie rusească cu slovă mare[65]. Părintele Damaschin, arhimandrit, igumen cu neamul lui, dăruia mănăstirii numeroase vase şi veşminte liturgice, iar neamul robului lui Dumnezeu Partenie arhimandrit, egumenul mănăstirii, dona „doao cutii de argint la sfintele moaşte, 1.000 de taleri pentru dregerea cu zugrăveală de aur a altarului, vase de argint, o Evanghelie ferecată cu argint peste tot, … şi alte sfinte icoane s-au făcut cu a sa cheltuială, nefiind

▲ *Cruce de binecuvântare, ferecată, pentru Sfânta Masă, secolul al XIX-lea*

57 Marele văl de tâmplă aflat astăzi în colecțiile moscovite de la Kremlin.
58 *** *Călători străini…*, vol. VI, Paul de Alep, pp. 168, 169.
59 Veşmânt liturgic distinctiv, în formă de romb sau pătrat, brodat cu scene religioase, specifică cultului ortodox, purtat de arhierei şi arhimandriți în timpul săvârşirii Sfintei Liturghii.
60 Aurelian Sacerdoțeanu, „Pomelnicul mănăstirii Argeşul”, în *B.O.R.*, an LXXXIII, 1965, nr. 3-4, p. 306.
61 *Ibidem*, p. 307.
62 *Ibidem*, p. 308.
63 *Ibidem*, p. 309.
64 *Ibidem*, p. 315.
65 *Ibidem*, p. 317.

▲ *Cruce de binecuvântare ferecată din sec. al XVIII-lea*

Obiecte de cult expuse în colecția muzeală a Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului

▲ *Ferecătură de Evanghelie datată 1886*

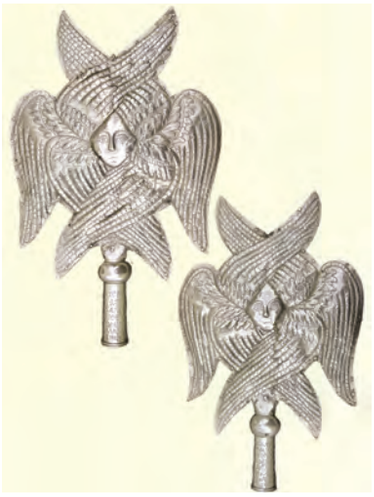

◄ *Potir de la 1789 şi anaforniță de la 1798*

◄ *Carafă tip egheră şi lighean pentru proscomidiar, 1850*

▲ *Ripide, anul 1784*

egumen… şi alte odoară de s-au împodobit biserica”[66]. Paharnicul Vintilă Prejbeanu şi familia sa au dat, la 30 octombrie 1797, „4 poale de icoane de maldeh verde de betelă galbenă şi sângiliu de ghermesut cu flori de fir şi o poală de iconostas asemenea i o perdea la sântele uşi împărăteşti numai de maldeh… la uşile paraclisului dinaintea bisericei celei mari”, iar chir Panaghiot Stamate dăruieşte, la 30 octombrie 1878, „un sfânt potiriu mare cu discos şi zvezda lucrate în Rosia, şi o cădelniță şi un ibricel pentru proscomidie şi doao sfeşnice pentru sf. prestol, toate de argint şi o cruce veche cu mărgăritare i un epitrahil de stofă vechiu cu 6 iconițe cusute cu mărgăritare i pietricele, un stihariu stofă vechiu cu flori de fir i de matase i guri de argint”. Samuil arhimandrit a dat „un rând de procoveţe ruseşti cusute cu fir şi heruvimii zugrăviți pe catifea roşie”[67].

Ecaterina şi cu părinții ei dăruiesc la Sfânta Mănăstire în anul 1811 „perdeaoa cea mare la uşa bisericii de covor de Lipsca”, iar arhimandritul proin Aninoşanu, lasă după moartea sa, întâmplată la 23 iulie 1812, printre altele, „o sfită de atlaz greu cu flori de fir, un stihar cu vergile tot de fir, un epitrahil asemenea, un colan cu paftale de argint poleite, o păreche de rucaviţe de atlaz greu cu halcale de argint, 2 bederniţe cu clăstecuri de fir cu bucceaua lor şi un sepet de Lipsca”[68]. Din corespondența Episcopului Iosif al Argeşului cu negustorul Hagi Constantin Pop din Sibiu, aflăm că, printre târguielile uzuale şi frecvente pe care ierarhul le făcea de la Casa de comerț a negustorului, erau şi materiale pentru repararea zugrăvelii din biserica lui Neagoe, ce suferise stricăciuni în timpul „răsmiriții”, şi pentru zugrăvirea paraclisului cu hramul Sfinții Nifon, Serghie, Vah şi Tatiana. Iar Hagi Pop făcuse şi el „danii bisericilor de la Episcopie, unde va fi pomenit”. Astfel, în scrisoarea din 10 august 1799, Vlădica Iosif îi mulțumea prietenului său din Sibiu pentru acestea: „… la care şi dumneata mult te-ai ostenit cu trimiterea celor ce am avut de trebuință şi cu facerea cutiei întru care i se păstrează cinstita mână (a Sfântului Nifon), pentru care pomenit eşti şi dumneata împreună cu alții ce s-au ostenit şi au ajutat. Cu ajutorul Domnului şi al sfinților am prefăcut şi cutia cinstitului cap al acestui sfânt şi ale sfinților doi mucenici Serghie şi Vahu. Şi li s-au făcut şi un chivot săpat şi poleit pentru a încăpea toate într'însul”. În anul 1811, Episcopul roagă pe Zamfirache, urmaşul lui Hagi Constantin Pop, să-i procure o mitră episcopală de la Viena, spunându-i: „…iar pentru împodobirea ei, … a să face atât iconițele dă smalț, cât şi pietrile… Am trebuință şi de cătva mărgăritariu… Pietrile să fie frumos tăiate, ca să fie arătoase, şi să le şi puie în căsuțe cu foae, după obiceiu, … Numărul lor iaste arătat în țiduliţa ce să trimite, adică 35 albe în loc de diamanturi, adică brilianturi; şi 22 mohorâte în chipul pietrii ce să numeşte amethisos, iar 6 verzi în chipul smaragdului, pentru că m-am apucat de făcut o mitră mai bunişoară care să rămâie celor după mine”, şi-i mulțumeşte pentru brâul bisericesc cu paftale de argint pe care negustorul îl dăruise bisericii Episcopale de la Argeş[69]. Printre daniile făcute în anii următori, găsim cruci de argint poleite cu aur şi încrustate cu pietricele, vase de argint, o cruce de argint lucrată în sârmă frumos poleită şi cu doi şerpi deasupra, o ladă de chiparos dăruită de ieroschimonahul Serapion, poale de prestol pentru Sfântul Altar, cupe şi discosuri de argint şi cositor, „o mitră cusută cu fir, ornată cu mărgăritare şi chipurile a patru evan-

66 *Ibidem*, p. 322.
67 *Ibidem*, p. 324.
68 *Ibidem*, p. 325.
69 George Potra, „Din corespondența unor fețe bisericeşti din Țara Românească cu Transilvania, în veacurile al XVIII-lea – al XIX-lea”, în *B.O.R.*, an LXXXIII, 1965, nr. 1-2, pp. 160-161,166-167.

ghelişti", cu cruce poleită cu aur şi cu topazuri, candele, bedernițe, stihare, dăruite la 9 martie 1847 de către „părintele Episcop chir Samuil Sinadon Tărtăşescu[70].

Cu ocazia festivităților de resfințire a catedralei din 12 octombrie 1886, familia regală a dăruit şi ea numeroase odoare. Dintre acestea, se remarcă manuscrisul pe pergament, care cuprinde cele 12 Evanghelii, ce se citesc în Joia Mare din Săptămâna Patimilor şi Evanghelia Învierii din Sâmbăta Mare. Cea din urmă fusese executată de regina Elisabeta, pe 50 de pagini mari în folio, fiecare pagină fiind încadrată de un chenar, realizat din motive vegetale, arabescuri, desene preluate din arta populară românească etc.. Textul a fost scris cu aur sau argint, potrivit fundalului fiecărei pagini, care se deosebeşte de celelalte prin inițiale, decorațiuni şi culoare, demonstrând o bogată imaginație şi „intenționea" artistică a autoarei. Foaia de titlu a fost decorată cu scena Învierii, încadrată de motive florale, secvențe din registrul iconografic cu Patimile Mântuitorului, din viața Maicii Domnului, iar pe verso capete de îngeri „cari seamănă cu unii din fericiții adormiți ai familiei regale, printre care şi cel al fiicei lor, Maria, cu chip de copil". Pe lângă numele şi anul morții acesteia, s-au trecut şi cunoscutele cuvinte intonate în noaptea Învierii: „Christos s-a înălțat din morți, /cu moarte pre moarte călcând…" Regina a inscripționat, totodată, Evanghelia, cu următoarele cuvinte:

▲ *Epitaf vechi, de la finele secolului al XIX-lea, al Mănăstirii Argeşului*

„Lucrat-am această carte cu cele douăsprezece Evanghelii ale Patimilor Domnului şi Mântuitorului Nostru Iisus Christos pentru Sfânta şi Dumnezeiasca Biserică a Episcopiei Curții de Argeş, întru amintirea Prea iubitei şi singurei mele copile Maria, care în Joia Patimilor a trecut la viața cea vecinică, şi la al căreia căpătâi am auzit cetindu-se mângâietoarele cuvinte ale Domnului.

Castelul Peleşului.

În 27 August (8 Septemvrie) 1886" .

Evanghelia este îmbrăcată cu o ferecătură executată cu ornamente preluate din desenele reginei. În mijloc, s-a pus crucea triplă bizantină pe fond albastru, presărat cu flori roşii şi galbene şi brodată cu modele din arhitectura bisericii de la Argeş. Pe fundalul de aur s-au executat desene, iar pe cealaltă parte motive naționale, lucrate în smalț şi înscrisuri cu litere de aur Ferecătura este legată în zale de aur împletite după modelul vechilor Evanghelii românești[71]. A fost aşezată pe un stativ din lemn de abanos sculptat, iar dedesubt este aşezat un covor verde, cusut artistic în fir de aur şi mătăsuri de către domnişoarele reginei. Un pomelnic al Mănăstirii Argeşului, scris pe pergament, cu multă măiestrie de către Maria Gh. Sturdza de la Miclăuşeni, întregea odoarele dăruite mănăstirii în acele momente festive, care se alăturau celor din secolul al XVI-lea, păstrate la acea dată. Din păcate, dintre cele enumerate anterior, multe nu mai există, în special icoane, argintărie, veşminte, cărți valoroase de cult, precum şi broderiile medievale oferite de doamna Despina.

70 *Pomelnicul*… pp. 326-327

71 Grigore Tocilescu, *Biserica Episcopală a Mănăstirei Curtea de Arge,* Bucureşti, 1886, pp. 24-26.

Mormintele din biserica Mănăstirii Argeşului

Cunoaştem că Neagoe Basarab şi doamna Despina au ctitorit biserica de la Argeş nu numai ca pe un act de pietate, spre a servi ca loc de rugăciune, ci şi ca pe o modalitate de afirmare a poziției în societate, a puterii, a bogăției, a mărinimiei şi a gustului estetic pe care ei le aveau, pentru a le spori prestigiul printre contemporani şi pentru a-şi asigura, totodată, pomenirea generațiilor viitoare. Ca în cazul majorității ctitoriilor religioase medievale, Neagoe Basarab şi-a durat biserica să-i fie loc de pomenire şi necropolă pentru sine şi pentru familia sa.

În scopul de a despărți locul destinat cultului de gropnița propriu-zisă, voievodul a pus de s-au înălțat cele douăsprezece coloane, care aveau, totodată şi rolul arhitectonic de susținere a turlei de pe pronaos.

Între stâlpii din partea dreaptă şi cea stângă a pronaosului, au fost montate strane şi icoane de dimensiuni mari, creându-se, astfel, „un perete despărțitor" pentru ca liniştea celor răposați şi înmormântați acolo să nu fie tulburată de paşii celor vii. Pe când încă nu era isprăvit în totalitate, edificiul primea, sub lespedea de piatră, primul trup spre înhumare. Astfel, Anghelina, fiica cea mică lui Neagoe şi a Despinei, se săvârşea, răpusă de o molimă cumplită, în ziua de 3 august, probabil în anul 1518, neinscripționat pe lespedea funerară.

► *Pietrele tombale ale fiilor lui Neagoe Basarab*

Piatra de mormânt (103/60 cm) a Anghelinei se află către latura de sud a pronaosului, în partea de est (mormântul ei se găsea în trecut pe locul unde acum este poziționat cel al lui Petru voievod), şi conține următoarele cuvinte, dăltuite de meşterul pietrar: *„† A răposat roaba lui Dumnezeu, Anghelina, fiica lui Ion Basarab voievod şi a doamnei lui, Despina, luna august, 3 zile"*[72].

La scurtă vreme, în noiembrie, posibil în acelaşi an, (nici pe această piatră de mormânt nu a fost trecut anul) se stinge din viață Ion voievod, cel mai mic dintre băieții familiei domnitoare. Lespedea sa funerară se află între cea a fraților săi Petru voievod şi Anghelina. Câmpul pietrei tombale (103/57 cm) conține următoarea inscripție :

„† A răpăsat robul lui Dumnezeu, Ion Ion voievod, fiul lui Basarab voievod şi al doamnei lui, Despina, luna noemvrie ‹1518› *27 zile"*[73].

72 Constantin Bălan, *Inscripțiile medievale… Județul istoric Argeş,* p. 217.
73 *Ibidem,* p. 219.

Mormântul lui Petru voievod, cel de al doilea fiu a lui Neagoe Basarab, mort în anul 1520, s-a aflat în trecut pe locul unde se găseşte acum mormântul sorei sale, Anghelina. Inscripția de pe lespedea funerară, aproximativ egală cu pietrele tombale ale celorlalți frați (103/59 cm), are săpate următoarele cuvinte:

„† A răposat robul lui Dumnezeu, Ion Petru voievod, fiul lui Ion Basarab şi al doamnei lui, Despina, luna iunie (?) *15 zile".*[74]

Dimensiunile destul de reduse ale celor trei câmpuri din piatra funerară (una singură peste toate trei mormintele, împărțită în trei sectoare, delimitate de chenare în relief), indică faptul că cei trei copii ai familiei lui Neagoe vodă s-au stins din viață la vârste destul de fragede. Lespedea a fost aşezată probabil ceva mai târziu, fiind omişi anii în care au trecut la cele veşnice, posibil şi datorită tensiunilor politice care s-au creat în țară după moartea tatălui lor, Neagoe voievod.

La 15 septembrie 7030 (1521), în vârstă de aproximativ 40 de ani, se sfârşea din viața pământeană Neagoe Basarab, cel caree fusese „domn cu apucături împărăteşti… cu atâta dor de frumusețe, cum nu mai avusesem altul înainte de dânsul"[75]. Piatra de marmură (203/83 cm) de pe mormântul său, aflat în pronaosul Bisericii Adormirea Maicii Domnului, pe care el, împreună cu Despina doamna o ctitorise, are dăltuită următoarea inscripție:

„† A răposat robul lui Dumnezeu, Ion Neagoe voievod şi domn a toată Țara Românească şi al Podunaviei, luna septembrie, 15 zile, anul 7029, crugul soarelui 26, crugul lunii 15, temelia 18; a domnit 9 ani şi jumătate. Şi rog pe cel pe care Dumnezeu va vrea să vină după noi să păzească acest mic adăpost şi locaş al oaselor mele, ca să fie nestricat"[76] .

▲ *Lespedea funerară a lui Neagoe Basarab*

La 4 ianuarie 1504, cădea sub loviturile de pumnal ale adversarilor săi politici, în altarul bisericii Cetățuia din Râmnicu-Vâlcea, chiar în timpul slujbei[77], Radu de la Afumați, apărătorul credincios al țării şi al credinței ei strămoşeşti. Trupul (unii spun că doar capul) i-a fost adus la Curtea de Argeş şi înmormântat lângă socrul său, în pronaosul bisericii, pe partea dreaptă.

Lespedea funerară (226/97 cm) a lui Radu de la Afumați, pe care este reprezentat voievodul călare, cu buzduganul în mâna dreaptă, se află acum în pronaosul bisericii, pe latura de nord. Inițial, mormântul a fost lângă cel a lui Neagoe Basarab. Piatra este fragmentată în trei, probabil în timpul profanării mormintelor din sfântul lăcaş de către oştile lui Gabriel Báthory, în iarna 1610-1611, una dintre părți fiind distrusă complet şi dispărută. Lespedea, refăcută cu ocazia restaurărilor din 1885, are adnotate şi principalele războaie purtate de voievod, devenind, astfel, o adevărată cronică, singurul document istoric dăltuit în piatră în spațiul românesc din acea vreme:

„Ioan Radu voievod.

A răposat robul lui Dumnezeu şi mult milostivul, Ioan Radul marele voievod şi domn a toată Țara Românească şi al Podunaviei, fiul marelui, preabunului Io Radul voievod, în anul 7037, luna ianuarie 4 zile, crugul soarelui 7, indictionul 3.

Să vă fie ştiute războaiele … ce vi le spun, pe care le-am făcut eu: 1. războiul cu turcii; 2. la Gubavi, 3. la satul Ştefeni, pe Neajlov; 4. la Clejani; 5. la Cocăneşti; 6. la cetatea Bucureşti; 7. la cetatea Târgovişte; 8. pe râul Argeşel; 9. la satul Plata; 10. la Alimăneşti pe Teleorman; 11. …

▲ *Lespedea funerară a lui Radu Vodă*

74 *Ibidem,* p. 229.
75 N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688,* Bucureşti, 1904, p. 76.
76 Constantin Bălan, *op. cit.*, p. 222.
77 Meletie Răuțu, *Monografia eclesiastică a județului Vâlcea,* Rîmnicu-Vâlcea, 1908, p. 89.

cel mai iute, mai vârtos din toate războaiele, la Grumazi, cu 7 sangeacuri; 12. la Nicopol; 13. la Şiştov; 14. supt cetatea Poenari, cu horanii; 15. la Gherghița; 16. iar la Bucureşti; 17. la oraşul Slatina; 18. la cetatea Bucureşti cu Vladislav voievod; 19. la satul Rucăr; 20. la Dridih. Atunci m-a dăruit Dumnezeu cu stăpânire şi schiptru şi m-a încins cu brâu şi purpură şi cu cunună m-au încoronat şi cu puterea celor bogați şi cu multă mărire, de dar aducătoare şi cu mulțime de oaste stând în jur; mînă de ajutorință tuturor întinzînd cu îndurare. Acum zac aici în mica groapă, singur, aşteptând glasul arhanghelului, cea de pe urmă trâmbiță, învierea întregii lumi, prefacerea stihiilor. Şi rog pe cel pe care Dumnezeu va vrea să vină după noi să întărească acest mic adăpost şi lăcaş osemintelor mele, ca să fie nestricat"[78].

În anul 1531, la 8 februarie, se pristăvea monahia Sofronia, doamna Stana, fiica cea mare a lui Neagoe Basarab şi a doamnei Despina, fostă soție a lui Ştefăniță vodă al Moldovei. Ea a fost înmormântată în partea dreaptă a pronaosului, pe mormântul său, acoperit de o piatră funerară de dimensiunile de 199/75 cm, putându-se citi:

„† A răposat roaba lui Dumnezeu, doamna Stana, fiica lui Io Basarab voevod şi a doamnei lui, Despina, şi fostă doamna lui Ion Ştefan voievod; şi la moarte a primit cin îngeresc şi şi-a spus numele ei, monahia Sofronia; în anul 7039, luna februarie 8 zile"[79].

▲ *Lespedea de mormânt a Doamnei Stana*

La 30 ianuarie anul 1544, deci la aproape 24 de ani după ce Neagoe Basarab fusese înmormântat la ctitoria sa de la Argeş, se stingea la Sibiu din cauza molimei de ciumă doamna monahia Despina, Platonida. Ştirea apărea în *Cronologia lui Mihail Siegler – Michaelis Sigleri Chronologiae rerum hungaricum, transsylvanicarum et vicinarum regionum libri duo,* editată după 1563, chiar de către autor: „1554. Nobilis ac magnae întegritatis matrona Despina, relicta Bassarabi Voivodae quondam Transalpinensis, … Cibinii moritur"[80].

Boala a bântuit în toată Transilvania vreme de doi ani, cu o furie care i-a umplut de groază pe oameni. De grozăvia morții, părinții nu-şi mai vedeau nici de copii, care piereau din cauza lipsei de îngrijire şi de foame, nota cronicarul sas Matei Milles. Probabil şi din cauza aceasta, rămăşițele pământeşti ale monahiei Platonida, nimeni alta decât fosta doamnă a țării şi soție a lui Neagoe Basarab, n-au putut fi aduse în țară decât după doi ani.

Acest act de pietate a fost înfăptuit de către mitropolitul Anania, ruda familiei, în 1556, cu ştirea lui Pătraşcu Vodă cel Bun. Fosta doamnă a Țării Româneşti a fost îngropată în ctitoria familiei de la Argeş, alături de cei pe care, cu durere, îi văzuse coborând în pământ înaintea ei. Piatra sa tombală este străjuită de cuvintele mitropolitului Ananaia, care o însoțise în pribegia din Ardeal:

„† A răposat roaba lui Dumnezeu Doamna Monahia Platonida şi s'a săvârşit la Sibiu în anul 7062 (1554), luna Ianuarie 30 de zile, şi după doi ani a adus-o preasfințitul mitropolit, kir Anania."[81]

Una dintre pietrele funerare din pronaos, adăposteşte o persoană necunoscută, fiind inscripționată astfel:

---

78 Constantin Bălan, *op. cit.,* pp. 224-226.

79 *Ibidem,* p. 229.

80 Alexandru Lapedatu, „Mormântul Doamnei Despina", în *Revista Istorică,* anul VII, 1921, nr.1-3, pp.23-24.

81 Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile Românei,* vol. I, p. 151; V. Brătulescu, *Fresceledin biserica lui Neagoe de la Argeş,* p. 13. Alexandru Lapedatu, „Mormântul Doamnei Despina", în *Revista istorică,* anul VII, 1921, nr.1-3, p. 23-26; Pr. Dr. Niculae Şerbănescu, „Mitropolitul Anania", în *G.B.,* anul IX, nr. 9-10, 1950, p. 40.

„† A răposat roaba lui Dumnezeu Doamna a prea sfințitului Mitropolit Kir Anania al Țării Româneşti, în anul 70…, luna…. crugul soarelui…, crugul lunii…, epacta…, temelia…"[82]. Inițial s-a considerat că piatra ar aparține unei posibile foste soții a mitropolitului, însă datorită faptului că nu apare nici numele şi nici data morții, această ipoteză a fost eliminată. Unii au fost de părere că mitropolitul şi-ar fi comandat piatra de mormânt odată cu a doamnei Despina, însă meşterii au copiat inscripția de pe cea a Despinei Milița din necunoaşterea limbii slavone, trecând apoi numele mitropolitului. Acesta dorea să fie înmormântat la Curtea de Argeş şi piatra de mormânt i-ar fi fost dusă acolo, unde a rămas nefolosită. Se ştie că mitropolitul Anania, trecut la Domnul în anul 1580, a fost înmormântat la Mitropolia din Târgovişte şi se presupune că piatra tombală pe care şi-o comandase la Sibiu a fost lăsată la Curtea de Argeş, ceea ce ar explica şi lipsa numelui celui sau celei pentru care fusese comandată şi data morții persoanei respective[83]. În sfârşit, a existat părerea că aceasta ar fi aparținut Ruxandei, fiica lui Neagoe şi a Despinei, soție a lui Radu de la Afumați şi Radu Paisie[84]. În gropnița bisericii s-au mai aflat înmormântate alte persoane: Constantin, fiul lui Preda spătar, în vremea lui Matei Basarab şi jupâneasa Chiajna, soția vel armaşului Ivaşcu, care a trăit tot din aceeaşi perioadă. Inscripția de pe piatra funerară a celui dintâi suna astfel:

„A răposat robul lui Dumnezeu dumnealui Costandin, fiul Predei Spătar… în zilele lui Mateiu Voievod. Scris în luna Decembrie 10 zile, în anul 7149, iar de la naştera lui Hristos 1640 (greşit scris 1607). *Şi pentru pomeana părinților şi a lui şi a moşilor lui au lăsat aici în Sfânta mănăstire: Segarcea jumătate sat, partea lui toată care iaste la gura Oltului şi partea de la Stâlpi, de jos de Bucureşti, care a fost al moaşă-sa Grăjdana"*[85].

La 5 octombrie 7150 (1641) peste mormântul jupânesei Chiajna a fost aşezată o lespede cu următoarea inscripție: *„Sub această piatră odihnescu-se oasele roabei lui Dumnezeu, jupaniței Chiajnii care au fost jupâneasa jupânului Ivaşco vel armaş, şi s-au pristăvitu în zilele răposatului Domn Io Mateiu Voivodu Basarabu, vă meas*(eța) *Oct. vă 5 dni, văleat 7150"*[86].

O altă piatră de mormânt din biserică, datând din secolul al XVIII-lea, aparține lui Ioan, fiul lui Pătru cupețu din Argeş şi monahului Ioanichie Berindescu. Inscripția marginală (pe chenarul pietrei), în parte deteriorată, cuprinde următoarele: *„Sub aciastă piiatră odihnescu-se osele robului lui Dumnezeu Ioanu sinu jupan Pătru cupețu ot Argeşu, care s-au prestăvit la leat 7255* (1747), *Avg. 25 şi au lăsat sfintei mănăstiri partea lui de moşie den Cerbureni"*, iar în câmpul lespezii apar săpate cuvintele: *Iunie 29, leat 7264* (1756) *s'au prestăvit şi robul lui Dumnezeu Ionichie monahu Berindescu, şi s'au îngropatu aici în mănăstire, şi au lăsat sfintei mănăstiri moşia Turburia şi doao roate de moară în oraşu Argeşului"*[87].

Încorporată în peretele lăcaşului, pe latura de sud, în dreptul altarului, o piatră funerară purtând data de 20 septembrie 1797, este împodobită cu inscripția: *„Dreptu acestu locu odihnescu-se oasele robului lui Dumnezeu, Parthene shimonah ce au fost igumenu*

82 V. Brătulescu, *Frescele…,* p. 18. Pr. Dr. Niculae Şerbănescu, *op. cit.,* pp. 44-45.

83 Pr. Dr. Niculae Şerbănescu, *op. cit.,* pp.44-46; Idem, „Mitropolitul Anania", în *B.O.R.*, LXXVII, 1959, nr.7-10, p. 756.

84 V. Brătulescu, *op. cit. p.* 18, nota 4.

85 *Ibidem,* p. 19; Grigore Tocilescu, *Biserica episcopală a Mănăstirei Curtea de Argeş,* Bucureşti, 1886, p. 63.

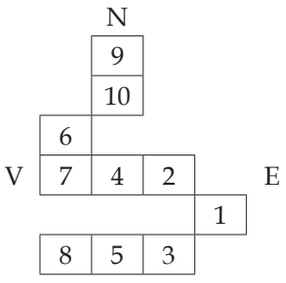
86 *Ibidem,* pp.19, 20.

87 Victor Brătulescu, *op. cit.* pp. 20, 21.

aicea 14 ani, până la leat 1793, cându s-au făcutu mănăstirea scaunu de episcopie şi acumu, la leat 1797, sept(embrie) 20 au răposatu, fiind preasfinţitul părintele chir Iosif întâi episcop"[88].

În timpul lucrărilor de restaurare din perioada 1875-1886, respectiv la 22 mai 1883, sub supravegherea lui Grigore Tocilescu, s-a procedat la desfacerea mormintelor din Catedrala Episcopală de la Argeş. S-a constatat atunci că acestea fuseseră jefuite cu multă vreme în urmă, probabil în 1611, de către oştile lui Gabriel Bathory. Iată cum descrie directorul Muzeului Naţional de Antichităţi, Grigore Tocilescu, momentul cercetărilor făcute la normintele din necropola bisericii catedrale a Episcopiei de la Argeş:

„Mănăstirea Curtea de Argeş. Ziua de 5 august am consacrat-o mănăstirei Curţii de Argeş. Am estompat şi copiat toate inscripţiunile din afară şi din lăuntrul bisericei, în număr de 20. Dintre pietrele mormântale cunoscute deja din publicaţiunea lui Reissenberger, cea sub No.VI a dobândit un interes istoric din cele mai însemnate prin descoperirea unui fragment dintr'însa. Cu ocaziunea dezgropării mormintelor ctitoriceşti, în ziua de 22 mai 1883, am găsit în mormântul monahiei Platonida o bucată de piatră mormântală a lui Radu de la Afumaţi; într'însa se enumeră 20 bătălii, ce acest erou au avut atât cu turcii cât şi cu Vladislav Voevod (Vladislav al II-lea al Ungariei, n.n.). *O pagină întreagă de istorie, ce rămânea până acum mai de tot necunoscută! Şi fiindcă e vorba de aceste morminte, voi indica ce am aflat în fiecare dintre ele. Dau mai întâi planul situaţiunii lor:*

La No. 1, sunt trei morminte mici, coperite de câte trei lespezi de piatră de Câmpulung, în dimensiune fiecare 0,96 (m) *lungime, 0,60* (m) *lăţime şi 0,22* (m) *grosime. Din inscripţiunile de pe ele se vede că acolo au fost îngropaţi trei copii ai lui Neagoe Voevod: Petru, mort în luna martie 15, Ion mort în 27 noiembrie şi Angelina în august 3. – fără să se arate anul morţii lor. Dând la o parte pietrele şi săpând ca de o palmă am dat peste câteva oase mari de om, fluere de picioare, dar n'am aflat nici unul de craniu. Mormânturile fuseseră de mult umblate, şi în locul oaselor de copii s-au pus altele. Mormântul lui Neagoe Voevod, No.2 de pe plan, are dispoziţiunea următoare: este de toate părţile zidit lung. 1^{m} 95, lărgime 0,80 şi adâncime 1^{m}90. La o înălţime de 0,75^{cm} d'asupra fundului, se află 7 bare de fier rânduite transversal; 0,50 ^{cm} mai sus, alte 7 bare; între aceste două grile era pus coşciugul, din care n'a rămas decât sfărâmături putrede şi o bucată mai mare din scândura de jos; pe dânsa era lipită o bucată de stofă înflorată cu fir, alte legături de lustre, desigur rămăşiţe din haina Principelui şi din îmbrăcămintea din lăuntru a coşciugului. Oase s'a aflat prea puţine; câteva fragmente de sticle de o fabricaţiune modernă, este tot ce s'a găsit în mormântul lui Neagoe Vodă; d'asupra grilei de sus era desigur, o podelă de lemn; această dispoziţiune avea de scop să apere coşciugul de contactul direct cu pământul pentru a-i asigura o durată mai lungă. Lespedea cu inscripţia e de marmură compusă din două bucăţi legate între ele cu scoabe lipite cu plumb. Mormântul Stanchei, fiica lui Neagoe*

88 Constantin Bălan, *op. cit.*, pp. 230, 231.

Vodă, No. 3 de pe plan, e de zid, lung. 1^{m}90, lărgime în fund la est 0,68 (m), *la vest 0,55* (m), *iar adâncimea de 1,05 (m). Aici s'a găsit oseminte: fragmente dintr'un craniu, din picioare şi din şira spinării, cum şi o măsea, toate amestecate cu sfărâmături de vase de sticlă şi lut; oale, candele, pahare, talere de pământ, bucăţi de porţelan, un sfeşnic, o bucată de sidef dintr'o cruce săpată cu literele Christos, şi cu braţul lui Christos; în fine mai multe scoabe şi cercuri de fier.*

Mormântul No. 4 este al lui Radu de la Afumaţi. Lespedea cu inscripţiunea este de piatră de Câmpu-Lung, compusă din trei bucăţi, din care cea de mijloc am găsit-o în mormântul Doamnei Ruxandra, (No.5 de pe plan). Literile păstrează urme de coloare albastră, ceea ce indică că inscripţiunea a fost colorată; mormântul are lungimea 1,90 (m), lărgimea 0,70 (m) şi adâncimea 1,25 (m); fundul n'a fost zidit; nu am aflat oseminte ci numai câteva obiecte: o sticlă pătrată, un capac, o lampă, un picior de cruce de sidef, fragmente de ornamentaţie şi cărbuni mulţi – ceea ce indică urmele unui incendiu. La mormântul de alăturea, No.5 al Doamnei monahia Platonida, lungimea 2 metri, lărgimea 0,60 (m) şi adâncimea 0,90 (m) s'a aflat la suprafaţă bucata de piatră cu inscripţia din lespedea lui Radu de la Afumaţi, un craniu, o maxilă, fragmente de sticlă şi de piatră şi coji de alună. În mormântul No.6 lungimea 2 metri, lărgimea 0,80 (m), adâncimea 1,05 (m), sub lespedea fără nici o inscripţiune imediat erau 6 cranii şi oase foarte multe; mormântul e boltit; coşciugul se vede că a fost îmbrăcat în stofă de mătase cu bandelete de fir, formând o cruce; s'a găsit şi câteva bucăţi dintr'un policandru. În mormântul No. 7 al unei rude a mitropolitului Anania, lungime 1^{m}90, lărgime 0,65, adâncimea 1,30, se afla două cranii şi un ulcioru şi; coşciugul stă pe 6 grile de fier la o adâncime de un metru. S-a mai găsit doi papuci (meşi) şi o lulea. În fine, în mormântul No.8 al Kiajnei, lungime 2^{m} 08^{cm} lărgimea 0,70, adâncimea 0,68, s'a aflat două cranii şi multe oase de strânsură. Din obiecte nimic altul decât o bucată de carton sclivisit. Obiectele din morminte s-au dat în păstrare d-lui arhitect Lecomte (de Noüy), spre a le avea în vedere la scrierea monografiei despre Curtea de Argeş. Celelalte morminte, fiind dintr-o epocă mai recentă, nu le-am cercetat; mi s'a spus însă de d-lui Lecomte că săpându-le în prezenţa Prea Sfinţiei sale Episcopul Ghenadie, n'a găsit în ele nimic interesant; numai la unul din morminte despre stânga a dat peste multe gloanţe mari de puşcă şi peste ghiulele…"[89].

Pietrele tombale, al căror meşter pietrar nu se cunoaşte, sunt împodobite cu rozete de forma „florilor de crăiţe" sau solare, modelul de floarea soarelui, simbolul arborelui vieţii, ornamente geometrice lineare, împletituri. În câmpul principal al lespezilor este figurată crucea triplă bizantină, ornată cu modele geometrice simple sau împletite. La baza crucii este înfăţişată „Glava Adama – Căpăţâna lui Adam". Tot în câmpul principal al pietrelor sunt şi inscripţiile în slavonă; IC XC, NI KA, dăltuite de o parte şi alta a crucii. De jur-împrejurul lespezilor de piatră sunt inscripţii conţinând date despre identitatea celui înmormântat acolo.

Monograma din partea de jos a pietrelor «М Л РБ» – ML RB, repetată aproape stereotip, a fost considerată că reprezintă numele meşterului pietrar, respectiv pe cel al lui Manole – Manole Riab Bojiu – Manole, robul lui Dumnezeu[90]. Mai târziu, Victor Brătulescu, revine asupra acestei prime interpretări eronate. În urma studiilor epigrafice efectuate în a doua parte a secolului al XX-lea, s-a descoperit că de fapt monograma se traducea corect prin: *Measto loboe rai bâsti – Locul căpăţânii este rai*[91], „Căpăţâna,

89 Grigore Tocilescu, *Raporturi…*, pp. 14-18.

90 Victor Brătulescu, *op. cit*., pp. 11-13.

91 C. Georgescu-Munteanu, „Un antimis rar, la mănăstirea Brădetu", în *Revista Istorică,* XXIX, 1943, pp. 151-158.

sau Locul Căpățânii" fiind denumirea biblică a Golgotei, unde s-a săvârşit Răstignirea Domnului Iisus Hristos[92].

În timpul restaurării, locul vechilor pietre de mormânt din gropnița bisericii a fost schimbat, dintre cele douăsprezece pietre menționate de Tocilescu rămânând numai şase. „Pietrele vechi sunt stricate, altele în bucăți. Ar face un efect urât dacă s-ar pune în starea în care se află în interiorul bisericii", menționa directorul Muzeului Național de Antichități în Raportul său prezentat în fața Academiei Române la 1 aprilie 1886. Printre cele care au fost scoase, a fost şi cea a doamnei Despina. Inscripția cu numele de Platonida monahia nu fusese încă deplin înțeleasă şi astfel „… fără prea multă grijă şi nu cu suficientă înțelegere pentru rămăşițele trecutului, piatra mormântală a monahiei Platonida, a fost scoasă şi aruncată afară, considerată fiind, desigur, ca intrusă printre mormintele unde se găsea. Din ignoranță şi lipsă de pietate a fost alungată aşadar din lăcaşul său de veşnică odihnă tocmai aceea care, după Neagoe-Vodă, a arătat mai mult interes şi a făcut mai mare jertfă pentru înălțarea sfântului altar de la Argeş, lipsindu-se, cum spune tradiția, până şi de podoabele sale de preț, pentru ca lucrul să fie isprăvit". [93]

Odată cu lespedea de mormânt a doamnei Despina Milița, au fost scoase afară din biserică şi celelalte pietre de mormânt din secolul la XVIII-lea şi cea considerată a mitropolitului Anania, acestea fiind duse mai târziu la Muzeul Național de Antichități, astăzi aflându-se la Muzeul Național de Artă al României.

O piatră de mormânt, considerată în mod eronat a fi fost cea dintâi lespede care a străjuit mormântul lui Neagoe Basarab, a fost identificată pe latura de sud a pronaosului, „indicată în plan sub nr. 8". Ornamentația era „aidoma" celei de pe mormântul voievodului, diferite fiind legătura dintre cele patru rozete din jurul motivului florii soarelui şi ornamentul central. Lipseau, de asemenea monogramele Is. Hs. Ni. Ka, schema căpățânii lui Adam şi monograma M Λ РБ, considerându-se că lucrarea a rămas neterminată deoarece nu se păstrase de către meşterul pietrar spațiul corespunzător pentru inscripția şi decorația marginală[94]. Neaga, mama voievodului, se pare că îşi află odihna de veci la Mănăstirea Glavacioc. În *Învățături*, Neagoe Basarab o „ plânge mai întâi pe maică-sa, Neaga vorbind puținele cuvinte despre oasele maicii. Moartea i-a fost singuratică şi el nu-şi iartă că n-a fost în acea clipă de despărțire lângă dânsa… Au dus-o deci, supt postavul venețian cu flori de aur, nepoții şi nepoatele Teodosie, Petru, Ioan, Stana, Roxanda, Anghelina"[95].

Restaurarea din timpul domniei lui Carol I s-a făcut şi deoarece se voia ca biserica lui Neagoe să devină necropolă a familiei regale. Devenit domnitor (1866-1886) şi rege al României (1881-1914), Carol I şi-a exprimat dorința testamentară de a fi înmormântat la Curtea de Argeş: „Doresc ca corpul meu să fie îngropat lângă biserica Curtea de Argeş, reclădită de mine şi care poate deveni mormântul dinastiei române…". Carol I a încetat din viață la 27 septembrie 1914 şi a fost înmormântat în pronaosul Catedralei

92 Victor Brătulescu, „Inițiale şi monograme legate de semnul crucii", în *M.O.,* anul XVII, nr. 7-8, 1965, pp. 568-586; Idem, „Inițiale, formule, monograme şi elemente decorative pe lespezile mormântale din mănăstirea lui Neagoe", în *Mitropolia Banatului,* anul XVII, nr. 7-9, 1967, pp. 521-528.

93 Alexandru Lapedatu, *op. cit,* pp. 23-26.

94 Victor Brătulescu „Inițiale şi monograme legate de semnul crucii…", în *MO*. p. 527.

95 Nicolae Iorga, *op. cit.,* pp. 59-60.

episcopale, în partea dreaptă a intrării. Acoperit inițial cu o piatră funerară simplă, în 1927 i s-a executat o altă lespede din marmură de Carrara, de către sculptorul Oscar Spaethe. Pe lespede au fost sculptate stemele provinciilor româneşti şi date privind viața regelui: data naşterii şi a morții, anul venirii în România şi data încoronării ca rege, anul 1877, când regele, ca şef al statului, a fost comandant al armatei române în lupta pentru dobândirea Independenței de stat; anul 1913, care a marcat trecerea Dunării de către armata română pentru ca țară să-şi redobândească județele de care fusese jefuită, Cadrilaterul şi Caliacra.

„Aici se odihneşte pe veci robul lui Dumnezeu, Carol I, cel dintâi rege al României, adormit întru Domnul în al 76-lea an de viață închinată țării după o binecuvântată domnie de peste 48 de ani," sunt cuvintele dăltuite pe lespedea de marmură ce acoperă mormântul regelui Carol. În anul 1916 va trece la Domnul şi soția sa, Elisabeta de Wied. Piatra de mormânt a reginei, opera aceluiaşi sculptor, are ornamente identice acelora sculptate pe cea a regelui Carol I, străjuind următoarele cuvinte: *„Aici se odihneşte pe vecie roaba lui Dumnezeu Elisabeta de Wied, cea dintâi regină a României, adormită întru Domnul în al 73-lea an de viață închinată țării ca Slăvită Carmen Silva şi mama răniților"*. În lipsa unui moştenitor direct, prin decret regal, Ferdinand I, nepotul regelui, a fost desemnat moştenitorul Coroanei Regale a României, încă din 1889. Făuritorul României întregite a urcat pe tron la 14 septembrie 1914 şi s-a stins din viață la 20 iulie 1927. A fost înmormântat tot la Curtea de Argeş, în ctitoria lui Neagoe, în partea stângă a pronaosului. Piatra tombală, executată din marmură de Ruşchița, este opera aceluiaşi Oascar Spaethe. Sculptorul a dăltuit pe ea stema regală a României şi următoarele cuvinte: *„Aici odihneşte robul lui Dumnezeu Ferdinand I, Rege al României, născut la 24 august 1865 la Sigmaringen, răposat la 20 iulie 1927 la castelul Peleş. Luând cârma Țării la 11 octombrie 1914, a tras sabia la 15 august 1916 pentru dezrobirea românilor de peste vechile hotare, înfăptuind întregirea neamului şi încoronându-se la 15 octombrie 1922, la Alba Iulia, ca primul rege al tuturor românilor"*. În iulie 1939, trecând la cele veşnice, i se alătura şi Regina Maria. Pe piatra simplă din marmură de Carrara, din dorința reginei, nu s-au făcut sculpturi sau alte decoruri, ci numai o cruce simplă. Conform solicitării fiicei sale, Maica Alexandra, în anul 1998, cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, piatra cea veche de pe mormântul Reginei Maria a fost înlocuită cu o alta nouă, pe care a fost dăltuită inscripția: *„În acest sfânt lăcaş al Curții de Argeş odihneşte Maria, regina României întregite, Principesă a Marii Britanii şi Irlandei, mama răniților şi a tuturor celor necăjiți, Născută la East Well, la 20 octombrie 1875 şi adormită întru Domnul la Sinaia, la 18 iulie 1939. Fă-i odihnă, Doamne, sufletului roabei tale, în loc de verdeață, unde nu e nici întristare, nici suspine, ci viață fără de sfârşit. Această piatră funerară s-a aşezat din dorința Maicii Alexandra, fiica reginei Maria, cu cheltuiala mănăstirii Argeşului, în anul 1988"*.

În capela din partea de sud-est a Catedralei Episcopale au fost depuse, în anul 2003, osemintele celui ce a fost Carol al II-lea, fiul lui Ferdinand I şi al Reginei Maria, rege al României, „fire controversată şi aventuristă". Decedat în anul 1953 în Portugalia, unde a şi fost înmormântat în cimitirul mănăstirii „Sfântul Vicente" din Lisabona, în urma propunerii Senatului României şi avizul unora dintre membri familiei regale, s-a solicitat repatrierea rămăşițelor pământeşti ale fostului rege care, din februarie 2003, se odihneşte la Curtea de Argeş. În cimitirul din imediata apropiere a

mănăstirii, a fost înhumat, după cum şi-a dorit, arhitectul Emile André Lecomte du Noüy, adormit în anul 1914.

Biserica şi necropola voievodală a lui Neagoe Basarab, s-a constituit ca loc de vremelnică odihnă, între martie 1944 şi septembrie 1946, şi pentru cel dintâi domn ales al Principatelor unite, Alexandru Ioan Cuza. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când Moldova era călcată de trupele sovietice, din ordinul mareşalului Antonescu osemintele domnitorului Cuza au fost scoase de la Ruginoasa, pentru a fi ferite de profanare şi aduse în mare taină la Curtea de Argeş. Cel care a ştiut aceasta, a fost Episcopul Iosif Gafton. După terminarea războiului, cu multe eforturi şi în condiţiile grele de ocupaţie sovietică, osemintele au fost duse la Iaşi şi depuse în biserica Trei Ierarhi, alături de cele ale voievodului Dimitrie Cantemir[96].

Pomelnicul Mănăstirii Argeşului

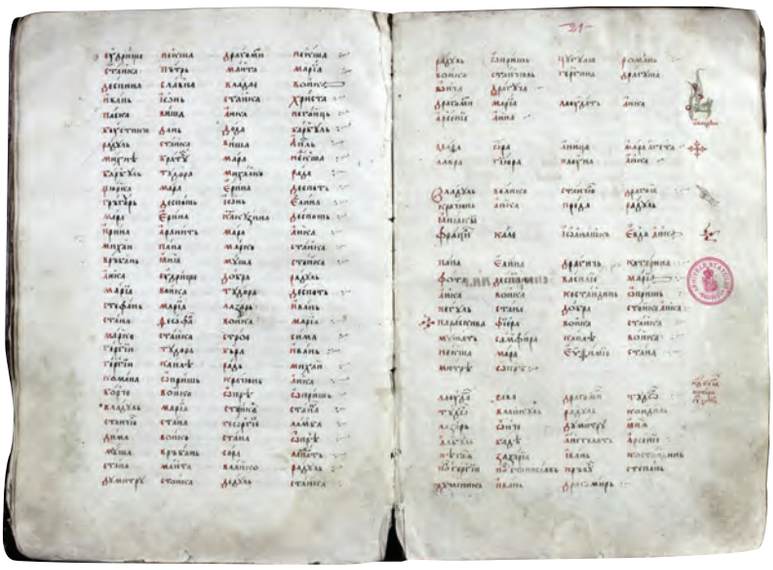
Pomelnicul Mănăstirii Argeşului se constituie într-unul dintre cele mai valoroase documente pentru studiul istoriei vieţii bisericeşti şi al genealogiilor, dar şi pentru cel al situaţiei şi evoluţiei climatului social, politic şi cultural-spiritual al perioadei pentru care a fost întocmit. Importanţa lui, din punct de vedere al elementelor anterior menţionate, este sporită şi de faptul că provine de la cea mai veche reşedinţă mitropolitană a ţării[97]. Ca şi în cazul multora dintre aşezămintele noastre monahale, pomelnicul original al Mănăstirii Argeşului nu s-a păstrat din motive ce ne sunt cunoscute: fiind considerat un lucru sfânt, după oarecare vechime era transcris, cel vechi fiind ars spre a nu fi profanat, ori fiind păstrat într-un loc bine ferit, de regulă în gherghirul mănăstirii. Când pomelnicul refăcut era considerat deja învechit, copistul îl refăcea şi pentru a nu fi omise nume, se recopiau şi alte pomelnice existente. Pomelnicul Mănăstirii Argeşului având aceeaşi soartă, ni se prezintă astăzi în trei copii succesive. Cea mai veche aparţine secolului al XVII-lea, datând din vremea lui Matei Basarab, din anul 1651, fiind punctul de pornire pentru celelalte două, aşa cum rezultă dintr-o însemnare făcută într-un ornament executat pe fila 11 a exemplarului A – manuscrisul 742 (toate cele trei manuscrise, numerotate 742, 743, 744, se află în colecţia Arhivelor Naţionale ale României). Manuscrisele au căpătat o încărcătură emoţional-istorică şi datorită încercărilor grele prin care au trecut. Primele două au fost „înstreinate în Ţara Turcească, în vremea răzmiriţii (1788) şi răscumpărate de la turci, împreună cu o liturghie, de Ioan de la Oreava: „şi le-au adus la leat 1793", după cum se consemnează chiar în pomelnic[98]. Pentru a fi ferite de urgia războiului, în anul 1916 toate cele trei manuscrise au fost date spre păstrare de către Episcopul Argeşului lui Dimitrie Onciul, pe atunci director general al Arhivelor Statului. Ţinute în casa de fier până în anul 1938, noul director Aurelian Sacerdoţeanu le-a integrat colecţiei de manuscrise inventariate cu numerele consemnate anterior, considerând că, prin conţinutul lor valoros în informaţii istorice şi cultural-spirituale, trebuie puse la îndemâna celor interesaţi. În plus, pentru a putea

96 Dr. Gheorghe Cristache, Dr. Florian Tucă, Daniel Gligore, *Neagoe Basarab. Necropole voievodale, domneşti şi regale din Argeş şi Muscel,* Curtea de Argeş, 2009, pp. 103-105.

97 Aurelian Sacerdoţeanu, „Pomelnicul Mănăstirii Argeşului", în *B.O.R.*, anul LXXXVIII, 1965, nr. 1-2, p. 297.

98 *Ibidem,* p. 332, poz. 130 (folio 42, r., în manuscrisul II G).

fi expuse unei cercetări mai largi, pentru a deveni accesibile unui public numeros, în anul 1965, s-a oferit posibilitatea cunoaşterii integrale a pomelnicului printr-o ediție critică, ce a fost găzduită în paginile revistei Biserica Ortodoxă Română, lucrare pe care, coroborată cu cercetarea directă a manuscriselor aflate în Arhivele Naționale, am utilizat-o şi noi ca material bibliografic pentru acest subcapitol.

▲ *Pagini de pomelnic*

Primul manuscris, **A (742 ANR),** autori anonimi, redactat în secolele al XVII-lea - al XVIII-lea, început anul 1651, a fost încheiat, cu siguranță, în prima parte a secolului al XVIII-lea, în timpul stăreției egumenului Ghenadie (1687-1716). Se consideră că legarea manuscrisului s-a făcut la începutul egumeniei lui Ghenadie, iar la sfârşitul acesteia, s-au înlocuit câteva file, după cum vom consemna în continuare.

Pomelnicul Mănăstirii Argeşului, (manuscrisul 742) alcătuit din 37 de foi, dintre care ultimele 7 albe, copiat pe hârtie cu filigran, s-a făcut după un original slavon, dar copistul a operat unele modificări în ceea ce priveşte ordinea cronologică a numelor domnitorilor, introducând pomelnicul despoților sârbi (la poziția 8), al unor boieri (poz. 40), şi punând în fruntea arhiepiscopilor şi mitropoliților pe un Mitrofan, Patriarh de Alexandria (posibil cel din anii 1636-1637) şi pe un Nifon al Ierusalimului care, nefiind nominalizat de alte surse, se presupune că este de fapt cel al Constantinopolului. Lista mitropoliților Ungrovlahiei a fost amestecată cu cea a Episcopilor de Râmnic, fără a conține, însă, numele celor dintâi mitropoliți. Întrucât printre numele voievozilor se află şi cel al lui Radu al III-lea cel Frumos (1462-1463, 1474-1475), se apreciază că la acea dată pomelnicul original era deja întocmit, deoarece grămăticul care l-a completat, spre a face deosebirea dintre primul domn Radu I, fiul lui Nicolae Alexandru Basarab (Radu Negru) şi Radu cel Frumos, a adăugat, în dreptul primului, cuvântul *star* (în slavonă *bătrânul, cel bătrân*). Pomelnicul a fost scris în limbile slavonă, rusă şi română, cu grafie chirilică, iar după caligrafie şi unele caracteristici privind folosirea unor semne grafice în text sau însemnări marginale, rezultă că a fost opera a trei copişti. Partea cea mai veche a manuscrisului, se remarcă prin bogăția şi varietatea ilustrației, alcătuită din frontispicii cu arabescuri, motive vegetale, care încadrează portretele iconografice ale lui Iisus bust, binecuvântând şi ținând în mâna stângă Evanghelia deschisă, pe care este înscris în slavonă *Veniți la Mine toți cei osteniți, eu vă…*, un cap de chinez din care pornesc vrejuri ce se unesc deasupra şi pe care stă un corb cu crucea în cioc; o cristelniță aşezată central din care pornesc două ramuri ce se întorc sub o cruce, toate acestea reprezentând o veritabilă operă de artă. Urmează o mare varietate de vrejuri simple, capetele a două femei încoronate, ramuri cu frunze şi fructe. Pe fila 19 este înfățişată Maica Domnului Orantă cu Pruncul, încadrată de *următoarele cuvinte,* inscripționate în slavonă: *O, Preacurată Maică a lui Dumnezeu, ascultă rugămințile robilor tăi şi primeşte darurile. pe pagina 23*, ornată cu vrejuri şi flori, apare în medalion Iisus Hristos în picioare, predicând şi ținând în mâna stângă Evanghelia, pe ale cărei pagini s-au înscris în slavona veche cuvintele: *Veniți, binecuvântați Tatălui Meu şi moşteniți,* alăturat

►► *Pomelnicul Mănăstirii Argeşului (manuscrisul 742 de la Arhivele Naționale ale României)*

fiind o altă inscripție: *Copacul care nu rodeşte se cuvine a fi tăiat şi aruncat în foc.* Mai sunt şi alte înfloriturimarginale, care marchează alineatele. Manuscrisul a fost legat la începutul secolului al XVIII-lea în piele de culoare castanie, decorată cu chenar imprimat în aur, fiind inscripționat cu titlul, grafiat cu slove chirilice *POMELNICUL MĂNĂSTIRII ARGEŞULUI – GHENADIE ERM. EGM. (ieromonah, egumen).* În mijloc a fost imprimată o vignetă reprezentând-o pe *Maica Domnului Orantă* cu pruncul pe brațul stâng, flancată de doi îngeri. Pe spate, în mijloc, a fost imprimată în aur o floare a soarelui stilizată. Datorită timpului şi deselor utilizări, de multe ori neglijente, aurul din imprimeu s-a şters, fiind greu perceptibil. Manuscrisul a suferit deteriorări timpurii, prin smulgerea unor file şi înlocuirea cu altele, cerneala neagră şi roşie, folosită pentru scris, s-a decolorat neuniform, mai ales pe margini.

Manuscrisul 743 (ANR) reprezintă *„Pomelnicul sfintei şi dumnezăeştii Mănăstiri Argeşu, acum a dooa oară prescris în zilele préluminatului d(o)mnu, Io, Mihai Suțu V(oe) v(o)d şi mitropolit a toată Ungrovlahiia chiriu chir Grigorie, cu osârdiia şi toată cheltuiala sf(i)nții sale părintelui arhim(andrit) sf(i)ntii mănăstiri chir Partenie, la anul mântuirii 1785. Prescrisu-s'au dar de Petrache Ghiurca Râmnicianu în mănă(stirea) Argeş".*

După cum rezultă din însăşi consemnarea copistului, acesta a fost transcris de către Petrache Ghiurca Rîmniceanu la Mănăstirea Argeşului în anul 1785. Copia este, în general, fidelă, cu unele deosebiri în ceea ce priveşte respectarea unor coloane şi a lecturilor deosebite făcute de copist, în special a traducerii rubricilor slavone, cât şi a termenilor mai deosebiți. Pomelnicul a fost transcris pe hârtie groasă în filigran şi este alcătuit din 56 file, dintre care cele de la nr. 52-54 sunt albe. Principalul copist este, după cum am consemnat, Petrache Ghiurca Râmniceanu, dar apar şi „mâini diferite", ce au făcut adăugiri, ştersături sau modificări.

Ilustrația manuscrisului, destul de bogată şi variată, a fost executată în cerneală şi culori, fiind, în cea mai mare parte, preluată din primul pomelnic. Cea mai valoroasă, deosebită de celelalte, este ilustrația paginii de titlu, o compoziție alcătuită din şase medalioane iconografice, brodate cu frunze de acant, iar pe frontispiciu, în partea centrală, jos, reprezentarea lui Dumnezeu Savaot. Medalionul central superior înfățişează scena Adormirii Maicii Domnului, având în stânga, reprezentarea scenei „Toma primeşte brâul", iar în dreapta pe cea a scenei „Apostolii caută pe Precista la mormânt". În interiorul manuscrisului, pe folio 8, apare Iisus Hristos, pe folio 12, Sfântul Vasile Arhiereu; pe folio 13 verso, Sfântul Meletie, Arhiepiscopul Antiohiei, 1812; pe folio 14, Maica Domnului Orantă, realizată după icoana din manuscrisul A. Alte desene care apar sunt reprezentări vegetale, zoomorfe şi antropomorfe, numeroase arabescuri şi vignete. Pe fila 1, verso, s-a făcut însemnarea:

„Aceste sfinte icoane s-au făcut de sfint. părintele [arhim. sfintei m.] Par<tenie> arhimandrit ig<umen> m<ănăstirii> Ar<geş> şi poftesc pre fieştecarele [cine s-ar îndemna a face] a împodobi [cu] aceste sf. ico<ane> cu coroane de argint să nu facă pentru ca să nu să strice icoanele că aşa am socotit [dacă] va pufti (pofti) cinevaşi să le împodobească cu candele şi altele asemenea acestora".

Legătura manuscrisului este din piele maro, pe suport de mucava. Ca şi la primul manuscris, s-au aplicat chenare în imprimeu de aur şi sec (fără culoare). Pe față, la mijloc, s-a reprezentat scena Răstignirii, iar pe spate cea a Maicii Domnului cu Pruncul, în colțuri fiind evangheliştii. Legătura s-a deteriorat, prezentând urme de carii, iar imprimeurile în aur s-au şters în cea mai mare parte.

Manuscrisul 744 (ANR) reprezintă un *„Pomelnic al sf(i)ntei ep(i)scopii Argeşu într'acest chip aşezat scoţindu-să numele aceste din pomélnicul ctitorilor pentru mai înlesniré pomenirii la proscomidie, scriindu-să dupe altu pomelnic vechiu asémene în zilele păstoririi turmei ceii cuvântătoare a pré sf(i)nţii sale chir Iosif, întâiul ep(iscop) al Argeşului, la létul 1809"*.

A fost scris de către Dionisie Eclesiarhul în anul 1809, pe hârtie groasă în filigran şi fără, având şi adăugiri. La fila 47 verso, se află însemnarea „3262 nume în acest pomelnic s-au scris în dar de mine Dionisie Eclis.", ceea ce face ca datarea şi numele autorului, ca şi la cel de al doilea manuscris, să fie certe.

▲ *Pagină de pomelnic din manuscrisul 744*

Conţinutul pomelnicelor

În urma cercetărilor, s-a făcut precizarea că numele celor trecuţi în pomelnice sunt, în general, aceleaşi, cu adăugiri ale unor domnitori, ierarhi dregători monahi şi creştini, care au făcut diferite danii mănăstirii, fiind, astfel, „trecuţi la sfântul pomelnic".

„Acest sfînt şi dumnezeesc pomelnic al Mănăstirii Argeş, hramul Adormirea preacuratei Născătoare de Dumnezeu. Aici, dacă cineva să va înscrie cu binecuvîntarea mănăstirii, acela rămâne scris în pomelnice; iar dacă cineva să va înscrie după voia sa fără binecuvântare, acela să fie scos din pomelnice" – este începutul pomelnicului (*manuscrisul A*), în limba slavonă veche, cu literă chirilică. Mai apoi, urmează:

„Zde pomninaiutse gospodari – Aici să pomenesc domnii";

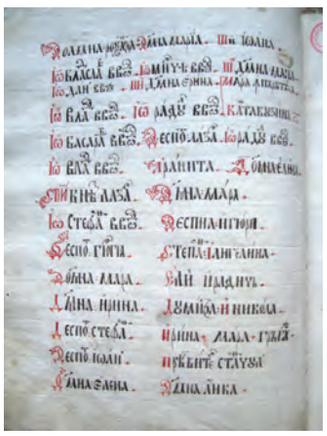
„Pomiani gospodi duşe riab svoih – Pomeneşte, Doamne, sufletele robilor tăi".

Şirul domnilor începe, de la poziţia 1, cu „Io Basarab voevodu, Io Alexandru voevodu, Io Radul voevodu star, Io Mircea voevodu, Io Dan voevodu, Io Vlad voevodu, Io Radul voevodu, Io Basarab voevodu, Io Radul voevodu, Io Vlad voevodu". După cum lesne se poate constata, din şirul domnilor lipsesc multe nume după Basarab I, chiar cel al lui Vladislav I (Vlaicu vodă) fiind omis. Nu este trecut singur Neagoe Basarab, ci i se adaugă şi membrii familie, aşa cum se va face şi la ceilalţi domnitori: „i gospodja ego – şi doamna sa Despina, Io Theodosie voievod, Io Ion voevod, Io Bratul voevod i gospodja ego Ioanna; Io Dragomir voevod, Io Vintilă voevod i gospodja ego Rada, Io Drăghici voevod… Lista numelor de voievozi şi a familiilor lor se opreşte la poziţa 7, unde sunt trecuţi Io Costandin (Brâncoveanu) voievod şi familia sa. La poziţia 8 din pomelnic au fost trecuţi despoţii sârbi din neamul cărora se trăgea doamna Despina Miliţa: „S-ti cneaz Lazăr (I), Io Ştefan voevod, Despot Ghiurghia, Gospodja Mara, mati ego (mama sa), Gospodja Irina, Despot Ştefan, Grăguri brat ego (Grigore, călugărit la mănăstirea Hilandar şi mort la 1459)[99], Despot Ioann, Gospodja Elena; gospodja monahia Platonida (se repetă numele doamnei Despina, călugărită sub numele de Platonida); Gospodja monahia Sofronia (doamna Stana, fiica lui Neagoe Basarab şi soţie a lui Ştefăniţă vodă al Moldovei, călugărită Sofronia); Gospodja Maria dăşti st-go Ioanna; Gospodja Mara; Gospodja Erina; Mara ţariţa Cantacuzina sestra (sora) ei; Despot Lazăr (III); Gospodja Elina, Aranita, Gospodja Mara, Despina i Ghiura, Stepan i Anghelina, Elia i Radici, Dumitra i Nicola, Irina i ceda ih Mara i ceda ih, Prezviter Stanciul, Gospodja Anca mati ego; Gospodja i deviţa Anca, Gospodja i deviţa Neacşa".

▶▶ *Pomelnicul Mănăstirii Argeşului (manuscrisul 744 de la Arhivele Naţionale ale României)*

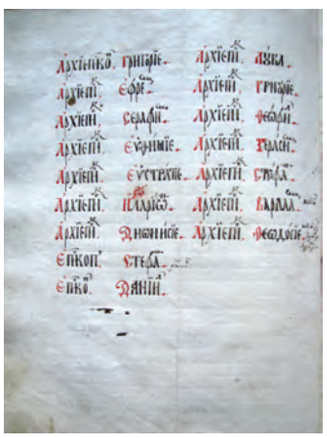
99 I. C. Filitti, „Neamul Doamnei Despina", în *Arhivele Olteniei,* nr. 13, 1924, supliment.

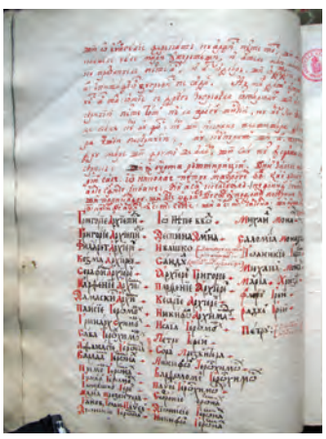

Poziția 9 cuprinde numele patriarhilor, cu multe adăugiri, şi ale episcopilor de Râmnic, urmând, la pozițiile 10-17, numele arhimandriților, ale egumenilor de la Argeş şi ale unora din membrii familiilor lor, precizându-se şi daniile pe care le-au făcut mănăstirii. La pozițiile 19-34 din pomelnic sunt trecute numele monahilor şi ieromonahilor şi donațiile făcute aşezământului, apoi nume de călugărițe, preoți, preotese şi diaconițe cu familiile lor (poz. 35-39). Apar şi nume de boieri, intercalate în şirul domnilor (poz. 40). Pe fila 4, poziția 41 s-au trecut următoarele: „Aici să pomenesc boierii care au pierit în luptele cu agarienii pentru credința creştină". Dintre cele 62 de nume de boieri şi funcțiile lor dregătoreşti, cele mai cunoscute sunt cele ale lui Neagoe vistier, Stanciul portar, Toma pârcălab, Tudor logofăt (din Drăgoeşti), Oancea vistier, Harvat logofăt, precum şi numele unor femei ca: Neaga, Anca, Stana şi Neacşa. Pomelnicul se continuă cu lungul şir al „boiarilor cei mari" (poz. 42), al boierilor (poz. 43-44), „boierilor ce sânt hotarnici", cu multe adăugiri şi schimbări de nume, (poz. 45), alte nume de boieri sau ale celor care au făcut danii mănăstirii (poz. 46-48). La poziția 49 – fila 16 s-au trecut grecii țarigrădeni; moldovenii (poz. 50), jupânesele. Începând cu poziția 52 s-au trecut numele unor familii de mari boieri, precum Preda Brâncoveanu, Filipeştii, Goleştii, Manolache Lambrino, Mălurenii, „boiarii din Țara Oltului carii ungureşti sânt"; şătrarul Iordache Neculescu, boierii Strâmbeni, Bucur din Domneşti, Vultureştii, Iordache Berindescu, Bucşăneştii, jupânul Nicula ot Piteşti, locotenent-colonelul Measbrov, boierii Rudeni, nume de mireni, toți cu daniile lor (până la poz. 123). La începutul secolului al XIX-lea, s-au adăugat şi nume ruseşti, precum Pătru, Alixandrovici, Grigorie, Petru Vasilovici, Dimitrie Ivanovici, Evdochim Stepanovici, Simion Steponovici (poz. 124) care se încheie pomelnicul (manuscrisul A).

Manuscrisul G (al lui Petrache Ghirca Râmniceanu) are un adaos – Predoslovia pomelnicului acestuia – cu un conținut religios-moralizator, apoi numeroase alte adăugiri de nume, precum cele ale lui Savatie monah, „părintelui Damaschin arhimandrit, carele au fost aicea egumen", „Partenie arhimandrit egumenul", nume de monahi, ieromonahi, monahii, preoți, preotese şi ale tuturor celor care au ajutat Mănăstirea Argeşului, apoi Episcopia, cu diferite mijloace materiale, danii în moşii, livezi, vii, stupi, animale, bani, odoare, carte bisericească ori alte bunuri.

Manuscrisul D (al lui Dionisie Eclesiarhul) adaugă la pomelnicul domnilor şi doamnelor pe cei care au urcat în scaunul Țării Româneşti după Constantin Brâncoveanu şi până la anul 1802, încheind şirul domnitorilor cu Mihail (Mihai Suțu), fără însă a fi pomeniți toți ocupanții scaunului domnesc din intervalul menționat. Cele mai multe adaosuri cuprind nume de arhierei, mitropoliți ai Ungrovlahiei, arhimandriți, monahi, monahii, preoți şi preotese, mireni, în total un număr de „3262 nume într-acest pomelnic s-au scris în dar de mine Dionisie Eclis(iarh)", aşa cum se precizează la fila 47 de către chiar copistul manuscrisului. După transcrierea pomelnicului celui vechi, o „altă mână a mai adăugat pomenirea lăcuitorilor satelor din Lovişte, ale ctitorilor moşiei Ioneşti (Argeş), în 1814, al clucerului Vintilă Prejbeanu (în 1837), al lui Ianache Cornățeanu şi al Luxandrei Budişteanca (26 mai 1840). Ultima adăugire s-a făcut la 11 aprilie 1860, trecându-se în pomelnic numele protopopului Necolae Ungurelu, strămoşul marelui diplomat şi om politic Nicolae Titulescu[100].

100 Pentru studierea completă a Pomelnicului Mănăstirii Argeşului – cele trei manuscrise, vezi Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.* pp. 297-330.

Ansamblul monahal de la Curtea de Argeş şi etapele de construcţie

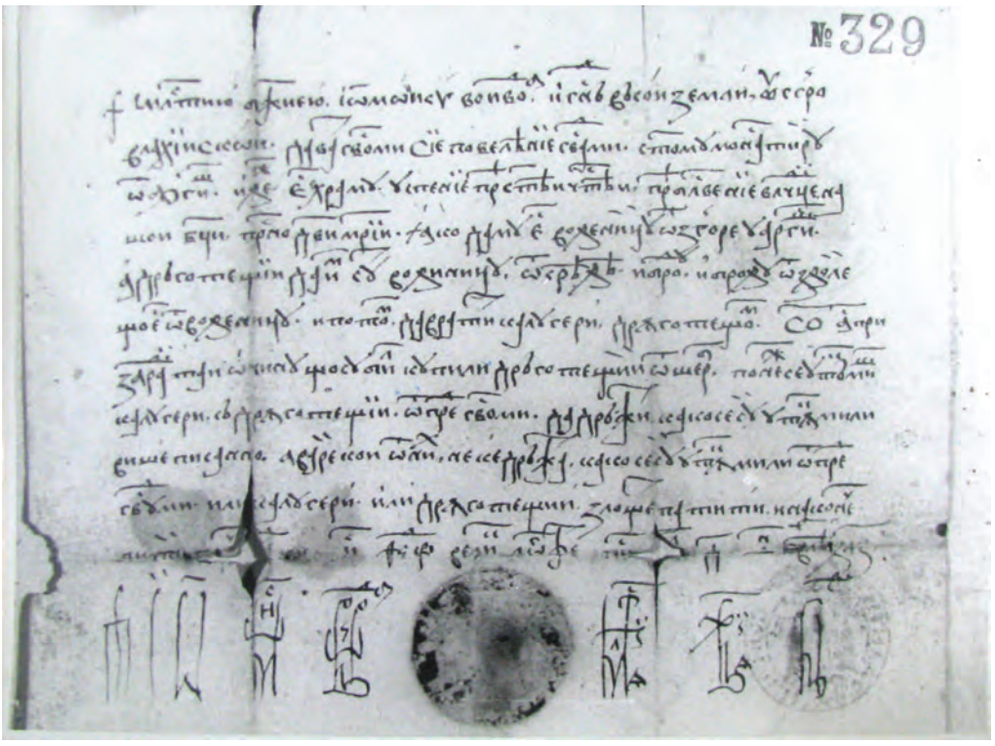
Un subiect mai puţin abordat, dar de o deosebită importanţă pentru cunoaşterea trecutului istoric al Mănăstirii Argeşului, îl constituie ansamblul mănăstiresc şi evoluţia lui în timp din punct de vedere al construcţiilor specifice. O cercetare mai amplă a acestui aspect o datorăm lui Louis Resseinberger, lucrarea sa putând fi considerată drept primul studiu ştiinţific al complexului monahal de la Mănăstirea Argeşului. Aceasta a fost întocmită în urma vizitei pe care cercetătorul o făcuse la Argeş în anul 1859. Primele menţiuni legate de ansamblul mănăstiresc ne parvin, însă, de la Gavriil Protul, participant la slujba de târnosire a bisericii lui Neagoe din 15 august 1517:

„Ear monastirea cea noao din Argeşiu o îngrădi împregiuru cu curte de zidu şi înlăuntrul curţii făcu multe chilii călugăresci, şi o înfrumuseţă cu totu feliu de trebuinţe, făcu trapezărie, şi magherniţă, magupie, şi povarnă de olovină, pimniţă şi clopotniţă înaltă, şi puse clopote mari, cu de toate o împodobi şi o făcu asemenea raiului lui Dumnezeu, ear în mijlocu era acea casă dumnezeiască, stând ca şi pomulu acela alu cunoscinţei…"[101].

Ridicată la rangul de arhimandrie chiar la data sfinţirii ei, era firesc ca o ctitorie domnească de o asemenea importanţă, care s-a bucurat de privilegii din partea lui Neagoe Basarab şi a voievozilor, egumenilor, episcopilor şi mitropoliţilor care i-au urmat acestuia, să înglobeze în incinta ei toate construcţiile necesare desfăşurării unei vieţi de obşte, după exemplul vechilor aşezăminte monahale. Ca toate aşezămintele mari româneşti, şi Mănăstirea Argeşului avea moşii întinse, atestate de numeroase documente arhivate. Domnitorii dădeau porunci de întărire, şi emiteau hrisoave de danie.

Pavel de Alep, în timpul pelerinajului pe care l-a întreprins la Mănăstirea Argeşului în anul 1657 împreună cu părintele său, patriarhul Macarie III al Antiohiei, spunea:

„… deasupra porţii se află clopotniţa, clădită (refăcută, n. n.) *acum câţiva ani de răposatul Matei voievod. Chiliile în formă de patrulater sunt clădite frumos din piatră cu*

◄ *Porunca prin care Moise Voievod, domnitorul Ţării Româneşti întărea stăpânirea Mănăstirii Argeşului asupra unor mori lângă Argeş. Original slav, hârtie filigran, pecete aplicată stricată, Arhivele Naţionale ale României, Secţia Istorică, nr. 329*

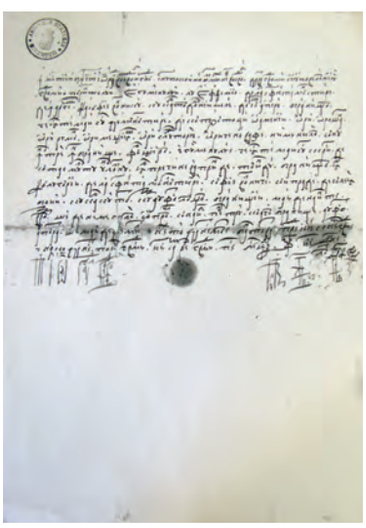
101 *Istoria Ţării Românesci…*, în *Magazin istoric pentru Dacia,* tom IV, Bucureşti, 1847, p. 266.

▲ *Porunca prin care Radu Voievod, domnul Țării Românești, întărește Mănăstirii Argeșului stăpânirea asupra vămii de la Vadul Vidinului, scris de Barbul Pisețul, original slav, pergament, pecetea aplicată căzută*

▲ *Hrisovul lui Duca Voievod către Mănăstirea Argeșului, 6 iulie 1674, Arhivele Naționale ale României, fond Episcopia Argeșului, pachet I, document 1*

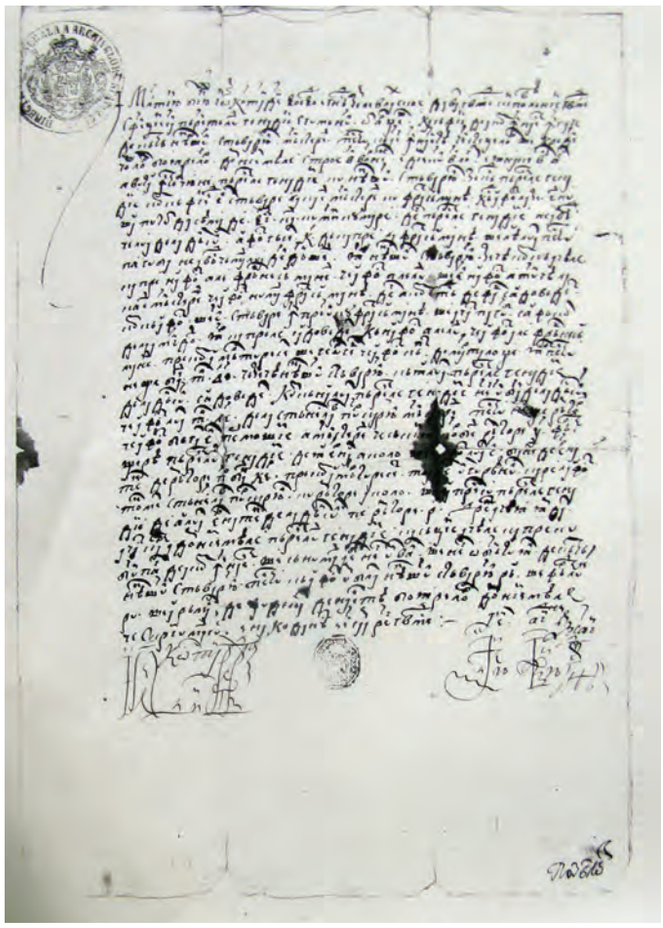

▲ *Cartea lui Radu Voievod, prin care îl împuternicea pe Eftimie, egumenul Mănăstirii Argeșului să apere braniștea din sus de mănăstire de călcarea megieșilor*

un cerdac mai sus şi unul mai jos. În mijloc se înalță biserica… Trapeza sau sala de ospețe a mănăstirii este foarte încăpătoare, şi turnul ei nu are pereche, afară doar de acela al castelului din țara noastră (Antiohia, n.n.), *fiind octogonal pe dinafară şi ajurat peste tot în tot felul peceții lui Solomon. Construcția chiliilor acestei mănăstiri este foarte frumoasă şi ele au cerdacuri care fac legătura de la una la alta. De jur împrejurul îngrădirii sunt heleşteie cu apă unde se găseşte peşte…"*[102].

La data vizitei celor doi demnitari ai Bisericii Ortodoxe din Siria trecuseră o sută patruzeci de ani de la târnosirea mănăstirii şi a ansamblului monahal, care suferise între timp, desigur, destule prefaceri şi adăugiri, aşa cum rezultă şi din documentele istorice.

La sfârşitul secolului al XIX-lea, din vechiul ansamblu al Mănăstirii Argeşului nu mai rămăsese nimic, astfel că încercările de refacere a imaginii acestuia au fost foarte dificile. Pentru restabilirea imaginii vechii incinte a Mănăstirii ne stau totuşi la dispoziție, în afară de izvoarele istorice menționate – descrierile lui Gavriil Protul şi Pavel de Alep – *Documentele istorice privind istoria României*, *Impresiuni de călătorie în România*, lucrare semnată de A. Pelimon în 1858 şi cele unsprezece catagrafii datând din perioada 1819-1862. În acestea monahii de la Argeş au consemnat „refacerile" mănăstirii, inclusiv pe cele ale incintei desfăşurate în perioada menționată, precum şi starea edificiilor. De un prețios ajutor ne sunt şi imaginile, mai întâi cele desenate, începând din anii 1799-1800, semnate de Luigi Mayer, William Watts, Louis Reissemberger (1859), litografiile lui Henry Trenk (1860) Carol Popp de Szathmary (1866), Amedeo Preziosi (1869) şi unele fotografii-document executate de Th. Hansen în 1860, care se află în colecțiile Bibliotecii Naționale a României.

▲ *Cartea lui Constantin Voievod către egumenul de la Argeş pentru a fi în pace de către Neacşul stăvarul (11 ianuarie 1703) - Arhivele Naționale ale României, fond Episcopia Argeşului, pachet XIII, document 6*

Multe dintre construcțiile ansamblului de la Argeş, începute de Neagoe Basarab, au durat până la sfârşitul secolului al XIX-lea, când întreaga incintă a dispărut definitiv. Conform cercetărilor efectuate în secolul al XX-lea, s-a stabilit, cu oarecare rezerve, că în prima fază, sub domnia lui Neagoe, s-au ridicat: clopotnița în partea de sud a patrulaterului incintei, pe locul celei vechi, folosindu-se chiar şi materiale păstrate din acea construcție, aşa cum consemnează Gavriil Protul şi cum reiese şi din descoperirea blazonului ce decora frontispiciul vechiului edificiu al lui Vlad Dracul[103], încorporat, cu modificări, în zidăria clopotniței; trapeza, pe latura de vest, urmată, în colțul de nord-vest, de bucătărie şi magopie (brutărie-cuptorul de pâine al mănăstirii); povarna de olovină (teascul şi cămara pentru ulei) pe latura de nord, imediat după bucătărie; chiliile monahilor pe latura de nord, după povarnă, cam până în dreptul altarului bisericii celei mari. În colțul nord-estic al patrulaterului neregulat (latura de vest a vechii incinte este mai mare decât cea estică) s-a clădit biserica paraclis închinată

102 *** *Călători străini despre țările române,* vol. VI, *Paul de Alep,* ed. M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Bucureşti, 1976, pp.165, 169.

103 Pavel Chihaia, „Etape de construcție în incinta Mănăstirii Curtea de Argeş", în *B.O.R.*, anul LXXXV, 1967, nr. 7-8, p. 807.

▲ *Stema voievodului Neagoe Basarab de la Mănăstirea Argeşului*

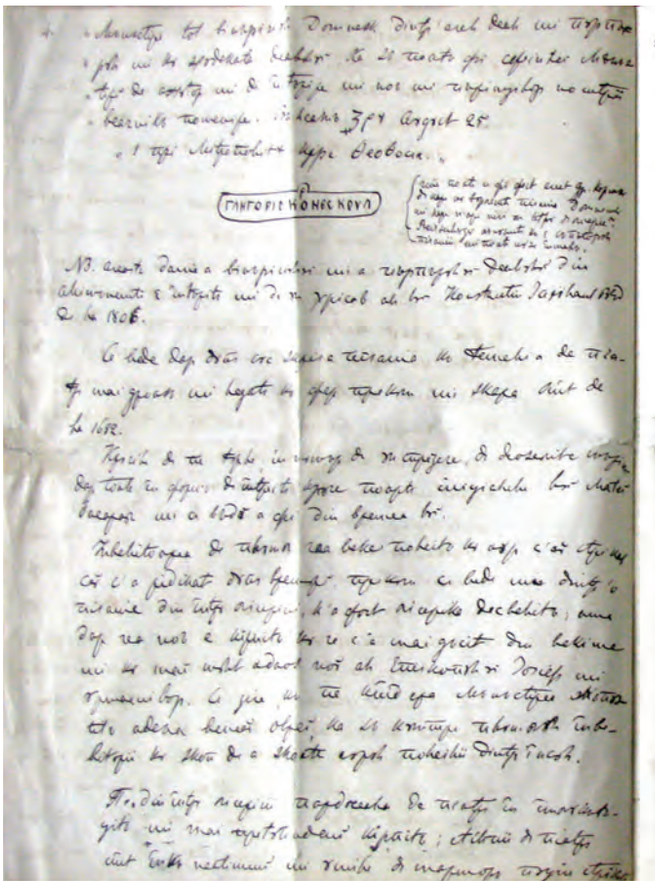
Sfântului Nicolae. Conform pisaniei ce a aparţinut acestui paraclis, păstrată în biserica „de iarnă," paraclisul ridicat de către Episcopul Iosif la 1796, Odobescu a reuşit să desluşească însemnarea „… cu mila lui Dumnezeu, domnul şi doamna sa leato 7026," ceea ce ar corespunde intervalului 1 septembrie 1517-1 septembrie 1518. Se consideră că în această perioadă, odată cu celelalte clădiri ale edificiului monastic, ar fi fost ridicat şi paraclisul închinat Sfântului Nicolae, patronul lui Neagoe Basarab, sfinţindu-se în ziua de 6 decembrie a anului 1517. Acestui locaş îi închinase doamna Despina, în memoria soţului ei, jumătate din satul Găneasa, numind-o „biserica cea mică unde este hramul Sfântului Ierarh Nicolae den Mira Lichiea den colţul sfintei mănăstiri …". Această bisericuţă este menţionată în hrisovul din 13 ianuarie 1613[104], edificiul durând până aproape de anul 1746, când se consemna de către mitropolitul Neofit doar un singur paraclis. Pe locul fostului paraclis cu hramul Sf. Nicolae se află astăzi un mic edificiu-capelă, plasat în partea de nord, cam la jumătatea distanţei dintre Catedrală şi Palatul Episcopal. Din incinta ansamblului ridicat în vremea lui Neagoe Basarab făcea parte şi „Casa domnească", aflată în partea de nord a aripii estice a incintei mănăstireşti, chiar lângă paraclis. Era construită ca un şir de chilii mari, deasupra pivniţelor, în faţă având o galerie susţinută de arcade sobre, dispuse pe un singur cat, ce corespundea nivelului locuibil al clădirii.

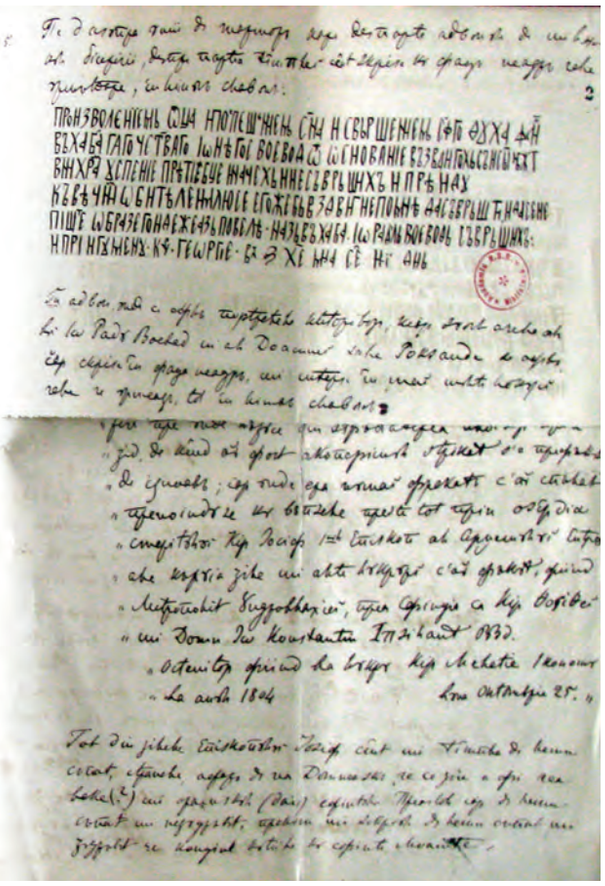
Pe latura estică, a fost înălţată casa domnească, denumită sugestiv „Radu de la Afumaţi," deoarece a fost construită pe timpul domniei acestui voievod, după cum o dovedeşte ruperea aliniamentului dintre cele două imobile, cel al lui Radu de la Afumaţi depăşind în lăţime, spre partea din faţă, pe cel al socrului său, Neagoe voievod. În colţul sud-estic s-a ridicat un alt paraclis, „o capelă măreaţă, cu două cupole, închinată sfinţilor Petru şi Pavel"[105]. În anul 1859 A. Pelimon spunea: „… spre partea dreaptă către altar la capătul unei ruine, care se cunoştea că ar fi tot aşa de veche ca şi biserica de aici, se vede sus zugrăvit un Radu voievod şi alături cu dânsul şi un călugăr; cel ce se zice că ar fi însuşi acelu Radu care a fost încins sabia şi a domnit pe tronul ţării. Amândouă aceste figuri ţin în mâinile lor o biserică, care nu e aceea a episcopii. Scriptura însă de la capul călugărului se află într'adins ştearsă de cineva"[106].

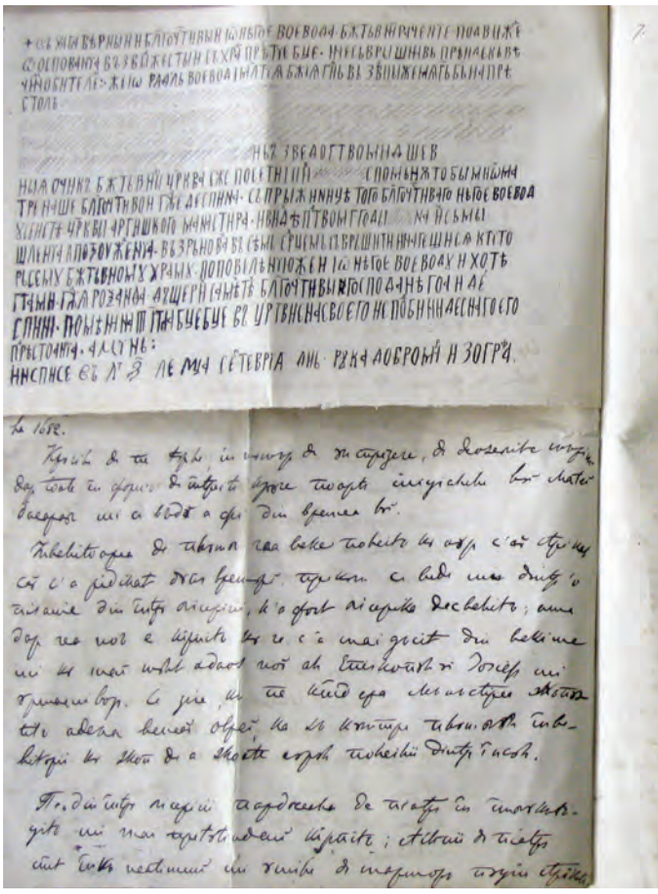
Aceasta era reprezentarea lui Radu de la Afumaţi şi a fratelui său, Petru-Paisie egumen, viitor domn sub numele de Radu Paisie. Amândoi oferă Divinităţii bisericuţa, ceea ce presupune construirea paraclisului de către Radu de la Afumaţi spre sfârşitul domniei şi finalizarea lucrărilor şi târnosirea acestuia de către Radu Paisie în jurul anului 1534[107]. Istoricul Pavel Chihaia menţionează identificarea a trei icoane care au aparţinut paraclisului cu hramul Sfinţii Petru şi Pavel. Înscrisul de pe una din ele suna astfel: „Această sfântă icoană s-au scos de pe una foarte veche de 300 ani din zilele lui Neagoe Vodă ce s-au găsit la Sf. Mănăstire Ostrovul şi spre evlavie i pomenire am zugrăvit-o Ioanikie Ieromonah din Sf. Episcopie Râmnicu 1805".[108]. În gravura lui William Watts din 1800 imaginea bisericii este foarte bine pusă în evidenţă în colţul de răsărit al incintei mănăstireşti, iar Catagrafia din anul 1845 consemnează existenţa bisericii: „…paraclisul cel mic şi cu două turle în colţul dinspre răsărit, … zidit din

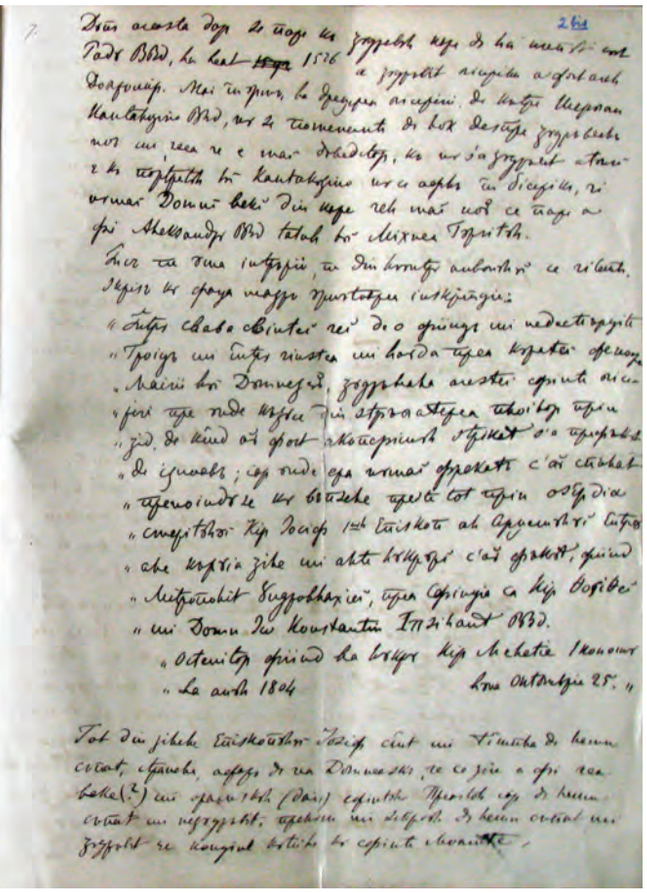
► *Manuscrisul românesc nr. 4989 de la Biblioteca Academiei Române. Studiu arheologic şi istoric realizat de Alexandru Odobescu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*

104 *DIR,* B, XVII, II, p.136.
105 **** Călători străini… ed. cit,* p. 169.
106 A. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România,* Bucureşti, 1859, p. 79.
107 Pavel Chihaia, *op. cit.,* p. 795.
108 *D.I.R.,* B. XVI, II, p. 284-286.

vechime şi fără pisanie". Documentul precizează însă alt hram, respectiv Naşterea Maicii Domnului. La 1860 biserica era încă în picioare, ea aflându-se figurată în litografia lui Carol Popp de Szathmary.

„Biserica se înalţă în mijlocul unei curţi pătrate, care spre miază-zi se uneşte cu a doua curte, unde este Seminarul. Curtea are trei laturi formate din clădiri; cea de a patra latură este deschisă, spre miază-zi e locuinţa cu două caturi a episcopului, clopotniţa, cancelariile şi câteva chilii; spre apus, sala de recepţie, camera musafirilor şi paraclisul; spre miază-noapte celelalte chilii ale călugărilor", consemna L. Reissenberger în însemnările sale, publicate la Viena în 1867[109].

În 1869 însă, pictura lui Amedeo Preziosi, care mai surprindea prezenţa unei părţi a incintei mănăstirii văzută dinspre vest, nu mai este redată, ceea ce poate însemna deja demolarea ei.

Aproximativ pe locul paraclisului Sf. Petru şi Pavel de odinioară se află astăzi capela unde sunt depuse rămăşiţele pământeşti ale regelui Carol al II-lea.

În legătură cu biserica paraclis din colţul nord-estic al incintei au fost consemnate şi alte păreri. În lucrarea lui Grigore Tocilescu dedicată bisericii episcopale a Mănăstirii Argeşului şi tipărită cu ocazia festivităţilor de resfinţire după restaurarea făcută de André Lecomte du Noüy, în 1866, acest paraclis apare cu hramul Sfântul Dumitru[110].

Partea estică a incintei a început să fie demolată din anul 1845, în vederea construirii seminarului ceui nou, în anul 1847. În locul său, se va ridica Palatul Episcopal, a cărui piatră de temelie a fost pusă de către regele Carol I şi regina Elisabeta cu ocazia ceremonialului de resfinţire a Catedralei Episcopale după restaurare, respectiv la 13 octombrie 1886.

Conform celor cuprinse în documentul din 2 iulie 1564 (7072), mitropolitul Anania al Ungrovlahiei a iniţiat o serie de lucrări de restaurare sau a ridicat noi construcţii în incinta mănăstirii: „… am făcut şi am dăruit la sfânta mănăstire numită Argeş, mai întâi nişte chilii de piatră şi grădină şi grajduri şi un slom pentru butoaie şi pentru care (căruţe), pentru 18.000 aspri".[111]

Etapa lui Matei Basarab

▲ *Voievodul Matei Basarab*

După cum se cunoaşte, printre voievozii care au acordat mare atenţie Mănăstirii Argeşului s-a numărat şi Matei Basarab. În vremea lui s-a refăcut clopotniţa, care fusese devastată de oştile lui Gabriel Báthory la începutul anului 1611. După afirmaţiile lui Pavel de Alep, deasupra porţii se afla clopotniţa „clădită acum câţiva ani de răposatul Matei voievod"[112]. De fapt Matei Basarab refăcuse turnul clopotniţă distrus de oştile maghiare, din care luaseră şi marea comoară. Tot în această

109 L. Reissenberger, *Bischofliche Kloster-kirche bei Kurtea d'Agyisch im der Walachei,* Viena, 1867, p. 48 (revăzută şi corectată de Adolf Ambruster).

110 Grigore Tocilescu, *Biserica epicopală a Mănăstirii Curtea de Argeş,* Bucureşti, 1896, p.13; George Ioan Lahovari, C.I Brătianu, Gr. Tocilescu, *Marele Dicţionar geografic al României,* vol III, Bucureşti, 1900, p. 30.

111 *D.R.H.,* B, V, doc. 300, pp. 331-332.

112 *** *Călători străini…* Paul de Alep, p. 165.

perioadă, s-a refăcut arhondaricul, aflat pe latura vestică a incintei şi casele arhiereşti de pe latura de sud şi din partea de vest a porții de la intrare practicată la baza turnului-clopotniță. La întemeierea Episcopiei Argeşului, în 1793, întâiul Episcop Iosif găsea, nu numai biserica, ci şi incinta într-o stare de deteriorare destul de avansată. Timpul şi incendiile, care devastaseră în numeroase rânduri ansamblul mănăstiresc, lăsaseră urme adânci, astfel încât nou instalatul vlădică a trebuit să refacă foarte multe dintre construcțiile din incintă, printre care chiliile de pe latura sudică, aflate între biserica-paraclis Sfântul Petru şi Pavel şi turnul-clopotniță şi casele arhiereşti dintre arhondaric şi clădirile ridicate de Matei Basarab. Aripa vestică a incintei, „cea mai încărcată" în construcții, a avut cel mai mult de suferit din cauza incendiilor, necesitând şi cele mai ample lucrări de refacere.

Lucrări de „meremetisiri" s-au făcut, cu siguranță, şi în vremea lui Şerban Cantacuzino (1678-1688), dar şi în perioada următoare. Pomelnicul mănăstirii consemnează că „au dat jupânul Martin ot Piteşti tl. 20 ajutor la zidu din clopotniță până-n paraclis, leat 7245 (1737) mart. 9". Arhimandritul Damaschin, egumenul mănăstirii, a ridicat, în vremea stăreției sale la Argeş, când aici nu fusese încă instalat Scaunul Episcopal, casele de pe aripa sudică a incintei, „casele ce se numesc ale lui Damaschin," menționate şi în *Catagrafia* din anul 1845. Acestea fuseseră construite înainte de anul 1774. Toată aripa sudică a complexului şi casele cele noi de pe partea vestică a curții au a fost demolate între anii 1877-1878, cu ocazia lucrărilor de restaurare a catedralei episcopale.

Episcopul Iosif a ridicat, tot pe partea vestică, biserica paraclis închinată Sfinților Nifon, Patriarhul Constantinopolului şi Mucenicilor Serghie, Vah şi Tatiana, edificiu cunoscut şi sub titulatura de „biserica de iarnă". Începutul lucrărilor de edificare a acestui paraclis, aflat în fața aghiazmatarului de astăzi, s-a făcut la 10 septembrie 1795, dată consemnată de către Episcopul Iosif, unde se precizează „… am început o nouă biserică pentru iarnă (fiindcă în biserica cea mare nu se putea slujii din cauza frigului) cu numele Sfântului Nifon şi al celorlalți sfinți ale căror moaşte le avem şi nădăjduim ca până la sfârşitul acestei luni va lua întregire clădirea"[113]. Pentru ridicarea acestui paraclis „Radu ierei, Mathei, aceştia au dat tl. (taleri) 30 la facerea bisericii cei noao, adecă la paraclisul cel din naintea bisericei cei mari", iar „Zoița, Costandin, Scarlat… cu frații şi părinții lor au dat tl. 100 ajutoriu iarăşi la facerea besericii cei noao… 1795 noemv. 19. Această Elleni au mai dat tl. Una sută la zugrăvitu tâmplii"[114]. La 26 august 1797, Episcopul Iosif îi trimite o scrisoare prietenului său, negustorul sibian Hagi Constantin Pop, cerând: „…să ni să trimiță, acum, mai în grab, 4 terfeale de aur şi trei testeale condeaie pentru treaba zugrăviei; adică o testea de condeae mai supțiri şi alta mai de mijloc şi alta mai mari, căci acolo să găsesc făcute gata. Şi văz că până acum nu ni s-au mai trimis… Ci, ori de s-au primit ori de nu s-au primit, ne rugăm acum de iznoavă să ni se trimiță, ca să nu rămâie lucrul besearicii sfântului Nifon jos"[115].

Biserica a fost săvârşită în anul 1798 şi sfințită la 5 august, în timpul domniei lui Constantin Hangerli voievod. La 10 august 1799 Episcopul Iosif trimitea o scrisoare

113 Nicolae Iorga, *Contribuții la Istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea şi al XIX-lea*, Bucureşti, 1906, p. 25.

114 Aurelian Sacerdoțeanu, „Pomelnicul Mănăstirii Argeşului", în *B.O.R.*, anul LXXXIII, 1965, nr. 3-4, p. 323.

115 George Potra, „Din corespondența unor fețe bisericeşti din Țara Românească cu Transilvania, în veacurule al XVIII-lea – al XIX-lea", în *B.O.R.*, anul LXXXIII, 1965, nr. 1-2, p. 157.

aceluiaşi Hagi Constantin Pop din Sibiu, mulţumindu-i pentru cumpărăturile şi daniile pe care le făcuse bisericilor de la Episcopia Argeşului, unde îi promitea că va fi pomenit: *„Mâine, la 11 ale lunii (august) avem prăznuirea Sfântului Nifon, patriarhul Ţarigradului, în biserica cea nouă la care şi dumneata mult te-ai ostenit cu trimiterea celor ce am avut trebuinţă şi cu facerea cutiei întru care se păzeşte cinstita mână, pentru care pomenit eşti şi dumneata împreună cu alţii ce s-au şi ostenit şi au ajutorat. Cu ajutoul D[o]mnului şi al sfinţilor am prefăcut şi cutia cinstitului cap al acestui sfânt şi ale sfinţilor doi mucenici Serghie şi Vahu. Şi li s-au făcut şi un chivot săpat şi poleit pentru a încăpea toate într'ânsul…*

Al dumitale rugătoriu către Dumnezeu şi smerit părinte sufletesc,
Iosif Argeş [ului] [1]*799 avgust 10"*[116].

Biserica pe care Episcopul Iosif a ctitorit-o, a dăinuit până în anul 1880, când a fost dărâmată împreună cu celelalte clădiri care mai rămăseseră din ansamblul monahal ce înconjura biserica cea mare. Casele arhiereşti „cele noi" au fost ridicate de Vlădica Iosif în anul 1818, după ce fuseseră distruse de focul din 1813, ele fiind „de neapărată trebuinţă" pentru Episcopia cea nou înfiinţată. Lucrările de refacere a ansamblului monahal din timpul arhipăstoririi Episcopului Ilarion (1820-1823, 1828-1845) au fost şi ultimele, înainte de demolarea completă, în vederea realizării parcului Catedralei episcopale. Catagrafia din anul 1848 menţiona „casele noi de lângă scara caselor arhiereşti de mosafiri", cu un etaj, ce se aflau lângă foişorul din colţul sud-estic al arhondaricului.

În jurul anilor 1857-1858, când Al. Pelimon vizitase mănăstirea, priveliştea oferită de ansamblul monahal în ruină era dezolantă:

„Ce trist însă şi ce nenorocire ca acest monument strălucitor, adică această biserică să se găsească îngropată astfel între nişte case vechi, aproape ruinate, care nu-i lasă spaţiu ca să i se poată vedea minunata perspectivă. Afară de asta, aceste case vechi şi mai mult dărăpănate, care strâmtează locul sântei biserici, nici că pot dura mult timp… Clopotniţa de la poartă se vede că a fost jumătate dată jos şi pe aceleaşi baze de la jumătatea ei în sus, este reconstruită din scânduri. Ş-aceasta iarăşi nu poate dura decât puţin timp, ca unu ce fără soliditate… Uitarăm însă a arăta, vorbind despre ruine şi de câte s-ar atinge despre trecutul acestor monumente ş-a ţerei istorie, – după ce trece cineva cu ochii o mulţime de chilii şi beciuri, care seamănă mai mult a nişte închisori împrejurul monastirii, apoi spre partea dreaptă către oltaru, la capătul unei ruine, care se *cunoaşte că ar fi tot aşa de veche ca şi biserica d'aici* (biserica paraclis Sfinţii Petru şi Pavel)"[117].

În exteriorul incintei au existat alte construcţii ale mănăstirii. Încă din secolul al XVI-lea, în partea de sud, aproape de drumului ce lega oraşul de mănăstire, s-au aflat sălaşele robilor, Ţigănia mănăstirii. În 1627, Alexandru Iliaş voievod dă poruncă să nu se perceapă darea păhărniciei în Ţigănie, iar Pavel de Alep notează: *„… de-a lungul drumului este un şir de case una lângă alta, care sunt ale mănăstirii; acolo sunt locuinţele ţiganilor care sunt robi mănăstirii"*[118]. La vest de mănăstire, în apropierea intersecţiei din care porneau drumurile spre Piteşti, Râmnicu-Vâlcea, Câineni-Sibiu şi Valea Iaşului-Câmpulung, au existat anexele gospodăreşti ale acesteia, cuprinse, de asemenea, într-o curte. La sud de Fântâna lui Manole, ridicată de Episcopul Iosif, s-au aflat grajdurile şi şoproanele mănăstirii.

116 *Ibidem,* p. 161.
117 A. Pelimon, *op. cit.,* pp. 75, 76.
118 *** *Călători străini… ed. cit.,* p. 164.

Fântânile

Bogăția izvoarelor a făcut ca împrejurul mănăstirii, în partea de vest, sub poala platformei pe care s-a ridicat edificiul, să se amenajeze bălțile de peşte, specifice aşezămintelor monahale. Imediat sub malul abrupt, Vlădica Iosif a amenajat, în anul 1800, două fântâni,[119] dintre care una este cea ivocată de Legenda Meşterului Manole. Ceva mai spre nord, în anii 1850-1852 Episcopul Climent ridica şi el o altă fântână. În sfârşit, o a treia cişmea cunoscută, pe drumul ce ducea la biserica bolniță, a fost construită de Episcopul Ilarion în vremea arhipăstoriei sale.

Biserica Bolniță

La nord-vest de incinta mănăstirii, peste pârâul Valea Iaşului, se află biserica „fostă a bolniței", cu hramul „Sfinții Voievozi" ridicată de diaconul Nica şi Stanca diaconeasa, soția sa, pe la anul 1752. Confundată cu „biserica lui Stănislav", ea nu a fost biserică de sat, ci a aparținut încă de la ctitorire mănăstirii. Această biserică nu a fost, însă, cea dintâi bolniță a mănăstirii. În hrisovul pe care Vladislav al III-lea voievod îl ddea la 24 iulie 1524 la Dridih, se pomeneşte de „bolița de la Simidreni, cu hramul Sfântului şi slăvitului Mare Mucenic Dimitrie … şi de locul de binefacere, xenodochiul, care se află în fața porților bisericii de la Mănăstirea de la Argeş…"[120]. O localitate cu numele de Simidreni nu s-a găsit însă pomenită în niciun alt document, presupunându-se că acesta era un toponim local, derivat din *Sân/Sfânt* şi *Medru/Sumedru* sau Sânedru-Simedru, denumirea arhaică a Sfântului Dumitru, iar monahii viețuitori aici au fost numiți simidreni, în conformitate cu tradiția românească. Voievodul Vladislav al III-lea dăruia căşăria din județul Muscel şi Pădureț celor două instituții distincte, dar foarte apropiate: bolnița de la Simidreni şi xenodochiul – denumirea veche a arhondaricului– ceea ce presupune că ele se aflau totuşi în preajma Mănăstiri de la Argeş. Analizând cele menționate de Gavriil Protul, martor la sfințirea bisericii lui Neagoe, care descrie cu meticulozitate ansamblul monahal de la Argeş, observăm că nu se spune absolut nimic despre o bolniță a aşezământului. Aceasta presupune fie existența ei anterioară ctitoririi aşezământului lui Neagoe Basarab, fie ridicarea ei de către urmaşii săi în scaunul domnesc. Catagrafia din 1845 consemnează existența „…paraclisului cel mic şi cu două turle în colțul dinspre răsărit, … zidit din vechime şi fără pisanie". După cum am mai arătat, Alexandru Pelimon menționa, la rându-i: „… spre partea dreaptă către altar la capătul unei ruine, care se cunoştea că ar fi tot aşa de veche ca şi biserica de aici, se vede sus zugrăvit un Radu voievod şi alături cu dânsul şi un călugăr; cel ce se zice că ar fi însuşi acelu Radu care a fost încins sabia şi a domnit pe tronul țării. Amândouă aceste figuri țin în mâinile lor o biserică, care nu e aceea a episcopii. Scriptura însă de la capul călugărului se află într'adins ştearsă de cineva"[121]. Era, oare, aceasta reprezentarea lui Radu de la Afumați şi a fratelui său, Petru-Paisie egumen, viitor domn sub numele de

119 George Potra, *op. cit.*, pp. 144-145; Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților şi monumentelor feudale din România, I, Țara Românească,* vol. I, Craiova, 1970, p. 238.

120 *D.I.R.* XVI, B.I, doc. 185 pp. 181-182.

121 Nicolae Vătămanu, *Contribuții la istoricul bolniței de la Simidreni şi al xenodochiului de la Argeş,* în *„B.O.R."*anul LXXXVI, nr. 11-12, 1968, pp. 1382-1391.

► *Schitul Flămânzeşti*

Radu Paisie, ctitorii paraclisului început de către ginerele lui Neagoe Basarab şi terminat de către Radu Paisie în jurul anului 1543? Niciun document din vremea celor doi nu menționează o astfel de ctitorire, iar Vladislav al III-lea, în scurta-i domnie dintre iunie şi septemrie 1524 îi face o danie. Conform uzanțelor privind întemeierea aşezămintelor monahale mai mari, o asemenea biserică-bolniță care nici pe departe nu îndeplinea funcția de spital, era nelipsită din preajma unei mănăstiri. Urmând exemplul voievozilor români şi vlădicilor țării, dinaintea lui, care sprijiniseră aşezămintele de la Muntele Athos, Neagoe Basarab, ctitorul bisericii de la Argeş înzestrase Marea Lavră a Athosului cu „bolniță şi ospătărie, jitniță şi vistierie."Nu se poate ca tocmai la aşezământul ridicat de el însuşi să nu fi făcut şi bolniță, un edificiu care să adăpostească pe monahii bătrâni şi bolnavi, un soi de azil. Doar că un astfel de edificiu nu este menționat în documentele vremii.

Vlădicii Iachint de Vicina i-a fost oferit un scaun, după cum afirmă cele mai autorizate voci, într-o mănăstire care să îndeplinească toate cerințele impuse de viața monahală. Dacă reşedința mitropolitană de la Argeş a fost prima şi, poate cea mai importantă mănăstire a Țării Româneşti, înaintea Vodiței şi a Tismanei, trebuie ca, pe lângă o biserică având rolul de catedrală, să fi avut şi o bolniță. Când scaunul domnesc de la Curtea de Argeş s-a mutat la Târgovişte, la începutul secolului al XV-lea, cel mitropolitan a rămas la Argeş până la 15 august 1517, aşa cum aflăm de la Gavriil Protul. Vlădica mergea, totuşi, alături de voievod, cel puțin de la Crăciun până la Paşti, când uzanțele prilejuite de marile sărbători cereau ca acesta să se afle în capitala țării, împreună cu domnul. Documentele precizează că până la definitivarea reşedinței Scaunului Mitropolitan de la Târgovişte, reşedința de la Ageş aici era numai provizorie în „biserica

Sântului Georgiu, ce era metocu vechiu allu mitropoliei Argeşiului"[122]. Mitropolitul fiind domiciliat în mod oficial la Argeş, deci aici încă mai exista un locaş ce servea drept Scaun Mitropolitan. Catedrala de la Târgovişte, cu hramul Înălţarea Domnului, a fost târnosită abia la 17 mai 1520, după cum rezultă din scrisoarea pe care Neagoe Basarab o trimitea braşovenilor la 26 aprilie 1520, poftindu-i la sfinţirea bisericii lui : *„Ceterum, ut que et aput vos notum est, ecclesiam nostram neve claustrum quqm noviter reedificare ad honorem omnipotentis Dei faciebamus, perfecimus secundum legem atque ritum fidei nostre. Emdem ecclesiam notatam al laudem Ascensionis Domini nostri Iesu Christi sanctificavimus, eius templi ad dedicacionem totum hunc regnum advenire…*[123]. Se pune întrebarea dacă bolniţa de la Simidreni era contemporană reşedinţei mitropolitane de la Argeş.

Nu este exclusă o astfel de posibilitate. În acest caz, cele două personaje care mai rămăseseră din pictura bolniţei „Sfântul Dumitru" de la Simidreni puteau fi Radu I Negru voievod, fondatorul vechii mitropolii, iar chipul călugărului, care nu se mai distingea prea bine şi al cărui nume „fusese şters de cineva anume" va fi fost al doamnei Ana, pe numele monahal de Calinichia. Un amănunt puţin cercetat, o variantă a Legendei meşterului Manole, respectiv o baladă populară care a circulat în zona Albeştilor de Argeş, şi care a fost publicată în volumul *Balade* al lui C. N. Mateescu, în anul 1909, pomeneşte de un Negru Vodă care umbla în sus pe Argeş căutând un loc unde să-şi construiască o mănăstire, fără a fi pomenit „un zid părăsit şi neisprăvit", aşa cum căuta celălalt Negru vodă, Neagoe, după un veac şi jumătate. „Pre Argeş în sus/ Pe un mal frumos/ Plimbă-mi-se, plimbă/ Plimbă Negru vodă / Cu Doamna Ilinca…" Despre care doamnă Ilinca să fi vorbit cântăreţul anonim, care n-a fost interesat nici măcar de găsirea unei rime atunci când a pus acest nume al doamnei Ilinca, e foarte greu de spus. Totuşi o apropiere Calinichia-Ilinca nu poate fi exclusă. Descrierile posterioare, care fac referire la cele două paraclise cu hramul Sfântul Nicolae, apoi Sfântul Dumitru, Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel şi chiar Sfântul Gheorghe, nu par a lămuri prea mult situaţia. Pe planul cartografic întocmit de Pavel Chihaia cu ocazia descrierii etapelor de construcţie în incinta Mănăstirii Curtea de Argeş,[124] se menţionează că în colţul nord-estic era paraclisul Sf. Nicolae, iar în colţul sud-estic cel cu hramul Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel. „Într-un colţ al clădirii (incintei mănăstirii) este o capelă măreaţă, cu două cupole, închinată sfinţilor Petru şi Pavel,"[125] consemna Paul de Alep în relatarea vizitei făcută la mănăstire în anul 1657, fără a preciza în care dintre colţuri, iar de o altă capelă nu face nicio precizare. Documentul din 13 ianuarie 1613, prin care doamna Despina dăruia jumătate din satul Găneasa pentru „biserica cea mică, unde este hramul Sfântului Ierarh Nicolae din colţul Sfintei Mănăstirii", pomeneşte doar despre un edificiu, care va fi durat până în preajma anului 1746, când mitropolitul Neofit menţionează şi el existenţa unei singure

▲ *Biserica paraclis Sfinţii Nifon, Serghie, Vah şi Tatiana înainte de demolare şi agheasmatarul*

122 I.D. Popescu, *Mitropoliele ţierei,* Bucureşti, 1870, p. 70.
123 *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. XV, tom I al Colecţiei „Hurmuzaki", Bucureşti, 1911, doc. CCCCXLIII, p. 243.
124 Pavel Chihaia, *op. cit.*, p. 772 foto. 6, p. 793.
125 *** *Călători străini…*, ed. cit., p. 169.

biserici paraclis[126]. Pisania ei s-a păstrat însă în biserica paraclis cu hramul „Sf. Nifon, Serghie, Vach şi Tatiana", ctitorită de către Episcopul Iosif, Alexandru Odobescu reuşind să descifreze inscripția: „… cu mila lui Dumnezeu domnu şi doamna sa leat 7026… crugul soarelui…" din care ar rezulta că biserica a fost ctitorită de către Neagoe Basarab şi Doamna Despina, ceea ce ar explica şi dania pe care i-o face Despina şi care este menționată în hrisovul din ianuarie 1613. Alexandru Pellimon ne informa despre biserica pe care o găsea ruinată la data vizitei sale la Argeş (anul 1858) în colțul sud-estic, fără a-i preciza hramul, că avea portrete votive care încă se mai desluşeau: „…un Radu voievod şi alătura cu dânsul un călugăr; celu ce se zice că ar fi însuşi acelu Radu care a fost încins sabia şi a domnit pe tronul țării…" Concluzia că acest paraclis ar fi fost început de Radu de la Afumați, terminat şi ctitorit de Radu Paisie (al cărui nume de botez a fost Petru) poate motiva alegerea hramului Sfinților Apostoli Petru şi Pavel, însă este mai greu plauzibilă din punct de vedere cronologic, întrucât Paisie Călugărul, domn cu numele de Radu Paisie (Petru de la Argeş) a ajuns în scaunul de domnie între septembrie şi noiembrie 1534 şi între anii 1535 şi 1545, iar bolnița de la Simidreni deja primise ca danie căşăria din județul Muscel şi Pădureți în 1524 de la Vladialav al III-lea voievod. Grigore Tocilescu face în anul 1886 precizarea că paraclisul din colțul nord-estic avea hramul Sfântul Dumitru, ceea ce se va consemna şi în *Marele dicționar geografic* din 1900, cu referire la ctitoria lui Neagoe de la Argeş. Gravurile lui Luigi Mayer, William Watts şi fotografiile lui Th. Hansen şi Carol Popp de Szathmáry surprind imaginea unor biserici, fără a face niciun fel de referire la hramul acestora. În acuarela lui Trenk din 1860, în colțul de nord-est nu ni se mai redau decât nişte ruine, iar pe fundalul imaginii, în partea nord-vestică a incintei, se profilează silueta unei biserici care nu poate fi alta decât bolnița cu hramul Sfinții Voievozi.

Similitudinile cu privire la enigmatica figură de călugăriță reprezentată în tabloul votiv original al ctitorilor de la Argeş şi călugărul al cărui nume a fost şters din bolnița Sf. Dumitru–Sfinții Apostoli Petru şi Pavel, aflată în colțul de sud-est al incintei Mănăstirii Argeşului, pot fi luate în calcul, dar nu se constituie într-o certitudine. Astfel, este dificil de apreciat dacă acest edificiu va fi fost singurul rămas din vechea reşedință mitropolitană a țării de la Argeş şi dacă el a fost ctitorit de către Radu Negru voievod şi soția sa, Ana-Calinichia. Ceea ce se poate afirma, însă, cu certitudine, este faptul că biserica bolniță Sfinții Voievozi, aflată la nord-vest de catedrala episcopală, nu este primul edificiu cu asemenea destinație din istoria Mănăstirii Argeşului. Se poate admite că ea a fost ridicată în mod special pentru a servi drept bolniță, având de jur-împrejur chilii, „aşa cum se obişnuia la mănăstirile mari". Cozma Popescu, fost Episcop de Buzău (1763-1787) şi Mitropolit al Ungrovlahiei (1787-1792) a restaurat biserica bolniță, ocazie cu care i-a adaugat şi o tindă. Fiind „de loc" din Flămânzeşti, unde îşi avea şi casa părintească, Vlădica a ridicat în apropierea ei o biserică de piatră, lăsând Mănăstirii Argeşului, pe lângă daniile de la Flămânzeşti, şi alte case în Bucureşti, aşa cum rezultă din actul de danie din 15 ghenarie (ianuarie) 1786:

„Cozma milst. Bjiio Episcop Buz(ău),

… La aceasta dar fiind şi eu robul lui Dumnezeu Cozma episcop Buzăului bine încredințat, […] socotit-am şi pentru ceale ce s-ar cuveni pentru pomenirea sufletului mieu şi a părinților miei, şi printr'această adevărată carte a smereniei noastre, am închinat sfintei mănăstiri Argeşului bisericuța ce am făcut-o smerenia noastră din temelie de piatră şi cu livezile de pomi ce easte

126 Pavel Chihaia, *op. cit.,* p. 795.

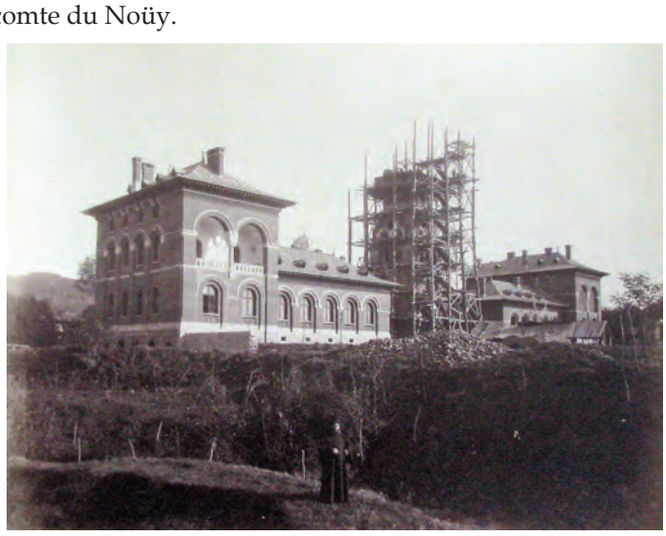
dinaintea caselor părinteşti împreună cu casele şi cu tot coprinsul dupre împrejur. Şi ear am dat sfintei mănăstiri casele noastre ce le-am făcut în Bucureşti în dosul zidului domnesc, ce sănt cu pământul lor. Însă casele şi pivnița de pieatră cu casă de calabalâc, cu grajd, după coprinderea locului în mahal(aua) *Sfeti Gheorghe vechio, care casă den temelie sănt făcute de noi însă mai denainte până a nu ne înălța la treapta arhieriei. Deci să aibă sfănta mănăstire şi cuvioşii igumeni a stăpâni cu bună pace acest schituleț împreună cu casele din Bucureşti cu toate coprinsurile lor, fiindcă această închinăciune şi danie o am făcut cu bună voința smereniei noastre, ca să fie smereniei noastre şi părinților de pomenire, şi cuvioşilor egumeni de odihnă… Ghen*(arie) *15; 1786"*[127].

În interiorul bisericii, alături de pictura în frescă, erau de remarcat şi portretele ctitorilor: mitropolitul Cosma, arhimandritul Partenie, Ioan (Nica) diaconul şi Stanca diaconița. Chiliile s-au păstrat până către sfârşitul secolului al XIX-lea, aici fiind mutată provizoriu reşedința şi cancelaria episcopală în perioada restaurării marii catedrale care au avut loc între anii 1875 şi 1886[128]. În biserica bolniță s-a oficiat şi serviciul religios pe durata executării lucrărilor de restaurare a ctitoriei lui Neagoe Basarab. Pe locul şi din materialele rezultate după demolarea chiliilor, s-a ridicat o casă parohială.

Palatul episcopal

Palatul episcopal este un edificiu mai nou, respectiv de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Piatra de temelie s-a pus la 13 octombrie 1866 în timpul ceremonialului de resfințire a Catedralei Episcopale restaurate de către André Lecomte du Noüy.

„A treia zi, luni 13 curent (octombrie 1886), fiind a se pune temelia Paltului Episcopal, s-a oficiat mai întâi în biserică, la orele 7 dimineață, Sf. Leturghie, pentru ctitorii vechi şi noi ai bisericei, de către Arhimandritul Hariton, asistat de 4 preoți şi 2 diaconi, în prezența D-lui Ministru D. Sturdza şi a unui numeros public. După terminarea Sf. Leturghii, panechida s-a slujit de P.S.S. Episcopul Ghenadie, care a mers la cele trei morminte ctitoriceşti din nartexu şi a citit moliftele de deslegare în sunetul clopotelor şi în cântarea veşnicei pomeniri. La orele 9 dimineața M M. L L. Regele şi Regina venită în trăsura regală, trasă de patru cai şi escortată de D. prefect de Argeş şi de un escadron de călăraşi. P.S.S. Episcop Ghenadie, înconjurat de clerul oficiant, precum şi toți înalții prelați, întâmpinară pe suveran în curtea bisericei şi se îndreptară cu toții spre locul unde avea să se pună temelie noii construcțiuni. Aici se afla preparată o masă acoperită cu o poală de stofă cu fir şi cele trebuincioase pentru sfințirea apei. După ce se oficie sfințirea apei, Majestățile lor coborâră la locul săpat pentru punerea temeliei, fiind încinşi cu câte un şorț de atlas alb şi având în mâini câte o mistrie de argint cu inscripțiuni pe dânsele. Tubul în care se afla planul şi documentul pentru punerea temeliei, ca şi mai multe monede naționale, fu aşezat de Suveran în locul pregătit pentru temelie. Peste el se puse o placă de metal, care se zidi şi tencui de Majestățile Lor, de I.P.S. Mitropolit al Moldovei, de P.P. S.S. Episcopi ai Argeşului şi Buzăului şi de D. Ministru al cultelor, în sunetul clopotelor şi al musicei, ce intonă imnul

▲ *Palatul episcopal în lucru*

127 T. G. Bulat, „Din trecutul Episcopiei Argeş", în *G. B.*, anul XXI, 1962, nr. 5-6, pp. 500-501.
128 Episcopul Grigorie (Leu) al Argeşului, *Comorile Argeşului*, Scrisul Românesc, Craiova, 1938, pp. 30-31.

▲ *Reşedinţa episcopului. Clădirea veche*

naţional. Documentul de fundaţiune s'a scris de însăşi M.S. Regina şi are conţinutul următor:

În numele Tatălui şi al Fiului şi al sfântului Duh: Eu, Carol I, Rege al României, am aşezat această temelie a palatului episcopal de Argeş, a doua zi după sfinţirea din nou a Dumnezeeştii biserici a acestei Episcopii, în 13 octombrie 1886, spre pomenirea Mea şi a prea iubitei Mele soţii Elisaveta Regina, precum şi a întregului popor al regatului Român"[129].

Noul edificiu s-a ridicat după demolarea aripii de est a incintei mănăstirii, a „caselor domneşti" şi pe locul unde se pusese deja temelia clădirii noului Seminar încă din anul 1847[130]. Lucrările de construire a palatului episcopal au fost încredinţate restauratorului catedralei, respectiv André Lecomte du Noüy, care întocmise proiectul viitorului imobil încă din anul 1882. Aceasta rezultă din comunicarea pe care arhitectul o dădea la 5 noiembrie 1882 către Ministerul de Culte privind înţelegerea pe care o făcuse cu Episcopul de Argeş şi prin care menţiona că a redus o mare parte dintre încăperile palatului episcopal prevăzute în proiect. Palatul urma să cuprindă clopotniţa şi un mic paraclis, plasat în axa clădirii (prelungirea axei catedralei), cu aripi simetrice de o parte şi de alta a bisericii paraclis. Aici urma să fie amenajate camerele oficiale şi cele ale personalului episcopiei.

„Monumentul de la Curtea de Argeş nu poate rămâne izolat, Domnule Ministru … trebuie să i se dea caracterul ce odinioară aveau mănăstirile din ţară. Cu suma de 250 mii lei s-ar putea face nişte clădiri, care să ne aducă aminte vechile construcţiuni din ţară şi care ar fi în acelaşi timp în armonie cu stilul bisericii," motiva arhitectul spre încredinţarea lucrărilor şi onorarea cererii sumei menţionate. Consiliul de Miniştri a aprobat, în şedinţa din 17 noiembrie 1882, un credit extraordinar de 50.000 lei pentru începerea lucrărilor la palatul episcopal[131]. Stilul în care a fost ridicată clădirea a fost însă departe de „armonia cu stilul bisericii". La terminarea aripii de sud a palatului, regele Carol I l-a instalat în încăperile respective pe André Lecomte du Noüy, „cu gândul ca mai apoi să-i revină lui", fapt care a declanşat un conflict deschis între Vlădica Ghenadie Petrescu şi rege, deoarece Episcopul şi cancelaria eparhială se aflau într-un spaţiu impropriu, la bolniţa mănăstirii (biserica „Sfinţii Voievozi"). Episcopul rămâne ferm hotărât să nu cedeze şi, într-o perioadă în care arhitectul francez lipsea din ţară, îşi aşează cancelaria în încăperile pe care regele le oferise restauratorului. Situaţia respectivă l-a deranjat atât de mult pe Carol I, încât a hotărât strămutarea neînduplecatului ierarh. Prilejul i-a fost oferit în anul 1893, când scaunul de Primat al României a rămas vacant în urma retragerii Mitropolitului Iosif Gheorghian. La sugestia regelui Carol I, Episcopul Ghenadie Petrescu a fost numit în Scaunul Mitropolitan de la Bucureşti, „lăsând eparhia fără conducător. În

129 Grigore Tocilescu, *Biserica episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeş,* Bucureşti, 1886, pp. 89-90.
130 Pavel Chihaia, „Etape de construcţie în incinta Mănăstirii Curtea de Argeş", în *B.O.R.*, anul LXXXV, 1967, nr. 7-8, p. 809.
131 T. G. Bulat, „La 50 de ani de la moartea arhitectului André Lecomte du Noüy (1914-1964), restauratorul Mănăstirii Curtea de Argeş", în *G.B.*, anul XXIII, 1964, nr. 11-12, p.1151.

▼ *Palatul Arhiepiscopal în zilele noastre*

▲ *Sala Manole din Palat*

acest fel, familia regală a putut să devină stăpână a palatului episcopal de la Curtea de Argeş”[132]. După finalizarea integrală a lucrărilor, aripa de nord va fi ocupată de personalul Episcopiei, iar încăperile din aripa sudică au fost destinate familiei regale pentru dormitoare, birouri, camera-atelier de lucru a reginei etc.. La parterul acestei aripi a palatului s-a amenajat sala de recepție, numită şi *Sala Manole*, în stilul epocii, partea superioară a pereților acesteia, pe o lungime de 40 metri, fiind pictată de către Jean Jules Antoine Lecomte du Noüy. Fresca înfățişează aspecte din legenda zidirii ctitoriei lui Neagoe Basarab, sacrificicarea Anei, soția lui Manole şi momente ale restaurării, precum şi ceremonialul de resfințire. Lucrările au fost finalizate în anul 1890. Împrejurul palatului şi al catedralei, pe o suprafață de 7 hectare, s-a amenajat un parc de către peisagişti francezi. Familia regală a stat aici doar în scurtele perioade când se oficiau parastasele în memoria regelui Carol I. După stingerea din viață a regelui, în septembrie 1914, regina Elisabeta s-a mutat la Argeş unde, vreme de doi ani, chiar şi de două ori pe zi, purtând veşminte de doliu, mergea la mormântul soțului ei. În această perioadă, au avut loc lucrări de renovare a palatului, acesta amenajându-se după gustul ei. Aici, regina a decorat o evanghelie în memoria fiicei sale, Maria, dispărută prematur din viață, la vârsta de 3 ani. În deceniul patru al secolului al XX-lea, palatul a fost obiect de dispută între Casa Regală şi Episcopia Argeşului, mai ales atunci când s-a hotărât ca biserica să devină necropola familiei regale. Diferendul a fost stins prin abilitatea Episcopului de atunci, Grigorie Leu care, sfătuit de marele său prieten şi istoric Nicolae Iorga, „…pentru pacea sufletească a poporului credincios” a acceptat un compromis, trecând la Episcopia Huşilor. Astfel „regele Carol II, considerând că prestigiul regal este salvat a renunțat să mai închidă catedrala de la Argeş”[133]. După ce Episcopia Argeşului a fost încorporată celei de la Râmnic, alcătuind împreună „reîntregita” Episcopie a Râmnicului şi Argeşului, în februarie 1949 şi după mutarea la Râmnicu-Vâlcea a reşedinței eparhiei, Palatul episcopal a primit diferite destinații. Începând cu anul 1951, reşedința fostului Scaun Episcopal de la Argeş a trecut în rândul stavropighiilor patriarhale. Între 1951 şi 1952, în aripa de nord a Palatului episcopal a funcționat *Centrul de îndrumare pastorală şi socială a clerului,* cursurile fiind urmate de către preoții din cuprinsul Mitropoliei Olteniei. După ce Şcoala de cântăreți bisericeşti şi Seminarul Teologic au fost mutate la Bucureşti, în 1957, localul ocupat de acestea, respectiv spațiul din partea nordică a Palatului episcopal, a fost destinat pentru *Centrul de îndrumare pastorală şi socială a clerului de pe lângă Institutul Teologic de grad universitar din Bucureşti.* Cu această ocazie, s-a pus aici o pisanie, al cărei conținut reliefează, pe scurt, istoria veche şi nouă a ctitoriei lui Neagoe Basarab: *„Această sfântă, strălucită şi mult împodobită mănăstire, vechi scaun episcopal şi martoră a multor fapte de seamă din trecutul Bisericii noastre, amintite, în parte de slovele pisaniilor sale, a trecut în patrimoniul Arhiepiscopiei Bucureştilor în anul 1951. Prea Fericitul Patriarh Justinian a aşezat în ea obşte de călugări condusă de arhiereu şi a rânduit să se țină aici Cursurile de îndrumare misionară pentru preoții din eparhiile Mitropoliilor Ungrovlahiei, Moldovei şi Olteniei”.*

132 Pr. Niculae Şerbănescu, „Reînhumarea osemintelor mitropoliților Grigorie Dascălul şi Ghenadie Petrescu ai Ungruvlahiei”, în *B.O.R.*, anul LXXIX, 1961, nr. 11-12, pp. 968-969.

133 Conform consemnărilor din 23 august 1943, făcute de episcopul Nichita Duma, (trecut la Episcopia Huşilor în 1940), pe spatele unui antimis înrămat ce se găseşte acum în colecția de artă religioasă a Arhiepiscopiei în Palatul Episcopal de la Curtea de Argeş.

▲ *Interiorul Palatului Arhiepiscopal*

Începând cu data de 1 ianuarie 1959, întregul complex al fostului Scaun Episcopal al Eparhiei Argeşului a fost trecut în folosul şi grija Casei de Pensii şi Ajutoare a slujitorilor bisericilor din Patriarhia Română, care lua fiinţă la acea dată. Aripa sudică a Palatului şi clădirea din apropiere au fost transformate, în 1960, prin grija vrednicului de pomenire Patriarh Iustinian, în *Cămin arhieresc* şi *Casă de odihnă pentru clerul Bisericii Ortodoxe Române*[134]. Reînfiinţarea Eparhiei Argeşului şi Muscelului în anul 1990 a însemnat nu numai stoparea repararea nedreptăţii care se făcuse Scaunului Vlădicesc din cetatea Basarabilor, dar şi reluarea cursului istoric firesc al vieţii religioase în reşedinţa episcopală de la Argeş, ca şi în întreaga eparhie. Prin amenajarea noului Centru eparhial, Palatul episcopal a fost destinat să adăpostească, printre altele, viitorul muzeu de artă religioasă al Eparhiei Argeşului şi Muscelului. În aripa sudică, „Sala Manole" găzduieşte principalele manifestări cultural-religioase din Eparhie şi pe cele de nivel naţional. La etajele superioare, apartamentele regale, biroul regelui şi atelierul de lucru al reginei, camerele familiei regale, mobilate în stilul epocii, cu mobilier simplu şi elegant, sunt intacte şi locuibile. Accesul se poate face folosind bătrânul lift, funcţionabil şi astăzi. În holul cel mare şi pe casa scării sunt expuse tablouri de epocă şi un portret din tinereţe al reginei Elisabeta, iar în atelierul de lucru se mai păstrează câteva tablouri ale reginei, maşinile la care suverana îşi scria lucrările semnate „Carmen Silva", precum şi un mic paraclis, amenajat înspre peretele nordic al atelierului. A fost păstrată şi „camera albastră" a reginei, evident renovată, după aspectul original, aşa cum fusese amenajată în perioada 1914-1916, cât aceasta a locuit aici, spre a fi aproape de mormântul soţului ei, Carol I.

134 Preot Niculae Şerbănescu, „Istoria bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş", în *B.O.R.*, anul LXXXV, 1967, nr. 7-8, pp.753-754.

Restaurările Bisericii lui Neagoe Basarab

Acțiunea timpului asupra monumentalei biserici a lui Neagoe Basarab, ca şi asupra altor monumente, *„au den greşala meşterilor, au den umezeala vremurilor”*, după cum menționa Şerban Cantacuzino, atunci când luase hotărârea de a face *„… nevoință ca să dreg şi să întărescu această stricăciune”*, a determinat în decursul veacurilor, cam de două ori într-un secol, executarea reparațiilor edificiilor noastre religioase. Acestea s-au făcut, de cele mai multe ori, fără respectarea stilului inițial, ori au suferit modificări şi transformări „cerute de spiritul de înnoire”, comanditarul fiind animat, de altfel, de „gândul curat şi evlavios,” atunci când hotăra respectivele lucrări de resturare.

La monumentala biserică a Mănăstirii Curtea de Argeş s-au făcut anumite intervenții la zugrăveală încă din vremea lui Radu Paisie (1535-1545), fost călugăr la Argeş şi al doilea soț al doamnei Ruxanda, fiica lui Neagoe Basarab. Acesta a desăvârşit paraclisul Sfinții Apostoli Petru şi Pavel, care se ridicase în colțul sud-estic al incintei mănăstireşti, al cărui început fusese pus de Radu de la Afumați, şi a realizat posibile intervenții la pictura bisericii lui Neagoe, astfel explicându-se şi prezența portretului lui Radu Paisie şi a fiului său, Marco, în pronaos, alături de cele ale ctitorilor[135]. Petru Cercel (1583-1585) face şi el anumite reparații faimosului edificiu.

Cele mai grave prejudicii au fost aduse lăcaşului religios de la Argeş în februarie 1611. Atunci oştile aşa-zis „creştine” ale principelui Gabriel Báthory *„au sfărâmat şi Mitropolia de la Argeş, cea foarte scumpă”*, fiind jefuită de aur şi de argint; s-au profanat mormintele ctitorilor, luându-se şi tabla de plumb de pe acoperiş, rămânând astfel descoperită şi expusă la ploi şi ninsori[136]. Iată cum descrie cronicarul sas din Sibiu, Georg Kraus, evenimentele: *„În ianuarie 1611, Báthory a plecat cu o mare oaste în Țara Bârsei, după ce alăsat la Sibiu o oaste de strajă puternică, şi a înaintat până la Braşov. Deoarece n-a îndrăznit să lovească fățiş oraşul, el a pricinuit pagube mari în împrejurimi. Apoi a plecat în Țara Românească, a atacat pe neaşteptate pe viteazul neînfricat, voievodul Radu Şerban, a jefuit biserici şi mănăstiri, făcând totul una cu pământul. A pricinuit mari pagube, mai ales mănăstirii Argeşului, vestită până departe, care n-are seamăn în împrejurimi. Deoarece mănăstirea era acoperită cu plumb, Báthory a poruncit să se scoată plumbul şi a găsit în vîrful clopotniței bisericii o comoară mare, pe care a răpit-o. Trebuie arătat că după cît se spune, prealuminatul apostol Pavel, în călătoria sa la Nicopol, ar fi ajuns, pînă la această mănăstire, care ar fi departe de Nicopol la …*[spațiu gol în cronică] *mile. Deoarece a găsit aici oameni puțini, dar păduri mari, munți aspri şi o limbă străină, el ar fi lăsat la mănăstire unele din scrierile sale în limba greacă şi apoi s-a întors la Nicopol. De aici a luat naştere zicătoarea cunoscută:”I-a lăsat ca sf. Pavel pe valahi”. Această biserică a fost zidită din nou şi acoperită iarăşi cu plumb* (de către Matei Basarab, n.n.), *iar călătorilor străini care vin acolo li se arată şi astăzi scrierile sf. Pavel, pe care şi eu, scriitorul acestor rânduri, le-am văzut adeseori. Timp de 12 ani am trecut în fiecare an prin acest târg, cu mulți locuitori, al Argeşului, călătorind cu treburile îndeletnicirii mele la Câmpulung. Această mănăstire a Argeşului este aşezată cale de două zile de la Sibiu, în drumul spre Câmpulung, unde în fiecare an, de sf. Ilie, are loc un mare iarmaroc care ține o lună întreagă. Timp de 12 ani, după cum am arătat, am mers în fiecare an într-acolo”*[137]. Oştile

135 Pr. Niculae Şerbănescu, „450 de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş, 1517 – 15 august – 1967”, în *B.O.R.*, anul LXXXV, 1967, nr. 7-8, p. 740.

136 V. Motogna, *Războaiele lui Radu Şerban (1602-1611),* Bucureşti, 1926, pp. 68,69.

137 Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei 1608-1665,* Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1965, p. 11-12. Cronica, având titlul original provozoriu *Codex Kraussio-Kelpianus,* a fost redactată de autor începând cu anul 1650, preluând multe informații din registrele primăriei oraşului Sibiu

maghiare incendiază şi alte dependinţe ale ctitoriei lui Neagoe Basarab, printre care, casa egumenească şi turnul clopotniţă. Se spune că „ceea ce turcii respectaseră, distrugeau creştinii!”[138].

Matei Basarab

Matei Basarab, „cel mai mare ctitor bisericesc al neamului nostru” (C. C. Giurescu), a ridicat multe mănăstiri şi a renovat numeroase biserici, fapt recunoscut şi de către călătorii străini care au vizitat ţara în secolul al XVII-lea, printre ei numărându-se şi Paul de Alep[139].

Desigur, considerându-se descendent din stirpe Basarabă, nu putea scăpa din vedere nici ctitoria lui Neagoe, pe care, a găsit-o „veche, de nesocotiţi ani şi stricată”. Distrusă în mod barbar de oştile lui Gabriel Báthory, „cu multă cheltuială o au înnoit şi cu sfinte vase şi bucate şi cu multă danie o au împodobit stătătoare şi umblătoare”, şi a stabilit ca nimeni să nu-i supere pe monahii de acolo, să nu se înstrăineze cele dăruite de el[140]. A acoperit din nou biserica, folosind tablă de plumb, a refăcut casa egumenească şi clopotniţa, distruse prin incendiere de oştile lui Gabriel Báthory, reparând şi arhondaricul, poate şi o parte din pictură[141]. Matei Basarab voievod, nu numai că a scos ctitoria lui Neagoe din starea de dărăpănare în care o aduseseră oştile principelui Báthory, dar în anul 1639 a hotărât ca mănăstirea să aibă statutul de samovlastie, să nu fie închinată niciunui aşezământ şi să trăiască „în slobozenie”, ca nimeni „… măcar domn să fie, au boiar, au arhiereu… să n-aibă voie a face vreo mişcare părinţilor de acolo, sau bucatele şi avuturile şi daniile mănăstirii să le înstrăineze şi în altă parte să le dea, sau la vre-o supunere să le aducă sau într-a lui stăpânire să le ţie sau pe egumenul aceştii mănăstiri să-l schimbe şi pe altul să pue, fără decât părinţii lăcuitori aceştii sfinte mănăstiri…”[142].

▲ *Tablou votiv de la Mănăstirea Arnota*

Şerban Cantacuzino

După refacerea stricăciunilor pricinuite bisericii episcopale de trecerea timpului, la 25 august 1682 (7190), Şerban Cantacuzino adăuga şi el o pisanie, amintind lucrările de reparare a bisericii lui Neagoe Basarab. Lespedea de piatră cu înscrisul respectiv se află fixată pe faţada vestică a edificiului, în partea din stângă a intrării. A

şi de la saşii din Transilvania, fiind, o vreme (1646-1649), notar şi la Sighişoara. Născut la 17 septemnbrie 1607, Georg Kraus studiază la Sibiu, Cluj, Viena, Veneţia şi Padova, revenind acasă, la Sibiu, în 1631.

138 Manole Neagoe, *Curtea de Argeş,* Editura Tineretului, 1968, p. 126.

139 *** *Călători străini despre ţările române*, vol. VI, Paul de Alep, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 216.

140 *Catalogul documentelor Ţării Româneşti,* vol. V ((1640-1644), Bucureşti, 1985, doc. 1182, p. 499. Vezi şi Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1988, pp. 94, 98.

141 *** *Călători străini despre ţările române*, vol. VI, cit. p. 165.

142 Gr. Tocilescu, *Biserica episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeş,* Bucureşti, 1886, pp. 48-49. Mihail M. Andreescu, *Documente muntene referitoare la Mitropolia Ţării Româneşti, mănăstirea Argeş şi Episcopia Argeşului anii 1492-1823,* Bucureşti, 2004, pp. 137-138.

ŞERBANU CANTACUZENU, DOMNULU MUNTENIEI.

fost executată în aceeaşi tehnic, asemănătoare celor anterioare, dăltuită cu litere chirilice, în relief :

«† A zidi numai cu cuvîntul, zidirea iaste lucrul lui Dumnezău celui în Troiță slăvitŭ, după dumnezeiescul Davidŭ. „Zise şi să făcură; însuşi porunăci şi să zidiră". Şi iar: „A lui Dumnezău lucru este a păzi cele zidite, nestricate şi neschimbate. Poruncă", zice, „au pusŭ şi nu să va muta, arătîndŭ tăriia dumnezeieştii puteri. Omulŭ iarăşi ca un(u) den fire ce este trecătoriu, şi a zidi cu ostenală îi este a şi păzi cele zidite, cu nevoe este. Dară la omŭ lucru al său a zidi după putință omenească cele ce sîntŭ folosîtoare nu numai trupeştii vieți, ce şi cîte spre săvârşirea sufletească să aduc şi cea după moarte fericire cîştigă, adică beserici, mănăstiri, întru care Dumnezău să slăveşte". Şi iarăşi: „Cele căzute numai omulŭ le ridică cu ajutoriu lui Dumnezău". Dreptŭ aceia şi fericitulŭ acel Neagoe voevod Băsărabŭ, celŭ despre mumă strămoşulŭ domnii mĕle, care pe(n)tru cea spre Dumnezău bună a lui credință ce ave, dobîndindŭ stepînirea Țărîi Rumîneşti, de(n)preună cu alte bune fapte ce făcea, şi mănăstire den temelie au rîdicat, mare şi luminată, aiceă în oraşulŭ acesta, Argeşulŭ, întru slava lui Dumnezău şi întru cinste sv(i)ntii slăviti(i) Maicii sale, împreună cu alalte ale mănăstirii împrejurŭ zidiri, cît la toată zidirea, făr de celelalte danii, să vede să fie făcută cheltuială împărătească, precumŭ după meşterşugulŭ cel scumpu să arată cheltuială ziditoriului. Şi după aceia, vreme multă trecîndŭ, au den greşala meşterilorŭ, au den umezeala vremurilorŭ început-au a să strica temelie(a) şi scara şi a să muta pietrile dela locului lorŭ. Şi într-aceastaş vreme şi eu, robulŭ lui Dumnezău, Io Şărbanŭ Cantacuzino Băsărabŭ voevodŭ, den mila lui Dumnezău învrednicindu-ne la acĕiaşi stepenŭ cu domniia Țărîi Rumâneşti, în scaunul strămoşilorŭ noştri şi înțelegîndŭ de stricăciunea această, luundŭ rîvănă, ca de o zidire a strămoşilorŭ, ca să nu să piiarză pomenirea acelui fericitŭ domnu, făcut-amŭ nevoință ca să dreg şi să întărescu această stricăciune, şi amu trimisŭ ispravnic pre boiarinulŭ nostru, Dona Pepano împreună cu meşterii de au dresŭ toată stricăciunea, întărindŭ pietrile în totŭ chipulŭ cu fierŭ, ca să să poată sta cu tărie. Şi fără aceasta socotit-amŭ de am adaosŭ şi amŭ miluitŭ sv(î)nta mănăstire şi cu v(i)nericiului den Dealulŭ Alimăneştilorŭ ot sudŭ Arăgeşŭ, ca să aibă a lua sv(î)nta mănăstire tot vinăriciulŭ domnescŭ dentr-acestŭ deal şi cu părpărulŭ şi cu judecata dealului ca să poată fi sv(i)ntii mănăstiri de ajutoriu şi de întărire şi noao şi părinților noştri vecinică pomenire; v(ă) l(ea)t 7109, avg(u)stu 25 şi în timpul mitropolitului, chir Teodosia »[143].

Se consideră că, odată cu reparațiile întreprinse la ctitoria lui Neagoe, sub domnia lui Şerban Cantacuzino, s-a făcut şi o nouă tâmplă în stilul epocii. Lucrările de reparare au fost conduse de meşterul pietrar moldovean Gligorie Cornescu, cel care-şi încrusta numele în piatra inscripției plasată pe fațada de vest a lăcaşului, *Gligorie Cornesculu*, „un nemiş din ținutul Hotinului, foarte meşter la scrisori şi de săpături la pietre şi la alte lucruri", după cum îl descrie cronica[144]. Aşa cum se precizează chiar în pisania pusă de Şerban Cantacuzino voievod, ispravnic pentru conducerea lucrărilor a fost desemnat „boiarinul Dona Pepano" care, împreună cu meşterii, „au dres toată stricăciunea, întărind pietrile în tot chipul cu fier, ca să poată sta cu tărie".

Cu prilejul vizitei canonice pe care Neofit Cretanul, Mitropolitul Ungrovlahiei, a întreprins-o la Mănăstirea Curtea de Argeş, ierarhul Bisericii a făcut o descriere,

143 Constantin Bălan, *Inscripțiile medievale şi din epoca modernă a României, județul istoric Argeş, …*, pp. 213-215.

144 Cronicari moldoveni – Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei,* Editura Militară, Bucureşti, 1987, p. 221.

asemănătoare celei a lui Gavriil Protul[145], consemnând totuşi că nu se mai regăsea „în altar deasupra Sfintei Mese un cuvucliu, cu turlişoare diferite, turnate foarte frumos în bronz, după cum spune istoria, dar pe care noi nu l-am văzut, fiind stricat de răzmeriţe”[146], ceea ce confirmă faptul că mănăstirea fusese afectată de conflicte. Până în anul 1750 nu se mai consemnează nimic despre „meremeturi” sau alte îmbunătăţiri, cu toate că mulţi domnitori se vor preocupa de avutul şi privilegiile ei. Reparaţii diverse vor fi executate, însă, pe întreaga perioadă a celei de a doua jumătăţi a secolului al XVIII-lea. Pe foile de plumb cu care s-a refăcut învelitoarea bisericii între anii 1752 şi 1780, s-au găsit incizate numele meşterilor care au lucrat la acoperiş.

Inscripţia din anul 1761, de pe o piatră din afara bisericii, încastrată în peretele absidei drepte a edificiului, se află numele zugravilor: „Stanu zug(rav) i brat ego Iacov zug(rav), sin popei Radul ot Răşi(n)aru; meseţa septembrie 1 dni leat 7270 (1762)”[147], care au lucrat la împodobirea sfântului lăcaş.

Multe reparaţii s-au făcut şi sub stăreţia egumenului Damaschin, preînnoindu-se corpul de anexe aflat pe latura de sud-est a incintei, în partea stângă a clopotniţei[148]. Soarta celebrului locaş al lui Neagoe va fi pusă iarăşi la grea încercare în timpul războiului ruso-turco-austriac dintre anii 1787 şi 1791, prin ostilităţile care au afectat inclusiv zona Argeşului, mănăstirea fiind prădată de către turci[149].

Sub conducerea lui „Parthenie arhimandrit igumenul Sfintei Mănăstiri Argeşul… s-au învălit mănăstirea cu plumb şi au făcut patru brâne de piatră la temelia mănăstirii”. În afară de vasele liturgice, veşminte şi „o evanghelie ferecată cu argint peste tot”, Parthenie, egumenul, „a refăcut şi icoanele mari împărăteşti şi altele mai mici cu praznicele peste an. Au mai dat într-acest an taleri o mie să dreagă zugrăveala oltariului şi a bisericii peste tot până la pragul tinzii cu aur, cu văpsele bune, cum au fost, cum şi icoana Platitera deasupra uşii besericii au cumpărat… În urma răşmiriţii din zilele mării sale Io Nicolae Petru Mavroghen Voevod s-au făcut alte sfinte icoane cu a sa cheltuială (nefiind igumen)”[150]. Cu ajutorul material al episcopului Cosma al Buzăului (1763-1787) şi viitor mitropolit al Ungrovlahiei (1787-1792) s-a ridicat, la nord-vest de Mănăstirea lui Neagoe, Biserica „Sfinţii Voievozi” zisă a Flămânzeştilor, pe care apoi, în anul 1786, a închinat-o Mănăstirii spre a-i servi drept bolniţă[151].

---

145 Cornelia Pilat, „Călătoriile mitropolitului Neofit în Ţara Românească în a doua jumătate a sec. XVIII”, în *Studii şi cercetări de istoria artei* (*S.C.I.A.*), nr. 3-4, 1956, p. 281.

146 *Ibidem*.

147 Constantin Bălan, *op. cit.,* p.235.

148 Gr. Tocilescu, *op. cit.,* p. 53.

149 George Ioan Lahovari, general C. I. Brătianu, Grigore Tocilescu, *Marele Dicţionar Geografic al României,* vol. III, Bucureşti, 1900, p. 29.

150 *Pomelnicl Mănăstirii Argeşului,* 129, folio14.

151 Impropriu numită „Biserica Flămânzeştilor”, căci biserica Sfinţii Voievozi-bolniţa mănăstirii, a fost ridicată în 1752 mai departe de locul fostei „biserici a lui Stanislav” de pe moşia Flămânzeştilor.

Restaurările catedralei episcopale în secolul al XIX-lea. Iosif, întâiului Episcop al Argeşului

Întemeierea Episcopiei Argeşului, la 18 octombrie 1793, se va constitui într-un moment marcant din viaţa viitoare a Mănăstirii lui Neagoe Basarab. Devenită reşedinţă şi catedrală episcopală a noii eparhii, se va bucura de toată atenţia întâiului Episcop, Iosif.

La scurtă vreme după înfiinţare, cu ocazia unor refaceri ale lăcaşului, s-a pus o piasanie deasupra ancadramentului de piatră de la intrarea în biserică, de către Iosif, Episcopul nou constituitei Eparhii. Înscrisul este realizat în relief, pisania fiind pictată cu auriu, pe fond albastru. El sună astfel:

„†Aceas(tă) sfînt(ă) şi d(u)mnezeiasc(ă) biserică s-au rădicat din temelie întru slava şi cinstea Adormirii Preasf(ă)ntei Stăpănei noastre de D(u)mnezeu Născătoarei şi Pururea Fecioarei Mariei, de cel întru H(risto)s D(u)mnezeu, binecredincios, Io Neagoe v(oe)v(o)d Basarab; şi s-au tărnosit la leat 7025, de preasf(i)nţitul patriarh al Ţarigrad(u)lui, chir Teolipt. Iar scaun de episcopie s-au aşăzat la anul de l(a) H(risto)s, 1793”[152].

În actul de închinare a Mănăstirii Antim din Bucureşti ca metoc al Episcopiei Argeşului, confirmat de Alexandru Ipsilanti la 22 martie 1797, domnitorul elogia meritele Episcopului Iosif în refacerea Mănăstirii de la Argeş, a cărui osârdie era cunoscută din „meremeturile ce au făcut şi face acolo la episcopie, fiindcă şi aceea a fost dărăpănată din vremea trecutei răzmiriţe”, menţionând: „… şi neîndoindu-ne că şi Iubitoriul de Dumnezeu Episcopu de Argeş va pune toată silinţa, prin osârdia ce are, de a întregi această sf. monastire şi de a economisi toate ale ei cum se cade”[153]. În Pomelnicul Mănăstirii Argeşului, manuscrisul 743, la poziţia 147, în Pomelnicul zugravilor, se menţionează: *„Pafnutie monah […] din osteneala sa şi cu cheltuiala prea sf. părinte epis(cop) Argeşiu chir Iosif au zugrăvit patru icoane din nartica bisericei mari dupre cum să văd puse pîntre stîlpi, însă numai pre o parte. Avg(ust) 15, 1798”*. La 27 iunie 1806, în hrisovul de întărire a privilegiilor şi scutirilor acordate Episcopiei Argeşului, domnitorul Constantin Ipsilanti, pe lângă un scurt istoric al aşezământului ctitorit de Neagoe Basarab, consemna:

„… din pricina trecutelor resmeriţe şi a străbaterei ploilor, fostau ajuns la dărăpănare biserica aceasta, atât temelia ei, ci şi zugrăveala, cum şi casele şi zidirile asemenea; pentru care arătând Domniei mele iubitoriul de Dumnezeu Sfinţia sa Părintele Episcop al Argeşului Chir Iosif, că dupe ce s-a cinstit sfânta monăstire a fi scaun de Episcopie, mergând Sfinţia sa şi văzând-o la această dărăpănare şi în proastă stare, nu au prelungit vremea ca să nu ajungă la mai multă stricăciune, ci puind osârdie, toate le-au adus la bună stare, mai întâiu dregerea sfintei biserici, temelia, zugrăveala, tâmpla, şi altele ce au fost de lipsă apoi zidurile înălţându-le şi casele, unele din temelie prefăcându-le, făcând şi un paraclis cu toate cele trebuincioase, ca să fie pentru săvârşirea slujbelor în vremea iernei; şi la Pitesci făcând case din temelie pentru ca să fie de locuinţe Episcopilor, unde se află şi Scaunul Ispravnicului judeţului…”[154].

Biserica paraclis despre care spune hrisovul lui Constantin Ipsilanti, a fost ridicată de către Episcopul Iosif în timpul domniei lui Constantin Hangerli şi a Mitropolitului Doshitei, fiind terminată la 5 august 1798:

---

152 Constantin Bălan, *Inscripţiile medievale… Judeţul istoric Argeş,* p. 215.
153 V. A. Urechiă, *Istoria Românilor,* tom. VII, Bucureşti, 1894, p. 21.
154 *Ibidem,* p. 390.

„În numele preaînălțatului Dumnezeu, în numele sfântului patriarh de Constantinopol, Nifon şi în numele sfinților martiri Serghie şi Vah şi al Martirei Tatiana s-a înălțat această bisericuță, cu toate podoabele dinăuntru şi dinafară la îndemnulul primului episcop Iosif [al Argeşului], după ce acest loc a devenit sediu episcopal, întrucît în timp de iarnă este prea frig în biserica mare pentru slujba Domnului.

Ea a fost ridicată în timpul domniei voievodului Constantin Hangerli şi în timpul sfinției sale mitropolitului Doshitei, în anul 1798 august 5, după naşterea lui Hristos"[155].

Cutremurul din anul 1802, „a zguduit din temelii" monumentul religios, sporind şi mai mult deteriorările existente. Din pisania aflată cândva în pronaosul bisericii Adormirea Maicii Domnului, pe peretele de vest, deasupra uşii de la intrare, aflăm că o astfel de refacere a fost executată de „chir Iosif, întâiul Episcop Argeşului" şi săvârşită la 25 octombrie 1804:

„Întru slava sf(i)ntei cei de o ființă, de viață făcătoarei şi nedespărțitei Troițe şi întru cinstea şi lauda preacuratei fecioare, maicii lui D(u)mnezeu, zugrăveal(a) aceştii sf(i)nt(e) beserici, pre unde căzuse din străbaterea ploilor prin zid, de când au fost acoperişul stricat, s-au prefăcut de iznoavă, iar pe unde era numai învechită s-au spălat prennoindu-se cu văpsele, preste tot, prin osârdiia smeritului, chir Iosif 1- ep(i)scop Argeş(ului), întru ale cărui zile şi alte lucruri s-au făcut, fiind mitrop(o)lit U(n)g(rovlahiei) preasf(i)n(ț)itul) ch(i)ru Dositheos domn Io Costandin Ipsilant v(oe)v(o)d, ostenitoriu fiind la lucruri chir Meletie iconomul, la anul 1804, luna octo(m)v(rie) 25" [156].

Din bogata corespondență a Episcopului Iosif şi a arhimandritului Dorotei cu Casa de comerț a negustorul sibian Hagi Constantin Pop, se pot afla preocupările ierarhului pentru refacerea catedralei episcopale, dar şi legăturile avute de Episcopie cu Ardealul. Astfel, aflăm că zugravul tocmit pentru „zugrăvirea tindei bisericii" episcopale se numea Ilie de peste Olt (din Oltenia), fiind trimis la Sibiu pentru cumpărarea „văpselelor" de trebuință:

„Cu Hristos au înviiat, după părintească dragoste, molitvă şi blagoslovenie trimetem dumitale.

† Rugăm pre acel înviiat din morți, Hs. Dumnezeul nostru ca întru mulți ani să învrednicească pe dumneata a ajunge şi a prăznui luminat şi cu bucurie, însoțite având amândouă fericirile, aceste sfinte şi luminate zile ale sfintei învierii sale din morți ce au trecut… După aceasta înştiințez dumitale, că bine voind Dumnezeu de am scăpat mai curând de la Bucureşti înaintea sfintelor Paşti, cu toate că mâna nu-mi prea dă, dar am socotit ca în zilele episcopiei meale să ia sfârşit tinda sfintei biserici de zugrăvit, ca să nu rămâie lucru bălțat şi neisprăvit la cei ce vor fi în urma mea. Şi pentru neputința neajungerii meale, am aruncat nădejdea la cel bogat întru îndurări, ca să trimiță ajutoriul, cum au trimes şi la câte s-au săvârşit până acum. Deci trebuință fiind pentru văpseli, iată că trimisem pe Ilie zograful nostru ca să târguiască după foaia ce au făcut. Poftim însă şi rugăm dragostea dumitale, ca după cum mai nainte, aşa şi acum să osteneşti cu bună-voire a orândui un om din partea dumitale ca să fie împreună cu dânsul la tocmeala şi cumpărătura acestor văpseli. Şi câți bani vor trebui, să să dea de la dumneata, pentru care făcându-să socoteală lămurită şi trimițându-mi-să voi împlini cu mulțămită, ori aici, unde mă vei orândui să-i dau, ori la dumneata să-i trimițu.

---

155 Constantin BĂLAN, *op. cit.*,p. 237-238. (Traducere după textul în limba germană al lui L. Reissenberger: *Bischofliche Kloster-kirche bei Kurtea d'Agyisch im der Walachei*, p. 48, revăzută şi corectată de Adolf Ambruster).

156 Constantin BĂLAN, *Inscripțiile medievale, … județul istoric Argeş*, p. 217.

Dumneei cocoanii Păuniții şi prea iubiților fii ai dumneavoastră trimiț molitvă şi părintească blagoslovenie. Fiind al dumitale rugătoriu către Dumnezeu.

† Iosif, episcop Argeş[ului]

1803, aprilie 20.

Cinstitului şi mie întru Duhul Sfânt, iubit fiu sufletesc, dumnealui Hagi Costandin Pop, cu părintească blagoslovenie să să dea la Sibii"[157].

Din aceeaşi corespondență a Episcopului Iosif al Argeşului cu Hagi Constantin Pop aflăm că la 24 august 1804 încă se mai lucra la zugrăvirea bisericii:

„Cu părintească dragoste[…]

† Cinstită scrisoarea dumitale, de la 7 ale aceştii luni, cu dragoste am priimit şi foarte m-am bucurat… Am înțeles şi ceale scrise pentru un zograf de trebuința sfintei biserăicii dumitale, pentru care vei şti că noi am avut unul du peste Olt carele şi acum zugrăveşte la sfânta bisearică şi poate într-această vară să să apropie de săvârşire lucru ce iaste, şi de va rămânea, puțin va rămânea… Altul aicea, în partea locului, cu acest meşteşug de zugrăveală pe zid, nu să află, ci numai nişte cârpaci…

Dumneaei cocoanii Hagicăi şi prea iubiților fii ai dumneavoastră trimitem molitvă şi părintescă blagoslovenie, fiind al dumitale rugătoriu către Dumnezeu.

Iosif [al] Argeş[ului]

1804, avgust, 24"[158]

Că semnele scurgerii vremii şi jafurile s-au manifestat nefast asupra stării Catedralei episcopale, o dovedesc din plin eforturile depuse până acum de către Matei Basarab, Şerban Cantacuzino, egumenii mănăstirii şi Episcopul Iosif pentru refacerea aşezământului. De la ctitorirea ei, Mănăstirea Argeşului, ni se face cunoscută prin descrierea lui Gavriil, Protul Athosului şi apoi, după 140 de ani, prin cea făcută de Paul de Alep. În Biblioteca Academiei Române se află manuscrisul cu numărul de inventar 1313, ce cuprinde o prezentare sumară a mănăstirii, făcută la 17 septembrie 1813 de către un credincios anonim. Valoarea ei este importantă, nu atât din punct de vedere documentar, cât mai ales prin conținutul descriptiv, prin însemnări luate de la fața locului. Într-o vreme când informațiile despre ctitoria lui Neagoe Basarab erau atât de puține, documentul, probabil necunoscut de către restauratorii de mai târziu, capătă conotații deosebite.

Pe fila 3 a manuscrisului menționat se află un desen executat destul de stângaci de către autor, vârful alungit al unei cupole de biserică, având, de o parte şi de alta însemnarea: „Curtea de Argeş, monastire mare şi cu meşteşug lucrată". Pe verso, în mijlocul paginii, „la fel de primitiv desenată" se află biserica, văzută dinspre vest, către intrare. În colțul din stânga, jos, autorul anonim l-a reprezentat pe Neagoe Basarab şi pe cei trei fii ai săi, punând deasupra însemnarea cu literă chirilică „Io Blaj. Neagoe Voevod", iar în colțul din dreapta bisericii, a fost reprezentată doamna Despina cu cele trei fiice şi însemnarea : „Io Spina Blaj. Domn". Următoarele file, numerotate de la 4 la 6, conțin descrierea edificiului religios, pe acea vreme devenit catedrală episcopală a Argeşului:

157 Prof. dr. George Potra, „Din corespondența inedită a unor fețe bisericeşti din Țara Românească cu Transilvania, în veacurile al XVIII-lea – al XIX-lea", în *B.O.R.*, anul LXXXIII, 1965, nr. 1-2, pp. 161-162.

158 *Ibidem,* p. 163.

„Cum să află înlăuntrul bisericii. Spunerea pre largu.

Iar înlăuntru aici cum intri săntu patru stălpi dă piiatră în faţă şi patru în laturea dreaptă şi patru în laturea stângă, care fac toţi doisprezece. Iar despărţirea bisericii între stălpi este făcută ca o uşă, la care uşă este făcută ca o perdea, ce să trage la vremea sa, iar facerea ei atăt meşteşug încăt prea mult te minunez, cu multe pestriciuni, îşi are faţa sa împodobită cu multe feţe.

Cum intri aici întăi sănt cu numărul 20 dă jăţuri şi aici lângă jăţuri asupră săntu 8 icoane, patru în dreapta şi patru în stânga, făcute mari, dintru care săntu başca alte doo împărăteşti foarte frumos jugrăvit chipul Domnului şi al Preacuratei maicii sale. Şi este acolea în mijloc micşor policandru aşa făcut încât să zice că este dă argintu. Şi aici cum intri la spatele icoanelor săntu mormânturile răposaţilor domni şi numele lor scrise pre rând, cei ce au început şi cei ce au ajutat şi cei ce au săvârşit: Mircea Vod[ă], Neagoe Vod[ă], Rad[u] Vod[ă], Vintilă Vod[ă], Stănislav Vod[ă]; lucru pre scurtu, neputând sta a-i pologhisi mai mult. Apoi aici cum intri în biserica cea mare, iarăşi este policandru mai mare cu totul de argintu poliit cu aur şi are şi perdea roşie. Apoi în strane săntu jăţure pre rându cu coronele lor şi la toate coroanele săntu scrise căte o minune sau pildă, una într'un fel, alta într'alt fel jugrăvite; apoi în amândoo străniile săntu doo canapele foar[t]e frumoase şi pre dănsele săntu jugrăvite cărţi mari şi aşa îţi pare că şi nefiindu cărţi îţi pare că sănt cărţi pre dănsul. Apoi aici aproape este iconostasu, foarte frumos jugrăvit cu multe scobituri, îţi pare că este cu totul de argint, pe care este o năhramă atât de frumos cusută şi subţire, încăt să o sufli în vănt; iar aici în stănga parte lângă sfeşnic este sicriu micşor întru carele să află sfintele moaşte ale sfinţilor mucenici Nifon şi Tati[ia]na şi Serghie şi Vachu, însă numai capetele acestor sfinţi.

Apoi este sfănta catapeteazmă, adică tâmpla. Este de jos uşile, pre care uşi săntu jugrăviţi sfinţii arhangheli prea frumos jugrăvit cu multe scobituri, apoi sfântele dvere ce sănt la mijloc foarte cu multe scobituri şi cu totul suflate în aur. Iar aici asupra uşii este ochiul Domnului cu străluciri şi cu raza întocmai ca soarele. Apoi deasupra uşilor săntu cele doosprezece praznice, împrejur avănd multe feluri de scobituri cu frumoase jugrăvituri [în] aur roşu şi verde mai multu. Apoi cei doisprezece apostoli şăzători pe scaune şi cu evanghelie în mâini prea frumos jugrăviţi. Apoi săntu sf[in]ţii prooroci, în picioare ţiindu cuvintele Duh[u]lui Sf[ăn]tu în mâini şi făcuţi cu multe scobituri şi frumos jugrăviţi şi în aur suflaţi. Apoi iarăşi multe scobituri şi mulţime de struguri roşii şi verzi şi cu auru suflaţi. Apoi este capul şi oasele cele de suptu cruce dela Palistina Gorgotha, apoi în laturi cei doi chiţi (balene) *cu capetele alăturate, cu coadele răsucite, aripile în jos; ţin crucea Domnului pe care s'au răstignit însuşi acelaşi Domnu, şi o ţin în gurile sale acei chiţi, carii mărturisescu între dănşii aşa strigând: „crucea Domnului păzitoare şi armă bine străjuitoare", atăt lucrate numai în aur suflate. Şi în latu tâmplii săntu aşa ca şase ibrice.*

Şi iarăşi dinaintea bisericii un anvon de piatră foarte frumos, în patru stălpi, învălit cu plumbu şi are şi clopoţel mic de-l trage la vremea sa.

Scară are biserica întru acestu chip: din afară urci scară pănă în prag şi din prag înlăuntru asemenea scară foarte minunată şi uşa la mijloc scării foarte frumoasă.

Şi apoi aici în faţa bisericii înnainte săntu ferestre şi iarăşi alte doo ca ferestrile dă piiatră cu săpături foarte frumos lucrate, scrise multe slove şi veleat[ul] bisericii şi încolo peste tot în piiatră lucrată cu meşteşug fără scoabe, aşa ca caşcavalu.

Şi săntu împrejur încă 2 turnuri şi este paraclisu, apoi este şi altu turnu, care este trapez pentru fraţii călugări din mănăstire câţi să află. Apoi este clopotniţa foarte înnaltă şi învăliş este ţuguiat şi pre părete unde au fost vechile minuni tot să cunoscu.

Şi este foarte o mănăstire înfrumuseţată cât nu să mai află în lume nicăiri, dar atât că nişte locuri cam ciudate, văi şi dealuri preste tot locul.

Şi are din clopotniță în acolo altă curte deosebită de uluce şi iarăşi poartă, pă unde intri.

Şi aici cum eşi din mănăstire, în partea dreaptă, este o cruce de piiatră, ocolită cu pridvor şi învălită şi este hramul Sfântului Gheorghie şi foarte veche, să află făcută de un arhimandrit de demult dintr'o vreme a unii ciume (crucea de piatră pusă de egumenul Teodosie între 1 septembrie 1661 şi 31 august 1662 (7170), pe care se află inscripția: *„†Cu vrĕrea Tatălui şi cu ajutoriul Fiiului şi cu săvârşirea D(u)hului S(fâ)ntŭ, aminŭ. Rîdicatu-s-au acestă sf(â)ntă cruce întru pomenirea marelui m(u)cen(i)cŭ Gheorghie, în zilele creşt(i)nului Io Gligorie Ghica voevod, cu bl(a)gosloveniia mitropolitului chir Ştefan şi cu toată nevoința a igumenului Theodosie, cu toată cheltuiala mănăstirii. Într-acĕia vrĕme fost-au [(înfricoşată) ciumă] în toată țara; şi aici la mănăstire încă s-au petrecut Ştefan egumenul de a[ce]astă moarte; [(vecinica luĭ) pomenire…; 7170]. Şi am scris eu, Dragomir logofăt"*)[159].

Apoi este în stănga o ceşmea cu trei şipote şi curge foarte tare şi mai săntu şi alte doo başca lăngă un părău de apă ce-i zic Valea Iaşilor. Întru care ceşmea este la una foarte frumoase jugrăvituri şi are o piiatră pre care stă scris aşa: „Cine bea din aciastă apă să pomenească să vază că din izvor adăncu este scoasă pre fața pământului"; foarte vederii veselitoare şi setei potolitoare. Iproci.

Veleat 1813, Septemvrie în 17"[160].

După arderea clopotniței celei mari, întâmplată în anul 1814, Episcopul Iosif a trebuit să o refacă. Odată cu aceasta, focul mistuitor topise şi cele două clopote. Pentru a le turna din nou, Episcopul cere, la 5 iunie 1814, prin Dorotei arhimandritul Argeşului, ajutorul aceluiaşi Hagi Constantin Pop, rugându-l să-i trimită pe meşterul Gheorghe Wolf să refacă acele clopote, ce se topiseră în incendiu:

„Cu dorită dragoste mă închin dumitale.

Prea mult rog dragostea dumitale a să da această scrisoare clopotariului Gheorghie Volf, că-i scriu din porunca prea sfințitului părintelui episcop Argeş[ului], ca să vie aicea la Argeş a turna clopotele care s-au topit din foc. Pre care îndeamnă-l, mă rog cât mai în grab a veni, zicându-i ca să aducă şi cositoriu de Olanda, cât va socoti a fi deajuns pentru doo clopote care să pot sui peste 600 oca.

Dumneaei cocoanii Hagicăi mă închin cu părintească dragoste.

Ca aceasta nelipsind, sânt al dumitale dorit

Dorotheu arhim[andrit] de la Argeş

1814 iunie 5.

Cinstitului şi mie dorit dumnealui Hagi Costandin Pop din cetatea Sibiiului"[161].

La sfârşitul lunii, respectiv la 30 iunie 1814, Dorotei scrie iarăşi lui Hagi Constantin Pop în legătură cu turnarea clopotelor, comunicându-i că „pentru prețul lucrului" i se va plăti meşterului Wolf câte 3 lei de oca:

„Iarăşi cu dorită dragoste mă închin dumitale.

În trecutele zile am scris către dumneata, dimpreună puind şi altă scrisoare către clopotariul Gheorghie Volf de aici din Sibiu, ca să vie aicea la Argeş, să toarne clopotele care s-au topit de foc. Aducând şi cositoriu de Olanda cât va socoti că trebuiaşte pentru doaă clopote care pot veni amândooă peste 600 oca. Scriind şi pentru prețul lucrului că i se va da de oca căte 3 lei, după cum i s-au plătit şi pentru al Coziei. Şi ce va fi întârzierea nu ştiu că noi am tot aşteptat

159 Constantin Bălan, *op. cit.* p. 241.

160 Ilie Corfus, „O descriere a Mănăstirii Curtea de argeş din anul 1813", în *Revista Istorică Română,* vol. XV, fasc. II, 1945, pp. 217-220.

161 Prof. dr, George Potra, *op. cit.*, nr. 11-12, p. 1115.

ca să vie şi n-au venit. Şi pentru că am intrat în vorbă cu dumnealui şade rău să aducem alt clopotariu din Bucureşti, tot frate cu jupăn Gheorghie.

Pentru care să nu fie cu supărare dragostei dumitale a avea cinstit răspuns, de vine sau nu, că însuşi prea sfinţia sa părintele episcop îmi zâsă ca să te mai supăr, cât mai în grab a primi răspuns.

Carele dumneaei coconii Hagicăi şi fiilor dumneaei le trimite părintească blagoslovenie; – iară eu rămâiu al dumitale dorit.

Dorothei arhimandrit de la Argeş

1814 iunie 30"[162].

În luna august 1814 clopotarul Gheorghe Wolf era deja la Argeş, arhimandritul Doroftei neuitând să mulţumească în scris lui Hagi Pop pentru că a stăruit pe lângă meşter ca el să accepte să vină aici:

„Cu dorită dragoste mă închin dumitale.

Cinstită scrisoarea dumitale de la iulie trecut, prea amănat (târziu) *a venit, din care mai întâiu pliroforisindu-mă de întregimea sănătăţii dumneavoastră, prea mult ne-am bucurat, foarte mulţumind dragostei dumneavoastră, pentru îndemnarea care s-au făcut clopotariului de au venit, carele au şi vărsat* (turnat) *clopotul cel mare, eşind foarte cu bun glas. Acum au început tiparele şi pentru alte două mai mici, amândoauă cam de 400 oca. Şi cum le va găti zice că se întoarce negreşit ca să se apuce de lucrul care spuse că au tocmit a-l face la biserica de afară, rugându-se să nu fie mâhnită dumneaei cocoana Hagiica, pentru întârziere. Iar pentru că vă aflaţi dumneavostră la mirare că nu v-au mai scris nimic prea sf. părintele episcop, aşişderea şi prea-sf. zise că nu i-aţi scris nimic ca să aibă pricină de răspuns. Cu toate acestea mulţumeşte dumneavoastră de neuitare şi trimite părintească blagoslovenie atăt dumneaei cocoanei Hagiicăi cât şi dumitale chir Stane, poftind ca oricând tot să nu pregetaţi a-i scrie, că prea sf. sa gata îl veţi găsi dumneavoastră la răspunsuri.*

Cu acestea nelipsindu, rămâiu al dumitale dorit.

Dorotheu arhim[andrit], '814 avgust 20"[163].

Ca mărturie a refacerii clopotelor de către „smeritul Episcop, chir Iosif" stau şi inscripţiile turnate în relief pe acestea de către meşterul sibian în anul 1814:

„Acest clopot fiind mai nainte prefăcut de arhimandritul Damaschin, egumenul Argeşului, acum, după arderea clopotniţi(i) s-au prefăcut de smeritul episcop, chir Iosif, prin meşterul Gh(eor)ghi(e) Volf de la Sibiu; 1814" ; „La întâmplarea arderii clopotniţiĭ topindu-se clopotul cel maĭ mic, împreunat cu cel mare, s-au făcut acesta în locul aceluĭa, de smeritul episcop de Argeş, chir Iosif, prin meşterul Gheorghie Wolf de la Sibiŭ, la anul 1814"[164].

Ilarion

La 27 octombrie 1820, întâiul Episcop al Argeşului, Iosif, se stingea din viaţă, lăsând neterminate încă multe dintre lucrările de refacere a ctitoriei lui Neagoe, căreia îi acordase o mare atenţie. Cutremurul de la 1838 a adus din nou grave prejudicii edificiului, dislocând chiar o serie de pietre din zidăria turlei Pantocrator. Ilarion, Episcopul care i-a urmat lui Iosif I în Scaunul de la Argeş, aflat pentru a doua oară în fruntea Episcopiei (1828-1845), a cerut cu stăruinţă guvernului ce administra averile

162 *Ibidem.*

163 *Ibidem,* p. 116.

164 Constantin Bălan, *op. cit.,* pp. 240-241.

mănăstireşti să se ocupe de refacerea catedralei episcopale. Moartea Episcopului, întâmplată la 8 ianuarie 1845 a întrerupt lucrările de restaurare a bisericii. În 1845 s-au dărâmat parțial construcțiile existente în partea de est a mănăstirii, pentru ridicarea seminarului, a cărui piatră de temelie s-a pus în anul 1847, dar nu s-a construi prea mult. Aici se va ridica, mai târziu, Palatul Episcopal. Tot în această perioadă s-au demolat şi paraclisul cu hramul Sfântul Nicolae din colțul nord-estic al incintei, ctitorit de Neagoe Basarab în anul 1518, şi cel din colțul sud-estic, cu hramul Sfinții Apostoli Petru şi Pavel, început de Radu de la Afumați pe la 1526-1528, şi isprăvit de Radu Paisie[165]. La 7 septembrie 1853, Episcopul Climent comunica Mitropoliei Țării că la Biserica Episcopiei din Curtea de Argeş „pietrele turlelor sunt mai toate mişcate, temelia stricată, ca şi amvonul şi scara, starea ei înfățişează ochilor o tristă privelişte". „Se făcu atunci o restaurare, dar nici de cum radicală şi durabilă", după cum precizase arhitectul Louis Reissenberger cu ocazia inspectării monumentului în anul 1857, în vremea păstoririi Episcopului Climent (1850-1862).

A doua jumătate a secolului al XIX-lea găsea bătrâna ctitorie a lui Neagoe Basarab într-o stare a cărei plastică descriere o datorăm tot lui Alexandru Odobescu:

„… Timpul şterse şi ofilise strălucitoarea înfățişare a podoabelor ei de aur şi de colori; un giulgiu întinat de bătrânețe cernise lespezile alburii cu care ea sta acoperită; crestată de cutremure şi sdrelită pe alocurea de vifore şi de trăsnete, ea fusese mânjită şi pătată cu schiloade meremeturi de mâinile grosolane ale unor meşteri nepricepuți; alte ori i se retezase cu totul serii întregi de ornamente, cari întocmeau chiar perfecțiunile stilului ei. Astfel, cantarul sau baptisteriul din fața bisericei – un grațios accesoriu al tuturor vechilor catedrale bizantine de la Muntele Athos – abia se mai ținea pe stâlpii lui sdrobiți şi cufundați; astfel scara şi uşa templului ajunseseră a semăna cu intrarea unei mori sau a unui hambar, astfel galeria sau balustrada de piatră de împrejur se răsese cu totul din fața pământului, astfel, prin unele locuri de unde picase rosațele şi brânele aşa de fin sculptate se înfipsese nişte grosolane cioplituri de piatră vânătă; astfel, în jurul învelitorii, deasupra aticului, se aşternuse nişte hidoase tenechele puse pieziş; astfel, ambele turnulețe spirale din fațadă se despuiase cu totul de coronamentul lor compus din flori de peatră; astfel… nu putem înşira aici toate câte lipseau şi toate câte se pocise din vechile forme şi amărunte ale minunatului monument"[166].

La 6 septembrie 1856, Episcopul Climent *Argeşiu* sublinia că „zugrăveala din lăuntrul bisericei, fiind veche, s-au şters pe alocurea… pardoseala este stricată, aflându-se sfărâmată mai toată marmura… la turlele bisericei, sus, mai multe flori de peatră sunt căzute după vremuri". Caimacamul Alexandru Ghica, om „cu gust artistic şi simț istoric", fiind încunoştințat de starea monumentalei biserici, ia decizia „ca din toate curentele reparații să se facă numai acelea ce nu s-ar atinge de părțile artisticilor sculpturi şi podoabe, şi de turnuri, carele toate trebuesc pipăite cu respect şi de artişti superiori"[167].

Odată cu instalarea lui Neofit Scriban ca locotenent de Episcop la Argeş de către Mitropolie şi Ministerul de Culte se reiau acțiunile de „sensibilizarea" oficialităților în vederea alocării fondurilor necesare reparării catedralei episcopale şi a celorlalte anexe.

---

165 Preot Niculae Şerbănescu, „Istoria Bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş", în *B.O.R.*, anul LXXXV, 1967, nr. 7-8, p.74.

166 Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu privire asupra desvoltării politice a României sub domnia lui Carol I, vol. I (1866-1876),* Bucureşti, Editura Librăriei Socecu & Comp., 1897, p. 268.

167 Nicolae Iorga, *Viața şi domnia lui Barbu Dimitrie Ştirbei, domn al Țării Româneşti (1849-1855),* Vălenii de Munte, 1910, pp. 215-216.

Pentru a se preveni distrugerea totală a „monumentului de referință şi de artă rară," ctitoria lui Neagoe Basarab necesita grabnice lucrări de refacere. Banii repartizați episcopiei din bugetul satului erau insuficienți, parte din ei cheltuindu-se pentru întocmirea catagrafiei eparhiei. În astfel de condiții, Episcopul Neofit Scriban, în căutare de soluții salvatoare, solicită Ministerului de Culte, nu fără strângere de inimă, vânzarea animalelor din gospodăria episcopală, aducând ca argument „calitatea" nesatisfăcătoare a şeptelului şi lipsa furajelor. Primind aprobare, s-au obținut 1.315 galbeni, adică 40.954 lei, sumă insuficientă pentru renovare, dar care constituia un punct de plecare. La 23 noiembrie 1862, Vlădica Neofit se adresează ministerului printr-un nou raport, cerând măsurile cuvenite pentru salvarea monumentalei zidiri, prezentând şi starea jalnică în care se afla:

„… de la turlele bisericii până la fundament mai în tot locul ochiul privitorului vede că peste puțin amenință totala ruinare a acestui monument de referință şi de o artă rară ce a ieşit vreodată din mâinile muritorilor. Casele de locuință, foarte puține şi neîncăpătoare nici pentru micul şi neîndestulatul număr de personagii aflat astăzi, dar şi acelea sunt în aşa proastă stare încât oricine intră înăuntru vede o ruinare complectă … Cuhnia nici nu seamănă de local viețuit de ființă omenească: nepardosită, fără uşi, fără ferestre, fără cotloane, precum şi la încăperile de alături, zisă pâinărie, tot astfel de ruinare. Învelişul caselor ruinat mai pretutindeni de răsbesc ploile înăuntru; nici o scară în întregimea cuvenită nu este, nici măcar o scară pentru trebuința măturătorilor coşurilor nu există şi amenință pericol de aprindere (ceea ce se va şi întâmpla) *nefiind mijlocită apărare, nici omul de a le curății. Toate ferestrele ajunse de vechime nu mai slujesc de adăpostire, sobele, coşurile sfărâmate, tot ruină, dărăpănare. În curtea de afară toate împrejmuirile grădinilor sfărâmate, odaea slugilor asemenea. … Totul nu înfățişează decât cea mai tristă privelişte. Lucrul a mers aşa departe încât nici lemne de foc n-am găsit, nici la curte, nici la seminar şi s-au ars prunii din ogrăzi, putând oamenii pieri de frig"*. Pentru executarea unor intervenții minime, Episcopul solicita aprobarea de la buget a sumei de 3.000 lei.

„Încă odată, vă rog, Domnule Ministru, a lua grabnice măsuri pentru îmbunătățirea soartei acestei case, sau pentru a se închide pentru totdeauna, căci astfel, cum ea este astăzi şi precum este amenințată a deveni mâine, face o durere sfâşietoare pentru tot omul de inimă ce intră într-însa"[168]. În raportul înaintat Ministerului la 1 mai 1863, locotenentul de Episcop Neofit Scriban reaminteşte forului legislativ propunerea de a folosi banii obținuți prin vânzarea vitelor din gospodăria eparhiei pentru executarea lucrărilor de reparații la catedrala episcopală, amenințată cu totala ruinare. Refacere, măcar în linii mari, a acoperişului şi a temeliei de jur-împrejurul edificiului reprezenta o urgență, idee susținută şi de ministrul Gheorghe Crețeanu, pentru care s-a făcut intervenția cuvenită prin raport către Consiliul de Miniştri. S-a trimis arhitectul Gaetano Burelli pentru întocmirea planului de reparații şi a devizului, pictorul Alexandrescu şi arhitectul Antonius Standaiher, pentru executarea unor copii după modelul original „de stil bizantin al sfintei biserici", însă lucrările de refacere trenau. Ierarhul argeşean s-a văzut, astfel ,nevoit să reia apelurile către Minister. La 30 martie 1864, arhitectul Standaiher trimite episcopiei „planul" după originalul catedralei episcopale spre a fi înaintat Ministerului de Culte care, la rându-i, confirmă primirea şi răspunde că s-a intervenit la Prefectura de Argeş spre a asigura materialul lemnos pentru schele[169].

168 Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului, 1739-1949,* Piteşti, 2005, pp. 61-62.
169 *Ibidem.*

Ministrul de Culte, Alexandru Odobescu pusese, la 1863, în faţa Camerei Deputaţilor „cestiunea foarte serioasă" a restaurării ansamblului Mănăstirii Argeşului. Deşi, după cum am consemnat anterior, s-au întocmit proiecte şi s-a stabilit ca lucrările de restaurare să înceapă în anul 1865, nu s-a făcut nimic altceva, în mod efectiv, în acest scop. Între timp, edificiul continua să se deterioreze căci catastrofele care au afectat Mănăstirea Argeşului n-au încetat. Astfel, în noaptea de 29 spre 30 ianuarie 1866, „pe la 2 ore" a ars în întregime seminarul, aflat în apropierea mănăstirii. La 23 aprilie 1867 focul mistuia clădirile mai importante, „foarte mari şi spaţioase" din jurul mănăstirii, casele, clopotniţa şi paraclisul, inclusiv pe cele unde fusese instalat seminarul.

Clopotniţa, aşezată deasupra porţii de pe latura de sud a patrulaterului de clădiri, care înconjura mănăstirea şi paraclisul bisericii episcopale cad şi ele pradă pârjolului. Datorită spaţiului mare dintre anexe şi biserica episcopală, aceasta scapă de furia incendiului, dar starea ei devenise critică datorită distrugerilor anterioare. Sâmbătă, 2 decembrie 1867, „după serviciu divin, pe la orele 11, a ars tâmpla Sf. Episcopii, cu tot mobilierul şi odoarele dinăuntru; scapă, abia, sfintele moaşte, policandrul cel mare de argint poleit cu aur… A ars tot mobilierul dinăuntru al Episcopiei. Celelalte odoare preţioase rămase de la Neagoe Basarab, au ars", astfel încât în biserică nu a mai fost posibilă săvârşirea cultului divin[170]. Evenimentele care au distrus în mare parte ctitoria lui Neagoe Basarab, au fost consemnate cu minuţiozitate în documentele vremii. Astfel, pe adaosul scris de mână la începutul unui *Heruvicochinonicar* tipărit la Bucureşti în anul 1874, păstrat la Mănăstirea Văleni-Argeş, se regăsesc următoarele informaţii: *„La anul 1866, ianuarie 30, au ars Seminarul din Argeş. Tot în acel an, aprilie 24, au ars Episcopia (Argeşului), iar la 1867, decembrie 2, au ars şi tâmpla bisericei cei mari"*.

Dată fiind şi situaţia deplorabilă în care se găsea edificiul religios după incendiul din decembrie 1867, precum şi interesul pe care l-a manifestat regele Carol I cu prilejul vizitei la ctitoria lui Neagoe Basarab, s-a luat hotărârea fermă de restaurare a monumentalei zidiri. Ministerul de Culte numea o comisie formată din prefectul judeţului, primarul oraşului Curtea de Argeş şi arhitectul Gaetano A. Burelly, care să studieze situaţia şi să propună un plan de refacere a mănăstirii. Cu un buget destul de restrâns (150.000 lei), sub păstorirea Episcopului Ghenadie Ţeposu şi sub conducerea arhitectului Burelly se reface, totuşi, biserica paraclis. Arhitectul solicită ministerului, la 21 mai 1868, aprobarea pentru a pleca în căutarea materialelor în vederea începerea lucrărilor de restaurare a catedralei.

La numirea lui Neofit Scriban pentru a doua oară în demnitatea arhierească de Episcop al Argeşului (1868-1873), acesta sublinia formalismul şi superficialitatea care se manifestau cu privire la restaurarea catedralei episcopale: „… de şapte ani vin arhitecţi, se ridică planuri, dăm bani şi progoane (cai de poştă), fără nici un rezultat"[171]. Insistenţele Episcopului dau, însă, roade. Noul Vlădică solicita ministerului de resort, la 26 august 1868, să se restituie mănăstirii suma de 1.300 galbeni care fuseseră daţi

170 George Ioan Lahovari, general C.I. Brătianu, Grigore Tocilescu, *Marele Dicţionar Geografic al României,* vol. III, Bucureşti, 1900, p. 30. Gheorghe C. Drăgănescu, *Istoricul Seminarului din Curtea de Argeş,* Piteşti, 1900, pp. 26-27. Gheorghe C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeş, 1836-1936,* Tipografia ziarului „Universul", 1936, p.23. Ilie Corfus, „O descriere a mănăstirii Curtea de Argeş din anul 1813", în *Revista Iistorică Română,* vol. XV, fasc. II, 1945, p. 217.

171 T. G. Bulat, „La 50 de ani de la moartea arhitectului André Lecomte du Noüy (1914-1964) restauratorul Mănăstirii Curtea de Argeş", în *G.B.,* anul XXIII, 1964, nr. 11-12, p. 1131.

Casei Statului în 1862, spunând „căci noi, cu aceşti bani vom acoperi parte din zidurile incendiate sau prin alte dispoziţiuni, înşine ne vom face cele de trebuinţă până la clădirile cele spaţioase şi moderne concepute prin planuri”[172]. Vrednicul de pomenire Episcop Neofit Scriban a reparat casele de la Bolniţă şi a readus la Argeş cancelaria Episcopiei, mutată în Piteşti după incendiul din 1867. Totodată, solicita egumenului Mănăstirii Cozia să-i dea tâmpla ce avea de rezervă, pentru Episcopia de la Curtea de Argeş. Ministerul comunica Episcopului că până se vor aduna sumele suficiente pentru restaurarea corespunzătoare, comisia alcătuită din episcop, primarul urbei şi arhitectul Gaetano A. Burelly, la propunerea arhitectului, trebuia să dispună următoarele:

1) Acoperirea cu tablă de zinc a bisericii pe unde este stricată învelitoarea, spre ferirea zidirii de ploaie;

2) Ssă se aprovizioneze şi cioplească pietrele necesare pentru «ţioclul» (soclul) bisesricii, aşa încât în primăvară să se poată aşeza nesmintit în jurul bisericii;

3) Să se aranjeze în biserică una dintre catapetesmele noi de la Mănăstirea Bistriţa sau Cozia, care se va considera potrivită de către arhitectul Burelly. Lucrările urmau să fie plătite cu cei 50.000 lei care se aflau în păstrarea arhitectului Ministerului Cultelor[173].

La 10 mai 1863, Gaetano Burelly întocmeşte un „…Jurnal privind complecta restaurare a acestei biserici monumentale, precum şi devisul relativu dupe care să se poată începe primordialele lucrări pentru care a priori se destinase, spre începerea lor lei vechi 122,042, remaşi din averea repausatului Episcopu Climentu”. Cu toate că suma era prea mică faţă de necesarul lucrărilor, se decide „… ca lucrările să se pună în essecutare”. În anul 1869, respectiv la 26 iulie, ministerul dispune ca Al. Cucone, reprezentantul său, împreună cu sculptorul Karol Stork şi Gaiser să meargă la Curtea de Argeş spre a se consulta asupra celor mai urgente lucrări ce trebuiau executate la acoperişul şi la temelia bisericii. În acelaşi timp, Ministerul Cultelor trimitea o solicitare către Ministerul de Război în vederea procurării unui număr de 100 de table de plumb, delegând şi pe Alexandru Bilciurescu la Viena, la data de 11 iulie, să cerceteze şi să achiziţioneze materialul necesar şi la dimensiunile prescrise. Acesta va comunica neîntârziat, aşa cum i se ceruse, că a găsit materialele dorite şi conform condiţiilor precizate. Arhitectul Burelly a stabilit, împreună cu reprezentanţii Ministerului Cultelor, cantitatea, calitatea şi dimensiunile pietrei, care urma să fie extrasă din cariera de la Albeşti-Muscel. Prin licitaţie, s-a obţinut aprobarea ca piatra să se livreze în 3 tranşe, urmând să fie plătită cu 25.000 lei. În octombrie 1869 s-a contractat, tot prin licitaţie, şi lemnul necesar, astfel că la sfârşitul anului se considera că mare parte din materiale fuseseră achiziţionate: 180 de table de plumb, în greutate de 15.200 kg şi 87.902 mc. de piatră de Albeşti.

Trebuie amintit faptul că planurile de restaurare a bisericii lui Neagoe au fost întârziate din cauza modificărilor legislative din anul 1865, când toate lucrările au trecut în execuţia Ministerului Lucrărilor Publice.

Arhitectul a prezentat planurile de restaurare şi „Alteţei Sale Domnitorul, care într’adins pentru aceasta se afla în partea locului” (la Curtea de Argeş), care, „mulţumit de lucrare… şi-a exprimat dorinţele ce avea pentru această restaurare”. La 27 februarie 1870, arhitectul Gaetano A. Burelly face un raport asupra lucrărilor executate conform jurnalului „no. 7 din 10 mai” 1863.

172 *Ibidem.*

173 *Ibidem,* pp. 1131-1132.

Prin hotărârea Ministerului, condus la acea dată de C. Esarcu, la propunerea directorului Ghidionescu, în data de 18 mai 1870 se dispune sistarea lucrărilor de restaurare, considerându-se că sumele prevăzute „se urcau peste un milion" şi nu puteau fi alocate. Se lua decizia ca „pentru evitarea unei stricăciuni mai mari a monumentului, să fie însărcinat arhitectul Montoreanu" pentru întocmirea unui studiu şi să se prezinte ministerului ce lucrări şi cu ce sumă s-ar mai putea face în anul curent (1870). Prin aceasta se încheia faza lucrărilor de restaurare a ctitoriei lui Neagoe Basarab condusă de arhitectul Gaetano A. Burelly.

Lucrări de restaurare executate de către arhitectul Filip Montoreanu

Continuarea restaurării Catedralei episcopale se încredința astfel arhitectului român Filip Montoreanu care, la 25 iulie 1870, a verificat starea lucrărilor executate anterior, iar la 27 iulie, ministrul P. P. Carp semna contractul cu „sculptorele" Karol Storck, care se obliga să restaureze întregul ansamblu al Mănăstirii de la Curtea de Argeşu[174].

Contractul încheiat între sculptor şi arhitectul Montoreanu prevedea înlocuirea lespezilor de piatră deteriorate, repararea jgheabului de colectare şi scurgere a apelor pluviale, consolidarea şi cimentarea infrastructurii edificiului.

La data de 30 iulie 1870, se încheia contractul între Ministerul de Culte şi arhitectul Filip Montoreanu. Printre prevederile contractuale se stipula ca biserica Episcopiei de Argeş să fie „reparată şi restaurată… absolut după planul vechiu al acestui monument", urmând ca valabilitatea contractului să dureze până la definitiva restaurare. Antreprenorul urma să fie plătit cu 500 de franci lunar, iar Ministerul se obliga să-i asigure transportul la locul lucrărilor ori de câte ori se va considera că este nevoie. Supravegherea lucrărilor era încredințată unui reprezentant al statului, care avea să contabilizeze şi cheltuielile. În anul 1870 trebuia să fie executate numai lucrările „subasamentului bisericii", iar restaurarea propriu-zisă să înceapă în anul următor, după ce Camera va aproba sumele necesare.

Deşi sculptorul Karol Storck lucra cu stăruință, refacerile se desfăşurau cu dificultate, în vreme ce prin acoperişul deteriorat ploile distrugeau în continuare interiorul. Episcopul Neofit Scriban sesiza conducerea Ministerului, la 9 martie 1871, că în iarna respectivă căzuseră mai multe table de plumb de pre bolta cea mare dintre turlele cele mari ale Sfintei Episcopii.

Monumentala ctitorie a lui Negru Vodă se găsea în preajma unei „ruinări generale". Starea ei „înfățişează ochilor o tristă privelişte", consemna Alexandru Odobescu, după vizita pe care o făcuse aici, în anul 1857, în calitate de Secretar de Stat. Episcopul Neofit Scriban cerea din nou să i se restituie cei 1.300 de galbeni spre a-i utiliza la refacerea acoperişului catedralei. S-a intervenit chiar şi la Ministerul de Interne prin Prefectura de Argeş, în vederea luării măsurilor de reparare a învelitorii. Ministrul Cultelor solicita ca aceste aspecte să fie arătate şi arhitectului Montoreanu, invitându-l pe acesta la Minister şi cerându-i să solicite sculptorului Karol Storck finalizarea lucrărilor de refacere a „subasamentului". Ministrul Christian Tell prelungeşte contractul cu sculptorul, prevăzând însă ca lucrările să se execute după planurile arhitectului

174 *Ibidem,* pp. 1134-1135.

Montoreanu şi sub controlul lui Gaetano Burelly. Din cauza timpului scurt avut la dispoziție, Storck se angajase că „va termina numai partea din susul descriselor lucrări şi numai până la suma de lei 10.841, îndeplinind aceste lucruri cu exactitate şi perfectă măestrie".

La 14 octombrie 1871, Ministerul comunică lui Montoreanu suma alocată restaurării monumentului pentru anul 1872, care era de 40.000 lei, cerându-i un deviz estimativ al lucrărilor de strictă necesitate, şi prevederile pentru anul 1873.

S-a încheiat de către Minister un nou contract cu meşterii Iancu Solomon şi David Avram în vederea repararii acoperişului, pentru care urma să primească 600 de lei, lucrarea fiind garantată pe durata a 3 ani. Deoarece lucrările nu se desfăşurau în bune condiții, Montoreanu primeşte o adresă ultimativă, în care se spunea: „să prezentați de urgență devisurile ce vi le-am cerut sub no. 9685 din 14 octombrie, anulu espiratu 1871, relative la lucrările ce urmează a se esecuta la Biserica Episcopiei de Argeşu, atâtu în anulu curentu câtu şi celu viitoriu"[175].

Montoreanu înaintează Ministerului necesarul de material lemnos pentru schele, care urma să fie achiziționate prin licitație publică. La data de 6 mai 1872 se încheie un nou cotract cu sculptorul Karol Storck, cuprinzând 18 puncte. Talentatul artist se obliga să termina lucrarea „… în perfecție" până cel târziu la 15 iulie 1873, angajament respectat, fiindcă „sculptorele" raportează Ministerului încheierea lucrărilor la „subasamentul" mănăstirii în data de 11 iulie. Lucrările de refacere a temeliei catedralei trebuiau încheiate definitiv în august 1872. Pentru „complecta şi definitiva lucrare a subasamentului" K. Storck va fi plătit cu „9598, 25 lei noi, în afară de alte avansuri mai vechi". La 18 septembrie se raporta şi încheierea lucrărilor de refaceri la învelitoare, conform contractului, urmând ca lucrătorii să fie plătiți iar înteținerea ulterioară să fie făcute de ei timp de trei ani.

În anul următor, la 5 februarie, Filip Montoreanu propunea Ministerului începerea lucrărilor cu refacere a „turlelor zisei biserici. Că spre a le bine restaura este de trebuință a se ridica cu cea mai mare artă, toate petrele care formează aceste turle şi a dărâma interiorul, adică bolțile de zid care sânt deja pătrunse de igrasie…"

Arhitectul tergiversează, însă, întocmirea devizului, determinând pe ministrul Tell ca, împreună cu arhitecții Alexandru Orescu, Gaetano Burelly şi Filip Montoreanu, să facă un control asupra stadiului lucrărilor de restaurare. Anul 1873 a trecut, însă, fără prea mari progrese, făcându-se planuri, devize, estimări.

Toate acestea se deduc explicit şi din corespondența nou instalatului Episcop Iosif Naniescu numit, la 18 ianuarie 1873, ca arhipăstor al Eparhiei Argeşului.

175 *Ibidem,* pp. 1136-1137.

▲ *Episcopul Iosif Naniescu*

Iosif Naniescu

La 31 martie 1873, Episcopul Iosif Naniescu trimitea, de la Curtea de Argeş, o scrisoare pictorului Gheorghe Tattarascu, edificatoare pentru starea precară în care se găsea Mănăstirea Argeşului:

„D-lui G.M. Tatarăscu, Strada Belvedere, Bucureşti.

Ajunşi la Curtea de Argeşiu luni 26 curent (26 martie 1873), *atât eri în Piteşti, cât şi a doua zi, astăzi aici, primire simpatică din partea cetăţenilor. Mulţumesc lui Dumnezeu pentru toate şi rog sfânta sa binecuvântare asupra tuturor.*

Astăzi 31 am liturghisit în ruinele fumegânde ale Episcopiei Argeşiu, acest nenorocit Ierusalim al Românismului. Mâine voi oficia în biserica Domnească a lui Radu Negru Vodă din oraş…"[176].

Acelaşi lucru îl făcea cunoscut şi colegului şi prietenului său, profesorul V. Caloianu în scrisoarea de răspuns la felicitările pe care acesta i le adresase cu ocazia alegerii sale ca Episcop al Argeşului. Scrisoarea a fost trimisă de la Curtea de Argeş, la 4 aprilie 1873:

„… Acest Ierusalim al Românismului, acest monument al lui Neagoe Basarab, strălucit odată prin edificiile sale, prin bărbaţi luminaţi şi eminenţi ca Iosif şi Ilarion, astăzi nu mai reprezintă decât, vai, nişte ruine fumegânde, efect al impietăţii…"[177].

În aceeaşi zi, Episcopul Iosif Naniescu trimitea o altă scrisoare Mitropolitului primat al Ungrovlahiei, Nifon, informându-l despre instalareasa ca Episcop în scaunul vlădicesc de la Argeş şi, totodată, relatându-i despre starea în care se găsea reşedinţa episcopală după incendiul care o devastase în 1867:

„Înalt Prea Sfinte Stăpâne,

Cu ajutorul lui Dumnezeu şi binecuvântarea Prea Sfinţiei Voastre, venind în Eparhia Episcopiei Argeşului, a căruia administraţiune spirituală din Dumnezeiasca providenţă s-a încredinţat mie smeritului fiu şi mai micului între servitori bisericii mumei noastre comune, am fost primit de eparhioţii cetăţeni atât la Piteşti în 25 cât şi aici la Curtea de Argeş în 26 martie trecut cu toată dragostea creştinească şi simpatia românească manifestate şi una şi alta într-un mod solemn şi de bună cuviinţă. Instalaţia bisericească s-a făcut chiar de la sosire (26 martie) în paraclisul ce mai există încă între ruinele fumegânde ale acestei nenorocite Episcopii, care şi aceasta ameninţă a cădea peste puţin timp în ruină. Tot este ars şi ruinat. Numai biserica mai stă în picioare, dar şi aceasta, vai! Este arsă şi întru (înăuntru), şi dacă a rezistat focului, impietăţii şi barbariei şi a rămas în picioare, eu, aceasta o privesc ca o ameninţare a dreptei judecăţi a lui Dumnezeu care cere răsbunare şi pedeapsa impiilor şi batjocoritorilor de cele sfinte. Acest Ierusalim al istoriei românismului, acest măreţ monument religios al piosului Neagoe Basarab, odată strălucit prin edificiile sale pompoase şi impozante, prin bărbaţi luminaţi şi venerabili, ca Iosif întâiul episcop şi Ilarion cel al doilea, astăzi nu mai reprezintă decât, vai! nişte ruine fumegânde, efect al impietăţii şi al corupţiei, a căror privire umple de indignaţiune pe oricare om bine simţitor şi bine cugetător.

176 Pr. Gabriel Cocora, „Ştiri despre Catedrala lui Neagoe Basarab în corespondenţa episcopului de Argeş Iosif Naniescu", în *M.O.* anul XIX, 1967, nr. 7-8, p. 621.
177 *Ibidem*.

Iertați-mi, Prea Sfinte Stăpâne, aceste reflecțiuni, care nu-mi sunt inspirate decât de sinceritatea inimii mele şi de simțimintele de respect către tot ce avem sfânt şi românesc. Înalta înțelepciune a Prea Sfinției Voastre va aprecia cu dreptate acestea ce cu adâncă smerenie şi respect Vă mărturisesc ca cel ce posedă fericirea a fi cunoscut de Prea Sfinția Voastră îndestul.

Acum, ca fiu credincios şi servitor supus al bisericii nu-mi rămâne decât a urma soarta slujbei apostolice ce mi s-a încredințat din mila lui Dumnezeu şi prin binecuvântarea Înalt Prea Sfinției Voastre şi a vă ruga, Prea Sfințite Stăpâne, ca, precum până acum, aşa şi de acum înainte să mă considerați între cei mai supuşi şi devotați fii sufleteşti ai Prea Sfinției Voastre"[178].

La 8 octombrie 1874, directorul cancelariei episcopale, Theodor Protopopescu îl informează pe Episcopul Iosif despre vizita pe care o făcuseră Alexandru Odobescu şi arhitectul Căpuțineanu, împreună cu un arhitect francez, pentru inspectarea mănăstirii în vederea stabilirii planului de restaurare.

„Cu profund respect vă sărut mâinile Prea Sfințite Stăpâne,

Arhitectul francez a venit aici Duminică, la 6 curent, spre seară, însoțit de nevastă-sa, d-lui Al. Odobescu, Căpuțineanu şi un alt francez – ataşat, după cum mi s-a spus, pe lângă arhitectul Căpuțineanu. Arhitectul francez cu nevastă-sa şi d-lui Odobescu au fost în gazdă tot la nenea Sache, iar ceilalți doi la hotel. Conacul l-au avut însă toți la nenea Sache. După studierea ce francesul a făcut cu multă atenție monumentului, găseşte, după ideea sa, că nu este de trebuință a se face reparație bisericei în total, ci numai la turla cea mare, adică asupra petrelor dislocate, care lucrare, zice el, se poate termina în doi ani. Schela făcută de Montureanu zice că este o absurditate, mai cu seamă cea din interiorul bisericei, neavând nici un sens, nu o găseşte câtuşi de puțin trebuincioasă, spuind că o schelă aşa de enormă nu s-a făcut nici la Catedrala Parisului, unde a fost trebuință a ține spărijinit tot corpul monumentului în timpul cât s-a lucrat la bază. Eri la 7 D-lui Odobescu, acompaniat de Primar, de mine şi de Tonegaru, au inspectat şcolile primare şi seminariul, unde, într-un dormitoriu a găsit la un seminarist de clasa IV câteva cărți romanție, pe care d-lui Odobescu, luîndu-le, le-a dat directorului, observându-i cum de nu interzice în seminar asemenea cărți ce nu sunt relative la scopul învățăturilor în seminariu. Astăzi la orele 1 după amezi au plecat atât arhitectul francez, cât şi ceilalți pentru Bucureşti.

1874 oct. 8 Th. Protopopescu. Curtea de Argeş[179].

Cu profund respect, închinându-mă vă sărut mâinile Prea Sfințite Stăpâne,

Stăpâneasca Prea Sfinției voastre epistolă din 11 curent, am primit-o cu respect la 16, însoțită de hîrtiele ce se menționează într'însa. Ideea dorită de Prea Sfinția Voastră şi aprobată de arhitectul francez pentru modul reparației celebrului nostru monument, crez că v-a cauzat perfecta bucurie ce-mi arătați, căci, în adevăr, Prea Sfinția Voastră vă interesați pentru restaurarea acestui sfânt locaşiu, pe care Maica Domnului, care-l patronează, a făcut a vi-l încredința îngrijirei Prea Sfinției Voastre. Lungească-vă dară Dumnezeu anii vieții cu bine şi să vă întărească puterea, spre a vedea în curând acest Ierusalim, cum îl numiți Prea Sfinția Voastră, cu indipendințele sale, care actualmente reprezintă o perdea de doliu, în splendoarea sa primitivă, ca astfel să ne împărtăşim de bucuria ce a simțit-o răposatul între fericire Iosif I eminintele predecesorele Prea Sfinției Voastre… umineca trecută a venit aici, pentru Episcopie, consulul francez, însoțit de consoarta sa şi alții, toți în no. de 9 persoane. Cu acestea toate, doresc să vă găsesc în cea mai perfectă sănătate, fiind de Prea Sfinția Voastră prea plecat şi supus serv.

1874 Octombrie 23. Curtea de Argeş Th. Protopopescu"[180].

178 *Ibidem*, pp. 621-622.
179 *Ibidem*, p. 622.
180 *Ibidem*, p. 623.

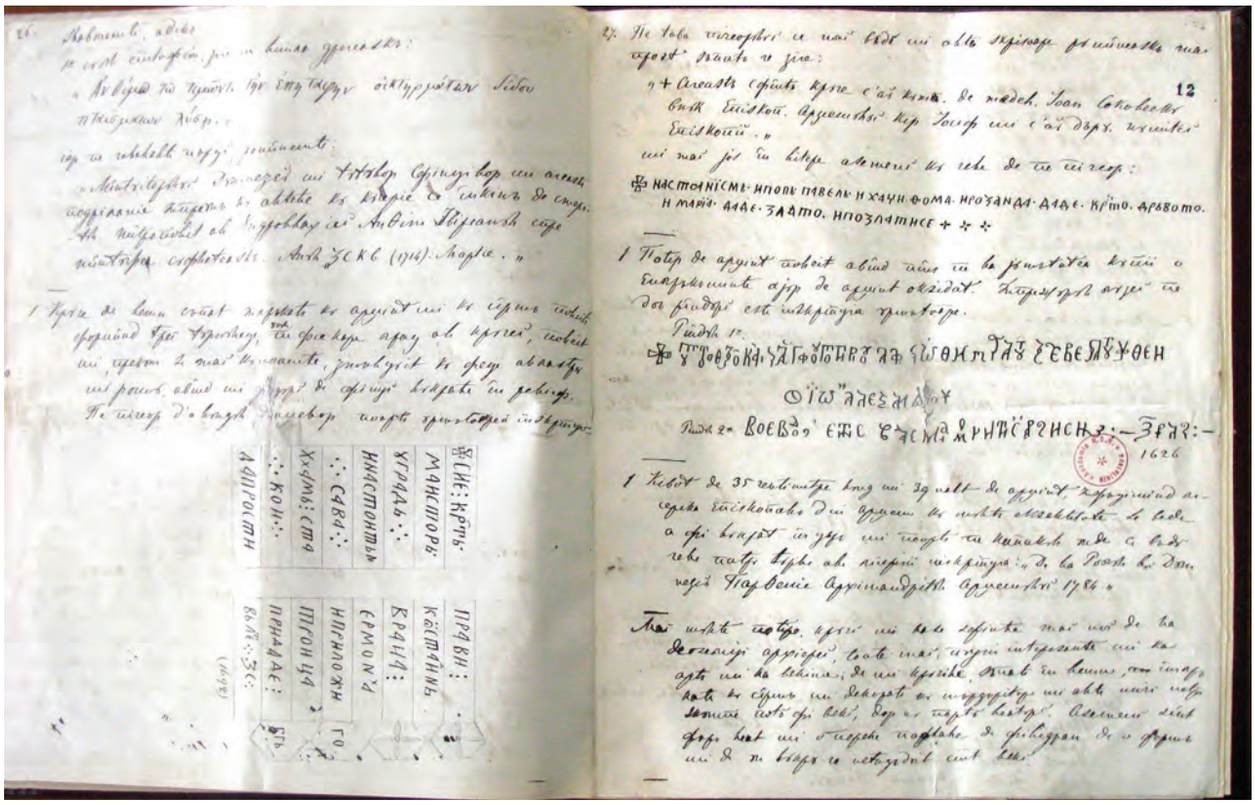
Restaurarea Catedralei Episcopale de către André Lecomte du Noüy

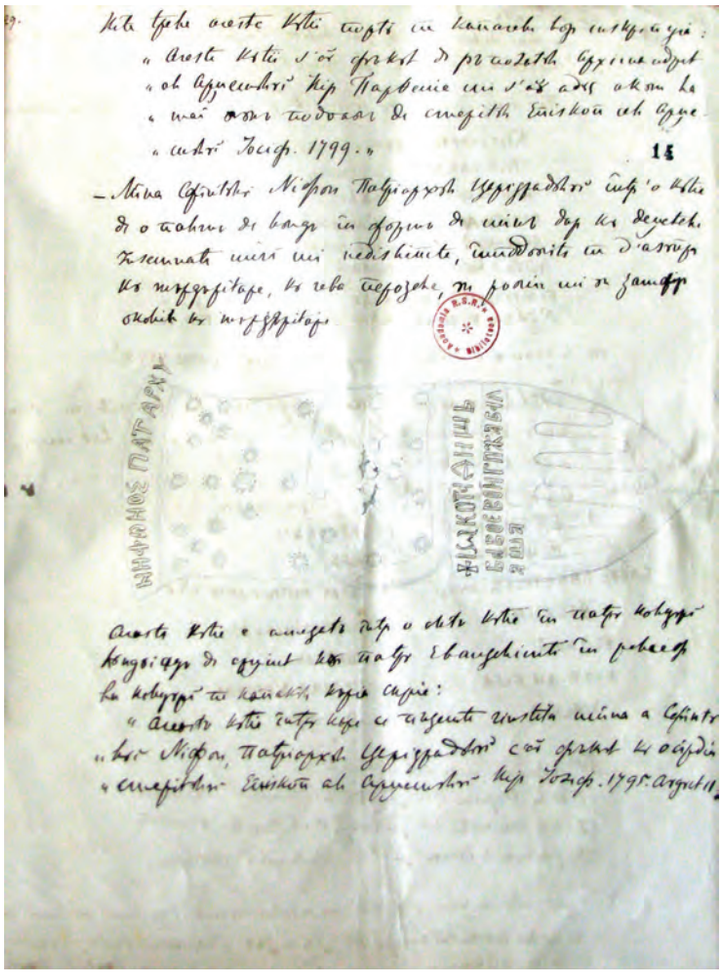
Faptul că arhitectul Filip Montoreanu, cu tot sprijinul acordat de guvern, tergiversase executarea lucrărilor, a produs îngrijorare, nu numai în rândul clerului, ci şi al opinie publice şi a Ministerului Cultelor. Noul ministru, Titu Maiorescu, răspundea, la 16 ianuarie 1875, în şedinţa Camerei, la întrebările puse de către deputatul Gheorghe Brătianu, [181] cu privire la restaurările efectuate la Biserica Episcopală de la Argeş:

„D-lor deputaţi, în privinţa ideilor generale exprimate de d. Brătianu relative la respectul ce statul datoreşte sentimentelor religioase, şi ocrotirea ce trebue să dea bisericei, sunt cu totul de părerea d-sale, cu deosebire numai că eu cred, că d-sa nu trebuia să vorbească astfel cum a vorbit despre un prelat al ţărei, fostul episcop de Argeş. Acum în cestiune vă rog să vă aduceţi aminte, că contractul cu d. Montaureanu (sic!) *nu este făcut de guvernul acesta, este făcut de guvernul de la 1870, care şi el găsise relaţiile cu d. Montaureanu legate de mai înainte. Din norocire lumea începuse să se neliniştească în privinţa stării acestui monument, şi trebue să ne felicităm că guvernul acela s'a preocupat şi el şi a înscris o ţifră în budget. Atunci însă nu se prevedea destul de bine ce era de făcut la monastirea de Argeş, şi astfel ne putem explica, cum s'a încheiat contractul cu d. Montaureanu. D. Montaureanu era un arhitect şezător aici în ţară şi s'a crezut că e bine a se adresa mai întâi la puterile din ţară pentru restauraţiunea monumentului şi aceasta din cauza poate, că nu se aprecia atunci îndestul însemnătatea lucrărilor. S'a încheiat dar un contract, prin care se stipula un salariu regulat d-lui Montaureanu încredinţându-i-se direcţiunea lucrării, fără să se prevadă în contract terminul în care trebuia să se isprăvească această reparaţiune. Aşa în anul 1870 s'a înscris în budget o sumă de 40.000 lei, în 1871 tot atâta, în 1872 o sumă de peste 100.000, în 1873 peste 150.000 şi în 1874 iarăşi o sumă de 150.000, peste tot o sumă de peste 400.000 lei. De atunci au trecut patru ani şi jumătate şi d. Montaureanu nu făcuse nimic alta decât o schelă foarte masivă, cu care a cheltuit 163.000 de lei noi, dar bisericei nu i s'a făcut nici o reparaţie. Atunci cu prilejul dezbaterii unei cestiuni de budget a venit, dacă nu mă înşel, onor. D. Ionescu, care printr'un discurs foarte elocvent, cum le face întotdeauna d-sa, a atras atenţiunea acestui punct, ceea ce a îndemnat pe guvern să cerceteze, dacă d. Montaureanu a făcut ceva în timp de patru ani. La această epocă nu mai era d. Tell la minister, era d. B. Boerescu. D-sa s'a grăbit a numi o comisiune din oamenii cei mai competenţi ce avem în ţară în această materie, cu îndatorire de a cerceta starea lucrărilor. Această comisiune era compusă din d-nii Orĕscu, Berendei, Odobescu şi alţii, care mergând la faţa locului au văzut cu surprindere, ceea ce trebue să ne surprindă şi pe noi, că în interval de patru ani d. Montaureanu nu găsise timpul să facă cel puţin o schiţă de plan asupra modului cum îşi închipuieşte d-sa că trebuie să fie restaurat acest monument unic. De atunci i s'a impus îndatorirea d-lui Montaureanu ca în cel mai scurt timp să aducă acel plan, pentru ca să ştim despre ce este vorba; şi pe urmă s-a văzut, şi aici era punctul cel greu, că după ideea d-lui Montaureanu, împărtăşită poate şi de câţiva din membrii comisiunii, trebuia spre a se restaura turnul din mijloc, cel octogonal, să se dărâme în întregimea lui şi să se reconstruiască, căci la un cutremur s'a întâmplat deslocarea îmbrăcămintei turnului, şi nu se ştie bine dacă chiar sâmburile din lăuntru, care e de cărămidă, nu va fi crăpat, încât să nu mai poată rezista altor accidente. Înţelegeţi, d-lor, că dacă ajungea repararea până acolo încât să se distrugă partea din mijloc a bisericei spre a face o reconstruire, responsabilitatea devenea cu mult mai grea şi din toată lucrarea comisiunii foarte conştiincioasă, pe care o am aici, dacă*

►► *Manuscrisul românesc nr. 4989 de la Biblioteca Academiei Române, studiu arheologic şi istoric semnat de Alexandru Odobescu*

181 Gheorghe Brătianu – deputat, fiul lui Theodor Brătianu, mort la Geneva.

Icoana făcătoare de minuni
de la Episcopia Curții de Argeș
după desenul pictorului G. Tattarescu
din 1860. (Vezi descrierea la Odobescu pag. 1120)

▲ *Statuie reprezentându-l pe A. Lecomte du Noüy*

voiți a o consulta, se vede multă îndoială în privința capacității d-lui Montaureanu de a putea duce această reparare la un sfârşit bun. Când am intrat eu în minister, am găsit lucrarea aici: o deciziune a d-lui Boerescu, făcută pe baza raportului comisiunii tehnice (care există şi astăzi), deciziune care prescrie d-lui arhitect Montaureanu să facă planul în termin de două luni. D. Montaureanu ne făcea dificultăți; zicea că nu poate în două luni să prezinte acel plan; zicea că-i mai trebuie alte ajutoare, şi ne-a cerut în loc de 500 franci leafă, cum avea până atunci, 1.000 de franci, şi să se schimbe şi contractul, căci numai astfel consimte a începe să lucreze.

Vă mărturisesc, domnilor, că această cerere mi-a părut că trece peste răbdarea ce trebue s'o aibă un om față cu d. Montaureanu, şi atunci luând avizul comisiunii l-am rugat să ne cruțe de aici înainte cu serviciile d-sale. Am făcut mai mult; văzând că s'au cheltuit mari sume de bani fără a se face nimic şi că era şi un contract de angajament, i-am intentat proces pentru rezilierea contractului şi pentru despăgubiri. După un aviz al unuia din membrii comisiunii, d. Odobescu, care zicea că lucrarea unei restaurări este o lucrare prea specială ca să poată fi încredințată unui arhitect fie cât de bun, dacă n-a lucrat în astfel de specialitate; după acel aviz eu am crezut că este bine să ne adresăm, nu la o reputațiune începătoare, ci la o reputațiune stabilită prin operile sale de merit, şi atunci m-am adresat de-a dreptul la acel arhitect renumit, căruia Parisul i-a încredințat restaurarea bisericei Notre-Dame de Paris, adică la d. Viollet Le Duc, care a avut amabilitatea de a răspunde că se simte fericit de încrederea ce-i arătăm, dar că, neavând timp, ne trimite pe d. de Baudot, cel care l-a ajutat în lucrarea ce făcuse şi care este arhitect al ministerului din Franța, distins şi deprins cu asemenea restaurări. D. de Baudot a venit în septembrie şi a mers să vază monumentul; am fost şi eu acolo, ca să am mai multă cunoştință de cauză. După întoarcerea d-sale la Paris, d. de Baudot a şi trimis planul general în timp de două luni, plan pe care d. Montaureanu nu-l făcuse în patru ani şi jumătate; ni l-a trimis ilustrat şi cu frumoase desenuri, atât pentru biserică cât şi pentru portale, şi a trimis tot deodată un deviz şi de toate cheltuielile ce ar fi necesare. După acest deviz s'ar cere 170.000 franci pentru repararea bisericei, însă în această sumă nu intră onorarul arhitectului; dar să presupunem că cu onorariu cu tot are să se urce suma la 200.000 franci. Ei bine, după cum s-a cheltuit până acum, vedem că fără a se repara biserica, s'au cheltuit 187.000. Va să zică aproape cât se cere acum pentru repararea întreagă. Cum vedeți, aici este una din deosebirile, şi negreşit, mai sunt şi altele, între d. Montaureanu şi d-nii Viollet Le Duc şi de Baudot. D. de Baudot ne-a promis, sub auspiciile d-lui Viollet Le Duc, să vină d-sa sau să ne trimită pe alt arhitect competent aici la primăvară, şi salarul cel care este tot acela ca al d-lui Montaureanu.

Este evident că d. de Baudot, cum a şi zis-o, este împins numai de sentimentul ce i-a insuflat vederea acestui monument, care trebue să inspire pe or ce arhitect în adevăr artist, de a contribui la restaurarea unui edificiu, care umple inima de admirațiune, care dă o idee despre urmele de artă ce sunt în România şi care constitue un model original şi propriu țării noastre. Eu socotesc, d-lor, că şi comisiunea arheologică şi noi toți vom fi mulțumiți de aceasta, şi dacă se va completa şi ceea ce trebue să se mai facă şi ne vom gândi şi la palatul episcopal alături cu biserica, cred că restaurarea va fi perfectă şi vom ajunge şi la o combinațiune, care să fie mai conformă cu vechile tradițiuni ale țării.

În ceea ce priveşte cestiunea bugetară, pentru anul 1875 sunt suficienți cei 50.000 franci prevăzuți. Pentru anul 1876 mi-am permis a înscrie 100.000 mai mult. Până în toamna anului 1876 însă lucrul va fi săvârşit ca reparațiune exterioară, şi în or ce caz cred că țara va fi de acum liniştită despre soarta acestui prețios monument"[182].

182 Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu privire asupra desvoltării politice a României sub domnia lui Carol I,* vol. I (1866-1876), Bucureşti, Editura Librăriei Socecu & Comp., 1897, pp. 258-264.

Astfel, ministrul cultelor Titu Maiorescu, îngrijorat de „încetineala lucrărilor şi de caracterul lor arbitrar", reziliază contractul de restaurare încheiat de către minister cu Filip Montoreanu şi, la sfaturile lui Alexandru Odobescu, face apel la una dintre personalităţile arhitecturii europene a timpului, Viollet Le Duc. Inspector general al edificiilor diocezane din Franţa încă din anul 1853, restauratorul celor mai reprezentative monumente de arhitectură medievală franceze, Sainte Capelle de Paris, Notre Dame, Saint Denis, Saint Nazaire de Carcassone şi altele, venea cu o carte de vizită impresionantă. Contactat, marele arhitect a fost încântat de încrederea ce i se acordase dar, neputând onora această lucrare de restaurare a Caterdralei Episcopale de la Argeş, trimite pe elevul şi colaboratorul său, arhitectul de Baudot.

După cum consemnează şi ministrul Titu Maiorescu în interpelarea din Camera Deputaţilor, de Baudot soseşte la Argeş în data de 6 octombrie 1874, însoţit de Alexandru Odobescu şi arhitectul Căpuţineanu, studiind monumentul. La 22 decembrie, arhitectul Viollet Le Duc transmitea raportul constatărilor precum şi recomandările privind fazele de execuţie a restaurării, în trei capitole, indicând părţile care necesitau restaurare şi mijloacele de folosit.

Costul lucrărilor se estima la suma de 170.500 franci, la care se adaugau cheltuielile de călătorie şi plata a doi instalatori. Fără a fi prinse lucrările de restaurare a picturii şi a mobilierului, suma necesară nu avea să depăşească, teoretic, 200.00 de franci. Raportul a fost primit la Ministerul de Culte, urmând ca punerea lui în execuţie să fie încredinţată unui arhitect competent. Viollet Le Duc l-a recomandat pe elevul său, André Lecomte, devenit mai târziu şi du Noüy, care cunoştea metodele, instrucţiunile şi detaliile de execuţie specificate în proiect şi ca pietrar a fost ales M. Pierre Decasse.

Astfel, se dispune la 17 martie 1875, prin girantul Agenţiei Române din Paris, aprobarea proiectului arhitectului Viollet Le Duc şi încheierea contractului cu cei doi specialişti recomandaţi de către arhitectul francez. Contractul încheiat la 12 aprilie şi aprobat de ministrul de Culte Titu Maiorescu la 22 mai 1875, prevedea ca lucrările de restaurare a Catedralei Episcopale de la Argeş să fie conduse de arhitectul André Lecomte, după proiectul lui de Baudot, supervizat de Viollet Le Duc.

Ministerul de Culte cerea arhitectului André Lecomte să întreprindă o călătorie la Constantinopol sau în altă parte, unde să se informeze cu privire la problemele arhitectonice specifice, necesare a fi aplicate în cadrul restaurărilor de la Argeş. Ministerul se angajează să suporte cheltuielile de călătorie şi stabileşte ca arhitectul să fie plătit lunar cu suma de 600 franci.

André Lecomte du Noüy soseşte la Curtea de Argeş la 22 mai 1875, însoţit de Alexandru Odobescu, după care se încep lucrările de restaurare. Ministrul trimite un acont de 10.000 lei ceruţi de arhitect, stabilind toate detaliile pentru executarea eficientă, corespunzătoare şi la termen a lucrărilor. Ca ajutoare ale arhitectului sunt trimişi de ministrul Titu Maiorescu, mai întâi P. Popescu-Paşcanu, iar mai târziu, în ianuarie 1877, arhitectul Nicolae Gabrielescu.

André Lecomte a răspuns cu promptitudine solicitărilor ministeriale, prezentând şi raportul de cheltuieli pentru perioada mai-septembrie 1875, care se ridicaseră la suma de 35.776, 40 franci. Personalul de execuţie se compunea din: 3 tâmplari, 8 pietrari, 17 dulgheri, 31 de lucrători şi 41 de sezonieri. Deşi Războiul de Independenţă implicase mari cheltuieli umane şi materiale, arhitectul urmăreşte cu scrupulozitate lucrările, cuprinzând, în deviz, toate prestaţiile ce trebuiau executate în cadrul lucrărilor de

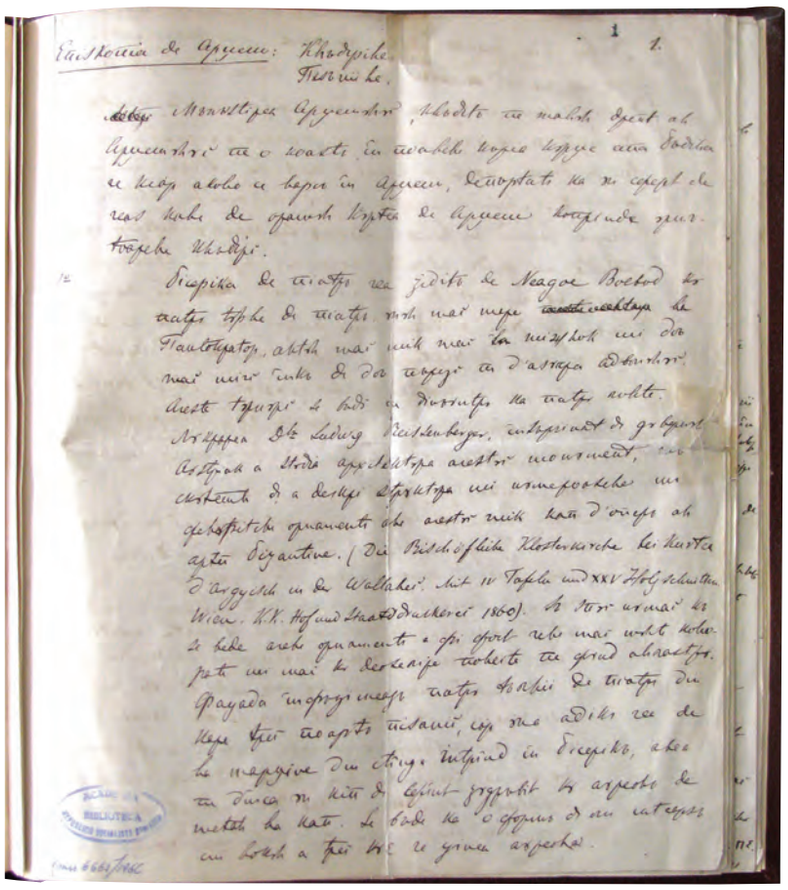
restaurare. Ministerul îi trimitea pe arhitecții Alexandru Orescu şi Benechi să verifice stadiul şi calitatea lucrărilor, convenind prelungirea contractului cu arhitectul André Lecomte, care expira la 22 mai 1877, pe o perioadă de încă doi ani, până la 20 noiembrie 1879.

Se alcătuieşte o comisie de specialişti compusă din pictorul Theodor Aman, sculptorii Karol Storck, arhitectul Săvulescu şi directorul general din Minister, Petre Ştefănescu, pentru verificarea modului de executare a lucrărilor şi respectarea restaurării din punct de vedere tehnic şi artistic. Comisia concluzionează că lucrările sunt executate „în general cu multă fidelitate şi acurateță, însă, în ceea ce se atinge de valoarea artistică a acestei prețioase antichități d-l arhitect a introdus oarecare modificări", făcând şi alte observații critice cu privire la anumite aspecte ale restaurării conduse de André Lecomte.

Consiliul de Miniştri mai prelungeşte cu încă un an contractul pentru efectuarea lucrărilor exterioare, iar la 10/22 decembrie 1879 arhitectul francez urmând să se ocupe în continuare de problemele financiare, de partea tehnică şi artistică, justificând lucrările executate : „1) ornamentele de plumb de pe cupole; 2) crucile de aramă aurite; 3) floroanele de la trunchiurile cele mici (ale cupolelor); 4) jgheabul (galeria); 5) jgheabul de la baza învelitorii pentru colectare şi asigurarea scurgerii apelor pluviale; 6) balustrada de lângă temelia clădirii; 7) tablele de marmură pe fețele laterale de laturi ale clădirii; 8) răzuirea pietrelor; 9) zugrăvirea şi aurirea".

André Lecomte du Noüy preconiza că şi-a îndeplinit sarcinile aşa cum fuseseră stabilite de „personagiile cele mai eminente din țară", aşteptând şi confirmarea „somităților artistice din Europa"[183]. Considerând că discuțiile sunt inutile, Ministerul de Culte decide ca informațiile cu privire la stadiul restaurărilor de la Argeş să fie făcute publice, inserând concluziile comisiei de verificare şi răspunsul arhitectului, în Monitorul Oficial 2827/1879. În şedința Consiliului de Miniştri din 26 noiembrie 1879, din care făceau parte, printre alții, Mihail Kogălniceanu, N. Kretzulescu, N. Boerescu şi Dimitrie Sturdza, se ia hotărârea de reînnoire a contractului de restaurare pe încă un an „spre a săvârşi numai lucrarea exterioară." Termenul estimat de arhitectul de Baudot se depăşise, restaurarea durând aproape cinci ani. Arhitecții Alexandru Orescu şi Cuchnoschy sunt trimişi să inspecteze lucrările de la Catedrala Episcopală la 7 aprilie 1880, pe când arhitectul se afla în Franța pentru executarea vitraliilor de închidere a ferestrelor bisericii. Comisia raportează ministrului Vasile Boerescu despre „acurateţea şi soliditatea lucrărilor", considerând că dacă se va „pune ordine în lucrare şi se vor aloca banii la timp, lucrările de restaurarea exteriorului vor putea fi încheiate în 4-5 luni. Arhitectul înştiința Ministerul, la 29 aprilie 1880, despre stadiul lucrărilor, solicitând aprobarea sumei de 7.500 lei pentru montarea de „paratronere" (paratrăznete) spre a feri biserica de eventuale accidente. Firma Engels & Teirich din Bucureşti terminase repararea crucilor şi a lanțurilor de ancorare, iar meştrerul Nicolle fusese chemat pentru efectuarea lucrărilor de vopsit şi aurit. Se utiliza în continuare piatra de Albeşti pentru finalizarea lucrărilor. La 20 octombrie se raportează Ministerului că lucrările de restaurare a exteriorului catedralei sunt terminate, solicitând constatarea oficială din partea forului legislativ. Lucrarea a fost executată în regie, iar cheltuielile dintre anii 1875-1880, verificate de Curtea de Conturi, s-au cifrat la suma de

183 T.G. Bulat, *op. cit.* pp. 1144-1145.

◄ *Descriere făcută de Alexandru Odobescu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea într-un studiu arheologic şi istoric*

593.978, 50 lei. „Constatarea oficială" se va face de către comisia, numită de Minister la 15 noiembrie 1880, compusă din Ioan Ghica, Dimitrie Sturdza, arhitectul Alexandru Orescu, C. Stăncescu, Dimitrie Berindei, M. Căpățineanu, care primiseră misiunea de a se pronunța „în mod categoric dacă această lucrare întruneşte condițiunile cerute de regulile artei şi corespunde stilului primitiv (inițial) al bisericii… fără să i se fi alterat stilul". Pentru transcrierea „inscripțiunilor de la zisa biserică" este invitat custodele Bibliotecii Centrale din Bucureşti, Ion Bianu. Ministerul solicita şi verificări asupra sumelor cheltuite.

Cerând examinarea interiorului catedralei şi „opiniunea", membrilor comisiei, aceştia nu mai au aceeaşi atitudine exigentă față de cele constatate „în privința necesităților, ce reclamă restaurarea sa, ci şi în privința modului lor de executare". Raportul cuprindea următoarele concluziii:

„Lucrarea (reparațiile exterioare) *este gata afară de uşe care va trebui fixată în legătură cu viitoarele lucrări de interior. În ceea ce priveşte respectarea stilului primitiv* (original) *al monumentului, n'am putut observa nici o schimbare introdusă care să altereze acest stil. Nu putem însă D-le Ministru a nu menționa unele critici formulate de comisiile care ne-au precedat. Privitor la ornamentația de floroane de piatră a jour: d-l Lecomte a studiat conştiincios decorația ce a adăugat la turlele mici şi nu credem că merită nici o imputare pentru introducerea ei. Deasupra coroanelor (cornişei) baselor pătrate pe care se ridică turnurile – toate octogonale – şi la marginea învelitoarei metalice a corpului bisericii, s-a aşezat un jgheab de piatră (chenau) în care să se adune apele pluviale. Dispoziția aceasta nu exista mai înainte. A fost, se vede, adoptată, spre a ajunge la o decorațiune mai bogată decât dacă se punea în locu-i un simplu jgheab metalic, după cum se indica de d-l Viollet Le Duc. S-a restabilit galeria de piatră în jurul bisericii şi împrejurul cantarului: lucrarea aceasta despre care s-a găsit şi urme vechi, nu este o inovație. Relativ la colorațiunea ornamentării esterioare, comisiunea n-are nimic de obiectat în principiu… toți am avut ocasiunea să constatăm că aurul şi colorile fuseseră întrebuințate în decorațiunea bisericii; găsim că s-a făcut poate o prea largă parte a aurului. Comisiunea, de asemenea, n-ar fi fost de părere să se vopsească cu ulei zidurile bisericii, dacă ar fi avut să-şi dea avisul său la timp… Atragem tot odată atențiunea Dv. asupra imperfecțiunilor ce am constatat la soclul bisericii, la care ar fi fost de dorit să se înlocuiască cel puțin pietrele angulare făcute din două bucăți şi alte mici părți pe care le-am constata defectuoase. În privința interiorului bisericei: părerea noastră este că restaurațiunea trebuie făcută reproducând exact dispozițiunile, stilul şi ornamentația veche… În ceea ce priveşte zugrăveala aceasta nu va fi prea anevoie, cea veche fiind în parte conservată şi un artist conştiincios şi îndemânatec poate afla, din ceea ce există, mai toate elementele necesare pentru a readuce în stare primitivă* (inițială) *părțile alterate printr-o restaurare posterioară nedibace. Reproducerea fidelă a zugrăvelei vechi presintă mare interes pentru istoria țării şi pentru istoria artei. Ar fi de dorit să se restaureze în mod de a nu mai fi supusă alterării şi, pentru acest sfârşit numai reproducerea vechilor picturi în mozaic ar rezolva mai complet chestiunea. Nu va fi aşa de uşor, de a restabili tâmpla şi mobilierul, deoarece nu se găsesc nici o urmă din epoca construcțiunii, şi nu putem şci, de unde se vor găsi documente au descrieri care să înlesnească restaurarea lor. Pentru aceasta comisiunea crede că ar fi de dorit să se instituie o comisiune specială şi permanentă, care să preside şi să privegheze atât facerea proectelor, precum şi esecutarea lor… pentru o demnă restaurare a interiorului acestui strălucit edificiu*[184].

184 *Ibidem,* pp. 1146-1147.

Restaurarea interiorului Catedralei Episcopale

În vederea restaurării interioare şi a picturii din ctitoria voievodală a lui Neagoe Basarab, Ministerul Cultelor, prin ministrul Vasile Conta, încheie un nou contract cu arhitectul André Lecomte, la 17 februarie 1881. Prevederile contractuale stipulau angajamentul arhitectului de a „consacra studiului şi direcţiunei ziselor lucrări de restaurare doi ani, începând cu 1/13 ianuarie 1881". Era prevăzută, de asemenea, pregătirea planurilor, desenele şi studiile în detaliu pentru executarea lucrărilor, proiectele privitoare la edificiile Seminarului, Episcopiei şi ale Palatului Episcopal, după programele ministerului. Acestea urma să fie predate pentru aprobare înainte de sfârşitul anului 1881. Contractul cuprindea referiri la executarea pieselor de interior şi decoraţiuni, pentru care trebuiau făcute cercetări la Constantinopol, în Grecia sau la aşezămintele religioase din România, în vederea culegerii de informaţii şi stabilirii elementelor necesare refacerii mobilierului şi a picturii în forma originală. În contract erau prevăzute, de asemenea, termenele de execuţie, urmând ca în caz de nerespectare, Ministerul să hotărască dacă va mai prelungi contractul şi să ceară ca despăgubire suma de 1.800 lei pentru fiecare lună de întârziere. Se anexa o *listă a lucrărilor exterioare* care trebuiau efectuate în anul 1881:

„Punerea în stare bună, consolidarea, recioplire şi îndreptare întregului soclu al bisericii, înlocuirea tuturor colţurilor înclinate prin pietre monobloc, „conform celor constatate de comisiune; regularea pavagiului din pregiurul balustradei cu floroane; executarea şi aşezarea la locul lor a bucăţilor de piatră sub scurgători şi facerea rosturilor cu ciment; Dărâmarea paraclisului situat în faţa bisericii, a magaziilor şi a zidurilor dinspre sud".

Lucrările interioare

Lista lucrărilor de restaurare a interiorului Catedralei Episcopale, întocmită de comisie şi aprobată de Minister, cuprindea 12 puncte, după cum urmează:

1. Uşa de la intrarea bisericei de bronz.
2. Copierea şi desemnarea picturilor ce trebuesc reproduse pe zidurile bisericei.
3. Refacerea totală a tencuielii zidurilor interioare.
4. Aşezarea definitivă la locul lor a 43 de ferestre şi rozete cu geamuri.
5. Ridicarea principalelor figuri, care trebuie trimise muzeului.
6. Pardoseala de marmură.
7. Repararea mormintelor şi realizarea de coşciuge de plumb.
8. Reconstituirea în interior a părţii de la intrare.
9. Reconstituirea a două dulapuri din piatră, sculptate, în altar.
10. Reconstituirea băncii dimprejurul altarului şi a scaunului episcopal.
11. Repararea coloanelor de piatră.
12. Schelele necesare.

Arhitectul răspundea, la 24 februarie 1881, că pentru executarea lucrărilor cuprinse în listă este necesară o sumă de aproximativ 103.000 lei. Ministerul, nedispunând la acea dată decât de 60.000 lei, a ales să fie făcute doar lucrările urgente care să se încadreze ca preţ în suma disponibilă. Printre acestea, figurau: „Copierea vechilor picturi, ce trebuie reproduse pe zidăria interioară a bisericii" şi „ridicarea principalelor figuri

ce trebuesc trimise la Muzeul (de Antichităţi) din Bucureşti". Pentru a executa restaurării picturii bisericii se oferise pictorul G. I. Pompilian, cel care refăcuse şi pictura bisericii Sfântu Gheorghe Vechi din Bucureşti. Arhitectul André Lecomte a cerut, însă, ca lucrarea să fie încredinţată fratelui său, Jules Antoine Lecomte du Noüy.

Noul Ministru de Culte, Vasile A. Urchiă dispunea la 3 august 1881, „ca picturile interioare să nu se atingă întru nimic", fapt care a stârnit multe dispute, până lucrurile aveau să se clarifice oarecum. De profesie istoric, ministrul dispunea ferm ca totuşi lucrările de desfacerea vechilor picturi să fie încredinţate de urgenţă unui „maestru italian… care să taie acele picturi din pereţii bisericei, spre a se depune conform dorinţei noastre la Muzeul de Antichităţi, dacă este ca ele să se nimicească, prin executarea lucrărilor interioare." La data acestor dispoziţii arhitectul se afla în Franţa, deşi el comunicase din iunie preocuparea pentru studiul refacerii interiorului bisericii, consultându-se în acest scop cu Alexandru Odobescu.

▲ *V. A. Urechiă*

În octombrie, Andre Lecomte îl informa pe ministrul V. A. Urechiă despre „voiajul" pe care urma să-l efectueze în scop de documentare pentru executarea decoraţiunilor interioare. La 22 octombrie, ministrul stabilea programul pentru construirea Palatului Episcopal, a localului pentru „întâlnirea de vânătoare regală şi a unui local de Seminar", pe care arhitectul trebuia să-l pună în proiect, conform contractului încheiat cu Ministerul de Culte.

Ministrul de Culte acorda o atenţie deosebită lucrărilor de restaurare, cerând aprobarea creditelor în valoare de 100.000 lei pentru anii 1882-1883, suma fiind aprobată în Consiliul de Miniştri din 22 ianuarie 1882. Lucrările ce urmau a se executa la interior constau în:

„I. Tencuială cu ipsos pe toată suprafaţa interioară a bisericii;

II. Aşezarea la locul lor a ferestrelor şi a rosasselor de fier, punerea şuruburilor pentru fixarea lor în zid,

III. Ridicarea cu îngrijire a principalelor figuri vechi, spre a le pune la Muzeu;

IV. Uşa de la intrare în biserică. Executată în bronz cu sculpturi,

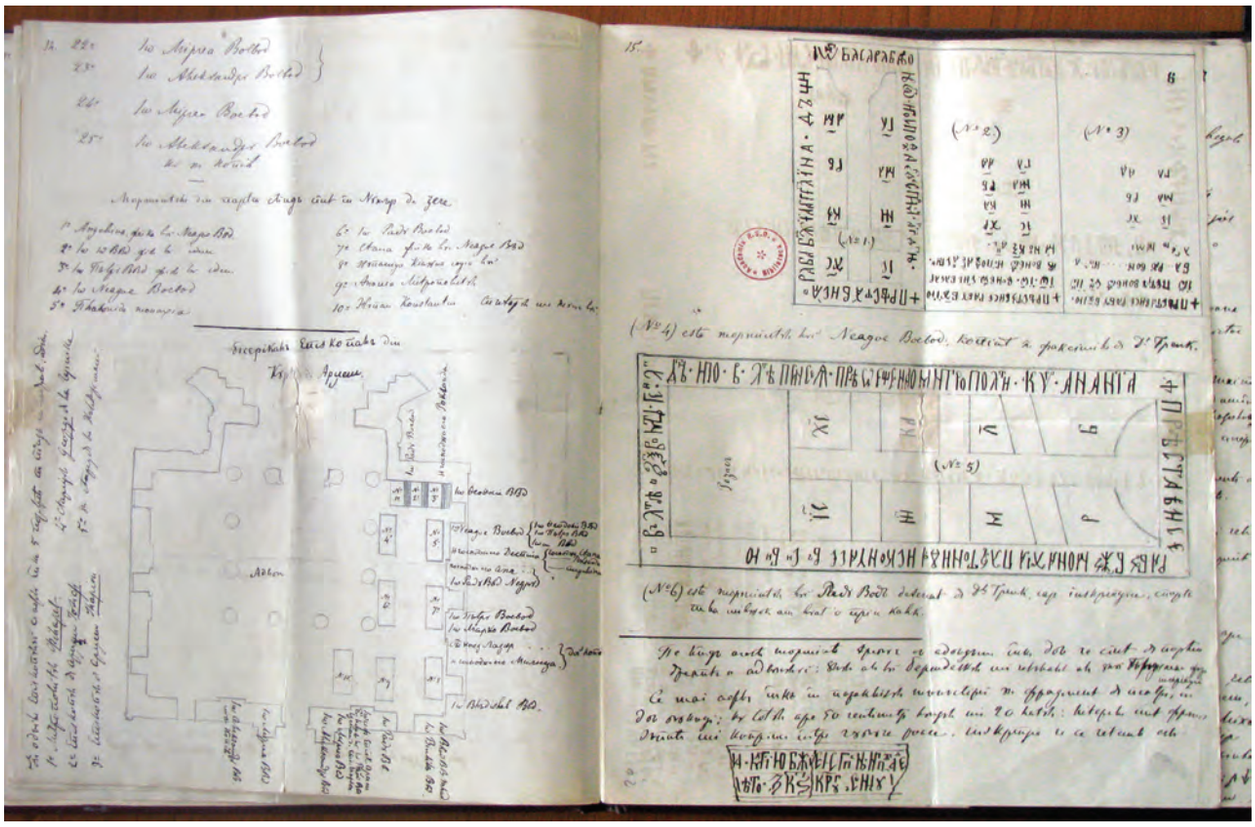
V. Două dulapuri în altar, executate în piatră de Câmpulung, cu sculpturi;

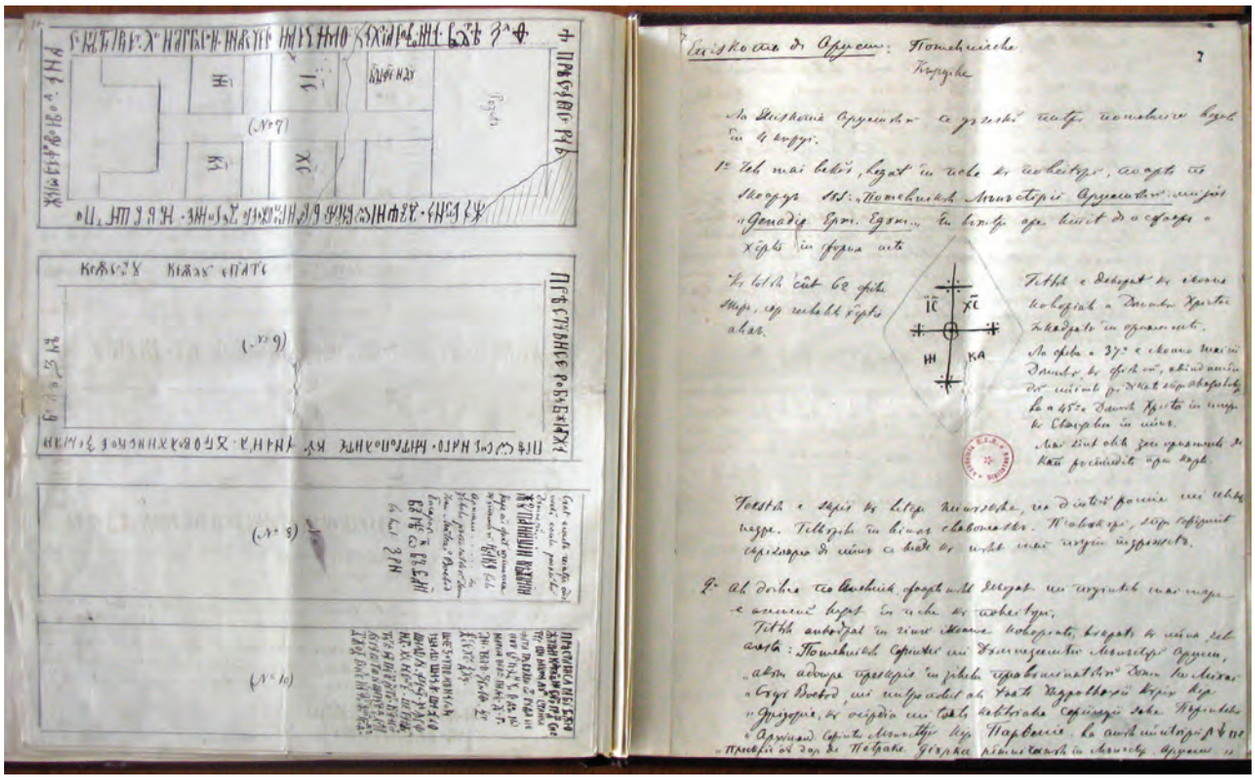
VI. Scaunul episcopal şi banca de piatră din fundul altarului;

VII. Executarea unei părţi din pictura interioară a bisericii, începând cu cele patru turnuri, cam la 400 m pătraţi".

Deoarece contractul cu Lecomte du Noüy era valabil până la sfârşitul anului 1882, Consiliul de Miniştri aprobă prelungirea cu încă doi ani, respectiv până în 1884. Arhitectul comunica lucrările pe care le executase, precizând că mai trebuiau făcute următoarele: terminarea completă a picturilor decorative pe toată suprafaţa interioară a bisericii (ornamente şi figuri bizantine cu fond de aur); pardoseala cu marmură de diferite culori pe toată suprafaţa bisericii; aşezarea la locul lor a dulapurilor de piatră şi a băncii cu scaunul episcopal din altar.

Pentru finalizarea lucrărilor arhitectul întocmea o nouă „listă de lucrări pentru terminarea completă a zisei biserici" al căror cost se ridica la suma de 209.900 lei, şi anume: restaurarea iconostasului de bronz aurit cu coloane de marmură şi smalţuri; realizarea de ciborium în altarul bisericii; refacerea scaunului regal şi a celui episcopal; necesitatea a două sfeşnice mari; două strane; a unor mese şi sfeşnice mici; nevoia de staliuri pentru public; de policandru la turla principalăşi pentru a doua turlă; achiziţionarea a două (policandre) pentru turlele mici; a 12 lămpi între coloane; a grilajului necesar

▲ *Schițe semnate de Alexandru Odobescu*

▲ *Mănăstirea Curtea de Argeş. O uşă veche*

împrejurul bisericii; a terasamentul dimprejurul bisericii; nevoia de a se planta şi amenaja gazonul şi plantaţiuni (plantaţii); precum şi nevoia de o casă a gardianului.

Cum arhitectul încheiase prevederi contractuale şi pentru restaurarea bisericii „Trei Ierarhi" din Iaşi, lucrurile se complicau, fiindcă încetarea lucrărilor de la Argeş anula contractul lui Lecomte du Noüy. Acesta comunica, printr-un referat, Consiliului de Miniştri că încheiase un protocol cu Episcopul de la Argeş pentru a reduce o mare parte din încăperile proiectatului Palat Episcopal.

Ansamblul urma să cuprindă clopotniţa, un mic paraclis „în axa bisericii", iar cele două aripi să fie ocupate de locuinţele oficiale şi ale personalului episcopiei. Pentru aceasta, arhitectul invoca faptul că „Monumentul de la Curtea de Argeş nu poate rămâne izolat… trebuie să i se dea caracterul ce odinioară aveau mănăstirile din ţară.

Cu suma de 250 mii lei s-ar putea face nişte clădiri, care să ne aducă aminte vechile construcţiuni din ţară şi care ar fi în acelaşi timp în armonie cu stilul bisericei".

Fără ezitare, Consiliul de Miniştri a dată curs cererii arhitectului, aprobând un credit extraordinar de 50.000 lei pentru începerea lucrărilor propuse. Solicitările arhitectului nu se opreau, însă, aici. El a adaugat noi liste cu lucrări şi costuri suplimentare pentru: schimbarea inscripţiilor slave în româneşti cu litere latine; pictarea cantarului; dărâmarea magaziilor şi a instalaţiilor, pentru eliberarea curţii şi facerea grilajului; pentru realizarea portretelor conducătorilor statului şi a celor doi episcopi (Iosif şi Ghenadie); a unei noi clădiri asemenea corpului de gardă, spre a face simetrie în partea dinspre nord; pentru uşile de la dulapul diaconicon, pentru fântâna din altar, grilajul de bronz dintre coloane, pentru apărarea mormintelor fondatorilor; pentru 3 poliţe cadre la absida de nord, sud şi între scaunele regale, o candelă în altar, o candelă la iconostas; 12 candele la iconostas, mai mici, 7 candele pentru morminte.

Pentru toate acestea, se adăugau cheltuielilor încă 42.000 lei. Mozaicul de marmură pentru pavajul interiorului catedralei era expediat din Veneţia la 10 iulie 1884, urmând să sosească în portul Galaţi, iar grilajul metalic pentru împrejmuirea bisericii, executat la Viena, format din 95 de colete, era trimis în portul dunărean Vârciorova la începutul lunii august.

Planul pentru dependinţele palatului episcopal au fost înaintate Ministerului la 5 septembrie 1884. Costul acestora, „un corp separat de clădiri, de un aspect modest, dar potrivite unei localităţi de munte," se aprecia la suma de 26.510 lei.

Mai târziu, se spunea că au trecut zece ani „de strădanie şi muncă pentru punerea în valoare a splendorii de odinioară a monumentului lui Neagoe Vodă Basarab… şi acestea cu ajutorul unui arhitect francez, care în mod firesc, se identificase cu dorinţele de glorie ale suflării româneşti." Se făceau atare aprecieri în anul 1964, la comemorarea a 50 de ani de la moartea arhitectului din 1914.[185] Tristă

185 *Ibidem,* p.1152.

glorie şi dureroasă identificare cu sufletul românesc!... Modul de restaurare a ctitoriei lui Neagoe Basarab, nu ar mai trebui urmat nicicând, la niciun alt monument de valoare din lume.

„Prea încărcat cu lucrările" pe care le avea de executat, la Curtea de Argeş, la Biserica Trei Ierarhi din Iaşi şi la ctitoria de odinioară a Banilor Craioveşti, biserica domnească Sfântul Dumitru, pe care a dărâmat-o şi a reconstruit-o; la Târgovişte, Lecomte du Noüy îşi permite să mai ceară la 8 martie 1885 un acont de 30.000 lei pentru achitarea mobilierului din interiorul bisericii episcopale, executat în atelierele pariziene. La 15 februarie, odată cu planurile Palatului Episcopal şi a dependinţelor, arhitectul solicita pentru lucrări alocarea sumei de 449.680 lei, adică un plus de 169.680 lei faţă de suma estimată iniţial (280.000). Galant, guvernul aprobă majorarea şi chiar prelungirea contractului cu încă trei ani, „pentru continuarea şi terminarea bisericii episcopale de la Curtea de Argeş, precum şi dirijarea şi executarea construcţiilor episcopale de acolo" şi a celor de la Iaşi şi Târgovişte, pentru care i se acorda lunar şi un „salariu de 2.600 lei plătiţi în aur", în condiţiile în care arhitectul român Nicolae Gabrielescu, „inginer, însărcinat cu dirijarea generală a tuturor lucrărilor", primea un salariu de 800 lei pe lună. La 19 februarie 1885 se mai solicita un credit de 30.000 lei pentru continuarea lucrărilor de la Argeş, sumă pe care ministrul Dimitrie Sturdza „o aprobă fără nicio reticenţă". Solicitându-i-se un raport asupra stadiului lucrărilor de la Argeş, arhitectul răspundea amănunţit, arătând ministrului, la 17 iulie, că „iconostasul, terminat, se află încă la Paris, fiind expus la Muzeul de Artă Decorativă din Palatul Industriei, având interesul ca această piesă caracteristică să semnaleze marelui public importanţa restaurării… şi pentru a atrage atenţia savanţilor şi artiştilor asupra bijuteriei noastre monumentale", expunerea fiind organizată sub patronajul lui Vasile Alecsandri, Ministrul României de la Paris. Aflat la Iaşi, la 16 iunie 1866, André Lecomte du Noüy cerea suma de 20.000 lei acont pentru achitarea mobilierului de interior al bisericii episcopale, care fusese executat la Paris şi Viena. Amvonul, aflat în lucru, „va fi de marmură şi decorat cu aceeaşi splendoare ca şi celălalt mobilier din interiorul monumentului", spunea el şi urma să fie expediat în ţară imediat după terminare. „La toate cererile de bani, Spiru Haret era extrem de culant, nimic refuzându-se arhitectului". Lucrările de restaurare a catedralei episcopale de la Argeş, începute în 1875, se încheiau după 11 ani, „… şi astfel restaurată, biserica de la Curtea de Argeş a costat suma de 1.501.000 lei împreună cu sistemul de încălzire, mobilierul şi veşmintele sacerdotale şi cu toate odoarele"[186].

Restaurarea picturii

Restaurarea picturii din interiorul Catedralei Episcopale, ctitorie a lui Neagoe Basarab, a fost încredinţată lui Jean Jules Antoine Lecomte du Noüy, ajutat de pictorii francezi C. Nicolle, Ch. Renouard şi de argeşeanul N. Constantinescu. Lucrările au durat cinci ani, „fiind acoperită o suprafaţă de 2343 metri pătraţi, pe care s-au reprezentat 865 de figuri"[187]. Proiectul lui André Lecomte du Noüy prevedea „copierea vechilor picturi ce trebuiesc a fi reproduse pe zidurile bisericei şi ridicarea principalelor figuri

186 Grigore Tocilescu, *Biserica Episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeş,* Bucureşti, 1886, p. 63.
187 *Ibidem,* p. 62.

▲ *Grigore Tocilescu*

ce trebuesc trimise la muzeul din Bucureşti". Pictorul român G. I. Popilian spera ca lucrările de restaurare a picturii să-i fie încredințate lui, „ca român, eară nu unui strein, precum se zice". S-a dat însă curs alegerii arhitectului francez, care l-a chemat pe fratele său, ajutat de echipa amintită. După cum s-a precizat, lucrurile luau o turnură nouă, fiindcă ministrul cultelor, Vasile A. Urechiă, dispunea, la 30 august 1881, ca „picturile interioare să nu se atingă întru nimic". Ministrul revine, totuşi şi cere arhitectului, la 19 septembrie 1881, „a se dispoza de urgență aducerea unui maestru italian … care să tae acele picturi din pereții bisericei, spre a se depune conform dorinței noastre la Muzeul de Antichități, dacă este ca ele să se nimicească, prin esecutarea lucrărilor interioare"[188]. Se pare că hotărârea de a renunța la vechea pictură a fost luată la propunerea lui Alexandru Odobescu, fiindcă arhitectul André Lecomte ține să-i mulțumeasc în următorii termeni: Mulțumesc savantului colaborator şi prieten, pentru cultura-i despre care am făcut constatare la studiul delicat al proiectului de restaurare interioară de care mă ocup în acest moment". Au fost copiate portretele ctitorilor aflate în interior, pentru a se constitui ca model al restaurării, după care au fost decupate şi trimise la Bucureşti în colecția Muzeului Național de Antichități, al cărui director era Grigore Tocilescu. O parte dintre ele au fost duse la Paris şi nu au mai fost recuperate. În anul 1905 se găseau în colecția de la acest muzeu, după cum se consemna la acea vreme: „sus pe pereți, şaptesprezece frescuri reprezintând figuri de sfinți, scoase de pe pereții interiori ai bisericei Curtea de Argeş. Alte opt frescuri se află în sala No. II şi restul de patru se află în sala No. III. Ele, de şi pe alocurea zugrăvite, servă ca specimene curioase ale adevăratei picturi bizantine din primele două decenii ale secolului al XVI-lea în Țara Românească". În aceeaşi colecție se mai afla şi „Inscripțiunea originară scoasă de pe peretele din lăuntrul bisericei Curtea de Argeş, unde fusese zugrăvită în anul 1526, d'asupra chipului lui Radu Vodă de la Afumați şi al soției sale Ruxandra. Cele două icoane împărăteşti: Maica Domnului şi Domnul Christos cu aureola de argint, dela vechea catapitesmă a bisericei Curtea de Argeş. Colecțiunea Kogălniceanu. Copii reduse în culori după portretele ctitoriceşti din interiorul bisericei Mănăstirii Curtea de Argeş"[189].

Deşi se copiaseră modelele care trebuiau reprezentate cu ocazia restaurării, „pictura monumentului cel mai reprezentativ al românilor a fost în mare parte distrusă cu prilejul restaurării lui Lecomte du Noüy". Restaurarea concepută de francez a fost nefastă pentru interiorul bisericii[190]. „… studiind picturile, stricate în mai multe rânduri prin refaceri nechibzuite, se formă un voluminos dosar al iconografiei bizantine din biserică, după care se putu executa decorațiunea actuală", menționa Grigore Tocilescu în lucrarea tipărită după terminarea restaurării. Consemnările vremii nu fac însă nici o referire la modul cum a fost restaurată pictura mănăstirii, aprecierile laudative fiind acordate doar calităților tehnice ale execuției. Istoricii de artă din secolul al XX-lea au acuzat nu numai faptul că registrul iconografic caracteristic Erminiei picturii bizantine din secolul al XVI-lea nu a fost respectat, ci şi faptul că însele reprezentările ctitorilor au

188 T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 1149.

189 Grigore Tocilescu, *Catalogul Muzeului Național de Antichități din Bucureşti,* Bucureşti, Imprimeria națională, 1906, pp.95-96. Despre frescele vechi, recuperate şi desenele portretelor de sfinți de la Catedrala Episcopală de la Argeş vezi şi Victor Brătulescu, *Frescele din Biserica lui Neagoe de la Argeş,* Bucureşti, 1942; Grigore Ionescu, „Biserica fostei mănăstiri a Argeşului", în *Curtea de Argeş – Istoria oraşului prin monumentele sale,* Bucureşti, 1940, pp. 122-123.

190 Manole Neagoe, *Curtea de Argeş,* Bucureşti 1968, p. 126.

suferit modificări față de cele originale, chiar dacă pictorul a avut la dispoziție copiile executate tocmai pentru a putea fi redate cu fidelitate. Poziția portretelor ctitorilor a fost modificată, aşa cum s-a întâmplat cu tabloul votiv al lui Radu de la Afumați şi al doamnei Roxanda, care a fost reprezentat pe peretele estic din stânga pronaosului, în mod diferit de cel original, care se afla în partea dreaptă, în locul unde au fost acum pictați Neagoe Basarab şi doamna Despinei Milița cu familia. Acest tablou votiv, la rându-i fusese aşezat de către Dobromir din Târgovişte pe peretele sudic al pronaosului, în partea de est. Şi portretului votiv al lui Vladislav de pe peretele vestic al pronaosului a fost mutat. În imediata apropiere a uşii de la intrare fusese reprezentat inițial portretul lui Vlad Țepeş, fiind şters însă de către Episcopul Iosif, fiindcă „nu suferea" să-l vadă pe Țepeş reprezentat în biserică, în locul acestuia punând să fie zugrăvit chipul său. Jean Jules Antoine l-a pe Episcop şi a pus aici pe Carol I. Pe acelaşi perete, spre colțul din dreapta, a fost zugrăvit tabloul Episcopului Ghenadie, sub a cărui arhipăstorire s-au efectuat lucrările de restaurare a catedralei. În stânga intrării în edificiu, pe peretele vestic al pronaosului, portretele lui Mircea şi Alexandru au fost înlocuite cu cel al reginei Elisabeta, iar spre colțul de nord, pe acelaşi perete, a fost adăugat tabloul votiv al Iosif Sevastis, primul episcop al Argeşului. Peretele nordic al gropniței, pe care, inițial, au fost zugrăvite portretele Sfinților Simeon şi Sava în partea de vest, a fost şters şi repictat cu figurile celor şapte voievozi, preluate de pe ceilalți pereți. N-au fost respectate nici veşmintele originale, specifice epocii în care au trăit voievozii[191]. Inscripțiile originale din limba slavonă au fost înlocuite cu altele, în grafie latină.

***

În şedința de la 1 aprilie 1886, Grigore Tocilescu, director al Muzeului de Antichități prezenta în fața Ministerului Cultelor şi al Învățământului Public „Raportul asupra câtorva mănăstiri, schituri şi biserici din țară", întocmit în urma cercetărilor făcute la aceste obiective din județele Argeş, Gorj şi Vâlcea în perioada 1-15 august 1885 (Raportul Nr. 35 din 24 iulie 1885).

Principalele probleme pe care Grigore Tocilescu, în calitate de director al Muzeului Național de Antichități şi Membru Corespondet al Academiei Române, le-a urmărit, au fost: *„… descripțiunea fiecăruia din sfintele lăcaşuri, … în partea lor istorică şi arheologică; … reproducerea tuturor inscripțiunilor de pe ziduri, pietre, de pe icoane, odoare, clopote; …reproducerea picturilor murale, a vinietelor de prin manuscripte; descrierea şi studierea odoarelor şi altor obiecte de artă, precum şi a manuscriptelor şi cărților vechi aflate în fiecare mănăstire…"*[192].

Printre mănăstirile incluse în programul de cercetare, s-a numărat şi cea de la Curtea de Argeş. Din conținutul raportului, aşa cum a fost el prezentat în fața Ministerului Cultelor şi Învățământului Public în şedința din 1 aprilie 1886, cu privire la cele constatate la biserica lui Neagoe, cu referiri la pictură şi la obiectele de preț ce le-ar fi dorit în muzeul de la Bucureşti, remarcăm: *«Am copiat şi inscripțiunile de pe portretele murale – care scoase cu tencuiala lor cu totul şi în cadre, – se păstrează într-o*

191 Pavel Chihaia, „Câteva date în legătură cu portretele votive din „Biserica lui Neagoe" din Curtea de Atrgeş", în *M.O.*, XIV, 1962, nr. 7-9, pp. 449, 455-456.

192 Academia Română, *Raporturi asupra câtoruva mănăstiri, schituri şi biserici din țară* prezentate Ministerului Cultelor şi Învățământului Public de Gr. G. Tocilescu, Director al Muzeului de Antichități, Membru Corespondent al Academiei Române, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1887, pp. 3-4.

magazie. După ele se fac picturile din nou pe pereții bisericii. Portretele vechi ar trebui să fie aduse şi expuse în Muzeul Național, împreună cu pietrele mormântale, în cazul în care d-voastră ați decide înlocuirea pietrelor ctitoriceşti cu reproducțiuni făcute după ele. Pietrele vechi sunt stricate, altele în bucăți. Ar face un efect urât dacă s'ar pune în starea în care se află în interiorul bisericii. Clopotele mănăstirii s-au spart cu ocaziunea arderii clopotniței întâmplată în noaptea de 23 spre 24 aprilie 1866. Ele stau jos în curtea Episcopiei. Cel mare a fost refăcut la 1814 prin meşterul de la Sibiu George Wolf, fiind episcop kir Iosif. Cel mijlociu e din anul 7263 (1755), sub egumenia arhimandritului Nichifor, iar cel mic e din 1814 turnat tot de meşterul Wolf, în locul altui clopot ce se topise la „întâmplarea arderii clopotniței" precum se ceteşte în inscripțiunile de pe clopote. Tot aici am găsit, spre marea mea mirare – cele două clopote ale lui Mircea cel Bătrân date mănăstirei Cozia. Ele au fost aduse, după multe interveniri oficiale, de către actualul Episcop al Argeşului, contra voinței chiriarhului de Râmnic, care în ciuda sa a dispus să se ia şi singurul clopot ce mai rămăsese la Cozia, şi să se ducă la Episcopie. În acest chip mănăstirea Cozia a rămas fără nici un clopot. Ştiu că ministrul a scris Prea Sfinții Sale de Râmnic ca să înapoieze clopotul, iar celui de Argeş să lase clopotele Coziene pentru muzeul Statului. Cu această ocaziune nu pot îndestul a mă plânge D-voastre pentru obiceiul ce au unii Prea Sfinți Episcopi de a ridica de pe la mănăstiri şi biserici icoane, cruci, stofe, manuscripte, documente şi alte obiecte de inters istoric şi artistic, sub cuvânt de a le asigura o mai bună conservare. În realitate însă ele devin proprietatea exclusivă a celor ce le-au luat; dispun de ele după cum cred mai bine; sau le strică prin reparațiuni rău executate, sau le dăruiesc la persoane influente, după împrejurări. Rezultatul este că numai muzeul Statului nu trage din aceste preocupațiuni vreun profit. Un exemplu, printre multe altele ce am constatat: la schitul Ostrovu din județul R.-Vâlcei, se păstra până la 1876 trei icoane admirabile din timpul lui Neagoe Vodă; una reprezenta pe Sfinții Simeon şi Sava, iar mai jos pre Despina Doamna în genunchi, în postură rugătoare, având în față pe cele două fiice ale sale: Stana şi Ruxandra. Pe a doua icoană se vede crucificarea. De o parte Maica Domnului stând pe un tron ține pe genunchi pe Domnul Christos; de cealaltă parte, ceva mai jos Despina Doamna, având în brațe pe fiul său Teodosie; două mame care plâng pe fii lor iubiți. O inscripțiune în limba slavă, conține rugăciunea ce Despina Doamna face Fecioarei Mariei pentru fiul său. A treia icoană reprezintă pe Neagoe Vodă şi pe sfântul său patron. Astăzi cele două dintâi icoane se află în casa Prea Sfintului Episcop Ghenadie; cea de a treia am văzut-o la d-l arhitect Lecomte. Direcțiunea muzeului de Antichități a rugat pe Minister încă din 1875, prin raportul No. 35 din 7 octombrie acel an, ca să dea ordine a se trimite cele trei icoane muzeului. Ministerul va fi scris, desigur, superioarei Schitului Ostrov, însă rezultatul a fost, că atrăgându-se atențiunea asupra valorii artistice a icoanelor, ele au fost ridicate şi duse la episcopie, unde stau şi până astăzi. Muzeul Statului este cu totul sărac de producțiunile vechi ale artei bizantine; nu are măcar o singură icoană de o valoare artistică. A le lăsa să împodobească casele particularilor, când ele sunt destinate muzeului Statului, sunt convins că nu veți îngădui D-voastră»[193].

În urma descrierii pe care cercetătorii Louis Reissenberger, Al. Pelimon, Alexandru Odobescu şi Grigore Musceleanu au făcut-o picturii interioare vechi (înainte de 1874), mai ales portretelor voievozilor reprezentați în „gropnița bisericii lui Neagoe" şi amplasării acestora, s-a putut reconstitui atât ordinea în care erau dispuse aceste portrete, cât şi, în mare parte, aspectul lor dinainte de restaurare. Acest demes a fost

193 *Ibidem,* pp. 14-19.

posibil datorită păstrării unei părți din fresca veche, cuprinzând portretele votive ale următorilor ctitori: Ruxandra, Neagoe şi Milița Despina doamna, Petru (Radu Paisie) şi Marcu, al lui Radu şi Mircea cel Bătrân, precum şi un fragment în care este reprezentat capul aureolat al cneazului Lazăr al Serbiei. O altă parte dintre portrete a fost copiată de Gheorghe Tattarescu într-un Album Național, în anul 1860. După portretele voievozilor, au mai fost executate unele litografii de către E. Sieger (preluate după desenele lui M.B. Secăreanu) A. Bielz, C. Isser, C. Doussault. Restaurarea n-a respectat nici ordinea în care fuseseră pictați voievozii şi familiile lo, cea cronologică, a succesiunii la domnie, aşa cum era firesc, fiind modificat aspectul fizic, poziția corpului (frontal sau profil) şi vestimentația personajelor[194]. „Meşterii din urmă (restauratorii) care au refăcut biserica transformând-o potrivit dorinței Regelui Carol I în mausoleu al familiei regale, au socotit că această pictură (cea originală) e de mică valoare artistică şi, desprinzând-o din tencuiala burduşită care avea nevoie de întărire, au înlăturat-o"[195]. Din cele 12 morminte aflate în nartex (pronaos) înainte de restaurare, au rămas numai 6, fiindcă „ocupau loc prea mult"[196]. Catapeteasma a fost refăcută din marmură, pe care sunt aplicate plăci de cupru aurite şi „smalțuri, ochi de sticlă de diferite culori". Icoanele împărăteşti s-au refăcut din mozaic de Veneția, încadrate în „bronz aurit cu sticle colorate" Din acelaşi material şi în acelaşi stil s-au făcut icoanele Sfinților Apostoli Petru şi Pavel şi Sfânta Mahramă. Toate aceste lucrări au fost executate la Paris. Fără a pune în discuție calitatea execuției amintitelor artefacte, ele s-au îndepărtat esențial de stilul original, monumentul pierzând din valoare în urma acestei restaurări[197]. „…pe zidurile netezite, pictura nouă, culorile vii şi poleiala de aur împrăştiată fără economie, îmbogățeşte în mod silit interiorul, aruncând asupra lui o nuanță de veselie ce nu-şi găseşte locul într'un locaş de închinare şi, cu atât mai puțin, într'un mausoleu"[198].

Edificatoare pentru modul în care a fost restaurată Catedrala Episcopală de la Argeş de către arhitectul Andre Lecomte du Noüy rămâne şi aprecierea conaționalului său, Louis Reau, profesor la Sorbona. Vorbind despre Mănăstirea Curtea de Argeş în lucrarea sa *L'Art roumain*, profesorul consemna: „Acest neobişnuit şi misterios edificiu; totul este neasemuit în această biserică. Din nefericire, feerica biserică a Argeşului, care era, într-adevăr, foarte deteriorată, în secolul al XIX-lea a fost victima restaurării competente, dar prea radicale, pe care regele Carol I a încredințat-o arhitectului francez Lecomte du Noüy, ucenicul lui Viollet le Duc… portretele pictate de Jean Lecomte du Noüy, fratele autorului, … într-un decor maiestuos dar prea modern, în care nu se recunoaşte opera meşterului Manole, pe care acesta venea să-l reînvie… Ca şi biserica episcopală de la Curtea de Argeş, biserica Trei Ierarhi din Iaşi a fost, în consecință, victima restaurărilor lui Lecomte du Noüy care, utilizând metodele „chirurgicale" ale maestrului său, Viollet le Duc, n-a scăpat de boala de a le desfigura…"[199].

194 Pavel Chihaia, „Câteva date în legătură cu…, pp. 456-462.

195 Grigore Ionescu, „Biserica fostei mănăstiri a Argeşului", în *Curtea de Argeş-Istoria oraşului prin monumentele sale,* Bucureşti, 1940, pp. 122-123.

196 Ioan Panțurescu, *Biserica Episcopii de Argeş. Originea, fazele istorice, înființarea Episcopii, Iosif I primul episcop, descrierea ei din punct de vedere arhitectonic, sculptural şi pictural,* Bucureşti, Stabilimentul de Arte Grafice Albert Baer, 1905, p.79.

197 Vasile Drăguț, *Dicționar de artă medievală românească,* Bucureşti, 1976, p.120.

198 Grigore Ionescu, *op. cit,.* p. 123.

199 T. G. Bulat, *op. cit.,* p. 1157.

Festivitățile de resfințire a Catedralei Episcopiei Argeşului

După încheierea lucrărilor de restaurare a Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeş, cu mare fast, în prezența regelui Carol I şi a reginei Elisabeta, a ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, a invitaților de peste hotare, a Ministrului Cultelor şi Instrucțiunii Publice Dimitrie Sturdza, a lui Dimitrie Gusti, preşedintele Senatului României, a altor oameni de cultură, reprezentanți ai armatei, oficialități ale județului Argeş în frunte cu prefectul D. Negulescu şi cu primarul oraşului Curtea de Argeş, Nae Constantinescu, preoți, monahi şi credincioşi din toate colțurile țării, în ziua de 12 octombrie 1886, s-a început ceremonialul resfințirii aşezământului religios, oficiat de Ghenadie, Episcopul Argeşului. Iată cum descrie arhiereul Ghenadie Craioveanu fastuoasa ceremonie a resfințirii Catedralei Episcopale de la Curtea de Argeş:

«La munți, români, să ne ridicăm, că acolo este fala poporului nostru! Biserica, numită astăzi Curtea şi Catedrala Episcopiei de Argeş, şi închegată la 1518 de către Davidul Țării Româneşti, Neagoe Basarab, la 1886 ajunge a fi odorul cel împodobit şi înzestrat de către Solomonul românilor, care a făcut din dominatele româneşti, Regatul României, şi din Arhimandria de Argeş, Catedrala cea artistică, nu mai mult a Argeşului, ci a întregului popor românesc.

Da, Curtea de Argeş este astăzi odorul românesc, unde fiecare român trebuie să meargă, ca oarecând vechiul Israel, dacă nu în fiecare an, cel puțin odată în viața sa, ca să se pună în comunicare cu Dumnezeu, şi aici va vedea cu ochii cei trupeşti şi cu cei sufleteşti pronia îngrijitoare a lui Dumnezeu, care n'a lăsat să se piardă nici poporul românesc, nici lucrul mâinilor lui.

„Ceremonia ce Maiestățile Lor, Regele şi Regina cu poporul Lor, au făcut sânțirei (sfințirii) – După Monitorul Oficial: Sânțirea Bisericei Episcopale de la Curtea de Argeş s-a făcut în ziua de 12 octomvrie curent, în prezența MM. LL. Regelui şi Reginei, cu o pompă neasemănată şi vrednică de momentul cel mai strălucit al Regatului României.

Această serbare religioasă a pus în mişcare peste 25.000 de persoane din toate clasele societății, care se grăbiră a veni din toate unghiurile Țării, ca să vadă pe preaiubiții lor Suverani deschizând iarăşi dreptcredincioşilor locaşul dumnezeesc al lui Neagoe Voevod din începutul secolului al XVI-lea şi să-i asculte vorbindu-le despre tăria Bisericii Române şi despre cuvioşia strămbunilor lor. Acest eveniment va rămâne unul din multele acte strălucite ale domniei M.S. Regelui Carol I.

După terminarea tuturor lucrărilor de restaurațiune, începute încă din anul 1875, şi după înzestrarea Bisericei cu tot mobilierul, odoarele şi veşmintele trebuincioase cultului, s-a decis ziua de 5 octomvrie curent pentru săvârşirea sânțirei din nou a acestei biserici, în care încetase a se mai oficia serviciul divin din cauza focului, întâmplat în anul 1867. Deşi se făcuseră pregătirile pentru ziua de 5 octomvrie, însă în urma ploii torențiale din ziua de 3 octomvrie şi a timpului rău, care făcea călătoria de la Piteşti la Curtea de Argeş foarte anevoioasă, M.S. Regele a ordonat ca ceremonia sânțirei să se amâne pentru duminica viitoare, 12 octomvrie. Sâmbătă, la 11 ale curentei, orele 6 ½ dimineața, D.D. Sturdza, Ministrul Cultelor şi al Instrucțiunei Publice, trimise P.S.S. Părintelui Ghenadie, Episcopul Argeşului, următoarea telegramă:

Cu ajutorul şi binecuvântarea Atotputernicului Dumnezeu, MM. LL. Regele şi Regina se pornesc acum la 7 ore din Sinaia, pentru a se îndruma spre Curtea de Argeş.

La orele 6 ¾ MM. LL. Regele şi Regina părăsiră Castelul Peleş, îndreptându-se spre gară. Aici se aflau Primarul şi consiliul comunal al urbei Sinaia, S.S. Arhimandritul Ghermano, superiorul monastirei Sinaia, mulțime de săteni şi sătence, precum şi elevii

şcolii primare. Toţi salutară cu strigăte de ura pe Maiestăţile Lor, iar Augustei noastre Suverane îi oferiră buchete de flori. La orele 7 Maiestăţile Lor părăsiră Sinaia cu un tren special, însoţiţi fiind de D. Dimitrie Sturdza, de D. V. Alexandri, ministru plenipotenţiar al Ţării la Paris, de D. doctor Teodori, domnişoarele de onoare Maiorescu, Teodori, Bălăceanu şi Davila şi de D. maior Şomănescu, adjutantul de serviciu al M. S. Regelui. În trenul regal se sui şi S. S. Arhimandritul Ghermano de la monastirea Sinaia.

Trenul regal a luat linia directă spre Chitila, fără a atinge Ploieştii. La Chitila, MM. LL. Regele şi Regina fură întâmpinaţi de D-nii Miniştri Stătescu şi Stolojan, de D. C. Schina, prim-preşedinte al înaltei Curţi de casaţie, de D. Al. Plagino, ministru plenipotenţiar al Ţării la Roma, de D. G. Filitis, procuror general al Înaltei Curţi de Casaţie, de D. general Barozzi, şeful casei militare a M. S. Regelui şi de D. deputat Ştefan Belu. Toate aceste persoane se urcară în trenul regal, pentru a însoţi pe Maiestăţile Lor la Curtea de Argeş. De la Chitila şi până la Piteşti gările erau împodobite cu verdeaţă şi cu steaguri tricolore. Peste tot locul se vedeau portretele suveranilor, înconjurate de cununi de flori. Mulţime de ţărani, în haine de sărbătoare, adunaţi pe la staţii şi chiar în drum, salutau cu căldură şi entuziasm pe Suverani, cari, de la ferestrele vagonului, mulţumeau tuturor cu cunoscuta lor afabilitate. La Titu trenul se opri pentru câteva minute. Aici aşteptau : D. general C. Budişteanu, comandantul diviziei din Târgovişte şi autorităţile judeţului Dâmboviţa, D. Nicolaescu prefectul judeţului, Primarul cu întreg consiliul comunal al oraşului Târgovişte, Comitetul permanent şi Consiliul general al judeţului, Preşedintele tribunalului, protoiereul cu întregul cler, primarul comunei Titu, care, după obicei, oferi pâine şi sare Suveranilor, şcolile de băieţi şi fete cu corpul didactic, precum şi un însemnat număr de domni şi doamne dintre notabilităţile Târgovişţei şi a judeţului. O companie din regimentul al 24-lea de dorobanţi dădea onorurile militare. D. Prefect Nicolaescu salută, în numele judeţului, pe Auguştii Suverani, iar D. general Budişteanu prezentă M. S. Regelui raportul despre situaţia diviziei de sub comandamentul D-sale.

▲ *Familia regală, Carol I şi Elisabeta*

După ce Maiestăţile lor binevoiră a se întreţine câteva minute cu personalul de faţă, trenul porni în aclamările entuziastice ale publicului adunat.

La Găeşti, D. Kiru, deputat, D. G. Alexandrescu, subprefectul plăşii Cobia, D. Carabulea, primarul oraşului, elevi şi eleve îmbrăcaţi în straie naţionale, precum şi mulţime de săteni şi sătence, aruncau buchete de flori în vagonul regal, cu strigări de ura, îndelung repetate.

Aceeaşi entuziastă primire se făcu la gara Leordeni, unde se găseau prezente toate autorităţile judeţului Muscel: D. prefect Teodorescu, D. colonel Rosetti, comandantul regimentului 30 de dorobanţi, D-nii Beştelei şi Fotino, membrii Consiliului general, D-nii Andronescu şi Trifonescu, preşedintele şi procurorul tribunalului, primari din foarte multe comune rurale cu deputaţiuni de săteni şi cu mulţi şcolari de prin satele

limitrofe. D. prefect Teodorescu şi o deputaţiune a judeţului se suiră în trenul regal pentru a însoţi pe Maiestăţile lor până la Curtea de Argeş.

La Goleşti, D. primar Ion Badea cu întreg consiliul comunal, cu elevii şi elevele şcolii şi un mare număr de săteni şi sătence salutară pe MM. L.L. Regele şi Regina. Atât aici cât şi la Leordeni, onorurile militare au fost date de câte o companie din regimentul 30 de dorobanţi.

Gara Piteşti, unde Augustii călători aveau să coboare, întrecea, prin podoaba ei şi prin mulţimea ce se grămădise, tot ceea ce se văzuse până aici. Localul gării era înveşmântat în verdeaţă, pretutindeni steaguri tricolore. Peronul, interiorul gării, curtea şi toată împrejurimea erau înţesate de lume. Pe peron, de o parte se aflau Societatea funcţionarilor publici (sucursala Piteşti), Societatea Ajutorul (sucursala Piteşti), Societatea germană de ajutor reciproc, Societatea Lira, Societatea Comunităţii Israelite, toate cu drapelele lor proprii, având în frunte pe preşedinţii lor în mare ţinută, cu eşarfe tricolore, iar de cealaltă parte, o baterie de artilerie cu drapel şi muzica regimentului de dorobanţi. Tot pe peron erau înşiraţi elevii şi elevele şcolilor publice cu institutorii şi profesorii lor.

În salonul regal s-a aflat un numeros şi ales public bucureştean, precum şi toate notabilităţile oraşului Piteşti. Din Bucureşti sosise în acea zi, cu trenul de la orele 8 dimineaţa, pentru a merge la Curtea de Argeş: D-nii miniştrii plenipotenţiari străini, D. Conte Tornilelli, ministru al Italiei, D. Hooriks, ministrul Belgiei, D. Busch ministrul Germaniei, D. de Coutouly ministrul Franţei cu doamna, D. Heidler-Egeregg însărcinatul de afaceri al Austro-Ungariei, D. M. Perechide ministrul afacerilor străine cu doamna, D. C. Nacu ministrul de finanţe cu doamna, D. general Al. Anghelescu ministru de război, P.P.S. S.L.L. Episcopii Iosif al Dunării de Jos şi Inochentie al Buzăului, D. şi doamna I. Marghiloman, D. şi doamna S. Populeanu procuror general al Curţii de Apel, D. colonel Al. Budişteanu, comandantul pieţei, D. Em. M. Cologlu, prefectul judeţului Constanţa, superiorii şi superioarele mai multor mănăstiri, un număr însemnat de preoţi şi alte notabilităţi din Bucureşti. Tot aici se aflau: D. general G. Anghelescu, comandantul corpului I de armată, D. general M. Vlădescu, comandantul diviziei de Piteşti, D. Negulescu prefectul judeţului Argeş, D-nii N. Viişoreanu, senator, M. Teodoreanu deputat, Nae Constantinescu primarul oraşului, S.S. părintele Nae Mateescu protoiereul judeţului împreună cu tot clerul din oraş, D-nii doctor Şerbănescu, maior Tomescu, doctor Ionescu, doctor Meculescu, Nae Herişescu proprietar, Mihalache Stătescu comerciant, Anton Oncescu, proprietar şi vicepreşedinte al consiliului judeţean, N. Demetrescu, Voinescu procurorul tribunalului, Glejan judecător de instrucţiune, G. Urian, Iordache Bănescu consilier comunal, Grigorescu preşedintele Consiliului Permanent, C. Săulescu casier general al judeţului şi alte multe persoane de distincţiune din localitate. Printre doamne se aflau: D-na Dimancea, soţia d-lui Dimancea vicepreşedinte al Camerei, d-nele maior Tomescu şi căpitan Budişteanu, fiicele d-lui prefect Negulescu, d-na doctor Codemin, doamna maior Perticari, d-na Sache Nicolau, d-rele Pârâianu, Rătescu, Codemin şi altele. Întreg acest public aştepta cu nerăbdare sosirea Augustilor Suverani. La orele 12 trenul regal intră în gară în mijlocul strigătelor de bucurie generală. Douăzeci şi una de salve de tunuri, trase de o baterie din regimentul 5, de pe dealurile oraşului, unde sânt aşezate clădirile cele mari şi frumoase ale armatei, anunţau sosirea Regeştilor oaspeţi. Garda de onoare prezintă arma, iar muzica intonă imnul naţional. M.M. L.L. Regele şi Regina, dându-se jos din vagon, fură întâmpinaţi de d-nii miniştri, de miniştrii străini şi de persoanele mai sus

enumerate. M.S. Regele trecu în revistă bateria de artilerie, se opri împreună cu M.S. Regina dinaintea tuturor corporațiunilor, adresând câteva cuvinte preşedinților acestor societăți, ca şi multora din membrii lor. După aceea Suveranii se îndreptară spre salonul regal, unde D.Nae Constantinescu, primarul oraşului, îi întâmpină cu tradiționala pâine şi sare, puse pe o tavă de argint. D. prefect Negulescu rosti următoarele cuvinte: *Sire, Doamnă, Bine a-i venit sănătoşi!*

Dumnezeu a voit ca Maiestățile Voatre să prezideze la toate faptele mărețe ale națiunii române. După consolidarea existenței României ca stat independent, după întemeierea Regalității, după purtarea unui războel glorios, după stabilirea unui regim liberal şi constituțional, cum rare ori se vede în Europa, ne este dat a avea fericirea, ca tot sub Voi şi prin Voi, să asistăm la actul de cea mai mare importanță națională, sfințirea monastirei Argeş.

Neagoe Vodă şi Doamna sa, aceste imagini sublime de devotament pentru țară şi de adorațiune pentru Dumnezeire trebuie să vă binecuvânteze de sus pentru restaurarea mărețului monument bisericesc de la Argeş şi pentru sărbătoarea ce mergeți să faceți cu ocaziunea sânțirii ei.

Urmați, Sire şi Doamnă, pe această cale.

În timp de război puneți-vă în capul țării şi apărați moşia strămoşească. În timp de pace, constituiți, reconstituiți şi refaceți Bisericile şi şcolile naționale, căci numai prin Biserică şi şcoală această țară a ştiut să-şi păstreze independența şi individualitatea. Județenii Argeşeni, precum şi întreaga populațiune a oraşului Piteşti, şi de astă dată, prin organul meu se cred fericiți a Vă prezenta iubirea şi devotamentul ce merită o pereche regală, ca a Maiestăților Voastre, plină de însuşirile unor adevărați suverani.

Umblați sănătoşi la Argeş şi Vă vom aştepta întoarcerea precum copiii aşteaptă venirea bunilor lor părinți.

Să trăiți întru mulți ani!

M.S. Regele binevoi a arăta înalta Sa mulțumire atât d-lui prefect cât şi d-lui primar pentru sentimentele de iubire şi devotament ce-i arată şi cu această ocaziune argeşenii şi cetățenii Piteştiului.

O telegramă, primită în acest moment din partea D-lui I.C. Brătianu, preşedintele consiliului de miniştri, exprima Maiestăților Lor regretele ce ilustrul bărbat de stat resimțea că, din cauză de boală, nu putea însoți pe Auguştii Suverani la sânțirea minunatei biserici de la Argeş, pentru a cărei restaurare D-sa se interesează atât de mult, şi ca argeşean, şi ca ministru al Țării. După o jumătate de oră de întreținere cu persoanele prezente, M.M. L.L. Regele şi Regina se suiră într-un landou deschis, tras de 8 cai… Un lung şir de peste 100 trăsuri, ce veneau în urmă, dădeau cortegiului un aspect impunător". Pe drumul către Curtea de Argeş suveranii au fost întâmpinați cu acelaşi entuziasm de către oficialitățile locale şi locuitorii comunelor limitrofe sau chiar dintre cele mai îndepărtate.

La orele 3 ½ trăsura regală cu oaspeții ce o urmau se opri la capătul oraşului Curtea de Argeş, la aşa numitul pod de piatră, unde se ridica iarăşi un mare şi frumos umbrar de verdeață. Aici Maiestățile lor fură întâmpinate de D. Radu Mihai ministrul lucrărilor publice cu doamna şi domnişoarele, de D.D, Gusti vicepreşedintele Senatului, D. general Greceanu, prefectul palatului; de D.D. Petrescu primarul oraşului cu întreg consiliul comunal; de D. Haret secretarul general al Ministerului Instrucțiunei Publice, de D.B. Şeicariu membru al Consiliului Permanent de Instrucțiune, de C.I. Caragiani

decanul Facultății de Litere din Iaşi, de D. Simulescu prefectul județului Vâlcea, de autorități civile şi militare, de elevi şi eleve cu institutorii şi profesorii lor, de un mare număr de doamne din oraş … Tot aici venise şi D. deputat Mucenic Dinescu călare, împreună cu sătenii din comunele Corbeni şi Arefu, D.C. Dobrescu învățător… De asemenea aici se afla D. colonel Gorjan, comandantul regimentului 4 de dorobanți şi al brigăzii III de infanterie. Primaru oraşului Curtea de Argeş oferi Maiestăților Lor pâinea şi sarea tradițională şi rosti, în urările a peste 5.000 de oameni, cea mai mare parte țărani", un cuvânt de bun-venit. După formalitățile şi ceremonialul prilejuit de asemenea momente, familia regală a vizitat Biserica Domnească din oraş, urmată de o scurtă plimbare pe şoseaua spre Râmnicu–Vâlcea. După mulțumirile aduse suveranilor de către Episcopul Ghenadie al Argeşului pentru „stăruințele ce-au pus întru reedificarea templului de la Curtea de Argeş", a urmat urarea arhiereului Ghenadie Craioveanu, vicar al Episcopiei Râmnicului Noul Severin:

„Sire,Doamnă, Românii văilor Oltului privesc cu respect la Maiestățile Voastre de pe creştetul dealurilor ce despart undele spumegoase ale Oltului de ale Argeşului, şi vă roagă cu umilință, prin mine smeritul înfățişător de astăzi al Bisericii lor şi reprezentant al Preasânțitului Episcop de Râmnic Noul Severin, să primiți cu ocaziunea sânțirii acestui frumos odor al neamului românesc, expresiunea devotamentului lor şi urarea: *Binecuvântați cei ce vin şi umblă întru numele Domnului.* Oltenii, cunoscătorii cei mai deaproape ai faptelor mărețe ale Basarabilor şi ale Lazărilor, au văzut cu ochii lor de pe aceste dealuri pe Neagoe, Domnul Țării, şi pe Doamna Despina, muncindu-se cu gândul şi căutând, ca în pietre, lemne var şi văpsele, să închege geniul cultural al Răsăritului şi să alcătuiască acest monument, pe care românii veacului al XVI-lea cu Domnitorii lui l-au numit Arhimandrie şi l-au lăsat lumii să vadă că românul ştie şi în timp de pace să facă din geniul cultural al omenirii, din aceea ce este universal şi Dumnezeiesc o expresiune fidelă a geniului lor, un templu unde arta Răsăritului primeşte forme româneşti şi ajunge a fi odorul cel mai scump al culturii bătrâne. Iacă cuvintele pentru care până acum cei ce voiau a cunoaşte modul cum geniul răsăritului a ondulat de la răsărit spre apus, trebuia să vină la Arhimandria de Argeş.

De astăzi înainte, orice om care ar dori să cunoască mai de aproape cultura românismului din secolul al XIX-lea, va trebui să vină la Episcopia de Argeş, şi aici va vedea geniul românesc al timpurilor noastre. Şi aceasta o datorăm Maiestății Voastre, care ați ordonat ca acest monument să fie restaurat în modul cel mai splendid.

De aceea românii olteni vin, prin mine, a ruga pe milostivul Dumnezeu, ca Regele Românilor Carol I şi Regina Elisaveta să fie dăruiți românilor, în pace, întregi, sănătoşi, cinstiți, întru zile îndelungate, drept îndreptând geniul românismului".

A urmat apoi cremonialul resfințirii ctitoriei lui Neagoe Basarab, organizat şi desfăşurat după canoanele Bisericii Ortodoxe Române, în prezența regelui Carol I şi reginei Elisabeta, a oficialităților de stat şi locale, a unui număr impresionant de clerici şi credincişi, veniți „din toate unghiurile Țării".

„Sânțirea (sfințirea) *Bisericei Episcopale de la Argeş a fost o adevărată serbare națională, care a revărsat o mare bucurie sufletească asupra poporului creştin, ce era adunat împrejurul acestei sânte Curți din ziua de 12 octombrie. Importanța serbărei e atât de mare, încât credem că e bine a da şi pentru acei ce au fost față şi pentru cei ce au fost absenți o descriere: I a templului cu odoarele lui; II a sânțirei Bisericii şi III a ceremoniei ce Majestățile lor Regele şi Regina cu poporul lor a făcut sânțirei.*

I. Templul cu odoarele lui

(Descrierea Bisericei de la Curtea de Argeş, cu odoarele, precum şi frumoasa Evanghelie, cea hărăzită de Maiestatea Sa Regina, se va publica în unul din numerele viitoare, când vom dispune de întreg materialul trebuitor).

II Sânţirea sau târnosirea Bisericei

Două zile de-a rândul clerul de toate treptele ierarhice s'a adunat de prin unghiurile Ţării în oraşul Curtea de Argeş, pentru a lua parte la actul târnosirei Bisericei. Înalt prea Sânţitul Mitropolit al Moldovei şi Sucevei – D.D. Iosif, cu P.P.S.S. Arhierei Silvestru Piteşteanu, Calistrat Bârlădeanu, Ghenadie Craioveanu şi Partenie Băcăoanu, au sosit pentru sânţirea Bisericei încă de vineri, 10 octombrie. Tot în această zi au venit protoiereii Eparhiei Râmnicului, Noul-Severin, cu arhimandritul de scaun, pentru ca în unire cu P.S. Ghenadie Craioveanu, vicarul S-tei Episcopii, să-l înfăţişeze (reprezinte) pe Prea Sânţitul Episcop al Eparhiei, care este bolnav de mai mult timp. Pe lângă clerul parohial, compus din preoţi şi diaconi aproape a întregii Eparhii a Argeşului, venit tot în ziua de 10 octombrie, se deosebea Arhimandritul Gherasim Timuş, profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, şi 24 arhimandriţi şi superiori de monastiri, din care 7 stareţi de pre la monastirile din ţară cu viaţă chinovială, precum şi un număr de vreo 11 stariţe.

▲ *Ceremonialul de resfinţire a Catedralei de la Argeş, 12 octombrie 1886*

Sâmbătă, 11 octombrie, au sosit pentru acelaşi scop Prea Sânţitul Episcop al Dunărei de jos, D.D. Iosif, Prea Sânţitul Episcop al Buzăului, D.D. Inochentie şi P.S. Inochentie Ploieşteanu, vicarul şi administratorul S-tei Mitropolii a Ungro-Vlahiei, cu superiorii şi superioarele mănăstirilor din unghiurile cele mai îndepărtate ale Ţării, ca monastirile Neamţului, Râşca, Slatina etc, precum şi o mulţime de preoţi şi diaconi, veniţi din depărtări mai mari. În zilele de 10 şi 11 octombrie, anul curent (1886), oraşul şi Curtea de Argeş a adunat în sânul şi în jurul lor, pentru sânţirea Catedralei, atâtea persoane din cler, că nici la 1517, data celei întâi sânţiri, n'a putut să fie mai multe; cu deosebire numai, că atunci, se zice, Neagoe Basarab a întrunit şi reprezentanţi de ai Bisericilor streine. Nu vom mai menţiona aici despre persoanele din cler, care din pricini binecuvântate n-au putut lua parte la această sântă serbare, sau care, pentru greutatea sau depărtarea căilor, n-au putut veni la actul sânţirei din 12 octombrie, după ce venise pentru ziua de 5 octombrie, ca stariţa de la monastirea Agapia, când se hotărâse pentru întâia dată sânţirea, dar s'a amânat pentru duminica de la 12 octombrie, din cauza timpului nefavorabil. Vom spune numai atâta cetitorilor noştri, că pre lângă clerul venit, monastirile lor au dorit, ca la târnosirea Bisericei monumentale a românilor să ia parte, dacă nu se poate clerul întreg al Ţării, apoi cel puţin înfăţişători ai mitropoliilor şi tuturor episcopiilor, al tuturor instituţiilor de cultură şi pietate creştino-românească, şi reprezentanţi de ai clerului parohial, şi din cari în ziua de 12 octombrie se afla de faţă un mitropolit cu vicarul Mitropoliei Ungro-Vlahiei, trei episcopi, patru arhierei, vre-o 33 de arhimandriţi, 16 stariţe, 12 protoierei, iar preuţi şi diaconi de parohii atingeau cifra de 500.

Aici vom mai adăuga că dorul Maiestăţilor Lor a fost realizat cu fidelitate de către D. Ministru al Cultelor şi Instrucţiunei publice, D. Dimitrie Sturdza, care a invitat la această serbare pe titularii ambelor Mitropolii, pre P.P.S.S. episcopi eparhioţi, 35 stariţi şi egumeni de pre la monastirile de bărbaţi şi 18 stariţe, punând la dispoziţiune invitaţilor bilete la căile de comunicaţii ale Statului şi chiar bani pentru cheltuiala drumului.

În sfârşit ceasul solemn soseşte şi P.S. Episcop al Argeşului, D.D. Ghenadie, asistat de P.P.S.S. arhierei Silvestru Piteşteanu, Calistrat Bârlădeanu, Ghenadie Craioveanu şi Partenie Băcăoanu, însoţit de un număr de 24 preoţi, 8 diaconi, 6 ipodiaconi şi de corul vocal, venit înadins din Bucureşti, şi înconjurat de o mulţime de lume, la ora 2 1/2, conform ritualului Bisericei noastre, dă prima binecuvântare, pentru începerea serviciilor din ziua cea mare, 12 octomrie. Binecuvântarea, dată la ora menţionată, făcea începutul serviciului strămutării Sfintelor moaşte de la Biserica cea veche a Episcopiei, supranumită Bolniţa, la templul prea-înoit al Catedralei, şi la acest serviciu P.S. episcop era înveşmântat în mantie cu Epitrahilul şi Omoforul, ceilalţi P.P.S.S. arhierei cu Omofoare şi Epitrahile, preoţii în feloane şi epitrahile, diaconii şi ipodiaconii în stihare şi orare, purtând orariile diaconii pre umărul stâng, iar ipodiaconii încrucişate pe piept; şi vom mai adăoga, că toate veşmintele acestea erau noui făcute într'adins. Corul, la binecuvântarea P.S. Episcop a răspuns: „Amin!", şi după:"Mărire ţie Dumnezeul nostru… Împărate ceresc, Sânte Dumnezeule, Tatăl nostru… Că a ta este împărăţia", P.S.Ghenadie al Argeşului a luat pe cap S[fân]t[ul] Discos cu S[fin]tele moaşte, destinate pentru S[fân]ta Masă din templul Catedralei, şi cu steluţa, acoperite toate cu procovăţul cel mic, şi a regulat (orânduit), *ca preoţii să ducă racla cu S[fin]tele moaşte ale Sfântului Nifon, Serghie, Vach şi ale muceniţei Tatiana. După aceste pregătiri, procesiunea s'a pus în mişcare în sunetul clopotelor spre Catedrală, iar cântăreţii au început să cânte stihirile pentru strămutarea S[finte]lor moaşte. La poarta Templului celui mare şi frumos, procesiunea a fost întâmpinată de moaştele Sfintei Filotea, purtate de patru preoţi de la Biserrica Domnească din oraş, şi însoţite de toţi preoţii şi diaconii de pre la bisericile din oraşul Curtea de Argeş. Aici amândouă procesiunile s-au unit şi intrând în Biserică, P.S. Episcop a pus Sfintele moşte, cele purtate pe cap pre Sfânta masă, iar cele purtate de proţi în amândouă stranele; şi anume, a Sfintei Filoteei la strana dreaptă, iar cele ale Sfântului Nifon şi ceilalţi la strana stângă.*

Între acestea, sfârşindu-se stihirile, şi P.S. Episcop, cădind (înconjurând) *Sfintele moaşte pre Sfânta Masă de trei ori împrejur, le-a depus la proscomidie, după care protodiaconul în mijlocul Bisericei a zis ectenia:"Miluieşte-ne pre noi, Dumnezeule"… cu pomenirea: Maiestăţilor Lor, a Sfântului Sinod, a Episcopului şi a tuturor creştinilor ortodocşi" apoi ecfonisul :"Auzi-ne pre noi Dumnezeule" şi apoi apolisul* (sfârşitul) *cel mic.*

Îndată P.S. Episcpo a pus a doua binecuvântare, pentru începerea Rugăciunii de seară, sau a Vecerniei cei mari, şi după psalmul: „Fericit bărbatul" şi cele lalte ale rânduielii, s-au început stihirile obişnuite. Între aceste domnii Miniştri sosiseră în Biserică, iar înainte de începerea „Mărirei" de la stihiri, şi la ora 3 1/2 au sosit Maiestăţile Lor în trăsură de gală. Curtea Bisericei acum era plină de lume, care abia făcea loc armatei, ce era înşiruită pe lângă ziduri, iar la baza celor douăsprezece trepte ce duc în templu se aflau domnii Miniştri, Casa civilă şi militară a Maiestăţilor lor cu doamnele şi domnişoarele de onoare, autorităţile civile şi militare, precum şi un numeros popor. La uşa Bisericei, P.S. Episcop al Argeşului, asistat de P.P.S.S. Arhierei, ce au luat parte la strămutarea Sfintelor moaşte, şi însoţit de I.P.S. Mitropolit, de P.S.S. Episcopi ai Buzăului şi al Dunărei de jos, a primit pe Maiestăţile lor cu Sfânta Evanghelie şi cu Sfânta Cruce. După aceste maiestăţile Lor au înaintat spre tronurile regale din Biserică, însoţite de cler, dar cu pas lin şi încet, căci frumuseţile interioare ale templului şi ale decorurilor întârziau mersul. Cu suirea maiestăţilor Lor pre treptele tronurilor, cântăreţii au început „Mărirea" de la Stichire, iar la „Şi acum" s'a făcut ieşirea cea mare (vochodul) a arhiereilor, preoţilor şi diaconilor. Sfârşindu-se „Şi acum,…clerul din mijlocul Bisericei a început să cânte „Lumină lină…" Şi după binecuvântarea cu trikelele, clerul s'a reras în altar. După parimii şi ectenia cea mare, s'a început de-a dreptul stichovna, lăsându-se litia sau sânţirea artoselor, spre a se face,

ca la monastiri; adică odată cu privegherea. În sfârşit, după terminarea stichovnei cu „Acum slobozeşte…" şi celelalte până la sfârşit, s-a dat apolisul Rugăciunii de seară.

Deşi s-a dat apolisul, şi cu aceasta Biserica a slobozit pre creştini, spre a se duce fiecare întru ale sale, nimeni din cei de față nu se da mişcat din locuşorul ce-l ocupase. Toți erau cu ochii pre pereți, catapeteasmă, bolți, în sânurile şi pre coloanele bisericei şi chiar mozaicul de pre jos făcea admirațiunea lumei; aşa că fără a auzi cineva din partea bisericei:"Să luăm aminte", toți, de la Rege şi Regină şi până la cel de pre urmă cetățean român se aflau într-o tăcere religioasă, adorând fiecare în sufletul său pre Dumnezeul creştinilor, care poate să fie reprezentat şi prin formele cele mai frumoase; şi numai din când în când, şi aceasta cu respect, se auzea câte cineva exclamând către vecinul său: frumoasă-i!.. minunată-i! … bravo! Celor ce au ştiut să conducă lucrarea!… Tăcerea şi admirațiunea celor prezenți suferi o modificare, şi aceasta pentru a-şi schimba fiecare locul ce-l ocupa. Regele şi Regina se mişcară de la tronurile regale, pentru a observa celelalte părți ale templului, dar în locul lor veniră cei despre uşă, mişcați de dorința de a vedea dacă părțile de pre urmă ale templului seamănă cu cele din frunte; şi astfel că lumea se învârtea în templu ca într'un cerc, condusă, nu de gândul propriu, ci de un transport, care era provocat de ceea ce vedea. În sfârşit, jumătate din lume cu Regele şi Regina în frunte, urmată de cealaltă jumătate, ajunseră la uşa templului, şi aici, după ce-şi făcu fiecare socoteala că a umblat pe sub toți pereții templului pentru ca să admire ceea ce vedea în față, a lut hotărârea ca să pună piciorul pe treapta a douăsprezecea a scării care, după privirile Românilor din veacul al XVI-lea, închipiua cele 12 seminții ale neamului lui Israel, iar dupre împrejurările noastre istorice ar putea foarte bine să alegorizeze cele douăsprezece neamuri ortodoxe ale Bisericei de Răsărit… Cu toate că treapta a douăsprezecea, pre care era cea întâia jumătate a mulțimii cu Regele şi Regina în frunte, se afla afară din Biserică, nimeni nu îndrăznea să părăsească ceea ce văzuse, să se despartă de minunea dinaintea căreia se afla. Dar ce să zici? Necesitatea se împunea tuturor! Regele şi Regina Românilor cu jumătatea de lume, în fruntea căreia se afla, a trebuit să cedeze celeilalte jumătăți, care se împingea ca să ajungă la împlinirea întregei sale dorințe; adică de a o vedea şi admira interiorul în întreg al templului, care de acum trebueşte să fie numit zămislirea lui Neagoe şi plăsmuirea lui Carol…

Dar cu admirațiunea, nu zic studierea, laturilor interioare ale templului, lumea nu era liniştită. Afară i se deschidea privelişti nouă. Stilul arhitectonic cu arabescurile şi ornamentele cele minunate, care variau aproape la fiecare piatră, făceau pre lume să fie meditativă şi înceată în mişcările ei, din jurul templului; şi numai un ochi pătrunzător, ca ai suveranilor noştri, a putut să vadă că lumea ce fusese până cum afară, împingea cu putere pre lumea ce văzuse interiorul; şi aceasta pentru ca să-i facă parte de locul dorit. Lumea din interior cu Regele şi Regina în frunte făceau acum ocolul templului pe dinafară, iar lumea ce fusese afară, se grămădea ca undele apelor, sau mai bine ale aerului, ca să intre în lăuntrul templului. Totul era în mişcare pioasă! Toți erau cuprinşi de admirațiune! Cei din lăuntru de ceea ce vedeau, iar cei de afară şi de ceea ce auzeau; fiindcă D. Lecompt, restauratorul de astăzi al templului lui Neagoe Basarab, voind să imiteze pe meşterul Manole al legendei din veacul al XVI, şi împodobind rosetele cu câte un porumbel cu un clopoțel în cioc, n-a putut să-i facă să strige toți ca oare-când în unison: Neagoe! Neagoe! Ci ei, la adierea favorabilă a vânturilor, astăzi se împart în două, strigând unii, şi anume cei ce văd răsăritul soarelui: Neagoe! Iar cei ce văd apusul lui: Carol! Elisaveta!…

Aşa este când popoarele merg pe căile providenței divine, şi odată românii, fiind poarta cea mare a Răsăritului spre Apus, ei astăzi pot să devină, dacă vor merge pre aceleaşi căi, poarta Apusului spre Răsărit. Fie! Dupre cum se doreşte de tot românul bine-gânditor; şi facă-se aşa! Cum voesc a ne conduce suveranii noştri… Toată lumea adunată la Curtea de Argeş în zilele de

10 şi 11 octombrie, şi care au văzut interiorul, precum şi exteriorul ei, uitase a vorbi, dar numai din când în când exclama, de la rege până la ostaş, de la Vlădică până la opincă: frumos! admirabil! giuvaer! odor! fala neamului românesc!… etc. Şi în asemenea exclamaţiuni se îndreptară, unii spre oraş alţii spre Curtea de Argeş. Cei întâi pentru a face loc reflecţiunilor mintale, asupra celor ce văzuse şi auzise, iar cei de pre urmă pentru a primi impresiunile, după care însetoşau; şi anume Regele cu Regina la gazda din oraş, anume pregătită la d-nul primar, clerul la P.S. Episcop şi gazdele hotărâte de mai nainte, iar lumea cea multă umbla de acolo până acolo, neştiind unde să se aşeze; fiindcă auzise, că preste trei ore glasul Bisericei are să o cheme iarăşi la rugăciune, de care înarmându-se are să poată umbla mai bine pe căile mântuirei. Şi în adevăr, la orele opt seara, clopotele monastirei Argeşului sunau şi invitau pre credincioşi la ruga cea de toată noaptea, la privegherea mirelui Bisericei, care vine în miezul nopţii şi fericeşte pre sluga ce o află priveghind. De la orele 8 şi până la 9 $^{1}/_{2}$, clopotele n-au încetat de a anunţa momentul, când se începe ruga, cea pentru trecerea neamului românesc de la faza de cultură răsăriteano-românească la o nouă fază de cultură românească-apuseană, care este reprezentată prin templul Bisericei de la Curtea de Argeş, unde vede cineva trecutul românilor îmbinat cu viitorul lor. Şi cu toate că ora era înaintată cu întunerecul ei înfiorător, deşi vânturile nopţii lui 12 octombrie 1886, cu răcoarea munţilor şi a văilor Argeşului nu puteau să dispună partea fizică a omului, spre preumblări nocturne, totuşi, lumea adunată la Argeş în ajunurile zilei lui 12 octombrie, mergea în valuri la Catedrala Episcopiei, iar în fruntea ei acum se afla Ministrul Cultelor, Dimitrie Sturdza; şi toţi erau mânaţi şi aduşi de puterea divină, de mâna providenţei, care întronând dragostea şi iubirea în sufletele oamenilor, îi face capabili de acte supranaturale, îi pune în poziţiunea de a învinge toate greutăţile. Adunându-se mai tot atâta lume la privighere ca şi la Rugăciunea de seară, şi stând unit în biserică şi cei ce n-aveau loc, afară aşteptau cu toţii binecuvântarea Bisericei pentru începerea serviciului divin. La ora 9 $^{1}/_{2}$ P.S. Episcop al Argeşului, înconjurat de patru Arhimandriţi, patru preoţi şi opt diaconi, şi asistat de I.P.S. Mitropolit şi de toţi P.S.S. Episcopi şi Arhierei, a dat binecuvântare pentru sânţirea artoselor sau a litiei, şi după ectenia obişnuită şi rugăciunile proprii pentru binecuvântarea celor cinci pâini, precum şi troparul egalizării claselor sociale ale omenirii: „Bogaţii au sărăcit şi au flămânzit…" s-a făcut apolisul, urmând îndată după aceasta binecuvântarea Rugăciunii de dimineaţă sau a Utreniei. Serviciul s-a săvârşit de către Arhimandritul de scaun al Eparhiei Râmnicului Noul Severin, asistat de doi preoţi şi ajutat de patru diaconi şi s-a cântat cu canonul şi polieleul zilei de către cântăreţii S-tei Episcopii şi cei aduşi într'adins din Bucureşti. Rânduiala rugăciunii de dimineaţă, sau mai bine a privegherii, s'a sfârşit la orele 11 ½ din noapte, când, atât clerul cât şi toţi creştinii păreau nişte coloane de granit, pe care oboseala nu le putea încovoia, iar povara privegherii era relativ neînsemnată, ca să-i poată înfrânge în zelul şi dorinţa lor de auzi pre mirele Bisericei lui Neagoe şi Carol cântând: „Iată mirele vine în miezul nopţii şi fericită este sluga, pe care o va afla priveghind, iar nevrednicia este iarăşi pre care o va afla lenevindu-se; vezi dar suflete al meu, cu somnul să nu te îngeuiezi ca să nu te dai morţii şi afară din împărăţie să te încui…" Şi cum alt fel se poate explica fenomenul, când o lume întreagă, după ce uită oboseala călătoriei şi a privegherii, îşi capătă adăpostul nopţii sub cerul lui octombrie deschis, şi pe o piatră din cele ce compun zidul Catedralei Episcopiei de Argeş? Ce putem zice când avem înaintea ochilor noştri o bătrână, ca de 60 de ani, a căruia mijloc de vieţuire nu este altul, decât tipărirea de acatiste şi răspândirea lor printre românii din ţările străine, şi care în noaptea de 11 spre 12 octombrie 1886, se hotărî, ca, învăluită în puţinele şi ruptele ei veşminte, să aibă de căpătâi una din pietrele cele cioplite ale zidului de la monumentul românesc? La toate acestea şi la alte întrebări de feliul acestora, nu putem găsi un răspuns mai nemerit decât „că bătrânii cu cei mai tineri laudă numele Domnului…"

Astfeliu regulându-se lumea pentru noaptea lui 12 octombrie, 1886 şi predată vedeniilor, cari dau naştere legendelor populare, ca cele despre meşterul Manol; razele strălucitoare şi călduroase ale soarelui zilei apar în curând şi agită din nou lumea din Curtea Episcopiei, care după ce-şi făcu o cruce cu faţa spre răsărit, se întoarse spre apus, pentru ca să se ducă la izvoarele apelor, de unde are să primească curăţirea şi luminarea feţelor lor. Pe la orele 6 dimineaţa, curtea cu văile şi dealurile ce împrejmuiesc Episcopia, erau înţesate de lume; Curcanii sau şoimii Argeşului, erau aşezaţi în ordine de onoare, cu mâna pe armă, cu capul descoperit şi cu ochii aţintiţi la crucea cea cu opt cornuri de pe turlele Bisericei; detaşamentul de artilerie, venit într-adins de la Piteşti, era aşezat spre miază-zi de la editicul Seminarului, şi pe grindul ce se întinde de la Episcopie până la oraş; iar şoseaua dintre Episcopie şi oraş părea o apă de lume, care venia în valuri, nu spre a se vărsa în văi, ci spre a se înşira pe dealuri, fiindcă ea este o apă vie, o apă care are în sine cheagul din prezent şi din cel viitor al neamului nostru… Şi aşa adunându-se cu dragoste şi grăbire poporul, cel cu numele lui Christos, căuta fiecare a-şi prinde un loc în spaţiul cel din jurul Templului şi se vedea mulţumit şi atunci când neputându-l avea în templu, grindurile şi cu dealurile de prin prejur îi ofereau un asemenea loc. De la orele 8 dimineaţa, masa cea de capete omeneşti de la Seminar până la uşa Bisericei se vedea din când în când îndesându-se spre a face loc clerului liturgisitor, sau celui reprezentant, şi iarăşi întinzându-se spre a-şi lua fiecare în spaţiu locul trebuitor corpului său. Şi în biserică, P.S. Episcop al Argeşului cu P.P.S.S. Archierei şi clerul, ce a luat parte la Rugăciunea de seara, se îmbrăcau în altar cu vesmintele sacerdotale; I.P.S. Mitropolit al Moldovei cu P.P.S.S. Episcopi ocupau stranele din dreapta tronului Maiestăţei sale Regelui; şi reprezentanţii instituţiunilor noastre religioase sânul Templului din stânga tronului Maiestăţei sale Reginei; D-nii Miniştri cu Reprezentanţii puterilor streine şi autorităţile civile şi militare s-au aşezat în sânul din dreapta al Bisericei, lângă treptele tronului regal; chorul vocal în nartica Bisericei cu psalţii pre la strane; iar lumea, în haine mai mult naţionale şi de sărbătoare se aşeza pe unde putea. În tot timpul acestei pregătiri, clopotul cel mare al Episcopiei anunţa sosirea momentului, când templul lui Neagoe şi Despina, Carol şi Elisaveta are să se sânţească şi să devină Biserica, şi dacă voiţi, corabia Românismului, condusă de piloţii de astăzi ai neamului nostru, care sub inspiraţia piloţilor veacului al XVI-lea şi sub ordinele capului Bisericei D(omnul) *N*(ostru) *Is. Christos, s-au pus să ne scoată la limanul neînserat, la idealul progresului şi al civilizaţiunei…*

La ora 9, şoimii Argeşului cu trâmbiţele lor anunţau sosirea în trăsura de gală a Căpianului căpitanilor şi a Mumei mumelor celor răniţi, iar artileria cu 21 de bubuituri voia a deştepta şi pre cei morţi, a cărora geniu trebuia să se unească la altarul Argeşului cu geniile strănepoţilor, spre a-şi vedea cu ochii lor mărirea, ce providenţa divină le-a desemnat la gurile Dunării. Şi acea trăsură regală soseşte dinaintea babtisteriului, aghiazmatarului, sau, cum îi ziceau cronicarii noştri, a cerdăcelului, însoţită de casa civilă şi militară a Maiestăţilor Lor, iar clerul liturgisitor prezintă tot în capul celor 12 trepte Sfânta Evanghelie cu Sfânta Cruce, înaintea cărora se înclină tot capul încoronat. Apoi în cântarea „Cuvine-se cu adevărat…" a psalţilor şi a unui imn de ocaziune a corului vocal, clerul liturgisitor intră în altar, Maiestăţile Lor ocupă tronurile regale, D-nii Miniştri cu Reprezentanţii puterilor şi ai autorităţilor spaţiul de lângă treptele tronului regal, şi se dă de cătră P.S. Episcop de Argeş binecuvântarea Bisericei pentru începerea serviciului târnosirei. Între aceste serviciul sânţirei apei, sau al Aghizmei, început la 8 şi ¼ în Cerdăcel, era pe sfârşite şi sfintele odoare cu templul şi altarul stropite, iar proto-diaconul luînd binecuvântare, exclamă: „Binecuvântează, stăpâne!" Şi P.S.Ghenadie zice:"Binecuvântat este Dumnezeu…", iar corul răspunde: „Amin", şi după „Mărire ţie Dumnezeul nostru… Împărate ceresc, Sânte Dumnezeule… Tatăl nostru, şi Că a ta este împărăţia…" corul cântă „Doamne

miluieşte", de 12 ori. Apoi: „Veniți să ne închinăm…", psalmul „Doamne, auzi rugăciunea mea" şi după aceea ectenia cea mică şi ecfonisul: „Că sânt eşti Dumnezeul nostru…" Diaconul a exclamat: „Domnului să ne rugăm" şi P.S. Episcop a citit rugăciunile invocării ajutorului divin cu ecfonisurile respective, parte cu glas şi parte în taină, după rânduiala sfintei noastre Biserici. După aceste s-au cădit de trei ori împrejur Sfintele Moaşte, cele pentru Sânta masă şi ridicate fiind pe cap de către P.S. Ghenadie, clerul liturgisitor s-a pus în mişcare spre uşa templului, în ordinea următoare: Arhimandritul Episcopiei de Râmnic, stropind lumea şi templul pre toate părțile cu aghiazmă, Ipodiaconii, Diaconii, Preuții, Arhiereii şi P.S. Episcop, care avea în frunte felinarele, sfeşnicile şi steagurile Bisericei, la dreapta pre Maiestatea sa Regele şi la stâga pre Maiestatea sa Regina, iar în urmă veneau D-nii Miniştri ai Țării cu cei ai statelor străine şi cu autoritățile civile şi militare. Numai singur poporul a rămas în nemişcare, fiindcă el era preocupat de grija de a nu rămânea pe dinafară şi apoi mai era pironit fiecare în locul său şi de mulțimea, ce acum umpluse templul cu curtea lui, grindul Episcopiei cu dealurile dimprejur. Ajungând cei ce se mişcau la Cerdăcel, S-tele moaşte au fost puse pe analog şi cântându-se prochimenul „Domnul este luminarea mea…" s-a cetit Apostolul şi Evanghelia, apoi Proto-diaconul a exclamat: „Domnului să ne rugăm", şi clerul cu Maiestățile Lor şi cu tot poporul a plecat genunchele în semn de respect pentru Cel ce pre toate le înnoieşte şi în gândira creştinească, că toți suntem pământ şi în pământ vom merge; iar P.S. Episcop al Argeşului cu glas mare a cetit rugăciunea Sfântului Patriarh Calist, cea pentru înnoirea firei şi a bisericei. După aceasta s-a făcut înconjurarea întâi a templului, adică actul prin care Biserica leagă pe ctitori şi poporani, iar aici pre Suverani şi Români, de templul de la Argeş, după cum Biserica, tot prin înconjurare, sau, dacă voiți, şi hore spirituale, leagă pre Arhiereu sau preotul din nou hirotonisit de sânta masă a Bisericei sale eparhiale sau parohiale, şi pre miri cu mireasa de Biserică. Înconjurarea a doua şi a treia s-a făcut tot după ordinea în care cei de față ieşise din templu, cu stările la Agheazmatar, unde s-au cântat prochimenele şi s-au cetit Apostolele, Evangheliile şi rugăciunile orânduite cu aceleaşi înghenuncheri şi reflecsiuni din partea tuturor. Sfârşindu-se rânduiala înconjurării templului şi venind toți înaintea uşilor templului, care acum erau închise, Proto-diaconul exclamă:"Domnului să ne rugăm" şi P.S. Ghenadie ceti rugăciunea intrării cu ecfonisul „Că ție ți se cuvine…" După aceasta urcându-se clerul cu Maiestățile lor pe treapta de sus a scării, P.S. Episcop pronunță: Ridicați boieri porțile voastre şi se vor ridica porțile cele veşnice şi va intra împăratul măririi, Iar arhimandritul de scaun al Eparhiei Râmnicului, care se afla înlăuntrul templului, întreba: „Cine este acesta împăratul măririi?" Iar clerul cu Maiestățile lor şi cu tot poporul răspundea: „Domnul cel tare şi puternic, Domnul cel tare în războaie, Domnul puterilor. Acesta este împăratul măririi". După a treia repetire a celor de mai sus şi anume la cuvintele creştinilor: „Acesta este împăratul măririi", uşile templului s-au deschis şi au intrat înăuntru, îndreptându-se spre altar, şi Maiestățile lor ocupau latura dinspre miază-zi a S-tei mese, P.S. Ghenadie cu doi diaconi pe cea despre apus, iar Arhiereii cu preoții liturgisitori celelalte două laturi; şi între Maiestățile Lor şi clerul liturgisitor se afla I.P.S. Mitropolit al Moldovei, P.S. Episcop al Dunării de jos cu al Buzăului, P.S. Inochentie Ploieşteanu, D-nii Miniştri ai Țării cu ai statelor străine, câteva din doamnele şi domnişoarele de onoare, precum şi un număr restrâns de creştini. Toți cei din altarul templului de la Curtea de Argeş din acest moment păreau un cor de îngeri în trup, uitându-şi fiecare deosebirea personală şi şoptindu-şi: „Mărire între cei de jos lui Dumnezeu" Sfintele moaşte şi, primind din mâinile Mauestăților Lor documentul cu medalia „Independenței" şi a „Castelului Peleş", le-a aşezat în locurile anume hotărâte, umplând locurile cu aromate şi zicând: „Vecinica pomenire ctitorilor Sântului lăcaşului acestuia „iar lumea dimprejur cu clerul a felicitat pre Maiestățile

Lor pentru acest titlu nou şi pentru actul că religiunea noastră şi la Curtea de Argeş este întrunită şi una şi aceeaşi coloană cu independenţa naţională şi cu reşedinţa suverană. Apoi, protodiaconul exclamând:"Domnului să ne rugăm", P.S. Episcop a citit rugăciunile pentru înoire cu ecfonisele respective, psalmii 144 şi 22 şi, dând din nou binecuvântare, s-a îmbrăcat în cămaşa rânduită şi a cetit rugăciunea: „Dumnezeule cel fără de început…", apoi Ectenia cu ecfonisul: „Ce sânt eşti Dumnezeul nostru…", după care, cetindu-se rugăciunea apei şi turnându-se apa cea caldă, s-a început spălarea Sântei Mese cea de marmură, unde Maiestăţile lor cu miniştri erau în fruntea clericilor şi în care timp se cetea psalmul 83: „Cât sunt de iubite lăcaşurile tale Doamne…" Apoi împărţindu-se Antimisele, s-a turnat apa cea de trandafir, pre care iarăşi Maiestăţile Lor au şters-o, împreună cu clerul. După aceste, luîndu-se vasul cu Sf. Mir, în cântarea psalmului 132, şi turnându-se în chipul Sântei Cruci pe Sânta Masă de trei ori, s-a întins pe toată piatra ei, făcându-se şi semnul Sântei Cruci pre stâlp. Apoi a urmat o a treia ştergere A Sântei Mese, în care timp s-a cântat psalmul 131, după care P.S. Episcop a mulţumit, zicând: „Mărire ţie, Dumnezeul nostru, în veci Amin". În sfârşit, aducându-se giul-giul cel de in, s-a îmbrăcat Sânta Masă, în cântarea psalmului 92:"Domnul s-a împărţit, întru podoabă s-a îmbrăcat", iar cu sforile lui s-a încins Sânta Masă. Luînd P.S. Episcop cădelniţa în mână, a mulţămit, zicând: „Mărire Sântă Treime, Dumnezeul nostru, mărire ţie în vecii vecilor, Amin"şi în timpul cetirei psalmului 25 s-a cădit Sânta Masă cu altarul şi cei prezenţi.

Astfel s-a târnosit templul românesc al lui Carol şi Elisaveta şi cu modul acesta el s-a sânţit şi a devenit Biserica Curţii de Argeş, care numai din ziua de 12 octombrie 1886 începe a avea caracterul unui monument religios al Românilor, şi care, punând capăt unei faze culturale, deschide una nouă, şi anume cea a viitorului nostru.

Deşi actul sânţirei Bisericei de la Curtea de Argeş este sfârşit aici, prin sânţirea Sântei Mese, totuşi Biserica noastră încă din primii seculi ai creştinătăţei s-a deprins a consacra lui Dumnezeu întreg locul templului, unde se ridică un altar lui Dumnezeu. De aceea P.S. Episcop introduce în alatar patru prăjini, ce purtau la căpătâiul de sus bumbac, pre care îmbibându-l cu Sântul Mir, le-a înmânat Maiestăţii Sale Regelui, a doua Maiestăţii Sale Regina, a treia D-lui Ministru Sturdza, iar pe a patra a ţinut-o pentru sine. Cu aceste prăjini s-au sânţit şi pereţii Bisericei de la Curtea de Argeş, ungându-se în cruciş altarul, templul şi nartica, şi în ordinea. P.S. Episcop, Maiestăţile Lor Regele şi Regina şi D. Ministru Sturdza, şi în fine s-a confirmat, proclamându-se întreg locul Bisericei de la Curtea de Argeş de Sacrosanct românesc, unde a sânţit Alesul lui Dumnezeu, au confirmat Suveranii graţiei divine şi a voinţei poporului românesc, şi a proclamat, în numele întreg sfatului ocârmuitor, reprezentantu de astăzi al puterii executive.

Afierosindu-se lui Dumnezeu şi locul pe care se află catedrala Sântei Episcopii a Argeşului şi devenind prin aceasta un avut al întregei naţiuni româneşti, s-a pus ectenia cea mică şi după ecfonisul: „Că ţie ţi se cuvine toată mărirea…", P.S. Episcop, după exclamarea diaconului: „Domnului să ne rugăm", a cetit rugăciunea pentru întemeierea bisericei: „Doamne, Dumnezeul nostru, făcătorul cerului şi al pământului, acela ce ai întemeiat cu negrăită înţelepciune Biserica ta…" şi după ecfonisul: „Că binecuvântat este numele tău…" s-a cetit în taină rugăciunea cea pentru mulţămire, la invocarea diaconului:"Capetele noastre Domnului să ne plecăm", apoi ecfonisul: „Că tu eşti Dumnezeul nostru…" şi prochimenul: „Casei tale se cuvine sânţenie, Doamne", apoi Apostolul şi Evanghelia cu troparele înnoirei şi după ectenia pentru ctitori şi ecfonisul: „Că milostiv şi iubitor de oameni eşti…" s-a pus polihroniu pentru Maiestăţile Lor Regele Carol şi Regina Elisaveta, pentru Sântul şi îndreptătorul Sinod, pentru toţi ctitorii Sântului locaş şi pentru întreg poporul românesc. În sfârşit, s-a dat apolisul actului sânţirei

Catedralei de la Sânt Episcopie de Argeş, după care această Biserică, ajungând a fi Catedrala Episcopiei respective, ea este acum sacrosantul neamului românesc şi momentul lui cultural, unde fiecare trebuie să meargă pentru a vedea cum românii de astăzi au înțeles pe străbunii lor şi ce viitor ei aştern fiilor lor. După cele de mai sus ne vedem nevoiți să deschidem o paranteză, pentru a comunica cetitorilor noştri un act de o mare însemnătate. Împodobită fiind Sânta Masă cu Antimisul, Evanghelia, Crucea, Chivotul pentru Sântele taine, două chivote pentru căditul diaconilor, sfeşnicele trebuitoare, precum şi candela de la locul de sus, P.S. Episcop al Argeşului a invitat pe Maiestățile Lor, precum şi pe cei dimprejur, pentru sărutarea Sântei Evanghelii, a Crucii şi a Sântei Mese. Actul în sine, ordinar pentru clerici, a provocat în mulți cei de față o erupere în plâns, când veselia era întipărită pe fețele tuturor. Nici cei ce plângeau şi nici cei ce vedeau şi auzeau plânsul, nu puteau să-şi dea socoteală de ceea ce se petrecea. Sunt de multe ori stări în sufletul omului despre a căror cauză, el, cel ce le îndură, nu poate spune nimic, dar numai le constată zicând: „simt o bucurie", „simt o întristare", fără să ştie care este pricina lor. Aşa se petrecea şi cu cei ce plângeau dinaintea Sântei Mese la Curtea de Argeş. Erau lacrămi şi suspine la D. Ministru Sturdza şi ceilalți cari plângeau, şi aceste semne de ordinar ale întristării, când reflectezi asupra lor, în momente de linişte sufletească, le găseşti că ele nu sunt lacrimele nemulțămirei, ci ale mulțămirei şi ale veseliei sufletului, ale stării psihice, unde omul îşi vede realizată o dorință mare, un ideal, care la conceperea lui i se părea irealizabil…

Conform rânduielii Sântei noastre Biserici, s-a dat binecuvântare de către P.S. Episcop al Argeşului pentru începerea Sântei Liturghii, adică a ierurgiei, unde corul cel în trupuri omeneşti, format din cei care au luat parte la actul Sânțirei Curței de Argeş, trebuia la învocarea Bisericei: „Sus avem inimile" să se înalțe mai presus de ceruri, şi acolo, unindu-se cu duhurile lui Neagoe şi al Despinei, să se pună în comunicare cu Dumnezeu şi să-i mulțumească, că în actele Providenței Sale poporul românesc are un trecut cultural şi el şi-a croit acum şi un viitor… Sânta Liturghie a fost săvârşită tot de către P.S. Episcop al Argeşului cu P.P.S.S. Arhierei şi clerul ce a luat parte la actul sânțirei, şi cântată de corul vocal adus din Bucureşti, şi compus din personalul corului de la Biserica Domnița Bălaşa, precum şi din persoane de la corurile Bisericilor statului. Înainte de „Binecuvântarea Domnului…"pe care Biserica o dă prin proiestosul serviciului celor ce au luat parte la serviciul comunicării omului cu Dumnezeu, P.S. Episcop al Argeşului, în uşile împărăteşti a rostit următorul discurs bisericesc:

„Sire,Doamnă,Iubiți creştini,

Astăzi, când tresaltă în cer de bucurie sufletele lui Neagoe Vodă şi al Despinei Doamna, primii ctitori ai acestui minunat monument, văzând la câtă mărire s-a ridicat Biserica de către iubiții Suverani ai poporului român; sufletul meu puternic mişcat mai mult decât orişicând, simte şi este pătruns de cea mai adâncă bucurie.

Niciodată acest sânt locaş n-a fost mai strălucit ca în această oră.

Niciodată n-a simțit poporul român mai mare bucurie sufletească ca acum când Vă are în mijlocul său în această sântă şi strălucitoare biserică, care, reedificată în zilele Voastre, s-a şi îmbrăcat în vechea ei splendoare.

Voi, alesul poporului român şi uns al lui Dumnezeu, n-ați fost decât o adevărată fericire a acestei de Dumnezeu păzită țară credincioasă creştină!

Prin Voi şi faptele Voastre se glorifică Dumnezeu, se măreşte şi se mândreşte poporul român!

Fapte de acestea lucrau vitejii de odinioară ai neamului nostru!

Voi, pe câmpul de rezbel ați condus pe fiii României şi i-ați încununat cu laurii victoriei, ați îndeplinit ultima voință a străbunilor, ați desăvârşit opera lor, ați împlinit visul

românilor şi, în sfârşit, aţi împodobit ţara ca pe o mireasă, cu coroana ce i se cuvine. Această mărire, această glorie se vede că Providenţa Vi le păstra Vouă încă de când marele patriot Ioan Constantin Brătianu, primul ministru, care, ca alt profet Samuil, a fost trimis să vă aducă frumoasa veste de chemare, ce Dumnezeu şi Ţara Vă făcea încă din cea mai fragedă vârstă.

Toţi români dăm atenţie asupra muncii Voastre de la 1866 şi până astăzi; toţi suntem convinşi de mărirea şi progresul la care a ajuns ţara în timpul de faţă. Ne bucurăm mai ales că Biserica a început să-şi ia zborul către vechea ei splendoare. De aceea glorificăm pe Dumnezeu cu toată inima şi cu tot sufletul, în tot minutul, zi şi noapte. Vom păstra dar Vouă şi guvernului Vostru pururi recunoştinţă. Faptele stau de faţă. Ceea ce nu s-a putut face de secoli, se face astăzi în zilele Voastre pentru întărirea şi mărirea noastră. Cele mai multe biserici monumentale s-au restaurat şi se restaurează prin iniţiativa şi Augusta Voastră patronare: la Iaşi, Sânta Mitropolie şi Biserica Trei ierarhi şi altele; la Târgovişte, Biserica vechii Mitropolii, şi aici, în vechea reşedinţă din Eparhia Argeşului, s-a ridicat falnic şi mândră această Biserică-catedrală, care face fala României şi admiraţia veacurilor. Istoria ne spune că fapte de acestea, cu care Maiestatea Voastră împodobiţi tronul şi asiguraţi viitorul ţării, au mărit totdeauna neamurile. Biserica ne-a salvat totdeauna! Cu Biserica aţi lucrat şi Biserica V-a ajutat.

Deviza Voastră: „Nimic fără Dumnezeu" duce la fericire şi mântuire pe orice popor. Această cale, pe care mergeţi Maiestăţile Voastre, să o îmbrăţişeze generaţiunile prezente, pentru ca şi cei ce vor veni după noi să poată avea temelie de credinţă, de frumoase obiceiuri şi de fapte virtuoase, prin care să ne urmeze şi cu care să ne glorifice şi ei pe noi, ca şi noi pe părinţii noştri. Credinţa strămoşească şi Bisericile noastre monumentale şi-au găsit sprijinul cuvenit şi s-au ridicat şi se ridică cu fruntea strălucită spre cer, pentru gloria Sântei Treimi şi a Maicei Domnului şi pentru fala neamului românesc.

Şi ce dovadă mai mare despre dragostea gloriosului nostru Rege şi a graţioasei noastre regine pentru cele sânte şi naţionale, decât reedificarea şi împodobirea acestei case dumnezeeşti cu toată strălucirea cea veche?

Mulţămesc Preacuratei şi pururi fecioarei Marie, apărătoarea acestui sânt locaş, că m-a învrednicit şi pe mine smeritul să ridic sub acest dumnezeesc acoperământ glasul meu şi să rog pe cel Atotputernic ca să ajute Suveranului şi Suveranei noastre să meargă înainte pe această cale şi să sporească şirul faptelor măreţe şi virtuoase cu cari s-a împodobit Tronul României. Clerul şi poporul român, pururi credincios Suveranului, care a condus ţara pe calea prosperităţii şi a înviat virtuţile strămoşeşti pe câmpul de glorie al independenţei, aduce mulţumirile sale respectuoase şi devotamentul său către cel ce n-a uitat nici în timpul războiului datoria către sântul altar şi ridicarea acestui sânt monument din ruina în care căzuse de zeci de ani. Cu multe odoare noi şi frumoase s-a împodobit această Biserică măreaţă, cu care se mândreşte Episcopia Argeşului şi România întreagă. Dar nici unul nu întrece această sântă Evanghelie, scrisă cu răbdare de aceeaşi mână Augustă, care a legat rănile vitejilor noştri căzuţi pe câmpul de glorie. Binecuvântat fie acest sânt odor! Binecuvântaţi fie acei ce o vor citi şi acei ce o vor asculta şi se vor adăpa din acest izvor al cuvântului dumnezeesc, care a scăpat omenirea de sclavie şi a deschis porţile cerului tuturor credincioşilor.

Binecuvântează, Dumnezeule Atotputernice, pe iubitul şi viteazul nostru Rege Carol I, pe graţioasa şi pioasa noastră Regină Elisaveta, pe Miniştrii ţării, pe clerul nostru, pe vitejii noştri ostaşi, urmaşi credincioşi ai străbunilor lor, şi pe tot poporul român, ca să învingă toate răutăţile şi să pună sub picioare pe tot vrăjmaşul şi pismaşul, pentru fericirea acestei scumpe ţărişi întărirea credinţei părinţilor noştri".

După săvârşirea Sântei Liturghii cu apolisul obişnuit, Biserica a fost deşertată cu totul de

lume, rămânând aici numai Maiestățile Lor, îmbrăcați, Regele românilor în ținuta de general, iar Regina în costumul național al Argeşului şi ocupă treapta cea de sus a scării, şi anume: Maiestatea sa Regele dreapta treptei, iar Maiestata sa Regina stânga ei. La bazele scării se aflau Miniştrii Țării cu cei ai țărilor străine, precum şi autoritățile civile şi militare. În jurul scării, în curtea bisericii, pe grindul ce se întinde de la Episcopie spre oraş, precum şi pe dealurile din jur, erau amestecați şoimii Argeşului şi Detaşamentul de artilerie cu o mare mulțime de cler şi popor, unde stau şi înfățişătorii (reprezentanții) *tuturor instituțiunilor de cultură şi pietate religioasă românească. În curte, la stânga Maiestății Sale Reginei o mulțime de țărănci în costumul lor argeşean, conduse de instinctul simpatiei reciproce, se izolă de bărbații lor şi se adunară în grup deosebit, care judecând după cele petrecute mai în urmă, voiau, ca şi ele, care în creştinism au rangul de fiice ale lui Dumnezeu, să aducă în mod deosebitor laudele lui Dumnezeu, Cel ce a învrednicit pre fiii pântecelui lor de a închega acest monument, fala neamului românesc.*

Astfel fiind împărțit poporul Regelui Carol, el, în ton la început pios, apoi din ce în ce marțial, îi cuvântează:

„Popoarele care îngrijesc monumentele lor se ridică ele înşile; căci pretutindeni monumentele sânt povestirea vie a istoriei, oglinda trecutului, semnele vederate pentru generațiunile viitoare. Amintirea faptelor renumite este în genere însemnată prin statue. În România însă, Domnii cei mari au înălțat biserici şi lavre, voind a întări astfel, mai mult credința, adeseori greu încercată prin năvăliri păgâneşti, şi ca mărturisire că Cerul singur dăruieşte izbânzile, ocroteşte de primejdii. Întâlnim dar în plaiurile mărețe ale munților, în văile încântătoare ale țării, numeroase sânte locaşuri, clădite de evlavioşii noştri Domni, cari priveau cu drept cuvânt biserica şi povața sa scutul cel mai puternic al neamului românesc.

Neagoe Basarab, rezemându-se cu ardoare pe religie, hotărâse să fie pe poalele Carpaților cea mai falnică biserică. Meşterul Manole se puse la lucru, calfe şi zidari munceau zi şi noapte şi curând se ridică pe Argeş în jos, pe un mal frumos, o clădire cum n-a mai fost alta.

La sânțirea ei Vodă întruni o adunare impunătoare. Patriarhul Țarigradului, patru Mitropoliți, toți Episcopii, toți Arhimandriții Țării, Egumenii din Muntele Atonului, preste o mie de preuți erau de față la această măreață serbare şi numele Curtea de Argeş răsuna în tot Orientul, ca o minune vrednică de Biserica răsăriteană.

Asprimea vremii însă strică sântul locaş. Foc şi cutremur dărâmase părțile sale cele mai frumoase şi mândra zidire era amenințată să fie nimicită. Poporul, pătruns de acelaşi simțământ religios, care a sprijinit pe strămoşii săi în toate vijeliile, care a scăpat vatra lor de năpădiri vrăjmăşeşti, nu a voit, ca acest scump odor să fie pierdut. Națiunea dărui o zestre bogată, şi astăzi, după trei veacuri şi jumătate, Curtea de Argeş străluceşte în vechea sa splendoare, ca o nouă dovadă că doctrinele vătămătoare n-au putut înăduşi cuvioşia în inimile românilor şi că numai prin harul lui Dumnezeu se pot săvârşi fapte mari şi bune.

Noi, Regina şi Eu, sântem mândri şi fericiți, că sub Domnia Noastră s-a redat credincioşilor acest sânt şi istoric monument, care trebuie să rămână de-a pururi adăpostul pravoslaviei, pe care poporul s-a răzimat în toate împrejurările. Rugăm pe Atotputernicul ca să binecuvânteze scumpa Noastră Românie".

La aceste cuvinte ale regelui, repetate de ecourile bolților Bisericii, şi transmise în afară, ca afirmări divine, poporul românesc răspundea cu ura repetat, care era continuat de un ura subțire şi femeiesc… Apoi domnul Ministru al Cultelor şi Instrucțiunei Publice, Dimitrie Sturdza, în numele poporului românesc şi a sfatului său ocârmuitor, răspunde Maiestităților Lor, în următoarele cuvinte, de unde se vede că monumentele religioase ale românilor, fiind totdeauna monumente naționale, ele înfățişează cu fidelitate fazele istorice ale națiunii.

Sire,

Doamnă,

Cu toți sântem adunați în jurul Maiestăților Voastre pentru o serbare măreață. Nu e numai veselia şi bucuria, care fac să salte inimile noastre. Evlavia şi credința le înalță şi le purifică.

Un mare fapt s-a îndeplinit astăzi.

Cel mai măreț locaş dumnezeesc al Regatului s-a redeschis credincioşilor creştini, din temelie reînnoit, înfrumusețat şi împodobit.

Aşa se şi cădea să fie în timpurile acestei glorioase domnii, când redeşteptați, românii, încurajați şi împinşi de vocea puternică şi pătrunzătoare a Maiestăților Voastre, au pus cu ardoare şi cu dor mâna la întărirea şi mărirea puterii. A fost predestinat acest edificiu de către Atotputernicul Dumnezeu, ca el să stea ca un semn veşnic al celor petrecute. Cu greu şi cu durere el a fost clădit, precum ne-o spun numeroasele şi inimoasele lui inscripțiuni; cu greu şi cu durere, precum a fost fondat şi Statul românesc. Ca şi acesta, el n-a fost cruțat de cruzimea timpurilor. Ca şi acestea, el a fost bântuit de inamici. Ca şi acesta, el era aproape de pieire. Dar ca şi acesta, el se înalță astăzi spre mirarea celor din afară şi spre întărirea celor din lăuntru, fără seamăn, mai splendid, mai luminos decât în trecut. Strâns legată i-a fost totdeauna soarta de soarta Regatului. Fericit întru pomenire primul ctitor a aşezat în fața Bisericii patru plăci de piatră, a căror inscripțiuni trebuiau să dea cunoştință despre dânsa şi despre țară. Două din aceste plăci le-a umplut Neagoe cu un rost, vcare iese din fundul unei inimi pătrunsă de religiozitate. Pe a treia şi-a veşnicit numele Şerban Cantacuzino. A patra placă a rămas aproape patru secole mută, aşteptând să vorbească şi ea. Astăzi ea poartă următoarea scrisoare:

„Noi, Carol I, cu mila lui Dumnezeu şi prin voința națională, Rege al României, văzând această sântă Biserică, care a fost prada focurilor, a cutremurelor şi a vrăjmaşilor, lăsată în părăsire, unitu-mi-am gândul cu voința celor mai dinainte ctitori, Io Neagoe Basarab voevod şi lui Io Radu Basarab voevod, şi am hotărât în anul de la Hristos 1875, al Domniei mele al zecelea, a o scăpa de nimicire. În zece ani de muncă neobosită, care n-a încetat nici în timpul marelui război pentru neatârnare, am reclădit această falnică, luminoasă şi minunată zidire cu ajutorul țării întregi, după planurile şi documentele ctitoriceşti, cu materialul vechi şi cel nou, scos din pietrăria de la Albeştii Câmpulungului. Şi s-a săvârşit în anul mântuirii 1885, al Domniei mele al douăzecelea, al Regatului meu al cincilea, spre vecinica amintire a faptelor, care au ridicat Regatul României la mărire şi întru pomenirea mea, a iubitei mele soții Elisaveta Regina şi a urmaşilor noştri, precum şi a Mitropolitului Primat Calinic Miclescu, a Episcopului de Argeş, Ghenadie, a Preşedintelui consiliului meu de Miniştri Ioan Brătianu, a arhitectului André Lecomte du Noüy şi a întregului popor al acestei țări.

Binecuvântează din cer, Părinte sânte, acest sânt locaş al Tău şi-l păstrează din neam în neam, ca un neprețuit odor, amintind zilele grele şi timpurile de mărire, prin care au străbătut virtutea şi voinicia românilor, sprijinindu-se pe stânca credinței către Dumnezeu, către patrie şi către Rege".

Parte din momentele festive de încheiere a retârnosirii Mănăstirii Argeşului, de acum Catedrala episcopală a Eparhiei Argeşului, s-au desfăşurat la Seminarul din Curtea de Argeş în seara zilei de 12 octombrie 1886. Întrunirea „Cu caracter mai intim" s-a ținut în prezența Episcopului Ghenadie al Argeşului, a lui Dimitrie Sturdza, Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, a miniştrilor plenipotențiari veniți la ceremonial, a ministrul Perekide, a ministrului de Finanțe D. Nacu, a prefecților de Argeş şi Vâlcea, a arhitecților Gabrielescu şi Stelian. Au rostit cuvântări cu acest prilej, Episcopul Ghenadie al Argeşului, miniştri D. Sturdza şi D. Nacu, contele Tornielli, ministrul

plenipotențiar al Regatului Italiei. Un ultim toast al ministrului Dimitrie Sturdza s-a adresat marelui absent de la ceremonial, *„… preşedintelui consiliului de miniştri, iubitului nostru Ion Brătianu, a cărui muncă neobosită şi cumpănească neasemuită, al căruia devotament către țară şi către Rege a dat în toate direcțiunile o impulsiune viguroasă activității noastre naționale”*.

Luni, 13 octombrie 1886, *„… fiind a se pune temelia Palatului Episcopal, s-a oficiat mai întâi în Biserică, la orele 7 de dimineață Sânta Liturghie pentru ctitorii cei vechi şi noi ai bisericii, de către S.S. Arhimandritul Hariton, asistat de 4 preoți şi 2 diaconi, în prezența d-lui Ministru D. Sturdza şi a unui numeros public… la orele 9 dimineața, M.M. L.L. Regele şi Regina, veniră în trăsura regală… escortați de D. prefect de Argeş … P.S.S. Episcopul Ghenadie, înconjurat de clerul oficiant, precum şi toți înalții prelați, întâmpinară pe suveran în curtea Bisericii şi se îndreptară cu toții spre locul unde avea să se pună temelia noii construcțiuni. Aici se afla pregătită o masă acoperită cu o poală de stofă cu fir şi cele trebuincioase pentru sânțirea apei. Maiestățile lor coborâră la locul săpat pentru punerea temeliei, fiind încinşi cu câte un şorț de atlas alb şi având în mână câte o mistrie de argint cu inscripțiuni pe dânsele. Tubul în care se afla planul şi documentul pentru punerea temeliei, ca şi mai multe monede naționale, fu aşezat de Suverani în locul pregătit pentru temelie. Peste el se puse o placă de metal, care se zidi şi tencui de Maiestățile Lor, de I.P.S. Mitropolit al Moldovei, de P.P. S.S. Episcopi ai Argeşului şi Buzăului şi de D. Ministru al Cultelor, în sunetul clopotelor şi al muzicii, ce intonă imnul național…*

Sânțirea Bisericei Curții de Argeş a fost o serbare completă din toate punctele de vedere. Simțămintele religioase, poetice şi artistice se găseau toate puse în mişcare, pentru a fi în toate pe deplin satisfăcute. Toți, de la mic până la mare, cari au luat parte la această sărbătoare, au fost pătrunşi de fericire… Această serbare este semnul cel mai îmbucurător că neamul românesc şi-a reluat şirul tradițiunei, ce fusese pentru câtva timp întrerupt, că el voieşte să trăiască din viața lui proprie, istorică, şi că ştie să prețuiască şi să conserve monumentele culturii strămbunilor săi. Ea este o dovadă puternică, că sufletul poporului a rămas plin de credință, că conştiința lui este curată ca şi izvorul de unde a pornit religiunea lui Hristos.

Este dovadă că, precum pentru strămbunii noştri religiunea a fost baza temeinică a existenței lor naționale, a fost stânca neclintită, după care dânşii s-au apărat împotriva vrăjmaşilor din afară, a fost izvorul din care a sorbit tăria şi curajul în luptele necurmate; tot aşa va fi şi pentru noi cei de astăzi şi pentru copii noştri. Căci ştiut este, că simțămintele morale sânt cele care dau virtutea internă, cu mult mai puternică decât cea materială, iar simțămintele morale se întemeiază, cresc şi se păstrează numai prin simțământul religios… Monumentul de la Curtea de Argeş rămâne pentru toți timpii izvor de cuvinte şi de idei. Istoria lui se oglindeşte în însăşi istoria poporului român…”[200].

Fără a pune în discuție efortul pentru restaurarea celui mai grandios dintre monumentele medievale de factură religioasă care ni s-au păstrat, şi calitatea lucrărilor, refacerea aşezământului ctitorit de Neagoe Basarab s-a îndepărtat cu totul de stilul original. Desigur că aprecierile celor ce nu-l văzuseră în adevărata-i splendoare niciodată,

200 Textul integral privind ceremonialul resfințirii Bisericii Episcopale a Eparhiei Argeşului a fost alcătuit de arhiereul Ghenadie Craioveanu, vicar al Episcopiei Râmnicului Noul Severin şi publicat în *B.O.R.*, anul X, nr. 9, octombrie 1886, pp. 793-854. Descrierea ceremonialului resfințirii din 12 octombrie 1886 a fost făcută (în text prescurtat) şi în lucrarea coordonată de George Ioan Lahovari, general C.I. Brătianu şi Grigore G. Tocilescu: *Marele Dicționar Geografic al României,* vol. III, Bucureşti, 1900, pp. 35-40.

ci l-au cunoscut numai după restaurarea, încredințată în mod „nefericit" arhitectului André Lecomte du Noüy, sunt la superlativ, aceleaşi aprecieri fiind adresate şi cuplului regal Carol I şi Elisabeta. După cum am menționat, însă, interesul regelui Carol I pentru refacerea „aşezământului de vii evocări ale istoriei naționale" a fost determinat şi de dorința ca „Biserica lui Neagoe şi a Doamnei Despina" să devină necropolă a familiei regale.

Considerațiile privind restaurarea catedralei episcopale de la Argeş au fost diferite, de la cele mai elogioase, până la critici vehemente asupra faptului că nu s-a păstrat câtuşi de puțin vechiul program iconografic al picturii bisericii, totul fiind înlocuit, inclusiv tâmpla, cu una ieşită cu mult din tiparele tradiției româneşti.

Concluziile istoricului Nicolae Iorga, cel care cercetase în 1905, monumentele istorice ale țării în vederea transcrierii inscripțiilor existente şi pentru a culege informații cu privire la starea acestor martori ai trecutului, printre care s-a numărat şi Catedrala Episcopiei Argeşului după restaurare, sunt edificatoare:

«Astăzi, după restaurarea d-lui Lecomte du Noüy, spre luminile şi gustul căruia s'a dus stângăcia noastră barbară şi veşnicul dispreț de noi înşine, se văd pretutindeni fonduri de azur şi flori de aur, păsări care ar fi să sune (dar nu sună), coperişuri verzi deasupra turnurilor.

La lumina soarelui, clădirea pare a se scălda într'un aur, care, când norii răpesc razele, se arată pe multe locuri negriu; pe alocuri şiroaiele ploii au luat cu ele albastru şi aur, lăsând dungi întunecate până şi în inscripția aurită-aurită a lui Neagoe-Vodă… chipuri de sfinți se înalță sus, în aurul fondurilor, jos se înşiră ctitorii, ale căror pietre de mormânt sânt acoperite, după nu ştiu ce obiceiu, cu perdele de catifea roşie cusută cu aur, în etichetele a căror slovă nu e, adeseori, nici latină, nici chirilică, ci un fel de gotică apuseană.

De o parte şi de alta se văd: Regele Carol, care nu seamănă deloc şi n'are atitudinea smerită a unui ctitor aducându-şi darul înaintea lui Dumnezeu, şi Regina, al cărui talent poetic e simbolizat printr'o atitudine de extaz care nu intră, iarăşi, în normele bine statornicite, ale picturii bizantine sau bizantino-române. Un înger stă lângă Regele; lângă regină o madonă catolică, purtând pe Iisus în brațe, pe când jos se văd crini. Nori încunjură pe cele două ființi cereşti; nori cari, drept spuind, nu seamănă a nimic. Şi cu aceasta orice cunoscător al vechii noastre arte, orice iubitor al frumosului şi adevărului istoric, vine de la sine la aprecierea puțin admirativă a restaurării. E o deosebire între un lucru care se învață, care se studiază şi altul care se depune pe încetul în minte prin vederea necontenită a aceloraşi obiecte.

Întipărirea în cazul dintâi pote fi mai conştientă, dar în celălalt e mult mai adâncă, mai trainică. Pentru a reface o biserică de la care vremuri rele au răpit mult în desfăşurarea lor, trebuie familiarizarea deplină cu biserici de acest fel, şi mai trebuie o legătură intimă de amintiri, ce merg până în fundul copilăriei, cu sufletul care locuieşte în aceste clădiri de smerenie şi de închinare. Şi, fiindcă o adevărată artă se adaptează pretutindeni, se traduce în limba sufletească a fiecărei rase, se cere iarăşi ca arhitectul învățat şi meşter care îndrăzneşte să învie din rămăşiți şi potriviri o frumuseță veştejită, să fie unul din copii cei mai plini de iubire fiască a pământului pe care se va ridica a doua oară minunea.

Cred că la noi în țară se găseau, şi atunci când am adus pe arhitectul francez, oameni cari, măcar strângând cu toții cunoştințile lor într'un mănunchiu, puteau să ne dea îndărăt, cu toată priceperea şi cucernicia, vechea mănăstire a lui Neagoe-Vodă.

În locul Caselor din Franța, Caselor din Viena, se puteau afla meşteri de-ai noştri cari mai încet (dar nu mai scump) ar fi dat podoabele dinăuntru, delicate lucrări de zugrăveală, de săpături şi chiar de turnătorie. În acest caz n'ar mai fi nici catapiteazmă de metal, cu flori, nici

vulturi heraldici apuseni, nici slove care nu sânt buchi şi nu sânt lietre, n-ar mai fi, mai ales, acea bogăție cam sălbatecă, aş zice: orientală, de aur şi de colori puternice. Ai noştri ar fi lăsat, ca nişte duioase amintiri dintr'un trecut care a fost numai odată şi nu se poate comanda, cu orice sacrificii bugetare, în făcătoarea de minuni străinătate, acele stângace icoane şi sculpturi vechi, al căror grai de cinci sute de ani, venind din depărtările credincioase şi eroice, ne spun cu cât mai mult decât jargonul internațional al momentului. Şi ar fi fost mai bine.

Acestea nu sânt, de almintrelea, singurele privelişti triste ce se pot culege aici, în umbra mănăstirii modernizate şi înstrăinate… În biserica veche, la restaurarea atât de distrugător radicală, s'au găsit chipuri de sfinți, în cari meşterii altor timpuri şi-au zugrăvit adevărata, nemărgenita evlavie, s'au găsit coloane de argint greu cu stângace săpături de slove ieşite din întrebuințare, s'au găsit potire şi odăjdii pe care au scânteiat pietrele în care se adună'n cel mai mic spațiu cea mai mare lumină şi cea mai mare bogăție; s'au găsit apoi sfinte stofe care au învălit oase ce s'au făcut cenuşă…

Şi te gândeşti atunci la acele fabriche care se găsesc în apropierea marilor, frumoaselor biserici ale Italiei: ateliere şi muzee, în care se păstrează ceea ce a dat jos vechimea de pe clădirea măiastră… Da, însă acolo nu se încredințează grija lucrurilor întreit respectabile, fiindcă sânt vechi, sânt frumoase şi sânt scumpe, unor mâini străine, ci arhitectul de talent şi de ştiință, ca şi umil lucrător ce-i îndeplineşte gândul, simt că lucrează la ceea ce face mândria şi cinstea țării lor.

Şi sânt acolo şi alți factori, care la noi se cred nedreptățiți de lumea laică, îşi lasă ogorul nelucrat şi rătăcesc pe unde nu e chemarea lor, lăsând subalterni fără direcție şi turmă fără păstor. Unde sânt oamenii de râvnă, oamenii de jertfă, binefăcătorii şi gospodarii, aceia cari pot fi „sarea pământului", dacă înțeleg ce trebuie să fie?»[201].

▲ *Restaurarea acoperişului Catedralei de la Curtea de Argeş, anul 2002*

Revenind la sentimente mai bune, în interpelarea din Camera Deputaților, pe care Nicolae Iorga a făcut-o la 13 martie 1910, unde se arăta şi se combătea modul în care arhitectul André Lecomte du Noüy făcuse restaurarea ctitoriei lui Neagoe Basarab de la Argeş, punând şi problema personalului străin folosit la lucrări şi a banilor care s-au cheltuit, istoricul a făcut următoarea afirmație: „A lucrat d. Lecomte du Noüy la Mănăstirea Curtea de Argeş. A dat o Mănăstire a Curții de Argeş care nu prea seamănă cu cea veche, dar este totuşi destul de interesantă, pentru ca toți străinii cari vin în țară la noi să trebuiască a vedea Curtea de Argeş cea isprăvită, săvârşită de d. Lecompte du Noüy" (aceasta venea după ce arhitectul dărâmase prin dinamitare Mitropolia din Târgovişte, care-i fusese încredințată spre restaurare)[202].

Restaurarea edificiului rezultat în urma intervențiilor arhitectului francez s-a realizat, de-a lungul anilor, cu acrivie, fără a se mai repeta erorile din trecut. Arhiepiscopul Calinic a coordonat atare intervenții şi continuă să poarte grijă de valorile patrimoniale încredințate lui, aşa cum nu neglijează nici sufletele păstoriților săi.

201 Nicolae Iorga, „Curtea de Argeş", în vol. *România cum era până la 1918, I. România „Munteană"*, Bucureşti, 1939, pp.132-135.

202 T. G. Bulat, „La 50 de ani de la moartea arhitectului Andre Lecomte du Noüy …", în *Glasul Bisericii*, anul XXIII, 1964, nr. 11-12, p. 1157, nota 105.

Crucile de piatră

„Crucea, temelia Bisericii şi păzitoarea a toată lumea. Crucea, vestirea apostolilor, gloria martirilor, speranța creştinilor. Crucea, bucuria preoților, castitatea fecioarelor, înfrânarea călugărilor. Crucea, filozofia împăraților, mărirea regilor şi distrugerea necredincioşilor. Crucea, leacul bolnavilor, cârma navigatorilor şi limanul celor ce sânt în primejdie.

Crucea, înțelepciunea celor neînțelepți şi libertatea sclavilor. Crucea, groaza iudeilor şi pierderea necredincioşilor. Crucea, distrugerea templelor şi frica idolilor"[203].

Scriind despre „sacralitatea spațială a ortodoxiei româneşti" din Eparhia Argeşului şi Muscelului, despre monahismul ascetic şi chinovial şi despre starea religioasă a locuitorilor de aici, avem revelația unei lumi care a păstrat cu sfințenie un vechi obicei, acela de a ridica cruci de lemn şi de piatră la răspântii de drumuri, la hotar de proprietate, pe muchia unui deal, lângă cursuri de ape sau lângă fântâni, unde drumeții se opreau să se odihnească sau să-şi astâmpere setea, în locuri unde cândva s-au produs evenimente importante, pe care au dorit să le rețină în memoria colectivă.

Astfel de simboluri creştine pe care le regăsim la fântâni, pe malurile apelor şi ale pădurilor, la marginea drumurilor, erau ctitorite deoarece „pentru creştinul ortodox este o faptă de mare merit înaintea lui Dumnezeu a ridica până la patruzeci de atari cruci"[204]. De aceea se şi văd în această parte a țării, ca şi în Oltenia, atât de numeroase însemne ale evlaviei creştine. Se spune că ele sunt amintiri din vremuri imemoriale, pe când poporul creştin încă nu avea biserici şi se aduna la rugăciune în diferite locuri, în munți sau în păduri; în preajma crucilor, preoții săvârşind slujba religioasă.

Crucea, ca „simbol creştin prin excelență, încorporează în ea toată încărcătura spirituală legată de întruparea, viața, propovăduirea, patimile, moartea şi învierea lui Iisus Hristos…"[205]. Atât de mult s-a înrădăcinat semnul crucii în viața ortodocşilor şi a românilor, încât, după cum am constatat, este de neconceput lipsa acestuia. „Țăranul român îşi rostea rugăciunile sale tradiționale, ce amintesc de antica lui creştinare şi de statornica-i dăinuire în Dacia, zicând: *Crucen'casă, cruce'n masă, cruce'n tuspatru unghiuri de casă. Şi nu'i casă, ci'i cetate cu uşile ferecate…*"[206]. *Ori: „… Câte lunci/ Atâtea cruci/ De-a dragul să te tot duci"*[207]. Alexandru Davila spunea, la rându-i: *„… căci piatra cu cruce şi corb/ e cartea din care se sorb/ credința-n menirile sfinte/ lăsate de morții faimoşi,/ şi dragostea-dulce povară,/ de lege, de domn şi de țară…"*

Semnificația şi valoarea de document istoric a acestor adevărate cronici dăltuite în piatră, al căror cuprins conține „gândul şi numele strămoşilor", ce sunt „săpate acolo în slovele lor bătrâne pe care nimeni nu le mai înțelege", a început să fie apreciată abia la începutul secolului al XIX-lea.

„Spre îndestulare, hronologii domnilor Valahii […], cereau trebuința de a se cerceta prin toate chipurile şi a se descoperi adevărul. Fiindcă atât din vechile vremi şi până în ziua de astăzi oamenii obicinuiau de rădicau la feluri de locuri, cruci de piatră pe dealuri, prin munți, prin câmp şi pe oriunde găseau cu cale, din cari cruci, pe unile

---

203 *Cântarea de laudă a crucii,* după Sf. Ioan Hrisosttom, Victor Brătulescu, „Inițiale şi monograme legate de semnul crucii", în *M.O.,* anul XVII, 1965, nr. 7-8, p. 572.

204 Athanasie Mironescu, *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noul Severin în trecut şi acum,* Bucureşti, 1906, pp. CXXVI-CXXVIII.

205 Valeriu Anania, *Cerurile Oltului,* Bucureşti, 1988, p. 18.

206 Athanasie Mironescu, *op. cit.* p. LXV.

207 *Ibidem,* p. CXXVIII.

▲ *Crucea lui Brâncoveanu, lângă Dâmbovița*

scria vreo întâmplare a vremei, iar pe altele numai nume de oameni, însă toate acestea arată numile Domnului i veleatul în cre s-au rădicat acea cruce, pentru aceea, dar spre împlinirea voilor înaltei Excelenții Sale domnului deplin împuternicit prezident al Divanurilor Principatelor, rog pe dumneata a trimite la osebita cancelarie a înaltei Excelenții Sale, idee întâi de locul unde să află crucea, scriind numele moşii, şi a cui este. După aceasta să scrie din cuvânt în cuvânt slovele ce sânt săpate pe acea cruce". Acestea erau dispozițiile date de Mihail Fanton de Verrayon, colaboratorul generalului Pavel Kisselev, prin otnoşenia cancelariei domneşti nr. 12 din anul 1832[208] către prefecturi şi protopopiate, în urma căreia s-au păstrat inscripțiile de pe crucile de piatră, mărturie a zbuciumului şi pietății acestui popor. Importanța recenzării unor astfel de monumente lapidare decurgea din însuşi conținutul hotărârii administrației asupra modului de efectuare a recensământului: „… orice cruci sau pietre vechi vei găsi, scrise deasupra cu slova şi vor fi vrednice de auzire, numai decât luând în scris toate cuvintele ce vei găsi pă dânsele, să le trimeți la otcârmuire, iar pentru cele ce vor fi scrise cu slove streine le vei lua şi pă acestea în scris în ce sat sânt şi în ce loc anume…"[209]. Cu toate că recensămintele (catagrafiile) s-au întocmit pe unitățile administrativ-teritoriale corespunzătoare fiecărui județ – plaiuri, plăşi, comune – informațiile culese au fost superficiale şi lacunare, fără a cuprinde întregul conținut al inscripților, altele fiind şterse ori descifrate necorespunzător, din cauza grafiei chirilice în care au fost scrise, astfel că o imagine de ansamblu a acestor monumente nu s-a putut realiza. Catagrafia din 1832 are, însă, meritul de a fi prima acțiune oficială de inventariere a monumentelor lapidare[210]. Cadrul legislativ relativ nou creat după Unirea Principatelor a permis inițierea unor campanii susținute în vederea depistării şi a conservării acestor monumente creştine. Marile personalități ale istoriei şi culturii, precum Al. G. Golescu, Alexandru Odobescu, Cezar Bolliac, Alexandru Pelimon, maiorul D. A. Papasoglu, au desfăşurat ample cercetări în județele care făceau parte din Eparhia Argeşului (Argeş şi Olt), precum şi în Muscel, în urma cărora s-au „colecționat" importante documente epigrafice – „antiquități", aşa cum le va numi Odobescu. Spre sfârşitul secolului al XIX-lea Ministerul de Culte, prin reprezentanții săi, Grigore Tocilescu, marele istoric Nicolae Iorga, V. A. Urechiă, ori personalități ale culturii locale cum ar fi C. D. Aricescu, se preocupau în mod special de inventarierea, descifrarea şi conservarea bogatului tezaur de documente istorice constituit din aceste monumente lapidare. Secolul al XX-lea confirma, parțial, prezicerile lui Iorga privitoare la întocmirea „cât

208 Ion Vârtosu, „Biserici de lemn şi cruci de piatră din județul Râmnicul-Vâlcii. Inscripții", în *B.C.M.I.*, anul XXVI, fasc. 77, iulie-septembrie 1933, p. 133; Arhivele Naționale, Filiala Argeş-Piteşti, *Dos. Otcârmuirea jud. Muscel*, f. 17.

209 *Ibidem.*

210 † Calinic, Episcopul Argeşului şi Muscelului, Grigore Constantinescu, *Monumente memoriale din județul Argeş – Cruci de piatră,* Piteşti, 1999, p. 12.

se poate mai completă a inscripțiilor" de o înaltă semnificație pentru istoria românilor. Prin înființarea Comisiunii Monumentelor Istorice la începutul veacului amintit, „s-a pus la cale ceva mai strălucitor" cu privire la valorificarea monumentelor istorice în general, cuprinzând, implicit, şi crucile. Comunicările istoricilor Victor Brătulescu, Virgiliu Drăghiceanu, P. Coman, Ion Vârtosu, Nicolae Iorga şi apoi ale lui Constantin Rădulescu-Codin, ori ale preotului Ioan Răuțescu, chiar dacă nu se caracterizează prin implicații depline în ceea ce priveşte recenzarea tuturor acestor cruci de piatră din arealul Țării Româneşti, îndeosebi cel al zonei Argeş-Muscel, rămân ca date de referință pentru cercetătorii de mai târziu ai istoriei şi vieții religioase a românilor.

„… Crucea e păzitoare a to(a)tă lumea, crucea e a biseariclor podo(a)bă, crucea e a împăraților întărire, crucea e a cred(i)ncioşilor întemeere, crucea e a îngerilor slavă şi a diavolilor, rană…"[211], se poate descifra pe un astfel de document epigrafic lapidar, o cruce de piatră din 15 august 1721, de la Coceneşti-Muscel. Fără a ne propune o cercetare din punctul d e vedere al antropologiei creştine a crucilor din Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului, este evident faptul că acest simbol creştin a făcut parte intrinsecă din viața locuitorilor. Sculptura în piatră a găsit în această zonă un mediu geografico-istoric şi spiritual extrem de favorabil, concretizându-se în realizări de excepție[212]. Existența depozitelor de calcar numulitic de la Albeşti-Muscel a permis exploatarea materialului necesar executării unor asemenea monumente şi constituirea unor centre puternice de meşteri pietrari. Astfel de îndeletniciri vor apărea şi în alte zone, inclusiv cele ale Argeşului istoric: Sălătruc şi Şuici, pe Valea Toplogului, şi la Jiblea, în partea stângă a Oltului. Prelucrarea pietrei „în scopuri artistice" va lua o deosebită amploare şi pe lângă aşezămintele monahale, ca urmare a necesității refacerii lăcaşurilor de cult şi, totodată, din dorința dese a realiza monumente lapidare pe plan local. Evident, centrul de la Albeşti s-a făcut remarcat printr-o activitate deosebită, demonstrată de prezența muncii pietrarilor de aici în cele mai diverse locuri şi edificii medievale din zona Argeş-Muscel şi din arealul adiacent. Sub aspect morfologic, crucea se prezintă sub diverse forme: stelă (stâlp, coloană), cruce latină şi crucea-pristolnic. Sunt fixate direct în pământ sau pot fi sprijinite pe un soclu. Din punct de vedere compozițional, al ornamentației, tipologia crucilor de piatră este la fel de diversificată, diferențieri existând în ceea ce priveşte modul de dispunere, mărimea şi forma medalioanelor (tetragramei). Repertoriul ornamental al crucilor este şi el diversificat, implicând „subordonarea decorativului față de concepția constructivă şi arhitectonică a obiectului"[213]. Se regăsesc, astfel, decorații realizate în tehnica „méplat," bazată pe evidenierea motivului decorativ prin adâncirea uşoară a spațiului perimetral. Se regăsesc modele geometrice şi vegetale stilizate, într-o structură compozițională diversă, reprezentarea simbolului solar, având ca substrat străvechiul fond al cultului soarelui, de la care derivă şi alte modele, rozeta, rombul, motivele cosmice, soarele, luna, stelele, apoi cele vegetale, precum vița de vie, ori vrejurile. Toate acestea sunt remarcabile realizări ale meşterilor cruceri din Argeş şi Muscel, care-şi trag sevele „din cea mai veche datină românească". O deosebită importanță pentru valoarea simbolistico-istorică a monumentelor lapidare o reprezintă inscripțiile; texte cu caracter votiv, reprezentate prin Invocația Sfintei Treimi, dedicația patronală şi precizarea domnitorului epocii, numele comanditaru-

211 *Ibidem,* pp. 211-212. Vezi şi Victor Brătulescu, *op. cit.,* p. 572.
212 † Calinic, Episcopul, Grigore Constantinescu, *op. cit*., p. 17.
213 *Ibidem,* p. 32.

lui şi a membrilor familiei sale, motivul ridicării monumentului, „aprecația," întărirea celor spus, prin formula *„Amin,"* care înseamnă *astfel, aşa să fie,* şi datarea. Nu lipsesc nici numele autorilor monumentului, respectiv al meşterului pietrar şi al „pisarului," al celui care a scris. Dintre aceştia, se remarcă crucerii/pietrarii: Dobrotă „meşteru", care semnează pe crucile din Berevoeşti, Bucşeneşti-Lotaşi; Coman, Manea (1584), Staico (1593), Sava, Toader, Stanciu, Apostu, Ioțim Tudor, Oprea, Ivaşco, din zona Muscelului; Athanasie şi Petcu din Jiblea. Dintre pisarii care şi-au pus amprenta scriind pe aceste monumente sunt consemnați: popa Vlad (1576), Tatomir (1596), Radu (1613) Badea, Baciu şi Radul (1615), Părvu logofăt (1647), popa Vladul din Băjeşti (1647), popa Stoica (1676), Mirea logofăt (1694), Ierotei ieromonah, la 1721 şi Stroe, la 1758; Atanasie (1732) şi Petcu (1835) din Jiblea[214].

Inițialele şi monogramele legate de semnul crucii, sculptate în relief sau săpate, sunt nelipsite de pe asemenea monumente lapidare. Distribuția lor în câmpul crucii este făcută după canoane, rânduite de veacuri în vederea respectării anumitor dogme. Inscripțiile se prezintă sub forma abreviată a numelor şi a expresiilor legate de semnul crucii. În partea superioară, pe „coloana" crucii sunt figurate inițialele I.N.Ț.I, în limba slavonă, având semnificația: *Iisus Nazarineanul, Țarul Iudeilor*; IS-HS-NI-Ka, ceea ce se traduce prin *Iisus Hristos învinge* (în limba greacă); siglele numelor abreviate ale evangheliştilor: MT – Matei, MR – Marcu, LUC – Luca, IO – Ioan, alte simboluri, precum М.Л.Р.Б. – M.L.R.B. – „Measto Lobnoe, Rai Bâsti", a căror traducere din slavonă înseamnă: Locul căpățânii rai este" (se ştie că dealul Golgotei, pe care a fost răstignit Iisus se mai numea şi locul sau Dealul Căpățânii). Pe unele monumente, mai ales funerare, la baza coloanei, sunt figurate inițialele Г.А. reprezentate de o parte şi alta a unui craniu, traduse prin „Căpățâna lui Adam". Apar şi inițiale dispuse în grupe de câte patru litere identice; XXXX (ale lui Hristos steagurile, creştinilor laude); ЦЦЦЦ (Bisericească floare, bisericii flori); ДДДД (Lemnul dăruieşte vechea vrednicie/avere/moştenire)[215].

Crucile de piatră şi cele de lemn (mai ales în zona de câmpie) au devenit atât de obişnuite şi familiare credincioşilor din Argeş şi Muscel, şi chiar din întregul areal românesc sud-carpatic, încât au intrat definitiv în toponimie, regăsindu-se, astfel, nume precum Dealul Crucii, Crucişoara, Crucea Popii, Crucea Protopopului, Valea Crucii, Crucea Diaconului şi altele.

Semnificația acestor monumente lapidare este relevantă din punct de vedere al informațiilor etno-culturale şi istorice. În afară de conținutul liturgic al mesajului, pisania dăltuită în piatra crucii poate constitui o adevărată sursă de alcătuire a unor genealogii, de cunoaştere a ocupației celor care au ridicat monumentul, a perioadei ridicării unor astfel de monumente sau de edificii religioase ori alte date semnificative pentru comunitate, legate de fântâni, poduri, drumuri. Exemplificăm, astfel, prin „Crucea lui Socol" de la Podul Dâmboviței, prin care se precizează amplele lucrări efectuate în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu pentru refacerea drumului către Braşov; data săpării unor fântâni. Aceste însemnări se constituie şi în importante „titluri testamentare" prin care se certifică dobândirea unor proprietăți, moşteniri, vecinătăți

214 *Ibidem,* pp. 20, 41. Pentru meşterii Atanasie şi Petcu din Jiblea Veche vezi şi pr. Dominic. N. Ionescu, „Atanasie şi Petcu, meşteri pietrari", în *Schituri şi biserici de sat,* Bucureşti, 1931, pp.113-119.

215 Vicor Brătulescu, *op. cit,* pp. 569-571-573-578.

şi hotărnicii, precum „Crucea Baştii (1670-1671) din Rucăr sau o cruce din Mioveni, datând din epoca domniei lui Constantin Mavrocordat. Unele dintre înscrisuri precizează anumite evenimente din viața comunității. Astfel, pe unul dintre monumentele lapidare din Curtea de Argeş, se menționează epidemia de ciumă din 1661-1662, care a avut urmări nefaste în viața oamenilor, un astfel de moment fiind consemnat şi pe „Crucea Burtii" din Coceneşti-Mioarele: ciuma care a bântuit în anul 1721. Crucea jurământului (1647) şi „Crucea pârgarilor" sunt două dintre cele mai importante monumente lapidare ale Câmpulungului, adevărate hrisoave care atestă privilegiile orăşenilor, obținute prin înscris de la cancelaria domnească, investirea județului şi depunerea jurământului de credință în fața crucii. Repertoriul crucilor de piatră din Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului se ridică la o cifră impresionantă, 356 de monumente lapidare, fără a include şi pe cele din teritoriile care au aparținut odinioară Argeşului istoric, dintre Olt şi Topolog, ori pe cele ale județului Olt, parte componentă a Eparhiei Argeşului între anii 1793 şi 1949. Cu o arie de extindere ce cuprinde întregul teritoriu al județului Argeş, cele mai numeroase cruci de piatră sunt concentrate în zona subcarpatică, fapt explicat prin posibilitatea de achiziționare a materialului din carierele de la Albeşti-Muscel şi, mai târziu, de la Jiblea (azi județul Vâlcea)[216]. Desigur, au existat şi alte monumente lapidare de piatră ori de lemn, acestea din urmă cu o durată de viață mai scurtă, reîntorcându-se în pământul din care s-au zămislit.

Nu trebuie omişi nici meşterii cruceri care au făurit adevărate bijuterii din lemn, crucile de cult, a căror prezență este nelipsită din bisericile Argeşului şi Muscelului. Unii dintre artizanii acestui gen de cruci folosite în oficierea cultului, pentru binecuvântare, ale căror lucrări au fost identificate ca datând din 1764, sunt: Vasile Diaconul, Matei, Popa Tudor şi Muşat diaconul din Opăteşti. Cel din urmă a realizat neprețuite comori de artă populară de factură bisericească. Şcolit, poate, la Mănăstirile Cozia, Turnu, Stânişoara sau la Schiturile Fedeleşoiu, Berislăveşti ori Scăueni, la 1775, anul din care datează prima lucrare, Muşat era deja diacon. Cea din urmă cruce ieşită din mâinile meşterului poartă înscris pe ea leatul 1823. Crucile de cult ale meşterului Muşat au intrat în alcătuirea inventarului obiectelor de cult ale bisericilor din Drăgioiu, Lăunele de Sus, Ceaureşti, Dăeşti, Valea Iaşului, Prodăneşti, Poienari, Şetrari-Braniştea şi al Mănăstirii Curtea de Argeş[217].

„Mă închin ție, cruce care porți viața, neînvins trofeu al credinței, poartă a Paradisului, sprijinul credincioşilor…" (Mineiul grec, 13 sept.)[218].

---

216 Pentru crucile de piatră din Argeşul istoric vezi Constantin Bălan, *Inscripțiile medievale şi din epoca modernă a României, Jud. Istoric Argeş (sec. XIX-1848),* Bucureşti, 1994, *Repertoriu cronologic*, pp. 53-99 şi descrierea în cadrul lucrării.

217 Dominic. N. Ionescu, *Un meşter crucer, Muşat diaconul*, în *op. cit.,* p.102-112; Constantin Bălan, *op. cit. Repertoriu*.

218 Victor Brătulescu, *op. cit.* p. 572. Pentru crucile de piatră din județul Argeş vezi † Calinic Argeşeanul, Grigore Constantinescu, *op. cit.,* p. 326.

Biblioteca

Încă din perioada de început a epocii medievale, când ştiinţa de carte era monopolul aproape exclusiv al clericilor şi al boierilor, mănăstirile s-au constituit ca principale vetre de cultură, unde s-au înfiinţat şi primele biblioteci, în care se aflau manuscrise care au servit oficierii cultului, achiziţionate cu mari eforturi materiale, fiind apoi, la fel de greu multiplicate de către copiştii din rândul monahilor. Acestea au continuat să apară sub formă de manuscris încă multă vreme, chiar şi după inventarea tiparului. Primele astfel de manuscrise cunoscute în Ţara Românească sunt de la Mănăstirea Tismana, din vremea Sântului Nicodim, organizatorul vieţii monahale la nordul Dunării. De bună seamă că acestea au existat şi înainte, însăele nu s-au păstrat până astăzi. Asemenea exemplare de carte religioasă sub forma manuscrisului trebuie să fi existat şi la reşedinţa mitropolitană a Ungrovlahiei, care a fost stabilită la Curtea de Argeş în mai 1359. Acest fapt este dovedit de Evanghelia grecească, scrisă pe pergament în secolul al XII-lea şi care a aparţinut „… smeritului şi păcătosului Antim (Critopulos, 1381-1402) al Ungrovlahiei, exemplar aflat astăzi în Biblioteca Universităţii din Bologna-Italia. Ele au pătruns pe filiera bizantină, ţinând seamă că mitropolia ţării era sufragană Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului. Începuturile culturii feudale româneşti le datorăm, aşadar, Bisericii. Limba slavonă veche în care au apărut primele manuscrise, era în secolul al XIV-lea considerată, ca şi latina, o limbă „moartă", vorbită numai de slujitorii bisericii şi neînţeleasă de poporul de rând. *Evangheliarul* lui Nicodim, apărut în anul 1405, se consideră, până la depistarea unor alte asemenea lucrări, ca primul manuscris mai amplu din Mitropolia Ungrovlahiei. Despre primele biblioteci de pe teritoriul românesc nu se cunosc decât date sumare şi incomplete. La Argeş, unde au fost, concomitent, scaunul voievodal şi cel mitropolitan, au existat şi copiştii cancelariei domneşti, şi cei ai mitropoliei. Astfel, curtea domnească şi scaunul vlădicesc trebuie să fi avut cărţile de trebuinţă. Din nefericire, nu s-au păstrat informaţii despre acestea, aşa cum nu ştim prea multe nici despre data când mănăstirile din Argeş şi-au constituit bibliotecile proprii.

La Curtea de Argeş, Neagoe Basarab, cel care deprinsese tainele învăţăturii la Bistriţa Craioveştilor, unde s-au editat şi primele cărţi din ţara noastră, a deprins dragostea de tipărituri, devenind el însuşi, ulterior, autor al „Învăţăturilor către fiul său Theodosie". Ridicarea bisericii lui Neagoe la rangul de arhimandrie, a însemnat nu

numai acordarea unui privilegiu rar la acea vreme în rândul aşezămintelor monahale din Țara Românească – ştim că doar Tismanei i se acordase această demnitate – ci şi sporirea obligațiilor privind preocuparea pentru carte. Din nefericire, tipăriturile argeşene n-au apărut decât relativ târziu, în vremea instalării tipografiei lui Matei Basarab la Câmpulung, în 1635. Cartea veche românească de factură religioasă tipărită în celelalte centre tipografice: Govora, Râmnic, Snagov, Târgovişte, Bucureşti, a circulat, însă, pe cuprinsul județelor Argeş, Olt şi Muscel, primele două alcătuind în 1793 Eparhia Argeşului, la care Muscelul istoric se va adăuga abia în 1994. E de presupus că odată cu pătrunderea tiparului pe teritoriul țării noastre şi edificiile religioase argeşene îşi vor fi alcătuit un minimum de carte religioasă necesară săvârşirii cultului, iar către sfârşitul secolului al XVII-lea şi în cel de al XVIII-lea vor fi achiziționat şi carte laică, în special din domeniile istorie, filozofie, religie etc.. Întemeierea Eparhiei Argeşului sub arhipăstorirea lui Iosif Sevastis în 1793, va însemna şi constituirea unei importante biblioteci. „Smeritul Episcop al Argeşului, Iosif", s-a preocupat îndeaproape nu numai de tipărirea cărții româneşti, pentru care a întrebuințat uneori şi „tiparnițele papistaşilor", lucru evitat de către mulți dintre ierarhii Bisericii Ortodoxe Române anteriori lui[219], dar a întemeiat şi o bibliotecă eparhială al cărui număr de cărți – manuscrise şi tipărituri – depăşea cifra de 1.000. Biblioteca episcopiei a funcționat în catul superior din tinda bisericii paraclis „Sfinții Nifon, Serghie, Vah şi Tatiana" ctitorie a Episcopului Iosif de la 1795. Vrednicul vlădică a împărțit tinda (traveea sud-vestică a trapezei) în două nivele, la cel superior înființând mica bibliotecă a Eparhiei. Ea mai figura încă, în Catagrafia de la 1845, printre clădirile care alcătuiau anexele Centrului episcopal de la Argeş, înainte de demolarea începută la 1846 şi definitivată la 1875, când începeau lucrările de restaurarea Catedralei Episcopale. După surparea caselor care alcătuiau incinta mănăstirii nu mai cunoaştem informații cu privire la soarta bibliotecii eparhiei de la Argeş. Deigur că urmaşii lui Iosif în scaunul episcopal, cunoscuți ca fiind

219 Monahia Cristofora-Carmen MARIN, *Iosif, întâiul Episcop al Argeşului şi cărțile lui,* Fundația „Universitatea pentru toți", Slatina, 2009, p. 51.

împodobiți cu învățătură şi preocupări cărturăreşti, publicişti de mare valoare, unii chiar distinşi prin erudiția teologică[220] şi susținători fervenți ai învățământului în limba română, s-au aplecat cu grijă şi asupra soartei bibliotecii, sporindu-i numărul de cărți prin propriile lor lucrări şi colecțiile personale.

La 5 februarie 1949, când, prin hotărârea Prezidiului Mari Adunări Naționale a Republicii Populare Române, Decretul 177/1948 şi în urma Raportului Ministrului de Culte 3126/4 februarie 1949, coroborat cu Decretul 133/1949 se decidea desființarea Episcopiei Argeşului şi înființarea „reîntregitei" Episcopii a Râmnicului şi Argeşului, se prevedea ca averea mobilă şi imobilă a fostei Episcopii a Argeşului să treacă în patrimoniul nou înființatei Episcopii. În această avere figura, desigur, şi biblioteca fostei Eparhii a Argeşului, care a fost mutată la Centrul Eparhial de la Râmnicu-Vâlcea.

După reorganizarea Bisericii Ordodoxe Române, ca urmare a evenimentelor de la sfârşitul anului 1989 şi a reînființării Eparhiei Argeşului, Muscelului şi Teleormanului, printre preocupările principale ale întâistătătorului acestui scaun vlădicesc, respectiv Înaltpreasfințitul (pe atunci Episcop), Părintele Calinic, a existat şi aceea a reconstituirii acestui puternic centru de cultură, biblioteca eparhială. Astfel, în clădirea noului Centru Eparhial s-a alocat un spațiu care s-o adăpostească. Printre cele peste cinci mii de volume caree fac parte din fondul de carte de aici, se află exemplare valoroase din domeniile: carte religioasă, beletristică, acoperind toate genurile literare, periodice specifice ale Bisericii Ortodoxe Române, bibliografie ecleziastică, menită să satisfacă necesarul de cunoştințe ale celor ce apelează la acest fond de carte. O mare parte provine din colecția personală a Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Calinic al Argeşului şi Muscelului. Acelaşi arhiereu râvnitor în cele ale scrisului şi ale cititului, care ar dori să treacă prin aceatsă lume cu o traistă mare, doldora de cărți în spate,a fondat, prin donațiile sale şi biblioteca Seminarului Teologic „Neagoe Basarab" din Curtea de Argeş. O importantă secție de carte religioasă poate fi consultată şi la Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu" Argeş, precum şi la Facultatea de Teologie din cadrul Universității din Piteşti.

Grija pentru carte a Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Calinic s-a concretizat în adunarea a numeroase volume, păstrate ici şi colo prin eparhie la Mănăstirea Văleni, unde s-a constituit depozitul de carte veche religioasă. Dintre cele aproximativ 5.000 de exemplare de carte veche românească de cult, aflate în fondul de la Văleni, amintim câteva: *Evanghelia învățătoare,* Govora-1640, *Îndreptarea legii,* Târgovişte-1652, *Cheia înțelesului*-1678, *Mineiele* de la Râmnic, apărute între 1776-1780, *Triodion*-1731, *Penticostarion*, Bucureşti; *Psaltirea* lui Chesarie de la Râmnic, *Apostol,* Bucureşti-1747, *Penticostar,* Buzău, 1840, *Liturghier,* Buzău-1840, *Mineiele* Episcopului Iosif, Buda 1804-1805, *Evhologhion adică molitvelnic*-1783, *Învățătura bisericească*, Târgovişte-1710, *Slujba Sfintei Filofteii Fecioarei,* Bucureşti-1831; *Evanghelia,* Buzău-1837; *Psaltirea,* Buda-1808; *Orologhion-adică ciaslov*, Braşov-1835 şi altele. Majoritatea au aparținut bisericilor şi aşezămintelor monahale din Argeş şi Muscel, ceea ce dovedeşte o largă circulație a cărții vechi în Eparhia Argeşului[221].

O colecție asemănătoare, s-a alcătuit şi la Mănăstirea Clocociov de la Slatina, adunându-se aici şi alte valorile spirituale româneşti pe lângă cărțile vechi religioase ce au circulat în județul Olt şi anume, o importantă colecție de icoane vechi româneşti.

---

220 Pr. Niculae Şerbănescu, *Episcopii Argeşului,* în *M.O.,* anul XVII, nr. 7-8, 1965, pp. 602-630.

221 Doru Căpătaru, „Cartea veche românească în Argeş şi Muscel", în vol. *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național,* Slatina, 2006, pp. 21-28.

Primele colecții de la Argeş

Muzeul

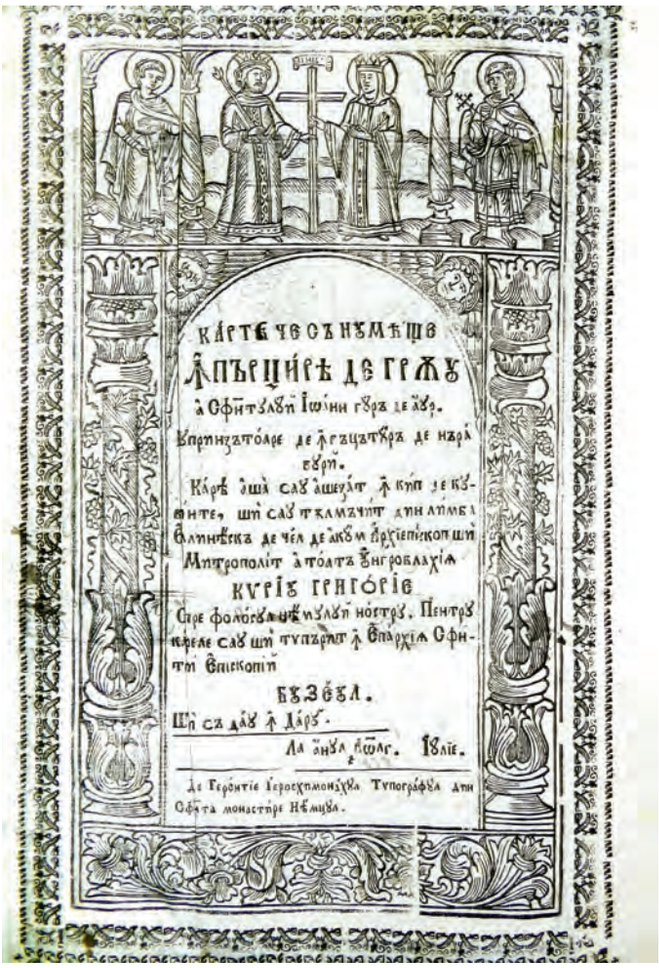
Păstrarea patrimoniului spiritual, ca mărturie nepreţuită şi incontestabilă a identităţii româneşti, a constituit o preocupare permanentă a Bisericii noastre. Dovada acestei purtări de grijă pentru valorile de spiritualitate şi sacralitate s-a materializat încă de timpuriu prin înfiriparea unor colecţii ale aşezămintelor religioase, care cuprindeau, în principal, obiecte liturgice, precum şi hrisoavele prin care ele fuseseră întărite cu diferite danii şi privilegii din partea ctitorilor sau a altor donatori. Unele dintre cele mai importante valori de spiritualitate şi sacralitate care au alcătuit colecţiile mănăstirilor au fost manuscrisele, cărţile şi obiectele de cult, icoanele şi alte mărturii ale trecutului religios. Astfel, a putut ajunge până la noi un valoros inventar care atestă trăirea spirituală a poporului, începând de la elementele primordiale ale pătrunderii creştinismului în teritoriile din stânga Dunării. Aceste mărturii, păstrate cu sfinţenie, certifică, totodată, continuitatea neîntreruptă a vieţuirii populaţiei creştine în acest areal geografic precum şi eforturile de păstrare a identităţii sale, a evoluţiei din punct de vedere social, politic, militar şi cultural. Multe dintre aceste valori de patrimoniu au dispărut datorită acţiunii timpului şi condiţiilor nefavorabile de păstrare. Altele au fost înstrăinate în urma diferitelor conflicte militare care s-au desfăşurat pe teritoriul românesc. În timpul acestor lupte care au avut loc de-a lungul întregii noastre istorii, s-a comis un adevărat jaf al comorilor materiale şi spirituale româneşti. Aşezămintele de cult n-au scăpat acestei urgii, căzând pradă focului, jafurilor, înstrăinărilor uneori chiar voite, fiind pierdute, astfel, odoarele păstrate aici.

Eparhia Argeşului şi Muscelului a cunoscut şi ea atare evenimente nefaste, ale căror urmări au fost accentuate uneori şi de acţiunea oamenilor. Doar privind istoria Mănăstirii Argeşului şi înzestrarea ei cu odoare, luând în calcul mai cu seamă argintăria executată de vestiţii meşteri saşi din Sibiu, cărora Neagoe Basarab le comandase, spre împodobirea ctitoriei sale, icoanele dintre cei doisprezece stâlpi „opera unor meşteri cretani de o frumuseţe uimitoare, pictate pe ambele feţe", ţesăturile brodate cu fir de aur, coroana din acelaşi metal preţios care se afla pe capul „Domnului nostru Mesia"[222], putem concluziona valoarea, materială, dar şi spirituală, a acestor obiecte de artă creştină. Marea majoritate s-au pierdut pentru totdeauna. Jefuirea mormintelor ctitorilor din biserică de către oştile lui Gabriel Bathory, din anul 1611, a însemnat, de asemenea, pierderea unui imens tezaur de artă feudală, de o valoare inestimabilă. Asemenea obiecte de preţ au existat şi la Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulug, posibil şi la celelalte aşezăminte monahale şi chiar la bisericile de mir din cuprinsul eparhiei.

Păstrarea acestora s-a dovedit importantă şi cu rezultate deosebite mai ales după înfiinţarea episcopiei. Întâistătătorii Scaunului Episcopal, înzestraţi cu o cultură aleasă, cu preocupări cărturăreşti, şi-au constituit biblioteci în care au adunat aceste valori, care se mai puteau găsi la vremea respectivă. O asemenea bibliotecă este menţionată de catagrafia din anul 1845, amenajată în etajul de la tinda paraclisului ctitorit de întâiul Episcop, Iosif[223]. Alături de cele peste 1000 de manuscrise şi tipărituri se aflau şi cele două blazoane,al lui Vlad Dracul şi al lui Neagoe Basarab, care împodobiseră turnul

222 *** *Călători străini despre Ţările Române,* vol. VI, Paul de Alep, pp. 168-169.

223 Pavel Chihaia, „Etape de construcţie în incinta Mănăstirii Curtea de Argeş", în *B.O.R.*, anul LXXXV, 1967, 7-8, p. 803.

▲ Împărţirea de grâu, *1833, frontispiciu. Carte apărută cu binecuvântarea Episcopului Iosif I, din depozitul de la Mănăstirea Văleni*

clopotniţă. Fără doar şi poate că Episcopul Iosif înfiinţase în biblioteca sa şi o colecţie de odoare, de veşminte bisericeşti şi obiecte de cult, care se constituia, astfel într-un incipient muzeu al Episcopiei Argeşului. Asemenea biblioteci şi colecţii, e adevărat, după posibilităţile egumenilor sau preoţilor, au fost semnalate şi în aşezămintele monahale mai importante şi în bisericile de mir, îndeosebi în cele din oraşe ori în parohiile mai mari. Informaţii cu privire la existenţa unui muzeu al Episcopiei de la Argeş ne parvin din vremea păstoririi Episcopului Gherasim Timuş (1894-1911). Acesta a fost amenajat în incinta Palatului Episcopal. La un an după resfinţirea catedralei episcopale, respectiv în anul 1887, Ministerul Cultelor dispunea inventarierea bunurilor mobile şi imobile ale episcopiei, fiind astfel înregistrate o seamă de bunuri de patrimoniu, precum veşminte, mitre, sacosuri, cingători, epitrahile, bederniţe, acoperăminte ale mormintelor ctitoriceşti, printre acestea aflându-se şi brâul lui Neagoe Basarab lucrat la Sluczk în Polonia[224]. Printre obiectele de argintărie şi vasele liturgice cuprinse în inventar se remarcau cârje şi bastoane episcopale, cruci, candele, potire, linguriţe, agheasmatare, icoane, clopote şi altele. Este vădit impresionant fondul de carte veche de ritual, românească şi străină, care este completat de manuscrise valoroase, precum şi de cărţi laice de istorie, literatură, filozofie, ştiinţifice, de artă şi cultură, periodice, anuare apărute în principalele centre culturale europene, Paris, Viena, Veneţia, Moscova. Foarte bogată este colecţia de carte veche românească de secol XVII-XIX, scoasă din tiparniţele de la Râmnic, Buzău, Târgovişte, Bucureşti, Sibiu, Braşov, Neamţ ori volumele tipărite de Episcopul Iosif la Buda, şi pe care le-am menţionat în alt capitol al prezentei lucrări. Inventarierea periodică a obiectelor de patrimoniu arată dinamica achiziţiilor ulterioare, donaţii din partea unor personalităţi ale culturii româneşti şi chiar de la anonimi, îmbogăţindu-se, astfel, tezaurul de valori al Eparhiei Argeşului. Cu ocazia resfinţirii catedralei episcopale, familia regală a dăruit Mănăstirii Argeşului o colecţie de minerale rare, mistria cu care s-a pus piatra de fundaţie a palatului Episcopal la 13 octombrie 1866, Evanghelia pictată de regina Elisabeta şi caseta din lemn de nuc, în care aceasta a fost adusă la Curtea de Argeş. Titu Maiorescu a donat şi el două cununi aurite, iar Episcopul Gherasim Timuş a îmbogăţit zestrea eparhiei prin diferite obiecte pe care le-a strâns cu prilejul vizitelor în străinătate, precum puţină lavă de la vulcanul Vezuviu, diferite amintiri de la Locurile Sfinte, un obuz de la Griviţa unde, cu mari jertfe, s-a dobândit Independenţa de Stat a României. Colecţia de monede şi medalii avea exponate emise cu ocazia marilor momente din istoria poporului român: proclamarea Regatului României în 1881, proclamarea Independenţei, ridicarea castelului Peleş, resfinţirea Catedralei Episcopale din 1866. O Evanghelie ferecată în argint „lucrată de Domnişoara Alexandrina Cantemir cu cheltuiala P.S. Episcop de Argeş D.D. Gherasim Timuş pentru Catedrala Sf. Episcopii, în al 12-lea an al arhipăstoriei

224 Virgil VĂTĂŞIANU, *Istoria artei feudale în Ţările Române,* vol. I, 1959, p. 943.

sale, datată 14 martie 1905", un baston de trestie cu mâner de argint dăruit de Meletie Gibescu, ahimandritul scaunului episcopal, precum şi un tipar al Mănăstirii Argeş, au intrat în colecţie „din dorinţa pentru înmulţirea frumoaselor obiecte ale Sfintei Episcopii de Argeş…"[225]. Colecţia s-a îmbogăţit şi cu alte documente de valoare, care se referă la istoria vieţii religioase a românilor, precum un valoros act din vremea domniei lui Vasile Lupu, o copie după originalul unicat tipărit la Iaşi şi care se referea la afurisenia patriarhului Chiril Lucaris, acuzat de păreri comune cu principiile reformei Luterane.

Atenţia Muzeului de Antichităţi din Bucureşti s-a îndreptat mereu asupra valorilor de patrimoniu aflate la Episcopia de la Argeş. La 19 octombrie 1865, Ministrul Justiţiei, printr-o scrisoare adresată Episcopului Ghenadie Ţeposu, îi solicita să trimită la minister unele dintre obiectele ce „ar merita să se afle la Muzeul de Antichităţi", pentru care ar urma să primească altele mai noi în loc. Printre obiectele liturgice solicitate, se numărau cele descrise în continuare: „o cruce săpată în lemn, îmbrăcată cu argint, cu sârmă poleită, având deasupra trei turnuleţe; pe picior sunt inscripţii slavone; potir de argint cu inscripţie greacă de la anul 7136 (1628); chivot reprezentând Biserica Episcopală de la Argeş, din anul 1784; ghiordun cu părăluţe de argint poleit şi o pereche de cercei cu lănţuşe de argint; pomelnic scris pe o mare troiţă de lemn, cu anul 7154 (1646) de la Matei Basarab. Episcopul le-a cedat cu mare uşurinţă, însă intervenţia energică a locuitorilor Argeşului către domnitor a făcut ca odoarele Bisericii Domneşti să rămână la locul lor, în Curtea de Argeş. Călătoria lui Grigore Tocilescu, în calitate de director al Muzeului Naţional de Antichităţi din Bucureşti, la diferite aşezăminte religioase din judeţele Argeş şi Vâlcea în perioada 1-15 august 1884, spre descoperirea şi descrierea, printre altele, a „…odoarelor, şi altor obiecte de artă, […] precum şi a manuscriptelor şi cărţilor vechi aflate în fiecare mănăstire", enumera şi valorile argeşene.

▲ *Sfeşnic împărătesc, 1682*

Prezentându-şi „Raportul" Ministerului Cultelor şi Învăţământului Public în 1885, Tocilescu semnala dificultăţile pe care le-a întâmpinat în vederea identificării şi strângerii acestora pentru colecţia muzeului datorită opoziţiei egumenilor şi a episcopilor din cele două eparhii, cea a Argeşului şi cea a Râmnicului[226]. Expoziţia mondială organizată la Paris în anul 1900, apoi cele din 1925, organizate tot în oraşul artelor de pe Sena şi de la Geneva, au avut printre obiectele prezentate, şi obiecte de artă veche românească, aflate în colecţiile lăcaşurilor sfinte, cum ar fi: frescele de secol XVI extrase de la Biserica Domnească şi de la cea Episcopală din Argeş, icoane vechi zugrăvite şi ferecate cu argint, precum şi cele „aproape necunoscute ale lui Neagoe Basarab, uşile din veacul al XIV-lea de la Mănăstirea Cotmeana" şi altele, majoritatea aduse din colecţiile de la Bucureşti, unde fuseseră adunate din ordinul Ministerului de Culte. Ca şi predecesorii săi, Episcopul Gherasim Timuş s-a opus acţiunii de strângere a valoroaselor manuscrise şi cărţi de cult, considerând că ele sunt de neapărată trebuinţă slujitorilor altarului şi nu prezintă niciun interes pentru Academia Română, ale cărei colecţii cuprindeau astfel de lucrări. Manuscrisele în legătură cu ctitoria lui Neagoe de la Argeş erau expuse spre vizitare şi cercetare de către cei interesaţi în Episcopia de la Argeş, unde se bucurau de o atentă îngrijire şi erau conservate cu

225 Florentina Cojocaru, „Demersuri privind reînfiinţarea Muzeului Episcopiei Argeşului, în perioada interbelică", în *Păstorul Ortodox* anul III, nr. 1, 1997, p.144.

226 Grigore Tocilescu, *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri şi biserici din ţară presentate Ministerului Culteloru şi al Învăţământului Public*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1887, pp. 3-4.

▲ *Maica Domunlui Îndrumătoarea, datând de la începutul sec. al XIX-lea, din patrimoniul Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului*

mare sfinţenie. Totuşi, manuscrisul Evangheliei slavone de la 1512, a fost ridicat la 25 octombrie 1904 şi trecut în inventarul Academiei Române[227].

În colecţiile Muzeului de Antichităţi din Bucureşti se aflau, în anul 1905, în camera mică de la mijloc, numită simbolic „Curtea de Argeş", macheta de lemn a bisericii episcopale de la Curtea de Argeş, opera sculptorului Carol Storck, un model de un stânjen de mare, reprezentând frumoasa noastră biserică… cu toate ornamentele ei bogate", ce participase la expoziţia universală de la Paris din 1867; cele douăzeci şi nouă de „frescuri, reprezentând figuri de sfinţi, scoase de pe pereţii interiori ai bisericei"; inscripţiunea (pisania) originală scoasă de pe peretele din lăuntrul bisericei… unde fusese zugrăvită în anu 1526, d'asupra chipului lui Radu Vodă de la Afumaţi şi al soţiei sale, Ruxandra; cele două icoane împărăteşti: Maica Domnului şi Domnul Christos cu aureolă de argint, de la vechea catapiteasmă a bisericei Curtea de Argeş; copii reduse în culori după portretele ctitoriceşti din interiorul bisericei Mănăstirii Curtea de Argeş; acuarele cu reproduceri al lui H. Trenk, făcute în anii 1861 şi 1863; două pătrate de piatră sculptate reprezentând luptă de animale fantastice, blazoanele lui Vlad Dracul şi Neagoe Basarab (din dărâmăturile vechiului palat al episcopiei de Argeş, de fapt ale ansamblului monahal, în antreul caselor mari de la Episcopia Argeşului, unde fuseseră amplasate după ce au fost desprinse din turnul clopotniţă, cu prilejul refacerilor din 1818); bucăţi de plumb cu inscripţii de la acoperişul bisericii episcopale; un chivot de argint „închipuind biserica Mănăstirii Curtea de Argeş" cu inscripţia românească „De la robul lui Dumnezeu, Parthenie, archimandritu al Argeşului, anul 1784"; un potir de argint aurit cu inscripţia grecească, „care pre româneşte sună: acest dumnezeesc şi sfânt pahar s'a închinat de către prea-bine credinciosul Domn Ioan Alexandru Voevod (Alexandru Iliaş, 1627-1629) la mănăstirea venerată a Argeşului, din 1628"; o cruce de lemn sculptată, încadrată în argint aurit şi cu flori de ornamente, cu două turnuleţe pe braţele ei, cu 10 iconiţe, reprezentând scene evanghelice. Inscripţia slavonă din 1692 arăta că acea cruce era făcută de maistorul Costandin din oraşul Vraţa; altă inscripţiune românească, semnala că a fost cumpărată de către medelnicerul Ioan Socolescu, fost clucerul Episcopiei Argeşului, Kir Iosef şi s-a dăruit numitei Episcopii; o decoraţiune rusească Sf. Vladimir clasa a III-a şi alta austriacă Franţ Iosef, ambele găsite la răposatul Episcop de Argeş Climent; patru frescuri de la biserica episcopală din Curtea de Argeş"[228].

Desfăşurarea Primei Conflagraţii Mondiale în care România a intrat spre înfăptuirea idealului naţional de întregire a neamului a adus mari prejudicii patrimoniului cultural românesc. În timpul conflictului armat „Biserica Ortodoxă Română a fost lovită şi împroşcată cu tot felul de atacuri din partea ocupanţilor şi a emisarilor Bisericii Romano-Catolice", fiind jefuită, despuiată, dezonorată. Au fost luate multe dintre odoarele de preţ: obiecte de cult, valori de patrimoniu, documente, obiecte din inventarul liturgic[229].

S-a comis un inimaginabil sacrilegiu; bisericile de mir şi mănăstirile cu învelitoarea din tablă de cupru sau plumb au fost demantelate; clopotele de bronz au fost ridicate, pentru a se confecţiona gloanţe şi armament. Descrierea acestei nelegiuiri, comisă

227 Florentina Cojocaru, *op, cit.* pp. 145-146.

228 Grigore Tocilescu, *Catalogul Muzeului Naţional de Antichităţi,* Bucureşti, 1906, pp. 92, 95, 96,125,128,136,153,159.

229 Augustin Deac, Ioan Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor –1916-1918,* Bucureşti, 1978, p. 146.

de armata de ocupație, făcută de către un martor ocular al evenimentelor, Sabina Catacuzino, fiica marelui om politic I.C. Brătianu şi este edificatoare: *„… cele vechi* (clopotele) *cu care am trăit şi am îmbătrânit, care au tras la moartea maicilor şi a părinților noştri, care au sunat şi de bine şi de rău, pe astea le vor face ghiulele ca să tragă într-ai noştri şi în noi… Îmi venea să plâng şi să blestem cu Maica Stariţa* (de la mănăstirea Pasărea, n.n) *pe cei care nu puteau mult câştiga din câteva clopote pentru milioanele de muniții ce le trebuiau, dar care erau să adune prin astfel de fapte jignitoare ura a cel puțin două generații din întreaga omenire… barbarii din clopotniță loviau cât puteau bietele clopote care se spărgeau dând din ele sunete adânci, puternice, păreau că plâng de durere şi de jale la fiecare bucată ce cădea.*

Alți soldați aruncau sfărâmăturile prin fereastra clopotniței pe drum lângă camion şi acolo, prăvălindu-se pe pământ, scoteau un alt geamăt năbuşit… Şi nu s-a găsit nimeni care să facă o rezistență cât de mică înainte d'a ceda vrăjmaşului glasul Domnului şi sufletul mânăstirei"[230].

Protestele față de confiscarea clopotelor, care a avut loc în mai 1917, exprimate de către Konon Arămescu Donici, Mitropolit Primat al României şi Atanasie Mironescu, fost Episcop al Râmnicului şi Mitropolit Primat (1909-1911), au fost vehemente, dar fără prea mare efect. De această mişcare apocaliptică n-au scăpat nici aşezămintele religioase din cuprinsul Eparhiei Argeşului. Au fost salvate, însă, miraculos, prin proteste energice, unele clopote a căror vechime şi importanță istorică, le-a ferit de rechiziție. Printre ele s-au aflat: clopotul Mănăstirii Cotmeana, făcut la 1385 de către Dan I voievod, clopotele mănăstirii Cozia făcute de Mircea cel Bătrân în anul 1395 şi, respectiv, 1413, care se aflau atunci la Biserica Domnească „Sfântul Nicolae" din Curtea de Argeş. Unele dintre clopote au fost depozitate în Bucureşti, fiind preluate, după încetarea războiului, de către parohiile cărora le-au aparținut. Parte dintre ele nu s-au mai întors, însă, niciodată la bisericile de la care fuseseră ridicate. S-au mai salvat de la pieire odoare bisericeşti, icoane, clopote, fiind îngropate de către slujitorii altarului în locuri ferite, aşa cum s-a întâmplat, bunăoară, la Mănăstirea Aninoasa, aflată atunci în teritoriul administrativ al județului istoric Muscel, al cărei clopot (cel mare) a fost ascuns pe fundul unui lac de către preotul Ioan Dragomirescu, salvându-l de la rechiziție de către armata de ocupație[231].

După ocuparea teritoriului României de la sud de Carpați şi retragerea administrației şi armatei țării în Moldova, Biserica Domnească şi catedrala episcopală, Mănăstirea Argeşului, s-au aflat în mare primejdie de a fi deposedate de obiectele de cult şi de Sfintele Moaşte care erau adăpostite aici. La 20 noiembrie 1916 au fost inventariate în grabă şi au fost duse în mare taină la Mănăstirea Antim din Bucureşti, pe atunci metoc al Episcopiei Argeşului. Tezaurul se compunea din două racle de argint, dintre care una cu Moaştele Sfintei Filofteia, o salbă de aur cu 12 irmilici, două broşe de aur, mâna Sfintei Filofteia ferecată în argint, pe care erau fixate 6 brățări, tot de argint, una dintre zalele de argint, de o mare valoare artistică şi istorică prin vechimea ei. În celălalt sicriu se găsea mâna Sfântului Nifon, a cărei ferecătură de argint data din epoca lui Constantin Brâncoveanu. Printre odoare, se mai aflau capetele Sfinților Nifon, Serghie, Tatiana şi Vah, puse în casete de argint realizate în vremea păstoririi Episcopului Iosif I Argeşiu şi confecționate cu sprijinul material al negustorului sibian

▲ *Icoana Maicii Domnului Glicofilusa de la Tolga, tipul Iaroslav 1, datând de la începutul sec. al XVIII-lea*

230 Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei I.C.Brătianu, Războiul, 1914-1919,* Bucureşti, Editura „Universul", 1937, pp. 166-170.

231 Ion Popescu-Argeşel, *Mănăstirile şi bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii,* Fundația România de Mâine, Bucureşti, 2000, p. 21.

▲ *Candelă omagială din argint, turnată în anul 1933, pentru a străjui mormântul Regelui Ferdinand*

Hagi Constantin Pop. Cele două racle cu Sfintele Moaşte şi o parte din valorosul tezaur s-au întors la Argeş la 20 august 1917. În lăzi închise şi sigilate cu pecetea Sfântului Sinod, odoarele au fost transportate într-un vagon special, fiind însoțite de preotul Ovidiu Muşetescu, delegat al Cancelariei Sfântului Sinod şi de Virgiliu Drăghiceanu, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice.

Obiectele au fost transportate de la gară la Episcopie cu o căruță, iar Sfintele Moaşte au fost duse pe umeri de către persoanele din procesiunea religioasă, care le-au însoțit până la locul cuvenit. Cortegiul a fost însoțit de Evghenie Humulescu, numit în fruntea episcopiei (ca locotenent de Episcop, după moartea Episcopului Calist Ialomițeanu, întâmplată cu două zile înaintea evenimentului, la 18 mai 1917) şi de numeroşi preoți şi de multe oficialități ale Argeşului. Pe traseul spre Mănăstire, s-au intonat cântări bisericeşti specifice unui asemenea eveniment, ceea ce s-a făcut şi în timpul serviciului religios de la catedrala episcopală.

Cealaltă parte din tezaur, printre care: o broderie cu fir de argint şi aur, pe care se afla reprezentată scena înmormântării, cu patru evanghelişti în colțuri şi inscripția „Antim Ivireanul 7222", un epitaf de mătase roşie brodat cu atlas galben; o evanghelie ferecată în argint, cu „cotor" din zale, datată 1693; icoana Sfinților Simion şi Sava, zugrăvită pe fond de aur, din epoca lui Neagoe Basarab; un chivot de argint, înfățişând o biserică în miniatură, cu turlă şi 4 chipuri de prooroci şi un vultur ca stemă, datând din 1715; o pafta de sidef cu vulturul cantacuzinesc şi cadru din filigran din argint; mitra de arhiereu, brodată cu fir de aur şi argint, a fostului Episcop Gherasim Timuş (1894-1911); o cruce de argint grecească din 1753, un potir de argint şi calciu aurit din vremea arhimandritului Partenie – 1784; o cădelniță antică; numeroase manuscrise de mare valoare, printre care şi o evanghelie pe pergament, scrisă în limba greacă în veacul al XIV-lea; hrisovul de înființare al Episcopiei Argeşului, semnat de Alexandru Constantin Moruzi în 1793 şi pomelnicul Mănăstirii de la Argeş din vremea lui Matei Basarab; Catehismul de la 1722, alte odoare şi valori istorice, al căror transport la Argeş le punea în pericol, au rămas spre păstrare vremelnică la Muzeul Cassei Bisericii din Bucureşti din dispoziția lui Grigore Pişculescu, Gala Galaction, delegat al acelei instituții bisericeşti[232].

Printre documentele de mare valoare ale Episcopiei Argeşului care au fost salvate de urgia războiului, s-a numărat şi Pomelnicul Mănăstirii, care provenea de la cea mai veche reşedință mitropolitană a Țării Româneşti.

La începutul conflagrației s-a aflat la Arhivele Statului din Bucureşti, fiind pus la dispoziția cercetătorului I.C. Filitti de către istoricul Dimitrie Onciul. Episcopul de Argeş îl încredințase, la începutul conflagrației, spre păstrare profesorului D. Onciul, pe atunci director general al Arhivelor Statului şi acesta fusese păstrat într-un fişet metalic sub strictă supraveghere, chiar şi de către urmaşul profesorului Onciul la conducerea arhivelor, până în anul 1938.

Atunci a fost descoperit de către Aurelian Sacerdoțeanu, care l-a reintegrat colecției de manuscrise de la instituția respectivă[233].

Ideea de înființare a muzeelor episcopale nu este, aşadar, nouă. După Marea Unire din 1918 şi păşirea spre o organizare a Bisericii Naționale conform aspirațiilor

232 Gheorghe Vasilescu, „Din suferințele Bisericii noastre în teritoriul vremelnic ocupat (1916-1918)", în *B.O.R.*, nr. cit., pp. 1291-1301.

233 Aurelian Sacerdoțeanu, „Pomelnicul Mănăstirii Argeşului", în *B.O.R.*, anul LXXXIII, 1965, nr. 3-4, p. 297.

sale istorice, păstrarea şi valorificarea tezaurului de valori spirituale pe care le-a creat Biserica de-a lungul existenței ei, a fost privită cu toată responsabilitatea, uşurând astfel şi încurajând acțiunile arhipăstorilor din scaunele episcopale.

Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 1923 „de a înființa la reşedința fiecărei episcopii câte un muzeu bisericesc, unde să se strângă şi să se expună toate acele cărți vechi, odoare şi tot felul de obiecte sfinte scoase din uz, care prezintă o mare importanță din punct de vedere al culturii şi artei noastre… Pentru a scăpa aceste comori de pieire şi înstrăinare şi pentru a pune în mâna cercetătorilor viitori un material de studiu şi de mare valoare," veneau în sprijinul ierarhilor ctitori de cultură.

Mitropolitul Primat al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, animat de aceleaşi sentimente față de patrimoniul creştin al țării, recomanda, la rându-i, urgente măsuri de strângere şi protejare a valorilor spirituale. În şedința Sfântului Sinod din 19 martie 1931, în care s-a prevăzut înființarea de muzee eparhiale, s-a înaintat solicitarea ca Ministerul de Culte, prin Comisiunea Monumentelor Istorice, să acorde tot sprijinul în vederea înființării acestora.

Comisiunea lua atitudine în acest sens, printr-o adresă trimisă eparhiilor, în care se critica destul de vehement lipsa de preocupare a unora dintre slujitorii altarului cu privire la păstrarea patrimoniului, înstrăinarea unora dintre cele mai valoroase obiecte, icoane vechi, documente, cărți, vândute anticarilor la prețuri derizorii. Se cerea episcopilor să oprească acest „comerț nepermis" şi se punea interdicția ca preoții din eparhie să înstrăineze obiecte din patrimoniul bisericii fără a fi cercetate mai întâi de specialiştii Comisiunii Monumentelor Istorice. Prevederile continuau cu dispoziții privind inventarierea patrimoniului fiecărei parohii şi înaintarea acestor situații la Bucureşti.

Nichita Duma, aflat în Scaunul Episcopal de la Argeş între anii 1923 şi 1936, a întreprins eforturi deosebite în identificarea valorilor patrimoniale din eparhie şi a înaintat demersuri în vederea restituirii valorosului material din „zestrea Sfintei Episcopii", deținut în mod abuziv de alte instituții decât cele îndreptățite.

Urmându-i în scaun, Episcopul Grigorie Leu (1936-1940) a continuat amenajarea spațiilor de depozitare şi expunere a materialelor. Demersurile făcute în vederea recuperării patrimoniului s-au materializat în 1937, când, la 19 octombrie, au fost restituite o parte dintre ele, altele rămânând în colecțiile Muzeului Național de Antichități (viitorul Muzeu de Istorie), în cele ale Colecțiilor de Artă Religioasă sau la Arhivele Naționale.

Înstrăinarea bunurilor din patrimoniul Eparhiei Argeşului nu luase, însă, sfârşit. După reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române din 1949 şi înființarea Episcopiei Râmnicului şi Argeşului, prin Decizia nr. 43 din 11 februarie a Patriarhiei Române, alături de alte dispoziții, s-a prevăzut ca „Averea mobilă şi imobilă a fostei Episcopii a Argeşului" să treacă „în patrimoniul reîntregitei Episcopii a Râmnicului şi Argeşului", predarea arhivelor şi a tuturor componentelor din „averea mobilă şi imobilă" făcându-se, conform deciziei amintite, în termen de o lună.

Cu această ocazie au fost aduse la Râmnicu-Vâlcea şi obiecte de patrimoniu, cum ar fi: întregul inventar de carte aflat în biblioteca eparhială de la Curtea de Argeş, uşile de lemn de la Biserica Episcopală, realizate de „Maistor Nicolae"… la întâiul an al Preasfinții Sale noului Episcop Iosif, prin cheltuiala lui Partenie arhimandrit în anul „1794, mai 25", Icoanele prăznicar de la biserica de lemn din Alunişu, județul Olt, datate în prima jumătate a secolului al XIX-lea, două icoane de lemn de la schitul Bascovele

▲ *Cruce de binecuvântare ferecată, sec. al XIX-lea*

▲ *Patriarhul Justinian Marina*

realizate în anul 1810, una reprezentându-l pe Iisus între Maica Domnului şi Sf. Ioan, iar cealaltă pe Maica Domnului cu Iisus între Arhanghelii Mihail şi Gavriil; scaunul arhieresc de lemn cu inscripţia „Întâiul Iosif al Argeşului" din anul 1795, precum şi unele dintre cele mai valoroase antimise inscripţionate: Iosif al Argeşului-1800, 1805; Grigorie al Argeşului-1820; Ilarion al Argeşului – 1830, 1833, 1840, 1842, 1859; Climent al Argeşului – 1855; Iosif Naniescu al Argeşului – 1873; Gherasim Timuş al Argeşului –1894, 1908; Calist Ialomiţeanul – 1913.

Trebuie remarcat faptul că patriarhul Justinian Marina s-a dovedit unul dintre marii apărători ai tezaurului de valori al Bisericii Ortodoxe Române, fiind şi iniţiatorul înfiinţării colecţiilor muzeale din aşezămintele religioase, în care au fost concentrate comorile artistice originale ale patrimoniului bisericesc şi cultural naţional.

Pentru ca acestea să poată fi vizitate, privite cu evlavie şi admirate de pelerini sau închinători, s-au deschis şi cursuri speciale de ghizi, îndrumători de muzee şi muzeografi, recrutaţi din rândurile monahilor şi monahiilor pentru cele peste 70 de colecţii muzeale existente în mănăstiri.

Strădanii arhiereşti la început de mileniu III

După anul 1990, când marele fluviu al credinţei se întorcea în matca firească a Argeşului, preocuparea pentru înfiinţarea unui muzeu reprezentativ pentru Eparhia Argeşului şi Muscelului a prins din nou contur în sufletul Arhiepiscopului Calinic Argatu, care a trudit cu sârg, zile şi nopţi implicându-se direct în organizarea actualei colecţii muzeale. Numeroase valori din tezaurul de spiritualitate fac parte din colecţia de carte veche românească de la Mănăstirea Văleni, iar altele au fost adunate cu sârguinţă la Curtea de Argeş, ca parte alcătuitoare a colecţiei muzeale din incinta Palatului Episcopal. Pe lângă obiectele deja existente, precum vechea tâmplă, o remarcabilă lucrare de artă bisericească ce s-a păstrat oarecare vreme în biserica din Valea Danului, adusă acum spre completarea colecţiei, s-au făcut demersurile legale necesare recuperării patrimoniului înstrăinat şi aflat în diferitele locaţii despre care am amintit. Pe de altă parte, aşezămintele religioase din Eparhia Argeşului şi Muscelului mai deţin încă un valoros patrimoniu spiritual reprezentativ pentru cunoaşterea valorilor trecutului şi a vieţii religioase din această parte de ţară. Se speră ca într-un viitor cât mai apropiat noi valori patrimoniale să fie adăugate celor deja existente în expoziţie, pentru a fi oferite spre cunoaştere tuturor celor care preţuiesc lada de zestre a spiritualităţii româneşti.

► *Cruci de binecuvântare, datate 1804, respectiv 1826*

►► *Iconostas de la 1682 comandat de către Şerban Cantacuzino pentru Biserica Episcopală de la Argeş*

▼ *Icoane împărăteşti din secolul al XIX-lea: Maica Domnului Hodighitria şi Iisus Hristos*

▲ *Icoane praznicare cu față dublă, Schimbarea la Față, respectiv Naşterea lui Iisus, începutul sec. al XIX-lea*

Centrul eparhial

Paraclisul Episcopal cu hramul Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, situat în Bulevardul Basarabilor nr. 23 din Curtea de Argeş face parte din Centrul Eparhial, un Centru Administrativ ctitorit de către Părintele Arhiepiscop Calinic.

Actualul imobil, trecut prin furtunile vremurilor, îmbracă haine strălucitoare, ca urmare a dăruirii pilduitoare a Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic şi prin ascultarea şi străduinţa întru împlinire a lucrărilor încredinţate celor rânduiţi să le săvârşească.

Această clădire, în anul 1914, la data de 20 noiembrie, trecea în proprietatea Episcopiei Argeşului. Imobilul din acea vreme, situat pe Bulevardul Carol I, a fost cumpărat de la căpitanul E. Enescu şi consta într-un imobil alcătuit din două corpuri.

Clădirea a fost înscrisă în inventarul Sfintei Episcopii a Argeşului, în vremea păstoririi vrednicului de pomenire Episcop Evghenie Piteşteanul, la data de 20 noiembrie 1914, în urmă deci cu exact 96 de ani.

În decursul timpului au funcţionat aici: tipografia, Protoieria Curtea de Argeş şi fabrica de lumânări.

În anul 1996, Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop Calinic rânduia împrejmuirea clădirii cu un zid armnios constituit lui Ionescu Berechet Muscel, a cărui alcătuire maiestuoasă atrage astăzi multă admiraţie.

Spaţiile erau insuficiente şi improprii unui sediu administrativ de înaltă ţinută, fapt care a condus la demararea lucrărilor pentru extinderea imobilului, în anul 1997 începând construcţia noului corp pe latura de nord a clădirii.

În anul 2002, pentru o activitatemai activă şi mai eficientă, lucrările au fost încredinţate Sectorului Construcţii şi Patrimoniu, condus la acea vreme de către Părintelui Consilier Caliopie Ichim sub directa şi atenta supraveghere a Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop,experien-a amândurora, ducând la accelerarea ritmului lucrărilor,

Centrul Eparhial devenind, astfel, un spațiu polivalent. Corpul vechi al clădirii a fost consolidat şi s-au efectuat lucrări de drenaj, curtea interioară a fost şi ea stilizată după o idee originală, subsolul a fost transformat în cantina socială *Sfânta Muceniță Filoteea*, s-au amenajat birouri pentru fiecare departament şi un parc în curtea exterioară. La catul superior al clădirii, spre răsărit, s-a construit Paraclisul Episcopal *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica*, iar restul spațiului a fost destinat unor camere pentru cazare.

Toate aceste realizări împodobesc astăzi noul centru administrativ, unde funcționează şi biblioteca despre care am amintit deja, dotată în majoritate prin donațiile făcute de către Părintele Arhiepiscop Calinic, iubitorilor de cultură, precum şi o galerie de artă, dar neprețuit al Înaltpreasfinției Sale pentru Eparhie, donată în exclusivitate Centrului Eparhial, cu dorința expresă de a nu fi înstrăinată niciodată, fiind trecută în inventarul Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului pentru totdeauna.

Arhondaricul

Se cunoaşte că, pe lângă rostuirile istorice ale aşezămintelor mănăstireşti dictate de nevoile religioase, strategice şi de vamă, aşezarea mănăstirilor avea în vedere şi străvechea instituţie creştină a arhondaricatului, răspunzând nevoilor foarte însemnate de a găzdui pe călători sau pelerinii veniţi pentru închinare. Acest aspect al misiunii creştineşti, de a asigura adăpost călătorilor, se consemnează şi la Mănăstirea de la Argeş, chiar la scurtă vreme după ce Neagoe îşi ridicase ctitoria. La 12 iulie 1523, deci la mai puţin de 2 ani după moartea ctitorului, Vladislav al III-lea voievod dăruieşte „bolniţei de la Simidreni … şi încă şi altui loc de binefacere, care este în faţa porţilor bisericii de la Mănăstirea de la Arghiş, numit locul primitor de călători (arhondaric), ca să le fie pentru hrana fraţilor de la bolniţă şi a călătorilor din adăpostul de călători, toată căşăria, oricât se va alege din judeţul Pădureţ (Muscel). Astfel, oricât se va alege venitul căşăriei, sau burduf de brânză sau caşuri sau orice venit, totul să fie bolniţei şi al adăpostului de călători. Dar la bolniţă să fie peste o jumătate şi adăpostul de călători peste cealaltă jumătate…”[234]. Având în vedere cele cuprinse în document, se poate concluziona că adăpostul pentru călători, numit în document „…loc de binefacere… loc primitor de călători” s-a ridicat, probabil din lemn, în vremea lui Vladislav al III-lea voievod şi a fost terminat la 1523, primea şi amintita danie. Apoi, Mitropolitul Anania, spre anul 1564, îl va fi făcut clădire statornică din piatră[235], aşa cum apare şi într-o gravură a lui William Wats din 1800, executată după desenul lui Luigi Mayer (o clădire având în faţă un umbrar din bolţi de viţă de vie, sub care poposesc şi se odihnesc călătorii).

Această creştinească datorie a primirii pelerinilor s-a perpetuat pe întreaga durată a existenţei mănăstirilor, începând cu secolul al XIX-lea aflându-se, nu numai în atenţia ctitorilor şi a personalului monahal, ci devenind chiar o îndatorire a instituţiilor statului.

Prezentăm pe cele din condica Mănăstirii Argeşului pe anul 1845, destinată înregistrării vizitatorilor:

„1845, august 10

Listă arătătoare de câţi musafiri au venit în sfânta episcopie de la Sfântul Gheorghie anul 1845, Apr. 23 şi până acum, făcută în temeiul poruncii prea cinstitei cârmuiri cu no. 527.

1. Dumneaei cocoana Elenca ocârmuitoreasa din Piteşti a coconului Iorga Manu au venit în trei rânduri cu cai de poştă, cu slugi două şi dorobanţi, şezând câte o zi alte ori câte doaă.

2. Dumnealui coconu Alecu Tigveanu cu patru cocoane au venit de două ori cu opt cai ai dumnealui şi slugi doaă la cai şi trei feciori şi o slujnică, şezând câte doaă zile.

3. D<-l> cârmuitor de Muscel cu coconu Pană Olănescu împreună şi cu alte mai multe persoane cu slugi şi dorobanţi i cu cai de poştă.

4. D<-l> Ioniţă Meculescu suptcârmuitorul plaiului Loviştea cu opt cai au venit de trei ori cu slugi şi dorobanţi i alte persoane şezând câte o zi.

5. D-lui coconu Iancu Brătianu (Ion C. Brătianu, n.n.) împreună cu d-lui sărdar Pashalie şi d. pitar Iancu Enculescu cu caii d-lor, au mas într’o noapte.

6. De la băile Călimăneştilor au venit cinci neguţători de la Bucureşti cu opt cai şi trei slugi, au mas într’o noapte.

7. Un d-lui Costache Adam, advocatul moşiilor sfintei mitropolii cu patru cai şi doaă slugi au şezut doaă zile.

---

234 *DRH,* B, II, doc. 218, pp. 418-419.

235 Pavel Chihaia, „Etape de construcţie în incinta Mănăstirii Curtea de Argeş”, în *B.O.R.*, anul LXXXV, 1967, nr. 7-8, pp. 810, 812.

8. D-ei cocoana lui Toma Vrabie cu fie-sa şi cu doaă slugi au şezut o zi cu patru cai.

9. D-lui clucer Petrache Poenarul, directorul şcoalelor din Prinţipat, împreună cu'n franţezi şi cu doaă slugi au şezut numai la un prânzi cu cai de poşte.

10. Părintele Siloam, egumenul de la schitul Titireci împreună cu armaşu dela Ocnele Mari cu şase cai şi cu doaă slugi au şezut o zi şi una până la prânzi.

11. Părintele arhimandrit Gavriil Bistriceanul cu doaă slugi şi cu şase cai au mas o noapte.

12. D. Ecoveancu cu trei cocoane şi cu doaă slugi cu cai de poşte au şezut numai la prânzi.

13. D<-l> paharnic Tache Zisu cu familiea dumisale au şezut la un prânzi cu cai de poşte.

14. Idem familiea d-lui pah<arnic> Tache Zisu împreună cu alte patru cocoane din Bucureşti, au şezut numai un conac cu trei slugi şi cu cai de poşte.

15. D-l clucer Petrache Poenarul împreună cu'n arhitector franţezi şi cu o slugă au şezut patru zile cu cai de poşte.

16. Familia d-lui pitar Mihăiţă Berindei împreună cu alte şapte persoane din Piteşti cu slugi şi opt cai.

17. D-ei cocoana Elenca Drugănească împreună cu fiul ei, Nae Drugănescu, şi cu sora d-lui cu trei slugi şi dorobanţi cu doisprezece cai şi doi surugii, au mas într'o noapte.

18. D-ei cocoana Mariţa Berindeasca au venit al doilea împreună cu trei cocoane şi trei băeţi şi doaă slujnice, un fecior şi doi surugii cu opt cai, au şăzut o zi şi o noapte.

19. D-lui d. Barbu Catargiu cu familiea dumisale şi împreună cu d-lui d. Radu Ruset i alte doaă cocoane şi trei slugi cu cai de poşte au mas într'o noapte.

20. D-lui coconu Nicu Ruset prezedentu de Muscel cu familiea d-lui cu doaă slugi, au şezut o zi şi o noapte cu cai de poşte.

21. D-lui Costache Filipescu, cârmuitorul judeţului Muscel au venit al doilea cu una slugă şi dorobanţi cu şase cai ai d-lui şezând o noapte şi o zi.

22. D-l Nae Rudeanu supcârmuitorul de plaiu Nucşoara împreună cu tistu de dorobanţi cu opt dorobanţi, au mas o noapte.

23. D-ei cocoana Anica Polizoaea cu altă cocoană din Bucureşti au şezut trei zile.

24. D-lui pitar Toma Serghiescu profesorul normal din Piteşti împreună cu cumnată-său şi cu cocoanele dumnealor şi cu doi cai, au şezut o zi şi o noapte.

25. Un maior rus inginer, cu alţi doi, cari umblă după metaluri prin munţi, au şezut o zi şi o noapte cu-n fecior cu cai de poşte.

26. D-ei cocoana Luţa Rătească au venit cu vreo zece rânduri de musafiri.

27. D-ei cocoana Domnica a cc. Tache Drăgoescu, au venit cu patru slujnice şi o fată în casă şi cu doi băeţi şi un fecior cu opt cai de poşte şi doi dorobanţi, au şezut patru zile.

28. D-ei cocoana Sevastiţa, sora d-lui clucer Petrache Poenaru, împreună cu o vară a d-ei şi cu alte trei persoane tot rudă cu d. Poenaru, cu trei slugi şi o slujnică, cu opt cai ai d-lor şi doi surugii la patru ceasuri din noapte au venit, Avg(us)t. 9.

Cei mai sus arătaţi persoane sunt puşi din zece, unu, pentrucă nu i-am putut ţinea minte a-i pune anume, ci i-am pus numai pe care i-am putut ţinea minte.

1845, Avgt 10.

Gherasim iconom, Silvestru eclisiarh. Vlaicu Şendrulescu.

Listă de nr. musafirilor ce au venit în sf. episcopie de la praznicul sfintei episcopii (15 august) încoace.

1. Avgust 11.17. D-ei cocoana Catinca Săuleasca clucereasa cu trei fete ale d-ei, o slujnică şi doi feciori i cai de poşte.

2. Avg. 8-19. D-ei cocoana Victoria a d-lui Leca din Craiova cu o fată a d-ei, o slujnică şi un fecior cu patru cai ai dumneaei.

3. Avg. 13-19. D. prohoror al judecătorii de Râmnic şi d. Costandin Codreanu, profesorul tot al acelui oraş Râmnic şi cu un fecior; cai de poşte.

4. Avg. 19-20. D-lui d. polcovnic rusesc Nicolae Nădejdion (?) şi d-lui d. maior rusesc Victor Grigorovici, cu'n fecior al domnii lor şi un dorobanți, cai de poşte.

5. Avg. 22-23. Doi greci din Turciea şi cu'n monah Teofan, cu trei cai la căruță şi un fecior.

6. Avg. 23-24. D-lui Hristea, profesorul de musichie dela Siminarul sf. episcopii Râmnicul şi cu părintele Aftanasie legătorul de cărți, cu'n fecior şi un dorobanț i surugiu cu patru cai.

7. Avg. 24-25. D. praporcic Costandin Cătuneanu cu cocoana lui şi alte doaă cu trei slujnice, trei feciori şi patru chirigii cu 16 cai.

8. Avg. 26-27. D. mare agă Alecu Schena dinpreună cu Domnişa dumisale, fiica răposatului Domn Costandin Ipsilant Vvd şi alte doaă cocoane mari cu o slujnică, trei feciori şi doi dorobanți cu doaăzeci şi patru cai de poştă; au venit la trei ceasuri din noapte.

9. Avg. 28-29. D-l Ioniță Vărzarul cu cocoana d-lui, un fecior şi surugiu cu patru cai, au şăzut la prânz.

10. Avg. 29-29. Părintele Vasile hartofilax cu trei cocoane şi doi fii ai sfinții sale cu'n fecior şi surugiu cu patru cai.

Gherasim iconom. Silvestru eclisiarh, Niculae Popescu.

1845, Oct. 5. Lista musafirilor pe Septemvrie.

1. Sept. 3-4. Cocoana Sultana Zefhari au venit cu alte trei cocoane şi un fecior cu opt cai de poşte.

2. Sept. 4-5. D. maior Theodor Brătieanu cu frații d-lui, cu 3 slugi şi doi dorobanți cu 16 cai de poşte.

3. Sept. 4-5. D. dohtor Nazlim cu alți doi şi o cocoană, un fecior şi o slujnică, au venit la 7 ceasuri din noapte cu 12 cai de poşte.

4. Sept. 4-5. D-lui chir Lazăr Naom cu feciorul d-lui şi 4 cai cu surugiu al d-lui.

5. Sept. 6-7. D. sfetnic de curte şi cavaler Spiridon Dandrino cu 2 dorobanți şi un surugiu cu 8 cai de poşte.

6. D-lui mare dvornic N. Băleanu împreună cu familiea d-lui şi 13 oameni tot ai d-lui, cu 16 cai de poştă, 6 telegari şi 4 armăsari nemțeşti.

7. Sept. 8-9. Un părinte Ilarion monahu agiu, dela m-rea Brâncoveni, singur, pă jos.

8. Sept. 9-10. Un diacon dinpreună cu'n logofăt dela părintele arhimandrit Hurezanu, cu doi cai.

9. Sept. 10-11. Un episcop catolic cu arh. dela bărăția Râmnicului, cu-n fecior şi doi surugii cu opt cai.

10. Sept. 12-14. D. pitar Chesar Boleac (Cezar Boliac, n.n.) cu'n frate al d-lui şi d. pitar Tache Bolintineanu (Dimitrie Bolintineanu, n.n.) cu un fecior şi opt cai de poşte.

11. Sept. 13-14. Părintele arh. de la Bărăția Râmnicului cu opt cai şi doi surugii.

12. Sept. 14-14. Fiul răposatului Dinicu Golescu şi cu alţi trei, cu'n fecior şi opt cai de poşte.

13. Sept. 16-17. O maică, nepoata stariţi(i) de la m-rea Dintrunlemn şi cu maica proinstariţă Platonida dela Văleni i cu'n boieri şi cu o cocoană cu vizitiu şi 4 cai.

14. Sept. 18-18. D-lui Costache Zarafu cu familiea d-lui, un vizitiu cu doi cai.

15. Sept. 19-20. La 4 ceasuri din noapte d-lui d. ghineral Colhoum, consulul englizesc, cu sluga domnii lui şi 8 cai de poşte.

16. Sept. 20-20. D-ei cocoana Anica Găleşasca, cu alte cinci cocoane, cu'n fecior şi doi cai cu'n vizitiu.

17. Sept. 23-24. starița de la schitul Bădiceni şi iconoama cu'n vizitiu şi doi cai.

18. Sept. Un părinte de la Coziea, săpător de tâmple pă jos.

1845, noemv.1. lista musafirilor pe Octomvrie.

1. Oct. 1-2. Starița de la Bădiceni cu iconoama, 2 cai şi vizitiu.

2. Oct. 6-6. D. pitar Dimitrie Sachelarie, revizorul moşiilor sf. mitropolii cu'n fecior şi un surugiu cu 4 cai.

3. Oct. 10-11. Un părinte de la Govora, singur, pă jos.

4. Oct. 20-21. D-ei cocoana Sevastița Arghiropolu cu altă cocoană şi un fecior, o slujnică şi opt cai de poşte.

5. Oct. 25-26. D-l suptocârmuitor Nae Rudeanu cu arendaşu Corbilor, doi dorobanți şi un surugiu cu 4 cai.

6. Oct. 31-1 Nov. Un Dinu Costandin cu'n fecior al dânsului şi un cal la o cărucioară.

1845. Decemv. 12. Lista musafirilor pe Noemvrie.

1. Novem. 4-5. Starița de la schitul Bădiceni, cu doi cai şi o slugă.

2. Novem. 5-6. D. Teohari de la Țarigrad cu o slugă şi doi cai de poştă.

3. Novem. 20-21. D. revizor al şcoalelor din Prințipat d. Simonid, cu 4 cai, o slugă şi vizitii.

4. Novem. 22-26. D. Antonie, făcătoru de portreturi, cu doi cai şi o slugă"[236].

Astfel de preocupări creştineşti de ospitalitate, caracteristice poporului român, se manifestă şi astăzi în aşezămintele monahale ale Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului.

Situându-se consecvent pe linia continuării misiunii istorice a Bisericii de a asigura celor ce vin în pelerinaj la locurile binecuvântate din Arhiepiscopia Argeşului loc de odihnă pentru trup, linişte şi pace pentru suflet şi de rugăciune şi meditație, Arhiepiscopul Calinic a ctitorit, ajutat de către acelaşi devotat Părinte Consilier, Protosinghelul Caliopie Ichim, clădirea numită „Casa Pelerinul". Situată în apropierea mănăstirii, într-un cadru natural pitoresc şi încărcat de istorie şi spiritualitate, „Casa Pelerinul" oferă spații de cazare moderne, prevăzute cu toate utilitățile unui habitat civilizat: mobilier, baie cu duş, grup sanitar, încălzire centrală, televiziune, telefon, acces la internet, mâncăruri tradiționale, spațiu adecvat pentru reuniuni, simpozioane şi conferințe. Gazdă ospitalieră, „Casa Pelerinul" acordă posibilitatea de participare la slujbe religioase, precum şi vizitarea Mănăstirii Argeşului şi a celorlalte aşezăminte religioase de interes istoric din oraş. Totodată, aici se oferă şi consultanță pentru traseele unor posibile pelerinaje la aşezămintele religioase din Eparhia Argeşului şi Muscelului, care pot fi organizate prin Centrul de Pelerinaje *Basarab Travel*, toate acestea sub ideea călăuzitoare creştinească: „Pace celor ce vin, bucurie celor ce rămân, binecuvântare celor ce pleacă."

Consemnări ale călătorilor români şi străini despre Mănăstirea Argeşului şi despre alte edificii religioase ale Eparhiei Argeşului şi Muscelului

Niciunul dintre monumentele medievale de factură religioasă din România nu s-a bucurat de atâta faimă, atât în țară, cât şi peste hotare, precum ctitoria lui Neagoe Basarab. Dovada o constituie interesul manifestat de către artiştii condeiului, istorici, arhitecți, militari de carieră sau de alte profesii, ori oamenii de rând. Cei mai mulți dintre ei, uimiți de măreția edificiului religios, de bogata sa podoabă sculpturală, de îndrăzneața şi inegalabilă arhitectură, ne-au lăsat pagini memorabile prin care s-a putut reconstitui, în mare parte, imaginea valorii artistice a monumentalei zidiri de la începutul secolului al XVI-lea. Splendoarea bisericii lui Neagoe a făcut ca aceasta să ocupe un loc aparte în literatura arhitectonică de specialitate a întregii Europe. Numărul celor care s-au aplecat cu atenție spre a studia măiestria artistică a ridicării edificiului religios din modestul târg al Argeşului, fost scaun domnesc şi mitropolitan, este atât de mare, încât ar putea deveni subiectul unui studiu de sine stătător.

Pe de altă parte, putem spune că şi celelalte monumente religioase medievale din teritoriul fostei sau actualei Eparhii a Argeşului şi Muscelului sunt valori de

236 I. Ionaşcu, *Vizitatori la Curtea de Argeş acum o sută de ani*, în *Revista Istorică Română*, 1945, vol. XV, fasc. 1, pp. 85-90.

▲ *Document semnat de Mitropolitul Teodosie la 1709, care atestă că drumul de la Curtea de Argeş spre Vişlea se numea Calea Făgăraşului.*

patrimoniu, ce au fost în atenţia cercetătorilor, scriitorilor şi celorlalte categorii de vizitatori, care le-au admirat de-a lungul timpului. Din rândul celor care s-au preocupat să lasea veacurilor viitoare mărturii scrise ori imagini ale acestor valori ale civilizaţiei materiale şi spirituale româneşti, face parte şi Gavriil, Protul de la Muntele Athos, prezent la ceremonialul de sfinţire a bisericii lui Neagoe Basarab la 15 august 1517, căruia îi datorăm şi prima descriere a zidirii ce va intra în legendă[237]. Secretarul lui Petru Cercel, italianul Sivori, consemna, către sfârşitul secolului al XVI-lea (1583-1585), „… o biserică a Argeşului, din marmură frumoasă şi cu o nobilă arhitectură, care poate fi asemănată cu bisericile frumoase din Italia" şi aceasta într-un secol de mare rafinament artistic al arhitecturii din peninsulă. La o sută patruzeci de ani după Gavriil Protul, un alt musafir, Paul de Alep, împreună cu Arhiepiscopul Macarie al III-lea al Antiohiei, căruia îi era secretar, au întreprins un lung periplu prin zonele în care vieţuiau binecredincişi Ortodocşi în Europa Răsăriteană, oprindu-se o perioadă îndelungată (ianuarie 1653 - mai 1654, septembrie 1656 - octombrie 1658) în Ţările Române. Oaspeţi la curtea domnească a lui Matei Basarab voievod şi ai succesorilor săi la tron, Constantin Şerban Basarab şi Mihnea al III-lea, călătorii alepieni au făcut şi un lung pelerinaj pe la mănăstirile ţării, printre care s-au numărat şi cele din Argeş, Muscel şi Olt. Argeşul a fost vizitat de Paul de Alep în mai multe rânduri, călătorii fiind primiţi la Goleşti, Piteşti, Curtea de Argeş, Câmpulung, Corbii de Piatră, Brădet, Mănăstirea Vieroşi, la Glavacioc, la Deleni şi Clocociov în judeţul Olt. Întors în ţara sa, la 21 aprilie 1659, Paul de Alep îşi va alcătui „relaţia", adică relatarea despre călătoria în Ţările Române, materialul constituindu-se într-un preţios studiu istoric şi arheologic cu privire la viaţa, rânduielile şi

▲ *Macarie al III-lea, Patriarhul Antiohiei*

237 *Cronica Ţerii Româneşti* de Radu Popescu, în *Magazin istoric pentru Dacia,* Bucureşti, 1847, pp. 261-267.

edificiile religioase, datinile, moravurile, portul, arhitectura, clima, curtea domnească, armata din cele două Țări Române, Moldova şi Țara Românească. Cronicarului sirian îi datorăm şi descrierea Mănăstirii Argeşului: „o mare mănăstire domnească, care, după cum se crede, nu are pereche în ceea ce priveşte măreția clădirii… Se numeşte Mănăstirea Argeş”[238].

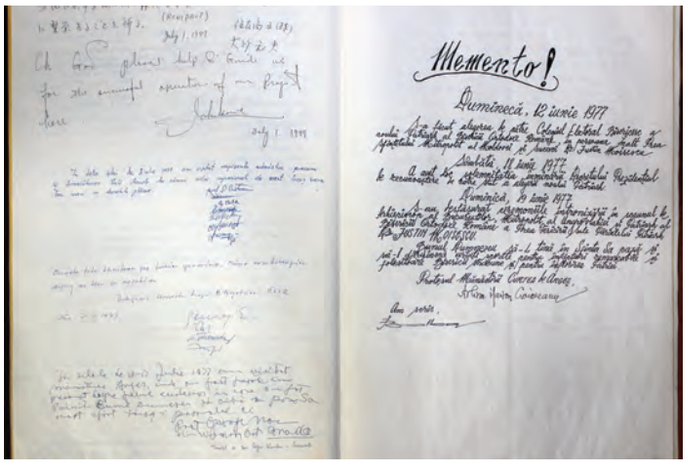
În veacul al XVII-lea, cronicarul sas din Sibiu Georg Kraus făcea o descrierea sumară a Mănăstirii Argeşului, jefuită de oştile lui Gabriel Bathory în iarna dintre anii 1610-1611, în lucrarea *Cronica Transilvaniei 1608-1665,* al cărei titlu originar provizoriu era *Codex Kraussio-Kelpianus*. Cronicarul trecuse vreme de 12 ani pe la mănăstire, îndemnat de treburile sale negustoreşti din bâlciul care se ținea în fiecare an de Sfântul Ilie la Câmpulung[239]. În secolul al XVIII-lea, Neofit Cretanul, grec de origine, născut în insula Creta, fost profesor al beizadelelor în vremea lui Constantin Mavrocordat şi ridicat în scaunul de vlădică al Ungrovlahiei (1738-1754), întreprinde o călătorie prin Țara Românească, în anii 1746 şi 1747, pentru inspectarea lăcaşurilor religioase, întocmindu-şi, după cum însuşi spunea, „Notele călătoriei ce am făcut prin eparhia noastră, în zilele prea înălțatului şi de Dumnezeu iubitorului Domn, Ioan Constantin Nicolae Voievod”. Cu prilejul vizitei la Piteşti, ierarhul consemna despre un „oraş negustoresc cu şapte biserici domneşti, boiereşti şi negustoreşti… o biserică domnească de piatră … zidită de către preafericitul întru amintire Constantin Şerban Voievod Basarab, ctitorul mitropoliei din Bucureşti, la anii 7072 de la Adam (1564), care este nezugrăvită”, iar pe locul bisericii Buna Vestire-Greci, Biserica lui Norocea logofăt, ridicată în vremea lui Petru Vodă (Petru cel Tânăr, 1559-1568), se afla o modestă biserică de oraş. La Curtea de Arge, Mitropolitul Neofit Cretanul se opreşte la Biserica Domnească, unde se închină Moaştelor Sfintei Filoteia, după care va alcătui lucrarea *„Viața şi martiriul Sfintei Filofteia de la Argeş”*. Ajuns la ctitoria lui Neagoe Basarab voievod, arhiereul, covârşit de admirație, nota: „Iar noi vom căuta să descriem cât ne va sta cu putință frumoasa mănăstire a Argeşului… Aici au fost mai înainte Mitropolia Ungrovlahiei cu biserică mică, pe care ruinând-o prea fericitul Neagoe, a ridicat această preafrumoasă biserică”. Prin descifrarea inscripțiilor de pe pietrele de mormânt din biserica Mănăstirii Argeşului se apreciază că Neofit face o operă arheologică de deschizător de drumuri. Neofit lasă şi o sumară descriere a tablourilor ctitoriceşti ale părinților doamnei Despina, al celor ale Cneazul Lazăr şi ale soției sa le, Milița, ținând amândoi (în mâini) o mănăstire…” La întoarcerea spre Bucureşti, Vlădica Neofit se va opri şi la mănăstirea Vieroşi, ctitoria lui Ivaşcu Golescu, apoi la Mănăstirile Valea şi Aninoasa, ale căror pisanii au fost copiate şi trecute în notele de călătorie. Ajuns la Mănăstirea de la Câmpulung, ierarhul consemnează tradiția potrivit căreia lăcaşul a fost ctitorit de Radu Negru voievod. Neofit menționează pisania pusă de Matei Basarab cu ocazia refacerii mănăstirii, notând şi despre portretul lui Nicolae Alexandru-Basarab, al fiului său, Radu-voievod şi al lui Dan voievod. Din aceeaşi vizită datează şi câteva relatări sumare despre schitul Nămăeşti şi biserica rupestră de aici, descriind icoana făcătoare de

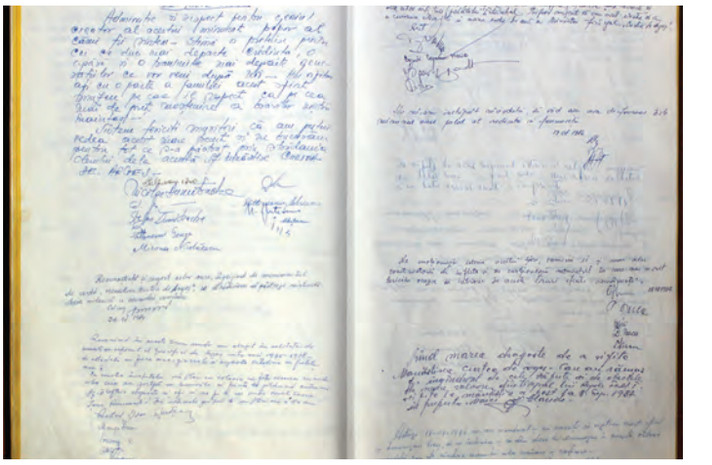

▲ *Schitul Nămăeşti*

238 *** *Călători străini despre Țările Române,* Vol. VI, Paul de Alep, Bucureşti, 1976, pp.3-5, 164-172.

239 Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei 1608-1665,* Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1965, pp. 11-12.

▲ *File din* Cartea de Aur *a Mănăstirii Curtea de Argeş*

minuni a Maicii Domnului, despre care se spunea că a fost îmbrăcată în argint de vornicul Constantin Dudescu, ierarhul fiind informat de către săteni că icoana „ar fi fost adusă din Serbia, în urmă cu o sută de ani de nişte Ungureni (ardeleni) care, fiind urmăriţi, au lăsat acea icoană în acel loc". În anul 1747, Neofit va continua vizita ecumenică trecând şi pe la Mănăstirile Cotmeana şi Glavacioc, dar notele sunt foarte sumare, el referindu-se mai mult la curţile boierilor influenţi ai vremii. Descrierile aşezămintelor religioase pe care le-a vizitat sunt „rodul pasiunii sale personale," deprinsă în insula unde s-a născut, obişnuit fiind ca fiecare ruină istorică să-i dezvăluie vremile demult apuse[240]. În secolul al XIX-lea, odată cu înlesnirea călătoriilor ca urmare a dezvoltării mijloacelor de transport, numărul celor care au vizitat ctitoria lui Neagoe Basarab, devenită reşedinţă episcopală, a crescut considerabil. Dezvoltării tehnologiei din acest al XIX-lea veac îi datorăm, alături de imaginile puse pe planşă de către Luigi Mayer, William Watts, Aguste Lancelot (cel care, pe lângă picturi, face şi câteva descrieri, consemnând: „În această ţară, unde este atât de uşor şi dulce de trăit, oamenii singuri au aspectul sperios şi înfăţişarea tristă… Ospitalitatea se practică cu o simplicitate antică")[241], Amedeo Preziosi, Henri Trenk, şi pe cele dintâi imagini fotografice surprinse de Th. Hansen sau Carol Popp de Szathmary. Acesta din urmă ne-a lăsat şi valoroase litografii şi acuarele ale bisericii episcopale de la Argeş.

Printre cei care au scris despre minunatul edificiu arhitectonic şi religios al Argeşului, dar şi despre cele din cuprinsul Episcopiei, se numără generalul rus von Bauer, Michel Bouquet (care a pictat „Monastere de Kimpo Longo-Valachie, în 1840), Theodore Margot, O. Trafali, J.A. Vaillant, Diehl Charles, R. Walsch, L. Stürmer, Adolf Schmidl, Felix Pigeory, Theochar Alesci, Louis Reissenberger, Jaffé Francois, Henry Focillon, Brun Jules, Roth Victor. Numărul scriitorilor, istoricilor, pictorilor, arhitecţilor şi criticilor de artă români, care au vizitat aşezămintele religioase ale Eparhiei Argeşului în decursul vremii, lăsându-ne preţioase mărturii privitoare la aceste podoabe de spiritualitate românească, este foarte mare. Amintim numele cronicarilor munteni, în frunte cu Radu Popescu, apoi pe Alexandru Pelimon, Vasile A. Urechiă, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Nicolae Iorga, Dionisie Fotino, Grigore Musceleanu, Grigore Tocilescu, Alexandru Odobescu, Dimitrie Onciul, Ştefan Bilciurescu, Al. Tzigara-Samurcaş, C.C. Giurescu, I. Gibescu, Nicolae

240 Cornelia Pillat, „"Călătoriile mitropolitului Neofit în Ţara Românească în a doua jumătate a sec. XVIII, în *Studii şi cercetări de istoria artei* (*SCIA*), nr. 3-4, 1956, pp. 277-285.

241 George Opresc u, *Ţările române văzute de artişti francezi (sec. XVIII şi XIX),* Cultura Naţională, Bucureşti, 1926, pp.30, 66.

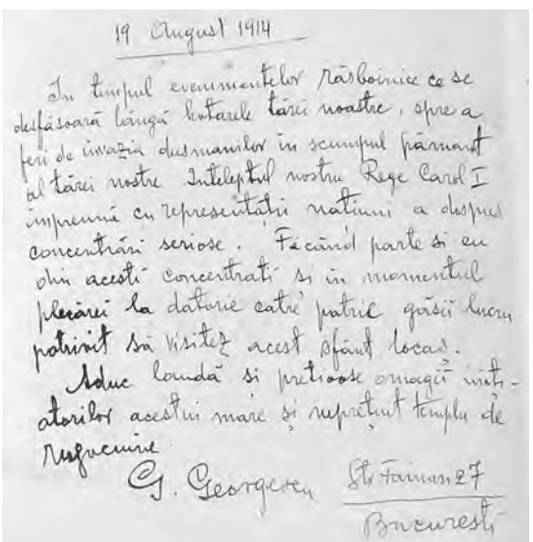
Dobrescu, I.D. Ştefănescu, Alexandru Lapedatu, T.G. Bulat, Ion Ionaşcu, arhitecţii G. Balş, Nicolae Ghika-Budeşti, Virgiliu Drăghiceanu, Grigore Ionescu, Victor Brătulescu, Emil Lăzărescu, Virgil Vătăşianu, Petre Antonescu; apoi Ana Maria-Musicescu, Ioan Lupaş, Pavel Chihaia, George Potra, Ion Bianu, Aurelian Sacerdoţeanu, Sava Şoimescu, Ioan Panţurescu, Petre Constantinescu-Iaşi, Dan Zamfirescu, Virgil Cândea, Gabriel Cocora, G. Strempel, P.Ş.Năsturel, Mihai Pop, Ilie Corfus, pr. dr. Niculae Şerbănescu, Ştefan Andreescu, Carmen-Laura Dumitrescu, Constantin Bălan, Manole Neagoe, Pr. dr. Mircea Păcurariu, Valeriu Anania, Răzvan Theodorescu, Theodor Mavrodin. Prin lucrările lor, precum şi prin cele ale altor zeci de autori, printre care şi ierarhii scaunului vlădicesc de la Argeş, se poate reconstitui trecutul măreţ al acestor ctitorii, monumente de arhitectură, de spiritualitate şi sacralitate românească, precum şi contribuţia noastră la tezaurul de valori ale lumii. Mare parte din descrierile acestora le-am prezentat în paginile anterioare.

Bătrânele ziduri ale aşezămintelor noastre religioase s-au constituit şi într-un răboj al timpurilor, păstrând numele unor trecători mai mult sau mai puţini importanţi, intrarte în patina istorică. Astfel şi la biserica Mănăstirii Curtea de Argeş ne-au rămas nume ale unor călători scrijelite pe ziduri (azi această metodă numindu-se „zgrafitti"). Pe faţada sudică a bisericii lui Neagoe, în partea inferioară a ferestrei absidei naosului, şi-a scris numele cu negru pe piatra de placaj, un anume *„U.F. Laurentius Rosnauer* (Laurenţiu Râjnoveanu), *Anno 1629…23",* iar un altul*, „Andrasi Artz… Ci[bin]ienses,"* Andrei Artz… Sibianul", îşi punea numele la *Anno 1662, Mai(?),* de aceeaşi parte a lăcaşului, înscris cu albastru pe piatra placajului. *În ziua de 23… 1707, „Stanislaus Nowakowski nobilis Poloniae et dux, equi stantu…,"* Stanislav Nowakowski, nobil al Poloniei şi comandant stând pe cal, şi-a scrijelit numele pe portalul de marmură de deasupra trecerii dinspre pronaos spre naos, iar pe coloanele din pronaos au fost scrise numele: *Jerome Spindler* (identificat cu „celebrul romancier german Karol Spinder (1796-1855); *General comte Kisselef,* Pavel Kisselef, guvernatorul armatei ruse de ocupaţie a Principatelor române între 1829-1834, al cărui nume a fost înscris probabil cu ocazia vizitei pe care a făcut-o la Argeş în iunie 1832. A mai fost identificat numele unui *Senateur de Pontécoulant,* pe care Nicolae Iorga l-a considerat a fi „secretarul de legaţie Pontécoulant", fiind cunoscut şi un senator cu acest nume, al lui Louis Gustave Doulcet, conte de Pontécoulant (1764-1753); *Gerard de Bruxelles, J.M. Wilkinson,* fostul consul general al Angliei la Bucureşti şi autor al lucrării *An account of the Principalities of Wallachia and Moldavia including various political observations,* publicată la Londra în 1820; al lui *Honore Costa – „ilustru compozitor italian"* – la Nicolae Iorga figurând ca *„André Coste, muzicant"* şi al lui *[Lord Byron],* al cărui nume a fost considerat ca înscris de către un admirator al său. În sfârşit, o scrijelitură în limba germană de pe vechea tâmplă a bisericii, cuprindea un text creştin, din care s-a identificat un fragment din Psalmul 25.7: *„Erschütternd ist dieser Ort* – Impresionant este acest loc…" şi anul 1812[242].

Alte nume de vizitatori sau personalităţi din ţară sau din străinătate, care au trecut să se închine „măreţelor umbre" ale istoriei şi credinţei de la Argeş, şi-au lăsat gândurile, impresiile şi aprecierile în cele trei masive volume ale *Cărţii de aur* a mănăstirii.

242 Pentru inscripţiile numelor zgrafitate vezi Constantin Bălan, *Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României, judeţul istoric Argeş (sec. XIV-1848),* Bucureşti, 1994, pp. 233-237.

Cartea de Aur a Mănăstirii Argeşului reprezintă un document de mare valoare prin însemnările pe care aceasta le cuprinde. Personalităţi marcante ale bisericii Ortodoxe Române sau ale altor Biserici Ortodoxe surori, membrii ai familiei regale româneşti, oameni importanţi, implicaţi în istoria şi cultura noastră, au adnotat pe filele vechi ale impunătoarei Cărţi, gânduri şi simţăminte legate indubitabil de românism, care devine sinonim cu Ortodoxia. Redăm în continuare câteva pagini, reprezentative, alese exponenţial de către Înaltpreasfinţitul Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului. Prin ele însele, fără alte comentarii, însemnările, mai vechi sau mai noi, ne pun înainte, prin respectarea fidelă a cronologiei, o nouă formă de cunoaştere a istoriei Mănăstirii şi Episcopiei Argeşului.

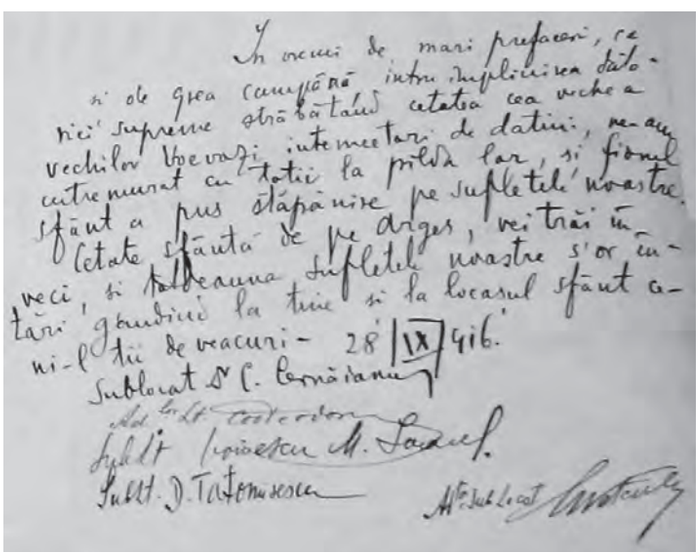

19 August 1914

In timpul evenimentelor războinice ce se desfăşoară lângă hotarele ţării noastre, spre a feri de invazia dusmanilor în sanctul pământ al ţării noastre Intelectul nostru Rege Carol I împreună cu reprezentaţii naţiunii a dispus concentrări serioase. Făcând parte şi eu din aceşti concentraţi şi în momentul plecării la datorie către patrie găsii bucuros potrivit să vizitez acest sfânt locaş.

Aduc laudă şi prea frumoase omagii întemeietorilor acestui mare şi respectat templu de rugăciune.

G. Georgescu Str. Ioanid 27
Bucureşti

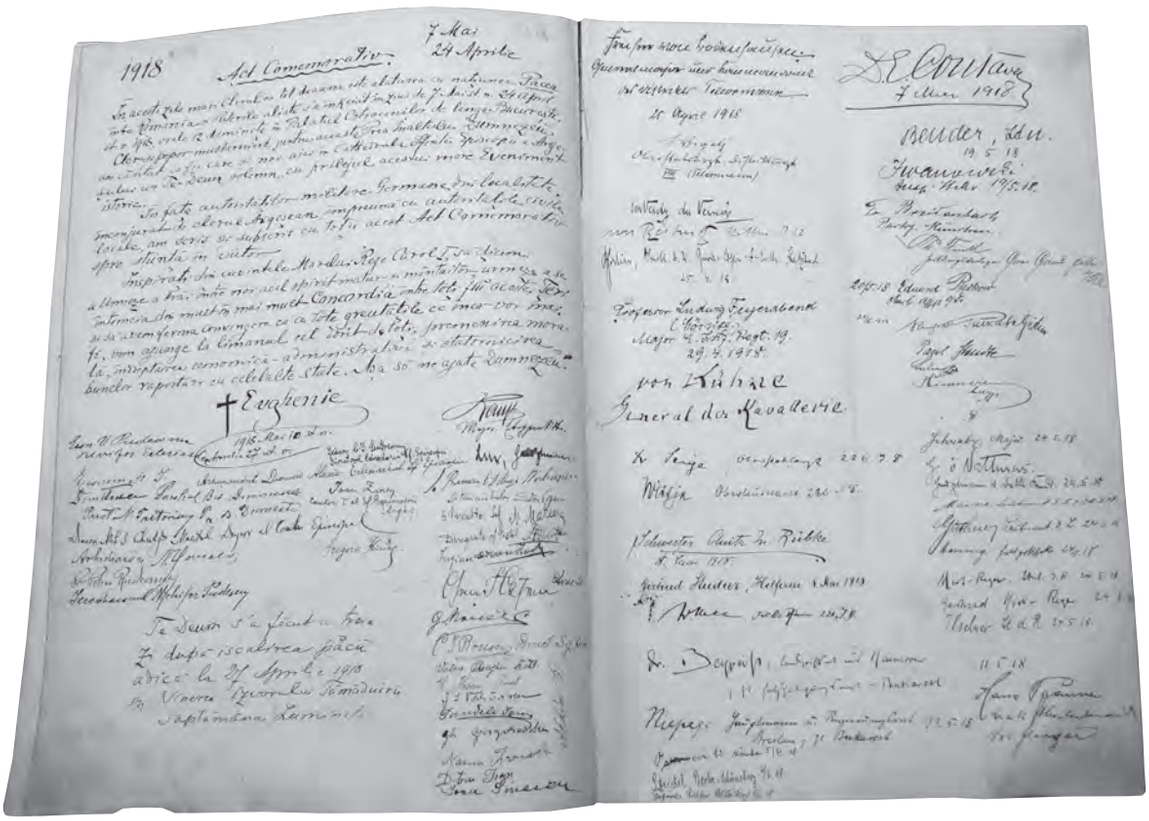

In vremi de mari prefaceri, ce si ale grea cumpănă intru împlinirea dato-rieĭ supreme strămoşeşti celebra cea veche a vechilor Voevozi întemeietori de datini, ne-au entretinut cu totii la prilda lor, si fiind sfânt a pus stăpânire pe sufletele noastre. Cetate sfântă de pe Arges, vei trăi în veci, si totdeauna sufletele noastre s'or în-tări gândindu-le la tine si la locasul sfânt a-ni-pe tii de vacuri - 28/IX/916.

Subloc. Comandant

Sublt. Ipătescu M. Radu

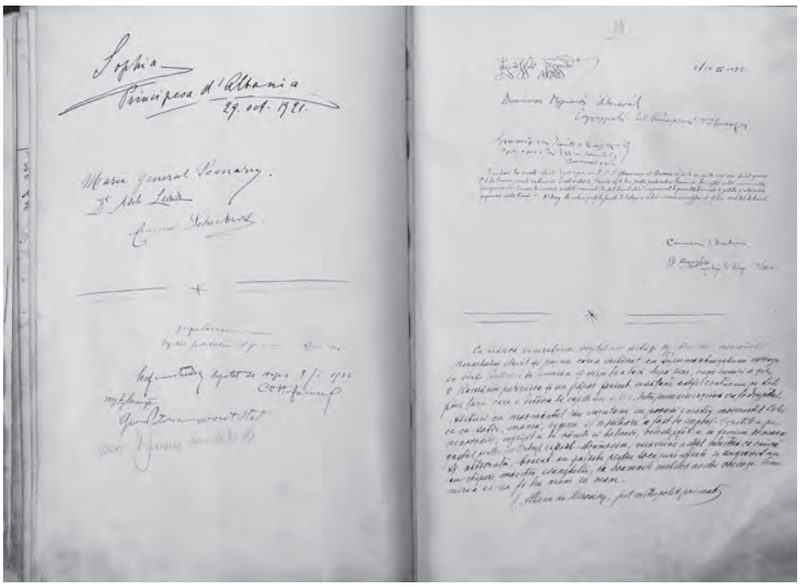
Sublt. D. Tătomirescu

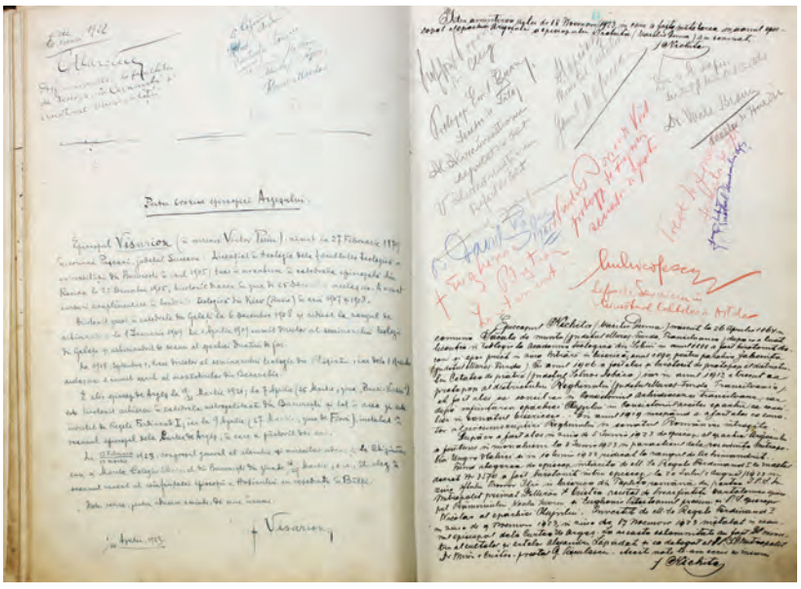

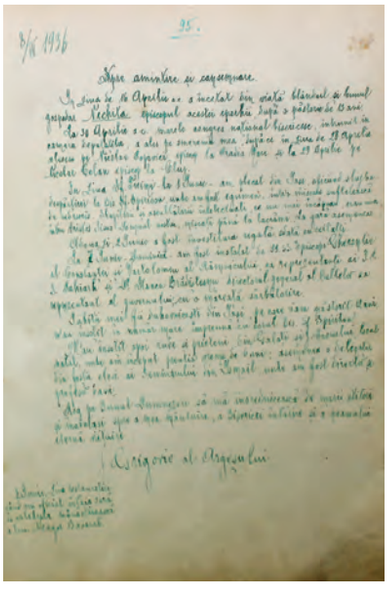
1918 Act Comemorativ

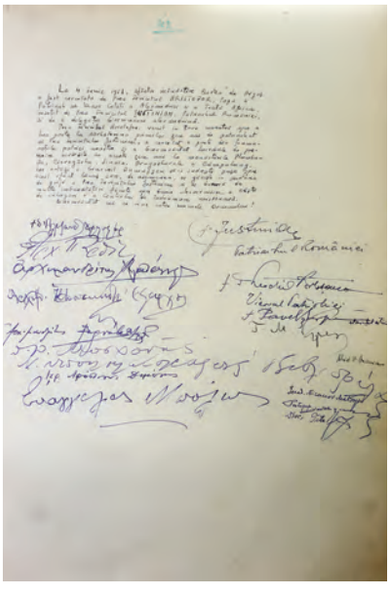
7 Mai
24 Aprilie

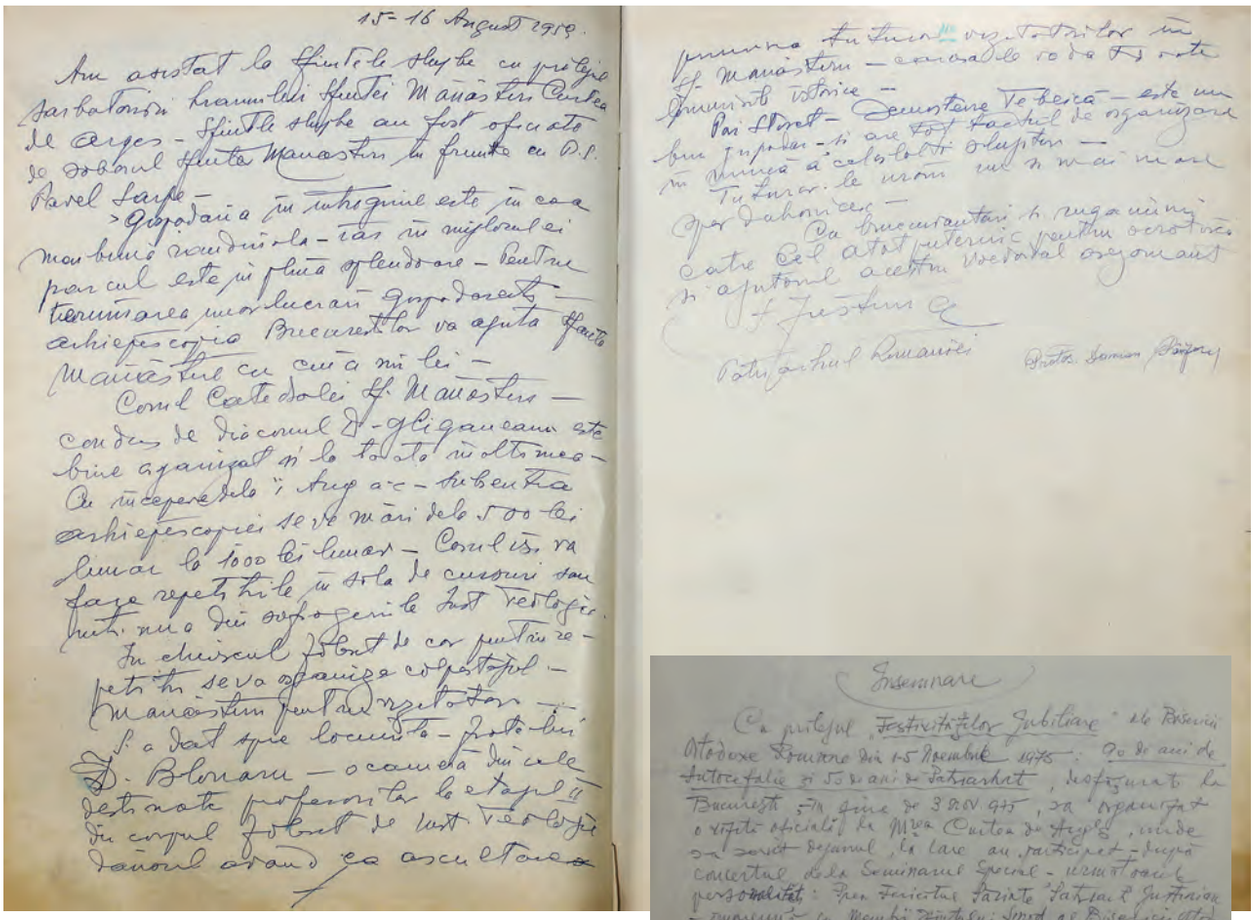
D. Coanda
7 Mai 1918

15-16 August 1919.

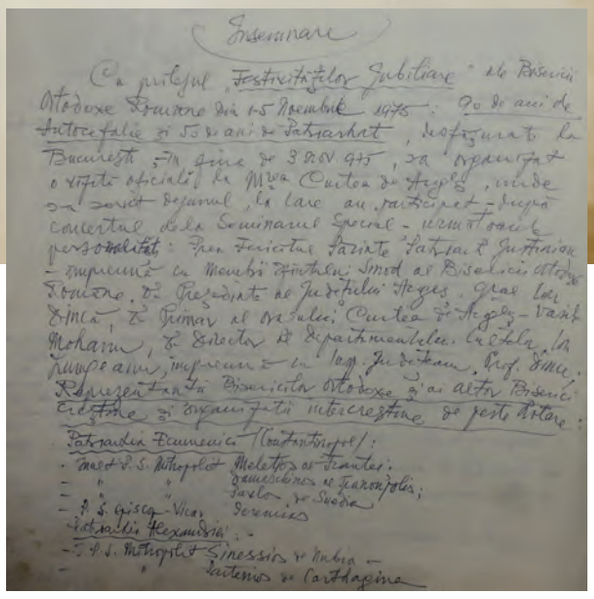
Am asistat la sfintele slujbe cu prilejul hramului sfintei Mănăstiri Curtea de Argeș - Sfintele slujbe au fost oficiate de sobrul sfintei Mănăstiri de fruntea cu P.S. Pavel Sarafu - Gospodăria în întregime este în cea mai bună rânduială - iar în mijlocul ei mănăstirea pare cât este și încă splendoare - Pentru terminarea lucrărilor gospodăriei arhiepiscopia Bucureștilor va ajuta sfânta Mănăstire cu cât a mai bine - Corul Catedralei Mănăstirii condus de diaconul D-g Gigurcanu este bine organizat și la toate în altă mea bine așezat; trage cu cheltuiala arhiepiscopiei vreo mări de 500 lei lunar la 1000 lei lunar - Corul își va face repetițiile în sala de cursuri sau în altă încăpere în care sunt vestiarele. Pentru ocazia în care pentru repetiții se va organiza colaborarea Mănăstirii pentru muzicanți - S-a dat spre locuință - Părintelui D. Bălănaru - o cameră din cele destinate profesorilor la etajul II din corpul folosit de către vizitatori - Ianoul grădinii ca asistență

Pentru Sfânta Liturghie în primăvara Mănăstirii - cântările rânduite de Sf. Mănăstire - Pari florești - Semnătura Vetrică - este un bun îngrijitor - și are tact pentru de organizare în muncă a celorlalți oameni - Tuturor le urăm mult și mai mare spor la lucru - Cu binecuvântări și rugăciuni către Cel Atotputernic pentru ocrotirea și ajutorul acestui vrednic așezământ

† Iustinian

Patriarhul României

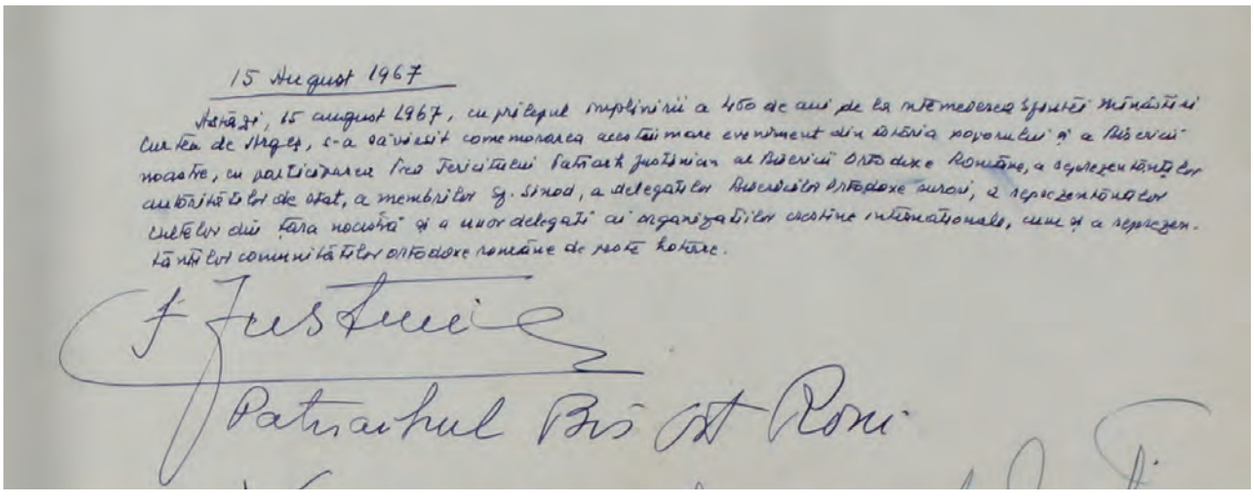
Pr. Toma Bănuș

Însemnare

Cu prilejul „Festivităților Jubiliare" ale Bisericii Ortodoxe Române din 15 Noiembrie 1925: 40 de ani de Autocefalie și 50 de ani de Patriarhat, desfășurate la București - între 29 Nov. 925, s-a organizat o vizită oficială la Mitropolia Curtea de Argeș, unde s-a servit dejunul, la care au participat - după cuvântul de la Seminarul Special - următoarele personalități: Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustinian - împreună cu membri Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Dl. Președinte al Județului Argeș, Gral Iacob Dincă, Dl. Primar al Orașului Curtea de Argeș - Vasile Moharu, Dl. Director al Departamentului Cultelor Ion Pumnul Simu, împreună cu Dl. Prof. Dimitrie Rădulescu, Dl. Președinte al Județului Argeș, Prof. Dimitrie Rădulescu, Reprezentanții Bisericilor Ortodoxe și ai altor Biserici Creștine și organizații interconfesionale de peste hotare:

Patriarhia Ecumenică (Constantinopol):
- Înalt P.S. Mitropolit Meletie de Efesus;
- " " Germanos de Tyateira;
- P.S. Episcop-Vicar Pavlos, de Sveda
- Patriarhia Alexandria: Serenios
- P.S. Mitropolit Sinesios de Nubia -
- " Ierotheos de Carthagina

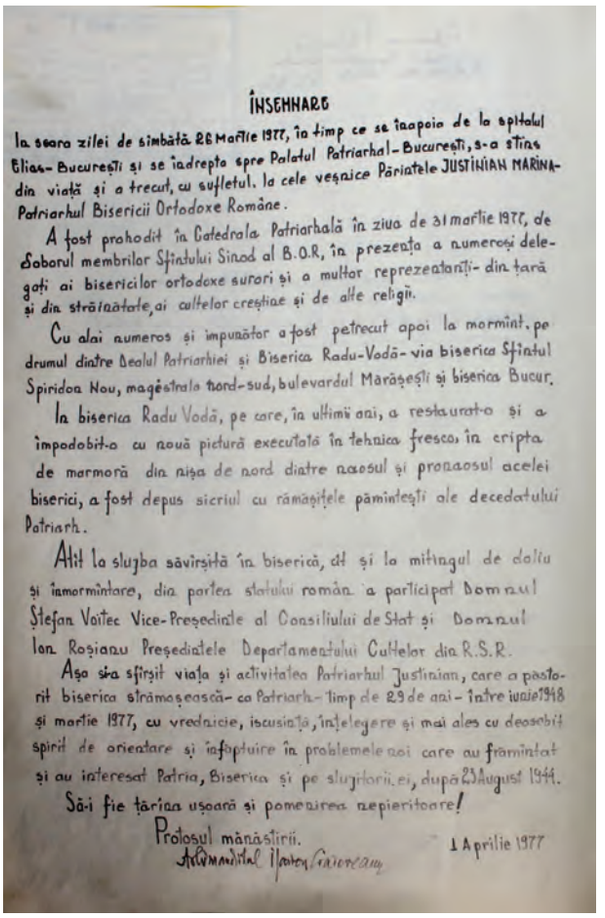

15 August 1967

Astăzi, 15 august 1967, cu prilejul împlinirii a 450 de ani de la întemeierea Sfintei Mănăstiri Curtea de Argeș, s-a dăruit comemorarea acestui mare eveniment din istoria poporului și a Bisericii noastre, cu participarea Prea Fericitului Patriarh Iustinian al Bisericii Ortodoxe Române, a reprezentanților autorităților de stat, a membrilor Sf. Sinod, a delegaților Bisericilor Ortodoxe surori, a reprezentanților cultelor din țara noastră și a unor delegați ai organizațiilor creștine internaționale, cum și a reprezentanților comunităților ortodoxe române de peste hotare.

† Iustinian

Patriarhul României

ÎNSEMNARE

La seara zilei de sîmbătă 26 Martie 1977, în timp ce se întorcea de la spitalul Elias - București și se îndrepta spre Palatul Patriarhal - București, s-a stins din viață și a trecut, cu sufletul, la cele veșnice Părintele JUSTINIAN MARINA - Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

A fost prohodit în Catedrala Patriarhală în ziua de 31 martie 1977, de Sobarul membrilor Sfîntului Sinod al B.O.R, în prezența a numeroși delegați ai bisericilor ortodoxe surori și a multor reprezentanți - din țară și din străinătate, ai cultelor creștine și de alte religii.

Cu alai numeros și impunător a fost petrecut apoi la mormînt, pe drumul dintre Dealul Patriarhiei și Biserica Radu-Vodă - via biserica Sfîntul Spiridon Nou, magistrala nord-sud, bulevardul Mărășești și biserica Bucur.

În biserica Radu Vodă, pe care, în ultimii ani, a restaurat-o și a împodobit-o cu nouă pictură executată în tehnica fresco, în cripta de marmură din nișa de nord dintre naosul și pronaosul acelei biserici, a fost depus sicriul cu rămășițele pămîntești ale decedatului Patriarh.

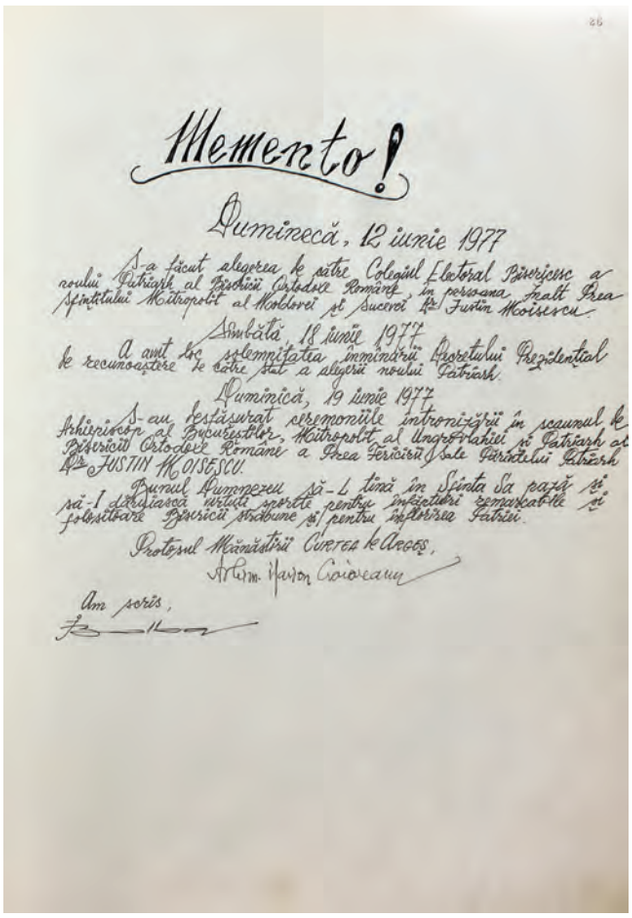
Atît la slujba săvîrșită în biserică, cît și la mitingul de doliu și înmormîntare, din partea statului român a participat Domnul Ștefan Voitec Vice-Președinte al Consiliului de Stat și Domnul Ion Roșianu Președintele Departamentului Cultelor din R.S.R.

Așa s-a sfîrșit viața și activitatea Patriarhul Justinian, care a păstorit biserica strămoșească - ca Patriarh - timp de 29 de ani - între iunie 1948 și martie 1977, cu vrednicie, iscusință, înțelegere și mai ales cu deosebit spirit de orientare și înfăptuire în problemele noi care au frămîntat și au interesat Patria, Biserica și pe slujitorii ei, după 23 August 1944.

Să-i fie țărîna ușoară și pomenirea nepieritoare!

Protosul mănăstirii.
Arhimandrit Ilarion Ciocioaia

1 Aprilie 1977

Memento!

Duminecă, 12 iunie 1977

S-a făcut alegerea de către Colegiul Electoral Bisericesc a noului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în persoana înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Sucevei Dr. Justin Moisescu.

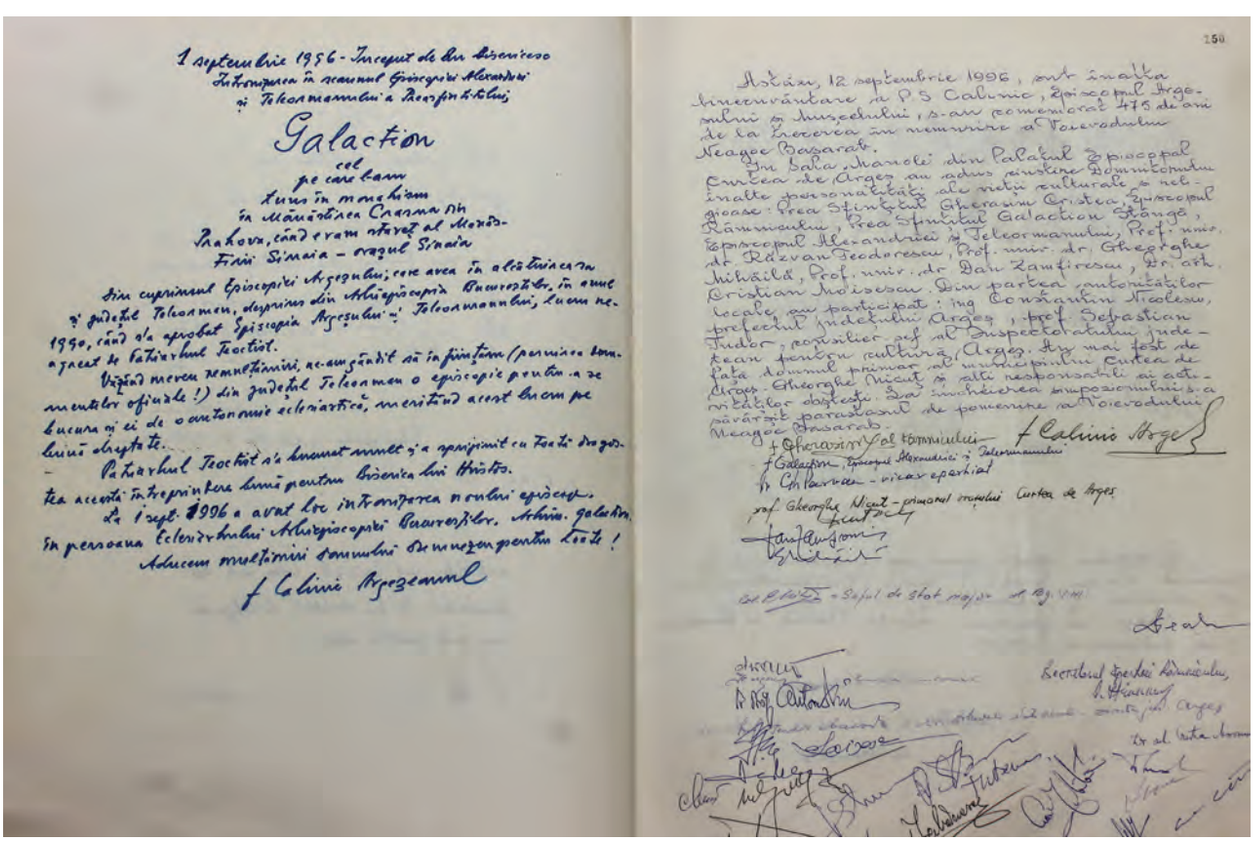
Sîmbătă, 18 iunie 1977
A avut loc solemnitatea înmînării Hrisovului Prezidențial de recunoaștere de către Stat a alegerii noului Patriarh.

Duminică, 19 iunie 1977
Au început slujbele intronizării în scaunul de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române a Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Dr. JUSTIN MOISESCU.

Pentru aceasta să-L ținem în Sfînta Sa pază și să-I dăruiască viață lungă pentru înțelepțirea cea pentru folosirea Bisericii sfîntoare și pentru înflorirea Patriei.

Protosul Mănăstirii Cocoș de Argeș,
Arhim. Ilarion Ciocioaia

Am scris,

1 septembrie 1956 - Început de Arhierească
Întronizarea în scaunul Episcopiei Alexandriei
și Teleormanului a Preasfințitului

Galaction

cel
pe care l-am
avut în mănăstirea Cramaliu
în Mănăstirea Cramaliu
Prahova, când eram stareț al Mănăstirii
Finii Sinaia - orașul Sinaia

din cuprinsul Episcopiei Argeșului; care avea în alcătuirea sa și județul Teleorman, despărțit din Arhiepiscopia Bucureștilor, în anul 1950, când a luat ființă Episcopia Argeșului și Teleormanului, lucru ne-avut de Patriarhul Teoctist.

Văzînd mereu reînnoindu-și, acum, dar în ființă (pentru a doua oară!) din județul Teleorman o episcopie proprie a ne-merită și ei de o amintire scriitoricească, merităm acest lucru pe bucuria și ei de o amintire scriitoricească, merităm acest lucru pe bucuria și ei de o amintire scriitoricească, merităm acest lucru pe

— Patriarhul Teoctist și-a însemnat numele și a semnat cu Textul Dragoș.

Textul Teoctist și-a însemnat numele și a semnat cu Textul Dragoș.

Ca accentul întreprinderea lumii pentru Biserica lui Hristos.

La 1 sept. 1996 a avut loc întronizarea noului episcop, în persoana Excelenței Arhiepiscopul Bucureștilor. Arhim. Galaction

Aducem mulțumirii noastre Domnului pentru toate!

† Calinic Argeșeanul

150

Astăzi, 12 septembrie 1996, sunt înalta binecuvântare a P.S. Calinic, Episcopul Argeșului și Muscelului, s-au comemorat 475 de ani de la trecerea în nemurire a Voievodului Neagoe Basarab.

În Sala Manoleă din Palatul Episcopal Curtea de Argeș au adus cinstire Domnitorului înalte personalități ale vieții culturale și religioase: Prea Sfințitul Gherasim Cristea Episcopul Râmnicului, Prea Sfințitul Galaction Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Prof. univ. dr. Răzvan Theodorescu, Prof. univ. dr. Gheorghe Mihăilă, Prof. univ. dr. Dan Zamfirescu, Dr. arh. Cristian Moisescu. Din partea autorităților locale au participat: ing. Constantin Nicolescu, prefectul județului Argeș, prof. Sebastian Tudor, consilier șef al Inspectoratului județean pentru cultură, Argeș. Au mai fost de față domnul primar al municipiului Curtea de Argeș - Gheorghe Nicuț și alți responsabili ai autorităților locale. Sau încheierea simpozionului s-a părăsit parastasul de pomenire al Voievodului Neagoe Basarab.

† Calinic Argeș

† Gherasim Episcopul Râmnicului
† Galaction Episcopul Alexandriei și Teleormanului
† Gh. Parascan - vicar eparhial
prof. Gheorghe Nicuț - primarul orașului Curtea de Argeș

Secretarul Consiliului Județean Argeș

Șeful de Stat major

▲ *Istoria prin mărturii înscrise în Cartea de aur a Mănăstirii Argeșului*

PARTEA a II-a

CULTURĂ ŞI SPIRITUALITATE

ARTĂ, VIAȚĂ BISERICEASCĂ ŞI CULTURĂ SCRISĂ
în secolele al XIV-lea – al XIX-lea

Instabilitatea politică din secolul al XV-lea s-a repercutat şi asupra vieții bisericeşti din Țara Românească. Climatul tensionat, determinat de lupta pentru domnie dintre Dăneşti şi Drăculeşti a avut repercursiuni şi asupra Scaunului Mitropolitan de la Argeş, care s-a ruinat. Altminteri, nu se poate explica de ce un aşezământ religios cu asemenea prestigiu, ridicat de ctitorul său la 1439 din piatră să să fie aflat la atât de scurt timp „dărâmat şi neîntărit" de către Neagoe Basarab. Un caz omolog îl constituie Bistrița Craioveştilor, dărâmată până la pământ şi risipită de Mihnea cel Rău în 1509[1]. „Turma neplecată şi neascultătoare, şi biserică isvrătită, şi cu obiceiuri rele şi nesocotite" impunea măsuri grabnice de îndreptare, Radu cel Mare socotind că aceasta se poate rezolva numai cu participarea întregii comunități, lucru pentru care „chemă pre toți egumenii de la toate monastirile Țerei Muntenesci, şi tot clirosu bisericii, şi făcu săbor mare dimpreună cu domnul şi cu toți boiarii, cu preoții şi cu mirenii", prin al căror sprijin se putea „slobozi izvorul de învățătură limpede şi necurmată".

Mutarea centrului politic şi administrativ al țării la Târgovişte de către Mircea cel Bătrân, a fost determinată, după cum se cunoaşte, de interese strategice, militare şi economice. Chiar dacă Argeşul şi-a mai păstrat o vreme, până în epoca lui Neagoe Basarab, supremația spirituală, Scaunul argeşean a rămas „simbolul interferențelor culturale şi spirituale" dintre lumea feudală a Ortodoxiei răsăritene şi Apusul european[2]. Căderea Constantinopolului sub stăpânirea Imperiului Otoman din 1453 şi pericolul permanent pe care acesta l-a constitui pentru întreaga Europă creştină au determinat creşterea

1 *Istoria Țării Românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc,* Ed. C. Grecescu şi D. Simonescu, Bucureşti, 1960, p.16. *Istoriile domnilor Țării Românești, cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688. Compilate şi alcătuite de Constantin căpitanul Filipescu* – Ed. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1902, pp. 30-31.

2 Manole Neagoe, *Curtea de Argeş,* Bucureşti, 1968, pp. 111-112.

◄ *Catedrala Mitropolitană din Târgovişte*

rolului spiritual al Ţărilor Române în sud-estul continentului, voievozii români fiind aproape singurii capabili să sprijine lupta împotriva islamismului. Ei s-au erijat, astfel, pentru o lungă perioadă de timp, în apărători ai Ortodoxiei Orientului, atât la solicitarea Patriarhiei Constantinopolitane, cât şi prin legăturile cu popoarele creştine vecine.

Domnitorii români devin ctitori şi sprijinitori materiali ai aşezămintelor religioase de la Athos, ridică bisericii în ţinuturile sârbilor şi ale bulgarilor, chiar şi la Sfintele Locuri, la Ierusalim, aceasta fiind singura modalitate prin care se putea păstra sentimentul spiritual şi conştiinţa naţională a popoarelor ortodoxe din Balcani şi Orient. Debutul secolului al XVI-lea a sporit şi mai mult prestigiul spiritualităţii româneşti prin reorganizarea Bisericii de către unul dintre cei mai instruiţi oameni din sud-estul Europei, Patriarhul Nifon, a cărui operă a fost desăvârşită de către discipolul său, Neagoe Basarab, voievodul român ce i-a primit învăţăturile, le-a continuat şi dezvoltat în stilul renascentist al Europei, curent aflat la apogeul realizării unor opere de valoare artistică desăvârşită.

Introducerea tiparului încă de la începutul veacului al XVI-lea, a oferit largi posibilităţi Ortodoxiei româneşti de a se constitui într-o puternică vatră de cultură naţională dar şi într-un demn exemplu pentru popoarele creştine ale Lumii Orientale.

După „Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie", lucrare apărută în ultimii ani de domnie ai voievodului de la Argeş, prin care se propulsa „identitatea românească în Europa Renaşterii şi în cultura universală", alte momente semnificative în domeniu, pe teritoriul din stânga Oltului, nu s-au înregistrat prea curând. Întemeierea Episcopiei Argeşului în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, înlăturarea domniilor fanariote după Revoluţia din 1821 şi reinstaurarea domniilor pământene, precum şi Regulamentul organic, vor creea cadrul favorabil dezvoltării culturale, în care Biserica îşi va continua misiunea sa istorică, preocuparea pentru propăşirea culturală a naţiei.

Eparhia Argeşului avea să-şi aducă, prin întâistătătorii care au ocupat scaunul vlădicesc din cetatea Basarabilor, prinosul în dezvoltarea culturii, ştiut fiind faptul că arhiereii veneau dintr-un mediu cărturăresc prin excelenţă. Bunăoară, chiar întâiul Eepiscop al nou înfiinţatei Eparhii a Argeşului, Iosif, desfăşurase o amplă şi variată activitate în domeniul cărturăresc, fapt care l-a propulsat printre reprezentanţii de frunte ai literaturii religioase de la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea. Format încă din tinereţe la şcoala cărturărească a Râmnicului, unde l-a avut ca părinte duhovnicesc şi îndrumător sufletesc pe însuşi Episcopul Chesarie, destoinicul şi iubitul ucenic al acestuia, Iosif, avea să se distingă şi ca tălmăcitor, fiindcă deprinsese foarte bine limba greacă împreună cu Lavrentie, ucenicul unui alt mare cărturar din Scaunul Vlădicesc al Râmnicului Noului Severin, Dammaschin. În perioada cât a vieţuit la Cozia, Iosif a fost însărcinat de celălalt cărturar râmnican, respectiv Vlădica Filaret al II-lea, cu organizarea şi supravegherea tipografiei şi a tipăriturilor ieşite de sub teascurile tiparniţei Episcopiei de la poalele Capelei. După ce Filaret II ajunge în Scaunul Mitropolitan al Ungrovlahiei (în septembrie 1792), apreciind în mod deosebit valenţele culturale ale Protosinghelului Iosif de la Episcopia Râmnicului Noului Severin, îl ia cu sine la Bucureşti pentru reorganizarea tipografiei mitropolitane. Tot atunci, mitropolitul Filaret II îl va ridica, ca urmare a meritelor sale, la treapta de arhiereu, cu alipindu-i la nume, titulatura *de Sevasta* (*Sevastis*)[3].

De activitatea viitorului Episcop al Argeşului sunt, astfel, legate numeroase lucrări, care au văzut lumina tiparului prin „îndrumarea" sa, „cu ajutorul lui" sau „fiind tălmăcite prin osârdia şi cu izvoade alese tot de el. Inainte de a ajunge arhipăstor în Eparhia Argeşului, el se ocupa de alegrea manuscrisele care trebuia să aibă o mai mare circulaţie şi, deci, să fie tipărite într-un tiraj mai numeros, aşa cum a fost acel *Sinopsis – adecă cuprindere în scurt a celei vechi şi a celei nouă Scripturi* din 1783, care „prin aducerea aminte a sfinţii sale Protosinghelul Episcopiei Râmnicului, Chir Iosif s-au tipărit întâi rumâneşte". Iosf a fost susţinut ca, pentru a se obţine cărţi corecte în limba românească, tipăriturile să fie citite de mai multe ori. Ajuns în scaunul Eparhiei Argeşului, pe lângă celelalte preocupări impuse de arhipăstorirea turmei ce-i fusese încredinţată, a îmbrăcat în haină românească aleasă felurite cărţi, a îndemnat pe alţii să facă acelaşi lucru şi, totodată, a susţinut şi ajutat la imprimarea a multe cărţi de slujbă şi de zidire sufletească"[4].

În *Penticostarul* tipărit la Bucureşti în 1820 se arăta că „Preasfinţitul Episcop al Sfintei Episcopii a Argeşului, Chir Iosif au judecat cu cuviinţă ca să tipărească izvodul cel tălmăcit de Episcopul Damaschin". Se cunoaşte însă mai puţin un amănunt pe care „Popa Ioan tipograful sin Popa Costache Rămniceanul de la Rămnic sud Vâlcea" îl notează pe ultima filă a unui Octoih, apărut la Bucureşti în anul 1792. Cartea despre care este vorba a aparţinut, cu siguranţă, Episcopiei Argeşului, aşa cum rezultă din însemnarea lui popa Ion tipograful: „Să se ştie de când am ieşit eu Popa Ioan Tipograful sin Popa Cristache Rămniceanul de la Rămnic sud Vălcea şi m-am aşezat la Sfânta Episcopie Argeş la preasfinţia sa Pări(n)tele Iosif Episcopul locului la ano 1803 fiind orânduit la săparea slovelor cu preţul părintesc aşijderea tipografilor pentru care primind mai înainte şi plată după cum au avut şi părinţii mei de către Sf. Episcopie de împreună având

3 Pr. Gabriel Cocora, „O iniţiativă a episcopului Iosif de Argeş de a înfiinţa tipografie", în *M. O.*, XVIII, 1966, nr. 7-8, p. 691.

4 Pr. Niculae Şerbănescu, „Episcopii Argeşului...", în *M.O.*, XVII, 1965, nr. 7-8, p. 603.

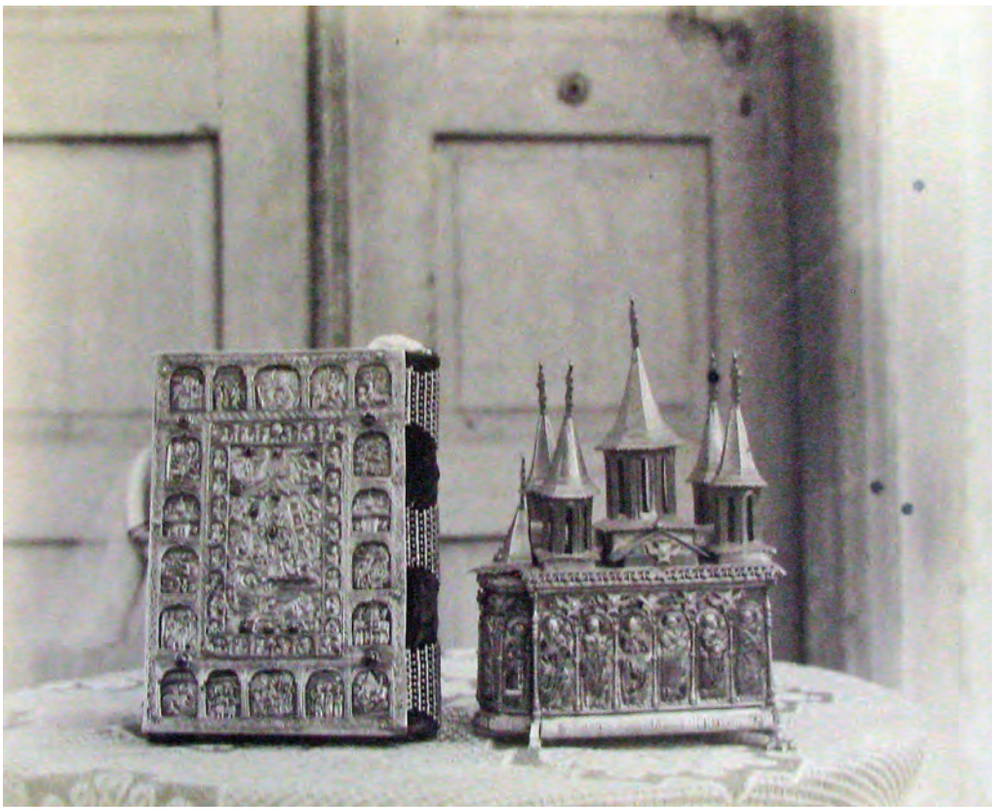

▲ *Cărți apărute cu binecuvântarea Episcopului Iosif I*

şi mertic ca şi alţi tipografi, pâine, vin i scuteală cât şi alte orânduiele ale tipografilor din tot rândul de cărţi câte una iar din vistierie câte doao şi din cele vechi adunături mari şi mici. 1803 Ap(rilie) 20"[5].

Iată, aşadar, o merituoasă iniţiativă a Episcopului Iosif Sevastis de a continua activitatea tipografică deprinsă cu atâta osârdie şi folos la Râmnic şi pe care dorea să o continuie la Episcopia Argeşului. Motivaţia neîmplinirii acestui deziderat nu o cunoaştem. Sigur este doar faptul că Popa Ioan Tipograful şi-a luat merticul, însă cărţile nu le-a mai primit, deoarece tipografia nu s-a mai înfiinţat. În lipsa acesteia, Episcopul Iosif a apelat la alte tipografii, precum cea de la Buda, „crăiasca tipografie a Universităţii din Pesta", unde a tipărit o nouă ediţie a *Mineelor* (1804-1805), diortodită de el însuşi, *Octoihul* (1811), încredinţat spre tipărire lui Ioan Molnar, profesor la Academia din Cluj, şi spre a-l scoate într-un număr îndestulător, pentru a ajunge întregii ţări[6];. La tipografia de la Sibiu, Episcopul a tipărit în 1806, *Slujba Sfântului Nifon.* Tot Iosif a acordat ajutor Mitropolitului Sofronie al Vraţei pentru a tipări la Râmnic, în 1806, *Chiriacodromion*-ul în limba bulgară[7]. Grigorie Râmniceanu, crescut, format şi educat şi el în atmosfera

5 Pr. Gabriel Cocora, *op. cit.*, pp. 692-693.
6 Ioan Panţurescu, *Biserica Episcopii de Argeş*, Bucureşti, 1905, p. 45.
7 Pr. Niculae Şerbănescu, *op. cit.*, p. 604.

► *Evanghelie şi chivot donate de Matei Basarab Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel*

cărturărească a Râmnicului, a început activitatea culturală întocmai ca şi predecesorul său în scaunul vlădicesc de la Argeş, Iosif Sevastis. A prescris „o seamă de manuscrise pentru diferite feţe bisericeşti, a diortorisit o *Cazanie*", a corectat cărţi de slujbă: un *Ceaslov*, o *Psaltire*, un *Liturghier* şi un volum de *Pilde filosofeşti*. Ajuns în fruntea Eparhiei Argeşului, s-a remarcat îndeosebi ca un „diortositor", copist, traducător şi autor de cărţi, găsind, printre multiplele îndatoriri impuse de nevoile eparhiei, şi timpul necesar pentru preocupările cărturăreşti. În anul 1796, sub traducerea şi îngrijirea Episcopului Iosif de Argeş, „se aduce la îndemâna tuturor" lucrarea *Alegere din toată Psaltirea,* care fusese mai întâi tipărită în anul 1769 la Mitropolie, în limba greacă. Pentru reeditarea ei, Iosif a apelat la meşterul sibian Petru Bart. Tot la tipografia particulară a acestui meşter, în anul 1806, va scoate *Slujba Sfântului Nifon,* a cărei traducere şi prefaţă era semnată de Vlădica Iosif, de asemenea. Cu binecuvântarea şi spre folosul neamului Românesc, „îndreptându-să prin cercetarea Prea Sfinţitului Episcop al Argeşului, KIR IOSIF," în tipografia sibiană a lui Johann Bart, se va tipări în anul 1811 lucrarea *Învăţături de multe ştiinţe folositoare,* pe care arhimandritul Nicodim Greceanu, găsind-o „întocmită pre limba greacă… drept aceia ca să lipsească de acum înainte aciastă neştiinţă de la neamul nostru", s-a „îndemnat a o tălmăci pre limba patriei noastre". Au mai apărut *Octoihul de Râmnic,* 1811, la 9 iunie, *Octoihul Mare,* la Buda, în anul 1811; *Arătare pe scurt a dumnezeieştilor dogme,* la Neamţ, în 1816; *Triod*, la Buda, în 1816, *Strasnic,* la Buda, în 1816; *Tâlcuire pre scurt la antifoanele celor opt glasuri,* la Neamţ, în 1817; *Noul Testament,* la Neamţ, în 1818; *Apologhia,* la Bucureşti, în 1819, lucrări ce l-au avut drept traducător, prefaţator ori comanditar pe „Prea Sfinţitul Episcop al Sfintei Episcopii Argeşului, Kyriu Iosif"[8]. Fiindcă Argeşul n-a avut tipografie, el tipăreşte la Bucureşti, în 1826, lucrarea *Logica Sfântului Ioan Damaschin*[9].

8 Idem, p. 607.

9 V.A. Urechiă, *Istoria Românilor,* Tom VII, seria 1774-1800, Bucureşti, 1894, Tipografia şi

În anul 1796, Episcopia Argeşului, aflată sub păstorirea Episcopului Iosif, primea anaforaua prin care i se acorda de către Mitropolie Sfânta Mănăstire Toți Sfinții din Bucureşti, să-i fie „sub purtarea de grijă… şi să-i fie metoh, şi să fie şi şcoală pentru cei ce vor fi ca să intre în treapta preoției, din toate Eparhiile, orânduindu-i-se şi un dascăl ca să fie pentru catihisul al acestora”[10].

Deşi aflată în capitală, prin faptul că mănăstirea fusese afierosită ca metoc al Episcopiei de la Argeş, se poate aprecia că deschiderea unei şcoli pentru pregătirea viitorilor preoți la Toți Sfinții, însemna, „de facto”, primul locaş destinat pregătirii clerului aflat sub păstoria Episcopiei condusă de Iosif. Tot acestui ierarh argeşean îi aparține inițiativa, pe când „chezăşuia afacerile” Mitropoliei Ungrovlahiei, de a fi propus ca profesor la şcoala catehetică, şcoală bisericească de muzică, înființată în anul 1819 la Mănăstirea Antim, şi mutată apoi la Mitropolie, pe Macarie, eminent dascăl şi pedagog. Acesta îi învăța pe ucenicii săi că orice cântăreț român trebuie să „cânte vitejeşte şi cu îndrăzneală orice cântare în limba patriei … şi să nu se lase înjosiți de cei ce pismuiesc luminarea neamului nostru”[11].

▲ *Uşile împărăteşti făcute de Matei Basarab, biserica Bradu, Câmpulung*

Făcând referiri la activitatea de cărturar a Episcopului Iosif, „părtaş la opera de cultură a țării, prin care şi-a câştigat recunoştința tuturor timpurilor”, Nicolae Iorga consemna: *„… cărturăria olteană a lui Damaschin, Grigorie şi Chesarie, noua mişcare ardeleană, care începea, cum se va vedea chiar acum, să se apropie de Românii de dincoace, şi pe neunuții treziți la cultură, şi pe Uniți, scăpați de exclusivismul catolic, şi, în sfârşit, călugăria reformată a Moldovei, se unesc în Iosif de Argeş, ori cum i se zicea, cum îşi zicea însuşi, „Argeşiu”*[12].

Preocupările pentru cultură din prima jumătate a secolului al XVIII-lea sunt încununate de înființarea primei instituții culturale bisericeşti, Seminarul „Neagoe Vodă”. După trebuințele „obştei pentru hrana sufletească, moralicească şi de procopseală prin rodurile învățăturei”, pe care însăşi voievozii țării le considerau îndreptățite aspirații, forurile legislative ale momentului, respectiv Eforia Şcoalelor întocmeşte, în anul 1834, Regulamentul pentru înființarea de „seminarii preparandiale” care să funcționeze pe lângă Mitropolie şi Episcopii. Regulamentul capătă putere legislativă şi intră în vigoare la 2 noiembrie 1834. Cu toate că nici Mitropolia Țării şi nici Episcopiile nu erau pregătite pentru punerea în aplicare a prevederilor legii, deoarece nu dispuneau de spații adecvate demarării procesului de învățământ, în toamna anului 1836 Eparhia Argeşului, aflată sub a doua arhipăstorire a învățatului Episcop Ilarion Gheorghiadis, îşi deschide cursurile seminarului cu „numai 40 de elevi” şi începe construcția unui local pentru

---

Fonderia de litere Thoma Basilescu, p. 21.

10 Ioan Panțurescu, *Op. cit.*, p. 54: Pr. N.M. Popescu, *Macarie Psaltul,* Bucureşti, 1936, pp. 5-8.

11 Monahia Cristofofa-Carmen Marin, *Iosif, întâiul episcop al Argeşului şi cărțile lui,* Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2009, pp. 50-131.

12 Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieții religioase a românilor,* Ed. a II-a, Vol. II, Bucureşti, 1932, pp. 189-191.

▲ *Documente privind Moşia Poinărei a Mănăstirii Argeşului, anii 1777 şi 1827 (manuscrise aflate în posesia Muzeului Goleşti)*

instituţia şcolară nou înfiinţată, cu resurse proprii, provenite din fondurile Episcopiei. Prin preocuparea preoţilor luminaţi, precum Constantin Popescu, zis şi popa Dincă din Muşeteşti, s-au deschis şcoli şi la sate. Preotul mai sus amintit deschisese încă din 1836, o şcoală liberă pentru adulţi şi copii chiar în modesta-i casă din sat[13].

Pe aceleaşi coordonate culturale, în anul 1862, din iniţiativa Episcopului Neofit Scriban, „bun cunoscător al cântărilor bisericeşti" şi al necesităţii pregătirii în acest domeniu, se va înfiinţa la Slatina cea dintâi şcoală de cântăreţi bisericeşti din Eparhia Argeşului.

Dar pentru toate acestea lăsăm loc unui nou capitolul, special destinat instituţiilor şcolare ale Eparhiei Argeşului. Anul revoluţionar 1848, prin care se încheia practic perioada medievală, va deschide, prin revoluţia culturală, drumul către epoca modernă, la care clerul, inclusiv cel din Eparhia Argeşului, va adera „in corpore".

Arhitectura edificiilor religioase

Secolul al XVI-lea este considerat ca perioada de cea mai mare înflorire a artei în Ţara Românească[14]. Chiar de la începutul lui, s-a ridicat un nou aşezământ religios la Târgovişte, în vederea mutării Scaunului Mitropolitan de la Curtea de Argeş acolo unde rezida şi capitala politică a ţării. Se dă, astfel, un nou avânt ctitoririi de edificii religioase, refăcându-se Mănăstirea Dealul de către Radu cel Mare, între 1499 şi 1501, lucrările de zidire fiind terminate de către Vlad al V-lea cel Tânăr (Vlăduţ voievod, în 1510-1512) iar cele de zugrăvire de către Neagoe Basarab la 1514[15]. Se definitiva, totodată, noua reşedinţă a Scaunului Mitropolitan, biserica Înălţarea Domnului, de către Neagoe Basarab, în jurul anului 1518 (pictura, precum şi unele lucrări, fiind finalizate de Radu Paisie abia în anul 1537)[16]. Cea mai de seamă realizare de la începutul veacului al XVI-lea se va concretiza în ridicarea de către Neagoe Basarab, pe locul vechii Mitropolii a Ungrovlahiei, a Mănăstirii Argeşului. Prestigiul noului edificiu religios este evident. Închinată, ca şi ctitoria predecesorului său, Adormirii Maicii Domnului, ctitorită, se spune, pentru a tămădui rana din sufletul argeşenilor, provocată de pierderea Scaunului Mitropolitan, mutat la Târgovişte şi pentru a-şi face o strălucită biserică funerară în apropierea primei necropole a Basarabilor[17], mănăstirea va fi înălţată la rangul de arhimandrie chiar cu ocazia sfinţirii sale, la 15 august 1517. Bisericile păstrau pe atunci, în general, planul arhitectonic treflat, de influenţă bizantino-sârbească şi erau ridicate de către meşterii locali, care deprinseseră cu destulă măiestrie arta construcţiilor de acest tip. Deosebirile faţă de alte edificii, în cazul catedralei lui Neagoe, constau, însă, în adoptarea elementelor de înrâurire armenească şi georgiană, în paramentul faţadelor realizat din piatră cioplită şi în bogatul decor sculptat. Nouă era, de asemenea, şi introducerea unor detalii arhitectonice neobişnuite până atunci în Ţara Românească, dispunerea pronaosului cu baza mare perpendiculară pe axa longitudinală a construcţiei, eliminarea zidului despărţitor

13 Veronica Tamaş, „Participarea clerului argeşean la revoluţia din 1848", în *M.O.*, anul XX, 1968, nr. 5-6, p. 378.

14 Ion Barnea, „Cultura în cuprinsul mitropoliei Ungrovlahiei, B – Artele", în *B.O.R.*, anul LXXVII, 1959, nr. 7-10, p. 864.

15 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România, I, Ţara Românească*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1970, vol. I, pp. 269-270.

16 *Ibidem*, vol. II, pp. 642-643.

17 Pavel Chihaia, „Cele două locaşuri ale mitropoliei din Curtea de Argeş, deduse din hrisoavele bisericii lui Neagoe Basarab", în *M.O.*, anul XIX, 1967, nr. 7-8, pp. 611-612.

dintre pronaos şi naos, paramentul bogat sculptat în motive geometrice în relief, arcadele oarbe din registrul superior, între care se intercalează rozete de piatră traforate „a jour" în cazul celor care sunt destinate ferestrelor sau răsuflătorilor şi în relief pentru celelalte. Asemănarea, în multe privinţe, a celor două edificii religioase, cel a lui Radu cel Mare de la Târgovişte, şi cel al lui Neagoe Basarab de la Argeş, lasă să se înţeleagă că ele au fost ridicată de către aceiaşi meşteri pietrari, autohtoni sau aduşi din Orient, acolo unde Neagoe trăise în tinereţe. Biserica cea veche a Craioveştilor de la Bistriţa Vâlceană, reconstruită după ce fusese „risipită cu totul" în anul 1509 de Mihnea cel Rău, a fost refăcută probabil în acelaşi stil arhitectonic – triconc cu pronaosul alungit – aşa cum rezultă din planimetria maiorului Johann Weiss, inginer militar în timpul ocupaţiei austriece a Olteniei (1718-1739), detaliu ce o apropie de cea de la Târgovişte. Ba mai mult, s-au emis păreri potrivit cărora meşterul pietrar Mane, identificat pe un fragment din chenarul uşii vechiului edificiu religios al Bistriţei (actuala biserică nu mai păstrează nimic din înfăţişarea celei vechi, fiind opera refacerii arhitecţilor vienezi Ioan Schlatter, Iulius Freywald şi Anton Heft, din vremea domniei lui Gheorghe Bibescu şi Barbu Ştirbei, din perioada 1846-1855), ar fi aceeaşi persoană cu Manole, cel care a trecut de la Bistriţa la Târgovişte şi apoi la Argeş, unde a realizat bijuteria arhitectonică, „Ierusalimul istoriei românismului", cum o va numi Episcopul Argeşului, Iosif Naniescu[18]. Aceste elemente de arhitectură, cărora li se adaugă turlele în spirală, bogat împodobite cu decor sculptural, brâul median din ciubuce de piatră răsucite ca o frânghie, element de inspiraţie orientală (armeană), precum şi proporţiile generale echilibrate, dau edificiilor, dar mai cu seamă celui de la Argeş, caracterul de eleganţă nemaiîntâlnit până acum în arta medievală românească de factură religioasă, delimitându-le astfel de şcoala constantinopolitană.

▲ *Schitul Ostrov*

Neagoe Basarab voievod este şi ctitorul Schitului Ostrov-Călimăneşti (1520-1521), al Mănăstirii Snagov (biserica acestuia fiind refăcută între 1512 şi 1521), cărora li se adaugă ajutoarele materiale acordate mănăstirilor athonite: Iviron, Dionisiu, Xeropotamu, Protaton, Caracalu, al căror prim sprijinitor a fost voievodul român, aşa cum probează documentele aflate la aceste aşezăminte monahale[19]. Se poate aprecia că prin realizările arhitectonice ale bisericilor de la Târgovişte, Curtea de Argeş ori de la Bistriţa, se deschide noul stil, ce va fi urmat de ctitorii şi meşterii de biserici de acum încolo, inclusiv după instalarea celui brâncovenesc şi românesc autentic. Desigur, că un atare stil era utilizat de către ctitorii cu posibilităţi materiale deosebite. După monumentalele biserici zidite de Radu cel Mare şi Neagoe Basarab, se construiesc numeroase biserici ale marilor boieri, apoi ale dregătorilor, multe dintre ele chiar şi în mediul sătesc. Ele sunt exclusiv opera meşterilor locali, care se inspiră din triconcul sârbesc, fără a neglija influenţele bizantine care continuă să existe în arta şi cultura bisericească românească până

18 Arhim. Veniamin Micle, *Mănăstirea Bistriţa Olteană,* Bistriţa, 1996, pp. 46-47.

19 Idem, *Manuscrise româneşti de la Prodromul (Muntele Athos),* Bitriţa, 1999, pp. 9, 33,35.37,47, 48,88.

în secolul al XVIII-lea, fiind transformate potrivit valențelor artistice dobândite de meşterii locali. Unitatea, proporțiile geometrice juste şi elegante, adaptarea stilului şi a tehnicilor de construcție la materialele disponibile şi la necesitățile de cult ale comunităților, sunt elemente definitorii ale şcolii româneşti de arhitectură, aflată în plin proces evolutiv. Încununarea rezultatelor acestei şcoli se va face prin coagularea noului stil românesc, acel „Bizanț după Bizanț", al cărui început s-a făcut încă din timpul lui Neagoe Basarab.

În secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea, în teritoriul ce va alcătui Eparhia Argeşului şi apoi pe cea a Argeşului şi Muscelului, nu se consemnează mari înfăptuiri arhitectonice de factură religioasă, aşa cum au fost cele enumerate anterior. Continuă, totuşi, să fie ctitorite sau rectitorite numeroase biserici şi mănăstiri, dintre care menționăm bisericile: Flămânzeşti-Curtea de Argeş (ante 1526), Hârtieşti-Muscel (1532), biserica mănăstirii Valea (1534) ctitorie a lui Radu Paisie, biserica Precista Veche din Coastă (Vovidenia şi Izvorul Tămăduirii) din Piteşti (1540), Mănăstirea Vieroş (1571), Mănăstirea Tutana (refăcută la 1582), Mănăstirea Hotărani-Olt (1587-1588).

▲ *Ancadrament de fereastră, Biserica Domnească din Curtea de Argeş*

Faptul că o mare parte dintre trăsăturile artistice ce caracterizează arhitectura feudală de factură religioasă din secolele al XIV-lea – al XV-lea, care au fost preluate şi în veacul al XVI-lea, sunt puțin cunoscute, se datorează dispariției totale a multora dintre ele, care au fost distruse în confruntările dintre familiile domnitoare rivale, aşa cum s-a întâmplat cu Govora, Bistrița şi poate chiar cu reşedința mitropolitană de la Argeş. Cele care s-au păstrat, totuşi, refăcute, dintre care le amintim pe Tismana şi Bistrița, aduc dovada existenței unei adevărate şcoli de artă, remarcabilă pentru vremea respectivă, a cărei promovare s-a făcut în principal de către boierii Craioveşti, elita țării, cei care „făceau şi desfăceau domnii". Din rândul lor s-a ridicat în scaun Neagoe Basarab, care şi el a refăcut numeroase biserici şi a sprijinit în mod deosebit pe cele de la Muntele Athos prin danii şi restaurări. Emulației artistice din secolul al XVI-lea şi din primele decenii ale celui de al XVII-lea îi urmează o perioadă de vizibilă decădere în domeniul arhitecturii şi artelor din Țara Românească. Deşi se construiesc încă lăcaşe de cult, ele sunt mult inferioare celor din veacul anterior, în special datorită finisărilor şi a materialelor calitativ mai slabe decât cele folosite în trecut. Va trebui să treacă aproape patru decenii până la o sensibilă revigorare a artei de a construi a românilor, al cărei început se datorează voievodului culturii, Matei Basarab (1632-1654). Ajuns în scaunul Basarabilor, aga Matei din Brâncoveni, este considerat cel mai mare ctitor de biserici din Țara Românească, înălțate, nu dintr-un orgoliu personal ci, mai cu seamă, pentru folosul credincioşilor din țara sa[20]. Acestui timp al renaşterii artistice îi aparțin refacerile „de iznoavă" ale multora dintre edificiile religioase, împreună cu cele ctitorite pentru prima dată, respectând planurile cele vechi ale bisericilor. Sub domnia lui Matei Basarab, aşa cum am precizat anterior, se refac majoritatea aşezămintelor religioase afectate de trecerea timpului: Mănăstirea

20 Ion Barnea, *op. cit.*, pp. 872-873.

▲ *Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung*

Negru Vodă din Câmpulung (1635-1636), schitul Robaia (ante 1644), Schitul Clocociov şi se construiesc altele noi, precum biserica Sfânta Treime din Slatina, Schiturile Deleni şi Dobrotinet-Olt, biserica Sfânta Treime de la curtea Goleştilor (1646), se întreprind reparaţii la Mănăstirea Argeşului şi la alte edificii. Urmează o perioadă în care apare, după deceniul al VI-lea, o nouă tipologie arhitectonică, fiind ridicate biserici cu plan dreptunghiular, simplu, cu absida altarului poligonală şi clopotniţă pe pronaos, sau cu două cupole, semnalându-se, totodată, şi apariţia pridvorului deschis pe latura de vest la biserica Domnească Sfântul Gheorghe din Piteşi (refăcută la 1656), la biserica de la Vlădeşti (1657), la biserica Mănăstirii Aninoasa, la Schitul Trivale din Piteşti (1672-1674), sau la Schitul Văleni (1682). După epoca lui Matei Basarab, începe să se manifeste stilul arhitectural românesc, continuat de Cantacuzini, dar a cărui definitivă consacrare se va face în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, de numele căruia se leagă însuşi *stilul brâncovenesc*, ce va acoperi de acum înainte întreaga evoluţie a construcţiilor religioase şi laice, din domeniul civil. În zona Argeş-Muscel-Olt, specifice arhitecturii brâncoveneşti sunt toate edificiile religioase ridicate în ultimele decenii ale secolului al XVII-lea şi în secolul al XVIII-lea: Mănăstirea Turnu (1676), Schitul Bascov (1695), Schitul Fedeleşoiu, Bisericile Sf. Îngeri-Curtea de Argeş (1717) şi Sf. Nicolae-Câinenii de Argeş (1733), Schitul Măineşti-Olt, bisericile din Corbeni, Bucşeneşti, Borleşti, Mănăstirea Stânişoara (fostă Nucet, 1747), schitul Berislăveşti (1753-1754), schitul Deleni-Olt, biserica Sfânta Treime din Corbi, biserica Şubeşti din Câmpulung, refăcută, biserica din Racoviţa şi altele.

Dezvoltarea stilului brâncovenesc de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul celui de al XVIII-lea a ajuns la faza deplinei maturităţi şi afirmări, vorbindu-se deja despre stilul românesc în arhitectura religioasă. Edificiile religioase, realizate în principal din zidărie de piatră şi cărămidă se caracterizează prin proporţii echilibrate. Se constată tendinţa de dezvoltare „pe verticală": turle zvelte, pridvoare largi, sprijinite pe coloane rotunde şi, foarte rar, de formă octogonală. Faţadele, împărţite în două registre de brâul median realizat din stucatură, sunt tencuite uniform, dispărând cărămida aparentă a stilului vechi. Se realizează însă picturi în frize în partea superioară a edificiilor, sub cornişă, cu tendinţa de a se extinde în câmpul arcaturilor. Chenarele din piatră sculptată,

◀ *Biserica din Vlădeşti de Sus*

◀ *Biserica Mănăstirii Aninoasa*

▲ *Biserica din Băjeşti*

care decorau ancadramentele uşilor şi ferestrelor, sunt înlocuite cu decoraţiuni realizate prin zugrăveală. Noul stil românesc se impune şi în tehnica de construire a sistemului bolţilor, dispărând „picioarele" de reazem ale acestora, care coborau până la temelie. Sistemul de boltire este realizat prin console, care preiau greutatea arcurilor şi a bolţilor, transmiţându-le direct zidăriei. Astfel, edificiile devin mai zvelte, mai echilibrate. Există, însă, diferenţe între proporţiile edificiilor religioase realizate în mediul urban şi cele de la sate, bisericile rustice rămânând încă scunde, modeste, ca şi condiţia socială a celor care le ctitoreau. Regimul fanariot instalat în Ţara Românească a favorizat pătrunderea în arhitectură a elementelor caracteristice lumii orientale de sorginte turcească. După revenirea la domniile pământene, „edificiile religioase mărunte", de plan dreptunghiular alungit, prevăzute cu o singură absidă, cea a altarului, dinspre răsărit, ori de formă trilobată, cu pronaos uşor supralărgit, ambele tipuri având clopotniţă pe pronaos şi pridvor deschis[21], încep să fie înlocuite de zidiri aparţinând arhitecturii locale tradiţionale româneşti. Din acest punct de vedere, se poate spune că Argeşul, aflându-se în zona de interferenţă dintre Muntenia şi Oltenia, s-a exprimat într-un mod care oglindeşte în mod deosebit acumulările secolelor anterioare, impresionând prin acurateţe, simplitate şi armonie în arhitectura religioasă. Se poate vorbi chiar despre nişte particularităţi locale ale monumentelor. În zona superioară a văilor Cotmeana şi Vedea s-au construit biserici de zid cu tipologia de plan simplu, în formă de navă, cu altar pentagonal la exterior şi s-a trecut la realizarea tâmplei din zidărie, tencuită şi pictată cu scene biblice, cel mai des întâlnită fiind „Jertfa lui Avraam", compusă din trei momente sau chiar dintr-o unică reprezentare. Iconografia tâmplei este realizată în frescă, pe zid, cu excepţia icoanelor împărăteşti care sunt pictate pe lemn, în tempera sau, mai rar, în ulei. Între registrele zugrăvite, frizele sunt realizate din icoane, delimitate de motive decorative florale sau de ciubuce din mortar ori din stucatură.

Naosul, de formă dreptunghiulară, este despărţit de pronaos prin coloane, care au înlocuit zidul despărţitor din raţiuni practice, spre a facilita accesul şi o mai bună participare a credincioşilor la oficierea serviciului religios. Lumina pătrunde în interior prin câte două ferestre aşezate pe laturile de nord şi sud. Pronaosul, de plan aproape pătrat, este mai mic decât naosul, cu o singură fereastră practicată în peretele sudic, iar pe latura de nord s-a amenajat scara de acces către gherghir, ascunzătoarea odoarelor de preţ, accesoriu arhitectonic păstrat de la vechile edificii. În această epocă, pridvorul deschis se sprijină pe 6 sau 8 coloane de cărămidă, în funcţie de dimensiunea sa, cele dinspre zidul pronaosului fiind angajate (semi-încastrate în zid). Coloanele se reazemă pe un soclu de zid, de forma unui parapet, iar în partea superioară sunt legate între ele prin arcuri în formă de semicerc, acoladă sau trilobate, în funcţie de măiestria meşterilor zidari. Formele lor se prelungesc în mod asemănător şi pe faţadele din registrul inferior alcătuind partea superioară a firidelor oarbe, practicate în zidărie, păstrând principiile arhitecturii bizantine.

21 Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii din România,* Bucureşti, 1965, pp. 209-210.

◄ *Biserica din Călineşti*

◄ *Biserica Popeşti, din incinta Mănăstirii Argeşului*

◄ *Biserica din Bărbălani*

Registrul iconografic se realizează în frescă, fiind distribuit în funcție de spațiul disponibil şi respectă, în mare măsură, erminia picturii bizantine, iar tehnica şi acuratețea scenelor biblice denotă o excepțională cunoaştere a artei zugrăvitului, comparabilă cu cea din epoca lui Matei Basarab şi a lui Constantin Brâncoveanu. Decorațiunea exterioară se caracterizează, în primul rând, prin păstrarea brâului în relief (ciubuc semirotund), delimitat de două şiruri de cărămidă pusă „pe colț". Brâul împarte fațadele în două registre inegale, cel inferior fiind mai mare decât cel superior, datorită nivelului de la arcele pridvorului. Deasupra brâului median, în zona altarului, naosului şi pronaosului, sunt realizate firide oarbe, mărginite uneori de coloane în relief, unele având capiteluri stilizate, legate în partea superioară prin arcuri. Aceste firide sunt de regulă pictate cu scene sau personaje biblice, subiecte cu caracter de învățătură, scene de vânătoare, filosofi şi sibile, scena spovedaniei, proorocii şi drepții din Vechiul Testament, precum şi apostolii şi mucenicii Noului Testament. Fațada pridvorului are una, două, sau trei asemenea firide, în care sunt pictate icoanele de hram, flancate de Sfinții Gheorghe şi Dimitrie, reprezentați călare, simbolizând biruința binelui asupra răului. Acest curent al împodobirii exteriorului bisericilor cu decor stilizat se va menține aproape pe întreaga perioadă a secolului al XIX-lea, când s-a folosit tehnica zugrăvirii în frescă. Meşterii zugravi, proveniți din lumea satului, precum Anghel zugravu, Nicolae zugravu, Dumitru, popa Nicolae şi popa Dumitru, Ghiță Lăzărescu şi Pătru zugravul, meşteri modeşti, au păstrat multă vreme vechea tradiție, rezistând „modei apusene a uleiului". Talentul lor viguros, obținut după o practică îndelungată, a făcut să reziste o artă picturală deosebită, materializată într-o pictură simplă, uneori cu stângăcii, dar plină de sinceritate[22]. Aceasta va dispărea treptat, odată cu pătrunderea modernismului în arta picturală din biserici, către sfârşitul secolului al XIX-lea.

O amploare deosebită ia ridicarea bisericilor de lemn, cu precădere în mediul rural, acolo unde posibilitățile materiale ale comunităților sunt mai reduse. Conform catagrafiilor din secolul al XIX-lea, respectiv cea din 1808, în județul Argeş numărul bisericilor de lemn ctitorite în secolul anterior, 113, îl depăşeşte pe cel al edificiilor de zid, care se ridica la 95. Dintre acestea, adevărate bijuterii arhitectonice, care dovedesc arta meşterilor lemnari, au dăinuit până astzi: biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului din Ştefăneşti-Păroşi, comuna Leleasca – Olt, datată din anul 1549, refăcută în forma actuală de „Stan meşterul" la 1771-1776, Adormirea Maicii Domnului din Doneşti-Vitomireşti, județul Olt, ridicată în anul 1795, Ibăneşti-Cungrea, județul Olt (1785), Bărbălani-Lăunele de Sus (1790), Cârstieni-Râncăciov (1759), Catane-Pădureți, Cotmeana-Fâlfani şi Drăghiceşti-Călineşti, datate în prima jumătate a secolului al XVIII-lea; Drăganu-Olteni (1785), Jupâneşti-Coşeşti (1742), Lipia (1632), Teleşti-Costeşti (1773), Valea Faurului (1727), Valea Scheiului-Dănicei (1767), în majoritate aflate până în 1949 pe teritoriul Eparhiei Argeşului[23] şi revenite după reînființarea ei în 1990.

---

22 Victor Brătulescu, „Meşteri zugravi, constructori şi ctitori de pe Vedea şi Cotmeana, regiunea Argeş", în *G.B.,* anul XXI, 1962, nr. 5-6, pp. 506-560. Grigore Constantinescu, „Comori de artă bisericească din Episcopia Argeşului", în *Păstorul Ortodox,* anul III, 1997, serie nouă, nr.1, pp. 124-134.

23 Radu Creţeanu, *Bisericile de lemn din Muntenia,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1968, p. 86. Pentru arhitectura religioasă din secolele XVI-XVIII, vezi Nicolae Ghika-Budeşti, „Evoluția arhitecturii în Muntenia, partea I, Originile şi înrâuririle străine până la Negoe Basarab", în *B.C.M.I.,* fasc. 53.54, 1927. *Ibidem*, fasc. 71-74, 1933. Grigore Constantinescu, „Bisericile de lemn din județul Argeş – Monumente de arhitectură", în *Păstorul Ortodox,* serie nouă, nr. 1, iulie 1995, pp. 24-35.

Pictura bisericească

Ctitorirea bisericilor presupunea şi zugrăvirea lor, icoanele constituind principalul mijloc de cateheză creştină la acea vreme, în condiţiile în care marea majoritate a credincioşilor nu deprinseseră învăţătura de carte. Arta zugrăvirii bisericilor româneşti din Evul Mediu este moştenire a culturii bizantine transmisă prin *Erminii,* reguli privitoare la meşteşugul iconografic, ordinea şi tematica registrului iconografic al unei biserici (scene din Vechiul şi Noul Testament în reprezentare vizuală) şi tehnica de realizare. Meşteşugul zugrăvirii bisericilor devine o artă, pentru aceasta dezvoltându-se adevărate şcoli de zugrăvie pe lângă principalele mănăstiri. În Ţara Românească, şcoli renumite au fost consemnate la Târgovişte, Câmpulung, Bistriţa. De la Târgovişte veneau Dobromir, Jitian şi Stancu, primul fiind cel care a realizat excepţionalele picturi de la Bistriţa, Mănăstirea Argeşului, Sfântul Gheorghe din Târgovişte. Stroe, format tot la şcoala de zugrăvie din Târgovişte, este autorul frescelor şi icoanelor din bisericile de la Ruda Bârseşti şi Brădet. Lor li se adaugă Dumitru şi Chirtop, apoi Ianache şi Mihail Monahul, ori Dima românul. În veacul al XVIII-lea se remarcă Pârvu Mutu, câmpulungean, cel care a deprins meşteşugul zugrăviei la Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung şi în Moldova, devenind apoi preferatul Cantacuzinilor şi al lui Brâncoveanu. El este autorul picturilor din celor mai reprezentative edificii religioase ale epocii brâncoveneşti, în Argeş fiind zugravul bisericii refăcute a Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung (distrusă ulterior) şi al Mănăstirii Aninoasa. De la el au învăţat arta zugrăvitului mulţi ucenici, printre care şi Radu zugravu. Îndurerat de pierderea unicului său fiu, se schivniceşte la Mănăstirea Robaia sub numele de Pafnutie, trecând la Domnul în anul 1735.[24].

▲ *Frescă inspirată din Cărţile populare de la Biserica Lunca Corbului Catane*

◄ *Tablou votiv, Biserica Sfântul Gheorghe, Piteşti*

24 C. Bobulescu, *Vieţi de zugravi (1657-1765)* în *Arhiva românească,* tom. V, Bucureşti, „Cartea Românească" SA, 1940, pp.121-133. Monahia Petronia Dobrescu, *Mănăstirea Robaia,* Editura Tiparg, 2004, pp.53-55.

► *Frescă de la Biserica „Sfinții Voievozi" Meculeşti-Găvana II, Piteşti*

Tot în acest secol, Nicolae din Piteşti, zugrav şi iconar, activează în Transilvania, unde pictează bisericile din Gura Sada, Ghelar, Leşnic. Popa Simion din Piteşti lucrează ca zugrav dincolo de Carpați, în zona Hunedoarei, pictând în stil brâncovenesc bisericile din Nucşoara, Prislop, Densuş, Baru Mic, Ciula Mare, Paroşeni. David din Piteşti se stabileşte în Bihor, formând o adevărată şcoală de zugravi români din această parte a țării. Acestui zugrav argeşean îi sunt atribuite numeroase icoane şi picturile bisericilor din Rieni, Sebiş, Stăiceşti, Tinăud, Tilecuş, în deceniile şapte-opt ale secolului al XVIII-lea[25].

Influența bizantină în pictura bisericilor româneşti de la începutul secolului al XVI-lea este evidentă. Specificul românesc al picturii religioase din această epocă rezultă din programul iconografic influențat, subordonat chiar situației politice şi istorice a țării. Comanditarul cerea zugravului alegerea unei anume tematici iconografice prin a cărei reprezentare se implora divinitatea printr-o rugăciune de izbândă, cerând în acest mod şi apărarea vieții ctitorului. În circumstanțele unei vieți politice agitate, cum a fost cea a Țării Româneşti din secolul al XVI-lea, când amenințarea politică era permanentă, s-a găsit ca modalitate invocarea subtilă a ajutorului ceresc prin folosirea unor reprezentări tematice simbolice în acest sens în pictura bisericilor, cum ar fi cea a *Fecioarei tronând cu Pruncul* scenă intitulată şi *„Fecioară a întrupării"* sau *Imnul Acatist,* adică cea a glorificării Fecioarei spre schimbarea în bine. Reprezentarea subtilă a implicării politicului în arta bisericească depindea în mare măsură de ştiința zugravului. Dacă în ctitoriile de țară ale mărunților boieri şi dregători se foloseau zugravi mai puțin experimentați, cele voievodale sunt încredințate unor meşteri pricepuți, care stăpâneau la perfecție arta şi tehnica zugrăvirii. Deşi din pictura originală a Mănăstirii Argeşului nu s-au păstrat decât câteva fresce, pe care André Lecomte du Noüy le-a găsit mai interesante, acestea confirmă că Dobromir, zugravul din Târgovişte, stăpânea foarte bine tehnica picturii monumentale. Se apreciază că la începutul secolului al XVI-lea, pictura

25 Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească,* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, pp. 122, 215, 276.

►► *Biserica Brădet*

► *Restaurarea picturii Bisericii Domneşti, Curtea de Argeş*

▼ *Frescă din pridvorul Bisericii din vii, Topoloveni*

▼ *Frescă votivă de la Biserica Domnească din Curtea de Argeş*

realizată de Dobromir reprezenta „sfinți deşiraţi şi sfrijiți, pe care se arcuiesc caligrafic arcadele puternice" şi de „un hieratism şi colorit auster şi rece, punându-se accentul pe trăirea spiritualității în dauna senzualității carnale" (la Bolnița Bistriței şi a Coziei)[26]. Fără a cădea în „exagerări ascetice severe", zugravul creează personaje înduhovnicite. Registrul iconografic original lasă să se înțeleagă existența unei opere care se distinge prin „soliditatea construcției plastice, prin desenul corect şi armonii solemne," prin echilibru şi maiestate[27].

Acolo unde se cuvenea ca scenele să înfățişeze supranaturalul, meşterul aduce o anumită rigiditate, ponderată, ceea ce denotă ştiința deosebită a zugravului de a reda stările sufleteşti prin fizionomia personajelor. Reprezentările unor sfinți sunt de certă inspirație antică. Cele trei icoane care datează din vremea lui Neagoe Basarab şi a Doamnei Milița-Despina: *Sfântul Simeon şi Sava, Sfântul Nicolae* şi *Coborârea de pe Cruce* se încadrează în aceeaşi notă de extremă exigență şi meticulozitate, echilibru şi armonie, dovedind că arta iconarilor din secolul al XVI-lea se apropia de desăvârşire. Pictura murală a secolului la care facem referință se poate caracteriza prin moştenirea stilului bizantin, căruia interpretarea locală i-a conferit un caracter distinctiv. Trecerea de la o perioadă stilistică la alta s-a făcut gradual, nu prin salturi spectaculoase deosebite. Pictura monumentală se va perpetua pe întreaga perioadă a secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea. Stilul epocii anterioare se întrepătrunde noii epoci, diluându-se treptat în forme caracteristice stării sufleteşi a celor cărora le era destinată pictura. Începând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, concomitent cu pictura monumentală, se realizează şi două abordări diferite în realizarea portretelor. Astfel, în tablourile votive, domnul şi boierii apar în ipostaze idealizate, cu tendința vădită de a etala moralitatea, prestigiul, descendența ilustră, bogăția, zugravul folosind aceleaşi canoane artistice utilizate ca în redarea sfinților.

O a doua concepție picturală este cea a reprezentării autoportretelor meşterilor, ucenicilor, ispravnicilor şi chiar a unor personalități din rândul clerului, care au contribuit la edificarea lăcaşului religios. Biserica de la Băjeşti a fost construită în anul 1666, conform ultimelor cercetări arheologice, pe locul unui lăcaş mai vechi.

Pisania de piatră a acestei bisericii menționează că ea a fost ridicată din temelie de către marele vornic Mareş Băjescu şi de soția sa, Maria, în zilele domniei lui Radu Leon: „†*Cu vrerea Tatălui şi cu ajutor iul Fiului, cu săvârşitul Sf<â>nt<u>lui Duhu urzitu-s-au această sfântă bisearică den temelia ei, hramul Uspenie Bogorodițe, dentru osteneala robului lui Dumnezeu Mareş Băjăscul vel vornic i suprojnița ego Mariia în zilele luminatului domn Io Radul Lion voivod measeța septemvrie 15 dni leat 7175"(1666).* Edificiul religios a fost terminat cu o lună şi jumătate mai târziu decât cealaltă ctitorie a lui Mareş, de la Cornetu-Vâlcea, pisaniile lor datând din 15 septembrie şi, respectiv, 29 august 1666.

Se afirmă că, pentru construirea lor, ctitorul a folosit aceeaşi echipă de meşteri, condusă de Dragomir zidarul, al cărui chip a fost pictat pe peretele de apus al pronaosului, fiind primul portret de meşter care apare în pictură murală din Țara Românească. Din pisania scrisă la 27 iulie 1669 aflăm că biserica din Băjeşti a fost pictată de Tudoran zugravul şi ucenicii lui: Panaioti, Istrate şi Iane.

---

26 Vasile Florea, *Istoria artei româneşti,* Editura Litera Internațional, Bucureşti-Chişinău, 2007, p. 186, Idem, pp. 25, 26.

27 Grigore Constantinescu, „Comori de artă bisericească din Episcopia Argeşului", în *Păstorul Ortodox,* serie nouă, anul III, 1997, nr.1, pp.124-127.

▲ *Icoană de pe catapeteasma veche a Mănăstirii Aninoasa, datând de la 1677, avându-l ca posibil autor pe Pârvu Mutu*

Registrul iconografic se îmbogăţeşte mai târziu cu teme noi, cum ar fi „Judecata de apoi", reprezentată, odată cu apariţia pridvorului deschis, pe întreg peretele estic exterior al acestuia. Tot în aceeaşi perioadă, scenele religioase caracteristice erminiilor sunt completate cu elemente ale mediului înconjurător, de decor vegetal, redate cu acurateţe, şi care acoperă arcurile bolţilor pridvorului, spaţiile dintre scenele registrului iconografic, dând impresia de unitate şi continuitate[28]. În spaţiul Munteniei şi Olteniei se creează în această perioadă şcoli de zugravi recrutaţi din mediul ţărănesc al satelor şi din cel monahal. În arta acestor meşteri apar elemente culese chiar din mediul lor de viaţă: personaje din lumea satului, muzicanţi, hore, scene de muncă, vânători, păstori, frize cu filosofi şi sibile, dovedind şi tendinţe spre laicizarea picturii bisericeşti[29]. În pictura bisericilor mari începe să se diminueze importanţa picturii monumentale, registrul iconografic fiind compus dintr-un număr mai mare de reprezentări de tip iconografic. Va lua o amploare deosebită şi zugrăvitul de icoane, care împodobesc catapeteasma, dar şi ridicarea bisericilor de lemn, a căror pictură este alcătuită, în cea mai mare parte, din icoane separate. Din acest punct de vedere icoanele care împodobesc bisericile din Eparhia Argeşului reflectă stadiul evolutiv al artei meşterilor iconari autohtoni începând cu perioada lui Matei Basarab, precum şi cultura elevată a ctitorilor comanditari, scoasă în evidenţă prin preferinţele lor artistice. Preocuparea meşterilor iconari locali nu se rezumă „la preluarea unei iconografii simbolice tradiţionale, elevată dar rece, ei conferind subiectului un conţinut de sentimente" reuşind, prin măiestria lor în mânuirea penelului; „…a nuanţa şi accentua expresia chipurilor; iar coloritul rece şi distant este încălzit pentru a micşora prăpastia ce desparte pe credincios de icoană…" (Alexandru Efremov)[30]. Biserica din Lunca Corbului-Catane, Catalogată ca aparţinând stilului de secol XVII, era menţionată în Catagrafia din 1824, ca *„biserică de lemn tare; hramul Sfântul Nicolae"*, cu hramul „Cuvioasa Paraschiva". Între anii 1833 şi 1839, biserica a fost reparată, fiind îmbrăcată, la exterior, cu zidărie de cărămidă, pe care s-a aplicat pictură. Tot atunci a primit şi un nou hram, fiind închinată praznicului Adormirii Maicii Domnului, a cărui reprezentare se mai distinge încă pe peretele de vest din dreapta intrării. Din compoziţia picturală care s-a păstrat, se poate constata certa influenţă a cărţilor populare asupra zugravului, imaginea unui inorog fiind pictată pe peretele nordic. Posibilul zugrav este Anghel, al cărui nume este semnat pe icoana lui „Iisus Hristos", datată 1833. Alte biserici reprezentative pentru această epocă sunt cele de la Câinenii de Argeş, Valea Danului, biserica schitului Scăueni, Titeşti din Loviştе[31] etc..

28 *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*, I, Bucureşti, 1957, p. 253.

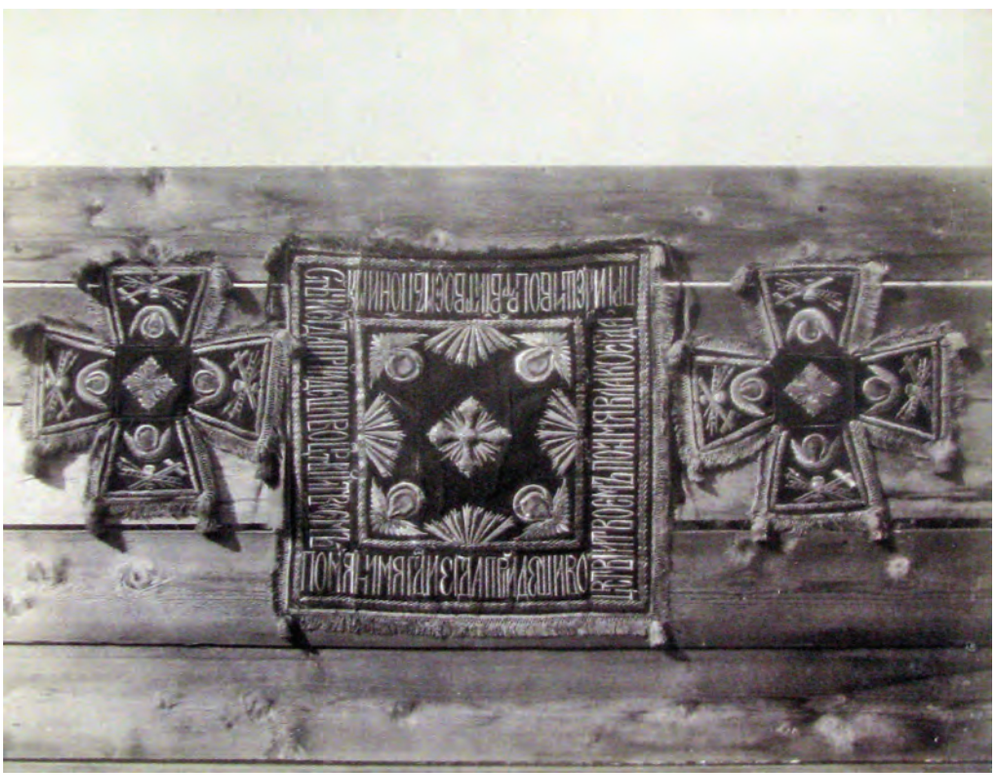
29 *Ibidem* şi Teodora Voinescu, „Elemente locale realiste în pictura religioasă din regiunea Craiova", în *Studii şi cercetări de istoria Artei* (*SCIA*), nr.1-2, 1954, p. 63.

30 Grigore Constantinescu, *op. cit.* pp. 128, 130.

31 Pr. Dominic N. Ionescu, *Schituri şi biserici de sat,* Bucureşti, 1931, pp. 27, 48, 54, 62, 68,76.

Broderia medievală

Alături de arhitectură şi pictură, broderia medievală românească se înscrie printre cele mai de seamă creaţii ce fac inteligibilă lumea simbolurilor în arta Orientului creştin. De origine bizantină, arta broderiei s-a răspândit cu repeziciune în Ortodoxia balcanică, ajungând la desăvârşirea exprimării artistice, începând cu a doua jumătate a secolului al XV-lea. Cele mai reprezentative realizări în domeniu sunt cele de factură religioasă: epitafe, văluri de tâmplă, mânecuţe, bedernițe, epitrahile, poale de icoane, orare, acoperăminte de mormânt. Considerată ca o artă costisitoare, accesibilă familiei domnitoare şi marilor boieri sau dregători datorită realizării iconografice cu materiale scumpe – mătase, argint, aur – broderia medievală din ţara noastră s-a afirmat ca o puternică formă de manifestare a geniului creator românesc[32]. Datorită modului de realizare, fiecare piesă reprezintă un unicat, individualizat, întocmai ca şi ansamblul iconografic al fiecărui edificiu religios, reprezentativ pentru perioada şi etapele stilistice în care a fost materializat.

▲ *Bederniță, sec. al XIX-lea*

◄ *Procovețe vechi, care se pun deasupra potirului, de la Mănăstirea Curtea de Argeş*

Piesele de broderie executate în Țara Românească în secolul al XVI-lea nu ni s-au păstrat, ele fiind, în cea mai mare parte, dăruite mănăstirilor athonite sau sârbeşti, unele aflându-se în colecţii particulare greu accesibile, din această cauză fiind şi puţin cercetate. Dintre cele constatate, se poate consemna că secolul al XVI-lea va aduce broderia românească la valoarea unor veritabile documente de epocă, prin reprezentarea, alături de elementele de simbolistică bizantină, a portretelor ctitorilor.

Epoca lui Neagoe Basarab se va distinge şi din acest punct de vedere. Epitrahilul de la mănăstirea Xenofon-Muntele Athos, cu portretele voievodului, al doamnei Despina-Milița şi al copiilor lor, aminteşte, prin decorația în relief sub forma unui şnur,

32 Vasile Drăguț, *op. cit.*, p. 70. Ana Maria Musicescu, *Broderia medievală românească,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1969, pp. 5-6.

de decorul sculptural al fațadelor Mănăstirii de la Argeş, iar prin fizionomia donatorilor „păstrează caracterul aulic al portretelor ctitoriceşti bizantine”[33]. Marea dveră cu reprezentarea „Coborârii de pe cruce”, unde sunt brodate chipul doamnei Despina şi ale fiicelor sale, realizată în anul 1517 (astăzi aflată la Moscova, în Muzeul de arme din Kremlin) şi al cărei comanditar a fost Neagoe Basarab, care a dăruit-o ctitoriei sale de la Argeş este, de departe, capodopera broderiei medievale a secolului al XVI-lea din Țara Românească, împrumutând vigoarea coloristică a picturii din biserica executată de Dobromir din Târgovişte. Fondul de aur face ca broderia să pulseze întocmai ca valurile unei ape în mişcare. Influențele renascentiste ale Europei, semnalate în cultura voievodului, dau operei echilibru, ritm şi expresivitate, amplificate de finețea şi eleganța desenului profilat pe fondul auriu[34]. Tradiția broderiilor cu reprezentări de factură liturgică se va continua şi în secolul al XVII-lea, pierzând însă, odată cu pătrunderea modernismului în artă, sensul aulic al portretelor, care se va menține doar ca regulă convențională a titlului nobiliar al donatorului.

▲ *Epitrahil cu portretele donatorilor Neagoe Basarab, Milița Despina şi sase dintre fiii lor, Mănăstirea Xenofon*

▲ *Omofor mare şi omofor mic, 1860, de la Mănăstirea Argeşului*

33 Ana Maria Musicescu, *op. cit.*, p. 15; Virgil Vătăşianu, *Istoria artei feudale în Țările Române,* vol. I, *Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului,* Bucureşti, 1959, pp. 941-943.

34 Idem, p. 16. Vasile Drăguț, *op. cit.*, p. 70.

Cartea veche în Argeş, Olt şi Muscel

De la arta copistului, promovată la noi de Sf. Nicodim de la Tismana – prin *Evangheliarul lui Nicodim* – în şcoala sa de caligrafie, unde lucrau discipolii săi din aşezările mănăstireşti, se trece la binefacerile tiparului. Descoperirea meşterului Gutemberg va debuta destul de timpuriu în Ţara Românească, astfel că la 10 noiembrie 1508, de sub teascurile tiparniței de la Bistrița Olteană apare *Liturghierul* lui Macarie, prima carte tipărită pe pământ românesc în limba slavonă, destinată bisericii[35]. Editarea acestei lucrări de referință în evoluția tiparului românesc este indiscutabil legată de preocuparea pentru carte a Mitropoliei Ungrovlahiei, pe vremea când reşedința mitropolitană mai era, cel puțin formal, la Curtea de Argeş. Îi urmează *Octoihul*, din 1510, tipărit sub domnia lui Vlad cel Tânăr şi *Tetraevanghelul*, tipărit la 1512, sub Neagoe Basarab. Merită remarcat faptul că toate lucrările sunt opera tipografului Macarie, a cărui origine, sârbească sau românească, rămâne încă o problemă discutabilă[36]. Secolul al XVI-lea cunoaşte, însă, una dintre cele mai valoroase opere literare din întreaga literatură românească veche: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie.* Fără a pune în discuție paternitatea lucrării, ştim că Neagoe Basarab ne-a lăsat „întâia mare carte a culturii româneşti," cum o numea Constantin Noica şi, în plus, un monument religios de arhitectură, unic pentru acea vreme, catedrala Mănăstirii Argeşului. Învățăturile destinate „nevârstnicului" Teodosie se constituie, nu numai în testamentul rezultat din sinteza politică, morală şi religioasă a lumii româneşti aflată în pragul trecerii spre epoca modernă. Prin structura şi forma sa literară, cartea dezvăluie identitatea spirituală şi morală a unui popor creştin prin excelență, preocupat permanent de perenitatea istoriei sale. Voievodul n-a intrat în istorie prin mari victorii în confruntările militare, ci printr-o admirabilă activitate culturală, prin ctitorii de aşezăminte religioase monumentale echivalente în plan spiritual operelor Renaşterii Occidentale. *„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie"* se constituie într-o operă literară rezultată din doctrina bazată pe credința ortodoxă într-un Dumnezeu mereu prezent şi accesibil prin rugăciune şi lucrarea Sa vie în lume. Prin ea se pun în evidență valorile creştine şi cele etern umane: binele, dreptatea, adevărul respectul față de om şi demnitatea lui.

Din aceste succinte considerente se poate concluziona că *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* reprezintă „produsul primului mare scriitor român în deplinul înțeles al cuvântului"[37]. Dintr-o însemnare a preotului Sava Popovici din Răşinari, datând din anul 1781, aflăm că Neagoe voievod traducea din greceşte în româneşte lucrarea *Malisa*, adică *Albina*, pe care „… o au scos prealuminatul domnu Io Neagoe voevodu, tipărită greceşte, … pentru învățătura pravoslavno credinții a sfintii biserici a răsăritului…"[38].

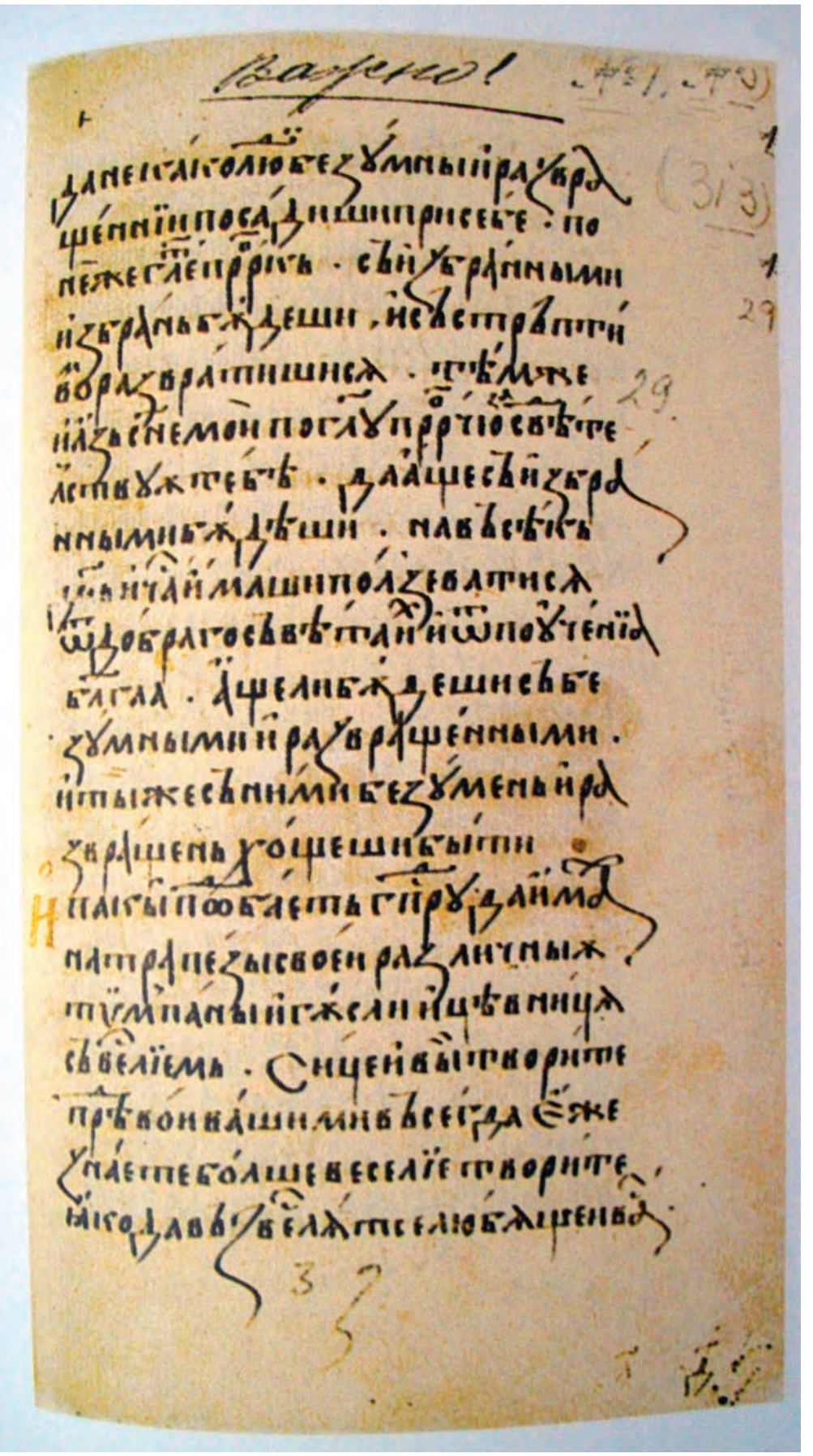
---

35 Arhimandrit Veniamin Micle, *Ieromonahul Macarie tipograf român (1508-1512),* Mănăstirea Bistrița Olteană, 2008. Costea Marinoiu, *Liturghierul (1508) prima carte tipărită în spațiul românesc,* Editura Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2004.

36 Horia Matei, *Cartea, un călător milenar,* Editura Tineretului, Bucureşti, 1964, pp. 232-234.

37 Prof. dr. Dan Zamfirescu, „Marea carte a identității româneşti în Europa renaşterii şi în cultura universală" în *Introducere* la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1997, p. V-XIX; † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Neagoe Basarab, un principe pedagog creştin,* Introducere la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* versiunea românească de la Curtea de Argeş, Editura Eparhiei Argeşului şi Muscelului, Curtea de Argeş, 2009, pp. V-X.

38 G. Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800,* vol. I, Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1959, pp.188-189.

► *Filă din Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*

Susținut de domn, tiparul va lua o amploare deosebită, chiar dacă, datorită condițiilor existente – utilajul şi hârtia scumpe şi rare – cărțile apăreau la intervale relativ mari. Mutarea centrului politic şi ecleziastic al țării la Târgovişte va face ca şi cultura să graviteze în jurul celor două scaune. După ce tipografia cu literă slavonă din Țara Românească şi-a încheiat activitatea, probabil în jurul anului 1512, după o întrerupere de 32 de ani, se redeschidea o alta, la Târgovişte, de către meşterul tipograf Dimitrie Liubavici, rudă a vestiților tipografi sârbi de la Veneția. Activitatea tipografică va cunoaşte un avânt deosebit după ce Johannes Benkner va construi o moară de hârtie (fabrică) la Braşov. Se deschid tipografii la Sibiu şi Braşov, unde se tipăreau cărți în limba română pentru trebuințele spirituale ale românilor din toate cele trei provincii, Moldova, Transilvania şi Țara Românească. Merite deosebite îi revin în acest sens diaconului Coresi, care a tipărit un număr de 35 de cărți bisericeşti, dintre care 9 sunt în limba română. Amintim două dintre lucrările sale cele mai important: *Catehismul românesc,* apărut în 1544 şi *Evangheliarul românesc* din 1561.

Pentru satisfacerea trebuințelor culturale, copierea manuscriselor a rămas o îndeletnicire prețuită pentru încă multă vreme. Lucrările tipărite sau manuscrise erau considerate lucruri neprețuite, aşa cum reiese din chiar documentele vremii. Spre exemplu, Mănăstirea Glavacioc plătise Mănăstirii Brădet o Evanghelie ferecată (un Tetraevangheliar) cu a treia parte din muntele Prislop, echivalentul a 1000 de aspri[39]. Deşi prezența tiparului în Argeş, Olt şi Muscel este relativ târzie, circulația cărții vechi româneşti este viguros semnalată prin prezența numeroaselor exemplare de carte religioasă în toate cele trei județe istorice care s-au aflat sau se mai află încă în componența Eparhiei Argeşului. Indiscutabil, cărțile lui Macarie: *Liturghierul, Octoihul şi Tetraevanghelul,* trebuie să se fi bucurat de mare prețuire la Argeş, Scaunul Mitropolitan fiind încă oficial în cetatea Basarabilor la acea vreme.

Dacă dintre cărțile lui Macarie n-a fost descoperit în zona Argeş-Olt niciun exemplar (deocamdată), nu înseamnă că acestea n-au făcut parte din zestrea aşezămintelor religioase de aici. Un exemplar din *Octoihul* tipărit în anul 1536 de tipograful sârb Bojidar Vukovici a fost găsit la Miceşti de către paleograful Tache Băjan[40]. Mutarea Scaunului Domnesc şi Vlădicesc la Târgovişte a întârziat, cu siguranță, instalarea unui tipar la Argeş. Acest lucru avea să se înfăptuiască la Câmpulung sub domnia lui Matei Basarab, respectiv în anul 1632.

Debutul secolului al XVII-lea găsea în Țara Românească o „lipsă" aproape totală a „preocupărilor pentru cultură". După cum consemna Nicolae Iorga, datorită intereselor ocupanților Scaunului Domnesc de a strânge sumele imense de bani pentru cumpărarea ori răscumpărarea tronului „a scrie, a clădi, a tipări, îndeletniciri cu care se mândriseră înaintaşii acestor stăpânitori în veacul al XVI-lea, puteau ajunge a fi uneori o imposibilitate şi chiar gustul lor dispărea…"[41]. Cu toate că „Matei voievod nu cunoştea decât limba sa, cea românească"[42], constatând „lipsa preocupărilor pentrue cultură," semnalată după marile înfăptuiri în domeniu din primele două treimi ale veacului al XVI-lea, „foametea ce ni s-a arătat nouă de pretutindeni

39 *D.I.R., XVI,* B, vol. V, doc. 68, p. 65; Horia Matei, *op. cit.,* p. 244.

40 Augustin Z.N. Pop, *Istoria tipografiei în zona argeşeşeană şi a Oltului vestic*, Piteşti, 1970, p. 8.

41 Nicolae Iorga, *Istoria românilor,* Tom VI, p. 77.

42 ***Călători străini despre Țările Române,* VI, Paul de Alep, Editura Ştiințificăşi enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 135.

viind", domnul țării a ştiut să atragă în preajma curții domneşti o seamă de învățați ai epocii. Cu sprijinul neprecupețit al voievodului şi „printr-o mentalitate deschisă noului"[43] s-a început o intensă activitate de răspândire a culturii în limba poporului. Cărturarilor vestiți, precum Udrişte Năsturel şi postelnicul Constantin Cantacuzino, li se alăturau mitropoliți ai țării, cum ar fi Grigorie, sub arhipăstorirea căruia se instala tipografia la Câmpulung, Teofil, Ştefan şi Ignatie, mari sprijinitori ai ortodoxiei şi ai cărții tipărite în limba română. Instalarea tiparniței la Câmpulung cu sprijinul lui Petru Movilă, mitropolitul Kievului, întregită prin puternicul curent autohton, va însemna şi tipărirea *Molitvenicului slavonesc* chiar în anul aducerii teascului şi a meşterilor în capitala Muscelului. I-a urmat *Psaltirea,* în 1636, *Învățături preste toate zilele,* în 1643, *Antologhoinul slavonesc*, în acelaşi an, prefațat de marele erudit Udrişte Năsturel cumnatul voievodului, şi *Psaltirea* din 1650. Sub focul mistuitor declanşat de un trăsnet în anul 1650, a pierit o parte a târgului, ctitoria lui Negru vodă, dar şi tiparnița de aici, întrerupându-se, astfel, pentru o perioadă, şi generosul act de cultură început de către Matei Basarab la Câmpulung.

Opera sa de ctitor de limbă şi cultură românească va continua la Govora, de unde va ieşi *Pravila*, prima carte tipărită în limba română, la Târgovişte şi la Bucureşti. Sub fructuoasa domnie a lui Matei Basarab vor vedea lumina tiparului şi se vor transforma ele însele în izvor de lumină 23 de cărți, dintre care 9 în limba română şi două slavo-române, cu largă circulație în întregul spațiu românesc. Încununarea vieții spirituale a secolului al XVII-lea, considerat ca „cea mai națională epocă din istoria noastră"[44], perioadă în care s-a impus limba română ca limbă oficială de cancelarie şi de oficiere a cultului în biserică, se va face la 1688, prin apariția *Bibliei* lui Şerban Cantacuzino.

Instalarea în Scaunul Mitropolitan al țării a unor vlădici luminați, precum Antim Ivireanul (1708-1716), Daniil (1719-1731), Ştefan (1731-1738), Neofit (1738-1754), a însemnat un act benefic pentru cultura română. Antim Ivireanul, canonizat în vremea noastră pentru inegalabila contribuție la dezvoltarea culturii române, considerat pentru aceasta şi „cel mai român dintre neromâni", s-a situat cu mult peste meritele cărturăreşti ale ierarhilor Bisericii din epoca sa şi a multora dintre urmaşi. Cartea tipărită de Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanu, iscusit tipograf, miniaturist, caligraf, sculptor, ales orator bisericesc, se bucură şi astăzi de prețuire. Cu toate că zona Argeşului şi Oltului a rămas încă departe de meşteşugul tipografic, poate tocmai din cauza apropierii de marile centre care dezvoltaseră această îndeletnicire: Râmnic, Târgovişte, Bucureşti, Sibiu, Braşov, documentele dovedesc o largă circulație a cărții, mai cu seamă în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea.

Preocupările pentru identificarea, circulația şi destinul cărților vechi româneşti în Argeş, Muscel şi Olt fac remarcată prezența lor în majoritatea aşezămintelor religioase din acest străvechi areal spiritual-cultural. Din cele peste 5.800 de exemplare de carte veche care au circulat şi au fost utilizate în bisericile şi mănăstirile din Argeş şi Muscel (fără a cuprinde pe cele din colecțiile bibliotecilor şi ale muzeelor), cuprinzând 21 de titluri din 34 de ediții, cea mai mare parte sunt tipărite la Râmnic, apoi la Târgovişte, Bucureşti, Buzău, Câmpulung, Braşov, Blaj, Sibiu, Buda. Dintre ele,

43 Răzvan Theodorescu, „Epoca lui Matei Basarab, răscruce a vechii culturi românești", în *Revista de Istorie,* nr. 12, 1982, p. 1131.

44 Mihai Eminescu, *Opera politică,* vol. II (1880-1883), ed. I. Creţu, Bucureşti, 1940, p. 295.

amintim *Evanghelia învățătoare* (1640-1642), *Îndreptarea legii* (1652), *Cheia înțelesului* (1678), *Mineiele* de la Râmnic (1776, 1780), *Triodion* (1731), *Evanghelia, Penticostar, Liturghier, Psaltirea,* cu diferite date de apariție.

Aceeaşi semnificativă circulație a cărții religioase vechi ieşită de sub tiparnițele țării se consemnează şi în județul Olt. Dintre cele 262 de exemplare identificate, 166 sunt tipărite la Râmnic, lucru firesc dacă ne gândim la apropierea, nu numai geografică, ci şi spirituală, dintre Olt şi Râmnic, Oltul fiind o vreme parte componentă a Episcopiei Râmnicului[45].

Instalarea domniilor fanariote în Țara Românească la 25 decembrie 1715, urmată de o fiscalitate excesivă, instabilitatea politică şi pătrunderea elementelor de factură greacă, precum şi faptul că țara a devenit scena de acțiune în conflictele ruso-turco-austriece, a avut o influență negativă profundă în evoluția vieții social-economice a românilor. Aceste mutații vor accentua însă simțămintele româneşti, cultura având un rol determinant în formarea conştiinței naționale. Abolirea domniilor pământene şi înscăunarea domnilor din familiile greceşti ale Fanarului, urmată de promovarea demnitarilor ecleziastici de aceeaşi origine în fruntea Bisericii Ortodoxe Române, a dus, cum era şi firesc, la grecizarea multora dintre aspectele vieții bisericeşti la nordul Dunării. Chiar dacă Țara Românească s-a bucurat de anumite privilegii sub raport ecleziastic, „diversitatea şi interesul pe care l-a înfățişat viața bisericească a țării în secolul încheiat odată cu domniile pământene”[46] era într-un profund declin, făcând din veacul ce urmează unul aproape nesemnificativ. Chiar dacă pe plan extern Mitropoliei Ungrovlahiei i se recunoştea rolul deosebit de important deținut în marea familie a Bisericii Răsăritului, pe plan intern situația era cu totul alta.

În prefața lucrării *Mistirio* sau *Sacrament* pe care Mitropolitul Ştefan o tipărea în limba română în anul 1651, ierarhul recunoştea că preoții nu cunoşteau limba slavonă, fiind acuzați pentru aceasta că nu ştiau să slujească Tainele Sfintei Biserici şi conchidea: fiind nevoit „să ieu imputarea batjocurilor de asupra acestei țărişoare”, pentru îndepărtarea stării de lucruri trebuie să se tipărească în limba română şi „nu cum au fost până acum slavoneşte”, tipăriturile în limba vorbită a norodului fiind „foarte de treabă neamului nostru, Țării Româneşti…”[47]. Tipăriturile româneşti şi impunerea limbii române ca limbă de oficiere a cultului făcuseră ca „tot mai larg să se deschidă, în paguba vechii ortodoxii, cu canoane şi ierarhie elină, poarta prin care noul curent românesc pătrundea şi în spațiul sacru al vieții bisericeşti, în tot cuprinsul românimii”[48]. Nu e de mirare că din lipsa învățăturilor bisericeşti în limba română, „românii ies din biserică precum dobitoacele, neînțelegând nimic din ceea ce li se citeşte şi se cântă”, fapt semnalat de către Episcopul Râmnicului Noului Severin, Damaschin Voinescu administrației austriece de ocupație a Olteniei, la 25 noiembrie, în anul 1725[49].

---

45 Dorin Teodorescu, *Cartea veche românească de secol XVIII din județul Olt*, Editura Fundației Universitatea pentru toți, Slatina, 1999, p. 214.

46 Alexandru Elian, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol şi cu celelalte biserici ortodoxe”, în *B.O.R.*, anul LXXVII, 1959, nr. 7-10, pp. 931-932.

47 Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1988, pp. 83-84.

48 Nicolae Iorga, *Istoria bisericii…,* vol. I, ed. a II-a, 1929, p. 344.

49 Nicolae Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece (1716-1739),* Bucureşti, 1906, pp.165-166.

Copişti de manuscrise româneşti în Episcopia Argeşului

În cuprinsul vechii Episcopii a Argeşului s-au tipărit cărți foarte târziu, lipsa şi prețurile deosebit de mari ale acestora, putând fi suplinite de către copiştii de manuscrise care au activat în zonă, preponderent în monahale, la mănăstirile Curtea de Argeş, Cotmeana, Robaia, Stânişoara, Trivale, Valea, Câmpulung, Aninoasa.

Astfel, la Mănăstirea Aninoasa, în județul Muscel, Petre dascălul copia *Alexandria, Esopia,* şi un *Gromovnic*, fapt amintit de inscripții: „Să să ştie că această Isopie o am scris eu, mult păcătosul robul lui Dumnezeu Petre în zilele lui Ioan voevod şi a mitropolitului nostru chir Mitrofan. Meseța iulie 2 dni, leat 7225 (1717)", respectiv: „Şi l-am scris eu, robul lui Dumnezeu Petre mult păcătos. Şi l-am scris logofătului Staicului sinu Vasilie ieromonahul, când au fost năstavnic la Mănăstirea Aninoasa, în zilele lui Ioan vodă şi s-au sfârşit în luna iulie în 3 dni, leat 7225 (1717)".[50] Tot aici, Grigore logofătul copia, în anul 1792, un miscelaneu: *Paraclisul şi Viața sf. Grigorie Decapolitul, Cronica lui Iordache Stavrache":* „Această viiață a Sfântului, cuviosului şi de Dumnezeu purtătorului, părintelui no[a]stru Grigorie Decapolit o am scris dupe o filadră ce o am aflat la metohul sfintii Mitropolii, ce să numeşte Măgureanu, care aceia era cu tipar şi cu toată orînduiala, adică cu Vecerniia, cu Utrănia şi cu Canoane şi cu Paraclisu Sfântului, care paraclis l-am scris aicia. Şi s-au scris în zilele prealuminatului domnu Io Mihail Costandin Suțu voevod, întru a dooaă domniie a măriei sale, păstorindŭ turma pravoslavnicului norod al lui Hristos preasfinția sa părintele mitropolitului chiriu chir Cozma… Şi am scris la anii di la Naşterea lui Hristos 1792, iulie 29, de robul lui Dumnezeu, Grigorie". Urmează, în josul paginii, cu un scris aparținând probabil altei persoane: „Grigorie logofătul de la sfânta Mănăstirea Aninoasa", iar către sfârşitul „predosloviei către cetitori", semnează „Grigorie ot Sfânta Mitropolie", cu aceleaşi caractere fiind grafiată şi însemnarea: „Aceste istorii ce le-am scris eu când mă aflam … la Sfânta Mitropolie, la sfinția sa părintele iconom al sfintei Mitropolii, chirio chir Dositeiu Buzăianul,… Şi apoi l-au făcut igumen la sfânta Mănăstire Aninoasa, în sud Muscel…".[51]

La Mănăstirea din Curtea de Argeş copiştii au transcris mai multe manuscrise. Ioan monahul a copiat *„Cuvinte ale Sf. Efrem Siriul"*: „Această dumnezeiască carte, ce să cheamă sveatîi Efrem Siriiianul, scrisu-s-au cu îndemnarea şi cu toată cheltuiala preacuviosului mieu stareț chir Ghenadie ieromonah, egumen ot sfintei mănăstiri Argeşul…şi s-au început a scrie den luna lui aprilie 15 dni, la văleat 72027 (1699) şi s-au săvârşit în luna lui dechemvrie 24 dni la vleat 7208 (1699). Şi am scris eu, întru orânduiala călugărească, monah Ioan; …".[52] Hrizea dascălul copia *„Canoane de umilință către Maica Domnului"*, semnând „Hrizea dascăl de la Mănăstirea Argeş", lucrarea fiind săvârşită la „Iulie 12, leat 7276, de la naşterea lui Hristos 1768.[53]

Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung s-a dovedit un centru cultural de seamă al Țării Româneşti, chiar dacă tiparnița adusă de Matei Basarab va sfârşi înainte de vreme, sarcina de a adce la lumină cărți, cu orice preț, rămânând încă în sarcina copiştilor. În anul 1691, Panu grămătic a transcris un *„Ceaslov*… den porunca şi den toată osârdiia svinții sale părintelui Ioan ieromonah…".[54] Silvestru „ieromonah ot Sinaia" transcria, în anul 1725, la Mănăstirea de la Câmpulung *„Învățături ale Sf. Teheodor Studitul"*, iar în

50 Gabriel Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800,* vol. I, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1959, pp. 176-177.

51 Nicolae Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriace (1716-1739),* Bucureşti, 1906, pp. 119.

52 *Ibidem,* p. 101.

53 *Ibidem,* pp. 214-215.

54 *Ibidem,* pp. 162-163, 165.

◄ *Curtea Mănăstirii Negru Vodă (lângă clopotniță) în 1840. Desen de Michel Bouquet*

„Martie 16 dni văleat 7244 (1736)" termina, la schitul Berevoeşti, copierea *Cronografului*.[55] Nicola grămăticul copiază, în Mănăstirea de la Câmpulung, *„Tetraevanghelul* … acest izvod de Sfânta Evanghelie… cu cheltuiala sfinției sale Iosif, ieromonah ot Dolgopol", când au fost cursul anilor de la zidirea lumii 7194, iar de la întruparea lui Hristos au fost 1686, meseța dechemvrie, 30 de zile". Acest Nicola, ajungând preot, „înnoit-au acest sfântu Poměnic, cu cheltuiala preacuviosului chir Iosifu ieromonah hagiul, carele pe acea vreme erau igumen aceştii sfinte Mănăstiri Câmpulungu, ….în vremea când erau anii de la începutul lumii 7218, iar de la Hristos 1710, în zilele bunului creştin şi luminatului domn Costandin Brâncoveanul Basarabu voievod şi a preasfințitului chir Antim Ivireanul, arhiepiscopul şi a toată Țara Rumânească…".[56]

„La leat 7239 (1731) în luna lui ghenarie, s-au isprăvit, în 10 zile, *Rânduiala botezului ereticilor, Slujba îndrăciților"*, tălmăcită de pe limba slavonească şi scoasă pe limba românească de către Alexandru dascălul Rusul şi transcrisă de popa Ianache ot Dolgopol (Câmpulung)", slujitor al bisericii Sf. Nicolae din târg .[57] Gheorghe dascălul transcria, tot la Câmpulung, *„Slujba de obşte"* pe care o finalizează la 17 iulie 1783, la Mănăstirea Valea;[58] un *Acastistiar*, pentru care semnează „Robul lui Dumnezeu Gheorghie dascălul, avgust 28 dni, leat 1797", terminându-l în „septembrie 1 dni 1797" şi *„Leastviță, adică Scara, care cuprinde în sine viața sfintului, preacuviosului părintelui nostru Ioanu* (Scara Sf. Ioan Scărarul), la Vişoi-Câmpulung.[59]

Tot la Vişoi, Gheorghie dascălul termina, la „octomvrie 23, acum anul curgător 7294, şi iarăşi de la naşterea lui Hristos anul 1786", transcrierea lucrării *„Theotocarion pe opt glasuri, întru care să coprind canoane ale Născătoarei de Dumnezeu, cu molitve de umilință ce să citescu în toate sările la slujba Pavecerniții pe la mănăstiri…"*.[60] Popa Nicolae, „sinu popei Gheorghie, protopopul de la Biserica Domnească din târgu din Câmpulungu",

55 *Ibidem,* p. 106.
56 *Ibidem,* pp. 78-79.
57 *Ibidem,* pp. 80-81.
58 *Ibidem,* p.169.
59 *Ibidem,* pp. 239-241.
60 *Ibidem,* p. 81.

scrie o „cărțulie cu *Slujba îndrăciților",* înainte de anul 1746, „… şi s-au legat această carte când s-au zugrăvit sfânta biserică; fost-au leat 7254 (1746)".[61]

Ioniță logofăt Şoimescu termina de „scris" *Vămile văzduhului, Istoria luării Țarigradului, Istoria risipirii Ierusalimului,* pentru care semna la „1789, avgust 24", iar la 4 octombrie 1792, *Constantin Cantacuzino, Istoria Țării Rumâneşti,* … în vremea când se afla dumnealui Scarlat Drugănescu, biv vel stolnic, ispravnic la Sud Muscel…" Ioan Şoimescu, chemat din botez Nicolae, „biv polcovnic za siimeni" (de seimeni), semna ca ispravnic al lucrărilor *Slujba Sfântului Dimitrie de la Basarabov, Slujba Sf. Stelian,* … la leat 1820.[62]

Mănăstirea Cotmeana s-a înscris şi ea în pantheonul culturii româneşti, punându-se în slujba cărții. Astfel, „Gheorghie, egumenul Codmenii", sfârşea, la 28 mai 1786 *„Mântuirea păcătoşilor şi Istoria Muntelui Athos*,[63] iar Ioan Râmniceanul, transcria pomelnicul mănăstirii cu hramul Buna Vestire, terminându-l la o dată neprecizată din a doua parte a secolului al XVIII-lea .[64]

„Radul Lupescul, logofețel de divan, sinu lui Mihail ieromonah", transcria *„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie"*, menționând: „S-au scris la leatul 1727, mai 14 dni…",[65] fără a se preciza locul unde copistul şi-a terminat lucrarea.

La Schitul Trivale din Piteşti, „Ioan ieromonahul ot Bistrița", pe vremea când s-a aflat egumen la „schitul Părintelui Varlaam, Mitropolitul", fiind Întâistătător al Mitropoliei Ungrovlahiei chir Theodosie, a scris *„Viața patriarhului Nifon",* pe care a terminat-o la 4 noiembrie 7191 (1682), şi pe care mai apoi a dat-o „Sfintei Mănăstiri Bistriței",[66] iar peste un veac, în anul 1782, la 22 august, Nicolae Piteşteanu, fiul răposatului vtori comis Manul Piteşteanu scria *„Istoria lui Dumitrache stolnicul"*.[67]

Robaia, Mănăstirea în care se va retrage zugravul Pârvu Mutu, viețuind ca schimonah sub numele de Pafnutie, şi unde a stărețit viitorul Sfânt Sofronie de la Cioara (1764-1766), va cunoaşte şi ea efervescența culturală. Parthenie ieromonahul copia, în anul 1764, *„Mântuirea păcătoşilor",* iar ieroschimonahul Dorotheu transcria, în anul 1787, *„Scara Sfântului Ioan Scărarul"* şi mai apoi în 1795, un miscelaneul teologic, *„Cuvinte ale Sfântului Isihie preotul, Filothei monahul, Casian Râmleanul"* .[68]

La Rucăr, „părintele popa Teofil", scria, în anul 1702, câteva cărți: *Parimiar, Tetraevanghel, Apostol, Slujba înmormântării*,[69] iar la Mănăstirea Stânişoara ieroschimonahul Nichifor traducea din slavonă în limba română miscelaneul teologic *Alegeri din dogmele Sfântului Dionisie Areopagitul* şi *Rugăciuni,* săvârşind lucrarea la 17 februarie 1764.[70] Chiriac ieromonahul arhimandrit Râmniceanu, epistatul metohului Plăviceni „ot sud Oltul de Jos" (județul Oltul de Jos, pe atunci în Eparhia Argeşului) transcria *Rânduiala Prohodului*, „…după altele ce-au fost tălmăcite şi aşăzate după cele greceşti", la 31 martie 1822, pe când se afla în Bucureşti.[71]

---

61 *Ibidem,* p. 123.
62 *Ibidem,* p. 141.
63 *Ibidem,* p. 117.
64 *Ibidem,* p. 179.
65 *Ibidem,* pp. 55, 173.
66 *Ibidem,* pp. 255-256.
67 *Ibidem,* p. 161.
68 *Ibidem,* pp. 27-28.
69 Nicolae Iorga, *Istoria Românilor,* vol. IV, Bucureşti, 1937, p. 302.
70 V. A. Urechia, *Istora Românilor*, tom III, 1786-1800, Bucureşti, 1897, p. 255.
71 *Ibidem,* pp. 474-475.

Alte aspecte ale spiritualității medievale

Revenind la perioada de la începutul secolului al XVI-lea, trebuie remarcată bogata activitate de sprijinire a lumii creştine Orientale şi din Balcani, desfăşurată de Neagoe Basarab. Este considerat promotor al culturii europene în Orient, dar şi sprijinitor al culturii Europei prin cultura națională, românească, moştenitoare a strălucitelor tradiții ale Bizanțului. Respectând vechile tipare bizantine, aduce suflul nou al Renaşterii, prin legăturile culturale cu Vestul. La trecerea sa la cele veşnice, Neagoe Basarab „lăsa țerii cel mai frumos şi cel mai scump monument de artă al ei, legături cu Veneția…, o tipografie întemeiată demult" prin care a servit Moldova, Ardealul şi Peninsula Balcanică. „Lăsa o mare faimă în tot Răsăritul, unde evlavia sa făcuse multe daruri"[72].

Peste 111 ani, strănepotul său, Matei Basarab, odată cu promovarea şi sprijinirea culturii naționale, se va erija în marele apărător al Ortodoxiei răsăritene aşa cum o va face şi celălalt Basarab, Constantin Brâncoveanu, iar preocupările amândurora pentru viața religioasă nu puteau să ocolească zona Argeşului, Muscelului şi a Oltului.

Instaurarea domnilor fanarioți, care preferau în fruntea Mitropoliei Ungrovlahiei arhierei din rândul conaționalilor greci a adus, pe lângă contribuția culturală a unora dintre mitropoliți, merit de altfel recunoscut, mari prejudicii vieții moral-religioase a românilor din principatul danubian. Încredințarea Scaunelor Episcopale şi a celui Mitropolitan ierarhilor greci, în majoritate „lacomi, inculți, mândri", care-şi cumpărau scaunele prin sume mari de bani, pentru care hirotoneau oameni foarte mulți şi fără de ştiința cărții şi mai cu seamă fără chemare către preoție"[73] s-a manifestat ca una dintre cele mai nefaste decizii luate pentru cultura română, afectată vreme de peste un veac. Exemplificatoare este anaforaua adresată domnitorului în această privință, unde se precizează:

„… Cu lacrimi jeluim Mării tale, că în satele noastre, tot ce e fruntaş se află preot şi diacon, care milostive Doamne, la un sat se află câte 20, 30 şi 40 de preoți şi diaconi şi se tot fac mereu… Unii nici carte nu ştiu, spre a putea sluji, fără numai de frica birului se discolipsesc, şi de vine în sat vr-un zapciu ori alt slujbaş şi vede satul mare, socoteşte că sunt mireni şi nu avem credință la plângerea ce facem, ori pentru scăzământ la dajdie sau pentru podvezi i angarii şi ni se pare că destul ar fi 5 preoți cu 8 diaconi la un sat. Ci ne rugăm Măriei tale să avem dreptate şi feciorii de preoți i de diaconi să-i avem la bir, că sunt fruntaşi şi să ne dea şi preoții şi diaconii la podvezi şi numai când va fi trebuință, câte unul să se hirotonisească şi ce va fi mila Măriei Tale"[74]. Situația este confirmată şi de Matei al Mirelor, fost egumen al Mănăstirii Dealul, care spunea, printre altele: „… astăzi nu afli în această țară nici preot, nici călugăr, nici archiereu cu ştiința de cărți; preoții nu ştiu să boteze, nu ştiu să facă leturghie. Când le vorbeşti de misterele credinței, stau şi se miră, ca şi cum le-ai vorbi despre lucruri de pe altă lume; barbaria lor e complectă, neştiind decât să mănânce colivile şi colacii ce li se aduc"[75]. Situația poate părea, la prima vedere, exagerată dar faptul devine atât de grav către sfârşitul secolului al XVIII-lea, încât atrage atenția domnitorului care, chiar de neam fanariot fiind, totuşi consimte şi impune măsuri grabnice de îndreptare.

72 Nicolae Iorga, *Istoria Românilor,* vol. IV, Bucureşti, Ed. 1937, p. 302.
73 G. Poboran, *Istoria oraşului Slatina, Slatina,* 1908, p. 327.
74 V.A. Urechiă, *Istora Românilor,* tom. I, Bucureşti, 1897, p. 309.
75 *Ibidem,* tom III, 1786-1800, p. 255.

Că starea moral-religioasă a credincioşilor din cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei, cu precădere cea a celor din cuprinsul viitoarei Episcopii a Argeşului, constituia deja o „provlimă", rezultă din însăşi situaţia social-economică şi din necesităţile de viaţă ale oamenilor. Acest aspect se poate deduce şi din constatările lui Iosif, întâiul Episcop al acestei eparhii. Lipsa credincioşilor de la săvârşirea slujbelor religioase devenise îngrijorătoare, numărându-se printre factorii principali ai scăderii moralităţii, ai creşterii criminalităţii şi ai destrămării familiilor. La scurt timp după instalarea sa ca întâistătător al scaunului din urbea basarabă, respectiv la 18 decembrie 1794, în preajma marii sărbători a Naşterii Domnului, Iosif adresa o anafora domnitorului Alexandru Constantin Moruzi:

„Prea Înălţate Doamne,

Cu smerită anafora înştiinţez Măriei tale, căci aici la chipul de oraş al Argeşului, văd că se urmează lucru fără de cealea de se face târg Dumineca, şi locuitorii împrejureni cei mai de departe pleacă de Sâmbăta ca să fie Duminecă, la vremea târgului, iar cei mai de aproape se mânecă până în ziuă, şi aşa Dumineca având-o pentru târg şi celelalte zile pentru lucrurile caselor lor, pot zice că nici-odată nu merg la biserică. Pentru care mă rog Măriei tale, ca să fie luminată hotărâre de a se muta târgul în zi de Marţi, şi Dumineca să rămâie pentru paza bisericei şi pentru odihnă, dupe porunca legei, şi straşnic să se poruncească prin D-lor boierii ispravnici de a nu se îndrăzni nimenea să facă alişveri[76]ş în ziua Duminecei, ca doară s-ar desvăţa de acest rău obiceiu, şi să să obicinuiască a merge la biserică, şi mare pomenire va fi Măriei tale pentru îndreptarea aceasta ce se va face; de aceasta nu lipsim a înştiinţa, iară anii Măriei tale să fie de la Dumnezeu înmulţiţi cu fericire. – 1794, Decem. 18.

Al Măriei tale smerit rugător către Dumnezeu şi plecată slugă, Iosif, Episcopul Argeşului."

Receptiv la plângerea şi cererea Episcopului pentru care semnase, la propunerea Divanului, pentru a fi ales ca vlădică al nou înfiinţatei Eparhii a Argeşului, Alexandru Moruzi dă anaforaua pentru locuitorii orăşeni, ca „să nu fie slobozi a-şi face alişverişu până când nu vor merge la biserici, însă, dumineca".

„Io Alexandru Constandun Moruzi Vvd. i gospd. Zemle Vlahscoie.

Dumneavoastră ispravnicilor ot sud Argeş, fiindcă iubitoriul de Dumnezeu, părintele Episcopu Argeşului, dupe datoria ce are, grijind pentru cele sufleteşti ale norodului părţei locului, ne face această arătare, cum că locuitorii împrejureni de urmarea adunării târgului ce se face, des-de-noapte mânecându-se la alişveriş, rămân totdeuna fără de biserică, care este un păcat la creştini; poruncim Dumneavoastră, ca să daţi la aceasta un nizam târgului, spre a nu fi adică deschis şi slobod mai nainte până a nu se săvârşi sfânta leturghie în biserici, ca cu aceasta să fie îndatoraţi a merge fieş-carele să asculte întâi sfânta leturghie şi apoi să iasă în târg a-şi face alişverişurile fieş-care,Dumineca

1794, Dechem(vrie). 23"[77].

Datorită ignoranţei preoţimii, spre sfârşitul secolului al XVIII-lea influenţa culturală a bisericii era atît de redusă, încât se constată cele mai „groaznice prejudecăţi" în rândul populaţiei, mai ales la cea din mediul sătesc. *„Cu smerită anafora înştiinţăm Măriei tale"*, se adresa protopopul de Argeş domniei, *„că locuitorii ot satul Stroeşti, sud. Argeş, pentru că s-au întâmplat câteva morţi de oameni în această primăvară trecută, după cum şi la alte părţi s-a întâmplat, şi palnisiţi fiind, că trupurile cele moarte făcându-se (după*

76 Negustorie, afacere cu câştig.

77 G. Poboran, *op. cit.*, pp. 328-329.

cum zic ei) vârcolaci, au dezgropat 2 trupuri, la care au avut ei mai multă bănuială, unul de bărbat şi altul de femee, şi înştiinţându-mă eu pentru aceasta, am trimes de am cercetat, ca nu cumva să fi făcut ceva mai mult decât dezgroparea, adică să sfărâme trupurile morţilor" şi ce au făcut preoţii în această situaţie. După ce s-au citit moliftele cuvenite, trupurile celor morţi au fost reînhumate. Enoriaşii au dezgropat iarăşi, fără ştirea preotului, trupul femeii asupra căreia aveau oarecare bănuială, l-au sfărâmat şi iarăşi l-au înhumat. Nu s-au liniştit, însă, voind să deshumeze iarăşi acel trup şi să-l ardă. Cu toate stăruinţele şi povăţuirile protopopului, s-au dovedit neîncrezători şi nesupuşi, hotărâţi să-şi înfăptuiască gândul până la capăt. A fost necesară intervenţia Episcopului Iosif către domnie pentru liniştirea spiritelor: *„Pentru aceasta nu lipsim a arăta Măriei tale, rugându-mă să fie luminată poruncă către D-lor Boierii Ispravnici, ca să-i înfrîneze de un lucru ca acesta făr'de lege, care dupe pravilă nu numai oprit este, ci şi supt înfricoşat blestem puşi unii ca aceştia, încă şi pedeapsă li se cuvine ca unor neascultători de biserică, spre învăţătura şi altora…"*. Se cereau intervenţii grabnice iar domnitorul dorea readucerea enoriaşilor sub ascultarea şi învăţătura cea drept-creştinească a bisericii: *„D-voastră Ispravnicilor ot sud. Argeş, veţi vedea înştiinţarea ce ne face Sfinţia sa iubitoriul de Dumnezeu Episcop de Argeş, pentru care straşnic poruncim Domnia mea, că nu numai să înfrânaţi şi să nu îngăduiţi pe acei săteni la o netrebnică şi fără de lege urmare ca aceasta, ci încă şi pe acei cari s-au cutezat de au făcut tăiere şi sfărâmarea acelui trup mort, aducându-i să-i pedepsiţi cu câte 200 toiege la tălpi. – 1801, iulie 2"*.

Asemenea scene oribile, considerate profanări de morminte, izvorâte din ignoranţa enoriaşilor şi a preoţimii, deveniseră un fapt obişnuit, fiind amintită „repetirea unor identice scene întâmplate în 1785", cărora li se alătura „foamea, nereligiozitatea, superstiţiile, desfrânarea femeii, adânca ignoranţă a preoţimii, hoţiile, prevaricaţiunile, jocul de cărţi, prăsite mai ales din timpul ocupaţiunilor ruseşti şi austriece,"[78] tolerate de domniile fanariote, al căror interes pentru toate aspectele vieţii, cu câteva excepţii, lipsea aproape cu totul. Tuturor acestor plăgi ale societăţii româneşti de la sfârşitul veacului al XVIII-lea, Biserica se străduia să le facă faţă, uneori chiar prin mijloace de persuasiune, contrare preceptelor ei educaţionale. Domnitorul se aştepta ca educaţia poporului trebuia să vină în primul rând de la Biserică. De aceea îi reproşa Episcopului Iosif al Argeşului că n-a înţeles scopul pentru care se înfiinţase eparhia, având menirea de a întreprinde acţiuni ferme de „moralizare a poporului" din cele două judeţe: Argeş şi Olt, poruncindu-i totodată, ca pentru înfăptuirea acestui deziderat, să rânduiască „preoţi şi dascăli, cu procopseală de învăţătură în limbă românească, să predice moralitatea" şi să elimine plocoanele în cazul hirotoniilor şi numirilor de preoţi ori protopopi:

„Iubitorule de Dumnezeu, Sfinţia ta, părinte Episcope al Sfintei Episcopii Argeşul, chir Iosife, sănătate!

Îţi facem Domnia mea în ştire, că din multe şi adese pricini de vinovăţii şi fapte netrebnice, ce se întâmplă între locuitorii de aci din partea locului a celor două judeţe, mai vârtos al Argeşului: hoţii, ucideri şi morţi, vedem că locuitorii acia şi-au sălbăticit firea lor, s'au năravit spre cele rele şi petrec pururea în fapte necuvioase, unde şi preoţii şi protopopii lor se vede că, fiind proşti şi fără de învăţătură, nu au nici vrednicia, nici purtarea aceea de grijă a le face mai întâi pildă cu vieţuirea lor şi a le da apoi învăţăturile preoţeşti, ca de la dânşii să înveţe şi să se îndemne spre cele bune, a petrece viaţă curată şi a avea în gândul lor temere

78 *Ibidem*, pp. 474-475.

de Dumnezeu, ca să se ferească de fapte rele. Şi aşa se întâmplă atâtea şi atâtea hoţii, ucideri, gazde de hoţi şi primitori de lucruri rele; pentru unele ca acestea dar, am socotit, Domnia mea, că este de trebuinţă şi cu cale a se face Episcopie aicea la Argeş, şi de aceea am şi orânduit pe Sfinţia ta, păstor bisericesc locuitorilor acelora, în mijlocul lor şi aproape de dânşii, ca să se adape adesea de învăţături bisericeşti şi ca să'şi îndrepteze viaţa lor, unde măcar că nu suntem la îndoială cum că Sfinţia ta vei fi şi grijindu de această dorinţă, şi te vei fi silind întâi cu paradigma Sfinţiei tale şi apoi cu învăţăturile arhiereşti şi cu porunci către preoţi şi protopopi, spre a se face şi ei pildă mai întâi cu vieţuirea lor şi a da bunele învăţături duhovniceşti norodului, ca să petreacă viaţă curată, feriţi de fapte netrebnice şi de răutăţi, hrănindu-se cu dreaptă muncă, făr'de a râvni ca să se folosească de agoniseli nedrepte şi făr de a se abate la alte căi rele şi netrebnicii; dar cu toate acestea, poruncim Domnia mea să nu lipseşti Sfinţia ta, atât acilea la Sfânta Episcopie a face pururea învăţături şi bune îndemnări norodului, de a se îndrepta la calea cea bună, cât şi afară în amândouă judeţele, să orânduieşti vre-un preot, dascăl cu procopseală de învăţătură în limba românească, ca să înveţe şi să vestească pe la sfintele biserici şi pretutindenea, către toţi cuvântul lui Dumnezeu, povăţuindu-i şi îndemnându-i spre cele bune, iar mai vârtos pentru protopopi, nădăjduind Domnia mea, că socotind Sfinţia ta mai mult folos sufletului şi al datoriei păstoreşti, decât de interesul celuia ce ar da mai mult, vei rândui la protopopie oameni aleşi, oameni cu minte, cu ştiinţă de învăţătură şi cinstiţi, cari cu viaţa lor să dee pildă norodului şi să fie destoinici a da locuitorilor învăţăturile cele de trebuinţă duhovniceşti, cu cuvinte dulci spre a îndupleca şi a trage inimile lor la ascultare care aceasta o şi cerem şi o poruncim Domnia mea ca să o urmeze Sfinţia ta negreşit, la alegerea de protopopi, ca prin silinţa şi bună osârdia Sfinţiei tale, atât partea bisericească a o face trebuie, cât şi pe locuitorii cei răi obişnuiţi şi năravîţi să'i desveţi, spre a-şi îndrepta firea lor şi a se părăsi de netrebnicii şi de porniri în urmări şi în fapte necuvioase; de care să avem şi răspunsul Sfinţiei tale pentru aceasta. Şi fi Sfinţia ta sănătos. – 1794, octombre 29"[79].

Se consemnau, în epocă, situaţii cu totul şi cu totul străine de Biserica noastră, prin desconsiderarea acesteia. Astfel, cu de la sine putere, unii care n-au găsit cu ce să-şi plătească darul „s-au făcut diaconi, preoţi" făcând şi inspecţii pe la biserici în locul protopopilor. Şi nu s-au mărginit numai la a se face preoţi fără hirotonie, ci au recurs şi la spargeri şi furturi din biserici.

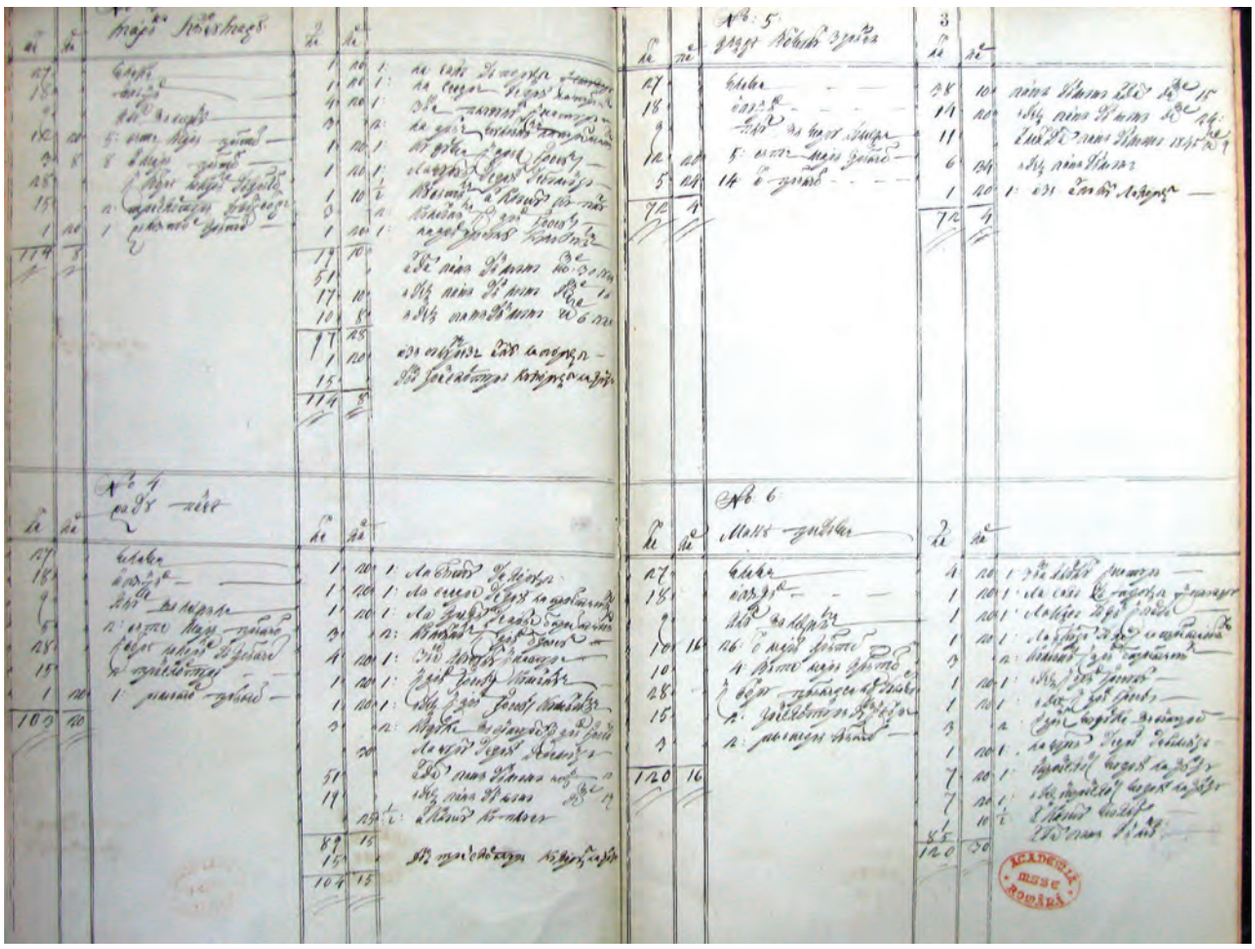
Constatându-se mari nereguli şi în ceea ce priveşte administrarea mănăstirilor şi a schiturilor pământene închinate de către „Domni şi Mitropoliţi, ce-au stătut după vremi, care n-au fost pământeni şi doritori de ţară", Divanul a cerut domnitorului „ca acea închinăciune a lor să nu se ţină în seamă, ci să fie iarăşi monăstirile precum le-au aşezat ctitorii, slobode, pe seama ţării". Cu toate că vodă Moruzi era de neam fanariot, pentru eliminarea exploatării nemiloase, care provocase un adevărat dezastru mănăstirilor vechi româneşti, dă pitacul domnesc din 9 octombrie 1793, prin care călugării şi arhiereii greci sunt opriţi de a mai intra în ţară fără aprobarea domnului şi a mitropolitului[80].

79 *Ibidem,* pp. 476-477.
80 *Ibidem.*

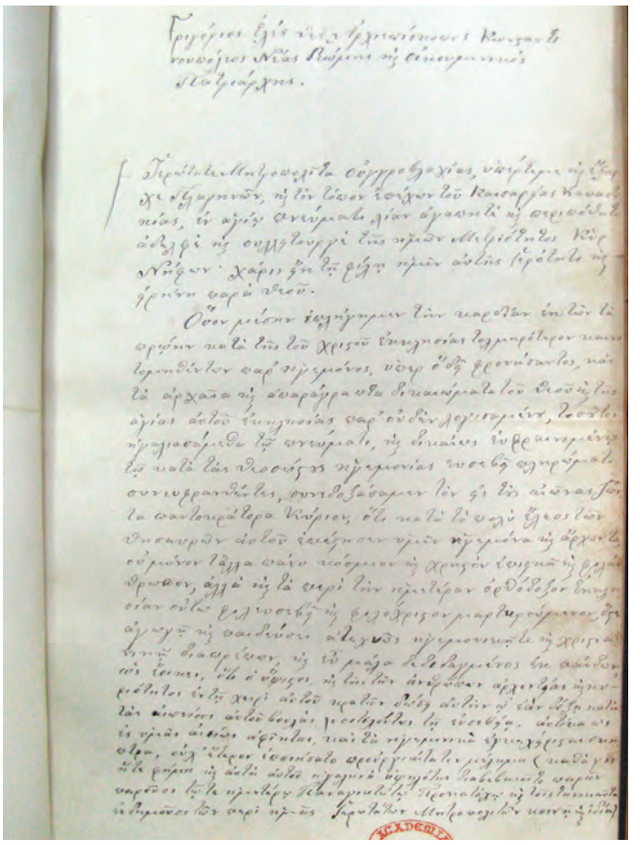
Aspecte ale vieții bisericeşti şi culturale din Eparhia Argeşului de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi din secolul al XIX-lea

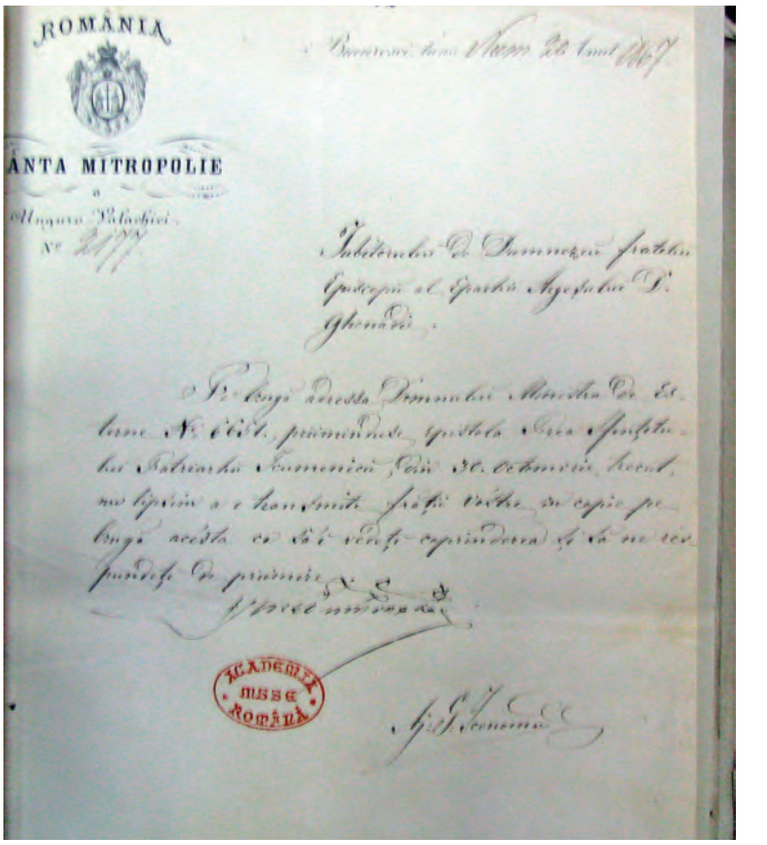
Sfârşitul secolului al XVIII-lea şi cel de al XIX-lea, a însemnat perioada cea mai prolifică în ceea ce priveşte ridicarea edificiilor de cult. S-a construit un număr impresionant de biserici, chiar şi în cătunele ai căror locuitori nu depăşeau uneori 20 de familii. Aceasta face ca asigurarea slujitorilor altarului necesari oficierii cultului să fie insuficientă, cum insuficiente erau şi posibilitățile materiale ale enoriaşilor în privința asigurării întreținerii bisericilor. Lipsa preoților, cu câteva excepții, se făcea simțită în ambele județe ale Eparhiei, mai cu seamă în zona montană a Argeşului, Plaiul Loviştei, unde casele erau împrăştiate pe un areal destul de mare, ceea ce punea deseori în imposibilitate efectuarea serviciilor religioase solicitate de către enoriaşi. Astfel, lista bisericilor fără preoți din cele două județe era destul de mare, în anul 1847 numărul celor din județul Olt fiind de 23, iar al celor din Argeş de 28. Foarte multe erau şi bisericile deservite de câte un preot, uneori şi acela în vârstă: în Argeş existând 54 de astfel de biserici, în timp ce în județul Olt numărul lor era de 32[81]. Aceste biserici fără preot se vor înmulți în anul 1872 până la 153 pentru ambele județe[82], ceea ce va determina factorii de resort, respectiv Ministerul de Culte, Mitropolia țării şi Episcopia să întreprindă măsuri ferme, fără a obține, însă, rezultate însemnate. „Din această cauză, suferința ce încearcă creştinii la trebuințele religioase este înspăimântătoare… stau morții neînmormântați câte 4-5 zile", când vremea este potrivnică, lucru nepomenit într-o țară creştină".

▼ *Filă din Catastihul de venit al clăcaşilor moşiei Episcopiei Argeşului, manuscrisul A 2951, de la Biblioteca Academiei Române*

81 Prof. Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului (1793-1949)*, Piteşti, 2000, pp. 444-449.
82 *Ibidem*, p. 453.

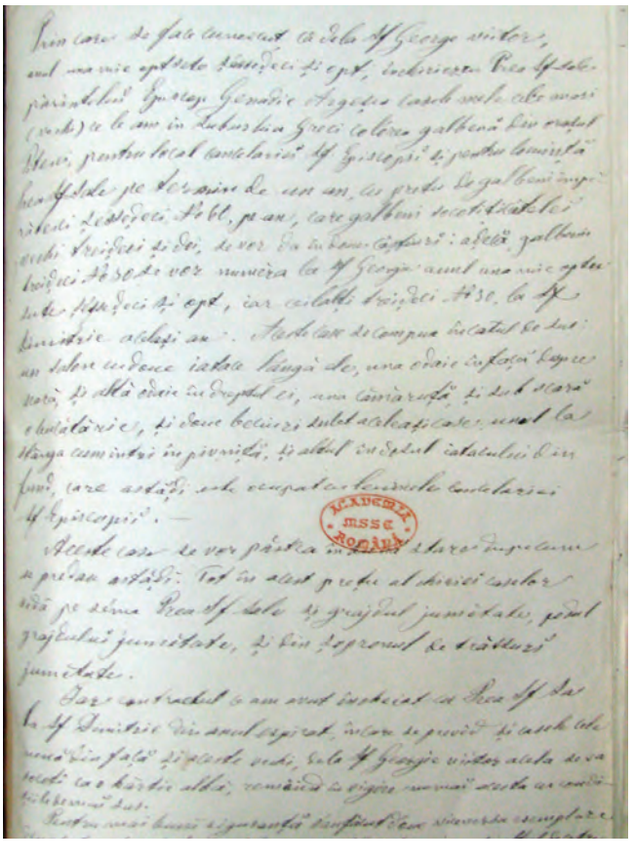

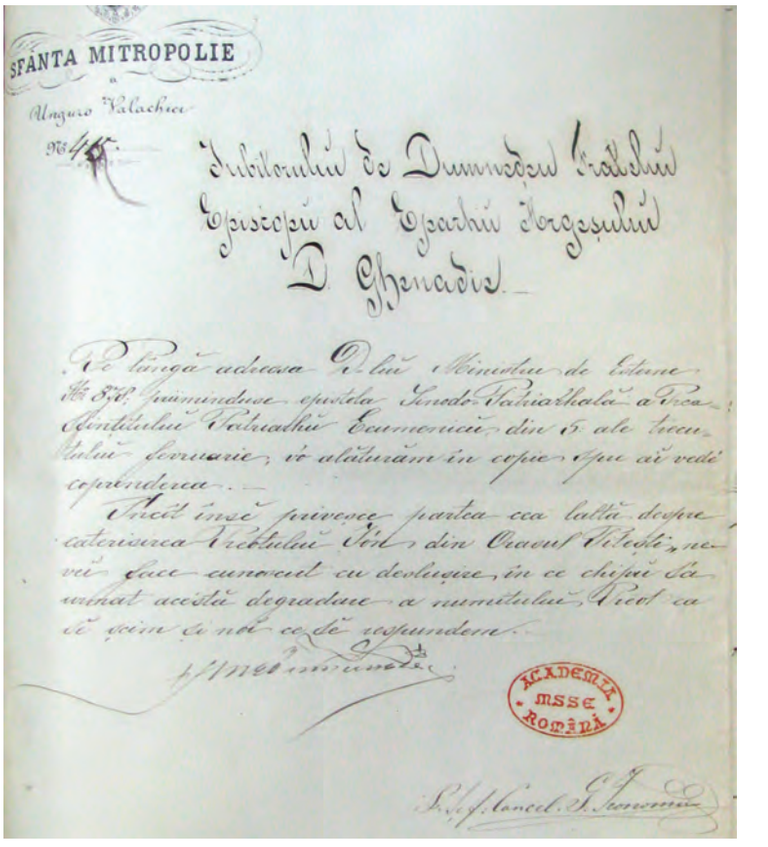

ROMÂNIA

SFANTA MITROPOLIE

a

Ungro Vlachiei

SFANTA MITROPOLIE

a

Ungro Vlachiei

Înaltpreasfinţitului de Dumnezeu Fratelui

Episcopii al Eparhiei Argeşului

D. Ghenadie

▲ *Documente din cancelaria Episcopiei Argeşului de la finele sec. al XIX-lea*

Bisericile din Eparhia Argeşului la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în secolul al XIX-lea

După cum am precizat în capitolele anterioare, edificiul religios destinat celebrării cultului creştin, biserica, datează din perioada creştinismului, evoluția ei din punct de vedere arhitectonic fiind similară evoluției comunității creştine pe care o deservea.

Făcând referire la materialul de construcție al edificiilor religioase de pe teritoriul românesc, se poate aprecia că, în mare parte, arhitectura bisericilor a fost determinată de tradiția creştină, căreia i s-au adăugat posibilitățile materiale ale comunității sau ale celor care ridicau astfel de aşezăminte.

Din acest punct de vedere, județele Argeş şi Olt n-au făcut excepție. Dacă în ce priveşte ctitoriile voievodale, acestea erau, în cea mai mare parte, construcții de piatră şi cărămidă (au existat însă şi ctitorii religioase voievodale de lemn[83]), marii dregători, boierimea, breslele de negustori, din oraşe şi târguri au reuşit mai greu, în timp, să folosească aceleaşi materiale pentru edificiile construite de ei şi abia începând cu a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, comunitățile săteşti mai înstărite ori proprietarii de moşii au trecut la ridicarea de biserici de zid şi în mediul rural.

Chiar şi colectivitățile reduse, compuse dintr-un număr destul de mic de familii, uneori sub 20, îşi ridicaseră bisericii în cătunele lor şi acesta era, în esență, un lucru benefic.

Dar, datorită resurselor şi mijloacelor materiale insuficiente, aceste comunități creştine nu putea să le întrețină nici pe ele şi nici pe slujitorii lor, în scurtă vremea devenind improprii săvârşirii cultului religios.

Pentru a răspunde necesităților creştinilor din Eparhie în privința asigurării edificiilor religioase necesare săvârşirii cultului, Episcopul Samuil Tărtăşescu solicita mitropolitului Neofit al Ungrovlahiei instrucțiuni cu privire la modul de rezolvare a acestei probleme, construirea de biserici noi şi repararea celor existente.

În răspunsul Mitropolitului din 29 ianuarie 1845 se specifica faptul că se pot da aprobări pentru ridicarea de biserici noi, reparații, redeschideri şi sfințiri, ori de oprire a săvârşirii cultului în lăcaşurile devenite improprii.

Trebuia, însă, „să fie cu băgare de seamă ca să nu se facă biserici unde trebuință nu este", dând exemplul Sf. Mitropolii, care „nu dă voie de a se face biserică… până nu va avea satul un număr de 50 de familii, ca să poată ține biserica cu slujitorii ei", ori acolo unde proprietarul moşiei, pe care se ridica biserică, dădea în scris că „în toată vremea va ține cheltuielile bisericii şi ale preotului, şi ale cântărețului". Numai astfel se puteau construi biserici şi pentru comunități mai mici. „Într-alt chip nu"… şi „astfel, să se urmeze şi în acea eparhie (a Argeşului) şi pentru care începeri şi sfințiri de biserici, dezlegările se vor face prin poruncă către protopop, cu pecete"[84].

83 Nicolae Iorga, *Cele dintâiu biserici româneşti,* în *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieții religioase a românilor,* ed. a II-a, Bucureşti, 1929,vol. I, pp. 33-35.

84 Teodor Mavrodin, *op. cit.,* p. 189.

Arhitectura bisericilor

Bisericile, cu excepția celor din mediul urban, sau din târguri, erau, chiar în epoca de deplină afirmare a stilului românesc, de dimensiuni modeste, potrivit posibilităților materiale ale celor care le ridicau. Continuau să fiinţeze tradiţiile arhitectonice ale epocii brâncoveneşti dar, la începutul secolului al XIX-lea începeau să se facă simţite şi influenţele arhitecturii occidentale, aceasta, însă, mai cu seamă în oraşe.

Bisericile de lemn

Cu toate că numărul acestora a început să scadă în favoarea celor de zid, în Argeş şi Olt s-au ridicat biserici de lemn chiar şi în primele decenii ale secolului al XX-lea. Studiile dedicate bisericilor de lemn din această parte de ţară au fost făcute abia în secolul al XX-lea, mai cu seamă către sfârşitul acestui veac, astfel că numărul bisericilor de lemn existente în secolul al XIX-lea în cele două judeţe care alcătuiau Eparhia Argeşului nu s-a putut cunoaşte cu exactitate niciodată fiindcă datele catagrafice au fost incomplete. Procentual, însă, numărul bisericilor de lemn de la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi din prima jumătate a celui de al XIX-lea, îl întrecea pe cel al bisericilor de zid, cu variaţii sensibile între diferitele zone geografice: câmpie, deal şi zona de munte.[85]

Odată cu dezvoltarea economico-socială a ţării, cu extinderea comunităţilor sociale şi a fondului arabil, în zona de câmpie au început să dispară mari suprafeţe de pădure, diminuându-se, astfel şi materialul lemnos din care se construiau bisericile. În această zonă, numărul bisericilor de zid ridicate în prima jumătate a secolului al XIX-lea este cu mult mai mare decât în zonele de deal şi munte, unde acest material ieftin, uşor de prelucrat dar, din nefericire, cu o durată de viaţă relativ mică faţă de zidărie, se găsea din abundenţă.

După cum precizam, numărul şi aria de răspândire a bisericilor de lemn, sunt diversificate. Datorită faptului că majoritatea edificiilor religioase clădite din lemn nu aveau pisanie ori pentru că ea a fost distrusă de vreme la foarte multe, ceea ce nu s-a întâmplat în cazul bisericilor de zid, dovezi lămuritoare în privinţa datei la care au fost ridicate, ctitori, meşteri, executarea picturii, lipsesc.

Caracterul lor modest, fiind destinate unor colectivităţi la fel de modeste, dar excelând în credinţă, nu impunea cunoaşterea acestor amănunte, socotite uneori nesemnificative. În general, datele catagrafice menţionează: „făcută de megiaşi (moşneni)", „făcută de norieaşi (enoriaşi), data construcţiei şi numele meşterului fiind doar zgâriate.

Cu siguranţă că în comunităţile săteşti erau meşteri mai mult sau mai puţin specializaţi în ridicarea unor astfel de edificii, pentru că nu toate sunt realizări arhitectonice de excepţie.

Bisericile de lemn din zona Argeş-Olt se remarcă, în general, prin lipsa clopotniţei, dar prezenţa pridvorului deschis, le apropie, până la identitate, cu locuinţa de lemn a ţăranului, transformându-le într-un loc intim de rugăciune şi de apropiere de cer.

---

85 Radu Creţeanu, *Bisericile de lemn din Muntenia,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1968, p. 6-7; Doru Căpătaru, *Bisericile de lemn din judeţul Olt. Bisericile bordei din Oltenia,* Editura Fundaţiei Universitatea pentru toţi, Slatina, 2005, pp. 62-105.

▲ *Biserica de lemn de la Bălteni- Podu Broşteni (Pietroasa sau Brănişteni), a fost ridicată, conform unei inscripții aflate pe spatele uşii edificiului, în anul 1798, de către Radu meşterul, Matei meşterul, popa Mărinu, duhovnicul „cu cetaşii săi mai sus de gura Adâncatei". Lăcaşul a fost reparat de-a lungul timpului, suferind şi unele transformări. Astfel, la 1877, pereții din bârne ai bisericii au fost ceruiți, apoi li s-a aplicat tencuială, atât la interior cât şi la exterior, şi au fost împodobiți cu zugrăveală de către Apostu, zugravu din Piteşti. În anul 1810, era consemnată ca „biserică de lemn tare" (în bună stare, n.n.). Pe o icoană a arhanghelului Mihail se poate citi numele zugravului şi anul în care a fost executată: „1836, noemv(rie) 5, Stan zugrav P‹...›zul ot Bur(d)ea". La anul 1909 edificiul ajunsese în „rea stare", acelaşi lucru consemnându-se şi în anul 1940. Cutremurul din 1977 şi o puternică furtună din februarie 1986 au desăvârşit ruinarea bisericii. În iunie 1989, prin purtarea de grijă a Înaltpresfințitului Calinic, pe atunci Episcop Vicar al Eparhiei Râmnicului şi Argeşului, biserica a fost readusă la viață, aflându-şi loc în Rezervația de arhitectură religioasă de la Mănăstirea Curtea de Argeş.*

◄ *Biserica din Valea Cucii sau de la Gruiul Înalt*

▲ *Menționată inițial cu hramul „Înălțarea Domnului", biserica de lemn din Bărbălăteşti (Bărbăloteşti) a fost ridicată de Stanciu Eşanu şi alții, pe moşia Episcopiei Argeşului, al cărei epistat se pare că era. Pomelnicul bisericii, dăltuit în piatră şi aşezat în altar, consemnează: „*Pomeneşte Doamne pre robii tăi ctitorii sfintei biserici: Stanciu, Ana, Constandin, Smăranda, Andreiu, Sanda, Ion, Anca, Radu, Despa, Slamna, Mărinu, Marica, Aldea, Iacovu, Trandafir, Stanu, Nicolae, Radu, Iftinca, Ştefan, Stanciu, iul‹ie› 2, leat 1801*". Este posibil ca biserica să fi fost construită pe locul uneia mai vechi, de la care a preluat tâmpla, ce mai păstra icoana prăznicar a Sfântului Ioan, făcută de Panteleimon zugravul. Prezența, printre piesele liturgice, a unui antimis cuprinzând scena „Punerii în mormânt", executată de tipograful Dimitrie Mihailovici Râmniceanu, „dat cu blagoslovenia Sfinției Sale Chirio chir Filaret", Episcopul Râmnicului, în 1786, pledează pentru existența bisericii de lemn în jurul acestei date. Edificiul a fost renovat în anul 1860, când s-au adăugat pronaosul şi tinda, a fost înlocuită vechea tâmplă şi a fost zugrăvită din nou de pictorul local, Ion Pogoiu. La resfințire a primit şi un nou hram, cel al „Sfântului Ioan Botezătorul". În perioada 1971-1972 biserica a fost restaurată de către Direcția Monumentelor Istorice, iar în anul 1979 a primit o nouă podoabă picturală, la interior, pe fațada vestică şi în zona sud şi nord-vestică, posibil asemănătoare cu cea veche, lucrarea fiind executată de Ion Anghel de la Groape din Curtea de Argeş.*

▲ *Biserica de lemn din Cârstieni, poartă hramurile „Sf. Apostol Toma” şi „Sfinții Voievozi”, fiind ridicată între anii 1758-1759. Cunoscută şi sub numele de „biserica turcului”, ca urmare a săvârşirii de către turci a unui act de omucidere în sfântul lăcaş, biserica a fost demolată de pe vechiul amplasament, de la Cujba, loc aflat ceva mai sus, şi refăcută pe locul actual. Se distinge prin structura de bună calitate, bine păstrată, uşi, ferestre şi luminator nealterate, elemente decorative de interes, inscripții cu datare şi iconostas pictat. Momentul ridicării bisericii de lemn din Cârstieni este însemnat pe peretele de la intrare, în dreapta uşii: „Leat 7267” respectiv anii 1758-1759 după Hristos. Ctitorii acesteia sunt însemnați în pronaos, la intrarea în biserica propiu-zisă (naosul):* „Ostenitu-s-a rob[ii] D[omnului] ereu Ştefan, ereu Opria, Costandin, dămpreună cu toți megiiaşii-răposați”. *Învelitoarea de lemn a fost schimbată recent, asigurând pe mai departe perpetuarea acestui bine păstrat lăcaş de cult ortodox din Argeş.*

▲ *Biserica din cătunul Bărbălani este menționată de Catagrafia Eparhiei Argeşului la 1824, cu hramul* „Cuviosasa Parascheva, b(iserică) de lemn, pe moşia Cotmenii, făcută de diaconu Ioan (Schițean) i Drăghici; Drăguț ot Cotmeana... epistații moşiei”. *Biserica a fost ridicată în anul 1790, iar hramul „Adormirea” a fost dat probabil cu ocazia unei restaurări din secolul al XIX-lea. Ca elemente ale edificiului original, biserica mai păstrează chenarul „în frânghie” al vechii tâmple, icoane mobile din registrul praznicar şi câteva dintre icoanele împărăteşti. Alte icoane, datate 1858 şi 1863, au fost atribuite dascălului* Dimitrie, zugravul. *Pe spatele icoanei de hram „Cuvioasa Parascheva” (repictată) a semnat* Stan zugravul, *cel care a executat, cu siguranță, scena Hetimasiei (Tronul Judecății de Apoi) la* leat 7327*(1818-1819). Alături de celelalte edificii de lemn din zona Cotmenei, biserica de la Bărbălani, reprezintă chintesența arhitecturii tradiționale, exprimată în construcția bisericilor de lemn.*

Bolțile, sub forma semicilindrică sunt, aproape fără excepție, zugrăvite în albastru, având pictate stele aurii, împrumutând, de la cele similare din Oltenia, denumirea de „cerime". Întruchipând, „la scara şi dimensiunile omului, un edificiu care nu mai păstrează aproape nimic din trăsăturile sălaşului unei divinități, vechea bazilică creştină s-a transformat aici într-un loc intim de rugăciuni, modest ca şi locuința sătească a țăranului român"[86].

Există, totuşi, unele edificii construite într-o autentică tehnică populară, care au înfruntat vremea şi vremurile, ajungând până la noi. Dintre aceste, amintim: biserica de lemn din Ştefăneşti-Păroşi, Leleasca (azi județul Olt, fost Argeş), datată în perioada 1766-1771, opera lui Stan „meşteru", Alunişu-Spineni–Olt (1812), Cornățel-Poboru (Olt), 1806; Dopicea-Tătuleşti (Olt), 1817; Gojgărei-Topana, 1818; Momaiu-Tătuleşti, 1817; Alunişu, 1812; Bărbălani – Lăunele de Sus, cca. 1790; Bascov (prima jumătate a sec. al XVIII-lea), Glâmbocu, 1808; Enculeşti (primul sfert al veacului al XIX-lea); Drăguțeşti, 1814 (aflată azi în secția de Arhitectură populară a Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii din Goleşti), Voroveni, 1846, Cârstieni, (1758-1759), Drăghiceşti, Călineşti (1720-1740); Glâmbocata, 1781; Broşteni, 1788; Teleşti, 1772-1773; Zorile, prima decadă a secolului al XIX-lea; Lipia, Cotmeana (1809), Bărbălani, 1790; Cârceşti, 1826-1828; Valea Cucii, 1806, Piscul Calului, 1834; Bărbălăteşti, 1801; Robaia, 1808 şi Valea Faurului, 1727.[87]

Aceste biserici de lemn, reprezentative pentru evoluția arhitecturii de lemn din cuprinsul Eparhiei Argeşului, se constituie în tot atâtea mărturii ale vieții creştine şi de spiritualitate ale zonei din stânga Oltului din veacurile al XVIII-lea şi al XIX-lea.

Bisericile de zid

Arhitectura bisericească din perioada la care facem referință este rezultatul stilului neoclasic pentru bisericile de dimensiuni importante, mai ales pentru cele din mediul urban şi, cu rare excepții, din zona satelor. Spre sfârşitul secolului al XIX-lea se consemnează, însă, revenirea la stilul tradițional românesc, a cărui promovare se făcuse în secolul anterior, al XVIII-lea, prin acel excepțional de bine reprezentat stil brâncovenesc. Dacă tehnicile tradiționale erau păstrate în construirea bisericilor de mir, cele mănăstireşti lipsesc, fiindcă în acest secol nu s-au ridicat edificii monahale noi în Argeş sau Olt, ci doar s-au refăcut câteva, cum ar fi: Mănăstirea Glavacioc (între 1841-1844), Schitul Bascov (1843), biserica Schitului Trivale, reclădită între 1854 şi 1856, biserica Mănăstirii Turnu, refăcută şi zugrăvită în 1846, precum şi Schitului Robaia, refăcut parțial în 1843[88].

Pictura bisericilor de zid ridicate în Eparhia Argeşului la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în cel de al XIX-lea, continuă curentul bizantino-românesc tradițional, după

86 Andrei Pănoiu, *Din arhitectura lemnului,* Editura Tehnică, Bucureşti, 1977, pp. 101, 108.

87 Radu Creţeanu, *op. cit.*, p. 38-46. Grigore Constantinescu, „Bisericile de lemn din județul Argeş, monumente de arhitectură", în *Păstorul Ortodox*, serie nouă, nr. 1, iulie 1995, p. 24-35.

88 Nicolae Ghica-Budeşti, *Evoluția Arhitecturii în Oltenia şi Muntenia.* Partea a IV-a, *Noul stil românesc din veacul al XVIII-lea,* Bucureşti, 1936, pp.7-113, 117-145. Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților şi monumentelor feudale din România,* I, Țara Românească, vol. 1, 2, Craiova, 1970, pp. 60,338,489, 547,665.

▲ *Pictură realistă, Mănăstirea Negru Vodă*

▲ *Biserica Schitului Trivale*

Erminia picturii bizantine, realizată în frescă. Genul este cultivat aproape la toate nivelele, cu puternice tendințe de laicizare în veacul al XIX-lea.

Se constată extinderea tabloului votiv pe aproape întregul spațiu al pronaosului. Dacă în trecut acest spațiu era destinat exclusiv ctitorilor, voievodul şi marea nobilime, acum ctitorii cei noi, negustori, dregători, slijbaşi, țărani, sunt reprezentați alături de elemente preluate din tradiția populară, într-o interpretare proprie a pictorilor de țară. Numărul de personaje creşte şi se diversifică.

Zugrăveala se remarcă prin realizarea portretelor monumentale, viziune proaspătă asupra vieții şi morții, contopire a elementelor specific-tradiționale ale picturii murale de factură religioasă cu elemente populare.

Tehnica realizării acestor picturi se va modifica şi ea esențial în a doua jumătate a secolului al XIX-lea prin abandonarea picturii „al fresco" în favoarea celei realizate în vopsele de ulei şi tempera, mai uşoare, mai rapide şi mai ieftine.

Ca urmare a impunerii culturii Apusene, absolvenții Academiilor de Artă aduc cu ei, odată cu influența Barocului şi a Renaşterii, şi tehnica realizării picturilor în ulei şi a celor de şevalet, fiind la modă şi pictura realistă, zugrăvită după model, aşa cum vom regăsi la biserica bolniță a Mănăstirii din Câmpulung, a cărei pictură aparține lui Gheorghe Tattarescu.

▲ *Biserica din Stăneşti.* „Această sfântă biserică ce se prăznuieşte Sfânta Troiță, (a fost zidită)) de robii lui Dumnezeu Marian (sin Toader) şi Grigore Răceanu şi Dimitrie Şandru şi cu ajutorul unor neguțători s-au ridicat în zilele prealuminatului domn şi împărat *(între 1828 şi 1834 Țara Românească se afla sub administrația rusă condusă de generalul Pavel Kiseleff, din aprilie 1834 fiind domn Alexandru Dimitrie Ghica)* ... şi a Sfinției sale părintele mitropolit Gligore. Şi s-au început în întâiaşi zi ianuarie de la leat 1831 şi s-au săvârşit la leat 1834 august 20 zile".

Secolul al XIX-lea va aduce noutăți şi în arhitectura din interiorul bisericilor. Prin promovarea muzicii psaltice, bisericeşti, ai cărei deschizători de drum au fost ieromonahul Macarie (1770-1836) şi Anton Pann, „fiul Pepelei, cel isteț ca un proverb", ea a intrat în repertoriul slujbelor bisericeşti, alături de cea corală, determinând, nu numai înființarea şcolilor de psalți (cântăreți), aşa cum în Eparhia Argeşului s-a deschis Şcoala de cântăreți bisericeşti de la Piteşti, în 1892, şi cea de la Slatina, în 1894 (cea din Curtea de Argeş s-a înființat în 1910), ci şi apariția unor modificări arhitectonice specifice.

Pentru corul bisericii, interiorului edificiilor religioase mai importante, mai cu seamă al celor din oraşe, i-a fost adăugat „chorul," spațiu destinat special membrilor coralei bisericii.

Revenind la situația aşezămintelor religioase din Eparhia Argeşului, la jumătatea secolului al XIX-lea, se constata că pentru construirea, repararea şi întreținerea edificiilor de cult erau necesare sume destul de importante de bani, aceleaşi eforturi trebuind să fie făcute şi în privința remunerării slujitorilor altarului. Interdicția de a se aproba ridicarea de biserici în cătunele cu locuitori puțini ori repararea celor existente nu a fost întotdeauna respectată pentru că enoriaşii nu puteau renunța aşa uşor la ceea ce clădiseră cu trudă.

Reparațiile erau însă de slabă calitate, durata dintre două asemenea lucrări fiind destul de curtă. Intervenția protoieriilor şi interzicerea oficierii cultului în bisericile deteriorate, improprii acestor servicii religioase, declanşa întotdeauna nemulțumirea enoriaşilor, căci erau obligați să-şi ridice biserici mai mari, trainice, din zidărie, ceea ce depăşea, de cele mai multe ori, posibilitățile lor materiale. Prin Regulamentul Sfântului

Sinod din 1874, publicat în Monitorul Oficial nr. 109 din acel an, referirile articolului 3 cu privire la „mijloacele de întreținere a clerului şi bisericilor", prevedeau „a nu se mai construi biserici decât pentru comune sau parohii regulate", iar acolo unde existau mai multe biserici filiale ale unei parohii, cele ruinate se puteau închide cu „aprobarea chiriarhului locului". Regulamentul interzicea, aşadar, repararea sau ridicarea de biserici, dacă nu existau garanțiile materiale în vederea întreținerii lor şi a slujitorilor acestora, solicitându-se ca rapoartele protoieriilor înaintate spre aprobarea unor astfel de cereri să cuprindă referiri complete despre localitate, enorie, preoți, numărul bisericilor şi felul lor, sumele necesare pentru întreținerea lor şi a clerului.[89]

În vederea eliminării pe viitor a unor astfel de probleme, se cerea construirea unor biserici mai mari, de zid, amplasate în centrul comunelor. De aceea Neofit Scriban, locotenent de Episcop al Argeşului, comunica protoieriilor ca bisericile ce se vor ridica să se facă după planurile unui „arhitect special".

Pentru uniformizarea planurilor arhitectonice de ridicare a bisericilor, Ministerul de Culte realizase cinci asemenea planuri de edificii, dintre care localitățile şi enoriaşii îşi puteau alege modelul, potrivit dorințelor şi posibilităților lor materiale de realizare. Astfel de proiecte au fost realizate în anul 1897 şi în cadru Episcopiei Argeşului. În privința zugrăvelilor, constatându-se executarea picturilor bisericeşti de către zugravi lipsiți de calități, se dispunea ca efectuarea acestor lucrări să fie încredințată numai unor oameni „mai speciali în pictură, iar nu unor ignoranți".

Episcopul Ghenadie Petrescu lua hotărârea de a se interzice ridicarea unor biserici de lemn, cu excepția unor situații deosebite, şi în acest caz planul trebuind să fie întocmit de un arhirect. Enoriile care nu dispuneau de posibilitatea ridicării unor biserici trainice, de zid, erau sfătuite „să mai adaste", iar pentru bisericile aflate în ruină, „vrednice" de a fi închise, să li se întocmească proces-verbal de ridicare a antimisului, şi astfel, trecând prin toate celelalte forme impuse de canoanele bisericeşti, să fie oprite cu desăvârşire de a mai oficia cultul.

Din raportul întocmit la cererea Ministerului de Culte şi a Mitropoliei, datele existente comunicate de protoierii în 1860 şi 1872, oferă un tablou edificator în privința bisericilor din cele două județe componente ale Eparhiei Argeşului. Astfel, în județul Argeş, din totalul celor 360 de biserici, 18 se aflau în oraşe, iar 342 în sate şi cătune. 212 biserici erau de zid, 129 de lemn, iar pentru restul de 19 nu se preciza materialul de construcție.

Din punct de vedere al proprietăților pe care erau ridicate, 10 biserici se aflau pe proprietatea oraşelor, 189 pe proprietate moştenească, 5 pe cea a bisericilor, 14 pe proprietatea Episcopiei Argeşului, 4 pe cea a Mitropoliei Ungrovlahiei, 61 pe cea a schiturilor sau mănăstirilor, 77 ridicate pe moşii particulare, iar pentru 79 nu se preciza proprietatea.

În județul Olt erau 236 de biserici, dintre care: 7 în mediul urban, 229 în sate şi cătune, dintre acestea 150 fiind construite din zid, 70 de lemn şi 16 din materiale neprecizate. Dintre ele, 7 se aflau pe proprietatea orăşenească, 88 pe cea megieşască (moştenească), 3 pe cea a Episcopiei Argeşului, 14 pe proprietatea Mitropoliei țării, 13 pe cea a mănăstirilor sau schiturilor, 111 pe moşiile marilor proprietari şi 57 pe proprietăți neprecizate.[90]

89 Arhivele Naționale, Filiala Jud. Argeş, Dosar 23/1888, f. 1-4.
90 Teodor Mavrodin, *op. cit*., p. 212.

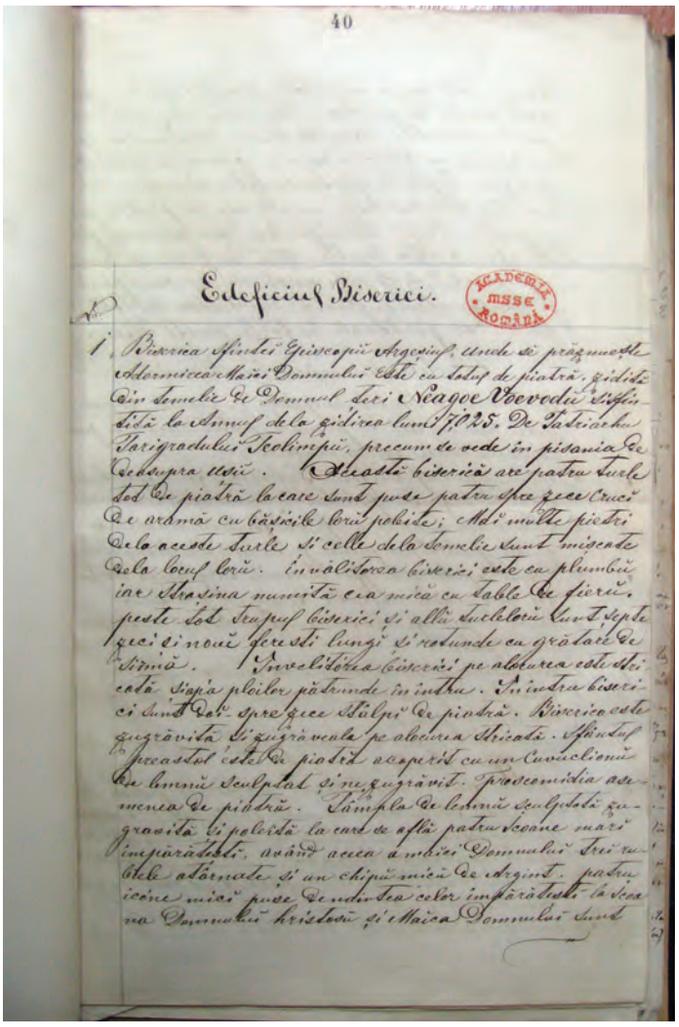
Corpurile Legiuitoare au avut în vedere şi faptul că unele biserici şi mănăstiri „prezentau interes din punct de vedere istoric sau arhitectonic", luându-se hotărârea ca acestora să le fie alocate sume de bani în vederea restaurării şi protejării. Conform acestor prevederi, Episcopia beneficia de suma de 300.000 lei, lăcaşurile care erau supuse acestor reglementări legale urmând a fi stabilite de către comisia formată din „Ioan Slavici, arhitectul Gh. Mandrea, domnişoara Hitz, profesorul de pictură Asil," ajutată de inginerii Theodor Simons şi Maur. Prin legea din 1892 intrau în categoria monumentelor istorice „mănăstirile şi bisericile, cum şi locurile publice private care, pe lângă un interes istoric necontestat, vor avea şi un interes artistic oarecare", iar pentru stabilirea acestor obiective din Eparhia Argeşului, Episcopul GhenadiePetrescu îl considera ca cel mai nimerit în acest scop „…să-l însărcineze pe d-l arhitect A. Lecompté, ca cel ce mai are şi cunoştinţă de monumentele acestei eparhii"[91].

Măsuri pentru îmbunătăţirea vieţii bisericeşti în Eparhia Argeşului în secolul al XIX-lea

Constatându-se o deteriorare alarmantă a vieţii bisericeşti (după cum ştim, acesta a fost şi unul din „motivele" înfiinţării Eparhiei Argeşului în 1793), ocupanţii Scaunului Vlădicesc au avut preocupări intense pentru însănătoşirea climatului religios din eparhia pe care o păstoreau. În vederea realizării acestui obiectiv, chiriarhii locului au efectuat numeroase vizite canonice în teritoriu, pentru a cunoaşte îndeaproape starea aşezămintelor religioase, doleanţele enoriaşilor, motivele care au determinat „climatul nesănătos" şi acţiunile reprobabile ale credincioşilor şi chiar a unei părţi a clerului. Printre cele mai invocate cauze responsabile de starea şi evoluţia necorespunzătoare a vieţii sociale şi bisericeşti din cadrul eparhiei erau lipsa educaţiei, numărul insuficient al slujitorilor altarului ori pregătirea necorespunzătoare a unora dintre ei. Un asemenea aspect este prezentat chiar de către protopopul plaselor Piteşti şi Olt din judeţul Argeş: „… se află numai cîte un preot la biserică, şi acela ca om neputincios şi alţii gârboviţi de bătrâneţe care nu pot întâmpina cele de trebuinţă către poporanii săi… până acum am împrumutat din învecinatele sate pe unde erau câte doi-trei preoţi, … acum însă nu se mai poate fiindcă au murit şi lăcuitorii neîncetat se plâng că şed ca dobitoacele, iar ce este mai de temei că şi acturile civile stau în nelucrare… Lăcuitorii petrec ca dobitoacele şi în toate zilele nu le mai poci suferii plângerile şi n-am de unde să le împlinesc cererea ca să-i mângâi". În acest scop, s-a dispus înfiinţarea Seminarului de la Curtea de Argeş, în 1836, despre care am vorbit într-un capitol separat, destinat învăţământului din Eparhia Argeşului. În afară de unele facilităţi, acordate preoţilor pentru a fi legaţi sufleteşte de turma ce le era încredinţată spre păstorire, se recomanda acestora să se constituie ca model pentru enoriaşi, trebuind ca preotul „mai întâi să fie pildă de fapte plăcute lui Dumnezeu, să fie cel mai cinstit, cel mai iubitor de osteneală, cel mai făcător de bine şi cel mai jertfit folosului obştesc", fiindcă „de la o preoţime bună şi adăpată în ordinele apostolice, în moralul religios şi în adevărate simţiri patriotice spânzură fericirea poporului sau a turmei ce ei păstoresc"[92]. Pentru creşterea prestigiului preoţimii, în afară de recomandările care li se făceau de a fi cât mai aproape de doleanţele enoriaşilor, s-a pus insistent problema pregătirii clerului fiindcă s-au constatat, nu de puţine ori, că cei hirotoniţi dintre seminariştii cu patru clase, „nu numai că nu sunt formaţi pentru o misiune aşa de înaltă şi de folos neamului

91 *Ibidem,* p. 215.

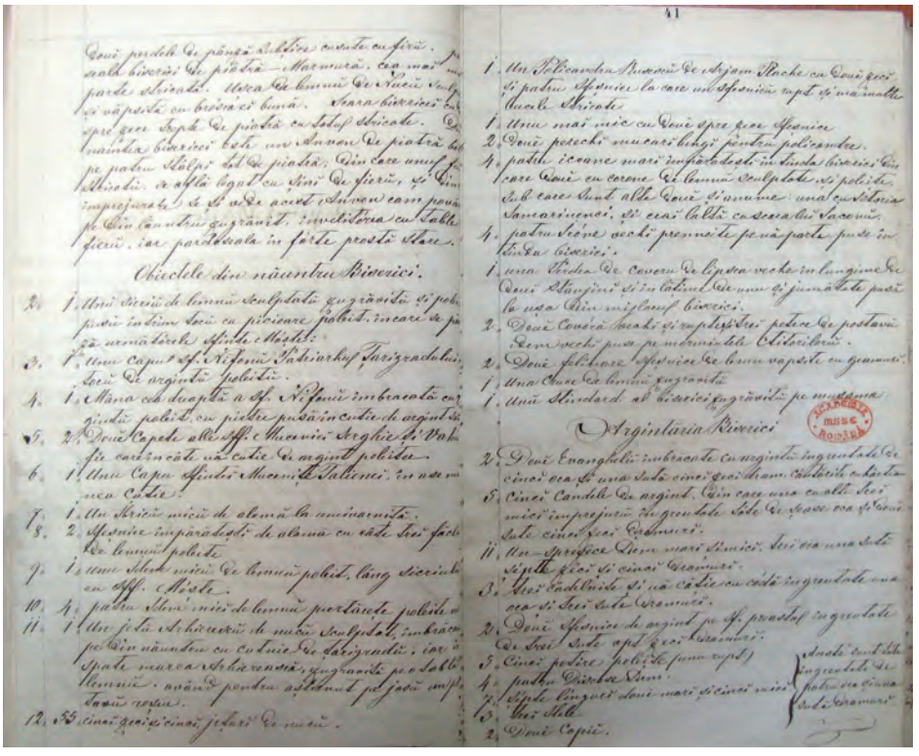
92 Arhivele Naţionale, Filiala Jud. Argeş, Dosar 6/1863, f. 8-11, 13-14.

40

Edeficiul Bisericei.

1. Biserica Sfintei Episcopii Argeşului, unde se prăznuieşte Adormirea Maicii Domnului este cu totul de piatră, zidită din temelie de Domnul Ţerei Neagoe Voevodu Basarab la anul de la zidirea lumii 7025. De la Sfinţirea Tarigradului Ecumpiu, precum se vede în pisania de deasupra uşii. Această biserică are patru turle toate de piatră la care sunt puse patru epre zece Cruci de aramă cu baştinile lor poleite; dar multe pietri de la aceste turle şi celle de la temelie sunt mişcate de la locul lor. În naltă biserică este cu plumbu iar Pridvorul numit cea mică cu table de fieru peste tot Trupul bisericei şi altii turleloru sunt septe zeci şi nouă ferestri lungi şi rotunde cu grătare de fieru. Înveliştorea bisericei pe alăturea este stricată Stupa ploilor pătrunde în luntru. În untru bisericei sunt doi spre zece Stâlpi de piatră. Biserica este zugrăvită şi zugrăventa pe alăturea stricată. Sfântul Prestol este de piatră acoperit cu un Cuvuclion de lemnu sculptat şi nezugrăvit. Proscomidia asemenea de piatră. Tâmpla de lemnu sculptată zugrasită şi poleită la care se află patru Icoane mari împărătesti, având acelea ambilor Domnului Irei rotele aşternute şi un chipu mică de argint. patru icone mici puse de untru la celor împărătesti la icona Domnului hristeu şi a Maicei Domnului sunt

41

Doue perdele de pânză subţiri cusute cu fieru. [illegible] de piatră Marmură. cea mai mare parte stricată. Usa de lemnu de nuc sculptată şi năpustită cu bronz şi bumbi. Scara bisericei [illegible] spre greu Septe de piatră cu Stâlpi stricate. [illegible] mainta bisericei toate sunt de piatră bătute pe patru Stâlpi toţi de piatră. Din care unul [illegible] Mirului, e aşezat cu Sfinţi de fieru, şi Cimitirul împrejurat [illegible] de acest Jurnal cam peste [illegible] Din untru zugrăvit, înveliştorea cu table de fieru, iar pardoseala în forte proastă stare.

Obiectele din năuntru Bisericei.

2. 1. Unu Scrin de lemnu sculptată zugrăvită şi poleită peste tot cu picioare, pălit. încarcă de piatră unde stă Sfintele Moşti.
3. 1. Unu Capu de Arhimandrit Tarigradeanu de argintu poleitu.
4. 1. Mână cea dreaptă a Sf. Nifonu îmbrăcată cu [illegible] poleit cu pietre pusă în cutie de argint [illegible]
5. 2. Doue Capete ale Sfinţilor Mucenici Arghire şi Vasile fie cari în câte o cutie de argint poleite.
6. 1. Unu Capu Sfintei Mucenite Paraschiva cu vase cu [illegible]
7. 1. Unu Scrin mică de alamă la mănăstire.
8. 2. Epitrahire împărătesti de alamă cu câte Sfinţi [illegible] de lemnu poleite.
9. 1. Unu Sfeşnic de lemnu poleit, lângă Sicriul cu Sfinţi Moşte.
10. 4. patru Sfeşnice de lemnu purtătoare poleite
11. 1. Unu Sfeşnic Arhierească de mică sculptată, încărcată pe din năuntru cu Cu[illegible] de fabrigantă; iar pe din afară marca Arhierească, zugrăvită pe o table de lemnu, având pentru aşternut pe jos [illegible] Tacâm verde.
12. 55 Cinci zeci şi cinci feţari de mese.

1. Un Şelcuan Armenu de arşam Stache cu Doui feciori şi padru Icoane la care un Epitrahir tapet şi mănăstire Aurelu Sfintei
1. Unu mai mic cu Doui epre zece Epitrahire
2. Doui perechi mucări lungi pentru policandre.
4. patrii icoane mari împărătesti în Sfânta biserică Cinci pre Doui cu carone şi lemnu sculptate şi poleite. Sub care sunt alte Doue şi anume una cu Istoria Samarineancei, şi cea a Talhi ca şezia lui Zaheu.
4. patru Icone mici puse pe uşa parte pusă în Sfânta biserică.
1. una Pânză de Cuvert de lipsa vechi în lungime de Doui Stânjini şi în latime de unu şi jumătate pusă la uşa din mijlocul bisericei.
2. Doue Cuverturi mici şi împletite pentru a pune vechi pus pe mormintele Arhierilor.
2. Doue felinare spovicie de lemnu vopsite cu geamuri.
1. Una Cruce de lemnu zugrăvită
1. Una Stindard ab bisericei zugrăvită pe mătasă

Argintăria Bisericei

2. Doue Evanghelii îmbrăcate cu argintu îngurlate de cinci cea de una Sută cinci greu dram. Cărţile adăstate
5. Cinci Candile de argint. Din care una cu alte trei mici împrejurul îngurlate Sfânta de Sus cea de Sute cinci greu Dramuri.
11. Un Epitrahir Domnesc mare cinci. Irei cea una Sută şepte greu şi cinci Dramuri.
3. Irei Vadelnite şi una cădiţă cu cădi îngurlate una cea şi Irei Sute Dramuri.
2. Doue Sfeşnice de argint pe Sf. prestol îngurlate de cinci greu Sute opt greu Dramuri.
5. Cinci potire poleite (una sapt)
4. patru Cârlige Sfinte.
7. Şepte Linguri doui mari şi cinci mici
3. Irei Sfeşnice
2. Doue Capii.

Sute cinci şepte greu şi cinci Dramuri

► *File din „Inventariu de toată dota casei Sântei Episcopii Argeşiu", realizat la 9 iunie 1868 de către Iconomul Episcopiei, Protosinghel Hariton Mateescu (Manuscrisul A 2959, de la Biblioteca Academiei Române, f. 39-53)*

nostru creştinesc, dar şi că aceia care aleargă la hirotonie n-o fac decât pentru a se sustrage de obligaţiunea sorţului pentru armată şi de la alte impuneri către stat, obţinând, după stăruinţa lor, recomandaţiuni cu mare uşurinţă".

Preoţii necalificaţi nu puteau ocârmui obştea încredinţată lor, dar nici valorile de patrimoniu din biserici. Episcopul Ghenadie Ţeposu dispunea întocmirea unui inventar al Episcopiei, ca model pentru toate parohiile şi mănăstirile din cuprinsul acesteia.

Un document edificator asupra vieţii bisericeşti din a doua jumătate a secolului al XIX-lea îl reprezintă răspunsul pe care Episcopul Ghenadie Ţeposu, pe atunci locotenent de Episcop al Argeşului, îl dădea adresei ministrului de culte din 1867, Dimitrie Brătianu, cu privire la neregulile consemnate în eparhie:

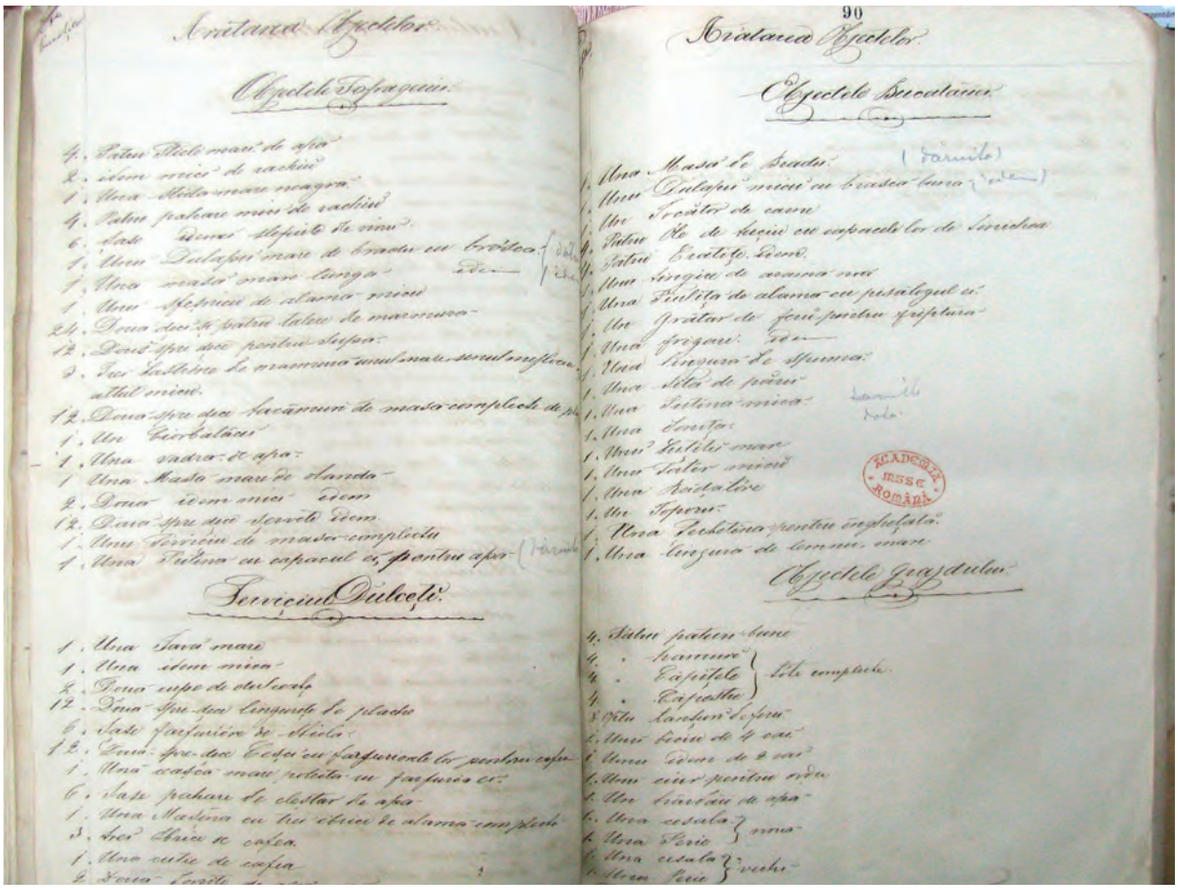
„Domnule Ministru,

Prin adresa D-voastre No. 4792 şi văzând că şi Domnia-Voastră sunteţi pătrunşi de aceeaşi mâhnire, de care suntem şi noi, despre scăderea simţului religios, ce bântue naţiunea noastră română, în întristarea noastră ne-am bucurat nu puţin văzând că şi Domnia-Voastră sunteţi bine dispuşi de a conlucra împreună cu capii Bisericii române pentru îndreptarea răului, ce ameninţă ruina societăţii noastre. Nu suntem noi, Domnule Ministru, dintre aceia carii, pentru a lor imprudenţă, ar voi să ascunză ranele ce apasă societatea noastră română şi ne pare prea bine că şi D-v vă asociaţi cu noi. Ei bine, Domnule Ministru, permiteţi-ne să mai ridicăm şi noi un colţ al vălului, ca să se facă mai multă lumină şi să mai vedem carii din rane vor fi mai rămas neobservate, ca să li se aducă remediile dorite de noi nu mai puţin de cât de Domnia Voastră. La cele ce ziceţi în circulara Domnie-Voastre că s-ar mai găsi şi astăzi unii din servitorii altarului român gata de a deveni instrumente în mâini streine pentru uciderea naţionalităţii noastre, puind mîna pe conştiinţa noastră nu simţim nici o palpitare de inimă culpabilă, ci din contra suntem foarte siguri că deviza noastră, atât în cuvinte, cât şi în fapte n-a fost, nu este şi nu va fi alta de cât întărirea şi cimentarea unirii şi a măririi naţionalităţii noastre române. Era timp, cînd Moldova şi Muntenia erau despărţite politiceşte, Biserica lor însă era una şi aceeaşi şi dacă atunci cu atât mai mult astăzi, când aceste surori ţări în faţa Europei întregi s-au îmbrăţişat atât de strâns politiceşte, Biserica română trebue neapărat să fie centru de unire şi înfrăţire pentru toţi românii, carii, după încercări şi suferinţe de atâtea secoli, trebue să înţeleagă odată, că numai în unire poate fi putere şi viaţă; şi capii Bisericii române sunt datori, mai mult de cât oricare, de a da şi la aceasta exemplu cu fapta şi cu cuvântul. Aceasta este credinţa noastră şi cu aceasta ne vom pogorî în mormânt.

Domnule Ministru,

Suntem de acord cu Domnia-Voastră că principala cauză a răului, ce mai mult apasă societatea noastră astăzi, este slăbirea simţului religios în popor şi lipsa de morală creştină. Suntem iarăşi de acord că ignoranţa, incapacitatea şi înjositoarea purtare a multora din cler au contribuit foarte mult la scăderea şi amorţirea simţului religios în popor, dar, după părerea noastră, sorgintea răului nu este numai aici. Cine nu vede că pamfletele, defăimătoarele articole din unele jurnale şi alte scrieri de felul acesta, ce de la o vreme încoace se aruncă cu profunziune în public şi batjocoresc cu cea mai neruşinare pe capii Bisericii, numindu-i cum le vine la gură şi calomniindu-i pe toate tonurile, zgudue pe nesimţite simţământul religios în conştiinţa creştinilor şi aduce neîncredere şi desbinare între fraţi.

Ei bine, Domnule Ministru, să ne fie permis a observa că, în contra acestei propagande, împuţinătoare de simţul religios, nu vedem nici o măsură luată. Nimeni nu-i întreabă cine sunt ei? De unde vin? Ce competinţă, ce drept, ce mandat au de a ataca cu atâta neruşinare Biserica domnitoare a ţării? Căci dacă, după constituţiune, toate cultele streine din România sunt puse

Sfârșitul Obiectelor.

Obiectele Sofragerii.

4. Patru Mese mari de apa
2. idem mici de rachiu
1. Una Masa mare neagra
4. Patru pahare mici de rachiu
6. Sase Scaune stapite de unu.
1. Unu Dulapu mare de bradu cu broasca
1. Una masa mare lunga
1. Unu Sfesnic de alama mic
24. Doua duzi si patru talere de marmura
12. Doua spre doue pentru stupa
2. Doi Sarbatore de marmura unul mare celu complicu altul micu.
12. Doua spre doue Servetiuri de masa complecte de p
1. Unu Serbatar
1. Una vadra de apa
1. Una Masa mare de olanda
2. Doua idem mici idem
12. Doua spre doue Servete idem
1. Unu Servitiu de masa complectu
1. Una Putina cu capacul ei pentru apa

Serviciul Dulcetii.

1. Una Tava mare
1. Una idem mica
2. Doua cupe de otelacu
12. Doua spre doue Linguite de plachi
6. Sase Furculitie de Masa
12. Doua spre doue Cosci cu farfurioarele lor pentru cafe
1. Una Cosca mare rotunda cu farfurioara ei
6. Sase pahare de cristal de apa
1. Una Masutia cu trei sticle de alama complete
3. Doi Sticle de cafea
1. Una cutia de cafea
2. Doua Lonite

Sfârșitul Obiectelor.

Obiectele Bucatariei.

1. Una Masa de Scandu (Farmite)
1. Unu Dulapu mic cu broasca buna (cuie)
1. Un Tocator de carne
1. Patru Oale de fieru cu capacele lor de limba
4. Patru Cratite. Idem.
1. Unu Lingura de mama mare
1. Una Pusca de alama cu pistalogul ei
1. Un Gratar de feru pentru friptura
1. Una Frigare
1. Una Lingura de spuma.
1. Una Sita de pane
1. Una Putina mica (Lemnile Putei)
1. Una Lonita
1. Unu Sitelu mare
1. Unu Sitel mic
1. Una Bardaliva
1. Un Topor
1. Una Pecetea pentru ceglefuta
1. Una Lingura de lemnu mare

Obiectele Grajdului.

4. Patru paturi bune
4. " Samare
4. " Capitele } Tote complete
4. " Capastre
8. Opt Lanturi de foru
2. Unu Ceaun de 4 oca
1. Unu idem de 2 oca
1. Unu Ciur pentru orzu
1. Un Gavanu de apa
1. Una cesala } mare
1. Una Teia
1. Una cesala } vechi
1. Una Teia

Servitiul bucatariei.

1. Una Lingura de mama fara capace
6. Sase De de lemn (pr. dimie manunc)
8. Opt Cutite / idem
2. Doue Ascuatori de Seama
2. Doi Lingure de spumu
4. Patru Linguri de lemnu pentru ele.
1. Una pusca cu pistalogul ei de alama
1. Una Tava de lucru pentru friptura.
1. Una Frigare de fer.
1. Una gratar subtire de friptura
1. Unu Gratar de feru
2. Doui cutite mari bune.
1. Cleste.
2. Doui Razatori de brenza
1. Unu Topor.
1. Una Certelina de inghetata.

Servitiul Iluminatului.

1. Una Lampa de cabeta cu globulet
3. Trei idem de gaz (Una sparta Sticla)
2. Doue Candelambre potrivite de boems.
2. Doue Spanie de Argent placate
1. Unu de alama mic cu mucarita lui (Alama buna)

Mobila

3. Trei paturi de fer imbracate bine complecte de bune
2. Doue Canapele cu Laburele lor rosii bune
12. Doue spre doue Scaune rosii (Pr care unul nu e mult)
4. Patru fotolii rosii bune
1. Una Otomana verde buna
4. Patru Fotolii verzi bune
3. Trei Oglinzi mari bune
2. Trei Plapome bune de Otcla
4. Patru perine de cap.

Trei mese de annin
Patru perdele albe mari cu decoratiile lor
Sapte transparte
Doue Dulapuri mari de cearsi cu gramuri
Unu Scriitor cu postav verde.
Un Ceasornic de alama cu ibricul lui bun
Unu idem de metalu cu ibricul lui bun

Obiectele Spalatoriu.

		Cu	Fara
1	Albie	15	20
1	Masina cu postamentul ei	29	34

sub scutul legii, de ce dar numai cultul dominant al țării să fie lăsat în discreționea atacurilor şi batjocurilor celor mai infami, fără a dobândi cea mai mică satisfacțiune?

Acestor furi infernali, ce varsă veninul otrăvitor pentru simțul religios şi îl împing cu profunziune până şi în coliba țăranului, guvernul trebue, cât mai neîntârziat, să puie stavilă eficace, căci mai pe urmă va fi prea târziu.

Noi nu tăgăduim că cele coprinse în circulara D.-Voastre, în privința neconvenabilei purtări a unora din preoți, nu sunt adevărate, ci din contră Vă mărturisim că experiența noastră administrativă le constată pe toată ziua, dar şi până acum nu am încetat şi de acum nu vom înceta de a lupta cu tărie pentru exterminarea lor. Însă o boală cronică spre a se vindeca are trebuință de mai mult timp, e destul însă ca boala să fie combătută necontenit şi cu tărie şi putem fi siguri că atunci vițiul se va preface în virtute, precum şi întunericul se preface în lumină la apărerea lumânării. Dar… şi la acestea, Domnule Ministru, propaganda scăderii simțului religios vine de ne pune piedici fățiş, căci îndată ce voim a pune la regulă pe nişte asemenea preoți, abătuți de la datoriile lor, prin aplicarea penalității canoanelor respective, propaganda contra simțului religios, luînd masca de simpatie, năvăleşte cu tot felul de calomnii la guvern şi la corpurile legiuitoare, zicând că noi persecutăm pe clerul laic şi comitem arbitrarietăți şi despotism şi altele multe, precum şi însuşi Domnia-Voastră cunoaşteți prin interpelațiile ce vi s-au făcut în corpurile legiuitoare, care în realitate nu erau decât invenții şi calomnii, cu toate acestea noi nu slăbim de a ne îndeplini sacra datorie a misiunii noastre, pre cât ne este cu putință şi pre cât împrejurările ne iartă şi vă rugăm a nu vă îndoi un moment despre aceasta. Fiindcă Domnia-Voastră declarați că sunteți bine dispuşi a lua pururea cu grăbire notă de toate observările ce vă voi adresa în interesul îmbunătățirii zidirilor clerului, noi ne grăbim cu bucurie a corespunde la cererea Domniei-Voastre, asigurându-vă totdeodată că din eparhia noastră, de când ne aflăm în capul ei, niciodată n-am recomandat la hirotonie Onor Minister decât numai seminarişti ce au absolvit cursurile seminariale. Dar şi aceştia, Domnule Ministru, până acum lasă mult de dorit în ceia ce priveşte instrucțiunea lor preoțească, fiindcă chiar organizația programii Seminarelor lasă încă prea mult de dorit. Şi de aceia seminariştii, după un curs de patru ani, nu tăgăduim că dobândesc oarecare noțiuni de mai multe obiecte de ştiință, dar cu toate acestea de principiala lor ştiință, a misiunii preoțeşti, capătă o prea ciuntită idee, fiindcă timpul material de patru ani este prea mărginit pentru un studiu cât de mediocru al imensei ştinți religioase, şi cu atât mai mult că în proporție obiectele studiilor profane, care, de şi trebuincioase pentru orice om, însă indigestibile pentru un timp aşa de scurt, absorb cea mai multă parte a orelor, ce s-ar fi putut cheltui la studiul obiectelor religioase, care fac linia principală a specialității unui seminarist. În anul expirat consiliul general al Instrucțiunii a redirijat şi votat o programă de obiecte religioase pentru seminariile de gradul I-iu, lăsând consiliului permanent de Instrucțiune însărcinarea de a combina şi proporționa obiectele studiilor profane cu această programă a obiectelor religioase. În această programă s-a fost chibzuit ca obiectele religioase să ridice proporția lor față de cele profane şi să facă a se cunoaşte linia principală de studii, ca astfel seminaristul, ce va absolvi această programă, să aibă o mai complectă idee despre specialitatea studiului său religios. Dar până acum, Domnule Ministru, vedem că acea programă nu s-a promulgat şi seminariile poate că vor fi silite a începe şi în anul viitor tot cu programa anului trecut. După programa actuală a seminariilor, Domnia Voastră vedeți că toate obiectele religioase sunt date numai pe seama unui profesor şi acesta, din nenorocire, la cele mai multe seminare este cel mai slab, dar de ar fi acesta şi cel mai învățat şi cel mai activ şi cel mai capabil, totuşi el singur nu ar putea să predea toate obiectele religioase, precum trebue. Consiliul general al Instrucțiunei a votat opiniunea de a se înființa încă o catedră de obiecte

◄ *File din "Inventariu de lucrurile casei din Piteşti", întocmit în timpul Episcopului Ghenadie Țeposu (Manuscrisul A 2959, de la Biblioteca Academiei Române, f. 89-95)*

religioase la fiecare seminar de gradu I-iu, dar acea opiniune a rămas scrisă pe hârtie şi studiile religioase prin seminare sunt astăzi într-o proporție foarte disproporționată şi deci nu putem a aştepta la un rezultat mai fericit, de cât până acum.

În ceea ce priveşte muzica vocală noi dorim din tot sufletul a se lăți cât mai curând în bisericile noastre şi cu atât mai mult fiindcă vedem că reprezentanții muzicii orientale se împuținează, din zi în zi şi ne temem ca nu cumva Biserica să rămână fără muzică, căci atunci s-ar pustii cu totul. Dar, pentru ca muzica vocală să poată înlocui pe cea orientală în toate bisericile țării, atât din comunele urbane cât şi rurale, după părerea noastră, numai sistema de muzică univocală este posibilă, iar sistema corală, adică de quartet sau terțet, este imposibilă de a se propaga în toate bisericile, fiind prea costisitoare şi având trebuință de personal numeros şi bine disciplinat, pe când cu sistema muzicei univoce se poate forma cor mare şi fără nici o plată, fiindcă după o asemenea sistemă cântă în biserică tot poporul, după cum se vede în toate bisericile Germaniei şi ale altor popoare Europene şi precum a fost în vechime şi în Biserica noastră. Noi am fost şi luat vorba şi cu d. I. Cart, profesorul de muzică vocală de la Conservator şi i-am dat o broşură de melodii de asemenea natură […]

Şi noi împreună cu D-Voastră Domnule Ministru dorim ca preotul să devie învățătorul poporului, atât în Biserică pe amvon, cât şi în şcoală pe catedră, şi cărarea lui să fie numai de la casa sa la Biserică şi de la Biserică la şcoală, căci atunci pe deoparte ceia ce a învățat la seminar ar înmulți şi nu ar pierde şi capitalul, iar pe de altă parte n-ar mai avea timp de a se ocupa cu acele speculațiuni detestate cu drept cuvânt şi de D.-Voastră şi de noi. Şi în privința aceasta, Domnule Ministru, noi nu am încetat şi nu încetăm de a ne îndemna cu stăruință şi pe preoții seminarişti a deveni învățători de şcoală, arătându-le profitul şi material şi moral ce ar putea trage din această nobilă ocupațiune şi pe domnii revizori şcolari n-am încetat a-i ruga ca la orice comună rurală vor vedea lipsă de un învățător capabil şi prezenta un preot seminarist şi să-l recomande de învățător la şcoală, dar până acum toate sfaturile noastre au rămas infructuoase… Domnule Ministru, atragem atențiunea D.-Voastră cu seriozitate spre îndreptarea răului şi din parte-ne suntem gata a recomanda cateheți preoți pe unde trebuința va cere. Asupra modului de predare a catehismului în şcoalele primare trebue să ne dăm toată silința de a-l ameliora şi de a-l face să devie sarea instrucțiunii primare, căci numai în chipul acesta va fi cu putință a redeştepta simțul religios în inimile creştinilor. Iar spre a putea răuşi la aceasta, reforma catehetică trebue începută din seminare, fiindcă într-alt chip nu va fi cu putință de a dobândi cateheți buni nici pentru şcoalele urbane, nici pentru cele rurale. Programa religioasă votată de consiliul general al instrucțiunii publice bine aplicată ni se pare a corespunde la realizarea acestui scop. Această programă, dacă ar găsi profesori apți de a o preda bine în seminare, credem că ar realiza şi dorința ce manifestați de a se auzi predicându-se cuvântul lui Dumnezeu de către toți cei ce o ar absolvi cu succes, cel puțin într-un mod elementar.

Noi ştim, DomnuleMinistru, că religiunea creştină s-a propagat numai prin predica orală. Numai prin predica Evanghelii păgânismul a fost convertit la creştinism. Şi de când a încetat predica orală, de atunci şi creştinismul a început a scădea şi această scădere astăzi la noi se simte mai mult ca pretutindenea… Dumneavoastră ați observat că Episcopii şi preoții cei ce nu predică în fiecare zi, dar mai ales în fiecare duminică şi sărbătoare, unii ca aceştia să fi pedepsiți până şi la caterisirea, adică cu desăvârşita luare a darului. Grație Cerului în această privință noi nu numai de când ne-m înălțat la treapta episcopală, dar şi de când eram în treapta de presbiter, ne-am împlinit această sacră datorie şi ne-o împlinim cu toată râvna şi dorința nu numai de a lumina pe laici, ci şi de a arăta exemplu practic tuturor clericilor, ce au aceeaşi datorie ca şi noi. Noi am dat şi circulare pe la toate bisericile acestei eparhii privitoare atât la instruirea clericilor

şi a laicilor din care cu onoare vă anexăm aici un exemplar. Ne trebuie dar predicatori şi predicatori nu se pot produce fără şcoli bine organizate Este bine învederat, Domnule Ministru, că şcoala raţionalistă şi cea francmazonă, care de la o vreme s-a prăsit şi pe teritoriul României, nu ar putea face atâtea ravaje simţului religios până şi prin şcoale – că sunt, din nenorocire, şi mulţi din profesori carii, când vorbesc despre religiune, se servesc de termenii cei mai ironici şi desprețuitori – dacă amvoanele bisericilor noastre ar fi fost ocupate de predicatori evanghelici, lumină s-ar fi făcut şi liliecii nocturni ar fi dispărut, dar din lipsă de predicatori evanghelici s-au sculat o mulţime de predicatori ai împuţinării simţului religios, în atîta în cât Biserica creştină se vede ameninţată şi de lojă şi de raţionalismul cel iraţionabil.

Voiţi dar ridicarea simţului religios, despre care nu ne îndoim, atunci studiul religiunii trebue cultivat cu seriozitate nu numai în şcoalele ecleziastice, dar chiar şi în cele laice. În privinţa celor zise în circulara D.-Voastre despre chinoviile monahale, cu onoare vă supunem la cunoştinţă că, cât despre purtarea călugărilor şi a călugăriţelor atât în monastiri cât şi afară de monastiri, eparhia aceasta este cea mai de laudă, de şi regulă fără excepţie nu există, iar cât pentru primirea şi călugărirea acestor persoane, contra prescripţiunilor existente, credem a fi siguri că, la schiturile din această eparhie nu s-a făcut nici o abatere. Şi chiar primirea de oaspeţi în aceste schituri este puţin frecventată afară de schitul Ostrovului, care în timpul băilor de la Călimăneşti este foarte vizitat, dar fără a se pricinui vre-un scandal, fiindcă şi superioara şi monahiile d-acolo sunt nişte bătrâne cuvioase, dar carii cam sufer, din cauză că nu prea au cu ce mulţumi pe vizitatori, paragraful bugetului fiind foarte restrâns.

În ceea ce priveşte năvălirea preoţilor pe la nunte, botezuri, înmormântări şi parastase, în oraşele cele mici provinciale nu se prea întâmplă, aceasta se obicinuieşte mai mult în Capitală şi este de dorit ca să se curme un asemenea abuz.

Dar mai întâi şi mai pe urmă de toate, Domnule Ministru, pentru ca capii Bisericii să-şi poată împlini cu exactitate datoriile lor, trebue guvernul să le asigure poziţiunea, să ridice sabia lui Damocles de d-asupra capului lor ca să înceteze calomniile şi disprețul ce se varsă asupra lor şi printr-înşii asupra clerului şi asupra acestei religiuni, iată cheia secretului de a ridica simţul religios în popor.

Primiţi, Domnule Ministru, încredinţarea prea osebitei consideraţii şi ale noastre Arhiereşti binecuvântări.

† Ghenadie Argeşiu"[93].

Cadrul legislativ incipient se va revizui în decursul secolului al XIX-lea, astfel că, Legea clerului din 1893, pusă în aplicare începând cu data de 1 aprilie 1894, cuprindea referiri clare la modul de selecţionare a seminariştilor şi la hirotonia preoţilor pentru parohiile rurale sau urbane. Astfel, pentru aşezămintele religioase deosebite, indiferent de mediul în care se găseau, precum şi pentru cele aflate în întreţinerea statului, se prevedea să fie hirotoniţi absolvenţii seminarului superior, ori diaconi care şi-au dovedit aptitudinile în această direcţie. Dovedindu-şi calitatea de ocrotitoare şi susţinătoare a familiei, Biserica a întreprins şi în această direcţie numeroase acţiuni. La 16 ianuarie 1863, locotenentul de Episcop Neofit Scriban, aflat în prima perioadă de arhipăstorire la Argeş (1862-1865), aprig susţinător al familiei şi al întemeierii şi menţinerii acesteia pe principii sănătoase, transmitea protopopilor din teritoriu instrucţiuni ca ei să-i consilieze pe cei doritori de a-şi întemeia familii şi, la nevoie, „a-i raporta pe cei abătuţi spre a se lua măsuri de îndreptare… şi să-i sfătuiască pentru împăcare pe cei

93 Cf. *Păstorul Ortodox,* anul VI, nr. 9-11, 1907, pp. 209-227.

aflați pe drumul despărțirii: „Atât înşivă, la orice ocazie, cât şi proistoşii şi toți preoții, în genere, sunteți datori a povățui pe poporani şi a-i îndemna la susținerea căsniciilor cu toată sfințenia, iar pe cei abătuți şi neîndreptabili, pe lângă sfătuirile ce le veți da, să nu-i îngăduiți a petrece în nelegiuiri, cu alte fețe străine, conformându-vă cu totul cu sfintele canoane ale sfintei noastre biserici". Pentru însănătoşirea climatului şi reapropierea oamenilor de biserică, chiar ocârmuitorii județului Argeş au dispus ca nici cârciumile să nu mai fie deschise înainte de ora 10 dimineața în zilele de duminică sau în sărbători; iar învățătorii să adune toți copiii la şcoală şi apoi să meargă la biserică şi să țină cuvântări despre foloasele morale ale credinței. S-au înaintat dispoziții privind ținuta preotului, a seminariştilor, a clerului în general, ca şi în acest mod ei să atragă prețuirea şi respectul credincioşilor. Slujitorii altarului erau îndemnați de Episcop „a-şi împlini toate datoriile lor la vremea cuvenită, să aibă purtări bune şi potrivite însărcinării lor şi să fie modelul de moral către toți de obşte, ca şi printr-aceasta să poată trage asupră-le respectul şi dragostea… prin care numai le poate insufla aplecarea de a le slobozi cu mulțumire mângâierile legiuite"[94]. Aceluiaşi scop – apropierea oamenilor de biserică şi creşterea respectului peoțimii în fața enoriaşilor – slujea şi cererea Episcopului Ghenadie Petrescu făcută clerului la 20 noiembrie 1889, prin care îi îndemna să respecte tipicul bisericesc în ceea ce priveşte intervalul orar în care trebuie să se săvârşească serviciul religios în perioada de la 1 aprilie la 1 octombrie şi de la 1 octombrie la 1 aprilie, conform articolului 24, capitolul III din Regulamentul Sfântului Sinod cu privire la disciplina bisericească, astfel încât la oficierea cultului să poată participa cât mai mulți creştini, cu obligația ca toți slujitorii altarului să vină la biserică spre a-şi face cuvenita datorie.

Recunoscându-se rolul educativ al şcolii, Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice a prevăzut în Legea Instrucțiunii Publice, la articolul 86, ca din comitetele şcolare să facă parte câte un preot, Episcopul cerând protoieriilor ca în acest scop să fie aleşi cei mai zeloşi slujitori ai altarului. Membru al comitetului şcolar din Piteşti a fost desemnat preotul Nicolae, al celui de la Curtea de Argeş, preotul Ioan Căprescu şi al celui de la Slatina, Dimitrie Crinescu, fiind ales câte un preot în comitetul fiecărei dintre cele 134 de comune ale județului Argeş şi dintre cele 94 de comune din județul Olt.[95] „Biserica şi şcoala au fost azilul sub care s-a adăpostit poporul român şi prin credința în aceste două instituțiuni bătrânii noştri ne-au transmis moştenirea bunului trecut al lor," după cum aprecia prefectul județului Olt în 1883, cerând părinților să-şi trimită copiii la şcoală, iar populației să meargă la biserică. Din programul pentru „însănătoşirea societății româneşti, combaterea viciilor omeneşti prin puterea cuvântului şi exemplul personal" n-au fost omise nici închisorile timpului. „Este cunoscut Prea Sfinte Părinte, se adresa administratorul temnițelor Nicolae Racoviță Episcopului Climent al Argeşului, că scopul închisorii celor abătuți la fapte rele este mai mult de a-i îndrepta, decât de a-i pedepsi, despre care religia noastră povățuieşte". Cu toate că s-au orânduit preoți cu leafă, spre a aduce, prin spovedanie şi predici, pe cei rătăciți pe calea adevărului, mari progrese nu s-au consemnat, fiindcă „la nişte individe atât de corupte se poate că ar fi foarte cu anevoie şi peste putință a le pătrunde în inima lor pe cât timp n-ar fi un orator înzestrat de o elocvență foarte vie şi cu nişte învățături solide". Dând

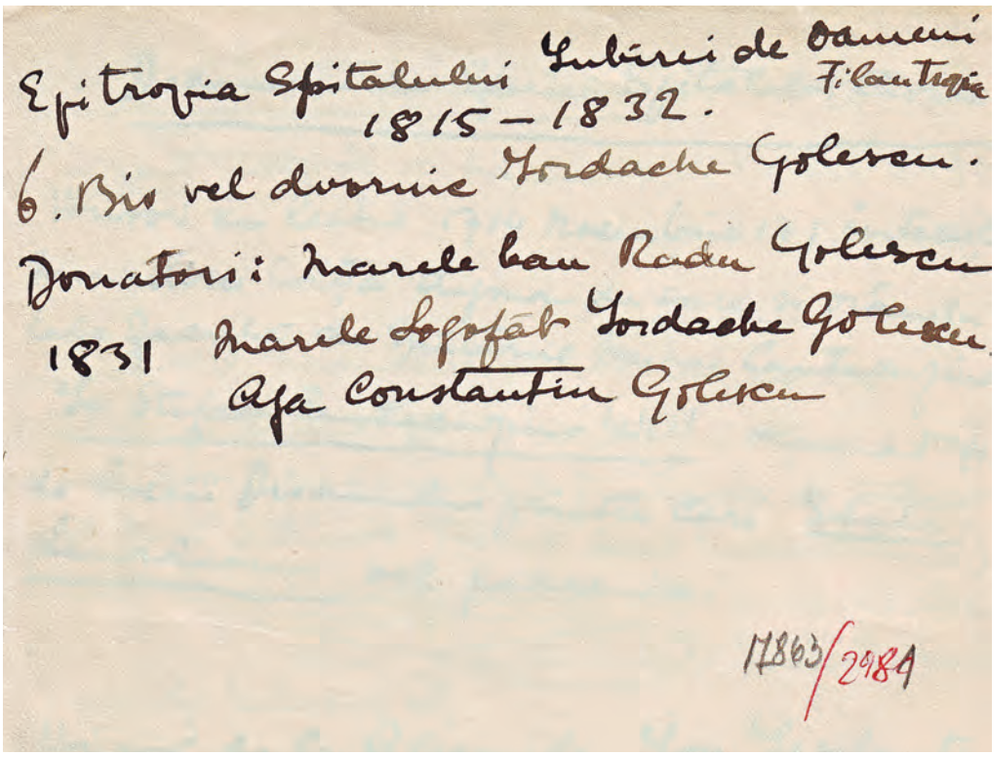
94 Arhivele Naționale, Filiala Argeş, Dosar 38/1862, f. 13.
95 Idem, Dosar 34/1866, f. 1-13.

curs cererii, Episcopul desemnează pe Protosinghelul Ierotei în calitate de revizor bisericesc al Eparhiei şi pe preotul Vasile din Jiblea, care şi duhovnic fiind, să meargă la Schitul Ostrov, unde se afla închisoarea pentru femei din judeţul Argeş, spre a le aduce pe cele întemniţate acolo, prin „poveţe părinteşti şi sfătuiri duhovniceşti" pe calea cea dreaptă a adevărului. Aceeaşi cerere îi era adresată Episcopului şi pentru închisoarea de la Piteşti, în care se găsea un însemnat număr de „arestuiţi", pentru aceasta fiind trimis protopopul de aici împreună cu „confesorul destinat pentru arest". Un rol educativ însemnat se atribuia şi societăţilor culturale înfiinţate sau patronate de Biserică, ale căror baze începuseră a se pune către sfârşitul secolului al XIX-lea şi care erau chemate să întărească în rândul enoriaşilor credinţa, morala creştină, etica, educaţia sanitară, cunoaşterea legislaţiei ţării, a ordinei de drept, cunoştinţele edilitar-gospodăreşti, de agricultură, insuflarea patriotismului, a dragostei, a preţuirii şi păstrării tradiţiilor, conform aspiraţiilor de progres economic, social şi cultural impuse de făurirea societăţii moderne. Aceste societăţi îşi vor îndeplini cu multă sârguinţă misiunea, mai cu seamă la începutul secolului al XX-lea.

Mărturii istorice despre viaţa religioasă în Eparhia Argeşului în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea

Alături de datele statistice cu privire la rezolvarea problemelor ce au servit Logofeţiei treburilor bisericeşti în vederea întocmirii *Condicii de obşte* a slujitorilor altarului, în principal cele legate de administraţia bisericească, din lectura catagrafiilor arhivate care ar putea constitui subiectul unui alt studiu, se pot desprinde aspecte mult mai complexe ale vieţii sociale, demografice, economice, culturale, ale societăţii româneşti către sfârşitul perioadei medievale. Necesitatea unui recensământ al preoţilor, diaconilor, ţârcovnicilor şi al aşezămintelor religioase decurgea din aspectele grave constate înainte de întemeierea Episcopiei Argeşului.

Printre motivele invocate de hotărârea Divanului de a înfiinţa un Scaun Episcopal la Argeş era şi acela al existenţei „preoţilor ignoranţi, pricini duhovniceşti şi bisericeşti", slujitori ai altarului hirotoniţi fără trebuinţă, precum şi abuzurile şi năpăstuirile celor ce solicitau preoţia şi existenţa multor preoţi incapabili de a mai exercita săvârşirea cultului din diferite pricini. Numărul acestora era, totuşi, diferit de la o parohie la alta, în funcţie de zona geografică şi de starea economică a comunităţilor săteşti. Sunt constatate cazuri frecvente în care la un număr destul de restrâns al familiilor din alcătuirea unei parohii, cel al slujitorilor bisericii era disproporţionat de mare. Pe măsura creşterii exigenţei întocmirii datelor catagrafice, acestea devin, în bună măsură, oglinda evoluţiei demografice a populaţiei, cuprinzând numărul familiilor dintr-o unitate parohială, corespunzătoare unui sat, cătun sau mahala, al locuitorilor, diferenţiaţi chiar şi pe criterii etnice. Dezvoltarea socială este pusă în lumină şi prin numărul edificiilor religioase ale unei parohii, începând să fie menţionate două, trei sau mai multe biserici, existând diferenţieri între mediul rural şi cel urban, favorizate fiind parohiile din oraşe. Dezvoltare progresivă este evidentă şi din analiza materialului din care sunt construite bisericile, cele de zid fiind ridicate de comunităţile sau proprietarii de moşii cu posibilităţi materiale. Prin precizarea proprietăţilor şi proprietarilor cărora le aparţineau – moşteneşti, mănăstireşti, ale marilor proprietari de pământuri – bisericilor, se poate stabili şi evoluţia relaţiilor agrare între proprietari şi locuitorii satelor, mulţi dintre ei fiind clăcaşi, robi mănăstireşti, moşneni sau meseriaşi, negustori, în cadrul oraşelor. Datele recensămintelor diferă de la o perioadă la alta, reliefând astfel şi modificările geo-politice impuse de Regulamentul Organic, dar şi de evoluţia firească din

► *Hrisov pentru întărirea vinăriciului din Dealul Goleştilor Schitului Fedeleşoiu (ms. 17863/2981, Muzeul Goleşti)*

punct de vedere economic, social şi istoric, dictată şi de apariţia instituţiilor moderne ale statului. Se constată mari şi dese modificări la nivelul administrativ-teritorial. Multe sate se regăsesc în altă unitate sau subunitate administrativă, se vădeşte apariţia unor administraţii locale noi, ori dispariţia unor sate prin comasare, ca urmare a schimbării dimensiunilor teritoriale sau modificarea denumirilor vechi.

Contribuţia informaţiilor cuprinse în catagrafii cu privire la evoluţia culturală a comunităţii în ansamblul ei este destul de semnificativă. Din aceste documente se poate desprinde nu numai numărul preoţilor, al diaconilor şi cântăreţilor bisericeşti. Începe să fie menţionată şi pregătirea lor şcolară, modul de a se purta în societate, deficienţele de comportament ale preoţimii, şi, lucru foarte important, mediul social din care provin slujitorii altarului. Se constată, astfel, că majoritatea proveneau din familii de preoţi, diaconi, descendenţii urmând exemplul părinţilor în pregătirea pentru exercitarea cultului. Ştiută fiind misiunea Bisericii privind pregătirea poporului prin şcolile care fiinţau pe lângă aşezămintele religioase, existenţa bisericilor din fiecare sat punea problema rezolvării trebuinţelor instruirii şcolare. Apar, totodată, menţionaţi şi dascălii, cei dintâi care se ocupau de pregătirea învăţăceilor. Din modul de întocmire şi redactare a catagrafiilor se poate constata evoluţia limbii române, utilizată în cancelaria bisericească şi drept limbă oficială a statului, dar folosită şi în vorbirea curentă a populaţiei. Treptat, apar adnotate numele de familie al preoţilor şi ale celorlalţi slujitori ai bisericii, înlocuindu-se forma slavonă a cuvintelor *sin* – fiu, *brat* – frate, *zet* – ginere, şi modul de numire al unităţilor administrativ-teritoriale, precum *sud* – judeţ, *ot* – de la, *ipac* – iarăşi, din nou, *i* – şi, acestea toate fiind de acum scrise în limba română. O altă componentă culturală reliefată în catagrafii era şi cea etnografică, păstrarea toponimiei, a denumirii satelor, a cătunelor, a mahalalelor, observându-se evoluţia numelor acestora spre forma literară, sau schimbarea lor în cazurile unor nume arhaice ireverenţioase.

Din punct de vedere al vieții sociale şi religioase a teritoriilor din componența Eparhiei Argeşului, se înregistrau, aşa cum am văzut, multe nereguli, motiv pentru care Divanul Domnesc a luat hotărârea înființării noului Scaun Vlădicesc pentru județele Argeş şi Olt. Nesocotința vechilor pravile domneşti cu privire la alegerea clerului românesc în slujbă, favorizată şi de nestatornicia vremurilor, ca şi de unele abuzuri la propunerile de hirotonire a preoților, era evidentă încă din secolul al XVII-lea, când numărul preoților era stabilit riguros *„numai pentru bisericile domneşti, care dădeau plată la curte prin vornicii de poartă sau prin cei din oraşele închinate pentru cheltuielile curții. Încolo, chiar prin oraşe, puteau să fie preoți cât de mulți, după cum se ofereau… Aceştia slujeau măcar vremelnic, pe când la sate erau o mulțime de preoți care aveau popia lor numai în legătură cu fiscul (scutirea de dăjdii) şi nu intrau poate niciodată în biserică, nepricepându-se ce să facă acolo. Cu atât mai mulți erau diaconii titulari, cari nici nu purtau un veşmânt deosebit şi scoteau numai cartea de singhelie, destul de ieftin plătită, de câte ori un încasator obişnuit al dărilor cuteza să se apropie de persoana lor sfințită… preoții nu ştiu nici să boteze pe copii, nici să liturghisească rugăciunile lui Dumnezeu; de cununie şi maslu când aud, se minunează şi pe celelalte taine mai nu le cunosc nici din nume, straşnic s-au sălbăticit, nu mai ştiu nimic, ci mănâncă numai la colive, ca dobitoacele. Şi aşa cum se găsesc, buni ori răi, cum vor fi dar, dacă se vor trece şi ei, nu se vor găsi alții, şi de nu se va face şcoală ca să-i călăuzească, nu se va mai afla popă ca să boteze pe oameni. Aici ar fi fost foarte mult de îndreptat şi de orânduit, dar Patriarhii şi Domnii n'aveau grija popimii de rând, şi n'au avut-o decât foarte târziu…"*[96]

Aşa cum s-a menționat în anaforaua înaintată de boierii țării către domnitor şi în rezoluția pusă pe aceasta, hotărârea de a înființa Eparhia Argeşului, a cărei cetate rezidențială va fi la Curtea de Argeş, decurgea din necesitatea înlesnirii mijloacelor „duhovniceştii ocârmuiri, pentru folosul sufletesc al obştei". După cum am precizat şi cu altă ocazie, la scurtă vreme după instalarea lui Iosif Sevastis ca Episcop al Argeşului, domnitorul Alexandru Moruzi îi trimite noului Vlădică un hrisov, imputându-i că „n-a înțeles" scopul înființării eparhiei, şi dispune rânduirea de preoți şi dascăli „cu procopseală de învățătură în limba românească", pentru a predica moralitatea în rândul poporului şi-l îndemna „să nu mai numească protopopi ce dau mai multe parale"[97].

Fără a fi considerate ca fenomene de clasă, specifice civilizației româneşti, faptele antisociale ale enoriaşilor şi ale preoțimii, erau puse pe seama lipsei de educație, de învățătură şi de păstorire sufletească a celor aflați pe calea rătăcirii, aşa încât, ele produce îngrijorare nu numai la nivelul clasei politice, dar şi la acela al Bisericii.

Problemele sociale şi economice cu care se confrunta marea majoritate a populației din principatele danubiene, aflată sub domniile fanariote, erau departe de a fi rezolvate. Deşi misiunea istorică a Bisericii naționale a fost aceea de a combate faptele „netrebnice", consemnate anterior, şi de a contribui la educația prin cultură a poporului, obiectiv la care n-a renunțat, de altfel, pe tot parcursul existenței sale, îşi vedea zădărnicite sau, cel puțin, amânate eforturile depuse spre înfăptuirea dezideratului de propăşire a nației.

După cum se consemnează în hrisov, parte dintre preoți erau slab pregătiți, „făr'de învățătură", neavând nici „vrednicia, nici purtarea de grijă" spre a face din viața lor pildă pentru enoriaşi. Măsuri energice de îndreptare se vor lua şi de către noul Episcop

96 Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieții religioase a românilor,* ed. a II-a, vol. I, Editura Ministerului de Culte, Bucureşti, 1929, pp. 276-277.

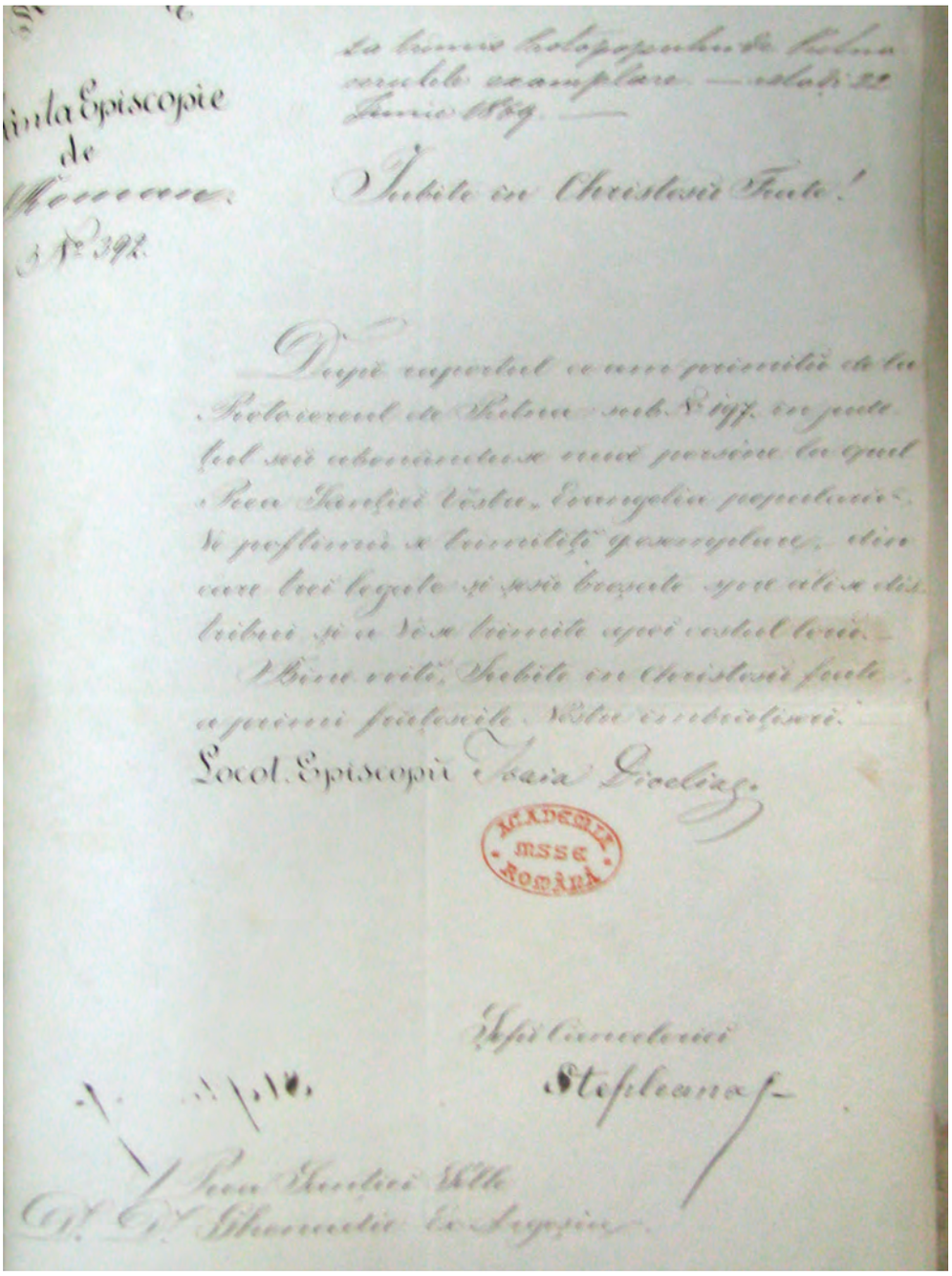
97 V. A. Urechiă, *Istoria Românilor*, tom III, 1786-1800*,* Bucureşti, 1893, pp. 474-475.

Iosif, însă cadrul favorabil înfăptuirii de reforme, atât în viața socială cât şi cea spirituală, se va institui după înlăturarea domniilor fanariote şi reinstalarea celor pământene prin Revoluția socială şi națională de la 1821. După cum vom consemna, Biserica a fost parte activă, prin reprezentanții ei, la toate nivelele – de la preoții de mir până la înalții demnitari – dovedindu-se sprijinitoare a înfăptuirii reformelor în toate sferele vieții sociale, economice, culturale şi spirituale. Prevederile Regulamentului Organic, puse în aplicare la 1 iulie 1831, stabileau, pe lângă normele de organizare ale componentelor vieții obşteşti, şi pe cele ale Bisericii. Deşi sunt tratate la modul general, printre prevederile regulamentare se regăsesc şi principiile referitoare la alegerea şi aşezarea preoților în slujbă. Pentru eliminarea situației grave, întâlnită la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în articolul 364 se prevedea ca: *„hirotoniile diaconilor şi a preoților, fiind trebuință a se urma pe temeiurile legiuirilor ce sunt pentru aceasta, de acum înainte, nici un deacon sau preot nu să va hirotonisi până nu face marele logofăt raportul său către domn, arătând atât trebuința ce este, cât şi că s-au primit vrednic de către arhiereul ce va fi să'l hirotonisească şi până a nu da domnul voie şi slobozenie în scris pentru aceasta"*. Documentele argeşene, respectiv cele privitoare la *„apărarea slujbaşilor bisericeşti"* redactate în anul 1832 de ocârmuirea județului, conțin condițiile pe care trebuia să le îndeplinească cei care candidau la preoție, precum şi factorii care determinau alegerea şi aşezarea preotului în slujbă. La 10 ghenar (ianuarie) 1832, Logofeția pricinilor bisericeşti trimitea către ocârmuirile județelor, porunca nr. 31, respectiv porunca nr. 2024 din 1 noiembrie 1833 a Marii Logofeții a bisericilor către cârmuirea județului Argeş, un îndrumar prin care stabilea condițiile în vederea alegerii şi aşezării în slujbă a preoților noi, arătând căile de urmat pentru „cei ce să vor face diaconi şi preoți, să fie după rânduială, potrivit cu Organicescul Regulament". Conform legiuirii, pentru hirotonirea şi numirea preotului, enoriaşii ce aveau trebuință de preot în enoria lor, se adresau ocârmuirii județului, precizând cauza acestei necesități, caracterizarea celui propus pentru hirotonie, ştiința lui de carte, conduita morală, fiind demonstrată aprobarea scutirii de dajdii prin viza proprietarului de moşie pe care se afla biserica, a subcârmuitorului plăşii şi a cârmuitorului județului. Candidatul trebuia să prezinte „Adeverința" Logofeției pricinilor bisericeşti, împreună cu raportul din partea ocârmuirii județului şi a autorității bisericeşti.

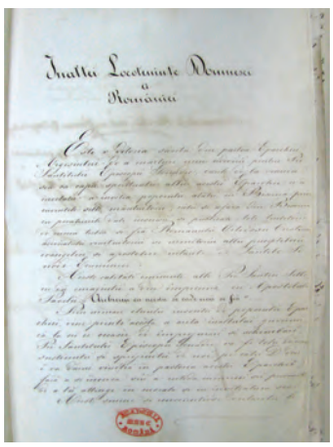
„Ordinul nr. 31 din 10 ghenar 1832 al logofeției pricinilor bisericeşti către otcârmuirea județului Argeş privitor la aşezarea preoților în slujbă":

„Mulți din țîrcovnici şi alți oameni vin la logofeție cu nişte adeverințe, însă la unii să văd iscăliți din lăcuitorii satelor, altele adeverite de suptocârmuitorii plăşilor, făcând cerire pentru unii ca aceia să să facă diaconi şi preoți, arătând şi la ce biserică, cu cuvânt că este lipsă şi trebuință şi logofeția, intrând în cercetare, după datoria ce are, au găsit pă unii în feluri de pricini, adică intrați în catagrafia capitației statului, alții fără a fi de trebuință au vrut să să facă preoți, căci la bisericile ce au cerut, s-au găsit câte doi şi câte trei şi cu aceasta s-au trepădat unii ca aceia umblând pe aicea în zadar, căci logofeția din datoria ce are nu poate să iasă. De aceea, să dă de ştire acei cinstite otcârmuiri, să binevoiască a publicarisi în județ într'acestaşi chip: ca, oriunde va fi lipsă de preoți şi neapărată trebuință, să vie la această cinstită otcârmuire să arate trebuința apoi să arate şi pă cel ce îl voesc şi îl cer de a să face preot, pentru care cinstita otcârmuire să facă scumpă cercetare întâi la biserica care vor arăta de nu are nici un preot şi de când este fără preot [şi] din ce pricină.

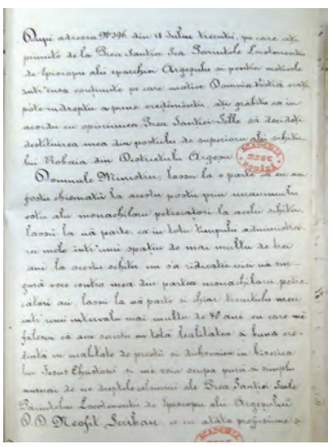
Al doilea, de este numai un preot şi nu este de ajuns, din ce pricină, ori să află satul mare sau răsipit şi nu poate să-l coprinză numai unul sau doi.

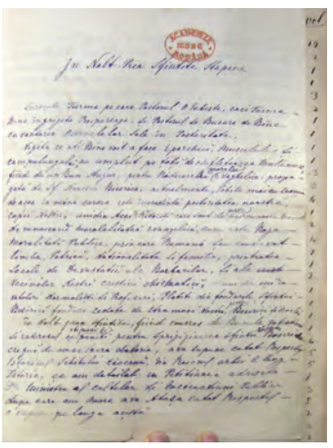

◄ *Documente de cancelarie ale Episcopiei Argeşului de la finele sec. al XIX-lea*

Şi al treilea, acela ce îl va cere, de este lăsat ţârcovnic de la catagrafie, care este slobod când va face trebuinţă şi va fi destoinic a să face preot.

Dar însă, să ştie acei lăcuitori că nu vor mai putea a face cerire de alt ţârcovnic a li să da până la al doilea catagrafie, ci până atunci să să slujască preoţii cu oricine va putea, fiindcă cinstita visterie nu face nici o scădere din tabla capitaţii statului.

Al patrulea, de va fi vreo neapărată trebuinţă la vreo biserică, întâmplându-să să n-aibe nici un preot, sau aflându-să unul sau doi nu va fi de ajuns din pricina mărimii satului sau răsipirii satului şi nu să va întâmpla să aivă ţârcovnic lăsat de la facerea satului, să dea adeverinţă lăcuitorii, spre siguranţia acei cinstite otcârmuiri, că vor plăti capitaţia aceluia din cutia satului, până la al doilea catagrafie, iscălindu-să într-acea adeverinţă şi proprietarii sau epistaţii moşiilor şi cinstita otcârmuire să trimiţă pă acel cerut aici cu înştiinţare către această logofeţie arătătoare pe larg de trebuinţa şi cuviinţa ce va fi, având la mână şi deosebită înştiinţare de la protopopul judeţului către arhiereu eparhii, ca să i să dea voe a să hirotonisi diacon şi preot.

Acestea luându-le în băgare de seamă cinstita otcârmuire, să le publicarisească în judeţ, ca să ştie că până nu vor avea acest fel de înştiinţări la mână, să nu vie aici, ca prin acest mijloc şi sfintele lăcaşuri dumnezeeşti să nu fie fără slujitorii cei de trebuinţă şi cei ce să vor face diaconi şi preoţi să fie după rânduială, potrivit cu Organicescul Regulament.

Marele logofăt al pricinilor bisericeşti"[98].

Pentru eliminarea oricăror nereguli, documentele erau verificate şi de către vistieria ţării, după care, în urma raportului înaintat de marele logofăt către domn, se aproba numirea preotului şi procedura de hirotonire de către Episcop.

Prevederile Regulamentului Organic aveau ca scop instaurarea ordinii în viaţa bisericii şi eliminarea deficienţelor grave pe care domnitorul le amintea în hrisovul adresat Episcopului Iosif al Argeşului: „tendinţa de înmulţire peste măsură a numărului preoţilor, amestecul episcopilor străini în hirotonirea candidaţilor la preoţie, aşezarea preoţilor nevrednici ori a celor fără ştiinţă de carte sau cu rele purtări"[99]. Pentru îndeplinirea misiunii Bisericii de formare a preoţilor ştiutori de carte, se stipula chiar în anaforaua din 1813 înaintată de mitropolitul Nectarie către domnitorul Ioan Gheorghe Caragea, necesitatea grămăticilor, „ca unii ce sânt deprinşi la învăţătura cărţii şi cu ştiinţa la orânduiala slujbelor bisericeşti", din rândul lor putându-se alege candidaţii la preoţie. Grămăticii erau scutiţi şi de „dajdie", fiind plătiţi de la bugetul statului, tocmai spre a putea şcolii atât preoţii, cât şi enoriaşii. Parte din problemele menţionate erau cuprinse în *„Catagrafii,"* recensăminte întocmite, în special pentru repartiţia dărilor pe cap de locuitor. Recensămintele, numite şi *sămi*, întocmite în secolul al XVII-lea în Ţara Românească, denumite apoi conscripţii sau catagrafii în cel următor, au fost alcătuite sumar, cu date inconsecvente, fără a cuprinde elementele esenţiale pentru a se putea reconstitui cu fidelitate o oglindă a vieţii bisericeşti: evoluţia demografică, numărul aşezămintelor religioase şi materialul din care erau construite. „Niciunul din domnii de până acum nu a fost în stare să afle numărul familiilor, nici chiar principele Constantin Brâncoveanu, deşi a stat în domnie douăzeci şi cinci de ani şi s-a străduit în toate chipurile spre a-l afla"[100]. Din nefericire, sămile alcătuite în Ţara Românească

98 Arhivele Naţionale, Filiala Argeş, fila 18, 90, 334.

99 Marin M. Branişte, „Alegerea şi aşezarea preoţilor în slujbă sub Regulamentul Organic, în Ţara Românească, după documentele argeşene", în *M.O.*, XIII, nr. 7-9, Craiova, 1961, pp. 619-634.

100 Constantin Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt austriaci*, vol.II, Bucureşti, 1913, p. 55.

în secolul al XVII-lea nu ni s-au păstrat, astfel că nu se pot cunoaşte nici criteriile şi nici metodele pe baza cărora s-au întocmit. Cu certitudine, ele reprezentau o situaţie demografică imperfectă, deoarece boierimea nu era interesată de a oferi vistieriei ţării o înregistrare corespunzătoare a evoluţiei demografice şi a componentelor sociale, care determinau fiscalitatea către stat. De aceea este foarte dificil de efectuat o cercetare asupra vieţii bisericeşti în ansamblul ei, a numărului bisericilor, a stării şi a înzestrării lor, a materialelor din care erau construite, a numărului preoţilor şi al diaconilor şi a pregătirii lor şcolare, a componenţei enoriilor şi a familiilor enoriaşilor.

Reglementarea situaţiei se va face abia în secolul al XIX-lea, sub impulsul reformelor instituite de Regulamentul Organic, după ce în Oltenia ele începuseră încă din vremea stăpânirii austriece (1716-1739)[101]. Conform prevederilor Regulamentului, din 7 în 7 ani trebuiau întocmite catagrafii de repartiţie a dajdiilor pe cap de locuitor, iar pentru prevenirea înmulţirii excesive a numărului preoţilor ori a celorlalţi slujitori ai altarului, s-a dispus efectuarea de recensăminte speciale ale bisericilor şi ale slujitorilor acestora. Astfel, Divanul Săvârşitor a cerut prezidentului Valahiei şi Moldaviei, Pavel Dimitrievici Kisseleff, guvernatorul celor două principate, (1829-1834) încuviinţarea „facerii catagrafiilor de obşte a tuturor preoţilor şi diaconilor din Principate", care să fie prezentate cancelariei spre cercetare. Acestea au fost întocmite începând cu prima perioadă a aplicării Regulamentului (1831-1857), servind, aşadar, Departamentului Bisericesc la întocmirea Condicii de obşte a slujitorilor care se depunea la Vistieria Ţării.

Prima *Catagrafie a Episcopiei Argeşului* pentru anul 1808, s-a întocmit ceva mai înainte, în timpul ocupaţiei ruseşti a Ţării Româneşti (1806-1812), fiind cunoscută publicată de către Ştefan Berechet.[102] Datele statistice cuprinse în „catastişe" conţin însă informaţii sumare, cu referire la mănăstirile şi schiturile eparhiei (doar pentru judeţul Argeş, judeţul Olt fiind „neglijat"), iar pentru bisericile de mir se precizează materialul din care sunt construite şi numele preoţilor.

Abia recensămintele următoare, de care am amintit, se vor constitui în adevărate *surse trebuincioase* studiului monografic. Conform „Catagrafiei Eparhiei Argeş la 1824", întocmită la îndemnul Episcopului Grigorie Râmniceanu (1823-1828) – în componenţa eparhiei respective intrau la acea dată judeţele Argeş şi Olt, spaţiul geografic ocupat de aceste judeţe fiind însă diferit de cel de astăzi – apar elemente noi, prin care se poate urmări evoluţia vieţii religioase în intervalul dintre recensăminte. Reamintim că judeţul Argeş se întindea, în partea de nord-vest, şi dincolo de Olt, încorporând şi Loviştea vâlceană, situaţie menţinută până la 1838.[103]

În afară de catagrafii, informaţii preţioase despre viaţa religioasă din Principate aflăm şi din alte sursele istorice ale vremii. Astfel de date se regăsesc în lucrarea lui Dionisie Fotino, apărută la Bucureşti în 1859. Referitor la Eparhia Argeşului, în componenţa căreia se aflau teritoriile judeţelor istorice (numite în lucrare *Districtele Muntene*) din stânga Oltului, respectiv Argeş şi Olt, se preciza: *„Judeţul acesta* (Argeş) *se subîmparte în opt plăşi şi două plaiuri, cu 172 sate … În plaiul Loviştii trece podul Oltului şi desparte judeţul Vâlcei până unde se uneşte cu judeţul Gorj…"* (ceea ce denotă că informaţiile

101 Şerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă, 1718-1739,* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1971, pp. 45-46.

102 Ştefan Berechet, „Catagrafia episcopiei Argeş", în *B.O.R.*, seria a II-a, XI, 1922, pp. 678-686.

103 Ion Ionaşcu, *Catagrafia eparhiei Argeş la 1824,* Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1942, pp. VIII-IX.

▼ *Biserica Domnească din Curtea de Argeş*

▲ *Schitul Brădetu*

▲ *Mănăstirea Tutana*

au fost culese înainte de anul 1838). *„Județul acesta are două orașe: Piteşti, scaunul ispravnicilor* (capitala județului) *cu opt bisericii şi enorii; şi Curtea de Argeş, unde era a doua reşedință a lui Radu Vodă Negru, cu curte şi palate domneşti, ale căror urme şi până astăzi se cunosc. Acest de pe urmă oraş are cinci biserici, din care una se numeşte Biserica Domnească, unde este şi mormântul lui Radu Vodă Negru. Pe lângă aceasta este şi faimoasa Mănăstire a Argeşului, zidită de Neagoe Vodă Basarab, edificiul cel mai frumos şi mai monumental ce există până astăzi în Țara Românească. Amândouă aceste orașe* (Piteşti şi Curtea de Argeş) *din vechime au fost reşedințe domneşti… În județul acesta sunt şi trei mănăstiri: Cotmana (Cotmeana), Tutana şi Vălenii; asemenea cincisprezece metoaşe: Cornetu, Fedeleşoiu, Berislăveştii, Buliga, Brădetu, Brătăşeştii, Robaia, Turnu, Costeştii, Teiuşul, Flămânda şi Morunglavu. Mai sunt şi 174 de biserici afară de cele din oraş…"* Din aceeaşi sursă aflăm că în județ existau *10.744 de familii* din care … *374 preoți şi 289 diaconi.*[104]

Județul Olt se subâmparte în 8 plăşi cu 141 sate. Scaunul Ispravnicilor este în oraşul Slatina, carele are patru biserici; mănăstiri două Clocociocului (Clocociov) *şi Gâlmeiele* (Gâlmele) *iar metoaşe şapte: Strehaia* (Strehareț – corect Strihareț), *Delinii* (Delenii), *Plăvicenii, Geriții* (Schitul Greci), *Gobrotenii* (Dobrotinet), *Sapotu* (Sopot, fost metoh al episcopiei Argeşului[105]) *şi Comanii, iar biserici, afară de cele din oraş 151. Acest județ are 6220 familii din care, 310 preoți, 255 diaconi…"*[106].

În aceeaşi lucrare se menționează: *„Mitropolitul şi episcopii au preşedinția în adunările generale, priimesc dările de la preoți şi iau plata pentru hirotonii. Ei capătă foloase şi de la laici, pe botezuri, pe cununii şi altele, mai au şi moşii cu sate, țigani, robi, scutelnici… Mitropolitul este supus patriarchului din Constantinopole, căruia i se supune spre dezlegare şi hotărâre cauzele spirituale cele mai însemnate… Episcopii se fac prin ştirea domnului şi prin alegerea Mitropolitului şi a boierilor. Mitropolitul îi hirotoneşte şi Domnul le dă în mână Hasranul sau cârja… Preoții tuturor bisericilor din țară se hirotonesc de către arhiereii fiecărei eparhii"*. În Episcopia Argeşului se consemnau 684 de preoți şi 544 diaconi. Această eparhie susținea Cutia (vistieria) țării cu suma de 100 de lei pe lună, la sărbătoarea Episcopului, precum şi *„o dare-oarecare"* în sumă de 250 lei.[107]

104 Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvanii, Țerei Muntenesci şi a Moldovei*, tom III, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanov et Companie, Bucureşti, 1859, pp. 160-162.

105 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia … I, Țara Românească*, vol. 2, p. 585.

106 Dionisie Fotino, *op. cit.*, pp. 171-172.

107 *Ibidem*, pp 184-185, 273-274.

Viața bisericească şi cultura în Eparhia Argeşului în perioada interbelică

Starea religioasă a credincioşilor, ca şi moralitatea lor, a fost în strânsă legătură cu deprinderile tradiționale, cu educația primită în familie şi şcoală, cu activitatea de păstorire a bisericii şi cu situația economică, politică şi socială a țării. Puternicele tradiții din zona Eparhiei Argeşului au influențat substanțial starea morală a credincioşilor, dusă uneori până la exagerare. Deprinderea morală era urmată de puterea tradiției. Cu trecerea timpului, au apărut schimbări profunde. Preoți, cu titluri academice, dar încă nedeprinşi cu preocupările religioase, aveau o misiune destul de grea şi de durată, aceea de a reface moralitatea şi religiozitatea, care au scăzut dramatic într-o epocă de indiferență față de religie. Chiriarhul conchidea, în urma vizitelor canonice efectuate câțiva ani la rând, pentru cunoaşterea stării turmei ce-i fusese încredințată spre arhierească păstorire, că religiozitatea în eparhia Argeşului ajunsese „mai mult formală, fără o moralitate conştientă", menținută, în bună parte, numai datorită tradiției. Se spera însă ca preoții tineri, care au căpătat, prin învățătură, mai mult aere de superioritate, lipsiți de „experiență, de smerenie şi de prudență", să ajungă la maturitatea virtuoasă şi la înțelegerea problemelor din viața Bisericii. Se aştepta, aşadar, o revigorare, o schimbare radicală de atitudine, care să-i facă pe enoriaşi să revină la tradiționala şi adevărata moralitate.

O altă cauză a situației în care se găsea viața religioasă a constituit-o explozia demografică. În aceste condiții, vetrele de sat tradiționale aproape că au dispărut, oamenii ridicându-şi locuințele acolo unde au avut posibilitatea, departe de şcoală şi de biserică. Mulți dintre copii se găseau, în aceste condiții, nu aveau acces la aceste instituții, fiind astfel departe de civilizație şi neputând progresa intelectual sau material. Chiar şi adulții nu prea mai frecventau biserica decât în împrejurări excepționale.[108]

Conştienți că prin exemplul mobilizator al clerului, în frunte cu chiriarhul locului, prin spirit de gospodărire şi chibzuință, se poate merge pe calea redresării, întâistătătorii Eparhiei Argeşului au trecut la acțiunea de mobilizare a clerului. Prin conferințele generale preoțeşti, care aveau loc în fiecare toamnă, sau ori de câte ori situația o impunea, se discutau problemele vieții bisericeşti, cele de ordin cultural, misionar, social. Pentru educația moral-religioasă a tineretului din şcoli s-au dezbătut „Principiile didactice în epistolele pauline, în legătură cu metoda religiei în şcoala primară", vizând şi îndatoririle pastorale ale preoților în împrejurările concrete.

Un rol important s-a acordat presei bisericeşti, tipărindu-se, alături de Anuarul Eparhiei, Buletinul eparhial, prin a cărui apariție lunară şi prin a cărui transformare într-o revistă cu un conținut informațional mai larg, se spera obținerea unui beneficiubenefică din punct de vedere educativ-moralizator. Acestora li se adăugau, în mod complementar, revistele lunare „Lumina pentru toți" şi „Păstorul Ortodox" a Societății „Frăția" a clerului din Eparhia Argeşului, care, prin problemele religioase, culturale, misionare, profesionale, sociale, ştiințifice şi practice, s-au bucurat de largă apreciere nu numai în rândul clerului ci şi al credincioşilor.

Cu toată starea material-financiară precară, s-a reuşit continuarea operei de restaurare a unora dintre aşezămintele religioase de interes istoric, precum Mănăstirile Turnu, Văleni, Robaia, Bascovele, Clocociov. Pentru a se asigura fondurile necesare s-a făcut apel şi la contribuabili, persoane particulare sau instituții oficiale ale statului. Printre instituțiile şi persoanele care au răspuns chemării s-au numărat Ministerul de Interne,

108 *Anuarul Eparhiei Argeşului,* 1934, 1940.

Ministerul de Domenii, Oficiul Național al Textilelor, rezidentul regal G. Alexianu, colonelul Petre Cameniță prefect de Argeș, Jean Milcoveanu şi Petre Protopopescu.

Unele biserici au fost restaurate, altele repictate. La biserica din Valea Pechii, pictura executată între 1809 şi 1810 de către Costandin Zugravu, a fost înlocuită, în 1936, cu cea a pictorului Gheorghe I. Manu.[109]

Lucrările de restaurare şi de refacere a gospodăriilor mănăstireşti s-au făcut sub directa supraveghere a episcopilor, distingându-se, în mod deosebit Grigorie Leu care, deseori a trebuit să facă şi pe „arhitectul, şi pe antreprenorul". În intențiile lui, se aflau şi alte obiective, precum cancelarii sau locuințe, el nutrind redobândirea şi refacerea localului Seminarului (unde funcționa Gimnaziul industrial de băieți din Curtea de Argeş), restaurarea definitivă a Mănăstirilor Robaia, Văleni, Strihareț, Stânişoara, Cotmeana, Berislăveşti şi Tutana, întreținerea cu demnitate a ctitoriei lui Neagoe Basarab. Nu erau omise nici bisericile parohiale, unele dintre ele vechi monumente de arhitectură feudală religioasă, a căror stare impunea urgente intervenții. Deşi condițiile, aşa cum am precizat, erau destul de vitrege, s-au refăcut ori construit biserici la Gliganu, Grebleşti (Argeş), Verguleasa, Turia, Priseaca, Scorniceşti şi Brebeni (județul Olt). „Râvna este mare, dar mijloacele sunt puține", afirma Vlădica Grigorie.[110]

În anul 1938, „în scopul de a organiza şi intensifica, pe deoparte lucrarea pastoral –misionară în parohii, iar pe de alta, în scopul de a da preoților mai dese ocaziuni de întâlnire şi colaborare … şi de a se sprijini reciproc în anevoioasa lucrare de îndrumare a turmei cuvântătoare pe calea mântuirii", din inițiativa Episcopului Grigorie Leu, s-au înființat *Cercurile proistoşeşti,* în număr de 17, formate din câte 16-34 parohii, la ale căror şedințe, prezidate de episcop, trebuia să participe obligatoriu toți preoții, cântăreții proistoşiei, referenții şi protoiereii. Totodată, în cuprinsul celor patru protopopiate s-au înființat 90 de cercuri religioase, în alcătuirea lor intrând 4-5 parohii. Scopul lor era acela de a desfăşura „o vie activitate misionară", cerându-se ca preoții să-şi afirme mai puternic rolul de îndrumători morali ai societății", cu foloase comune, atât pentru ei, cât şi pentru creştini. Întrunirile se desfăşurau la biserică, apoi, în şedințe publice, la şcoală, fiind urmate de acțiuni culturale şi opere de caritate.[111]

Declanşarea celui de al Doilea Război Mondial, a chemat, atât pe cei tineri cât şi pe cei cărunți, intelectuali şi autorități, care au mers la luptă, chemați de datoria pentru eliberarea pământului şi a avutului țării. Multe dintre aspirațiile Bisericii în plan material, şi chiar spiritual au rămas astfel, neîmplinite, sau au fost amânate.

109 În cadrul lucrărilor dela 1991, sub păstorirea preotului Constantin Olteanu şi binecuvântarea ÎPS Calinic al Argeşului şi Muscelului, pictura a fost restaurată de către Dumitru Păltineanu-Tecuci.

110 *Ibidem,* 1940, pp. 326-336.

111 *Ibidem,* pp. 312-326.

◄ *Fresce de la Biserica din Valea Pechii*

Viața bisericească în fosta Eparhie a Argeşului în perioada comunistă

Greutăți în viața bisericii

Instaurarea regimului de „democrație populară” în România anului 1945, după încheierea celui de al doilea Război Mondial, însemna în fapt impunerea regimului comunist sovietic, ceea ce a adus cu sine restricționarea drastică a libertăților cetățeneşti, mai cu seamă a celor religioase. Noul cadru politic, social, economic şi juridic determina, sau mai precis impunea ca Bisrica Ortodoxă Română să-şi desfăşoare misiunea istorică, religioasă şi culturală tradițională într-un cadru politic intern de tip sovietic. Începea perioada cea mai întunecată din viața Bisericii şi a neamului, asemănată cu cea a persecuțiilor creştinilor din primele veacuri după Hristos.

Biserica a fost marginalizată, agresivitatea ideologică fiind îndreptată asupra Bisericii creştine întemeiată de Mântuitorul Iisus Hristos, care se constituia într-o piedică veritabilă pentru regimul comunist totalitar, a cărui doctrină ateistă considera religia ca „un opiu al popoarelor”[112].

Atitudinea anticomunistă a Bisericii Ortodoxe Române din perioada interbelică întărea convingerea că noul regim comunist instalat în România va întâmpina mari probleme în politica de „acomodare” a vieții religioase după modelul sovietic. În plus, subordonarea Bisericii Ortodoxe Române intereselor Bisericii Ruse, era temerea tot mai des vehiculată în rândul clerului. Aşa cum întreaga viață politică, economică şi culturală fusese subordonată regimului comunist, şi viața religioasă din România se dorea să aibă aceeaşi soartă. Aceasta presupunea, totodată, şi controlul desăvârşit al întregii ierarhii. În acest scop, legislația privind activitatea Bisericii trebuia modificată potrivit intereselor şi modelului comunist. Acest fapt n-a întârziat, astfel că *Legea pentru regimul general al cultelor*, elaborată şi promulgată în anul 1948, fixa ca țintă a puterii de stat, după imperativul sovietic, îngrădirea, prin toate mijloacele, a misiunii Bisericii Ortodoxe Române, a ierarhilor ei şi a clerului, a mănăstirilor care se constituiseră de veacuri ca vetre de educație creştină, ca principale centre de cultură şi de artă, de influență spirituală asupra societății şi de păstrare a ființei naționale. Ori, marginalizarea activității Bisericii nu se putea înfăptui decât printr-un mijloc special şi perseverent. Această misiune, impusă de regimul totalitar sovietic, a fost încredințată unui organism creat după chipul şi asemănarea puterii comuniste de la Răsărit, Securitatea şi Ministerul de Interne. Cu un zel ieşit din comun, acestea au întocmit rapoarte şi note informative zilnice despre activitatea religioasă din țară, pe baza cărora s-au luat măsurile cele mai dure, iar atunci când nu existau motive „temeinice” sau legale de a acționa împotriva Bisericii şi a slujitorilor altarului, acestea erau, pur şi simplu, provocate. Notele informative şi rapoartele Securității erau întocmite cu asemenea scrupulozitate, încât nici în documentele din arhivele sale, Biserica nu deținea evidențe atât de precise.[113] Edificatoare în acest sens este Nota nr. 121 din anul 1950, numită „Referat al D.S.S.P. privind situația mănăstirilor şi a schiturilor ortodoxe din țară”, în care se consemna existența a 206 aşezăminte monahale, cu 5564 viețuitori, călugări, călugărițe, frați şi surori, dintre care 79 de mănăstiri pentru călugări cu 976 monahi şi 362 frați; 70 de schituri de călugări şi 57 de aşezăminte pentru călugărițe. Din referat

112 *Martiri pentru Hristos din România, în perioada regimului comunist,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2007, pp. 24-25.

113 Constantin Pârvu, *Patriarhul Justinian – Mărturii, fapte şi adevăr,* Editura Institutului Biblic…, Bucureşti, 2005, pp. 132-133.

nu au fost omise proprietățile, inventarul gospodăresc şi de producție, cu atelierele şi cu numărul lucrătorilor calificați sau necalificați, într-un cuvânt tot ceea ce se putea şti despre aceste aşezăminte, pentru ca, în conformitate cu acste date, să fie obligate apoi să predea cote, socotite ca despăgubiri de război. Aspectele prigoanei religioase din România, devenită republică populară la 30 decembrie 1947, au îmbrăcat cele mai diverse şi diabolice forme. Astfel, după încheierea războiului, asociațiile preoțeşti sau ale credincioşilor, prin care se urmărea revigorarea vieții religioase şi educarea sentimentelor religioase ale poporului, nu şi-au mai reluat activitatea. Legăturile Bisericii Ortodoxe Române cu organizațiile ecumenice ale Europei de Vest, considerată capitalistă, au fost întrerupte până la începutul deceniului şapte al secolului al XX-lea, iar misiunea filantropică a Bisericii a fost suspendată prin desființarea aşezămintelor religioase specifice. Totodată, a fost eliminat învățământul religios din şcolile laice precum şi oficierea slujbelor religioase din instituțiile de sănătate, de la azilele de bătrâni şi din armată. Cu excepția publicației *Telegraful Român* de la Sibiu, toate periodicele bisericeşti tipărite de către eparhii au fost suprimate, iar cele rămase au fost supuse unei cenzuri drastice de către Departamentul de Culte. Sub imperiul ciumei roşii, au fost desființate facultatea de Teologie de la Suceava, Academiile Teologice din Banat şi Ardeal, cu excepția celei de la Sibiu, care a fost transformată în Institut Teologic, Academia de Muzică Religioasă de la Bucureşti, precum şi Seminariile din Moldova şi Muntenia. La începutul anului 1949, au fost desființate şi câteva eparhii, printre care şi cea a Argeşului, contopită apoi cu cea a Râmnicului, alcătuind, de la 5 februarie 1949, „reîntregita" Eparhie a Râmnicului şi Argeşului. Statutul din 1948 acorda Bisericii dreptul de expunere a învățăturii creştine prin catehizare, în cadrul slujbelor religioase, dar din faptul că securitatea urmărea îndeaproape activitatea preoților, se poate deduce fârâ doar şi poate că acestea erau aproape imposibil de realizat.[114]

Odată cu instalarea guvernării comuniste în România, a luat ființă, în primăvara anului 1945, şi mişcarea națională de Rezistență împotriva ocupației sovietice şi a comunismului. Din rândurile ei, au făcut parte şi numeroşi preoți. Aceasta a dus la înființarea primelor lagăre în care să fie încarcerați deținuții politici anticomunişti. La Piteşti, chiar din anul 1945, s-au operat numeroase arestări, printre cei reținuți aflându-se preoți şi preotese, credincioşi şi credincioase, care au fost întemnițați în fostele barăci militare de lângă cimitirul Sfântul Gheorghe.[115] Cu toate opreliştile puse de noua putere, viața monahală a cunoscut o înviorare, astfel că între anii 1944 şi 1955, organele Securității raportau Ministerului de Interne şi celui de Externe, la 20 iunie 1955, că numărul celor ce viețuiesc în schituri şi mănăstiri a sporit, mai ales prin închinovierea tinerilor, consemnându-se exemple şi cifre concrete. Aceste date erau aduse, până la cele mai mici amănunte, şi la cunoştința Moscovei. Considerate de către organele coercitive ale puterii comuniste ca principale „focare de activitate contrarevoluționară", învinuite de ascunderea elementelor duşmănoase, de „atragerea elementelor dezorientate şi bigote din rândul țărănimii", mănăstirile vor deveni principale ținte ale Securității. „Tolerarea pe mai departe a numărului mare de elemente legionare şi reacționare în mănăstiri, unde numărul de călugări se înmulțeşte în continuu cu elemente îndoctrinate cu idei contrarevoluționare, prezintă un pericol social" conchidea „eminența cenuşie" a decre-

114 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Dacia, Cluj-Napoca, 2002, pp. 247-248.
115 Zicu Ionescu, Remus Petre Cîrstea, *Martiri argeşeni şi musceleni,* 1939-1989, Piteşti, 2006, pp. 19, 20.

tului 410 din 28 octombrie 1959, Alexandru Drăghici.[116] Prin acest document se pregătea o mare lovitură dată vieții monahale din România, orchestrată şi direcționată tot de puterea sovietică. În fapt, documentul a vizat o „reformă" a vieții monahale, hotărâtă de Guvern, în mod independent de Sinodul Bisericii Ortodoxe. Aplicarea acestui decret, între anii 1959 şi 1964, prin forță şi amenințări, constituie o perioada de doliu pentru monahismul ortodox românesc. S-au întocmit liste de călugări şi călugărițe, „învinuiți" de acțiuni dușmănoase contra puterii, situație fără precedent în istoria vieții monahale de la noi. Pentru „soluționarea problemei," Direcția Generală a Securității Poporului, D.G.S.P. propusese încă din 1955 direcțiile, soluțiile şi măsurile în problema mănăstirilor. Acestea erau: soluția radicală de desființare a mănăstirilor; centralizarea călugărilor în câteva aşezăminte mari; măsuri de scoatere a credincioşilor de sub influența mănăstirilor şi limitarea primirii elementelor tinere în mănăstiri. În acest scop a fot elaborat Decretul 410/1959 ca o completare a Decretului 177 din 4 august 1948, pentru regimul general al cultelor religioase.[117] Dintre prevederile acestuia, merită amintite următoarele puncte: *„Monahisul poate funcționa numai în mănăstiri autorizate ale cultelor legal recunoscute. Autorizarea de funcționare a mănăstirilor se dă de către Depatamentul Cultelor. Absolvenții şcolilor de pregătire a clerului pot intra în monahism la orice vârstă dacă au satisfăcut serviciul militar. Alte persoane pot fi admise în monahism numai dacă au împlinit vârsta de 55 ani, bărbații şi 50 ani, femeile, dacă renunță la salariu sau la pensia de stat, dacă nu sunt căsătorite şi dacă nu au obligații deja stabilite pe baza Codului Familiei"*.

Față de toată această năprasnică agresiune, care s-a manifestat asupra aşezămintelor şi comunității monahale, considerată o *„politică antinațională, contra Bisericii Ortodoxe"*, confesiunea majoritară a populației româneşti, Patriarhul de atunci, vrednicul de pomenire Iustinian Marina, a luat o atitudine tot mai vehementă şi mai alarmantă pentru autoritățile comuniste, mai cu seamă față de prevederile prin care se cerea desființarea aşezămintelor monahale şi de îndepărtare a monahilor şi monahiilor. Conform unui raport al Securității, într-o discuție cu mai mulți clerici, Patriarhul a afirmat că nu va aplica dispozițiunile Departamentului Cultelor în această problemă, întrucât acestea nu sânt în conformitate cu hotărârile sinodale, iar intenția Patriarhului era aceea de a arunca toată răspunderea măsurilor de desființare a mănăstirilor asupra autorităților statului. S-a considerat că Patriarhul subapreciază astfel organele statului, fiindcă *„arăta că scoaterea călugărilor din viața monahală este o măsură ilegală luată de organele Securității"*, iar pentru astfel de cazuri similare din trecut, agenții Securității au intrat la puşcărie, şi nu doreşte, ca *„după ce se va pune capăt acestei ilegalități, alături de securişti să intre la puşcărie şi episcopii sau mitropoliții care ar contribui la ducerea la îndeplinire a acestei ilegalități"*[118]. Cu toată opoziția Patriarhului şi a clerului au fost desființate ori desacralizate un sfert din cele 265 de mănăstiri şi schituri, iar numărul vieţuitorilor lor a scăzut de la 7.500 la aproximativ 2.000. Unele dintre aşezămintele monahale au fost transformate în biserici de mir, iar anexele acestora au primit diferite destinații: case de naştere, spitale, cluburi, şcoli, azile pentru bătrâni şi bolnavi de boli cronice, magazii pentru cereale ale Gospodăriilor Agricole Colective, în posesia cărora au intrat şi terenurile şi inventarul agricol al mănăstirilor sau schiturilor desființate.

116 Constantin Aioanei, Cristian Troncotă, „Contra „armatei negre a călugărilor şi călugărițelor", în *Magazin istoric,* 1996, nr. 1-2, pp. 3-5.

117 *Buletinul Oficial al Marii Aadunări Naționale a R.P.R.* nr. 28 din 19 noiembrie 1959.

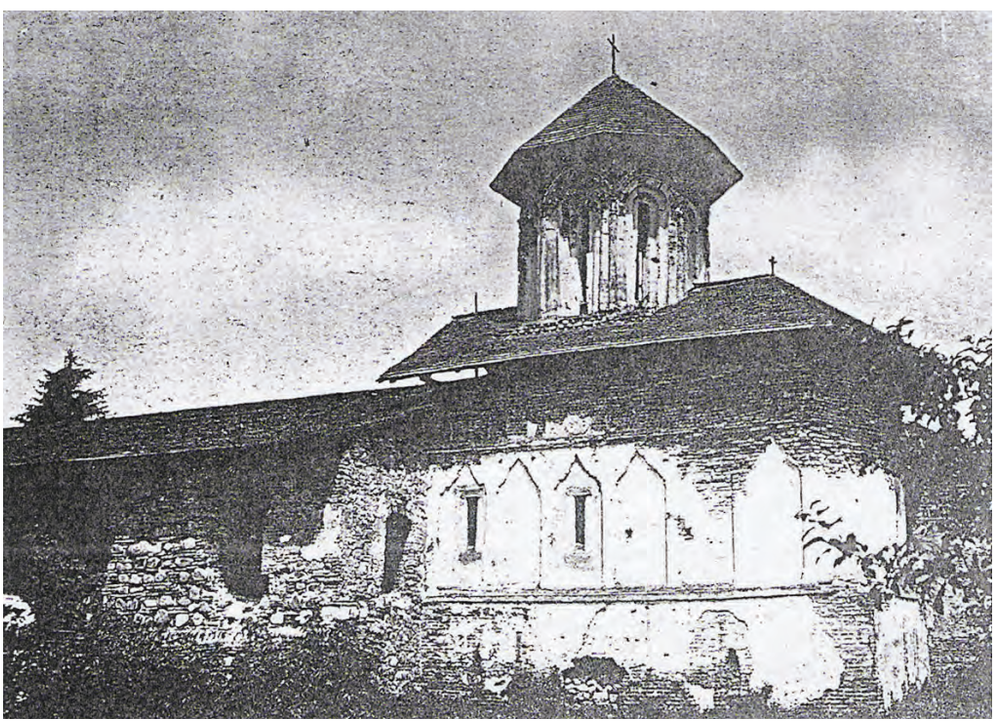
118 Constantin Aioanei, Cristian Troncotă, *op. cit.,* p. 18.

▼ *Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel*

▲ *Ansamblul Mănăstirii Argeşului la începutul secolului al XX-lea*

◄ *Paraclisul Mănăstirii Aninoasa*

În judeţul Argeş au fost închise Mănăstirile Bascov şi Cotmeana, iar la Mănăstirea Văleni, din cele peste 100 de vieţuitoare au rămas numai 3. Din judeţul Muscel a fost desfiinţată Mănăstirea Ciocanu, Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung a fost transformată în biserică de mir, iar Mănăstirea din Curtea de Argeş şi schitul Dragoslavele au devenit, pentru un timp, loc de surghiun pentru ierarhii greco-catolici.[119] Printre cei care nu şi-au pierdut speranţa şi încrederea în Dumnezeu, adunând călugării din mănăstire şi îndemnându-i să nu renunţe la viaţa monahală şi să aştepte cu încredere viitorul, ori chiar a rupt cererile unora dintre cei care voiau să plece, s-a numărat şi starețul de atunci al Mănăstirii Căldăruşani, Gherasim Cristea, viitorul Episcop al Eparhiei Râmnicului şi Argeşului între anii 1984-1990, ulterior Arhiepiscop al Eparhiei Râmnicului, astăzi mutat la Domnul.

119 Zicu Ionescu, Remus Petre Cîrstea, *op. cit.*, p. 48.

▲ *Biserica Marina din Câmpulung Muscel*

▲ *Biserica Bradu din Câmpulung Muscel*

Restaurarea monumentelor şi promovarea artei bisericeşti

Unul dintre principalele segmente ale apostolatului social din perioada 1948-1989 a fost grija pentru monumentele istorice de factură religioasă, martore ale unui trecut, pe cât de glorios în fapte, pe atât de plin de împliniri în credinţă. Aşezămintele religioase suferiseră, la fel ca poporul drept credincios, nu numai datorită războiului, ci şi datorită scurgerii timpului. Pentru salvarea monumentelor, s-a simţit nevoia unor acţiuni energice, motiv pentru care s-au organizat servicii tehnice în cadrul Administraţiilor eparhiale şi în cel al Administraţiei Patriarhale. Au fost cooptaţi arhitecţi, tehnicieni, ingineri, specialişti în domeniul artei monumentale religioase, care au întocmit documentaţiile de specialitate în vederea obţinerii avizelor şi executarii lucrărilor de restaurare. Într-o perioadă extrem de dificilă pentru viaţa bisericească şi pentru soarta lăcaşurilor de cult, când autorizaţiile de restaurare, materialele şi alte resurse necesare refacerii rănilor pricinuite de război şi de timp erau dificil de obţinut, se poate aprecia că realizările în ceea ce priveşte restaurarea bisericilor şi a mănăstirilor sunt deosebite. Pentru ca arta bisericească să fie păstrată şi promovată la adevărata ei valoare şi conform canoanelor bizantine, cu înnoirile creatoare ale specificului românesc, s-a organizat *Comisia de Pictură Bisericească* din cadrul Patriarhiei Române. Aceasta a fost integrată Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă a Bisericii Ortodoxe Române, sub conducerea nemijlocită a Preşedintelui Sfântului Sinod. Principiile, normele şi metodele de lucru, stabilite prin Deciziile Sinodale 136/1950, 157 şi 523/1958, au valabilitate şi astăzi. În perioada 1948-1977, la nivelul întregii ţări s-au ridicat din temelie 302 biserici, s-au restaurat ori reparat 2345, dintre care 999 monumente istorice, 128 dintre ele fiind mănăstiri şi schituri. Multe dintre aşezămintele religioase au fost împodobite cu pictură, fiind restaurat registrul iconografic în alte 271 biserici. Privind retrospectiv activitatea de restaurare a aşezămintelor religioase din Argeş şi Muscel din perioada menţionată, se poate constata că majoritatea acestora au fost incluse pe lista de lucrări şi s-au efectuat, de la reparaţii curente până la restaurări complexe de arhitectură şi pictură, ân spiritul artei religioase tradiţionale autentice. În contextul politic şi social al acelor vremuri se poate aprecia că astfel de realizări nu pot fi considerate decât ca fiind remarcabile.

Apostolatul social al Bisericii s-a manifestat şi în plan spiritual. Astfel, s-au pus la îndemâna credincioşilor cărţile de cult, literatura teologică, s-a reeditat Biblia şi alte cărţi de rugăciune, de învăţătură şi de îndrumare bisericească. Mai toate centrele eparhiale ale ţării şi-au alcătuit biblioteci teologice, multe dintre ele îmbogăţite prin donaţiile făcute de către chiriarhii locului, aşa cum s-a petrecut şi la Curtea de Argeş. În

◄ *Biserica Sfântul Ilie din Câmpulung Muscel*

acelaşi context poate fi încadrată şi grija pentru păstrarea şi ocrotirea patrimoniului artistic şi literar încă existent în mănăstiri. S-au alcătuit, astfel, colecţii muzeale cuprinzând obiecte de cult, icoane, cărţi vechi, manuscrise rare, broderii, care au fost expuse spre vizitare şi cunoaştere de către pelerini şi specialişti.

Cooperativele şi atelierele mănăstireşti

Naţionalizarea şi luarea terenurilor mănăstireşti de către stat au redus drastic puterea economică a aşezămintelor monahale. Pentru asigurarea traiului obştilor din mănăstiri s-au căutat noi resurse. S-au organizat ateliere şi cooperative meşteşugăreşti, unde se realizau diferite produse artizanale: covoare, ţesături, broderii, pictură, ceramică, mobilier. Pentru deprinderea unor asemenea îndeletniciri, pe lângă aşezămintele monahale s-au înfiinţat şcoli şi cursuri speciale, corespunzătoare nevoilor Bisericii. Utilizând personalul monahal pentru realizarea acestor produse şi lucrări, se aduceau importante venituri necesare susţinerii vieţii în mănăstiri. În Episcopia Râmnicului şi Argeşului, înfiinţată la 5 februarie 1949, au fost constituite astfel de ateliere. Începând din ianuarie 1952, la Mănăstirea Văleni s-a înfiinţat cooperativa „Izbânda", unde lucrau în jur de 40 monahii, producând perii, bidinele şi o secţie de croitorie şi cusături. La Mănăstirea Bascovele s-au realizat covoare şi a fiinţat un atelier de croitorie, iar la Mănăstirea Nămăeşti, aparţinând atunci de Arhiepiscopia Bucureştilor, din cele 37 de călugăriţe, 20 realizau lucrări de artizanat[120].

120 Pr. Prof. Liviu Stan, „Cooperativele şi atelierele mănăstireşti", în *Mitropolia Olteniei,* anul VI, 1954, nr. 9-10, pp. 478-487.

Viața religioasă în Eparhia Argeşului în prima jumătate a secolului al XX-lea

Deşi majoritatea istoricilor care s-au ocupat sau se ocupă de problemele vieții bisericeşti din secolul al XX-lea şi-au întocmit studiile după anul 1918, se cuvine ca şi cele aproape două decenii de la început să fie incluse în capitolul rezervat respectivului veac, deoarece şi în această perioadă au avut loc evenimente care au influențat în mod deosebit desfăşurarea vieții religioase a românilor.

Secolul a XX-lea va aduce, încă de la debutul său, transformări esențiale în viața Bisericii, inclusiv în Episcopia Argeşului. Se constată în primul rând o dezvoltare demografică deosebită, numărul locuitorilor, la nivelul general al României, crescând de aproape trei ori, cu deosebire în zonele urbane, datorită dezvoltării economice care începe să atragă populația de la sate, a intelectualilor care găsesc la oraş posibilități deosebite de exprimare. La sate, evoluția demografică duce la dublarea populației. În ceea ce priveşte clerul, paradoxal, situația este diferită. Legea clerului mirean din 1893, prevedea, printre altele, măsuri pentru îmbunătățirea vieții materiale a preoților şi pentru creşterea gradului de pregătire a slujitorilor bisericii. După aproximativ un deceniu, deci la trecerea în secolul al XX-lea, numărul preoților scade simțitor, constatându-se odată cu aceasta „şi scăderea moralității" în rândul populației, „care este mai prejos decât la începutul veacului trecut"[121].

Creşterea alarmantă a fenomenului criminalității, a furturilor, a distrugerilor, a escrocheriilor de tot felul, răpirea şi corupția minorilor, sperjurul, avorturile ori abandonările de nou-născuți, atentatele contra moralității, sunt puse pe seama scăderii numărului dramatic al preoțimii, care asigurase, prin învățătura credinței, educarea în spirit ortodox a poporului.

Scăderii dramatică a numărului preoților s-a datorat desconsiderării serviciului preoțesc, în comparație cu celelalte servicii publice, care au cunoscut salturi calitative semnificative odată cu înfăptuirea Unirii Principatelor şi cu dobândirea Independenței de Stat a României. Seminariştii cu posibilități intelectuale ridicate şi-au ales altă carieră, mediul de dezvoltare al României fiindu-le prielnic, în vreme ce elevii mediocrii intrau în rândul clerului, scăzând astfel şi nivelul de cultură al al acestora. Se solicita, aşadar, modificarea neîntârziată a Legii din 1893. „Creştinii au neapărată trebuință să ştie care sunt încheieturile credinței; care sunt poruncile lui Dumnezeu; care sunt tainele Bisericii; care sunt păcatele cele de moarte; care sunt faptele cele bune ale creşterii vieţuirii; care este datoria creştinului. Dar cum să le ştie ei acestea dacă n-au pe cine să le tâlcuiască… Ce pot deveni, deci, acei sărmani creştini, dacă ar trebui să rămână tot fără hrana sufletească; dacă fiind în păcate, n-ar avea cine să-i îndrepte, dacă fiind în neştiință, n-ar avea cine să-i lumineze… Firesc este, domnilor senatori, a întreba, de unde a provenit într-un timp relativ scurt o aşa mare lipsă de preoți?" se putea citi în raportul secțiunilor din Senat cu privire la modificarea legii, care va avea loc în anul 1906. Se avea în vedere ca, prin noile prevederi, să fie întărit sentimentul moral în rândul poporului prin hirotonirea, în mediul sătesc, a preoților „luminați", absolvenți de cursuri teologice; tot preoții urma să predea religia în şcolile primare. Senatorul Constantin Disescu, Ministrul Cultelor, propunea măsuri pentru disciplinarea clerului, supravegherea preoților prin îmbunătățirea situației protoiereilor şi revizorilor eclezi-astici, reînființarea subprotoieriilor, determinarea numărului real al familiilor dintr-o

121 Athanasie Mironescu, episcopul Râmnicului Noul Severin, *Sfânta Eiscopie a Eparhiei Râmnicului Noul Severin în trecut şi acum,* Tipografia Gutemberg, Ioseph Göbl, Bucureşti, 1906, p. CXXI.

parohie şi măsuri pentru îmbunătăţirea stării aşezămintelor monahale[122]. La nivel administrativ, înfiinţarea Administraţiunii Cassei Bisericii, înlocuitoarea Logofeţiei treburilor bisericeşti, va restructura şi va reforma în mod semnificativ activitatea cu privire la istoria şi statisticile aşezămintelor religioase la nivelul României, permiţându-ne, astfel, să putem urmări evoluţia lor în timp, precum şi măsurile de conservare a acestora.

Se întocmesc, pentru prima dată, Anuare, lucrări statistice şi de informaţie cuprinzătoare cu privire la numărul, numele parohiilor şi ale satelor componente, numărul familiilor şi al locuitorilor unei parohii, ceea ce constituie un evident izvor de documentare şi cunoaştere al evoluţiei demografice.

Se poate constata, de asemenea, nivelul de pregătire al preoţilor şi al celorlalţi slujitori ai altarului prin precizarea studiilor, şi a evidenţierii şi recompensării lor pentru munca depusă în slujba intereselor societăţii.

Din iniţiativa Ministrului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Spiru Haret, în anul 1909, N. Rădulescu-Niger, şeful serviciului personal al Administraţiei Cassei Bisericii, întocmeşte *Anuarul* pentru anul respectiv, prima lucrare care cuprindea datele statistice anterior enumrate pentru Biserica Ortodoxă Română. Între acestea, se afla şi Eparhia Argeşului, din jurisdicţia căreia făceau parte judeţele Argeş şi Olt. În anul 1909, Scaunul Episcopal de la Argeş era ocupat de Gherasim Timuş, al doisprezecelea Episcop de la înfiinţarea Episcopiei Argeşului, în 1793.

Organizarea Eparhiei Argeşului la începutul secolului al XX-lea

Fiecare dintre cele două judeţe care alcătuiau jurisdicţia ecumenică a Eparhiei Argeşului era administrat, din punct de vedere ecleziastic, de către un protoiereu şi un subprotoiereu. Preotul Ioan Panţurescu era protoiereu al judeţului Argeş, licenţiat în teologie, iar ca subprotoiereu fusese numit preotul Sava Constinescu, absolvent al Seminarului superior. Protoieria judeţului Olt era condusă de preotul Ioan Marinescu, licenţiat în teologie, iar ca subprotoiereu, era numit preotul iconom Nicolae Ionescu, de asemenea licenţiat în teologie.

Personalul administrativ al Eparhiei Argeşului era următorul:

Cancelaria :

Arhimandritul *Meletie Gibescu,* arhimandrit de scaun, absolvent al Seminarului inferior; diaconul *C.D. Şendreanu,* directorul cancelariei, licenţiat în teologie; *Schiteanu Şt. Vasile,* copist, absolvent al seminarului; *Zmeu Ion,* copist, absolvent a 2 clase gimnaziale şi *Chiriţă I. Mihail,* copist.

Membrii Consistoriului spiritual:

Iconom *Ioan Rizescu,* preşedinte, licenţiat al Facultăţii de Teologie din Bucureşti, sachelar *I.N. Popescu,* membru, absolvent al Seminarului superior; preot *Marin D. Preoţescu,* membru, licenţiat al Facultăţii de Teologie din Bucureşti.

Membrii Consistoriului Apelativ:

Preotul *Dimitrie Angelescu,* preşedinte, absolvent al Seminarului superior; preotul *P.N.Boerescu,* membru, absolvent al Seminarului inferior; preotul *Nicolae U. Ionescu,* membru, licenţiat în teologie; preotul *A.C. Popescu,* membru supleant, licenţiat în

122 *Monitorul Oficial,* No. 240 din 11 februarie 1905; *Dezbaterile Senatului României* nr. 22 din 21 ianuarie 1906, vezi şi Athanasie Mironescu, *op. cit*., pp. CXXII-CXXIII.

►► *Schitul Turnu fondat de mitropolitul Varlam la 1676*

teologie; preotul *Ion Eftimie,* membru supleant, absolvent al Seminarului superior şi preotul *Ilie C. Popescu,* membru supleant, absolvent al Seminarului superior.

a) Personalul bisericii Episcopale:

Preotul iconom *Predeanu Vasile,* licenţiat în teologie; preotul iconom *Ioan Rizescu,* licenţiat în teologie; preotul iconom *Platon Ciosu,* licenţiat în teologie; *D.C. Şendreanu,* diacon, licenţiat în teologie; *Nicolae Oancea,* diacon, absolvent al Seminarului inferior; *Zmeu Ion* cântăreţ I, absolvent a 2 clase gimnaziale; ierodiaconul *Ambrozie G. Tănăsescu,* cântăreţ al II-lea, 4 clase primare; protosinghelul *Dionisie Alexe,* eclesiarh, 4 clase primare; ieromonahul *Macarie Vasilescu,* canonarh, 4 clase primare; ierodiaconul *Nicodim C. Zamfirescu,* canonarh, 4 clase primare; ierodiaconul *Grigorie Uritescu,* paracliser, 4 clase primare; monahul *Nichifor Predescu,* paracliser, 4 clase primare.

Mănăstiri şi schituri de călugări

Mănăstirea Stânişoara (Argeş). Arhimandrit Nicandru Manu, 4 clase primare, născut în comuna Godeni, judeţul Muscel, la 8 noiembrie 1857. Monahul Săvoiu Paisie, econom. Născut în urbea Câmpulung, la 1836. Monahul Cârstea Iosif, casier, născut în Godeni, jud. Muscel. Această mănăstire, (s-a mai numit şi schitul Nucet până în 1747, cu hramul Sfântul Gheorghe) a fost ridicată de Gheorghe, mare clucer de arie, fiul lui Anghel cupeţ din Piteşti, în 1747, împreună cu Martin Buliga. Schitul a ars în 1788, rămânând în pustiire până la 1818-1820 când s-a refăcut biserica. Chiliile au fost refăcute din lemn de Sava starețul în 1807 şi de zid în 1850. În 1832 se ridică biserica Sfântul Nicolae de către ierodiaconul Daniil de la Cozia şi Nicolae Nisipeanu[123]. În anul 1909 obştea mănăstirii număra 20 de monahi trecuţi în buget, 9 netrecuţi şi 10 fraţi.

Mănăstirea Turnu (Argeş). Arhimandrit Dumitrescu Grigorie, superior (stareţ), născut la Sibiu. Ieromonahul Ieronim Văleanu, econom, născut în Poiana (Transilvania); ieromonahul Gherontie Popescu, casier, născut în comuna Recea, judeţul Argeş. Mănăstirea (de după Turn, cu hramul Intrarea în Biserică, Vovidenia de sub muntele cel mare al Coziei) a fost ctitorită la 1676, sub domnia lui Duca vodă, de către mitropolitul Varlaam[124]. În anul 1909 aşezământul monahal număra 23 vieţuitori, din care 12 trecuţi în buget, 11 monahi ne trecuţi şi un frate.

Mănăstirea Robaia (Argeş). Ieromonahul Vasilescu Maxim, superior, 4 clase primare. Născut în comuna Părăuşani, judeţul Vâlcea. Schitul Robaia, fost de lemn în secolul al XVI-lea (se afirmă că la 14 august 1608 Robaia era metoh al mănăstirii Bucovăţ – Craiova ?; se pare însă că era vorba de alt edificiu monahal, respectiv schitul Roaba sau Jdrelea, de pe Jiu, ctitorie a Craioveştilor de la sfârşitul secolului al XV-lea), refăcut de Sava şifarul înainte de 1644, pustiit înainte de 1843, când este refăcut de starețul Visarion şi zugrăvit în 1848 de Tudosie monahul[125]. În anul 1909 obştea schitului era alcătuită din 6 monahi trecuţi la buget şi 2 fraţi.

Schitul Trivalea (Piteşti). Protosinghelul Iustin Popescu, preot şi îngrijitor, 4 clase primare. Născut în comuna Berislăveşti, judeţul Argeş.

123 Grigorie, episcop de Argeş, *Comorile Argeşului,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1938, pp. 78-81; Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România, I – Ţara Românească,* Editura Mitropoliei Olteniei, 1970, vol. 2, pp. 598-599.

►► *Schitul Trivale întemeiat de mitropolitul Varlam*

124 Nicolae Stoicescu, *op. cit.,* pp. 664-665.

125 *Ibidem,* p. 547.

▲ *Biserica schitului Ostrov, întemeiat de Despina Doamna, soția lui Neagoe Vodă Basarab la 1501*

Schitul Ostrovu, Argeş. Ieromonahul Gherasim Popescu, preot şi îngrijitor. Născut în comuna Berislăveşti, județul Argeş. Acest schit se află în ostrovul din fața băilor Călimăneşti şi a fost „fondat" de Neagoe Vodă (Neagoe Basarab) şi doamna Despina la 1522. A fost întâi mănăstire de maici, care în urmă au fost mutate la Văleni (Argeş).

Mănăstiri de călugărițe

Mănăstirea Văleni. Personalul administrativ: Fevronia Petrescu, superioară, 4 clase primare. Născută în Seliştea, Transilvania, numită stareță la 1 martie 1903. Popovici Eugenia, casieră, absolventă a Şcolii Centrale din Bucureşti. Născută în urbea Câmpulung. Epraxia Itu, econoamă, născută în Valea Sibiu.

Personalul bisericesc: Preotul Florea Tudeanu, absolvent al Seminarului inferior, născut în Şuici, județul Argeş. Diaconul Rudeanu F. Ioan, absolvent al Seminarului superior, născut în comuna Cepari-Bârseşti, județul Argeş. Mănăstirea Văleni, fost schit, a fost construită de călugărul Zosim Grădişteanu, înainte de anul 1682, mărită apoi de către Dorotei, arhimandritul de la Argeş, în 1810 şi zugrăvită între 1826-1829 prin osârdia stareței Platonida.[126] În anul 1909 obştea monahală a mănăstirii Văleni era alcătuită din 44 de maici trecute în buget, 28 netrecute şi 17 surori.

Au fost omise din anuarul pe 1909: schitul *Brătăşeşti* din județul Argeş precum şi mănăstirile şi schiturile din județul Olt, respectiv Mănăstirea *Clocociov*, datată din secolul al XVI-lea şi refăcută de Mihai Viteazul, între 1593-1601, apoi de marele agă Diicu Buicescu, în 1645; refăcută în 1862 de către Atanasie egumenul; Schitul *Sopot* din Slatina, cu hramul Sf. Împărați, Sf. Nicolae şi Sf. Ilie, construit la sfârşitul secolului al XVIII-lea de către tretilogofătul Constantin Rătescu şi Nicolae Mumuianu; Schitul *Deleni*, ctitorie a boierilor Deleni din 1663, refăcut în 1802, 1862, 1904; Schitul *Strihareț*, cu hramul Adormirea, construit de Serafim, Episcop de Buzău şi de Râmnic, între anii 1664-1667, biserica fiind sfințită la 1672, ars în 1802 şi refăcut din temelie de Iosif eclesiarhul, egumenul schitului; Schitul *Gâlmeele*, cu hramul Înălțarea Domnului, ridicat de boierii Bălăceni în secolul al XVII-lea, înainte de 1670, refăcut în 1709-1716, 1832, fost metoh al Mitropoliei Ungrovlahiei; schitul *Greci,* cu hramul Sf. Nicolae şi Sf. Grigorie Decapolitul, ridicat în secolul al XVII-lea, înainte de anul 1661, cu biserica refăcută în anul 1810 de către Elena Greceanu şi Elena Racoviceanu, fost metoc al Mitropoliei Ungrovlahiei[127].

▶▶ *Stareța Fevronia Petrescu de la Mănăstirea Văleni. Portret în ulei pe pânză de Belizarie Paraschivescu, 1868*

126 *Ibidem,* p. 701.

127 I. Ionașcu, *Catagrafia Eparhiei Argeş la 1824,* Tipografia cărților bisericeşti, Bucureşti, 1942, p. 4,88,90, 91; Idem, *Biserici, chipuri şi documente din Olt,* Editura Ramuri, Craiova, 1934, pp. 38-46, 92-98, 223, 232-250; Nicolae Stoicescu, *op. cit.* vol. 1, pp. 273, 274, 333, 351; vol. 2, p. 585.

Parohiile urbane
Județul Argeş

Curtea de Argeş

1. 1. *Parohia Domnească,* cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Sf. Filofteia. Paroh, pr. Dumitrescu I. Ştefan… seminarul inferior; supranumerari: a) pr. Schintescu Ştefan… seminarul inferior; b) pr. ajutător Pretorian Nicolae, seminarul inferior, fost aici diacon; c) pr. supranumerar Eşanu Constantin, seminarul inferior; d) pr. supranumerar Năstăsescu Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) *Sf. Gheorghe;* b) *Adormirea;* această parohie are : familii 379, suflete 1517. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1290, s-a reparat la 1851, e ruinată şi închisă (monument istoric); posedă 34 ha pădure şi un capital de 50.800 lei din care se întreține. Biserica filială Sf. Gheorghe e de zid, s-a clădit la 1844-1848; se întreține din venit propriu şi de comună; Biserica filială Adormirea e de zid; s-a clădit la 1300, s-a reparat la 1869; se întreține din venit propriu şi de comună.

1. 2. *Parohia Drujeşti,* cu biserica parohială Adormirea Maicii Domnului. Paroh, pr. Hristescu Gavriil,… seminarul inferior. Supranumerar: pr. Cerbureanu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale; a) Sf. Îngeri; b) Intrarea în Biserică. Această parohie are: familii 664, suflete 2140. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1793-1795, s-a reparat la 1875; se întreține din veniturile sale şi de comună. Biserica filială Sf. Îngeri e de zid; s-a clădit dela 1717-1722, s-a reparat în 1880, se întreține din venitul său şi de comună. Biserica filială Intrarea în Biserică e de zid; s-a clădit la 1583-1585, reparată în 1880; se întreține de comună.

1. 3. *Parohia Flămânzeşti,* cu biserica parohială Sf. Voievozi. Paroh, pr. Iliescu Nicolae, seminarul inferior. Această parohie are familii 175, suflete 907. Biserica parohială e de zid, s-a reparat la 1898. Personalul este plătit de stat cu salariul ca pentru parohii rurale, iar primăria plăteşte adaosul ca pentru parohie urbană.

► *Biserica Flămânzeşti*

Piteşti

2. 1. *Parohia Sfântul Gheorghe,* cu biserica parohială Sfântul Gheorghe. Paroh, pr. Dobre R. Popescu, licenţiat în teologie. Supranumerari: a) preot Boerescu Nicolae, seminarul inferior; b) pr. Angelescu Dimitrie, seminarul superior, adus de la Biserica Domnească din Curtea de Argeş; c) diac. Postelnicescu Ioan, licenţiat în teologie. Biserica filială: Sfântul Nicolae. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1654-1656, s-a reparat la 1849 şi 1869; are averea sa proprie în imobile. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1812-1814; se întreţine din venitul său propriu.

2. 2. *Parohia Sfântul Ilie,* cu biserica parohială Sf. Ilie. Paroh, pr. Dobrescu Rizea,… seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Dragnea Ion, … seminarul inferior; b) pr. Georgian Dimitrie, seminarul inferior. Biserica filială Sfânta Treime (Beştelei). Această parohie are 450 familii, suflete 2260. Biserica parohială e de zid; s-a clădit dela 1826-1827, s-a reparat în 1894. Biserica filială e de zid, s-a clădit în jurul anului 1700, s-a reparat la 1885, se întreţine de comună.

2. 3. *Parohia Sfântul Ioan*, cu biserica parohială Sf. Ioan. Paroh, pr. Mielcescu Gheorghe, … seminarul inferior. Supranumerar: pr. Teodorescu Ştefan, … seminarul inferior. Această parohie are: familii 384, suflete 1790. Biserica e de zid, s-a clădit la 1881, posedă 4 perechi de case şi 14 ¾ pogoane de pământ dăruite de domnişoara Zinca Rădulescu.

2. 4. *Parohia Maica Precista din coastă,* cu biserica parohială Intrarea în Biserică (Ovidenia şi Izvorul Tămăduirii). Paroh, pr. Budescu Radu, … seminarul inferior. Supranumerar, pr. Panţurescu Ioan, licenţiat în teologie. Biserica filială Buna Vestire (Greci, a lui Norocea logofătul). Această parohie are familii 203, suflete 1208. Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1540, s-a reclădit la 1754, 1860-1863 (1859-1864, amvonul în 1887); posedă moşia Şuica, jud. Olt donată de logofătul Duminică şi jupâneasa Păuna; o moşioară în com. Bascov Fleşti (Argeş), donată de Stan Croitoru, 2 case şi 4

◀ *Biserica Beştelei, Piteşti*

locuri cu embatic. Biserica filială e de zid, nu se ştie data clădirii (a doua jumătate a secolului al XVI-lea, clopotnița din 1712), s-a reparat între anii 1868-1870, e cu avere proprie.

2. 5. *Parohia Mavrodolu,* cu biserica parohială Adormirea Maicii Domnului. Paroh, pr. Ioan Stăncescu, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Băjenariu Teodor, seminarul inferior. Această parohie are. Familii 289, suflete 1445. Biserica e de zid, s-a construit la 1818; s-a reparat la 1867 şi 1904. Se întreține din fondurile sale – case şi moşii.

2. 6. *Parohia Sfânta Vineri,* cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Becescu Ioan,… seminarul inferior. Supranumerar, pr. Urzică Marin, seminarul inferior. Această parohie are: familii 195, suflete 1215. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1817, s-a reparat la 1865 şi 1878 şi s-a refăcut la 1903-1908. posedă o moşie în comuna Mălureni-Bădiceni, județul Argeş, dată de polcovniceasa Anica Enghel, pitarul Drăghici şi frații Budişteni, cât şi 3.000 lei anual din partea primăriei, pentru locul cedat ei pe care se face târgul săptămânal.

Județul Olt

Slatina

3. 1. *Parohia Clocociovu,* cu biserica parohială Sfântul Nicolae, preot paroh Constantin Milcoveanu, seminarul inferior. Biserica filială Sfinții Voievozi. Această parohie are: familii 234, suflete 985. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1837-1840, s-a reparat la 1860; Biserica filială este a fostei mănăstiri Clocociovu, întemeiată pe timpul lui Matei Basarab, de jupânul Diicu vel Agă (Buicescu), la 1645-1650. S-a reparat la 1883; amândouă se întreține de comună.

3. 2. *Parohia Ionaşcu,* cu biserica parohială Sfântul Gheorghe. Paroh, pr. Pretorian N., seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Pascal G., licențiat în teologie; b) pr. Bucică N., seminarul inferior; c) pr. Constantinescu Alexandru, seminarul inferior, d) diaconul Popescu Ilie, licențiat în teologie. Biserica filială Sfântul Ioan. Această parohie are: familii 183, suflete 398. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1875-1878; se întreține de stat. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1817-1818, s-a reparat la 1880; e ruinată; se întreține de comună.

3. 3. *Parohia Obrocari,* cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Paroh, pr. Vasilescu Mihail, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Pleşoianu C., seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Cireaşov. Această parohie are 240 familii, suflete 600. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1876-1877; o întreține comuna. Biserica filială e de zid; s-a clădit la 1672, reclădit la 1844 (fost schit), o întreține comuna. Preotul paroh serveşte la biserica Strihareț.

3. 4. *Parohia Precista,* cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Turturescu Gh., seminarul inferior. Supranumerari: a) preotul Popescu A. Constantin, seminarul inferior; b) pr. Turturescu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din Coastă; b) Sfântul Nicolae din Târg. Această parohie are: familii 225, suflete 756. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1636, se întreține de stat. Biserica filială Sf. Nicolae din Coastă e de zid, s-a clădit la 1888; biserica filială Sf. Nicolae din Târg e de zid, s-a clădit la 1761, s-a reparat la 1892; amândouă filialele le întreține comuna la care serveşte.

3. 5. *Parohia Şopotu,* cu biserica parohială Sf. Împărați. Paroh, pr. Roşulescu Gh., seminarul inferior. Această parohie are: familii 110, suflete 430. Biserica e de zid, s-a clădit între anii 1838-1839, s-a reparat la 1899; se întreține de comună.

3. 6. *Parohia Sfânta Treime,* cu biserica parohială Sfânta Treime. Paroh, pr. Ionescu Nicolae, licențiat în teologie. Această parohie are: familii 130, suflete 500.

Biserica e de zid; s-a clădit la 1643, s-a reparat la 1886 şi 1905; posedă o moşie de 100 ha şi o casă donate de Răducu Ionaşcu şi o altă moşie de 50 ha, donată de vistierul Ghenea, precum şi un imobil în oraş[128].

Parohii rurale

Județul Argeş

1.1. Parohia Alba, com. Olanu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Ioanițescu Nicolae, seminarul inferior. Această parohie are: familii 361, suflete 1721. Biserica parohială e de lemn, s-a făcut la 1808; s-a reparat la 1877. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1893-1903.

1.2. Parohia Albeşti Ungureni, comuna Albeşti-Brăteşti, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Paroh, pr. Duțeanu Gheorghe, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Gorunescu Ioan, grămătic. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Pământeni, com. Albeşti-Brăteşti. Această parohie are: familii 310, suflete 1500. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1888-1891, s-a sfințit la 1892; biserica filială e de zid; s-a clădit între anii 1870-1879; s-a sfințit la 1879.

1.3. Parohia Albota de Sus, com. Albota de Sus, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Alboteanu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Albota de Jos, com. Albota de Sus. Această parohie are: familii 295, suflete 1478. Biserica parohială e de zid, s-a reclădit între anii 1900-1903; Biserica filială e de zid, s-a reparat la 1894.

1.4. Parohia Arefu de Sus, com. Arefu, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Tomescu Gheorghe, grămătic. Biserica filială Înălțarea Domnului din cătunul Aref, com.Aref. Această parohie are: Familii 400, suflete 1700. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1857-1861; Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1888-1891.

1.5. Parohia Băbana, com. Băbana, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Popescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Prislop, com. Băbana. Această parohie are: familii 185, suflete 934. Biserica parohială e de zid, s-a reclădit la 1907. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1836-1839, s-a reparat la 1889.

1.6. Parohia Bădiceni, comuna Mălureni-Bădiceni, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Paroh, pr. Mălureanu Nicolae, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Nicolae din cătunul Mălureni-Bădiceni. Această parohie are 345 familii, suflete 1788. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1798-1800, s-a reparat la 1900. Biserica filială e de zid, s-a reparat la 1839.

1.7. Parohia Băiculeşti, com Băiculeşti Măniceşti, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Paroh, pr. Ionescu Marin, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Popescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Măniceşti. Această parohie are: familii 300, suflete 1700. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1863-1864, s-a reparat la 1906, Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1874-1875.

128 În administrația veche oraşele erau denumite comune urbane, iar satele alcătuiau comunele rurale.

1.8. Parohia Băloiu, comuna Stoileşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Boştinescu Ion, seminarul superior. Biserici filiale: a) Intrarea în Biserică din cătunul Obojeni (Obogeni); b) Buna Vestire din cătunul Balomireşti. Această parohie are: familii 286, suflete 1452. Biserica parohială este de lemn, s-a făcut în vechime, s-a reparat la 1887; biserica filială Obogeni e de zid, s-a făcut între anii 1832-1835, s-a reparat la 1864 şi 1906. Biserica filială Balomireşti e de zid; s-a clădit între anii 1809-1812, s-a reparat la 1789, e în stare de ruină.

1.9. Parohia Bărbăteşti, comuna Bărbăteşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva şi Sf. Voievozi. Paroh, pr. Ghițescu Vasile, seminarul superior. Această parohie are: familii 188, suflete 846. Biserica e de zid, s-a reclădit la 1894, s-a sfințit în 1907.

1.10. Parohia Băseni, comuna Băseni Stârci, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Bradu Marin, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Stârci. Această parohie are: familii 420, suflete 1693. Biserica parohială este de lemn, s-a făcut acum 150 de ani (cca. 1760), s-a reparat la 1868; biserica filială e de zid, s-a clădit acum 130 de ani (1776), s-a reparat la 1874.

1.11. Parohia Bârlogu, comuna Bârlogu, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Bărbulescu Vasile, seminarul inferior. Această parohie are: familii 339, suflete 1470. Biserica e de zid, s-a clădit la 1815, s-a reparat la 1879.

1.12. Parohia Bârseşti-Vlădeşti, comuna Cepari Bârseşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae, paroh pr. Popescu Constantin, seminarul inferior. Biserica filială Întâmpinarea Domnului din cătunul Bârseşti de jos. Această parohie are 300 familii, suflete 1060. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1804 şi s-a reparat la 1888. Biserica filială e de zid; s-a clădit la 1808, s-a reclădit la 1894.

1.13. Parohia Blidari, comuna Blidari, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Beştea I. Dimitrie, seminarul inferior. Această parohie are 165 familii, suflete 781. Biserica parohială este de zid, s-a clădit dela 1889-1895.

1.14. Parohia Bohari, comuna Mălureni-Bădiceni, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Diaconescu Ştefan, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Zărnescu Mina, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Teodor Tiron din cătunul Toplița. Această parohie are: familii 230, suflete 1107. Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1600, posedă pământ dat de preotul Daniil şi alții. Biserica filială e de lemn; s-a reparat la 1869.

1.15. Parohia Boişoara, comuna Boişoara, cu biserica parohială Pogorârea Sfântului Duh. Paroh, pr. Popescu Oprea, seminarul superior. Supranumerari: a) pr. Bumbuescu Andrei, seminarul inferior; b) pr. Chirigescu C., seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae din cătunul Găujani; b) Buna Vestire din cătunul Bumbueşti. Această parohie are: familii 520, suflete 2516. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1857-1860; s-a reparat la 1889, posedă câteva bucăți de pământ cu care se întreține biserica cu cele necesare cultului. Biserica filială Sf. Nicolae e de lemn; s-a făcut între anii 1890-1891. Biserica filială Buna Vestire e de zid; s-a clădit între anii 1817-1820, s-a reparat la 1887 şi 1906.

1.16. Parohia Borleşti, comuna Borleşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Angelescu D. Ioan, seminarul superior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Vărzari, com. Borleşti-Vărzari. Această parohie are: familii 165, suflete 848. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1753-1756, s-a reparat la 1888; biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1809-1812, s-a reparat la 1871.

1.17. Parohia Bradu de Sus, comuna Bradu de Sus, cu biserica parohială Buna Vestire. Paroh, pr. Demetrescu Marin, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Ionescu

Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Înălţarea Domnului din cătunul Gemenea (Geamăna). Această parohie are 340 familii, suflete 1754. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1880-1885; e în stare rea; biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1875-1880, s-a reparat la 1904.

1.18. Parohia Bratia din Deal, comuna Cremenari-Flămânda, cu biserica parohială Sf. Voievozi. Paroh, pr. Tomescu I. Ştefan, seminarul superior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Cocoru. Această parohie are: familii 190, suflete 968. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1833, s-a reparat la 1893. Biseerica filială e de lemn, s-a făcut între anii 1818-1821, s-a reparat la 1861 şi la 1895.

1.19. Parohia Brădetu, comuna Brădetu, cu biserica parohială Înălţarea Domnului. Paroh, pr. Brătescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 150 familii, suflete 730. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1546, s-a zugrăvit la 1761; s-a reparat la 1873.

▲ *Pomelnic vechi al Bisericii de la Brădetu, fost schit*

1.20. Parohia Brăteşti, comuna Albeşti Brăteşti, cu biserica parohială Înălţarea Domnului. Paroh, pr. Vega I. Gheorghe, seminarul inferior. Supranumerar, p. Gorunescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Ioan Botezătorul din cătunul Brătăşeşeti, com. Albeşti Brăteşti; b) Intrarea în Biserică din cătunul Dobroţ, com. Albeşti Brăteşti. Această parohie are 280 familii, suflete 1590. Biserica parohială e de lemn cu temelie de zid; s-a clădit între anii 1860-1861, s-a reparat la 1904. Biserica filială Sf. Ioan Botezătorul e de zid, s-a clădit între anii 1813-1819; s-a reparat la 1875; Biserica filială Intrarea în Biserică e de lemn, s-a făcut la 1868. Cea dintâi biserică filială posedă 2 ½ ha de pământ; cea de a doua 1 ¼ ha, donaţie de la enoriaşi.

1.21. Parohia Brătieni, comuna Brătieni Galeşu, cu biserica parohială Sfinţii Trei Ierarhi. Paroh, pr. Minculescu Toma, seminarul inferior. Această parohie are 493 familii, suflete 957. Biserica parohială e de zid, s-a clădit dela 1869-1870.

1.22. Parohia Broşteni, comuna Broşteni Roşani, cu biserica parohială Toţi Sfinţii şi Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Dragomirescu Ştefan, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Popescu Marin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) biserica Toţi Sfinţii din cătunul Pârvu Roşu, com. Broşteni Roşani; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Lăceni. Această parohie are 421 familii, suflete 2214. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1877-1878. Biserica filială Toţi Sfinţii e de lemn, s-a făcut între anii 1859-1860, e în ruină. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din Lăceni e de zid; s-a clădit la 1873-1875; s-a reparat la 1897.

1.23. Parohia Bucşeneşti, comuna Corbeni Căpăţâneni, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Corbeanu C. Gheorghe, absolvent al seminarului inferior. Supranumerar, pr. Rozianu Petru, seminarul inferior. Biserica filială Înălţarea Domnului din cătunul Căpăţâneni, comuna Corbeni Căpăţâneni. Această parohie are 360 de familii, suflete 1500. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1748-1750; biserica filială e de zid, s-a clădit la 1890-1894.

1.24. Parohia Budeasa Mare, comuna Budeasa, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Sălcescu C. Ioan, seminarul superior. Această parohie are: familii 195, suflete 934. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1802 şi s-a reparat la 1883.

1.25. Parohia Budeşti, comuna Budeşti, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Paroh, pr. Marinescu Eustaţiu, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Ionescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserica filială Sfinţii Îngeri din cătunul Racoviţa, comuna Fedeleşiou-Feţeni.

Această parohie are 365 familii cu 1584 suflete. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1787, s-a reparat la 1891. Biserica filială e de lemn nu i se ştie data clădirii (1760, refăcută 1886-1890[129]).

1.26. Parohia Buneşti, comuna Buneşti, cu biserica parohială Sf. Gheorghe. Paroh, pr. Cosmescu Constantin, seminarul inferior. Această parohie are 320 familii, suflete 1378. Biserica e de zid, s-a clădit între anii 1880-1887; s-a reparat la 1907.

1.27. Parohia Cacaleți, comuna Cacaleți-Zărneşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Diaconescu Gheorghe, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Stroescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Naşterea Maicei Domnului din cătunul Zărneşti, com. Cacaleți-Zărneşti. Această parohie are 220 familii cu 1246 suflete. Biserica parohială e de zuid, în reclădire de la 1907. Posedă 40 ha de pădure şi 8 ha pământ arabil, donație de la Zenobia monahia. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1895-1900; posedă 1 ½ ha de pământ pe care se face târg, cumpărate de biserică.

1.28. Parohia Cacaleții de Jos, comuna Cacaleții de Jois, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Petculescu Marin, seminarul superior. Această parohie are : familii 200, suflete 780. Biserica este de zid, s-a clădit dela 1866-1870, s-a reparat la 1906.

1.29. Parohia Caloteşti, comuna Valea Mărului, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Sălcescu Constantin, seminarul inferior. Această parohie are 214 familii cu 841 suflete. Biserica e de zid, s.a clădit la 1819 şi s-a reparat la 1901.

1.30. Parohia Câineni, comuna Câineni, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Paroh, pr. Canini Gheorghe, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Negoescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Grebleşti, com. Câineni. Această parohie are 250 familii, cu 1300 suflete. Biserica parohială e de zid, s-a făcut între anii 1808-1810, s-a reparat la 1877; biserica filială e de zid, s-a făcut la 1792, s-a reparat la 1883; e în stare rea. Aici se mai află şi o biserică la cimitir, făcută la 1733.

1.31. Parohia Cepari, comuna Cepari-Bârseşti, cu biserica parohială Înălțarea Domnului. Paroh, pr. Velescu Florea, seminarul inferior. Biserica filială intrarea în Biserică din cătunul Ceparii-Ungureni, com. Ceparii-Bărseşti. Această parohie are 263 familii, 1140 suflete. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1533-1538, s-a reparat la 1888; biserica filială e de zid, s-a făcut între anii 1820-1823 şi s-a reparat la 1892.

1.32. Parohia Cerbureni, comuna Cerbureni-Iaşi, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Popescu Ioan, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Anastasescu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Valea Iaşului, comuna Cerbureni-Iaşi; b)Sfinții Îngeri din cătunul Borovineşti; c) Sf. Ioan Botezătorul din cătunul Bărbălăteşti, comuna Cerbureni-Iaşi. Această parohie are 282 familii, suflete 1584. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1863-1864, s-a reparat la 1905; posedă 28 prăjini donație. Biserica filială Adormirea e de zid; s-a clădit între anii 1855-1856, s-a reparat la 1905; posedă 1 ½ pogoane pământ, donație. Biserica filială Sf. Îngeri e de lemn; s-a clădit între anii 1869-1870, posedă 20 prăjini (de pământ), donație. Biserica filială Sf. Ioan Botezătorul e de lemn; s-a clădit între anii 1860-1861.

1.33. Parohia Cerbu, comuna Cerbu, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Diaconescu Ion, seminarul inferior. Această parohie are: familii 142, suflete 635. Biserica e de zid; s-a clădit între anii 1875-1878, s-a reparat la 1894.

129 Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, vol. 2, p. 528.

1.34. Parohia Cerşanii de Sus, comuna Cerşanile, cu biserica parohială Duminica tutror Sfinților. Paroh, pr. Popescu B. Constantin, seminarul superior. Supranumerar, pr. Răiculescu Anghel, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Duminica tuturor Sfinților din cătunul Cerşani de jos; b) Duminica tuturor Sfinților din cătunul Burdeşti, comuna Cerşanile. Această parohie are 270 familii, cu 1450 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1881-1883, s-a reparat la 1907, biserica filială din Cerşani de jos este de lemn, s-a făcut între anii 1862-1867; e în stare rea; biserica filială din Burdeşti e de zid, s-a clădit între anii 1856-1859 şi s-a reclădit la 1903.

1.35. Parohia Ciauşeşti, comuna Stănislăveşti-Oarja, cu biserica parohială Duminica tuturor Sfinților. Preot paroh Ionescu Roman, seminarul inferior. Biserica filială Sfinții Voievozi din cătunul Ştefăneşti. Această parohie are 140 familii, suflete 900. Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1881; biserica filială e de lemn şi s-a clădit între anii 1874-1875.

1.36. Parohia Cicăneşti, comuna Cicăneşti, cu biserica parohială Naşterea Maicei Domnului şi Sf. Îngeri. Paroh, pr. Cantu Gheorghe, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfânta Treime din cătunul Cicăneşti de sus; b) Sf. Împărați din cătunul Cicăneşti de jos. Această parohie are 256 familii, suflete 1176. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1876-1877; biserica filială din Cicăneşti de jos este în ruină. Biserica filială din Cicăneşti de sus e de lemn; s-a făcut la 1832-1834 şi s-a reparat la 1871.

1.37. Parohia Ciobani, comuna Martalogi-Ciobani, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva şi Sf. Nicolae. Preot paroh Bănică Badea, seminarul inferior. Această parohie are. familii 250, suflete 1115. Biserica e de zid, s-a făcut între anii 1883-1902, când s-a sfințit.

1.38. Parohia Ciocănăi, comuna Moşoaea (Moşoaia), cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Postelnicescu Marin, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Popescu Florea, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Dimitrie din cătunul Lunga, comuna Moşoaea. Această parohie are 272 familii, 1082 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1837-1840. Biserica filială e de zid şi s-a clădit între anii 1866-1868.

1.39. Parohia Ciomăgeşti, comuna Ciomăgeşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Marinescu Dimitrie, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Marinescu Stancu, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Bratia. Această parohie are 200 familii, suflete 867. Bisrica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1837-1841. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1894-1900.

1.40. Parohia *Ciorâca,* comuna Uda de jos, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Udeanu Mihail, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Ghițescu Dumitru. Biserici filiale: a) Adormirea din cătunul Şetrari; b) Sf. Nicolae din cătunul Braniştea; c) Buna Vestire din cătunul Gorani. Această parohie are: familii 280, suflete 1366. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1880; biserica filială Adormirea e de zid şi s-a clădit la 1806; biserica filială Sf. Nicolae e de zid, s-a clădit la 1831; biserica filială Buna Vestire e de zid; s-a clădit la 1715 şi s-a reparat la 1841.

1.41. Parohia Cireşu, comuna Cacaleți-Cireşu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Predescu Ilie, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Cacaleți. Această parohie are 246 familii, suflete 1138. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1881; biserica filială e de zid şi s-a clădit între anii 1889-1895.

1.42. Parohia Ciuteşti, comuna Ciuteşti-Căzăneşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Gibescu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Buna Vestire din cătunul Căzăneşti. Parohia are 184 familii, suflete 787. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1895-1902. Biserica filială e ruinată şi închisă.

1.43. Parohia Cochineştii de Jos, comuna Cochineştii de jos, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh pr. Creangă Ion, seminarul Inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din Cochineşti de sus. Această parohie are 151 familii, suflete 881. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1792-1793; s-a reparat la 1889. Biserica filială e de zid, s-a construit între anii 1793-1794 şi s-a reparat în parte la 1882 şi 1905.

1.44. Parohia Colțu, comuna Ungheni Colț, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Popescu Şt. Nicolae, seminarul superior. Această parohie are 215 familii, suflete 972. Biserica este de zid; s-a construit între anii 1899-1900.

1.45. Parohia Corbi, comuna Corbi, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Popescu Radu, absolvent al seminarului inferior. Supranumerari: a) pr. Ghițulescu Dumitru, seminarul inferior; b) pr. Gheordunescu Constantin, grămătic. Biserici filiale: a) Intrarea în Biserică din cătunul Schitu, comuna Corbi; b) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Ginerica, comuna Milcoiu Izbăşeşti; c) Adormirea din cătunul Măngureni, comuna Corbi; d) Sfinții Îngeri din cătunul Ghiordunii, comuna Corbi. Această parohie are. familii 304, suflete 1126. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1890-1892; biserica filială Intrarea în Biserică e de zid, s-a clădit între anii 1835-1839; s-a reparat la 1882. Biserica filială Adormirea din cătunul Măngureni e de zid, s-a clădit dela 1893-1896; Biserica filială Sf. Îngeri din Ghiorduni e de lemn şi se află în ruină.

1.46. Parohia Cornățelu, comuna Cornățelu, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Scărlătescu Paraschiv, seminarul inferior. Această parohie are 200 familii, suflete 838. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1832-1833 şi s-a reparat la 1857.

1.47. Parohia Costeşti I, comuna Costeşti, cu biserica parohială Adormirea şi Sfântul Gheorghe. Paroh, pr. Vişinescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 259 familii, suflete 1165. Biserica este de zid; s-a clădit dela 1879-1880.

1.48. Parohia Costeşti II, comuna Costeşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Iliescu Gheorghe, seminarul inferior. Această parohie are familii 223, suflete 935. Biserica este de zid; s-a clădit dela 1804-1805 şi s-a reparat la 1890.

1.49. Parohia Crâmpotani, comuna Vălcelele, cu biserica parohială Cuvuoasa Paraschiva şi Sf. Ioan Botezătorul. Preot paroh Iordăchescu Gheorghe, seminarul superior. Supranumerar, pr. Cicănescu Ilie, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Vălcele. Această parohie are 345 familii, suflete 1585. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1870-1871; biserica filială e de zid; s-a clădit între anii 1867-1870.

1.50. Parohia Cuca, comuna Cuca, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Paroh, pr. Craioveanu Teodor, seminarul inferior; biserica filială Sf. Voievozi din cătunul Cîrceşti. Această parohie are 217 familii cu 1163 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit dela 1889-1895; biserica filială e de lemn; s-a reparat la 1828.

1.51. Parohia Curăturile, comuna Moşoaea (Moşoaia), cu biserica parohială Sfânta Treime. Preot paroh Postelnicescu Vasile, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Mihăilescu Ilie, seminarulinferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Piscu-Moşu, comuna Moşoaia. Această parohie are 275 familii, suflete 1663. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1889. Biserica filială e de zid, s-a clădit la 1406 (?), s-a reparat la 1895.

1.52. Parohia Dăduleşti, comuna Dăduleşti Vărzari, cu biserica parohială Sf. Treime. Preot paroh Țurlescu Gheorghe, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Ghiordunescu Dimitrie, seminarul inferior; b) pr. Petrescu Dimitrie, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Buna Vestire din cătunul Măncioiu; b) Cuvioasa Paraschiva din

cătunul Luminile. Această parohie are 287 familii, suflete 1275. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1886-1887. Biserica filială Buna Vestire e de zid; s-a clădit la 1860-1861; s-a reparat la 1905. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de zid, s-a clădit la 1872-1873 şi s-a reparat la 1906.

1.53. Parohia Dăeşti, comuna Băbueşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Diaconescu Dumitru, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae din cătunul Băbueşti; b) Sf. Grigorie Decapolitul din cătunul Sâmbotinu. Această parohie are 220 familii, suflete 1186. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1808-1814; s-a reparat la 1854. Biserica filială Sf. Nicolae e de zid, s-a ridicat între anii 1885-1890. Biserica filială Sf. Grigorie Decapolitul e de zid, s-a clădit între anii 1885-1890.

1.54. Parohia Deagu de Sus, comuna Deagurile, cu biserica parohială Adormirea maicei Domnului. Paroh, pr. Popescu I. Drăghici, seminarul inferior. Supranumerar pr. Popescu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Duminica tuturor Sfinţilor din cătunu Deagu de Jos. Această parohie are 807 familii, suflete 1720. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1764-1766, s-a reparat în parte la 1839, 1860, şi 1895; e în rea stare. Biserica filială e de zid, ; s-a clădit la 1855; s-a reparat la 1878, e în foarte rea stare.

1.55. Parohia Dealu Mare, comuna Răchiţelele de Jos, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Arsenescu I. Vasile, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Vasilescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Greabănul; b) Sfântul Gheorghe din cătunul Bogdanu. Această parohie are familii 225, suflete 1078. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1890-1891; e în foarte rea stare şi este închisă, Biserica filială din Greabăn e de zid; s-a clădit între anii 1896-1892. Biserica filială din Bogdanu e de zid; s-a clădit între anii 1827-1836.

1.56. Parohia Degerații Pepeleşti, comuna Dealu-Bradului, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Diaconescu Dumitru, seminarul inferior. Această parohie are 110 familii, suflete 560. Biserica e de zid, s-a clădit între anii 1893-1895.

1.57. Parohia Dobrogostea, comuna Dobrogostea Negovani, cu biserica parohială Sf. Voievozi. Preot paroh Popescu S. Gheorghe, seminarul superior. Biserica filială Sfinţii Împăraţi din cătunul Scheau. Această parohie are: familii 176, suflete 806. Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1810; s-a reparat la 1855 şi 1885. Biserica filială e de zid, s-a clădit la 1820, e închisă; posedă 4 pogoane şi 10 prăjini de pământ.

1.58. Parohia Drăganu Olteni, comuna Drăganu-Bâscovel, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Drăgănescu M. Constantin, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Niculescu Oprea, seminarul inferior. Biserica filială Duminica tuturor Sfinţilor din cătunul Dumbrăveşti. Această parohie are familii 450, suflete 1800. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1892-1895. Biserica filială e de zid, s-a clădit dela 1896-1899.

1.59. Parohia Drăguţeşti, comuna Săpunari Drăguţeşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Paroh, pr. Zamfirescu Marin, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Vasilescu T. Ion, seminarul inferior; b) pr. Marinescu Ilie, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Buna Vestire din cătunul Cotmeana; b) Sfinţii Îngeri din cătunul Săpunari. Această parohie are 360 familii, suflete 2155. Biserica parohială e de lemn, s-a făcut la 1814. Biserica filială Buna Vestire e de zid; s-a clădit la 1386; s-a reparat la 1880; biserica filială Sf. Îngeri e de zid; s-a clădit la 1885.

1.60. Parohia Duculeşti, comuna Alimăneşti-Ciofrângeni, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Preot paroh Ciofrângeanu Constantin. Seminarul inferior. Supranumerari:

a) pr. Ionescu N. Dumitru, seminarul inferior; b) pr. Frujină Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Buna Vestire şi Sf. Îngeri din cătunul Burluşi; b) Sfântul Nicolae din cătunul Ciofrângeni; c) Sf. Îngeri din cătunul Piatra, d) Intrarea în Biserică din cătunul Gibeşti. Această parohie are 506 familii, suflete 1991. Biserica parohială e de zid, s-a construit dela 1867-1872. Biserica filială din Burluşi e de zid, s-a clădit între anii 1890-1897; biserica filială din Ciofrângeni e de zid, s-a clădit între anii 1822-1826, s-a reparat la 1867. Biserica filială din cătunul Piatra e de lemn, s-a făcut la 1821-1825, s-a reparat la 1862. Biserica filială din cătunul Gibeşti e de lemn; s-a făcut dela între anii 1807-1810, s-a reparat la 1847, e în rea stare.

1.61. Parohia Fedeleşoiu, comuna Fedeleşoiu-Feţeni, cu biserica parohială Sf. Apostoli şi Schimbarea la faţă. Paroh, pr. Atanasiu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Îngeri şi Sf. Nicolae din cătunul Gorunu (Goranu). Această parohie are 249 familii, 1217 suflete. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1700. Biserica filială e de zid, s-a clădit la odată ce nu se cunoaşte, e în ruină.

1.62. Parohia Galeşu, comuna Brătieni-Galeşu, cu biserica parohială Sfinţii Împăraţi. Preot paroh Minculescu Gheorghe, seminarul inferior. Această parohie are 240 familii, suflete 1087. Biserica e de zid, s-a clădit între anii 1877-1878.

1.63. Parohia Galicea, comuna Galicea-Flămânda, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Petrescu V., seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Apostoli din cătunul Galicea; b) Adormirea din cătunul Teiu-Ciorani. Această parohie are: familii 270, suflete 2000. Biserica parohială e de lemn, s-a făcut între anii 1750-1752; s-a reparat în 1870; e în ruină; Biserica filială Sf. Apostoli e de zid, s-a făcut la 1600-1602; s-a reparat la 1700. Biserica filială Adormirea e de zid; s-a clădit între anii 1750-1758. Posedă o donaţie în pământ.

1.64. Parohia Găleşeşti, comuna Ţuţuleşti-Găleşeşti, cu biserica parohială Înălţarea Domnului. Preot paroh Alexescu Sima, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Înălţarea Domnului din cătunul Ţuţuleştii Vechi; b) Înălţarea Domnului din cătunul Ţuţuleştii Noi. Această parohie are 480 familii, suflete 2154. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1712-1714. Biserica filială din Ţuţuleştii Vechi e de zid, s-a clădit între anii 1896-1897; bisrica filială din Ţuţuleştii Noi e de lemn, s-a clădit dela 1860-1861.

1.65. Parohia Găujani, comuna Găujani, cu biserica parohială Sfinţii Voievozi. Preot paroh Ionescu Constantin, seminarul inferior. Această parohie are 147 familii, suflete 1151. Biserica e de zid; s-a clădit între anii 1792-1794 şi s-a reparat la 1896.

1.66. Parohia Găvana, comuna Găvana-Rea, cu biserica parohială Toţi Sfinţii. Paroh, pr. Dobrescu Gheorghe, seminarul inferior. Supranumerar: pr. Balotescu Florea, grămătic. Biserica filială Sf. Dumitru din Valea Rea, comuna Găvana. Această parohie are familii 276, suflete 1369. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1816, s-a reparat la 1894. Biserica filială e de lemn, s-a făcut între anii 1455-1458 şi s-a reparat la 1899.

1.67. Parohia Giurgiuveni, comuna Giurgiuveni, cu biserica parohială Sf. Dimitrie şi Sfinţii Voievozi. Paroh, pr. Verdeanu Constantin, seminarul inferior. Biserica filială Buna Vestire din cătunul Vătăşeşti. Această parohie are 115 familii, suflete 456. Biserica parohială e de zid, s-a clădit dela 1889-1892. Biserica filială e de zid; s-a clădit la 1802-1804, e în ruină.

1.68. Parohia Glâmbocu, comuna Glâmbocu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Marinescu Barbu, seminarul inferior. Această parohie are 234 familii, cu 974 suflete. Biserica este de lemn, s-a făcut la 1808 şi s-a reparat la 1869.

1.69. Parohia Gliganu, comuna Gliganu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Stănescu Zamfir, seminarul inferior. Această parohie are: familii 300, suflete 1473. Biserica e de zid şi s-a clădit la 1846 s-a reparat la1898.

1.70. Parohia Grajdurile, comuna Bascovele, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Bărăscu Marin, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Chiorăscu Ion, seminarul inferior; b) pr. Bălăşescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Intrarea în Biserică din cătunul Ursoaea (Ursoaia). Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1795; s-a reparat la 1891. Această parohie are: familii 250, suflete 1259. Biserica filială e de zid, s-a clădit la 1695, s-a reparat la 1870, e în rea stare.

1.71. Parohia Hărseşti de Jos, comuna Hărseşti Vlăşcuţa, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Măldărescu Gh., seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului şi Sf. Nicolae din cătunul Popeşti; b) Sf. Nicolae din cătunul Vlăşcuţa. Această parohie are 500 familii, suflete 2694. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1834-1835, s-a reparat la 1883. Biserica filială din cătunul Popeşti e de zid, s-a clădit la 1865-1866. Biserica filială din cătunul Vlăşcuţa e de zid; s-a clădit la 1802; e ruinată şi închisă.

1.72. Parohia Humele, comuna Humele, cu biserica parohială Înălţarea Domnului. Preot paroh Nănescu Petru, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Nicolae din cătunul Goia. Această parohie are 255 familii, suflete 1650. Biserica parohială e de zid; s-a clădit dela 1830-1832 şi s-a reparat la 1897. Biserica filială Sf. Nicolae e de zid, s-a clădit dela 1800-1806, s-a reparat la 1879.

1.73. Parohia Ioneşti, comuna Ioneşti-Tomşanca, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Tomşanu Dumitru, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Mărgăritescu Teodor, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Ioneşti. Această parohie are: familii 250, suflete 1089. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1809; s-a reclădit la 1858. Biserica filială e de zid; s-a clădit la 1800 şi s-a reparat la 1842.

1.74. Parohia Ioaniceşti, comuna Alimăneşti-Poenari, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Ionescu Marin, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Nicolae din cătunul Găbăeni. Această parohie are 123 familii cu 520 de suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1810-1812 şi s-a reparat la 1873-1874. Biserica filială e de lemn, s-a construit între anii 1742-1745; e ruinată şi închisă dela 1878.

1.75. Parohia Isbăşeşti, comuna Milcoiu-Isbăşeşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului şi Sf. Ioan Botezătorul. Paroh, pr. Stănescu Dumitru, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Ciogescu Ion, seminarul inferior; b) pr. Popescu Dumitru, seminarul inferior. Biserici filiale. a) Adormirea Maicei Domnului şi Sfinţii Împăraţi din cătunul Milcoiu; b) Adormirea Maicei Domnului şi Sf. Voievozi din cătunul Şuricari; c) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Tepşenari. Această parohie are 328 familii cu 1587 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1874-1876; s-a reparat la 1903. Biserica filială din cătunul Milcoiu e de zid; s-a clădit între anii 1875-1878. Biserica filială din cătunul Şuricari e de zid; s-a clădit între anii 1895-1899. Biserica filială din cătunul Tepşenari este de zid, s-a clădit între anii 1888-1892. Mai este încă o biserică filială în cătunul Dealul Băbeşti, comuna Corbi-Măngureni, care se clădeşte dela 1901 şi nu este încă terminată.

1.76. Parohia Izvoru de Sus, comuna Izvoru de Sus, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Bădulescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 301 familii, suflete 1586. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1701 şi s-a reparat la 1837 şi 1880.

1.77. Parohia Izvoru de Jos, comuna Izvorul de Jos, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Vişinescu Dimitrie, seminarul superior. Aceată parohie are 150 de familii cu 869 suflete. Biserica este de zid, s-a clădit dela 1878-1879 şi s-a reparat la 1897.

1.78. Parohia Jiblea, comuna Jiblea, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Rudeanu Gheorghe, seminarul superior. Supranumerar, pr. Rizescu M. Nicolae, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Voievozi din cătunul Păuşa. Această parohie are 483 familii, 1132 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit dela 1857-1862 şi s-a reparat la 1904. Biserica filială este de zid, s-a clădit între anii 1857-1858.

1.79. Parohia Lacurile, comuna Alimăneşti-Ciofrângeni, cu biserica parohială Sfinții Îngeri şi Sf. Dimitrie. Preot paroh Lăcureanu D., seminarul inferior. Biserica filială Sf. Îngeri din cătunul Schitul Matei. Această parohie are 245 familii, suflete 1075. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1872-1873; biserica filială e de zid şi s-a clădit între anii 1855-1856.

1.80. Parohia Lăunele de Jos, comuna Lăunele de Jos, cu biserica parohială Sfinții Voievozi. Paroh, pr. Cuceanu Ilie, seminarul inferior. Această parohie are 298 familii cu 1434 suflete. Biserica este de zid, s-a clădit dela 1824-1826 şi s-a reparat la 1900.

1.81. Parohia Linia Dănicei, comuna Dănicei, cu biserica parohială Sfinții Trei Ierarhi. Paroh, pr. Popescu Marin, seminarul inferior. Biserica filială Sfinții Împărați din cătunul Bădeni, comuna Lăunele de Jos. Această parohie are 136 familii, suflete 691. Biserica parohială e de zid; s-a clădit dela 1850-1852; s-a reparat în 1901. Biserica filială e de lemn, s-a făcut dela 1844-1846 şi s-a reparat la 1887.

1.82. Parohia Linia Hanului, comuna Bălceşti (pe Topolog), cu biserica parohială Intrarea în Biserică din satul Rotăreşti. Preot paroh Vasilescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Gâltofani, comuna Bălceşti. Această parohie are 270 familii, suflete 1124. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1891. Biserica filială este de lemn, e în stare de ruină (actualmente este restaurată şi se află în incinta „Memorialului Nicolae Bălcescu" Bălceşti pe Topolog, județul Vâlcea, n.n).

1.83. Parohia Linia Mare, comuna Crucişoara, cu biserica parohială Sf. Teodor şi Sfinții Apostoli. Preot paroh Comănescu Radu, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Băgescu Ilie, seminarul inferior. Această parohie are 137 familii, cu 613 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1840-1842 şi s-a reparat la 1863, e în ruină. Biserica filială e de lemn pe temelie de zid; s-a făcut între anii 1889-1893.

1.84. Parohia Linteşti, comuna Bascovele, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Pielescu I., seminarul inferior. Supranumerar, pr. Melcescu I, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Pieleşti. Această parohie are: familii 190, suflete 838. Biserica parohială e de zid şi lemn; s-a făcut între anii 1836-1837 şi s-a reclădit între anii 1893-1895. Biserica filială e de lemn; s-a făcut între anii 1835-1836; s-a reclădit de zid între anii 1899-1902.

1.85. Parohia Lunca, comuna Lunca Corbului, cu biserica parohială Naşterea Maicei Domnului şi Sf. Nicolae. Preot paroh Predescu S. Ioan, seminarul superior. Această parohie are 180 familii, suflete 769. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1856-1862 şi s-a reparat la 1903.

1.86. Parohia Malu, comuna Urşi, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Popescu M. Marin, seminarul superior. Biserica filială Sfinții

Voievozi din cătunul Ghiobeşti. Această parohie are 349 familii, suflete 1425. Biserica parohială e de zid; nu se ştie decând s-a clădit, s-a reparat la 1821, 1868, 1881 şi 1889. Biserica filială e de lemn; s-a făcut la 1806 şi s-a reparat la 1856, 1886.

1.87. Parohia Mareşu, comuna Mareşu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Popescu Teodor, seminarul superior. Supranumerari: a) pr. Diaconescu Marin seminarul inferior; b) pr. Stănescu Constantin, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Grădiştea. Această parohie are 270 familii, suflete 1100. Biserica parohială erste de zid; s-a clădit între anii 1793-1796; s-a reparat la 1901. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1887-1888.

1.88. Parohia Măcăi, comuna Măcăi, cu biserica parohială Sfinţii Voievozi şi Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Morărescu Constantin, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva şi Duminica Tuturor Sfinţilor din cătunul Măcăi. Această parohie are 186 familii, suflete 675. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1903-1906; biserica filială e de zid şi s-a clădit între anii 1894-1896.

1.89. Parohia Mârţeşti, comuna Săpata de Jos, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Mârţescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Bănăreşti. Această parohie are 280 familii, suflete 1410. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1814-1816 şi s-a reparat la 1883. Biserica filială este de zid şi s-a clădit între anii 1886-1889.

1.90. Parohia Mârghia de Sus, comuna Mârghia, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului şi Sf. Ilie. Preot paroh Vernescu Constantin, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Cristescu Cristea, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Mârghia de Jos. Această parohie are 240 familii şi 1136 suflete. Biserica parohială este de zid, s-a construit între anii 1883-1885; Biserica filială e de zid; s-a clădit între anii 1848-1849 şi s-a reparat la 1889.

1.91. Parohia Miercani, comuna Uda de Sus, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Mihăilescu Marin. Seminarul superior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Cotu Valea. Această parohie are: familii 218, suflete 1162. Biserica parohială e de zid; s-a clădit dela 1841-1843; s-a reparat la 1884-1893. Biserica fililă e de zid; s-a clădit între anii 1812-1814 şi s-a reparat la 1864.

1.92. Parohia Mihăileşti, comuna Dobreşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae Nou. Paroh, pr. Petrulescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae Vechi din cătunul Dobreşti. Această parohie are 250 familii, 1180 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între aniia 1830-1832; s-a reparat la 1880. Biserica filială este de lemn; s-a făcut între anii 1804-1806 şi s-a reparat la 1850, 1880.

1.93. Parohia Mijlocu, comuna Cremenarii Moşteni, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Preot paroh Dănescu Anastasie, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Galiceanu Dimitrie, grămătic. Această parohie are 136 familii, suflete 681. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1826-1828 şi s-a reparat la 1902.

▲ *Biserica Uda, Cotu-Vale*

1.94. Parohia Mişei, comuna Mozăceni, cu biserica parohială Sfântul Gheorghe. Preot paroh Popescu S. Ioan, seminarul superior. Această parohie are 390 familii, suflete 1600. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1883-1884 şi s-a reparat la 1903.

1.95. Parohia Morăreşti, comuna Dăduleşti-Vărzari, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva şi Înălţarea Domnului. Preot paroh Dobrinescu Gheorghe, seminarul inferior; supranumerar, pr. Dedulescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfânta Treime din cătunul Piscu-calului; b) Sfântul Dimitrie din cătunul Ceaureşti, comuna Alimăneşti Poenari. Această parohie are 256 familii, 1310 suflete. Biserica parohială s-a clădit dela 1886-1889. Biserica filială Sf. Treime este de lemn şi s-a făcut între anii 1833-1834, s-a reparat la 1879; este în stare rea. Biserica filială Sf. Dimitrie este de zid; s-a clădit între anii 1812-1815; s-a reparat la 1885.

1.96. Parohia Mozăcenii de Jos, comuna Mozăceni, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Muzicescu Ioan, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Popescu D. Gheorghe, seminarul superior. Această parohie are 352 familii, suflete 1520. biserica este de zid, s-a reclădit între anii 1906-1907.

1.97. Parohia Muşeteşti, comuna Muşeteşti, cu biserica parohială Sf. Gheorghe şi Sf. Voievozi. Preot paroh Găleşanu Gheorghe, seminarul superior. Supranumerar, pr. Dobrescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 187 familii, suflete 750. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1855-1857 şi s-a reparat în parte la 1894 şi 1900.

1.98. Parohia Negraşi, comuna Negraşi, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Georgescu Dumitru, seminarul superior. Această parohie are 327 familii, 1352 suflete. Biserica este de zid, s-a clădit dela 1875-1878 şi s-a reparat la 1899.

1.99. Parohia Niţuleşti, comuna Bârsoiu, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Preot paroh Marian Ioan, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Bârsan Florea, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din cătunul Hardabei, comuna Bârsoiu; b) Intrarea în Biserică din cătunul Delureni. Această parohie are 310 familii, 1367 suflete. Biserica parohială este de lemn; e în reclădire de zid. Biserica filială Sf. Nicolae este de lemn; s-a reparat la 1872. Biserica filială Intrarea în Biserică este de zid, s-a clădit la 1840 şi s-a reparat la 1887.

1.100. Parohia Oarja, comuna Oarja, cu biserica parohială Duminica tuturor Sfinţilor. Paroh, pr. Georgescu Ioan, seminarul superior. Această parohie are familii 200, suflete 1500. Biserica e de zid; s-a clădit între anii 1873-1875.

1.101. Parohia Oeşti Pământeni, comuna Oeşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae din satul Pământeni. Paroh, pr. Ionescu Constantin, seminarul superior. Biseica filială Sf. Îngeri din cătunul Ungureni. Această parohie are 145 familii, suflete 793. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1840; s-a reparat la 1861, e în stare rea. Biserica filială e de zid, s-a clădit dela 1894-1897.

1.102. Parohia Păduresti (Pădureţi), comuna Păduresti-Cieşti, cu biserica parohială Naşterea Maicei Domnului şi Sf. Voievozi. Preot paroh Silveanu Nicolae, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Georgescu Radu, seminarul inferior. Biserici filiale. a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Cătanele; b) Sfinţii Voievozi din cătunul Cieşti. Această parohie are 356 familii, suflete 1762. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1855 şi s-a reparat la 1902. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de lemn; e la foarte rea stare. Biserica filială Sfinţii Voievozi e de zid, s-a clădit între anii 1875-1878.

1.103. Parohia Păduroiu din Vale, comuna Păduroiu, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Popescu Marin, seminarul inferior. Biserica filială

Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Păduroiu din Vale. Această parohie are 289 familii, 1345 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1737-1742; s-a reparat la 1892. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1789-1792, s-a reparat la 1889.

1.104. Parohia Perişani, comuna Perişani Spinu, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Feţeanu Ioan, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Perişanu Gheorghe, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Mlăceni; b) Sf. Dimitrie din cătunul Băieşi, c) Sf. Nicolae din cătunul Spinu. Această parohie are familii 395, suflete 1722. Biserica parohială e de lemn; s-a făut la 1797-1799, s-a reparat la 1892. Biserica filială din Mlăceni e de lemn; s-a făcut între anii 1810-1812, e în reclădire de zid. Biserica filială din Băieşi e de lemn. Biserica filială din Spinu e de lemn; s-a făcut dela 1809-1811; s-a refăcut la 1882.

1.105. Parohia Pleşoiu, comuna Pleşoiu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Comănescu Teodor, seminarul superior. Această parohie are 115 familii, 500 suflete. Biserica este de lemn; s-a făcut între anii 1887-1888.

1.106. Parohia Podeni, comuna Buzoeşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Ioaniţiu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Intrarea în Biserică din cătunul Buzoeşti. Această parohie are 160 familii, 810 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1866-1868. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1863-1865.

1.107. Parohia Podu, comuna Podu Broşteni, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Tomescu Marin, seminarul inferior. Aceastăparohie are 169 familii, suflete 1394. Biserica e de lemn, în stare rea.

1.108. Parohia Poiana Lacului, comuna Poiana Lacului, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Preoţescu Ioan, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Teodorescu Stan, grămătic; b) pr. Deleanu Ştefan, seminarul inferior; c) pr. Stoica Gheorghe, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Ioan Botezătorul din cătunul Duculeşti. Această parohie are 248 familii, suflete 1245. Biserica parohială este de zid; s-a reclădit la 1885-1891, s-a reparat la 1903. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1861-1862.

▲ *Biserica din Poiana Lacului, Slapia*

1.109. Parohia Poienari, comuna Corbeni Căpățâneni, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Niculescu Ioan, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Dumitrescu Ioan, seminarul inferior; b) pr. Gherghinoiu Ştefan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Berindeşti; b) Sfântul Dimitrie din cătunul Corbeni. Această parohie are 260 familii, 1360 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1881-1882. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului e de zid; s-a clădit la 1863; biserica filială Sf. Dimitrie e de zid şi s-a clădit la 1753.

1.110. Parohia Poeniţa, comuna Goleşti, cu biserica parohială Sfântul Gheorghe. Preot paroh Beştea Petre, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Georgescu Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Coasta; b) Sfântul Nicolae din cătunul Drăgăneşti. Această parohie are 266 familii cu 1256 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1820-1823; s-a reparat la 1878. Biserica filială Sf. Nicolae e de zid, s-a clădit între anii 1847-1849. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de zid, s-a clădit la 1747-1749; s-a reparat la 1879, e în stare de ruină.

1.111. Parohia Popeşti, comuna Cătească Popeşti, cu biserica parohială Naşterea Maicei Domnului. Paroh.pr. Vintilescu Marin, seminarul inferior. Această parohie are 212 familii, cu 910 suflete. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1866-1869, s-a reparat în parte la 1888 şi 1899.

1.112. Parohia Popeşti Găleşeşti, comuna Găleşeşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Preot paroh Ionescu R. Petre, seminarul superior. Această parohie are 118 familii, 617 suflete. Biserica e de zid; s-a clădit la 1751 şi s-a reparat în 1902.

1.113. Parohia Popeşti Turceşti, comuna Săpata de Sus, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva şi Sfinţii Voievozi. Paroh, pr. Stoicescu Gheorghe, seminarul inferior, supranumerar, pr. Tudorache Nicolae, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae şi Sf. Teodor Tiron din cătunul Găinuşa; b) Sfântul Nicolae din cătunul Lipia. Această parohie are: familii 310, suflete 1282. Biserica parohială e de lemn; s-a făcut între anii 1870-1874. Biserica filială din cătunul Găinuşa e de zid, s-a clădit la 1800-1802 şi s-a reparat la 1835, 1874 şi 1892. Biserica filială din cătunul Lipia e de lemn; s-a făcut la 1640 şi e în ruină.

1.114. Parohia Popărţeşti Corbeşti, comuna Căcărezeni, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Fâlfan Nicolae, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Căcărezeni, b) Sfinţii Voievozi din cătunul Fâlfani. Această parohie are 412 familii, 1659 suflete. Biserica parohială este de lemn; s-a reparat la 1874; biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de zid; s-a clădit la 1899. Biserica filială Sfinţii Voievozi e de zid şi s-a clădit la 1858.

1.115. Parohia Prodăneşti, comuna Bleici, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Paroh, pr. Ţurlescu Gheorghe, seminarul inferior, supranumerar pr. Matei Vega, grămătic. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Popeşti; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Opăteşti, comuna Bleici; c) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Feţeni. Această parohie are familii 380, suflete 1622. Biserica parohială e de lemn, în reclădire de zid. Biserica filială din cătunul Popeşti e de lemn; s-a făcut la 1817-1818; s-a reparat la 1880, e în reclădire dela 1903. Biserica filială din cătunul Opăteşti e de lemn, e în ruină. Biserica filială din cătunul Feţeni e de lemn, s-a făcut la 1898-1907.

1.116. Parohia Prundu, comuna Prundu, cu biserica parohială Sfântul Spiridon. Preot paroh Smeureanu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are familii 150, suflete 722. Biserica e de zid, s-a clădit între anii 1877-1878.

1.117. Parohia Racoviţa, comuna Racoviţa, cu biserica parohială Sfântul Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Dimescu Gheorghe, seminarul inferior, supranumerar, pr. Serafimescu Chiril, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din cătunul Copăceni; b) Sfântul Gheorghe şi Intrarea în Biserică din cătunul Vărateca. Această parohie are 190 familii, suflete 920. Biserica parohială e de zid; s-a clădit dela 1812-1814; s-a reparat în 1835. Posedă 8 pogoane de pământ cultivabil, donat de ctitori şi locuitori. Biserica filială din Copăceni este de lemn; s-a făcut între anii 1805-1806, s-a reparat la 1865. Biserica filială dela Vărateca este de zid; s-a reclădit între anii 1903-1907 cu capitalul ce i-a dat C.F.R. pentru locul expropriat pentru linia ferată Câineni.

1.118. Parohia Rădăcineşti, comuna Dăngeşti-Rădăcineşti, cu biserica parohială Sf. Îngeri şi Sf. Nicolae. Preot paroh Niculescu Ioan, seminarul inferior, supranumerar, pr. Popescu Anastasie, grămătic. Biserica filială Buna Vestire din cătunul Dângeşti. Această parohie are familii 151, suflete 1025. Biserica parohială este de lemn; s-a făcut între anii 1884-1888. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1811-1820.

1.119. Parohia Răscăeţi, comuna Răscăeţi Drăgineasca, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Constantinescu Pavel, seminarul inferior. Această parohie are 250 familii, suflete 1213. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1821-1823.

1.120. Parohia Recea de Jos, comuna Recea, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Crinteanu Alexandru, seminarul inferior, supranumerar, pr. Demetrescu Voicu, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Recea de Sus. Această parohie are 502 familii, suflete 1858. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1874-1876. Biserica filială e de zid, s-a clădit între anii 1801-1805 şi s-a reparat la 1903.

1.121. Parohia Richiţelele, comuna Richiţelele de Sus, cu biserica parohială Naşterea Maicei Domnului. Paroh, pr. Rădulescu G., seminarul inferior. Această parohie are 218 familii, suflete 968. Biserica e de lemn şi zid, s-a făcut la 1810 şi s-a reparat în 1863; e în rea stare.

1.122. Parohia Robaia (Robăiţa), comuna Muşeteşti, cu biserica parohială Buna Vestire. Paroh, pr. Eftimie I. Ioan, seminarul superior. Această parohie are 170 familii, suflete 700.

1.123. Parohia Rociu, comuna Rociu, cu biserica parohială Înălţarea Domnului. Paroh, pr. Grigorescu Vasile, seminarul superior. Această parohie are 173 familii, suflete 820. Biserica e de zid, s-a reclădit la 1905.

1.124. Parohia Rotăreşti, comuna Bascovu Fleşti, cu biserica parohială Sfântul Gheorghe. Preot paroh Petrescu N. Constantin, seminarul superior. Această parohie are 255 familii, suflete 1130. Biserica e de lemn, în reclădire de zid dela 1904.

1.125. Parohia Rotuleşti, comuna Bradu de Jos, cu biserica parohială Duminica tuturor Sfinţilor. Paroh, pr. Popescu Albota Ioan, licenţiat în teologie. Această parohie are 250 familii, suflete 1360. Biserica e de zid; s-a clădit între anii 1878-1883, e în stare rea.

1.126. Parohia Ruda, comuna Bârseşti-Berevoiu, cu biserica parohială Sfinţii Voievozi. Preot paroh Poenaru Radu, seminarul inferior, supranumerar, pr. Florescu Nicolae, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Duminica tuturor Sfinţilor din cătunul Berevoiu; b) Adormirea Maicei Domnului din Bârseşti. Această parohie are 350 familii, 1223 suflete. Bisrica parohială este de zid; s-a reparat la 1884. Biserica filială din cătunul Berevoiu e de zid; s-a clădit la 1838-1842, s-a reparat la 1896. Biserica filială din cătunul Bârseşti e de zid; s-a clădit între anii 1812-1814, s-a reparat la 1887.

1.127. Parohia Runcu, comuna Runcu, cu biserica parohială Sfântul Nicolae şi Toţi Sfinţii. Paroh, pr. Ionescu Duminică, seminarul superior. Această parohie are 269 familii, 1098 suflete. Biserica e de zid; s-a clădit între anii 1851-1855 şi s-a reparat la 1894.

1.128. Parohia Sălătrucelu, comuna Sălătrucelu, cu biserica parohială Sfinţii Voievozi. Paroh, pr. Preoţescu Ioan, seminarul superior. Această parohie are 146 familii, suflete 706. Biserica e de zid; s-a clădit la 1807 şi s-a reparat la acoperiş în 1827, 1850 şi 1878.

1.129. Parohia Sălătrucu de Jos, comuna Sălătrucu, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Paroh, pr. Popescu Radu, seminarul inferior, supranumerar, pr. Velescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sfîntul Nicolae şi Sfîntul Gheorghe din cătunul Sălătrucu de Sus. Această parohie are 174 familii, suflete 1008. Bisrica filială e de zid; s-a clădit între anii 1811-1815. Biserica filială este de zid, s-a clădit dela 1891-1892.

▲ *Biserica Scăueni*

1.130. Parohia Scăueni, comuna Berislăveşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Buna Vestire. Paroh, pr. Popescu Mihai, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Nicolae din cătunul Robaia, comuna Berislăveşti. Această parohie are 386 familii, suflete 1784. Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1796 şi s-a reparat la 1884. Biserica filială Sfântul Nicolae e de zid; s-a clădit între anii 1836-1838, s-a reparat la 1893. În această parohie se află şi biserica fostului schit Berislăveşti, întreţinut de Eforia Spitalelor Civile.

1.131. Parohia Siliştea I, comuna Alimăneşti Poenari, cu biserica parohială Sfinţii Voievozi. Paroh, pr. Boncea Marin, seminarul inferior. Biserica filială Adormitrea Maicei Domnului din cătunul Bonceşti. Această parohie are 183 familii, 854 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1812 şi s-a reparat la 1876. Biserica filială e de zid şi s-a clădit între anii 1867-1868, s-a reparat la 1900.

1.132. Parohia Siliştea II, Comuna Bumbueni, cu biserica parohială Sfinţii Voievozi şi Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Preoţescu Marin, licenţiat în teologie. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Lăngeşti. Această parohie are 315 familii, cu 1193 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1869-1870. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1836-1837 şi s-a reparat la 1879.

1.133. Parohia Slătioarele, comuna Slătioarele, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Postelnicescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are: familii 240, suflete 1053. Biserica e de zid; s-a reclădit între anii 1887-1890, când i s-a schimbat hramul în Adormirea Maicei Domnului de unde era mai înainte Cuvioasa Paraschiva.

1.134. Parohia Slobozia, comuna Slobozia, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Sf. Ioan Botezătorul. Paroh, pr. Răceanu Dimitrie, seminarul inferior. Această parohie are 582 familii, 3070 suflete. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1835-1843 şi s-a reparat la 1895. Biserica filială din cătunul Cişmari e în ruină.

1.135. Parohia Spireşti-Neguleşti, comuna Groşi, cu biserica parohială Sfânta Treime şi Intrarea în Biserică. Paroh, pr. Zamfirescu Vasile, seminarul inferior, supranumerar, pr. Stănescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Manoleşti-Valea Caprei. Această parohie are 443 familii şi 1344 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1885-1893; biserica filială e de zid şi s-a clădit între anii 1883-1891.

1.136. Parohia Stănislăveşti, comuna Stănislăveşti-Oarja, cu biserica parohială Toți Sfinții. Preot paroh Popescu Gheorghe, seminarul inferior. Această parohie are 410 familii, suflete 4000. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1885-1887.

1.137. Parohia Stoiceni, comuna Stoiceni Pleşoiu, cu biserica parohială Sf. Dumitru. Paroh, pr. Stănescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 311 famili, suflete 1150. Biserica este de zid, s-a clădit la 1700, s-a reparat la 1852; se reclădeşte de la 1907.

1.138. Parohia Stoileşti-Popeşti, comuna Stoileşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Marinescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Îngeri din cătunul Stăneşti-Vechi; b) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Văcăria. Această parohie are 171 familii, suflete 688. Biserica parohială e de lemn; s-a făcut între anii 1752-1755; s-a reparat la 1878. Biserica filială din Stăneşti e în ruină. Biserica filială din Văcăria e de zid, s-a clădit între anii 1837-1842 şi s-a reparat la 1892.

1.139. Parohia Stolnici, comuna Stolnici, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Filpescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sfinții Voievozi din cătunul Isbăşeşti. Această parohie are familii 320, suflete 1650. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1780-1783, s-a reparat la 1893. Biserica filială e de zid, s-a clădit la 1770 şi s-a reparat la 1885.

1.140. Parohia Strâmbeni, comuna Suşeni (Suseni), cu biserica parohială Înălțarea Domnului. Preot paroh Boncescu Soare, seminarul inferior, supranumerar, pr. Negulescu Stamate, seminarul inferior. Biserica filială Înălțarea Domnului din cătunul Boereşti. Această parohie are 340 familii, suflete 2186. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1882-1883. Biserica filială este de lemn pe temelie de zid, s-a făcut între anii 1863-1865.

1.141. Parohia Stroeşti, comuna Costeşti Stroeşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva şi Toți Sfinții. Paroh, pr. Stroianu N., seminarul inferior. Această parohie are familii 260, suflete 1221. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1881-1888.

1.142. Parohia Surdeşti, comuna Hințeşti Smeura, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului, Sf. Nicolae şi Sf. Filofteia. Paroh, pr. Enescu Ilie, seminarul inferior; supranumerar, pr. Măzălescu D., seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicii Domnului din cătunul Valea Băsângeşti; b) Sf. Nicolae din cătunul Smeura. Această parohie are 450 familii, suflete 2220. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1875-1879, e în rea stare. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului este de zid, s-a clădit la 1887; e în rea stare. Biserica filială Sf. Nicolae e de zid; s-a clădit la 1886; s-a reparat la 1901.

1.143. Parohia Şerbăneşti, comuna Şerbăneşti, cu biserica parohială Toți Sfinții. Preot paroh Şerbeanu C., seminarul inferior. Această parohie are 140 familii, suflete 777. Biserica e de zid; s-a clădit dela 1873-1877.

1.144. Parohia Şerbăneşti de Jos, comuna Şerbăneşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Grigorescu Ştefan, seminarul inferior, supranumerar pr. Predescu I., seminarul superior. Biserica filială Înălțarea Domnului din cătunul Şerbăneşti de Sus. Această parohie are 230 familii, suflete 1112. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1785-1787, s-a reparat la 1847. Biserica filială e de zid; s-a clădit la 1850-1852; s-a reparat la 1899.

1.145. Parohia Şerboeni, comuna Şerboeni, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Stoicescu I., seminarul inferior, supranumerar, pr. Şerboianu I., seminarul inferior. Biserica filială Sf. Teodor Tiron din cătunul Vlăduța. Această

parohie are 240 familii, suflete 1186. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1875-1878. Biserica filială e de zid şi s-a clădit la 1822.

1.146. Parohia Şuici, comuna Şuici, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Paroh, pr. Badea Gheorghe, seminarul inferior; supranumerar, pr. Rudeanu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Gheorghe din cătunul Rudeni. Această parohie are 333 familii, 1300 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1848 şi s-a reparat la 1889. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1870-1872; s-a reparat la 1896; se întreține din averea ei, care constă în 111 ha de pământ dăruit de Răducanu B. Balotă.

1.147. Parohia Şuicii de peste Topolog, comuna Şuici Morăşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Paroh, pr. Popescu M. Dimitrie, seminarul superior; supranumerar, pr. Grigorescu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale a) Sf. Nicolae din cătunul Cărpeniş; b) Sf. Gheorghe din cătunul Morăşti. Această parohie are 285 familii, suflete 1878. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1868 de Sultana Tigveanca. Biserica filială din Cărpeniş e de zid, s-a reclădit la 1869; biserica filială din Morăşti e de zid şi s-a reclădit la 1863.

1.148. Parohia Teiu de Jos, comuna Teiu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Podoleanu Gheorghe, seminarul inferior; supranumerar, pr. Popescu Voicu, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Teiul de Sus. Această parohie are 504 familii, suflete 3136. Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1864-1869 şi s-a reparat la 1893. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1860-1865.

1.149. Parohia Teleşti, comuna Teleşti, cu biserica parohială Sfinţii Voevozi. Paroh, pr. Neacşu Badea, seminarul inferior. Această parohie are 180 familii, suflete 523. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1836-1837 şi s-a reparat la 1864.

1.150. Parohia Teodoreşti, comuna Lăunele de Sus, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Preot paroh Ionescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Bărbălău. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1890-1893. Biserica filială este de lemn şi s-a reparat la 1899.

1.151. Parohia Tigveni I, comuna Tigveni, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Topologeanu Nicolae, seminarul inferior; supranumerar, pr. Dumitrescu Teodor, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfinţii Voievozi din cătunul Bălteni; b) Sfântul Nicolae din cătunul Blaj; c) biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Bălileşti; d) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Tigveni. Această parohie are 200 familii, suflete 932. Biserica parohială e de zid, se află în reclădire. Biserica filială Sf. Voievozi e de zid; s-a clădit între anii 1814-1816, e în rea stare. Biserica Sf. Nicolae e de zid; s-a clădit între anii 1895-1898, posedă 2 ½ ha de pământ, donate de Sandu Donescu. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de zid; s-a clădit între anii 1850-1854, e în rea stare. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului e de zid; s-a clădit între anii 1810-1812 şi s-a reparat la 1906; e particulară, a d-lui Teodor Brătianu.

1.152. Parohia Tigveni II, comuna Răteşti-Furdueşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Popescu C. Ilie, seminarul superior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din cătunul Răteşti; b) Sfinţii Voevozi din cătunul Furdueşti. Această parohie are familii 470, suflete 1860. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1862-1863. Biserica filială Sf. Nicolae e de zid; s-a clădit la 1839; e cu avere proprie care constă în 9 ha de pământ donat de moştenitorii defunctului Grigorie I. Rătescu.

1.153. Parohia Titeşti, comuna Titeşti, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Paroh, pr. Iliescu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Paraschiv Radu, grămătic. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae din cătunul Bratovoeşti; b) Sf. Ioan Botezătorul şi Sf. Nicolae din cătunul Cucoi. Această parohie are 358 familii, 1520 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1761-1763. Biserica filială Sf. Nicolae este de lemn, s-a făcut la 1880; biserica filială Sf. Ioan Botezătorul e de lemn şi s-a făcut la 1868-1870.

1.154. Parohia Tutana, comuna Tutana, cu biserica parohială Cuviosul Atanasie din Aton, preot paroh Costinescu Sava, seminarul superior. Supranumerar, pr. Costinescu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Valea Porcului. Această parohie are 320 familii, suflete 1590. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1589 (biserica mănăstirii Tutana) şi s-a reparat la 1885. Biserica filială este de zid şi s-a clădit între anii 1868-1871, e în rea stare.

1.155. Parohia Ungheni, comuna Ungheni Colțu, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Ghinescu Dobre, seminarul inferior. Această parohie are 375 familii, 1730 suflete. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1816-1817 şi s-a reparat la 1893.

1.156. Parohia Urlueşti, comuna Urlueşti Băbeni, cu biserica parohială Naşterea Maicei Domnului. Preot paroh Mihăilescu Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din cătunul Valea Babei; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Surpați. Această parohie are1300 suflete. Biserica parohială e de zid; s-a clădit dela 1882-1884. Biserica filială Sf. Nicolae este de zid, s-a clădit între anii 1845-1846. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de zid şi s-a construit la 1878.

1.157. Parohia Valea Boerească, comuna Merişani, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Popescu I, Nicolae, seminarul superior. Această parohie are: familii 166, suflete 703. Biserica este de zid, s-a clădit la 1783 şi s-a reparat la 1844 şi 1893.

1.158. Parohia Valea Cocu, comuna Cocu Popeşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Dinulescu Constantin, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Dealul Bisericii. Această parohie are 270 familii, suflete 1169. Biserica parohială e de zid, s-a clădit între anii 1852-1854. Biserica filială e de zid; s-a clădit între anii 1889-1894.

1.159. Parohia Valea Danului, comuna Valea Danului, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Iliescu Toma, seminarul inferior. Această parohie are 315 familii, suflete 1255. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1811-1813 şi s-a reparat la 1902.

1.160. Parohia Valea Enache, comuna Tutana, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Preot paroh Panțurescu C. Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Mateescu Sandu, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Îngeri din cătunul Noapteş; b) Sf. Îngeri din cătunul Valea Brazilor. Această parohie are 302 familii, suflete 1608. Biserica parohială e de zid; s-a clădit în 1867. Biserica filială din cătunul Noapteş e de lemn, s-a făcut la 1869 şi s-a reparat în 1907. Biserica filială din Valea Brazilor e de lemn, s-a făcut în 1874.

1.161. Parohia Valea Satului, comuna Sămara, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Bradu Ştefan, seminarul inferior, supranumerari: a) Sămărescu Petre, seminarul inferior; b) Predescu Sima, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Teodor din cătunul Dealul Viilor; b) Buna Vestire din cătunul Popeşti. Această parohie are 250 familii, 1250 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la

1882. Biserica filială Sf. Teodor este de zid; s-a clădit între anii 1835-1840 şi s-a reparat în 1901. Biserica filială Buna Vestire este de zid; s-a clădit între anii 1902-1907.

1.162. Parohia Valea Scheiu, comuna Scheiu, cu biserica parohială Înălțarea Domnului. Paroh, pr. Necşulescu Nicolae, semnarul inferior. Biserici filiale: a) Intrarea în Biserică din cătunul Valea Cuci; b) Sfinții Voevozi din cătunul Scheiu. Această parohie are 191 familii cu 840 suflete. Biserica parohială este de lemn; s-a clădit între anii 1828-1832 şi s-a reparat la 1842 şi 1872. Biserica filială Intrarea în Biserică este de lemn; s-a făcut între anii 1810-1814; s-a reparat la 1846 şi 1906. Biserica Sfinții Voevozi din Scheiu e de lemn, s-a făcut în 1802-1807 şi este în ruină.

1.163. Parohia Valea Ungureni, comuna Valea Ungureni, cu biserica parohială Sf. Îngeri. Paroh, pr. Popescu Gr. Dimitrie, seminarul inferior; supranumerar, pr. Dobrescu Vasile, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Gojgărei. Această parohie are 350 familii, suflete 1330. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1860-1867. Biserica filială din Gojgărei e de lemn; s-a făcut la 1824 şi s-a reparat la 1875; e în rea stare.

1.164. Parohia Vâlsăneşti, comuna Vâlsăneşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Mateescu Vasile, seminarul superior; supranumerar, pr. Popescu Radu, seminarul inferior. Biserica filială Sfinții Voievozi din cătunul Valea Faurului. Această parohie are 243 familii, suflete 1131. Biserica parohială e de zid; s-a clădit la 1840. Biserica filială este de lemn; s-a făcut la 1727 şi s-a reparat la 1906.

1.165. Parohia Verneşti, comuna Verneşti, cu biserica parohială Sf. Voevozi. Preot paroh Fețeanu I. Gheorghe, seminarul superior. Această parohie are 131 familii, suflete 780. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1880-1881.

1.166. Parohia Vitomireşti-Costeşti, comuna Vitomireşti Trepteni, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Boştinescu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Dumitru din cătunul Buliman; b) Sf. Împărați din cătunul Trepteni. Această parohie are 402 familii, suflete 1802. Biserica parohială e de lemn pe temelie de zid; s-a făcut la 1880. Biserica filială Sf. Dumitru e de zid; s-a clădit între anii 1838-1849 şi s-a reparat şa 1879. Bisrerica filială Sf. Împărați este de zid şi s-a clădit între anii 1854-1858.

1.167. Parohia Vulpeşti, comuna Vulpeşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Vişinescu Teodor, seminarul inferior. Această parohie are 220 familii cu 1240 suflete. Bisrica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1838-1840 şi s-a reparat la 1873.

1.168. Parohia Zigoneni, comuna Băiculeşti-Mănicești, cu biserica parohială Toți Sfinții. Preot paroh Pungociu I. Marin, seminarul inferior. Această parohie are 213 familii, suflete 854. Biserica este de zid; s-a clădit la 1843 şi s-a reclădit la 1901.

1.169. (Datele statistice preluate după Anuarul de la 1909, întocmit de *Administrațiunea Cassei Bisericii,* prezintă situația parohiilor din județul istoric Argeş, corespunzătoare anului 1908. Județul avea la data respectivă un număr de 168 unități parohiale. Se aflau un număr de 9 parohii urbane, la care slujeau 8 preoți parohi absolvenți ai seminarului inferior şi 1 licențiat în teologie. Bisericile filiale din mediul urban erau în număr de 7, la care slujeau preoții supranumerari – 11, absolvenți ai seminarului inferior, 1 cu seminarul superior, 1 licențiat în teologie şi 1 diacon licențiat. Bisericile parohiale din mediul rural erau 168, deservite de 168 preoți parohi absolvenți ai seminarului inferior, 36 cu seminarul superior şi 2 licențiați în teologie. Numărul bisericilor filiale era de 160, la care slujeau 76 de preoți absolvenți ai seminarului inferior, 1 cu seminarul superior şi 1 preot ajutător).

Județul Olt

1.1 Parohia Albeşti, comuna Albeşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Paroh, pr. Albescu P. Constantin, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Teodorescu Marin, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Albeşti de Sus. Această parohie are 337 familii, suflete 1634. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1884 şi s-a reparat în 1902. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1902-1904.

1.2 Parohia Alimăneşti, comuna Alimăneşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Barbilian Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Constantinescu Barbu, grămătic. Această parohie are 350 familii, suflete 1644. Biserica parohială este de zid; s-a reclădit la 1900-1901.

1.3 Parohia Alunişu, comuna Alunişu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Aluneanu Nicolae, seminarul inferior; supranumerar, pr. Popescu Ştefan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Alunişu de jos; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Optăşani. Această parohie are: familii 359, suflete 1762. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1886-1891. Biserica filială din cătunul Alunişu de Jos este de lemn; s-a reparat la 1878. Biserica filială din cătunul Optăşani este de lemn şi s-a reparat la 1865, e ruinată.

1.4 Parohia Bacea, comuna Tâmpeni, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Tuineanu Gheorghe, seminarul inferior. Această parohie are 203 familii, suflete 950. Biserica este de zid; s-a clădit la 1859-1860 şi s-a reparat la 1886.

1.5 Parohia Bălăneşti, comuna Bălăneşti, cu biserica parohială Sf. Împărați şi Sfântul Nicolae. Preot paroh Păunescu Constantin, seminarul inferior. Această parohie are 400 familii, suflete 1543. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1820-1821 şi s-a reparat la 1888.

1.6 Parohia Bălteni, comuna Bălteni, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Măicănescu Nicolae, seminarul inferior. Această parohie are 420 familii, suflete 1260. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1872-1873 şi s-a reparat la 1902.

1.7 Parohia Bălțați, comuna Bălțați, cu biserica parohială Sfântul Ilie. Paroh, pr. Niculescu Toma. Seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Buzescu Ioan, seminarul inferior; b) pr. Marinescu Ilie, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfinții Voevozi din cătunul Mărgineni; b) Intrarea în Biserică din cătunul Popeşti; c) Sfântul Ioan Botezătorul din cătunul Mihăileşti; d) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Slobozia. Această parohie are 400 familii, cu 1258 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1887-1890. Biserica filială Sf. Voevozi este de zid; s-a clădit între anii 1876-1877. Biserica filială Intrarea în Biserică este de zid; s-a clădit între anii 1819-1821 şi s-a reparat la 1904. Biserica filială Sf. Ioan Botezătorul este de zid, s-a clădit între anii 1856-1858. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului e de zid; s-a clădit între anii 1862-1865 şi s-a reparat în 1898.

1.8 Parohia Bărăşti de Cepturi, comuna Bărăşti de Cepturi, cu biserica parohială Sfântul Nicolae din satul Lăzăreni. Preot paroh Constantinescu Atanasie, seminarul inferior; supranumerar, pr. Dumitriu Stan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Biserica Sf. Nicolae şi Adormirea Maicei Domnului din cătunul Veţeni; b) Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Boroeşti. Această parohie are 317 familii, 1519 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1826-1827, e ruinată şi închisă. Posedă 54 pogoane de pământ dăruite de preotul Stan Vătăşescu şi frații săi. Biserica filială din cătunul Veţeni e de zid; s-a clădit între anii 1820-1822, e în rea stare. Biserica filială din cătunul Boroeşti e de lemn; s-a făcut între anii 1820-1824 şi s-a reparat la 1835, e în rea stare.

1.9 Parohia Bărăşti de Vede, comuna Bărăşti de Vede, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Popescu Radu, seminarul inferior; supranumerari: a) pr. Bărăscu Ştefan, seminarul inferior, b) Dumitrescu Neacşu, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Popeşti; b) Sf. Teodor din cătunul Moţoeşti. Această parohie are 390 familii, 1741 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a reclădit între anii 1900-1901. Biserica filială din cătunul Popeşti e de zid; s-a clădit între anii 1895-1896; posedă 20 stânjeni de pământ donaţiune. Biserica filială din cătunul Moţăeşti e de zid; s-a clădit între anii 1889-1890, e în stare rea.

1.10 Parohia Bărcăneşti, comuna Bărcăneşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului din satul Olteni. Preot paroh Popescu Marin, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Dumitrescu Ştefan, seminarul inferior; b) pr. Bărcănescu D. Stan, seminarul superior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din cătunul Vâlcelele de sus, b) Sfinţii Voievozi din cătunul Bărcăneşti. Această parohie are 805 familii, suflete 3537. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1886-1891 şi s-a reparat la 1900. Biserica filială Sf. Nicolae e de zid; s-a clădit între anii 1882-1886 şi s-a reparat la 1894 şi 1906. Biserica filială Sf. Voevozi e de zid; s-a clădit între anii 1899-1904.

1.11 Parohia Beciu, comuna Beciu, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Popescu Petre, seminarul inferior. Biserica filială Sfinţii Voievozi din cătunul Bârseşti. Această parohie are 458 familii, suflete 3826. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1868-1877. Biserica filială e de zid şi s-a clădit între anii 1884-1887.

1.12 Parohia Beria, comuna Oporelu, cu biserica parohială Sfinţii Împăraţi. Paroh, pr. Marinescu Ioan, licenţiat în teologie. Biserica filială Sf. Ioan Botezătorul din cătunul Oporelu. Această parohie are 230 familii, 1140 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1843 şi s-a reparat la 1902. Biserica filială este de zid, s-a clădit la 1901.

1.13 Parohia Bircii, comuna Bircii, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Birciu Nicolae, seminarul inferior. Această parohie are familii 221, suflete 958. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1887-1888.

1.14 Parohia Brebeni, comuna Coteana, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnuluii. Preot paroh Mateescu Alexandru, seminarul inferior. Această parohie are 300 familii cu 1600 suflete. Biserica parohială este de zid şi s-a clădit între anii 1842-1845.

1.15 Parohia Buzeşti, comuna Buzeşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae din satul Bărleşti. Paroh, pr. Popescu Ioan, seminarul inferior. Supranumerari a) Dumitrescu Anastasie, seminarul inferior; b) pr. Rădulescu Gheorghe, seminarul inferior, c) pr. Marinescu Calotă, seminarul inferior; d) pr. Ieromnin Florea, grămătic. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Milcoveni; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Bârleşti: c) Sfântul Ioan Botezătorul din cătunul Ciureşti; d) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Corbu. Această parohie are 442 familii, suflete 2055. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1865-1869 şi s-a reparat la 1899: biserica filială din cătunul Milcoveni este de zid, s-a clădit între anii 1800-1802; s-a reparat la 1869; biserica filială din cătunul Bârleşti e de zid, s-a construit între anii 1834-1837 şi s-a reparat la 1889; biserica filială din Ciureşti este de zid; s-a clădit între anii 1825-1830 şi s-a reparat la 1881. Biserica filială din Corbu este de zid, s-a clădit între anii 1830-1834, s-a reparat la 1886.

1.16 Parohia Casa Veche, comuna Casa Veche, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Bercan Ion, seminarul superior. Această parohie are 250 familii, suflete 1020. Biserica este de lemn; s-a reclădit din zid la 1896.

1.17 Parohia Câmpu-Mare, comuna Câmpu-Mare, cu biserica parohială Cuvioasa

Paraschiva. Preot paroh Branişescu Matei, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Branişescu Dimitrie, seminarul inferior. Biserica filială Sfinţii Voevozi din cătunul Murgeşti, comuna Dobroteasa. Această parohie are 250 familii, suflete 980. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1840-1845. Biserica filială este de zid, s-a reparat la 1856.

1.18 Parohia Ciomăgeşti, comuna Ciomăgeşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva, pr. paroh Ionescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Beculeşti. Această parohie are 700 familii, suflete 1201. Biserica parohială este de lemn şi se află în ruină. Biserica filială este de lemn şi s-a făcut în 1820.

1.19 Parohia Cireaşovu, comuna Cireaşovu, cu biserica parohială Sfinţii Voevozi. Preot paroh Valmar Zamfir, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Pârliţi. Această parohie are 170 familii, suflete 628.

1.20 Parohia Chilia, comuna Chilia, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Leulescu V. Dimitrie, absolvent al seminarului superior. Supranumerar, pr. Marinescu Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din cătunul Păcală; b)Sfântul Nicolae din cătunul Chilia; c) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Ciorâca, comuna Făgeţel. Această parohie are 290 familii, suflete 1219. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1872-1873. Biserica filială din cătunul Păcală e de zid; s-a clădit între anii 1855-1856. Biserica filială din cătunul Chilia este de zid şi s-a clădit la 1853. Biserica filială din cătunul Ciorâca este de zid şi s-a construit la 1853.

1.21 Parohia Crăciunei de Jos, comuna Crăciunei de Jos, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Ionescu Anastasie, seminarul inferior. Această parohie are 520 familii, suflete 1937. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1890-1898.

1.22 Parohia Crăciunei de Sus, comuna Crăciunei de Sus, cu biserica parohială Sfânta Treime şi Sfinţii Voevozi. Preot paroh Lăzărescu Oprea, seminarul inferior. Parohia are 240 familii, suflete 1045. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1857-1860, s-a reparat în 1889.

1.23 Parohia Crâmpoia, comuna Crâmpoia, cu biserica parohială Sfântul Nicolae şi Sfântul Gheorghe. Paroh, pr. Crâmpoiescu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Ungurel Barbu, seminarul inferior. Această parohie are 500 familii, suflete 2006. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1837-1838, s-a reparat la 1902.

1.24 Parohia Coloneşti, comuna Coloneşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Necşulescu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Ionescu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Sfânta Treime din cătunul Coloneştii de sus. Această parohie are 190 familii, 950 suflete. Biserica parohială este de zid, s-a reclădit la 1894 şi s-a reparat în 1907. Biserica filială este de zid, s-a reparat la 1881 şi s-a reclădit la 1907.

1.25 Parohia Comani, comuna Comani, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Grigorescu Constantin, seminarul inferior; supranumerar, pr. Popescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sfinţii Împăraţi din cătunul Comani. Această parohie are 557 familii cu 2523 suflete. Biserica parohială este de zid şi s-a clădit la 1830-1833; biserica filială este de zid, construită la 1855.

1.26 Parohia Comăniţa, comuna Comăniţa, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Mihăilescu Dumitru, seminarul superior. Biserici filiale: a) Sfânta Treime

din cătunul Schitu; b) Sf. Nicolae şi Sfinţii Voievozi din comuna Deleni. Această parohie are 286 familii, suflete 1277. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1801-1802 şi s-a reparat la 1898. Biserica filială din cătunul Schitu e de zid; s-a reparat la 1897; biserica filială din comuna Deleni e de zid; s-a clădit între anii 1802-1803 şi s-a reparat la 1904.

1.27 Parohia Constantineşti, comuna Constantineşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Stoicănescu Constantin, seminarul inferior. Această parohie are 164 familii, suflete 723. Biserica este de zid; s-a reclădit la 1899-1901.

1.28 Parohia Corbu, comuna Corbu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Buzescu P. Constantin, seminarul superior. Biserici filiale. a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Braniştea; b) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Sârbi Măgura. Această parohie are 371 familii, suflete 1495. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1795; s-a reparat la 1892 şi 1907. Biserica filială din Braniştea e de zid, s-a clădit între anii 1888-1889. Biserica filială din Sârbi Măgura e de zid şi s-a construit la 1839; s-a reparat la 1893.

1.29 Parohia Cornăţelu, comuna Cornăţelu, cu biserica parohială Sfinţii Voevozi. Paroh, pr. Gorjan Marin, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Seaca. Această parohie are 219 familii, suflete 984. Biserica parohială este de lemn; s-a făcut între anii 1816-1818, s-a reparat la 1852. Biserica filială e de zid; s-a clădit la 1452-1454, e ruinată.

1.30 Parohia Coteana, comuna Coteana, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Stoichicescu Stoica, seminarul inferior; supranumerari: pr. Vitănescu Toma, seminarul inferior, pr. Coteanu Dimitrie, seminarul inferior. Această parohie are 750 familii, suflete 3750. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1866-1868 şi s-a reparat la 1885.

1.31 Parohia Creţeşti, comuna Bârseşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva, preot paroh Popescu Gheorghe, seminarul inferior; supranumerar, pr. Popescu Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Viespeşti; b) Înălţarea Domnului din cătunul Schitu Gâlmeele, comuna Viespeşti. Această parohie are 350 familii, cu 1953 locuitori. Biserica parohială este de zid, s-a reclădit între anii 1885-1893. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului e de zid; s-a clădit între anii 1853-1856 şi s-a reclădit la 1907. Biserica filială Înălţarea Domnului e de zid; s-a clădit între anii 1513-1515; pe timpuri a fost schit (este biserica fostului schit Gâlmele, n.n).

1.32 Parohia Cucueţi, comuna Cucueţi, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Niţulescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 200 familii, cu 1012 suflete. Biserica este de lemn; s-a făcut între anii 1880-1881.

1.33 Parohia Dăneasa, comuna Dăneasa, cu biserica parohială Sfinţii Împăraţi. Preot paroh Georgescu Alexandru I, seminarul inferior; supranumerar, pr. Georgescu Alexandru II, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Pestrea. Această parohie are 220 familii, cu 1023 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a făcut între anii 1859-1861 şi s-a reparat în 1903. Biserica filială este de zid, s-a construit între anii 1750-1753; s-a reparat la 1830 şi s-a reclădit la 1903.

1.34 Parohia Dejeşti, comuna Dejeşti, cu biserica parohială Sfinţii Voevozi. Paroh, pr. Petrescu Niculae, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Doneşti. Această parohie are 318 familii, cu 1590 locuitori. Bisrica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1855-1865, s-a reparat la 1893 şi 1905. Biserica filială este de lemn; s-a reparat la 1881.

1.35 Parohia Dienci, comuna Dienci, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Leulescu Vasile, seminarul inferior. Această parohie are 250 familii, cu 1125 suflete. Biserica este de lemn pe temelie de zid; s-a clădit la 1814 şi s-a reparat la 1872.

1.36 Parohia Drăgăneşti de Jos, comuna Drăgăneşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Paladian Teodor, seminarul inferior; supranumerar, pr. Mândroc Florea, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Nicolae din cătunul Peretu. Această parohie are 533 familii, cu 2463 suflete. Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1864 (biserica este ctitoria lui Badea vel vornic Ştirbei, fiul lui Ştefan Drăgănescu –Ştirbei, ridicată, probabil la 1766-1768[130]). Biserica filială este de zid şi s-a clădit între anii 1805-186; s-a reparat la 1895.

1.37 Parohia Drăgăneşti de Sus, comuna Drăgăneşti, cu biserica parohială Sfinții Voevozi. Preot paroh Teişeanu Dimitrie, seminarul inferior. Parohia are 253 familii, 1118 suflete. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1830-1833; posedă 4 pogoane pământ donațiune dela locuitori.

1.38 Parohia Drăgoeşti de Jos, comuna Drăgoeşti, cu biserica parohială Sfântul Ioan Botezătorul. Preot paroh Niculescu Gheorghe, seminarul inferior. Biserica filială Sfinții Trei Ierarhi din cătunul Drăgoeşti de sus. Această parohie are 310 familii, cu 1412 locuitori. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1852-1853; s-a reparat la 1877. Biserica filială este de zid şi s-a clădit la 1769.

1.39 Parohia Dobroteasa, comuna Dobroteasa, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Marinescu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Ceauşescu Barbu, seminarul superior. Biserica filială Sf. Ioan Botezătorul din cătunul Leleasca. Parohia are 362 familii, 1791 locuitori. Biserica parohială este de zid, s-a reclădit între anii 1903-1904. Biserica filială este de zid şi s-a construit între anii 1871-1873.

1.40 Parohia Dobrotinetu de Sus, comuna Dobrotinet, cu biserica parohială Întâmpinarea Domnului. Preot paroh Ioanovici Ioan, seminarul superior. Biserica filială Sfânta Treime din cătunul Linia din Vale. Această parohie are 320 familii, suflete 1725. Biserica parohială este de zid; s-a clădit se zice pe timpul lui Matei Vodă Basarab (fondată la 1647[131]); s-a reparat la 1889. Biserica filială e de zid, i se zice Mănăstirea Albă şi se crede a fi clădită cam pe la 1600[132]; s-a reparat pela 1896.

1.41 Parohia Dudu, comuna Dudu, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Florescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sfinții Voievozi din cătunul Plăviceni. Această parohie are 220 familii, suflete 980. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1834-1836 şi s-a reparat în 1884. Biserica filială este de zid, s-a clădit între anii 1646-1649; s-a reparat la 1764 şi 1883. E în ruină şi se întreține de Eforia Crețulescu din Bucureşti.

1.42 Parohia Dumitreşti, comuna Dumitreşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Mihăescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 231 familii, suflete 1024. Biserica este de zid şi s-a făcut la 1608[133], s-a reparat la 1836 şi 1889.

---

130 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia*…vol. I, p. 282.

131 I. Ionașcu, *op. cit.,* pp. 124-137.

132 Data fundației este incertă: 1608, sau 1651-1652, fiind ctitorie a lui Hrizea spătarul, ori Mârzea mare spătar la începutul secolului al XVII-lea. Cf. Nicolae Stoicescu, *op. cit.,* vol.I, pp. 292, 296, nota 78.

133 *Ibidem,* vol. II, p. 303.

1.43 Parohia Fata, comuna Fata, cu biserica parohială Sfinţii Apostoli. Paroh, pr. Teodorescu Marin, seminarul inferior; supranumerar, pr. Bărbulescu Marin, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului şi Cuvioasa Paraschiva din comuna Fata. Această parohie are 251 familii şi 1084 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1841. Biserica filială este de zid şi s-a clădit la 1846.

1.44 Parohia Făgeţelu, comuna Făgeţelu, cu biserica parohială Sf. Ioan Botezătorul din satul Isaci. Paroh, pr. Făgeţeanu Gheorghe, seminarul inferior; supranumerar, pr. Diaconescu Dumitru, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Făgeţelu din Vale; b) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Făgeţelu din Deal; c) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Boba. Această parohie are: familii 308, suflete 1364. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1857-1859. Biserica filială din cătunul Făgeţelu din Vale e de zid, s-a clădit între anii 1819-1822. Biserica filială din Făgeţelu din Deal e de zid şi s-a clădit între anii 1822-1825. Biserica filială din cătunul Boba e de zid şi s-a clădit între anii 1820-1824.

1.45 Parohia Floru, comuna Floru, cu biserica parohială Sfântul Dumitru. Preot paroh Raicu Marin, seminarul inferior. Această parohie are 160 familii, 681 suflete. Biserica parohială este de zid şi s-a clădit la 1814; s-a reparat la 1860; posedă 15 pogoane loc, donaţiune.

1.46 Parohia Frunzaru, comuna Frunzaru, cu biserica parohială Înălţarea Domnului din satul Uria. Preot paroh Caracaleanu Nicolae, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din satul Frunzaru. Această parohie are 170 familii, suflete 749. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1765, s-a reparat la 1885. Biserica filială este de zid; s-a clădit la 1795; s-a reparat la 1808 şi 1906.

1.47 Parohia Geamăna, comuna Drăgoeşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Preot paroh Predescu Ilie, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din Buciumeni de Sus; b) Sfântul Nicolae din Buciumeni de Jos. Această parohie are 217 familii, suflete 910. Biserica parohială este de zid; s-a clădit dela 1888-1891. Biserica filială din Buciumeni de Sus e de lemn şi se află ruinată cu desăvârşire. Biserica filială din Buciumeni de Jos e de lemn şi s-a reparat la 1893.

1.48 Parohia Greci, comuna Bărcăneşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Paroh, pr. Venescu Ioan, seminarul superior. Această parohie are 153 familii, 633 de suflete. Biserica este de zid şi s-a clădit cam pe la 1780; s-a reparat la 1896.

1.49 Parohia Gura-Boului, comuna Gura Boului, cu biserica parohială Sfinţii Voievozi. Paroh, pr. Mateescu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Bălan Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: a)Sfinţii Voevozi din cătunul Chiţani; b) Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Foteşti. Această parohie are 320 familii, 1714 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1888-1891; biserica filială Sf. Voievozi e de zid, s-a clădit între anii 1890-1892; biserica filială Sf. Nicolae este de zid şi s-a clădit între anii 1894-1896.

1.50 Parohia Gustavăţu, comuna Gustavăţu, cu biserica parohială Intrarea în Biserică din satul Zănoaga. Preot paroh Gostaviceanu Dimitrie, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Tatulescu Mihail, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfinţii Voevozi din Cioflan; b) Sfinţii Voevozi din cătunul Berindei. Această parohie are 250 familii, suflete 1250. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1726, s-a reparat la 1899. Biserica filială din cătunul Cioflan e de zid, s-a clădit la 1831 şi s-a reparat la 1904; biserica filială din Berindei e de zid; s-a clădit la 1866.

1.51 Parohia Ibăneşti, comuna Iăneşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Constantinescu Gheorghe, seminarul inferior. Această parohie are 130 familii, suflete 570. Biserica este de lemn; s-a făcut între anii 1786-1788 şi s-a reparat la 1879.

1.52 Parohia Icoana, comuna Icoana, cu biserica parohială Sfinţii Împăraţi. Preot paroh Popescu Marin, seminarul inferior. Această parohie are 163 familii, suflete 637. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1864-1867 şi s-a reparat la 1906-1907.

1.53 Parohia Ipoteşti, comuna Coteana, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Sf. Ioan Botezătorul. Paroh, pr. Coteanu Grigorie, seminarul inferior. Parohia are 198 familii, 985 de suflete. Biserica e de zid, s-a clădit între anii 1882-1883 şi s-a reparat la 1899.

1.54 Parohia Izvoarele, comuna Izvoarele, cu biserica parohială Sfânta Treime. Preot paroh Smaragdian Vasile, seminarul inferior; supranumerar, pr. Vergulescu Ioan, seminarul inferior. Parohia are 360 familii cu 1430 de suflete. Biserica este de zid, s-a clădit la 1872 şi s-a reparat la 1887.

1.55 Parohia Izvoru, comuna Izvoru, cu biserica parohială Sfântul Ilie. Paroh, pr. Constantinescu Pavel, seminarul inferior; supranumerar, pr. Mateescu Paraschiv, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Naştera Maicei Domnului din cătunul Izvoru de Sus; b) Sfinţii Apostoli din cătunul Izvoru de Jos. Parohia are 206 familii, suflete 956. Biserica parohială este de zid, s-a reclădit la 1879. Biserica filială Naşterea Maicei Domnului este de lemn, s-a făcut între anii 1796-1800, s-a reparat la 1837 şi s-a refăcut la 1881. Biserica filială Sfinţii Apostoli e de zid, s-a clădit la 1848 şi s-a reparat la 1890.

1.56 Parohia Jugaru, comuna Optaşi, cu biserica parohială Duminica tuturor Sfinţilor. Paroh, pr. Popa I. Ioan, seminarul superior; supranumerar, pr. Zamfirescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva din cătunul Zăvoiu. Această parohie are 190 familii cu 800 suflete. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1823-1824 şi s-a reparat la 1905; biserica filială e de zid, s-a clădit dela 1895-1897.

1.57 Parohia Maldăru, comuna Maldăru, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Sf. Ioan Botezătorul. Paroh, pr. Iliescu Păun, seminarul inferior; supranumerar, pr. Pârvulescu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din Cătunul Bătăreni-Năvârgeni; b) Sfântul Nicolae din cătunul Gueşti. Această parohie are 265 familii, suflete 1060. Biserica parohială este de zud; s-a clădit între anii 1833-1842; s-a reparat la 1906. Biserica filială Sf. Nicolae e de zid; s-a clădit între anii 1864-1865, s-a reparat la 1906. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de zid; s-a clădit între anii 1831-1833 şi s-a reparat la 1898.

1.58 Parohia Mărunţei, comuna Mărunţei, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Coteanu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Niculescu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sfinţii Voievozi din cătunul Viişoara. Această parohie are 376 familii, suflete 2418. Biserica parohială este de zid şi s-a clădit între anii 1860-1864, s-a reparat la 1892. Biserica filială este de zid; s-a clădit la 1883 şi s-a reparat la 1899.

1.59 Parohia Mereni, comuna Mereni, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Cioriceanu Dimitrie, seminarul inferior; supranumerari: a) pr. Căpăţâneanu Gheoerghe, seminarul inferior; pr. Profeanu Dimitrie, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae din cătunul Băidana; b) Sf. Nicolae din cătunul Richicioara. Această parohie are 239 familii, suflete 1120. Biserica parohială este de zid; s-a clădit dela 1885-1887. Biserica filială din cătunul Băidana e de zid, s-a clădit între anii 1904-1905. Biserica filială din cătunul Richicioara e de zid; s-a clădit între anii 1847-1848; e în ruină.

1.60 Parohia Mierleşti, comuna Mierleşti, cu biserica parohială Sfinţii Voevozi din satul Schitul Greci. Paroh, pr. Rădulescu Florea, seminarul inferior; supranumerari: a) pr. Brumuşescu Dimitrie, seminarul inferior, pr. Bălăceanu Ioan, grămătic. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Măgura; b) Sfântul Ioan Botezătorul din cătunul Moşteni. Parohia are 538 familii, 1900 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit la 1684; s-a reparat la 1830 şi 1854; e în stare rea. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Măgura e de zid şi lemn. S-a făcut la 1732 şi s-a reparat la 1898. Biserica filială Sfântul Ioan Botezătorul este de zid, s-a clădit la 1850 şi s-a reparat în 1897.

1.61 Parohia Milcovu, comuna Milcovu, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Constantinescu P. Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: Sf. Dumitru din cătunul Milcovu din Deal; b) Sf. Voevozi din cătunul Prooroci. Parohia are 271 familii, suflete 1957. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1874-1875. Biserica filială Sf. Dumitru este de zid; s-a clădit între anii 1823-1835 şi s-a reparat la 1896. Biserica filială Sf. Voevozi e de zid; s-a clădit între anii 1816-1818 şi s-a reparat la 1880.

1.62 Parohia Mirceşti, comuna Mirceşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Sfârlogeanu Dimitrie, seminarul inferior; supranumerar, pr. Bărăscu Ion, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae din cătunul Mirceşti, b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Călugări; c) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Momaiu; d) Sf. Nicolae din cătunul Boroeşti. Parohia are 284 familii, suflete 1298. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1819-1822, s-a reparat la 1892 şi e în ruină. Biserica filială din cătunul Mirceşti e de zid; s-a clădit între anii 1862-1870; s-a reparat la 1904. Biserica filială din cătunul Călugări e de lemn; s-a făcut între anii 1816-1820; s-a reparat la 1869, e în rea stare. Biserica filială din cătunul Momaiu e de lemn; s-a făcut între anii 1800-1804; s-a reparat la 1865, e în stare rea.

1.63 Parohia Mihăeşti de Jos, comuna Mihăeşti de jos, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Sălceanu R. Stancu, seminarul superior. Această parohie are 260 familii, suflete 1280. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1874-1878, e în ruină.

1.64 Parohia Mihăeşti de Sus, comuna Mihăeşti de Sus, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Băldescu Ilie, seminarul inferior. Această parohie are 330 familii, suflete 1400. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1868-1869; e în rea stare.

1.65 Parohia Mogoşeşti, comuna Mogoşeşti, cu biserica parohială Sf. Dimitrie şi Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Ceroianu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Mijlocul; b) biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Olteni. Această parohie are 290 familii, 940 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1840-1841; s-a reparat la 1906. Biserica filială din cătunul Mijlocu e de lemn; s-a refăcut la 1882. Biserica filială din Olteni e de zid; s-a clădit la 1824 şi s-a reparat la 1896.

1.66 Parohia Negreni, comuna Negreni, cu biserica parohială Sfântul Nicolae. Paroh, pr. Popescu Dimitrie, seminarul superior; supranumerar, pr. Corilă Ilie, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfinţii Voevozi din cătunul Negreni de Sus; b) Sfântul Dimitrie şi Sf. Ioan Botezătorul din cătunul Chiţeasca. Parohia are 435 familii, 1459 suflete. Biserica parohială este de zid; e în reparaţie. Biserica filială Sf. Voievozi e de zid; s-a clădit în 1843; s-a reparat între anii 1903-1906. Biserica filială Sf. Dimitrie şi Sf. Ioan Botezătorul e de zid; s-a clădit între anii 1801-1802.

1.67 Parohia Optaşi, comuna Optaşi, cu biserica parohială Sântul Nicolae. Preot paroh Marinescu Alexandru, seminarul inferior; supranumerar, pr. Ioneanu Constantin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Optaşi de Jos; b) biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Optaşi de Sus. Parohia are 191 familii, 814 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1833-1835; s-a reparat în 1907. Bisrica filială Adormirea Maicei Domnului e de zid; s-a clădit între anii 1785-1788; s-a reparat în 1904.

1.68 Parohia Oteşti de Jos, comuna Oteşti de Jos, cu biserica parohială Sfinții Împărați. Paroh, pr. Florescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 157 familii, suflete 854. Biserica este de zid; s-a clădit la 1838 şi s-a reparat la 1877, 1884 şi 1903.

1.69 Parohia *Oteşti de Sus,* comuna Oteşti de Sus, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Gogiulescu Constantin, seminarul inferior. Parohia are 206 familii, suflete 867. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1802-1807.

1.70 Parohia Păroşi, comuna Păroşi, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Simionescu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Ştefăneşti. Parohia are 256 familii, 1040 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1807-1817, s-a reparat la 1882. Biserica filială este de lemn.

1.71 Parohia Perieți, comuna Perieți, cu biserica parohială Sf. Dimitrie. Paroh, pr. Periețeanu Ioan, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Mitrican Ilie, seminarul inferior; b) Pirciulescu Ilie, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae din Perieții de Sus; b) Sf. Nicolae din Mierleştii de Sus. Această parohie are 390 familii, suflete 1730. Biserica parohială e de zid; s-a clădit între anii 1857-1858; s-a reparat în 1880. Biserica filială din cătunul Perieți de Sus este de zid; s-a clădit între anii 1856-1857; s-a reparat la 1893. Biserica filială din cătunul Mierleşti de Sus e de zid; s-a clădit între anii 1810-1812 şi s-a reparat la 1901.

1.72 Parohia Poboru, comuna Poboru, cu biserica parohială Sfinții Voevozi. Preot paroh Şerbănescu Ioan, seminarul inferior; supranumerari: a) pr. Gârbăceanu Ioan, seminarul inferior; b) pr. Sebescu Vasile, seminarul unferior. Biserici filiale a) Sf. Nicolae din cătunul Creți; b) Sfânta Treime din cătunul Poboru de Sus. Această parohie are 285 familii, suflete 1365. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1899-1901; biserica filială din cătunul Creți este de zid; s-a clădit între anii 1892-1898; biserica filială din cătunul Poboru de Sus e de zid; s-a clădit între anii 1886-1889.

1.73 Parohia Poiana, comuna Poiana, cu biserica parohială Sf. Dimitrie din satul Jarcaleți. Paroh, pr. Ionescu Ştefan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Popescu Matei, seminarul inferior. Biserica filială din cătunul Siberia. Această parohie are 145 familii, 673 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1893-1902; biserica filială este de zid şi s-a clădit între anii 1884-1892.

1.74 Parohia Potcoava, comuna Potcoava, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Preot paroh Marinescu Anastasie, seminarul inferior, supranumerari: a) pr. Marin Duhovnicu, seminarul inferior; b) pr. Stănculescu Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Nicolae din cătunul Potcoava de Sus; b) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Meşineşti. Această parohie are: familii 682, suflete 2622. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1884-1886; s-a reparat la 1896. Biserica filială Sfântul Nicolae este de zid, s-a clădit între anii 1875-1879. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului este de zid; s-a clădit între anii 1820-1822 şi s-a reparat la 1905.

1.75 Parohia Priseaca, comuna Priseaca, biserica parohială Sfântul Dimitrie. Paroh, pr. Pârvulescu Marin, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Dimitrie din cătunul Săltăneşti; b) Sfântul Ilie din cătunul Priseaca de Sus. Această parohie are 350 familii, 1441 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a construit la 1892; biserica filială Sf. Dimitrie este de zid; s-a clădit între anii 1891-1894. Biserica Sfântul Ilie este de lemn; s-a făcut la 1830 şi s-a reparat în 1882.

1.76 Parohia Profa, comuna Profa, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh, Spineanu P. Nicolae, seminarul inferior; supranumerar, pr. Profeanu Vasile, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Nicolae şi Cuvioasa Paraschiva din cătunul Davideşti. Parohia are 253 familii, suflete 1058. Biserica parohială este de zid; s-a reclădit între anii 1903-1907; biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1814-1816, e ruinată.

1.77 Parohia Rădeşti, comuna Rădeşti, cu biserica parohială Sfinţii Trei Ierarhi. Paroh, preot Teodorian Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sfinţii Trei Ierarhi. Această parohie are 171 familii, cu 746 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a reclădit între anii 1903-1907. Biserica filială este de lemn şi serveşte drept capelă de cimitir.

1.78 Parohia Răjleţu Govora, comuna Răjleţu Govora, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Popescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 150 familii, suflete 620. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1824-1828.

1.79 Parohia Răjleţu Vieroşi, comuna Răjleţu Vieroşi, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Peoţescu Ioan, seminarul inferior. Supranumerari: a) pr. Moţescu Dimitrie, grămătic; b) pr. Moţescu Constantin, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicii Domnului din cătunul Linia Mare. Parohia are 434 familii, suflete 1819. Biserica parohială este de lemn pe temelie de zid; s-a clădit la 1760 şi s-a reparat în 1879. Biseica filială este de zid, s-a clădit între anii 1836-1837 şi s-a reparat la 1884.

1.80 Parohia Sâmbureşti, comuna Sâmbureşti, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Predăţeanu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Dimitrie din cătunul Stănuleasa, comuna Ciumăgeşti. Această parohie are 327 familii, suflete 1538. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1300-1302 (?) sec. XVII[134]; s-a reparat la 1829. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1831-1832.

1.81 Parohia Seaca Belciugata, comuna Seaca, cu biserica parohială Duminica Tuturor Sfinţilor. Paroh, pr. Bădulescu Marin, seminarul inferior. Pr. ajutător Târnoveanu Marin, seminarul superior. Parohia are 452 familii, suflete 2712. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1884-1894.

1.82 Parohia Scorniceşti, comuna Scorniceşti, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Paroh, pr. Marinescu Nicolae, seminarul superior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din Scorniceşti de Jos; b) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Piscani. Această parohie are 156 familii, suflete 540. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1844-1845, e ruinată. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva este de zid; s-a clădit între anii 1833-1834 şi s-a reparat la 1894 şi 1907. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului este de zid; s-a clădit între anii 1883-1884 şi s-a reparat la 1905.

1.83 Parohia Spineni, comuna Spineni, cu biserica parohială Duminica Tuturor Sfinţilor. Preot paroh Giuculescu Nicolae, seminarul inferior; supranumerar, pr. Mănescu Nicolae, seminarul inferior. Parohia are 160 familii, 863 suflete. Biserica este de zid; s-a clădit la 1884 şi s-a sfinţit la 1896.

---

134 *Ibidem,* vol. II, pp. 578-579.

1.84 Parohia Stoicăneşti, comuna Stoicăneşti, cu biserica parohială Sfinții Împărați. Paroh, pr. Ionescu Constantin, seminarul inferior. Această parohie are 500 familii, suflete 2500. Biserica este de zid; s-a clădit între anii 1888-1889 şi s-a reparat în 1900.

1.85 Parohia Şerbăneşti de Jos, comuna Şerbăneşti de Jos, cu biserica parohială Sf. Ioan Botezătorul. Paroh, pr. Angelescu Ioan, seminarul inferior, supranumerar, pr. Şerbănescu Constantin, seminarul inferior. Această parohie are 300 familii, suflete 1560. Biserica este de zid şi s-a făcut între anii 1874-1880.

1.86 Parohia Şerbăneşti de Sus, comuna Şerbăneşti de Sus, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Nițulescu Alexandru, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Buta. Parohia are 220 familii, cu 860 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1851-1854 şi s-a reparat în 1887. Biserica filială este de zid; s-a reparat la 1867.

1.87 Parohia Şuica, comuna Şuica, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Teiuşu. Preot paroh Olteanu I. Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Rusciori; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Şuica de Sus; c) Intrarea în Biserică din cătunul Şuica de Jos. Parohia are 370 familii, suflete 3015. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1865-1866; s-a reparat în 1896. Biserica filială din cătunul Rusciori este de zid şi lemn; s-a clădit între anii 1884-1885. Biserica filială din cătunul Şuica de de Sus este de zid, s-a clădit între anii 1808-1810; s-a reparat în 1906. Biserica filială din Şuica de Jos este de zid; s-a clădit între anii 1846-1848 şi s-a reparat în 1898.

1.88 Parohia Tătărăi, comuna Tătărăi, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Paroh, pr. Costăchescu I. Ioan, seminarul superior. Parohia are 190 familii, cu 826 suflete. Biserica este de zid şi s-a clădit la 1817; s-a reparat la 1903.

1.89 Parohia Tătuleşti, comuna Tătuleşti, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva. Preot paroh Constantinescu Vasile, seminarul inferior; supranumerari a) pr. Tatulescu Mihail, seminarul inferior; b) pr. Tatulescu Ioan, seminarul inferior; c) Comănescu Mihai, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sf. Îngeri din cătunul Ioveşti; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Dopicea; c) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Tătuleştii de Sus; d) Sf. Nicolae din cătunul Bărbălăi. Parohia are 325 familii, suflete 1675. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1861-1864 şi s-a reparat în 1898. Biserica filială din cătunul Ioveşti este de zid; s-a clădit între anii 1833-1836 şi s-a reparat în 1898. Biserica filială din Dopicea este de lemn şi s-a făcut la 1817. Biserica filială din cătunul Tătuleşti de Sus este de zid; s-a făcut între anii 1890-1894. Biserica filială din cătunul Bărbălăi este de zid; s-a clădit între anii 1861-1864.

1.90 Parohia Tâmpeni, comuna Tâmpeni, cu biserica parohială Sf. Nicolae. Preot paroh Drăghicescu Marin, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Ionescu Ioan, seminarul inferior. Această parohie are 312 familii, cu 1872 suflete. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1893-1900.

1.91 Parohia Teslui, comuna Teslui, cu biserica parohială Sf. Dumitru. Paroh, pr. Efrimescu Pavel, seminarul inferior; supranumerari: a) pr. Petrescu C., grămătic; b) pr. Pretorian Ion, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Nicolae din cătunul Cherleşti. Această parohie are 520 familii, suflete 2600. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1883-1884. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1890-1892.

1.92 Parohia Tituleşti, comuna Tituleşti, cu biserica parohială Sf. Gheorghe şi Sf. Nicolae. Paroh, pr. Popescu Carp, seminarul superior. Această parohie are 221 familii, 1123

suflete. Biserica este de zid, s-a reclădit între anii 1895-1902. Posedă o moşie din care se întreține ea şi personalul. Averea se administrează de Administrațiunea Cassei Bisericii.

1.93 Parohia Topana, comuna Topana, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului şi Sfântul Gheorghe. Preot paroh Cioriceanu D. Nicolae, seminarul superior. Această parohie are 219 familii, suflete 848. Biserica este de zid şi s-a clădit între anii 1856-1857.

1.94 Parohia Turia, comuna Turia, cu biserica parohială Cuvioasa Paraschiva din satul Bârca. Paroh, pr. Turie Ioan, seminarul unferior; suparnumerar, pr. Marinescu Badea, seminarul inferior. Biserici filiale a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Valea-Mare; b) Sfântul Nicolae din cătunul Buiceşti; c) Sfântul Dumitru din cătunul Turia; d) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Recea-Zorleasca. Parohia are 570 familii, 2474 suflete. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1882-1883 şi s-a reparat în 1905. Biserica filială din cătunul Valea Mare este de zid; s-a clădit la 1851 şi s-a reparat la 1903. Biserica filială din Buiceşti este de zid; s-a reparat în 1907. Biserica filială din cătunul Turia e de zid, s-a reparat în 1897. Biserica filială din Recea – Zorleasca este de zid; s-a clădit la 1856.

1.95 Parohia Urluiasca, comuna Urluiasca, cu biserica parohială Sf. Nicolae şi Sf. Filofteia. Paroh, pr. Stănescu Ioan, seminarul inferior. Parohia are 204 familii, suflete 890. Biserica este de zid, s-a clădit între anii 1852-1853 şi sța reparat la 1887.

1.96 Parohia Ursoaia, comuna Ursoaia, cu biserica parohială Sfinții Voievozi. Preot paroh Ursoianu Ioan, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Ciuciu. Această parohie are 150 familii, suflete 697. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1840-1842 şi s-a reparat la 1907. Biserica filială este de zid; s-a construit între anii 1819-1821 şi s-a reparat la 1887.

1.97 Parohia Urşi, comuna Urşi, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului din satul Vârvoru. Paroh, pr. Oteşteanu Ştefan, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din cătunul Afumați. Parohia are 350 familii, suflete 1114. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1814-1820; s-a reparat la 1860 şi 1889. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1874-1875, e în rea stare.

1.98 Parohia Vai de ei, comuna Vai de ei, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Popescu Iordache, seminarul inferior. Biserica filială Sfântul Dimitrie din cătunul Merlicescu. Parohia are 216 familii, suflete 1044. Biserica parohială este de zid; s-a reparat între anii 1904-1905. Biserica filială este dee zid; s-a reparat la 1903.

1.99 Parohia Valea Merilor, comuna Valea Merilor, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Paroh, pr. Țoianu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Rădulescu Oprea, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Adormirea Maicei Domnului din cătunul Sineşti; b) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Găgiuleşti. Această parohie are 305 familii, suflete 1293. Biserica parohială este de zid, s-a clădit dela 1888-1889. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului e de zid; s-a clădit între anii 1852-1855, s-a reparat la 1888. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva este de zid, s-a clădit între anii 1905-1907.

1.100 Parohia Vața, comuna Vața, cu biserica filială Sf. Apostoli. Preot paroh Costăchescu Ioan, seminarul inferior; supranumerar, pr. Săndulescu Dumitru, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Naşterea Maicei Domnului din cătunul Bondoci; b) Sfântul Niculae din cătunul Chiriţeşti. Această parohie are 398 familii, suflete 1877.

Biserica parohială este de zid, s-a clădit la 1835 şi s-a reclădit între anii 1900-1907. Biserica filială Naşterea Maicei Domnului este de zid, s-a clădit între anii 1883-1885; biserica filială Sf. Niculae este de zid, s-a clădit între anii 1831-1833.

1.101 Parohia Văleni, comuna Văleni, cu biserica parohială Intrarea în Biserică. Paroh, pr. Pârvulescu Vasile, seminarul inferior; supranumerar, pr. Duhovnicu Stan, grămătic. Biserica filială Sf. Nicolae din Popeşti. Această parohie are 675 familii, suflete 3100. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1842-1845. Biserica filială este de zid.

1.102 Parohia Verguleasa, comuna Dumitreşti, cu biserica parohială Sfinţii Împăraţi. Paroh, pr. Ionescu Ioan, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Cuvioasa Paraschiva din cătunul Poganu de Jos; b) Intrarea în Biserică din cătunul Poganu de Sus. Parohia are 231 familii, suflete 1047. Biserica parohială este de zid; s-a clădit între anii 1895-1898. Biserica filială Cuvioasa Paraschiva e de zid, s-a clădit la 1905-1907; biserica filială Intrarea în Biserică este de lemn şi se află în ruină.

1.103 Parohia Vineţi de Sus, comuna Spineni, cu biserica parohială Adormirea Maicei Domnului. Preot paroh Şovărescu Constantin, seminarul inferior; supranumerar, pr. Spineanu Marin, seminarul inferior. Biserica filială Adormirea Maicei Domnului din Vineţi de jos. Parohia are 176 familii cu 740 suflete. Biserica parohială este de lemn pe temelie de zid, s-a ridicat la 1747, s-a reparat la 1883 şi 1902. Biserica filială este de zid; s-a clădit între anii 1817-1819 şi s-a reparat la 1901.

1.104 Parohia Vlaici, comuna Vlaici, cu biserica parohială Sf. Nicolae, paroh, pr. Cristescu Constantin, seminarul inferior; supranumerar, pr. Ionescu Vasile, seminarul inferior. Biserica filială Sf. Nicolae din cătunul Chelbeşti. Această parohie are 200 familii, suflete 1000. Biserica parohială este de zid, s-a clădit între anii 1840-1842 şi s-a reparat în 1904. Biserica filială Sf. Nicolae este de lemn, s-a făcut între anii 1868-1877.

1.105 Parohia Vultureşti, comuna Vultureşti, cu biserica parohială Sf. Voievozi. Paroh, pr. Ionescu Stan, seminarul inferior. Supranumerar, pr. Grigorescu Sandu, seminarul inferior. Biserici filiale: a) Sfântul Nicolae din Valea lui Albu; b) Sfinţii Voievozi din cătunul Vlăngăreşti. Această parohie are: familii 445, suflete 1275. Biserica parohială e de zid, s-a clădit la 1820, s-a reparat la 1885; biserica filială Sf. Nicolae e de lemn, s-a făcut la 1823-1824, e în reclădire, Biserica filială Sfinţii Voievozi e de lemn; s-a făcut la 1833, s-a repart la 1903.

1.106 Din tabelul rezumativ rezultă că Judeţul Olt avea în anul 1908 6 parohii urbane la care slujeau 6 preoţi, 5 absolvenţi ai seminarului inferior şi 1 licenţiat în teologie; biserici filiale urbane erau 5, la care slujeau 6 preoţi, 5 dintre ei fiind absolvenţi ai seminarului inferior şi 1 licenţiat în teologie. Existau 105 unităţi parohiale rurale cu tot atâtea biserici, la care slujea un număr de 105 preoţi, 91 fiind absolvenţi ai seminarului inferior, 13 ai seminarului superior şi 1 licenţiat; biserici filiale rurale, deservite de 67 de slujitori ai altarului, dintre care, 65 fiind absolvenţi ai seminarului inferior, 1 cu seminarul superior şi 1 ajutător[135].

---

135 Datele au fost preluate după *Anuarul pe anul 1909*, editat de Administraţiunea Casei Bisericii, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1909, pp. 268-307. Bisericile şi mănăstirile din judeţul istoric Muscel nu au fost incluse, în această perioadă teritoriul respectiv fiind subordonat canonic Mitropoliei Ungrovlahiei din Bucureşti. Conform reorganizării B.O.R. de după 1990, judeţul istoric Muscel a fost încorporat jursdicţiei canonice a Episcopiei Argeşului şi Muscelului. Pentru aşezămintele religioase din acest teritoriu istoric vezi: Ion Popescu-Argeşel, *Mănăstirile şi*

Din analiza datelor referitoare la Eparhia Argeşului, cuprinse în Anuarul pentru anul 1909 al Bisericii Ortodoxe Române, se pot constata transformări substanțiale față de secolul al XVIII-lea. În primul rând, din prezentarea familiilor şi numărul locuitorilor fiecărei eparhii, rezultă o evoluție demografică semnificativă, aceatea fiind alcătuite din 4-11 membri, cu o medie de 7 „suflete". Desigur, cea mai spectaculoasă evoluție se consemnează în mediul orăşenesc, dar sunt şi câteva parohii rurale a căror evoluție demografică se situează la nivelul celei urbane, în special în zonele nordice şi centrale ale județului Argeş, dar şi în localități din județul Olt a căror existență datează din Evul Mediu timpuriu. În urma aplicării dispozițiilor *Legii clerului mirean* din 1906 cu privire la pregătirea preoților, se poate constata un salt calitativ deosebit, preoții bisericilor din mediul urban fiind, în majoritate licențiați în teologie, aşa cum prevedeau articolele din lege, iar preoțimea de la țară era absolventă a seminarului inferior, superior şi chiar a Facultății de Teologie.

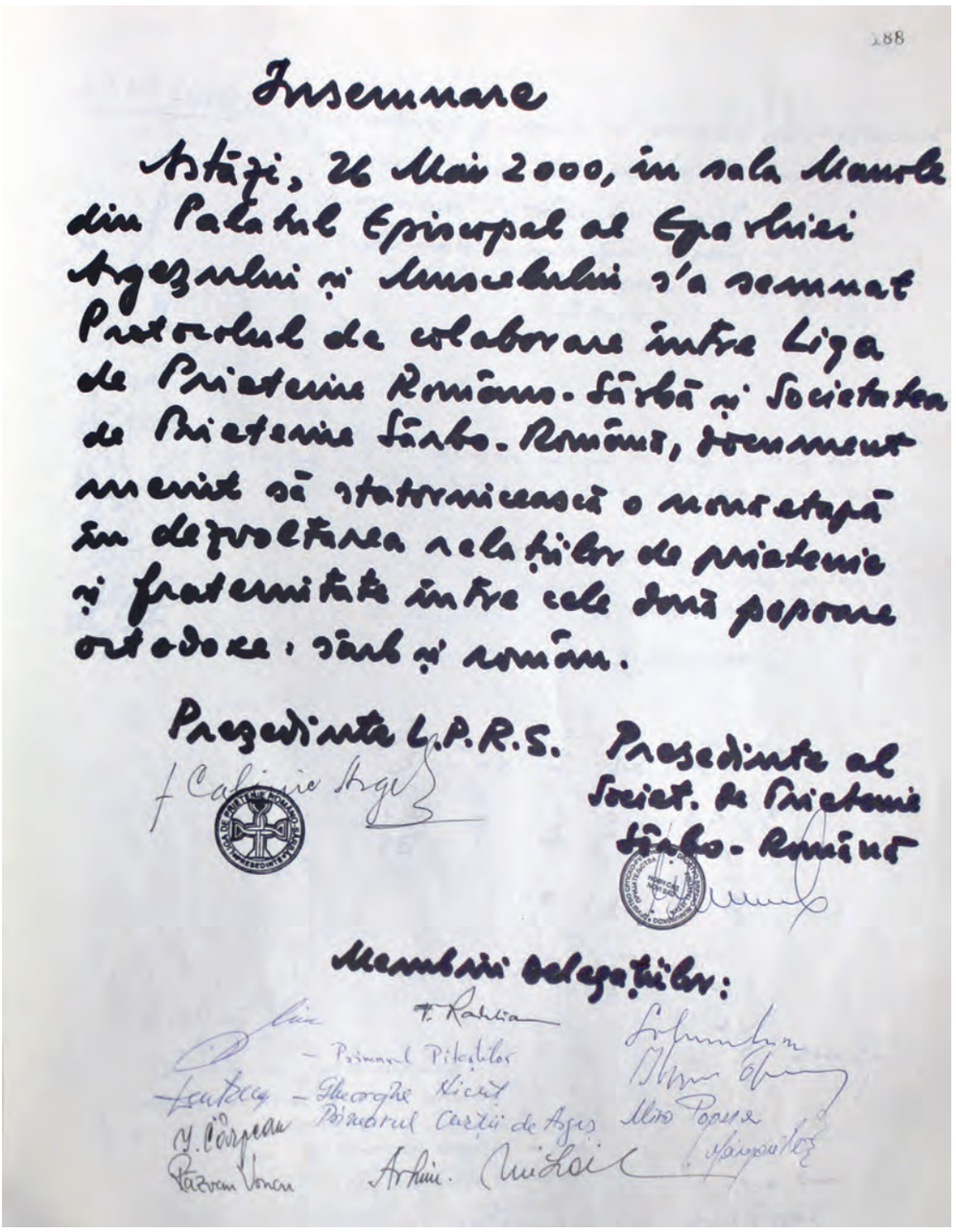
În scurtă vreme numărul mare de posturi vacante a fost ocupat prin hirotonirea de preoți, acoperindu-se astfel „marele gol" care se consemna la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea. Aceste măsuri se răsfrâng benefic în evoluția vieții bisericeşti prin faptul că „preoții se silesc a-şi îndeplini datoriile lor de păstori bisericeşti, cât mai conştiincios… a săvârşi toate serviciile religioase în popor, a ține în evidență mişcarea populațiunii (naşteri, decese, căsătorii), combaterea actelor antisociale, îmbogățirea bibliotecilor parohiale… repararea şi înzestrarea bisericilor cu veşminte şi odoare, activitate pastorală vrednică de laudă prin hărnicie.

Misiunea Bisericii în Eparhia Argeşului şi Muscelului după 1990

Datorită modului în care vrednicii de pomenire Patriarhi aflați în fruntea Bisericii Otodoxe Române au reuşit să găsească modalitățile de exprimare a misiunii istorice a Bisericii, cu oarecare restricții, desigur, activitatea misionară şi cultural-filantropică a Bisericii nu s-a întrerupt nici în anii totalitarismului. Reînființată după evenimentele din decembrie 1989, Episcopia Argeşului, Muscelului şi Teleormanului s-a dovedit vrednică de amintirea înaintaşilor, reluând ducerea la îndeplinire a ceea ce-şi propuseseră precursorii, „îngropând în iertare şi, de se va putea, chiar în uitare, anii de prea neînsemnată activitate". Determinat de revenirea vieții bisericeşti în matca firească, de amintirea unui trecut plin de râvna înaintaşilor de a-şi sluji Biserica şi Țara, dar şi de imperativele din pragul unui „secol ce va fi creştin sau nu va fi deloc", Preasfințitul Calinic Argatu, pe atunci Episcop al Argeşului, Muscelului şi Teleormanului a impus „o serie de comandamente morale, de imperative şi acțiuni categorice", pentru atingerea şi depăşirea scopurilor cultural-filantropice cuprinse în vechiul, dar mereu actualul le statut al Societății „Frăția".

După o jumătate de secol, se reiau, cu deosebită vigoare acțiunile de asistență socială şi cele de asistență religioasă la spitale, armată şi penitenciare. În cadrul Spitalului Județean Argeş, la 14 mai 2000 se sfințea piatra de temelie a bisericii-capelă „Sf. Mare Mucenic şi Tămăduitor Pantelimon". Asistența socială trebuia asigurată de personal specializat, de înaltă calificare şi ținută morală şi profesională, cerință îndeplinită prin înființarea, în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfânta Muceniță Filoteia" din Piteşti, a specializărilor *Asistență socială* şi *Comunicare şi slujire în limbaj mimico-gestual*,

bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii, Bucureşti, 2000, p. 266.

188

Însemnare

Astăzi, 26 Mai 2000, în sala Mare din Palatul Episcopal al Episcopiei Argeșului și Muscelului s-a semnat Protocolul de colaborare între Liga de Prietenie Româno-Sârbă și Societatea de Prietenie Sârbo-Română, document menit să statornicească o nouă etapă în dezvoltarea relațiilor de prietenie și fraternitate între cele două popoare ortodoxe: sârb și român.

Președinte L.P.R.S. † Calinic Argeș

Președinte al Societ. de Prietenie Sârbo-Română

Membrii delegațiilor:

– Președintele Filialei de Argeș

Arhim.

◄ *Filă din* Cartea de Aur *a Mănăstirii Curtea de Argeş, care atestă întărirea relațiilor româno-sârbe de către Arhiepiscopul Calinic*

ARGEȘUL ORTODOX

1353

Anul IX • nr. 448 • 11 - 17 martie 2010 • 8 pagini • preț 1,6 RON

Săptămânal teologic, bisericesc și de atitudine al Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului

Scara Sfântului Ioan

Sfântul Ioan Scărarul s-a numit după scrierea sa, ajunsă celebră, „Scara". Din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, avea să se nască prin anul 579, fiind contemporan cu un alt personaj celebru, Sfântul Maxim Mărturisitorul. În Istoria Bisericească, Meletie, Arhiepiscopul Atenei spune că ar fi fost de obârșie din Palestina, iar Daniil din Raith afirma că tânărul Ioan a intrat în Mănăstirea din Sfântul Munte Sinai la vârsta prea fragedă de 16 ani.

Aflăm din istorii că tânărul Ioan își făcuse o aleasă educație în științele vremii, aducându-i-se numele de Ioan Scolasticul, iar petrecerea îndelungată în Muntele Sinai, numele de Ioan Sinaitul. Desigur, numele care-i va rămâne în istoria duhovnicească a timpului, până azi, și de acum până în veac, este cel de Ioan Scărarul. Acest nume, după cum este ușor de intuit, i s-a atribuit de posteritate pentru faptul că a fost autor al Scării! După o pustnicie de 40 de ani, în ținutul Thola, la o distanță apreciabilă de Muntele Sinai, spre sfârșitul vieții a fost (odelung rugat să primească ascultarea de conducător duhovnicesc al mănăstirii unde și-a început nevoințele de fiecare zi. Ca egumen al celebrei mănăstiri, a fost rugat de egumenul Ioan al Mănăstirii Raith, aflată lângă Marea Roșie, să alcătuiască o lucrare de inițiere în viața duhovnicească plină de învățătură, cu văluride măreț.

Deci, este vorba de o regulă scrisă, asemenea unei scări cu 30 de trepte, precum cea văzută în vis de Patriarhul Iacob. Autorul, Ioan Scărarul, s-a gândit îndeosebi, scriind cele 30 de Cuvinte la cei 30 de ani ai lui Iisus înainte de a-și începe lucrarea Sa publică. Pentru că Duminica a patra din Postul Mare este consacrată acestui mare sfânt, în calendarul creștin-ortodox, putem numi săptămâna care urmează, a Sfântului Ioan

moarte este semnul păcatelor nepocăite." (pag. 156).

Cuvântul VII: Despre plânsul de bucurie făcător! „Adună-ți mintea, nu iubi să fii văzut; fii ieșit spre inima ta. Căci dracii se tem de adunarea minții, cum se tem hoții de câini!" (pag. 169).

Cuvântul VIII: Despre nemâniere și blândețe! „Mânia este izbucnirea urii ascunse, a tinerii de minte a răului. Mânia este poșta de a face rău celui ce te-a supărat." (pag. 186).

Cuvântul IX: Despre ținerea de minte a răului! „Cel ce a dobândit iubirea s-a înstrăinat de nebunia mâniei. Iar cel ce dușmănește își îngrămădește dureri fără rost" (pag. 196).

Cuvântul X: Despre clevetire! „A judeca înseamnă a răpi cu obrăznicie un drept al lui Dumnezeu. Dar a osândi înseamnă

Cuvântul XVIII: Despre somn și despre rugăciune și despre cântarea în obște. „Somnul este în oricare fel o stare a firii, un chip al morții, o oprire a simțurilor. Somnul este unul, dar ca și poftă, are multe pricini și feluri. E din fire, din mâncări, de la draci, sau poate și dintr-o postire prelungită și dusă până la capăt, de care trupul, slăbind, voiește să se întărească prin somn."

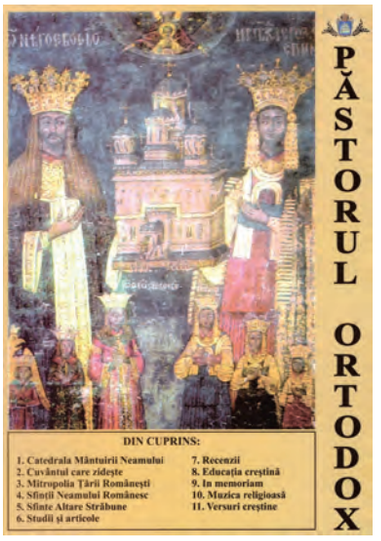
Cuvântul XIX: Despre privegherea trupească și cum trebuie făcută aceasta. „Așteaptă după rugăciune în stare de veghe. Și atunci vei vedea cârduri de draci. Fiindcă au fost războiți de noi, după rugăciune încearcă să ne supere cu năluciri necuvenite. Șezând, ia seama, și vei vedea pe cei obișnuiți să prade pârga sufletului" (pag. 263).

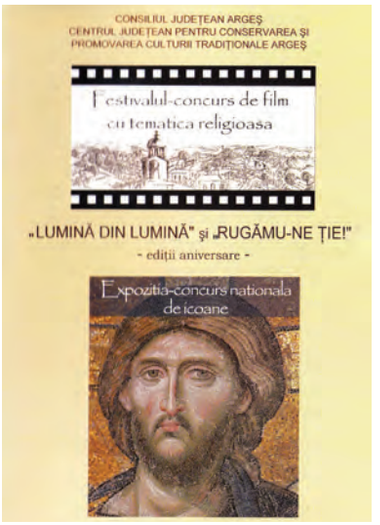
Cuvântul XX: Despre frica lasă sau nebărbătească. „Cel ce s-a făcut rob Domnului nu se va teme decât numai de Stăpânul său. Dar cel ce nu se teme încă de Acesta se teme și de umbra sa. Trupul se înfricoșează când stă lângă noi în chip nevăzut un duh; dar când sufletul se veselește, smerindu-se, stă de față un înger. De aceea, cunoscând din lucrare starea de față a acestuia, să sărim mai repede la rugăciune, căci bunul nostru păzitor a venit să se roage împreună cu noi!" (pag. 266).

Cuvântul XXI: Despre slava deșartă cea cu multe chipuri. „Iubitorul de slavă deșartă este un închinător la idoli. Părând că mărește pe Dumnezeu, voiește să placă oamenilor, și nu lui Dumnezeu. Tot cel iubitor de arătare este iubitor de slavă deșartă. Postul iubitorului de slavă deșartă este neîndreptățit și rugăciunea lui neavenită. Căci pe amândouă le lucrează pentru lauda oamenilor. Nevoitorul iubitor de slavă deșartă pierde îndoit: își topește și trupul și nici nu îa vreo răsplată!" (pag. 270).

◄ *Săptămânalul bisericesc* Argeşul Ortodox

ARTĂ, VIAȚĂ BISERICEASCĂ ŞI CULTURĂ SCRISĂ

▲ *Publicații și manifestări de spiritualitate*

necesare asigurării slujirii religioase a unui segment special al societății, precum și a masteratului în Managementul serviciilor sociale și de sănătate. În cadrul aceleiași instituții de învățământ superior ființează Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România (ASCOR), filiala Pitești, precum și filiala Ortodoxă pentru tineri. Misiunea culturală a vremurilor moderne este dusă la îndeplinire prin publicația *„Păstorul Ortodox"*, revista oficială a Sfintei Arhiepiscopii a Argeșului și Muscelului", a cărei editare a fost reluată, după cum am amintit, în anul 1995, din inițiativa și cu binecuvântarea Arhiepiscopului Calinic. Din aceeași inițiativă, presa de spiritualitate ortodoxă a fost îmbogățită prin apariția celor două noi publicații: săptămânalul bisericesc *Argeșul Ortodox* (în 2001) și *Lumină lină*, amintite anterior. Printre misiunile culturale de mare importanță promovate de Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului se numără Expoziția națională anuală de icoane (concurs) *„Rugămu-ne Ție!"*, a cărei manifestare a început în urmă cu mai bine de un deceniu (1998), Expoziția-concurs *„Icoana din sufletul copilului"*, cercuri pastorale, simpozioane pe teme religioase, precum *„Itinerariul și conținutul formării ecumenice"*, iar la nivelul instruirii școlare în spiritul educației creștin-ortodoxe, olimpiadele de religie.

Totodată, merită amintită și corala Catedralei Episcopale din Curtea de Argeș, a cărei activitate a fost întreruptă în 1949, odată cu desființarea Episcopiei Argeșului, și reînființată, cu mari eforturi, de diaconul profesor Dumitru Gligăneanu, în perioada 1953-1964, atingând repede performanțele avute anterior. Printre cei care au propulsat activitatea corală de la Sfânta Episcopie a Argeșului, s-au numărat profesorul protopsalt Chiril Popescu (1975-1978), Sorin Rădulescu, Achim Grigore și actualul dirijor Constantin Delcă. Un cor a fost înființat și la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfânta Muceniță Filoteia", încântând și încălzind inimile auditoriului și perpetuând tradiția muzicii corale din Argeș și Muscel. În anul 1993 lua ființă corul Seminarului Teologic Ortodox „Neagoe Basarab" din Curtea de Argeș. Valoroase sunt și Coralele: „Iosif Naniescu", a preoților din Curtea de Argeș, „Iustin Patriarhul" din Câmpulung, „Evghenie Humulescu", a preoților din Pitești, „Daniil Mitropolitul", a preoților din Topoloveni, „Ene Branițe", a preoților din Costești, „Ioan Zmeu", a preoților din Mioveni, „Naum Râmniceanul", a preoților din Domnești, Corala cântăreților bisericești „Ghelasie Basarabeanul", Corala „Credo" din Curtea de Argeș, Corala Catedralei Arhiepiscopale din Curtea de Argeș, coralele parohiilor Sfântul Ioan, Sfânta Vineri și Sfântul Gheorghe din Pitești etc.. Toate acestea fac parte din acțiunea de conservare și promovare a valorilor spirituale românești în țară și peste hotare. Pentru o astfel de misiune s-au înființat și specializările *Pedagogie muzicală și Artă sacră*, din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Pitești precum și clasele de cântăreți bisericești și cele cu specialitatea patrimoniu cultural (restaurare și pictură bisericească) de la Seminar.

► *Înaltpreasfințitul Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului*

▼ *Concert de praznicul Sfântului Neagoe Basarab la Mănăstirea Argeşului, anul 2013*

▲ *Slujbă de hram la Catedrala Arhiepiscopală, 26 septembrie 2013*

▲ *Slujbă arhierească ținută la Biserica Domnească din Curtea de Argeş*

▲ *Praznicul Sfântului Neagoe Basarab, din anul 2013*

◄ *Conferință preoțească din anul 2014*

◄ *De hram, la Mănăstirea Cotmeana, în anul 2013*

◄ *Slujba de Înviere la Mănăstirea Argeşului, anul 2015*

◄◄ *Consilierul economic al Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, Arhidiaconul Caliopie Ichim, azi protosinghel, slujind la Catedrala de la Curtea de Argeş*

◄ *Slujbă arhierească ținută pe 5 februarie 2012 la Mănăstirea Negru Vodă*

▲ *Procesiune şi slujbă de resfinţire a bisericii Mănăstirii Văleni*

▲ *Întronizarea ca Stavroforă a Monahiei Eleodora Papuc, Stareța Mănăstirii Văleni, anul 2012*

▼ *Procesiune cu Moaştele Sfintei Filoteia la Mănăstirea Văleni, 3 iunie 2012*

▲ *Întronizarea ca Stavroforă a Monahiei Siluana Teculescu, Stareța Mănăstirii Robaia, 1 octombrie 2015*

▲ *Târnosirea Mănăstirilor Văleni şi Ciocanu*

▼ *Hirotonirea unui preot, slujbă de la Mănăstirea Antoneşti, Corbeni*

▼ *Slujbă Arhierească ținută la Schitul Florica*

▲ *Hirotesirea întru protosinghel a Părintelui Stareț Teofil Enache de la Mănăstirea Ciocanu*

▲ *Slujbă Arhierească la Mănăstirea Bascovele*

► *Noaptea de Paşti la Catedrala Arhiepiscopală de la Curtea de Argeş, anul 2015*

► *Slujbe Arhiereşti ţinute la Catedrala Arhiepiscopală*

► *Slujbă de călugărie la Mănăstirea Aninoasa, anul 2010*

▲ *Stavrofora Petronia Dobrescu, Stareța Mănăstirii Robaia între anii 1992 şi 2015, actuala Stareță a Mănăastirii Bascovele*

▲ *Slujbă arhierească ținută la Mănăstirea Aninoasa, anul 2014*

▲ *Strana Mănăstirii Nămăeşti*

▼ *Hram la Mănăstirea Slănic, anul 2015*

▼ *Hirotesirea întru protosinghel a Părintelui Daniel Niță, fost stareț al Mănăstirii Valea şi actual Întâistătător al obştii de la Mănăstirea Trivale*

► *Înaltpreasfințitul Părinte Calinic la Mănăstirea Corbii de Piatră*

► *Hirotesirea întru stareț al Mănăstirii Slănic a Protosinghelului Clement Păunescu, 6 august 2010*

►► *De Schimbarea la Față a Domnului, anul 2015, la Mănăstirea Slănic*

▼ *Slujbă Arhierească, octombrie 2015*

◄ *Sinaxa Stareților din Arhiepiscopia Argeşului ținută la data de 4 septembrie 2013, la Mănăstirea Glavacioc*

◄ *Înaltpreasfințitul Calinic, coordonând lucrările de ridicare a noii catedrale de la Curtea de Argeş*

Organizarea bisericească din Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului astăzi[138]

Parohiile cu preoții parohi şi preoții coslujitori din Protoieria Curtea de Argeş

1. Albeştii-Pământeni, preot Mărăcine Ion 2. Albeştii-Ungureni, preot State Alexandru 3. Alexandria, preot Răducu Gicu 4. Aluniş, preot Panţurescu Victor-Savu 5. Preot Anghineşti Codeci Cristian-Marinel 6. Aref, preoți Rădulescu Nicolae şi Rădulescu Alin-Ionuț 7. Băiculeşti, preot Urs Ioan 8. Bălileşti, preot Georgescu Şt. Ştefan 9. Bărbălăteşti, preot Mărtoiu Iustinian-Radu 10. Bărăşti, preot Chirca Aurelian 11. Bătuşari, preot Ungurenuş Florentin 12. Berindeşti, preot Arsenescu Nicuşor Decebal 13. Bârseşti de Sus, preot Sabie Nicu-Veniamin 14. Bârseşti-Vlădeşti, preot Budescu Ovidiu-Dumitru 15. Borovineşti, preot Anghelina Marian 16. Brădet, preot Sorescu Ilie-Sorin 17. Brăduleț, preot Duiculeasa Adrian 18. Brăteşti, preot Ilie Marius-Alin 19. Bucşeneşti, preot Nan Ioan 20. Burluşi, preot Anghel Nicolae-Cornel 21. Capul Dealului, preoți Gligore Daniel şi Orăşeanu Nicolae-Marius 22. Căpăţâneni, preoți Străuț Nicolae-Bogdan şi Străuț Florin 23. Cărpeniş, preot Sescioreanu Ion 24. Cepari, preot Popescu Nicolae 25. Cerbureni, preot Savu Virgiliu-C-tin 26. Cicăneşti I, preot Mateescu Marian 27. Cicăneşti II, preot Georgescu Dumitru 28. Ciofrângeni, preot Matei Vasile 29. Corbeni, preot Dumitrache Silviu-Adrian 30. Corbi, preoți Tuță Ion, Stăncescu Ion, Roşu Ion-Irinel 31. Corbşori, preot Ghiniță Alexandru 32. Costeşti-Vîlsan, preot Danci Ioan-Răzvan 33. Crâmpotani, preot Baciu Ion 34. Dobroț, preot Gorunescu Marius-Adrian 35. Drujeşti, preoți Mărgăritescu Nicolae şi Dudaş Ioan-Florin 36. Drujeştii Vechi, preot Stătescu Enescu Vlad 37. Duculeşti, preot Georgescu Paul-Cosmin 38. Galeş, preoți Eftimie Nicolae şi Eftimie Victor-Nicolae 39. Ioaniceşti, vacant 40. Ianculeşti, preot Bulac Alexandru-Gheorghe 41. Înălțarea Domnului, preoți Herişanu Ion-Cosmin şi Tache Marin 42. Lacurile, preot Postelnicescu Paul-Octavian 43. Marina, preot Grigorescu Ion 44. Mâniceşti, preot Codeci Laurenţiu-Ionuț 45. Momaia, preot Stoica Radu 46. Mustăţeşti preot Gorunescu C-tin-Bogdan 47. Muşăteşti preoți Poinăreanu Gabriel şi Nițu Nicolae 48. Neagoş, preot Biolaru Iulian-Jan 49. Noapteş, preot Radu Dumitru 50. Nucşoara, preot Oprescu Ion 51. Oieşti-Pământeni, preot Bucurică Iulian 52. Oieşti-Ungureni, preot Neacşu Gavrilă 53. Olari, preot Croitoru Vasile 54. Pârâieşti, preot Gheorgheoiu Cornel 55. Piatra, preot Filip Pompiliu 56. Poienari, preot Preoteasa Gheorghe 57. Poienari-Corbeni preot Gherghel Iulian 58. Robaia, preot Ştirbu Mihai 59. Rotunda, preot Mărgărita Dragoş-Marian 60. Rudeni, preot Mihalcea Daniel 61. Satu Nou preot Pristavu Valentin-Norel 62. Sălătrucu de Jos, preot Vasilescu Marius-Bogdan 63. Sălătrucu de Sus, preot Olteanu Ion-Sorin 64. Sboghiţeşti, preot Pulpea Ion 65. Sf. Gheorghe, preoți Obrocea Dan-Florin şi Dicu Anton 66. Sf. Împărați, preot Barbu Vasile 67. Sf. Îngeri, preot Ghiță Constantin-Valerian 68. Sf. Vasile, preot Sandu C-tin-Gheorghe 69. Sf. Voievozi, preoți Arsene Nicolae, Vlăsceanu Ovidiu-Marian şi Palmeş Cristian-C-tin 70. Slatina, preot Enache Ion-Cristinel 71. Stroieşti, preot Nica Bogdan 72. Stăneşti, preot Preda Ion-Alin 73. Şuici I, preot Florescu Constantin 74. Şuici peste Râu, preot Dinică Florin-Cătălin 75. Tigveni, preot Deaconu Gheorghe 76. Tutana, preot Dragnea Mihăiță 77. Tutana Deal, preot Creț Ovidiu-Ionuț 78. Ulița Poştei, preot Costea Marius-Bogdan 79. Urluieşti, preot Lupu Ion-Bogdan 80. Valea Brazilor, preot Ivaşcu Eduard-Nicolae 81. Valea Calului, preot Piele Marian 82. Valea Danului, preoți Ilina Vasile-Cornel şi Mihăilescu-Dumitru 83. Valea lui Enache, preot Cîrstea Ion 84. Valea Faurului, preot Calancea Ciprian-Bogdan 85. Valea Iaşului, preot Băeții C-tin-Marius 86. Văleni, preot Neacşu Vasile-Viorel 87. Vâlcele, preot Duțu Gabriel 88. Vâlsăneşti, preot Popescu Ion 89. Verneşti, preot Bănică Vasile-Cristian 90. Zigoneni, preot Dragomir Constantin.

---

136 Listele reactualizate pe protoierii au fost întocmite prin purtarea de grijă a Părintelui Consilier Nicolae Dinică.

▲ *Biserica din Costeşti-Teleşti*

▲ *Biserica din Oeşti Pământeni*

▲ *Biserica Olari din Curtea de Argeş*

▲ *Biserica de lemn din Poienari-Găbrieni*

▲ *Biserica de lemn de la Gura Robăii, ctitoria părintelui Dorotheu, arhimandritul Sfintei Episcopii Argeş*

▲ *Biserica Domnească din Curtea de Argeş*

Parohiile cu preoții parohi şi preoții coslujitori din Protoieria Costeşti

1. Bădeşti, Pr. Gelca Marian 2. Bârla, Pr. Marinescu Cezar Mugurel 3. Bârlogu, Pr. Gutoiu Gheorghita – paroh şi Pr. Turcu Sorinei 4. Boereşti, Pr. Argesanu Gheorghe 5. Boreţu, Pr. Rotaru Ilie 6. Broşteni, Pr. Ion Valeriu 7. Bucov, Pr. Opriş Marinei 8. Burdea, Pr. Chiţa Marinei 9. Burdeşti, Pr. Micu Ion 10. Buzoeşti, Pr. Constantinescu Sorin 11. Căldăraru, Pr. Cenuşa Viorel 12. Catane, Pr. Barbu Eduard 13. Cerşani, Pr. Ion Aurel 14. Cieşti, Pr. Iordache Ion 15. Ciobani, Pr. Ileana Ion Dorel 16. Cioceşti, Pr. Balca Victor 17. Ciuciţi, Pr. Costinescu Vasile 18. Cochineştii de Jos, Pr. Ionescu Gabriel 19. Cochineştii de Sus, Pr. Avram Răzvan 20. Colţu, Pr. Chiţa Ionel 21. Cornăţel, Pr. Cucu Ionel – paroh şi Pr. Mocanu Teodor 22. Costeşti, Pr. Alexandru Ionuţ Florin – paroh, Pr. Coman Flavius şi Pr. Geangavelea Ilie 23. Costestii Noi, Pr. Gherghina Voicu Cristian 24. Deagu de Jos, Pr. Tanase Cristian 25. Deagu de Sus, Pr. Hristofor Nicolae 26. Fâlfani I, Pr. Burtan Ionuţ 27. Fâlfani II, Pr. Miu Mihai 28. Găleşeşti, Pr. Constantin Liviu Dumitru 29. Găujani, Pr. Ioniţă Laurenţiu 30. Glavacioc, Pr. Stancu Dan 31. Gliganu de Jos, Pr. Vipie Petrişor 32. Gliganu de Sus, Pr. Rădulescu Iuliu 33. Hârseştii de Jos, Pr. Ileana Ion Dorel 34. Humele, Pr. Marin Ion 35. Ioneşti, Pr. Marin Constantin 36. Izbăşeşti, Pr. Enache Nicolae 37. Izvoru de Jos, Pr. Cocorea Victor 38. Izvoru de Sus, Pr. Stoica Gheorghe 39. Lăceni, Pr. Barbulescu Narcis 40. Lăngeşti, Pr. Bulgaru Paul 41. Lereni, Pr. Mocanu Sandu 42. Leşile, Mozacu şi Pr. Radulescu Cristinel 43. Lunca Corbului, Pr. Crăcana Radu Sergiu 44. Malu, Pr. Apostol Vlad 45. Mt. Ioneşti, Staret Zlotar Ioachim 46. Mândra, Pr. Manea Ilie 47. Mârghia de Jos, Pr. Ilie Alexandru Ionuţ 48. Mârghia de Sus, Pr. Lăcătuş Marian 49. Miroşi, Pr. Zahiu Cătălin – paroh, Pr. Ionică Daniel şi Pr. Bloju Cosmin 50. Mozăceni Vale, Pr. Popa Ion Marian 51. Mozăcenii Babaroaga, Pr. Ilie Mihăiţă 52. Mozăceni Dumbrăveni, Pr. Ilie Viorel 53. Mozăcenii de Sus, Pr. Piesa Iulian – paroh şi Pr. Dobrin Florin 54. Negraşi, Pr. Danalache Ionel 55. Pădureţi, Pr. Cârstea Cosmin 56. Palanga, Pr. Nae Gheorghe 57. Pârvu Roşu, Pr. Anghel Ionuţ 58. Podeni, Pr. Drăgan Ionuţ Bogdan 59. Podişoru, Pr. Nicolae Cătălin 60. Podu, Pr. Tănase Laurenţiu 61. Popeşti, Pr. Oprescu Bogdan 62. Popeşti Corbeni, Pr. Dogaru Octavian 63. Popeşti Hârseşti, Pr. Ene Emilian 64. Purcăreni, Pr. Bucinica Liviu 65. Râca, Pr. Dogioiu Ion 66. Recea de Jos, Pr. Marinescu Mihail 67. Recea de Sus, Pr. Marică Florin 68. Rociu, Pr. Savu Marin 69. Satu Nou, Pr. Nedelcu Mihai 70. Şerbăneştii de Jos, Pr. Popa Ion 71. Şerboeni, Pr. Postelnicescu Ion 72. Siliştea II, Pr. Constantin Marin 73. Slobozia de Jos I, Pr. Anghel Victor 74. Slobozia de Jos II, Pr. Sima Rădiţă 75. Slobozia de Sus I, Pr. Neagoe Ştefan 76. Slobozia de Sus II, Pr. Traistaru Iulian Răzvan 77. Slobozia Trăznitu, Pr. Ana George Mihai 78. Smei, Pr. Cojocaru Ion 79. Spital *Carol I,* Pr. Lulea Viorel 80. Stârci, Pr. Neacşu Ion 81. Ştefan cel Mare I, Pr. Treistaru Dănuţ 82. Ştefan cel Mare II, Pr. Oprişor Laurenţiu 83. Stolnici I, Pr. Dănescu Cătălin 84. Stolnici II, Pr. Predescu Adrian Ionel 85. Strâmbeni I, Pr. Ştefan Mihai 86. Strâmbeni II, 87. Strâmbeni Suseni, Pr. Dulduruc Florin 88. Surduleşti, Pr. Predescu Ilie 89. Teleşti I, Pr. Grecu Ceorgică 90. Teleşti II, Pr. Şerban Gheorghe 91. Tomeşti Urlueni, Pr. Miu Cristian 92. Tomşanca Ioneşti, Pr. Constantin Daniel 93. Ţuţuleştii Noi, Pr. Udrea Constantin 94. Ţuţuleştii Vechi, Pr. Bălan Valentin 95. Ungheni, Pr. Popa Ilie Marian 96. Urluieni, Pr. Raicu Constantin 97. Vlăduţa, Pr. Perpelea Ion 98. Vlăşcuţa, Pr. Stoica Nicolae 99. Vulpeşti, Pr. Burcea Mihail 100. Zorile, Pr. Ene Gheorghe Pr. Alexe Georgian.

◄ *Biserica din Purcăreni*

◄ *Biserica din Suseni Găleşeşti*

◄ *Biserica „Sfânta Cuvioasă Parascheva" din Zorile*

Parohiile cu preoții parohi şi preoții coslujitori din Protoieria Câmpulung Muscel

1. Apa Sărată, Preoți Dumitru Gheorghe şi Damian Robert 2. Chilii, Preot Vlad Ion Cătălin 3. Domnească, Preoți Ştefănescu Ştefan şi Manu Dănuț 4. Flămînda, Preoți Dinițoiu Marian şi Miloiu Vasile 5. Fundeni, Preot Dragomir Ciprian 6. Mărcuş, Preot Oprescu Marius Daniel 7. Grui, Preoți Popescu Petruş Ionuț şi Marghitoiu Ionuț 8. Nicuț, Preoți Stoica Dorel, Preot Tascovici Radu Ştefăniță şi Stoica Dorel Alexandru 9. Popa Savu, Preoți Cojocaru Ion, Maria Robert şi Vitan Andrei 10. Sf. Gheorghe, Preot Ciobotea Vasile 11. Sf. Marina, Preoți Ungureanu Marius şi Grigorescu Liviu 12. Sf. Ilie, Preot Scarlat Gheorghe 13. Schei, Preoți Popa Iosif şi Popescu Cornel 14. Şubeşti, Preoți Moşoianu Petre şi Ilinca Gheorghe 15. V. Românești lor, Preot Macovei Ioan 16. Vişoi, Preoți Tarbă Constantin şi Florea Cătălin 17.Vişoi II, Preoți Căciulă Radu şi Vişoiu Sorin 18. Albeşti, Preot Topor Gabriel 19. Aninoasa, Preot Popescu Costinel 20. Bădeni Păm., Preot Stuparu Alexandru 21. Bădeni Ung., Preot Bălăşoiu Gheorghe 22. Băjeşti, Preot Marinescu Constantin 23. Bălileşti, Preot Negescu Cicelon Gheorghe 24. Berevoeşti Păm., Preot Sava Gheorghe 25. Bilceşti, Preot Ilie Ionel Sebastian 26. Boteni, Preoți Tican Bogdan şi Ianculescu Nicolae 27. Bughea Jos, Preot Cojocaru Gabriel 28. Bughea Mijloc, Preot Toader Cristinel 29. Bughea Sus, Preoți Brătulescu Ion şiVâlcu Alexandru 30. Capu Piscului, Preot Enache George Alin 31. Cetățeni Deal, Preot Teodorescu Toader 32. Cetățeni Vale, Preot Georgescu Ion 33. Cândeşti, Preot Paltin Loger 34. Ciocanu, Preot Benescu Mihai Lucian 35. Coteneşti, Preot Vasilescu Nicolae 36. Coteşti, Preot Fuscel Bogdan 37. Dâmbovicioara, Preot Drugescu-Rădulescu Alexandru 38. Dragoslavele, Preoți Cîrstina Gheorghe şi Cîrstina Rafael 39. Godeni, Preot Iosif Viorel 40. Goleşti Bratia I, Preot Teodoroiu Mihai 41. Goleşti Bratia II, Preot Cîrlănaru Dorinel 42. Groşani, Preot Constantin Ion 43. Jugur, Preoți Stănicioiu Adrian şi Stoenescu Bogdan 44. Lăicăi, Preot Gheorghilaş Marius 45. Lăzăreşti, Preoți Albu Iliuță Felix şi Geantă Horațiu 46.Lereşti Jos, Preoți Pahonțu Moise şi Pahonțu Alexandru 47. Lereşti Sus, Preoți Bădescu Valențiu şi Vlădău Nicolae 48. Loturi, Preot Olteanu Marian 49. Malu, Preot Popescu Constantin 50. Mățău, Preoți Boambeş Tudor şi Olteanu Gheorghe 51. Nămăeşti, Preot Stoica Constantin 52. Piatra, Preot Darie Haralambie 53. Podul Dâmboviței, Preot Vişoiu Gheorghe 54. Poienari, Preot Matei Ion 55. Prislop, Preot Fuscel Ion 56. Rucăr Jos, Preoți Arsulescu Sebastian şi Lipan Florentin 57. Rucăr Mijloc, Preoți Voiculescu Gheorghe şi Libianu Răzvan 58. Rucăr Sus, Preot Andrei Petre Liviu 59.Românești, Preot Nicolescu Traian Iustinian 60. Schitu Goleşti, Preoți Băjan-Tudose Gheorghe şi Pătraşcu Dănuț 61. Slănic, Preot Nica Constantin 62. Stoeneşti, Preot Horvat-Marin Dorin 63. Suslăneşti, Preot Călescu Marian 64. Şelari, Preot Ilie Liviu Constantin 65. Sătic, Preot Moşoiu Gabriel 66. Valea Caselor, Preot Năstase Marian 67. Valea Mare, Preoți Stăncescu Cristinel şi Neagoe Constantin 68. Valea Siliştii, Preot Petrică Gheorghe 69. Vatra Satului, Preoți Săndoiu Dumitru şi Marinescu Dan – Ionel 70. Vlădeşti Jos, Preot Bunea Daniel 71. Vlădeşti Sus, Preot Retevoi-Popescu Adelin 72. Voineşti I, Preoți Moisescu Petre şi Moisescu Adrian 73. Voineşti II, Preoți Cicu Gabriel şi Voican Gheorghiță 74. Valea Hotarului, Preot Negoescu Dumitru.

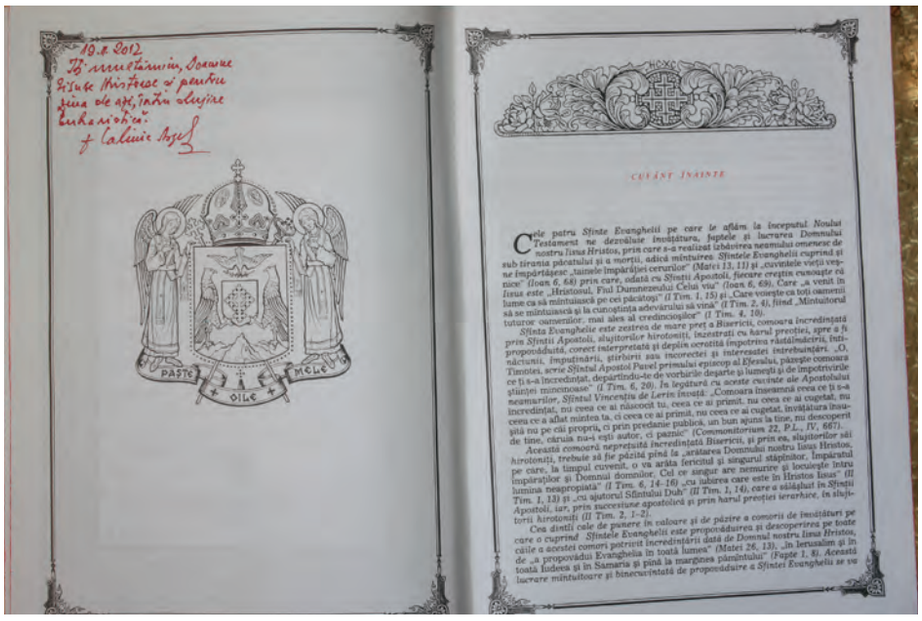

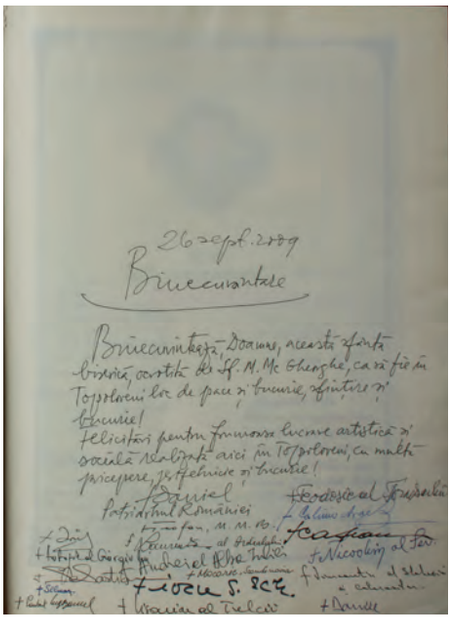
◀ *Biserica din Băjeşti*

Parohiile cu preoții parohi şi preoții coslujitori din Protoieria Topoloveni

1. Parohia Priboieni, Preot Stan Stelian 2. Parohia Mărceşti, Preot Alexe Ciprian 3. Parohia Drăghiceşti, Preoți Apostol Liviu şi Tudor Ilie Iulian 4. Parohia Florica, Preot Amuza Cristian 5. Parohia Zavoi-Calinic, Preoți Biolan Cristian, Zinculescu Relu şi Stanciu Cristinel 5. Parohia Greci, Preot Bălăşoiu Laurențiu 6. Parohia Mavrodolu II, Preot Bobeanu Ion 7. Parohia Suseni, Preot Bobeanu Viorel 8. Parohia Văleni Podgoria, Preoți Bold Aurel şi Tudose Silviu 9. Parohia Turculeşti, Preot Bologea Cosmin 10. Parohia Ciocăneşti, Preot Boncescu Teodor şi Ionescu Nicolae Liviu 11. Parohia Chițeşti, Preot Branişte Emanuel 12. Parohia Nicolae Crețulescu, Preot Breazu Cătălin 13. Parohia Gorganu Sus, Preot Bucataru Alexandru 14. Parohia Balotesca, Preot Buică Vasile 15. Parohia Beleți, Preot Ciobanu Ion 16. Parohia Furduieşti, Preot Coşereanu Titi 17. Silistea 3, Preot Costeleanu Aurel 18. Parohia Glâmbocata II, Preot David Cornel 19. Parohia Ciulnița Prundeni, Preot Damaschin Daniel 20. Parohia Zgripceşti, Preot Dinu Viorel 21. Parohia Goleasca, Preoți Din Florin şi Rusea Daniel 22. Parohia Dobreşti Jos, Preot Dinu Alin Aurel 23. Parohia Ceauşeşti, Preot Gardin Marius 24. Parohia Vrăneşti, Preot Ghinea Romică 25. Parohia Glâmbocata I, Preot Grigore Ion Florin 26. Parohia Dobreştii de Sus, Preot Isăroiu Adrian 27. Parohia Oarja, Preoți Ilie Gabriel şi Cârstea Adrian 28. Parohia Valea Mare, Preoți Iriminescu George şi Stancu Sabin 29. Parohia Priboienii de Sus, Preoți Isăroiu Ion şi Negoi Marian 30. Parohia Răteşti, Preot Luxandra Didel 31. Parohia Stănislăveşti, preoți Letu Aurel şi Maxim Narcis 32. Parohia Ciupa, Preot Manu Constantin 33. Parohia Topoloveni, Preot Mateescu Octavian 34. Parohia Gruiu, Preot Matei Ion 34. Parohia Călineşti, Preot Manolescu Catălin şi Iancu Vasile 35. Parohia Țigăneşti, Preot Mărăşoiu Alin şi Brichiuş Mihail 36. Parohia Fureşti, Preot Mărcuşanu Cristian 37. Parohia Boțeşti, Preot Mărcuşanu Gheorghe 38. Parohia Glâmbocel, Preot Nasta Nicolae 39.Valea Corbului, Preot Neacşu Cristian 40. Catedrala Sf. Mc. Gheorghe, Preot Nicu Valentin 41. Parohia Enculeşti, Preot Olteanu Ionel 42. Catedrala Sf. Mc. Gheorghe, Preot Turturoiu Daniel 43. Parohia Viticheşti, Preot Nițescu Aurelian 44. Parohia Târgul Dealului, Preot Nistor Dumitru Izvoraş 45. Parohia Târgul Dealului, Preot Nistor Dumitru 46. Parohia Tigveni Vale, Preot Radu Vasile şi Nicorescu Constantin 47. Parohia Ciulnița, Preot Rizea Cornel 48. Parohia Goleştii Badii, Preoți Samoilă Costinel şi Georgescu Marius 49. Parohia Izvorani, Preot Spirescu Ioan 50. Parohia Căteasca, Preot Sârbu Ion Cornel 51. Parohia Inuri, Preot Sârbu Aurel 52. Parohia Priboienii Jos, Preoți Stan Stelian şi Popescu Ion 53. Parohia Goleşti, Preot Pavel Constantin 54. Parohia Lescioarele, Preot Prodan Alin Constantin 55. Parohia Stefăneşti, Preoți Petrescu Cristian şi Dragomirescu Cristian 56. Parohia Leordeni, Preot Stanciu Ionuț 57. Parohia Valea Zimbrului, Preot Ştefan Ion 58. Parohia Radu Negru, Preot Şovar Nicolae 59. Parohia Bogați, Preot Tică Nicolae 60. Parohia Budişteni, Preot Ungureanu Mihai 61. Parohia Gorganu de Jos, Preot Vâlnoiu Cătălin 62. Parohia Negreşti, Preot Vitan Gheorghe.

▼ *Înscris pe Evanghelia de la Parohia Florica, Ştefăneşti*

▲ *Biserica de lemn din Glâmbocata Deal*

▲ *Arhiepiscopul Calinic, implicându-se direct în restaurarea Bisericii Goleştii Badii, Topoloveni*

Parohiile cu preoții parohi şi preoții coslujitori din Protoieria Piteşti

1. Albota de Jos, Preot Mateescu Silviu 2. Albota de Sus, Preot Ghilencea Ştefan 3. Basangeşti, Preot Minca Liviu 4. Bascov, Preoți Dumitrache Iulian şi Tudor Răzvan 5. Băbana, Preot Stanică Laurențiu 6. Bărbăteşti, Preot Sămărăscu Cristian 7. Beculeşti, Preot Osain Ionuț 8. Bondoci-Gărdineşti, Preot Trandafirescu Adrian 9. Bradu, Preot Grigore Marian 10. Buna-Vestire, Preoți Olteanu Valentin, Rosescu Nicolae, Vâlcoci Eusebiu şi Grigore Ilie 11. Cerbu, Preot Petcan Ovidiu 12. Ciocănăi, Preot Marinac Marius 13. Ciomageşti de Sus, Preot Şerban Marian 14. Ciomăgeşti de Jos, Preot Bulețeanu Nicolae 15. Ciorâca, Preot Lazăr Alin 16. Circeşti-Cungrea, Preot Mocioc Mihail 17. Cocu Deal, Preot Mateescu Marin 18. Cocu Vale, Preot Bratu Alin 19. Cotmeana, Preot Drăghici Daniel 20. Cuca, Preot Mocioc Nicolae 21. Cuvioasa Paraschiva, Preot Ionescu Claudiu, Chițulescu Marius, Vişan Roberto şi Dumitrescu Vasile 22. Dealul Mare, Preot Mihailescu Gheorghe 23. Dealul Bisericii – Râjleţu, Preot Stoicescu Bogdan 24. Dealul Bradului, Preot Popescu Dan 25. Dealul Viilor, Preot Diaconu Daniel 26. Deduleşti, Preot Băluță Nicolae 27. Drăganu, Preot Drăghici Daniel 28. Drăguțeşti, Preot Pătraşcu Mădălin 29. Dumbrăveşti, Preot Sabie Nicolae 30. Fața, Preot Prodan Ion 31. Frăției-Vârseşti, Preot Racoviță Ion 32. Găinuşa-Lipia, Preot Brebu Marina Jan 33. Găvana I, Preot Stănescu Gheorghe, Fâsca Viorel, Dolofan Cristian şi Soare Adrian suspendat 34. Găvana II, Preot Dabu Nicolae 35. Găvana III, Preot Dumitrescu Alexandru, Mitrache Dumitru, Dumitru Gheorghe şi Stanciu Radu 36. Găvana IV, Preot Pleşa Victor, Iordache Ion şi Lăudat Daniel 37. Geamăna, Preot Iordache Marius, Constantin Cosmin 38. Glâmboc, Preot Lazăr Cristian, Moise Alexandru 39. Grajduri, Preot Duță Nicolae, Chera Dumitru-Ilie 40. Grădiştea, Preot Ioni Adrian 41. Groşi, Preot Meltei Mihăiță 42. Hințeşti, Preot Stan Mihai 43. Izvora de Jos, Preot Stanciu Marius 44. Izvora, Preot Mihăilescu George 45. Izvorul Tămăduirii, Preot Grecu Nicolae şi Oda Nicolae 46. Lăzăreşti, Preot Teiuşeanu Cosmin 47. Linia Mare, Preot Irimescu Adrian 48. Linteşti, Preot Ghergus Ion 49. Maica Precista, Preoți Grigore Victor, Popescu Marius, Bucur Dorin, Loghin Vasile şi Constantin Gabriel 50. Mareş, Preot Mitrofan Marian 51. Mavrodolu, Preot Sturzeanu Dumitru, Stănescu Paul, Onu Constantin, Stoica Marius şi Dumitrescu Horia 52. Măcăi, Preot Stângescu Constantin 53. Meculeşti, Preoți Cojocaru Marin şi Popescu Cătălin 54. Miercani, Preot Lupu Livius 55. Morăreşti, Preot Tache Dumitru 56. Moşoaia, Preot Grigore Ion 57. Papuceşti I – Trivale, Preoți Mira Cristian, Puşcaşu Cristian, Bădoi Marin şi Arsene Marian 58.Papuceşti II - Trivale, Preoți Costache Ionel, Veteanu Alin şi Dumitrescu Doru 59. Păduroiu, Preot Mateescu Liviu 60. Pielcani, Preot Jianu Valter 61. Piscul Calului, Preot Cioboată Nicolae 62. Piscul Moşului, Preot Blejdea Daniel 63. Piteşti Nord, Preot Ionescu Marius 64. Poiana-Lacului, Preoți Năstase Iulian şi Popescu Laurențiu 65. Popeşti-Turceşti, Preot Țigău George 66. Prislop, Preot Ionică Sorin 67. Prodani, Preoți Ioana Ionuț 68. Prundu I, Preot Lutu Andrei, Badea Ionuț, Ion Niculae şi Dumitru Valeriu 69. Prundu II, Preoți Oprea Cristian şi Badescu Cătălin 70. Prundu III, Preot Gurlea Alex şi Preda Costin 71. Râjleţu-Govora, Preot Dinculescu Cosmin 72. Râjleţu-Vieroşi, Preot Văleanu Florentin 73. Richițele, Preot Pătru Marian 74. Rotăreşi, Preoți Mihai Gheorghe şi Enescu Tiberiu 75. Rotuleşti, Preot Ionete Matei şi Burcea Sorinel 76. Sămara, Preot Popa Dragoş 77. Săpata, Preot Popa Gabriel 78. Săpunari, Preot Costea Constantin 79. Sf. Andrei – T.Vladimirescu, Preoți Zetu Laurențiu, Vlad Alin şi Mihail Dragoş 80. Sf. Apostol Toma, Preot Olteanu George 81. Sf. Gheorghe II, Preoți Săndulescu Marius, Cernătescu Gheorghe, Enescu George şi Grigore Cristian 82. Sf. Ioan Botezătorul, Preoți Popescu Ion, Macarie Ioan, Iordache Florian, Safta Roger şi Ene Costin diac. 83. Sf. Treime, Preoți Costache Marius, Bica Ion, Dumitrescu Horia şi Marineață Cătălin 84. Sf. Vineri, Preoți Dinu Laurențiu, Girbea Gheorghe, Marioara Constantin şi Țintea Valentin, Arhidiac Dascălu Ovidiu 85. Sf.Ap. Petru şi Pavel, Preoți Haris Aron şi Şerban Marian 86. Sf. Ioan Valahul, Preot Neagoe Alin

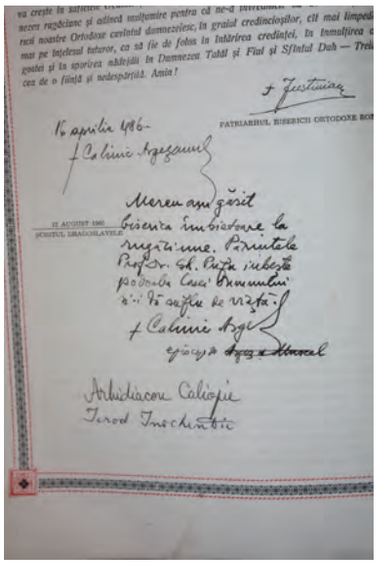
► *Biserica Morăreşti-Piscul Calului*

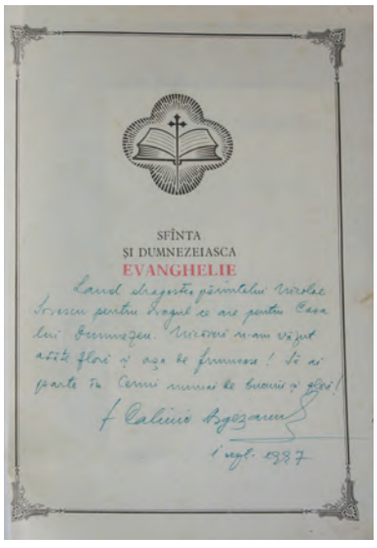
► *Catedrala „Sfânta Vineri" din Piteşti*

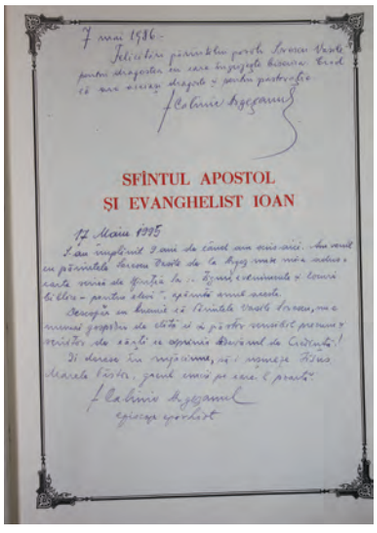

Parohiile cu preoții parohi şi preoții coslujitori din Protoieria Mioveni

1. Parohia Borleşti cu Filie Vărzaru, Preot Oţelea Marius 2. Parohia Bucşeneşti, Preot Negoescu Sonel Haralambie 3. Parohia Budeasa Mare, Preot Găină Lucian 4. Parohia Budeasa Mică, Preot Badea Pericle Daniel 5. Parohia Ciumeşti, Preoţi Gâju Claudiu Marius şi Tudor Florinel 6. Parohia Clucereasa, Preot Predescu Ion Daniel 7. Parohia Colibaşi, Preoţi Pufu Gheorghe şi Pufu Mădălin Constantin 8. Parohia Coasta Uzinei, Preoţi Marcu Marin, Bobârlă Sorin Axente şi Dumitru Cristian Constantin 9. Parohia Coşeşti, Preoţi Ştejar Cătălin Nicolae şi Ştejar Iulian 10. Parohia Dârmăneşti, Preot Cârlănaru Nicolae 11. Parohia Davideşti, Preot Stoica Toma 12. Parohia Dobrogostea, Preot Ghilencia Gheorghe Sorin 13. Parohia Jupânesti, Preot Mazilu Daniel Sorinel 14. Parohia Lăpuşani, Preot Vuţă Nicuşor 15. Parohia Leiceşti, Preot Giura Marian 16. Parohia Lunca Stejăret, Preot Tolbaru Sorin 17. Parohia Merişani cu Filie Malul Vânăt, Preot Dănciulescu Leonard şi coslujitor Georgescu Petre Cătălin 18. Parohia Mărăcineni I, Preoţi Polovel Laurian Marius şi Arsene Gheorghiţă 19. Parohia Mărăcineni II, Preoţi Toroabă Ştefan-Ion şi Mateescu Georgian 20. Parohia Miceşti, Preoţi Stan Robert Marcel şi Bica Ion 21. Parohia Mioveni II Nord, Preoţi Năstase Constantin, Mateescu Ion şi Dima George Valentin 22. Parohia Mioveni I Sud cu Filie Mioveni III, Preoţi Diaconescu Puiu Andrei, Militaru Ion Gabriel, Mihăilă Gabriel, Hera Andrei şi Istrate Cătălin 23. Parohia Negreni, Preot Păiuş Nicolae şi Dorobanţu Cristian 24. Parohia Păcioiu, Preot Pulpea Ion Florin 25. Parohia Păuleasca, Preot Prioteasa Tony Gheorghe 26. Parohia Petreşti, Preot Belu Constantin 27. Parohia Piscani, Preot Neagu Sege Constantin şi Diaconescu Ion Stelian 28. Parohia Priseaca, Preot Moraru Petru Cristian 29. Parohia Purcăreni, Preoţi Comănescu Florian şi Comănescu Florin Virgil 30. Parohia Racoviţa, Preoţi Chiliment Gheorghe şi Filip Nicolae 31. Parohia Sfinţii Martiri Români, Preoţi Neacşu Ionuţ şi Popescu Adrian Nicol 32. Parohia Sfinţii Trei Ierarhi, Preoţi Tudor Ionuţ, Ţuţuianu Cosmin Gabriel şi Ştefan Marius 33. Parohia Tufanu Cu Icoana, Preot Tismănaru Ionuţ Teodor 34. Parohia Ţiţeşti, Preoţi Nicu Daniel şi Ioana Gheorghe 35. Parohia Valea Stânii, Preot Predescu Dumitru 36. Parohia Valea Rizii, Preot Năstăsoiu Ioan şi Năstăsoiu Ionel Mădălin 37. Parohia Valea Nandrei, Preot Constantin Mihai 38. Parohia Vieroşi-Colibaşi, Preot Nedelea Marius 39. Parohia Voroveni, Preot Rizescu Georgian Alin 40. Parohia Bădeşti, Preoţi Necula Ciprian şi Nistoroiu Ion Irinel 41. Parohia Bădiceni, Preot Buciu George 42. Parohia Berevoiesti-Ungureni, Preot Popa Valeriu, 43. Parohia Bohari, Preot Sorescu Nicolae 44. Parohia Buneşti I, Preot Eremia Marius 45. Parohia Buneşti II, Preot Stan Bogdan Nicolae, 46. Parohia Caloteşti, Preot Duţă Constantin Daniel 47. Parohia Domneşti de Sus, Preoţi Ionescu Adrian şi Moisescu Ionuţ Daniel 48. Parohia Domneşti de Jos, Preoţi Comandaşu Cătălin Constantin şi Grigorescu Petre 49. Parohia Găleşeşti, Preot Stoenescu Gheorghe Gabriel 50. Parohia Găneşti, Preot Mărgărit Bogdan Stefan 51. Parohia Mălureni, Preoţi Sorescu Vasile şi Vioreanu Florea 52. Parohia Pietroşani, Preot Căvescu Dragoş Vasile 53. Parohia Popeşti-Găleşeşti, Preot Vetrila Adrian 54. Parohia Retevoieşti, Preoţi Moraru Mihail şi Moraru Romică 55. Parohia Topliţa, Preot Tudor Romeo 56. Parohia Vărzăroaia, Preot Niţulescu Gheorghe 57. Parohia Zărneşti I, Preot Stan Constantin 58. Parohia Zărneşti II, Preoţi Ocneanu Iulian şi Pană Ion 59. Parohia Rogojina-Budeasa-nefunctionala, Preot Slabu Laurenţiu 60. Parohia Troislav, Preot Onu Nicolae Andrei 61. Parohia Bătieşti, Preot Dinu Marian Daniel 62. Parohia Bârzeşti, Preot Lăzărescu Codruţ Marian 63. Parohia Drăghici, Preoţi Tuţă Vasile şi Iordache Florinel 64. Parohia Furnicoşi, Preot Manole Nicolae 65. Parohia Hârtieşti, Preoţi Dumitru Bucur Lucian şi Defteriu Adrian 66. Parohia Huluba, Preot Ungureanu Vasile Narcis 67. Parohia Livezeni, Preot Filipescu Gheorghe 68. Parohia Lucieni, Preot Dumitrescu Mihai 69. Parohia Mihăieşti, Preoţi Popa Marcel şi Năstase Marius Ionuţ 70. Parohia Opreşti, Preot Văcăroiu Ion 71. Parohia Piţigaia, Preot Stancu Ion Cătălin 72. Parohia Rădesti, Preoţi Tudor Vasile şi Pătraşcu Lucian 73. Parohia Sf. Ştefan cel Mare-Văcărea, Preot Ciobanu Gabriel 74. Parohia Stâlpeni, Preoţi Bădulici Viorel şi Bădulici Petrini 75. Parohia Valea – Popii, Preot Matei Eugen Nicolae 76. Parohia Vulturestii de Jos, Preot Marioara Ion 77. Parohia Vulturestii de Sus, Preot Gherghe Narcis 78. Parohia Conţeşti, Preot Hera Petre.

◄ *Înscris pe Evanghelia de la Parohia Colibaşi* ◄ *Înscris pe Evanghelia de la Parohia Bohari*
◄ *Înscris pe Evanghelia de la Parohia Mălureni* ▲ *Biserica din Voroveni* ▲ *Biserica de lemn din Găneşti*

MISIONARISM ŞI CULTURĂ TEOLOGICĂ ÎN SEC. AL XX-LEA

Teologi argeşeni

Din rândurile clerului şi credincioşilor argeşeni, musceleni şi din județul Olt, s-au ridicat teologi de prestigiu ai Bisericii noastre. Dintre ei, amintim câțiva: Patriarhul Iustin Moisescu, preoții profesori teologi Ioan V. Georgescu, Dumitru Popescu-Moşoaia, Ioan Rămureanu, Ene Branişte, Dumitru Radu, preoții cărturari Ioan Răuțescu din Dragoslavele, Marin Branişte şi Marin S. Diaconescu din Piteşti, preotul şi pedagogul Simion Popescu-Liliacoveanu, profesorul de seminar, nehirotohit, Ioan Ghermănescu.

Activitatea Patriarhului **IUSTIN MIOSESCU** (5 martie 1910 - † 31 iulie 1986) am prezentat-o mai sus. A fost una dintre cele mai strălucite minți ale Teologiei româneşti.

Pentru a motiva această afirmație, amintim lucrările pe care le-a publicat, ca profesor de Teologie: *Evagrie din Pont. Viața, scrierile şi învățătura*, teza sa de doctorat (Atena, 1937, 155 p.), încă netradusă integral în limba română (un rezumat mai extins al ei a fost publicat sub titlul *Evagrie din Pont* în „B.O.R.", LIV, 1938, nr. 5 – 6, pp. 230 – 274); *Sfânta Scriptură şi interpretarea ei în opera Sf. Ioan Hrisostom* („Candela", 1939-1941 şi extras, 1942); *Originalitatea parabolelor Mântuitorului* („Candela", 1944-1945 şi extras, 1945); *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena* („Candela", 1946 şi extras); *Ierarhia bisericească în epoca apostolică* (1955); *Simbolica* teologului grec Hristu Andrutsos, tradusă din limba greacă (1955). Prin grija Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Calinic, „Opera integrală" a patriarhului Iustin a fost reeditată la Editura „Anastasia" din Bucureşti, în 8 volume, între anii 2002 – 2003[1].

ION V. GEORGESCU, teolog, diacon, s-a născut la 13 ianuarie 1909 în Bascov, jud. Argeş şi a trecut la Domnul la 21 noiembrie 1976, în Bucureşti. A studiat la Seminarul Teologic din Curtea de Argeş (1921-1928), la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1928-1932) şi la Facultatea de Litere din Bucureşti (1929-1932, licențiat în limbi clasice). A făcut studii de specializare pentru *Vechiul Testament*, la Atena şi Paris. A susținut doctoratul la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1938), apoi a avut următoarele funcții: secretar la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1934-1937), preparator (1931-1933), asistent pentru *Exegeza Vechiului Testament* (1933-1945) şi suplinitor (1940-1941), fiind hirotonit diacon. A fost răpit de sovietici în 1945 şi condamnat

1 *Enciclopedia Ortodoxiei*…, pp. 406 – 407.

la 20 de ani de muncă silnică. O parte din condamnare a fost executată în Uniunea Sovietică, până în 1955, apoi în diverse lagăre de muncă din România, fiind eliberat la 12 septembrie 1962. A fost corector (1963-1967) şi redactor principal (1967-1976) la Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Patriarhiei. Era un bun cunoscător al limbilor clasice, orientale şi al mai multor limbi moderne. A redactat lucrări de exegeza a *Vechiului Testament*, despre ecumenism şi diverse traduceri.

Dintre lucrările sale, amintim: *Actualitatea profeților* (1934); *Demonologia Vechiului Testament. Azazel* (1934); *Demonologia Vechiului Testament – Satan în profeția lui Zaharia,* teză de doctorat, („BOR", 1938); *Din problemele dialogului între ortodocşi şi protestanți,* („MO", 1965); *Rolul Conciliului al II-lea de la Vatican în purtarea dialogului ecumenic între bisericile creştine*, („MO", 1965); *Teologia frumosului*, („GB", 1969). A alcătuit numeroase alte studii, recenzii, comentarii, cronici, în revistele bisericeşti[2].

DUMITRU POPESCU-MOŞOAIA, preot şi profesor de teologie, s-a născut în 1874, la Moşoaia, jud. Argeş, sfârşindu-şi viața în anul 1949 în Bucureşti. A studiat la Facultatea de Teologie din Bucureşti (fiind licențiat în 1901). A fost numit preot la biserica „Popa Chițu" din Bucureşti, director la Seminarul „Nifon" (1905-1907 şi 1911-1915), preot la biserica română din Paris (1 oct.1927-1 oct.1928) şi profesor suplinitor la Facultatea de Teologie din Chişinău (1928-1940, pentru Catehetică şi Liturgică).

Dintre lucrările sale, notăm: *Studiu istoric exegetic asupra Epistolei către Coloseni*, teză de licență (1901); *Şase cuvântări despre război* (1916); *Crăciunul bucuriei* (1925) etc.[3]

IOAN RĂMUREANU, preot, profesor de teologi, s-a născut la 12 noiembrie 1910, în satul Slănic, fostul județ Muscel (astăzi județul Argeş), adormind la 27 septembrie, data de prăznuire a Sfântului cărturar Antim Ivbireanul, în anul 1988, în Bucureşti. A studiat la Seminarul „Miron Patriarhul" din Câmpulung Muscel (1922-1930), la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1930 – 1934), care i-a conferit doctoratul în 1942; a urmat şi cursurile Facultății de Litere din Bucureşti, secția limbi clasice (1943 – 1948); a fost trimis pentru studii de specializare la Facultățile de Teologie Protestantă din Paris (1935-1936), de Teologie Protestantă şi Catolică din Strasbourg (1935-1937) şi de Teologie Ortodoxă din Atena (1937-1938). A fost profesor de religie în Bucureşti, pentru scurt timp, apoi asistent (1939), lector (1952) şi profesor universitar (1959-1977), la Facultatea de Teologie din Bucureşti, la catedra de *Istorie Bisericească Universală*. A fost hirotonit diacon în 1939 şi preot în 1957.

Dintre numeroasele sale studii, amintim: *Lupta împăratului Iulian împotriva creştinismului* (1942, teză de doctorat); *Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu Țările Române* (în ST, 1956, nr.1-2); *Începuturile creştinării ungurilor în credința ortodoxă a Răsăritului…* (în ST, 1957, nr.1-2); *Lupta Ortodoxiei contra arianismului de la Sinodul I ecumenic până la moartea lui Arie* (în ST, 1961, nr.1-2); *Sinodul de la Sardica din 343 şi importanța lui pentru istoria pătrunderii creştinismului la geto-daco-romani* (ST, 1962, nr.3-4); *Creştinismul în provinciile romane sud-dunărene ale Iliricului la sfârşitul secolului IV. Sinodul de la Sirmium din 378 şi de la Acvileea din 381* (ST, 1964, nr.7-8) şi multe altele. Postum, a fost publicat şi cursul său de *Istoria Bisericească Universală*, ca manual pentru Seminariile teologice (în 1992). A tradus în limba română *Actele martirice,* cu un studiu introductiv (1982, reeditare în 1997).[4]

---

2 Atanasie Berzescu, „Martiriul profesorului de teologie Ion V. Georgescu", în *A.B.*, 3 (42), 1992, nr. 10-12; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români,* ed. a II-a Bucureşti, 2002, p. 176.

3 Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români,* ed. a II-a, Bucureşti, 1996, p. 355.

4 *Ibidem*, pp. 411-413; *Enciclopedia Ortodoxiei…,* p. 526.

▲ *Profesor Ene Branişte*

ENE BRANIŞTE, preot, profesor de teologie, s-a născut la 12 octombrie 1913, în Suseni, jud. Argeş, trecând la Domnul la 18 mai 1984, în Bucureşti. A studiat la Seminarul teologic din Curtea de Argeş, la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1933 – 1937), care i-a conferit doctoratul. A fost asistent (1938), conferenţiar şi profesor universitar de Liturgică şi Pastorală (1950 – 1982) din cadrul aceleiaşi facultăţi. A fost unul dintre cei mai de seamă liturgişti români, cu lucrări deosebit de apreciate.

Dintre acestea, notăm câteva: *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila* (1943); *Tâlcuirea Dumnezeieştii Liturghii după Nicolae Cabasila.* Traducere din greceşte şi studiu introductiv (1946, reeditare în 1989 şi 1992); *Liturgica generală cu noţiuni de artă bisericească* (ediţii: 1985, 1993, 2002); *Dicţionar enciclopedic de cunoştinţe religioase* (2001, în colaborare cu soţia sa Ecaterina); *Liturgica specială* (1984). Numeroase studii şi articole au fost publicate şi în revistele teologice centrale, mitropolitane, dar şi peste hotare. A diortosit, după texte originale, mai multe cărţi de slujbă tipărite la Institutul Biblic.[5]

DUMITRU RADU, preot, profesor de teologie, s-a născut la 29 octombrie 1926, în Cărpiniş, jud. Argeş. A făcut studii seminariale la Curtea de Argeş şi Râmnicu Vâlcea (1939 – 1947) şi universitare la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1947 – 1951); a absolvit şi Facultatea de Limba şi Literatura Română din Bucureşti (1957 – 1963). În 1977 a obţinut titlul de doctor în Teologie, la Bucureşti, iar în anii 1976 – 1977 a beneficiat de o bursă de specializare şi documentare la Facultatea de Teologie Catolică din Strasbourg. A îndeplinit următoarele funcţii: profesor la Seminarul Teologic din Curtea de Argeş (1955 – 1959), corector la Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă (1959 – 1963), profesor la Seminarul Teologic din Bucureşti (1963 – 1969), asistent spiritual, asistent, lector şi profesor de Teologie Morală la Institutul Teologic şi apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1969 – 1998). A predat cursuri de *Teologie Morală* şi a îndrumat dizertaţii de master la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Piteşti.

▲ *Statuia preotului Ioan Răuţescu din Câmpulung*

AMintim două dintre lucrările sale: *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine şi problema intercomuniunii* (1978) şi *Îndrumări misionare* (coautor, 1978). A colaborat la o nouă revizuire a *Bibliei* (1968) şi a *Noului Testament* (1978); a publicat numeroase studii de specialitate, articole şi predici, în revistele centrale şi mitropolitane.[6]

IOAN RĂUŢESCU, preot, istoric şi folclorist, s-a născut la 1 octombrie 1892, în comuna Dragoslavele, din fostul judeţ Muscel, adormind la 19 mai 1974 în Dragoslavele, judeţul Argeş. A făcut studiile primare în comuna natală, Seminarul „Central" din Bucureşti (1927-1931) şi Facultatea de Teologie din Bucureşti. A fost hirotonit diacon, la 26 ianuarie 1914 şi preot la 27 ianuarie 1914, la 1 februarie a fost numit preot ajutător la biserica „Înălţarea Domnului" din Dragoslavele, iar la 1 octombrie 1920, paroh. Între 1 septembrie 1913 şi 1 septembrie 1921 a funcţionat ca învăţător la şcoala primară din satul natal, exceptând anii 1917-1918, de ocupaţie germană.

Ca istoric, a alcătuit importante monografii şi numeroase studii şi articole publicate în diverse periodice: „Buna Vestire", „Glasul Ţării", „Prietenul poporului", „Piatra

5 Nicolae Necula, „Pr. Prof. dr. Ene Branişte la 70 de ani", în *ST*, 35, 1983, pp. 563-581; Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români,* ed. a II-a, Bucureşti, 2002, pp. 62-63; *Enciclopedia Ortodoxiei…,* pp. 99-100.

6 Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români,* ed. a II-a, Bucureşti, 2002, pp. 406-407; *Enciclopedia Ortodoxiei…,* p. 520.

Craiului", „Revista istorică", „Buletinul comisiunii istorice a României", „Biserica Ortodoxă Română", „Raze de lumină" etc..

Ca folclorist, a publicat *Colinde* (Bucureşti, 1918), şi, în diverse periodice, legende, cântece populare, basme şi descrieri ale unor obiceiuri.

Dintre lucrările sale, merită reținute: *Mănăstirea Aninoasa din județul Muscel* (1933, teza de licență), *Dragoslavele, monografie istorică* (1937, premiul „Grigore Angelescu" al Academiei Române); *Topoloveni – monografie istorică* (1939, premiul „V. Adamachi" al Academiei Române); *Câmpulung Muscel – monografie istorică* (1943, premiul „Doctor C. Nicoară" al Academiei Române).[7]

MARIN BRANIŞTE, preot, istoric, fratele profesorului de teologie Ene, s-a născut la 25 martie 1915 în Suseni, jud. Argeş, trecând la Domnul la 12 iulie 1996, în Piteşti. A studiat la Seminarul Teologic din Curtea de Argeş (1927 – 1935), la facultatea de Teologie din Bucureşti (1935 – 1939), la Seminarul Pedagogic „Titu Maiorescu" din Bucureşti (absolvit în 1946). A urmat cursurile de doctorale în Teologie la Institutul Teologic din Bucureşti (19555 – 1958), devenind Doctor în Teologie în 1980. A fost cântăreț bisericesc şi dirijor de cor la bisericile „Costescu" şi „Oborul Vechi" din Bucureşti (1936 – 1942), preot la biserica „Sfântul Nicolae din Coastă" – Slatina (1942 – 1944), profesor de religie în Slatina (1943 – 1944), preot la biserica „Sfântul Gheorghe" din Piteşti (1944 – 1974), parohul bisericii româneşti din Viena (1974 – 1993). A editat şi redactat „Almanahul parohiei ortodoxe din Viena" (din 1974) şi „revista „Luceafăr Nou" a Asociației „Unirea" din Viena.

Dintre lucrările sale, amintim: *Concepția Sfântului ioan Gură de Aur despre familie* (în ST, 1957, nr. 1-2), *Concepția antropologică a lui Clement Alexandrinul* (în S.T., 1958, nr. 9-10), *Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria, sec. IV*, (în M.O., 1982, nr. 4-6).[8]

MARIN S. DIACONESCU, preot şi ziarist, s-a născut la 9 aprilie 1879 în Teiu, jud. Argeş, decedând la 1 septembrie 1955, în Piteşti. A studiat la Seminarul „Central" şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (licența în 1923) şi la Seminarul pedagogic universitar. A îndeplinit următoarele funcții: profesor la Şcoala de Menaj din Teiu (1923-1931), preot la biserica „Sf. Gheorghe" din Piteşti (1931-1962), profesor de religie la Liceul de băieți din Piteşti (1933-1937), preşedinte al Societății clerului „Frăția" (1943-1944), director al Internatului Societății (1931-1941), consilier cultural al Episcopiei Argeşului (1944-1948); redactor al revistelor „Păstorul Ortodox", al Societății „Frăția" (1931-1947), al periodicelor „Lumină pentru toți" şi al „Buletinul Episcopiei Argeşului" (1944-1947).

Dintre lucrările sale, notăm: *Principiile didactice în Epistolele Pauline,* Piteşti, f. a.; sute de articole, note, recenzii şi predici în periodicele amintite. În manuscris, i-au rămas cărțile *Însemnări zilnice* (20 de vol.) şi *Predici* (7 vol.).[9]

---

7 „Necrolog", în *G.B.*, 1974, nr.5-6, pp. 562-563; *Enciclopedia istoriografiei româneşti,* Bucureşti, 1978, p. 280; Iordan Datcu şi S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriştilor,* pp.369-370; Mircea Păcurariu *Dicționarul Teologilor Români,* ed. a II-a, Bucureşti, 2002, p. 378-379; *Enciclopedia Ortodoxiei…,* p. 527.

8 Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români,* ed. a II-a, Bucureşti, 2002, pp. 63-64; *Enciclopedia Ortodoxiei…,* p. 100.

9 Constantin Dejan, „O viață trăită întru preamărirea lui Dumnezeu", în *Lumină lină*, 7, 1995, nr. 4, p. 4-5; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. a II-a, Bucureşti, 2002, p. 154; Gabriela Nicoleta Georgescu (coordonator), *Arc peste timp. Preot Marin S. Diaconescu. Dialog între generații,* Piteşti, 2005.

SIMION POPESCU-LILIACOVEANU, preot şi pedago, s-a născut la 14 mai 1887 în Floru, jud. Olt, trecând la Domnul în decembrie 1944. A studiat la Seminarul „Central" (1900-1908), la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1908-1912). A făcut studii de specializare la Universitatea Națională capodistriană din Atena (1918-1921), unde obține licența în Teologie în 1920. A fost licențiat în Litere-Filosofie (1919) şi doctor în Teologie (1923); a fost numit preot la biserica „Sf. Nicolae-Sârbi" (din februarie 1913), secretar al Facultății de Teologie (1 aprilie 1913-1 martie 1924), profesor de religie la Liceul „Marica Brâncoveanu" (1926-1928), la Şcoala Normală „Gh. şi M. Filipescu" (1927-1929) şi la Liceul „Gh. Şincai" (1928-1940) din Bucureşti; membru al Consistoriului mitropolitan din Capitală (1938-1944). Dintre lucrările sale, amintim notăm: *Origen,* teză de doctorat (1923, în ms.); *Originea ierarhiei bisericeşti. Studiu arheologico-exegetic* (1920); *Canonul Muratori* (1921); *Evangheliile apocrife* (1922); *Legăturile bisericii noastre cu Patriarhia de Constantinopol* (1932); *Studiul calendaristic pe şapte planete* (1935); *Sf. Apostol Petru n-a fost episcop în Roma* (1940).[10]

GHERMĂNESCU IOAN, teolog nehirotonit, profesor de seminar, s-a născut în 1828, la Câmpulung Muscel, în familie de preot, răposând în 1886, în Bucureşti. A studiat la Seminariile din Bucureşti (1841-1845), Chişinău (1845-1847) şi Petersburg (1847-1851), apoi la Academia duhovnicească din Petersburg (1851-1855), obținând titlul de magistru. A fost profesor la Seminarul „Central" din Bucureşti (1857-1886). A publicat un *Manual de istorie bisericească pentru seminariile României* tradus din ruseşte (2 volume, Bucureşti, 1863-1874).[11]

Activitatea misionară şi cultural-filantropică a Eparhiei Argeşului şi Muscelului. Societatea „Frăția"

Situându-se în permanență pe linia păstrării şi continuității misiunii istorice a Bisericii, clerul argeşean lua, în anul 1897, decizia constituirii unui forum nu numai de discuții şi dezbateri, dar şi de acțiune, legal constituit, care să pună în evidență „toată moştenirea cea bună" a Bisericii, „şi dându-i sbor mai însufleţit spre atingerea idealului ei unic", misiunea cultural-filantropică[12]. Pornind de la aceste considerente, clerul argeşean înființa, în anul 1897, Societatea Cultural-Filantropică „Frăția", sub patronajul şi protecția directă a Episcopului Gherasim Timuş al Argeşului. Sufletul şi animatorul acțiunilor colective de constituire a societății a fost protoiereul Dimitrie Lascăr. Proiectul juridic de înființare a Societății „Frăția" şi de confirmare ca „persoană morală" (societate cu personalitate juridică) a fost înaintat spre aprobare Corpurilor legiuitoare. Recunoaşterea ca „persoană morală" a Societății a avut loc în anul 1900, iar promulgarea s-a făcut prin Decretul Regal Nr. 14/1904. Propunerile de modificare a unor prevederi cuprinse în «Statutele Societății „Frăția"» au fost aprobate prin Decretul Regal Nr. 3260/27 aprilie 1913 şi publicate în Monitorul Oficial nr. 28/8-(21) mai 1913.

Denumită «Societatea „Frăția" a Clerului din Eparhia Argeşului», scopul ei rezulta chiar din Capitolul I – Instituirea, numele şi scopul Societății.

---

10 C. I. Bercuş, *Administrația Facultății de Teologie din Bucureşti (1881-1948)*, B.O.R., 1982, nr. 9-10, p. 876; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români,* ed. a II-a, Bucureşti, 2002, pp. 353-354.

11 Şt. Călinescu şi Dr. D. G. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din Bucureşti,* Iaşi, 1904, pp. 129-130; Gh. I. Moisescu, *Bursieri români la şcolile teologice din Rusia,* Bucureşti, 1946, pp. 46-47; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români,* ed a II-a, Bucureşti, 2002, p.185.

12 *Modificarea statutelor Soc. „Frăția"* în *Păstorul Ortodox,* anul XXIV, nr. 12, decembrie 1943, pp. 438-439.

Art. 1. Se instituie o Societate cultural-filantropică a clerului din eparhia Argeşului, cu numele de „Frăția".

Art. 2. Scopul Societății, pe lângă înfrățirea şi armonia membrilor cari o formează, este:

- A înființa, după ce va obține aprobarea Ministerului, şcoli froebeliene, orfelinate, internate, cum şi institute de cursuri private.

- A susține, după ce va obține aprobarea Ministerului, o şcoală de muzică pentru formarea cântăreților bisericeşti.

- A înființa şi întreține biblioteci la sediile şi instituțiile sale.

- A susține o revistă bisericească a Societății, intitulată „Adevărul Bisericesc" şi a publica sub auspiciile sale o bibliotecă religioasă-morală.

- A ține conferințe educative şi instructive de cuprins religios, moral, literar, pastoral şi ritual, precum şi serii de conferințe publice în numele Societății.

- A întreține, instrui şi educa în institutele sale (şcoli froebeliene, internate) copii orfani, de preferință ai membrilor.

- A da ajutoare materiale membrilor infirmi-săraci şi preoteselor văduve ale membrilor, sub formă de pensii lunare, trimestriale, semestriale şi anuale.

- A da fiecărui membru decedat ca ajutor de înmormântare (în funcție de perioada de cotizare, n.n.).

- A-şi construi locale pentru sediile şi instituțiile sale, cum şi case pentru găzduirea preoților."[13].

Fondurile Societății se compuneau din taxele de înscriere, cotizațiile membrilor, ofrande, donații şi legate, subvenții acordate de Stat, județe sau comune. Simbolul şi sigiliul Societății purta efigia „Sf. Apostoli Petru şi Pavel".

Acțiunile Societății „Frăția" au fost concretizate, aşa cum îşi propuseseră fondatorii ei, în instituțiile şcolare enumerate, prin înființarea bibliotecilor parohiale, de unde, nu numai preotul dar şi creştinii, deopotrivă, puteau să-şi „astâmpere setea intelectuală". În afară de părintele Dimitrie Lascăr, „ocârmuitori de seamă" ai Societății au fost şi preotul Platon Ciosu, ajuns Arhiereu Vicar la Bucureşti, preotul Marin Preoțescu, paroh al bisericii Sfântu Gheorghe din Piteşti, cel care a făcut demersuri încununate de succes pentru alipirea Societății „Apostolul" a preoților din județul Olt la cea din Piteşti. Societatea a cunoscut perioade de prosperitate, care s-au reflectat şi în acțiunile sale filantropice şi misionare. Pe lângă şcolile amintite, în Piteşti s-au înființat internate pentru copii săraci şi orfelinate.

S-au distribuit gratuit manuale şi rechizite şcolare. Perioada celui de Al Doilea Război Mondial a adus, ca mai tuturor instituțiilor şi activităților filantropice, mari prejudicii, neîmpliniri ce n-au mai putut fi remediate niciodată. Internatul Societății fusese distrus de bombardament în mai 1944 şi, cu tot entuziasmul, planurile şi măsurile propuse, nu s-a înfăptuit mare lucru. Naționalizarea a cuprins şi proprietățile Societății „Frăția", fiindu-i luat căminul de noapte, iar la scurtă vreme Societatea a fost scoasă în afara legii şi desființată, după o activitate filantropică şi culturală prodigioasă, depusă vreme de o jumătate de secol[14].

Printre publicațiile care au pus în aplicare programul cultural al Societății „Frăția" a clerului din Argeş şi Olt, s-a numărat „Păstorul Ortodox". După o apariție lunară

13 *Ibidem,* pp. 439-440.

14 Pr. Lucian Grigore, *100 de ani de la înființarea Societății „Frăția" (1897-1997)* în *Păstorul Ortodox*, serie nouă, anul III, nr. 1, 1997, pp. 135-140.

timp de 27 de ani a revistei care a adus în casele clerului informații din toate sferele vieții sociale, politice, istorice şi cultural-spirituale, în contextul schimbărilor din 1947 (revista apărea, din noiembrie 1944, cu aprobarea Cenzurii militare a presei), s-a dispus nefericita întrerupere a apariției sale pentru o perioadă de o jumătate de veac.

Presa bisericească din Eparhia Argeşului

„În ansamblul culturii unui popor, presa aruncă o lumină revelatoare asupra trecutului, reprezentând un virtual izvor al cercetării”[15]. Sintetizând rolul presei ca raportare la conştiința unei colectivități, putem conchide că, Biserica, prin rostuirile sale culturale, a înțeles rolul presei, apelând de timpuriu la binefacerile acesteia, considerând-o ca tribună consacrată de luminarea şi informare a neamului şi de punere în aplicare a programului cultural al clerului. Deşi am vorbit anterior despre revista Societății preoțeşti a clerului din Eparhia Argeşului, se cuvine să începem, totuşi, cu „începutul”, care nu putea fi altul decât cel dictat de misiunea Bisericii, şcoala.

Astfel, în mozaicul presei argeşene din a doua parte a secolului al XIX-lea, îşi făcea debutul, în august 1886, *„Biserica şi şcoala – foae religioasă şi şciințifică”,* al cărui conținut cuprindea informații pentru preoți şi învățători, predominând articolele religioase. Prin apariția ei scurtă, doar până în luna noiembrie a aceluiaşi an, ziarul acoperea o largă paletă de informații religioase şi ştiințifice. I-au urmat, peste doi ani, respectiv în anul 1888, la 25 ianuarie, alte publicații: *Lucéfêrul, Ziar educativu, politicu, didacticu, religiosu, scientificu şi economicu,* ce se dorea „ecoul trebuințelor poporului român” şi *Calendarul bisericesc perpetuu,* tipărit cu binecuvântarea Episcopului D.D. Ghenadie al Argeşului, în care cuvântul de deschidere al preotului C. Bălan către clerul bisericesc ortodox se constituia într-un adevărat program pentru învățătura şi educația credincioşilor. Asemenea Calendare au apărut şi în anii 1900, 1942. În ianuarie 1904 apărea revista „Păstorul” a Societății Frăția a clerului din Argeş şi Olt, schimbându-şi titlul în *Păstorul Ortodox* începând cu luna aprilie a aceluiaşi an. Debutul revistei se făcuse, însă, în ianuarie 1900, apărând până în decembrie 1901. Este revista religioasă cu cea mai lungă apariție din județul Argeş. Cu mici întreruperi datorate conjuncturilor economice şi politice, revista îşi va informa cititorii printr-un larg spectru de articole religioase, sociale-istorice, economice, politice de un deosebit interes, până în 1947. După o întrerupere de aproape cinci decenii, şi-a reluat buna tradiție odată cu apariția, din anul 1995, ca revistă oficială a Eparhiei Argeşului şi Muscelului, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic.

În luna decembrie a anului 1910, sub redacția preotului Rizea Dobrescu, parohul bisericii Sfântul Ilie şi confesor al Garnizoanei Piteşti, se edita *„Luceafărul – Revistă Populară, Morală, Filozofică, Religioasă”*. Acesta spunea: „Convins din viața de toate zilele că răul din zi în zi ia proporții mai mari, şi că numai de cunoaşterea în fond a religiei ar depinde instruirea şi organizarea noastră ca popor adevărat ortodox creştinesc, încercai a înființa această revistă populară, morală, filozofică şi religioasă… prin care cred a mişca oarecum inimile cele înțelenite de seceta şi lipsa cuvântului lui Dumnezeu, adăpându-le cu apa cea vie… Dacă oamenii cei mari ai trecutului sau marii oameni politici ai țării noastre ar fi fost prevăzători… când se luptau ca să dea libertate popoarelor, dacă ar fi fost insuflați de duhul lui Dumnezeu să ştie unde are să ajungă lucrurile

15 Ilie Barangă, *Dicționarul presei argeşene,* Domino, 2005.

cu aceste libertăți nelimitate, ar fi fost mult mai bine dacă odată cu libertatea ar fi dat poporului român o instrucție morală şi ar fi ridicat la un nivel de cultură biserica şi ar fi format poporul român ca un adevărat popor creştinesc moral şi temător de Dumnezeu". Este o „Precuvântare" a unei reviste apărută vremelnic în urmă cu un veac, dar ale cărei năzuințe şi învățături pot fi valabile pentru contemporanii oricărui timp.

Cu acelaşi conținut-program apărea, în iulie 1912, la Piteşti şi Curtea de Argeş, *„Adevărul Bisericesc"* – revista Societății „Frăția" a preoților din Eparhia Argeşului. Cu toate că a avut o viață relativ scurtă: iulie 1912-1916, martie 1923-august 1925, publicația a reuşit să adune în paginile ei articolele unora dintre cei mai destoinici reprezentanți ai clerului argeşean. Dintre ei, îi amintim pe: I. Rizescu, V. Predeanu, Ioan Panțurescu, Platon Ciosu, Lazăr Niculescu, Sava Costinescu, Marin Preoțescu, Petre Vintilescu, Gh. Popescu-Broşteni.

Deşi la acea vreme Muscelul istoric ținea de Mitrpolia Ungrovlahiei, deci de Bucureşti, merită să fie amintită preocuparea pentru presa bisericească manifestată aici. Astfel, între februarie 1922 şi august 1923, la Câmpulung se editează *Buletinul protoieriei de Muscel,* precum şi *Buna vestire*, revistă de propagandă culturală a cercului cultural muscelean, în paginile căreia, pe lângă alte personalități ale culturii muscelene, profesorii I. Enescu-Stâlpeni, doctorul Nichita Dragomirescu, învățătorul Ioan Brătulescu, semnează şi preoții V.A. Nicolescu şi Gheorghe Stroian. Tot la Câmpulung se va edita *Buletinul Asociației preoților musceleni* în august 1928 şi apoi între anii 1933 şi 1937, *Lupta cea bună* (fostă *„Vino şi vezi"),* publicație pentru hrană sufletească şi apărarea credinței strămoşeşti (ianuarie 1929-martie 1931) izvorâtă din aceleaşi sentimente de apărare contra răului: „Răul care stă tolănit chiar şi în altar trebuie lovit până nu ne ucide. Iar credința noastră națională ortodoxă trebuie susținută până mai e timp… cu aceleaşi sentimente care mişcă sufletul Sf. Pavel în Epistole către Timotei…" proclama articolul program al primului număr din această publicație.

Revenind la Eparhia Argeşului, trebuie remarcată activitatea presei bisericeşti prin apariția *Buletinului Eparhiei Argeşului,* din ianuarie 1926 până în anul 1948, *Anuarul Eparhiei Argeş* – în anii 1929 şi 1940; *Solidaritatea, revistă culturală şi pedagogică pentru preoți, învățători şi popor,* editată la Piteşti între ianuarie 1928 şi iunie 1929. Perioada interbelică va mai aduce în atenție îndemnul la viața creştin-ortodoxă prin revista *Veniți să ne închinăm* apărută la Piteşti, între mai 1941 şi iulie 1942.

Folosirea presei ca mijloc de slujire a credinței strămoşeşti şi de luminare a poporului prin cultură s-a bucurat şi de atenția preoțimii de la sate. Cu mijloace materiale puține, dar cu entuziasm deosebit, s-au editat câteva publicații şi în mediul rural. Chiar dacă apariția lor a fost sporadică, merită subliniat efortul depus de slujitorii altarului în opera de educare a populației satelor. Dintre aceste publicații, enumerăm: *Foaia clerului pastoral*, apărută la Schitu Goleşti în noiembrie 1931; *Candela,* foaia parohiei Lăzăreşti (mai 1935); *Lumină*, foaie de zidire sufletească şi apărare a credinței strămoşeşti, apărută la Rucăr-Muscel (mai 1936-iunie 1937), al cărei rost era de a întări „credința strămoşească şi iubirea de neam şi de pământul nostru românesc". Revista se remarcă printr-un conținut bogat şi semnificativ împlinirii scopului propus: rugăciuni, istorioare, sfaturi pentru femeile de la sate, din pravila bisericească, veşti de pretutindeni, fapte, adevăruri sfaturi medicale.

Instituțiile şcolare pentru pregătirea clerului au avut şi ele câteva publicații demne de remarcat: *„Anuarul Seminarului Teologic Negru-Vodă"* din Curtea de Argeş, tipărit

în anul 1918 sub îndrumarea preotului iconom stavrofor Mihail Chiriță, longevivul director al seminarului. Între aprilie şi iunie 1930, semnalăm apariția periodicului *Seminarium* (fost *„Legenda nouă”*), *revista elevilor seminariilor din Curtea de Argeş şi R. Vâlcii*. Începând cu anul 1949, reîntregita Episcopie a Râmnicului şi Argeşului a editat revista *Îndrumătorul Eparhial,* care, împreună cu *Mitropolia Olteniei,* revista oficială a Mitropoliei cu acelaşi nume, şi-au informat cititorii prin materialbogate şi diversificate cu privire la religie, istorie, cultură şi la evenimentele interne şi internaționale. Materialul din reviste a fost redactat cu participarea clerului, a înalților ierarhi ai Bisericii, istorici, filologi, oameni de ştiință, artă şi cultură, făcând astfel ca periodicele amintuite, dintre care *Mitropolia Olteniei* continuă să apară şi astăzi, să se bucure de un real prestigiu în rândul publicațiilor similare bisericeşti din țară.

Odată cu revenirea vieții bisericeşti în matca tradițională a credinței strămoşeşti ortodoxe, presa bisericească şi-a reluat funcția de culturalizare şi educație creştină. Astfel, reapare, după o întrerupere de aproape cincizeci de ani, *Păstorul Ortodox* (1995), *Argeşul Ortodox* (2000) – săptămânal bisericesc şi teologic al Eparhiei Argeşului şi Muscelului; *Lumină lină* (1990) – publicație de cultură şi învățătură religioasă. Mănăstirea Robaia a editat revista *Lacrimi* (1999), Mănăstirea Slănic, revista *Schimbarea la Față*, iar un colectiv de preoți argeşeni a tipărit, în 1990, la Curtea de Argeş, revista *Filotheia, Iubirea de Dumnezeu* – foaie religioasă pentru popor[16].

16 Pentru presa bisericească din Eparhia Argeşului şi Muscelului s-a consultat lucrarea citată a profesorului Ilie Barangă, precum şi colecțiile aflate în cadrul Secției de carte şi publicații religioase a Bibliotecii județene „Dinicu Golescu” Argeş.

Activitatea culturală în Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului astăzi

Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, cu purtarea de grijă şi sub îndrumarea directă a Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, din anul 2004, s-a înfiinţat Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, în cadrul căreia s-au editat diferite cărţi şi publicaţii ale Părintelui Arhiepiscop dar şi de istorie, cultură, artă religioasă etc..

Înaltpreasfinţitul Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului a donat dreptul de autor pentru toate cărţile pe care le-a scris Arhiepiscopiei. Cărţile sale pot fi împărţite în mai multe colecţii: Memorii (*Toată vremea-şi are vreme*), Publicistică şi eseuri (numeroase crestomaţii de eseuri, interviuri, articole), Omilii şi cateheză (*Ştefan cel Mare între cer şi genune*, *Meditaţii*, în curs de apariţie fiind alte două volume: *Scrisoarea lui Dumnezeu* şi *Omilii arhiereşti*), Bucurii arhiereşti (seriile Albume şi Monografii, care cuprind cărţi apărute cu binecuvântarea Arhiepiscopului Calinic), România de la Argeş (traduceri ale unor cărţi reprezentative pentru cultura şi ortodoxia argeşeană, traduse în limbi străine) şi Rememorări (volume omagiale).

De-a lungul anilor, Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului a fost prezentă la târguri de carte din Bucureşti, Sibiu şi alte centre importante.

Anual, s-au organizat Conferinţele Preoţeşti de primăvară şi toamnă în cadrul tuturor protoieriilor din cuprinsul Arhiepiscopiei, iar temele dezbătute au avut un rol însemnat în viaţa parohiei şi a preoţilor.

În cadrul învăţământului teologic, s-au ţinut seri duhovniceşti, mese rotunde, lansări de carte, conferinţe, simpozioane care au avut ca scop abordarea unor teme teologice, sociale, morale, culturale de actualitate.

Festivalul naţional al filmului religios „Lumină din lumină" şi expoziţia de icoane „Rugămu-ne Ţie", se desfăşoară anual cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop Calinic.

Prin biroul de presă al Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului se difuzează la posturile de radio şi TV din Arhiepiscopie, precum şi la Trinitas TV şi la Radio Trinitas emisiuni cu tematică religioasă, moralizatoare, precum şi evenimente, ştiri, manifestări culturale etc..

În dorinţa de a continua şi stimula activitatea culturală de tradiţie în zona Argeş-Muscel, se organizează mai multe Festivaluri de obiceiuri tradiţionale de Crăciun şi Anul Nou, care au scopul de a redescoperii şi valorifica datinile specifice localităţilor şi microzonelor folclorice din judeţul Argeş.

S-au încheiat parteneriate în domeniul biblioteconomiei cu Biblioteca Judeţeană „Dinicu Golescu" din Piteşti, care are constituită o secţie pe teme teologice, dotată cu peste 10 000 de publicaţii de profil, accesate de peste 3.000 de cititori anual.

Biblioteca Centrului Eparhial, alcătuită din cărţile de patrimoniu ale Arhiepiscopiei, din donaţiile Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop Calinic şi din achiziţii, a fost complet inventariată în format electronic.

Site-ul Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului este actualizat zilnic. Există publicate, în format electronic, cărţile, editorialele şi materialele Ierarhului, ştirile, evenimentele, manifestările, precum şi săptămânalul Argeşul Ortodox care este citit gratuit în întreaga lume.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL BISERICESC

Învățământul în Eparhia Argeşului şi Muscelului

Una dintre principalele misiuni istorice ale Bisericii româneşti a fost cea culturală, sub conducerea ei organizându-se principalele centre de activitate cărturărească ale Evului Mediu, care au fost, timp de câteva veacuri, marile mănăstiri[1]. Competența şi coerența misiunii bisericii s-a manifestat, în primul rând, prin asigurarea procesului instructiv-educativ al membrilor societății într-o perioadă când o instituție specializată, destinată acestui deziderat era greu de înfăptuit. În contextul social-istoric al spațiului românesc, biserica şi-a asumat cu hotărâre, perseverență şi competență înfăptuirea procesului educațional. Conştientă că la baza formării ideilor şi înfăptuirilor pe calea progresului stă învățătura, biserica s-a aşezat la temelia acestui complex proces de instruire şi educație. Faptul că în fruntea Bisericii s-au afla întotdeauna minți luminate, a făcut ca aceasta să-şi asume, pentru multă vreme, rolul de primă instituție cu rol moralizator şi de realizare a procesului instructiv-educativ. Această atitudine a dus la sporirea prestigiului şi încrederii de care s-a bucurat Biserica încă din primele momente, de la constituirea ca instituție, premergând chiar criatalizarea statală. În afară de faptul că în aceste aşezăminte de spiritualitate s-au zămislit primele concretizări ale actului cultural național, tipărirea de carte de învățătură, mai întâi în limba de săvârşire a cultului, şi apoi, cu multă vigoare, în limba poporului pe care-l slujea, situându-ne şi din acest punct de vedere printre popoarele civilizate ale lumii, biserica, prin slujitorii ei, a preluat şi rolul educației naționale, şcoala.

Având în vedere diferențele existente între aşezămintele religioase, mănăstirile, ca aşezăminte monahale, şi bisericile de mir, activitatea lor pe linie culturală şi instructiv-educativă s-a concretizat în moduri diferite. Mănăstirile s-au constituit în primele aşezăminte unde au luat ființă şcoli pentru învățătura cu caracter religios, dat fiind faptul că activitatea lor s-a desfăşurat în mod permanent, în vreme ce bisericile serveau oficierii cultului religios la anumite intervale de timp. Se poate spune, aşadar, că mănăstirile, prin însăşi menirea lor istorică şi componența comunității, au asigurat baza materială a misiunii lor culturale, cartea şi formele incipiente ale învățământului. Stabilitatea în timp a obştilor monahale şi liniştea relativă de care s-au bucurat aceste aşezăminte, au putut asigura şi pregătirea celor care aveau preocupări pentru

1 *Istoria României,* vol. II, Ed. Academiei R.P.R., 1962, p. 170.

îndeplinirea misiunii culturale. Se cunoaşte faptul că pe lângă mănăstiri s-au format copiştii de manuscrise, grămăticii, cu rol foarte important în cancelariile domneşti. Din rândul monahilor s-au ridicat primii dascăli, ştiutori de carte, mănăstirile fiind adevărate şcoli unde învăţăceii deprindeau meşteşugul cărţii, al artelor şi meseriilor. Suportul uman şi material al instruirii era asigurat de chiar aşezămintele mănăstireşti, aşa cum am menţionat, prin tipărirea de carte şi formarea dascălilor. Bisericile de mir, mult mai numeroase, dar fără a avea continuitatea activităţii religioase precum cea a aşezămintelor monahale, fiind puse în slujba unei comunităţi mult mai numeroase, au trecut ceva mai târziu, la asigurarea, pe lângă serviciul divin, şi a pregătirii şcolare. Sporul de populaţie şi cerinţele tot mai crescânde ale unei societăţi în plină dezvoltare a făcut ca rolul şcolii să fie preluat de biserici. Dezvoltarea tiparului s-a impus ca necesitate obiectivă a asigurării procesului instructiv-educativ, diminuând astfel rolul mănăstirilor, dar nu l-au eliminat complet, căci acestea au asigurat necesarul de carte prin tiparniţele proprii chiar şi în vremurile moderne. Activitatea de instruire şi educaţie, preluată de bisericile de mir, deriva din însăşi menirea lor. Pentru asigurarea serviciului religios în bisericile ridicate în oraşe, târguri şi sate, indiferent de dimensiunile lor geografice, se impunea, cu preponderenţă, cuvântul scris. Programul de instruire care a fiinţat pe lângă biserici a inclus, alături de cunoştinţele religioase specifice, şi problemele învăţământului laic. Pe măsura evoluţiei societăţii şi a creşterii rolului bisericii în viaţa istorică, socială şi culturală a ţării, pregătirea şcolară a trecut, preponderent, în atribuţiile bisericilor. Trebuinţa de carte a fost rezolvată, copiindu-se numeroase texte, lucrări religioase de largă circulaţie în lumea creştină ortodoxă: *Psaltirea*, *Liturghierul*, *Evanghelia*, *Octoihul*. Izvoarele istorice aduc dovezi incontestabile cu privire la preocuparea primelor formaţiuni statale româneşti – cnezatele şi voievodatele – pentru constituirea instituţiilor care să asigure procesul instructiv al celor ce urmau să slujească altarul, dregătoriile şi cancelaria ţării. Nevoile culturale au fost, astfel, direct proporţionale cu sporul de populaţie, dar şi cu menirea bisericii, fiindcă în acele vremuri istorice credinţele religioase aveau o însemnătate deosebită. Şcoala trebuia să răspundă unor astfel de necesităţi sporite. Formaţiunile statale politice de sine stătătoare din teritoriile carpato-danubiene, constituite şi consolidate în secolele al XII-lea – al XIV-lea, au acordat o importanţă deosebită bisericii, fapt dovedit de existenţa unei organizări a bisericii şi a activităţii statului, corespunzătoare intereselor acestor formaţiuni.

„În secolul al XIV-lea s-a ajuns la o organizare politică şi bisericească centralizată, unitară, cu un singur domn şi un singur mitropolit". În asemenea circumstanţe, se poate aprecia că exista preocuparea pentru ca procesul de instruire şi educaţie, ca problemă prioritară a statului de atunci, să fie preluat de biserică, aceasta fiind de acum integrată organic intereselor statale.

Desigur, având în vedere faptul că asigurarea învăţăturii de carte era misiunea exclusivă a Bisericii până când şcoala va fi instituţionalizată, mănăstirile, îndeosebi cele domneşti şi libere (ne-afierosite) au fost singurele vetre unde s-a aprins făclia culturii. De aici s-a răspândit apoi în toate colţurile ţării şi chiar dincolo de hotare. În liniştea chiliilor şi la lumina candelei, monahii au transcris cărţile de trebuinţă pentru săvârşirea cultului creştin, au tradus primele lucrări de ritual şi de morală, au notat întâmplări din istoria neamului şi au întocmit cărţi în limba poporului. Tot aici, în monahalele vetre de cultură, s-au înfiinţat şi primele „teascuri", devenind apoi principalele centre tipografice, care au dat ţării lucrîri editoriale de referinţă. Marile mănăstiri au devenit

şi cele mai importante centre depozitare de carte, aici luând fiinţă întâile biblioteci ale ţării. Sigur, teritoriile din stânga Oltului n-au făcut excepţie, chiar dacă în această zonă, în care mai târziu va fiinţa Episcopia Argeşului, marile ctitorii voievodale de început au fost puţine, iar documentele vremii nu semnalează efervescenţa culturală a celor din Oltenia ori Moldova.

Curtea de Argeş, fiind scaun voievodal, trebuie să se fi bucurat de privilegiul, dar şi de necesitatea de a avea un învăţământ dezvoltat, fapt impus deopotrivă, de activitatea religioasă, dar şi de cancelaria domnească. Deşi documentele nu pomenesc în mod expres despre o astfel de preocupare în zona Argeşului la începuturile culturii medievale româneşti, fără îndoială că aceasta a existat[2]. Mărturiile existente, precum unele acte sinodale, confirmă existenţa unei şcoli de grămătici în scaunul voievodal şi mitropolitan de la Argeş, unde „învăţăceii" au deprins meşteşugul cititului, al scrisului şi al tipicului bisericesc. Astfel se explică inscripţia zgrafitată, adică zgâriată cu un obiect ascuţit, probabil un colţ de cărămidă, în interspaţiul tencuit dintre cărămizile peretelui de nord al Bisericii Sfântul Nicolae Domnesc: *„La leat 1352 na Dâlgopol pristavisia velichi Basaraba Voivoda"*[3], care înseamnă: „În anul 1352, la Câmpulung a murit marele Basarab-Voevod", sau actele în limba latină, emise la Argeş, în care se consemnează: *„Datum in Argyas"*, la 25 noiembrie 1369, *„Datum in Argies in nostra rezidencia"*, în ziua despărţirii Apostolilor (15 iulie) 1372, de către Vladislav I-Vlaicu[4].

În Biserica Domnească „Sfântul Nicolae" de la Curtea de Argeş apar cele mai multe inscripţii grafite: *„…iată eu, am însemnat întru ştiinţă, Gabratin"*, apoi *„Eu, robul Domnului <R>adu<l>, Macarie, Manea(?), Radila,* datate înainte de 1369, probabil nume de meşteri care au lucrat la ridicarea bisericii. Mircea cel Bătrân a avut, cu siguranţă, la Curtea de Argeş „o şcoală de grămătici", unde a învăţat dascălul şi grămăticul Mihail, care a consemnat, la data de 10 iunie 1415, documentul emis de voievod la Argeş: „Şi eu, Mihail gramatic, ‹care am scris› la Arghiş, luna iulie 10 zile, în anul 6923 şi indiction 8, în vremea când a venit Mustafa Celapi"[5]. Între 1395 şi a doua jumătate a secolului al XV-lea este datată şi semnătura Ion Vlad Voievod, cu literă chirilică, aparţinând, după grafie, cel mai probabil, lui Vlad I, fiind posibil să fie şi a lui Vlad Dracul [6].

Din perioada cuprinsă între jumătatea secolului al XV-lea şi secolul al XVI-lea, pe nişa din timpanul vestic al naosului Bisericii „Sfântul Nicolae Domnesc" (latura vestică), se păstrează cele mai multe inscripţii grafite, unele fragmentate, care n-au putut fi reconstituite în întregime : *„† Gramaticu Mihail", „…gramatic şi Stan l-a ales pe Manea gramatic, care i-a ales pe alţi fraţi gramatici"; „… paraclisiarh", „A scris Cozma(?)", „A scris Ţalapi", „Tudor gramatic", „A scris Ilie gramatic; decembrie", „Am scris eu, gramaticul Dimitri, paraclisiarh, în zilele lui Basarab voievod"* (probabil în timpul domniei lui Neagoe Basarab); *„†Am scris eu, Tudor gramatic, paraclisiarh, în zilele lui Alexandru voievod"; „Decembrie, a scris gramaticul Gherghe"; † Am scris eu, Stoico", A scris grămăticul Vlă…(şters); „† Gramaticul Cosma"; „A scris Dimitri gramatic", „A scris Nenu". Apr,*

2 *Istoria învăţământului din România,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 27.

3 „Curtea Domnească din Argeş", în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice,* anul X-XVI, 1917-1923, pp. 16, 31.

4 *D.I.R., XIII,XIV, XV,* B, doc.18, p. 25.

5 *D.R.H.,* B, Ţara Românească, vol I, doc. 38, pp. 80-82.

6 Constantin Bălan, *Inscripţiile medievale ale României, Judeţul istoric Argeş (Sec. XIV-1848),* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994, pp. 287, 259.

totodată şi inscripţii cu cerneală, notate pe latura de sud a absidei altarului, datând din secolul al XVI-lea: *† Ilie gramatic,† Stilian, † Stan gramatic, David gramatic, A scris Manole gramatic*[7].

Toate acestea, precum şi hrisoavele menţionate anterior, confirmă faptul că la Curtea de Argeş, cel puţin la cancelaria domnească, erau grămătici care, cu siguranţă, deprinseseră ştiinţa de carte într-unul dintre aşezămintele monahale ale Ungrovlahiei din veacul al XIV-lea, poate chiar la Mănăstirea Argeşului, ce servea drept scaun al Mitropoliei Ţării. Lăsând la o parte inscripţiile religioase ale picturilor din biserici care, în limba slavonă fiind, erau opera zugravilor, pe acea vreme aduşi de la sudul Dunării, inscripţiile dăltuite în piatră pe cruci ori alte artefacte creştine dovedesc existenţa ştiutorilor de carte, implicit a unor aşezăminte unde să fi deprins această îndeletnicire chiar înainte de venirea în ţară a lui Nicodim. Totodată, se demonstrează existenţa unor mănăstiri care, printre rostuirile creştineşti, îl aveau şi pe acela al ştiinţei de carte.

După cum s-a afirmat adesea, Sfântul Nicodim nu este întemeietorul vieţii mănăstireşti de la nordul Dunării, ci doar organizatorul ori reorganizatorul ei. Existenţa unor aşezăminte cu viaţă de obşte înainte de 1359 este certificată de însuşi actul sinodal al Patriarhiei ecumenice de la Constantinopol cu privire la confirmarea ecumenică a înfiinţării Mitropoliei Ungrovlahiei.

Reamintim, astfel, faptul că tomosul emis în mai 1359 poruncea ca „toţi clericii din acea ţară şi ceilalţi sfinţiţi *călugări* sau laici" să se supună mitropolitului Iachint[8].

Realitatea demografică a Ţării Româneşti din secolele al XIII-lea - al XIV-lea a impus, întemeierea unei a doua mitropolii pe motive de ordin practic, pastoral, „… nemaifiind de ajuns un singur arhiereu la atât de mare popor, care să-l poată cerceta duhovniceşte şi să-l înveţe cele de suflet folositoare", drept pentru care dregătorii de la Argeş „s-au rugat a se hirotoni şi un alt arhiereu pentru ţara aceea"[9]. Socotindu-se numărul aşezărilor rurale de la sud de Carpaţi între două mii cinci sute şi trei mii, pentru satisfacerea nevoilor spirituale ale unei populaţii destul de numeroase şi a cărei credinţă religioasă avea o deosebită însemnătate, se poate socoti că era nevoie şi de un număr destul de mare de preoţi. Aceştia deprindeau minimul de cunoştinţe necesare săvârşirii cultului, scrisul, cititul, precum şi limba slavonă utilizată în biserică, în şcolile din reşedinţele voievodale sau în cele care se aflau organizate pe lângă mănăstiri ori în biserici. Se poate admite deci, ţinând cont de importanţa ca centru politic, militar şi bisericesc, deopotrivă, a Argeşului, ca aici, la Câmpulung ori la Piteşti vor fi funcţionat asemenea şcoli pentru pregătirea clerului şi a dregătorilor din cancelariile voievodului sau ale Bisericii. Existenţa unei astfel de şcoli poate fi confirmată şi de pictura murală din Biserica Domnească „Sfântul Nicolae" de la Curtea de Argeş, unde sunt înfăţişaţi trei şcolari cu dascălul lor, învăţăceii având tăbliţe cu inscripţii şi suluri de pergament pentru scris. Sigur, aceasta poate fi doar o reprezentare din erminia picturii bizantine, repetabilă în registrul iconografic al fiecărui edificiu religios, dar poate fi şi un indiciu preţios asupra preocupărilor şcolare existente la reşedinţa voievodală de la Argeş. Cum reprezentarea pare a fi unică în pictura de factură bizantină care ni s-a păstrat, referirea directă la o şcoală locală ni se pare demnă de luat în seamă. Această scenă s-ar putea constitui, astfel, ca primul document prin care se certifică

7 *Ibidem,* pp. 260-268.
8 *D.I.R., XIII,XIV, XV,* B, doc. 9, pp. 13-14.
9 *Ibidem,* pp. 22, 229-230.

preocuparea şcolară medievală în arealul Argeşului. Necesitatea pregătirii şcolare în secolul al XIV-lea decurgea şi din celelalte aspecte ale vieţii economice şi sociale ale Ţării Româneşti. În ţinuturile româneşti dintre Carpaţi şi Dunăre este semnalată o intensă viaţă economică şi schimburi comerciale pe măsură cu Orientul bizantin prin centrele înfloritoare de la Dunărea de Jos: Vicina, Brăila, Chilia, şi de aici mai departe, spre Constantinopol, prin Grecia şi Genova. În secolul al XIV-lea se dezvoltă şi târgurile din interiorul Ţării Româneşti, precum Târgul de Floci, de la Gura Ialomiţei, de la Câmpulung, Râmnicu-Vâlcea, Slatina ori Craiova, aşezate la intersecţia marilor drumuri comerciale ale ţării şi făcând legătura cu Ardealul sau Europa Occidentală, ceea ce impunea ca negustorii să fie cunoscători de carte[10]. Teritoriul Argeşului şi Oltului se trecea cu brio atare exigenţe, circulaţia monetară dovedită prin descoperirile numeroaselor monede bizantine din intervalul secolelor al X-lea - al XIV-lea, a ceramicii aparţinând aceluiaşi areal bizantin, confirmând relaţiile comerciale intense ale populaţiei locale cu centrele amintite. Asemenea descoperiri sunt făcute la Curtea de Argeş, Piteşti, Câmpulung, ca să nu mai vorbim de malul stâng al Dunării de pe teritoriul judeţului Olt, şi chiar în interiorul zonei dintre Argeş şi Olt. Acestea susţin existenţa unei populaţii locale active, implicată nu numai în procesul de producţie a bunurilor, dar şi în cel de schimburi comerciale şi culturale ale locuitorilor din acest areal, care aveau, evident, şi trebuinţe cultural-spirituale[11].

Diminuarea importanţei politice şi bisericeşti a Argeşului prin mutarea, mai întâi a scaunului politic şi apoi a celui mitropolitan, la Târgovişte, se face resimţită mai cu seamă prin lipsa informaţiilor documentare, căci, în aceste condiţii numărul hrisoavelor emise la Argeş şi Piteşti scade simţitor, îndeosebi în secolul al XV-lea. Această stare se resimte în întreg spectrul vieţii economice, sociale şi politice, situaţiile apărute fiind motivate de climatul politic destul de tensionat al Ţării Româneşti din epocă. Nu înseamnă, însă, că dezvoltarea economico-socială şi culturală, precum şi trebuinţele ţării privitoare la aceste aspecte au scăzut în aceeaşi proporţie. Revenind la preocupările pentru pregătirea şcolară, acestea au fost, aproape în exclusivitate, cuprinse în misiunea Bisericii. De aceea informaţiile trebuie căutate, cu precădere, în activitatea desfăşurată de aşezămintele religioase existente sau care apar de acum înainte. Secolul al XVI-lea găsea „turma neplecată şi neascultătoare şi biserica izvrătită şi cu obiceiuri rele" iar pe români „lipsiţi de învăţătură, atât vlădicii, episcopii cât şi popi şi toţi ceilalţi"[12]. Autoritatea patriarhului Nifon, chemat de Radu cel Mare să reorganizeze Biserica şi să îndrepte lucrurile cele rele, a avut ecou şi în ceea ce priveşte activitatea educaţională a Bisericii. Că interesul românilor pentru învăţătură nu scăzuse, este dovedit de apariţia primelor tipărituri pe pământ românesc, precum *Liturghierul lui Macarie* (1508), ieşit, cu siguranţă, de sub teascurile de la Mănăstirea Bistriţa din Olt, vatră monahală cu preocupări cărturăreşti deosebite, susţinută cu multă osârdie de boierii Craioveşti, ce pot fi consideraţi nu numai ctitori de mănăstiri, ci şi ctitori de carte românească pentru învăţătură. Contribuţia Mitropoliei ţării, care încă îşi mai avea reşedinţa la Argeş, este certă, căci atât clerul, cât şi domnul se bucurau de largul sprijin

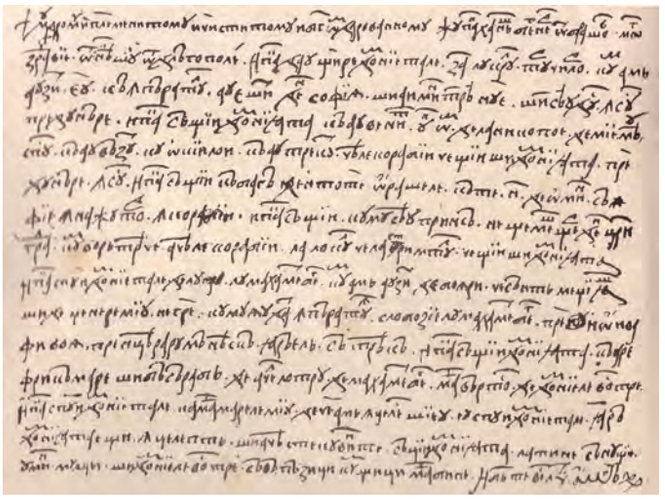
10 *Istoria învăţământului din România, op. cit.* p. 27.

11 Ion Bica, „Mărturii ale influenţei civilizaţiei bizantine în regiunea Argeş-Muscel", în *Argessis, Studii şi comunicări,* seria Istorie, tom X, 200, pp. 141-142.

12 Gavriil Protul, *Viaţa Sfântului Nifon…,* în *Magazin istoric pentru Dacia,* Bucureşti, 1847, tom. IV, pp. 234-235.

al Craioveştilor, pe vremea aceea cei mai puternici şi influenţi dintre boierii ţării. Şi apariţia lucrării *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* considerată de contemporani ca „marea carte a identităţii româneşti în Europa renaşterii şi în cultura universală”[13], despre care am vorbit la capitolul consacrat aspectelor culturale din viaţa Mitropoliei Ungrovlahiei, este, cu certitudine, rodul învăţăturilor deprinse în şcolile vremii, printre care se numărau şi cele din Ţara Românească.

Tot din acest spaţiu cultural al binecuvântatei de Dumnezeu Eparhii a Argeşului şi Muscelului de azi, ne va parveni *Scrisoarea lui Neacşu Lupu din Câmpulung*, pe care negustorul o adresa la 29-30 iunie 1521, judelui Braşovului, Hanăş Begner (Hans Benkner), considerată ca fiind cel mai vechi document redactat în limba română ce ni s-a păstrat[14]. Fiul judelui Braşovului, Johann Benkner, este consemnat în *Teraevanghelul* diaconului Coresii din 1561, ca un susţinător fervent al limbii române. Am consemnat acest document spre susţinerea ipotezei că învăţarea limbii române în şcoală a constituit o preocupare veche şi permanentă a Bisericii naţionale.

▲ *Scrisoarea lui Neacşu Lupu din Câmpulung*

Din păcate, secolul următor, al XVII-lea, este destul de sărac în informaţii cu privire la existenţa şcolii, deşi rolul ei devine din ce în ce mai activ în ceea ce priveşte propăşirea generală a ţării. Instituţiile de învăţământ continuau să funcţioneze pe lângă mănăstiri sau biserici. La Mănăstirea Văleni, vechea stăreţie din 1664 adăpostea o şcoală de grămătici de patru ani, cu studii gratuite pentru cei săraci.

Începuturile învăţământului din Argeş sunt legate, după cum o dovedesc documentele, de Mănăstirea Argeşului. Prin hrisovul dat la 20 ianuarie 1643 în cetatea de scaun a Târgovişte, Matei Basarab întăreşte Mănăstirii Argeş şi egumenului Leontie „jumătate din satul Şăgarcea, judeţul Olt, partea lui Preda spătar din Albeşti, feciorul Bădicanului, cu rumânii, cu tretina de mori, cu suhaturile şi livezile […] moşie dreaptă a lui Preda de la strămoşi, din începutul ţării. După moartea lui Preda, fiul său *Costandin, care a învăţat carte la Mănăstirea Argeş* (unde a şi murit), a lăsat, la moartea lui, moşia sus-amintită mănăstirii pentru pomenire”[15].

▲ *Vechea stăreţie a Mănăstirii Văleni, de la 1664, unde a funcţionat şcoala de grămătici*

În anul 1665, schimonahul Zosima (pe numele de mirean Zaharia Grădişteanu) ctitorul mănăstirii *Văleni* de lângă apa Topologului, deschidea o şcoală de grămătici cu durata de 4 ani, chiar în casa stăreţiei, imobil care se păstrează şi astăzi, învăţământul fiind cu totul gratuit. Aici a deprins tainele cărţii şi Stan grămăticul, aşa cum rezultă din zapisul pe care acesta l-a întocmit în 1665: *„Adică eu Stan grămătic scris-am zapisul meu la*

13 Dan Zamfirescu, introducere la *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* Editura Roza vânturilor, Bucureşti, 1996, p. V.

14 Documentul, cunoscut în literatura română ca *„Scrisoarea lui Neacşu din Cîmpulung către Hanăş Begner, judele Braşovului”*, a fost descoperit în anul 1894 în Arhivele Braşovului, de către Friedrich Stenner. Este redactat, în mare parte, în limba română, cu grafie chrilică, şi întocmit la 29-30 iunie 1521, în Dâlgopole – vechea denumire a Câmpulungului. *D.R.H.,* B, II, doc. 209, pp. 402-403.

15 *Catalogul documentelor Ţării Româneşti,* vol. V (1640-1644), Bucureşti, 1985, doc. 918, p. 396.

► *Oraşul Piteşti*

mâna părintelui Zaharia cum să să ştie că m-am tocmit cu sfinţia sa să şez – întru anul – să mă înveţe pentru pomană (fără plată) iar de voi fugi fără ştirea sfinţiei sale de la schit şi de va peri (pieri) *ceva atunci să aibă a mă pune ca să plătesc ce va peri. Şi mărturie sunt părintele Iftenie şi părintele Ioanichie ot Cozia şi alţi grămătici din schit. Şi pentru credinţă pun şi iscălesc mai jos. Eu Stan"*[16]. În 1773, printre ieromonahii de la Mănăstirea Argeşului este consemnat şi grămăticul „Mihail dascălul" şi în acelaşi an diacul Radu Builescu, nota pe filele cărţii „Keia înţelesului", apărută în anul 1678, şi care a aparţinut bisericii Sfinţii Îngeri", că era „învăţător de copii la Biserica lui Radu Vodă Negru".

Oraşul Piteşti, devenit un fel de reşedinţă domnească temporară datorită poziţiei geografice şi strategice, capătă o importanţă deosebită şi din punct de vedere cultural. Nevoile de cancelarie şi administrative impun şi aici înfiinţarea de şcoli, poate chiar din veacurile al XVI-lea şi al XVII-lea. Deşi mărturii documentare care să ateste prezenţa şcolilor în această perioadă nu există, se aduc ca argumente ale prezenţei lor inscripţiile de pe monumentele religioas, pisanii de biserici, cruci, pietre funerare[17]. Şcoala de preoţie şi grămătici de pe lângă Mănăstirea Curtea de Argeş este reamintită la 1780, când este inclusă în „Budgetul general al şcolilor" la 17 martie. Urmând tradiţia legăturilor fireşti cu românii din Ardeal, şi în vederea susţinerii Ortodoxiei grav ameninţată de „uniaţia cu Roma", şcoala argeşeană se preocupă şi de pregătirea şcolară a copiilor români de dincolo de Carpaţi. Astfel, după cum nota L. Molnar-Piuariu, la Argeş „învaţă şi 36 de tineri neuniţi", care nu au trecut la catolicism.

Luându-se ca reper perioada ante şi post regulamentară, se fac referiri la existenţa unei şcoli prin prezentarea unui document din 29 aprilie 7261 (1753), prin care Neofit I mitropolitul Ungrovlahiei şi vel logofătul Ştefan Văcărescu, judecă, din porunca lui Matei Ghica vodă (1752-1753), plângerea văduvei lui Martin Buliga din Piteşti, Anița, cu privire la întocmirea dispoziţiei testamentare a răposatului soţ, act juridic ce nu apucase încă să fie încă emis. Într-o scrisoare de mărturisire a Aniței Buliga, adusă în faţa judecătorului, se consemnează ca martor „Ianache biv vătaf de copii". Dacă în acest an 1753, Ianache era *biv vătaf* – fost vătaf, rezultă că vechimea şcolii la care funcţionase era cu mult

16 Pr. Dumitru V. Georgescu, George Georgescu, „Schitul Văleni-Argeş, aşezământ sfânt de cultură", în *Păstorul Ortodox,* anul III, 1997, nr. 1, p. 167.

17 Pr. Marin M. Branişte, „Câteva ştiri despre şcolile din oraşul Piteşti înfiinţate pe lângă biserici înainte de Regulamentul Organic", în *M.O.,* anul XVII, nr. 3-4, 1965, p. 174.

mai mare, datând poate chiar de la începutul secolului al XVIII-lea. Odată cu înființarea Episcopiei Argeşului, în anul 1793, şcoala de la Schitul Buliga a căpătat, un „mai accentuat profil catehetic", devenind probabil una dintre cele două şcoli din capitalele de județ ale eparhiei, Piteşti şi Slatina. Şcolile înființate pe acea vreme au avut şi rolul pregătirii elementare a celor ce doreau să devină preoți[18]. La 23 februarie 1793 este confirmat „legământul dascălului Pantelimon", care avea drept scop „învățătura copiilor din oraşul Argeş" de către preoți, spre a-i deprinde cu ştiința de „carte românească, cântări şi slavă dreaptă", urmând ca pentru aceasta să fie scutiți de dări. Revenind la oraşul de reşedință a județului, într-o însemnare culeasă de pe o carte de cult, se precizează: *„Să să ştie că am cântat eu Ioan văt[aful] ot şcoala noao domnească ot s[fe]te Gheorghe Vechi, în zioa de s[fe]te Ioan, cân[d] au fost hram, 1764, mai dni 8"*. Desigur că hramul bisericii Sfântul Gheorghe Vechi poate crea confuzii, acest aşezământ religios existând în Bucureşti, împrejurul căruia funcționa o şcoală, în chiliile anexă ale sale. Cartea provine, însă, de la Biserica Sfântul Ioan din Piteşti, pe filele căreia semnează în mai multe locuri *logofătul Şărban, mahalagiul* (enoriaşul) *aceştii sfinte i dumnezeeşti biserici din Gura Văii Stancii,* denumirea veche a bisericii Sfântul Ioan. Celebrarea Sfântului Ioan din 8 mai se referea nu la cea a Sfântului Ioan Botezătorul, a cărui prăznuire se face la 7 ianuarie, ci la cea a Sfântului Ioan Evanghelistul, de la 8 mai. Ori în Bucureşti nefiind consemnată o biserică cu acest hram, se consideră că evenimentul a avut loc în oraşul Piteşti, iar vătaful Ioan a fost, în 1759, slujbaşul şcolii care a funcționat pe lângă biserica domnească „Sfântul Gheorghe" din Piteşti, ctitorie a lui Constantin Şerban Cârnul din 1656. Existența şcolii de pe lângă biserica Sfântul Gheorghe este o certitudine, aşa cum se consemnează pe foaia de legătură a *Mineiului lunei august,* tipărit sub Filaret al Râmnicului la 1780 şi care aparținea Bisericii Domneşti din Piteşti. Același Ioan nota, la 6 august 1784: *„Aici au însămnat robu lui Dumnezeu Ioan, dascăl de Piteşti, fiindcă am învățat copii de oraşi şi am făcut şcoală aici în oraşi. S-au pus aici ca să fie spre încredințare la cei ce vor citi cum că aşa au fost… Şi eu am învățat copii aproape de această sfântă biserică, în casa Manului Coj[ocaru]. Deci am scris, ca să să ție minte, aicea într-această foae. 1784, avgust 6"*[19]. Începuturile şcolii se vor fi făcut chiar în biserica domnească, iar mai târziu în chiliile lăcaşului. Ioan, care de pe acum nu mai era vătaf, a slujit în funcția de dascăl la şcoala ce funcționase în casa Manului Cojocaru, din apropierea sfintei biserici. În documentele ulterioare (1838) se precizează că şcoala a funcționat în casele din curtea bisericii, de unde putem deduce că localul fusese dăruit bisericii de către proprietarul său. Şcoala a funcționat în continuare în acel amplasament, după cum rezultă dintr-un angajament al lui Iota Marin, care-şi ridicase o prăvălie „pă locul sfintei biserici domneşti, hramul Sfântu Gheorghe, din gârla ce curge pă supt prăvălii până-n zidul odăilor bisericii, care este şcoala", obligându-se să plătească bisericii „pă fieşte care an embatici câte lei noozeci" . Focul care a mistuit mare parte din mahalalele oraşului, la 18 august 1848, a cuprins şi localul şcolii de la Sfântul Gheorghe, provocându-i stricăciuni grave, fapt care a determinat închiderea cursurilor. Se va reface, însă, apărând în documentele Primăriei oraşului Piteşti din 1859, apoi, măcinată de vreme, bătrâna şcoală va fi cu totul dărâmată spre sfârşiul secolului al XIX-lea. O a doua şcoală a fost înființată la Schitul Buliga, pe locul actualului local al Muzeului Județean Argeş. Se spune că ea a fost „rodul imboldului" dat culturii române de către domnitorul Constantin Mavrocordat

► *Piteşti. Piața Episcopiei la începutul secolului al XX-lea*

► *Piteşti. Litografie din 1801*

18 Idem, „Schitul Buliga, un metoc în Piteşti al Mitropoliei Țării Româneşti", în *M.O.,* anul XVIII, 1966, nr. 1-2, p.72.

19 Idem, *Câteva ştiri despre şcolile din oraşul Piteşti…* pp. 176-177.

(1763-1769). Din documente rezultă că în anul zidirii schitului – 1745 – ctitorul său, Martin Buliga cupeţul, i-a hărăzit, în afară de locaş religios, şi funcţia de şcoală: „Aşijderea, de vreme ce am socotit să fie şi şcoală rumânească pentru învăţătura copiilor şi pentru chiverniseala a vreunor săraci, cari nu vor avea unde să plece capul, să fie plata dascălului şi hrana săracilor din prisosul venitului acelui schitişor, după cum va fi prisosulu venitului pe an". În anul 1794, când schitul trece de sub afierosirea Mitropoliei Ungrovlahiei sub ascultarea mănăstirii Aninoasa, mitropolitul trimite o circulară egumenului Ghenadie de la Aninoasa, impunându-i respectarea dorinţei ctitorului în privinţa şcolii: „… căci pentru acest schit voim ca de acum înainte să se urmeze oareşicare rânduială a ctitorului, pre cât va fii cu putinţă, adică: ce va prisosi din venit peste darea embatichiului să nu să risipească în zadar, ci să fie pentru dregerea şi întemeierea schitului şi pentru de a să ţinea şi o şcoală rumânească cu plata dascălului pentru învăţătura copiilor, iar nu să găsiască pricină igumenaşu ce va fi, ca să mănânce prisosul cu totul, cu pricină că dă embatichiul, ci negreşit să aibă această priveghere". Partenie, călugărul moldovean căruia i se încredinţează egumenia schitului la sfârşitul lui noiembrie 1876, va depune toate eforturile ca în cei peste 40 de ani în care a condus destinele acestui locaş, să poarte grijă de instituţia de învăţământ de aici. Construieşte, pe lângă alte dependinţe, „4 odăi cu sălile lor, cu cămările lor, galerie pă dinainte dă zid pentru şcoală i pentru oamenii casii nooaă den temelie". În anul 1827 şcoala de la Schitul Buliga mai funcţiona încă într-una dintre cele patru odăi (cea mare) pe care Partenie egumenul o zidise pentru şcoală. La moartea sa, la 8 septembrie 1827, egumenul lăsa în urmă nişte datorii neplătite pe care le făcuse pentru şcoală, probabil pentru achizionarea de rechizite necesare şcolarilor, una „la casa răpostului Darvari, alta la Neofit Tutuneanu". „O odaie mare ce-au fost pentru şcoală, acum să află dărăpănată, fără sobă şi pardoseală, iar uşa îi e stricată" la 25 noiembrie 1829. Documentul din 26 noiembrie 1831 confirma încă funcţionarea şcolii de la schitul Buliga. În urma prevederilor din Regulamentul Organic, prin care se dispunea înfiinţarea de şcoli publice în fiecare oraş, locuitorii din urbea de pe malul drept al Argeşului solicitau înfiinţarea acesteia în casele cele mari ale schitului, pentru că „… şi mai nainte au fost şcoală spre învăţătura copiilor de pomană". Menţiuni din anul 1848 ne îndreptăţesc să considerăm că şi în această perioadă şcoala mai funcţiona încă la schitul Buliga. Localul şcolii va fi destinat o perioadă seminarului pentru pregătirea candidaţilor la preoţie (între 1835-1838), apoi „Şcolii muzicii oştirii împărăteşti ruseşti" (1848) şi unui pension de fete[20]. Existenţa şcolii din Piteşti este dovedită şi prin anaforaua pe care locuitorii din Râmnicu-Vâlcea o adresau lui vodă Ioan Gheorghe Caragea la 25 aprilie 1818 cu privire la înfiinţarea şi susţinerea şcolii de către Episcopia Râmnicului: *„…găsim cu cale, ca din iraturile episcopiei să se îndatoreze nu numai acéstă şcolă din oraşul Râmnicului să o ţie cu dascălii cei trebuincioşi şi dohtorul, precum cer şi se rógă Măriei Tale orăşanii boeri, ci încă şi pe la tóte oraşele cele-l-alte din eparhie, să fie datori a ţinea dascăli procopsiţi, cu plată din venitul eparhiei şi ajutorul eparhioţilor orăşeni, precum este dată şi hotărârea Măriei Tale la acésta, căci asemenea se urméză şi în oraşul Pitesci sud Argeşi, avénd şi şcólă şi dohtor din ajutorul eparhiei şi a orăşanilor, ca să fie spre îngrijirea pătimaşilor bolnavi şi pentru învéţătura i procopséla celor sérmani şi lipsiţi, cari au râvnă la învăţătură, şi ca să se urmeze séu să se pótă păzi acéstă bună faptă nestrămutat…"*[21].

20 Vezi pr. Marin M. Branişte, *art. citat,* pp. 173-185.

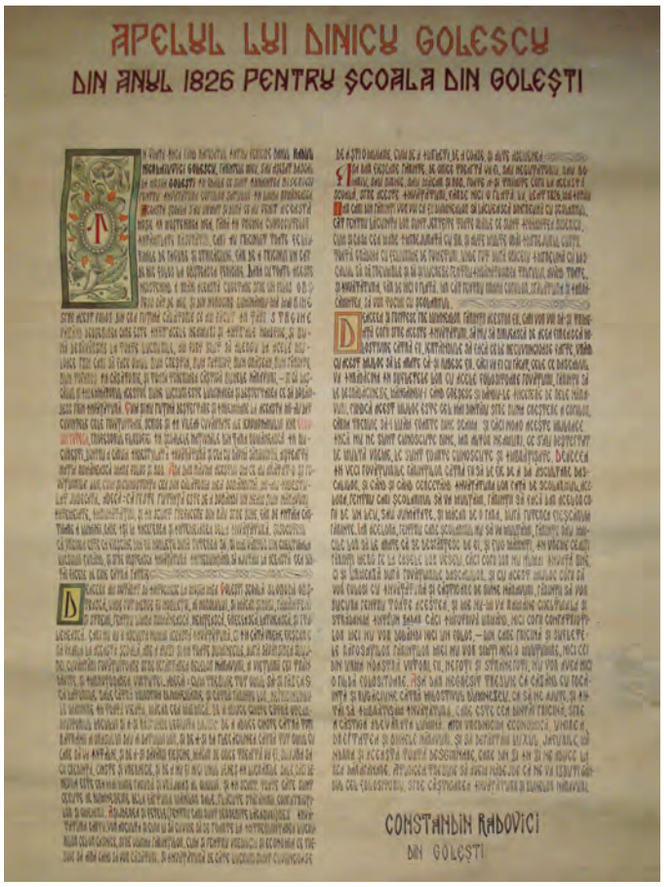
21 V. A. Urechiă, *Istoria Românilor,* Tom X A, Bucureşti, 1900, pp. 390-392.

◄ *Schitul Berislăveşti*

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se consemnează existența unei şcoli la Schitul Berislăveşti, ctitoria vel serdarului şi vel stolnicului Sandu Bucşenescu şi a soției sale, Maria, din 1753-1754[22], care prin diata din 15 aprilie 1760 lăsau întreaga avere ctitoriei de la Berislăveşti, printre altele orânduind „… ca din copii săraci, făr de părinți, carii nu vor avea nici un fel de chiverniseală, să să aleagă şase copii ca să învețe carte la schit, la dascălul ce-l vor aşeza epitropii, cu orânduita simbriia lui pentru procopsala ucenicilor acestora. Şi orcarele va învăța precum să cade, cine dintr-aceia va vrea să rămâie în schit pentru preoție şi călugărie să fie priimit, iar cine va vrea să fie slobod să să ducă unde va vrea şi în locul fieşcăruia dintr-aceia să să găsască altul, ca nici odinioară şase copii spre învățătură să nu lipsască din orânduiala aceasta". Deşi documentele referitoare la evoluția şcolii de la Schitul Berislăveşti sunt puține, catagrafiile din 1849 şi 1855 fac referiri la existența şcolii, consemnând un „apartament" care „a fost zidit pentru lăcuința şi învățătura a şase copii ce să ținea cu cheltuiala schitului, care fiind dărăpănat s-a reparat iarăşi de către sfinția sa părintele arhimandrit Misail". În lista şcolilor particulare întocmită de Ocârmuirea Județului Argeş la 23 februarie 1836, din porunca Departamentului Trebilor din Lăuntru, figurează şi şcoala de la schitul Berislăveşti, raportul sub-cârmuitorului plaiului Arefu menționând pe cei şase copii şi dascălul lor, iar în 4 martie acelaşi an, un alt raport consemnează şi numele celor care urmau „la învățătură de carte rumânească la mănăstirea schitului Berislăveşti". După această dată nu se mai face nici o referire la şcoala de aici. Dorința locuitorilor argeşeni de a-şi da copii la şcoală este dovedită, însă, prin anaforaua pe care locuitorii din Curtea de Argeş o adresau domnitorului spre a se orândui şi aici un profesor pentru învățătura „sărmanilor noştri copii", dorință neîndeplinită din cauza lipsei fondurilor. Se revenea mai târziu cu o nouă jalbă, aducând la cunoştință domnitorului că a fost construit un spațiu pentru şcoală, cerând ca din fondurile Casei sfatului local să fie alocată suma de 100 lei pe fiecare lună pentru a se putea ține „o şcoală mai sistematică". Totodată, se propunea Departamentului Trebilor Bisericeşti, prin Eforia Şcoalelor, ca în locul celor şase copii ce învățau la schitul Berislăveşti, să fie plătiți „doi profesori pentru învățături elementare în limba rumânească, în oraşul

22 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților şi monumentelor feudale din România I, Țara Românească,* Mitropolia Olteniei, 1970, vol. I, pp. 65-66.

▲ *Apelul lui Dinicu Golescu la deschiderea Şcolii slobode obşteşti de la Goleşti*

Curtea de Argeş". Şcoala de la schitul Berislăveşti mai funcţiona încă în anul 1846, după cum rezultă din raportul revizorului „Şcoalelor Normale de prin judeţe", N. Simonide: „… mergând, în 20 ale acesteia (20 februarie 1846) la Schitul Berislăveşti, din judeţul Argeş, am cercetat despre acei şase copii ce este îndatorat numitul schit a ţinea la învăţătură ca într-un fel de pension că puindu-i cu toate cele trebuincioase. Copii am găsit opt la număr, însă doi ecsterni… Învăţătorul lor, care este şi cântăreţ al bisericii, este un tânăr eşit din Seminarul Argeşului. El îi deprinde la cetirea pă Ceasloave, Psaltiri, Istoriea Sfântă, Catihism, puţină aritmetică şi la cântările bisericeşti. Şi pentru amândoă aceste slujbe, adică cântăreţie şi învăţătura copiilor, se plăteşte cu 1.000 dă lei pă an. La scris nu i-a pus pă copii până acum, fiindcă nu i s-a dat hârtie şi cerneală"[23].

Se precizează, însă, că la 19 iunie 1843, pe lângă şcoala de *catiheţi şi grămătici*, care funcţiona la Mănăstirea Argeşului, s-a deschis şi prima şcoală publică pentru învăţământul laic. Aceasta a funcţionat în tinda Bisericii Domneşti, având ca dascăl pe Samuil Ostăşescu.

Urmând sfatul lui Eufrosin Poteca, Dinicu Golescu reînfiinţa în anul 1826 şcoala fondată de către tatăl său, anexându-i şi un internat. Profesori au fost Aaron Florian şi Ion Heliade Rădulescu. O şcoală pentru copiii satului înfiinţează şi preotul Constantin Popescu (popa Dincă) din Muşeteşti, participant la evenimentele revoluţionare de la 1848. Şcoala a funcţionat, de la 1836, în modesta casă a preotului, fiind gratuită pentru adulţi şi toţi copiii doritori de a deprinde tainele cărţii[24]. Evenimentele din 1848 şi prigoana la care a fost supus l-au determinat însă pe slujitorul altarului să întrerupă cursurile.

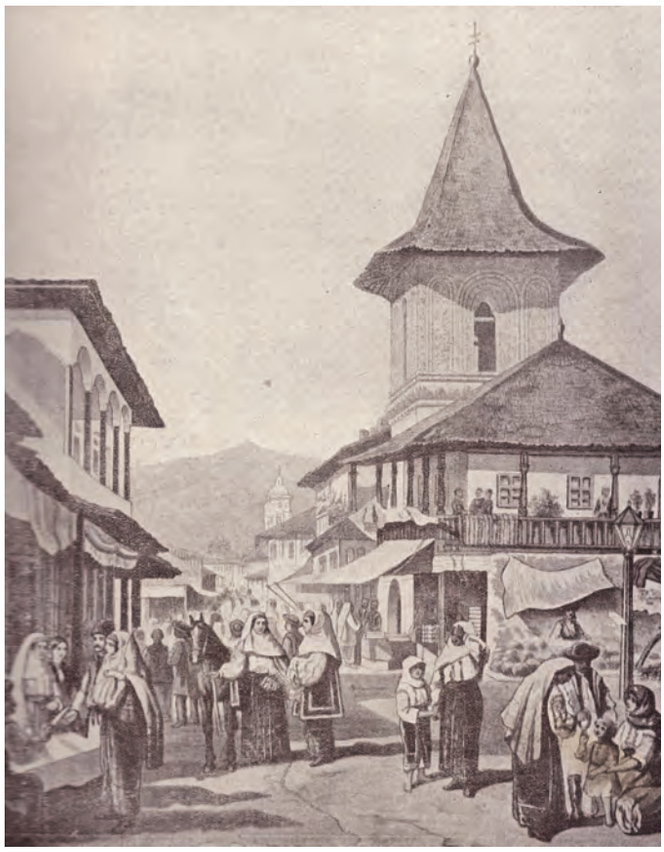
Noile prevederi regulamentare s-au soldat cu rezultate pozitive, căci în 1848 exista deja o şcoală naţională în Piteşti. După înfăptuirea Unirii Principatelor de la 1859 s-a creat cadrul legislativ şi au apărut instituţii şcolare specializate, diminuându-se, astfel ,rolul Bisericii în învăţământ. Se poate preciza, însă, că o delimitare clară între învăţământul religios şi cel laic din Ţara Românească nu se poate face decât începând cu perioada Regulamentului Organic, respectiv din deceniul al treilea al secolului al XIX-lea.

23 Pentru şcoala ce a funcţionat la Schitul Berislăveşti vezi: Spiridon Cristocea, „Despre şcoala de la Schitul Berislăveşti, judeţul Argeş", în *Păstorul Ortodox,* Revista oficială a Sfintei Episcopii a Argeşului şi Muscelului, serie nouă, anul III, 1997, nr.1, pp. 109-113.

24 Veronica Tamaş, „Participarea clerului la revoluţia din 1848 în judeţul Argeş", în *M.O.,* anul XX, 1968, nr. 5-6, p. 380.

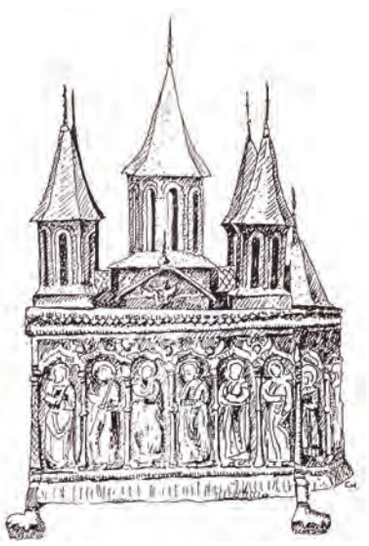
Muscelul istoric şi oraşul Câmpulung

Deşi la întemeierea Episcopiei Argeşului în anul 1793 Muscelul istoric n-a intrat sub jurisdicția ecumenică a Eparhii menționate, prin încorporarea acestui teritoriu actualei Arhiepiscopii a Argeşului şi Muscelului, istoria veche şi nouă a sa trebuie să fie integrată organic eparhiei din care face parte. Letopiseţul Cantacuzinesc, vorbind de descălecatul „pravoslavnicilor creştini", menționa, aşa cum am arătat anterior, că „un voievod ce l-au chemat Radul Negrul … început-au a face țară noao. Întâi au făcut oraşul ce-i zice Câmpulung. Acolo au făcut şi o biserică mare şi frumoasă şi înaltă"[25].

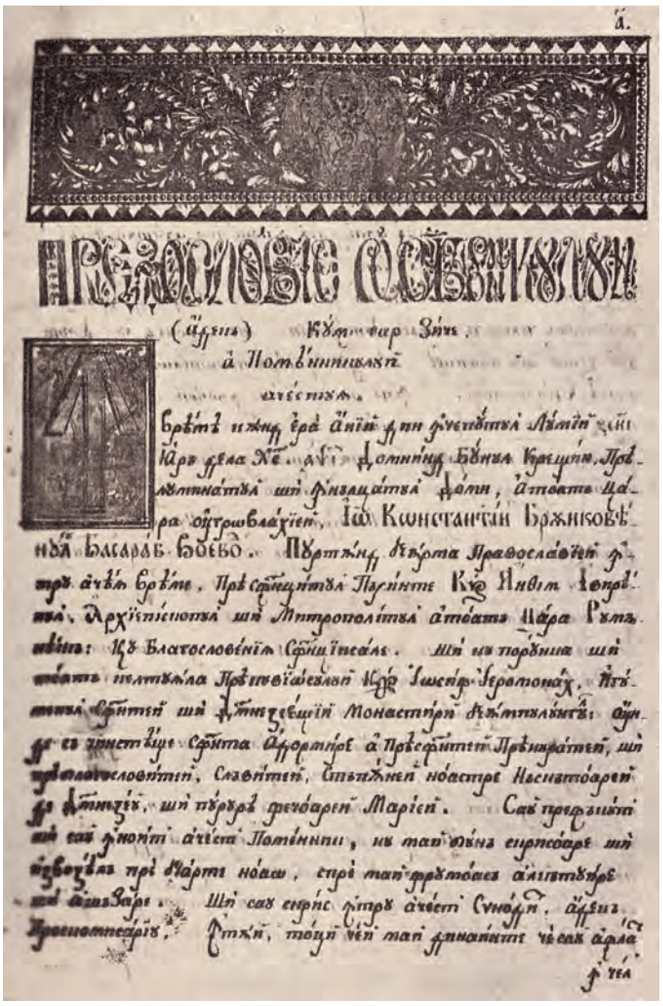
▲ *„Bărăția" în 1869*

Întemeierea Câmpulungului, menționat documentar ca fiind printre cele mai vechi oraşe din Muntenia, aşa cum se confirmă şi în cronica anterior amintită, a dus, lucru firesc pentru acele vremuri, şi la ctitorirea unei biserici. Este posibil ca în aceeaşi perioadă cu ridicarea Mănăstirii Negru Vodă, al cărui întemeietor este legendarul „descălecător de țară", Negru vodă, papistaşii – catolicii – care l-au însoțit să-şi fi construit şi ei mănăstirea Bărăția, biserica baraților, cunoscută şi sub titulatura de mănăstirea franciscanilor, cu hramul Sf. Iacob cel Mare, către sfârşitul secolului al XIII[26], aşa cum am menționat şi în paginile anterioare. Mănăstirea Dâlgopol (Dolgopol), cu hramul Adormirea Maicii Domnului, este amintită ca biserică la 1351-1352, „biserică domnească şi cu popi de cliros" la 1364-1365, şi „biserică de mir din descălecata țării"[27]. Ştirile din epoca de ctitorire a mănăstirii sunt puține, iar în pisania pusă după refacerea lăcaşului de către Matei Basarab, între 1635-1636, a fost trecut ca văleat al primei ctitoriri 6723 (1215), dată care, evident, este, greşită cu sau fără voie, putând fi vorba despre o datare voit pusă mai devreme cu un veac (6723 în loc de 6823) spre a se justifica anumite genealogii. Este sigur că biserica a fost înălțată în prima jumătate a secolului al XIV-lea de către Nicolae-Alexandru Basarab, fiindcă un hrisov emis între 1 septembrie 1351 şi 31 august 1352 (actul poartă doar văleatul 6860), ne vesteşte: „… Neculai Alixandru voievod, domniia lui au fost datu şi miluit pre sfânta biserică Câmpulungul cu satul Bădeştii, ca să fie sfintii biserici a domniei sale spre întărire, iar preoților şi părinților din cliros spre hrană…"[28]. La hrisovul lui Gavril Movilă din 13 noiembrie 1618, care prezintă o transcriere a celui amintit, confirmând totodată şi autenticitatea unor date din cuprins, s-a adăugat adnotarea că Nicolae Alexandru era „nepotul răposatului Negru Radul voievod" şi „iaste pristăvit şi îngropat trupul lui întru această sfântă biserică"[29]. „Prima biserică de zid a oraşului", cum este consemnată de preotul Ioan Răuțescu în *Monografia istorică a Câmpulungului*

▲ *Chivotul dăruit bisericii din Câmpulung de Matei Basarab şi Doamna Elina în 1641*

25 *Cronicari Munteni*, Bucureşti, 1973, p. 24.
26 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților şi monumentelor feudale din România,* I – Țara Românească, vol. I, Mitropolia Olteniei, p. 161.
27 *Ibidem,* p. 255, nota 98.
28 *D.I.R.,* XIII, XIV, XV, B. doc. 8, p. 12.
29 *D.I.R.,* XVII, B. III, doc. 236.

▲ *Pagină din pomelnicul scris în 1831 din porunca egumenului Filaret Apamias Beldiman*

(preotul face şi o menţiune greşită, precizând că biserica a fost ridicată de Alexandru Basarab şi fiul său Nicolae[30]), va juca un rol important în viaţa spirituală a Ţării Româneşti. S-a considerat că într-o anumită perioadă a istoriei, aici ar fi rezidat şi primul Scaun al Mitropoliei Ungrovlahiei. Faptul nu este exclus, însă documentele istorice nu au reţinut acest statut al aşezământului religios, chiar dacă la Câmpulung a fiinţat o vreme şi scaunul voievodal al tânărului stat independent Ţara Românească. Ştim, însă, cu certitudine că Nicolae Alexandru Basarab, cel care contribuise esenţial la recunoaşterea canonică a Mitropoliei Ungrovlahiei de către Patriarhia de la Constantinopol, în mai 1359, s-a stins din viaţă la 16 noiembrie 1364 şi a fost înmormântat la Câmpulung, fiindcă nu se terminase încă ridicarea noii curţi domneşti şi a bisericii de la Argeş. Din inscripţia zgrafitată în Biserica Domnească Sfântul Nicolae de la Curtea de Argeş, la care am făcut referiri şi care sună astfel: „În anul 1352, la Dâlgopole (Câmpulung) s-a pristăvit marele Basarab Voievod”[31], se poate concluziona că Basarab I întemeietorul şi părintele lui Nicolae Alexandru voievod se afla în această reşedinţă, în a cărei biserică a şi fost înmormântat. Despre o locaţie a scaunului mitropolitan al ţării la Câmpulung documentele nu pomenesc însă nimic. Contribuţia Câmpulungului şi a Mănăstirii Negru Vodă, la viaţa cultural-spirituală a ţării, va fi consemnată în capitolele următoare, conform desfăşurării cronologice a evenimentelor istorice.

Am amintit anterior ridicarea bisericii franciscane cu hramul Sfântul Iacob cel Mare în ultimul sfert de veac al secolului al XIII-lea. În a doua jumătate a veacului al XIV-lea, catolicii, sprijiniţi de doamna Marghita, soţia de confesiune catolică a lui Vladislav I, Vlaicu vodă, ridică biserica Sfânta Elisabeta „Cloaşterul” (de la *kloster,* bisercă, în limba germană). Existenţa unei puternice comunităţi catolice în Câmpulung se poate deduce şi din faptul că în anul 1300 a murit aici Laurenţiu de Longocampo, comitele catolic, fiind înmormântat în biserica Sf. Iacob. Oraşul şi-a păstrat foarte multă vreme, până în secolul al XVII-lea, „caracterul săsesc”, deoarece hrisoavele cele vechi ale Câmpulungului şi sigiliile (pecetea) s-au aflat în grija preoţilor de rit catolic[32]. Dacă în secolele al XIII-lea - al XIV-lea, numărul membrilor comunităţii catolice era aproape egal cu cel al românilor, cu trecerea timpului, ca şi la Curtea de Argeş, numărul catolicilor câmpulungeni începe să scadă dramatic. Misionarul Bakšić, episcop catolic al Sofiei, pomenea în memoriile sale din secolul al XVII-lea cele două biserici catolice din Câmpulung, însă după 1665 nu se mai ştia mare lucru despre Cloaşter, ci doar de faptul că el fusese dăruit apusenilor (catolicilor) de către doamna Marghita. Despre comunitatea catolică din Câmpulung ne-au parvenit numeroase mărturii din epoca medievală. Astfel, în consemnarea iezuitului italian Montero (1580-1590),

30 Preot Ioan RĂUŢESCU, *Câmpulung-Muscel monografie istorică,* Tipografia Gh. Gh. Vlădescu – Câmpulung-Muscel, 1943, p. 74.

31 „Curtea Domnească din Argeş”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice,* anul X-XVI, 1917-1923, p.31.

32 Ioan RĂUŢESCU, *op. cit* .pp. 6-7, 339-340.

se face precizarea că din cele 900 de case ale Câmpulungului, 49 erau ale locuitorilor saşi. În timpul domniei lui Radu Şerban (1602-1610), voievodul acordă popilor saşi din Câmpulung anumite privilegii, care se vor păstra şi în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Consemnarea lui Bakšić despre existența în oraş a 500 de suflete de catolici pare puțin exagerată, mai ales dacă luăm în considerație faptul că mulți dintre catolici plecaseră şi alții trecuseră la luteranism, ca şi conaționalii lor din Braşov, iar biserica Sf. Iacob, deşi în bună stare, era îngrijită de preoți aduşi de la sud de Dunăre, care predicau româneşte. Saşii catolici aproape că îşi uitaseră limba, fiind supuşi aceloraşi dări ca şi populația românească[33].

Prin poziția sa geografică, fiind aşezat la capătul dinspre Țara Românească a pasului Rucăr-Bran, Câmpulungul, ca punct vamal, va juca timp de secole, un rol deosebit de important în legăturile cu comunitatea românească din Ardeal, în primul rând cu Braşovul, apoi cu Transilvania şi, de aici, cu întregul Apus. Ca mărturie în acest sens stă numărul deosebit de mare al hrisoavelor şi al scrisorilor emise de ambele părți ale Carpaților şi păstrate în arhivele transilvănene, consemnând, după cum spuneam, nu numai legături comerciale, ci şi pe cele de ordin cultural-spiritual deosebit de intense.

În timpul domniei lui Matei Basarab, fostul Cloaşter nu mai rămăsese decât ca o amintire. Elocventă este cartea lui Gherghina județul şi a celor 12 pârgari din Câmpulung, care „împreună cu toți bătrânii oraşului" dau, „spre a fi de mare credință acestor popi de la Bărați … cum că acel loc, care se cheamă cloaşter… au fost al Bărăților. Deci noi, văzând cartea domnului nostru, strânsu-ne-am cu toții… şi am aflat cu sufletele noastre cum că această biserică să cheamă cloaşter, fostu-o-au făcut doamna Marghita, doamna Negrului voevod, că acea doamnă fost-au catolică, care să cheamă papistaşe… Deci noi am adeverit cu sufletele noastre cum acest loc care se cheamă Cloşter, fost-au al bărăților de moşie din descălecatul oraşului"[34].

La 28 mai 1656 Constantin Şeban întăreşte „mănăstirii Bărăților" din Câmpulung şi egumenului Grigorie „un loc în oraş, numit Cloştir, fiindcă în zilele lui Matei voievod (Matei Basarab) egumenul Meletie de la Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung a împresurat locul şi a stricat biserica, apoi egumenul Luca a stricat îngrădirea ce-o făcuseră barații. În urma judecății voievodul a întărit dreptul de proprietate, conform actului adus de „Gavriil bărătul de la Chiprovăț, care este în locul episcopului"[35]. Din raportul vicarului apostolic de la 1660, în Câmpulung mai rămăseseră 48 de case ale catolicilor, iar călugărul italian Del Monte nota că la sfârşitul secolului al XVII-lea se mai păstra un număr destul de redus al catolicilor datorită căsătoriilor cu românii ortodocşi. O astfel de căsătorie avusese loc între o româncă şi fiul județului Andreas (catolic). Văduva, după moartea soțului ei, s-a dus la patriarhul Ierusalimului spre a fi rebotezată în legea ortodoxă în care se născuse. După exemplul ei „mai mulți văzându-se apăsați şi alte muieri cu copii lor, din pricina folosului, şi-au părăsit legea lor… să se facă ortodocşi…" În secolul al XVIII-lea numărul catolicilor din Câmpulung a scăzut drastic, fie ca urmare a trecerii multora dintre ei la confesiunea ortodoxă, fie în urma arderii oraşului din 1737 sau a răzmeriței din 1770, când mulți dintre orăşenii catolici şi-au părăsit locuințele, stabilindu-se în alte locuri. Secolul al XIX-lea a adus un oarecare reviriment în viața catolicilor din Câmpulung, astfel că în anul 1855 numărul familiilor de această confesiune se ridica la „vreo 20" iar în jurul anului 1940 ajunsese la peste 40, prin „aşezarea în oraş a multor negustori şi meseriaşi streini"[36].

33 *Ibidem,* pp. 341-342.
34 *Catalogul documentelor Țării Româneşti,* vol. VIII (1654-1656), Bucureşti, 2006, doc. 931, p. 419.
35 *Ibidem,* doc. 956, p. 430.
36 Pr. Ioan Răuțescu, *op, cit.,* p. 345.

Şcoala câmpulungeană

Deşi teritoriul fostului judeţ istoric Muscel nu a făcut parte din Eparhia Argeşului decât foarte târziu, mai precis începând cu anul 1994, istoria bogată a acestui ţinut şi contribuţia sa la dezvoltarea cultural-spirituală a ţării încă de la întemeierea statului feudal Ţara Românească, trebuie menţionate, cum deja am arătat. Despre începuturile învăţământului în această parte de ţară, ştirile sunt puţine şi

► *Oraşul Câmpulung în vremuri de demult*

relativ târzii. Luând în consideraţie faptul că oraşul Câmpulung a devenit reşedinţă domnească şi apoi rolul pe care vechiul Dâlgopol l-a avut, după cum reiese din documente, neîndoielnic a existat aici şi preocuparea pentru învăţătură. Legăturile comerciale intense cu Braşovul şi Ardealul impuneau ca negustorii să cunoască tainele învăţăturii, fapt pus în evidenţă de numeroasa corespondenţă ce se trimitea din Ţara Românească dincolo de munţi. Este sigur că în aşezămintele monahale muscelene au existat călugări ştiutori de carte şi copişti de manuscrise în condiţiile în care la Câmpulung s-a ridicat una dintre cele mai vechi mănăstiri domneştii iar populaţia ortodoxă românească din oraş trebuia să facă faţă concurenţei Bărăţiei catolice a saşilor, ridicată cam în aceeaşi vreme. Edificatoare pentru evoluţia culturală a Câmpulungului este şi „Scrisoarea lui Neacşu Lupu", pe care negustorul o adresa, la 29-30 iunie 1521, judelui Braşovului, Hanăş Begner (Hans Benkner), considerată a fi cel mai vechi document redactat în limba română ce ni s-a păstrat. Fiul judelui Braşovului, Johann Benkner, este consemnat în *Tetraevanghelul* diaconului Coresi din 1561 ca un susţinător fervent al limbii române. Se confirmă astfel ipoteza că învăţarea limbii române în şcoală a constituit o preocupare veche şi permanentă în Câmpulung, după cum am mai spus.

▲ *Stema oraşului Câmpulung Muscel*

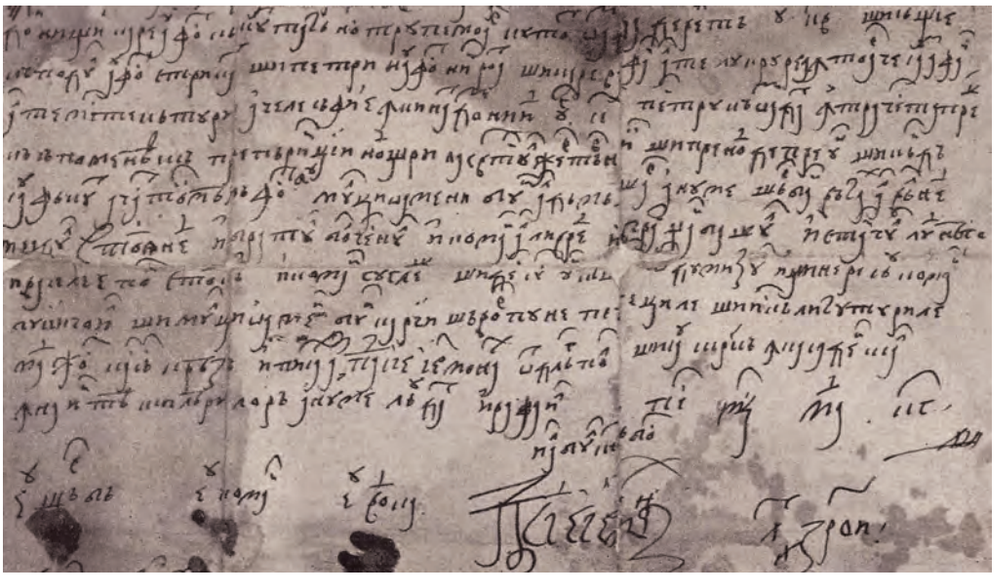
Mănăstirile muscelene, ca de altfel toate aşezămintele monahale ale ţării, au susţinut învăţământul. La Topoloveni a existat o şcoală în limba slavonă pe lângă „biserica veche din cimitir" sau „biserica din vii" de la Topoloveni, lăcaş ctitorit în anul 1745 de către ieromonahul Dionisie, egumen al Mănăstirii Nucet din judeţul Dâmboviţa, pe locul fostului schit a cărui existenţă este consemnată documentar într-un zapis al

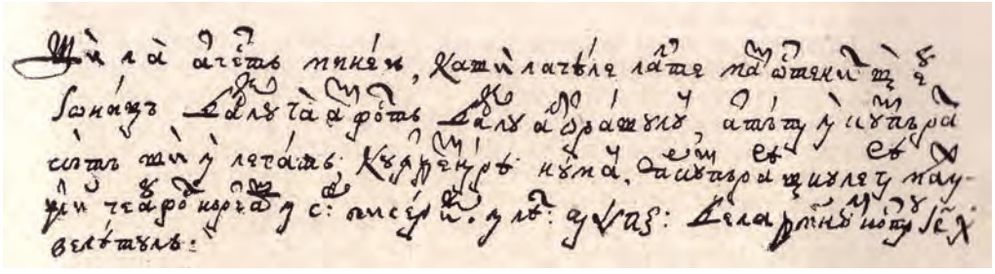
◄ *Biserica din vii, Topoloveni*

popii Ghinea din 24 octombrie 1736. Schitul-metoc al Mănăstirii Nucet din Dealul Topolovenilor s-a ruinat, astfel că „părintele egumen al mănăstirii", chir Dionisie, hotărăşte ridicarea unei biserici de zid, numită Nuceteanca, (în catagrafia din 1810 apare cu denumirea de Valea Tătarului), iar mai târziu Goleştii-Badii. Pisania, dăltuită în piatră şi aşezată în pridvor, deasupra uşii de la intrare în biserică, menționează: *„Această sfîntă biserică unde se ceateşte sfînta Adormire Născătoare(i) de Dumnezeu şi pomenirea sfăntului părintelui nostru Visarion arhiepiscopul Larisei, acum în zile lui Neculae Voevod din temelie o au făcut preacuviosul egumen al Nucetului chir Dionisie eromonahul. A înfrumusețat-o cu toată cheltueala sfin(ției) sale făcîndu şi case pă cum să veade pentru a sfinții sale şi a părinților sfinții sale veacinică pomenire, îndreptîndu cîrma pravoslaviei prea sfîntu de Dumnezeu trimis chir Neofit mitropolitu şi s-au săvîrşitu î(n) luna lu Aprilie 15, l(ea)t 7253"* (1745). Pe uşa de lemn de la intrare s-au săpat următoarele „i spisa (a scris) Dragomir, l(ea)t 7252" (1743-1744). Într-o însemnare, făcută pe un Penticostarion tipărit la Bucureşti între 1742-1742, şi care a aparținut bisericii din Dealul Topolovenilor, se precizează că aici a funcționat (între 1792-1793) o „şcoală slavonească", în casele din curtea aşezământului religios.

După ce Matei Basarab reface mănăstirea Negru Vodă, căreia vicisitudinile vremii îi pricinuiseră grave stricăciuni, voievodul culturii va instala aici, în anul 1635, tiparnița, unde s-a tipărit limba română şi slavonă, aşa cum am spus în capitolele anterioare. Se impunea ca aceia care lucrau la tipărirea lucrărilor să fie buni ştiutori de carte. Tipografia a fost condusă de către însuşi egumenul Melchisedec, cel care semna ca traducător şi corector al cărții *„Învățături preste toate zilele"*, ceea ce înseamnă că era un bun cunoscător al tainelor învățăturii slavoneşti, greceşti şi, mai cu seamă, al limbii române. Existența unor dascăli, copişti de manuscrise şi grămătici este atestată şi în celelalte mănăstiri din județul Muscel: la Aninoasa, Valea, Vieroşi, la Biserica Domnească din Câmpulung. Dascălul Petre, Grigore logofătul de la Mănăstirea Aninoasa, Panu Grămăticul de la Mănăstirea Negru Vodă trebuie să fi deprins meşteşugul scrisului de la alți cunoscători de slove. Din 23 mai 1670 s-a

► *Partea finală a zapisului din 1670 scris de „Paisie ieromonah ot Dălgopol" în „casa din scală" sau la vama Dragoslavele*

► *O însemnare făcută în 1786 de Ioniță, dascălul orașului, pe Mineiul lunii februarie de la biserica Sfântul Nicolae Popa Savu*

păstrat un zapis „scris admirabil de frumos de Paisie ieromonah ot Dâlgopol"[37], ceea ce dovedeşte că la acea dată ştiința de carte atinsese un deosebit stadiu.

Ştiri referitoare la începuturile şcolii de la Câmpulung ne parvin din anul 1669, când Antonie Vodă din Popoeşti (1669-1672), bunicul doamnei Marica a lui Constantin Brâncoveanu, a întemeiat aici şcoala domnească, după cum se precizează în hrisovul din 10 mai:

„… şi văzând Domnia Mea pământenii Țării Rumâneşti lipsiți de o bunătate care iaste peste toate bunătățile şi trupeşte şi sufleteşte, fără care nu iaste cu putință omului a-şi chivernisi nici cele trupeşti precum să cuvine, nici cele sufleteşti, nici înțelepciune a dobândi, nici pe Dumnezeu a cunoaşte, făcătoriul său, nici poate alege binele den rău, nici răul den bine, înțelepciunea Sfiintei Scripturi zice. Deci Domnia Mea socotii şi gândiiu întru inema Domniei Meale şi făcui Domniia Mea casă de învățătură, adică şcoală în oraşul Domniei Meale Câmpulung, pre locul ce l-au dat şi l-au miluit cinstitul şi de bun neam boiarinul Domniei Meale Radu Năsturel vt(ori) logofăt […] întru care să fie cu putință şi bogaților şi săracilor a-şi da feciorii lor să se înțelepțească den buna învățătură… Şi făcui Domnia Mea şi milă acestei case adică şcoală, den toată vama Rucărului şi Dragoslavele jumătate. Să ție mănăstirea Câmpulungului jumătate … iar jumătate să fie acestei case, ca să fie de plata dascălilor şi copiilor de hrană…"[38]. Grija domnului față de şcoala de la Câmpulung se va manifesta în continuare, astfel că prin hrisovul din 28 martie 1670 socotea *„… denpreună cu toți cinstiții dregători… cum că această şcoală iaste să aibă ispravnic şi purtător de grijă."* şi conchidea: *„Deci Domnia Mea o am tocmit şi o am aşezat să fie pre seama S. Mitropolii a țării, ca să fie ispravnic şi purtător*

37 Ioan Răuțescu, *Câmpulung-Muscel, monografie istorică,* Câmpulung, 1943, p. 200.
38 *Ibidem.*

de grijă mitropolitul care va hi având şi ajutoriu den mila Domniei Meale, care scrie mai sus, ca să nu rămâe această şcoală părăsită den dascăli şi fără de buna învățătură locuitorilor săi", iar cel ce va urma a fi „*vlădică şi mitropolit țării, den părinte în părinte, tot să hie purtătoriu de grijă aceştii şcoale…*"[39]. Şcoala a intrat în grija Bisericii Domneşti, iar ca materii, deşi nu se precizează, învățăceii vor fi deprins scrierea, cititul, socotitul, învățăturile şi cântările bisericeşti. Printre dascălii şcolii domneşti de la Câmpulung s-au găsit numele lui Dumitru (1680), Radu Lăngescu (1689) Adam (1744, Ştefan Motreanu (1745-1748, Ioan (1780), Teofan (1785), Ioniță (1813), Oancea (1819) şi pitarul Ion Brezoianu. Pentru purtarea de grijă a şcolii, preoții de la biserica domnească primiseră anumite privilegii domneşti, scutiri, precum şi închirierea cu embatic a terenului şcolii, unde negustorii şi-au construit prăvălii. În timpul conflictelor dintre turci şi nemți din perioada 1788-1790, şcoala a fost închisă. Arsă odată cu oraşul, şcoala s-a redeschis într-o clădire de lângă biserica Sfântul Ilie, imobil pe care comisul Ion Craioveanu o dăruise bisericii Flămânda. Dascălul era plătit din banii Sf. Mitropolii pe care-i primea la Sfântul Dumitru, plus câte 20 de lei din veniturile bisericii. Cunoscută sub numele de *Şcoala lui Rosetti*, după numele lui Dumitru Hagi Rosetti, ctitorul schitului Mărculeşti-Flămânda, a funcționat aici până după revoluția lui Tudor Vladimirescu, mutându-se apoi într-un alt local dăruit de egumenul Dositei.

În anul 1832 se înființa şi în Câmpulung prima instituție şcolară pusă sub tutela Eforiei Şcoalelor, în conformitate cu legislația incipientă a învățământului de stat impusă de Regulamentul Organic. Pe baza unei Otnoşenii, a unei porunci date către popa Nazarius, preotul Bărăției catolice, acesta era obligat de către ocârmuire „*… să se tragă clopotele la această sfântă mănăstire, la ceasurile ce se vor orândui de stăpânirea şcoalelor, pentru intrarea şi eşirea profesorului de la şcoală… în timpul verii dimineața la 8 ceasuri şi după amiazi la 3 ceasuri nemțeşti, iar în timpul iernei dimineața la 9 ceasuri şi după amiazi la 3 ceasuri…*"[40]. Misiunea Bisericii în privința educației şcolare nu se încheia însă aici. Departamentul Logofeției trebilor bisericeşti trimitea, la 15 aprilie 1838, egumenului Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung, poruncă în vederea înființării de şcoli în toate satele de pe moşia mănăstirii: „*… Sunteți poftiți cuvioşia voastră, ca după înțelegerea ce veți avea cu otcârmuirile, să hotărâți casa pentru şcoale prin satele moşiilor acelei mănăstiri şi a metoaşelor ei, sau să chibzuiți fără întârziere înlesnirile cuviincioase pentru clădirea unor asemenea încăperi de şcoală pentru care, în urma înființării acestor încăperi, Logofeția fără întârziere aşteaptă răspunsul cu deslușire anume la ce sate ale acelei mănăstiri s-a înființat şcoală*". Răspunsul a putut fi dat chiar în anul următor, 1839, când pe moşiile de la Stăneşti şi Schitu-Goleşti ale mănăstirii se deschideau şcoli, ai căror învățători erau cântăreții bisericeşti, numiți candidați. Acelaşi Departament al Logofeției trebilor bisericeşti trimitea poruncă, la 27 februarie 1839, prin care „se poftea îngrijitorul mânăstirii" ca la încheierea contractelor de arendare a moşiilor mănăstireşti să se pună, printre alte condiții specifice şi aceea ca „învățătorul şcoalei să fie scutit de dajdiile proprietăreşti". Pe lângă aceasta, dascălul trebuia să primească şi câte 2 lei de la fiecare locuitor al satului.[41]

În ceea ce priveşte învățământul religios, se face precizarea că la Mănăstirea Negru Vodă a funcționat şcoala de cântăreți bisericeşti, ale cărei cursuri s-au desfăşurat aici până în anul 1938.

---

39 *Ibidem,* pp. 201-202.
40 *Ibidem,* p. 209.
41 *Ibidem,* p. 105.

Printre aşezămintele monahale cu rostuiri cărturăreşti s-a numărat şi Glavacoicul, una dintre cele mai vechi mănăstiri ale Țării Româneşti, (*Glavacev*, cum este menționată în documentul din 14 mai 1441 (6949).[42]

Consemnările cu privire la preocupările pentru învățătura de carte în această mănăstire datează din perioada când ea se afla sub jurisdicția Mitropoliei Ungrovlahiei. Fostul metoc al mănăstirii Iviru şi apoi al Mitropoliei, dărăpănat de scurgerea vremii şi de cutremure, a reînviat în deceniul IV al secolului al XIX-lea. Biserica, clopotnița şi chiliile edificiului au fost refăcute între anii 1841-1843 de către Eforia Şcoalelor Naționale prin arendaşii vetrei mănăstirii, Costache Faca şi Anastase polcovnicul[43], odată cu noile zidiri din curtea lăcaşului ridicându-se şi „o încăpere pentru şcoală, cu patru odăi, sală mare de predare şi prin mijloc o săliță de un stânjen şi jumătate". Şcoala fost ridicată „după grabnice trebuințe" şi existența unei „tradiții de învățătura rânduielii bisericeşti în marea şi vestita Mănăstire Glavacioc"[44].

Conducerea şcolii şi învățătura candidaților au fost încredințate dascălului Ierotei, protosinghelul, cel care era rânduit şi cu egumenia sfântului locaş. Conform prevederilor Regulamentului Organic pentru seminariile preparandiale, erau primiți la învățătură tineri proveniți din toate stările sociale, precum şi grămăticii bisericilor, care stăpâneau *„cetania curată fără opinteale sau poftire sau ruperea cuvintelor,… cu lovirea cuvântului la acțente sau oxie, … cu scrisoare dezvoltată şi slobodă… priiveghind tare dascălul la aceia ca să nu desparță slogurile, cu catihisisul cel mic, de rost bine, din tablă în tablă, cu cetirea Apostolului, Evangheliei şi Liturghiei cu glas cuviincios, cu patru părți (operații) ale arithmeticii, cu cântările bisericeşti şi aşezarea slujbelor după tipic, cu norme de creştere ca: starea trupului drept, părul pieptănat, unghiile tăiate, fața şi mâinile spălate, educație ca aceia a vechilor noştri ucenici de mănăstire… învățau Octoihul tot şi seamnele psaltichiei, heruvicul, priceasna, rânduiala Vecerniei şi a Liturghiei, axioanele de preste an şi aghioasele…"*[45]. Fiindcă manualele erau puține ori lipseau, pentru învățătură se foloseau însemnările candidaților la preoție după predarea profesorului, cărțile de slujbă şi manuscrise ale seminariilor.

După cum rezultă din raportul părintelui Ierotei, înaintat Mitropoliei la 20 iunie 1844, prin care cerea să i se „sloboadă leafa hotărâtă", rezultă că şcoala s-a deschis la începutul anului (şcoala avea durata de 5 luni). În luna noiembrie dascălul trimitea, prin cancelaria mănăstirii, raportul către Mitropolie „să slobozească lei 300" pentru cumpărarea lemnelor necesare încălzirii şcolii, iar într-un alt raport se cerea „slobozirea" celor 1500 lei pentru leafa profesorului pe lunile august-decembrie. Într-o însemnare făcută pe dosul icoanei Sfântului Ioan Botezătorul de pe tâmpla bisericii se precizează că şcoala funcționa pe vremea „egumenului Ieroteu protosingheru pe la anul 1852". În raportul de la 14 decembrie 1854, înaintat Mitropoliei, egumenul de la Glavacioc recomanda pe „Costache grămăticul sin popa Nica din satul Glavacioc" să urmeze şcoala din cadrul Sfintei Mitropolii, ceea ce înseamnă că la acea dată şcoala nu mai funcționa. Se puneau astfel în aplicare prevederile făcute cu „înalta întărire din

42 *D.R.H.,* B, I, doc. 94, pp. 162-164.

43 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia …* vol. I, pp. 338-339.

44 Ilie Gh. Diaconescu, „Şcoala candidaților de preoție din Mănăstirea Glavacioc", în *G.B.,* nr. 7-8, 1960, pp. 662-666.

45 Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti…,* vol II, 1932, pp. 243-244.

▲ *Ansamblul Mănăstirii Glavacioc*

septembrie 1845" prin care nu se mai primeau spre hirotonire preoți pentru bisericile din sate decât dintre seminariştii care aveau atestat de la Seminarul Sfintei Episcopii.

Existența „tradițiilor de învățătura rânduielii bisericeşti" la Mănăstirea Glavacioc, despre care am amintit anterior, este confirmată încă de la începutul secolului al XVIII-lea. Aici se învăța scrisul şi cititul în chiliile monahale, după cum rezultă din însemnările făcute pe cărțile de cult ce au aparținut mănăstirii: „…Şi am scris eu Radu grămăticu de la Sfânta Măn(ă)stire Glav(a)cioc î(n) zilele sfinției sale părintelui igumen chir Daniil, apr(ilie) 7212 (1704); „Şi am scris eu, ce mai jos mă voi iscăli… Eu, Ioan log(o)fătu… 1782". Pe un Chiriacodromion al mănăstirii s-au făcut însemnări de către grămăticul „Din, dascălul, la L(eat) 1786, martie 3". În anul 1844, au absolvit, cu bune rezultate 155 de candidați la preoție.

Pentru a constata mersul învățăturii, şcoala a fost vizitată de domnitorul Gheorghe Bibescu, în 1844, şi de mitropolitul Neofit, în 1847.[46]

46 Ilie Gh. Diaconescu, *op. cit.* p.666. Despre începuturile învățământului catehetic în Episcopia Argeşului vezi şi Pr. Marin M. Branişte, „Schitul Buliga, un metoc în Piteşti al Mitropoliei Țării Româneşti", în *M.O.*, XVIII, 1966, nr. 1-2, pp. 72-74.

Seminarul din Curtea de Argeş

Seminarul în secolul al XIX-lea

Starea de spirit ce domnea în Ţara Românească la începutul veacului al XIX-lea, impunea înfiinţarea cu precădere a „şcoalelor" româneşti. Un loc primordial în această privinţă îl ocupa şi învăţământul bisericesc, cunoscute fiind problemele majore cu care se confrunta Biserica în privinţa recrutării preoţilor, mai cu seamă a celor de mir. Şcolile înfiinţate de către unii boieri pe moşiile lor, spre înlesnirea copiilor de la ţară, ca ei să poată deveni dascăli, logofeţi sau preoţi, precum şi cele de grămătici, deschise pe lângă Mitropolia ţării sau pe lângă episcopii, deveniseră depăşite din punct de vedere al necesarului de cunoştinţe ce se cereau de acum în îndeplinirea misiunii de slujitor al altarului.

„Fiindcă de la o vreme încoace nu numai grămăticii ci şi diaconii, cu adeverinţa moliftei tale sunt cu totul proşti la cetanie şi la orânduelele bisericeşti, iată de acum îţi facem înşciinţare şi poruncim ca mai întâi să faci cunoscut celor ce vor avea în gând să intre în treptele acestor sfintea daruri să pue silinţi la carte a li se deprinde limba la cetanie şi a învăţa orânduielele bisericeşti bine…", suna porunca mitropolitului Dositei Filittis către protopopul Gheorghe de Dâmboviţa în 1799.[47] *Se impuneau, aşadar, măsuri de îmbunătăţire substanţială a cunoştinţelor prin înfăptuirea cadrului legislativ care să reglementeze acest aspect. Legiuirea seminariilor, pe care logofătul trebilor bisericeşti din perioada Regulmentului Organic, Barbu Dimitrie Ştirbei, o înainta spre aprobare în Obştească Adunare, era apreciată ca „ridicarea monumentului credinţei în ţara noastră…, iar cei pătrunşi de acest adevăr, au adus tămăduire întru aceasta prin întocmirile legiuite asupra seminariilor"*[48]. Înţelegând astfel rolul şi însemnătatea seminariilor „şi ceea ce aştepta ţara de la seminarişti", logofătul trebilor bisericeşti şi fost secretar al comisiei de întocmire a Regulamentului Organic, Barbu D. Ştirbei primeşte, în august 1833, însărcinarea guvernatorului administraţiei, prezidentul Pavel Kisseleff, de a solicita întâistătătorului Mitropoliei Ţării părerea asupra legiuirilor bisericeşti cuprinse în Regulament.

Raportul logofătului trebilor bisericeşti prezentat prezidentului Kisseleff, la data de 16 august 1833, cuprindea şi *„îndatorirea ce trebuia să-şi ia Mitropolia şi fiecare episcopie, ca să ţină cu toată cheltuiala trebuincioasă, câte un seminar pentru pregătirea viitorilor preoţi"*[49].

„Proectul pentru seminaruri, protopopi şi preoţi" este adoptat la 11 aprilie 1834 de Obştească Adunare prezidată de mitropolitul Grigorie.

Deşi prevederile regulamentare cereau înfiinţarea a două seminarii, s-au înfiinţat patru, printre ele numărându-se şi cel de la Curtea de Argeş. După trebuinţele „obştei" pentru hrana „sufletească, moralicească şi de procopseală prin rodurile învăţăturei", socotite ca îndreptăţite aspiraţii chiar de către administraţia militară rusă a ţării, prin prezidentul ei, Pavel Kisseleff, forurile legislative pe plan educaţional ale momentului, respectiv membrii Eforiei Şcoalelor, întocmesc, după cum am văzut, în anul 1834, regulamentul pentru înfiinţarea de „seminarii preparandiale" care să funcţioneze pe lângă Mitropolie şi pe lângă episcopii. Regulamentul capătă putere legislativă şi intră în vigoare începând cu 2 noiembrie 1834. Problemele erau, însă, departe de a fi rezolvate doar prin crearea unui cadrul legislativ formal, incipient, cu multe lacune, aşa cum

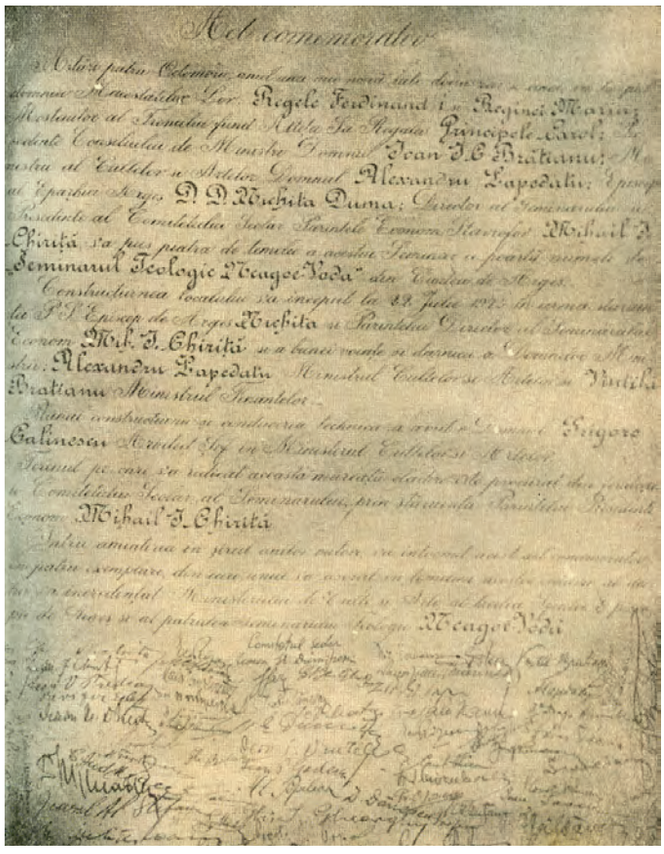
47 Cf. *B.O.R.*, XXXI, 1903, p. 993.

48 *Analele parlamentare,* Ţara Românească, 1834-1835, pp. 236-237.

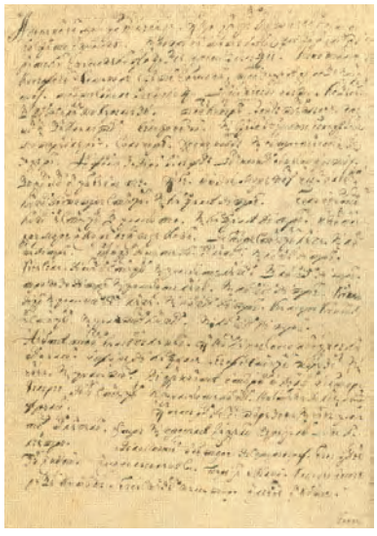
49 Gheorghe C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeş 1836-1936,* Tipografia ziarului „Universul", 1936, p. 8.

rezultă din cadrul general prezentat anterior, în conformitate cu prevederile căruia trebuia să se desfăşoare întregul învăţământ românesc. Problemele începerii învăţământului religios se ivesc încă de la adoptarea Legii, întrucât nici Mitropolia şi nici episcopiile nu erau pregătite pentru ducerea la îndeplinire a acesteia, fiindcă nu dispuneau de baza materială necesară, în principal de spaţiile adecvate desfăşurării procesului de învăţământ.[50]

Episcopul Ilarion al Argeşului a fost cel care s-a ocupat îndeaproape de deschiderea seminarului. Dorinţa înaltului ierarh argeşean era să ridice instituţia şcolară chiar lângă episcopie în anul 1835. Aflat în litigiu cu stolnicul Ioan Socolescu, ce „pusese stăpânire pe acest loc, precum şi pe nişte livezi şi moşii ale sfintei Episcopii", nu reuşeşte să asigure spaţiul pentru şcoală acolo unde şi-ar fi dorit. Dintr-un raport adresat în 1836 de către ieromonahul Anania Melega către Departamentul Credinţii, aflăm că seminarul s-a deschis la 14 septembrie în Piteşti, în casele de aici ale Episcopiei, aflate lângă Schitul Buliga, metoc al său. În darea de seamă a episcopului către domnitorul Alexandru Ghica la 14 iulie 1835, când vodă se interesase de starea fiecărui local de seminar, episcopul Ilarion consemnează că Sfânta Episcopie a Argeşului a gătit spre întrebuinţarea Seminarului ei, casele arse din răzmeriţa din 1821 şi refăcute de vlădica Grigorie Râmnicean în anul 1827, pentru care a trebuit să cheltuiască 45.000 lei. La deschiderea cursurilor, deşi nu se face nicio consemnare, cu siguranţă că a participat şi episcopul Ilarion (arhiva seminarului s-a pierdut în incendiul din iarna anului 1839, lipsind astfel mărturiile documentare de început ale instituţiei şcolare).

▲ *Actul care atestă întemeierea Seminarului*

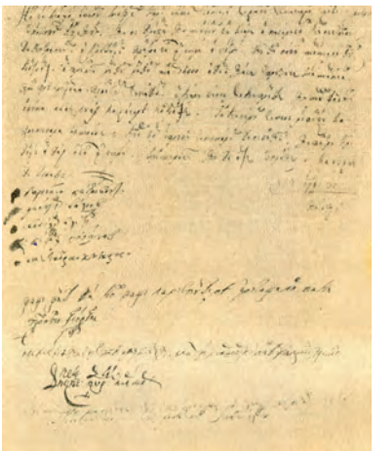

▲ *Contractul de zidire al Seminarului de la Argeş, încheiat de Episcopul Ilarion în 15 iunie 1838*

În anul 1838, din iniţiativa episcopului Ilarion, şi prin „purtarea de cheltuială a sfintei Episcopii", la care s-a adăugat şi „dajdia de 10 lei de preot şi diacon din această Eparhie", în partea de răsărit a Sfintei Mănăstiri (pe locul unde s-a ridicat mai târziu, în 1886, Palatul Episcopal) a fost clădit seminarul, ce forma, împreună cu chiliile călugăreşti, un semicerc în jurul mănăstirii. Din contractul încheiat între comanditar, Episcopia Argeşului, şi meşterii tocmiţi pentru efectuarea lucrărilor, aflăm detaliile arhitectonice ale imobilului în care va funcţiona Seminarul începând cu anul 1838:

„Adică noi cei mai jos iscăliţi încredinţăm cu zapisul nostru la Sfânta Episcopie şi la Cinstita dreapta Prea Sfinţiei Sale Părintelui Episcopului Argeşiu precum să să ştie că ne-am tocmit ca să facem Seminarul Sfintei Episcopii şi toată zidirea de roşu şi tencuit. Toate sobele muscăleşti după cum ni se va arăta. Coşurile şi pardoselile cu cărămizi, toată tâmplăria, precum şi şindrilitul să le facem noui. Şi Sfânta Episcopie să ne dea toate materialurile, hrana noastră şi cele trebuincioase de zidărie. Iar forma zidăriei să se facă după planul ce ni s-a arătat şi după cum jos să arată. O odae mare pentru examene, lungul de 4 stânjeni şi lărgimea de 3, încă o odae în care să înveţe copii, de 4 stânjeni lungul şi lărgimea de 3. Cinci săli de câte 1 ½ stânjeni lungul şi largul de 3. Cuhnea de 1 ½ stânjen lungul şi largul de 3. Acestea toate să meargă linie, în care linie socotindu-se lungul numai afară de lărgime să fie stânjeni 45 ½

50 *Ibidem*, p. 13.

▲ *Numele contractanților din actul precedent, act emis de magistratura din Piteşti*

de pe dinaintea tuturor odăilor acestora şi galeria de 1 ½ stânjeni largul lor cu stâlpii de lemn lucrați frumos. În numărul de stânjeni 45 ½ ai lungului intră şi grosimea zidurilor pereților de pă dinăuntru. Pe la spatele acestora dăspre răsărit să se facă un zid înalt, în care să se lipească pereții odăilor ca să vie acoperişul cu apă, să se spânzure picătura înăuntru în curte. Grosimea zidului de afară să fie de 3 palme iar pereții pe dinăuntru de 1 ½ palmă. Să să facă şi umblătoare cu trei ochiuri tot în zidul cel mare lipită şi cotită pă dinafară de rândul odăilor cu galeria ei. La toate cele opt odăi mai mici să să facă opt cămări despărțite în fundul sălilor, 30 dă uşi la toate din care 3 să fie cu tăblii şi celălalte cu prevazuri căptuşite şi cu cue dă fer. 29 dă ferestre mari la toate odăile, iar temelia zidului să fie înaltă de ½ stânjen deasupra, iar în pământ cât va trebui. Acoperişul ei cu şiță şi bătaia ei grămădită pe 4 şi cu un cuvânt să dăm aceasta bine gata de verigă cu poditul cu tăvănitul de scânduri în ciubuce cu paturi şi cu toate cele trebuincioase. Asemenea ne îndatorăm să dregem şi turnul cel mare care s-a stricat din cutremurul de astă iarnă. Făcând adică la loc partea cea stricată întocmai după proporția celorlalte coloane care stau în ființă. Atât la temeiul lucrului şi la figură să se asemene desăvârşit cu părțile bisericii cele sdravene. Iar sfânta Episcopie să ne dea toate pietrile trebuincioase, fierul, plumbul, salahorii şi orice alt ar fi de trebuință.

Şi pe lângă printr'acest zapis ca la Sfântul Dimitrie viitor vom da gata atât merametul bisericei cât şi Seminarul de roşu şi învelit gata. Iar tocmeala pentru amândoaă acestea ne-am aşezat drept taleri 20.400 din care am şi primit acum înainte taleri 2.000. iar ceilalți rânduri, rânduri să ni-i dea. Deci ne făgăduim că vom lucra cu frica lui Dumnezeu, cu cinste, fără cusur făcând lucruri bune şi sănătoase.

Drept aceea am dat acest zapis al nostru întărit şi de cinstit magistrat al Piteştilor ca să aibă tăria. Iar când vom face lucru prost sau vom pricinui sfintei Episcopii supărări, amânări de vreme şi nestatornica stăruire în lucru ca să săvârşim lucrul fără zăbavă şi cu plăcere atunci să fim răspunzători la orice pagubă s-ar întâmpla.

Numele contraciilor (indescifrabil)

1838, Iunie 15.

Magistrul oraşului Piteşti. Cu acest înscris viind la magistrat mai sus iscăliții lucrători şi arătând cu de a lor bunăvoie l-au făcut şi-l dă cu chipul ce-l cuprinde într'însul după rugăciunea ce ne-a făcut, prin jalbă s'au adeverit şi de către magistrat prezident.

D. DRAGANESCU 1838, iunie 16.

No. 276.[51]

▲ *Episcopul Ilarion al Argeşului*

La 6 septembrie 1838 Gavriil Sărdarul îl încunoştința pe episcopul Ilarion asupra mersului lucrărilor, cheltuielile pentru aprovizionare, plata lucrătorilor, situația construcției seminarului la data respectivă şi alte chestiuni organizatorice pe linie bisericească:

„Prea Sfințite Părinte,

Prea cinstita scrisoare a Prea o sfinției voastre, cu plecată mărturie am primit, iar cu bucurie spre învârtoşarea spre sănătate, pre care păziasc-o milostivul Dumnezeu întreagă şi nevătămată. Am primit şi plicul de la Prea o sfinția sa scriindu-i că banii de la Prea o Sfinția Voastră să ni se dea până când va mai trimite, dar cât nu hotărăşte, iar P.S. Voastră îmi scrieți de 4.000 lei. Ci cu atâția capitaluşul meu ce l-am jerfit în zilele acestea cu cumpărat de grâu şi de porumb, cu scânduri şi tinichele, care se cară necurmat, var nisip, piatră şi altele. Iată socoteala cheltuielii primii ce s'au dus a o primi ca să o vadă salahorii de două săptămâni

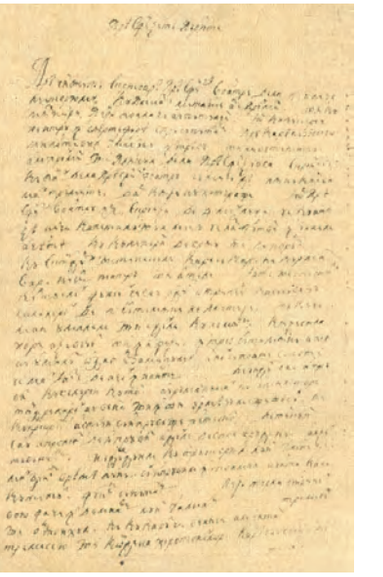
51 *Arhiva Sf. Episcopii a Argeşului,* Dosar 1801-1843.

neplătiți şi cu ce se mai umpleau odăile cu pământ. Câți salahori ați văzut şi în ființă într'o săptămână abia au umplut odaia eczamenului. Apoi se poate socoti ce ni-au dat de aici înainte. De zidit s'au isprăvit cu galerii cu tot, au rămas numai pe umblător. Şindrilarii au venit şi-şi urmează meşteşugul la căpriori. Astăzi se isprăveşte peste tot. De tencuit s'au apropiat de isprăvit, odăile dinspre grădină, alții tăvănesc. Nădăjduim că ajutorul lui Dumnezeu mai ținând vremea bună să isprăvim în toamna asta. Pentru turla bisericii voiu face îndemnare lui Damian. Trimesei şi octoihul cu carul ce venise. Trimesei şi condica hirotoniilor care s'a găsit sub nişte hârtii. Trimesei şi poruncile pentru octoice a trei protopopi de aici, le-am însămnat numele într'ânsele. Şi se vor da aceia, iar celorlalți se vor trimite aici. Ca să le dau cu cei ce îi aşteaptă să vie, cu raporturile lunilor. Bine ar fi să priimească şi părintele protopop Ghiță câteva ca să nu se arate cu totul nebăgată de seamă către cel de la care vi se trage. Îmi scrie că şi psaltirile să să împartă toate. Ca să mai găsesc şi altele pentru cari i-am silit a da bani să le aridice pe seama Episcopiei pe eparhie. Părintelui Protopop Iliuță i se va lăsa cu 60 lei unul. Dacă i se va părea prea scumpă într'alt chip, acum. Mineele de lună şi încă fără viețile sfinților sunt de câte 500 lei una, rându de 12 bucăți. Apoi să poată socoti cât vine potrivindu-se cu mărimea octoihului o bucată din minee. Banii ce vor fi a se trimite se vor da cu aducătorul scrisorii aceştia. Dimpreună şi cu celelalte dintâi trimese spre iscăliturâ. Şi prea sfânta Blagoslovenia P.S. Voastre să fie cu mine.

Al Prea Sfinției Voastre prea plecată slugă.

Gavriil Sărdarul

1838 Sept. 6.[52]

▲ *Scrisoarea lui Gavriil Sărdaru către Ilarion, economul Episcopiei Argeşului*

La 31 octombrie 1838 lucrătorii tocmiți pentru executarea lucrărilor de la Seminar semnau următorul zapis:

Noi cei mai jos iscăliți meşteri cari suntem tocmiți să facem Seminarul Sfintei Episcopii şi să dregem şi turnul cel mare al Bisericii ce s'au stricat de cutremur încredințăm printr'acest zapis înscris al nostru că din banii tocmelii din contract am primit rânduri, rânduri taleri 16.000. prin Prea Sfinția Sa Părintele Sinadon în care sumă se cuprinde şi taleri 2.000 arvună ce am luat la facerea contractului. Iar cusurul să ni se răspunză la primăvara viitoare când vom isprăvi Seminarul desăvârşit şi pentru credință am dat acest înscris mărturisit şi de alte obraze ca să fie dovadă.

1838 Oct. 31 Piteşti

(semnăturile a 5 lucrători)

Față fiind şi noi la răspundrea arătaților bani. Protopop Gheorghe.

Asemenea şi eu fiind de față am iscălit de martor.

Constantin Gavriil, Protopop.[53]

În ziua de 26 octombrie 1838, Seminarul îşi deschide cursurile în localul propriu construit prin stăruințele episcopului Ilarion. În anul următor însă, în noaptea Sfântului Nicolae, pe 6 decembrie, clădirea a luat foc, distrugându-se în bună parte, astfel că seminariştii au fost nevoiți să-şi continue studiile în chiliile Sfintei Mănăstiri.

Reconstrucția Seminarului s-a început în anul 1846, în partea de răsărit a mănăstirii. Conform planului de reconstrucție, aflăm că localul şcolii avea lungimea de „46 stânjeni" şi lățimea de „7 stânjeni şi 2 palme".

52 *Ibidem.*

53 *Ibidem.*

Izbucnirea Revoluției de la 1848 şi a epidemiei de holeră determină „închiderea tuturor şcoalelor", astfel că din toamna acelui an şcoala nu se va mai redeschide. Tulburările din județ, unde printre capii revoluției s-au numărat şi fii stolnicului Constantin Dincă Brătianu, Dimitrie şi Ion, au făcut ca Argeşul să fie ocupat de armata turcească participantă la înăbuşirea revoluției. Printre clădirile în care s-au instalat trupele otomane a fost şi cea a Seminarului, care a fost transformată în spital de campanie. Din cauza molimei, în rândul trupelor de ocupație s-a înregistrat un mare număr de morți, grădina Episcopiei şi a Seminarului fiind transformată în cimitir.

Preocupându-se de starea aşezămintelor religioase, noul domnitor Barbu Ştirbei vizitează, la 10 august 1850, şi Mănăstirea Curtea de Argeş şi cere să vadă starea Seminarului de aici. Îl găseşte închis din cauza evenimentelor revoluționare de la 1848, iar lucrările de construcție nefinalizate. Primarul urbei, Niculae Văcăreşteanu îl roagă pe vodă Ştirbei să ajute la desăvârşirea imobilului Seminarului, început „sub domnia fratelui său" Gheorghe Bibescu. Deşi domnitorul ordonă Departamentului Credinții să repare casele vechi ale şcolii şi să reînceapă lucrările pentru cel nou, seminarul se va termina abia în anul 1859, la stăruințele Episcopului Climent. Şcoala îşi va redeschide cursurile în luna februarie a anului 1851, ca urmare a hotărârii luate de Eforia Şcoalelor. În urma apelului insistent al Episcopului Climent, profesorii „împrăştiați de revoluție" au început cursurile în condiții deosebit de grele. Lipsa unui local corespunzător, împuținarea numărului dascălilor şi a seminariştilor, a făcut ca să nu se poată întruni numărul complet de cursanți pentru patru clase anuale, ci doar pentru câte o serie, din patru în patru ani. Primii 20 de seminarişti şi 20 de candidați la preoție sau grămătici au absolvit seminarul în anul 1840. Cel dintâi director al Seminarului a fost pitarul Stanciu Vătăşescu din Curtea de Argeş, pe care contemporanii îl apreciau ca având „destulă cultură pentru timpul său". Episcopul Ilarion, prin a cărui purtare de grijă luase ființă Seminarul din Curtea de Argeş, se mută la cele veşnice în data de 8 ianuarie 1845, sarcina de a duce pe mai departe grija instituției şcolare revenind vicarului Samuil Tărtăşescu Sinadon. La 7 septembrie 1845, în locul pitarului Stanciu Vătăşescu, decedat şi el, este numit director, având şi atribuțiuni de profesor, Dimitrie Jianu. Documentele consemnează, în anul 1840, numele ieromonahului Ghelasie Basarabeanu ca „dascăl de cântări şi compozitor de imne bisericeşti pentru trebuințele seminarului". Fost ucenic al iscusitului dascăl de muzichie Macarie, ieromonahul Ghelasie Basarabeanu îi va lua locul lui Dimitrie Jianu la conducerea Seminarului în anul 1848, când acesta din urmă va fi numit prefect de Muscel. Dascălul Ghelasie s-a dovedit nu numai un inimos director ci şi un bun gospodar, chivernisind cu multă chibzuință şi dragoste averea şcolii, împrejurul căreia realizează o frumoasă grădină şi aducând substanțiale îmbunătățiri situației economice a Seminarului. După moartea sa, survenită în anul 1851, în funcția de director este adus Zaharia Boerescu, ce funcționase în calitate de profesor la Seminalul Central din Bucureşti, transferat la cererea sa, la Curtea de Argeş.

Lucrările de construcție a Seminarului, executate după planurile arhitecților Johann Schlatter şi ale pitarului Matache Eliad, au fost finalizate, după cum spuneam, în anul 1859, sub arhipăstorirea Episcopului Climent, director al şcolii fiind Zaharia Boerescu. Pentru realizarea edificiului şcolar s-au cheltuit 402.000 lei, o sumă destul de

consistentă pentru vremea aceea. Numai tabla pentru învelitoare, adusă de la Viena, „a fost plătită cu 3 lei şi 8 parale ocaua”[54].

Trecerea seminariilor de sub administrarea directă a episcopiilor sub cea a Ministrului Instrucțiunii şi Cultelor, prin dispozițiile acestui nou for legislativ, la 12 august 1860, va aduce totale schimbări în evoluția viitoare a raporturilor dintre seminarii şi episcopie, precum şi în ceea ce priveşte situația viitorilor seminarişti. Fără o directă supraveghere chiriarhală, viitorii absolvenți nu vor mai opta pentru slujirea altarului, alegându-şi diferite slujbe la stat, ceea ce va determina guvernul, prin Hotărârea Consiliului de Miniştri din 21 august 1871, să-i oblige pe absolvenții de seminar ce nu au îmbrățişat cariera preoțească, să restituie sumele cheltuite pentru şcolarizare, inclusiv pe cei care au devenit învățători.[55]

Anul 1864, în care s-au elaborat legi fundamentale cu privire la organizarea învățământului, este considerat deosebit de important pentru învățământul religios. Desființându-se şcolile de grămătici, considerate că „sânt contra scopului ce urmăresc seminariile”, învățământul seminarial se va organiza pe două „grade”, cel de gradul I (inferior), cu patru clase, ce va funcționa pe lângă episcopii, şi cel de gradul II (superior), cu şapte clase, organizat sub egida mitropoliilor, la Bucureşti şi Iaşi.

Trecând sub directa administrare a Ministerului Cultelor, vor fi scoase de sub supravegherea episcopilor şi mitropoliților, acestea având doar misiunea de a observa funcționarea instituțiilor şcolare şi de a informa ministerul asupra constatărilor. Absolvenții seminarului inferior puteau fi numiți preoți sau învățători în mediul rural, în vreme ce în posturile similare de la oraşe puteau fi numiți doar absolvenții seminarului superior.

Soarta seminarului de la Argeş va fi însă destul de greu încercată. În noaptea de 29-30 ianuarie 1866, „pe la orele 2 după miezul nopții” este mistuit până la temelie de un nou incendiu. Paguba, raportată ministerului de către directorul George C. Drăgănescu, se ridica la suma de 141.902 lei. Mutat în casele spațioase ale Episcopiei, a avut aceeaşi soartă, căci în noaptea de 23 aprilie, acelaşi an, a ars împreună cu clopotnița Sfintei Episcopii. Pentru rezolvarea spațiului în care să funcționeze seminarul, forurile diriguitoare au primit încuviințarea de a închiria imobilele proprietarilor Stanciu Nicorescu şi Vasile Gheorghiu-Mitică Brândză, unde se vor desfăşura cursurile începând cu data de 1 octombrie 1886. Prin stăruințele episcopului Ghenadie Petrescu, în anul 1881 s-a construit imobilul pentru cancelaria episcopală şi personalul deservent, o parte din cele 25 de camere fiind destinate să adăpostească seminarul.

Aici a funcționat până în 1901 când, în urma dispozițiilor ministrului Spiru Haret, a fost desființat, considerându-se că sunt suficiente trei seminarii pentru a răspunde trebuințelor religioase ale României din acea perioadă. Se face precizarea că delegatul Teofil Mihăescu, protosinghel trimis să supravegheze modul de desfăşurare a examenelor de la şcoala argeşeană în 1899, a înaintat un raport destul de tendențios şi părtinitor despre starea şi situația şcolară a instituției şcolare argeşene,[56] considerat o „urzeală de motive prin care s-a urmărit desființarea acestui seminar”[57].

▲ *Iconom stavrofor George C. Drăgănescu*

54 Idem, *Dosar* 1750/1845, f. 404.
55 Al. T. Dumitrescu, Gh. M. Ionescu, *Istoria Seminariilor,* Bucureşti, 1906, pp. 26-27.
56 Cf. *B.O.R.,* XXIX, 1900-1901, pp. 661-672.
57 Gheorghe C. Marinescu, *op. cit*., p. 25.

Seminarul în secolul al XX-lea

▲ *Preot iconom stavrofor Mihail Chiriță*

Legiferarea înființării de şcoli pregătitoare şi seminarii normale din anul 1918 va duce la deschiderea unei astfel de instituții şcolare pentru preoți şi învățători şi în Curtea de Argeş. Diaconul Mihail Chiriță a fost numit director al acestei instituții, care şi-a început cursurile la 1 noiembrie cu un număr de 58 elevi, admişi prin examen. Şcoala a funcționat în localul Societății „Frăția", lângă mănăstire, pregătit special în acest sens. Necesitățile determinate de criza de preoți, ce s-a făcut resimțită încă din 1907-1908, au determinat forurile legiuitoare să aprobe reînființarea seminariilor teologice prin transformarea şcolilor pregătitoare existente. Astfel, reînființat conform Ordinului nr. 55.178 din 24 mai, la 1 septembrie 1919 Seminarul din Curtea de Argeş şi-a început activitatea cu trei clase, urmând ca, treptat, numărul seminariştilor să crească până la completarea a 8 clase. Deschiderea cursurilor a întâmpinat aceleaşi dificultăți prin lipsa unui local corespunzător. Provizoriu, au fost închiriate casele Sterescu.

Prin Decretul din 8 octombrie 1921 se instituia ca patron al Seminarului de la Argeş, marele Neagoe Basarab voievod, nume care va fi purtat cu cinste de către generațiile viitoare.

„Cu mare bucurie luăm cunoştință de numirea acestui Seminar cu numele unuia dintre cei mai mari voievozi ai neamului nostru „Neagoe-Vodă Basarab", astăzi când facem pomenire a patru sute de ani, trecuți de la moartea lui. Nu putem îndeajuns mulțumi şi felicita pe cei ce s-au gândit a aduce prin aceasta un aşa de frumos prinos marelui voevod, mai cu seamă că prin aceasta s-a pus temelia aici a unui nou monument, pe care el însuşi l-a ridicat. Pentru că prin această instituție noi înțelegem să dăm poporului nu nişte maşini reproducătoare a unor cunoştințe căpătate într-un anumit şir de ani, ci noi înțelegem că aici formăm suflete încălzite de focul sfânt al idealului creştin, adică nişte adevărați apostoli, iar pe de altă parte, caractere tari în lupta de închegare a sufletului românesc… Cu cât mai mult vom şti să prețuim aceşti oameni, ce are Dumnezeu grijă a ni-i trimite din vreme în vreme, cu atât vom dovedi că virtuțile lor sunt încă prețuite. Dar astăzi, poate mai mult ca oricând, suntem datori a imprima în sufletele tuturor simțământul de admirație față de figurile mărețe ale neamului.

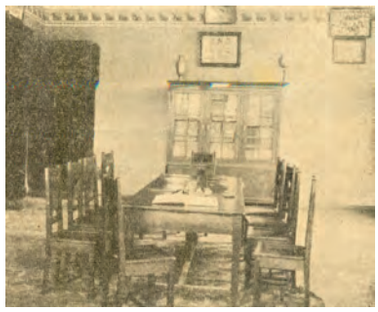
▲ *Seminarul din Curtea de Argeş*

Astăzi de asemenea, în vreme de grozavă neînțelegere, răsturnare şi nesocotire a valorilor, este neprețuit de binevenit prilejul de a proslăvi o figură aşa de frumoasă. Într-o vreme de criză morală ca cea de astăzi, provocată în mare parte de vijelia grozavului război, când mai toată suflarea e cuprinsă de simptomatică febră materialistă, figura ca aceia a voevodului Neagoe Basarab, revarsă din negura vremiilor îndepărtate lumină îndeajuns de puternică ca să ne ajute nouă celor de astăzi să conducem uşor pe aceşti ucenici spre căile vieții…"

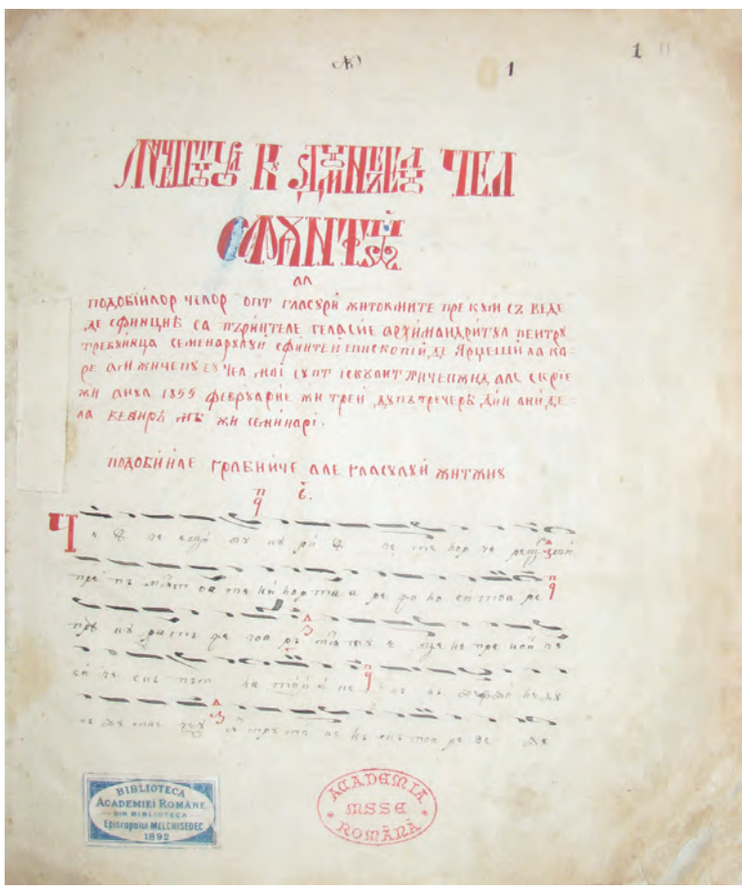
Aşa a răsunat cuvântarea rostită de părintele Mihail Chiriță în acel început de octombrie 1921, când Seminarul de la Argeş a fost învrednicit să-l aibă ca patron pe Neagoe Basarab voievod, purtându-i pe frontispiciu nu numai numele, ci şi gloria faptelor săvârşite întru prosperitatea spirituală şi culturală a neamului românesc.

Din inițiativa şi insistențele directorului Mihail Chiriță, Ministerul Instrucțiunii Publice aprobă suma necesară construirii unui local de şcoală potrivit necesităților impuse de un învățământ civilizat. Piatra de temelie a noului local al seminarului a fost pusă la 4 octombrie 1925 în prezența Episcopului de Argeş Nichita Duma, Vintilă Brătianu, titularul Ministerului de Finanțe şi a Ministrului Cultelor şi Artelor, Alexandru Lapedatu. Lucrările de construcție, care au costat circa 14 milioane de lei, parte suportate şi de comitetul şcolar prin buna chiverniseală, s-au desfăşurat pe

durata a 10 ani, fiind încheiate la 10 noiembrie 1936. Prin preocuparea, stăruința și sârguința preotului Mihail Chiriță, directorul acestei instituții școlare, se realiza un local de prestigiu, „adevărat monument, fala nu numai a Argeșului, dar a țării…, un local cum nu e alt local de seminar în țară mai frumos și mai mare”[58]. Dotarea cu săli de clasă, bibliotecă, muzeu, dormitoare spațioase, sufragerii, bucătărie, laboratoare, sală de muzică; gospodărie prin care se aduceau beneficii școlii, uzină electrică proprie, baie, sală de festivități, motor de tăiat lemne, fermă horticolă, înlesniri pentru trebuințele școlii și sursă sigură de venituri pentru întreținerea ei, a sporit prestigiul școlii. Acestora venea să li se adauge un corp profesoral ales, prin ale căror strădanii pedagogice au absolvit cursurile seminariști, care fac cinste nu numai județului și școlii ci și învățământului românesc. Pentru stimularea celor fruntași la învățământ, din inițiativa preotului director Mihail Chiriță, s-a strâns un „fond al absolvenților”, destinat ajutorării școlarilor merituoși în vederea continuării studiilor. Calvarul prin care a trecut seminarul din cetatea de scaun a Basarabilor nu luase, însă, sfârșit. După o activitate neîntreruptă de la 1 noiembrie 1918, în anul 1933, la 1 septembrie, funcționarea școlii este suspendată. Cursurile vor fi reluate la 1 ianuarie 1934 datorită insistențelor preotului Mihail Chiriță, în baza deciziei Ministerului Instrucțiunii Publice din 11 noiembrie 1933. Peste un an, însă, seminariștii au fost mutați la Râmnicu-Vâlcea și seminarul fiind iarăși suspendat, în urma insistenței țărăniștilor, fiindcă directorul instituției școlare, preotul Mihail Chiriță, era liberal.[59] Instalarea Episcopului Grigorie Leu în scaunul episcopal a însemnat și reluarea activității Seminarului din Curtea de Argeș, în anul 1936, funcționând, cu perioade de prosperitate în alternanță cu cele de privațiuni, până în anul 1940. Iminenta apropiere a celei de a doua Conflagrații Mondiale face ca seminarul de la Curtea de Argeș să capete o altă destinație. Motivându-se lipsa de spațiu pentru activitățile militare, prin Decretul-Lege 2637 din 19 septembrie 1941, avertismentul dat seminarului la 4 iulie 1940, este pus în practică, exproprierea „pentru interese militare” afectând seminarul și școala de cântăreți.[60] După încheierea războiului, același vrednic preot și dascăl, Mihail Chiriță, a determinat oficialitățile să redeschidă Seminarul de la Argeș, astfel că în 1945 școala își reia cursurile, funcționând până la 1948. Reforma constituțională a noului regim al Republicii Populare Române a cuprins și viața bisericească. Prin Decretul 177/1948 cu privire la Regimul general al cultelor, problemele privind formarea slujitorilor altarului și a educației creștine a laicilor revenea exclusiv Bisericii Ortodoxe Române, iar învățământul religios a fost eliminat din școlile de toate gradele. Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, aprobat de Sfântul Sinod la 19-20 octombrie 1948 stabilea, printre măsurile de organizare a învățământului pentru pregătirea personalului necesar săvârșirii cultului,

▲ *Cancelaria profesorilor*

▲ *Manuscrisul românesc nr. 513 de la Biblioteca Academiei Române, Psaltichie întocmită de Ghelasie arhimandritul pentru trebuința Seminarului Episcopiei Argeșului și scrisă de Ion Profeanu (1855)*

58 *Ibidem,* pp.160-163.
59 Informație dată de preotul Marin Braniște.
60 Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeșului, 1793-1949...,* p. 519.

► *Clasa I cu elevii din anul şcolar 1934-1935*

ca acesta să se desfăşoare în şcoli de cântăreți, seminarii monahale şi institute teologice de grad universitar. În urma acestor prevederi statutare Seminarul de la Curtea de Argeş este desfiinţat şi transformat în şcoală de cântăreți cu sediul la Mănăstirea Turnu. Vrednicul de pomenire Iustinian, Patriarhul, prin influența pe care o avea în noul regim, reuşeşte readucerea şcolii în fosta cetate de scaun şi mitropolitană a Argeşului, ridicând-o la gradul de seminar, începând din anul 1955. Acelaşi Patriarh dispune însă, în 1957, desfiinţarea tuturor seminariilor şi funcționarea unuia singur, la Bucureşti. Astfel se încheia unul dintre marile şi fructuoasele cicluri de formare a slujitorilor Bisericii din Eparhia Argeşului.

▲ *Profesorii şi pedagogii Seminarului din Curtea de Argeş*

Pentru eforturile deosebite pe care le-au depus în formarea de caractere şi suflete, merită nominalizați dascălii de seamă ce au susținut învățământul bisericesc din vechea eparhie. Cei peste 3 200 de absolvenți ai seminarului din intervalul 1836–1957 s-au bucurat de un corp profesoral distinct, alcătuit, numai în perioada 1836-1936 din 297 de dascăli pentru diferitele discipline studiate. Primul director al seminarului a fost pitarul Stanciu Vătăşescu (1836-1845), urmându-i pitarul Dimitrie Jianu (1845-1848), devenit apoi prefect de Muscel; arhimandritul Ghelasie Basarabeanu (1848-1851), Zaharia Boerescu (1852-1863), ieromonahul Anania Melega (1863-1864), Niculae Nenciulescu (1864), iconomul stavrofor George C. Drăgănescu (1864-1879, 1880-1901), preotul George Popescu (1879-1880), preotul Mihail Chiriță (1918-1919, 1920-1932, 1934-1941), preotul Gh. Popescu-Broşteni, 1919-1920), preotul Iulian Constantinescu (1932-1933).

Dintre profesori, s-au remarcat Dimitrie Protopopescu (profesor de Religie), Vasile Ghejan, Marin Dimitrescu şi Ioan T. Dobrescu (care preda Limba latină şi Limba română), Ştefan Popa, Nicolae Teohari, Ştefan Gh. Drăgănescu, Ştefan Procopiu, Ion Antonescu şi Spiridon Popescu (profesor de matematică), Mihail Frunzescu şi Corneliu Gh. Drăgănescu (profesor de Ştiințe fizico-naturale), Constantin Mateescu (care preda Limba română), Frantz Ruthofer şi Dr. Ion Surpițeanu, Dr. Constantin Pastia, Ioan Russel, Dumitru Ionescu-Buzău şi Petru Stojenescu (care preda Igienă), preoții I. Rizescu, Gh. Popescu, I.T. Marinescu, C. Diaconescu şi D. Paraschivescu, Al. Popilian (profescor de Istorie), Stan Nicolau (profesor de Geografie). În majoritate, cadrele didactice erau licențiate în specialitățile pe care le predau, unii chiar în mai multe discipline, la universități renumite din Iaşi, Bucureşti, Paris, Viena. Eforturilor acestora li s-au adăugat şi cele ale personalului administrativ al instituției şcolare, alcătuit din director, preoții spirituali, medici, pedagogi, secretari şi economi (administratori), într-un cuvânt, „de la servitor până la director" cum sublinia preotul Mihail Chiriță, fost conducător şi sufletul şcolii în momentele ei fericite, dar şi în cele mai dificile.

Şcolile de cântăreți

Serviciul divin oficiat în bisericile de la sate şi oraşe ajunsese, către sfârşitul secolului al XIX-lea, într-o stare „de plâns. Strana, dacă nu rămăsese încă mută, devenise pe alocuri motiv de dezgust pentru credincioşi. Sufletul creştinilor ce veneau la biserică să se roage nu mai cunoştea acea emoție adâncă în preajma stranei, provocată de vocea dulce şi mlădioasă a psaltului de pe vremuri”[61]. Necesitatea înființării unor şcoli de cântăreți se impunea fără doar şi poate.

Şcoala de cântăreți bisericeşti din Piteşti a fost înființată pentru rezolvarea problemelor privitoare la săvârşirea cultului din bisericile eparhiei Argeş, în anul 1892 de către preotul Gheorghe Mielcescu, ajutat de îngrijitorul schitului Buliga. Şcoala a fost deschisă în acel an cu un număr de 22 de cursanți. Nu se ştie câtă vreme a funcționat aceasta, dar se spune că la scurt timp de la înființare au început reclamațiile împotriva celor ce o înființaseră, deoarece pretinseseră anumite sume de bani pentru şcoală, împotriva a ceea ce se afirmase anterior, că şcoala va fi gratuită şi va funcționa prin contribuția personlală.[62]

La 15 iunie 1897 lua ființă la Piteşti, Societatea Clerului Mirean „Frăția”, ce avea ca program, rezolvarea multor probleme ale clerului şi Bisericii din acea perioadă, printre care şi pe cele privitoare la învățământul pentru formarea cântăreților bisericeşti, de care sfintele lăcaşuri aveau neapărată nevoie. În şedința din 21 august 1897 comitetul societății a propus înființarea unei şcoli de cântăreți la Piteşti, pentru care solicita, prin adresa nr. 934/1897, aprobarea din partea Episcopiei Argeşului. Receptiv, Episcopul Gherasim Timuş (1894-1911), dă curs cererii societății „Frăția”: „În temeiul încredințărilor ce dați prin telegrama Nr. 934, Vă facem cunoscut că se aprobă începerea cursurilor Şcoalei de Cântăreți, înființată în oraşul Piteşti pe 1 octombrie 1897. Episcop (ss) †Gherasim (Timuş)”.

Începutul a fost destul de greu, căci şcoala nu avea candidați, local propriu şi mobilierul adecvat. Pentru rezolvarea spațiului necesar, s-au pus la dispoziție mai întâi casele bisericii Sfânta Treime (Schitul Trivalea), apoi şcoala a fost mutată în casele bisericii lui Norocea logofătul, Buna Vestire-Greci. Ambele locații s-au dovedit însă neîncăpătoare şi inadecvate desfăşurării procesului de învățământ. Casele bisericilor nu dispuneau de spațiu pentru amenajarea unui local de internat, lucru deosebit de important, mai cu seamă pentru elevii care veneau din mediul rural.

Nevoia unui local de şcoală cu internat decurgea şi din necesitatea de a proteja pe copiii veniți de la sate de influențele „nesănătoase ale mahalalelor urbane”, impunându-se, pe lângă o supraveghere atentă, şi o educație deosebită pentru practicarea „frumoaselor virtuți creştineşti”[63]. Nevoia existenței unui local de şcoală propriu, care să beneficieze de facilitățile impuse de un învățământ civilizat era secondată de insuficiența resurselor material, ceea ce a făcut ca Societatea „Frăția” să înceapă demersurile în acest sens abia în anul 1904, când se acumulaseră oarecare fonduri la „Casa de depuneri”. Cu încuviințarea Sfintei Episcopii a Argeşului nr. 9 din 5 ianuarie 1905 era retrasă suma de 15.000 lei „în scopul de a cumpăra pentru trebuințele ei un local propriu”. Comitetul societății a hotărât achiziționarea unui teren de 1.800 mp. de la moştenitorii Linței Zamfirescu, proprietate aflată în Strada Brătianu, la nr. 17. Societatea l-a

61 Aurel O. Popescu, *Şcoala de cântăreți bisericeşti din Curtea de Argeş, 1935,* Câmpulung-Muscel, Tipografia şi Librăria Gheorghe N. Vlădescu, 1933, p. 5.
62 Teodor Mavrodin, *op. cit.,* p. 519.
63 Aurel O. Popescu, *op. cit.,* p. 6.

► *Oraşul Piteşti, vedere de la apus*

însărcinat pe arhitectul N.B. Tutănescu, cu „facerea planului clădirii şcoalei" în limita resurselor materiale de care beneficia la acea dată. Pentru acoperirea sumei necesare (11.175, 34 lei, conform devizului întocmit) s-a recurs la ajutorul prin liste de subscripție, completându-se cu ceea ce mai rămăsese sau se va mai aduna în contul societății „Frăția". La data de 30 mai 1905 comitetul societății hotăra începerea lucrărilor la noul local de şcoală din Strada Brătianu nr. 17, fapt care s-a petrecut la 30 iunie. Şcoala s-a ridicat cu rapiditate, astfel că la 9 noiembrie, conform raportului nr. 35, pe care Societatea „Frăția" îl înainta Episcopiei, se preciza: „Localul Societății Frăția, pus în construcție din luna iunie a.c. fiind deja terminat, s-a decis a i se face inaugurarea în ziua de 14 ale curentei, instalându-se şi şcoala de cântăreți". Costurile lucrării s-au estimat a fi fost de 12.410,20 lei după deviz, din care, după scăderea unui „rabat de 8,15% lăsat la licitație", au rămas efectiv la 11.408,85 lei.[64]

Societatea preoțească „Frăția" stabilea, la 30 iunie 1898, şi „regulamentul şcoalei", prin care s-au prevăzut ca obiecte de învățământ: Muzica bisericească şi Tipicul bisericesc, Istoria Vechiului şi Noului Testament, Morala şi Liturgica, urmând ca procesul de învățământ să se desfăşoare pe parcursul a trei ani, cu trei clase. Conform hotărârilor aceluiaşi comitet, se va mai introduce în programa şcolară şi Muzica vocală. Pentru „îmbunătățirea studiului şcoalei şi a lărgirii sferei lui" şi „pentru a înzestra elevii cu o cultură mai deosebită", începând din anul 1907, se propune înființarea a două noi catedre, una pentru „cântările bisericeşti mari şi alta pentru Limba română, Dreptul cetățenesc şi Istoria Românilor".

Examenele constau din probe orale la toate obiectele de învățământ şi se țineau la sfârşitul fiecărui an în fața unei comisii alcătuită din reprezentantul episcopiei, ca preşedinte, şi profesorii şcolii, ca membri. La examenele de absolvire, ținute în fața aceleiaşi comisii, căreia i se alătura şi un membru al Societății „Frăția", se susțineau probe teoretice şi practice, cântări psaltice şi pe note.

Deşi a avut rezultate deosebite, şcoala de cântăreți de la Piteşti a funcționat numai până în anul 1912, când a fost desființată „printr-o dispoziție a răposatului Episcop Calist" (Ialomițeanul), după cum se precizează în raportul revizorului ecleziastic din anul 1923.[65]

64 *Ibidem,* p. 8.

65 Teodor Mavrodin, *op. cit.,* p. 521.

Încheierea Primei conflagrații mondiale avea să readucă școala de cântăreți bisericești în orașul din dreapta Argeșului. Societatea „Frăția" reînființează școala ale cărei cursuri încep în decembrie 1918 cu puținii elevi pe care reușește să-i adune pentru clasele I și a II-a. În urma solicitării Arhiereului Visarion, locțiitor al scaunului vlădicesc de la Argeș (17 martie 1921-16 martie 1923), Protoieria Argeșului, prin reprezentantul său, înaintează programa școlară de învățământ a școlii, care cuprindea: Muzica bisericească și Tipicul bisericesc, Muzica bisericească corală, Istoria Vechiului și Noului Testament, Principii de morală creștină, Liturgica bisericii creștine ortodoxe, Istoria Bisericii române, Practica în cancelaria parohială.

Personalul didactic, însărcinat cu greaua misiune de creștere și formare a copiilor, de la care lumea aștepta să fie modele de viață, și-a făcut datoria pe măsura așteptărilor. Între dascălii de început ai școlii de cântăreți de la Pitești s-au numărat: preotul *Radu Budescu,* fiul preotului Paraschiv Duhovnicul din Budeasa. Bun cunoscător al muzicii bisericești, a fost numit de către episcopie, la recomandarea protoieriei, profesor de Muzică bisericească, îndeplinind și funcția de director al școlii, între 1918-1922 și 1925-1926.

Preotul Dumitru Lascăr, fost protoiereu al județului Argeș, a fost numit profesor de Religie, funcționând în această calitate până la 1 noiembrie 1905, iar din 1908 ca director al școlii.

Diaconul Teodor Băjenaru, a fost numit profesor de Muzică vocală în 1898.

Preotul Niculae Boerescu, a predat ca profesor de Religie între anii 1897 și 1898.

Preotul Ioan Panțurescu, a fost profesor de Religie și Muzică vocală și director de la 1 septembrie 1906 până la 1 septembrie 1912, când școala de cântăreți a fost mutată de la Pitești la Curtea de Argeș.

Preotul Marin Preoțescu, numit profesor de Limba română, Drept cetățenesc și Istoria românilor, a predat începând cudata de 25 septembrie1907.

Ioan Zmeu, profesor de Muzică bisericească, mai întâi la școala din Pitești, a fost mutat, în 1910, la școala de la Curtea de Argeș, unde a funcționat până în 1922, când a încetat din viață.

Preotul Constantin Bărănescu a fost numit în 1926 ca director, predând și Istoria Bisericii române. S-a mutat în 1928 la Argeș, după desființarea școlii de la Pitești. Au mai funcționat ca profesori: Preotul Dumitru Angelescu pentru Istoria Vechiului și Noului Testament, Catehism și Liturgică; Preotul Marin Popescu, profesor pentru Explicarea Evangheliilor, Morală, Istoria românilor, Geografie și Matematică; Preotul dr. Petre Vintilescu, profesor de Istoria Bisericii Române, ajuns apoi profesor universitar al Facultății de Teologie din București, catedra de Liturgică și pastorală; Preotul Marin Urzică la catedra de Istoria Vechiului și Noului Testament, Nicolae Bălășoiu, maestru de lucru manual; Ioan I. Iliescu a predat ore de Muzică bisericească; Gheorghe Gordunescu, profesor de Muzică bisericească, psaltichie, tipic bisericesc și cântări practice; Gheorghe Mircescu, profesor de Muzică vocală și dr. St. Simionescu, cel care a predat ore de Igienă, între anii 1922-1923.

Școala de cântăreți bisericești pentru pregătirea dascălilor de la Slatina s-a înființat în anul 1862, ca urmare a stăruințelor Episcopului Neofit Scriban, care era „un bun cunoscător al cântărilor bisericești". Lipsa localului, a fondurilor pentru susținerea școlii, precum și a cadrelor didactice, a făcut ca școala să se desființeze după doi ani de existență.

Constatând o lipsă mult mai accentuată a cântăreților bisericești din județul Olt, precum și slaba pregătire a celor existenți, Episcopul Gherasim Timuș al Argeșului cerea prefectului de Olt o subvenție de 2.000 lei pentru înființarea unei școli de cântăreți, bani ce nu au fost primiți, motivându-se prin lipsa fondurilor.

La îndemnul și după exemplul protoiereului de Argeș, care fusese și inițiatorul Societății preoțești „Frăția", și protoiereul județului Olt, preotul Gheorghe Pascal, sprijinit de profesorul de religie Alexandru Grăjdaru de la gimnaziul din Slatina, se adresează Episcopului de Argeș Gherasim Timuș, cerând, prin raportul 341 din 1 august 1900,următoarele: aprobarea „de a înființa și pune baza în orașul Slatina a unei școale de cântări și regule bisericești, oferindu-se atât cei de mai sus (Alexandru Grăjdaru și Ioan Pascal) cât și eu, ca gratuit să predăm cursul întocmai programului celorlalte școli de această specie; iar din mică taxă anuală ce se va impune fiecărui elev, să procurăm strictul necesar pentru chiria, încălzitul și îngrijirea localului. Aceasta supunând-o la cunoștința Prea Sfinției Voastre, cu adâncă smerenie, rog să ne dați binecuvântarea și voea de a începe și pregăti cele necesare până la 1 septembrie ca: local, mobilier, program și înscrieri la timp, dând publicității condițiunile de admitere…"[66]. Aprobarea pentru „înființarea școalei de cântăreți bisericești în orașul Slatina, potrivit mijlocirei"făcute, împreună cu binecuvântarea arhierească pentru începerea cursurilor școlii se dă de către Episcopul Argeșului, astfel că școala va începe să ființeze în luna ianuarie 1901, când s-au înscris la cursuri 28 de elevi. Protoiereul Gheorghe Pascal a fost și primul director al instituției școlare vocal-confesionale din Slatina.

După modelul Societății preoțești „Frăția" din Pitești, la 24 iunie 1901 a luat ființă și în Slatina Societatea Preoților „Apostolul", al cărui program, întocmai ca și al celei de la Pitești, cuprindea și înființarea unei școli de cântăreți, a cărei întreținere să fie asigurată din fondurile societății. Beneficiind de încuviințarea Episcopului și de autorizația ministerului de resort, la 21 octombrie 1903 se deschide școala, a cărei programă de studiu era asemănătoare celei de la Pitești, adăugându-se un curs pentru deprinderea „noțiunilor de croitorie și legătorie de cărți". În anul școlar 1904-1905 cursurile școlii s-au desfășurat cu trei clase, ceea ce presupune că un număr mare de elevi au venit de la școala înființată în 1900 de către protoiereul Gheorghe Pascal. Director al noii instituții școlare a fost numit preotul Dobre R. Popescu, iar N. Blăjan și Ion Lupulescu predau cursurile de Teorie muzicală, N. Pretorian preda Tipic bisericesc, ieromonahul Ghenadie, Croitorie și legătoria de cărți. Acesta era corpul profesoral al școlii nou înființate. În anul 1912, la fel ca și cea de la Pitești, și școala de la Slatina a fost desființată, iar în perioada Primului Război Mondial școala nu a mai funcționat.

După încetarea ostilităților, instituția s-a reînjghebat cu mare greutate, funcționând în condiții improprii între anii 1918-1920. Asigurând și „o instrucțiune și educațiune" superficială, constatare făcută de către comisiile care participau la examene, școala este nevoită să-și înceteze activitatea. Nevoia mare de „elemente anume pregătite, cari să asigure strana la cerința vremurilor" și incapacitatea școlii din Pitești de a asigura necesarul tot mai trebuitor de cântăreți, nu numai pentru județele Argeș și Olt, ci și pentru cele limitrofe, au determinat autoritățile bisericești să reînființeze

66 Aurel Popescu, *op. cit*. pp. 17-18.

şcoala de cântăreți de la Slatina. De data acesta au pus-o sub „auspiciile" Societății „Frăția" din Piteşti, dându-i şi o nouă organizare, precum şi programa şcolii similare piteştene.Instituția s-a redeschis şi a funcționat în localul Şcolii primare nr.1 Ionaşcu din Slatina până în anul 1927. Din cauza lipsurilor materiale, a unui local adecvat şi a cadrelor didactice, rezultatele au fost sub aşteptări. Consiliul eparhial a decis, în şedința din 6 octombrie 1927, desființarea şcolii, decizia de „suprimare" fiind cuprinsă în adresa nr. 4.896 din 7 octombrie 1927 a Episcopiei Argeşului:

„Prea Cucernice Părinte,

Vi se face cunoscut că, cu începere de 1 octombrie a.c. încetează funcționarea şcoalei de cântăreți din oraşul Slatina din cauza lipsei de local şi a personalului didactic suficient. Ca atare, veți îndruma pe elevii şcoalei spre a se înscrie şi să urmeze cursurile la şcoala de cântăreți bisericeşti din Piteşti…

† Episcop, Nichita".

Desființarea şcolii a adus nemulțumire, mai ales în rândurile elevilor care, în majoritate fii de țărani, erau lipsiți de mijloace materiale pentru continuarea studiilor departe de casă, la Piteşti. Colectivitatea de elevi adresa astfel o călduroasă rugăminte către Episcopia Argeşului să revină asupra hotărârii de desființare a şcolii de la Slatina. Răspunsul Episcopului Nichita Duma este însă definitiv: „din cauza scăderilor (neregulilor) constatate, atât în ce priveşte localul, cât şi instrucțiunea şi educația elevilor, cunoştințele absolvenților fiind foarte reduse, formarea lor profesională foarte slabă", din cauza reclamațiilor dese „din partea parohienilor împotriva cântăreților cu diplomă", a timpului „petrecut degeaba şi a cheltuielilor zadarnice ale părinților", precum şi a răului celui mare ce provine din acestea.

Cu toate că se recunoşteau osteneala şi cheltuielile mari ale elevilor, degenerarea „muzicei bisericeşti şi respectul tot mai scăzut față de cântăreți din cauza slabei lor pregătiri" determină Consiliul eparhial să nu mai revină asupra hotărârii de desființarea şcolii. Astfel, după ce aduseseră bisericilor din Argeş şi Olt, ori celor din celelalte județe alăturate un număr de 515 absolvenți (şcoala din Piteşti) şi 173 (cea din Slatina), conform hotărârii Consiliului eparhial, şcoala de cântăreți bisericeşti de la Slatina se desființează în anul 1927, elevii trecând la cea din Piteşti, iar aceasta din urmă este mutată la Curtea de Argeş în anul următor.[67]

67 *Ibidem*, p. 20.

Învățământul în județul Olt

Studiul nostru ar fi incomplet dacă nu am face referiri şi la istoricul învățământului din județul istoric Olt, parte componentă a Eparhiei Argeşului de la întemeierea acesteia şi până în 1949. Mai apoi, împreună cu județul Vâlcea şi Argeş a alcătuit Episcopia Râmnicului şi Argeşului, incluzând, de această dată şi o mare parte din județul istoric Romanați.

Ştiutori de carte au exista, cu siguranță în județul Olt, mult mai înainte de atestarea documentară a şcolilor din această veche parte de țară. Referindu-ne la epoca medievală, se poate aprecia, din aceleaşi considerente economice, sociale şi politice, care decurgeau din schimburile comerciale cu civilizația bizantină de la sudul Dunării, şi existența unor astfel de centre comerciale, inclusiv pe teritoriul județului Olt. Știința de carte trebuie astfel să fi constituit şi aici o preocupare aparte. Este demn de luat în seamă faptul că teritoriul județului Olt s-a constituit în principala punte de legătură cu civilizația bizantină şi postbizantină a Orientului.

„Oltul a fost în istoria Țării Româneşti, o regiune extrem de importantă prin situațiunea geografică, fiind aşezat în Muntenia de vest şi mărginit de apa care i-a dat numele, pe care câteva secole a însoțit-o (din punct de vedere teritorial) *până la Dunăre, dar atras – adese ori – în sfera de inerese a banatului Oltean. Râul Olt n-a constituit nicicând o stavilă în relațiunile dintre ținuturile corespunzătoare celor două maluri. De cele mai multe ori moşiile din Olt se întindeau în Romanați şi Vâlcea. Iar în rivalitățile dintre partidele din stânga şi dreapta Oltului, boerii jud. din Olt au jucat, uneori, rolul de arbitri…*

Dar boerii din Olt, pe lângă rolul politic, au avut şi un important rol cultural, zidind mănăstiri, schituri şi biserici de mir, instituții ocrotirii dreptei credințe, cultivării talentelor de artă religioasă şi răspândirii primelor noțiuni de învățătură… Ilustrele familii boereşti: Bălăceanu, Buicescu, Comăneanu, Crețulescu, Deleanu, Filişanu, Greceanu, Izvoranu, Milcoveanu, Rudeanu, Ştirbei, Văleanu, ş. a. s-au ostenit iarăşi să lase urmaşilor – supt forme corespunzătoare situațiunii lor – amintirea unor vieți pioase, frământate adânc de misterul vieții viitoare”[68].

De aici, din zona adiacentă Oltului, s-au ridicat şi cei doi mari voievozi ai culturii române, Matei Basarab şi Constantin Brâncoveanu, ctitori de țară şi de cultură. Primul, considerat printre cei mai prolifici ctitori de biserici ai țării, a fost şi cel care s-a ostenit spre potolirea setei şi foamei poporului, nu prin pâine şi apă, ci prin adăparea la izvorul nesecat al învățăturii de carte. Cu toate că Vodă Matei Basarab nu a fost un cărturar şi nici nu deprinsese prea mult tainele culturii, a ştiut să atragă, spre folosul curții şi al țării, pe cei mai învățați oameni ai epocii sale. Prin sprijinul nemijlocit şi sub oblăduirea sa, aceştia au răspândit lumina cărții în limba națională.[69] Veacul al XVII-lea şi perioada domniei lui Matei Basarab s-au constituit în „cea mai națională epocă din istoria noastră, iar unitatea limbii vorbite a fost în parte meritul cărturarilor şi al învățaților lui Matei Basarab”[70]. Făcând o extrapolare, care ne apare ca necesară, subliniem faptul că acestui voievod oltean, descendent din stirpea Basarabă, i se datorează şi primele începuturi ale tiparului în actuala Arhiepiscopie a Argeşului şi Muscelului. Cu sprijinul lui Petru Movilă, mitropolitul de origine română al Kievului, Matei Basarab aduce în Țara Românească două tipărnițe, termenul de tipografie fiind poate prea pretențios pentru

68 Ion Ionaşcu, *Biserici, chipuri şi documente din Olt,* Ramuri, Craiova, 1934, vol. I, pp. V-VI.
69 Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab,* Bucureşti, 1988, pp. 81-83.
70 Petre P. Panaitescu, *Începuturile şi biruința scrisului în limba română,* Bucureşti, 1965, pp. 191-192.

acea epocă, pe una dintre ele instalând-o la Câmpulung, la Mănăstirea Negru Vodă, pe care a refăcut-o din temelii. De sub teascurile tiparniței muscelene se vor scoate patru cărți, dintre care o ultimă *Psaltire* în limba slavonă în anul 1650, toate lucrările (21 de titluri) tipărite sub vrednicul conducător fiind rodul „politicii culturale dirijată de domnul țării şi de sfatul său, pentru înzestrarea lăcaşurilor religioase cu cartea neapărat trebuitoare săvârşirii cultului.[71]

Cel de al doilea descendent din neamul Basarabilor, Constantin Brâncoveanu, avea să-şi lase adânc amprenta asupra culturii medievale româneşt, fiind promotorul stilului arhitectonic ce-i poartă numele, „stilul brâncovenesc", care va deveni definitoriu nu numai pentru configurația arhitectonică a aşezămintelor religioase ale epocii sale, ci şi pentru întregul spațiu românesc al secolelor următoare. Constantin Basarab Brâncoveanu va urma linia culturală a ilustrului său înaintaş, Matei Basarab, al cărui nepot era. Puțini cunosc, însă, că lui Constantin Brâncoveanu îi datorăm, în mare parte, *Biblia de la Bucureşti*, al cărei ispravnic întru culegere şi tipărire a fost înainte de 1688. Amândoi şi-au lăsat întipăritele străduințele istorice şi cultural-ctitoriceşti şi asupra aşezămintelor religioase ale Episcopiei Argeşului, inclusiv asupra mănăstirii de aici, înainte ca aceasta să devină reşedință episcopală.

Revenind la învățământul din Olt, hrisovul dat la Slatina de Vlad Vintilă voievod (1532-1534, 1534-1535) fiul lui Radu cel Mare, prin care întăreşte ocină lui Barbulea şi Lupu în satul Studina, este semnat de *Badea scriitor din Slatina,* la 23 mai 1534. Rezultă aşadar, că şi în târgul de atunci al Oltului, devenit mai apoi urbe, existau ştiutori de carte. În anul 1741 apare prima şi cea mai veche mențiune documentară asupra preocupărilor pentru învățătură de aici, Şcoala domnească de la Slatina. După 22 de ani, respectiv în 1763, pe lângă biserica Maica Precesta din Târg (Adormirea Maicii Domnului), este confirmată funcționarea unei şcoli, ridicată de Iane Slătineanu, mare cămăraş, şi fratele său Niculae, ctitorii bisericii.[72] În hrisovul dat de domnitorul Alexandru Ipsilanti la 28 iunie 1775 „Sfintei Mănăstiri Slatina" (biserica fusese transformată în mănăstire şi afierosită Mănăstiri Xeropotamu de la Muntele Athos la insistențele lui Chesarie Dapontes, care-i convinge pe Constantin şi Răducan, fiii marelui medelnicer Ion Slătineanu şi pe mama lor, Stanca, să închine biserica slătineană), se precizează că printre scutirile ce fuseseră întărite bisericii din Slatina, era şi „… de posluşania şi ajutorul acestei sfinte case şi un dascăl de învățătura copiilor, iarăşi scutit…"[73]. În anii 1799-1800, din fondurile lui Ionaşcu cupețul, în casele de lângă biserica ctitorită de acelaşi mare filantrop, se deschide şcoala ce-i va purta numele şi va funcționa până în anul 1836. Tot aici se va înființa şi prima bibliotecă a oraşului din partea stângă a Oltului. Din anul 1800 ne parvine şi anaforaua semnată de Constantin Filipescu vel vornic şi de Radu Golescu, la 17 martie, urmare a jalbei ce *„au dat domnitorului Alexandru Moruzi, mai mulți boirnaşi şi boiri din județul Olt cu privire la şcoala Ionaşcu din Slatina. Aceştia cer adăogarea veniturilor bisericii şi spitalului Ionaşcu, cum şi a şcoalei cu dascăl elinesc şi rumânesc. Zic jăluitorii că au cercetat împreună cu Neaga, soția mortului Ionaşcu şi cu Gavrilă nepotu-său, şi au constatat că veniturile sunt nesuficiente ca să se înființeze spitalul, şi deci se roagă domnitorului şi boierii subscriitori anaforei susțin rugăciunea lor: A li să primi rugăciunea, ca în locul spitalului, din venitul ce are acum acea sfântă biserică să se întocmească şcoală cu dascăl elinesc şi rumâ-*

71 Nicolae Stoicescu, *op. cit.,* pp. 85-89.

72 G. Poboran, *Istoria oraşului Slatina,* ed. a II-a, Slatina, 1908, pp. 130-131.

73 V. A. Urechiă, *Şcala. Cultura publică* în *Istoria Românilor,* tom. VIII, Bucureşti, 1897, p. 29.

nesc pentru învățătura şi procopseala copiilor locuitorilor de acolo, fiind tot întru pomenirea mortului ce au afierosit acele mili pentru spital şi mai vîrtos a Măriei tale; căci se începe în prea fericite zilele Măriei tale o roadă îndestulată de unde se pot adăpa sărmanii copii cu învățătură şi procopseală". Deşi la 10 martie 1801 Matei Fălcoianu, vornicul obştirii, raportează domnitorului că nu dispune de sumele necesare pentru plățile obligatorii ale slujbaşilor statului, vodă Alexandru Moruzi respectă cerința slătinenilor, comunicând vornicului Fălcoianu:

„D-ta Vel vornic al obştirilor, am văzud Domnia mea anaforaua ce ne faci, la care răspundem D-tale, că trebue întâi leafa dascălilor i leafa şi cheltuielile cişmigiilor să li se dee, pentru că acestora li se cade dupe dreptate mai întâi a-şi lua dreptul lor, nu numai pentru că slujesc în adevăr, ci mai vârtos pentru căci veniturile şcoalelor şi veniturile cişmelelor, se iau la cutie întregi şi curg dupe orânduială nescăzute şi nu trebue aceste venituri ale şcoalelor şi ale cişmelelor, cari sânt orînduite pentru plata dascălilor… a le cheltui în altele Epitropia. Drept aceea, dupe ce vei da D-ta, mai întâi dreptul acestora, apoi vei iconomisi pentru ceilalți leafaşi, toți a li se da pe cât li se vor ajunge.

1801, Martie 14" [74].

Şcoala a început să funcționeze cu trei dascăli, unul pentru limba română şi doi pentru limba „elinească", după cum rezultă din anaforaua pe care Constantin Şătraru o înainta domnitorului Alexandru Ipsilanti. Acelaşi document precizează că şcoala se întreținea dintr-o vie pe care *„Ionaşcu mazilu au afierosit-o la şcoala bisericii ce iaste făcută aicea la Slatina pentru învățătura copiilor dă obşte, fără plată, cerând de la mila înălțimii tale a să scuti această vie. Ni să porunceşte să cercetăm dacă este acum şcoală, de să învață copii fără plată şi de sunt dascăli cari slujesc acum ci simbrie cum şi pentru vie câte pogoane sunt şi dă este via a bisericii şi a şcoalei. Înştiințăm Mării Tale că acest Ionaşcu mazâlu, în viață fiind au făcut această sfântă biserică aicea în Slatina cu zidire împrejur şi odăi, înzestrând sfânta biserică cu ceea ce i-au dat mâna, făcând bun aşezământ sufletesc a să afla dascăl nelipsit cu simbrie din venitu bisericii să învețe copii fără plată. Şi acum să află trei dascăli; unul preot călugăr grec ce paradoseşte matimile, altul iarăşi grec la china învățând feciorii dă boieri şi alții, altul dascăl rumânesc, pentru copiii orăşanilor. La aceşti trei dascăli li se dă destulă simbrie şi tain, mâncare şi lemne de foc, prin chiverniseala Neagăi, soția lui Ionaşco. Am făcut cercetare şi pentru vie şi ne-am adeverit că sunt pogoane 12 lucrătoare, vie temeinică iar 6 sunt saduri, care până la un an, doi să ajunge şi aceea în rândul viei cei lucrătoare şi este cu adevărat afierosită bisericii şi şcoalei. Din noianu milostivirii Mării Tale să dobândescă mila ajutorului ca să poată a-şi ține acel bun lucru cu împărtăşirea facerilor de bine la atâția copii ce să află nelipsit învățând la aceste trei şcoale"*[75].

Rezoluția dată de domnitorul Constantin Alexandru Ipsilanti a fost în măsură să răsplătească cerințele jeluitorilor slătineni:

„După arătarea ce ne-a făcut dumnealui cinstit şi credinciosul boierul domnii mele biv vel vistier Costandin Filipescu epitropul aceştii şcoale; cum şi după înştiințarea ce făcu domnii mele ispravnicii județului pentru înființarea aceştii şcoale ce să află în stare cu trei dascăli, unde învață copii fără plată ca pentru un folos trebuincios obştii ce este aceaste, ne milostivim domnia mea şi hărăzim şcoalei atît scuteala a şase oameni ce i s-au fost dați de domnia sa fratele Alexandru vodă Moruzi, cât şi scuteala vii aceştia". Pentru că numărul şcolarilor a

74 G. Poboran, *Istoria oraşului Slatina, Slatina,* 1908, pp.345-347, 352.

75 Gheorghe Părnuță, Violeta Bărboi, *Învățământul şi cultura în județul Olt (secolul XIII-1864),* Piteşti, 1997, pp. 26-28.

devenit neașteptat de mare, la 5 august 1806 Constantin Filipescu şi Radu Golescu, cer ca pentru întreținerea celor 100 de copii să se dea vinăriciul din şase sate ale județului Olt şi din avaietul bâlciurilor *„câte zece parale de la prăvălia mare şi o para de vită ce să vinde la obor”*.

Cu toate neajunsurile materiale, şcoala a funcționat cu bune rezultate. Pentru a face față greutăților pe care le întâmpina, biv vel vornicul Radu Golescu face o danie în octombrie 1811:

„… văzând că şcoala ce este pentru învățătura copiilor la oraşul Slatina ot sud Olt se află făr de nici un ajutoriu, acum la această vreme, am binevoit şi printr-această carte a mea hărăzind la numita şcoală o ogradă de vale de Strihareț cu locul ei şi o cârciumă cu tot cuprinsul ei în oraşul Slatina, care le-am şi eu cumpărate de la mezatul lucrurilor lui Gavrilă Ionaşcu, ca să le stăpânească moşie ohabnică în veci”.

Pentru ca localul şcolii de pe lângă biserica Ionaşcu să poată oferii condiții optime pentru învățământ, domnitorul Ioan Gheorghe Caragea acordă şi alte ajutoare materiale, precum lemnărie rămasă de la podurile care se construiau peste râul Olt, scutirea de dajdii a şaisprezece oameni şi *„alte mili mănăstireşti ca să fie pentru întâmpinarea celor de trebuință ajutoare ale aceştii şcoale să scutească şi drepte bucate de vinărici de la o vie ce o are”*.

Pentru ca treburile să meargă bine, în anul 1817 şcoala slătineană din chiliile bisericii Ionaşcu este pusă sub directa îngrijire a Episcopiei Argeşului, sub a cărei jurisdicție canonică se afla județul Olt. La sfârşitul anului, în hrisovul domnesc ce prevedea înființarea de şcoli româneşti în toate oraşele reşedință de județ, unde se vor „orândui dascăli rumâneşti”, se preciza că dacă plata dascălilor „va fi puțină” (neîndestulătoare), Episcopul de Argeş, prin purtarea sa de grijă, să apeleze şi la ajutorul slătinenilor spre a contribui cu câte o sumă, de la fiecare „după puterea lui”.

Episcopului îi revenea şi sarcina de a orândui pentru şcoală „vrednici dascăli”, iar epitropii să fie aleşi din rândul celor „mai aleşi şi mai de ispravă ai acelui oraş”, care să orânduiască şi să supravegheze buna orânduială a şcolii. În plus, episcopul trebuia să prezinte în adunarea obştească a eforilor, catalogul şcolarilor de la şcoala din Slatina, Piteşti şi Curtea de Argeş, semnat de dascălii şi epitropii şcolilor respective.

Episcopul avea îndatorirea de a face şi „deosebită însemnare” asupra celor care „merg spre procopseală la învățătură”, mai ales a celor ce ar fi urmat o şcoală superioară. Hotărârea domnească mai prevedea ca cei ce urmau să fie hirotoniți ca preoți la sate sau oraşe să aibă o dovadă semnată de dascălii şcolii prin care să se confirme, nu numai că au urmat „bisericeasca învățătură”, dar şi că „au învățat-o cu destoinicie”, fapt pentru care a fost adus la cunoştință „tuturora nizamul pentru întocmirea şcolii”[76].

Evenimentele din 1821 au făcut ca în acest an şcolile să funcționeze cu destulă dificultate, multe dintre ele fiind chiar închise. Din anaforaua lui Iordache Golescu trimisă domnitorului Grigorie Dimitrie Ghica la 11 decembrie 1822, rezultă că şcoala de obşte de la Slatina a rămas fără epitropi, cerând domnitorului să însărcineze „cu această epitropie pe oricine va găsi cu cale… spre a nu rămânea această şcoală necăutată şi a nu i să prăpădi zestrea ce are”. Şcoala rămânea în atenția autorităților, care i-au reînnoit privilegiile. În 1823, cărturarul transilvănean Gheorghe Ardeleanu, va pune baze noi pentru funcționarea şcolii de la biserica Ionaşcu, unde a predat până în anul 1834.

76 *Ibidem,* pp. 29-35

După ce se remarcase la şcoala de la Sfântul Sava, dascălul ajunge în urbea de pe malul stâng al Oltului, unde aplică metoda lancasteriană de învățământ şi gramatica lui Ion Heliade Rădulescu în şcoala ce-i va fi încredințată spre conducere şi care, în scurt timp, va deveni Şcoala Națională din Slatina.[77]

Un alt dascăl ardelean, Vasile Urzescu, absolvent eminent al liceului Sfântul Sava din Bucureşti, a predat în Slatina între anii 1851-1854, după care, în anul 1856 a fost transferat la Piteşti, unde a funcționat mulți ani ca profesor şi director la şcoala Domnească Nr.1, apoi ca inspector şcolar.[78]

Şirul profesorilor din Ardeal, care au contribuit cu deosebire la propăşirea culturală a românilor de la sud de Carpați, continuă cu Ioan Lugoşian, născut în 1840 în ținutul Teiuş. A studiat o vreme dreptul la Academia din Sibiu, ajungând apoi „slujbaş" al Ministerului Instrucțiunii Publice din Bucureşti.

După o trecere prin Craiova, în anul 1862 este numit profesor la Şcoala Ionaşcu din Slatina, oraş în care s-a şi căsătorit, stingându-se apoi din viață la 13 mai 1877, în deplină putere de muncă.[79]

Seminarul orfanilor de război din Câmpulung Muscel

Cunoscând ororile Primului Război Mondial, greutățile unei copilării lipsite de un puternic sprijin bănesc de acasă şi fără să renege vreodată originea sa, de care întotdeauna a fost mândru, primul Patriarh al României, Miron Cristea, s-a aplecat cu părintească dragoste asupra vieții copiilor rămaşi orfani în urma primei Conflagrații Mondiale.

Partea de nord a fostului județ istoric Muscel a devenit în 1916 un sângeros câmp de luptă. Aşa se face că numeroşi eroi din Primul Război Mondial au provenit din această zonă, iar în urma lor au rămas orfani, a căror grijă a fost purtată de „Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război", înființată în acea perioadă la Iaşi de prințesa Olga Sturdza[80].

La Câmpulung Muscel se afla Mănăstirea Negru Vodă, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, ctitorită de către Matei Basarab, între anii 1635 şi 1637. Odată cu secularizarea, această mănăstire s-a desființat, însă ultimul ei egumen, arhiereul Ioanichie Evantias, a trăit aici până la 1873. Mai apoi, lăcaşul a devenit biserică de mir şi catedrală a oraşului. Treptat, chiliile şi celelalte clădiri au început să se ruineze. După Primul Război Mondial, în jurul mănăstirii a început o nouă istorie, întrucât aici a fost înființat un orfelinat numit, inițial, „Dragoslavele", în amintirea sângeroaselor lupte care s-au dat acel sat muscelean. Pentru această instituție, în 1920, pe ruinele aripii de sud a chiliilor, s-a început construirea unei clădiri, dotată cu toate cele necesare

77 Despre contribuția Bisericii la dezvoltarea învățământul şi culturii în județul Olt vezi lucrarea citată anterior, pp. 3-99.

78 G. Poboran, *op cit,* p.. 405.

79 *Ibidem,* p. 408.

80 Olga Sturdza, n. 27 septembrie 1884, în satul Popeşti-Iaşi, fiica principelui Al. Mavrocordat şi a Luciei Cantacuzino–Paşcanu. A studiat pictura şi sculptura la Berlin, Dresda şi Paris, elevă a lui Auguste Rodin. Autoare a Monumentului Unirii din Iaşi, inaugurat în 1927. A desfăşurat o bogată activitate filantropică, mai ales în slujba orfanilor din Primul Război Mondial; † 10 iulie 1971, la Sainte Marguerite (Varengeville-sur-Mer, Dieppe), Franța. (despre ea, Rodica Eugenia Anghel, „Olga Sturdza – contribuții privind viața şi activitatea", în *Arhivele Moldovei*, nr. 1-2, 1994-1995, pp. 72-76 şi C. Opstap, „Minunea albă revine în Iaşi", în *Magazin istoric*, nr. 3, 2000).

desfăşurării unei bune activităţi şcolare. S-au cheltuit peste 600 000 de lei.[81] Această sumă s-a obţinut parţial din partea instituţiilor statului şi de la diverşi donatori.

La 1 aprilie 1921 s-a înfiinţat şi o şcoală primară pentru orfani, cu două posturi de învăţători. Cel care s-a ocupat de organizarea şcolii şi a orfelinatului a fost un bun patriot şi un bun creştin, Dr. N. Cădere, care fusese pedagog la Seminarul „Veniamin" din Iaşi. El a luat legătura cu mitropolitul Miron Cristea şi cu Ministerul Cultelor, arătându-le că orfanii din şcoala câmpulungeană trebuie educaţi „în spiritul religiei ortodoxe". Mitropolitul Primat Miron a avut ideea transformării acelei şcoli în Seminar teologic „ţinând seama de nevoia de preoţi pe care o are ţara" şi „obţinând şi concursul preoţilor profesori, care s-au oferit să facă la început cursuri gratuite".[82] În urma demersurilor făcute de dr. N. Cădere, Ministerul a acordat noi fonduri pentru îmbunătăţirea condiţiilor din clădirea viitorului Seminar.[83]

La 1 septembrie 1922 a fost înfiinţat, cu aprobarea Mitropolitului Primat Miron Cristea, în urma strădaniilor dr. N. Cădere şi cu concursul principesei Olga Sturdza, Seminarul Orfanilor de Război. Inaugurarea solemnă a noii instituţii s-a făcut la 15 noiembrie, de faţă fiind Mitropolitul, prinţesa Olga Sturdza, preşedinta Societăţii pentru ocrotirea orfanilor de război şi fostul ministru al cultelor, Grigore Trancu-Iaşi. După slujba de *Te Deum*, săvârşită de arhiereul Evghenie[84], Patriarhul Miron a rostit o însufleţită cuvântare, în care făcea apel la oficialităţile judeţului Muscel ca să sprijine în continuare noul Seminar. Totodată, destina „o sumă de 5 000 lei, ca fundaţiune, din a cărei camete (dobânzi, n.n.) să se premieze cel mai bun elev al Seminarului – sau întrucât suma s-ar spori şi cu alte danii – să se premieze cei mai buni elevi ai Seminarului, ca purtare şi ca spor în studii, ca astfel să iasă cu timpul din el cât mai mulţi preoţi vrednici…". În această cuvântare Patriarhul făcea elogiul preoţilor musceleni care dăduseră frumoase dovezi de patriotism în cursul Primului Război Mondial şi dintre care se recrutaseră preoţi profesori ce se oferiseră să predea gratuit. Subliniem frumoasa activitate culturală desfăşurată în mănăstirea câmpulungeană şi mai cu seamă ideile viitorului Patriarh despre educaţia ce urma să fie dată viitorilor preoţi. Plecând de la textul „vedeţi, să nu vă amăgiţi, căci mulţi vor veni în numele Meu… dar să nu mergeţi după ei" (Luca 21,8), Mitropolitul Miron dădea îndemnul, la fel de valabil şi astăzi, „să nu ne lăsăm seduşi de anumite devize şi lozinci, cari la aparenţă sună frumos şi propovăduite de unii, cari vreau să vorbească în numele patriei, deşi nu-i leagă nimic de glia strămoşească, decât cel mult gândul de a o exploata". În consecinţă, el îndemna la o educaţie patriotică şi creştină, care să răsădească în sufletele seminariştilor sentimente de evlavie, de slujire a aproapelui, de cinste şi corectitudine: „inspirându-ne mereu din urmele trecutului propriu, să sorbim hrana sănătoasă pentru desvoltarea normală şi firească şi pe viitor a sufletului românesc, şi pentru creşterea tinerelor generaţii în acest înţeles. Sarcina grea de a creşte tineretul în această direcţiune, ne-o uşurează mult faptul că ţara întreagă – de la un capăt la altul – ne oferă urme neîntrecute de cele mai alese tradiţii religioase, bisericeşti şi naţionale culturale, cari sunt tot atâtea izvoare de educaţie pentru toţi"[85].

---

81 I. Răuţescu, *Câmpulung Muscel – monografie istorică*, Câmpulung, 1943, p.136.
82 C. Rădulescu-Codin şi I.Răuţescu, *Dragoslavele,* Câmpulung, 1937, pp. 406-407.
83 Cf. *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice,* fasc. 48, an 1926.
84 Cf. *B.O.R.,* seria II, an 41, nr.2 (500), noiembrie, 1922, pp.137-139.
85 *Ibidem*, a se vedea şi Mitropolitul Elie Miron Cristea, *Cuvântări,* Ed. Cartea Românească,

Cu timpul, s-au înființat toate cele opt clase de seminar. Dacă la început au fost admişi doar orfani de război din întreaga țară, ulterior s-au admis şi fiii unor invalizi de război şi ai unor preoți care au slujit pe front.

În anul 1930 a absolvit prima promoție a Seminarului câmpulungean, care acum se numea „Patriarhul Miron". Acestui Seminar, Miron Cristea i-a purtat o deosebită grijă. Era prezent la serbările de sfârşit de an „împărțind premii şi daruri, încurajând pe elevii seminarişti, cari simțiau şi se inspirau din bunătatea şi înțelepciunea marelui lor ocrotitor şi îndrumător."[86]

Seminarul s-a desființat în 1934, întrucât numărul mic de orfani de război care mai erau la vremea aceea au fost repartizați la alte seminarii din țară. Un alt eveniment care a determinat acesta a fost şi incendiul izbucnit în 8 mai 1934, care a distrus, în câteva ore, aripa dreaptă a clădirilor Seminarului în care se aflau sălile de clasă, dormitoarele, sala de mese. Focul a cuprins stăreția şi frumosul muzeu al mănăstirii în care se păstrau cărți şi obiecte vechi, de o neprețuită valoare. Tot atunci, au fost afectate clopotnița fostei mânăstiri şi biserica mare. Clădirea Seminarului nu a mai fost reparată, ci s-a demolat.[87]

Patriarhul Miron a avut în vedere susținerea pe mai departe a orfanilor de război, care absolviseră Seminarul câmpulungean şi voiau să-şi dedice viața slujirii lui Dumnezeu. O parte dintre absolvenți, cu cele mai bune rezultate la învățătură, au primit burse pentru Facultatea de Teologie din Bucureşti sau, în completarea studiilor, la facultăți de Teologie, peste hotare. Aşa de pildă, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Varşovia au fost trimişi doi absolvenți: Ilie Băcioiu din Dragoslavele şi Ion Chirițescu din Mărăcineni–Muscel (astăzi Argeş); la Facultatea de Teologie din Atena au fost trimişi Iustin Moisescu din Albeşti-Muscel, viitorul Patriarh, şi Nicolae D. Tănăsescu, din Căscioarele–Vlaşca. Cei doi şi-au încheiat studiile la Atena obținând titlul de Doctor în Teologie. Cel dintâi a fost trimis şi la Facultățile de Teologie din Strasbourg, de Teologie Catolică şi Protestantă; unele dintre scrisorile sale au fost păstrate în arhiva personală a Patriarhului Miron[88]. Un alt absolvent strălucit al Seminarului câmpulungean a fost şi Ioan Pulpea, originar din satul Slănic, viitorul preot şi profesor de teologie Ioan RăMureanu, cu studii de specializare la Facultățile de Teologie Protestantă din Paris (1935-1936), Protestantă şi Catolică din Strasbourg (1935-1937) şi Ortodoxă din Atena (1937-1938)[89].

Cei mai mulți absolvenți, însă, au devenit preoți şi au urmat cursurile uneia dintre Facultățile de Teologie din țară. Patriarhul Miron i-a preferat pentru numirea în posturile vacante. Alți absolvenți au urmat diverse alte cariere: medicină, drept sau cariera militară.

Bucureşti, 1923, pp.265-271.

86 Colonel Grigore Grecescu-Muscel, „Patriarhul Miron – ocrotitor şi îndrumător al orfanilor de război", în *BOR*, an LVI, nr.11-12, noiembrie-decembrie, 1938, pp.651-652.

87 I. Răuțescu, *op.cit.*, p.137.

88 Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice…*, pp.254-259.

89 *Enciclopedia Ortodoxiei…*, p. 526.

Învățământul teologic de grad universitar din Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului astăzi

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfânta Muceniță Filoteia” a fost înființată în anul universitar 1991-1992, prin ordinul nr. 5599/8.05.1991 al Ministerului Învățământului, cu două specializări: „Teologie–Limba şi Literatura Română” şi „Teologie–Asistență Socială”, afiliată ca secție a Facultății de Ştiințe.

În anul următor, 1992-1993, s-a adăugat specializarea Teologie-Litere (Limbile şi literaturile engleza şi franceză) şi un an mai târziu s-a înființat specializarea Teologie Pastorală. În 6 ianuarie 1994, Senatul Universității Piteşti, luând în discuție memoriul colectivului didactic care preda la specializările mai sus menționate, prin care se solicita înființarea Facultății de Teologie, a aprobat desprinderea de Facultatea de Ştiințe şi constituirea unei noi facultăți care să cuprindă toate specializările teologice. În 1999 se înființează secția Comunicare şi slujire în limbaj mimico-gestual în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă, în 2000, studiile de Master în Teologie, iar în 2005 studiile de Master „Managementul serviciilor sociale şi de sănătate” (domeniul Asistență Socială). Începând cu anul universitar 2005-2006, în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă funcționează specializările Pedagogie Muzicală (domeniul Muzică) şi Artă Sacră (domeniul Teologie). Din anul 2005, conform noii structuri a învățământului universitar, pe 3 ani, specializarea Teologie–Asistență Socială se scindează în Teologie–Asistență Socială (domeniul Teologie) şi Asistență Socială (domeniul Asistență Socială), specializarea Teologie–Limba Română devine Teologie Didactică, iar specializarea Teologie Pastorală rămâne cu aceeaşi denumire, toate aceste specializări fiind pe 3 ani (Teologia Pastorală rămâne pe 4 ani). Din anul universitar 2008-2009, în cadrul Facultății de Teologie se înființează trei noi programe de studii universitare de masterat în domeniul Teologie (Sistematică şi practică, cercetări interdisciplinare; Ecumenism; Apologetică şi duhovnicie) şi unul în domeniul Asistență Socială (ciclul de studii universitare de masterat, conform Legii învățământului nr. 288/2004). În anul universitar 2009-2010 se înființează un nou program de studii de masterat în domeniul Teologie: Teologie-misiune şi slujire prin limbajul mimico-gestual, iar în anul universitar 2011-2012: Educație muzicală contemporană (domeniul Arte).

Începând cu anul universitar 2011-2012, secția Teologie Pastorală s-a desființat, în conformitate cu decizia din şedința din 18 martie a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, iar decan al instituției a fost numit Pr. Lect. Dr. Radu Tascovici.

UNIVERSITATEA DIN PITEŞTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
FACULTATEA DE LITERE

CILOTEEA

FACULTATEA DE TEOLOGIE
"SFÂNTA FILOTEIA"
PITEȘTI-ARGEȘ

SFINȚI PE MĂLEAGURI ARGEȘENE

Canonizarea de sfinți români

Un loc deosebit de important al manifestărilor de pietate ale ortodoxiei românești l-a ocupat cinstirea sfinților. În cadrul Bisericii Ortodoxe Române, cultul sfinților își află originile în învățăturile creștine ale populației din ținuturile țării, propovăduite de apostoli, făcând astfel parte din existența și tradițiile creștine de două ori milenare. Pentru ca cinstirea sfinților neamului românesc să fie semnul dragostei față de cei care au stat la temelia Bisericii și a neamului, Biserica Ortodoxă Română a demarat, în 1950, cercetările, studiile documentare și pregătirea pentru cea dintâi canonizare solemnă, numită oficial „canonizare spontană, prin evlavia populară”[1]. În ședința de lucru din 28 februarie 1950, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat hotărârea ca, pe baza studiilor și motivațiilor, să fie canonizați cu cinstire locală Sfântul Ierarh Iosif cel nou de la Partoș (15 septembrie), Sfântul Calinic de la Cernica (11 aprilie), Sfântul Ierarh și Mărturisitor Ilie Iorest, Mitropolit al Ardealului, Sfântul Ierarh și Mărturisitor Sava Brancovici, Mitropolit al Ardealului (24 aprilie), Sfântul Cuvios Mărturisitor Sofronie de la Cioara, Sfântul Cuvios Mărturisitor Visarion Sarai și Sfântul Mucenic Oprea Miclăuș (21 octombrie). Hotărârea Sfântului Sinod mai cuprindea și următoarele: Chiriarhiile în cuprinsul cărora se face venerarea acestor sfinți să întocmească sinaxare, tropare și slujbe în cinstea lor care să fie înaintate Sfântului Sinod pentru pregătirea actelor de canonizare solemnă. Comisia de cercetare urma să întreprindă investigații pentru ca și alți mucenici mărturisitori și cuvioși ai Neamului Românesc, necanonizați încă, să fie propuși, după aceleași criterii ale evlaviei creștine, spre canonizare. În Ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 28 februarie 1950 s-a hotărât și generalizarea cinstirii, în toată Biserica Românească a sfinților ale căror moaște se află în România: Sfânta Muceniță Filoteia de la Curtea de Argeș, Cuviosul Nicodim cel Sfințit de la Tismana, Sfântul Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava, Cuviosul Grigorie Decapolitul de la Bistrița-Vâlcea, Cuvioasa Parascheva de la Iași și Cuviosul Dimitrie cel Nou. În aceeași ședință sinodală s-a mai luat hotărârea generalizării cinstirii Sfântului Mucenic Ioan Românul-Valahul, a cărui canonizare avusese loc în 1662, după moartea sa mar-

1 Liviu Stan, „Canonizarea Sfinților români, după învățătura și după rânduielile Ortodoxiei”, în *M.O.*, anul XX, 1968, nr. 5-6, pp.361-366.

tirică de la 12 mai. Adoptarea actului de canonizare a sfinților români de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost considerat drept o puternică manifestare de autocefalie. Potrivit canoanelor, actul de canonizare adoptat de Biserica Ortodoxă Română a fost comunicat tuturor Bisericilor Ortodoxe surori, cu rugămintea solemnă de a fi trecuți şi de acestea în rândul sfinților şi de a se întocmi cataloage, aşa cum o cereau canoanele tradiționale ale Ortodoxiei. Cu prilejul aniversării a 70 de ani de la recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române prin Tomosul acordat de Patriarhia Ecumenică în 1885, în cadrul şedinței festive a Sfântului Sinod din 10 octombrie 1955, s-a făcut şi proclamarea solemnă a canonizării sfinților români stabiliți la 28 februarie 1950. Acest moment deosebit din viața Bisericii Ortodoxe Române s-a desfăşurat în prezența delegaților Bisericilor Ortodoxe surori, care au semnat şi documentele oficiale ale Sfântului Sinod cu privire la proclamarea solemnă a canonizării sfinților români. Actele sinodale din anii 1950 şi 1955, s-au constituit în imboldul preocupărilor celei dintâi Conferințe Panortodoxe desfăşurate la Rhodos, în Grecia, pentru susținerea canonizărilor în Ortodoxie şi au declanşat noi studii şi cercetări, în urma cărora se urmărea canonizarea lui Constantin Brâncoveanu, împreună cu cei patru fii ai săi şi sfetnicul Ianache, a domnitorul Ştefan cel Mare al Moldovei, a altor monahi şi arhierei cu viață sfântă. Edificarea oprerei de canonizare, începută de Patriarhul Iustinian, a fost continuată şi de întâistătătorii care i-au urmat în scaunul patriarhal, aşa cum se va face în şedința Sfântului Sinod, la 20 iunie 1992, în care s-a luat hotărârea de canonizare a unui număr de 13 sfinți români, între ei numărându-se Sfântul Cuvios Antonie de la Iezerul-Vâlcea (23 noiembrie), Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul (27 septembrie), Binecredinciosul Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt (2 iulie), Sfinții Martiri Brâncoveni, Constantin voievodul cu cei patru fii ai săi şi Sfetnicul Ianache (16 august). În aceeaşi şedință, Sfântul Sinod a luat hotărârea generalizării cultului sfinților canonizați cu cinstire locală în anul 1950. Comisia pentru canonizarea sfinților români a propus şi Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat hotărârea de generalizare a cultului în întreaga Biserică românească şi înscrierea în calendarele eparhiilor a tuturor Sfinților care au propovăduit şi au suferit martiriul pentru credință în spațiul românesc. Dintre aceştia, amintim pe Sfântul Nifon, Patriarhul Constantinopolului, a cărui prăznuire se face la 11 august. Opera de canonizare a sfinților români, începută în anul 1950 sub Patriarhul Iustinian, va fi continuată de toți vrednicii urmaşi din fruntea Scaunului Patriarhal al Bisericii Ortodoxe Române.

Trebuie subliniat faptul că în sfânta şi de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Argeşului şi Muscelului a rânduit Atotputernicul, din iubirea sa de oameni, ca să se ridice, dintre oameni şi pentru folosul lor duhovnicesc, numeroşi sfinți care să arate tuturor că împlinirea poruncilor Lui şi mai cu seamă iubirea aproapelui reprezintă calea sigură şi dreaptă către Împărăția cerurilor. Anul 2009 a adus canonizarea Sfinților Neagoe Basarab, Iachint de Vicina şi Ioanichie cel Nou de la Muscel de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, care alături de alți bineplăcuți ai Domnului, sunt ocrotitori ai Argeşului şi ai Argeşenilor. În cele ce urmează vom prezenta, succint viața acestora şi a altor câtorva Sfinți legați de Arhiepiscopia Argeşului.

Sfânta Muceniță Tatiana

Această sfântă muceniță era de neam roman, din Roma veche, şi a trăit pe vremea împăratului Severus Alexander (222-235). Tatăl ei a îndeplinit de trei ori funcția de consul, iar în timpul împăratului Alexander Severus a devenit chiar diacon al bisericii. Fiind vremuri de prigoană, Sfânta, pentru că mărturisea credința lui Hristos, a fost dusă la împărat. Nevoind să jertfească şi fiind adusă cu forța în templul idolilor, prin rugăciunea ei, templul s-a cutremurat iar idolii au căzut la pământ. Pentru aceasta a fost supusă la grele chinuri de către asupritori, în final, tăindu-i-se capul. Tatăl ei a suferit, de asemenea, mucenicia, alături de fiica sa, în jurul anului 230. Se spune că moaştele Sfintei Tatiana au fost aduse de familia Asăneştilor, prin anul 1204, mai întâi la Târnovo şi apoi la Bucovăț, lângă Craiova. În anul 1393 capul Sfintei este dus de la Roma la Niceea şi apoi la Biserica Sfinții Apostoli din Constantinopol. În timpul domniei lui Neagoe Basarab, influenții boieri Craioveşti aduc capul sfințit la Mănăstirea Bistrița, împreună cu moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul, iar cu prilejul târnosirii bisericii Mănăstirii de la Argeş, evlaviosul domn Neagoe Basarab le aduce aici, alături de cele ale Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului şi de cele ale Sfinților Mucenici Serghie şi Vah. Jumătatea adusă din capul Sfintei Tatiana a fost aşezată în raclă de argint aurit, de formă sferică, cu picior, pe capac, fiind încrustate motive florale care înconjoară chipul reliefat al muceniței.

Moaştele Sfintei, trecute şi pe la Catedrala Episcopiei Râmnicului în perioada 1949-1955, se află astăzi în aceeaşi raclă cu moaştele Sfântului Nifon şi ale sfinților mucenici Serghie şi Vah din Catedrala Sfântul Dumitru a Mitropoliei Olteniei din Craiova. Prăznuirea Sfintei Mucenițe Tatiana se face la 12 ianuarie. Multă vreme după aceea,ai târziu, Sfintele Moaşte au fost mutate la Catedrala Mitropolitană a Episcopiei Râmnicului Noul Severin, unde, în urmă cu cinci veacuri, Sfântul Nifon înființase episcopie, continuatoarea Mitropoliei Severinului. Aici au fost puse spre închinarea poporului credincios până în anul 1949. La stăruințele Mitropolitului Firmilian al Olteniei, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat să fie aduse la Craiova, Moaştele Sfântului Nifon fiind depuse în Catedrala Mitropolitană Sfântul Dumitru la data de 24 octombrie 1949, unde se află şi astăzi.

Raclele pentru Moaşte au fost făcute din porunca arhierească a Episcopului Iosif al Argeşului, cu sprijinul creştinilor din Piteşti, ca semn de recunoştință pentru binefacerile primite prin ale lor sfinte rugăciuni.

Nutrim dorința ca Sfintele Moaşte, luate luate fără vreun motiv întemeiat de la Argeş, să revină la locul unde au fost aşezate de către însuşi Sfântul Neagoe Basarab. Împlinirea ei, rămâne în mâna lui Dumnezeu.

СВ
ЛЧ
ЦА
ВА
ТІА
НА

Sfinții Mucenici Serghie şi Vah

Sfinții Serghie şi Vah au trăit la Roma pe vremea împăratului Maximian, în jurul anului 296. Serghie era primnicer din şcoala centiliilor, iar Vah era secundicer din aceeaşi şcoală. Ei erau, deopotrivă, mari senatori şi cei dintâi nobili de la curtea împăratului, care-i iubea şi-i cinstea pentru priceperea şi vitejia lor. Învățându-se şi urmând dintru început credinței creştinilor şi Dumnezeieştilor Scripturi, ei au fost pârâți împăratului. acesta le-a cerut să jertfească idolilor. Neprimind nicidecum aceasta, li s-au luat brâiele ostăşeşti, precum şi podoabele pe care le purtau împrejurul grumajilor. Au fost îmbrăcați în port femeiesc, şi duți în mijlocul târgului, ca să-i ocărască, încărcați de lanțuri. Apoi au fost trimişi la guvernatorul Antioh, un dregător deosebit de crud, în cetatea Barbalison de pe Eufrat. Apropiindu-se de acesta, din arătare îngerească s-au umplut de îndrăzneală şi de putere dumnezeiască. cel dintâi a fost chinuit Sfântul Vah, care, fiind bătut cu vine de bou crude, şi-a dat duhul în mâinile lui Dumnezeu. Iar lui Serghie, făcându-i-se strânsori în multe chipuri, şi punându-i în picioare încălțăminte de fier, a fost silit să alerge departe. aruncat mai apoi în temniță, a fost scos şi chinuit încă multă vreme. mevoind să se dezică de la credința ortodoxă, i s-a tăiat capul."

Capetele lor au fost aduse în țara noastră de Sfântul Neagoe Basarab, domnitorul Țării Româneşti, şi depuse la Mănăstirea Curtea de Argeş. Aici, Episcopul Iosif a înălțat biserica paraclis a mănăstirii, cu hramul Sfinții Nifon, Serghie, Vah şi Tatiana, pe care a sfințit-o la 5 august 1798. Negustorul Hagi Constantin Pop din Sibiu a făcut „o cutie", pentru moaştele acestor sfinți, iar Episcopul, mulțumindu-i,îi scria: „…Cu ajutorul Domnului şi al sfinților am prefăcut şi cutia cinstitului cap al acestui Sfânt (Nifon) şi ale sfinților doi mucenici Serghie şi Vahu. Şi li s-au făcut şi un chivot săpat şi poleit pentru a încăpea toate într'însul".[2] Moaştele Sfântului Mucenic Serghie se află într-o cutie de argint de formă octogonală, al cărei capac este ornat în relief, înconjurat de patru serafimi şi motive florale, iar pe partea laterală din față este chipul Sfântului Mucenic şi flori stilizate. Pe capac s-au scris cuvintele: *„†Cinstitul cap al Sf(î)nt(ului) marelu(i) muc(enic) Serghie", iar pe o altă latură „Această cutie s-au fost făcută de răposat arhim. Argeş chir Parthenie şi s-au prefăcut acum de nou de smeritul ierom. Paisie. 1799"*. Pe acoperământ s-a săpat, în caractere chirilice: *„Sf. Mucenic Serghie"*.

Cutia cu Moaştele Sfântului Mucenic Vah a fost şi ea inscripționată. Astfel, pe capac s-au încrustat următoarele: *„†Cinstitul cap al Sf(î)nt(ului) marelui muce(nic) Vakhu"*, iar mai jos: *„Această cutie s-au fost făcut(ă) de răposatul Arhim. Argeş Chir Parthenie şi s-au adus acum la mai bună podoabă de smeritul episcop Argeş Iosif, 1799"*

În anul 1949, la 25 octombrie, prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Moaştele Sfinților Mucenici Serghie şi Vah au fost duse la Craiova şi depuse în Catedrala mitropolitană „Sfântul Dumitru". Prăznuirea lor se face la 7 octombrie.

2 George Potra, *op. cit.*

Sfânta Muceniță Filoteia

Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului este moştenitoarea faptelor glorioase ale voievozilor creştini, ierarhilor şi credincioşilor, dar şi a unui valoros tezaur duhovnicesc, moaştele Sfintei Muceniţe Filoteia, numită şi *Candela din Carpaţi*. Această frumoasă floare, aducătoare de roade vrednice de împărăţia cerurilor, care a împreunat fecioria cu milostenia, s-a făcut moştenitoare a cămării de nuntă a lui Hristos. Sfânta Fecioară şi Muceniță a lui Hristos Filoteia, al cărei nume se traduce prin „iubitoare de Dumnezeu", s-a născut în secolul al XIII-lea, probabil în jurul anului 1206, la sud de Dunăre, în apropiere de cetatea Târnovo, într-o familie de țărani. Nu se ştie dacă se trăgea din neam de vlahi, români sud dunăreni, sau din bulgari. Este crescută în evlavie şi dreaptă credință de mama sa, care însă se stinge din viață pe când sfânta era copilă. Ascultând încă de la fragedă vârstă Dumnezeieştile Scripturi, a înțeles folosul milosteniei şi i-a îndrăgit pe săraci, săvârşind fapte bune. După trecerea la Domnul a mamei sale, tatăl fetiței s-a recăsătorit. Mama cea vitregă nu îşi îndrăgea noua fiică. Drept pentru care, îl întărâta şi pe tată asupra acesteia. Suferind bătăi şi certuri din partea lui, copila se milostivea necontenit de săraci şide flămânzi, cărora le dădea îmbrăcăminte şi hrană din porția ei sau din bucatele pe care i le ducea tatălui ei, la țarină. Nesăturându-se, acesta şi-a mustrat soția, care, dezvinovățindu-se, a bănuit-o pe Sfânta Filoteia că nu-i duce tote merindele din coş. Urmărind-o, după câtăva vreme, tatăl a văzut că împărțea hrana săracilor. Într-un moment necugetat de mânie, a aruncat în ea cu barda plugărească, pe care o purta la brâu. Rănind-o la un picior, cu îngăduința lui Dumnezeu, sufletul Sfintei a zburat către ceruri. N-avea decât doisprezece ani. Cuprins de spaimă că şi-a ucis fiica, din pricina strălucirii dumnezeieşti care s-a revărsat asupra sfântului trup al copilei şi pentru faptul că nu i-a putut clinti trupul din loc, tatăl a mers degrabă la mai marii cetății şi la arhiepiscop şi le-a vestit cele întâmplate. Aceştia au pornit împreună cu mult popor, cu făclii, tămâie şi rugăciuni spre țarina cu pricina şi s-au minunat cu toții de strălucirea dumnezeiască ce cuprinsese micuțul trup. Voind să-l ridice, spre a fi dus în catedrala cetății, au constatat că nu reuşesc şi astfel au înțeles că nu era voia Sfintei să meargă la Târnovo. Au început să rostească numele unor cetăți, biserici şi mănăstiri, iar când au pomenit pe cel al Bisericii Sfântul Nicolae din Curtea de Argeş, trupul sfintei s-a făcut mai uşor.

▲ *Sfânta Filoteia, broderie realizată la Mănăstirea Robaia*

Istoria menționează faptul că Moaştele Sfintei Filoteia au rămas la Târnovo până în anul 1393. Țaratul bulgar a fost ocupat de turci, care au pârjolit oraşul, iar Sfintele Moaşte au fost duse la Vidin spre a nu fi profanate. Prin 1396 au fost oferite domnitorului Mircea cel Bătrân, care le-a aşezat în biserica Sfântul Nicolae, a scaunului domnesc de la Argeş. În anul 1812, Moaştele Sfintei Filoteia se găseau la Biserica Domnească Sfântul Nicolae, după cum rezultă din inscripția de pe clopotul refăcut prin grija Episcopului Iosif al Argeşului: *„Acest clpotŭ iaste al s(fin)ti Biserici domneşti din oraş Argeş hram Sf. Nicolae, unde să află şi Sf. Moaşte ale Muceniții Filothiei, şi care biserică iaste zidită de răposatulŭ întru fericire Io Radul vod. Negru, întâiu domnŭ al Țării carele au stătut la leat 6798* (1290!) *şi să*

► *Biserica Domnească din Curtea de Argeş, unde se aflau moaştele Sfintei Filoteia în sec. al XIX-lea*

vede că şi acest clopotu să fi făcut; şi a stătut până la leat 1788, când au avut război Poarta Otomanicească cu cea Chesaricească, şi s-au sfârâmat urechi(le) de ostaşi; Par la leat 1812, în zilele stăpânirei marelui împărat a toată Rusia Alexandru Pavlovici, s-au prefăcut de prea Osfinția Sa ăntâi episcup al Argeşi Chirŭ Iosif, mai adăogându şi mater(iale), prin purtarea de grijă a mea, a zmerit arhimand(rit), Theodosie, nastavnic Sf. Mănăstiri; Gheorg Wolf meşt(eru) ot Sibiu".

Moaştele au fost aduse mai târziu la ctitoria lui Neagoe Basarab, în catedrala episcopală cu hramul Adormirea Maicii Domnului, alăturându-se celor ale Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului, primul sfânt canonizat pe pământul Țării Româneşti. În şedința din 28 februarie 1950 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a hotărât generalizarea cultului Sfintei Mucenițe Filoteia în întreaga țară. Constatându-se că din Sfintele Moaşte ale Sfintei Filoteia s-ar fi „risipit mici părticele", în anul 1791 Mitropolitul Cosma al Ungrovlahiei rosteşte un blestem: *„Cosma, Milostiiu Bojiiu, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop Mitropoliei Ungrovlahiei, Fiindcă ne înştiințăm smerenia Noastră cum că din Sfintele moaşte ale Sfintii Mucenițe Filotheii, ce se află în Biserica Domnească din oraşul Ageşu, s-ar fi risipindu în mici părticele. Iată dar, poruncim cuvioşiei tale Arhimandrite Kir Parthenie Igumen Argeşiului, să le pecetluieşti într-un săculeț de bogasiu*[3] *nou, lăsându-i afară numai mâna cea dreaptă pentru sărutarea norodului. Şi aşa pecetluite să le pui în sicriu. Şi să ştie fiecare să nu cuteze să ciupească cât de puțin din sfintele moaşte, că am pus blestem asupra cui a cuteza a să atinge să ia. Într-acest chip să urmezi. Şi să fii blagoslovit, 1791, mai, 10".*

În timpul conflictului dintre trupele ruse, austriece şi turceşti din perioada 1787-1791, desfăşurat pe teritoriul Țării Româneşti, Moaştele Sfintei Filoteia, care se aflau în biserica de la Argeş au fost luate de către beligeranți. La 14 martie 1794, Episcopul Iosif al Argeşului adresa o anafora domnitorului Alexandru Moruzi „ca să se facă luminata poruncă" spre recuperarea unei mâini din Sfintele Moaşte, care se afla în posesia unui craiovean:

3 Stofă fină din Orient, folosită pentru căptuşeală.

„Prea Înălțate Doamne,

Cu smerită anafora înştiinţez Măriei Tale, că în vremea trecutului război, când oştile prea puternicei noastre împărăţii au trecut peste munte în Țara Nemțească, călcând ținutul Haţegului şi întorcându-se cu izbândă, între alte lafre ce s-au luatu de acolo, s'a adus şi o mână numită de sfinte moaşte, care s'au luatu de unu Andrei Brutaru din Craiova, care şade în Valea Vlăicei, fiind el atunci căpitan pe lângă Asechi Cara-Mustafa, şi eşindu vorbă cum că acea mână numită de sfinte moaşte ar fi de la mănăstirea Argeşului, aflându-mă atunci Protosinghel al Episcopiei Râmnicu şezătoriu în Craiova, am făcut cerere numitului Brutaru ca să aducă acea mână să o văd şi să se puie la o păstrare până când se va face pace şi se va dovedi de unde este, şi nu a vrut nici să o arate măcar; acum cercetând eu pentru moaştele sfintei Filatei, ce se află la biserica domnească din oraşul Argeşu, m-am înştiinţat cum că lipseşte mâna cea dreaptă şi aducându-mi aminte de acea mână de la Craiova, dau socoteală cum poate să fie aceea ce lipseşte de la Argeşu, fiindcă tot în vremea răsmiriței s'a luat şi aceea de către ostaşi, găsind sicriul cu sfintele moaşte ascuns într-un zid; deci mă rog Înălțimei Tale, ca să se facă luminata poruncă către dumnealui Caimacamu Craiovei să cerceteze pe numitul Brutaru, şi de va fi mâna cea dreaptă, să o trimiță aici, de unde luînd-o eu, de se va potrivi la mărime cu cealaltă mână a sfintei şi se va cunoaşte că cu adevărat sunt sfinte moaşte, va rămâne la locul ei, ca să nu să înstrăineze, şi ceea ce va arăta numitul Brutaru întru adevăr că a dat pentru răscumpărarea de la ostaşi, i se va împlini de la numita biserică; de aceasta mă rog, iar anii Măriei Tale fie de la Dumnezeu înmulțiți şi cu fericire. – 1794 Martie 14.

Al Măriei Tale smerit rugătoriu către Dumnezeu şi plecată slugă,

Iosif Episcopu Argeşu"[4].

În decursul celor peste şase veacuri de când Sfânta Filoteia a devenit ocrotitoarea Țării Româneşti, Sfintele ei Moaşte s-au odihnit, după voința vremurilor, ori pentru săvârşirea de minuni, în diferite locuri ale țării. Ele au fost sărutate şi de către arhiepiscopul Macarie al III-lea al Antiohiei şi de către fiul său, Paul de Alep, cu prilejul pelerinajului făcut la Argeş între 13-16 ianuarie 1657. În perioadele catastrofale din istoria românilor a fost aruncată afară din nişa bisericii, distrugându-se sicriul modest, picioarele i s-au rupt fiind aşezate lângă trup. În călătoria de la Ploieşti prin anii 1867, 1868 şi 1869, i s-a făcut sicriu de chiparos de Hagi Ioan Pitiş din Ploieşti lpentru roadele abundente obținute prin mijlocirea Sfintei, după cum se poate citi pe capacul raclei. Racla de argint în care s-au aşezat moaştele sfintei Filoteia a fost făcută cu purtarea de grijă a Episcopului Ghenadie Petrescu (1876-1893) „ca să fie spre pomenirea şi de exemplu urmaşilor, care, văzând aceasta să se inspire şi să se îndemne a face şi ei alte fapte mult mai mari şi folositoare neamului românesc".

În anul 1949, la înființarea Episcopiei Râmnicului şi Argeşului, racla cu Moaştele Sfintei Filoteia a fost mutată de la catedrala Episcopiei de la Argeş în Biserica episcopală Sfântul Nicolae de la Râmnicu-Vâlcea, catedrala reîntregitei episcopii, unde a rămas până în anul 1955, revenind apoi la locul său din biserica lui Neagoe. Astăzi racla cu Moaştele Sfintei Filoteia se află în Biserica-paraclis a Mănăstirii de la Argeş, unde drept măritorii creştini le pot venera cu evlavie. Ocrotitoarea copiilor, a tinerilor şi, mai cu seamă a fetelor, pe care le ajută să-şi întemeieze o familie, să aibă copii şi să ducă viață liniştită, ocrotitoare a familiilor şi a întregii noastre țări, Sfânta Filoteia este prăznuită pe data de 7 decembrie.

▲ *Înaltpreasfințitul Părinte Calinic, lângă racla cu Moaştele Sfintei Filoteia*

4 V. A. Urechiă, *Istoria Românilor,* tom.VI (1774-1800), Bucureşti, 1893, p. 807.

Sfântul Ierarh Iachint de Vicina, mitropolitul Țării Româneşti

Sfântul Iachint de Vicina a fost prăznuit la 28 octombrie 2009, pentru prima data în Biserica Ortodoxă Româna. Propunerea de canonizare a Sfântului Iachint a fost făcută de Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, şi înaintată Sfântului Sinod al Bisericii noastre de Mitropolia Munteniei şi Dobrogei pe data de 19 iunie 2008. În şedința Sfântului Sinod din 8 iulie 2008 s-a făcut canonizarea sa, iar proclamarea solemnă a sfințeniei sale a avut loc într-o duminică, pe 26 octombrie 2009. Anterior însă, la 26 septembrie, s-a făcut proclamarea locală a Sfântului Iachint de Vicina în cadrul solemnităților de la Argeş, acolo unde Sfântul Ierarh Iachint a fost instalat ca primul Mitropolit al Ungrovlahiei şi unde, după 650 de ani, Eparhia Argeşului şi Muscelului era înălțată la rangul de Arhiepiscopie iar Întâistătătorul ei, Episcopul Calinic, la înalta demnitate de Arhiepiscop.

Sfântul Ierarh Iachint a fost cel dintâi Mitropolit al Țării Româneşti, recunoscut de Patriarhia Ecumenică în 1359. canonizarea sa s-a datorat credinței ortodoxe, vieții lui curate şi sfinte, păstoririi Bisericii din Țara Românească, făcută cu râvnă, înțelepciune, răbdare, dragoste şi smerenie.

Mitropolitul Iachint a fost cel care a întemeiat structurile organizatorice bisericeşti necesare cultului şi statorniciei întru apărarea dreptei credințe. Vrednic următor al ierarhilor dobrogeni, Sfântul Ierarh Iachint, s-a arătat mărturisitor al dreptei credințe, lucrător al virtuților şi rugător pentru sufletele noastre. Apărătorul dreptei credințe, Sfântul Ierarh Iachint de Vicina, este cel ce s-a arătat ca un luceafăr strălucitor în zorii Mitropoliei Țării Româneşti.

Acest Sfânt Ierarh al Bisericii lui Hristos a păstorit în veacul al XIV-lea, mai întâi în cetatea Vicina, aflată în nordul Dobrogei şi apoi la Curtea de Argeş, capitala Țării Româneşti. Urmând mitropolitului Chiril la Vicina, el a întărit în dreapta credință pe credincioşii de aici. În timpul ocupației genoveze, s-a retras la curtea Domnitorului Basarab I, întemeietorul Țării Româneşti şi a fiului său, Nicolae Alexandru.

Aceştia au cerut patriarhului Constantinopolului, Calist, să binecuvânteze mutarea scaunului de la Vicina la Curtea de Argeş şi să-l numească pe Iachint „arhiereu, păstor şi dascăl al locului". În anul 1359, Patriarhul Calist l-a numit păstor legiuit al întregii Țări Româneşti cu rang de mitropolit spre îndreptarea duhovnicească a domnitorului şi casei lui şi spre întărirea credincioşilor într-o vreme în care se încerca atragerea ortodocşilor la alte credințe.

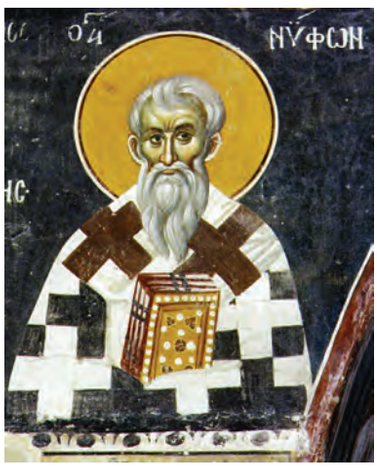
Sfântul Ierarh Iachint a contribuit la unificarea şi centralizarea statului medieval românesc, adică Voievodatul sau Principatul Țării Româneşti şi a aşezat pentru totdeauna creştinismul românesc în vatra Bisericii Ortodoxe a Răsăritului, fiind mărturisitor al dreptei credințe şi lucrător al virtuților.

În anul 1372 cu pace s-a săvârşit, fiind încercat de suferințe şi boli, pe care le-a primit cu pace, rugăciune şi multă răbdare.

Prăznuirea Sfântului Ierarh Iachint, Mitropolitul Țării Româneşti se face la 28 octombrie.[5]

5 *Slujba Sfântului Ierarh Iachint, Mitropolitul Țării Româneşti,* Patriarhia Română, Bucureşti, 2008.

Sfântul Nifon, Patriarhul Constantinopolului

Am arătat anterior că domnitorul Radu cel Mare a adus, în anul 1503, pe fostul Patriarh Nifon al Constantinopolului, aflat în surghiun la Adrianopol, pentru reorganizarea vieții bisericești din Mitropolia Ungrovlahiei. În decurs de câțiva ani, înaltul ierarh a înfăptuit lucruri deosebite, printre care și înființarea Eparhiilor Râmnicului și Buzăului. În urma unor neînțelegeri dintre domnitor și mitropolit, acesta din urmă părăsește țara și se retrage, în 1505, la Muntele Athos, unde se și săvârșește din viață la 11 august 1508. În anul 1515, domnitorul Neagoe Basarab, care-l apreciase și-l avusese drept îndrumător spiritual, i-a adus în țară osemintele, într-o raclă de argint, și le-a depus pe mormântul lui Radu cel Mare de la Mănăstirea Dealul, din cetatea de scaun a Târgoviștei, „ca să curățească și să tămăduiască greșeala lui Radu vodă", făcându-se și rugăciuni pentru iertarea lui. Apoi osemintele au fost retrimise la Sfântul Munte, fiind așezate de Neagoe vodă, cu „mare pohfală", într-un chivot special. După terminarea ctitoriei sale de la Argeș, în 1517, domnitorul cerea mai marilor Bisericii țării canonizarea mitropolitului Nifon și trecerea lui în rândurile sfinților.[6] Prăznuirea lui se face în fiecare an la 11 august, data trecerii la Domnul a ierarhului. Aceasta a fost cea dintâi canonizare a unui sfânt pe pământul țării noastre. Ca semn de mulțumire, monahii de la Muntele Athos au dăruit Mănăstirii Argeșului capul și o mână a Sfântului Nifon, pe care Neagoe vodă le-a adus la ctitoria sa. Acestea sunt pomenite și de Paul de Alep în relatarea despre Țările Române, cu prilejul vizitei la biserica lui Neagoe de la Argeș, în ianuarie 1657. Pentru „cinstita mână" a Sfântului Nifon negustorul Hagi Constantin Pop din Sibiu face „o cutie". Racla în care se află mâna stângă a Sfântului Nifon, Patriarhul Țarigradului, îmbrăcată în aur și are încastrate 18 pietre prețioase diferit colorate, este ornată cu motive vegetale și cei cu reprezentarea celor patru Sf. Evangheliști. Înscripția, executată în grafie chirilică, este următoarea:

„†Această cutie întru care se păzește cinstita mână a Sf. Nifon Patriarhul țarigradului, s-au făcut cu osârdia smeritului episcop al Argeșului Kir Iosif, 1795, august 11", iar în față, deasupra degetelor stă scris, tot în limba slavonă:

„Io Costandin Ba(sarab) *Voievod i gospodița ego Bălașa",* iar pe dosul mâinii, în limba greacă *„Nifonos Patriarhu"*. Într-o altă cutie de argint aurit, în jurul capacului se pot citi următoarele:

„†Cinstitul cap al Sf(â)nt(ului) Nifon patriarhul Țarigradului", iar la bază, cu slovă chirilică: *„Această cutie s-au făcut(ă) de răposat Arhim. Argeș, Chir Parthenie și s-au adusul acum la mai bună podoabă de smerit(ul) episcop Argeș Iosif, 1799"*. O altă inscripție precizează: *„Acest sfînt cap iaste al sfântului Nifon Patriarh Țarigradului și cine s-ar îndrăzni a despecetlui sau a lua dintr-însul cât de puțină părticică să fie afurisit și procleț it de însuși sfântul, asemenea și de Smerenia Noastră neiertat. Iosif Argeșiu, 1789, iul. 3"*. Pe hârtia de sigiliu, episcopul Ilarion al Argeșului a scris, în ianuarie 1829: *„Iar acum găsindu-se pecetea ruptă și din trei părți pișcate sf. moaște, de iznoavă s-au pecetluit după aceeași legătură dinainte. Ilarion episcop Argeș 1829 ianuarie 2"*[7].

6 *Cronica Țerii Românești,* de Radu Popescu, în *Magazin istoric pentru Dacia,* Tom. IV, București, 1847, pp.252-256.

7 „Inscripții de pe raclele din Catedrala Mitropoliei din Craiova", în *M.O.*, XII, 1960, nr. 1-2, pp. 93-95.

Sfântul Neagoe Basarab, voievodul Țării Românești

În anul 2009, viața Eparhiei Argeșului și Muscelului a cunoscut noi împliniri. Prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române Episcopia Argeșului și Muscelului a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie iar întâistătătorul ei, Preasfințitul Calinic a fost înălțat la treapta de arhiepiscop. Alături de această împlinire, la care istoria și contribuția ei la îmbogățirea vieții spirituale a neamului românesc îi dădea dreptul, s-au mai adăugat și alte evenimente, demne de luat în seamăcum ar acela că s-a inclus în rândul sfinților evlaviosul domn al Țării Românești, Neagoe Basarab. Hotărârea de canonizare a fost luată în ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române încă din data 19 iunie 2008 și s-a aprobat în ședința de lucru din 18 iulie 2008. Proclamarea locală a Sfântului Neagoe Basarab a avut loc la 26 septembrie 2009, iar slujba prin care s-a făcut cunoscut în mod solemn drept măritorilor creștini canonizarea acestui mărturisitor al dreptei credințe în Iisus Hristos a fost oficiată de către însuși Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, în fața a mii de credincioși adunați la Catedrala Neamului Românesc de la Curtea de Argeș.

După cum am arătat, fericitul voievod Neagoe Basarab a fost vlăstar domnesc, născut într-o familie evlavioasă de părinți creștini. Tatăl său era din neamul Basarabilor, iar mama sa, Neaga, temătoare de Dumnezeu, se trăgea din familia Craioveștilor. Crescut în respect de datini și de Dumnezeu de către mama sa, acest minunat copil a deprins din fragedă vârstă învățăturile mântuitoare și virtuțile creștin ortodoxe. Pentru că a cunoscut viața îmbunătățită a părinților de la mănăstirea Bistrița Vâlcii, ctitorie a străbunicilor săi, tânărul Neagoe s-a străduit să adune ca o albină din nectarul și dulceața Sfintelor Scripturi și ale Sfinților Părinți, lucr care îl va ajuta mai târziu la alcătuirea scrierilor sale și la conducerea poporului drept credincios spre multe împliniri.

Mănăstirea Bistrița a fost un gen de școală duhovnicească pentru evlaviosul voievod. Providența a făcut ca în perioada amintită în acel lăcaș să se fi retras marele între Patriarhi, Nifon al Constantinopolului, chema, așa cum deja am văzut, în Țara Românească, pe la anul 1503, de voievodul Radu cel Mare pentru a reorganiza și întări viața bisericească. De la Sfântul Ierarh Nifon, mărinimosul și binecredinciosul Voievod Neagoe, a deprins taina rugăciunii isihaste, evlavia și trezvia sufletului și deslușind comorile duhovnicești ale Ortodoxiei.

Înzestrat cu daruri intelectuale deosebite, prealuminatul Neagoe și-a agonisit atât știința profană, cât și cultura teologică a timpului său. De aceea, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, iubitorul de Hristos Neagoe, în anul 1512, a fost chemat la demnitatea de Voievod al Țării Românești, deși el a refuzat această cinste cu smerite cuvinte: „Puneți altul pe carele veți vrea dimpreună și cu sfatul nostru, iar pe mine mă iertați, că nu voi fi". Poporul însă, cunoscând vrednicia lui, l-a rugat să accepte dregătoria, și numai după multe stăruințe fericitul „Neagoe se plecă glasului lor și luă coroana și schiptrul a toată Țara Românească. Si îndată făcu judecată și dreptate între oameni". Sfântul Voievod s-a arătat chibzuit și bun organizator al țării, drept aceea toți mulțumeau lui Dumnezeu pentru domnia lui, căci s-au învrednicit a vedea și a avea domn ca acesta. Domnia Sfântului Neagoe a fost un răstimp de liniște și prosperitate, într-o vreme când greutățile apăsau asupra Țării și a Bisericii din Balcani. Pentru ca toate să fie lucrate după voia Domnului, Sfântul Neagoe a iubit pacea, cum spuneau cei din timpul său, „cu toți vecinii a fost împăcat". A trăit în credință și iubire de Dumnezeu, în dreptate și smerenie, cinstind amintirea învățătorului său, Sfântul Ierarh Nifon și a adus în Țara Românească Sfintele sale Moaște de la Mănăstirea Dionisiu din Muntele

Athos, împăcându-l în chip minunat cu prigonitorul său, Radu cel Mare. Sfântul Neagoe a rămas în memoria poporului român şi a tradiției Ortodoxe prin opera sa, intitulată „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie". Este prima creație de valoare universală a literaturii române, un adevărat testament duhovnicesc, pedagogic, filozofic şi enciclopedic. În acelaşi timp învățăturile sale sunt o adevărată lecție de pedagogie morală şi spirituală, un adevărat cod de comportament în tiparele

Ortodoxiei şi de demnitate umană pentru toate timpurile. Dar nu numai aceste învățături ni le-a lăsat ca moştenire măritul voievod, ci şi multe mănăstiri, biserici şi aşezăminte din țara peste care a domnit timp de nouă ani, între care, cea mai strălucită este Mănăstirea Argeşului, pe care Gavriil, Protul Sfântului Munte din acea vrem, a numit-o, pentru măreția ei, *Sionul Românesc*. În scurta sa viață pământească de domnitor, voievodul Neagoe Basarab, a fost socotit de toată lumea moştenitorul de drept al tradițiilor imperiale bizantine, iar, în această calitate a ajutat toate popoarele creştine ortodoxe aflate sub stăpânirea semilunii, plătindu-le datoriile, reparând multe mănăstiri şi biserici şi înzestrându-le cu cele necesare.

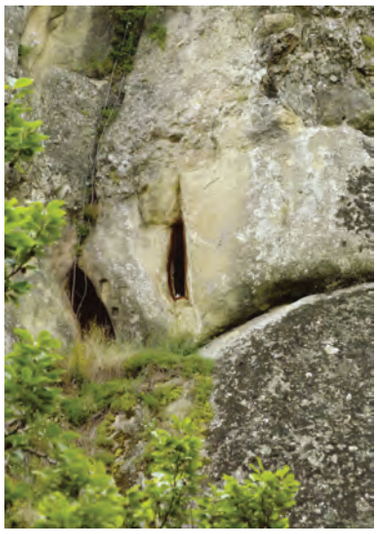
În ziua de 15 ale lunii septembrie, anul mântuirii 1521, Sfântul Voievod Neagoe Basarab s-a mutat întru veşnicele locaşuri ale lui Dumnezeu, unde a primit cununa cea neveştejită a slavei Sale. Prăznuirea Sfântului Voievod Neagoe Basarab se face la 26 septembrie.[8]

8 *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Româneşti, argumete pentru canonizare. Tropar, condac, sinaxar, slujba şi acatistul*, Arhiepiscpia Argeşului şi Muscelului, 2009.

Sfântul Cuvios Ioanichie cel Nou din Muscel

În zilele de 18-19 iunie 2009, la Reşedinţa Patriarhală, sub preşedinţia Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, a avut loc şedinţa de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Printre hotărârile luate, Sfântul Sinod a aprobat canonizarea Cuviosului Ioanichie cel Nou de la Muscel (Argeş), propusă de Ierarhul Calinic al Argeşului şi Muscelului, cu ziua de prăznuire la 26 iulie. Pe Valea Dâmboviţei, între Târgovişte şi Câmpulung, se află un promontoriu montan numit „Dealul Cetăţuia" sau „Dealul lui Negru Vodă". Prima aşezare monahală cunoscută pe această înălţime datează de la începutul secolului al XIV-lea, când domnul Ţării Româneşti întemeia aici un schit cunoscut până azi cu numele de „Schitul Negru Vodă" (Cetăţuia). Pe versantul abrupt al muntelui, în partea de sud-est, ca şi pe valea pârâului Cetăţuia, a existat una din cele mai vechi vetre isihaste româneşti, între secolele al XIII-lea şi al XVIII-lea, unde s-au nevoit mulţi sihaştri cu viaţă sfântă, ale căror nume nu se mai cunosc. Din cauza numărului mare de sihaştri trăitori aici, locul se numeşte, de sute de ani, „Valea Chiliilor". Unul dintre cei mai renumiţi pustnici care s-a nevoit pe Valea Chiliilor în primele decenii ale secolului al XVII-lea, a fost Cuviosul schimonah Ioanichie. Acest Cuvios plăcut lui Dumnezeu s-a născut din părinţi evlaviosi, trăitori în ţinutul Muscelului. Din fragedă tinereţe, ascultând chemarea lui Hristos, s-a despărţit de toate plăcerile şi ispitele lumii deşarte şi s-a retras în Mănăstirea Cetăţuia Negru-Voda, de pe valea Dâmboviţei, unde s-a călugărit şi a deprins de la părinţii îmbunătăţiţi ai aşezământului, primele reguli ale vieţii ascetice. A cunoscut pe mulţi dintre sihaştrii care locuiau în vremea aceea în jurul mănăstirii. Minunatul Ioanichie, după ce a deprins modul de viaţă al călugărilor iscusiţi, luând binecuvântare, s-a retras într-una dintre peşterile Muntelui Negru-Vodă, unde s-a nevoit aproape 50 de ani. Suferinţele sale, lucrarea isihastă, lipsurile sau stările de har pe care le-a trăit Cuviosul, numai Dumnezeu le ştie. Întrucât peştera în care s-a retras era într-un loc inaccesibil, nimeni nu a putut cunoaşte şi consemna faptele şi nevoinţele sale. Odată pe săptămână, un ucenic al Cuviosului venea să-i aducă pâine şi apă. De asemenea, starețul mănăstirii, duminica, dupa Sfânta Liturghie, îi aducea merinde pentru suflet, Sfintele Taine. Deci, petrecând Cuviosul multă vreme în rugăciune şi aspră nevoinţă, Dumnezeu i-a descoperit multe dintre tainele Sale, care l-au întărit să rabde toate ispitele războiului nevăzut. Cunoscându-şi dinainte sfârşitul, minunatul Părinte Ioanichie şi-a săpat singur mormântul în peştera sa, încrustându-şi în dreptul capului anul trecerii la cele veşnice, 1638. Aşezându-se în mormânt, în ziua de 26 iulie, a adormit întru Domnul. Firea necuvântătoare i-a slujit, căci un păianjen i-a ţesut deasupra trupului o pânză, ca un epitaf. Osemintele Sfântului au rămas nedescoperite timp de mulţi ani. Din rânduială dumnezeiască, Moaştele lui s-au aflat după sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial, în anul 1944. Cuviosul Pimen, starețul Mănăstirii Cetăţuia Negru-Vodă, a coborât în peştera unde sihăstrise cu mulţi ani în urmă Schimonahul Ioanichie. Şi, o, minune…, pânza păianjenului acoperea încă osemintele bine mirositoare ale Cuviosului! Le-a scos cu grijă şi cu multă evlavie şi le-a aşezat în biserica mănăstirii, spre lauda monahilor şi bucuria credincioşilor. Mulţi s-au folosit de minunatul odor descoperit în peştera din Valea Chiliilor. Bolnavii se vindecau, necăjiţii recăpătau nădejdea, săracii îşi acceptau condiţia sărăciei, sperând în timpuri mai prielnice. Dar potrivnicul diavol, care aduce neorânduiala, a făcut să se stingă din nou această flacără a bucuriei aprinsă în Mănăstirea Negru-Vodă. După terminarea războiului alt mare necaz s-a abătut peste poporul român. Dincolo de stricăciunile provocate de război, a venit o orânduire social-politică străină de duhul

▲ *Peştera Sfântului Ioanichie cel Nou*

▲ *Valea Chiliei*

credinței în Dumnezeu, comunismul. Reprezentanții acestuia au dat dispoziție să fie îngropate Moaştele Sfântului în pământ. Cu mare mâhnire, monahii s-au despărțit de prețiosul odor şi au aşezat Sfintele Moaşte într-un sicriu, pe care l-au îngropat în cimitirul mănăstirii. În anul 1981, părintele Ioanichie Bălan, din Mănăstirea Sihăstria-Neamț, consemnează, pe scurt, în Patericul Românesc, viața Cuviosului din Valea Chiliilor. Anii au trecut, însă amintirea Cuviosului s-a păstrat în ținutul Muscelului. Dumnezeu a binevoit să dispară conducerea atee din România, Biserica recăpătând libertatea de a-şi manifesta misiunea în rândul credincioşilor. Multe mănăstiri închise de regimul comunist şi-au reluat viața liturgică şi duhovnicească. Între acestea, a fost şi Mănăstirea Cetățuia Negru Vodă, unde starețul, împreună cu tot soborul, a descoperit Moaştele Sfântului Cuvios Ioanichie Schimonahul şi le-a reaşezat spre închinarea credincioşilor în biserica mare a mănăstirii. Astăzi ne putem închina la acest odor din Valea Chiliilor, adus la Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel de către Înaltpreasfințitul Părinte Calinic, pentru a fi mai uşor accesibil pelerinilor, odor din care ies mulțime de minuni, unele consemnate de viețuitorii mănăstirii, dând slavă lui Dumnezeu pentru toate.[9]

9 *Sfântul cuvios Ioanichie cel Nou din Muscel, argumete pentru canonizare. Tropar, condac, sinaxar, slujba şi acatistul*, Arhiepiscpia Argeşului şi Muscelului, 2009.

SFÂNTUL
CUVIOS
IOANICHIE
CEL NOU
DE LA MUSCEL
....Și
LEGĂMÂNT
VA FI,
DE
RÂNDUIALĂ
SE VA
FACE,
NIMIC
NU VA
LIPSI...

MĂNĂSTIRI ŞI VIAȚĂ MONAHALĂ

Viața monahală

S-a făcut afirmația că „noi românii avem marele avantaj de a ni se fi păstrat monumentele bisericeşti contemporane cu începutul nostru istoric”[1]. Strădaniile cărturarilor Bisericii din secolul al XX-lea, mitropolitul Tit Simedrea, preoții Dumitru Stăniloae, Niculae Şerbănescu, Mircea Păcurariu – teologi şi cercetători ai istoriei spiritualității româneşti – şi ale altor specialişti ai culturii noastre, precum Alexandru Duțu, Răzvan Theodorescu, Pavel Chihaia, şi-au îndreptat atenția asupra vieții monahale pentru aflarea rosturilor aşezămintelor duhovniceşti ca locaşuri de rugăciune, dar şi pedagogice, artistice, literare şi sociale. Instituții făuritoare de cultură şi civilizație, mănăstirile au avut, de-a lungul veacurilor, un rol de mare însemnătate în istoria propăşirii neamului. Cercetările au pus în lumină aspecte ale monahismului care nu trebuie ignorate atunci când se face referire la evoluția şi locul lui în trecutul şi cultura românească. Pentru credincioşi, călugării au devenit pildele adevăratei desăvârşiri creştine, iar schiturile şi mănăstirile s-au transformat adevărate tărâmuri ale credinței, unde puteau afla sfat, ajutor spre întărire sufletească şi adăpost în fața încercărilor vieții. Preoții de mir şi bisericile parohiale acordau enoriaşilor asistența datorată pentru viața religioasă de fiecare zi, dar în ceasurile de cumpănă – boli grele, îndoieli, nenorociri – credincioşii alergau la un duhovnic renumit dintr-o mănăstire pentru a-i cere sfat şi rugăciune, iar în fața primejdiilor mari – furtuni, războaie, molime – îşi găseau scăparea tot într-o chinovie bine întărită. Din cele mai vechi timpuri şi până astăzi, bisericile de mir şi mănăstirile au conlucrat pentru a realiza îndrumarea şi sprijinul duhovnicesc ori material al credincioşilor[2]. Mănăstirile s-au erijat, deopotrivă, în şcoli pentru pregătirea viitorilor diaconi şi preoți de mir, a ierodiaconilor şi ieromonahilor. Ucenicii învățau acolo scrisul, limba slavonă (până la adoptarea limbii române ca limbă oficială de săvârşire a cultului), catehismul, liturgica şi psaltichia, cântarea bisericească, iar cei mai destoinici treceau apoi la laprofundarea tâlcurilor făcute de către Sfinții Părinți cu privire la nevoință şi isihie, noțiuni de drept canonic (după Pravile) şi alte cunoştințe trebuitoare vieții pastorale sau gospodăreşti. Între şcolari, erau primiți şi copii care se pregăteau pentru activități laice,

1 Valeriu Anania, *Cerurile Oltului,* Editura PRO, 1998, p. 28.

2 Alexandru Elian, Prefața la Teza de doctorat a pr. Vasile V. Munteanu, *Organizarea mănăstirilor româneşti în comparație cu cele bizantine (până la 1600),* Bucureşti, 1984, p. 24.

viitori dregători, grămătici şi dieci în cancelariile domneşti, copişti de hrisoave şi manuscrise. În mănăstiri s-au înfiinţat şi au funcţionat mult timp, primele şcoli din ţara noastră. Aici s-au format şi au fost create cele dintâi opere de teologie, de cateheză, pastoraţie, tălmăciri de scrieri patristice, cronici din literatura română veche şi s-au compus cântări psaltice. Tot mănăstirile au pregătit tinerii cu înclinaţii artistice, zugravii de biserici şi icoane. Sculptorii de obiecte liturgice în lemn sau piatră, caligrafii şi miniaturiştii de manuscrise s-au pregătit şi au lucrat aici, în aceste aşezăminte monahale. Începând din secolul al XVI-lea, când tiparul a pătruns cu vigoare în cultura ţării nostre, mănăstirile s-au transformat în ateliere unde ucenicii au deprins meşteşugul de tipografi, gravori de litere şi ilustraţii, legători de cărţi. Pentru a desfăşura aceste activităţi intelectuale şi artistice, mănăstirile şi-au înfiinţat biblioteci înzestrate deopotrivă cu lucrări teologice şi ştiinţifice (istorii, geografii, matematici, culegeri de canoane), filosofice, de morală şi literatură „ziditoare de suflet". Obiectele de cult, veşmintele liturgice, darurile preţioase, lucrate artistic din aur, argint şi împodobite cu pietre preţioase erau păstrate în tezaurele mănăstireşti, adevărate muzee de artă religioasă, puse la adăpost în ascunzători speciale, în peşteri ori îngropate în locuri tainice în vremuri de primejdie. Actele mănăstirii erau orânduite în arhive. Bibliotecile, arhivele, tezaurele, ca şi clădirile vechilor noastre aşezăminte monahale (biserici, paraclise, clopotniţe, trapeze), valoroase monumente artistice, picturale şi arhitectonice, alcătuiesc cel mai vechi şi valoros patrimoniu cultural românesc, păstrat în parte. Activitatea lor era, pe lângă pravila de rugăciune, una gospodărească, având preocupări ca: agricultura, viticultura, vinificaţia, creşterea vitelor, albinăritul, ateliere de icoane, de ţesătorie şi broderie, de tâmplărie, de sculptură în lemn, ori imprimerie şi alte ocupaţii desfăşurate în spiritul disciplinei şi al conştiinţei monahale. Îndeletnicirile amintite nu aveau ca scop înavuţirea, ci erau ascultări îndeplinite, ca şi pravila de rugăciune, pentru lauda lui Dumnezeu, slujirea obştii, domolirea trupului şi ajutorarea semenilor aflaţi în nevoie. Mănăstirileerau un model în toate domeniile economiei agricole, industriei casnice şi artelor tradiţionale. Ele au creat adevărate ferme model şi ateliere de creaţie, cum ar fi numite astăzi, cu rol precumpănitor în asigurarea veniturilor proprii ale aşezămintelor necesare vieţuirii de obşte, dar şi în propăşirea economiei şi a meşteşugurilor din ţara noastră. Mănăstirile au jucat un rol de seamă şi în domeniul sănătăţii şi al asistenţei sociale, pentru că pe lângă acestea funcţionau *bolniţe-aziluri* pentru bolnavi şi bătrânii monahi suferinzi.

În sfârşit, trebuie să avem în vedere faptul că viaţa mănăstirească s-a desfăşurat totdeauna pe două planuri: unul de taină, de rugăciune şi nevoinţă, cunoscut numai de fiecare monah şi de duhovnicul său, celălalt public, de slujire a poporului credincios, care lua parte la sfintele liturghii, venea în pelerinaj la praznice sau primea ajutorul mănăstirilor în felurite forme: îndrumări duhovniceşti, învăţătură şcolară pentru copii, îngrijiri în bolniţe, hrană pentru săraci, adăpost în vremuri de primejdie.

Activitatea socială desfăşurată de mănăstiri a culminat în ceasurile de cumpănă ale istoriei, cu implicarea monahismului în marile acte politice spre folosul întregului popor român. Deşi chemarea călugărilor este prin excelenţă aceea de a se ruga, isihia devenind modul lor de ajuta întrega lume, există clipe când ei sunt chemaţi la o altfel de mărturisire a lui Hristos. Sfântul Ioan Gură de Aur i-a mobilizat pe toţi pustnicii pentru a-l îndupleca pe împăratul Teodosie să înceteze urgia asupra creştinilor car-i dărâmaseră statuile. Se vede bine că „Sunt în viaţa popoarelor ceasuri de cumpănă, ceasuri aşa de pline de fărădelegi, de revolte, de blestemăţii, de ridicare împotriva

lucrurilor sfinte, încât Dumnezeu, ca să-şi răzbune mărirea lui batjocorită de oameni, stă gata să verse peste lume urgia curățitoare a dreptei lui osânde. Cine, în asemenea ceas, mai poate cuteza să pună cuvânt spre a cruța lumea de spăimântătoarele Lui bătăi? Iată-i păşind smerit înainte, îmbrăcați în mantiile lor sumbre, monahii aceştia, a căror viață se cheltuieşte ca o făclie aprinsă lângă pragul altarelor Domnului. Ei sunt aceia care vor lua îndrăzneala de a vorbi lui Dumnezeu în clipa aceasta."

Astfel, nu trebuie uitat faptul că monahii au devenit înalți ierarhi, care luau parte la alegerea voievozilor şi ungerea lor ca domnitori ai țării, conform rânduielile Bisericii. Ei au devenit şi membrii în divanurile domneşti şi ai scaunelor de judecată, întâreau hrisoave de danii ori alcătuiau pravile, consemnau istoria în cronici, sau însoțeau ostaşii pe câmpurile de luptă pentru a-i îmbărbăta, împărtăşi şi spovedi pe cei vii şi a-i înmormânta creştineşte pe cei căzuți întru credință şi apărarea țării.

Mănăstirile au fost instituții fundamentale făuritoare de cultură ale poporului român. O incursiune în trecutul monahismului şi cercetarea vieții monahale, ni-i aduce înainte mai întâi pe pustnici, aceia care viețuiau singuri sau împreună cu câțiva frați în peşteri, colibe şi schituri, cunoscute numai prin tradițiile privitoare la munții, locurile sălbatice, pădurile şi poienile în care s-au nevoit. Toponimia monastică este foarte răspândită până astăzi în geografia țării noastre[3] şi ea dovedeşte, nu numai intensitatea vieții călugăreşti de la noi dar, în acelaşi timp, şi stăruința ei în amintirea credincioşilor, care numeau multe locuri din ținuturile lor după pustnicii şi duhovnicii care le sfințiseră prin rugăciuni şi nevoințe. În epoca de început, monahismul s-a constitui drept pildă de viață desăvârşită şi călăuză pentru credincioşii râvnitori, care îi cercetau pe duhovnicii vestiți în singurătățile lor, pentru sfaturi, rugăciuni şi binecuvântări. Lor le cereau ajutor în ceasurile de cumpănă, nu numai oamenii de jos, dar şi domnitorii țării. Biserica nefiind adepta habotniciei absurde, a fost receptivă la noutate, dacă aceasta n-a contravenit dogmelor sale. Astfel, odată cu întemeierea Țărilor Române de sine stătătoare, s-a simțit nevoia înființării unor instituții care să răspundă nu numai cerințelor de conducere politică a țării şi de apărare a granițelor, ci şi celor ce privesc viața religioasă, justiția, educația, viața economică. Unor astfel de cerințe au servit mănăstirile.

Cunoaştem că multe dintre mănăstirile noastre au fost ridicate „de iznoavă", adică s-au reclădit pe locul unora mai vechi, din lemn sau piatră. Chiar dacă pentru o bună parte dintre ele ne lipsesc izvoarele scrise, ele însele se constituie, prin existența lor, în documente veritabile ale dăinuirii spirituale româneşti. Data întemeierii celor dintâi aşezăminte monahale pe teritoriul țării noastre nu se cunoaşte cu certitudine, iar afirmația că monahismul, inclusiv aşezămintele specifice, ar fi păptruns la noi pe filieră slavă, de la sudul Dunării, având model bizantin,[4] este infirmată de chiar vechimea monahismului în țara noastră. O altă idee vehiculată, a fost aceea că Sfântul Nicodim este întemeietorul aşezămintelor şi al vieții monahale din Țara Românească şi că cele dintâi schituri şi mănăstiri de la noi s-au ctitorit relativ târziu, abia în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, sub influența celor de la Athos şi prin mijlocirea bulgarilor şi a sârbilor[5].

---

3 Ioanichie Bălan, *Indice alfabetic de toponime şi hidronime de proveniență călugărească* în *Vetre de sihăstrie Românească,* Bucureşti, 1982, pp. 540, 541, 542, 543, 544.

4 Nicolae Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din țară,* Bucureşti, 1906, p.59.

5 Pr. prof. dr. Gheorghe Moisescu, dr. Ştefan Lupşa, dr. Ştefan Filipescu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române – Manual pentru Institutele Teologice,* Bucureşti, 1957, vol. I, p. 201; Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688,* Bucureşti, 1904, p. 9.

▲ *Slujbă arhierească la Catedrala Arhiepiscopală de la Curtea de Argeş*

Cercetările istoricilor bisericeşti menţionaţi au stabilit, însă, că aşezămintele monahale de la nordul Dunării au fost anterioare Vodiţei, deci înainte de venirea Sfântului Nicodim în Ţara Românească, el fiind doar organizatorul vieţii monahale de aici.

Argeşul şi Oltul, ambele componente ale Episcopiei Argeşului la întemeiere, apoi şi Muscelul, ca parte integrantă a „spaţiului ales al românităţii nord-dunărene", s-a bucurat şi de favoarea de a fi scaun voievodal, şi nu odată ci de trei ori, şi scaun mitropolitan, unde se va fi ridicat poate şi prima mănăstire, înaintea Vodiţei, spre a servi drept reşedinţă mitropolitului Iachint[6]. Lângă acel „monumentum princeps" al Basarabilor întemeietori de ţară, s-a ridicat, cu siguranţă, şi „domus ecclesiae", Casa Domnului în sacralitatea spirituală a ortodoxiei româneşti de la poalele Carpaţilor.

Dacă rostul primordial al mănăstirii a fost acela de lăcaş de rugăciune, de întâlnire a omului cu Dumnezeu, celelalte misiuni, preluate de nevoie, au reprezentat doar un adaos. Aşa a fost, de pildă, nevoia strategică de a se apăra drumurile către inima ţării, dreptul de vamă şi arhondaricatului, care au decurs din însăşi necesităţile istorice, specifice perioadei în care mănăstirile au fost ctitorite[7]. O aşezare monahală este sfântă. Ea reprezintă, totodată, un document istoric, o operă de artă, dar nu ca toate celelalte, ci având o dimensiune lăuntrică, un sens spiritual profund, caracteristic spaţiului sacru. Aşezămintele noastre monahale ne repun „în contact cu propria noastră cultură"[8], iar sfintele mănăstiri şi schituri din Eparhia Argeşului şi Muscelului aduc confirmarea deplină a acestei afirmaţii, cultură căreia i s-a sporit şi asigurat perenitatea prin sfinţenie.

6 Constantin C. Giureascu, „Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei", în *B.O.R.*, anul LXXVII, 1959, nr. 7-10, p. 690.

7 Ion Donat, *Fundaţiunile religioase ale Olteniei*, partea I, Mănăstiri şi schituri, Craiova, 1937, pp. 5-11.

8 Valeriu Anania, *Cerurile Oltului,* Editura PRO, 1998, p. 178.

Schituri dispărute din Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului

Schitul Bândea era construit din lemn, avea hramul „Intrarea în Biserică a Precistii" şi era situat pe un mic platou, numit astăzi *în Cârstenie* sau *Bordeeni*, „într-un luminiş de circa 3 pogoane, dintre pârâul Cârstenie, Valea Schitului şi pârâul Diaconului, înconjurat de jur-împrejur de păduri"[9]. A fost ridicat între anii 1718 şi 1730, probabil în jurul anului 1720 de către doi boieri, Nicolae şi Dumitraşco şi închinat Mitropoliei Ungrovlahiei, care l-a încredinţat, ca metoc, Mănăstirii Aninoasa. A dispărut după 1812. La începutul secolului al XX-lea, ruinele schitului încă se mai vedeau. „Schitul a avut o existenţă extrem de densă în evenimente legate de înfiinţarea sa, de dotarea cu pământ şi alte bunuri de către ctitori, înlocuirea unor stareţi necorespunzători, subordonarea către Mitropolia Bucureşti şi către Mănăstirea Aninoasa şi de pretenţiile urmaşilor ctitorilor asupra averii schitului în momentul desfiinţării acestuia."[10] Actul de fondare a lăcaşului sună astfel: „Bândea, zice Ion vătaful, s-a făcut de Nicolae i Dumitraşco, fraţi, fiind boiernaşi şi punând schimnic ieromonah Ştefan, care fiind om silitor, au strâns obşte de călugăraşi şi au făcut sporirea schitului cu oi şi cu alte dobitoace şi cu mili domneşti. Ulterior popa Bratu, feciorul lui Dumitraşco, a reparat schitul şi a făcut nişte case de locuit pentru călugări. După ieromonahul Ştefan, povesteşte, în continuare, Ion vătafu, a urmat Teofan ieromonah, iar după ce a răposat şi acesta, sunt acum 25 de ani de când schitul om harnic şi statornic n-a mai avut, numai vin călugăraşi de şed câte o jumătate de an, alţii şi câte un an, până ieu agonisita schitului şi fug şi rămâne schitul păgubaş de agonisită. Acum, de la o samă de vreme, s-au legat un anume Proca, nepot Herii vătaf6, zicând că moşi-său este ctitorul schitului şi mănâncă şi acesta agonisita schitului. Pentru aceasta însă ne-au spus bătrânii că Hera vătaf, când s-au făcut schitul, a fost peste Olt pribegit de frica Măriii Sale Nicolae Vodă Mavrocordat, Oltul stăpânindu-se atunci de nemţi"[11].

Se păstrează numeroase documente legate de acest lăcaş din vremuri de demult, cum ar fi Cartea schitului Bândea din Berevoeşti pentru mila ce i s-a dat de la 2 iulie 1780 sau o altă „Carte ce s-a dat la mâna popii Antim ce s-au orânduit egumenaş la schitul Bândea din Berevoeşti, cu foiţa de odoarele schitului"[12]. Merită amintită şi Cartea de închinare ca metoc al Sfintei Mitropolii de către Niţul ce a fost vătaf de plai cu doi feciori ai săi de la sat Berevoeşti sud Muscel. Acesta, la 1 iulie 1780 îi spunea mitropolitului: „înştiinţez prea sfinţiei tale că răposatul tatăl-mieu Nicolae logofăt când a fost în viaţă, pentru pomenirea-i s-au îndemnat de au făcut un schit ce se numeşte Bândea, pe moşia Berevoieştilor, sud Muscel, care a fost şi este pentru şederea călugăraşilor ce vin acolo şi acum se află vieţuind cinci părinţi călugăraşi. De atunci, de când este făcut, nefiind închinat undeva, după vremi, din cele ce au avut i s-au prăpădit. Dar ca să nu se prăpădească de tot din pricina neorânduielii ce are, aflându-mă şi eu acum în vârstă bătrâneţilor de-mi aştept sfârşitul, ca nu cumva în urma mea să i se întâmple de tot pustiire luându-i-se tot ce are de unii şi de alţii, cu toată pofta şi voinţa mea doresc să-l dau să fie metoh Sfintei Mitropolii, ca, din stăpânească poruncă, să-şi aibă cuviincioasa sa orânduială. Şi să aibă schitul a răspunde Sfintei Mitropolii pe tot anul câte două oca de ceară şi Sfânta Mitropolie să orânduiască preot a fi acolo pururea,

9 Ion C. HERA-BUCUR, *Monografia Comunei Berevoieşti,Muscel*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1996, p. 52.
10 *Ibidem*.
11 Arhivele Naţionale ale României, Mitropolia Bucureştiului, pachet CXLI, doc. 13.
12 Biblioteca Academiei Române, ms. rom. 657, f. 119.

om cuvios, ca toate ale schitului să le aibă cu păstrare”[13]. Arhimandritul Deleanu face următorul inventar al lăcaşului la luarea lui în primire de către Mitropolie: „o pereche case de lemn pe pivniță, o altă pereche, tot din lemn, fără pivniță, o chilie de vărghii foarte veche, 2 buți vechi şi o alta nouă, o livadă de pruni, o livadă de fâneață ca la 5 care, o grădină de legume, 40 stupi, 50 de oi, o tigae, un topor mare, o căldare, 2 putini de brânză ş.a. Venitul schitului era de circa 75-80 taleri din care o bună parte se obținea prin vânzarea rachiului. în afara acestui venit, schitul mai primea 30 taleri anual din vistieria tării, cu ocazia praznicului său. Drept odoare, în inventarul schitului se aflau: o masă de pânză, o masă de cit, sfânta cruce de lemn, cutioara cu sf. pricistanie, o masă de pânză la proscomidie, sf. potir, discos, zveazdă, linguriță de fier alb, cădelniță de alamă, anafornită de marmură, un sfeşnicel mic de lemn, 2 procovițe, odăjdii, icoane şi cărți româneşti. Se mai aflau, de asemenea, 2 psaltiri sârbeşti şi un molitvenic, trei icoane mari vechi şi două mai mici, alte lucruri mărunte.[14] ”

Mihail, stareţul Mănăstirii Aninoasa primea pecete de egumenie asupra schitului, care devenea metocul străvechii vetre monahale ctitorită de către fostul Agă Tudoran Vlădescu, viitorul monahul Teodosie. El era învestit cu poruncă mitropolitană: „vouă călugărilor de la acest schit vă poruncesc să-l ştiți pe egumenaş de mai mare, al vostru povățuitor şi cuviincioasă cinste să-i dați, ascultându-l cu toată supunerea la orice vă va porunci, spre folosul schitului şi spre folosul spăşeniei sufletelor voastre, precum să cuvine orânduielii călugăreşti. Oricine se va arăta de acum înainte nesupus, pe unul ca acela egumenaşul făcându-ne ştire, ca pre un neascultător de mai marele lui nu-l vom lăsa fără pedeapsă bisericească”[15]. Cel dintâi stareț trimis de la Aninoasa la schit a fost monahul Antim, urmat de monahul Iona în decembrie 1796, care primea ca îndreptar al vieții obşteşti un gen de regulament întocmit de către Dositei, stareţul Mănăstirii Aninoasa: „Drept aceia dar, cu această carte să aibă a face zapt toate lucrurile numitului schit, mişcătoare şi nemişcătoare, câte în catastihul cel iscălit să coprind ca să aibă a le chivernisi şi a le spori: ce va fi de meremetisit să meremetisească şi cât va putea şi de nou să facă, ca să se arate vrednic iconom în fapte. Sfânta biserică apururea să fie nelipsită şi pe tot anul să aibă a-şi răspunde obicinuitul embatichiu ce iaste legat de ctitori. Poruncim şi cuvioşiilor voastre monahilor şi altor slugi ce vă aflați cu locuința la acest schit, ca să-l cunoaşteți (pe egumen) de stăpân şi stareț, dându-i cinste şi ascultare la orice vă va porunci trebi spre folosul schitului, ca din osteneala cuvioşiilor voastre şi din mila creştinilor, să aducă schitul la stare bună şi lăudată şi să fie o pungă şi o masă”[16] . Obştea schitului din anul 1798 era formată din: Macarie monah, Teodosie ieromonah, Sava, Bogoslav, Isaia şi Mihail, toți monahi, iar la 20 martie 1802, a fost orânduit egumenaş ieromonahul Mitrofan, şi la 2 decembrie 1804, ieromonahul Ioasaf Vintilescu. Între anii 1784 şi 1790, schitului îi fusese adusă o obşte de monahii, dintre care, Magdalena monahia trimitea jalbă Mitropoliei Bucureştilor pentru ajutor material, schitul fiind foarte sărac. Lipsurile prin care trecea obştea, au dus la scutirea acesteia de dijmărit pentru 40 stupi şi de oierit pentru 50 de oi, încă din anul 1775, având totodată pe moşie o liude de oameni străini scutiți de bir. Domnitorul Ion Gheorghe Caragea, a cerut întocmirea în anul 1813 a unei liste ierarhice a mănăstirilor, care, în

13 Arhivele Naționale ale României, Mitropolia Bucureştiului, pachet CXLI, doc. 2.
14 Ion C. HERA-BUCUR, *Monografia…*, pp. 53,54.
15 Arhivele Naționale ale României, Mitropolia Bucureştiului, pachet CXLI, doc. 3.
16 *Ibidem* doc. 17.

funcție de moşiile deținute, trebuia să plătească un anume havaet. Schitul Bândea făcea parte din categoria celor mai sărace lăcaşuri, adică din categoria a IV-a. Aşa se face că a fost părăsit, cu timpul ruinându-se şi dispărând la jumătatea sec. al XIX-lea.

Schitul Budişteni, de lemn, cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil"; s-a aflat pe raza satului omonim sau în satul vecin, Schitu Scoiceşti, din comuna Leordeni, județul Argeş, fost Muscel. A fost construit de logofătul Stanciu Budişteanu, devenit, prin călugărie, monahul Ştefan, pe moşia sa, anterior datei de 3 decembrie 1679. Acesta, anul 1682 şi-a donat întreaga avere schitului, iar la 2 octombrie 1682, după moartea ctitorului, cumnatul său, popa Dumitraşco, îl închină egumenului Parthenie al Mănăstirii bucureştene Cotroceni. Spre sfârşitul secolului al XIX-lea s-a ruinat.

Schitul Buliga

Printre aşezămintele monahale din vechea Eparhie a Argeşului s-a numărat şi schitul Buliga din Piteşti. Ctitoria lui Martin Buliga cupețul, având hramul *Sfinților Arhangheli*, fusese zidit la 1745 pe locul unde se află acum Muzeul Județean Argeş. Fost metoc al Mitropoliei Țării Româneşti, a găzduit o şcoală, aşa cum arătam în capitolul referitor la învățământ. Pe timpul Revoluției de la 1848, aici s-au manifestat protestele Episcopului Samuil Tărtăşescu Sinadon, a cărui reşdință era la Buliga. Tot aici îşi găsea adăpost, pentru trei ani, între 1835 şi 1838, Seminarului pentru pregătirea candidaților la preoție şi, mai târziu, la 1848, „Şcoala muzicii oştirii împărăteşti ruseşti" şi un pension de fete. Între 1852 şi 1893 devenit cazarmă de dorobanți a oraşului, apoi adăpost pentru Cancelaria Episcopiei Argeşului la schitul Buliga s-a mutat, în anii 1866 - 1868, *Consistoriul eparhial* şi *Primăria* oraşului Piteşti. Metoc al Mănăstirii Aninoasa, după 1842, revine în subordinea Mitropoliei Ungrovlahiei până la 1863, când, la Secularizare, a fost transformat în biserică de mir. Chiliile şi anexele lăcaşului s-au dărâmat între anii 1898 şi 1899, iar biserica a fost demolată în februarie 1900.

Schitul Ciomăgeşti, dispărut, era situat în județul Argeş, datând din secolul al XVII-lea, ori fiind poate chiar mai vechi, se pare de lemn; fost metoc al Mănăstirii Cozia.

Schitul Dobreşti, dispărut, probabil de lemn, a fost metoc al Mănăstirii Nămăeşti fiind situat în satul omonim din județul Argeş, fost Muscel.

Schitul Măguricea, dispărut, era situat pe raza municipiului Piteşti. Este greu de precizat dacă a existat sau este un cognomen al Schitului Trivale.

Schitul Pisculeşti, dispărut, era situat pe raza satului Purcăreni din județul Argeş, fost Muscel. Ridicat de monahia Eupraxia în 1773, s-a „risipit" în sec. al XIX-lea.

Schitul Prosia

Unul dintre lăcaşurile monahale din Eparhia Argeşului şi Muscelului a cărui existență se pomeneşte doar în documente este fostul schit Prosia de pe Vâlsan. Întemeierea lui s-a făcut probabil înainte de înființarea Episcopiei Argeşului, fiindcă în hrisovul dat de vodă Alexandru Moruzi la 29 decembrie 1793, Episcopul Iosif al Argeşiu îi spunea domnitorului că va fi săvârşit „la vara viitoare", deci în anul 1794: *„Fiindcă la Domnia Mea au dat o jalbă călugărițele de la schitul Prosiia ce este pe apa Volsanului sud Argeşu, cum că cu a lor osteneală şi cheltuială au făcut acest schitu, şi neavând alt ajutoru ca să-l poată săvârşi, au făcut rugăciune Domniei mele, prin jalbă, ca să se împărtăşiască acest schitu cu oare-şi cari mile de la Domnia Mea, a căror jalbă rânduind-o Domnia Mea la dumnealui cinstitu şi credinciosu boierul Domniei Mele, Vel Vistier, ne arată, prin anaforaua dumnealui de la două ale lunii aceştiia, cum că s-au adeverit de la iubitorul de Dumnezeu părintele Chiru Iosifu Episcopul Argeşului, cum că jalba este adevărată, şi la vara viitoare îl şi săvârşeşte. Drept aceea ne-am milostivit Domnia Mea şi printr'această domnească a noastră carte, dăm şi miluim acest sfânt schit cu liude cinci, scutelnici, oameni străini, aduşi*

◄ *Biserica Schitului Buliga*

acum din străinătate, pe cari dându-i inaintea dumnealor ispravnicilor județului, după cercetarea ce li se va face, fiind cu adevărat străini, să le dea adeverință pre numele şi chipul lor, ca să li se dee pecetluiturile Domniei Mele dela vistierie, spre a fi nesupărați de toate dăjdiile şi angariile ce vor eşi dela visteria Domniei Mele peste an în țară, ca să poată fi schitului de posluşania şi ajutoru. 1793, Decembre 29"[17]. Scutirea de dări şi acordarea de mile ale domniei pentru schitul Prosia erau întărite de către domnitorul Alexandru Ipsilanti prin Hrisovul din 26 martie 1797, prin care „se acordă schitului Prosia după apa Vâlsanului, schit de călugărițe, din nou făcut cu mila după creştini, drept cinci posluşnici, oameni scutiți, acordați de Alexandu Moruzi"[18]. La 26 mai 1797, Cartea lui Alexandru Ipsilanti confirma milele schitului Prosia, pe care le avea de la vodă Moruzi, prin Hrisovul din 29 decembrie 1793[19]. Cartea dată schitului la 8 iunie 1798 de către noul domn Constantin Hangerli, reia şi reconfirmă milele schitului acordate de domnii anteriori, diferind doar modul de redactare față de primul hrisov dat la 29 decembrie 1793[20]. Catgrafia Episcopiei Argeşului din anul 1808 consemnează existența schitului: „be[sea]rică mică de zid, fără îngrădiş, hram Văvidenia Precistii, lăcuesc călugărițe, starița monahia şi alte 13 călugărițe. Preot de mir Ispas, scutit pentru schit"[21]. În Catagrafia Eparhiei Argeş de la 1824, publicată de Ion Ionaşcu în anul 1942, schitul Prosia nu mai apare, ceea ce înseamnă că aşezământul monahal se ruinase, aşa cum menționează Nicolae Stoicescu: „la 1828 schitul se surpase"[22]. Într-un articol publicat de preotul Zamfir Constantinescu în

17 V. A.Urechiă, *Istoria Românilor,* Tom VI, Bucureşti, 1893, pp. 191-192.
18 *Ibidem*, Tom VII, Bucureşti, 1894, p. 304.
19 *Ibidem,* p. 315.
20 *Ibidem*, pp. 373, 424-425.
21 Ştefan Berechet, *Catagrafia Episcopiei Argeşului în 1808*, în *„B.O.R",* seria a II-a, anul XI, 1922, p. 681.
22 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților şi monumentelor feudale din România,* A, Țara Românească, Craiova, 1970, vol. II, pp. 516, 526, nota 170.

revista „Păstorul Ortodox" a Societății „Frăția" din Episcopia Argeşului, în anul 1939, se consemnează însă despre „biserica satului Costeşti, fostul metoh al schitului Brădet, schitul Prosia. Deci aceeaşi titulatură era dată altui lăcaş mnahal. Construcție masivă din bolovani de râu, cu bolțile din cărămidă, de mărime mijlocie, în formă de cruce"[23]. Preotul, locuitor al satului Costeşti, descrie biserica având hramul „Sfântul Nicolae", ce a fost construită în anul 1804 pe locul uneia mai vechi, de lemn, care a ars. Edificiul din piatră a suferit modificări, prin adăugarea unui pridvor în stâlpi, mai târziu închis cu geamlâc, şi construirea unui nou sân din bolovani în partea de nord, închizând scara în spirală ce ducea la turnul clopotniță. S-a stricat apoi „cafasul, locul de şedere al maicilor în timpul slujbelor, când locuitorii satului veneau la biserică"[24]. Lăcaşul a rămas fără pictură până în anul 1890, când preotul de atunci a chemat pe George H. Petrescu şi Niță T. Paşoiu din Piteşti să îl zugrăvească. Pisania îl pomeneşte şi pe tâmplarul Nae Craioveanu în anul 1808. Până la executarea picturii, pe pereții lăcaşului au fost icoane mari zugravite pe lemn, dintre care, până la 1890 nu s-au mai păstrat decât cea de hram a Sfântului Nicolae şi una bizantină a Sfântului Ioan Botezătorul, ambele, însă, deteriorate. În pomelnicul bisericii, completat de Ilarion monahul de la Schitul Brădet, se consemnează: „…pomelnicul metohului de la Costeşti, moşia sfântului schit Brădetul metoh Sfintei Episcopii Argeşu la besearica ce s'au făcut acum de piatră în locul besearicii de lemn ce au ars, în zilele prea Înălțatului nostru Domn Io Costandin Alexandru Ipsilantu Voevodu, fiind episcop Sfintei Episcopii Argeşul Prea Sfinția Sa Părintele Chir Iosif şi fiind eu orânduit igumenaş la sfântul schit Brădetul, Partenie eromonah, care am fost silitori şi îndemnători, şi cu cheltuiala şi cu osteneala până s-au săvârşit aceşti sfântu locaş dimpreună ajutând şi pravoslavnicii creştini care cu ce i-au îndemnat Sfântul Duh a ajuta la zidirea acestui sfântu lăcaşu… şi s-au zidit acestu sfântu lăcaşu în numele Sfântului Nicolae la anul 1804, decembrie 6". Din pomelnic rezultă că Episcopul Iosif a dăruit 50 de zloți pentru zidirea bisericii, fiind trecuți apoi spre a fi pomeniți şi alți credincioşi din Domneşti, Bădeşti, Mălureni, Costeşti şi Retevoieşti, preoții deservenți, logofeții Ghiță, Ioan şi Teodosie ai Sf. Episcopii Argeş, precum şi patru frați Silişteanu, probabil ardeleni din Sălişteа Sibiului. Din amintirile bătrânilor satului, consemnate de către autor, reiese că împrejurul bisericii se înşirau chiliile maicilor. În anul ridicării bisericii de zid viețuiau aici opt călugărițe, a căror stareță era schimonahia Anisia. Pe o carte *Viețile Sfinților* din februari se consemna că ele au fost mutate la Mănăstirea Văleni în anul 1812: „La leat 1812 Decembre s'a început a aduce maicile din Costeşti la Văleni". Iar protoiereul Lascăr spunea că obştea de maici era mutată în anul 1810, susținând, în *Calendarul bisericesc-ortodox al județului Argeş pe anul mântuirii 1900,* că biserica de la Costeşti, pe Vâlsan, este cea a fostului schit Prosia[25].

Schitul Ruşciori, datând din secolul al XVII-lea, era situat la Valea Teiş în sudul Argeşului. A fost închinat Schitului Trivale din Piteşti de către Antonie monahul în 5 august 1689.

Schitul Uda, de lemn, dispărut, cu hramul „Buna Vestire", era situat în satul şi comuna omonime din județul Argeş; ridicat înainte de 17 mai 1769, când ctitorul, Mihai Udeanu, îl închină Mitropoliei Ungrovlahiei.

Schitul Ulita, dispărut, era situat pe raza cătunului omonim, la est de râul Bratia, comuna Vlădeşti, județul Argeş, fost Muscel, datând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

---

23 Pr. Zamfir Constantinescu, „Biserica Costeştilor de pe Vâlsan", în *Păstorul Ortodox,* anul XX, 1939, nr. 4-5, p. 158.

24 *Ibidem,* p. 159.

25 Pentru biserica de la Costeşti-Vâlsan vezi art. cit., al pr. Zamfir Constantinescu, pp. 158-161.

Biserici de mir, foste mănăstiri sau schituri

Schitul *Beştelei*, a cărui biserică, purtând hramul Sfânta Treime, a fost mai întâi de lemn, ridicată înainte de anul 1626, apoi de zid între 1679-1684 de Ianache Vistierul, folosindu-se materiale de la schitul Trivale, pe care le strânsese mitropolitul Varlaam, a fost zugrăvit între anii 1731 şi 1732. A fost metoc al Mănăstirii Mihai Vodă din Bucureşti. Aflat în ruină, la sfârşitul anului 1890, aşezământul a fost restaurat în 1957, devenind biserica de mir Sfânta Treime de astăzi.

Schitul Bădiceni, de călugărițe, astăzi biserică de mir, era situat în satul omonim din comuna Mălureni, județul Argeş, cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului". A fost ctitorit de Iacov logofătul în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi închinat Mănăstirii „Adormirea Maicii Domnului" din Curtea de Argeş. A fost desființat odată cu Secularizarea, în 1864, maicile fiind transferate la Mănăstirea Ciorogârla.

***Schitul Brădetu (vechi)*, monument istoric, astăzi biserică de mir, se află situat pe drumul național Curtea de Argeş–Câmpulung, în satul Brăduleț din comuna Brăduleț, județul Argeş.

Hrisovul de la 1 septembrie 1601 afirmă că Schitul Brădetu a fost ridicat de Mircea cel Bătrân când „au făcut Cozia", însă o altă consemnare documentară menționează existența lăcaşului cu mult timp înainte, în anul 1506. Pisania din pronaos precizează: *„†Această sf(în)tă mă(năsti)re Brădet, ce s(ă) prăznueşte Înălțare(a) lui H(ristos), este făcută de Io Mircea voevod* (Mircea Ciobanul, fiul lui Radu cel Mare), *l(ea)t 1546; şi au rămas nezugrăvit(ă) pîn(ă) acum, l(ea)t 1761. Iar acum, aducând Dumnizeu, pe Nichifor ar(hi) ma(n)drit, igumen la s(fân)ta mă(năs)t(i)re Argeş şi pe du(mnealui) igumen aici la Brădet, pe Ghenadie, l-au îndemnat de au zugrăvit această s(fân)tă mă(năsti)re, cu to(a)tă cheltuiala s(fin) ți(i) sale, în zile(le) d(omnu)lui n(os)tru, Io Costa(n)din Nicol(ae) voevod".*

Pe fațada vestică a edificiului şi în partea de sus a nişei în care este zugrăvită icoana de hram, sunt însemnate numele „sfinții sale părintelui igumenului Ghenadie de la

◄ *Biserica Schitului Brădetu (vechi), vedere dinspre sud*

► *Biserica fostului schit Brădetu*

Sfânta Mănăstire Brădet; leat 7264 (1755-1756) şi ale lui „Mihaiu zugrav, leat 7264”. La 2 august 7269 (1761), zugravii târgovişteni *„… Mihai i Radu i Iordache”* sunt trecuți în pomelnicul de la proscomidie, fiind meşterii care au refăcut pictura bisericii, pe cheltuiala arhimandritului Nichifor şi a lui Ghenadie, egumeni ai Mănăstirii Curtea de Argeş.

O însemnare de pe glaful uşii diaconeşti, datată 1800-1810, consemnează numele lui *„[Pan]teleimon zug[raf] ot Argeş”*, autorul picturii. La sfârşitul secolului al XVIII-lea, *„înmulțindu-se aşezările omeneşti, călugării au plecat şi biserica a rămas pentru slujba obştească a credincioşilor”*. Refaceri ale vechiului monument s-au efectuat între anii 1926-1929 şi 1964-1967, prin Direcția Monumentelor Istorice, cu osteneala preotului Victor Popescu. Se are în vedere o nouă restaurare, pe care Arhiepiscopul Calinic o râvneşte pentru biserica schitului de demult de la Brădet.

▲ *Frontispiciul bisericii*

▲ *Biserica în zilele noastre*

▲ *Interiorul bisericii*

***Schitul Coteşti*,** cu hramul „Naşterea Maicii Domnului”, situat pe locul bisericii de mir din satul omonim, comuna Godeni, județul Argeş. A fost ctitorit în prima jumătate a secolului al XVII-lea. La începutul secolului al XlX-lea s-a ruinat. Pe temeliile bisericii schitului s-a ridicat un locaş de lemn, iar în 1871 biserica parohială care se păstrează.

***Schitul Goia*,** astăzi biserică de mir, cu hramul „Sfântul Nicolae”, situat la 49 km sud de municipiul Piteşti, în satul Goia, comuna Ungheni, județul Argeş. A fost atestat documentar în 1770.

Schitul Goleştii-Badii, fost sat, astăzi înglobat în oraşul Topoloveni, județul Argeş, fost Muscel. Biserica monument istoric cu hramurile „Adormirea Maicii Domnului”. „Cuvioasa Paraschiva” şi „Sfântul Visarion”, în cursul secolelor XVI-XVII, s-a aflat pe locul unui schit, dependent de Mănăstirea Nucet, în locul căruia ieromonahul Dionisie, egumenul mănăstirii Nucet, a zidit în 1745 o biserică de zid, care se păstrează.

Schitul Goleşti, fost schit, astăzi biserică de mir, cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi”, situată în cătunul Valea Pechii, comuna Schitu Goleşti, județul Argeş, fost Muscel. În 1802 devine biserică de mir a satului Schitu Goleşti.

◄ *Biserica de la Valea Pechii*

Schitul Matei, dispărut, era situat în cătunul omonim, din comuna Ciofrângeni, județul Argeş, astăzi devenind biserica de mir, cu hramul „Sfinții Voievozi”, a filiei Schitul Matei. A fost ctitorit de către un boier local, logofătul Matei, probabil în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, după 1864, odată cu Secularizarea fiind închis ca lăcaş monahal şi redeschis pentru săteni.

Schitul Mărculeşti, astăzi este biserica de mir *(Flămânda)*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. Este situată pe vârful dealului Flămânda, în municipiul Câmpulung Muscel, județul Argeş. Schitul care a existat pe acest loc, cu hramurile „Înălțarea Domnului” şi „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie”, a fost construit în 1764 de biv vel paharnicul Dimitrie Hagi Marcu Roset, ispravnic al județului Muscel. A fost rânduit de către ctitor ca aşezământ de binefacere, mai ales pentru cei tineri; a întreținut o şcoală românească pentru copii şi tineri „de toată starea”. Actuala biserică,

► *Biserica Schitului Lacul Negru, azi Radu Negru*

fiind construită între anii 1938 şi 1949; a fost cea dintâi biserică târnosită de către Patriarhul Justinian Marina, la 10 octombrie 1948.

Schitul Radu Negru este astăzi biserică de mir, cu hramul „Naşterea Sf. Ioan Botezătorul" situată la 1 km nord de satul omonim din comuna Călineşti, judeţul Argeş. Lăcaşul a fost construit în 1787, pe locul unei biserici de lemn din anii 1759-1761.

Schitul Rădeşti este astăzi biserică de mir, cu hramul „Sfântul Gheorghe", situată în satul omonim din comuna Stâlpeni, judeţul Argeş, fost Muscel. A fost construit cu cheltuiala Mănăstirii Valea, în 1774, fiind transformat în biserică de mir în anul 1864.

Schitul Stănislăveşti a existat pe locul bisericii parohiale cu hramul „Duminica Tuturor Sfinţilor" din satul omonim, comuna Oarja, judeţul Argeş, fost Vlaşca. A fost ctitorit în a doua jumătate a secolului al XVII-lea de părinţii preotului Dobrotă, călugărit sub numele Daniil, fiind metoc al Mănăstirii Trivalea.

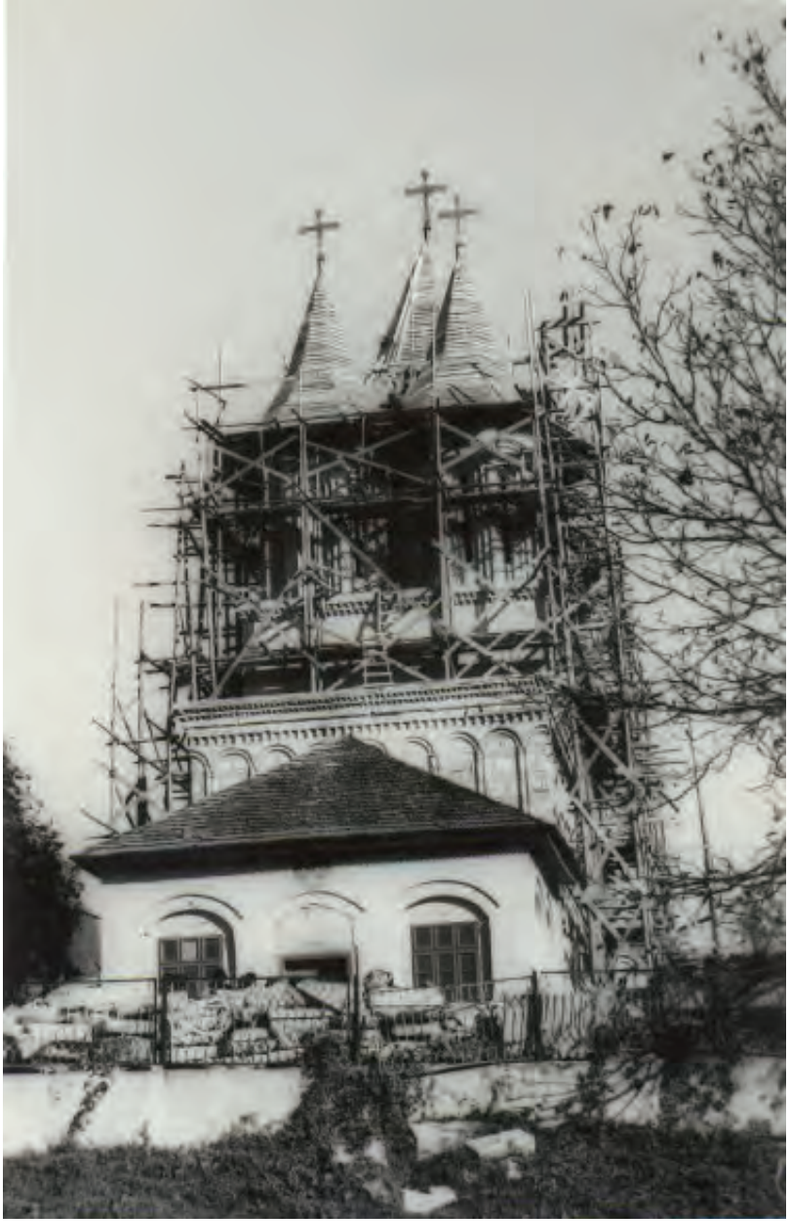

◄ *Biserica Mănăstirii Tutana*

Fosta Mănăstirea Tutana

Fosta Mănăstire Tutana, azi biserică de mir, este situată pe şoseaua naţională Curtea de Argeş–Piteşti, la aproximativ 15 km de Curtea de Argeş, în satul Tutana.

Amintită în documente la 1 aprilie 1497, biserica este cu mult mai veche, fiind ridicată pe temelia unei alta, ctitorită de Radu I (1374-1385) şi refăcută în anul 1582 de către Mihnea Turcitul voievod, aşa cum glăsuieşte pisania: *„†Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, amin. Iată dar eu, robul stăpânului meu Iisus Hristos, Io Mihnea voievod, din mila lui Dumnezeu, domn a toată Ţara Românească, fiul marelui şi preabunului Alexandru voevod am binevoit domnia mea pentru acest lucru, ca să zidesc această cinstită mănăstire numită Tutana, unde este hramul preacuviosului şi de Dumnezeu purtătorului, părintelui nostru, Atanasie de la Atos. Şi s-a început în luna iulie 9 zile, luni şi s-a isprăvit în luna septemvrie 10 zile, luni, în anul 7091* (1582) *şi temelia 17,epacta 7, crugul soarelui 7, crugul lunii 4, numărul de aur 6, indictionul 11. Şi eu robul şi ispravnicul, jupan Mihai ban”*(viitorul domn Mihai Viteazul).

► *Schitul Tutana fundat de Mihnea Vodă la 1577*

► *Biserica în timpul restaurării din anii '90*

▲ *Pisaniile bisericii*

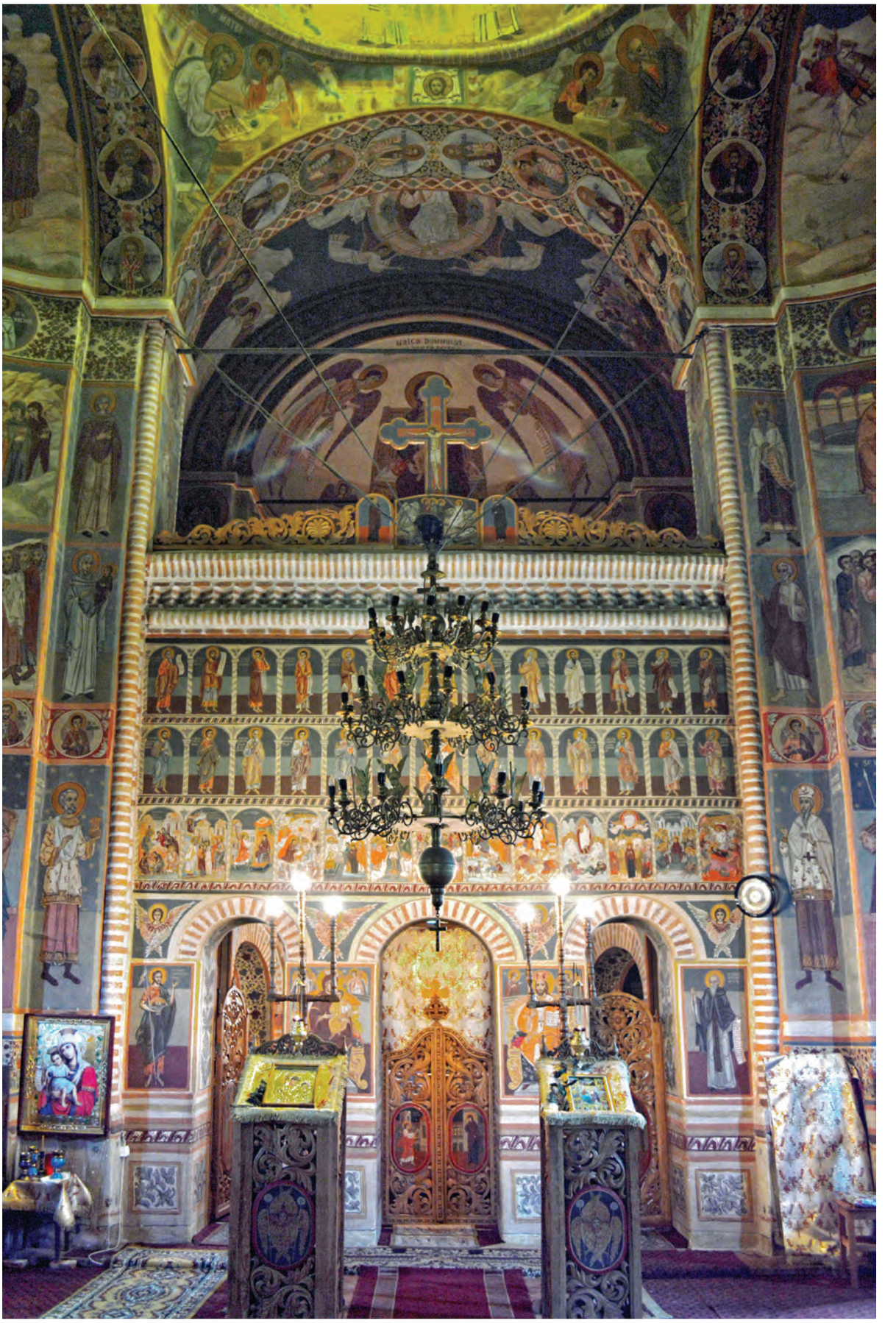

▲ *Fresce din interiorul bisericii*

▲ *Ctitorii bisericii*

▲ *Catapeteasma bisericii*

▲ *Biserica Mănăstirii Tuana în anul 2014*

Mânăstirea Tutana a fost întemeiată în timpul domniei lui Vlaicu Vodă (1364-1377) de sihaştrii români proveniți de la Mănăstirea Cotmeana, dar care trăiseră o vreme într-o mănăstire de la Muntele Athos. Aşezarea monahală pe care o deschid, păstrând tradiția athonită, la Tutana, este prima de acest fel din Țara Românească, având o importanță cu totul deosebită pentru viața religioasă a timpului.

Înainte de 1377, sfârşitul domniei lui Vlaicu Vodă, Sihăstria Tutana era transformată în mănăstire cu viață de obşte, fiind atestată documentar abia în 1497. La data de 1 aprilie 1497 avem prima atestare documentară a Mănăstirii Tutana, într-un act de stăpânire dat de Radu cel Mare. Acelaşi act era întărit printr-un hrisov dat în Bucureşti, la 7 decembrie 1543, de Radu Paisie. Mihnea cel Rău este cel despre care strănepotul său, Radu Mihnea spunea, la 1621, că ar fi ctitor la Tutana. Există documente care afirmă că Mihnea cel Rău a reclădit incinta ridicând, probabil şi o casă domnească în anul 1508.

În 1595, mănăstirea a fost distrusă de către Sinan Paşa, fiind rectitorită de către Radu Mihnea voievod între anii 1613-1614 şi sfințită de Chiril Lucaris, Patriarhul Constantinopolului. Scurgerea vremii şi fenomenele naturale au afectat destul de serios edificiul de-a lungul existenței sale.

Biserica, reparată în anii 1774-1777, este de plan triconc, foarte asemănătoare bisericii Mănăstirii Dealu, din Târgovişte; altarul este circular, ca şi absidele laterale, are o turlă octogonală, cu bază pătrată pe naos şi alte două turle mai mici, pe pronaos; fațadele sunt decorate prin alternarea suprafețelor de tencuială cu porțiuni din cărămizi aparente şi prin jocul de arcaturi, aşezate în două registre şi separate de un brâu median, alcătuit dintr-un tor şi flancat de rânduri de cărămizi, dispuse în dinți de ferăstrău.

Cutremurul din 1838 i-a produs, însă, mari pagube, distrugându-i şi turlele din cărămidă. Consolidarea întreprinsă în următorii doi ani a modificat esențial înfățişarea bisericii: turlele ei au fost reconstruite din lemn, zidul despărțitor dintre naos şi pronaos a fost înlăturat, tâmpla din zid a fost înlocuită cu una de lemn şi s-a adăugat un pridvor.

După refacerea din anii 1883-1885, s-a repictat de către Costin Petrescu, iar fiul acestuia, Theodor Petrescu din Tutana, a fost cel care a restaurat pictura în 1942. Între anii 1987-1988 şi 1990-2000 biserica a fost complet restaurată şi repictată de Ioan Savu din Săpata, sub arhiereasca purtare de grijă a Înaltpreasfințitului Părinte Calinic al Argeşului şi Muscelului, cu sprijinul preotului Gheorghe Bărănescu, al primarului comunei Băiculeşti şi al credincioşilor.

Schitul Valea Mare, azi biserică de mir, cu hramurile „Sf. Ioan Bogoslov" şi „Sfântul Nicolae", este situată în comuna Ştefaneşti, județul Argeş, fost Muscel, datând din secolul al XVIII-lea.

Schitul Valea Mare sau ***Gura Văii Mari***, azi biserică de mir, cu hramul „Naşterea Maicii Domnului", este situată în satul Valea Mare-Podgoria, comuna Ştefăneşti, județul Argeş, fost Muscel, datând din secolul al XVII-lea.

Fosta Mănăstire Vieroşi

(Monument Istoric)

Fosta Mănăstire Vieroşi este situată în localitatea Făget, oraşul Mioveni, judeţul Argeş. Aşezământul monahal de la Făget-Vieroşi a fost întemeiat la sfârşitul secolului al XVI-lea, respectiv între anii 1571 şi 1573 de către Ivaşcu Golescu vornicul şi Albu Golescu, vel clucerul, fiii lui Radu Furcovici, clucerul din Goleşti şi ai jupânesei Caplea. Restaurarea ansamblului mănăstiresc s-a făcut de către marele vistier Stroe Leurdeanu şi de soţia sa Vişa, în anul 1645, după cum reiese din pisanie: *„Această sfântă şi dumnezeească mănăstire, ce să cheamă Vierăşu care iaste hramul Ducerea în biserică a Maica Precistii, fost-au zidită din temelia ei de jupan Ivaşcu Golescu ce au fost vornic mare în zilele lui Alexandru Vodă cel bătrîn, la leatul 7081. Iar eu, Stroe vel vistier de Leurdeni, dempreună cu jupâneasa mea Vişa, văzîndu-o veche şi stricată păn multe locuri, reînnoit-o-am cum am putut şi cu ce ne-au dat Dumnezeu îndemînă îndemn, de am dres şi noi, am adaos, adecă cu ziduri şi cu zugrăveala bisericei i cu moşii, rîvnind şi pohtind ăntru toată inima noastră a ne chema ctitori ai acestei sfinte mănăstiri pentru pomana noastră şi a părinţilor şi a tot neamul nostru. Şi acestea toate le-am făcut în zilele răposatului Matei Voevod, la leatu 7153 (1645)”.*

Ca urmare a cutremurului din 1802 biserica şi ansamblul monahal au avut mult de suferit, astfel că la 1825 se afla „surpată de multă învechire”. Lucrările de refacere au fost începute de către egumenul Partenie Nica Buligeanu şi continuate de Samuil Tărtăşescu Sinadon, viitorul locotenent de Episcop al Eparhiei Argeşului. *„Biserica cea veche, de mulţimea anilor dărăpănându-să, s-au ridicat aceasta precum să vede de Samuil Tărtăşescul, arhimandritul mitropoliei şi năstavnicul acestei mănăstiri, la leat 1834”*, după cum se poate citi pe lespedea de mormânt a fostului vlădică.

Inscripţia de la proscomidie precizează numele zugravilor şi perioada în care s-a făcut pictura: *„Zugravi: Voicu, Petre, Gheorghe. S-au început iunie 8 şi au luat bun sfîrşit septemvre 13, leat 1834”*. Cutremurul din 1838 a avariat din nou biserica, refacerea acesteia fiind încheiată la 13 septembrie 1854, moment succedat de un nou dezastru, incendiul din 1862. Anexele mănăstirii au fost ruinate. Din anul 1864, după Secularizare, după ce 291 de ani servise ca mănăstire, a devenit biserică de mir a satului Făget.

Refacerile „din temelie” i-au schimbat complet înfăţişarea, astfel că biserica actuală nu mai păstrează aproape nimic din arhitectura vechiului lăcaş. Restaurată succesiv prin grija Comisiunii Monumentelor Istorice între 1924 şi 1927, între 1955 şi 1956 şi mai apoi după distrugerile provocate de cutremurul din 1977, biserica a fost refăcută prin grija preotului Constantin Lupaşcu.

Necropolă a ctitorilor, ea adăposteşte mormintele lui Ivaşcu şi Albu Golescu (Leurdeanu), al lui Nicula, Matei şi Axinia, copiii lui Stroe Ledurdeanu şi ai Vişei din Goleşti; al Stanei din Brâncoveni, al lui Samuil Tărtăşescu-Sinadon, ctitor al mănăstirii, vlădică în scaunul de la Argeş.

Capela din cimitirul de la Vieroşi, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului,” a fost ridicată în partea de nord-vest a incintei mănăstirii de către Samuil Tărtăşescu Sinadon, locotenent de Episcop al Eparhiei Argeşului (1845-1849), folosindu-se materiale recuperate din vechea biserică a Goleştilor. Construită în arhitectura şi stilul epocii, capela a fost restaurată în anul 1937, astăzi aflându-se din nou într-o stare avansată de degradare.

▼ *Biserica Mănăstirii Vieroşi, vedere dinspre sud-vest*

▲ *Capela Mănăstirii Vieroşi*

Mănăstirea Aninoasa
(Monument Istoric)

Mănăstirea Aninoasa, aşezată în zona cursului mijlociu şi pe malul stâng al râului Bratia, în partea sud-estică a satului omonim, a fost ctitorită în a doua jumătate a secolului al XVII-lea de către aga Tudoran Vlădescu. Pisania bisericii, săpată în piatră de Popa Stan ot Băjeşti, sună astfel: *„Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşitul Sfântului Duh, ziditu-se-au această svântă bisearică den temelia ei cu îndemnarea cinstitului marelui arhiereu părintele nostru Sfântul Nicolae ciudotvoreț, ca să fie besearică de mir, dentru osteneala robului lui Dumnezeu Tudoran biv vel Cliucear i jupanița ego Alexandra. Iar când au fost la săvârşitul svintei bisearici, despărțindu-l Dumnezeu de soție de s-au pristăvit, primit-au cinul îngeresc de s-au călugărit şi-i fu numele Teodosie monah. Şi au numit svânta bisearică să fie mănăstire de obşte de călugări, în zilele luminatului Domn Io Duca voevod. M-(sea)ța septemvrie dni 20 leat 7186 (1677) Pis popa Stan ot Băjeşti”.*

Urmând exemplul unchiului său, vistierul Pârvu, cu 21 de ani mai târziu, în 1677, Tudoran începe zidirea unei biserici de curte la Aninoasa, transformată ulterior, la moartea soție sale, Alexandra, în a doua parte a aceluiaşi an, în mănăstire de călugări. Exista aici o bisericuță mică, despre care povesteşte Mitropolitul Neofit Cretanul, pe care Tudoran o înlocuieşte cu marea mănăstire.

Ceea ce l-a determinat să construiască acest lăcaş a fost şi dorința de a mulțumi divinității pentru că nu-şi pierduse viața în anul 1673, când se pusese chezaş pentru cumnatul său, Pădure Crețulescu, fugit peste hotare. Rămas văduv chiar în momentul în care pusese temelia noii biserici pentru familia sa, a considerat că acesta era un semn de la Dumnezeu ca el să devină monah. Astfel, aga Tudoran, ministru de interne înstărit şi evlavios, le lăsa în urmă pe toate ale lumii acesteia, călugărindu-se cu numele de Teodosie, devenind ctitor şi egumen al mănăstirii Aninoasa. El a înzestrat lăcaşul ridicat cu moşiile proprii, achiziționând şi altele noi, pe întreg parcursul vieții sale. Mănăstirea Aninoasa deținea la început metocuri în şapte județe.

Biserica avea inițial doar turla de pe naos, iar chiliile erau cuprinse în vechile conace boiereşti, aflate pe latura de vest a actualei incinte. Cel care a acordat fonduri însemnate pentru renovarea şi restaurarea Mănăstirii Aninoasa, a fost fiul Comisului Manole din Topoloveni, rudă a lui Tudoran Vlădescu, Daniil, care a păstorit ca egumen la Mănăstirea Aninoasa, între 1704 şi 1716, devenind apoi Episcop de Buzău şi în septembrie 1719 mitropolit al Ungrovlahiei, rămânând în această funcție până la moartea sa, în august 1732.

Considerat al doilea ctitor al Mănăstirii Aninoasa, acesta a mărit ferestrele bisericii şi i-a pus pardoseală de piatră, i-a construit o a doua turlă şi pridvor. Acelaşi Mitropolit Daniil a împrejmuit mănăstirea cu ziduri groase, a înălțat stăreția, clopotnița şi chiliile, iar spre miazănoapte, case mari cu opt încăperi şi sală prin mijloc, deasupra a două pivnițe spațioase. Toate acestea se păstrează până astăzi.

Puțin mai târziu, Mihail Cojoceanu Tărtăşescu, egumen între anii 1771 şi 1776 a construit în 1773 paraclisul cu hramul Sfinții Mari Mucenici Gheorghe şi Dimitrie în continuarea clădirilor de pe latura de nord.

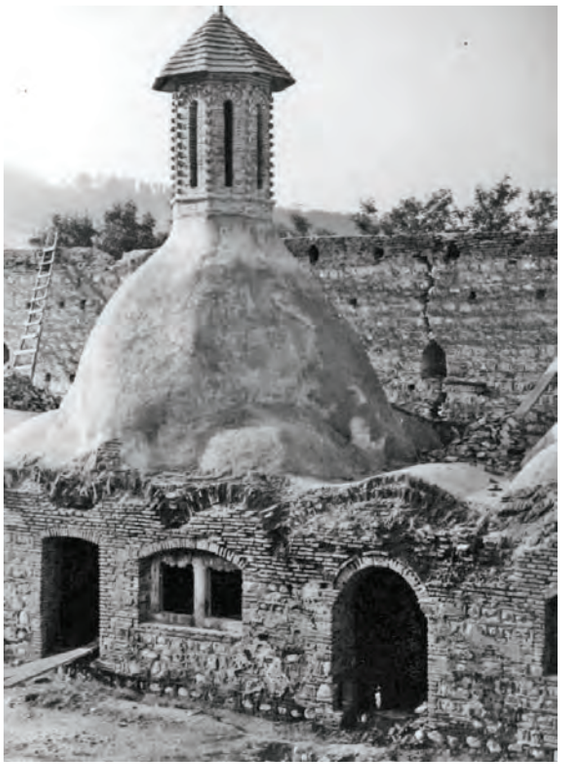
Bătrânii din Aninoasa îşi amintesc poveştile auzite de la străbunici, despre eforturile construirii zidurilor mănăstirii. Lucrătorii au încercat să fugă în Ardeal, munca părându-li-se titanică, greu de îndurat, o adevărată jertfă. Călăuzele pe care le plătiseră

▼ *Mănăstirea Aninoasa la jumătatea secolului al XX-lea*

▲ *Biserica Mănăstirii Aninoasa, cu hramul Sfântul Nicolae*

▲ *Latura de vest a incintei şi clopotnița mănăstirii*

▼ *Înaltpreasfințitul Părinte Calinic, slujind la Aninoasa, în anul 2010*

▲ *Slujbă de călugarie, 16 decembrie 2010*

▼ *Strana Mănăstirii Aninoasa*

▲ *Apostol duminical*

▲ *Catapeteasma*

▲ *Icoane din pronaosul bisericii*

▼ *Boierii Vlădescu, ctitorii Mănăstirii Aninoasa, tablou votiv din pronaosul bisericii*

▲ *Fresce pictate de Pârvu Mutu din pronaosul bisericii*

▲ *Racla cu Moaştele Sfântului Nicolae, iubitor şi iubit de copii*

▲ *La fân, în grădina mănăstirii*

▲ *Atelierul de croitorie*

◄ *Obştea mănăstirii în anul 2012*

spre a le arăta calea, temându-se, i-au purtat pe zidari o noapte întreagă prin pădurile din împrejurimi. A doua zi, în zori, sunetul clopotului i-a făcut să renunțe la gândul plecării şi s-au întors la lucru.

Aceşti anonimi sunt, în simplitatea lor, meşteri care se jertfesc pentru ca măreața ctitorie să dăinuiască. Iscusința şi truda acelor umili lucrători, ale căror nume numai Dumnezeu le poate şti, au făcut să se înalțe aceste ziduri falnice, pe care le admirăm şi noi, cei de astăzi. Porticul în stil brâncovenesc, specific perioadei în care se construise zidul de incintă s-a ridicat cu aportul Patriarhului Iustinian. Acesta a salvat mănăstirea de la o totală distrugere prin intervențiile care s-au făcut în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Închinată Mănăstirii Câmpulung, apoi Mitropoliei Bucureştilor, Aninoasa avea să fie aflată de secularizare sub chivernisirea arendaşilor. Ruinarea care începuse deja să pună stăpânire pe sihăstria argeşeană va continua, biserica devenind după 1864 lăcaş de închinare pentru săteni.

Chiliile au servit drept birouri ale Postului de Jandarmi din zonă, iar beciurile drept temniță. În anii de grea încercare ai comunismului, aici şi-au găsit adăpost depozitele Cooperativei Agricole de Producție. În momentul providențialei intervenții din timpul păstoririi Patriarhului Iustinian, acoperişurile de la Aninoasa erau împădurite. A fost necesară defrişarea lor şi reacoperirea bisericii şi a clădirilor anexe cu şiță.

După Revoluția din decembrie 1989, în urma unor pendulări şi polemici, în anul 2001, Mănăstirea Aninoasa şi-a reluat statutul de odinioară. Obştea de aici are ca punct de pornire şase viețuitoare venite de la mănăstirea Robaia la finele anului 2001, printre care şi maica stareță Heruvima Ordodi. Cristalizată sub privirea blândă a Sfântului Nicolae, care ne-a binecuvântat şi cu o părticică din moaştele sale, aceasta numără astăzi 11 viețuitoare.

Atât revigorarea monumentului, dar mai ales cea a obştii s-au făcut din îndemnul şi cu sprijinul permanent al Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, pus în practică de către Protosinghelul Clement Păunescu. Acesta, după ce timp de 10 ani a fost capul şi sufletul obştii de maici de la Mănăstirea Aninoasa, pe care a coordonat-o şi continuă să o coordoneze, atât în sfera materiei, cât şi în cea a spiritului, în anul 2010 a fost hirotesit ca stareț al Mănăstirii Slănic.

Preotul slujitor care oficiază Sfânta Liturghie la Aninoasa în fiecare zi este Ieromonahul Nectarie Căpățână, pe care Părintele Clement l-a adus de la Slănic. Esențial de subliniat este faptul că viața duhovnicească s-a înfiripat şi nădăjduim să dăinuiască în vechea vatră monahală pe care ororile vremii, dar mai ales ale vremurilor, căutaseră să o distrugă.

Mănăstirea Argeşului

(Monument Istoric)

Despre Mănăstirea Argeşului, s-a vorbit deja *in extenso* în capitolele anterioare, fiindu-i prezentată atât pictura şi arhitectura, cât şi istoria etapizată, cu numeroasele încercări de restaurare, finalizate prin dărâmarea vechiului edificiu şi reclădirea unui monument asemănător în veacul al XIX-lea, de către Andre Lecomte du Noüy. În cele ce urmează, vom puncta doar câteva date reprezentative, ca un rezumat a tot ce s-a scris până acum. Neagoe Basarab a zidit, în forma inițială, mănăstirea între anii 1512 şi 1517. Existența unui lăcaş anterior, poziționat pe acelaşi loc, este sigură. Vestita biserică pe care Neagoe Basarab o înălța la Curtea de Argeş tăinuia sub zidurile sale existența unui edificiu, pe care voievodul, găsindu-l ruinat, l-a dărâmat din temelii. Despre această biserică se aminteşte într-una dintre cele două pisanii care împodobesc fațada mănăstirii lui Neagoe şi în opera lui Gavriil Protu, *Viața Patriarhului Nifon*. Din pisanie aflăm că biserica veche fusese închinată *Adormirii Maicii Domnului*, hram pe care voievodul îl va păstra. Gavriil Protul menționează că ea aparținuse Mitropoliei Țării Româneşti şi că fusese dărâmată „din temelie" pentru înălțarea frumosului monument de piatră pe care el însuşi îl putea admira la vremea târnosirii lui. Unii cercetători au presupus că Mitropolia s-a aflat pe acel loc înainte de 1359, când a fost recunoscută oficial de către Patriarhia din Constantinopol. Nicolae Iorga considera, însă, că primul Scaun Mitropoltan a fost Biserica *Sfântul Nicolae Domnesc*. Stemele săpate în piatră pe turnurile-clopotniță ale Mănăstirii de la Argeş, una aparținînd voievodului Vlad Dracul, cealaltă lui Neagoe Basarab, demonstrează, aidoma turnului Mănăstirii Dealul, împodobit cu placa armorială simbolică a lui Radu cel Mare, că fiecare ctitor a zidit din temelie biserica şi că nu este vorba despre o simplă restaurare a unui edificiu preexistent.

Biserică a unei aşezări monahale, edificiul construit de către Neagoe Basarab a fost gândit ca o parte din întregul arhitectural pe care îl reprezenta toată mănăstirea, fapt care îi punea în valoare arhitectura. Opinia contemporanilor lui Neagoe asupra raporturilor dintre mănăstire şi biserica sa, erau exprimate de către Gavriil Protul, care scria că *voievodul făcu mănăstirea asemenea raiului lui Dumnezău. Iar în mijloc era acea casa dumnezeiască stând ca şi pomul acela al cunoştinţei.* Este semnificativ faptul că un cercetător modern, primul care s-a ocupat cu interes şi competenţă de mănăstire, Ludovic Reissenberger exprima, cu un entuziasm asemănător, puternicul efect

pe care îl avea biserica asupra vizitatorilor, între edificiile monastice: *Surpriza este magică de îndată ce ieşi din gangul clopotniței pentru a intra în curtea interioară şi privirile se înalță fericite spre această casă a lui Dumnezeu, atît de grațioasă şi de bogat înzestrată ...*

„Desigur că jocul volumelor construcțiilor din jurul bisericii, alternanța variată a acoperişurilor, planurile divers colorate ale pereților, întrerupte de porțiunile intens umbrite ale ferestrelor şi prispelor, concurau în a realiza un joc subtil de forme şi lumini, în care se înălța, de o albeață triumfătoare lăcaşul închinat Adormirii Maicii Domnului.

Zidul de incintă şi turnul clopotniței ascundeau privirilor monumentul, care apărea într-adevăr ca o miraculoasă realitate celor care treceau pragul înaltelor îngrădiri.

Din păcate, aşa cum am precizat deja, ansamblu monastic al acestei vechi aşezări religioase nu mai există, dărâmat pînă la temelie de cei care, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, au spulberat şi alte monumente ale artei noastre medievale, şi biserica lui Neagoe se înalță singuratică pe un platou neted, străjuită numai spre est de o construcție în stil pretins neobizantin. Cîțiva copaci bătrîni şi tufe de arin îi țes o subțire mantie vegetală.

Pentru a intui frumusețea întreagă a acestei biserici este necesar să ne-o reprezentăm în complexul monastic în care a fost concepută de către ctitor însuşi, complex care va cunoaşte o viață agitată, legată de cea a istoriei Țării Româneşti.“[26]

Este extrem de interesant de cunoscut nu numai aspectul mănăstirii din ultima ei etapă de existență, ci şi cum arătau construcțiile din interiorul incintei şi din afara ei în trecut.

Mănăstirea Curtea de Argeş a fost o arhimandrie, fiind organizată şi înzestrată de către domnitori şi mitropoliți şi fiind, totdată, administrată după tradiția monastică. Era înconjurată de grădini, fântâni, eleştee, grajduri, pătule, stupi, avea în incintă apartamente şi paraclise voievodale, iar în apropiere un loc de popas pentru călători, vizitatori şi pelerini, aşa numitul arhondaric şi mai tîrziu o bolniță cu biserică şi cu seminar.

Cel mai important izvor, extrem de prețios pentru exactitatea informațiilor privitoare la complexul mănăstiresc al ctitoriei lui Neagoe ca şi pentru celelalte înfăptuiri religioase ale acestui voievod, este cunoscuta opera mai sus amintită a lui Gavriil Protul, care nu uită să menționeze construcțiile monastice înălțate odată cu biserica. Datorită acestui izvor, putem deduce că unele dintre construcțiile prime s-au menținut până în secolul al XIX-lea.

Din perioada de timp care se desfăşoară între începutul secolului al XVI-lea şi mijlocul veacului următor, s-au păstrat două importante ştiri documentare, una într-un hrisov al voievodului Vladislav al III-lea din 24 iulie 1524 , cealaltă, aparținând fostului Mitropolit Anania, datând de la 2 iulie 1564 .

Paul de Alep, care l-a însoțit pe Patriarhul Macarie al Antiohiei în călătoria sa, a consemnat, de asemenea, edificiile din jurul bisericii lui Neagoe, precum şi unele transformări efectuate de către meşterii lui Matei Basarab, neexistent sau prea vag amintite în documentele vremii.

---

26 Pavel CHIHAIA, *Din cetățile de scaun ale Țării Româneşti*, Editura Meridian, Bucureşti, 1974, p. 105.

▼ *Mănăstirea Curtea de Argeş. Vedere dinspre răsărit*

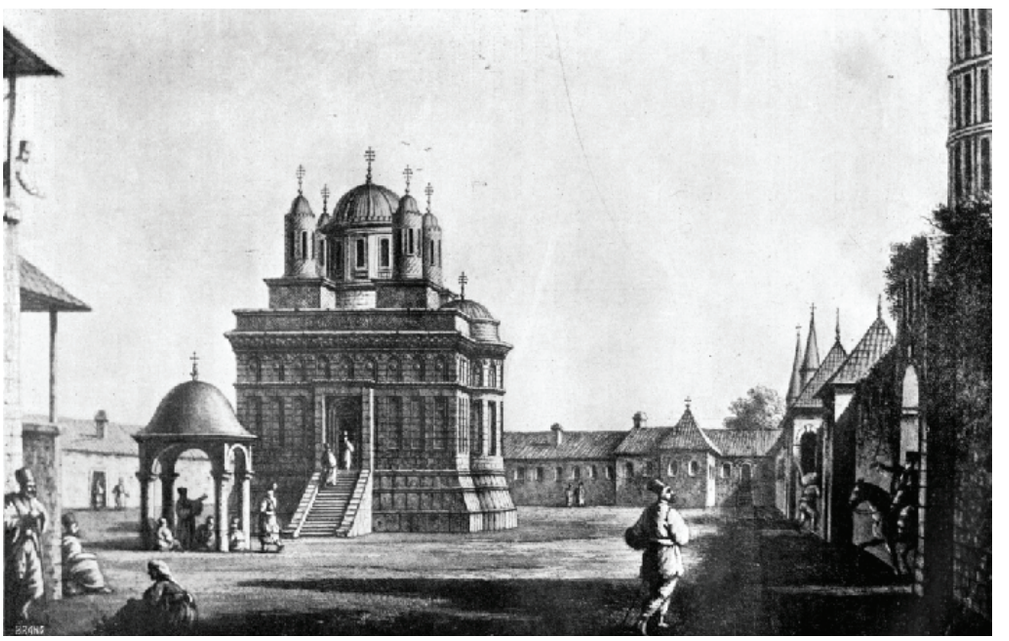

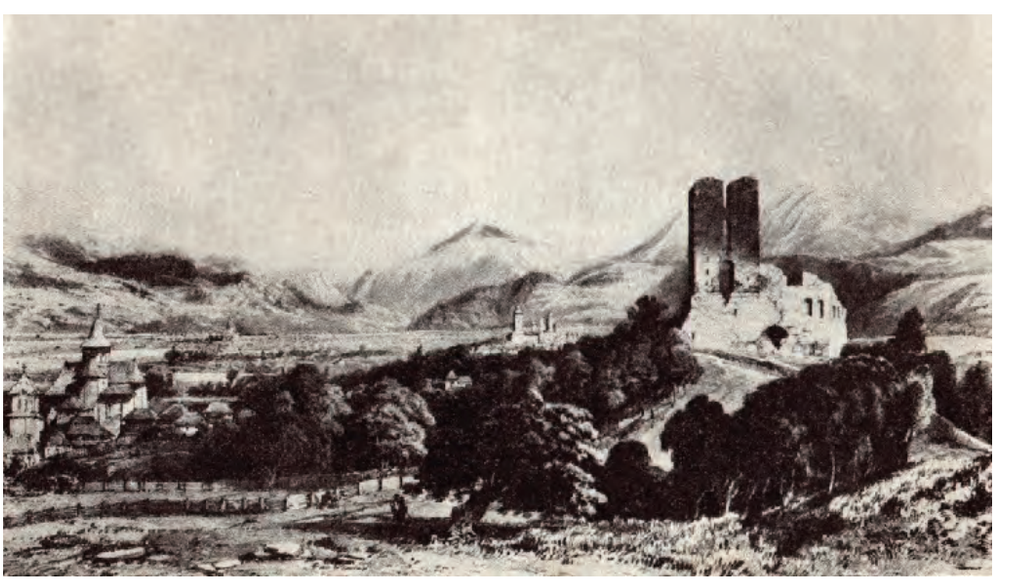
▲ *Catedrale după restaurare, 1886*

▲ *Fântâna Meşterului Manole la 1860, foto de C. P Szathmarz*

◄ *Catedrala Episcopală şi ansamblul Mănăstirii Argeşului, litografie de William Watts, după Luigi Meyer*

◄ *Curtea de Argeş. Ruinele bisericii Sân Nicoară, litografie din secolul al XVIII-lea*

◄ *Vedere din spate a Palatului Episcopal în timpul lucrărilor*

Cu excepția unui anonim care descrie mănăstirea înainte de 1793, așa cum o văzuse și desenatorul Luigi Mayer în anul 1793, nicio altă scriere nu ne informează despre aspectul lăcașului înainte de importantele refaceri din anul 1818. Existența catagrafiilor în număr de 11, între anii 1819 și 1862, ne lămurește cu privire la starea monumentului în această perioadă.

Către mijlocul secolului al XIX-lea încep să capete amploare cercetările de artă veche, din care deducem cum erau dispuse clădirile din incinta Mănăstirii Argeșului. Evident că nivelul și aspectul celor patru laturi ale mănăstirii fuseseră, în parte, altele în vremea lui Neagoe Basarab. Timpul năruise unele construcții, altele fuseseră înlocuite sau adăugate, încît la începutul secolului al XIX-lea mănăstirea apărea parțial modificată. Cu toate acestea, este interesant de știut rezultatul cercetărilor din acea vreme.

Datorăm, după cum se știe, lui Ludovic Reissenberger, care a vizitat Curtea de Argeș în martie 1857, primul studiu științific al Mănăstirii Argeșului, în care găsim și temeinice descrieri ale complexului monastic. Mănăstirea s-a bucuat, de asemenea și de atenția lui Alexandru Odobescu, ale cărui însemnări din 1860 au fost publicate după moartea sa.

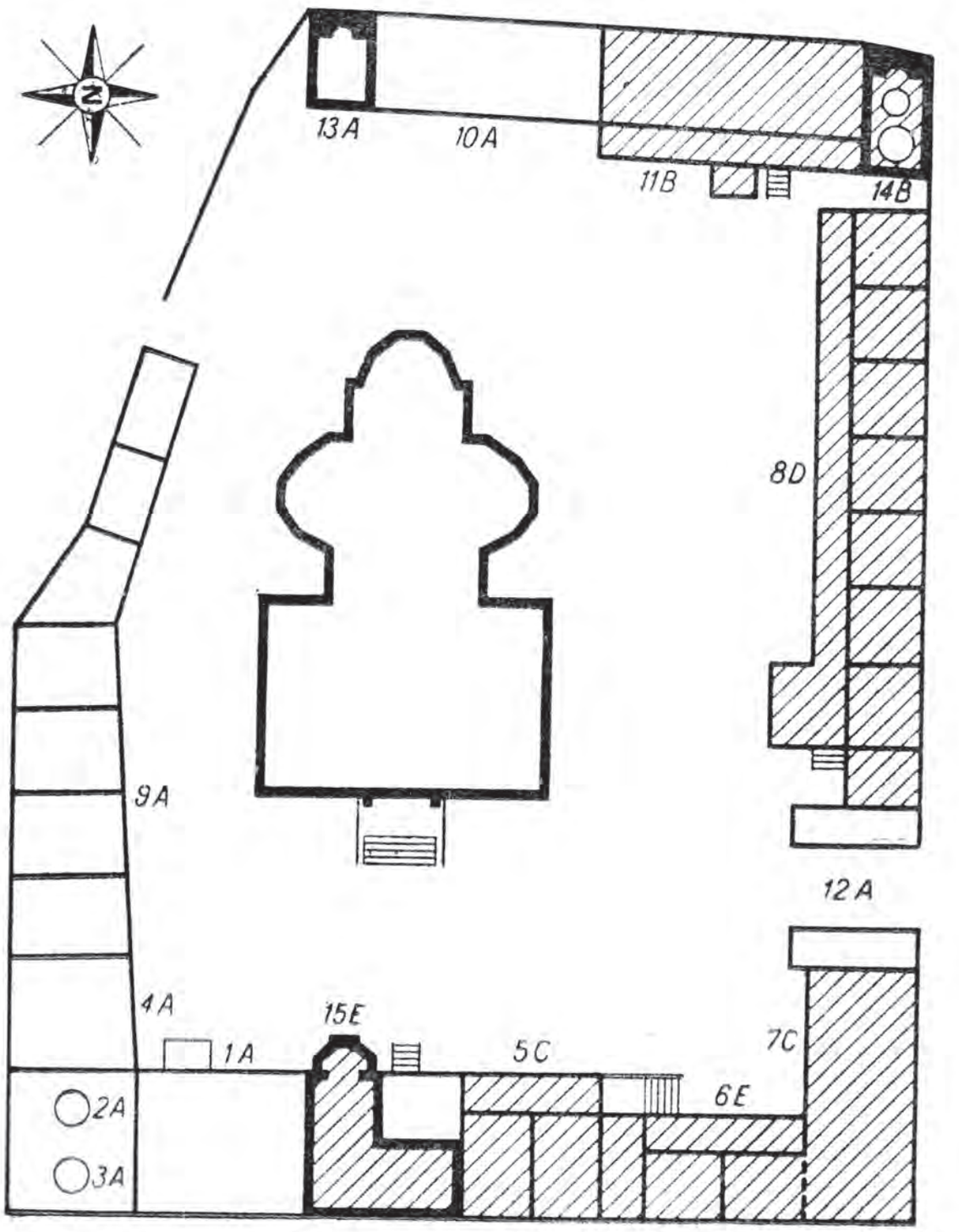
Din nefericire, cu excepția a două schițe aproximative de mică valoare și importanță, restaurarea care a distrus mănăstirea, nu a lăsat în urma ei niciun releveu, nici cel mai mic document, pentru a permite să constatăm care au fost proporțiile acestor nechibzuite măsuri.

Vizitatorul, care pătrundea în incinta mănăstirii pe la sfârșitul celui de al doilea deceniu al secolului trecut, constata că în jurul bisericii se aflau patru aripi cu clădiri, trei dintre ele, cea vestică, sudică și estică fiind drepte, dispuse perpendicular una pe cealaltă, iar cea nordică fiind fracționată în trei, deviată către sud.

Desigur că una dintre primele observații ce se impuneau era diversitatea aspectului celor patru laturi. Aripa estică era formată din două corpuri de clădire alipite, cu două nivele, ambele prezentând galerii închise la primul cat; latura nordică dintr-un singur corp, mai lat înspre vest, cu chilii aproape de nivelul solului; latura vestică, cu bucătăriile și trei corpuri de aceeași înălțime, dar care fuseseră, în chip evident de înălțime diferită; în sfârșit, cea sudică, avea turnul clopotniță în mijloc, despărțind o construcție spre vest cu două nivele de locuit și alta spre est, cu un singur nivel de locuit, prezentând o prispă cu arcade pe stâlpi de cărămidă.

Cele două biserici de paraclis din epocă erau: una veche al cărui hram se uitase (închinată inițial Sfinților Petru și Pavel), înălțându-și turlele în colțul sud-estic al chiliilor și alta nouă, cu hramul Sfinților Nifon, Serghie, Vah și Tatiana, care ieșea din planul estic al aripii vestice, apropiindu-se de agheazmatarul bisericii.

Ar fi interesantă o reprezentare virtuală a mănăstirii, așa cum au gândit-o meșterii lui Neagoe. La această încercare de reconstituire a complexului monastic dispărut ne ajută una dintre schițele realizate de Pavel Chihaia, pe care o vom reda și noi în cele ce urmează.

▲ *Faze de construcție în incinta Mănăstirii Argeş:*
A-Neagoe Basarab, nehaşurat. B-Radu de la Afumați.
C-Matei Basarab. D-Arhimandritul Damaschin. E-Episcopul Iosif:
1. Trapeza, 2. Bucătăria, 3. Brutăria, 4. Povarna de olovină, 5. Arhondaricul,
6. Casele noi, 7. Casele arhiereşti, 8. Casele lui Damaschin, 9. Chiliile,
10. Casa domnească Neagoe Basarab, *11. Casa domnească* Radu de la Afumați,
12. Turnul cllpotniță, 13. Paraclisul Sfântul Nicolae,
14. Paraclisul Sfinții Petru şi Pavel, *15. Paraclisul* Sfântul Nifon

▲ *Biserica Mănăstirii Argeşului – vedere dinspre vest*

▲ *Biserica Mănăstirii Argeşului – vedere dinspre est*

Ion Négoe
voevod
Ion Teo
Dosie
voevod
Petru
voevod

◄ *Tablou votiv, reprezentându-i pe Neagoe Basarab, Despina Milita şi copiii lor*

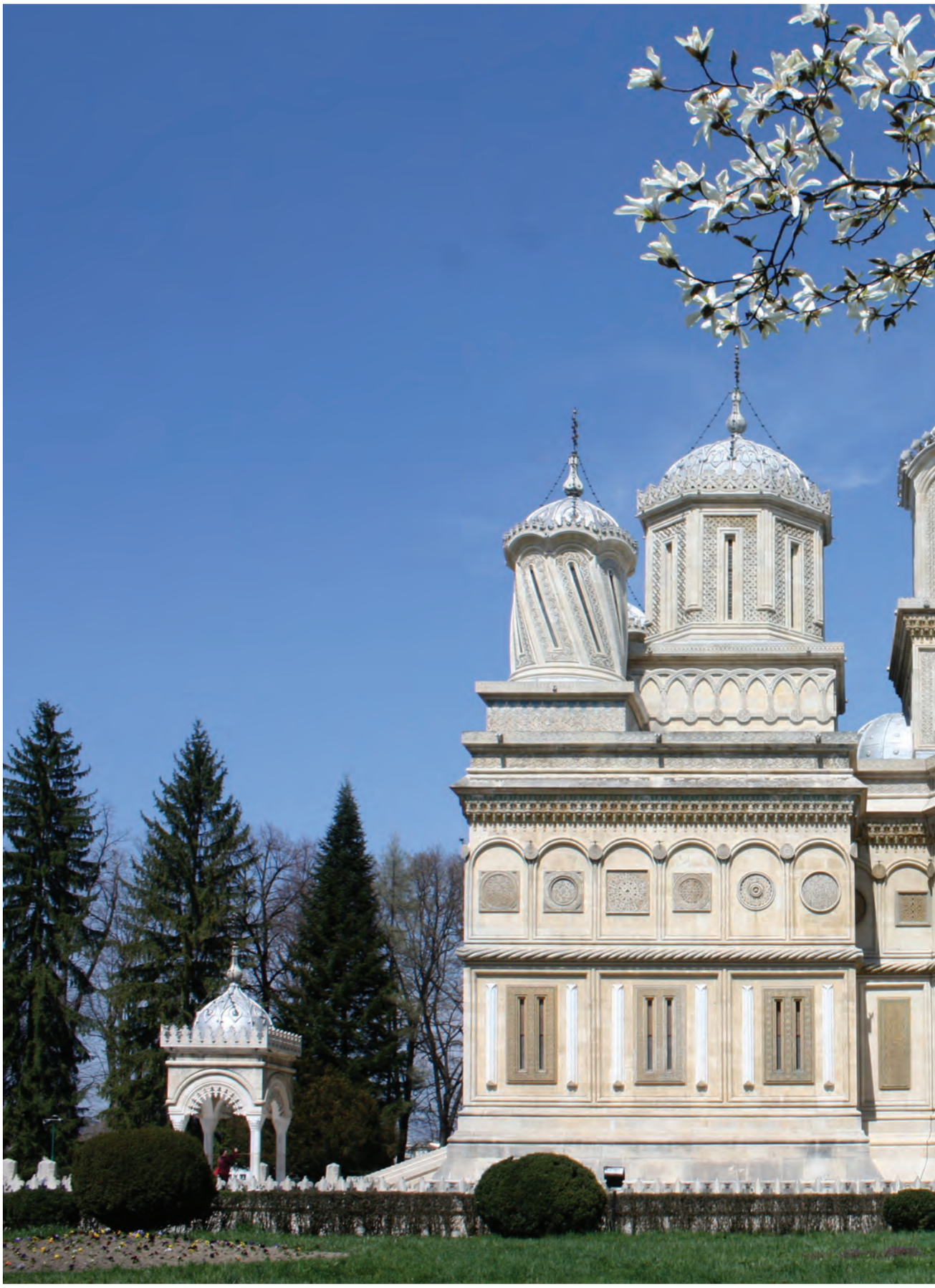

◄ *Radu Voievod şi Doamna Roxanda, reprezentare votivă*

▲ *Mănăstirea Argeşului, vedere generală*

▲ *Biserica Mănăstirii Argeşului – vedere dinspre sud*

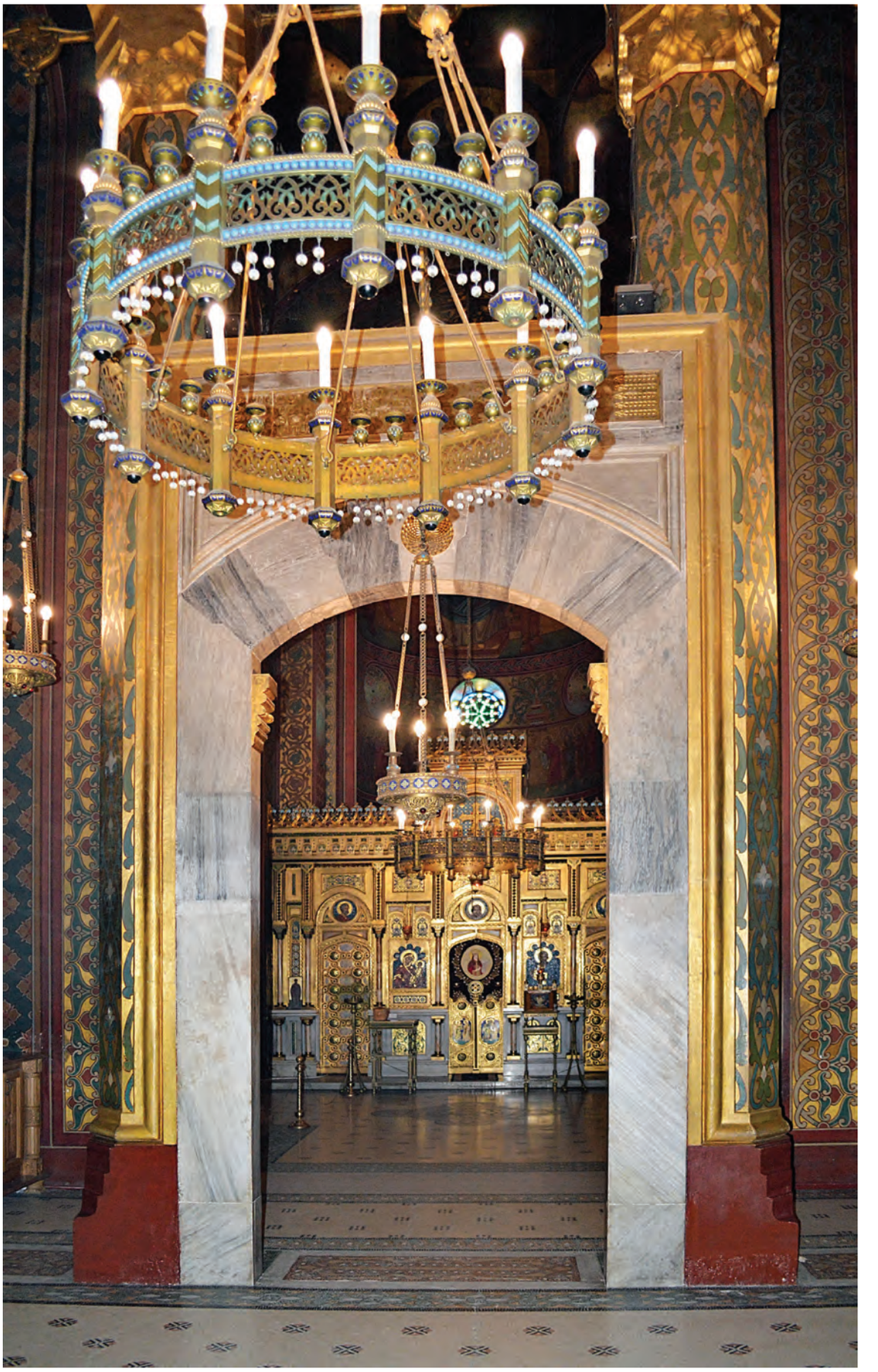

▲ *Icoana împărătească a Mântuitorului, lucrată în mozaic*

▲ *Piatra de mormânt a ctitorului, Neagoe Basarab şi a soţiei sale, Despina Doamna*

▲ *Interiorul catedralei*

▲ *Palatul arhiepiscopal, vedere generală*

▲ *Paraclisul palatului arhiepiscopal*

După În 1845 s-au demolat o parte dintre construcțiile ansamblului monah, inclusiv cele două biserici-paraclis, dorindu-se construirea unui seminar, care nu s-a mai înfăptuit în cele cin urmă. Pe locul rămas liber, a fost construit după 1886 Palatul Episcopal. În anul 1853, pictura catedralei era extrem de deteriorată, pardoseala era spartă, iar turlele roase de vreme nu mai aveau podoabele dăltuite în piatră, de odinioară.

Incendiile din incinta lăcaşului se succedau: în noaptea de 29-30 ianuarie 1866 a ars aproape în întregime clădirea seminarului din apropiere, la 23 aprilie 1867 ardeau casele, clopotnița, paraclisul Sfântul Nifon, iar în noaptea de 2 decembrie 1867 era mistuită de flăcări catapeteasma Sfintei Episcopii, mobilierul şi odoarele din biserică, aceasta devenind improprie pentru sfintele slujbe.

Restaurările tărăgănate de arhitectul Filip Montoreanu, aveau să fie urmate de intervenția abuzivă a lui André Lecomte du Noüy. Acesta fusese abordat la cererea Ministrul de Culte Titu Maiorescu, sfătuit de către Alexandru Odobescu. Restaurările interioare, inclusiv pictura, au fost încredințate lui Jean Jules Antoine Lecomte du Noüy, fratele arhitectului, ajutat de alți doi francezi, C. Ncolle şi Ch. Renouard şi de un român, N. Constantinescu. Restaurarea a fost nefastă pentru monumentul dărâmat şi reconstruit, cu fresca refăcută, într-un stil nou şi cu un registru iconografic diferit de cel inițial. Icoanele împărăteşti, precum şi cele ale Sfinților Apostoli Petru şi Pavel au fost şi ele schimbate. Monumentul a fost distrus cu desăvârşire, aşa cum am arătat mai pe larg într-un capitol anterior. Depăşind cu mult cheltuielile estimate inițial şi durata de execuție, lucrările s-au încheiat după zece ani. Festivitățile de resfințire au avut loc, la 12 octombrie 1886, în prezența regelui Carol I şi a reginei Elisabeta, cu ocazia acestora fiind pusă şi piatra de temelie a Palatului Episcopal, lângă care urma să fie zidită şi biserica-paraclis de către acelaşi arhitect, André Lecomte du Noüy.

Această nouă intervenție s-a finalizat către sfârşitul anului 1889, în urma dărâmării integrale a clădirilor ce mai rămăseseră din fostul ansamblu monahal, fiind amenajat parcul din jurul catedralei. În interiorul lăcaşului au fost înhumați regele Carol I şi regina Elisabeta, regele Ferdinand I şi regina Maria. Prin Decretul Lege din 7 noiembrie 1939, emis de Casa Regală, s-a legiferat ca Mănăstirea Argeşului să rămână exclusiv cu funcționalitatea de necropolă a familiei regale. Cel de Al Doilea Război Mondial şi apoi instaurarea noului regim politic din România a dus la desființarea Episcopei Argeşului la 5 februarie 1949, şi la comasarea ei, din punct de vedere juridic şi administrativ-teritorial cu cea Râmnicului, înființându-se Episcopia Râmnicului şi Argeşului, cu sediul la Râmnicu-Vâlcea. Începând cu anul 1951, catedrala de la Curtea Argeş a devenit stavropighie patriarhală, având acest statut până în anul 1990, când s-a reînființat vechea Episcopie, sub păstorirea Preasfințitului Calinic, fost Episcop-vicar în cadrul Eparhiei Râmnicului şi Argeşului. În septembrie 2009, la inițiativa Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României şi cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, recunoscându-se meritele Scaunului vlădicesc de la Argeş şi rolul său în viața religioasă a țării, s-a înfăptuit un act de mare semnificație istorică şi spirituală: ridicarea Episcopiei Argeşului şi Muscelului la treapta ecleziastică de Arhiepiscopie şi a ierarhului său, Preasfințitul Părinte Calinic Argatu, la rangul de Arhiepiscop. În acelaşi an, prin arhiereasca purtare de grijă a Înaltpeasfințitului Părinte Calinic, s-au început lucrările de restaurare a bisericii Mănăstirii Argeşului, purtând titlul de pe de pe acum de Catedrală Arhiepiscopală.

▲ *Interiorul paraclisului*

▲ *Racla Moaştele Sfintei Mucenițe Filoteia*

▲ *Biserica Popeşti*

▲ *Biserica Broşteni*

▲ *Slujbe Arhiereşti la Mănăstirea Argeşului*

▲ *Slujbe Arhiereşti la Mănăstirea Argeşului*

▲ *Imagine de la slujba de ridicare a Eparhiei Argeşului la treapta ecleziastică de Arhiepiscopie a Argeşului şi Muscelului şi a întâistătătorului ei, Înaltpreasfinţitul Calinic, la rangul de Arhiepiscop, septembrie 2009*

Mănăstirea Bascovele

(Monument Istoric)

Mănăstirea Bascovele este situată în comuna Drăganu, pe drumul european Piteşti-Râmnicu Vâlcea, la 25 km de Piteşti.

Aşezământul monahal de pe cursul superior al pârâului Bascov a fost ctitorit de Şerban Cantacuzino, fiul marelui spătar Drăghici Cantacuzino, în anul 1695. Fiind cea de a doua mănăstire cu viaţă de obşte din Eparhia Argeşului, avea închinoviate în anul 1770 aproximativ 70 de maici. Cea dintâi pisanie suna astfel: *„†Făgăduial(ă) am pus Preacuratei Stăpînii noastre, maicăi lui H(risto)s Dumnezeulu(i) nostru să-i facem această sfîntă cas(ă), ca din dar(u)l sfenţii sal(e) să ne dea rod din trupul nostru, de care nădejde şi rugăciune nu ne-am scăpat; că după ce am i(s)prăvit această sfîntă zidire cîştigat-am bucurie de naştere, pre fie noastră, Marîiea, din soţiia mae Mariia. Iară eu ca un nevrednic ci am fostu, de binele acesta şi nemulţî(mi) tori, rătăcit fi(i)nd întru nenumărate pecate, nu numai bucuriia naşterii mi s-au luat de-naintea ochilor, ci dup(ă) naştere, întîiu de soţiia mea moartea m-au lipsit, ap(o)i de c(o)pilă. De care laudă şi mulţămită cerescului împărat şi preaslăvitei Maicăi Sale i-am dat, nimic zăticnindu-mă din făgăduială ce am pus înainte, ci c(u) multă osîrdie m-am nevoit a o săvîrţi, eu robul lui Dumnez(ă) u, Şărban Cantacuzin(u) vel com(i)su, feciorul răposatului Drăghici Cant(acuzinu) vel spă(tar) şi al Păuni(i), care s-au făcut în zilele domnului nostru Costandin Brîncovean(u) Băs(ă)rab voivod; unde dar, vericine ar adaoge măcaru cu o cărămidă sau cu or(i) ce, întru întărirea mănăstirii, să fie ctitoru tocma ca şi noi, avî(n)d vecinica pomenire; începîndu-s(ă) la iun(ie) 17, de săvîrşit s-au să‹vârşit› la avgu(st) 28 d(ă)ni, l(ea)t 7203, fi(in)d ispra(v)nic, Partheni ot Codmeana”.*

► *Pisania nouă şi vechile pisanii ale mănăstirii aflate în pridvorul bisericii*

În decursul celor 320 de ani de existență, așezământul monahal a avut o istorie destul de zbuciumată. Cutremurul din 1838 a dus la dărâmarea bisericii. Aceasta a fost refăcută din temelie de către Ștefan Nicolau și soția sa, Paraschiva, cu „osârdia și osteneala stareței Platonida Căzănescu, la 1843, fiind pictată 26 de ani mai târziu. Acest al doilea act ctitoricesc este redat în pisania: *„†Ace(as)tă* [S]*fîntă b*[iserică] … *ve, surpată fiind din cutremur ş*[i] … *r … a … Tatălu(i) şi cu ajutoriul Fiiulu(i) şi cu …* [Duhu]*lui Sfînt, îndemnatu-m-am eu cela ce sînt de credință* [prav]*oslavnică, Ştefan Nicolau, di(n) neam grecu şi crescut din mica mea copilărie în mănăstiria Govora din sud Vîlcea, şi cu soția mea Paraschiva, născută în oraşu Piteşti, de am ridicat-o din temelie, tot întru lauda şi cinstea Intrări(i) în Biserică a Maicii D(o)mnului, mai adăogînd şi Naşterea şi al Adormiri(i). Şi s-au înfrum(u)seţat, precum să vede, cu a mea cheltuială şi cu osîrdiia şi osteneala cuvioasi(i) Platonida starița schitului, cu blagosloveniia iubitoriului de D(u)mnezău, episcopul Argeşului, chiriu, chir Ilarion şi în zilele pr(ea)înălțatului nostru domnu Gheorghie Dimitrie Bibescu voevod, la anu 1843 octov(rie) 15, unde dar, vericine ar adăogi măcar cu o cărămidă spre a ei întărire, să fie ctitor întocmai ca şi noi, avînd veşnica pomenire”.*

În anul 1864 averea mănăstirii a fost secularizată, iar în anul 1869 biserica a fost trăznită, arzîndu-i acoperișul, care s-a refăcut, ulterior, în același an. La 1883 așezământul monahal a fost desființat, rămânând ca doar biserica să fie folosită pentru săteni.

În anul 1932, la 21 februarie, Episcopul Nichita Duma o reînființează, stareță a așezământului fiind numită Veniamina Gheorghiu. Între 1932 și 1936 biserica a fost renovată, fiind refăcute și chiliile. Theodor Petrescu din Tutana a zugrăvit lăcașul între anii 1948 și 1950.

Stareța Veniamina Gheorhiu a reorganizat viața monahală și a creat aici „o adevărată școală de industrie casnică … unde sunt crescute și învățate să lucreze covoare fete orfane și sărace din județele Argeș și Olt”. În anul 1959, viața monahală s-a desființat, lăcașul monahal redevenind biserică de mir a satului Bascovele. În anul 1991, fosta mănăstire a revenit la funcționalitatea dintâi, fiind adusă aici o obște de monahii. Lăcașul a trecut prin restaurări succesive, care continuă și astăzi, sub conducerea nou numitei stareț, Stavrofora Petronia Dobrescu, cea care a dobândit o bogată experiență în anii de păstorire și de renovare a Mănăstirii Robaia.

▲ *Biserica şi clopotnița mănăstirii*

▼ *Porticul, cuprinzând chiliile*

▲ *Maica Stareță, Stavrofora Petronia Dobrescu, în fața Sfântului Altar*

▼ *Curtina de sud*

▲ *Biserica, vedere dinspre nord-est*

▼ *Interiorul bisericii*

▲ *Buna Vestire, frescă exterioară de pe latura de est a bisericii*

▲ *Slujbe arhiereşti la Mănăstirea Bascovele*

Schitul Brădetu
(nou)

Viața monahală în zona cursului superior al apei Vâlsanului este atestată încă de la începuturile consolidării statului feudal Țara Românească. Astfel, sub „dunga bătrână şi blagorodnă a Munților Făgăraş, pe versantul sudic, alături de alte aşezăminte religioase, este amintită la sfârşitul secolului al XIV-lea Mănăstirea Brădetu, care a rezistat peste secole, cu vremelnice întreruperi datorate vremurilor. În urma reformelor date de către Alexandru Ioan Cuza, vechiul schit anterior amintit a devenit biserică de mir a satului.

După aproape un secol şi jumătate, o nouă ctitorie a vremurilor noi vine să reînnoade firul vieții monastice la Brădetu. Construirea edificiului s-a început în anul 2004, prin purtarea de grijă şi binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului. Pe culmea dealului Seci, la altitudinea de 800 m, într-un cadru natural deosebit de pitoresc, s-a pornit de la o casă cu arhitectură veche, specifică zonei superioare a văii Vâlsanului, care a fost restaurată, devenind unicul corp de chilii al schitului. Aici a funcționat provizoriu şi primul paraclis. La 23 iunie 2005, peste văile din zona Brădetului au răsunat primele dangăte de clopot de la noul schit. La scurtă vreme, în ajunul hramului de toamnă al Sfântului Ierarh Nectarie Taumaturgul, a fost finalizată şi biserica paraclis, construcție de lemn, care a primit hramul „Acoperământul Maicii Domului". Aceasta, pe lângă o serie de icoane valoroase, adăposteşte şi o raclă cu părticele din Moaştele Sfântului Nectarie, aduse din Grecia, de la Mănăstirea *Sfânta Treime* din insula Eghina. Între anii 2006 şi 2007 s-a continuat zidirea altor construcții: noua casă monahală, destinată bibliotecii, cu spații de studiu şi lucru, precum şi altarul de vară. Obştea „sihăstriei" de la Brădetu este alcătuită din cinci monahi tineri, stareț fiind Ieromonahul Filotei Dabu, venit aici de la Mănăstirea Slănic.

► *Starețul Filotei Dabu, cu ucenicii săi*

▼ *Icoana hramului*

▲ *Chiliile, biserica schitului şi corpul vechi de chilii*

▲ *Schitul Bradetu pe timpul iernii*

▼ *Procesiune de Buna Vestire*

▲ *Veniți de luați Lumină!*

▼ *Cuvântul Evangheliei*

▼ *Slujbă de tundere în monahism*

▲ *Hirotonii la Schitul Brădetu*

Schitul Brătăşeşti

(Monument Istoric)

Schitul *Brătăşeşti*, cu hramurile Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul şi Sfinţii Serghie şi Vah, fost metoc al Episcopiei Argeşului, s-a ridicat în jurul anului 1735 de către paharnicul Ioan Vâlsănescu. Ruinându-se, a fost refăcut şaizeci de ani mai târziu de către arhimandritul Partenie de la Mănăstirea Argeşului. În Catagrafiile de la 1808 şi 1824 schitul este descris ca *„… biserică de zid fără turlă, cu clopotniţă, hram Sf. Ioan Predeticiu şi sfinţii mucenici Serghie şi Vacho; îngrădire de zid împrejur n-are. Ieromonahi: Rafail, Tarasie, Nifon; cei mireni cercători, veniţi la călugărie"*.

Pisania veche a lăcaşului, dăltuită în grafie chirilică, versificată, sună astfel: *„Întru slava lui D(u)mnezeu ce în Sfinti Troiţă să slăveşte şi-ntru cinstea Naşterii Sf(î)nt(ului) Ioannu Botezătoriului, ce să prăznuiaşte schitul celu vechiu, ce iaste acum stricat şi părăsit, de păharnicul Ioan Vâlsănescul întâi au fost ziditu* (în anul 1735). *Apoi al doilea ctitoru după acesta au urmat şi într-acestu loc din temelie au ridicat cu cheltuiala sa, părintele Parthenie arhim(a)ndrit şi prin silinţa p(ă)rint(e)lui Varlam, ce s-au ostenit şi fără zăbavă au luatu săvârşire şi de zugrăvit* (1795). *Iar de prea osfinţiia sa I-‹ul› episcopu Argeşu(lui) s-au târnosit, adecă de chir Ios(i)fu, stăpânul nostru s-au sfinţitu şi s-au m(a)i adaos şi alt hram, a celor 2 m(u)cen(i)ci Sf(i)nţi(i) Serghie şi Vacŭ, ca să-i prăznuim aici, acum. Iar la leat 1813 s-au mer(e)metisitŭ prin Dor(o)theu smeritul arhima(ndrit) şi prin blagoslovenia acestui stăpîn arhi(e)reu m-am silit din câtă putere am avutu şi eu făcând tâmpla, pridvorul şi altele ce au trebuit şi beserica de nou peste tot s-au învălit; 2 clopote de nou s-au făcut şi s-au aşăzat prin ajutorirea şi altora ce s-au îndemnatŭ; s-au făcut şi pre afară alte lucruri mai multe precumu chili(i)le şi cişmeaoa ce să află-n curte. Ci şi de acumu înnainte cei ce vor mai ajutora, plată şi pomenirea ca cei dinutîi vor avea; 1819"*. Conform documentelor de la 1845 *„schitul era în desăvârşită dărăpănare"*.

Arhiereul Samuil Tărtăşescu Sinadon a cerut aprobarea mitropolitului Neofit al Ţării Româneşti să repare pe cheltuiala proprie casele schitului, unde intenţiona să-şi „odihnească bătrâneţele" după retragerea sa din activitate. Schitul a fost renovat în două etape succesive, în anii 1845 şi 1875. Rămas în părăsire timp de 10 ani, a fost refăcut „cu toată podoaba din interior şi exterior" prin stăruinţa superiorului mănăstirii Robaia, protosinghelul Teodosie Oprescu, între anii 1924 şi 1928, aşa cum se poate citi în pisania adăugată cu vopsea deasupra uşii de la intrarea în sfântul lăcaş.

▼ *Pisania bisericii*

În anul 1952, biserica a suferit noi reparaţii, fără însă a se interveni asupra picturii, care, păstrată parţial, este cea de la 1795. Transformat în biserică de mir a cătunului Florieni, satul Brătăşeşti, schitul a revenit la funcţionalitatea de odinioară în anul 1998, ca metoc al Mănăstirii Robaia, de care depinsese şi în trecut. La 25 noiembie 2007, viaţa monahală a fost reluată la schitul Brătăşeşti, obştea fiind formată din câteva monahii venite aici de la Mănăstirea Robaia. În anul 2010, a fost întocmit proiectul de conservare-restaurare a picturii murale, de către expertul restauratorul Ion Chiriac, lucrarea urmând a fi executată în viitorul apropiat.

Prin arhiereasca purtare de grijă a Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului şi cu osteneala monahiei stvrofore Siluana, actuala stareţă a Mănăstirii Robaia, vechiul lăcaş, ajuns în stare avansată de degradare, a intrat într-un amplu proces de restaurare, dorit şi finanţat de Secretariatul de Stat penntru Culte şi de către Primăria Albeştii de Argeş, pe al cărui teritoriu administrativ se află monumentul.

▲ *Icoană veche din patrimoniul bisericii schitului Brătăşeşti*

▲ *Biserica Schitului Brătăşeşti*

▼ *Chiliile schitului*

▲ *Sfinți Militari reprezentați în biserică*

▲ *Icoană veche din patrimoniul bisericii schitului Brătăşeşti*

▲ *Interiorul bisericii*

▲ *Fresce din interiorul bisericii*

Mănăstirea Cetățuia Negru Vodă

(Monument Istoric)

Una dintre cele trei biserici rupestre din Arhiepiscopia Argeşului, biserica de la Cetățuia Negru Vodă, al cărei hram vechi a fost „Soborul Sfinților Îngeri", este ridicată pe un promontoriu stâncos, pe malul stâng al Dâmboviței. Tradiția atribuie aşezământul secolelor al XII-lea – al XIV-lea. Există, însă, alte opinii, conform cărora biserica ar data din perioada precreştină, idee susținută de existența gropilor de libații, săpate în stânca muntelui de către asceții geto-daci. În sfântul altar, în spatele Sfintei Mese, între sărbătorile *Izvorul Tămăduirii* şi *Adormirea Maicii Domnului* curge un izvor vindecător.

Prima mențiune documentară despre biserica rupestră apare abia în 1574, însă pictura inițială, deteriorată în mare parte, ascunsă de alte două straturi suprapuse, păstrează chipurile princiare ale lui Nicolae Alexandru Basarab voievod (1353-1364) şi Radu Negru voievod. Caz aproape unic în arhitectura edificiilor de cult ortodox din Țara Românească, biserica rupestră are două altare, unul fiind cel catolic, al doamnei Clara, soția de confesiune catolică a lui Nicolae Alexandru voievod.

Consemnată ca fiind „cea mai aspră vatră de sihăstrie din Țara Românească", viața monahală de aici a continuat fără întrerupere. Între anii 1673 şi 1677, marele vornic Neagoe Secuianu a adus unele îmbunătățiri aşezământului monahal, lucrările fiind continuate apoi sub epitropia fostului mare vornic Radu Golescu. În anul 1821 schitul a fost prădat şi ars de turcii, fiind refăcut, la 1859, de locuitorii satului Cetățeni. Printre cei care „s-au ostenit" cu refacerea picturii bisericii, se numără Gheorghe Vinețanu (Venețianul – pictorul Giorgio Venier ?), monahul Iosif starețul şi Neaga ucenicul (?). După restaurarea din anul 1859 s-a pus pisania, care precizează: *„Acest Sfânt Locaş s-a preînnoit în zilele Prea Înălțatului*

Alexandru Ioan I-iu, fiind mitropolit Prea Sf. Sa Nifon prin osârdia domniilor lor părintele Ioan sin popa Ene, Bucur Apostol, G. Diaconescu şi Nicolae sin Bucur". Istoricul Pavel Chihaia consideră că ultimul care a pictat biserica rupestră, în anul 1859, a fost Gheorghe Tattarascu.

Pisania, de pe peretele nordic al pronaosului, are următorul conținut: *„Acest sfânt locaş cu numele Cetățuia care de la Negru Vodă îşi are începutul, a fost şi în trecut schit de călugări şi în vremuri grele loc de scăpare pentru voievozii țării, însă cu trecerea timpului a căzut în ruine, ajungând chiar adăpost vitelor. S-a restaurat cu ajutorul preotului Gheorghe Moisescu de la Biserica Domnească din Câmpulung, ajutat de ieromonahul Agatanghel Andriţoiu de la schitul Stănişoara (Argeş) şi fratele monah Nicolae Băcioiu de la peştera Ialomicioara la anul 1915-1916. S-a sfinţit în ziua de 22 iulie 1923."*

În Valea Chiliilor din apropierea Mănăstirii, unde s-au nevoit în viață schivnicească mulți sihaştrii, s-au aflat şi moaştele Cuviosului Schimonah Ioanichie, aşezate acum spre închinare în biserica Mănăstirii Negru Vodă. Prin hotărârea luată de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din iunie 2009, s-a aprobat canonizarea Cuviosului Ioanichie cel Nou de la Muscel, având ca zi de prăznuire 26 iulie. Din anul 1992, schitul dobândeşte statutul de mănăstire, iar din anul următor au început numeroase renovări, printre care se numără şi construirea unei noi biserici de lemn, în stil maramureşean, a cărei târnosire s-a făcut la 26 septembrie 2004 de către Înaltpreasfinţitul Arhiepiscop Calinic al Argeşului şi Muscelului.

Biserica de lemn, cu hramul „Adormirea Precistei" a fost ridicată de meşterii maramureşeni Puicariu Ion, Puicariu Gheorghe şi Mocuța Petru din Poienile Izei. Pisania, aşezată deasupra intrării în pronaos, consemnează: *„Această casă ce Tatăl a zidit, Fiul a întărit şi Duhul Sfânt a înnoit, ridicatu-s-a pe temelie de stâncă, nu pe nisipuri mişcătoare, întru pomenirea Adormirii Precistei. Nu de fală ci din credință înmugurit-a lucrarea aceasta ce şi înaintaşii noştri şi-au dorit, în zilele şi cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Calinic, arhipăstor al celei dintâi eparhii a Țării, urmaş al celor ce dintru început şi-au avut scaunul în Argeş şi Muscel; stareț al acestui sfânt altar fiind protosinghelul Modest Ghinea. Şi se sfârşiră toate, şi se sfinți în 26 zile ale lunii lui septembrie, anul mântuirii 2004, iar de la Facere 7513".* Starețul Modest Ghinea poartă grijă de sihăstria musceleană, înălțând rugăciuni către cer.

▲ *Biserica nouă a Mănăstirii Cetățuia*

▼ *Interiorul bisericii rupestre*

▲ *Frescă din biserica nouă*

▲ *Slujbă Arhierească: resfinţirea bisericii noi şi hirotonia unui preot*

Mănăstirea Ciocanu

(Monument Istoric)

Mănăstirea Ciocanu este situată în comuna Bughea de Jos, județul Argeş, la 9 km. vest de Câmpulung.

Este atestată documentar încă din secolul al XVI-lea, din anul 1547, când a fost ctitorită de către sătenii din Malu. La început a fost închinată Sfântului Nicolae, după spusa lui C.D. Aricescu. De-a lungul existenței sale, aşezământul a avut o istorie zbuciumată. Construit din lemn, a căzut, în mai multe rânduri, pradă focului. La 1600 a fost refăcut, devenind schit de călugărițe, şi a primit hramul „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului". La 10 august 1610 a fost reparat, după ce arsese din nou, revenind la statutul de schit de monahi, de atunci prăznuindu-se aici ambele hramuri. Hrisoavele păstrate consemnează că aşezământului monahal i s-au conferit privilegii de către Matei Basarab, reîntărite de Duca Vodă, la 20 martie 1677 şi de Alexandru Ipsilanti la 1776. Pisania, scrisă deasupra uşii de la intrarea în biserica veche, consemnează că în anul 1812 „s-a isprăvit repararea schitului, dărâmat de cutremurul din 1802". O nouă restaurare a avut loc în 1825, fiind inițiată de către monahul Neofit, superiorul schitului. Şapte ani mai târziu, Mihai Radovici ajuta la repararea lăcaşului.

Pictura interioară, de secol XIX, este realizată în frescă, iar cea exterioară, aplicată pe tencuială, este în tehnica tempera, ambele păstrându-se relativ bine. Pisania, inscripționată cu vopsea deasupra uşii de la intrare, menționează: „Acest schit Ciocanul, unde se prăznuieşte hramul Intrarea în Biserică a Maicii Domnului fiind mai dinainte de călugărițe şi s-a făcut schit de călugări de către ieromonahul Nifon, care s-a pristăvit la anii după Hristos 1686, şi care a fost cel dintâi ispravnic al acestui schit, iar în scurgerea vremurilor a fost reparat şi reclădit în mai multe rânduri şi de cuviosul monah Neofit şi Mihail Radovici la anul 1825. Iar în anii 1932, în zilele Î.P.S. Patriarh Dr. Miron Cristea s-au făcut reparații din temelie, reparația picturii, precum şi cumpărarea unui clopot de către arhimandrit Nicandru Manu şi fostul superior Nichifor, cu ajutorul şi

▼ *Pisania noii biserici de la Mănăstirea Ciocanu*

sprijinul credincioşilor G.A. Popa, P. Mălăncioiu, P. Manu, I. Brătulescu, Ion Grigorescu, Calistrat Dumitranu, avocaţi Ionel Nicolau, Ioan Stroescu şi Constantinescu. De asemenea au mai ajutat şi Ion Bălănel din Bucureşti, I.N. Pîslaru, Ioan Buduluca, cuviosul M. Natan, Ioan Pîslaru, N. Amzică, Dumitru Arsenescu zis Neferu, Gheorghe Borduşan, Niculae Teşileanu".

Mănăstirea Ciocanu, are şi o biserică nouă, cu hramul „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel", a cărei piatră de temelie a fost pusă în anul 1994, prin arhiereasca purtare de grijă a Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic, pe atunci Episcop al Argeşului şi Muscelului. Pentru a păstra vie flacăra Ortodoxiei şi legăturile cu trecutul istoric al vechiului schit, biserica a fost clădită în imediata vecinătate a lăcaşului de lemn, în armonie cu pitorescul zonei, pe versantul nordic al dealului Ciocanu, împodobit cu păduri de brad şi fag. Vechea pisanie dăltuită în piatră, după 1825, a fost aşezată deasupra uşii de la intrarea în biserică, pentru a atesta peste ani actul ctitoricesc din vremuri îndepărtate: „Cu mila lui Dumnezeu scrisu-s-a această pisanie în zilele luminatului domn Grigorie Ghica V(oie) v(o)d liat 1825 prin strădania cuviosului monah Neofit ctitorul acestui schit Ciocanul, unde să prăznueşte hramul Intrarea în Biserică, şi (cu ajutorul) dumnealui chir Mihai Radovici ctitor…" În continuare sunt menţionate privilegiile şi hotarele proprietăţilor schitului, cu vecinătăţile şi martorii hotărniciei. Pictura noului edificiu, executată în frescă, este opera zugravilor Tiberiu Duţă şi Mihaela Pătrunjel. Biserica s-a târnosit la data de 21 noiembrie 2012 de către Înaltpreasfinţitu Calinic al Argeşului şi Muscelului.

Până în 1990 schit de călugări, a devenit pentru scurt timp schit de maici, iar în anul 1992 lăcaşul de la Ciocanu a fost transformat în mănăstire. Din 1997, au fost aduşi aici monahi, obştea numărând astăzi 3 vieţuitori, păstoriţi de Protosinghelul Teofil Enache.

MANASTIREA CIOCANU, fondată de primul prefect al Câmpu-Lungului la 1610

▲ *Cele două biserici ale mănăstirii*

MĂRIA DECÂT CERURILE

▲ *Interiorul bisericii noi*

ÎNVIEREA DOMNULUI
IC
XC
M
D
IS
XS

▲ *Fresce din biserica nouă*

▲ *Târnosirea bisericii noi*

▲ *21 noiembrie 2013, Slujba Arhierească de hram*

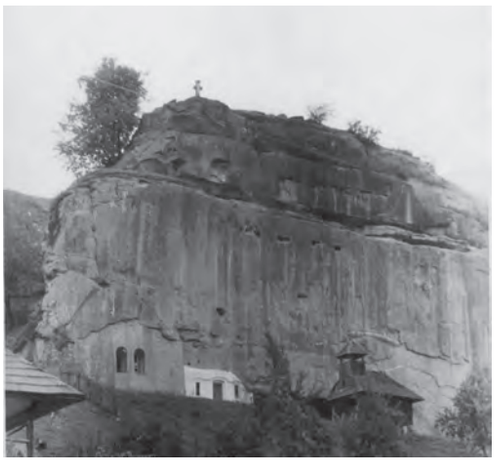
Mănăstirea Corbii de Piatră

(Monument Istoric)

Mănăstirea Corbii de Piatră se află între Curtea de Argeş şi Câmpulung, în satul Jgheaburi, comuna Corbi, judeţul Argeş. Unică în arealul ortodox românesc prin arhitectura şi pictura sa, biserica rupestră are cea mai veche pictură religioasă cunoscută în Ţara Românească. Din punct de vedere arhitectonic, aşezământul dăltuit în gresiile de la Jgheaburi aparţine, ca stil, secolelor al X-lea – al XIV-lea, o dată concretă a ctitoririi locaşului fiind aproape imposibil de stabilit. De-a lungul timpului, bisericii închinate „Adormirii Maicii Domnului" i s-au adus numeroase modificări, atât în ceea ce priveşte aspectul, dar şi destinaţia. Cu toate că registrul iconografic este deteriorat din cauza vremii, cercetările stilistice au stabilit că la Corbi avem de-a face cu o fază mai avansată a picturii bizantine, corespunzătoare secolelor al XIII-lea – al XIV-lea. Se pare că au lucrat mai mulţi zugravi, poate o echipă, dar numele acestora nu s-au păstrat. Ctitorit de către Muşa de la Corbi, din neamul Craioveştilor, căsătorită cu Hamza din Obislav, călugărită mai apoi cu numele de Magdalina, monahia, la începutul secolului al XVI-lea, aşezământul era cunoscut şi sub denumirea de „Mănăstirea Meriş". În 1809 a devenit biserică de mir a satului Jgheaburi, iar în 1890, emigranţii din Ardeal au construit aici o clopotniţă de lemn în formă de bisericuţă. În anul 2003, Înaltpreasfinţitul Părinte Calinic al Argeşului şi Muscelului a redat lăcaşului statutul de odinioară, acela de mănăstire de călugări, hirotesindu-l întru stareţ pe Ieromonahul Ignatie Gorunescu, adus aicit din obştea de la Mănăstirea Slănic.

► *Vedere panoramică a Mănăstirii de la Corbi*

◄ *Din vremuri de demult...*

▲ *Vestigii ale istoriei ajunse până astăzi*

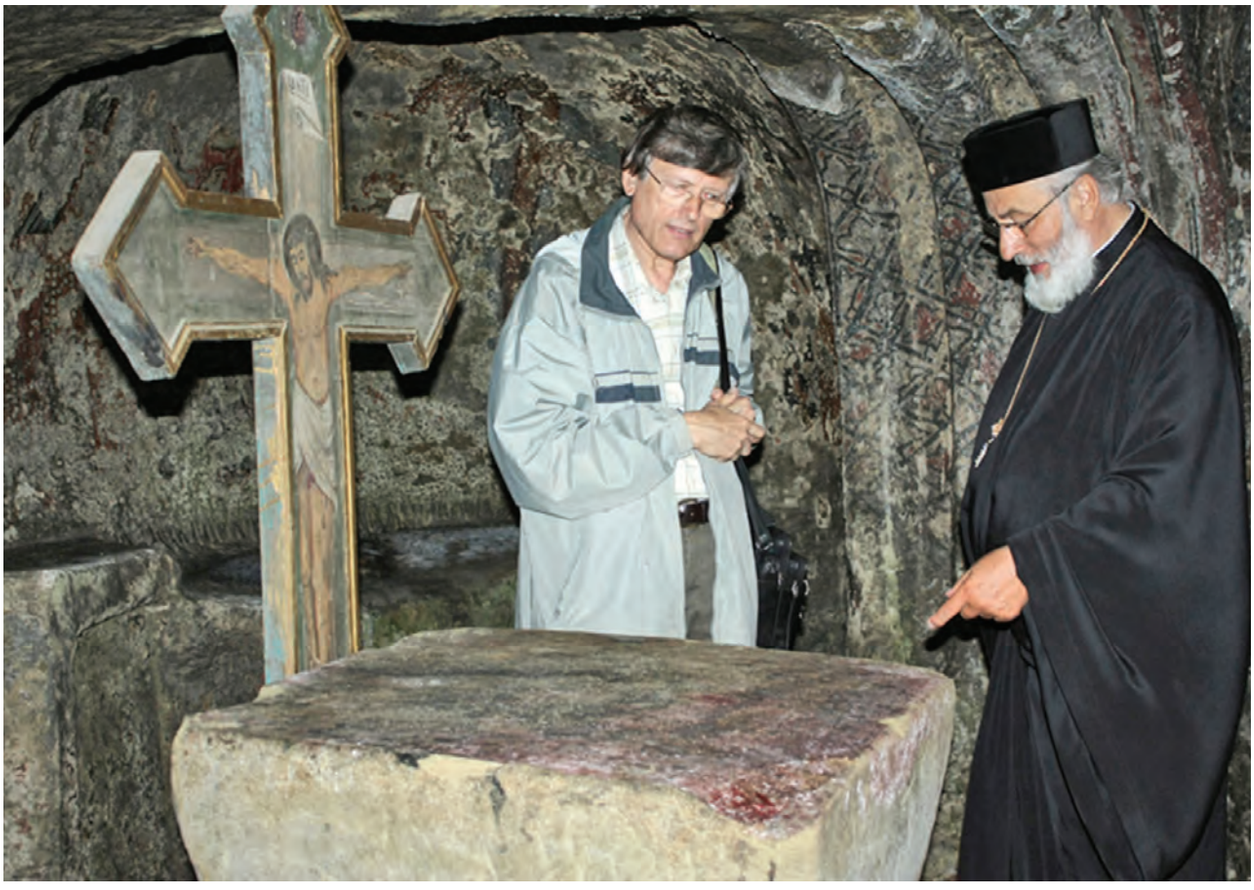

▲ *Interiorul bisericii rupestre*

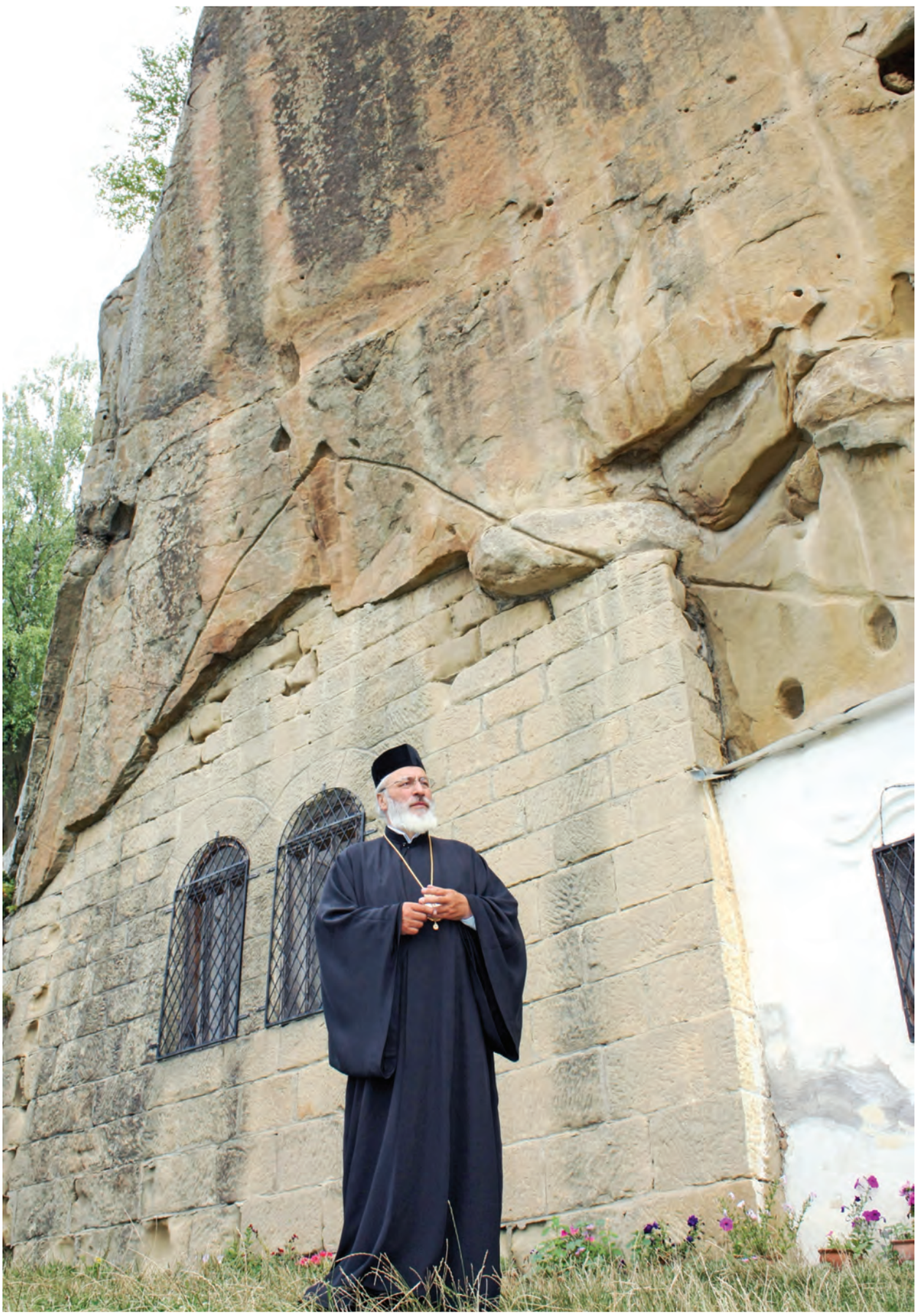
▲ *Arhiepiscopul Calinic la Mănăstirea Corbii de Piatră*

▼ *Corbenii, în strai de sărbătoare, la hramul mănăstirii, alături de Starețul Ignatie Gorunescu, în anul 2015*

▲ *Izvorul Tămăduirii, în anul 2003*

▲ *Arhiepiscopul Calinic în fața bisericii rupestre*

▲ *Interiorul bisericii*

Mănăstirea Cotmeana

(Monument Istoric)

Mănăstirea Cotmeana este situată în comuna omonimă, pe drumul Piteşti-Râmnicu Vâlcea, la 30 km spre est de Râmnicu Vâlcea şi la 32 km spre nord-vest de Piteşti. Aşezământul religios de pe valea Cotmenei, purtând hramul „Buna Vestire" este ctitorit, pentru întâia dată de Radu I voievod, tatăl lui Mircea cel Bătrân, înainte de anul 1385, probabil între 1377 şi 1389, fiind refăcut de „bătrânul Mircea voievod cel Mare" între anii 1387 şi 1389. Pisania, pusă după „înfrumuseţarea" de la 1711, consemnează: *„† Cu ajutorul lui D(u)mn(e)zeu, întru lauda prăznuirii Bl(a)goveşteniei Preacuratei, Pururea Fecioarei Mariei, s-au înălţat din temelie această sf(î)ntă biserică, de creştinul domnul Ţării Rumâneşti Io Mircea voivod, la leat 6897. Şi ne avîndŭ podoabă sf(î)nta besĕrică s-au nevoit smeritul ig(umen) chir Parthenie er(omonah) Coziian de o au înfrum(u)seţat cu tâmplele, cu icoane şi cu ferestrile şi cu uşa şi câte să văd înoite, dintru ostăneala lui şi a celor ce s-au îndurat, în zilele lui Io Costandin B(asarab) B(râncoveanu) voivod, fiindu mitropolit chir Antim; m(e)s(e)ţ(a) av(gus)t 9 zil(e), v(ă) leat 7219".*

Mănăstirea a fost refăcută de către Domnitorul Martir Constantin Brâncoveanul în anul 1711, pe vremea ieromonahului Sofronie de la Cozia, cu „osteneala" ieromonahului Ilarion de la Cotmeana, fiind înlocuite ancadramentele din piatră ale ferestrelor şi cel al uşii de la intrarea în naos, lărgindu-se pronaosul şi adăugându-se un pridvor cu arcade, pe latura nordică. În 1777, deasupra pridvorului deschis, preexistent la vest, s-a construit un turn clopotniţă. Biserica a mai fost reparată între anii 1855 şi 1857. Direcţia Monumentelor Istorice a restaurat monumentul, salvându-l de la pieire, între anii 1922 şi 1924, în 1959 şi în 1972.

▼ *Pisania bisericii*

Din vechiul ansamblu monahal se mai păstrează doar biserica, zidită de Radu I înainte de anul 1385 şi terminată de fiii săi: Dan I şi Mircea cel Bătrân. În august 1990, cu osteneala şi binecuvântarea Preasfinţitului Părinte Calinic, Arhiepiscopul de astăzi al Argeşului şi Muscelului, Mănăstirea Cotmeana a fost redeschisă şi încredinţată spre păstorire Protosinghelului Ioasaf Boiciuc. De atunci s-au săvârşit lucrări de restaurare şi de construire a unei noi biserici, a trapezei, a bibliotecii, a chiliilor, a casei domneşti şi a muzeului. Astfel a fost extins ansamblul alcătuit din biserică, turnul clopotniţă şi zidurile de incintă prevăzute cu goluri de tragere. Mănăstirea Cotmeana adăposteşte cea mai veche biserică din cadrul unui ansamblu monahal care se mai păstrează în ţara noastră. Construită din cărămidă, aceasta este ornamentată în exterior, sub cornişa zimţată, cu discuri ceramice colorate utilizate pentru prima oară în Ţara Românească în scop decorativ.

Clopotul dăruit de jupânul Dragomir în anul 1385 acestei mănăstiri este cel mai vechi din Ţara Românească. Uşile de lemn, din sec. al XVI-lea, aflate la Muzeul Naţional de Artă, sunt bogat decorate cu motive vegetale. Săpăturile arheologice au scos la iveală un tezaur din monede de aur şi discuri ornamentale de teracotă, expus la Muzeul Judeţean Argeş.

Ansamblul mănăstiresc Cotmeana s-a sfinţit la 1 octombrie 2003, de praznicul „Acoperământului Maicii Domnului", de către Chiriarhul locului, împreună cu alţi arhierei ai vremii: Preasfinţitul Gherasim, Episcop al Râmnicului, Preasfinţitul Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, Preasfinţitul Gurie Strehăianul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, înconjuraţi de un sobor de preoţi şi diaconi. Documentul de resfinţire din anul 2003 menţionează, printre altele că: „Această sfântă şi dumnezeiască Mănăstire cu hramul *Buna Vestire* şi *Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul* s-a zidit în timpul lui Radu I, domnul Ţării Româneşti (1377-1383), fiind cea mai veche mănăstire din Ţara Românească şi una dintre importantele monumente istorice medievale din sud-estul Europei".

Între anii 1990 şi 2005, lângă biserica veche, monument istoric, a fost construită o nouă biserică, purtând hramul „Acoperământul Maicii Domnului", foarte necesară mulţimii de credincioşi care merg aici pentru a participa la slujbele religioase, alături de obştea de 9 vieţuitori.

◄ *Buna Vestire, mozaic*

▲ *Incinta Mănăstirii Cotmeana, clopotnița, curtina, chilliile*

DONATU
RESTAURAREA PICTURII

▲ *Interiorul bisericii vechi*

▲ *Interiorul bisericii noi*

▲ *Centrul social de la Mănăstirea Cotmeana*

▲ *Sărbătoarea hramului mănăstirii, slujbă Arhierească din anul 2013*

▲ *Slujba Arhierească de Buna Vestire, anul 2014*

Schitul Florica, „Sfântul Ioan Botezătorul”

Pe coasta dealului din piemontul Cândeştilor, clădirea Bisericii Brătienilor a fost ridicată în perioada cuprinsă între anii 1905 şi 1912. Arhitectul principal al lucrării a fost Petre Antonescu (1873-1965), cel care a pus în operă stilul arhitectural neoromânesc şi care poate fi numit şi arhitectul familiei Brătianu. Biserica a fost sfinţită în ziua de joi, 19 mai, a anului 1921 de către Mitropolitul Primat Miron Cristea (1868-1939).

Edificiul ne reaminteşte de biserica schitului Ostrov de la Călimăneşti prin pridvor, plan şi proporţii. În plan, clădirea decupează conturul unei cruci cu braţele egale, continuată la Apus de un pridvor dreptunghiular care se deschide pe latura de sud-est către treptele de acces. Volumul este împărţit în demisolul cu mausoleu şi parterul cu spaţiul vitrat de ferestrele absidelor gemene din naos. Zidăria din blocuri de calcar numulitic de Albeşti-Muscel veşniceşte pereţii şi păstrează prin sculpturile din brâie şi torsade, prin ancadramentele de la ferestre şi prin cornişe, calităţile estetice tradiţionale ale bisericilor de lemn argeşene. Împărţirea spaţiului edificiului ecleziastic are ca model martiriologiile creştine ridicate încă din secolul al II-lea după Hristos. Iconostasul şi mobilierul liturgic, corpurile de iluminat şi feroneria sunt cele cu care a fost înzestrată iniţial biserica. Pictura exterioară, al frescò, este opera pictorului Octavian Smighelschi, autor al medalioanelor ce reprezintă chipuri de protoevanghelişti, care decorează cornişa bisericii.

Florica este denumirea istorică reală a localităţii (Ştefăneşti, Argeş) şi aminteşte tuturor de prima fiică a lui Ion C. Brătianu, răpusă de difterie, la frageda vârstă de aproape doi ani, în 1865. Astăzi, osemintele ei se păstrează într-o nişă laterală din spaţiul principal al criptei Brătienilor, unde şi-au găsit locul de veci marii bărbaţi de stat, făuritori ai României moderne, dintre care îl amintim pe Ion C. Brătianu (1821-1891), care se impune cu îndreptăţită autoritate morală, om politic cu contribuţii majore la opera de făurire a României moderne în secolul al XIX–lea şi partizan incontestabil al actului naţional de proclamare şi cucerire a Independenţei de Stat a ţării noastre în urma Războiului româno-ruso-turc din anii 1877-1878.

Opera sa a fost continuată de fiul său, remarcabilul om politic şi de stat Ion I.C. Brătianu (1864-1927)cu merite incontestabile în înfăptuirea întregirii neamului românesc odată cu Unirea de la 1 Decembrie 1918 şi, ulterior, a consolidării României Mari printr-o serie de reforme care au cuprins toate sectoarele şi domeniile societăţii, la care au ăarticipat şi ceilalţi Brătieni: Constantin, Vintilă, Gheorghe.

Contribuţia membrilor familiei Brătianu la mărturisirea Bisericii Ortodoxe Române se cuvine remarcată cel puţin prin această biserică.

Evenimentele istorice ale ridicării Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Biserică Ortodoxă Autocefală (1885) şi la acela de Patriarhie (1925) conţin şi eforturile unor membrii ai familiei Brătianu făcute în forurile politico-diplomatice ale acestor epoci din istoria modernă a României.

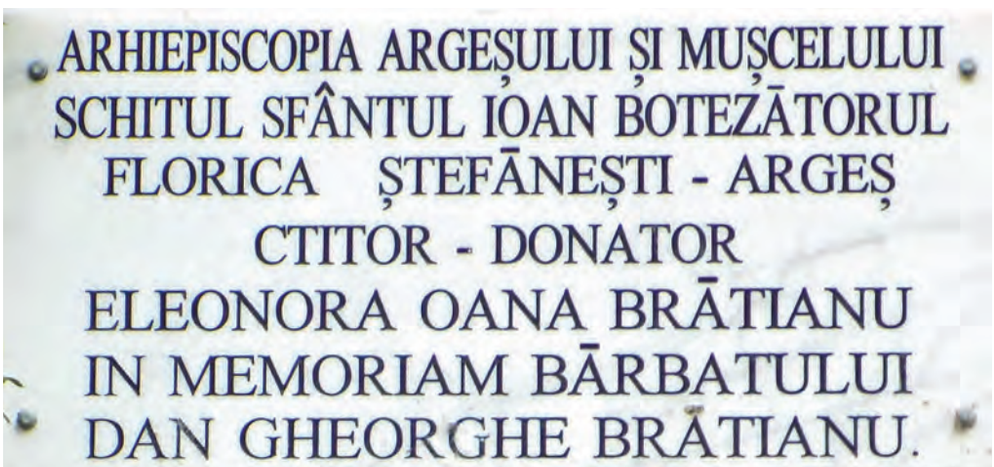
Monument sfânt al istoriei românilor şi al credinţei lor, biserica de la *Florica* este deschisă recunoştinţei şi gândurilor pioase ale celor care îi păşesc pragul şi personifică o familie legată de neamul său, atât prin locuri necercetate şi cărţi necitite atent de noi, urmaşii, dar mai ales prin exemplu dat de peste un secol încoace.

În acelaşi gând cu cel al înaintaşilor săi, Înaltpreasfintitul Calinic a înfiinţat, din mila Domnului, în anul 2008, un mic aşezământ monahal, avându-l ca ocrotitor pe

cel dintâi pustnic şi cel mai mare om născut din femeie, Sfântul Ioan Botezătorul, la dorința şi cu sprijinul doamnei Eleonora Ioana Brătianu, care, în memoria soțului său, Dan Gheorghe Brătianu, a dăruit Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului un teren şi o clădire veche, aflate în vecinătatea Bisericii Brătienilor.

Odată cu venirea stareței Dionisia Trache, cu binecuvântarea Arhiereului locului, s-a început restaurarea vechii clădiri, cu ajutorul Eleonorei Brătianu. În această perioadă s-a amenajat şi paraclisul schitului, având-o ca ocrotitoare pe Maica Domnului, prin Sfântul Ei Acoperământ.Tot în această perioadă a luat ființă un atelier de decorațiuni pe ceramică şi un atelier de iconografie.

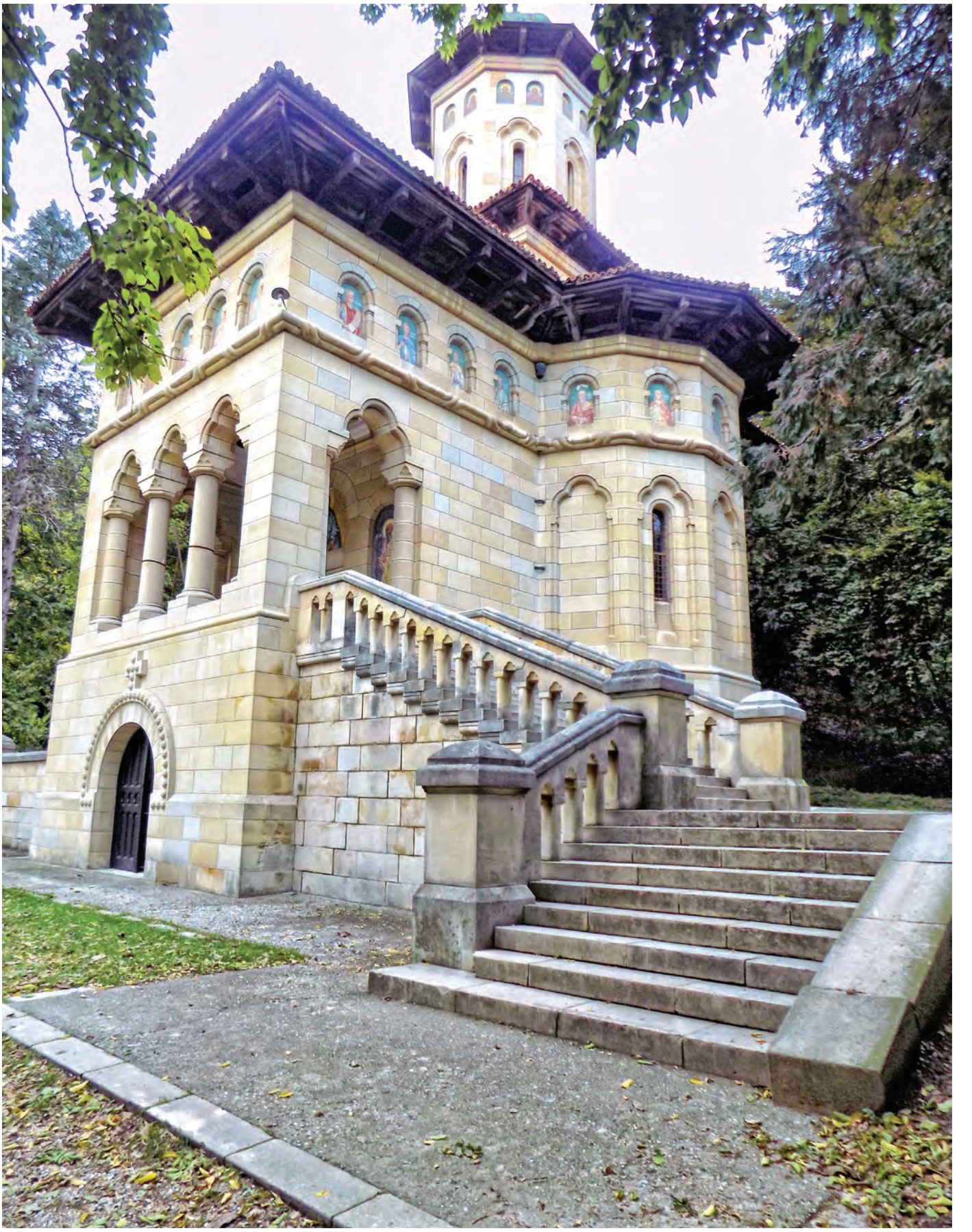
Dumnezeieştile Slujbe se oficiază în biserica închinată Sfântului Ioan Botezatorul, prăznuit pe 7 ianuarie, precum şi în paraclisul lăcaşului închinat Maicii Domnului. În prezent, obştea numără trei viețuitoare.

◄ *Placă de marmură comemorativă a familiei donatoare*

◄ *Placa aşezată la Schitul Florica în memoria poetului Ion Pillat*

▲ *Biserica schitului*

▲ *Interiorul bisericii*

▲ *Interiorul paraclisului*

▲ *Mormintele ctitorilor, cei doi Ion Brătianu*

▲ *Casa care adăposteşte chiliile schitului*

ARHIERATICON

▲ *Slujbă Arhierească şi hirotonie de preot la Schitul Florica*

▲ *Obştea schitului*

▲ *Atelierul de icoane*

Mănăstirea Glavacioc

(Monument Istoric)

Situată în comuna Ştefan cel Mare, la circa 64 km sud-est de Piteşti, şi 35 km sud de oraşul Găeşti, Mănăstirea Glavacioc este aşezată pe o colină din marginea satului Glavacioc, în apropierea râului cu acelaşi nume. Are hramul „Buna Vestire", în amintirea unei legende care atestă faptul că locul zidirii a fost ales în mod providenţial de către Maica Domnului prin icoana sa, aflată şi acum în lăcaş.

Preotul profesor Niculae M. Popescu şi profesorul Constantin C. Giurescu identificau Mănăstirea Glavacioc cu Mănăstirea Strugalea, menţionată într-un document din 11 mai 1409, scris în cetatea Giurgiului, prin care voievodul Mircea cel Bătrân scuteşte de slujbe şi dăjdii un sat ce se chema Pulcovţi, dăruit respectivei mănăstiri. Dintr-un hrisov domnesc al lui Radu cel Mare, dat la 20 iulie 1507, aflăm că Mircea cel Bătrân ar fi dăruit Mănăstirii Glavacioc satul Călugăreni de pe Neajlov şi un alt sat, omonim, aflat pe râul Teleorman. Nepotul lui Mircea cel Bătrân, Vlad al IV-lea Călugărul, a ridicat aici o biserică de zid în locul celei de lemn preexistente.

Cercetările arheologice efectuate în anul 2005 au pus în lumină faptul că biserica lui Vlad Călugărul avea plan treflat, toate cele trei abside fiind semicirculare. În cadrul aceleiaşi campanii de săpături, s-a descoperit o piatră funerară pusă în anul 1704 deasupra mormântului lui Vlad Călugărul de către egumenul Ştefan, pentru a o înlocui pe cea originală, devenită ilizibilă. Pe actuala piatră, se poate citi: *„Suptu această piatră hodinescu oasele crestinului Vlad Voevod Călugarul, ctitorul sf<i>ntei manstiri, care au facut manastirea den temeliia ei şi piatra aceasta făcută iaste si pusă precum să viade de Stefan Ieromohah Egumenul, luna martie 20, leat 7212 (1704)."*

Neagoe Basarab a preînnoit şi el Mănăstirea Glavacioc, înhumând-o aici pe mama sa, Neaga. În secolul al XVI-lea, pe vremea lui Mihnea Turcitul au fost făcute noi restaurări, ale căror urme au ajuns până la noi doar la nivel infrastructural, prin fundaţia clopotniţei de piatră, a contraforţilor de pe latura de sud şi prin hemiciclul de chilii de pe latura de nord.

Etapa brâncovenească, de pe vremea egumenului Ştefan, este atestată astăzi de urmele caselor boltite de pe latura de nord-vest, zidite între 1705-1708, de casa de popas aşezată pe temelii de secol XV, de fundaţia pridvorului prismatic al acesteia, de pivniţa veche, tot din secolul al XV-lea, refăcută şi secţionată, aflată pe latura de sud, adaptată pentru a putea fi folosită în caz de refugiu pentru depozitarea

▼ *Pisaniile din pridvorul şi pronaosul bisericii*

valorilor care trebuiau salvate, de coridorul de protecție al acesteia de sub foișoare, o altă subterană semicalotată, refăcută şi adăugată umivalniței menajere, de urmele contraforților prismatici, şi ale palisadelor care împiedică alunecările de pământ, de vestigii ale unor ziduri rectangulare şi semicirculare, de elementele decorative ale cornişei aparente, ale ancadramentelor şi ale orificiilor de aerisire şi lumină ori de portalul de secol XV. Pisania bisericii, refăcută odată în această perioadă, sună astfel: *„Sfânta aceasta şi vestita Mănăstire Glavaciocul, hramul Blagovestenii, făcută iaste den temeliia ei de bunul şi bătrânul Vlad Vodă Călugărul şi de fiu său Radu Vodă, iar de zugrăvit fost-au zugrăvită de Neagoe Vodă Basaraba şi cu Patru Vodă iar cîndu au fostu în zilele mării sale Domnul nostru Ioan Constantin Brâncoveanu Basarab Voevod, fiindu păstoriu Țării Rumâneşti Chir Theodosie, Mitropolitul trimis-au măria sa Vodă şi cu blagoslovenia Sfinției Sale Părintelui Ştefan Elisearu de la Mitropolie, care şi ucenicu i-au fost sfenției sale ca să fie ecumen …"*

O altă etapă, datând din perioada paşoptistă, este cea care, în secolul al XIX-lea a dat monumentului o imagine mai apropiată de cea din zilele noastre. La 1820, Eforia Şcoalelor zidea clopotnița monumentală de la intrarea în incintă, spre a o înlocui pe cea care tocmai fusese dărâmată de cutremur. Aceasta avea o fundație stabilă, fiind făcută din cărămizi subțiri de apă şi mortar argilos şi având un acoperiş din şindrilă în patru ape, cu o cornişă reliefată în tencuială, cu streaşină, care nu se mai păstrează astăzi. Existau două încăperi, lipite de turn, care erau flancate de zidurile fațadei, unite cu fosta şcoală de grămătici şi cu stăreția. Biserica, rezidită din temelii, este cea pe care o vedem astăzi, cu mici retuşuri realizate în zilele noastre, total diferită de vechiul lăcaş dispărut.

În ultimii ani, a fost zidită la Glavacioc, o nouă clădire pe latura de nord, care cuprinde trapeza, bucătăria, o cameră de oaspeți şi cămara. Pe latura de sud, se află stăreția şi camerele destinate găzduirii Chiriarhului locului. Pe lângă renovarea corpului de chilii semicircular şi a casei domneşti, a fost restaurată şi pictura bisericii. Lăcaşul de cult, în amintirea vremurilor trecute, a primit o nouă turlă pe naos, în anul 2001, un pridvor deschis în anul 2004 şi un acoperiş în stil moldovenesc, sub cornişă fiind adăugat un brâu de cărămidă în dinți de ferăstrău.

Aşa cum se putem observa din descrierea anterioară, ceea ce vedem astăzi la Galvacioc este cu totul altceva decât lăcaşul din vremurile de demult. Cert este că încă din trecutul îndepărtat, în mănăstire s-a dus o înaltă viață duhovnicească. Dintre egumenii ei, doi au ajuns mitropoliți ai Ungrovlahiei: Varlaam al II-lea (egumen între 1660-1670), Grigorie al II-lea de la Colțea (fost egumen între 1758-1761), ales mitropolit la 26 iulie 1760, iar alți 3 au ajuns arhierei: Vlădica de Cerveno (fost egumen 1770-1783), Episcop în oraşul Cerveno la sud de Rusciuc, Venedict, Episcopul (egumen 5 iulie 1642-14 aprilie 1643) şi Calistrat Sevastis (23 iunie 1861-1 octombrie 1862). Cultura era promovată la Glavacioc prin şcoala de grămătici ori prin şcoala de zugrăvie a lui Mincu.

Obştea de astăzi, al cărei stareț este Protosinghelul Casian Crețu numără 2 viețuitori şi continuă tradiția lăsată de înaintaşi, rugându-se şi muncind la restaurarea lăcaşului, a cărui biserică va fi în curând resfințită.

▲ *Ansamblul Mănăstirii Glavacioc*

▼ *Biserica de la Glavacioc*

▲ *Corpuri de chilii*

▲ *Lacul Mănăstirii Glavacioc*

▲ *Interiorul bisericii*

▲ *Piatra tombală a Voievodului Vlad Călugărul, ctitorul mănăstirii, încastrată în pridvorul bisericii*

NAȘTEREA
MHTHP
IC XC

▲ *Fresce noi şi fresce vechi, restaurate, din incinta bisericii*

▼ *Strana Mănăstirii Glavacioc*

▲ *Starețul Casian binecuvântat de către chiriarhul său,*
Înaltpreasfințitul Părinte Calinic

▲ *Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Mănăstirea Glavacioc*

◄ *Sfânta Treime, Cina din Mamvri, frescă de pe bolta bisercii*

Mănăstirea Gorgani

(Monument Istoric)

Mănăstirea Gorgani este situată pe şoseaua naţională Piteşti-Topoloveni, în satul Drăghiceşti, comuna Călineşti, judeţul Argeş.

„Biserica Doamnii Bălaşii" cum este cunoscut lăcaşul, aflată cândva în satul Drăghiceşti, fost Faţa Câmpului, a fost ctitorită, se spune, de către Domniţa Bălaşa, fiica lui Constantin Brâncoveanu voievod, la o dată necunoscută astăzi. Lipsind pisania, se apreciază că aceasta a fost realizată în perioada 1720-1740. I. George Lahovari crede că biserica a fost construită în anul 1690 de popa Drăghici, al cărui nume l-a dat şi pe cel al satului. Catagrafia din anul 1840 a fostului judeţ istoric Muscel precizează că biserica din *„satul Gorganu, cătunul Faţa Câmpului, proprietatea Brâncoveanului"*, este ctitorită de *„părintele Drăghici călugărul şi Gh. Drăghicescu, i preotul Ion Drăghici. Se chiverniseşte de către ei şi această biserică este făcută din leat 1762"*.

Vechiul locaş a fost reparat în mai multe rânduri, o renovare capitală suferind în anul 1896. În 1988 a fost strămutată din cimitirul satului Drăghiceşti pe dealul din apropiere şi restaurată de către specialişti ai Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii de la Goleşti. Icoanele împărăteşti au fost donate de către credincioşii din Priboienii de Sus, fiind luate din vechea lor biserică. Începând cu luna februarie a anului 1995, când a luat fiinţă Mănăstirea „Sfântul Calinic" din Călineşti, biserica a devenit lăcaş al acestui aşezământ monahal. Starețul obştii de 5 viețuitori este Protosinghelul Iorest Suma, adus aici de către Înaltpreasfinţitul Părinte Calinic de la Mănăstirea Slănic.

▼ *Corpul chiliilor*

▲ *Biserica*

▲ *Biserica Mănăstirii Gorgani, vedere dinspre nord-vest*

INRI

INRI
RĂSTIGNIREA DOMNULUI

▲ *Catapeteasma şi pictură din interiorul bisericii*

Mănăstirea Ioneşti

În anul 1999, cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a Înaltpreasfinţitului Calinic, pe atunci Episcop al Argeşului şi Teleormanului, însoţit de un sobor de preoţi, s-a pus piatra de temelie a unui aşezământ monahal în zona mijlocie a râului Teleorman. Prin începerea lucrărilor la biserica „Sfânta Treime" a noului edificiu monahal, Mănăstirea „Înfricoşata Judecată" se reînnoadă firul unor astfel de aşezăminte religioase existente din vechime în zonă, dintre care a supravieţuit până acum doar biserica fostului Schit „Goia", aflată la câţiva kilometri distanţă în aval. Lucrările la noul aşezământ monahal au început în anul 1999 şi au continuat până în anul 2006, când au fost întrerupte din lipsă de fonduri.

La 1 septembrie 2011, aşezământul a primit statutul de mănăstire cu viaţă de obşte, stareţ fiind numit Ioachim Zlotar. Începând cu această dată, prin deosebita purtare de grijă a Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, s-au reluat lucrările de finalizare a bisericii „Sfânta Treime", începându-se totodată şi construirea anexelor mănăstireşti: chiliile şi casa stăreţiei, ostenitor fiind actualul stareţ. Obştea este în curs de formare.

▼ *Biserica Mănăstirii Ioneşti aflată în construcţie – foto mai 2015*

▲ *Interiorul bisericii*

▲ *Sfântul Altar*

▼ *Troiță*

▲ *Slujbă Arhieriască la Mănăstirea Ioneşti*

Mănăstirea „Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul”

Antoneşti

Mănăstirea de la Antoneşti este situată în comuna Corbeni, județul Argeş, la 20 km de Curtea de Argeş, pe DN 7C, Transfăgărăşan.

În vara anului 1941, la scurt timp după intrarea României în cel de Al Doilea Război Mondial, Valea Argeşului a suferit inundații de proporții. În zona Corbeni, şeful statului, generalul Ion Antonescu, a refăcut un nou sat pentru persoanele afectate, numit „Antoneşti”, iar comunitatea ortodoxă din zonă s-a ocupat de construirea unei biserici. Gheorghe Erbaşu a donat terenul, iar zidirea bisericii s-a început în august 1943. Datorită vitregiei vremurilor, biserica a rămas neterminată, intrând ulterior în paragină.

Prin purtarea de grijă a Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, începând cu anul 1995, s-au restaurat vestigiile şi s-a continuat zidirea bisericii, la care s-au ataşat şi dependințele necesare unui aşezământ monahal. Biserica a fost târnosită la data de 24 iunie 2004, odată cu definitivarea lucrărilor, act consfințit de pisanie: *«Cu vrerea Tatălui, cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, săvârşitu-s-a această biserică, cu hramul Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul, începută în anii '40 ai secolului trecut şi neterminată din cauza vitregiei vremurilor. Cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a Prea Sfințitului Calinic, Episcopul Argeşului şi Muscelului, această biserică a devenit Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul” din Antoneşti Corbeni, județul Argeş şi s-a sfințit în 24 iunie 2004 de către Întâistătătorul Eparhiei Argeşului şi Muscelului. Lucrările au fost încredințate arhidiaconului Caliopie Ichim, consilier episcopal cu patrimoniu şi construcții, şi s-au desfăşurat între anii 1995-2004».*

Între anii 2000 şi 2004, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Calinic , la parterul corpului de chilii s-a amenajat Paraclisul cu hramul „Sfântul şi Dreptul Iov Multrăbdătorul”, care s-a sfințit la 24 iunie 2011. Aici se organizează expoziții cu tematică diversificată: artă populară tradițională şi port din zona Argeşului, icoane, picturi cu tematică religioasă executate de copiii şcolilor din Corbeni etc..

Stareța mănăstirii este monahia Teofana Avădanei, care, neobosită, poartă grijă, cu ajutorul câtorva maici de la Mănăstirea Robaia, de actuala reşedință arhiepiscopală de la Corbeni.

► *Mănăstirea Antoneşti, vedere generală*

▲ *Tablou votiv*

▲ *Biserica Mănăstirii Antoneşti*

▲ *Catapeteasma*

▲ *Colecția muzeală etnografică şi religioasă*

▲ *Slujbă de hirotonie la Mănăstirea Antoneşti*

Mănăstirea Nămăeşti

(Monument Istoric)

Mănăstirea Nămăeşti este aşezată în satul omonim, pendinte de comuna Valea Mare Pravăţ, judeţul Argeş. Conform tradiţiei, Sfântul Apostol Andrei, în timpul propovăduirii sale a ajuns până deasupra stâncii în care se află bisericuţa rupestră. Ucenicii care-l urmau l-au întrebat dacă se mai văd şi alte aşezări în care să vestească Evanghelia. Apostolul le-a răspuns în limba latină: *Nemo est!*, adică nu mai este nimeni căruia să i se adreseze. De aici şi numele localităţii. Conform altei tradiţii, schitul ar fi fost înfiinţat în urma visului pe care l-a avut un cioban ce-şi păştea turmele aproape de peştera în care se află bisericuţa. Adormind deasupra acesteia, a visat-o pe Maica Domnului, care i-a spus că-i va găsi icoana în peştera din apropiere. Visul s-a adeverit, fiind aflată icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului care se află şi astăzi în bisericuţa mănăstirii, amenajată în acea peşteră. Mai târziu, un monah îmbunătăţit a întemeiat aici un schit.

Într-o catagrafie din 1839, în care erau enumerate hrisoavele Mănăstirii Nămăeşti păstrate pe atunci, cel mai vechi data din 7006 (1498), consemnând privilegiile şi scutirile schitului. Lăcaşul era atestat şi de un hrisov al lui Mircea Ciobanul, din 1 iulie 1547, prin urmare exista încă din timpul domniei lui Radu cel Mare. În 1746, Mitropolitul Ungrovlahiei, Neofit Cretanul, a vizitat schitul şi a notat în însemnările sale că icoana Maicii Domnului fusese adusă cu o sută de ani în urmă de nişte nemţi din ţara Sârbească, fiind izgoniţi de turci.

În 1843 s-a lărgit biserica, mărindu-se cu aproximativ 2 m spre nord, iar în 1847 s-a realizat o nouă tâmplă sculptată în lemn de stejar. Biserica este săpată în stâncă, are formă aproape pătrată şi nu este împodobită cu pictură. În lunile septembrie-octombrie 1916, clădirile şi bisericuţa au fost distruse de incendiul provocat de bombardamentele armatei germane, fiind refăcute între anii 1917 şi 1921. Ample lucrări de construcţie, restaurare şi consolidare s-au desfăşurat în anii 2000-2001, pridvorul de zid fiind adus la înfăţişarea iniţială, eliberându-se stâlpii de piatră de zidăria care-i înconjura. A fost restaurată şi icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, aurindu-se şi ferecătura de argint.

În *Cartea de Aur* a mănăstirii se află câteva consemnări admirative la adresa obştii de la Nămăeşti ale Mitropolitului Basarabiei, Gurie Grosu (1928-1936), care a petrecut vara anului 1937 aici, după înlăturarea sa din scaun.

Cu binecuvântarea, îndemnul şi sprijinul nemijlocit al Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, au fost achiziţionate de către monahia Lucia Nedelea, stareţa obştii de 20 de monahii care petrec viaţă de sine, piesele unei colecţii muzeale, care formează o interesantă expoziţie de port popular şi de artă tradiţională din zona Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, cuprinzând îmbrăcăminte, obiecte de uz casnic din gospodăriile tradiţionale, icoane vechi şi chiar veşminte monahale .

▲ *Biserica Mănăstirii Nămăeşti*

▲ *Biserica şi corpul de chilii ale Mănăstirii Nămăeşti*

▼ *Monahia Lucia Nedelea, starețа mănăstirii Nămăeşti, lângă Icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului pictată de Sf. Ap. Luca*

▲ *Piesele colecției muzeale, care formează o interesantă expoziție de port popular şi artă tradițională din zona Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului*

Mănăstirea Negru Vodă

(Monument Istoric)

Mănăstirea „Negru Vodă” este situată în Câmpulung Muscel, la intrarea dinspre Piteşti, pe Strada Negru Vodă, nr. 64.

Datorită intemperiilor vremii şi ale vremurilor, a fost rezidită de trei ori. Construită în secolul al XIV-lea, şi-a păstrat statutul de biserică de mir, până în anul 1628. A fost apoi reclădită de către Matei Basarab între anii 1635 şi 1638. A treia reconstrucție a fost realizată de către Filaret Beldiman, egumenul, care a refăcut istorica biserică şi mănăstire între anii 1827 şi 1832, acest din urmă edificiu păstrându-se până astăzi.

Tradiția consemnează că biserica a fost ctitorită, pentru prima dată în anul 1215 de către Radu Negru Vodă, de unde i se trage şi numele. Cercetările din epoca modernă atribuie, însă, biserica lui Basarab I Întemeietorul şi fiului său, Nicolae Alexandru Basarab, ale căror rămăşiţe pământeşti se odihnesc aici. Basarab I a fost înhumat în lăcaş la văleat 6860 (anul Domnului 1352) când, aşa cum atestă o inscripție din Biserica Domnească din Curtea de Argeş, „… la Câmpulung a răposat marele Basarab voievod”, iar fiul său, Nicolae Alexandru, la 16 noiembrie 1364.

Inscripția de pe mormântul lui Nicolae-Alexandru Basarab (1352-1364 d.Hr.), care se află în partea dreaptă a naosului, este următoarea: *Luna noiembrie, în 16 zile, anul 6873 (anul bisericesc după era bizantină corespunde cu anul 1364 al erei creştine), s-a pristăvit marele şi singurul stăpânitor, Domnitor IO Niculae Alexandru Basarab, fiul Marelui Basarab. Indictionul 3.*

În anul 1628, sub domnia lui Alexandru Iliaş, „… vechiciunea şi cutremurul pământului cuprinzîndu-o de toate părțile cu crăpătură, surpatu-se-au şi se-au răsipit până la pământ”, rămânând astfel până la 1635, când binecredinciosul voievod Matei Basarab, „pre acelaşi temei cu aceleaşi pietri, a o zidi început-a” la văleat 7143 (anul Domnului 1635), fiind ispravnic Socol Cornățeanu. Rectitorirea s-a finalizat trei ani mai târziu. Odată cu reclădirea bisericii, Matei Vodă a aprins aici şi candela culturii naționale, întemeind o tipografie foarte valoroasă pentru acea vreme. În anul 1650, în urma unui trăznet, a ars şi tipografia, şi târgul Câmpulungului. Edificiul reclădit de Matei Basarab a dăinuit până în anul 1819, când, „din multe ploi” a căzut o parte din bolta mare, lăcaşul fiind închis. Grigorie Ghica voievod, văzând starea în care se afla mănăstirea, l-a pus pe egumenul Filaret Apamis Beldiman să o refacă. Sprijinit de banul Constantin Filipescu, de banul Grigorie Brâncoveanu şi de Iosif, întâiul Episcop al Argeşului, după planurile arhitectului francez Frantz Walet, egmenul săvârşea „de tot lucrul” la leat 1831, noua biserică târnosindu-se la 30 octombrie 1832. În anul 1955, s-a refăcut şi pictura de către călugării de la Mănăstirea Plumbuita, îndrumați de arhimandritul Sofian Boghiu. Iconostasul bisericii este împodobit de opera iconografică a zugravului Ghermano, ieromonah, în 1834. Din păcate, din pictura originală, semnată de către Pârvu Mutu la începutul carierei sale, nu s-a mai păstrat absolut nimic.

Ca urmare a lucrărilor de restaurare din perioada 1981-1986, făcute prin purtarea de grijă a Patriarhului Iustin Moisescu, istoricul lăcaş a fost readus la „frumusețea cea dintâi” .

În ce priveşte biserica bolniță, aceasta a fost ridicată în anul 1718 de către egumenul Teofan, înlocuind vechea bolniță de lemn, datând de pe vremea lui Matei

Basarab. La mijlocul secolului al XIX-lea, respectiv între anii 1860 şi 1862, biserica a fost pictată de către renumitul artist Gheorghe Tattarescu. Restaurarea şi aducerea la forma originală a bisericii bolniţă a fost realizată în anul 1977 de către Direcţia Comisiei Monumentelor Istorice.

Astăzi, sub atenta privire şi încurajare a Chiriarhului loculu, a Înaltpreasfinţitului Calinic Argatu, Protosinghelul Serafim Caiea, starețul mănăstirii, continuă restaurarea ansamblului monahal şi supraveghează obştea de 8 viețuitori.

◄ *Turnului clopotniță de la intrarea în mănăstire*

▲ *Biserica Mănăstirii Negru Vodă*

▲ *Turnul clopotniță*

▲ *Interiorul bisericii*

Mănăstirea Râncăciov

(Monument Istoric)

Mănăstirea Râncăciov este situată la 7 km spre nord de şoseaua veche Piteşti-Bucureşti, în estul satului Râncăciov din comuna Călineşti. Edificiul actual a fost precedat de alte două biserici, după cum s-a constatat la nivel infrastructural în urma săpăturilor arheologice desfăşurate de către specialiştii Muzeului Judeţean Argeş. Prima atestare ca lăcaş monahal, cu hramul Înălţarea Domnului, este consemnată într-un hrisov dat de Radu cel Mare la 19 iulie 1498, însă data exactă a întemeierii mănăstirii nu este specificată. Potrivit acestui document, biserica exista deja pe vremea voievodului Vlad Călugărul, tatăl lui Radu cel Mare.

Cercetările arheologice au dus la concluzia că primul aşezământ menţionat a fost o construcţie din lemn, aşezată pe temelie de piatră. Pe locul acesteia, aşa cum reiese din vechea pisanie, căpitanul de păhărnicei Arsenie Şoimul şi soţia sa, Ana, au ctitorit, între 10 iunie 1647 şi 27 septembrie 1648 noua biserică, fără a mai păstra hramul original. Pisania, dăltuită în piatră de Albeşti, menţionează: *„† Întru numele Tatălui şi al Fiiului şi a Duhului Sfînt, într-ajutoriul prealuminatului şi făcător de judecată, Hramul Sfentăi Văvedeniie besearecei şi al casei Dumnezăieşti şi a noastră Sfântă Văvedeniie, în zilile dulcelui şi prealuminatului creştin şi de Dumnezău iubit, Io Matiiu Băsărab voivod şi cu doamna Mării Sale Ilina, cu vrerea milostivului Dumnezău domnul Ţării Rumâneşti. Adecă eu robul lui Dumnezău, Arsenie, căpitan de păhărnicei, feciorul lui Dragomir postelnicul de Vlădeani şi al jupânesei lui Mariia, şi cu jupâneasa mea Anna, truditu-ne-am şi ne-am ostinit de am zidit şi am* (şters) *acum den temelie, această sfântă mănăstire, în luna lui iuniie, în 10 zile, şi au fost leatul 7155* (1647), *şi s-au săvârşit în luna lui septemvrie, în 27 de zile, şi au fost latul 7157* (1648)".

În 1817, biserica era ruinată şi a fost rezidită treizeci şi unu de ani mai târziu, prilej cu care s-a pus şi o a doua pisanie, cu următorul conţinut: *„Rădicatu-s-au acest sfânt locaş întru slava şi prăznuirea Intrării prea curatii fecioarei Maria Sfânta Sfinţilor în zilile înălţatului Domn Gheorghie Dimitrie Bibescu Voievod şi în ale preao sfinţitului mitropolit Neofit, fiind egumen al acestii sfinte mănăstiri David arhimandrit Râncocioveanul. Ani de la Iisus Hristos 1848, Maiu"*. Zugravul bisericii de la 1848 a fost Teodor, al cărui nume s-a păstrat înscris la proscomidie, alături, probabil, de data săvârşirii picturii, *„1848, maiu"*.

Ultima restaurare a bisericii s-a făcut între anii 1941 şi 1944. Din vechea mănăstire, astăzi se păstrează doar biserica mare şi ruinele fostelor chilii. Edificiul monahal se află în curs de restaurare şi consolidare. La Râncăciov a mai existat o mănăstire de călugăriţe, în fostul cătun Călugăriţa, ale cărei ruine încă puteau fi văzute după Primul Război Mondial. Cel care conduce obştea de 2 vieţuitori de la Râncăciov este Stareţul Ioanichie Vacarciuc.

▲ *Biserica Mănăstirii Râncăciov în curs de restaurare*

▲ *Fresce din interiorul bisericii*

Mănăstirea Robaia

(Monument Istoric)

Mănăstirea Robaia este situată în satul Robaia, comuna Muşăteşti, judeţul Argeş, la 25 km nord-est de Curtea de Argeş, spre Câmpulung. Hramurile edificiului religios de pe Valea Robăii sunt „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe" şi „Izvorul Tămăduirii".

Matei Basarab, domn al Ţării Româneşti, dădea prin hrisovul din 10 august 1648 lui Sava din Furduieşti şi soţiei sale, Livera, o moşie în satul Muşăteşti. Astfel aflăm că Mănăstirea Robaia a fost ridicată mai întâi din lemn de către strămoşul lor, banul Armega, iar ei au reconstruit-o din piatră în anii 1644-1648. Mănăstirea apare pentru prima dată într-un zapis din 23 aprilie 1644. Prin acesta, Sava şufarul, împreună cu soţia sa Livera şi socrul său Muşat din Furduieşti adeveresc faptul că au construit pe moşia lor „sfânta mănăstire de în temelie, de piatră, în apa Robăii" şi l-au ales ca ocrotitor al acesteia pe Sfântul Mucenic Gheorghe.

Ctitorii au înzestrat mânăstirea „cu sat, cu rumâni cu tot … şi toate pădurile de împrejur, după cursura apelor, şi muntele Dara … şi partea de vie ot Piteşti […] şi alte vite cu coarne, câte Dumnezeu […] au ajutat, ca să hie dă hrană părinţilor călugări în veci". Ctitorii l-au aşezat egumen pe părintele Sava, ieromonahul, „ca să facă sfântă lavră de călugări". În anul 1671, aşezământul a fost închinat mănăstirii din Curtea de Argeş de către Livera şi fiul ei, logofătul Mihai, iar în 1793, când a fost înfiinţată Episcopia Argeşului, Robaia a devenit metoc al acesteia.

Pisania vechiului edificiu îi atestă pe ctitori şi actul zidirii: *„† Întru slava sf(in)tei şi cei de o fiinţă făcătoarei şi nedespărţitei Troiţă şi întru cinstea şi lauda sf(întului) m(a)r(elui) M(u)ce(nic) Gheor-gliie, purtătoriul de biruinţă, s-au zidit din temelie această sf(în)tă biserică, de d(u)m(n)i(a)lor ctitorit: Sa va, Livera, Muşat, Muşăteşti, şi s-au înzestrat cu moşiia aceasta de pre car(e) e zidită biserica şi un munte ce-i zice Dara şi o vie. Iar într-o vreme rasipindu-să călugăriţi) şi rămîind schitu pustiu s-au luat moşia, muntele, viia supt comanda sf(intei) episcopii Argeş. Apoi iar adunîndu-să călugări, pre vremia răposaţii lui Iosiv episcopii, fiind iubitori de D(u)mn(e)zeu. Iar ia leat 1843 s-au orînduit stareţ şi îngrij(i)tor sf(in)ţiia sa părintele Visarion ero-monah, de pria osf(in)ţiia sa chiriu, chir Ilarion episcop al Argeşului. Deci avînd rîvnă şi dragoste acest părinte i stareţ s-au nevoit de au întemeiat acest sf(în)t schit. Iar la leat 1848 aflîndu-să biserica cu totul întunecoasă şi afumată şi iarăş nevoindu-să a să înpodobi şi a aduna părinţi, ca un bun părinte s-au îndemnat şi sf(i)nţiia sa zmeritul ieromonahu Theodosie duhovnicu de au hărăzit noaăzeci galbeni, spre podoaba şi ajutoriul beserici(i). Asemenea tîmpla s-au săpat cu toată podojaba ei, d(e) sus pîna jos, de sf(i)nţiia sa pări(n)tele Naum monah, încă s-au mai îndemnat şi alţi făcători de bine, care cu ce s-au îndurat a ajuta, ca să aibă pomenire vecinică .*

Legenda spune că, în urmă cu 8-9 secole, în noaptea Învierii, năvălind barbarii, au luat robi, au măcelărit bărbaţii şi a incendiat biserica, arzând de vii femeile şi copiii. Martiriul lor a sfinţit locul, făcând ca aici, peste ani, oamenii să-şi găsească leac din apa izvorului tămăduitor, care ţâşneşte de sub o stâncă din apropierea actualei Mănăstiri Robaia. În memoria acestora, s-a ridicat ulterior, un schit al cărui nume aminteşte de robii răpiţi de tătari. În cursul sec. al XIX-lea, a fost refăcut de Episcopul Iosif I al Argeşului şi reclădit de stareţul Visarion şi de monahii Teodosie şi Naum, fiind restaurat în etape succesive mai târziu.

În perioada exodului creştinilor ortodocşi din Transilvania, în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, egumen la Robaia era viitorul Sfânt Cuvios Sofronie de la Cioara (1764-1766), luptător ardelean pentru Ortodoxie, mentorul mişcării de opoziţie faţă de unirea Bisericii Ortodoxe cu Roma.

Meşterul zugrav Pârvu Mutu, fondator al unei şcoli de pictură, promotorul artei portretistice religioase, dar şi laice din Ţara Românească, şi-a aflat aici liniştea sufletească şi odihna veşnică sub numele de schimonahul Pafnutie, în 1735. La Mănăstirea Robaia şi-au desfăşurat activitatea copiştii de manuscrise Partenie ieromonahul (*Mântuirea păcătoşilor*, 1764) şi Dorotheu (*Scara Sfântului Ioan Scărarul,* 1787 şi un *miscelaneu teologic*, 1795).

Ansamblul monahal a fost restaurat şi întregit în anii 1993-2015, din iniţiativa Arhiepiscopului Calinic al Argeşului şi Muscelului, cu străduinţele fostei stareţe, Stavrofora Petronia Dobrescu şi a obştii de peste douăzeci de vieţuitoare, pictura din interiorul bisericii fiind executată de Ion Savu din Săpata, iar în noul pridvor, de către pictorul George-Sorin Nicolae, cu cheltuiala Irinei Paula Jianu din Bucureşti.

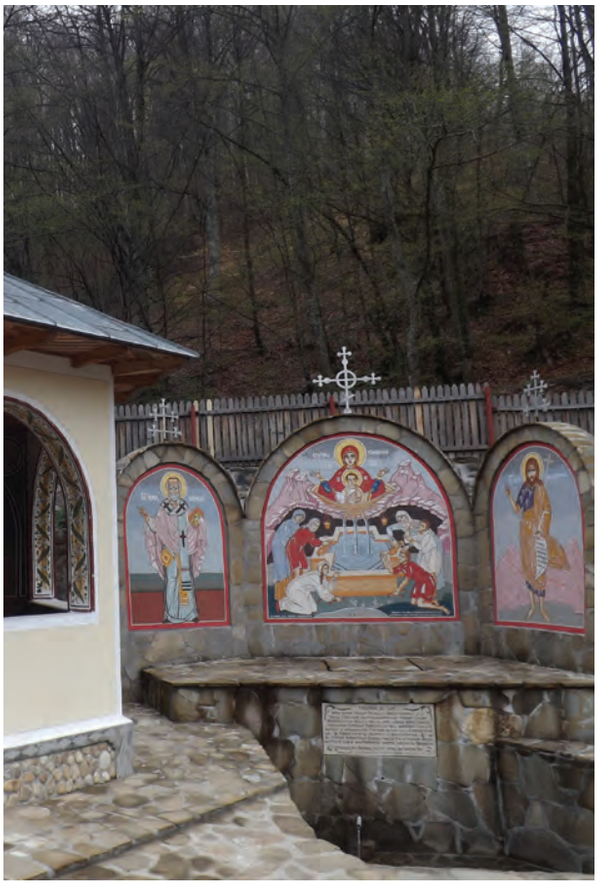
Începând cu data de 1 octombrie, a fost hirotesită întru stareţă a Mănăstirii Robaia Stavrofora Siluana Teculescu, Maica Petronia fiind transferată în postul de stareţă a Mănăstirii Bascovele, unde se aşteaptă să aducă lumină între bătrânele ziduri părăginite, aşa cum a făcut şi la Robaia.

◄ *Turnul clopotniţă de la intrarea în Mănăstirea Robaia*

▼ *Biserica Mănăstirii Robaia, vedere dinspre nord-est*

▲ *Fântâna de leac şi La pustnici*

▼ *Altarul de vară*

▲ *Stăreția*

▼ *Maica Stareță Petronia Dobrescu (1992-2015) și vrednicul de pomenire Părinte Inochentie Hățiș, anul 1996*

▼ *Câteva maici de la Mănăstirea Robaia în anul 2002*

▲ *Obștea Mănăstirii Robaia în anul 2014*

▼ *Procesiune de Izvorul Tămăduirii*

▲ *Slujbă de tundere în monahism*
oficiată de către Înaltpreasfințitul Părinte Calinic la Mănăstirea Robaia

▲ *Interiorul bisericii*

▼ *Hirotesirea întru stavroforă a maicii stareţe Siluana Teculescu*

▲ *Maica Sterță Siluana înconjurată de câteva maici din obşte*

Mănăstirea „Sfânta Treime şi „Sfinții Cosma şi Damian”
din Vedea

Biserica Mănăstirii din Vedea s-a înălțat, cu binecuvântarea şi sprijinul Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Întâistătătorul Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, de către şi pentru bolnavii spitalului de psihiatrie de aici, la cumpăna dintre mileniile al II-lea şi al III-lea, marcând împlinirea a 2000 de ani de creştinism.

Slujba de sfințire a locului pe care s-a ridicat biserica a avut loc pe data de 30 august 1999 şi a fost oficiată de către Arhiepiscopul Calinic. Temelia a fost pusă în acelaşi an, corpul bisericii fiind ridicat în anul 2000, iar turla şi acoperişul în 2001. Inițiativa şi grija acestei construcții au aparținut dr. Marian Iacob, directorul spitalului, căruia i se datorează concepția arhitecturală şi iconografică. Din anul 2000, spitalul îl are ca preot slujitor pe Părintele Cătălin Nicolae Manga.

Nu pot fi trecuți cu vederea nici inginerii Mircea Bondoc, Ştefan Mânzală şi Paul Bratteler, precum şi maistrul constructor Gheorghe Dumitru, care au coordonat lucrările. Sutele de bolnavi care au asudat după puterile lor şi fără nicio plată, doar cu gândul unei fapte plăcute lui Dumnezeu, merită, însă, cele mai multe laude. Munca depusă de ei a echivalat cu valoarea materialelor folosite.

Fondurile necesare au fost oferite de Secretariatul de Stat pentru Culte, Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului, Mănăstirea Frăsinei, Fondul Central Misionar al Sfântului Sinod, acestea fiind completate de sume provenind din sponsorizări şi donaţii de la firme de stat şi particulare, din donaţii ale bolnavilor şi rudelor acestora, ale salariaţilor spitalului şi ale locuitorilor comunei.

Părintelui Vicar Patriarhal Constantin Pârvu, care este considerat unul din ctitorii acestei bisericii, i se datorează desăvârşirea lucrărilor. Conducerea spitalului, preotul şi toţi salariaţii au dorit transformarea acestei biserici de spital în mănăstire, convinşi fiind că înfiinţarea unui asemenea aşezământ pe lângă un spital, mai cu seamă unul de boli psihice, ar putea fi benefic. Devenită mănăstire de maici în anul 2010, doi ani mai târziu s-a început zidirea bisericii paraclis cu hramul „Adormirea Maicii Domnului," edificiu finalizat în anul 2014.

Obştea mănăstirii, care numără doar două vieţuitoare, este condusă din anul 2010 de monahia Maria Vlad, care, împreună cu doctorul Marian Iacob, a înfiinţat în lăcaş un interesant muzeu, care adăposteşte un bogat tezaur de artă populară şi religioasă, chintesenţă a vieţii materiale şi spirituale a locuitorilor din arealul geografic al Platformei Cotmeana.

◀ *Biserica Mănăstirii Vedea*

▲ *Interiorul bisericii*

▲ *Colecția muzeală al mănăstirii*

Schitul „Sfântul Ierarh Modest”,
Coteneşti

Schitul de monahii „Sfântul Ierarh Modest” din Stoeneşti-Muscel, satul Coteneşti, a fost ridicat în anul 2002 cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, de către protosinghelul Modest Ghinea, starețul Mănăstirii Cetățuia Negru Vodă, ajutat de ierodiaconul de atunci Athanasie Adrian Gogoneață, astăzi ieromonah şi Stareț al Mănăstirii de la Ioaniceşti.

Ctitoria protosinghelului Modest Ghinea a fost construită pe partea dreaptă a râului Dâmbovița, la altitudinea de peste 900 m, într-un cadru natural deosebit de pitoresc, spre a fi de *„pomenire lui, părinților şi bunicilor lui”*, aşa cum se menționează în pisania de la intrarea în biserica de lemn a schitului.

S-a târnosit la 21 iunie 2003 de către Înaltpreasfinției Calinic al Argeşului şi Muscelului şi Casian al Dunării de Jos, împreună cu un sobor de preoți. Obştea este în formare.

◄ *Vedere de ansamblu a schitului Sfântul Ierarh Modest*

▲ *Catapeteasma*

▼ *Trapeza*

▲ *Cadrul natural al schitului Sfântul Ierarh Modest*

Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul”, Ioaniceşti

Începuturile aşezământului monahal datează din 1996, an în care preotul Ioan Ioanicescu donează Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului casa părintească şi terenul pentru întemeierea unei mănăstiri. În anul 1998 s-a aprobat înființarea lăcaşului cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” în cătunul Tomuleşti al comunei Poenarii de Argeş, pe Topolog.

În toamna anului 2013, din încredințarea, cu binecuvântarea, sprijinul şi implicarea nemijlocită a Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului s-au început lucrările de edificare a mănăstirii. Până acum a fost restaurată casa donată de preotul Ioan Ioanicescu, păstrându-i-se arhitectura inițială, aşa cum a dorit ctitorul, s-a ridicat biserica paraclis şi câteva troițe.

Lucrările de construcție se află în curs de desfăşurare cu directa implicare a tânărului, dar râvnitorului stareț, ieromonahul Athanasie Gogoneață, venit de la Schitul „Sfântul Modest”, Coteneşti.

► *Troiță*

▼ *Biserica*

▲ *Chilii*

Mănăstirea „Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul”,
Paltinul-Piscul Negru

Temeiurile unui aşezământ monastic în tăriile de piatră ale Munților Făgăraş s-au pus încă din anul 1994, când familia Vintilă şi Filoteia Chiriac din Albeşti-Argeş au donat terenul pe care urma să fie edificată Mănăstirea „Sfântul Ilie” Paltinul. Pe drumul ce din vechime se chema „Calea Făgăraşului”, la cota 1200, pe malul drept al pârâului Capra, la data de 5 august 1994, Înaltpreasfințitul Părinte Calinic, pe atunci Episcop de Argeş şi Muscel bătea primul țăruş, semn al noului edificiu, însuşi Chiriarhul săpând cel dintâi în semn de începere a lucrărilor, iar la 30 august punea ciment la temelia bisericii. La 10 august 1995 începea zidirea propriu-zisă, care s-a finalizat în septembrie 1997.

Restaurarea corpului de chilii, incluzând şi stăreția, paraclisul şi spațiile de cazare pentru pelerini, împrejmuirea cu gard din piatră de râu ornamentat cu monogramele Chiriarhului ctitor, precum şi pictarea bisericii au fost realizate sub conducerea starețului Nicodim Cecală, protosinghel venit aici de la Mănăstirea Slănic, ajutat de fratele

► *Casa de oaspeți, chiliile şi biserica mănăstirii Piscul Negru*

său, Constantin, care doreşte şi el să intre în cinul monahal. Ctitoria Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop Calinic al Argeşului şi Muscelului a fost zugrăvită în frescă de către un colectiv de pictori argeşeni ale căror nume se regăsesc în pomelnicul de la intrarea în pronaos: pr. Ilie, George şi Liliana, Florian şi Mihaela, Dan şi Bianca, Marian şi Oana, Nicuşor şi Cristina, Dorin, Adrian, Mădălina. Pisania noului lăcaş monahal sună astfel: „Dumnezeu a binecuvântat zidirea altarului cu hramul Sfântul Ilie Tesvitenul pe Transfăgărăşan între anii 1994-2015. Terenul pentru Mănăstire a fost donat de familia Vintilă şi Filoteia Chiriac din Albeşti-Argeş. Lucrările au fost încredinţate consilierilor eparhiali: Preotul Nicolae Mărgăritescu (1997-1998) şi protosinghelul Caliopie Ichim (1998-2015). Întreaga frescă a fost pusă de starețul mănăstirii, Protosinghelul Nicodim Cecală, cu fratele său Constantin şi pictată de o echipă de pictori din Argeş. S-a sfinţit la 20 iulie 2015 de către Arhiepiscopul Calinic al Argeşului şi Muscelului, care a iniţiat şi supravegheat lucrările de ctitorire. Pomeneşte, Doamne, pe toți donatorii, truditorii şi iubitorii acestui sfânt aşezământ monahal, care s-a zidit în memoria celor căzuți la datorie construind Transfăgărăşanul”.

▲ *Catapeteasma*

▼ *Slujbă Arhierească la mănăstirea Sf. Ilie – Paltinul*

▲ *Arhiepiscopul ctitor, Calinic Argatu şi Starețul mănăstirii, Protosinghelul Nicodim Cecală*

Mănăstirea Slănic

Mănăstirea Slănic se află pe drumul național Curtea de Argeș–Câmpulung, în satul Slănic, comuna Aninoasa, județul Argeș.

Conform tradiției, vechiul schit Slănic a fost înființat în timpul lui Vlad Țepeș (1456-1460), după ce voievodul s-a retras către munții în urma luptelor cu turcii. Unii spun că l-ar fi întemeiat Mihai Viteazul. Alții susțin că schitul a fost ctitorit de către un fiu de domn din Ardeal, căsătorit cu o fiică a lui Neagoe Vodă, care avea o moşie în apropiere. Mai ştim, de pildă, că „la nord-vest de comună, cam la 2 km, în pădure, a existat, până la 1805, un mic schit de călugări. În anul 1805, din motive necunoscute, schitul se desființează. Poate că evenimente ca refugierea arnăuților în zonă, la 1821, prădarea satelor de către otomani, holera din 1830, au dus la desființarea schitului; bisericuța din lemn a acestuia fiind strămutată într-un sat din Vlaşca, nemairămânând din schit, aşa cum ni se arată într-un document de la 1871, decât ruinele şi o cruce de piatră, datată 1788(9), care să vestească peste vremi că acolo a existat, cândva, o vatră monahală.

Dincolo de reperele care îşi trag obârşia din legendă, prima informație scrisă, demnă de luat în seamă despre existența unei biserici în zona cunoscută sub numele *La Schit* apare într-o hotărnicie a moşiei unor moşneni slăniceni, care se răzoreşte cu moşia Stăneşti a Mănăstirii din Câmpulung. Învățătorul C. Genuneanu de la şcoala din Stăneşti, la 17 noiembrie 1873, răspunzând la chestionarul lui Alexandru Odobescu, scria că în partea de miazănoapte, în pădure, fără să precizeze locul anume, au fostu unu schitu de călugări, care acumu se află numai ruinele şi acestu schitu purta numele de schitu Slănicu.

Învățătorul Dragomir Hera afirma: […] ca urme ale vechiului schit sunt mormintele ce încă se mai cunosc, locul fostei biserici a schitului, doi nuci mari, un păr iernatic, şi o cruce în locul altarului. Prin urmare, biserica nu mai exista, se ruinase şi schitul a dispărut.” În anul 1916, monahul Irinarh Pulpea din comuna Slănic, tuns în monahism la schitul Ciocanu, viețuitor un timp la schitul Robaia, cunoscând că pe vremuri a existat schitul, a venit aici şi a reuşit să facă un început de viață pustnicească, Monahul Irinarh a stat o vreme fără biserică, iar în anul 1922 a adus de la schitul Robaia pe ieromonahul Isidor Ghimpețeanu. Soția sa a fost călugărită, cu numele de Evghenia la Văleni, unde se află el însuşi înhumat. Bătrânii satului Slănic îşi amintesc despre ieromonahul Isidor că a cărat piatra pentru temelia bisericii cu spatele de la o mare distanță. Împreună cu monahul Pantelimon Şuşală, a ridicat de roşu biserica, iar târnosirea a avut loc la 19 octombrie 1930, cu hramul *Naşterea Maicii Domnului*.

Schitul, aflat sub conducerea Părintelui Vitimion Nițoiu începând cu anul 1944, avea să înflorească atât din punct de vedere economic, dar mai ales duhovnicesc. Programul liturgic, slujbele zilnice, rânduiala monahală încetățenită sunt principala realizare a acestui răstimp. Cu toate vitregiile regimului comunist, starețul a reuşit să păstreze în jurul lui câțiva ucenici. În această perioadă s-au construit chiliile, clopotnița, arhondaricul şi gospodăria anexă. În timpul celor 34 de ani de stăreție, vrednicul stareț al Schitului Slănic, sau mai pe scurt, Avva, cum îl numeau toți cei care l-au cunoscut, a format mulți fii duhovniceşti.

În urma punerii în aplicare a Decretului 410 din 1959 au fost desființate numeroase schituri şi mănăstiri, foarte mulți monahi au fost dați afară, bruscați şi batjocoriți.

Au fost obligați mai apoi să se reîntoarcă la familiile lor, să se angajeze şi să se căsătorească. Prigoana comunistă împotriva monahismului modifica titulatura schitului

în „biserică izolată," pendinte de parohia satului Slănic, iar pe fraţii şi călugării tineri îi împrăştia. Părintele Teofil a pribegit pe la Corbi şi mai pe urmă ca salariat civil la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Când prigoana comunistă s-a mai potolit, s-a întors la Slănic, unde îl aştepta Avva Vitimion. Odată cu pensionarea acestuia, în anul 1979, conducerea lăcaşului a fost preluată de către Părintele Teofil, care va păstori cu dragoste obştea până în anul 2010, când a trecut la Domnul. În acest răstimp, cu îndemnul Arhiepiscopului Calinic de astăzi, pe atunci Episcop Vicar al Episcopiei Râmnicului şi Argeşului, s-au ridicat două biserici, s-au modernizat şi construit numeroase clădiri anexe. Mai întâi, s-a construit o bisericuţă provizorie care, ulterior a fost modificată şi îmbunătăţită, fiind sfinţită în anul 1988. A urmat înlocuirea suprastructurii de lemn cu zidărie, tencuirea şi pictarea lăcaşului, iar la 26 octombrie 1997, biserica, purtând hramul „Schimbarea la Faţă" a fost târnosită. Îndemnat de evlavia creştină şi de interesul credincioşilor pentru sfântul aşezământ, starețul Teofil Bădoiu a stăruit să fie ridicat un edificiu de zid, a cărui piatră de temelie s-a pus la 20 iulie 1991, biserica fiind înălţată până la 1993, iar în anii 1994-1995 au fost aşezate tâmpla şi stranele din lemn de stejar, sculptate artistic. Pictura, începută în anul 2000, a fost încredinţată Părintelui Ilie Bobăianu, vieţuitor al obştii de la Slănic. În anul 1992, schitul Slănic devine mănăstire, adevărată vatră a credinţei şi trăirii duhovniceşti ortodoxe. Viaţa duhovnicească nu a încetat să sporească. După voinţa Părintelui Teofil şi primind ascultare de la Arhiepiscopul Calinic, Protosinghelul Clement Păunescu a fost hirotesit stareţ pe 6 august 2010, odată cu mutarea la cele veşnice a fostului Părinte Stareţ Teofil.

Părintele Clement se îngrijeşte cu osârdie de mănăstirea sa de metanie, unde Domnul l-a readus după un deceniu de înduhovnicire a obştii şi administrare a lăcaşurilor Mănăstirii Aninoasa. Acesta doreşte să continue tradiţia duhovnicească a predecesorilor săi. Bun gospodar, nu se dă înapoi nici de la orânduirea celor materiale, aşa cum a făcut-o timp de 10 ani şi la Mănăstirea Aninoasa, care astăzi este un reper pentru Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului. Dar se ocupă atent şi de buna aşezare a monahilor din obştea care numără 21 de vieţuitori.

▼ *Biserica veche a Mănăstirii Slănic, care a fost dărmată*

▲ *Biserica Mănăstirii Slănic astăzi*

▲ *Muzeul şi trapeza mănăstirii*

▲ *Hirotesirea întru stareț a Protos. Clement, 6 aug. 2010*

▲ *Slujbe Arhiereşti cu ocazia hramului Mănăstirii Slănic*

Mănăstirea Trivale

(Monument Istoric)

Mănăstirea Trivale este situată în parcul Trivale din Municipiul Piteşti, pe strada Trivale, nr. 71. Biserica mănăstirii, cu hramul „Sfânta Treime", a fost construită din lemn, în secolul al XV-lea, de familia Trifon şi Stanca Stăncescu. S-a refăcut în timpul lui Matei Basarab, domnul Țării Româneşti (1632-1654) şi a fost rezidită din piatră şi cărămidă de către Mitropolitul Varlaam al Ungrovlahiei (1672-1674), lucrările săvârşindu-se abia în anul 1698, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, când a fost pusă şi pisania.

Noi restaurări au avut loc între anii 1854 şi 1856, prin străduința starețului Ierotei Niculescu. Afectat puternic de cutremurul din 14 octombrie 1802, aşezământul a fost refăcut de către Partenie, egumenul de la Schitul Buliga, în 1803. Rezidit de starețul Ierotei Niculescu între anii 1854-1856, după planurile arhitectului Johan Schaltter, ansamblul monahal adăuga un nou nume pe lista ctitorilor, în persoana lui Justin Ionescu (1904),

► *Biserica Mănăstirii Trivale*

cel care a ridicat actuala clopotniță. Biserica a fost pictată de Ioasaf Grecu în 1731, şi rezugrăvită în 1904. Schitul Trivale a fost refăcut după cutremurul din 1940, lucrările dintre anii 1942 şi 1944 fiind coordonate de Episcopia Argeşului. În 1990, cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a Înaltpreasfințitului Calinic, pe atunci Episcop al Argeşului şi Teleormanului, lăcaşul a fost transformat în mănăstire, biserica fiind resfințită. Bătrânii din zonă spun că a fost adăpostit aici, pentru o vreme, capul lui Mihai Viteazul, în drum spre Târgovişte, după ce vrednicul domnitor a pierit ucis mişeleşte la Câmpia Turzii.

Vechea ctitorie a mitropolitului Varlaam şi-a recăpătat strălucirea, ca urmare a refacerii integrale de la sfârşitul secolului al XX-lea, sub păstorirea ierarhilor Episcopiei Râmnicului şi Argeşului de atunci, Preasfințiții Gherasim Cristea şi Calinic Argatu. Astfel, prin strădania egumenilor Calist, Natanael şi Ciprian Otoroschi, după proiectul arhitecților Lucian Gheorghiu şi T. Barbu, coordonați de renumitul Ştefan Balş, biserica schitului s-a refăcut integral. Pictura a fost executată de către Ion Savu din Săpata. Obştea de şase viețuitori este păstorită în prezent de către Protosinghelul Daniil Niță.

▲ *Corpul de chilii*

▲ *Catapeteasma bisericii*

Mănăstirea Valea

(Monument Istoric)

Ctitorie a voievodului Radu Paisie (1535-1545), Mănăstirea Valea, având hramul „Sfânta Treime", este situată în comuna Țițești, satul Valea Mănăstirii, fost Dezrobiți. Descoperirile arheologice din 1969 au stabilit că actuala biserică a fost construită pe locul uneia mai mici, din lemn, datând de la sfârşitul secolului al XV-lea. Mărturie a vechimii edificiului este şi piatra de mormânt a jupâniței Vişa, pe care este inscripționat anul 1525.

Legenda spune că domnitorul ctitor, urmărit de duşmani, a intrat cu însoțitorii săi pe valea Țițeşti şi a înaintat pe firul apei până unde este situată mănăstirea, spre a se ascunde. A făgăduit atunci că va înălța aici locaş de închinare, dacă va scăpa cu viață. Urmele potcoavelor cailor au fost întoarse de un fierar din sat, iar voievodul şi însoțitorii săi s-au salvat, trecând culmea dealului spre Davideşti, pe Argeşel.

Aşa a fost zidită mănăstirea, ca rod al vechii promisiuni. Va fi mai apoi refăcută din zid, în 1535, de către Radu Paisie voievod (1535–1545), nepotul lui Vlad Călugărul, fiul lui Radu cel Mare. El este reprezentat în tabloul votiv şi totodată este menționat în textul pisaniei.

Altarul şi naosul bisericii s-au zugrăvit în 1548, în vremea lui Mircea Ciobanul, iar pronaosul a rămas nepictat, având funcția de tindă. Pisania cea veche a bisericii nu se mai păstrează. Cea de la 1848, «al fresco», sună astfel: «*Cu porunca Tatălui, cu îndemnarea Fiului şi cu desăvârşirea Sf. Duh, amin. S-au început această sf(ântă) mânăstire de s-au zidit cu porunca şi cu toată cheltuiala prealuminatului şi de Dumnezeu iubitor Io Radu v(oe)v(od) Paisie şi ispravnic au fost Vlaicu Piscanu, vel logofăt şi cu fraşii lui Mihail (corect Mihnea) pârcălab şi cu Badea şi s-au săvârşit de zidit la leat 7042 (corect 7043-1535) şi s-au zugrăvit în zilele Mircii V(oe)v(od) (Ciobanul) şi egumen au fost eromonah Doroteu leat 7056 (1548). Al doilea s-au zugrăvit prin osteneala şi toată cheltuiala sfinției sale părintelui egumen Partenie, protosinghel de la Mitilene, iar în zilele preaînălțatului nostru domn Gheorghe Dimitrie Bibescu V(oe)v(od) şi prea sfântului nostru Mitropolit Kir Neofit, s-au făcut turnul bisericii de iznoavă şi s-au zugrăvit biserica mare şi altar(ul) i tâmpla şi icoanele împărăteşti de iznoavă, cu cheltuiala sfinției sale părintelui egumen Ioanichie Polidor, fostul egumen la sfânta mănăstire din Gura[…], leat 1846 iulie 10*».

La 8 mai 1623 a fost închinată Mănăstirii Sfântul Mihail din Eparhia grecească Poganiani din Rumelia, fapt ce va duce, ulterior, la decăderea mănăstirii. În 1746, egumenul Damaschin dispunea pictarea pronaosului. Atunci se rezugrăveşte şi restul bisericii, prin osteneala fostului egumen Partenie. Acelaşi stareț conducea o delegație la Moscova pentru a cumpăra mobilier şi icoane împărăteşti, iar în anul 1796 adăuga bisericii pridvorul, împodobit cu o frumoasă frescă a Judecății de Apoi.

În 1846, în timpul lui Gheorghe Dimitrie Bibescu şi a Mitropolitului Neofit, s-a realizat turla bisericii, s-a restaurat pictura şi a fost reparată catapeteasma de către egumenul Ioanichie Polidor. Ultima reparație s-a făcut în anul 1967.

Biserica, de plan triconc, urmează principiile şcolii sârbeşti moştenite din veacul al XIV-lea: naosul în formă de treflă, cu turla în centru şi pronaosul pătrat, boltit semicilindric. Decorul exterior are caracteristicile bisericilor din vechiul stil, însă lipsesc firidele care decorează în general fațadele. Sunt prezente doar asize orizontale de cărămidă aparentă, alternând cu cele tencuite.

În arhitectura bisericii nu se regăseşte nici soclul, nici brâul orizontal. Cornişa este formată din cărămizi aşezate în dinți de ferăstrău. Ferestrele sunt înguste şi lungi, cu chenare de piatra simplă, având în partea superioară o mică rozetă.

Cele trei straturi ale picturii bisericii sunt vizibile în naos şi altar. Primul strat este din 1548, din vremea lui Mircea Ciobanul, al doilea din 1746, iar ultimul din 1846. Foarte valoroasă este tâmpla sculptată în lemn din sec. al XVIII-lea, din timpul lui Constantin Mavrocordat. Sub arhipăstorirea Arhiepiscopului Calinic biserica de mir a revenit la statutul de mănăstire, stareț fiind numit mai întâi Protosinghelul Daniel Niță şi apoi, după plecarea acestuia la Mănăstirea Trivale, Ieromonahul Mina Vieriu.

◄ *Turnul clopotniță de la intrarea în mănăstire*

▲ *Biserica mănăstirii*

▲ *Interiorul bisericii*

▲ *Hirotesirea întru Protosinghel a Stareţului Daniel Niţă*

Mănăstirea Văleni

(Monument Istoric)

Aşezământul monahal de la Văleni este atestat documentar în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, şi a fost întemeiat de către călugărul Zaharia Grădişteanu, vlăstar al unei vechi şi mari familii cu acest nume, de fel din Vlaşca. Aşezământul a fost pustiit în anii de restrişte ai războiului ruso-austro-turc (1777-1792), mulţi călugări refugiindu-se peste munţi, în Ardeal.

Episcopul cărturar al Argeşului, Iosif I, dorind să dea viaţă aşezământului, hotărăşte, în anul 1810, ca monahii care nu părăsiseră Vălenii de tema războiului, să fie mutaţi la Robaia, aducând în locul acestora, călugăriţele de la schiturile desfiinţate: Prosia, Slătioara, Bocăniţa.

În anul 1886 se amenajează un atelier de ţesătorie care a funcţionat neîntrerupt până în 1960 (redeschis în anul 1995). Acesta va fi o şcoală de iniţiere în tainele ţesutului covoarelor naţionale, datorită mai ales, osârdiei şi talentului maestrei Paraschiva, mama celebrului autor al "Baladelor vesele şi triste", George Topârceanu.

O nouă etapă pentru Mănăstirea Văleni începea în anul 1883, când la cârma Eparhiei Argeşului, se afla Episcopul Ghenadie II al Argeşului. Astfel, biserica lui Zaharia Grădişteanu a fost dărâmată şi a fost construită o alta, cu acelaşi hram, „Sfânta Treime," pictor al lăcaşului fiind Belizarie Paraschivescu. Edificiul amintit nu a durat decât până în anul 1941, când turla s-a prăbuşit, antrenând în cădere pereţii naosului şi ai sfântului altar. Biserica a fost reconstruită între anii 1948-1955, prin strădania Episcopului Iosif Gafton, a stareţei Anatolia Manu şi a obştii monahale.

Tot în această perioadă se construieşte Biserica-bolniţă „Învierea lui Lazăr" începută în anul 1884 şi desăvârşită în 1888, cu pictură murală executată de renumitul zugrav Ilie Petrescu împreună cu ilustrul său fiu, Costin Petrescu şi Niţă Poşoiu din Piteşti.

Ansamblul arhitectural de la Văleni include şi „Casa Stăreţiei" ce datează din sec. al XVII-lea (1664). Aici, schimonahul Zosim a organizat o şcoală de grămătici cu durata de 4 ani, învăţământul fiind gratuit.

În anul 1959 mănăstirea a fost închisă prin Decretul 410/1959. Sfântul locaş a fost transformat în şcoală pentru copii cu deficienţe psihice, depozit de fructe, siloz etc.. Mănăstirea a fost redeschisă oficial în anul 1990, când s-a refăcut obştea şi au început lucrările de renovare a ansamblului. Din anul 1995 aici s-a organizat viaţă de obşte. Odată cu reactivarea vetrei monahale, s-a amenajat atelierul de ţesătorie după vechile rânduieli rămase de la Paraschiva Topârceanu şi s-a deschis un atelier de croitorie bisericească dotat cu utilajele necesare.

S-a refăcut turnul-clopotniţă cu un fundament de piatră de Albeşti şi 4 nivele. La primul nivel se află un salon de primire cu acces spre două terase laterale. Ultimele două nivele sunt rezervate clopotelor. Prin formă şi finisaj, în armonie cu mediul şi celelalte clădiri ale ansamblului turnul-clopotniţă este unicat în ţară.

Punând în valoare specificul local, construcţia a fost apreciată cu ocazia unui simpozion internaţional pe teme de conservare şi protecţie a mediului, iar arhitectul Nicolae Ernst, autorul proiectului, a fost premiat.

Continuând tradițiile promovate de înaintaşi, de implicare în viața socială, în anul 1998, la mănăstire s-a înființat fundația cu caracter umanitar „Sfânta Maria”. Axată pe probleme de asistență socială, fundația ajută mai ales copii din familii cu venituri mici din satele vecine: Văleni, Şuici, Bocăniţa, fiind într-o permanentă colaborare cu directorii de şcoli.

Altar al dreptei credințe strămoşeşti, Mănăstirea Văleni a dăinuit peste veacuri, prin strădania neostoită a obştii monahale, care a întreținut nestinsă candela iubirii creştine, lumină din lumina acesteia încălzind cu harul divin sufletele însetate de adevăr, lucru ce se continuă şi astăzi prin devotamentul şi credința monahiei Eliodora Papuc şi a obştii monahale, şi sub oblăduirea şi binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului.

◄ *Biserica Mănăstirii Văleni în anul 1885*

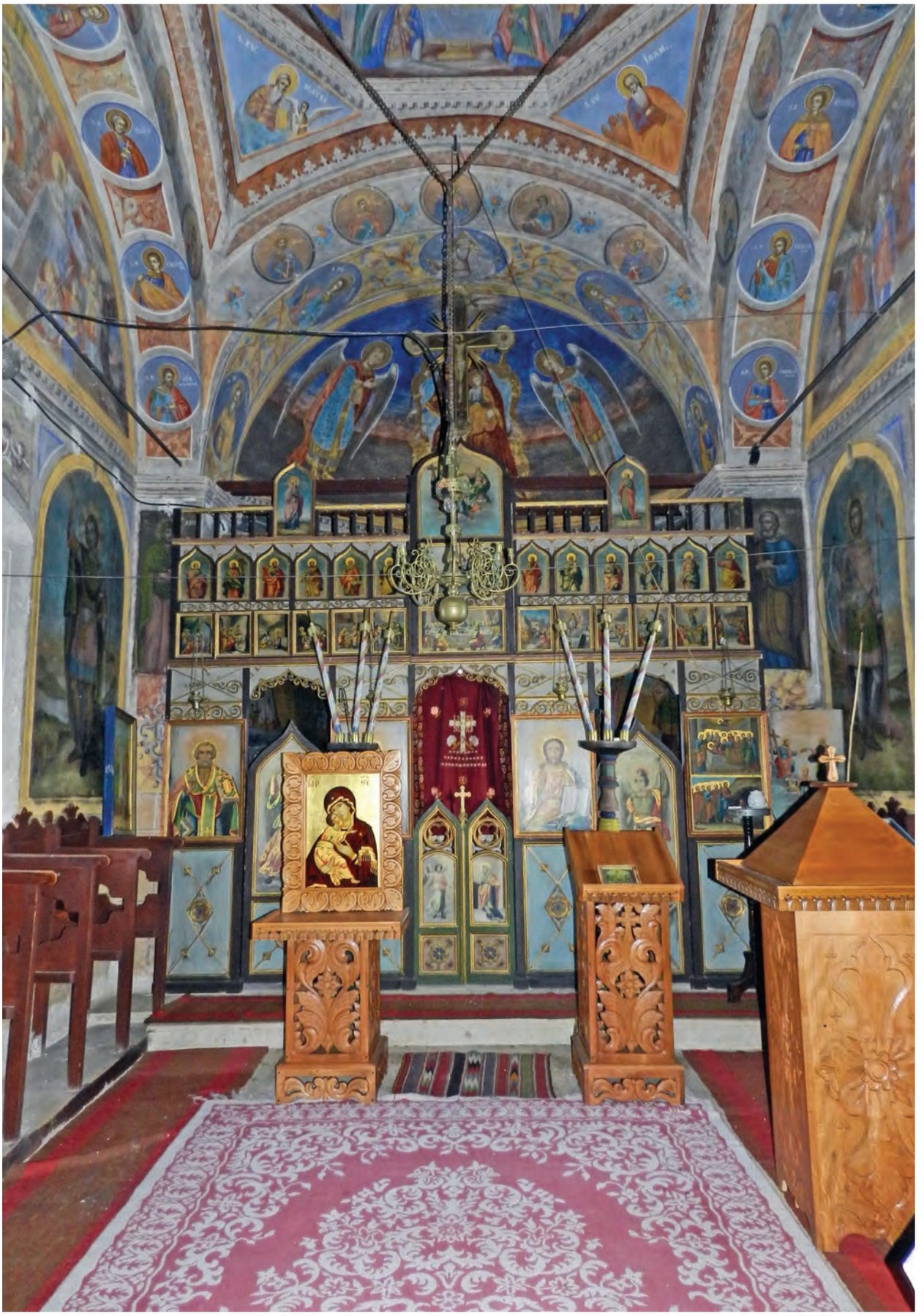

▲ *Vedere de ansamblu a Mănăstirii Văleni*

▲ *Biserica Mănăstirii Văleni şi corpuri de chilii ale maicilor*

▲ *Interiorul bisericii bolniță*

EPILOG

Cuvine-se cu adevărat, ca, dimpreună, să mulțumim Preabunului Dumnezeu pentru că ne-a binecuvântat şi ne-a învrednicit acum să aducem zidire de suflet prin această carte, când s-au numărat mai bine de şase veacuri şi jumătate de la încoronarea cu aură blagocestivă a primului Scaun Mitropolitan al Țării Româneşti de la Argeş.

Peste şase veacuri şi jumătate de bucurie sufletească împărtăşită deopotrivă de Biserica şi de neamul românesc, a cărui dimensiune sufletească se măsoară în credință, iar credința este, prin fire, începutul virtuților. A fost rânduit să dăm încununare acestor şase secole şi jumătate de împliniri duhovniceşti printr-o carte de istorie a locurilor unde sămânța creştinismului, semănată în ogorul credinței, a încolțit, s-a dezvoltat şi a dat roadă îmbelşugată. După cum Sfântul Voievod Neagoe Basarab, domnul Țării Româneşti s-a nevoit să dea învățătură prin carte, nu numai fiului său Theodosie, ci creştinătății întregi, asemenea şi noi am cugetat să facem din cartea de istorie o modestă treaptă de cunoaştere a celor ce-au fost şi a celor ce sunt, spre ştiința şi împlinirea celor din veacurile ce vor veni după noi.

Aici, în Eparhia Argeşului şi Muscelului, ca de altfel în toate ținuturile româneşti, bisericile, vechi depozite ale tezaurului de înțelepciune, de spiritualitate şi temelii trainice întru dăinuirea neamului românesc, stăruie ca un zvon grav şi uriaş al trecutului, împreună ducând lumea mai departe, către bucuria adâncă şi simplă a vieții.

Chemarea gravă a clopotelor mai dăinuie în biserici necunoscute, încovoiate de ani, întru osteneala credinței, al căror hram a fost şters de trecerea timpului, dar stăruie ca un un cântec nemărginit şi nemuritor, curgând din tăriile de granit ale munților până-n câmpia care, cu statornicie, prin teribile puteri germinative, ne aduce belşug.

Din înălțimile munților – bătrâna şi binecredincioasa dungă a neamului – şi până-n câmpia calmă, unde viața se potoleşte, topindu-se într-o clipă de răgaz, turlele bisericilor se avântă spre înălțimi ca un catarg menit să poarte corabia credinței şi a vieții, prin marile furtuni ale vremii, către limanul speranței. Sunt acestea tot atâtea elocvente mărturii ale dimensiunii creştine a sufletului, matricea spirituală a neamului, virtutea care stăruie în pământul românesc de două mii de ani.

N-a fost dintotdeauna pace şi bucurie sub peticul nostru de cer. Norii istoriei şi-au descărcat adesea mânia, dar *„… noi locului ne ținem/ Cum am fost aşa rămânem…”*, statornice turnuri de pază la hotarele credinței, cu ochii către cer, nădăjduind mereu în *„Tatăl nostru, carele este în ceruri…”*

Ne-am ridicat nu numai ochii, ci şi inima către cer, în timp de urgie şi restrişte, dar şi în vreme de pace şi bucurie. Şi am cerut: *„Facă-se voia Ta, precum în Cer aşa şi pe Pământ”…*, pe acest pământ românesc, unde biserica a devenit osia lumii. Parafrazându-l pe Arghezi, cel ce a îmbrățişat, o vreme, cinul monahal, vom spune: „Nu vreau să-ți las drept bunuri, după moarte, / Un simplu nume adunat pe-o carte…”

Voiesc, cititorule, să-ți las în dar o treaptă spre cunoaşterea adevărului, de unde venim, cine suntem şi încotro ne îndreptăm. Un adevăr spus cu simțul măsurii, aşa cum se cuvine, fără să iscodim cele ce sunt mai presus de noi.

Figura luminoasă a Sfântului Voievod Neagoe Basarab revarsă, din negura îndepărtatelor vremi, lumina care să ne ajute să privim istoria ca pe o dimensiune creştină şi ca pe o frumusețe a lumii văzute, putând-o defini drept *Coloana pomenirii fără sfârşit.*

† Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului

Bibliografie Izvoare

1. Administraţiunea Casei Bisericii, *Anuar 1909,* Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti.
2. Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului, *Învăţăturile lui Neagoe Basarb către fiul său Theodosie,* Curtea de Argeş, 2009.
3. *Anuarul Episcopiei Argeşului pe anul 1934.*
4. *Călători străini despre ţările române,* vol., VI – Paul de Alep, ediţie îngrijită de Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.
5. *Cronicari munteni,* antologie de Virgiliu Ene, ed. a II-a, Albatros, Bucureşti, 1973.
6. Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf 1764-1815*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1987.
7. *Documente privind istoria României (DIR)* B, Ţara Românească; C, Transilvania – veacul XI, XII, XIII, vol. I, II.
8. *Documenta Romaniae Historica,* (*DRH*) B, Ţara Românească.
9. Silviu Dragomir, *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Sibiul în secolul al XV-lea,* Bucureşti, 1927.
10. Ioan Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Rumâneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolele XV şi XVI,* Bucureşti, 1905.
11. Alexandru Elian, Constantin Bălan, Haralambie Chirca, Olimpia Diaconescu, *Inscripţiile medievale ale României – Oraşul Bucureşti,* vol. I (1395 – 1800), Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1965.
12. *Fontes Historiae Dacoromanae – Izvoarele Istoriei României*, vol. I-IV, Bucureşti, 1970-1974.
13. E. Hurmuzaki – N. Iorga, *Documente greceşti privitoare la istoria românilor,* tom. XIV, Bucureşti, 1915.
14. Nicolae Iorga, *Inscripţii din bisericile României*, fascicola I, II, Bucureşti, 1905, 1908.
15. Kraus Georg, *Cronica Transilvaniei 1608-1665,* Bucureşti, 1965.
16. *Marele dicţionar geografic al României,* vol. 1-5, Bucureşti, 1898-1902.
17. Ion I. Şucu, *Actele secţiei bunuri publice-Bucureşti, Episcopia Argeş,* (indice cronologic nr. 2), Bucureşti, 1951.

Lucrări şi studii

18. Valeriu Anania, *Cerurile Oltului*, Editura „PRO", Bucureşti, 2005.
19. Mihail M. Andreescu, *Istoricul mănăstirii Trivale,* Bucureşti, 2001.
20. Nicolae Andrei, Pârnuţă Gheorghe, *Istoria învăţământului din Oltenia*, vol. I-IV, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1977, 1981, 1994, 1998.
21. † Calinic Argatu, *Bucuria lecturii,* ed. Dacia, Cluj Napoca, 2000.
22. Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului, *Sfântul Neagoe Basarab, domnul Ţării Româneşti,* Curtea de Argeş, 2009.
23. Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos, *De la Dunăre la Mare – mărturii istorice şi monumente de artă creştină,* Editura Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos, Galaţi, 1979.
24. Ilie Barangă, *Dicţionarul presei argeşene,* Ed. Domino, 2005.
25. Aurelia Barco, Eugen Nedelcu, *Judeţul Argeş,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1974.
26. Ion Barnea, Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.
27. Constantin Bălan, *Inscripţiile medievale şi din epoca modernă a României – judeţul istoric Argeş (sec. XIV-1948),* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994.
28. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească,* Ed. Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982.
29. Idem, *Marele atentat al Apusului papal împotriva independenţei Daco-românilor*, Liga Română de Misiune Creştină, Cluj-Napoca, 1999.
30. Idem, *De la Zalmoxe la Iisus Hristos,* Cuget românesc, Craiova, 2005.
31. Idem, *Ţara Soarelui sau istoria Dacoromâniei*, ed. a II-a; Semne, 2001.
32. Dumitru Berciu, *Zorii istoriei în Carpaţi şi la Dunăre,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.
33. Ligia Bârzu, *Continuitatea creaţiei materiale şi spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1979.

34. Şerban Bobancu, Cornel Samoilă, Emil Poenaru, *Calendarul de la Sarmizegetusa Regia,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1980.
35. Pr. prof. dr. Ene Branişte, prof. Ecaterina Branişte, *Dicţionar enciclopedic de cunoştinţe religioase,* Ed. Diecezană Caransebeş, 2001.
36. Nicolae Branga, *Aspecte şi permanenţe traco-romane,* Ed. Facla, Cluj-Napoca,1978.
37. Gheorghe I. Brătianu, *O enigmă şi un miracol istoric, poporul român,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988.
38. Victor Brătulescu, *Frescele din biserica lui Neagoe de la Argeş,* Bucureşti, 1942.
39. N. Ghika-Budeşti, „Evoluţia arhitecturii în Muntenia şi Oltenia, partea I-IV", Vălenii de Munte, 1927-1936 (în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice – BCMI*, 1927, 1930, 1932, 1936).
40. Alexandru Busuioceanu, *Zamolxis,* Meridiane, Bucureşti, 1985.
41. Doru Căpătaru, *Istoria mănăstirii Surpatele,* Kitcom, Drăgăşani, 2008.
42. Idem, *Tezaur românesc – Bisericile de lemn din judeţul Olt. Bisericile bordei din Oltenia,* Fundaţia Universitatea pentru toţi, Slatina, 2005.
43. Pr. Ioan D. Ciucă, prof. Domnica Ciucă, prof. Ion M. Ciucă, *Biserici, preoţi, oameni,* vol. I, Parohia Câmpu-Mare, jud. Olt, 2003.
44. Ion M. Ciucă, Bianca Predescu, Ioan D. Ciucă, *Priorităţi istorice Oltene şi Românăţene,* Câmpu-Mare, jud. Olt, 2005.
45. Pavel Chihaia, *Din cetăţile de scaun ale Şării Româneşti*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1974.
46. Sergiu Columbeanu, *Cnezate şi voievodate româneşti*. Ed. Albatros, Bucureşti, 1973;
47. Nicolae Constantinescu, *Curtea de Argeş 1200-1400. Asupra începuturilor Ţării Româneşti,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1984.
48. Radu Creţeanu, *Bisericile de lemn din Muntenia,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1968.
49. Ion Coteanu, *Originile limbii române,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.
50. † Gherasim Cristea – Piteşteanul, *Războiul de independenţă în documentele Episcopiei Râmnicului şi Argeşului,* Râmnicu-Vâlcii, 1977.
51. Ion Horaţiu-Crişan, *Civilizaţia geto-dacilor,* Ed. Dacica, Bucureşti, 2008.
52. Ion Horaţiu-Crişan, *Origini,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1977.
53. Arhim. Ghermano Dineaţă, *Episcopia Râmnicului şi Argeşului – scurt istoric,* Rîmnicu-Vâlcea, 1969.
54. Nicolae Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliilor în Ţările Române,* Bucureşti, 1906.
55. Ion Donat, *Fundaţiunile religioase ale Oltenie. Partea I, Monastiri şi schituri,* Scrisul Românesc, Craiova, 1937.
56. Vasile Drăguţ, *Dicţionar enciclpedic de artă medievală românească,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.
57. Ovidiu Drimba, *Istoria culturii şi civilizaţiei,* vol. I, II; Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, 1987.
58. Carmen Laura Dumitrescu, *Pictura murală din Ţara Românească în veacul a XVI-lea,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1978.
59. Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului,* Univers, Bucureşti, 1978.
60. Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.
61. *Enciclopedia civilizaţiei romane* (coord. Dumitru Tudor); Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică; Bucureşti, 1987.
62. Gibescu I., *Istoricul Mitropoliei Ungrovlahiei şi mitropoliţii Ţărei Munteneşti,* Bucureşti, 1907.
63. Constantin C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza Vodă,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.
64. Dinu C. Giurescu, *Istoria ilustrată a românilor,* Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1981.
65. Ioan Godea, *Arhitectura la români, de la obârşii la Cozia;* Ed. Primus, Oradea, 2007.
66. André Leroi-Gourhan, *Gestul şi cuvântul,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1983.
67. † Grigorie al Argeşului, *Comorile Argeşului,* Scrisul Românesc, Craiova, 1938.
68. C. I. Gulian, *Lumea culturii primitive,* Albatros, Bucureşti, 1983.
69. Adrian Harghel, *Teo-antropologia Crucii,* (Introducere), Morel, Bucureşti, 2003.
70. I. Ionaşcu, *Catagrafia Eparhiei Argeş la 1824,* Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1942.
71. I. Ionaşcu, *Biserici, chipuri şi documente din Olt,* vol. I, Ramuri, Craiova, 1934.
72. Grigore Ionescu, *Curtea de Argeş, istoria oraşului prin monumentele sale,* Fundaţia pentru literatură şi artă regele Carol II, Bucureşti, 1943.
73. G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei, 1359-1787,* vol. I-II, Editura Socec & Co., Bucureşti, 1906, 1914.

74. Zicu Ionescu, Remus Petre Cârstea, *Martiri argeşeni şi musceleni,* 1939-1989, Tiparg Piteşti, 2007.
75. Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț,* Gramar, Bucureşti, 2002.
76. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieții religioase a românilor,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Ministeriului de Culte, 1929, 1932.
77. Nicolae Iorga, *România cum era până la 1918. I. România „Munteană",* Bucureşti, 1939.
78. *Istoria Bisericii Române,* Manual pentru Institutele Teologice, vol.I-II, Bucureşti, 1957-1958;
79. ****Istoria învățământului din România,* Editura didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
80. Claude Karnoouh, *Românii, tipologie şi mentalități,* Humanitas, Bucureşti, 1994.
81. Maria Ionescu – Lămotescu, *Vechea artă românească*, Ed. Cultura Națională, Bucureşti, 1924.
82. Emil Lăzărescu, *Biserica Mănăstirii Argeşului,* Meridiane, Bucureşti, 1967.
83. Gh. Popa – Lisseanu, *Dacia în autori clasici,* Vestala, Bucureşti, 2006.
84. Eugen Lozovan, *Dacia sacra,* Saeculum I. O., Bucureşti, 2005.
85. Paul MacKendrick, *Pietrele Dacilor vorbesc,* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.
86. Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra desvoltării politice a României sub domnia lui Carol I,* vol. I, (1866-1876), Bucureşti, Editura Librăriei Socecu & Comp., 1897.
87. Monahia Cristofora-Carmen Marin, *Iosif, întâiul episcop al Argeşului şi cărțile lui,* Fundația Universitatea pentru toți, Slatina, 2009.
88. Gheorghe C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeş, 1836-1936,* Tipografia ziarului Universul, 1936.
89. Henri-Irénée Marrou, *Biserica în antichitatea târzie (303-604),* Universitas, Bucureşti, 1999.
90. Costea Marinoiu, *Liturghierul (1508) prima carte tipărită în spațiul românesc,* Almarom, Râmnicu-Vâlcea, 2004.
91. ****Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist,* Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2007.
92. Horia Matei, *Cartea, un călător milenar,* Editura Tineretului, Bucureşti, 1964.
93. Veniamin Micle, *Ieromonahul Macarie tipograf român (1508-1512),* Mănăstirea Bistrița olteană, 2008.
94. Veniamin Micle, *Mănăstirea Bistrița olteană,* Mănăstirea Bistrița, 1996.
95. Ion Miclea, Radu Florescu, *Strămoşii românilor. Vestigii milenare de cultură şi artă. Preistoria Daciei,* Meridiane, Bucureşti, 1980.
96. Aurelia Mincă, Mihai Butoi, *Monumentele istorice şi de artă din județul Olt*, Meridiane, Bucureşti, 1984.
97. Ion Radu Mircea, *Catalogul documentelor Țării Româneşti, 1360-1600,* vol. I, Cartea Românească, Bucureşti, 1947.
98. *Catalogul documentelor Țării Româneşti,* Arhivele Naționale, vol. II (1601-1620), vol. III (1621-1632), vol. IV (1633-1639), vol. V (1640-1644), vol. VI (1645-1646).
99. Sorin Marțian, *Biserica pe teritoriile fostelor provincii dacice în secolele VI-XI,* Galaxia Gutemberg, 2006.
100. Samuil Micu, *Istoria bisericească,* Sfânta Mănăstire Bistrița, Eparhia Râmnicului, 1983.
101. Pr. Nicolae Moga, *Iosif, întâiul episcop al Argeşului, 1793-1820,* Conphis, Râmnicu-Vâlcea, 2007.
102. Mircea Muşat, *Izvoare şi mărturii străine despre strămoşii poporului român,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1980.
103. Ana Maria Musicescu, *Biserica Domnească din Curtea de Argeş,* Meridiane, Bucureşti, 1976.
104. Ana Maria Musicescu, *Broderia medievală românească,* Meridiane, Bucureşti, 1969.
105. Manole Neagoe, *Curtea de Argeş,* Editura Tineretului, Bucureşti, 1968.
106. Ion Nistor, *O descriere a Principatelor române din 1822*, comunicare făcută în şedința publică a Academiei Române de la 25 septembrie 1942.
107. Alexandru Odobescu, *Opere complete,* vol. III, Bucureşti, 1908, vol. II, Bucureşti, 1967.
108. Dan Oltean, *Burebista şi Sarmizegetusa,* Saeculum I. O., Bucureşti, 2007.
109. Dan Oltean, *Religia geto-dacilor,* Saeculum I. O., Bucureşti, 2002.
110. Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, Paideia, Bucureşti, 2001.
111. George Oprescu, *Țările române văzute de artişti francezi (sec. XVIII şi XIX),* Cultura Națională, Bucureşti, 1926.
112. Ioan Panțurescu, *Biserica Episcopii de Argeş,* Stabilimentul de Arte Grafice Albert Baer, Bucureşti, 1905.
113. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române;* vol. I, 587 p. + 4 hărți, Trinitas, Iaşi, 2004; vol. II, 595 p. + 5 hărți, Trinitas, Iaşi, 2006 şi vol. III, 601 p. + 2 hărți, Trinitas, Iaşi, 2008.

114. Idem, *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Academiei Române, Bucureşti, vol. I, 2005 şi vol. II, 2010.
115. Andrei Pănoiu, *Din arhitectura lemnului,* Editura Tehnică, Bucureşti, 1977;
116. Alexandru Păunescu, *Paleoliticul şi mezoliticul din spaţiul cuprins între Carpaţi şi Dunăre,* AGIR, Bucureşti, 2000;
117. Gheorghe Pârnuţă, Violeta Bărboi, *Învăţământul şi cultura în judeţul Olt (secolul XIII-1864),* Hardiscom, Piteşti, 1997.
118. Dionisie M. Pippidi, *Studii de istorie a religiilor antice,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.
119. Vasile Pârvan, *Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-roman,* (reeditare a ediţiei 1911) Libra, Bucureşti, 2000.
120. Vasile Pârvan, *Getica,* Meridiane, Bucureşti, 1982.
121. Augustin Z. N. Pop, *Istoria tipografiei în zona argeşeană şi a Oltului vestic,* Piteşti, 1970.
122. Petre Popa, *Istoria municipiului Piteşti*, Piteşti, 1998.
123. Diacon Aurel O. Popescu, *Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Curtea de Argeş,* Tipografia şi librăria Gheorghe N. Vlădescu, Câmpulung-Muscel, 1935.
124. Ion Popescu-Argeşel, *Mănăstirile şi bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii,* Fundaţia România de Mâine, Bucureşti, 2000.
125. Ion Popescu-Cilieni, *Învelişurile vechilor noastre biserici;* Tipografia Sf. Episcopii a Râmnicului – Noului Severin, Craiova, 1945.
126. Dumitru Protase, *Autohtoni în Dacia*, vol. I – *Dacia romană*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.
127. Pr. prof. Dr. Ioan Rămureanu, *Istoria bisericească universală,* Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2004.
128. Pr. Ioan Răuţescu, *Câmpulung-Muscel, monografie istorică,* Tipografia Gh. Gh. Vlădescu, Câmpulung–Muscel, 1943.
129. I. I. Russu, *Etnogeneza românilor,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.
130. Pr. D. Sandu, *Eparhia Râmnicului şi Argeşului*, monografie, Râmnicu-Vâlcea, 1976.
131. Pr. prof. Stancu Sabin, prof. Dumitrescu Cătălina, prof. Dincă Gheorghe, *Seminarul Teologic Ortodox Neagoe Vodă Curtea de Argeş,* Dacpress, Curtea de Argeş, 2005.
132. D. Stănescu, *Episcopia Daphne, Sucidava şi Malva în Dacia Traiană,* Editura cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1928.
133. Dumitru Stăniloae, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român,* Elion, Bucureşti, 2001.
134. Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România, I – Ţara Românească,* vol. I-II, Mitropolia Olteniei, 1970.
135. Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971.
136. Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab,* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1988.
137. Pr. dr. Nicolulae Şerbănescu, *Istoria Mănăstirii Snagov,* Bucureşti, 1944.
138. Sava N. Şoimescu, *Biserica Episcopiei Argeşului, istoria şi descrierea ei,* Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1886.
139. I. D. Ştefănescu, *La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle,* Paris, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1932.
140. Ştefan Ştefănescu, *Bănia în Ţara Românească,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.
141. G. Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800,* vol.I, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1959.
142. Dorin Teodorescu, *Cartea veche românească de secol XVIII din judeţul Olt,* Fundaţia Universitatea pentru toţi, Slatina, 1998.
143. Rada Teodoru, *Mănăstirea Tismana,* Meridiane, Bucureşti, 1968.
144. Răzvan Theodorescu, *Bizanţ, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale româneşti (secolele X-XIV),* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1974.
145. Gr. Tocilescu, *Biserica Episcopală a Mînăstirei Curtea de Argeş*, Bucureşti, 1886.
146. Gr. Tocilescu, *Raporturi asupra câtoruva Mănăstiri, schituri şi biserici din Ţară,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1887.
147. Gr. Tocilescu, *Catalogul Muzeului Naţional de Antichităţi,* Bucureşti, 1906.
148. Leonid Uspensky, Boris Bobrinskoy, Stephan Bigam, Ioan Bizău, *Ce este icoana?,* Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.
149. Teodora Voinescu, *Gheorghe Tattareescu, 1818-1894,* M. Of. Imprimeriile Statului – Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1940.
150. V. A. Urechiă, *Istoria românilor*, tom. I – XA, XIV, Bucureşti, 1888-1900.

151. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană,* ed. a II-a (Dacia ante Romană şi Dacia Romană), vol. I, Institutul de Arte Grafice şi Editura Librăriei Şcoalelor, Bucureşti, 1914.
152. Gamaliil Vaida, *Mânăstirea Cozia, vestita ctitorie a lui Mircea Voievod cel Mare,* Episcopia Râmnicului şi Argeşului, Rm. Vâlcea, 1986.
153. Virgil Vătăşianu, *Istoria artei feudale în ţările române,* vol. I, Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1959.
154. Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României, I, 1945-1947 – Însemnări zilnice,* Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2004.
155. Alexandru Vlahuţă, *România pitorească,* Regis Grup, 2000.

Periodice

156. Arhivele Olteniei 1922-1943, Craiova, 1922-1943.
157. Biserica Ortodoxă Română (*BOR*), revista Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă Română, 1874-2010
158. Convorbiri Literare, 1-2, 1915; LXVII, 7-9, iulie-septembrie 1934;
159. Glasul Bisericii, revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, 1952-1970.
160. Mitropolia Olteniei, revista Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1950-2008.
161. Ortodoxia Românească, Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1992.
162. Revista istorică (RI), 1915-1946.
163. Revista istorică română (RIR), Bucureşti, (1931-1947).
164. Revista Română de Istorie, Archeologie şi Filologie (*RIAF*), tom. IX (1909), X (1911).
165. Studii şi materiale de istorie medie (*SMIM*), 1973.
166. Studii Teologice, revista Institutelor Teologice din Patriarhia Română, 1949-2008.
*167. Studii şi cercetări de istoria artei (*SCIA*)* – 1956.

Sigle şi abrevieri

î. Hr. = înainte de Hristos
arhim. = arhimandrit
Arh. St. = Arhivele Statului
art. = articol
cf. = conform
coord. = coordonator, coordonată de
d. Hr. = după Hristos
doc. = document
ed. = ediţie
ep. de Ag. = episcop de Argeş
f. = fila
fasc. = fascicola
împ. = împărat
Î.P.S. = Înalt Preasfinţit
loc. = localitate
M. = monument istoric
măn. = mănăstire
ms. = manuscris
n.n. = nota noastră
op. cit. = lucrarea citată
pr. = preot
prof. = profesor
P.S. = Preasfinţit
sec. = secol
t.= tom
vv = voievod

A.O. = Arhivele Olteniei
A.E.R. = Anuarul Episcopiei Râmnicului Noul Severin
A.E.R.A. = Anuarul Episcopiei Râmnicului şi Argeşului
B.C.M.I. = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
B.O.R. = Biserica Ortodoxă Română
C.L. = Convorbiri literare
D.I.R. = Documente privind istoria României
D.J.C.C.P.C.N. = Direcţia Judeţeană pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Naţional
D.R.H. = Documenta Romaniae Historica
G.B. = Glasul Bisericii
I.E.E.R.A. = Îndrumătorul eparhial al Sf. Episcopii a Râmnicului şi Argeşului
M.C.C. = Ministerul Culturii şi Cultelor
M.O. = Mitropolia Olteniei
R.I.A.F. = Revista de Istorie, Arheologie şi Filologie
R.I.B. = Revista de istorie bisericească
R.I.R. = Revista istorică română
S.C.I.A. = Studii şi cercetări de istoria artei
S.M.I.M. = Studii şi materiale de istorie medie
S.T. = Studii Teologice

CUPRINS

Argument 5

Introducere 12

PARTEA I. ISTORIA

Evenimente 16

Slujitorii Sfintelor Altare 50

Zidiri şi instituții 124

PARTEA A II-A. CULTURĂ ŞI SPIRITUALITATE

Artă, viață bisericească şi cultură scrisă în secolele al XIV-lea – al XIX-lea 274

Misionarism şi cultură teologică în sec. al XX-lea 416

Învățământul bisericesc 426

Sfinți pe meleaguri argeşene 470

Mănăstiri şi viață monahală 486

Epilog 736

Bibliografie 738

